ספר אור זרוע השלם

נשים א׳ — מקוואות, נידה, ייבום וקידושין

ספר

אור זרוע

השלם

לרבנו יצחק ב"ר משה מוינא

הלכות נשים חלק א'

מקוואות, נידה, ייבום וקידושין

יוצא לאור במהדורה וחדשה ומתוקנת
על פי כתבי יד
עם שינויי נוסחאות, מקורות וביאורים

אור עציון ספרי איכות תורניים
המכון התורני ע"ש ר' יצחק וחנה סטרולוביץ'

הספר יוצא בסיוע משרד התרבות והספורט, מינהל התרבות

פענוח כתבי יד, ביאורים וביקורת:
הרב יהודה בהרב, הרב אריאל גרשוני, הרב יאיר זוסמן, הרב יאיר יפרח,
הרב שלום יהודה קליין, הרב יוסף נועם רימון, הרב דן שוורץ

סיוע בעריכה:
אלישבע ברוכי, אסתר זיסמן, הרב קלמן כץ, הרב יקהת רוזן

עורך ראשי: הרב שלום יהודה קליין

עימוד: מוריה רוזנס

מסת"ב: ISBN 978-965-7277-36-2

© כל הזכויות שמורות
המכון התורני אור עציון
ת"ד 92 מרכז שפירא, ישראל
טלפון: 08-8502822
www.machon.oretzion.com
תשע"ד 2013

תוכן העניינים

תוכן עניינים מפורט 6
עִם הספר 11
מבוא 13
הלכות מקוואות . . . . . א
הלכות נידה . . . . . לא
הלכות ייבום וקידושין . . . . . קלז

תוכן עניינים מפורט

הלכות מקוואות

שלג	שיעור עירוב מקוואות	א
שלד	שאיבה אם פוסלת מדאורייתא או מדרבנן	ג
שלה	כמה יהיה במקוה וכמה יפלו בתוכה שאובין שתפסל, ואם נפלו השאובים למקוה שלם, ואם המשיך ארבעים סאה שאובים למקוה דרך מדרון	ו
שלו	כשמנקים את המקוה ומוציאין רפש על ידי כלים והם נמלאים גם כן מים, והמים שבכלי נופלין בחזרה למקוה כשהיא חסר מארבעים סאה	יג
שלז	דינים פרטיים בטבילת אדם וכלים והמקוה	כג

הלכות נדה

שלח	ספירת ז׳ נקיים, ענין טבילת נדה מבעוד יום, ואשה שטבלה צריכה ליזהר שלא תכנס למרחץ ושלא תשפוך על עצמה שלשה לוגין מים שאובים ביום טבילתה, ודין נדה שנאנסה וטבלה	לא
שלט	טומאת לידה	מט
שמ	הזבה והנדה ושומרת יום כנגד יום והיולדת כולן מטמאים מבפנים כבחוץ	נו
שמא	תבעוה לינשא ונתפייסה	סא
שמב	דם בתולים	סה
שמג	המפלת חתיכה	סז
שדמ	המפלת שפיר	ע
שמה	המפלת סנדל או שליא	עא
שמו	המפלת ואין ידוע מה הפילה	עב
שמז	מראות דמים טמאים	עו
שמח	הרואה כתם על בשרה	עח
שמט	ראתה על שוקיה ועל פרסותיה	עח
שנ	ראתה על חלוקה	פ
שנא	ראתה על בית יד של חלוקה	פא
שנב	אם תולין הכתם במכה	פג
שנג	השאילה חלוקה לנכרית או לנדה	פו
שנד	האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם	פו
שנה	אם האשה צריכה בדיקה לבעלה בזמן הזה	פז
שנו	הרואה דם מחמת תשמיש	צ
שנז	אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה	צג
שנח	אם צריך לפרוש מאשתו עונה סמוך לוסתה, ודין אם יוצא לדרך בעונה הסמוך לוסתה	צה
שנט	טבילת נדה היא דאורייתא	צז
שס	דברים הנוהגים בינו לבינה בימי נידותה	צח
שסא	דיני חפיפה קודם הטבילה	קה

שסב	באיזה אופן הוי חציצה בטבילה	קח
שסג	פרטי דינים בחציצה	קיב
שסד	הרחקת החפיפה מהטבילה	קכט
שסה	טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ	קלג
שסו	טבילה בחמי האור וחמי טבריא	קלד

הלכות יבום וקידושין

תקצה	נשים האסורות לאדם לישא אותם מחמת קורבה	קלז
תקצו	נשים הפוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום	קמז
תקצז	איילונית ודאי לא בעיא גיטא ספק איילונית בעיא גיטא	קמט
תקצח	סימני איילונית	קנא
תקצט	הממאנת אינה צריכה גט מיאון להתירה אבל צריכה לראיה שמיאנה	קנג
תר	אחד מן האחין שחלץ ליבמה, בין הוא בין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת	קנו
תרא	מחזיר גרושתו, וגרושה שזינתה	קנז
תרב	אם הקידושין תופסין בנפל	קנח
תרג	אדם שפירש ממאכלים מחמת שנראה לו איסור, יכול לסמוך על אותו שנוהג בו היתר שלא יאכילנו	קנט
תרד	גוי שקידש בזמן הזה אין חוששין לקידושיו אבל מומר שקידש חוששין	קס
תרה	שומרת יבם שנפלה לפני מומר	קס
תרו	אשת מומר מתייבמת	קסג
תרז	גוי שבעל אמו והוליד ממנה בן ונתגייר מותר לבוא בקהל	קסג
תרח	אם ממזרים עתידים להטהר	קסד
תרט	יבמה שמתה מותר באחותה ואסור באמה, ויבמה שנפלה לפני שני אחין וקידש אחד מהם את אחותה או שכנסה	קסה
תרי	דין יבמה שנפלה לפני שני אחין וקדש אחד מהם את אחותה, ואם חלץ אחיו ליבמתו או כנסה או שמתה היבמה או שמת היבם	קסו
תריא	אדם שבעל שפחה וילדה מה משפט הולד	קסז
תריב	מי שמת והניח בן כשר או בת או בן ממזר או בת ממזרת אשתו פטורה מן היבום	קעא
תריג	בן יום אחד שכלו לו חדשיו זוקק את אשת אחיו ליבום, ופוטר את אמו מן היבום, ועוד פרטי דינים לזה	קעב
תריד	החשוד על השפחה ונשתחררה, או על הנכרית ונתגיירה, והחשוד על אשת איש	קעז
תרטו	אם נאמנת אשה שנסתרה לאסור עצמה באמרה נטמאתי ברצוני, ודין קינוי בזמן הזה	קעט
תרטז	מי שקינא לאשתו בזמן הזה	קפח
תריז	העד המביא גט לאשה או מעיד על בעלה שמת, והחכם שאסר את האשה בנדר שנדרה הנאה מבעלה, מה דינם אם רוצים לישא את האשה	קצא
תריח	אם מותר לדור עם אשתו שגירשה במבוי או חצר אחד	קצז
תריט	שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחיו וכל אחת צרתה עמה וחלץ לאחיות, או שתי יבמות מאח אחד ונתן גט לאחת מהן, ועוד פרטי דינים בזה	ר

תרכ	ארבעה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות בבת אחת	רג
תרכא	שלשה אחין שנים מהם נשואין שתי אחיות או שאר עריות	רה
תרכב	שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד מופנה, מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר, ואחר כך מת אחיו השני	רה
תרכג	שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות וכנס הנשוי נכרית את אשתו ומת	רו
תרכד	יבמה שאינה ראויה בשעת נפילה ליבום	רו
תרכה	שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות ומת אחד מהן ועשה בה השני מאמר ומת	רז
תרכו	אשת ישראל שנבעלה לאחד כסבורה שהוא בעלה	רח
תרכז	דין אנוסה ומפותה ושבויה שנפדית, וקטנה שנתגרשה או שזינתה, והגיורת והמשוחררת לענין המתנת שלשה חדשים	רט
תרכח	כל הנשים צריכות להמתין שלשה חדשים אחר בעליהן	ריא
תרכט	אם מותר לישא מעוברת ומינקת חבירו	ריג
תרל	דיני מינקת	ריח
תרלא	החולץ והחלוצה אסורים בקרוביהם	ריט
תרלב	החולץ למעוברת והפילה	ריט
תרלג	היבמה צריכה להמתין שלשה חדשים אחר מיתת בעלה, וטענות היבם והיבמה בדברים שבינו לבינה	רכ
תרלד	היכא שמת היבם שלשה חדשים אחר מיתת הבעל	רכג
תרלה	הנודרת הנאה מיבמה או שאסרה עליה בעילת שום אדם	רכג
תרלו	מזונות היבמה	רכה
תרלז	הכונס את יבמתו תוך שלשה חדשים ונמצאת מעוברת	רכז
תרלח	אם רוצים שניהם להתייבם או אחד מהם אינו רוצה, ודין יבום בזמן הזה	רכט
תרלט	ממי היא גובה את כתובתה הראשונה, ודין כתובת היבם	רלה
תרמ	נפלה לפני יבם קטן שאין לה מזונות, אם ניזונית מהנידוניא שנתנה לבעלה	רלו
תרמא	נוסח כתובת היבמה	רלח
תרמב	דין היבם בנכסי אחיו המת	רלט
תרמג	הכונס את יבמתו ונמצאת עקרה	רמב
תרמד	דין צרת החלוצה	רמב
תרמה	מי שנפלו לפניו כמה יבמות	רמה
תרמו	ראובן שחלה ורצה לגרש את אשתו כדי שלא תצטרך ליבום ומיחה בידו שמעון אחיו, מת ראובן ורוצה שמעון לייבם	רמז
תרמז	יבמה שנתקדשה או שנשאת	רמז
תרמח	יבם שנפלו לפניו שתי יבמות ונתן גט לאחת מהן או עשה בה מאמר או לשניהן גט וכו׳	רמט
תרמט	נתן גט ליבמתו או חלץ לה וחזר וקידשה, וכן שתי יבמות מבית אחד שנפלו לפני שני אחין ובא אחד מהן על אחת, וחזר הוא או אחיו וקידש את צרתה	רנ
תרנ	קידושין של היבמה	רנא
תרנא	דיני סריס	רנה
תרנב	שהה עשר שנים עם אשה ולא ילדה מה דינה	רנח

תרנג	שהה עמה בארץ ישראל עשר שנים ולא ילדה או בחוץ לארץ, ודין נשואיה לאחר, ואם יש ביניהם טענות בענין שהפילה, ושהבית דין מצווין לכוף לאיש פנוי לישא אשה לקיים פריה ורביה	רסב
תרנד	אשה שהכניסה נכסי צאן ברזל לבעלה ושמאתה לו בכתובתה, והיו בהם כלים ודבר המסוים וגירשה ובאת לגבות כתובתה, הוא אומר דמים אני נותן, והיא אומרת כלי אני נוטלת	רסט
תרנה	אשה שהכניסה לבעלה שני כלים ושמו אותם באלף זוז והשביחו ועמדו בשני אלפים ומת או נתגרשה	רעא
תרנו	הבא על ארוסתו בבית חמיו ומודים שניהם שבא עליה מה משפט הולד, וארוסה שעיברה ואין ידוע ממי עיברה	רעא
תרנז	משפט האשה שזינתה ואמרה לכשר נבעלתי ולאחר הגירושין	רעג
תרנח	אשה שיש לה בנים מבעלה הראשון ובעלה השני מת בלא בנים	רעז
תרנט	ביאת יבם קטן בן תשע ויום אחד	רעח
תרס	בא אחיו השני כמוהו אחריו על יבמתו	רעט
תרסא	בן תשע ויום אחד שבא על יבמתו ואחר כך בא על צרתה	רעט
תרסג	אשת בן תשע שנים ויום אחד שמת בלא בנים	רעט

עִם הספר

מאת: ראש ישיבת אור עציון, הרב חיים דרוקמן שליט״א

ברוך שהחיינו וקיימנו להוצאת כרך נוסף מהספר הגדול אור זרוע מתורת רבינו יצחק ב״ר משה. כרך זה עוסק בהלכות נדה ומקוואות וכן בהלכות יבום וקידושין.

רבינו האור זרוע היה כידוע מגדולי בעלי התוספות. בספרו הוא דן בהרחבה ובהעמקה בסוגיות הלכתיות חמורות, כאשר לפעמים הוא מקורי בפסיקותיו, ובמקרים רבים הוא מכריע בין דעות של גדולי החכמים שהיו לפניו.

* * *

נביא כאן שתי פסיקות של בעל האור זרוע היכולות לשמש דוגמא לדרך פסיקתו הברורה והחד משמעית, ודרכן נוכל ללמוד גם משהו על הקפדה בקיום ההלכה באותה תקופה.

ההלכה האחת מובאת בסוף הלכות נדה (סימן שסו), והיא עוסקת בשאלה האם ניתן לחמם בצורה כלשהי את מי המקוה (על ידי הטלת מים חמים למקוה או בצורות אחרות המפורטות שם), כדי להקל על הנשים הטובלות. ברור שמדאורייתא אין בעיה בטבילה זו, והשאלה האם קיימת במצב זה גזרת מרחצאות בדומה למקרים אחרים בהם אסרו חכמים את הטבילה מדרבנן.

האור זרוע מביא בענין זה מחלוקת ראשונים (רבינו חננאל הראבי״ה והריצב״א התירו והר״ש משנץ אסר), והוא מכריע כדעה המחמירה.

בהמשך הוא מספר: ״אני המחבר איקלעתי לארץ הגר לבודן ולאוסטריגוס, ויש שם חמי טבריא נובעין מן הקרקע, ושאלוני אם הנשים יכולות לטבול בהן, שהיו מסופקין בעבור שהן חמין, והוריתי להם להיתר״. את פסיקתו זו הוא מבאר בהרחבה, ולפיה יוצא שכללית אומנם אסור לדעתו לחמם את מי המקוה, אולם כשהמים החמים נובעים כך מן האדמה -מותר.

שנים רבות לאחר פסיקתו של רבינו פוסק השו״ע (יו״ד סימן ר׳ סעיף עח) שאסור לחמם את המקוה, והרמ״א (שם) מיקל במקום שנהגו לחמם את המקוה. באחרונים (שו״ת רב פעלים (ח״ד יו״ד טו) בשם הנבחר מכסף) הובא שגם לשיטת המחבר יש להקל לכתחילה.

מדברי רבינו ברור שהנשים באשכנז באותה תקופה קיימו למעשה הלכה זו שאין לחמם את מי המקוה, ולכן שאלו את רבינו בענין המרחצאות הנובעים חמים מהאדמה.

נתאר לעצמנו עד כמה היה קשה היום לגזור על צבור הנשים לטבול במים קרים אף בימי הקיץ בארץ ישראל החמה. כל זה מלמדנו על קיום ההלכה מתוך מסירות נפש על ידי נשות אשכנז על אף הקושי העצום בביצועה באירופה הקרה והמושלגת.

ההלכה הנוספת אשר נביא, יש בה חידוש הלכתי גדול, והפעם חידוש לקולא. ואף שרבינו אינו מציין מקרה כלשהו בו נפסקה הלכה זו למעשה, סביר להניח שבעיות חמורות מעין אלו התעוררו באשכנז מידי פעם.

המדובר הוא בשומרת יבם שנפלה לפני אחיו של בעלה שהיה משומד, והשאלה היא האם היא זקוקה לו וחייבת להמתין עד שיתרצה לחלוץ לה, או שהיא מותרת.

ענין זה מובא באור זרוע בהלכות יבום וקדושין (סימן תרה). בתחילה מביא רבינו את תשובת הגאונים שאסרו על היבמה להינשא, אלא עליה להמתין לחליצתו של האח המשומד. רבינו האור זרוע מסתמך על דעת גאונים אחרים שהקלו בענין זה. ומסקנתו שאפילו היה יהודי בשעת נישואי אחיו והשתמד

אחר כך, אין היבמה חייבת להמתין עד שיחזור בתשובה. הסיבה לקולא זו היא שזמן מיתת האח היא הקובעת וממילא אם האח מומר באותה שעה - היא יכולה להינשא.

אומנם ראשונים אחרים החמירו בענין זה, ובשו"ע אה"ע (סימן קנז, ד) החמיר ופסק שחייבת להמתין לחליצת הגיס המשומד.

גם בהלכה זו בולטת ההעזה לפסוק לקולא בענין כה חמור כמו דין אשת אח, ולהפקיע את המשומד, שדינו בדרך כלל כיהודי, מדין יבום.

* * *

בעבודה גדולה זאת של הוצאת כרך נוסף זה של האור זרוע השלם - כינוס שינויי הנוסחאות מכתבי היד ועריכת הספר - עסק צוות רבנים מהמכון התורני שבישיבתנו ובראשם הרב שלום קליין שליט"א, ראש המכון, המנצח על כל מלאכת הקודש, שטרח ועמל להוציא מתחת ידו דבר מתוקן ושלם בתכלית הדיוק - ועל כך יבורכו כולם מן השמים.

יהי רצון שנזכה להשלים מלאכת קודש זאת ולזַכות את עם ישראל ב"אור זרוע השלם" כולו.

תשרי תשע"ד **חיים דרוקמן**

בס״ד

מבוא

מאת: הרב שלום י. קליין

רגשות עמוקים של שמחה והודאה לה׳ ממלאים את ליבנו בבואנו להגיש לציבור אוהבי התורה, לומדיה והוגיה כרך נוסף מספרו של ר׳ יצחק בר׳ משה מוינה, האור זרוע, מגדולי בעלי התוספות, תלמיד הראבי״ה ורבו של המהר״ם מרוטנבורג.

בכרך זה מוציאים אנו לאור את הלכות נידה, מקוואות, יבום וקידושין.

כבר הרחבנו במבוא לכרכים הקודמים בעניין חשיבותו הגדולה של הספר, סקרנו את תולדותיו עד כמה שהדבר אפשרי, הזכרנו את רבותיו השונים ואת תלמידיו.

במבוא זה המטרה היא להתמקד בדיון אודות מספר נושאים הטעונים בירור בהל׳ נידה ומקוואות, שהתעוררנו לדון בהם תוך כדי העיסוק בדברי רבינו האו״ז. הנושאים הנידונים מתייחסים ישירות להל׳ נידה ומקוואות, אולם ניתן להשליך מכאן ולהסיק על עריכת הספר כולו. גם מבירור זה ניתן להגיע למסקנה שספר האור זרוע נכתב כנראה בשלבים, ולא יצא לאור כיצירה שלמה מאוחדת ומגובשת בבת אחת.

זו היתה המסקנה אליה הגענו גם במבוא לכרך הקודם העוסק במועדים וזרעים, שם התבסס הדבר על הסתירות, לכאורה, בדברי רבינו האו״ז.

כתבי היד בכרך זה

שני החלקים הראשונים מספר האור זרוע שנדפסו בז׳יטומיר בשנת תרכ״ב מבוססים על כ״י אמסטרדם רוזנטלינה 1 (מספרו בספריה הלאומית — 10455), המצוין בספרנו באות — א.

בנושאים שונים שבאותם חלקים מצאנו כתבי יד נוספים. ההלכות היוצאות לאור בכרך זה מצויות כולן גם בכ״י אוקספורד בודלי 650 (מספרו בספריה הלאומית — 20566), המצוין בספרנו באות — ק.

כ״י נוסף שמצויות בו חלק מהלכות מקוואות (מסימן שלו ואילך) וכן הלכות נידה שבכרך זה הוא כ״י לונדון 531 (מספרו בספריה הלאומית — 6409), המצוין בספרנו באות — ל.

פסקי המהר״ח או״ז בהם מופיעות ההלכות שבכרך זה הם:

לונדון 532 (מספרו בספריה הלאומית — 6085), מצוין בספרנו באות — ו.

לונדון 516 (מספרו בספ׳ הל׳ — 5427), מצוין בספרנו באות — נ.

וטיקן 148 (מספרו בספ׳ הל׳ — 227), מצוין בספרנו באות — ט.

אוקספורד בודליאנה 651 (מספרו בספ׳ הלא׳ — 20567), מצוין בספרנו באות — ב.

אוקספורד בודליאנה MS.PP 87 (מספרו בספ׳ הלא׳ — 21840), מצוין בספרנו באות — ה.

פרק א

ערכו ומעלתו של כת״י ל בהשואה לכתבי היד האחרים בהל׳ נידה ומקוואות

כללית יש לכ״י ל חשיבות רבה, ועליו מבוססת ההדפסה של החלק השני של האור זרוע שנדפס בירושלים בשנת תרמ״ז. בפרק זה נעמוד על ערכו של כ״י זה ביחס לכה״י האחרים בהל׳ נידה ומקוואות.

כאמור לעיל בכ״י ל מצוי חלק מהל׳ מקוואות (סי׳ שלו, שלז) וכן הל׳ נידה.

ראשית חשוב מאד לציין שתשובה ארוכה של ר׳ יואל הלוי, אבי הראבי״ה, בעניין הגיגית שהמשיכו לתוכה את זרם הנהר, וכל דעות האו״ז והראשונים הנלוים אליה, אינה באו״ז שלפנינו. עניין זה הועתק כולו בסי׳ שלו (אות ב) מכ״י ל.

בהלכות שלפנינו יש בכ״י ל במקומות רבים השלמות להשמטות בכ״י א. המביא לדפוס בדפ׳ ז׳יטומיר תיקן השמטות אלו (והוסיף תיקונים בסוגריים מרובעות כנהוג) לפי מיטב הבנתו, ובכ״י זה הגירסה שלימה

בלא השמטה[1]. מצאנו גם במקומות רבים שהלשון בכ״י זה שלימה יותר[2] או מתוקנת יותר[3], ועל פיו קבענו במספר מקומות את הנוסח בפנים[4].

מעניין שקיים דמיון במספר מקומות בין הלשון כ״י ל לכ״י ק[5]. מהרבה בחינות כ״י ק דומה מאד לכ״י א, אולם כנראה הם לא הועתקו האחד מהשני, וזאת משום שכאמור בגירסאות רבות כ״י ק זהה דווקא לכ״י ל.

להלן ננסה לברר מספר שאלות מהותיות הנוגעות להל׳ נידה ומקוואות לרבינו, כפי שיבואר להלן, ומתוך הבירור נוכל גם לעמוד על חשיבותו של כ״י זה בהשלמת עניינים שלמים בדברי רבינו האו״ז.

פרק ב

סדר ההלכות באור זרוע — מי קודם נידה או מקוואות

באו״ז כפי שנדפס בז׳יטומיר (שנת תרכ״ב) הל׳ מקוואות מקדימות את הל׳ נידה, וכן גם בכ״י א ו - ק. לעומת זאת בכ״י ל מופיעות הל׳ נידה לפני הל׳ מקוואות. ויש מקום לברר, מה היה הסדר המקורי באור זרוע?

נראה שניתן להביא ראיות, שכנראה בסדר המקורי הל׳ נידה קדמו.

בפסקי מהר״ח או״ז — הל׳ נידה קדמו

הוכחות להנחה זו יש להביא מפסקי האו״ז. בכל כתבי היד של פסקי המהר״ח או״ז הסדר הפוך מהנדפס, והל׳ מקוואות מסודרות שם לאחר הל׳ נידה.

ראיה נוספת ניתן להביא מהלשון בפסקי המהר״ח בסיום הל׳ מקוואות. נאמר שם בפסקים: ״סליקו נידה ומקוואות שבח לאלהי הצבאות״. ואם מקוואות קדמו לנידה כנדפס לפנינו היה צריך להקדים את מקוואות לנידה.

ראיות מהאו״ז להקדמת הל׳ נידה

ראיות ברורות נוספות לעובדה זו שהל׳ נידה הופיעו באו״ז בעריכתו הסופית לפני הל׳ מקוואות ניתן להביא מהל׳ מקוואות סי׳ שלז.

בתחילת אותו סימן (אות א) נאמר בין היתר:

״וקסבר גודרין בדבר המקבל טומאה וכר׳ יהודה **כדפרישית (לעיל)** בהיא דאבוה דשמואל (שבת סה, ב) דעביד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן״.

הלשון ״כדפרישית לעיל״ כתובה בכתבי היד, אלא שהשאלה היא היכן ״לעיל״ עסק בכך האו״ז. לכן, מחק המביא לדפוס מילה זו והסגירה בסוגריים עגולות כנהוג. בהערות בדפוס על הגליון תיקן שיש לגרוס: ״לקמן״, והכוונה לאות ט באותו סימן, שם מזכיר האו״ז את המעשה באבוה דשמואל ואת דין ההזחלה בדבר המקבל טומאה[6].

אולם לדברינו אם הל׳ נידה קדמו להל׳ מקוואות ניתן להותיר את המילה ״לעיל״ במקומה. כוונת האו״ז לפי״ז היא להל׳ מקוואות סי׳ שסג (אות טו) שם דן בהרחבה במעשה דאבוה דשמואל ובדין הזחלה בדבר המקבל טומאה.

וראיה נוספת מהאו״ז מעניין לעניין באותו עניין.

באותו סימן (אות ט) מביא האו״ז את מחלוקת ר׳ יוסי ור׳ יהודה בעניין נוטפין שעשאן זוחלים, שדנה בהם המש׳ במקוואות (פ״ה מ״ה). ומביא שם האו״ז את פירושו של הר״ש משנץ שמחלוקתם במקווה שנפרצה ומימיה זוחלים. לדעת ר׳ יהודה מותר לסתום את פתח יציאת המים על ידי דבר המקבל טומאה כדי שניתן יהיה לטבול שם, ולדעת ר׳ יוסי אין להכשיר את המקווה על ידי דבר המקבל טומאה.

ומסיים שם רבינו האו״ז:

״וקיימא לן כר׳ יוסי, ואהא פירושא סמכינן, ופירוש ר״ת ליתא, **כדפרישנא לעיל**״.

וגם כאן השאלה, שלא מצאנו ״לעיל״ בהלכות מקוואות הסבר של ר״ת לעניין זה[7].

1. סי׳ שלט ביאורים כ, שנו״ס 84; סי׳ שמא שנו״ס 109.
2. סי׳ שמ שנו״ס 44.
3. סי׳ שמא שנו״ס 8; שם שנו״ס 17; שם שנו״ס 45; שם שנו״ס 102.
4. סי׳ שמא שנו״ס 79; סי׳ שמג שנו״ס 47.
5. סי׳ שמג שנו״ס 28; שם שנו״ס 32.
6. וכן העירו באו״ז הוצ׳ מכון ירושלים (תש״ע).
7. כאן משום מה אין תיקון של המביא לדפוס.

אלא שדעת ר"ת מובאת באותו מקום בהל' נידה (סי' שסג, טו), שם הובא פירושו של ר"ת לאותה משנה של נוטפין שעשאן זוחלין. הוא מפרש משנה זו שהיא עוסקת בביטול של מי גשמים שהם מים נוטפים בתוך הזוחלים. לדעת ר' יהודה ניתן להטות את הנוטפים אל הזוחלים אפילו על ידי דבר המקבל טומאה כדי שיגיעו ויתערבבו בזוחלים, וכיון שהתבטלו הנוטפים בזוחלים יכולים גם זב וזבה הזקוקים למי מעין לטבול במים אלו. ובהמשך שם מקשה רבינו האו"ז על פירוש ר"ת.

ואם נחזור לשאלתנו ביחס לכוונת רבינו האו"ז שכתב בהל' מקוואות (סי' שלז) על דעת ר"ת: "כדפרישנא לעיל", הרי שאם הל' נידה קדמו להל' מקוואות ניחא.

זו אם כן ראיה נוספת שבספר או"ז בנוסחתו השלימה, כפי שיצא מיד רבינו, קדמו הל' נידה להל' מקוואות.

פרק ג
פסקי מהר"ח שאין להם מקבילה באו"ז הגדול

עניין נוסף שנעסוק בוא הוא — השלמת הלכות החסרות באור זרוע. רגליים לדבר שחלק מההלכות אבדו, ולהלן ננסה לאתר השלמות לאותן הלכות.

יש בפסקים שתי הלכות המופיעות במעבר בין סוף הל' נידה לתחילת הלכות מקוואות, אולם אין להן כאן מקבילה באו"ז הגדול. כיון שההלכות נוגעות לעניין המקוואות נראה שיש להביאן בפתח הל' מקוואות, וכך נהגנו בהוצאה זו.

ההלכה הראשונה כותרתה היא: "מעיין הנובע מן ההר", והיא עוסקת בטבילה בנהר כאשר הנהר עולה על גדותיו והאשה טובלת בזרם של הנהר המתפשט בשדות.

ההלכה השניה עוסקת בגיגית גדולה מאוד, שעשו בה נקב כשפופרת הנוד, והמשיכו אליה מים מן הנהר, והשאלה היא האם ניתן לטבול בתוכה.

פרק ד
המקור באו"ז לדין מעיין הנובע מן ההר

בפרק זה מבקשים אנו לנסות ולמצוא את מקורה של ההלכה הראשונה בפסקי המהר"ח או"ז למקוואות, שכאמור לעיל אין לה מקבילה באו"ז הגדול שלפנינו. כאמור שם הלכה זו עוסקת בטבילה כשהנהרות מתפשטים בשדות.

וכך נאמר שם בפסקי האו"ז:

"מעיין הנובע מן ההר וכו', מעיין מטהר אף באשבורן, ומקוה אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן. וכשהנהרות גדילים ומתפשטות בשדות ומתמלאות בריכות שבשדות מים מותר לטבול בהם. וזוחלין שמתערבין בנוטפין אין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן".

והשאלה היא כמובן מה המקור לאותו פסק.

הפניות לא ברורות באו"ז ובמהר"ח

ומקום כאן להידרש לשתי תמיהות נוספות, שבהמשך נראה שהן קשורות לעניין זה. המדובר בהפניות באו"ז שלא התברר לאן הן מכוונות לפי האו"ז הנדפס. הפניה אחת כזו מצויה באו"ז גופו, והשניה מובאת בפסקי המהר"ח או"ז.

בסי' האחרון בדיני מקוואות, סי' שלז (אות ז), דן רבינו האו"ז בשאלה האם המעיין מטהר גם באשבורן כמו מקווה שהמים בה צריכין להיות מכונסים, או שאינו מטהר אלא בזוחלין. בעניין זה מביא הוא שם את דעת רבינו שמחה, שהמעיין מטהר אף באשבורן.

ובסוף אותו סי' נאמר:

"וכן פירש ר"ת, כדפרישית לעיל בתשובה של הרב רבינו שמואל ב"ר שלמה זצ"ל".

הבעיה היא שתשובה זו של רבינו שמואל איננה מצויה כלל לפנינו באו"ז, ולא ברור היכן "לעיל" הובא אותו פירוש של ר"ת.

ההפניה הבעייתית הנוספת באותו עניין מובאת בפסקי מהר"ח או"ז בתשובות.

בתשובות האו"ז סי' תשעג (אות ב) מובאת תשובת ר' יחיאל מפריס לרבינו העוסקת בזרימה היורדת מההר בכמה מקומות, שרכזו אותה למקום אחד, כאשר המים נכנסים מצד אחד של המבנה ויוצאים מהצד השני, וכפי שיבואר להלן.

וכך נאמר שם בפסק המהר"ח או"ז המסכם את סיום אותה הלכה:

"והמקוה שכתוב **בתחילת הלכות מקוואות** שהצריך אבא מרי זצ"ל לסתום חלון האחד שלא יהו זוחלין, נראה לו שאין צריך".

המהר"ח מתייחס כאן לפסק אביו האו"ז, שלדבריו מובא בתחילת הל' מקוואות, ושם הצריך רבינו האו"ז לסתום את החלון ביציאה של המים, פסק שרבינו יחיאל (בסי' תשעג) כנראה מתיחס אליו ודוחהו. אולם דא עקא, פסק זה של האו"ז לא מצוי לפנינו בתחילת הל' מקוואות, ואף לא בשום מקום אחר.

תשובת רבינו יחיאל בעניין המקווה שמקורו במים השותתים מההר

כדי להבהיר את העניין יש לתאר מעט את התשובה.

תשובה זו מופנית לרבינו ומתחילה במילים: "על המקוה כתבת ששותת מן ההר בשנים ושלשה מקומות".

התשובה עוסקת כאמור במים נובעים היורדים מההר במספר מקומות ועשו בתחתית ההר מבנה שהמים נאספים אליו דרך חלון כמין צנור. וכיון שהמים ממשיכים לזרום יש גם חלון בצד השני בו המים יוצאים מאותו מבנה.

הדיון בתשובה זו הוא בג' נושאים:

1) השאלה המרכזית היא האם מותר לטבול באותו מקוה כיון שזו הטיה של הזרם של הנהר, ואולי אין לזה דין של הנהר.

2) יש גם גשמים הנכנסים לתוך הזרם מהנביעה, ואולי זה גורם שהמים לא יטהרו כמים נובעים.

3) נושא נוסף (בסוף אות ב), שיש חפירה בנויה ליד הנהר, ולשם זורמים מים מהנהר כשהנהר עולה על גדותיו, האם ניתן לטבול שם.

רבינו יחיאל מזכיר שלדעת האו"ז כדי להתיר את הטבילה שם יש לסתום את החלון ממנו יוצאים המים, כנראה כדי שזה יחשב למקוה באשבורן. אולם רבינו יחיאל לא קיבל את דעת האו"ז, וסבר שאפשר לטבול שם גם ללא סתימת החלון, וגם כך זה נחשב למקווה באשבורן. וכיון שאין גם תוספת של מים שאובים למקווה, המקווה כשרה לכתחילה.

המהר"ח או"ז שם מביא בתחילה את ההיתר של רבי' יחיאל לטבול באותו מקווה, אלא שבהמשך מציין כמצוטט לעיל פסק של האו"ז בתחילת הלכות מקוואות שאיננו ידוע, ודבר זה דורש כאמור בירור.

תשובה בלא זיהוי — מענה לרבינו האו"ז

נראה שעיון בתשובה נוספת העוסקת בעניין זה, והמופנית כנראה אל רבינו האו"ז, תיתן לנו מענה ותבהיר את העניין. כוונתנו לתשובה המובאת בסוף תשובות האו"ז.

בתשובות האו"ז (סי' שפ) יש תשובה העוסקת כולה בעניין זה של המעין הנובע מן ההר. התשובה מתחילה במילים: "על דבר המעין הנובע מן הנהר בשנים ושלשה מקומות". תשובה זו, שסגנונה בהיר ומובן (בשונה מתשובת רבי' יחיאל דלעיל) כתובה בעילום שם, לא מפורש מי כתבה ואל מי נכתבה. אולם מסתבר מאד שהיא נכתבה אל רבינו האו"ז, בתשובה לפנייתו, במקביל לתשובת רבינו יחיאל. הנחה זו מתבססת על כך שהיא עוסקת באותם נושאים. המשיב גם מתייחס לאותה פסיקה בעניין סתימת החלון למים היוצאים, המובאת בתשובת רבי' יחיאל במפורש בשם האו"ז.

את ההשערה שלנו בדבר זהות הנשאל ננסה להוכיח בהמשך.

מחבר התשובה מביא בתחילת התשובה את שלושת הנושאים שנידונו בתשובת רבינו יחיאל, כאמור לעיל. בהמשך הוא דן בדברי השואל ששלח אליו את הפסק שלו (וכפי המסתבר הוא רבינו האו"ז), ודוחה את דעתו.

בעניין השאלה הראשונה סבר השואל (הוא האו"ז) שאם השתנה הנתיב של הנהר, אין הוא מטהר בזוחלים, ולכן סבר שיש לסתום את החלון ממנו יוצאים המים, ועל ידי כך המים לא יחשבו לזוחלים ויטהרו באשבורן. לעומתו, דעת המשיב היא שאין צורך בכך, כי המים יכולים להמשיך ולטהר הן כזוחלים והן באשבורן.

על נושא מי הגשמים הנופלים לנהר, שם השאלה היתה האם הם מבטלים האפשרות שהנהר יטהר בזוחלים, פוסק המשיב שאין הם פוסלים את הנהר מלטהר בזחילה. הסיבה לכך היא, שלדעתו ההלכה בעניין זה היא ש"נהרא מכיפיה מתבריך" (כלומר במקביל לריבוי הגשמים מלמעלה מתרבה גם הנביעה, וממילא אין מי הגשמים רבים יותר ממי הנהר).

ביחס לשאלה השלישית בדבר החפירה שליד הנהר, נראה שהשואל (האו"ז) סבר שמים נובעים אינם יכולים לטהר באשבורן. לעומתו מבסס המשיב את ההנחה שהמעין מטהר אף באשבורן.

אלא שאם נעיין היטב נמצא שבתשובה זו מצויים פרטים נוספים שאינם מוזכרים בתשובת רבינו יואל, ואינם קשורים בהכרח לג׳ השאלות המרכזיות עליהן עמד רבינו יחיאל. פרטים אלה יסייעו בידינו באיתור ההלכה הנעלמת, שהוזכרה במהר״ח או״ז בתחילת הל׳ מקוואות שציינו לעיל.

המשיב כאן עומד בתוך דבריו על השאלה של התרחבות הנהר בימות הגשמים מנתיבו המצומצם. וכך הוא כותב שם:

״לפי דבריך, אותם נהרות גדולים כשגדלים הנהרות בימות הגשמים ומתפשטים המים בשדות למרחוק, ויש בריכות בשדות שמתמלאים ממי הנהרות שגדלים, והמים מכסים כל השדות והבקעה והרכסים והבריכות. וכי אינם יכולים לטבול בשרעתא דנהרא, ומה בין זה לריבה והרחיבו. וגם מאיזה טעם יהיה להם דין נוטפין, אחרי שמן המים שבנהר שהן זוחלין נתמלאו הבריכות. וכי גרע מה שהמשיכו בבריכה, ומה בין המשכה ובין כשהנהר גדל מאליו״.

מדברים אלו משמע שהמשיב מבין שלדעת השואל (האו״ז) אין אפשרות לטבול בהתרחבות של הנהר מדין זוחלים, שהרי המים הוסטו מנתיבם הקבוע. לדעת השואל יש לבנות שם מקווה באשבורן כדי שניתן יהיה לטבול שם. ועל כך חלק המשיב הסובר שיש להתיר לטבול במקומות שהנהר התרחב בהם אף כשהמים זוחלים.

דעתו זו של המשיב היא בדיוק ההלכה שהובאה בריש הל׳ מקוואות בפסקי המהר״ח אור זרוע. ונמצא לפי״ז, שבפסקים קיבל את דעת המשיב להתיר הטבילה באותם מקומות.

מכאן ניתן להסיק שבנוסח השלם של האו״ז הובאה בתחילת הל׳ מקוואות שאלתו של רבינו האו״ז בעניין המעין הנובע מן ההר, בה מובאת דעתו בעניין. הוא פסק כנראה לחומרא, שאותם מים הנכנסים בחלון אחד ויוצאים בחלון השני, כיון שאינם זורמים בנתיבם הטבעי אינם מטהרים בזוחלים אלא רק באשבורן, וכדי שיהיה כאן דין אשבורן יש לסתום את החלון ממנו יוצאים המים. בעניין זה חלקו עליו, הן רבי׳ יחיאל בתשובה סי׳ תשעג, והן המשיב בתשובות סי׳ תשפ.

לפי הנחות אלו נוכל להבין את מה שנכתב בפסק המהר״ח או״ז בסי׳ תשעג, שם הזכיר את דעת האו״ז **״בתחילת הל׳ מקוואות...** שהצריך לסתום חלון האחד״, ולעומתו ציין שם המהר״ח את דעת רבי׳ יחיאל מפריז שהתיר הטבילה בלא סתימת החלון. תשובתו זו של האו״ז, בה הצריך לסתום החלון, הופיעה אכן בנוסח האו״ז השלם בתחילת הל׳ מקוואות, אלא שבמשך הזמן הושמטה.

גם דעתו של אותו משיב המגיב על דברי האו״ז, והפוסק להתיר הטבילה בנהרות המתפשטים לשדות הופיעה אם כן גם היא באו״ז הגדול, אלא שברבות הימים הושמטה. את ההלכה הזאת סיכם המהר״ח ואותה הביא בפסקי המהר״ח לפני הל׳ מקוואות.

ומכאן נפנה לשאלתנו הנוספת בעניין איתור ההפניה לדעת ר״ת בעניין מעין המטהר באשבורן, המוזכרת בתשובתו של רבי׳ שמואל ב״ר שלמה, שאת מקורה לא מצאנו.

אפשר שהמשיב בתשובה סי׳ תשפ הוא ר׳ שמואל ב״ר שלמה שהשיב שם לשאלתו של רבי׳ האו״ז. להסבר זה, תשובה זו הופיעה באו״ז השלם בתחילת הל׳ מקוואות יחד עם תשובת רבי׳ האו״ז ממנה נלקח הפסק בדבר הנהר המתפשט המובאת שם בפסקי מהר״ח או״ז. ברבות השנים נשמטה התשובה מאותו מקום. לאחר זמן נמצאה תשובה זו בלא שנזכר בה שם השואל ושם המשיב, והמעתיק צירפה בסוף התשובות.

בכך נבין את ההפניה באו״ז שם לפסק רבינו תם בעניין מעין המטהר באשבורן. פסק זה הובא אכן בהרחבה בסוף תשובה תשפ, המיוחסת לפי דברינו לר׳ שמואל ב״ר שלמה.

פרק ה
המקור לפסק המהר״ח בעניין גיגית גדולה

בפרק זה נעמוד על ההלכה השנייה המצויה שם במהר״ח או״ז בריש הל׳ מקוואות, שכאמור לעיל גם לה אין מקבילה באו״ז הגדול.
וכך נאמר שם במהר״ח או״ז:

״גיגית גדולה מחזקת יותר ממ׳ סאה בתוך הקרקע והמשיכו לתוכה המים דרך חריץ בקרקע מן הנהר, כשירה לטבול בה. ואפי׳ כלי המקבל טומאה ובתוכו כלים אחרים והחיצון טהור והוא מחובר לנהר או

למקוה כשפופרת הנוד, עלתה טבילה לכלים שבתוכו וכן אדם טובל בו״.

הלכה זו עוסקת בגיגית גדולה השקועה בקרקע והמשיכו לתוכה מים מהנהר, והחידוש שניתן לטבול שם, ואין המים שבכלי נחשבים לשאובים.

והשאלה היא כמובן להיכן נעלמה הלכה זו.

מקור ההלכה בעניין גיגית גדולה — בכ״י ל
להלכה זו מצאנו לשמחתנו מקור מפורש. ההלכה מבוססת על תשובתו של רבינו יואל, אבי הראבי״ה. לדעת רבינו יואל יכולים להטביל באותה גיגית המחוברת לנהר כלים, וכן אדם יכול לטבול בה, משום שהיא מחוברת אל הנהר בפתח שגודלו כשפופרת הנוד.

אולם תשובה זו איננה מופיעה באו״ז הגדול אלא בכ״י ל, ואיננה מצויה ביתר כתבי היד ובדפוס.

תשובה זו הוכנסה, בהוצאתנו כמובן, לנוסח האור זרוע באותו סימן, וגם פסק המהר״ח הועתק אל שולי אותה תשובה. כך נהגו בהוצאת האור זרוע בהוצאת מכון ירושלים (ג׳ חלקים, ח״א עמ׳ רמט-רנב), וכן נהגנו גם אנו בסי׳ שלו להלן.

אולם בהמשך נראה שקיים הגיון רב לומר שאדרבה יש להקדים את תשובת רבינו יואל לתחילת הל׳ מקוואות.

פרק ו
האם כ״י ל הוא מהדורה קמא של האו״ז

אלא שאם נתבונן נבחין שקיים באותו סימן הבדל נוסף בין כתבי היד. כאן המדובר בהשמטה בכתב יד ל ביחס לכה״י א ק, וכדלהלן.

החסרון בכ״י ל — דעת האו״ז בעניין נקיון המקווה
בתחילת אותו סימן[8] מובאת בכל כה״י ובדפוס תשובת הראבי״ה, רבו של רבינו האו״ז ובנו של רבינו יואל הנזכר לעיל. הוא דן במים הנשאבים בכלי תוך כדי ניקוי המקווה. והשאלה היא האם דין מים שאובים הפוסלים את המקווה בג׳ לוגים כל עוד לא התמלא במ׳ סאה של מי גשמים קיים גם כאן. דעת הראבי״ה שאין מים אלה פוסלים את המקווה, וזה משום שלא היתה כוונה לשאוב אותם בכלי. לדעתו, רק מים שהוחזקו בידי האדם במצב של שאיבה בכלי נחשבים לעניין זה למים שאובים הפוסלים לדעת חכמים את המקווה בג׳ לוגין. הראבי״ה שלח את היתרו זה לרבינו שמחה, וזה דחה את חידושו.

האו״ז מביא את דעת רבינו שמחה, ולאחריה באה בדפוס שלפנינו תגובת רבינו האו״ז עצמו המאריך בעניין, ומגיע למסקנה שמים אלה נחשבים לשאובים ופוסלים המקווה.

פיסקה זו ובה דעת רבינו האו״ז ביחס לתשובת הראבי״ה מופיעה בכ״י א ק וכאמור גם בדפוס, אך אינה מופיעה בכ״י ל.

ויש מקום לעמוד על השאלה האם יש כאן גרעון וחיסרון שהתרחשו במשך הזמן ובגלגולי העתקות, או שהדברים מעידים על דבר מה יסודי יותר, כלומר על מהדורות בספר האו״ז.

אפשר לומר שאין להסיק מכאן מסקנות כלשהן בדבר היחס בין כתבי היד מי קדם ומי מקורי יותר, כיון שבכ״י ל חסרים משום מה הסימנים הראשונים מהל׳ מקוואות כמוזכר לעיל, וממילא ניתן לתלות את כל השינויים בשיבושי המעתיקים.

תופעה נוספת מיוחדת לכ״י ל — רצף תשובות
יחד עם זאת נעיר על תופעה נוספת המבדילה את כ״י ל מכה״י האחרים.

בכ״י ל שבו הל׳ מקוואות מצויות לאחר הל׳ נידה, כאמור לעיל, יש כאן רצף של שלושה ענינים: 1) סי׳ שסו בסיום נידה — מחלוקת ריצב״א ואחיו הר״ש האם מותר להוסיף מים חמים למקווה. 2) סי׳ שלו — תשובת ראבי״ה בעניין ג׳ לוגין כשמנקים המקווה. 3) תשובת רבי׳ יואל בעניין אמת המים שהמשיכו אותה

8. יש להדגיש שברור כי חלוקת הסימנים בספר נעשתה על ידי המביא לדפוס, שהרי בכתה״י של האו״ז הגדול אין כלל סימנים. אולם כדי להבהיר את העניין לקורא נוקטים אנו בדרך זו.

לגיגית. הן בסי׳ שסו בעניין תוספת המים החמים למקווה, והן בסי׳ שלו בעניין ג׳ הלוגים כשמנקים את המקווה, בכ״י א ו-ק (ובהמשך בדפו׳) מופיעות תגובות של רבי׳ האו״ז לאותן תשובות, ולעומת זאת בכ״י ל תגובות אלו לא קיימות.

אפשר שתופעה זו המצויה בשתי תשובות נפרדות נותנת ביסוס מסוים להנחה שכ״י ל קדום יותר. אפשר שזוהי מהדורה קמא, בה הובאו אותן תשובות בלא ההתייחסות של רבינו האו״ז לעניין. אפשר שמאוחר יותר נוספו במקומות אלה דברי האו״ז.

פרק ז
סיכום

הל׳ נידה לפני הל׳ מקוואות

כאמור לעיל הוכחנו הן מפסקי האו״ז, הן מכ״י ל, ואף מההפניות באו״ז שלפנינו, שבמהדורה השלימה של האו״ז הופיעו הל׳ נידה לפני הל׳ מקוואות. הסדר שבאו״ז שלפנינו הוא סדר משובש שלא ברור כיצד ומדוע קרה. עם זאת, במהדורתנו שמרנו על הסדר המקובל בדפוסים, והלכות מקוואות יבואו לפני הלכות נידה.

כ״י ל — מהדורה קמא

הגענו למסקנה שיש מקום לסברא שכ״י ל הוא מהדורה קמא של האו״ז, ולכן לא הופיעו בו תגובות רבינו האו״ז לתשובות בסוף נידה ובתחילת מקוואות. הרי שביחס למהדורה בתרא של האו״ז נוכל לשער בסבירות גבוהה הרבה יותר כיצד היא היתה מורכבת.

פסקי המהר״ח מבוססים על מהדורה בתרא

סביר להניח שפסקי המהר״ח מבוססים על המהדורה השלימה והאחרונה של האו״ז. מסתבר כך, משום שהם נכתבו לאחר פטירת רבינו האו״ז, כפי שמוכח במספר מקומות בפסקי המהר״ח[9].

תאור תחילת הל׳ מקוואות באו״ז

ואם כן נוכל לומר שבמהדורה בתרא באו״ז הגדול היו שני סימנים בתחילת הל׳ מקוואות שעסקו בהלכות שהובאו בפסקי המהר״ח בתחילת הל׳ מקוואות.

וזה סדר הדברים המשוער בתחילת הל׳ מקוואות באו״ז הגדול בצורתו השלימה:

1) היה שם בתחילה פסק רבינו האו״ז בעניין המעיין הנובע מן ההר בב׳ או בג׳ מקומות כאשר יצרו למטה מבנה בו המים נכנסים מצד אחד ויוצאים מצד שני, ולפי האו״ז יש לסתום את הפתח ממנו יוצאים המים.

2) בהמשך הובאה שם תשובת רבינו שמואל בר׳ שלמה המשיב לרבינו האו״ז. זו התשובה המופיעה בסוף תשו׳ האו״ז (סי׳ שפ), שם חולק המשיב על רבינו האו״ז, ומתיר בתוך דבריו לטבול בהתרחבות הנהר, ובכך עוסק פסק המהר״ח המובא בראש הל׳ מקוואות.

3) לאחר שתי תשובות אלה של האו״ז והמשיב לו, הובאה שם בהמשך תשו׳ רבי׳ יואל הלוי בעניין אמת המים שהמשיכו אותה לתוך הגיגית הגדולה. זו ההלכה השנייה המצויה בפסקי המהר״ח בתחילת הל׳ מקוואות שלא נמצאת לה מקבילה באו״ז הנדפס, ומצאנוה בכ״י ל בהמשך סי׳ שלו.

ברבות הימים נשמטה תשובת האו״ז וכן תשובת רבינו שמואל בר׳ שלמה בעניין המעין הנובע מן ההר. וכאשר נמצאה תשובת ר״ש בר׳ שלמה, חסר בה שם השואל ושם המשיב, ולכן צירפוה לתשובות בסופן.

* * *

בהמשך לכרכים הקודמים גם העבודה על כרך זה נעשתה כולה במכון התורני בישיבת ״אור־עציון״. בעבודה העיונית על כרך זה השתתפו האברכים: הרב אריאל גרשוני, הרב יאיר יפרח, הרב דני שוורץ. הרב יוסף נועם רימון עסק הן בכתיבה והן בעריכה. על פיענוח הגירסאות ועריכת הטקסט היה אחראי הרב נכתב: ״אבא מרי זצ״ל״.

9. כן בהל׳ מקוואות (סי׳ שנב), בהל׳ יבום וקידושין (סי׳ תקצו), בתשובות (סי׳ תשעג) - בכל המקומות הללו

יאיר זוסמן, ובהקלדה ועריכת הטקסט עסקו גם א. זוסמן וא. ברוכי.

ברכות מעומקא דליבא לכל העושים והמסייעים למלאכה המורכבת.

וחשוב מאד לעמוד על כבודה של האכסניה, ישיבת אור־עציון, ובראשה מו״ר הרב חיים דרוקמן שליט״א התומך בכל עוז בפיתוחו של המכון. יבורך מנהל הישיבה, ר׳ נפתלי קנדלר הי״ו, הדואג לכל מחסור. וברכה מיוחדת לרב יקהת רוזן מנהל המכון העושה לילות כימים לחיזוקו והאדרתו של המכון בכל המובנים.

* * *

כרך זה מובא לדפוס בירח האיתנים שבתחילתו החרדה וההתרגשות הגדולה של הימים הנוראים ימי התשובה, התפילה והכפרה, ובהמשכו ימי השמחה של חג הסוכות ושמיני עצרת.

העבודה על ההדרת ספריהם של רבותינו הראשונים כרוכה בחרדה רבה ובחשש האם אכן מסוגלים אנו לעמוד באתגר הגדול, האם ראויים אנו לעמוד בשיפולי הגלימה ולבאר את תורתם של גדולי עולם, שכל רז לא אניס להם. אולם יחד עם זאת מפעמת בנו התחושה, שעבודה חשובה זו חייבת להיעשות, וברוך שזכינו בדורנו שיש לנו את הכלים והמקורות בכתבי היד כדי להתמודד עם המשימה הגדולה. ומכאן השמחה הגדולה בהשלמת כל פרק מתורת הראשונים, והגשתו לקהל הלומדים והמעיינים. ויהי רצון שאכן יהיו דברינו לרצון לפני אלוקים ואנשים.

ובסיום ארשה לעצמי להודות לרעייתי עזרתי, דיצה מנב״ת, התומכת ומסייעת בכל, מי יתן ונזכה יחד לנחת מכל צאצאינו בבריות גופא ונהורא מעליא.

בין כסה לעשור תשע״ד

הלכות מקוואות

[א]מעיין הנובע מן ההר[1] וכו׳. מעיין מטהר אף באשבורן ומקוה אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן[ב]. וכשהנהרות גדילים ומתפשטות[2] בשדות ומתמלאות בריכות שבשדות מים, מותר[3] לטבול בהם[ג]. וזוחלין שמתערבין בנוטפין אין מטהרין בזוחלין[ד] אלא באשבורן[ה].

[ו]גיגית גדולה[4] מחזקת יותר מארבעים סאה בתוך הקרקע, והמשיכו לתוכה המים דרך חריץ בקרקע מן הנהר כשיורד לטבול בה, ואפילו[5] כלי המקבל טומאה ובתוכו כלים אחרים והחיצון טהור והוא[6] מחובר לנהר או למקוה כשפופרת הנוד, עלתה טבילה לכלים שבתוכו, וכן אדם טובל בו.

(שלג) [ז][7][מתניתין (פ״ו, ז) **עירוב מקוואות כשפופרת הנוד כעוביה וכחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן. וקשה לר״ת זצ״ל[ח] דהכא משמע דבעינן דוקא כשפופרת הנוד, והתנן** (טהרות פ״ח, ט) **הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, הא טופח להטפיח חיבור, ומייתי לה בגיטין** (טז, א)[7] **ופריך[8] הא נמי תנינא טופח להטפיח חיבור. חיבור, פירוש** (רש״י גיטין שם ד״ה חיבור) **לטומאה ולטהרה. הא למדת דלענין מקוואות[9] טופח להטפיח הוי חיבור. הלכך[10] הנקב בעינן שיהא כשפופרת הנוד, אבל מים סגי בטופח להטפיח[ט].**

ורבינו יצחק ב״ר[11] שמואל פירש׳ (גיטין שם) **דגם המים בעינן שיתמלא אותו החור שהוא כשפופרת הנוד, דתנן פרק ה׳ דמסכת פרה** (מ״ח) **שתי שקתות[י״א] שבאבן אחת, קידש אחת מהן, המים שבשניה אינם מקודשים.**

ואם היו נקובות זו לזו כשפופרת הנוד או שהיו המים צפים על גביהן אפילו כקליפת השום, קידש את

1. ההר: **ט** הנהר 2. ומתפשטות: **ה** ומתפשטין 3. מותר: **ט** זה מותר 4. גדולה: **נ** מליאה 5. בה ואפי׳: **ה** אפי׳ 6. והוא: **ה** הוא 7. [מתני׳ עירוב... לה בגיטין]: **א ק** חסר

ראה ביאורים 8. ופריך: **א ק** מקוות ופריך 9. מקוואות: **ק** מקוות וכן להלן 10. הלכך: **ק** הילכך דוקא 11. ב״ר: **ק** בר וכן להלן

א נראה שהיו סימנים נוספים באו״ז בתחילת מקוואות שאבדו ולא הגיעו אלינו, וראיה לכך פסק המהר״ח המופיע כאן ואין לו מקבילה בהלכה בדברי רבינו. בנוסף לכך, רבינו מציין להלן מספר פעמים דברים שכתב לעיל, וחלקם אינם לפנינו. ובענין זה בפסקי המהר״ח (סי׳ תשעג) כותב: ״והמקווה שכתוב בתחילת הלכות מקוואות שהצריך אבא מרי זצ״ל לסתום חלון האחד שלא יהו זוחלין״ מציין כנראה לתשובת רבינו המופיעה בסוף התשובות (סי׳ תשפ), שהיתה במקור כאן. ור׳ בעניין זה לקמן (סי׳ שלז) הע׳ כד. הענין נידון בהרחבה במבוא לכרך זה.

ב בתו״כ שמיני (פר׳ ט): ״המעיין מטהר בזוחלין והמקווה באשבורן״. ולקמן (סי׳ שלז, ז) הובאה דעת רבינו שמחה שהמעיין מטהר אף באשבורן.

ג בתשובות האו״ז (סי׳ תשפ) דן בעניין זה של הנהרות המתפשטות בשדות, ופסק שם שאפשר לטבול באותן בריכות, ור׳ לעיל הע׳ א.

ד לקמן (סי׳ שלז, ט) פסק רבינו שאם הרוב הם זוחלים והמיעוט נוטפים, אף כאשר אין כדי טבילה אלא בהשלמת הנוטפים, אפשר לטבול כשהמים אינם באשבורן. וכן מובא שם במפורש בפס׳ המהר״ח. וממילא מה שכתב כאן שזוחלים המתערבים בנוטפים אינם מטהרים אלא באשבורן, המדובר שהזוחלים הם מיעוט והרוב נוטפים. במקרה זה אין לכך דין של מעיין אלא של מי גשמים, ולכן אינם מטהרים אלא באשבורן.

ה בכה״י של פסקי מהר״ח מובאת כאן הלכה העוסקת בהיתר טבילה בתוך גיגית שהמשיכו לתוכה מים מהנהר. ההלכה התואמת לה באו״ז מצויה בסוף סי׳ שלו ולשם העברנו אותה. ור׳ שם הע׳ קיא שדנו האם מקומה של ההלכה שם או כאן.

ו בכה״י של פסקי האו״ז מצוי פסק זה בתחילת הל׳ מקוואות (ריש הסימן). אמנם ההלכה המקבילה לפסק זה היא תשובת רבינו יואל בענין הגיגית הגדולה, ותגובת רבינו המובאות בסוף סי׳ שלו ומקורן שם בכ״י ל. כנראה שבנוסח הסופי של האו״ז היו הלכות אילו בתחילת הל׳ מקוואות, אלא שהושמטו, ובכ״י ל הובאו בהמשך לסי׳ שלו. ור׳ לעיל (ריש הסימן) הערנו שהיו הלכות בריש הל׳ מקוואות שאינן לפנינו. ובהרחבה ר׳ במבוא לכרך זה.

ז בהמשך לאמור לעיל (הע׳ א) שכנראה היו סימנים שאבדו. ר׳ שנו״ס שגם קטע זה המוקף בסוגריים אינו בכתה״י, והושלם על ידי המהדיר בדפוס, וכן ציין על הגליון בדפוס.

ח שאלת ר״ת ודעתו בעניין הובאה בספר הישר (חי׳ סי׳ תא), בתוס׳ (גיטין טז, א ד״ה הנצוק; חגיגה כא, ב ד״ה כעוביה; יבמות טו, א ד״ה עירוב), בר״ש טהרות (פ״ח, ט) ובמרדכי מקוואות (סי׳ תשמו).

ט כך הובאה דעת ר״ת בתוס׳. היראים (סי׳ כו), שהיה תלמיד ר״ת, כתב הסבר זה ולא ציין שזו דעת ר״ת, ובהג״א (ע״ז פ״ה סי׳ כו) בשם מהרי״ח פירש בדעת ר״ת שהמים צריכים להגיע למחצית הנקב. אולם בספר הישר עצמו הלשון לא ברורה. ניתן להבין שהוא מחלק בין צרוף מקוואות כאשר יש כותל ביניהם, ואז צריך כשפופרת הנוד, לבין מצב שפני המים רואים זה את זה, ואז מספיק טופח על מנת להטפיח. המרדכי במקוואות (שם סי׳ תשמו) הביא הסבר זה בס׳ הישר כהסבר ראשון בדעת ר״ת, ואת התירוץ המובא כאן בשם ר״ת כהסבר שני בדעתו.

י דעת ר״י הובאה גם בתוס׳ חגיגה ויבמות (שם), בפירוש הר״ש (שם) ובמרדכי (שם).

יא שאלה זו של ר״י משתי שקתות היא השאלה הראשונה בשמו בתוס׳ בחגיגה (שם) וכן במרדכי (הנ״ל). ברוב המקורות שאלתו היא מהמש׳ במקוואות (פ״ו, ט) בעניין כותל שבין שתי מקוואות שנסדק.

האחת[12] **מהן, המים שבשניה מקודשין. והשתא מדקתני סיפא**[13] **או שהיו המים צפין על גביהן אפילו כקליפת השום הוי חיבור ושניהם מקודשין, מכלל דברישא שהכותל שביניהם כשפופרת הנוד נקוב, בעינן שיהיו גם המים כמלא החור, דאי כקליפת השום סגי, כל שכן על גביהן פרוצין מכל צד דסגי להו כקליפת השום. וגם הלשון משמע אבל בנקב שביניהן בעינן מים מלא הנקב, והוא הדין לעניין מקוואות דבעינן שיהא מלא הנקב מן המים, דחד טעמא הוא, דתרווייהו בחיבור תליא מילתא.**

וההיא דמסכת טהרות מפרש רבינו יצחק ב״ר שמואל (גיטין שם) **דמיירי לעניין השקה, והשתא הוה**[14] **לטהרה דומיא דלטומאה, והכי פירושו, וכן לטהרה שאם יש לו מים טמאים ורוצה**[15] **להשיקו למקוה ולטהרו, אם נוגעת**[16] **במקוה כשיעור טופח לא הוה חיבור, אבל בטופח להטפיח הוי חיבור והוי מושקות. והכי נמי מסתברא דקתני רישא** (טהרות שם) **מקל שהוא מלאה משקין טמאין, כיון שהשיקה למקוה טהרה דברי רבי יהושע, וחכמים אומרים עד שיטבול את כולה. הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה. האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה. אלמא דלענין השקה נשנית דמשקה טופח לא הוה חיבור, הא טופח להטפיח הוה חיבור, אבל לעניין עירוב המקוה בעינן הנקב כשפופרת הנוד, וגם שיהא**[17] **מן המים כשפופרת הנוד. והכי מוכח סוגיא דגיטין** (שם) **דמסיק על ההיא דטופח להטפיח דילמא לעניין מקוואות, מכלל**[18] **דעד השתא לא איירי לעניין מקוואות**[יב].

עירוב מקוואות כשפופרת הנוד ושיהא הנקב מלא מים, ואם היו המים צפין על גבי כותל שביניהם, אפילו כקליפת השום הוי חיבור.

ודווקא לעירוב מקוואות בעינן כשפופרת הנוד, אבל לעניין מעיין כתב מורי רבינו[20] **שמחה בפירושיו**[יג] **בפרשת ביום השמיני, תניא בתוספתא פרק טבלא** (מקוואות פ״ד, ה) **מעיין היוצא לתלמי, פירוש כלים**[21]**, [ו]מן התלמי לבריכה, ראשונים הרי אלו פסולים, מפני שהן נשאבין. כיצד הוא עושה, נוקבו למעיין נקבים כל שהוא, הכי גורס רבינו יצחק דסימפונט**[יד]**, ונמצאו**[22] **מים מועטין מטהרין את המרובין. אלמא דלעניין מעיין עירוב כשפופרת הנוד, אבל בנקב כל שהוא. ותו תניא בפרק דבתריה**[23] (פ״ה, א) **עריבה שהיא מלאה**[24] **כלים והשיקה למקוה, צריכה כשפופרת הנוד, ומעיין כל שהוא, עכ״ל.**

והנצוק והקטפרס ומשקה טופח[19] אינם חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, פירוש להשקה.

ורבינו יצחק דסימפונט זצ״ל ורבינו שמחה זצ״ל אומרים דלחברו למעיין לא בעינן כשפופרת הנוד אלא בנקבים כל שהוא סגי. ומפירוש ר״י בר׳ שמואל זצ״ל נדחית הראיה.

מיהו ההיא דמעיין היוצא לתלמי אינה ראיה ברורה, כי רבינו[25] **יצחק ב״ר שמואל פירשה שניקבו**[26] **כדי לבטלה**[27] **מתורת כלי כדפרישית לעיל**[טו].

12. האחת: **ק** אחת 13. סיפא: **ק** בסיפא 14. הוה: **ק** הוי וכן להלן 15. ורוצה: **א ק** ורוצים 16. נוגעת: **א ק** נוגעות 17. שיהא: **ק** שיהיו 18. מכלל: **א ק** ודווק׳ לעירוב מקוות בעינן כשפופרת הנוד אבל היא מכלל 19. ומשקה טופח: **ט** חסר 20. רבינו: **א** רבי 21. כלים: **ק** כלי 22. ונמצאו: **ק** ונמצא 23. בפרק דבתריה: **ק** דפירק׳ דבתרי 24. מלאה: **א ק** חסר 25. רבינו: **ק** רבי 26. שניקבו: **ק** שנוקבה 27. לבטלה: **א** לבטלו

יב השו״ע והרמ״א (רא, נב) פסקו כר״י, שצריך שיהיה הנקב מלא מים כשפופרת הנוד, ודלא כר״ת. וע״ש בש״ך (ס״ק קי) ובביאור הגר״א (ס״ק צח).

יג חיבורו אינו מצוי בידינו.

יד גי׳ ר״י מסימפונט מוזכרת בהגהה על פי׳ הר״ש מקוואות (פ״ה, ב). התוספתא שם דנה במעיין העובר דרך כלי ומגיע לבריכה, ומפרשת התוספתא כיצד מתאפשרת הטבילה. גי׳ הר״ש: ״כיצד עושה נוקבן מעין זקנו כל שהוא״, גי׳ ר״י מסימפונט: ״כיצד הוא עושה נקבו למעיין נקבים כל שהן״. לר״ש דוקא בנקבים ״מעין זקנו״ כלומר בתחתית הכלי, וזאת כדי לבטלו מדין כלי, ואילו לר״י דסימפונט ע״י נקב כלשהו מתאפשרת הטבילה אף שהכלי לא התבטל. בתוספתא לפנינו: ״כיצד עושה ניקבו מעיין בקנה כל שהוא״. רבינו הביא כאן עניין זה בשאלת החיבור אל המעיין כדי לאפשר הטבילה, אולם הנושא הזה קשור גם לשאלה האם צריך שיהיו במעיין מ׳ סאה כדי שאדם יוכל לטבול בו, ובזה דן רבינו לקמן (סי׳ שלה, שלו). לגי׳ הר״ש שמתאימה לשיטת ר״י יש לבטל הכלי כדי שייווצר מצב שיש במעיין מ׳ סאה, ולשיטת ר״י מסימפונט המעיין מכשיר את המים האחרים בחיבור של נקב כלשהו אף שאין בו מ׳ סאה.

טו אולי צ״ל לקמן (בסי׳ שלה), שם עוסק ר״י בעניין זה. ואפשר שגם לעיל הוזכרה באו״ז דעתו זו של ר״י, וזה בעניין הגיגית המוזכרת בפסקי המהר״ח לעיל, ושההלכה המקבילה לה באו״ז חסרה כאן יחד עם הלכות נוספות. אומנם פסק המהר״ח בגיגית העברנו לסי׳ שלו להלן, שם דן רבינו בנושא זה. ור׳ לעיל הע׳ א, ה.

מיהו מסברתו של רבינו[28] יצחק דסימפונט יש ראיה, כי הוא סבר דלמעיין אין צריך כשפופרת אלא בכל שהוא סגי, הואיל וגריס נוקבו למעיין [29]נקבים[30] כל שהן[31], והיינו [שנוקב][32] את הנקבים כל שהן[33] ומחברן למעיין[טז 29].

ונצוק וקטפרס לענין עירוב מקוואות לא ידענא מאי אידון בה, דתניא בפרק גיסטרא (פ״ג, ג) **שלש גממיות שבנחל, העליונה והתחתונה של עשרים סאה והאמצעית[34] של ארבעים סאה, חרדלת[35] של גשמים נכנסת לתוכן ויוצאה מהן, ר׳ יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה, ואני אומר בתחתונה, וחכמים אומרים בין כך ובין כך אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה ארבעים סאה[יז]** . הרי ר׳ מאיר[יח] וחכמים סברי דקטפרס לא הוה חיבור, דהא אמרי אין מטבילין בתחתונה[יט]:

והנצוק והקטפרס ומשקה טופח[36] אינו חיבור לעירוב מקוואות.

(שלד) בבא קמא פרק[1] מרובה (סז, א) ובבבא בתרא פרק[2] המוכר את הבית (סו, ב) אמר[3] שהשאיבה דרבנן היא. ופירש רבינו תם (סה״י חי׳ סי׳ תרעא; תוס׳ ב״ב סו, א ד״ה מכלל) שהשאיבה כולה[8] דאורייתא היא, דתניא בתורת כהנים פרשת[4] ויהי ביום השמיני (פרשה ט) **יכול אפילו מילא על כתיפו ועשה מקוה לכתחילה יהא טהור, תלמוד לומר מעיין, מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים[ב].**

ותו פירש ר״ת[3] דהלכה למשה מסיני דשלושה לוגין מים שאובים פוסלין את המקוה, ופירש דהיינו בתחלה[5] כשאין שם מים כלל[ד], אבל אם היה מקוה ארבעים סאה של מים כשירין חסר קורטוב ונפלו בו שלושת לוגין מים שאובין, לא פסלי לה[6] אלא מדרבנן, ועלה קאמר במרובה ובפרק המוכר[7] את הבית שהשאיבה דרבנן.

והביא ראיה דתנן בפרק ב׳ דמקוואות (מ״ד) **ר׳ אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחלה[8] פוסלין את המקוה ושלשה[9] לוגין על פני המים, וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורן שלשה לוגין. מדהחמיר ר׳ אליעזר טפי מרבנן שמע מינה דלכתחלה פוסל מדאורייתא, ואתיא שפיר דגזרו על שלשת לוגין בסוף שיפסלו אטו כולה שאובה שהיא דאורייתא[ה].**

כולה שאיבה דאורייתא בכלי המקבל טומאה[ו], אבל בכלי גללים וכיוצא בהם דלא מקבלי טומאה הויא דרבנן[10]. וג׳ לוגין שנפלו למקוה כשאין שם מים כלל פסולה[11] הלכה למשה מסיני. אבל אם היה מ׳ סאה של מים כשירים חסר קורטוב ונפלו בו ג׳ לוגין מים שאובין, לית[12] פסלי ליה אלא מדרבנן[13].

28. רבינו: **א** רבי 29. נקבים כל שהן... ומחברן למעיין: **א** חסר 30. למעיין נקבים: **ק** למעין 31. שהן: **ק** שהוא 32. והיינו [שנוקב]: **ק** דהיינו פי׳ שנוקב 33. שהן: **ק** שהוא 34. והאמצעית: **ק** והאמצעיות 35. חרדלת: **א ק** חרדלית 36. ומשקה טופח: **ט ב ו** חסר

1. פרק: **א ק** בפ׳ 2. פ׳: **א ק** בפרק 3. אמר: **ק** א׳ 4. פרשת: **ק** בפ׳ 5. בתחל׳: **א ק** כתחילה 6. לה: **א ק** ליה 7. ובפ׳ המוכר: **א ק** ובהמוכר 8. בתחלה: **ק** כתחילה 9. ושלשה: **ק** ושלשת וכן בסמוך 10. דרבנן: **ה** בדרבנ׳ 11. פסולה: **ט ה נ** פסול 12. לית: **ט ה נ** לא 13. מדרבנן: **ה** מרבנן

טז ראה ר״ש מקוואות (פ״ה, א) ורשב״א בשער המים (שער ג) שכתבו כר׳ שמחה ור״י דסימפונט, שבמעיין מספיק חיבור כל שהוא.

יז לכאורה כבר הביא לעיל רבינו המשנה בטהרות (פ״ח, ט) שמפורש בה שקטפרס אינו חיבור, ומדוע מסתפק כאן. וי״ל כפי שפירש ר״ת בסה״י (שם) שבמשנה מדובר שאין שיעור מקווה שלם וצריך לצרפו משני מקוואות ולכן אינו חיבור, ואילו כאן מדובר שיש באמצעית שיעור מקווה. ור״י (הובא לעיל) הסביר שהמשנה מדברת בהשקה ולא בעירוב מקוואות, וממילא שייך להסתפק בעירוב מקוואות בקטפרס.

יח רבינו מפרש שדעת ר״מ כחכמים דלא אמרינן גוד אחית וא״א לטבול בתחתונה, אולם ממשמעות הגמ׳ בחגיגה (יט, ב) שר״מ שאומר גוד אסיק וטובלים בעליונה, כ״ש שסובר גוד אחית וטובלים גם בתחתונה. וכן מפורש ברש״י (שם ד״ה ה״ג מאיר, הראשון), בראבי״ה (סי׳ תתקפח) ובמרדכי (סי׳ תשמו). ועי׳ ב״י ושו״ע (רא, ס) שפסק כחכמים.

יט ונראה שכך מסקנתו דלא הוי חיבור, וכן בפס׳ המהר״ח.

א דעת ר״ת, כשכל המקווה שאוב הפסול הוא מדאורייתא, אולם, כאשר חסר קורטוב ומשלים בג׳ לוגין שאובין הפסול מדרבנן, כמבואר לקמן, ולכך כיוונה הגמ׳ באומרה שהשאיבה מדרבנן.

ב ראה לקמן דחיית ר״י לראייה זו.

ג דעה זו שג׳ לוגין בתחילה פוסלים המקווה מדאורייתא הובאה בהג״א (ב״ב פ״ד סי׳ ט).

ד דעת ר״ת, שג׳ לוגין פוסלים מן התורה מהללמ״מ כשלא היו במקווה מי גשמים כלל. ונראה שלמד שפסול זה מהתורה משום שקשה מה הסיבה שחכמים יגזרו פסול זה מדעתם.

ה כר״ת הסובר ששאובים בכולה פסולים מדאורייתא סובר גם רשב״ם (ב״ב סו, א ד״ה לעולם), וכ״נ מפירש״י (ב״ק סז, א ד״ה שאיבה). וראה טור ב״י (רא, ג) שהביאו השיטות. וע״ע בשו״ת הרדב״ז (ח״א סי׳ פז) שהביא בזה חמש שיטות. אלא שלכאורה לא ברור לחלוטין מלשונו כאן מה הדין לדעתו של ר״ת כשהיו במקווה מעט מי גשמים והוסיף ג׳ לוגין שאובין, האם הפסול דאורייתא או דרבנן. ואפשר אולי לדייק מלשונו בס׳ הישר: ״הא למדת שיש חילוק בין בתחילה שאין שם מים בין בסוף שיש מים קצת״, משמע שהפסול במקרה זה דרבנן. אומנם בהג״א (ב״ב פ״ד סי׳ ט) הביא דעה הסוברת כר״ת שג׳ לוגין פוסלין מדאורייתא, וכתב שם שהפסול מהתורה קודם שיש רוב מים כשרים, ולאו דווקא בתחילה.

ו זו דעת ר״ש להלן, שהמקווה נפסלת אם הכניסו בה מים בכלי המקבל טומאה, ומהפסקים נראה שהתקבלה להלכה.

ואומר רבינו יצחק בר שמואל[ז] דלא אשכחן בשום מקום שאומר ששלשת לוגין פוסלין הלכה למשה מסיני. ואפילו אשכחן[14] בשום מקום, יש לפרש דלאו דוקא קאמר הלכה למשה מסיני[ח]. והא דקאמר ר׳ אליעזר בתחילה ברביעית, משום דרביעית הוא שיעור טבילה למחטין וצינורות, כבר יש פסול מקוה עליהן. וההיא דתורת כהנים נמי לאו ראיה היא, דאיכא למימר דאסמכתא היא, כמו מעשר פירות וירק וקיטנית, דרבנן נינהו ומסמיך להו אקרא (ספרי דברים, קה), וכן דימוע דריש (ספרי במדבר, קכא) **ממקדשו ממנו**, ופרק יוצא דופן (נידה מז, א) מוכח דדימוע דרבנן.

ואומר רבינו יצחק ב״ר[15] שמואל דאפילו (כלהו) [כולו שאוב][16] לא פסיל אלא מדרבנן[ט], דתניא בתוספתא[17] פרק ב׳ דמקוואות (ה״א) **מקוה שהניחו ריקן ומצאו[18] מלא כשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה.** מדקא מכשר לה[19] מספק, מכלל דכולו שאוב מדרבנן[20], דאי דאורייתא הוה[21] אזלינן ביה לחומרא, והוה פסלינן לה מספק. וליכא למימר דלא מיירי בכולו[22] אלא שהיו[23] בו מים אלא שהיה חסר, דאם כן הוה[24] ליה למימר שהניחו חסר ומצאו שלם, דריקן[25] משמע ריק לגמרי שאין בו מים כלל.

ותו דתניא פרק קמא[26] דפסחים[27] (יז, א) **הדם והמים משקי ביה מטבחייא שנטמאו, בין בכלים בין בקרקע טהורים. ר׳ שמעון אומר בכלים טמאים, בקרקע טהורין. אמר רב פפא[28] הא דאמר, בקרקע טהורין לא שנו אלא מים, אבל דם לא. ומים נמי לא אמרן אלא דהוו רביעית דחזו להטביל מחטין וצנורות, אבל אין בהן רביעית טמאין.** הא למדת דאפילו כולו שאוב[29] חזו להטביל ביה דאורייתא, דבכולו שאוב מיירי מדמפליג[30] בין כלים[31] לקרקע, וסתם משקה[32] ביה מטבחייא נמי שאוב[33] נינהו. ואף על גב דכולה שאיבה כשרה מדאורייתא, גזרו רבנן עלייהו[34] גזירה שמא יטבול[35] בכלים ואין[36] טבילה בכלים. ומסתייעא לרבינו יואל זצ״ל[י]. ובכולהו[37] מים כשרים חסר קורטוב גזרו שפוסלין בהן שלשת לוגין מים שאובין, דשלשה לוגין חשיבי שראויין לרחיצה, כי ההיא פרק קמא[38] דשבת (יד, א) דאמר[39] **שבתחלה היו טובלין במי מערות סרוחין, והיו שופכין[40] עליהן שלשה לוגין מים שאובין.**

ורבינו שמשון ב״ר[41] אברהם[יא] (מקוואות פ״ב, ג) אומר דאדרבה ההיא[42] דתוספתא סייעתא היא לר״ת דאמר[43] שאיבה פסולה דאורייתא[יב], דקתני (תוספתא מקוואות שם)

14. אשכחן: ק אשכחן ליה 15. ב״ר: ק בר׳ 16. (כלהו) [כולו שאוב]: א ק כולהו 17. בתוספתא: ק חסר 18. ומצאו: ק ונמצא 19. לה: א ק ליה וכן בסמוך 20. מדרבנן: ק דרבנן 21. הוה: ק חסר 22. בכולו: א בכולן ק בכוליה 23. שהיו: א כשהיו 24. הוה: ק הוי 25. דריקן: ק ריקן 26. פ״ק: א ק בפ״ק 27. דפסחים: ק דזבחים 28. אמר רב פפא: א ק ואמר רב אשי

29. שאוב: א ק שאוב נמי 30. מדמפליג: ק מדפליג 31. כלים: ק כלי 32. משקה: ק משקי 33. שאוב: ק שאובין 34. רבנן עלייהו: ק עליה רבנן 35. יטבול: ק יטבלו 36. ואין: ק דאין 37. ובכולהו: ק ובכולו 38. כי ההיא פרק קמא: ק כההיא דפ״ק 39. דאמר: ק דאמרינן 40. והיו שופכין: ק וסופכין 41. ב״ר: ק בר 42. ההיא: ק דההיא 43. דאמר: ק דכולה

ז דעת ר״י הובאה בתוס׳ פסחים (יז, ב ד״ה אלא), וכן בהרחבה בתוס׳ הרשב״א לר״ש משנץ פסחים (יז, ב ד״ה אלא). מחלוקת ר״ת ור״י הובאה בתוס׳ ב״ב (סו, א ד״ה מכלל), בראב״ש ב״ק (פ״ז סי׳ ג) ובנידה בהל׳ מקוואות (סי׳ א), במרדכי (סי׳ תשמה) ובעוד פוסקים.

ח ופי׳ דבריו הרא״ש (הל׳ מקוואות סי׳ א), שאף שפסול זה הוא רק מדרבנן, כיון שהדבר ברור כהלכה למשה מסיני, הוא נקרא כן.

ט כן בתוס׳ (ב״ב ופסחים שם), וכ״ד הגאונים והר״י מיגאש (הביאם הר״ן ב״ב סו, ב ד״ה לעולם), וכ״פ הרמב״ם (פ״ד, א-ב). וברדב״ז (שם) כתב שכיון שדעה זו היא העיקרית, בדיעבד ניתן לסמוך עליה.

י להלן (סי׳ שלו) מובאת תשובת רבינו יואל, אבי הראבי״ה, בענין טבילה באמת המים הנמשכת דרך חריץ בקרקע לגיגית בת מ׳ סאה השקועה בקרקע.

יא דעתו הובאה בפי׳ המשנה (שם), בתוס׳ ור״ן (ב״ב שם).

יב יש מקום לדון האם סובר הר״ש כדעת ר״ת או שזו שיטה נפרדת. לדעת רבינו האו״ז דעת הר״ש למסקנה אינה כר״ת לגמרי, כפי שכתב רבינו לקמן, שדווקא כששאב בדבר המקבל טומאה הפסול מדאורייתא. וכן בר״ש בפי׳ המשנה ציין ההבחנה בין מקווה שנעשתה על ידי כלים המקבלים טומאה לנתמלאה על ידי כלי גללים. אולם יש ראשונים שהביאו דעת הר״ש ששאובים פסולים מדאורייתא, ולא ציינו שזה דווקא כשנתמלאה על ידי כלים המקבלים טומאה, והם: תוס׳ ב״ב (שם), רא״ש מקוואות (שם) וטור (רא, ג). ועי׳ לחם ושמלה (טז, ג בשמלה) שכתב שדעת ר״ש למסקנה שלא לחלק בזה. וע״ע דרישה (ס״ק ד).

מקוה שהניחו[44] ריקן ומצאו מלא כשר[45], מפני שזה[46] ספק מים שאובים למקוה, וחזקת המקוואות[47] כשירות, פירוש חזקה כשאדם עושה מקוה ממים כשרים הוא, ודווקא משום דחזקה היא מכשרינן ליה, הא לאו הכי פסלינן ליה מספק[יג], אלמא דכולה שאיבה[48] דאורייתא[49] היא, מדאזלינן[50] ביה לחומרא.

ותו דקתני סיפא (שם) **צינור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצידו, ספק מן[51] מכתשת למקוה ספק מן הצינור למקוה פסול, מפני שהפסול מוכיח. ואם יש בו רוב מקוה כשר, מפני שזה ספק מים שאובין למקוה.** פירוש הכא ליכא למימר חזקה, מפני שהפסול מוכיח שהמכתשת בצידו, ויש לחוש שנפלו מן הצנור למכתשת ונפסלו ומשם למקוה, ואם יש רוב מים כשרים במקוה כשר[יד], אלא מדמכשר[52] ביש רוב מים כשרים ופוסל כשאין[53] רוב מים כשרים, שמע מינה דשאיבה דאורייתא היא, ואזלינן בה לחומרא.

ותו דתנן בפרק ב׳ (מ״ה) **מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לוג לוג[54], אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית כשר, ואם לאו פסול.** אלמא פסלינן[55] ליה מספק, אלמא דמדאורייתא היא.

וההיא דפרק קמא[56] דפסחים (שם) **דקאמר בקרקע טהורין,** יש לומר דמיירי במי[57] גשמים שלא היו מעולם שאובין, אי נמי כמו שהיה מפרש הרב ר׳ משה מפנס״ו[טו] [58] אף על גב דשאיבה כולה דאורייתא[59], בקרקע טהורין, משום דסבר שאובין שהמשיכוה[60] וכל[62] ספיקא דרבנן לקולא וספיקא דאורייתא[יז] לחומרא[63] לבד ממקוה שהניחו ריק[64] ומצאו מלא שהוא כשר כי חזקה כשאדם[65] עושה מקוה ממים כשירים עושהו[יח]. **כולה טהורה, ועזרה היתה רצפה ואי אפשר להם למים בלי[61] המשכה, שכשנופלים מן הכלי על גבי הקרקע אי אפשר שלא יהיו נמשכין הנה והנה[יט].**

ופירש רבינו שמשון ב״ר[66] אברהם (שם) **דכולה שאיבה על ידי כלים שאינם[67] מקבלים[68] טומאה, כגון כלי גללים, כלי[69] אבנים, כלי אדמה, אפילו כולה שאיבה דידהו לא הויא[70] כי אם מדרבנן[יט].** והביא ראיה ממסכת פרה פרק המקדש[71] (פ״ו, ד) **דתנן נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי[72] שיעברו מים לחבית פסולין, עלי קנים עלי אגוזים כשרים. זה הכלל דבר שמקבל טומאה פסולין, שאינן מקבל טומאה כשרים.** ואמר עלה בפרק ב׳ דזבחים (כה, ב) **מנא הני מילי, אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי בר אבא אמר קרא, אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור, הויתן[73] על ידי טהרה תהא.** פירוש, אף על גב דההוא[74] קרא לענין מקוה כתיב, מייתי ראיה מיניה אמים חיים אל כלי דגבי פרה, [משום][75] דמשמע קרא שכל הויות יהיו על ידי טהרה ולא על ידי דבר המקבל טומאה, ואם כן על כרחך שאיבה דאורייתא היא לכל הפחות בכולו שאוב על ידי כלים המקבלים טומאה, אבל בכלים דלא מקבלי טומאה, כגון כלי[76] גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, שפוסלין את המקוה כדאיתא פרק קמא

44. שהניחו: **א ק** שהביאו 45. כשר: **ק** חסר 46. שזה: **ק** שהוא 47. המקוואות: **ק** המקוות 48. דכולה שאיבה: **א ק** דשאיבה כולה 49. דאורייתא: **ק** מדאוריית׳ 50. מדאזלינן: **א** מדאזלי 51. מן: **ק** חסר 52. מדמכשר: **ק** מדכשר 53. כשאין: **ק** בשאין 54. לוג: **ק** ולוג 55. פסלינן: **ק** דפסלינן 56. דפרק קמא: **ק** בפ״ק 57. במי: **ק** בימי 58. מפנס״ו: **ק** מפינטוי 59. דאורייתא: **ק** דאורייתא אי׳ 60. שהמשיכוה: **א ק** שהמשיכה 61. בלי: **ק** בלא 62. וכל: **ה** כל 63. לחומרא: **ה** חסר 64. ריק׳: **ה** ריקנית **נ** חסר 65. כשאדם: **ה** כשהאדם 66. ב״ר: **ק** בר 67. שאינם: **א ק** חסר 68. מקבלים: **א ק** המקבלים 69. כלי: **ק** חסר 70. הויא: **ק** הוי 71. המקדש: **ק** המקדיש 72. כדי: **א** כמו 73. הויתן: **א ק** חיותו 74. דההוא: **א** דהאי 75. [משום]: **א ק** חסר 76. כלי: **א** חסר

יג הובא בראׁ״ש (שם), בריטב״א (ב״ב שם) ובהג״א (ב״ב פ״ד סי׳ ט).

יד כאן מחדש הר״ש כפי המובא גם בפי׳ למש׳ במקוואות (שם) שאם יש רוב מקווה כשר ומיעוט שאוב - המיעוט בטל ברוב וכשר מדאורייתא, וכן הובא בראׁ״ש מקוואות (שם) ובטור (רא, ג). ר׳ לעיל הע׳ ה דעת הג״א. זו דעת הרמ״א להלכה (רא, ג) שאם רוב המקווה כשר וביחס למיעוט יש ספק, אנו אומרים ספיקא דרבנן לקולא.

טו כוונתו לר׳ משה בר אברהם מפונטייזא, מבעלי התוס׳ בצרפת, תלמיד ר״ת. ר׳ משה למד גם אצל ר׳ אליהו מפריס ור׳ אליעזר ממיץ.

טז הובא בתוס׳ (ב״ב שם).

יז בפסקים כאן לא הוזכרה במפורש ההבחנה הקיימת לדעת ר״ש בין כשיש במקווה רוב מים כשרים והספק לגבי היתר, או שיש ספק אם יש בכלל רוב, ואפשר שההבחנה הזו רמוזה כאן, וצ״ע.

יח זה כהסבר הר״ש ודחיית הוכחת ר״י ששאובין דרבנן. ובסיכום נראה שהפסיקה כאן כר״ש כדעת הראׁ״ש והטור.

יט רבינו לא פסק כאן הלכה כמי - כר״ת, כר״י או כר״ש, אולם מפסקי מהר״ח נראה שפסק עקרונית כר״ש, שכולו שאוב פסול מדאורייתא, ומאידך שזה דווקא כשהמים ניתנו למקווה בכלים המקבלים טומאה. ר׳ לעיל הע׳ ו, ז, יח.

דשבת (טז, ב) בשמעתא די״ח דבר, היינו מדרבנן, דאי מדאורייתא כיון דלא מקבלי טומאה הויא הווייתו על ידי טהרה.

והאי דפריך בפרק המוכר[77] את הבית (ב״ב סו, א) ובמרובה (ב״ק סז, א) **מכלל דשאיבה דאורייתא,** דמשמע דליכא שום שאיבה דאורייתא, ולא מוקי לה בכולו שאוב שהוא דאורייתא, היינו משום דקתני סתמא פוסל את המקוה[78], דמשמע אפילו בשלשת לוגין בסוף:

(שלה) בפרק קמא[1] דשחיטת חולין (כה, ב) תנן **התמד**[א][2] **עד שלא החמיץ אינו נלקח בכסף מעשר ופוסל את המקוה.** ופירש רבינו שלמה (ד״ה התמד) יין הוזכר לענין קיחת כסף מעשר[3] בירושלים, ומיס הוזכרו לענין לפסול את המקוה בשלשת לוגין מיס שאובין אס נפלו לתוכן[4] קודס שהומשכו בו ארבעיס סאס, עכ״ל.

רוצה לומר שבפחות משלשת[5] לוגין מים שאובין אין המקוה נפסל[ב], והכי מוכח ממתניתין דפרק יש מעלין במסכת מקוואות (פ״ז, ה) ומייתי לה בגמרא[6] (חולין כו, א) דתנן **שלשה**[7] **לוגין מים חסר קורטוב שנתן לתוכו קורטוב יין ומראיה מראה**[8] **היין ונפלו**[9] **למקוה לא פסלוהו**[10]. **שלשה לוגין מים חסר קורטוב ונפל לתוכו קורטוב**[11] **חלב ומראיהן כמראה מים ונפלו למקוה לא פסלוהו. ר׳ יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה.** הרי לתנא קמא בסיפא אף על גב דמראיהן כמראה מים אף על פי כן לא פסלוהו, הואיל ואין שם שלשת לוגין מים ממש, ולר׳ יוחנן בן נורי פסלוהו דאזלינן בתר חזותא, והוי כאן שלשת לוגין מים[ג].

ועוד רוצה לומר רבינו שלמה, דדווקא מקוה חסר פסלי שלשת לוגין[12] מים שאובין, כדפירש קודס שהומשכו בו ארבעיס סאס, אבל מקוה שלם לא[ד].

ותניא נמי הכי בתוספתא בפרק קמא (ה״ה) **מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב, ונפלו לתוכו**[13] **שלשת לוגין מים שאובין טמאין, פסולין לחלה ולתרומה (וליתן) [וליטול]**[14] **מהן לידים, ופסול להקוות עליהן. פחות משלשה לוגין אפילו כולן טמאין, (כגון) [כיון]**[15] **שנפל לתוכן קורטוב אחד של מימי גשמים טהור. וכשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר.** שמעינן מינה[16] דדווקא חסר קורטוב נפסל, ודוקא בשלשת לוגין.

ותנן נמי פרק[17] יש מעלין (פ״ז, ב) **אלו פוסלין ולא מעלין, מי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ. (באיזה צד) [כיצד]**[18] **פוסלין ולא מעלין, מקוה [שיש בו]**[19] **ארבעים סאה חסר קורטוב ונפל**[20] **מהם קורטוב ולא העלהו**[21] **, פוסלו בשלשת לוגין.** פירוש נפל מהם קורטוב לתוכן ולא השלימו לארבעים סאה, ואם נפלו שלשת לוגין לתוכו[22] פסלוהו, הא למדת דדווקא מקוה חסר קורטוב נפסל.

ודווקא בשלשת לוגין ולא בפחות, דתנן[23] בפרק ג׳ (מ״א) **ר׳ יהושע אומר כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשת לוגין חסר אפילו קורטוב כשר, מפני שחסרו בו שלשת לוגין.** ושיעור קורטוב הוי אחד משמונה בשמינית הלוג, כדתניא סוף פרק המוכר את

77. בפ׳ המוכר: **א ק** בהמוכר 78. המקוה: **א** המקום
1. בפ״ק: **א** פ״ק **ק** בסוף פ״ק 2. התמד: **ק** התמך
3. מעשר: **ק** ומעשר 4. לתוכן: **ק** לתוכו 5. משלשת: **ק** מג׳ 6. בגמ׳: **א ק** התם בגמרא 7. שלשה: **ק** שלשת וכן בסמוך 8. ומראיה מראה: **ק** ומראה 9. היין ונפלו: **ק** יין ונפל 10. פסלוהו: **ק** פסלינן 11. ונפל לתוכו קורטוב: **א ק** חסר 12. לוגין: **ק** לוגי 13. לתוכו: **א ק** לתוכן 14. (וליתן) [וליטול]: **ק** וליתן 15. (כגון) [כיון]: **ק** כגון 16. מינה: **ק** מיניה 17. פ׳: **א ק** בפ׳ 18. (באיזה צד) [כיצד]: **ק** באיזה צד 19. [שיש בו]: **א ק** חסר 20. ונפל: **א ק** נפל 21. העלהו: **ק** העלוהו 22. לתוכו: **ק** בתוכו 23. דתנן: **א ק** ותנן

א רש״י (ד״ה תמד) ותוס׳ (ד״ה התמד) נחלקו מהו ״תמד״. לדעת רש״י מדובר במים הניתנים בחרצנים ולאחר תסיסתם הם נעשים יין, ולתוס׳ מדובר בשמרים ולא בחרצנים.

ב ד״ז מוסכם בפוסקים, ונפסק בשו״ע (רא, כב-כג), ורבינו מביא ראיות לשיעור הפוסל, ולתנאים בהם פוסל (לפני שיש במקווה מ׳ סאה).

ג כלומר, בין לת״ק ובין לר׳ יוחנן בן נורי ג׳ לוגין מים שאובין פוסלים את המקווה, ומחלוקתם היא אם בעינן שכל הג׳ לוגין יהיו דווקא מים או מספיק שיהיה להם מראה מים, והם יצטרפו לשיעור ג׳ לוגין כאילו היו מים.

ד ראה לקמן בדברי רבינו שכן דעת ר״ת, וכ״א בתוס׳ (חולין שם ד״ה ופוסל; ב״ב סו, ב סוד״ה מכלל). וזה לאפוקי מדעת הראב״ד (הובא בשו״ת הרשב״א סי׳ תתיח) והרשב״ם (ב״ב סו, א ד״ה ומתמה) שרוב שאובין מבטלים כשרים אפי׳ יש בכשרים ארבעים סאה קודם לכן, וע״ע הע׳ ט מש״כ בדעת הראב״ד.

הספינה (ב״ב צ, א) **ולוג, וחצי לוג, ורביעית, ושמינית, ואחד משמונה בשמינית, וזהו קורטוב**[ח]. ושמינית הוי חצי ביצה ורביעית ביצה[ו].

וכן פירש ר״ת ז״ל (סה״י חי׳ סי׳ תרעא; תוס׳ ב״ב סו, א סוד״ה מכלל) דדווקא מקוה חסר נפסל בשלושת לוגין מים שאובים, אבל מקוה שלם כל מים שאובין[24] שבעולם אינם[25] פוסלין אותו, והכי מוכחי כל המשניות כדפרישית.

ותנן פרק ב׳[26] (מ״ה) **מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לוג לוג, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים, עד שלא הגיעו לשלישית כשר.** משמע כיון[27] שהיה שלם בשתי גומות, אין הגומא השלישית מצטרפת לפסול.

ותנן פרק המניח (פ״ד, ד) **מים שאובין ומי גשמים שהם מתערבים בחצר כו׳**[28] **עד היו**[29] **מקלחין בתוך המקוה, אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים**[30] **כשרים עד שלא ירדו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין**[31]**, כשר.**

ותנן פרק כל[32] המערב (פ״ו, ג) **שלשה**[33] **מקוואות, בזה עשרים סאה, ובזה עשרים סאה**[34]**, ובזה עשרים סאה**[35] **מים שאובין, והשאוב**[36] **מן הצד, וירדו שלשה וטבלו בהם ונתערבו, המקוואות טהורין והטובלין טהורין. היה השאוב באמצע, וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו, המקוואות**[37] **כמות שהיו והטובלין כמות שהיו**[ז].

ותנן (שם, ח) **מטהרין המקוואות העליון מן התחתון**[38]**, כיצד** [וכו׳][39]**, היה**[40] **בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן לעליון, עד שירדו לתחתון ארבעים סאה**[ח].

ותנן פרק יש מעלין (פ״ז, ג) **נפל לתוכו יין ומוהל ושינו (מראיהן) [את מראיו]**[41]**, פסול. וכיצד יעשה, ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו**[42] **מראיהן למראה המים. היו בו ארבעים סאה, ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים.**

מקוה שלם שיש בו ארבעים סאה אינו נפסל בכל שאובין שבעולם, אבל מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אפילו קורטוב נפסל בשלשה לוגין שאובין. היו חסרים קורטוב לא פסלוהו. וקורטוב אחד משמונה בשמינית הלוג אפילו כשערה[45].

ותניא בתוספתא[43] (פ״ב, ב) **אחד שיש בו ארבעים**[44] **סאה ואחד אין בו, ונפלו שלשת לוגין מים שאובין, הריני אומר לתוך ארבעים סאה נפלו.** פירוש וכשר. מכל אלה שמעינן שהמקוה שלם אינו נפסל במים שאובים[ט].

ולא עוד אלא שהשאובין נטהרו בהשקה מפסול שאובין שהיה עליהן, כדמוכח ההיא דפרק המערב (פ״ו, ג) גבי שלש מקוואות, וההיא דהיו בעליון ארבעים סאה (שם, ח). וההיא דפרק יש מעלין דתנן (פ״ז, ב) **היו בו ארבעים סאה, נתן סאה ונטל סאה כשר,** ומייתי לה בפרק הערל (יבמות פב, ב) **ואמר רב יהודה בר שילא אמר ר׳ אסי**[46] **אמר ר׳ יוחנן עד רובו, אבל טפי מרובו פסול, אמאי הא טהר להן בהשקה**[ז]. אומר ר״ת (סה״י שם) שאני התם דמיירי במי פירות, שאינם כשרים לטבילה כלל[יא]. כדקתני התם (פ״ז, ב) **אבל שאר**

24. שאובין: **ד** חסר 25. אינם: **ק** אין 26. פרק ב׳: **א ק** בפ״ב 27. כיון: **א ק** כאן 28. כו׳: **ק** וכו׳ 29. היו: **א ק** שהיו 30. מים: **א ק** המים 31. שאובין: **ד ק** חסר 32. פרק כל: **ק** פ׳ 33. שלשה: **א ק** שלש 34. עשרי׳ סאה: **א** עשרים 35. ובזה עשרים סאה: **ד ק** חסר 36. והשאוב: **א** והשאר 37. המקוואות: **ק** המקוות וכן להלן 38. התחתון: **ק** התחתון המקוות העליון מן התחתון 39. [וכו׳]: **ק** חסר 40. היה: **ק** היו 41. (מראיהן) [את מראיו]: **ק** מראיהן 42. ויחזרו: **ק** ויחזר 43. בתוספתא: **א ק** בתוספתא פ״ב 44. ארבעים: **א** ארבע 45. אפי׳ כשערה: **ט** אפי׳ כשעורה **ה** חסר 46. אסי: **ק** יוסי

ח ״ושמינית ואחד משמונה בשמינית וזהו קורטוב״ - ברייתא זו מקורה בתוספתא (ב״ב פ״ה, ד) אולם בשינוי מסוים: ״ושמינית וחצי שמינית ואחד משמונה בשמינית וזה הוא קורטוב״. אומנם בשיעור הקורטוב אין הבדל בין הגירסאות, והוא: ״אחד משמונה בשמינית״, וכן ברש״י (ר״ה יג, א ד״ה חסר קורטוב) וברי״ף (ב״ב מה, ב). אולם הרשב״ם בסוגיא (צ, א ד״ה וחצי שמינית) לא גרס בתוספתא: ״אחד משמונה בשמינית״, ולדעתו קורטוב הוא: ״חצי שמינית״, שיעור שלא נזכר בגמ׳ שלפנינו ובדברי רבינו.

ו רשב״ם (שם ד״ה ושמינית).

ז הוכחה זו הובאה בסה״י (שם סי׳ תרעא).

ח הוכחה זו הובאה בתוס׳ (שם ב״ב סו, ב סוד״ה מכלל).

ט וכ״פ רוה״פ, מהם: רמב״ם (פ״ד, ו; ובפיהמ״ש מקוואות פ״ב, ג), רשב״א בשער המים (שער ז׳ ד״ה אבאר מקוה), רא״ש (סי׳ א), רע״ב (פ״ב, ו; פ״ו, ח), טוש״ע (רא, טו). ועי׳ ביאור הגר״א (שם ס״ק מג). בשו״ת הרשב״א (סי׳ תתיח) הביא דעת הראב״ד, שכאשר יש רוב שאובים הם מבטלים את הכשרים אפילו כשהיו במקווה קודם לכן ארבעים סאה, וכן דעת רשב״ם (ב״ב סו, א ד״ה ומתמה). אומנם, הראב״ד בבעלי הנפש (שער המים סי׳ א ד״ה ומקוה) כתב בהדיא שמקווה שיש בו ארבעים סאה, כל מים שאובים שיפלו לתוכו לא יפסלוהו, וכשאר פוסקים. ועי׳ בהערות שם (מהד׳ בוקוולד הע׳ 11) שבהלכה זו הראב״ד חזר בו שלוש פעמים בארבע מהדורות שונות, ומשנתו האחרונה כשא״פ.

י עי׳ תוס׳ (יבמות פב, ב ד״ה אר״י עד) שכתבו שמכאן משמע שלא אומרים ראשון ראשון בטל ביותר מרוב, והקשו על כך.

יא וכן הסביר הרא״ש (שם סי׳ א) שגזרו בזה חכמים משום שמי פירות לא ראויים לטבילה כלל, והתורה אמרה לטבול במקווה מים.

משקין, [ומי פירות][47], הציר, והמורייס, והתמד משהחמיץ, פעמים מעלין ופעמים אין מעלין, ועלה קאי ההיא דנתן סאה ונטל סאה. אבל מים הראויים וכשרים לטבילה אלא (שנפלו) [שנפסלו][48] מחמת שנשאבו (הנהו) [מהנהר][49], נתן סאה ונטל סאה כשירין עד עולם, דקמא קמא נטהר ונכשר בהשקה[יב].

וההיא דפרק ג׳ (מ״ג) **דתנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשת לוגין. ותנן נמי[50]** (פ״ה, א) **מעיין שהעבירו על גבי השוקת פסול. ולא אמר בהני תרתי שיטהרו[51] בהשקה. פירש רבינו יצחק ב״ר[52] שמואל[יג] דהתם בשלא היה במי האמה ובמי המעיין ארבעים סאה קודם נשיקתן למי הבור ולמי השוקת, וכיון[53] דליכא ארבעים סאה לא מכשרי בהשקתן לשאובין לטבילת אדם. וקא משמע לן דאף על גב דהמעיין מטהר בכל שהוא[יד] והמקוה בארבעים סאה, לטבילת אדם מיהו[54] אפילו מעיין בארבעים סאה[טו], כדאמר פרק[55] חומר בקודש** (חגיגה כב, א) **דהא[56] ארעא חלחולי מחלחלא[57], ובעינן ארבעים סאה במקום אחד[טז]. ולא[58] אהנו מי האמה להכשיר מי הבור לטבילת אדם בנשיקתו, כיון דבדידהו גופייהו ליכא שיעור טבילת אדם[יז].**

וההיא תוספתא פרק טבלא שניתנה (פ״ד, ה) **דתניא מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה, ראשונים[59] ראשונים הרי אלו פסולין, מפני שהן נשאבין. כיצד עושה נוקבו מעין זקנו[יח] כל שהוא, נמצאו[60] מים מועטין מטהרין את המרובין. פירש רבינו יצחק ב״ר שמואל שהתלמי הוא כלי, ואין במים ארבעים סאה קודם שיכנסו לכלי, ואין מועיל חיבורו של מעיין להוציאן מידי שאובין. והא דקתני נוקבו מעין זקנו כל שהוא, כדי לבטלו מתורת כלי[יט], ואין מן המעיין לתלמי ארבעים, הלכך כשניקב התלמי כל שהוא ונתבטל מתורת כלי, נטהרו מי הבריכה שהן[61] כולן שאובין אפילו יש בהן אלף על ידי השקה של מים המועטים שמן המעיין לבריכה, שאין בהם אלא ארבעים סאה[כ].**

וההיא דפרק קמא דמכות (ד, א) **דאמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול, הטובל שם לא עלתה לו טבילה, אי אפשר[כא] לשלשת לוגין שלא יהיו[62] במקום אחד. ודווקא ים הגדול דקוו וקיימי, אבל נהרא בעלמא לא. תניא נמי הכי חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול, הטובל שם לא עלתה לו טבילה, אי אפשר[כב] לשלשת לוגין שלא יהיו במקום אחד, וכן ככר של תרומה שנפל שם[63] טמא. פירש ר״ת** (תוס׳ שם

47. [ומי פירות]: **ק** חסר 48. (שנפלו) [שנפסלו]: **א ק** שנפלו 49. (הנהו) [מהנהר]: **א ק** הנהו 50. נמי: **ק** נמי פ״ד 51. שיטהרו: **ק** שיטהר 52. ב״ר: **ק** בר וכן להלן 53. וכיון: **ק** דכיון 54. מיהו: **ק** מיהא 55. פרק: **ק** בפ׳ 56. דהא: **ק** דהא הא 57. מחלחלא: **א** מלחלחא 58. ולא: **ק** לא 59. ראשוני׳: **א ק** חסר 60. נמצאו: **ק** ונמצאו 61. שהן: **ק** שהוא 62. יהיו: **א ק** יהו 63. שם: **ק** בה

יב אולם, דעת הרמב״ם (פ״ד, ז) והראב״ד (שער המים עמ׳ פח) שלא לחלק בין מים לשאר משקים כר״ת, וגם במים שאובים אינו כשר רק עד רובו. ועי׳ רא״ש (שם סי׳ א) שהביא שיטת ר״ת והסכים לדבריו. וראה בשער המים לרשב״א (שער ז) שהביא המחלוקת בזה, ולמעשה קיבל דעת המקלים. וע״ע ב״י (רא, כד) מה שדן בזה ליישב דעת הרמב״ם החולק על ר״ת, ולמעשה פסק בשו״ע (שם) כר״ת.

יג בהג״א (ב״ב פ״ד סי׳ ט) הובא ההסבר בשם ר״י, וברשב״א (ביצה יז, ב) בשם תוס׳. התירוץ הובא גם בראא״ש (ב״ק פ״ז, ז), בריטב״א (מכות ד, א), וע״ע תוס׳ (פסחים יז, ב ד״ה אלא דהוי).

יד דווקא בכלים.

טו ראה דברי רבינו לקמן (סי׳ שלו) שחולק על ר״י בזה, ומסקנתו שמעיין מטהר אדם גם בפחות מארבעים סאה. ועי׳ רא״ש (שם מקו׳ סי׳ א) שהביא מחלוקת זו בין ר״י לרמב״ם והראב״ד, והכריע כר״י.

טז הוכחתו מזה שאמרו שהארץ מחלחלת וצריך ארבעים סאה, וחלחול הוא דווקא במעיין, ומכאן שמעיין צריך ארבעים סאה.

יז עי׳ שו״ע (רא, א) שסתם שבמעיין ג״כ צריך ארבעים סאה לטבילת אדם, ועי׳ ביאור הגר״א (שם ס״ק ו) ודו״ק.

יח בתוספתא שלפנינו הגירסא: **בקנה**, אולם בר״ש (מקוואות פ״ה, ב), ברשב״א (שער המים שער ג) ובראא״ש (סי׳ ח) גרסו כרבינו: **זקנו**. ופירוש העניין: נקב כל שהוא בשוליו מלמטה, ולשון הר״ש שם: ״נוקבו מעין זקנו כל שהן לבטלו מתורת כלי, והאי מעין זקנו בשוליו דסגיא בכמלא מחט״, שכשהנקב בתחתיתו והמשקים יוצאים ממנו, מתבטל מכלי בחור כלשהו.

יט וכ״כ הראא״ש (שם) בשם ר׳ שמשון, וכ״פ הרוקח (סי׳ שעז) בתשובת הר׳ אלעזר ב״ר שמואל מוורנא.

כ לשיטת ר״י המטרה בעשיית הנקב היא ביטול הכלי וממילא מצטרפים המים שבתלמי למי המעיין למ׳ סאה, וע״י כך הם יכולים להכשיר את המים המרובים שבבריכה לטבילה. ועי׳ לקמן (סו״ס שלו) בדברי רבינו, שהביא גירסת ר״י דסימפונט לתוספתא, וקבלו למעשה. ר״י מסימפונט חולק על ר״י וסובר שמטרת הנקב היא לחבר את הכלי למעיין ובכך להכשירו, ולא לבטלו מתורת כלי. לדעתו אין צורך בביטול הכלי, כיון שגם מעיין שאין בו מ׳ סאה יכול אדם לטבול בו, וממילא הוא יכול להכשיר ע״י חיבור כלשהו את המים שבתלמי לטבילה. רבינו הביא דעת ר״י זו כאן בעניין כמות המים במעיין לצורך טבילת האדם, אולם לעיל (סי׳ שלג) הובאה ברייתא זו ומחלוקת הגירסאות השונות בה בעניין גודל הנקב לחיבור אל המעיין (כשפופרת הנוד או במשהו).

כא עי׳ רש״י (שם ד״ה אי אפשר) שלא גרס: ״אי אפשר״, משום שזה ודאי אפשר שלא יהיו שלושת הלוגין במקום אחד, והגירסא בגמ׳ היא: ״חיישינן״.

כב כנ״ל בהערה הקודמת.

ד״ה אמר)[כג] דלא גרסינן מים אלא יין, דאי מים הוו נטהרו[64] בהשקה[כד], והטובל שם (לא)[כה] [65] עלתה לו טבילה. ותדע דקתני סיפא **וכן ככר של תרומה שנפל[66] שם טמא**, ואי במים מיירי אמאי טמא, אלא ודאי לעניין טומאה מהניא להו השקה[כו]. והא מתנייא בתוספתא בפרק גממיות (פ״ה, ט) וגרסינן בה יין, והכי נמי יש לגרוס במילתיה דרב יהודה יין[כז], שאינו ראוי לטבילה ולא שייך ביה טהרת נשיקה.

ולא מבעיא מים שאובין שנתערבו במקוה של מים כשרים דנטהרו בהשקה, אלא אפילו נושקין דרך הנקב אל המקוה אפילו הכי מהניא להו[67] השקה, כדמוכח ההיא דשלש מקוואות (פ״ו, ג) דפירשתי לעיל[כח] דמועלת טבילה לשלישי שטובל בשאוב כשהוא מן הצד, אף על פי שאין מי השאוב מעורבים בתוך המקוה הכשר, אלא שנושקין מבחוץ כשהמים עולים[כט].

ותניא[68] פרק ב׳ דביצה (יח, ב) **ומטבילין כלי אגב מימיו לטהרו**, דהיינו השקת מים בלא תערובות[69] למקוה, ואפילו הכי סלקא טבילה לגויה דמנא, ושמע מינה לא בעינן שיערבו[70] ממש אלא בנשיקה בעלמא סגי, ונעשו זרועים ליטהר מטומאתו[ל].

ותניא בפרק גממיות (תוספתא מקוואות פ״ה, ח) **היו בו ארבעים סאה ונפל לתוכו (מים)[71] יין ונשתנו מראיו[72] של חציו, הטובל בין במקום המים בין במקום היין כאילו[73] לא נפלו[לא]. היה שאוב והשיקו, השיק במקום [היין והזה לא טהר, השיק מקום המים, במקום][74] המים טהר, מקום היין לא טהר. ומיירי (לעצמו) [לענין][75] טבילה שטהר מפסול שאובין, דאי טהר מטומאתו קאמר, הוי[76] ליה למימר היה טמא ולא היה שאוב.**

מכל הני שמעינן דאף על גב דאין השאובין מעורבין במים כשרים, אפילו הכי מיטהר בנשיקה. ואפילו נשקי אהדדי כשערה מטהרי[77] מפסול שאיבה שהיתה עליהם[לב], כדתנן פרק ו׳ (מ״ח) **מטהרין את המקוואות הרחוק מן הקרוב, כיצד מביא סילון של חרס או של אבר, מניח[78] ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים,**

64. נטהרו: **ק** נטהרין 65. (לא): **א ק** לא 66. שנפל: **ק** דנפל 67. להו: **א ק** ליה 68. ותניא: **א ק** ותנן 69. תערובות: **א ק** תערובת 70. שיערבו: **א ק** שיתערבו 71. (מים): **א ק** מים 72. מראיו: **ק** מראיהן 73. כאילו: **ק** כאלו כאלו 74. [היין והזה לא טהר השיק מקום המים במקום]: **א ק** היין לא טהר השיק במקום 75. (לעצמו) [לענין]: **א ק** לעצמו 76. הוי: **ק** הוה 77. כשערה מטהרי: **א** כשעורה מיטהרי **ק** כשעורה מצי מטהרי 78. מניח: **א ק** ומניח

כג רבינו הביא התירוץ בשם רבינו תם, אולם התוס׳ (שם) והריטב״א (מכות ד, א ד״ה וארי״ א״ר חבית) שהביאו גי׳ זו לא הביאוה בשמו. גי׳ רש״י בדברי רב יהודה: ״מים״ ובלשון הברייתא (שם ד״ה חבית): ״יין״. בלשון הגמ׳ שהביא רבינו הגי׳: ״מים״ הן ברב יהודה והן בברייתא, ולר״ת הגי׳: ״יין״ בשני המקורות, וכן מבואר להלן.

כד הריטב״א במכות (שם ד, א ד״ה וארי״ א״ר חבית) הביא את הראב״ד בשם ר׳ משה הדרשן הגורס: ״מים״ ולדעתו במי הים המלוחים אין דין של השקה משום שהמים המתוקים לא מתערבים איתם. הרמב״ן במכות (ד, א ד״ה הטובל) הביא את התירוץ בשם ר׳ משה הדרשן, אך דחהו.

כה ר׳ שנו״ס, ואין לגרוס את המילה: ׳לא׳, משום שעלתה לו טבילה, וכ״ה בתוס׳.

כו ראה תוס׳ (שם ד״ה תניא נמי) שפירשו שבשל קושיא זו גרס גם רש״י בברייתא: ״יין״.

כז ראה לעיל הע׳ כג גיר׳ רש״י והראשונים.

כח בסימן זה לעיל.

כט בטוש״ע (רא, נה) הובא עניין זה להלכה, ובש״ך שם (ס״ק קכ) פירט התנאים להכשר הטבילה עפ״י שו״ת הריב״ש (רצב).

ל דעת רבינו שהמקווה השאוב נעשה ע״י הזריעה כמקווה הכשר עצמו, וכ״כ הרא״ש (ב״ק פ״ז סי׳ ג; שו״ת כלל לא סי׳ ב). ועי׳ במהרי״ק (שורש נו) שהשקה בשאובים אינה בגדר ׳זריעה׳, ואינה מועילה אלא מטעם ׳חיבור׳. המשמעות היא שאינה כהשקה בטומאה המסלקת את הטומאה לגמרי, אלא שהשאובים כל זמן שהם מחוברים הם כמקווה הכשר. וראה אמרי משה (סי׳ א אות לח) בשם הגר״ח מבריסק בדעת המהרי״ק ובספר גידולי טהרה (שו״ת סי׳ י) שהאריכו לדון בזה.

לא עי׳ הגהות הגר״א (אות יט) לתוספתא שגרס: ״כאילו לא טבל. נפלו לו שלשה לוגין מים בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא נפל. היה שאוב״ וכו׳.

לב דעת רבינו שדי בשיעור שערה, דהיינו כל שהוא, כדי להכשיר מקווה שאוב ע״י השקה. ולדעתו יש הבדל בין הכשר מקווה שאוב ע״י השקה לעירוב מקוואות בו פסק רבינו לעיל (סי׳ שלג) שצריך כשפופרת הנוד. וכ״כ הר״ש (פ״ו, ח) והרשב״א בשער המים (שער י), וכ״פ השו״ע (שם, נב-נג), ועי׳ ש״ך (שם ס״ק קיד) וביאור הגר״א (שם ס״ק קב). אולם, הרא״ש (ב״ק פ״ז, ג; פי׳ מקוואות פ״ו, ז; הל׳ מקוואות סי׳ טו) כתב שצריך כשפופרת הנוד להשקה, ולדעתו אין הבדל בין עירוב מקוואות לבין הכשר מקווה שאוב ובשניהם יש צורך בשפופרת הנוד, וכ״כ האשכול (סי׳ נד), ר׳ ירוחם (נכ״ו ח״ח) ורמ״א (שם, נג) בשם יש חולקים, וסיים: וכן ראוי להורות. ועי׳ ביאור הגר״א (שם) שכתב שכל הפוסקים חולקים על הרא״ש. וע״ע צמח צדק בפירושו למשנה (פ״ו, ז) שהשיג עליו, וכתב שהפוסקים סוברים כרא״ש. וראה עוד בחי׳ ר״ח הלוי (טומאת אוכלין פ״ז) ובלחם ושמלה (שם ס״ק צז) מש״כ בזה.

ומושכו ומשיקו אפילו כשערה[79] **ודיו. וקשיא לי אני המחבר הואיל והמים טמאים יש להם טהרה** במקוה על ידי השקה, אם כן אמאי אינם נעשים אב הטומאה[לג]:

היכא שמילא בכתף[84] ארבעים סאה והמשיכם למקוה דרך מדרון או דרך חריץ, הרב רבינו שמואל הכהן מלוניל פוסל, ורבינו יצחק בר[85] שמואל מספקא ליה אי כשר אי פסול[לד]. דתנן בפרק ה׳[86] דתרומות[לה] [87] (מ״ו) **אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון.** ואמר[88] בגמרא (תמורה יב, א) **מאן תנא, אמר ר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן ר׳ אליעזר בן יעקב היא, דתניא ר׳ אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן**[89] **למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה**[90] **והמשכה.** פירוש[לו] ברוב מי גשמים[91] ובמיעוט שאובין שהמשיכן למקוה דרך חריץ או דרך מדרון, ומותר לטבול בו מיד. והיינו לפי חשבון כשאין רוב מי גשמים. והא דשלשת לוגין פוסלין את המקוה, היינו שנפלו מכלי אל תוך המקוה. ופרכינן (שם, ב) **מכלל דרבנן סברי ברבייה ובהמשכה דלא,** אף על פי דאיכא רוב גשמים ומיעוט שאובין [ש]המשיכן, אפילו הכי פסולין מלטבול בהם. **אלא הא דכי אתא רב דימי אמר ר׳ יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה, מני לא ר׳ אליעזר ולא רבנן, דאי רבנן הא אמרי**[92] **אפילו כי איכא עשרים ואחד סאה מי גשמים, (אבל) [כל שכן]**[93] **שאיבה**[94] **שהמשיכה כולה פסול. אלא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסי בן חוני הוא**[לז] [95].

ועתה צריך לפרש דלר׳ אליעזר בן יעקב בעינן עשרים ואחת סאה מי גשמים, ולרבנן שהמשיכה כולה כשירה, כי היכי דליקום רב דימי כר׳ יוחנן. והקשה הרב רבי שמואל הכהן[96] מלוניל[97] היכן אשכחא[98] פלוגתא כי האי גוונא, דלר׳ חייא בר אבא ר׳ אליעזר בן יעקב לקולא ורבנן לחומרא, ולרב דימי רבנן לקולא ור׳ אליעזר בן יעקב לחומרא[לח].

על כן פירש בעניין אחר, על פי שאילתות[99] דרב אחאי שכתוב בהו[100] (פרשת אחרי שאי׳ צו עמ׳ קעח) מקוה שחסר שנפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין פסול, ואי אמשכינהו מבראי על ידי מרזיבא שקבעו ולבסוף חקקו לא פסלי אי אזלי למקוה, דכי אתא רב דימי אמר[101] שאיבה שהמשיכה כולה טהורה. ואצטרופי מצטרפי[102] לארבעים סאה, דתניא (תמורה שם, א) **ר׳ אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים, ממלא תשע**[103] **עשרה בכתף ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה.** ואי אמשכינהו על ידי מרזיבא[104] שחקקו ולבסוף קבעו פסול[105]. ולא פסלי מים שאובין אלא לפי חשבון, כדתנן (תרומות שם) **אין מים שאובין פוסלין במקוה אלא לפי חשבון** (תמורה שם, ב) **כלים, אמר רב פפא ויוסף**[106] **בן חוני הוא,** עכ״ל[לט].

ומדפסק[107] כרב דימי וכר׳ אליעזר בן יעקב שמע מינה

השאובין שהשיקן[80] למקוה או למעיין[81] שיש בהם[82] ארבעים סאה דווקא ולא פחות, נטהרו[83] וכשירין לטבול בהם.

79. כשערה: **א ק** כשעורה 80. שהשיקן: **ט** שהשיקו
81. או למעיין: **ט ה נ** חסר 82. בהם: **ט** בו **ה נ** בה
83. נטהרו: **ט ה נ** או למעיין נטהרו 84. בכתף: **א ק** בכתיפו 85. בר: **ק** ב״ר 86. בפ״ה: **א ק** פ״ב
87. דתרומות: **א ק** בתרומה 88. ואמר: **ק** ואמרינן
89. ופותקן: **ק** ופיתקין 90. ברבייה: **ק** במרובה וכן להלן
91. מי גשמים: **ק** הגשמים 92. הא אמרי: **א ק** האמר
93. (אבל) [כ״ש]: **א ק** אבל 94. שאיבה: **ק** שאובה
95. הוא: **א ק** היא 96. הרב רבי שמואל הכהן: **ק** ה״ר כהן 97. מלוניל: **ד ק** מלונ״ל 98. היכן אשכחא: **ק** היכא דאשכחן 99. על פי שאילתות: **ד** ע״פ שאילות
100. בהו: **ק** בה 101. אמר: **ק** חסר 102. מצטרפי: **א ק** נמי 103. תשע: **א ק** אחת 104. מרזיבא: **ק** מרזיבין
105. פסול: **א ק** פסיל 106. ויוסף: **א** יוסף
107. ומדפסק: **א ק** ומדפסיק

לג מצאנו מים שנעשו אב הטומאה, והם מי חטאת כמבואר ברש״י זבחים (עח, ב ד״ה מלא) ותוס׳ (שם ד״ה דלי) ובמאירי לנידה (ח, ב ד״ה מי חטאת). הרמב״ם (אבות הטומאות פ״י, י) מנה גם את רוק הזב ומימי רגליו בין המשקין שהם אב הטומאה. שאלת רבינו נוגעת כנראה למים שנגעו במת, וביחס אליהם קיים הכלל שכתב רש״י בחולין (קכא, א ד״ה זרעים) שכל דבר שאין לו טהרה במקווה אינו נעשה אב הטומאה. ומקשה רבינו האו״ז שיטמא כאב הטומאה שהרי יש לו טהרה על ידי השקה. גם במי רגלים מצאנו טהרה על ידי השקה כמבואר בשו״ת אבני נזר (יו״ד רנד, ה), וכן דן בכך הערוך לנר (נידה מג, א ד״ה בגמ׳ זבה).

לד התוס׳ בתמורה (יב, א ד״ה ואין המים) והמרדכי (מקוואות סי׳ תשמה) הביאו מחלוקת ר׳ שמואל ור״י והראיות לשיטותיהם, והביא רבינו לקמן את רובן ככולן.

לה וכ״ה במשנה תמורה (פ״א, ד).

לו עפ״י פירש״י בסוגיא (תמורה יב, א-ב).

לז כלומר, ״לפי חשבון״ האמור במשנה דתרומות אין כוונתו ברוב גשמים ומיעוט שאובין שהומשכו וכדלעיל, אלא לפי חשבון כלים, שאם שופך את הג׳ לוגין בארבעה חמשה כלים, כך שאין בכל אחד מהם לוג שלם, אין זה פוסל את המקווה.

לח ראה לקמן דברי ר״י ורבינו (וכ״ה בתוס׳ תמורה שם), שמצאנו מקומות נוספים שנחלקו מי המחמיר ומי המקל.

לט עד כאן לשון השאילתות, ומכאן דברי ר׳ שמואל מלוניל.

דלא פליגי. על כן הוא מפרש דמעיקרא מסיק דמתניתין ר׳ אליעזר בן יעקב הוא[108] דאמר דברבייה והמשכה כשר לטבול בו מיד, אבל אם אין רוב של מים כשרים פסול לטבול בו מיד, וגם המקוה יהיה פסול שלא תועיל לו השלמה, שאף כשישלימנו לארבעים סאה במי[109] גשמים כבר נפסל בשאובין. והיינו כמתניתין[110] (תרומות שם) **אין המים פוסלין**[111] **את המקוה אלא לפי חשבון**, ולפי חשבון פוסלין שלא יהא[112] לו תקנה עוד אפילו בארבעים סאה מי גשמים. ופריך מכלל דלרבנן אפילו לרביה[113] פסול[114] לטבול בו עתה, וגם אם אחר כך[115] נתן בו ארבעים סאה שאובין הוא פסול, מדאוקמת למתניתין דווקא כר׳ אליעזר בן יעקב[116], אם כן **הא דאמר רב דימי אמר ר׳ יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה**, כלומר אינה פוסלת את המקוה, שאם נפלו שם ארבעים סאה מי גשמים יהיה[117] כשר, ולא נפסל בשאובין שהיו מתחילה בו כיון שהמשיכן[118], **הא**[119] **מני לא ר׳ אליעזר ולא רבנן**. אלא ודאי הא[120] דרב דימי אתיא לכולי עלמא כר׳ אליעזר בן יעקב ורבנן, ולא פסל אלא לטבול בו על ידי צירוף של שאובין לר׳ אליעזר בן יעקב בלא רבייה, ולרבנן אף ברבייה, אבל כשיהיה שם אחר כך[121] ארבעים סאה של מי גשמים, יהא כשר לטבול בו, ולא נפסל בשאובין שבתוכו כיון שהמשיכן[מ]. ואם כן מתניתין דלא כחד תנא, דמשמע דלפי חשבון פוסלין המקוה שלא יהא עוד תקנה אפילו בארבעים סאה מים כשרים שיהא[122] כשר, אם כן אמאי פוסלין המקוה, ממאי הוא פוסל עתה ממה שהיה קודם לכן, אלא ודאי קודם היה ראוי להשלים במי גשמים, ועתה שהשאובין בתוכו אינו ראוי עוד להשלים, בין לר׳ אליעזר בן יעקב בין[123] לרבנן, שאובה[124] שהמשיכה כולה טהורה לטבול בו כשיהיה בו ארבעים סאה מי גשמים, אבל לא יהיה בו ארבעים סאה מי גשמים אז פסול לכולי עלמא כדאמר רב[125] דימי אמר ר׳ יוחנן. **אלא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני הוא**[126]. עד כאן[127] סיגנון של הרב רבינו[128] שמואל הכהן מלוניל, ופירושו שפירש על פי השאילתות[מא].

הלכך לפי פירוש זה, קיימא לן שאיבה שהמשיכה כולה פסולה לטבול בה[129]. והיכא שיש במקוה עשרים ואחת סאין מי גשמים ומילא בכתף תשע עשרה סאין והמשיכן לתוכו[מב], לר׳ אליעזר בן יעקב כשר לטבול ולרבנן פסול, וקיימא לן כר׳ אליעזר בן יעקב דמשנת ר׳ אליעזר בן יעקב קב ונקי[מג] והלכה כמותו אף כנגד רבנן, כדמוכח בהחולץ (יבמות לז, א) **דתנו רבנן**[130] **ראשון [ראוי]**[131] **להיות כהן גדול והשני ממזר מספק, ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אין ממזר מספק. ואמר התם** דמוקמי[132] לה דר׳ אליעזר בן יעקב כבית הלל **כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא** שהלכה כבית הלל. הא למדת דהלכה כר׳ אליעזר בן יעקב אפילו כנגד רבנן.

ועוד הביא הרב רבינו שמואל ראיה לדבריו שהשאיבה שהמשיכה כולה פסולה, מההיא דפרק קמא דתענית שהבאתי לעיל, דפריך (יג, א) **טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו, ואי איתא**[133] מאי קשיא ליה נימא כגון שחממן[134] והמשיכן[135] על גבי קרקע[136], אלא מדלא קאמר הכי שמע מינה דשאיבה שהמשיכה כולה[137] פסולה.

ועוד הביא דתנן פרק ב׳ (מ״ז) **המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים, ר׳ אליעזר אומר אם עונת גשמים הוא ישבר**[138]. פירוש לפי שנראה שנתנם שם לקבל גשמים[139] הוו להו[140] שאובין, והשתא מה בכך כי הם שאובין ימשיכם בקרקע ומה לו לשבר את הכלים.

108. הוא: **א ק** היא 109. במי: **ק** מי 110. כמתניתין: **ק** במתניתן רבנן 111. פוסלין: **א** שאובין פוסלין **ק** שאובין פסולין 112. יהא: **ק** יהיה 113. לרביה: **ד ק** לרבוי׳ 114. פסול: **א** פסיל 115. אחר כך: **ק** אחרי כן 116. בן יעקב: **ק** חסר 117. יהי׳: **א ק** יהא 118. שהמשיכן: **א ק** שהמשיכה 119. הא: **א ק** הא מילתא 120. הא: **ד** דהא 121. אחר כך: **ק** אחרי כן 122. שיהא: **א ק** יהא 123. בין: **א ק** ובין 124. שאובה: **א ק** שאיבה 125. כדאמר רב: **א ק** כדרב 126. הוא: **א ק** היא 127. כאן: **ק** חסר 128. הרב רבי׳: **א ק** הר׳ 129. בה: **ק** בו 130. דתנו רבנן: **ק** דתנן 131. [ראוי]: **א ק** חסר 132. דמוקמי: **ק** דמוקמיני׳ 133. איתא: **ק** איתמר 134. שחממן: **ק** שחיממו 135. והמשיכן: **א** והמשיכו 136. קרקע: **א ק** הקרקע 137. כולה: **ק** חסר 138. ישבר: **א ק** תשבר 139. גשמים: **ק** מי גשמים 140. להו: **ק** ליה

מ בתוס׳ (שם) כתב שכך קיבל ר׳ שמואל מרבותיו.

מא רבינו הביא את הסבר הר׳ שמואל הכהן באורך, ובתוס׳ בתמורה (שם) קיצר.

מב מדברי רבינו משמע שצריך שיקדמו הכשרים לשאובים שבהמשכה, וכ״כ לדייק הב״י (רא, מד) מדברי הרמב״ם (פ״ד, י), ונפסק ברמ״א (שם). אומנם, עי׳ חזו״א תנינא (ד, יד) שפסק כתוס׳ תמורה (שם) והראב״ד בבעה״נ (שער המים עמ׳ כט, א) שלא צריך שיקדמו הכשרים.

מג כך מובא בעירובין (סב, ב), ביבמות (מט, ב) ובגיטין (סז, א).

ועוד הביא דתנן[141] (פ״ו, ח) **היו בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירד**[142] **לתחתון ארבעים סאה.** והשתא למה יתן השאובין בעליון, ימשיכם בקרקע עד שירדו לתחתון. אלא מכל הלין שמעינן שהשאיבה שהמשיכה כולה פסולה לטבול בה.

ורבינו[143] יצחק ב״ר שמואל אומר דשפיר אתיא כדפרישנא[144] מעיקרא, דלר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן השאיבה מטהרת ברבייה והמשכה כדפרישנא לעיל, ורבנן סברי ברבייה והמשכה לא, והוי לר׳[145] אליעזר בן יעקב דווקא ברובה והמשיכה כשירה אבל כולה לא, ולרבנן אפילו שאיבה שהמשיכה כולה כשירה. והוי ר׳ אליעזר בן יעקב לחומרא ורבנן לקולא.

ולא תיקשי לך היכן מצינו כי האי גוונא דלר׳ חייא בר אבא ר׳ אליעזר בן יעקב לקולא ורבנן לחומרא, ולרב דימי ר׳ אליעזר בן יעקב לחומרא ורבנן לקולא, דאשכחן כי האי גוונא בפרק שמנה שרצים, דתנן[146] (שבת קח, א) **אין עושין הילמי בשבת, אבל עושה הוא מי מלח וטובל בהן פתו, ונותן לתוך התבשיל. אמר ר׳ יוסי והלא הוא הילמי בין מרובה בין מועט. איבעיא להו ר׳ יוסי לאיסור או להיתר. אמר רב יהודה להיתר, מדלא קתני ר׳ יוסי אוסר. אמר ליה רבה**[147] **הא מדקתני סיפא ואלו**[148] **הן מי מלח המותרין, מכלל דלאיסור קאמר, אלא אמר רבה לאיסור.** הא התם[149] לרב יהודה רבנן לחומרא ור׳ יוסי לקולא, ולרבה רבנן לקולא ור׳ יוסי לחומרא.

ונראה בעיני אני המחבר דלא דמיא ההיא להכא, דהכא ר׳ חייא בר אבא ורב דימי איפליגו וקיימי[150] בפלוגתייהו, אבל רב יהודה היה סבור לפרש דר׳ יוסי להיתר, מדלא קתני ר׳ יוסי אוסר, ואותביה[151] רבה מסיפא ושתיק ליה (רב׳) [רב יהודה][152], ומשמע דהדר ביה.

אלא אני המחבר אומר דאשכחן כי האי גוונא בפרק החולץ (יבמות לז, א) **דת״ר ראשון ראוי להיות כהן גדול והשני ממזר. ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אין ממזר מספק**[153]**. [מאי קאמר, אמר אביי הכי קאמר ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ממזר מספק]**[154] **הוה**[155] **ואסור בממזרת. ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אין ממזר מספק אלא ממזר ודאי ומותר בממזרת. רבא אמר הכי קאמר ראשון ראוי להיות כהן, שני ממזר ודאי הוה מספק**[156] **ומותר בממזרת. ר׳ אליעזר בן יעקב אומר אין ממזר ודאי מספק, אלא ספק ממזר הוה ואסור בממזרת.** הא למדת דלאביי רבנן לחומרא דאסרי ליה בממזרת ור׳ אליעזר בן יעקב לקולא, ולרבא רבנן לקולא ור׳ אליעזר בן יעקב לחומרא.

וההיא דפרק קמא דתענית (יג, א) אומר[157] רבינו[158] יצחק ב״ר שמואל דלאו מילתא היא, דלדידיה נמי אמאי לא שני ליה עשרים ואחת סאין כשרין שהמשיך לתוכן[159] תשעה עשר סאין חמין וכר׳ אליעזר בן יעקב, אי נמי שהיו בו ארבעים סאין ונתן עליהן אלף סאין (חוזרין)[160] חמין שאובין, שכיון שהמקוה כשר אינו נפסל עוד בשאובין.

ואותן המשניות איבעית אימא כולהו ר׳ אליעזר בן יעקב נינהו, ואי בעית אימא מורה לנו דינם[161] בעניין אחר שישבור[162] הקנקנים שלא נתנם שם לקבלה, ובההיא דהיו בעליון ארבעים סאה מורה לנו דין ממלא בכתף. הלכך מספקא ליה לר׳ יצחק בר[163] שמואל אי[164] יכול לעשות מקוה שלם ממים שאובים שהמשיכו ויהיה כשר לטבול בו בלא מים אחרים כמו שמשמע פשט ההלכה[165], או שמא אסור, שלא[166] שרי בשאיבה שהמשיכה כולה לטבול בו עתה עד שיהיה בו ארבעים סאה מים שאינם שאובים כמו שמשמע בשאילתות.

והרב ר׳[167] משה מפונטוויישא[מד] [168] פירש לפי אורחיה דשאיבה שהמשיכה כולה כשירה כדפרישית לעיל (סי׳ שלד) באותה שמועה דשאיבה כולה אי דאורייתא אי דרבנן.

141. דתנן: ק ראיה פ״י הא 142. שירד: א ק שירדו 143. ורבינו: ק ורבי 144. כדפרישנא: ק כדפרישת 145. לר׳: ק ר׳ 146. בפרק שמנה שרצים דתנן: ק דתנן בפ״ח שרצים 147. רבה: א ק רב 148. ואלו: ק אלו 149. התם: ק חסר 150. איפליגו וקיימי: ק איפלגו וקיימו 151. ואותביה: ק ואותבה 152. (רב׳) [רב יהודה]: א ק רבא 153. ממזר מספק: ק ספק ממזר 154. [מאי קאמר... ממזר מספק]: א ק חסר 155. הוה: א הוי וכן להלן 156. מספק: ק ספק 157. אומר: ק אמר 158. רבינו: ק רבי 159. לתוכן: א לתוכו 160. (חוזרין): א ק חוזרין 161. דינם: א ק דינים 162. שישבור: א ק שישבר 163. בר: ק בר׳ 164. אי: ק אם 165. ההלכה: א ק הלכה 166. שלא: א ק דלא 167. והרב ר׳: א ק והר׳ וכן להלן 168. מפונטוויישא: ק מפונטו״יישא זצ״ל

מד ראה לעיל סי׳ שלד הע׳ טו.

הלכך שלש מחלוקת[מה] בדבר[מו], הרב ר׳ שמואל הכהן מלוניל סבר שאיבה שהמשיכה כולה פסולה[מז], ורבינו יצחק ב״ר שמואל מספקא ליה, והרב ר׳ משה מפונטוויישא פשיטא ליה להכשירה[מח].

הלכך אנו על מי[169] נסמוך, בואו ונסמוך על דברי הרב ר׳ שמואל הכהן דקא מסייע[170] ליה השאילתות, דר׳ חייא בר אבא ורב דימי לא פליגי, ולא נסמוך על דברי[171] רבינו יצחק דהא מספקא ליה, ותו דקשה[172] ליה ההיא דשאילתות, ולא נסמוך על הרב ר׳ משה דלא ידענא מאי טעמיה[173]. הלכך שאיבה שהמשיכה כולה פסולה לטבול בה, ואם באו בה ארבעים סאה מי גשמים אחר כך כשירה:

שאיבה שהמשיכה כולה פסולה[174] לטבול בה, ואם נפלו בה ארבעים סאה מי גשמים כשירה לטבול בה[175]. והיכא שיש במקוה עשרים ואחת סאה[176] מי גשמים, ומילא בכתף תשע עשרה סאין והמשיכן לתוכו[177], כשר לטבול בו[מט][178].

תניא בתוספתא דטהרות פרק אמר לו ר׳ אליעזר (פ״ב, ג) **מקוה שאוב שהגליד טהר משום מים שאובין, נמחה כשר להקוות עליו:**

מקוה שאוב שהגליד טהר[179] משום מים שאובין, נמחה כשר להקוות עליו.

(שלו) [א] [1]**וכשמנקים**[2] את המקוה[א], ומוציאין[ב] רפש וטיט וצרורות, ומוציאים עם הצרורות כלים מלאים מים, ואי אפשר להזהר בשום עניין שלא ישפכו מן הכלים מים השאובין בכלים, וחוזרים ונופלים למקוה כשהוא[3] חסר מארבעים סאה[ג].

על זה כתב מורי רבינו[4] אב״י העזרי (סי׳ תתקפט) דאף על פי[1] ששאבו בכלי[5], כיון שלא נתכוין לשם שאיבה שרי, וכשירה מקוה[6] זה[7] לטבול בו. דתנן במקוואות[8] פרק ב׳ (מ״ו) **המסלק[ד] את הטיט לצדדין[9] ומשכו ממנו[10] שלשת לוגין כשר.** פירוש מפני שמושך ואינו תולש ממנו[11] לגמרי. **היה תולש ומשכו ממנו[12] שלשה לוגין פסול, ור׳ שמעון מכשיר, מפני שלא נתכוין לשאוב.**

והילכתא כר׳ שמעון[ה] אף על גב דפליג[13] אסתמא. [14]דפ״ד דמקוואות (מ״א) תנן כי האי דכל היכא דלא נתכוון דלא הוי פסול שאיבה[14] ומייתי לה פרק קמא

169. מי: **א ק** ידי 170. דקא מסייע: **ק** דמסייע 171. דברי: **א ק** חסר 172. דקשה: **ק** דקאמר 173. טעמי׳: **ד ק** טעמא 174. פסולה: **ה** אסור 175. ואם נפלו... לטבול בה: **ט נ** חסר 176. סאה: **ט** סאין **ה** חסר 177. לתוכו: **ט** לתוכה 178. בו: **ט** בה 179. טהר: **ט ה** טהור

1. וכשמנקים... דאף על פי: **ל** פ׳ מורי אבי העזרי על אודות המקוה שחסרו מימיו ובאו להוציא ממנו רפש וצרורות והיו מוציאים עם הצרורות מים כי בכלים היו מפנין הכל לחוץ ואי אפשר להזהר בשום ענין שלא ישפכו מן הכלים מים השאובין בכלים וחוזרים ונופלים למקוה כשהוא חסר מארבעים סאה ופי׳ דאע״פ 2. וכשמנקים: **א ק** כשמנקים 3. כשהוא: **ד** בשהוא 4. רבינו: **א** רבי 5. בכלי: **ל** בכלים 6. וכשירה מקוה: **ל ק** וכשר המקוה 7. זה: **א ל ק** חסר 8. במקוואות: **ל** במסכת מקוואות 9. הטיט לצדדין: **ל** הטיט מן האבנים הצדדין 10. ממנו: **א ד ק** הימנו 11. ממנו: **א ל ק** חסר 12. ממנו: **ק** הימנו 13. דפליג: **ק** דפליגי 14. דפ״ד דמקוואות... פסול שאיבה: **א ד ק** דתנן פ״ד

מה צ״ל: מחלוקות.

מו עי׳ לחם ושמלה (סי׳ רא, עד בשמלה) שהאריך להסביר השיטות בזה.

מז וכן דעת רוה״פ, מהם: רמב״ם (פ״ד, ח), סמ״ג (עשה רמח), רא״ש (סי׳ ז), וראה ב״י (רא, מד) שהביא באורך המחלוקת בזה, וכ״פ בשו״ע (שם) שצריך רבייה והמשכה. ועי׳ חזו״א (מקוואות תנינא סי׳ ג ס״ק יז) מש״כ לצרף דעת המקלים במקום שא״א אחרת.

מח וכן הבינו הרבה ראשונים ברי״ף (שבועות ה, ב), וכ״כ הרמב״ם (פ״ד, ט) בשם קצת מחכמי המערב, וכתב שמעולם לא ראינו מי שעשה למעשה כמותם.

מט פסק כר׳ שמואל הכהן, כמובא באו״ז.

א בתחילת הסימן מביא רבינו את תשובת הראבי״ה (סי׳ תתקפט) בענין נקוי מקווה שחסרו מימיו, האם המים שבכלים שהוציאו בהם ממי המקווה וחוזרים ונופלים למקווה נחשבים לשאובים. בראבי״ה שם יש המשך לתשובה, שלא הובאה על ידי רבינו. בהמשך מביא רבינו את תשובת רבי׳ שמחה לדברי הראבי״ה (המובאת בראבי״ה), וכן את תגובת עצמו הנוטה לחומרא כדעת רבי׳ שמחה. ור׳ להלן הע׳ יז. בהמשך הסי׳ מובאת תשובת רבי׳ יואל (אבי הראבי״ה) המחמיר בענין טבילה בכלים המחוברים לנהר, שגם היא הועתקה מהראבי״ה (סי׳ תתקצ). רבינו העתיק התשובה והביא את תשובת ר׳ אברהם בר׳ שמואל (שאינה מוזכרת בראבי״ה), ובהמשך מנמק מדוע יש להקל לדעתו.

ב ר׳ בשנו״ס גי׳ כ״י ל המתאימה יותר לנוסח בראבי״ה.

ג בראבי״ה (שם) נוסף: **מבלי המשכה.**

ד במשנה לפנינו הגירסא: **המסנק**, ובראבי״ה הגירסא כמו הכא: **המסלק**. וראה בפרשנים על המשנה (רמב״ם, רע״ב) שפירוש מסנק הוא מסלק, והיא היא.

ה בפיהמ״ש לרמב״ם וברע״ב (שם) פסקו דלא כר׳ שמעון. ועי׳ לקמן בדברי רבי׳ שמחה שכתב לדחות הראיה המובאת כאן שהלכה כר״ש מ׳צנור׳.

דשבת בשמעתא די״ח דבר (טז, ב). **המניח כלים תחת הצנור**, פירוש׳ שקבעו ולבסוף חקקו, שאין בו פסול שאיבה כי אם מחמת כלים[15], **אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים**, פירוש (רש״י ד״ה ואחד) לא תימא לא[16] חשיבי, **ואפילו כלי גללים, כלי אבנים**ז[17], **וכלי**[18] **אדמה**, דלא חשיבי כלים לקבלת טומאה, **פוסלין את המקוה. אחד המניח ואחד השוכח דברי בית שמאי, ובית הלל מטהרין**[19] **בשוכח**. ופירש רש״י[20] (ד״ה מטהרין) לא חשיבה שאיבה, הואיל ולא לכך נתכוין. **אמר ר׳ מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ומודים בשכח**[21] **בחצר שהוא טהור**. ופירש ר׳ שלמהח[22] (ד״ה בחצר) בחצר שלא[23] תחת הצנור, ונתמלא[24] מן הנוטפין ונפלו למקוה[25], שהוא טהור. **אמר ר׳ יוסי עדיין**[26] **מחלוקת במקומה עומדת**. פירש ר׳ שלמה[27] (ד״ה במקומה עומדת) במניח תחת הצנור לא נמנו ורבו עליה לבטל דברי בית הלל, ולא הודו לבית שמאי. והילכתא כר׳ יוסי לגביה דר׳ מאירט[28], דאפילו במניח תחת הצינור דאיכא מקצת כוונה ושכחן[29], בית הלל מטהרין[30]. ולפי ראות עיני הך דבית הלל עדיפא׳ מדר׳ שמעון.

ואמרינן[31] התם פרק קמא דשבת (שם) **אמר רב משרשיא (א״ר אמי) [דבי רב אמרי]**[32] **הכל מודים הניחן בשעת קישור עבים דברי הכל פסולין, בשעת פיזור עבים דברי הכל טהורין, לא נחלקו אלא שהניחם**[33] **בשעת קישור עבים**[34] **ונתפזרו וחזרו ונתקשרו, מר סבר בטלה לה**[35] **מחשבתו**[36], **ומר סבר לא**[37] **בטלה מחשבתו**[38]. ואף על גב דחזרו ונתקשרו מטהרין בית הלל אליבא דר׳ יוסי, דלא חשיב כוונה.

ותו תנן בפרק ד׳[39] (מ״ב) **המניח טבלא תחת הצינור, אם יש לה לבזבזא פוסלת את המקוה, ואם**[40] **לאו אינה פוסלת את המקוה**[41]. **זקפה לידוחב**[42], **בין כך ובין כך אינה פוסלת את המקוה**[43]. משמע כיון דכוונתו לידוח לא חשיבה [שאיבה][44].

ואף על גב דתנן פרק ב׳ (מ״ז) **המניח**[45] **קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים, ר׳ אליעזר אומר אם עונת גשמים היא, אוג אם יש מיעוט**[46] **מים בבור ישבר**, פירוש דאחשבינהו[47] מפני שצריך להם, **ואם לאו לא ישבר. ר׳ יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה, אבל לא יערה**. והילכתא כר׳ יהושעד. ומה לי לנגבן ומה לי אם זקפן[48] לידוח[49]. ותו, דר׳ יהושע פליג ואמר **בין כך ובין כך**, דמשמע דאפילו[50] אם אינה עונת גשמים ישבר, כדי שימשכו על גבי קרקע עד שלא יפלו למקוה או יכפה וישפוך המים וימשיכם בלא שבירת כלי, אבל לא יערם בלי[51] המשכה מפני[52] ששאובין הן. (ויתן אמרין) [והא דאמרינן][53] **בשעת פיזור עבים דברי הכל טהורין**ט, יש לומר הני מילי בשוכח, אבל במניח אפילו בית הלל מודו[54]. ומסלק

15. כלים: **ל** הכלים 16. לא: **ק** דלא 17. כלי אבנים: **ל** חסר 18. וכלי: **ק** כלי 19. מטהרין: **ק** פוטרין 20. רש״י: **ק** רבינו שלמה 21. בשכח: **ד ק** בשוכח 22. ופי׳ ר״ש: **ל** פרש״י **ק** ופי׳ רבינו שלמה 23. בחצר שלא: **ד** (במניח) [בחצר שלו]: **א ק** במניח 24. ונתמלא: **ק** ונתמלאו 25. למקוה: **ל** לחצר למקוה 26. עדיין: **ק** ועדיין היא 27. פי׳ ר״ש: **ל** פרש״י **ק** פי׳ רבינו שלמה 28. דר׳ מאיר: **ל** ר׳ מאיר 29. ושכחן: **א ד ק** ושכחו 30. מטהרין: **ק** פוטרין 31. ואמרינן: **ק** ואמר 32. (א״ר אמי) [דבי רב אמרי]: **א ק** אמר ר׳ אמי **ל** דבי רב אמי 33. שהניחם: **ק** חסר 34. עבים: **א ד ק** חסר 35. לה: **א ד ק** ליה 36. מחשבתו: **א ק** מחשבתיה 37. לא: **א** חסר 38. בטלה מחשבתו: **א** בטלה ליה מחשבתו **ק** בטלה ליה מחשבתיה 39. בפ״ד: **ל** בפ״ד התם 40. ואם: **ק** אם 41. פוסלת את המקו׳: **א ד ק** פוסלת 42. לידוח: **ל** לירוח **ק** לרוח וכן בסמוך 43. את המקוה: **א ד ק** חסר 44. [שאיבה]: **א ד ל ק** חסר הוספנו עפ״י הלשון בראבי״ה. 45. פ״ב המניח: **ל** פ״ג דמקוואו׳ המניח 46. מיעוט: **א ק** במיעוט במשנה הגר׳ **כמעט** 47. דאחשבינהו: **ק** דחשבינהו 48. זקפן: **ל** זקפה **ק** לזקפן 49. לידוח: **ל** לירוח וכן להלן 50. דאפי׳: **ל ק** אפי׳ 51. בלי: **ד** בלא 52. מפני: **ק** חסר 53. (ויתן אמרין) [והא דאמרינן]: **א ק** ויתן אמרין **ל** ואנו אומרים 54. מודו: **א** מודי **ל** מודים

ו עפ״י רש״י (ד״ה תחת הצינור).

ז בראבי״ה ובכת״י ל ליתא, ובמשנה ובגמ׳ לפנינו איתא.

ח וכעי״ז בר״ש (פ״ד, א ד״ה בשוכח בחצר).

ט עירובין (מו, ב), סנהדרין (כז, ב).

י ב״ה עדיפא - נראה משום שעסקו במקרה שיש קצת כוונת שאיבה, שהרי הניח הכלים מלכתחילה כאשר היה קישור עבים וגם בסוף חזרו ונתקשרו העבים, וכפי שהעמידה הגמ׳ את מחלוקתם. לעומת זאת בענינו של ר״ש אין כוונת שאיבה כלל.

יא פירוש: מסגרת סביב.

יב כלומר, זקפה כדי שתודח במים מהלכלוך שבה.

יג או: במשנה לפנינו ליתא, וכ״כ הרע״ב שאין לגרוס או, ובראבי״ה איתא.

יד וכ״פ הרמב״ם והרע״ב (בפיהמ״ש שם).

טו הר״ש הקשה כן, ותירץ דשמא כיון שעירה לבור אחשבינהו.

את הטיט לא דמי למניח[טז] [55], עכ״ל[יז] [56].

[57]ושלח את דבריו למורי רבינו שמחה זצ״ל[יח] [57], והשיב לו[יט] אם[58] דינך[59] במי[כ] [60] מקוה שהוא מעיין כמו[61] מקוותינו[62], לפי דעתי[כא] אין מים שאובין פוסלין בו אפילו אין בו ארבעים סאה, דכיון דמעיין מטהר בכל שהוא, יש בו לעולם שיעור שלם[כב]. ותנן פרק קמא[63] (מ״ז) **למעלה מהן מי מעיין שמימיו מועטין[64] שירבו[כג] עליו מים שאובין, משמע בתחילה. ותנן בפרק ה׳ (מ״ג) מעיין שהוא מושך[65] כנדל וכו׳, ריבה[66] עליו והמשיכו, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעיין להטביל בו כל[67] שהוא.**

מקוה שהוא מעיין כמו מקוותינו, אין מים שאובין פוסלין בו, אפילו אין בו ארבעים סאה.

ואם אתה דן על מקוה מי גשמים, והבאת מרבי[68] שמעון דמכשיר מפני שלא[69] נתכוין לשאוב, לפי דעתי אינו[70] דומה. דהכי פירושו[71] לא נתכוין לתלוש[72] המים כי אם הטיט, אבל כאן שמתכוין עם המים לתלוש[כד] [73], מודה ר׳ שמעון אף על פי שחזרו ונפלו בלי כוונה[כה] [74]. כדתניא[75] בתוספתא ריש פרק גיסטרא[76] (פ״ג, ב) **הטביל בו את הסגוס וזבו ממנו[77] שלשה לוגין במקוה כשר, עקרו מתוכו פסול. ור׳ שמעון מתיר עד שיתכוין לתלוש.**

ומהמניח את הטבלא[78] שהבאת, טול לך מה[79] שהבאת, דמשמע אף על פי שהניחה לידוח ולא זקפה דפסול, אף על פי שלא היתה כוונתו שיפלו מן הטבלא[80] למקוה[כו].

ומה שהוכחת מהמניח [81]כלים תחת הצנור דהילכתא כר׳ שמעון, דילמא ש[א]ני התם[81] דליכא תפיסת ידי אדם בשאיבתו, ותניא בספרא[82] (שמיני פר׳ ט) דפסול[83] מקוה תלוי בתפיסת ידי אדם[כז] [84]. עכ״ל מורי רבינו[85] שמחה זצ״ל[כח] [86].

55. למניח עכ״ל: **ל** למניח ופ׳ מרובה ופ׳ המוכר את הבית אמ׳ שאני שאיבה דרבנן גבי צנור שקבעו ולבסוף חקקו ולהכי אקילו ביה רבנן ר׳ ביאורים 56. עכ״ל: **ל** עכ״ל מו׳ אבי העזרי 57. ושלח... שמחה זצ״ל: **ל** חסר 58. לו אם: **ל** לו מו׳ הרב ר׳ שמחה אם 59. דינך: **ד** דינו 60. במי: **א ד** כמו 61. כמו: **ל** כמי 62. מקוותינו: **ל** מקוואתינו 63. פ״ק: **ל ק** חסר 64. מועטין: **ד** ממועטין 65. מושך: **ד** משוך (ב׳ הגירסאות במקורות השונים) 66. ריבה: **ל** וכו׳ היה עומד וריבה 67. כל: **ל** בכל 68. מרבי: **ל** מדר׳ 69. מפני שלא: **א ד ק** שלא 70. אינו: **ד** אינה 71. דה״פ: **ל** דפי׳ 72. לתלוש: **ל** לשאוב 73. עם המים לתלוש: **ל** לתלוש עם המים 74. בלי כוונה: **א ק** בלא כוונה **ל** שלא בכוונה 75. כדתניא: **ל** וכדתניא 76. ר״פ גיסטרא: **ל** חסר 77. ממנו: **א ד** מימיו **ק** בו מימיו 78. את הטבלא: **א ק** את **ד** חסר 79. מה: **ל** ממה 80. הטבלא: **ק** הטבלה **ד** הטביל׳ 81. כלים... ש[א]ני הת׳: **ד** [אינה ראיה] דליכא **א** דליכא **ק** חסר 82. בספרא: **א ד ק** בסיפרי 83. דפסול: **ל ק** דפסיל 84. אדם: **ק** חסר 85. רבינו: **ל** הרב ר׳ 86. זצ״ל: **ל** חסר

טז וע׳ בב״י (רא, מא) שדן בביאור שיטת הרמב״ם בזה.

יז בראבי״ה יש המשך לתשובה. הוא דן שם מתי שאיבה דרבנן ומתי דאורייתא, ובהמשך דן בשאלה האם ניתן לטבול במים עכורים. ור׳ שנו״ס גי׳ כת״י ל שהביא את תחילת העניין.

יח ר׳ שמחה בר שמואל משפירא, תלמיד הרא״ם, בעל ״סדר עולם״.

יט הובא בראבי״ה (שם), וש״נ התשובה בשם: ״נתן ב״ר שמעון. שמחה בר שמואל״.

כ בראבי״ה: **כמי.**

כא בראבי״ה: **לפי ענייותינו.**

כב כתב הרא״ש בשו״ת (כלל ל סי׳ ד) שדן לפני רבו המהר״ם שהאוסרים אסרו רק במים מכונסים, אבל במחובר למעיין שרי, והסכים לדבריו. ומהרי״ק (שורש נו) כתב ששני דינים אלו תלויים זב״ז. כיון שמעיין מטהר בכלשהו לטבילת אדם, נחשב הוא כמקווה שלם, ומים שאובים אינם פוסלים אותו. וע״ע שם הסברו לדברי הרא״ש. בשו״ע (רא, מ) פסק שהמעיין לא נפסל בשאיבה, אפי׳ אין בו ארבעים סאה, והרמ״א בהג״ה (שם) פסק להחמיר לכתחילה גם במעיין, וכדעת המרדכי, המהרי״ק ותרוה״ד.

כג בגליון של האו״ז העיר שלפנינו הגי׳: ״ושרבו״. גי׳ המשנה שלפנינו: ״ורבו״, וברמב״ן, רשב״א ור״ן (שבת סה, א): ״שרבו״.

כד בראבי״ה (עפ״י כת״י א): **שמתכווין לתלוש המים.**

כה כלומר, גם לר״ש אסור בדרך זו, שמתכוון גם לתלוש המים. ומצאנו בענין זה מחלוקת בין הב״ח (רא, כא) לט״ז (ס״ק כז) ולש״ך (ס״ק מו). הב״ח דייק משו״ת הרשב״א (במיוחסות סי׳ רלא) שכל שלא הפיל המים בכוונה לא מיקרי תפיסת ידי אדם, אע״פ ששאבם בכוונה, ולט״ז והש״ך כששאבן לדעת פוסלים, ואף שנפלו שלא לדעת, וכן מפורש כאן בדברי ר׳ שמחה.

כו ר״ל שמשם מוכח להיפך, שהרי מדובר שם שזקף את הטבלא ואינה עומדת כדרך קבלתה, ומשמע שאם לא זקפה ועומדת כדרך קבלתה, אף שהניחה לידוח, פסול.

כז משא״כ בנד״ד ששואב מהמקווה ונופלים אח״כ לתוכו שיש תפיסת ידי אדם. ולדעתו כשאכן התמלא שלא לדעת, כיון שאין בו תפיסת ידי אדם ליכא פסולא. אולם, כשאין את המעליותא של ״שלא לדעת״ לא בעינן תפיסת ידי אדם.

כח בראבי״ה (שם) השיב להשגות ר׳ שמחה.

וכן[כט] [87] נראה בעיני אני המחבר שהוא פסול[ל], דתניא פרק טבלא (פ״ד, ב) **מים הנוזלין**[88] **מאליהן מן הים, מן**[89] **הנהר, והעולין באנטלייא, פוסלין את המקוה.** ואפילו נופלין לאחר מיכן[90] למקוה מעצמן פוסלין אותו, כדקתני **העולין באנטליא.** פירוש אנטליא הוא[91] הגלגל[92] שמורידין בו הכלי למקוה ושואבין בו מי מקוה, וכשמעלין את המים בכלי למעלה חוץ מן המקוה, אף על פי שמעצמן נופלין המים מן הכלי למקוה, אפילו הכי פוסלין אותו. כדאמר סוף ויקרא רבה בפרשת אשרי משכיל (לד, ט) **העולם הזה**[93] **דומה לגלגל אנטלייא, דמתמלי מתרוקן, מתרוקן מתמלי.**

פירש בערוך (ע׳ אנטל) גלגל שמשימין הבנאים על הבניין כשבונין בגובה, ומשליכין על הגלגל חבל ארוך ושני ראשיו למטה, וקושרין בשני ראשיו שני דליים ושמם אנטליא[94], המלא עולה והריקם יורד, וחוזרין חלילה, כן[95] בני העולם אחד יורד ואחר עולה. למדתי משם שאנטליא הוא גלגל השואבין[96] בכלי, ואין לומר ששואבין[97] בו מן הים או מן הנהר, שאם כן אז נופלין ממנו לים או לנהר והיאך יפסלו את המקוה, אלא ודאי כי האי גוונא עסקינן שהיו מנקין את המקוה ושואבין המים בכלי, והמים נופלין מן הכלי למקוה ופסלי ליה, ואתיא אפילו לר׳ שמעון, שהרי נתכוין לשאוב מים ולהוציאן לחוץ.

ומים הנדלין[103] מאליהן והעולין באנטליא[לב] פוסלין את המקוה.

וכבר היה מעשה בריגונשבורק[לא] [98] שהיו מנקין את המקוה, וכשנחסר מארבעים סאה נשפך מן הכלי למקוה, ופסל אותו הרב ר׳[99] משה ב״ר חסדאי זצ״ל.

וצוה להוציא כל המים[100] לחוץ ולסתום הנקבים מקום שהיו נובעין ולנקותן[101], ולא שמעתי ראיה שלו[102] מנין.

אך על זה אני תמיה[104], כי המקוה שבריגונשבורק היה[105] מעיין, ואין מים שאובין פוסלין בו כמו שכתב מורי רבינו שמחה זצ״ל, ונראין לי דבריו עיקר, דכיון שהוא מקוה לכלים הרי שם מקוה עליו, ואינו נפסל כמו שהוכיח[106] מן המשניות[לג].

וגם לאדם נראה בעיני שהמעיין הוא מקוה אף על פי שאין בו ארבעים סאה, כגון תינוק קטן שגופו עולה בפחות מארבעים סאה[לד], כדתניא בתורת כהנים בפרשת ביום השמיני (פרשה ט) **אי**[107] **מה מעיין מטהר בכל שהוא, אף מקוה מטהר בכל שהוא, תלמוד לומר אך מעיין, מעין מטהר בכל שהוא, והמקוה בארבעים סאה.** וההוא קרא באדם איירי[108], שאין לנו מעיין ומקוה כתובים בתורה כי אם בהאי קרא, ותו דקתני מעיין דומיא דמקוה, מה מקוה לאדם אף מעיין לאדם[לה].

ותנן[109] פרק קמא (מ״ז) **למעלה מהן**[110] **מקוה שיש בו ארבעים סאה, שבו טובלין ומטבילין. למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שירבו**[לו] **עליו מים שאובין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ולמעיין להטביל בו כל שהוא.** משמע נמי דמעיין דומיא דמקוה, מה מקוה לאדם אף מעיין לאדם.

והא דקתני רישא גבי מקוה שבו טובלין ומטבילין, דהיינו[111] טובלין אדם ומטבילין כלים, וגבי כל שהוא דמעיין קתני להטביל ולא קתני טובלין, היינו משום

87. וכן נראה בעיני... סאה עכ״ל: **ל** חסר 88. הנוזלין: **ק** הנדלין 89. מן: **ק** ומן 90. מיכאן: **ק** מיכאן 91. הוא: **ק** חסר 92. הגלגל: **א ק** גלגל 93. העוה״ז: **א ק** בר קפרא אומר העולם הזה 94. אנטליא: **ק** אנטלין 95. כן: **ק** כך 96. השואבין: **ק** ששואבין 97. ששואבין: **ק** ששאובין 98. בריגונשבורק: **ק** ברעגשפו׳רק וכן בסמוך 99. אותו הרב ר׳: **ק** אותה הר׳ 100. להוציא כל המים: **ק** כל המים להוציא 101. ולנקותן: **ק** ולנקותו 102. שלו: **ק** לזה 103. הנדלין: **ה** הגדילין 104. תמיה: **ק** תמה 105. היה: **ק** הוא 106. שהוכיח: **ד ל** שהוכיחו 107. אי: **ק** או 108. איירי: **ק** מיירי 109. ותנן: **ק** דתנן 110. מהן: **ק** מהו וכן בסמוך 111. דהיינו: **ק** היינו

כט בכת״י **ל** מובאת כאן תשובת רבי׳ יואל המופיעה בראבי״ה (סי׳ תתקצ) העוסקת בטבילה בכלים כשהמים מחוברים למעיין. מאידך כל דברי רבינו האו״ז כתגובה לתשובת הראבי״ה לעיל איננה בכ״י ל. כדי לא לקטוע העניין הבאנו את תגובת רבינו האו״ז לתשובת הראבי״ה דלעיל, ובהמשך את תשובת רבי׳ יואל ותגובת רבינו עליה מכ״י ל. מפסקי המהר״ח להלן (הע׳ לא) נראה שהיו לפניו גם התשובות מהראבי״ה וגם תגובות רבינו האו״ז ופסקי ההלכה שלו.

ל כרבינו ור׳ שמחה, החולקים על הראבי״ה, פסקו המהר״ם בשו״ת (ד״פ סי׳ קצג), המרדכי (סי׳ תשמו) והאגור (סי׳ אלף תיב). וע׳ תרוה״ד (סי׳ רנח) שדן בענין.

לא המעשה הובא גם במרדכי ובתרוה״ד (שם).

לב באנטליה - ענין זה הובא לעיל בדברי רבינו האו״ז, ובפסקים כאן פוסק כללית כאו״ז ודלא כראבי״ה. ר׳ לעיל הע׳ כח.

לג ראה הערה כב לעיל, שיש שהחמירו גם במעיין שיפסלו בו שאובים, כשאין בו ארבעים סאה.

לד לעיל (סי׳ שלה הע׳ טו) הביא רבינו דברי ר״י שגם במעיין צריך ארבעים סאה לטבילת אדם ולא חלק עליו, ורק כאן כתב לחלוק. וע״ע רא״ש (סו״ס א) שהביא דעת ר״י, והובא גם בהג״א (ב״ב פ״ד סי׳ ט) וברשב״א (ביצה יז, ב). אולם, דעת הרמב״ם והראב״ד (הובאו בראש שם) דלא בענין ארבעים סאה, וכרבינו. וע״ע בשו״ע (רא, א) שפסק כר״י.

לה המרדכי (סי׳ תשמה) כתב הוכחה זו בשם רבינו, אולם דעתו כר״י, כפי שכתב בתחילת דבריו. וע׳ ב״ח (יו״ד ריש סי׳ קכ) משו״כ לחדש בזה.

לו במשנה לפנינו: **שרבו**.

דטובלין משמע בני אדם גדולים ואי אפשר לו לטבול אלא בארבעים סאה.

וההיא[112] דפרק ג׳ (מ״ג) **דתנן בור שהוא**[113] **מלא מים שאובין, והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו**[114]**, לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה**[115] **לוגין**, לא כמו[116] שפירשתי לעיל (סי׳ שלה) דמיירי שלא היו מי האמה ארבעים סאה קודם נשיקתו לבור, דכיון דליכא ארבעים סאה לא מכשרי בהשקתו לשאובין לטבילת אדם, שאף על פי שהמעיין מטהר בכל[117] שהוא, לטבילת אדם מיהו[118] אפילו מעיין בארבעים סאה. לא כך, אלא ודאי המעיין מטהר את האדם אפילו בפחות מארבעים סאה, וכגון שכל גופו עולה בהן. וההוא[119] היינו טעמא כמו שפירש מורי רבינו שמחה בפירושיו בתורת כהנים בפרשת ביום השמיני[לז], דוקא נקט אמת המים, דדרך זחילה אינו חיבור, דקטפרס אינה[120] חיבור[לח]. וכן פירש רבינו יצחק דסימפו״נט, **והאמה**[121] **נכנסת**, כגון חרדלית[122] גשמים, עכ״ל[לט].

וההיא דתוספתא פרק טבלא (פ״ד, ה) **דתניא מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה, התם כדגריס**[123] **רבינו**[124] יצחק דסימפונט[מ] **כיצד הוא עושה נוקבו למעיין נקב כל שהוא**, דהיינו שנוקבו כדי לחברו למעיין ולא לבטלו מתורת כלי, ובכל מעיין מיירי, לא שנא יש בו ארבעים סאה ולא[125] שנא אין בו, מטהר השאובין בחיבורו ואינו נפסל בשאובין[מא].

כאשר כתבתי כן[126] נראה בעיני הלכה למעשה, אני יצחק בר[127] משה נב״ה המחבר[מב] [128].

ושוב מצאתי שכתב מורי רבינו[129] שמחה בפירושיו, מעיין מטהר כל שהוא, הכל לפי מה שהוא, אדם וכלים לפי מה שהן יכולין להתכסות בבת אחת, כלים אפילו פחות מרביעית[מג], ותינוק אפילו פחות מארבעים סאה, עכ״ל[130] [87]:

המעיין מטהר את האדם אפילו בפחות מארבעים סאה, וכגון שכל גופו עולה בהם.

[ב] [מד] לפני[מה], ונשאלתי על אמת המים אם יכול להמשיכה דרך חריץ בקרקע למרחוק אל תוך גיגית גדולה מחזקת יותר מארבעים סאה, ולהשקיע[מו] הגיגית בתוך הקרקע, ולטבול בתוך הגיגית. והייתי דן לאיסור משום מים שאובין[מז], ואפילו אם המים היו נכנסין מצד אחד אל תוכה ויוצאין מצד אחד, אינו יכול לטבול בתוכה.

ואף על גב דכלי מחזיק ארבעים סאה בלח שהם כורים ביבש אינו מיטלטל מלא וריקם ואינו מקבל טומאה, כדתנן פרק י״ד[מח] דכלים, ומייתי לה סוף פרק במה מדליקין (שבת לה, א) **כוורת הקש, וכוורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדרית**[מט]**, אף על פי שיש להם שוליים והם מחזיקות ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש, טהורין.**

והייתי אומר הואיל דאין עליהם תורת כלי לקבל

112. וההיא: **א** וההוא 113. שהוא: **ק** שהיא
114. ממנו: **א** הימנו **ק** הימנה 115. שלש׳: **א** שלשים
116. כמו: **ק** כמה 117. בכל: **ק** כל 118. מיהו: **ק** מיהא
119. וההוא: **ק** וההיא 120. אינה: **ק** אינו
121. והאמה: **א ק** האמה 122. חרדלית: **ד** חרדלת
123. כדגריס: **ק** כדגרסינ׳ 124. רבינו: **א** רבי **ק** ר׳
125. ולא: **ק** לא 126. כן: **ק** כך 127. בר: **ק** ב״ר
128. המחבר: **ק** חסר 129. רבינו: **א** רבי 130. עכ״ל: **ק** חסר

לז פירושו אינו מצוי בידינו.
לח ראה דברי רבינו בענין זה לקמן בהל׳ מקוואות (סי׳ שלז, א) ובהל׳ נידה (שסג, טו).
לט גם הרא״ש (סי׳ יא) פי׳ משנה זו שהאמה הנכנסת ויוצאת היא חרדלית של גשמים.
מ גירסת ר״י מסימפונט הובאה לעיל סי׳ שלג (ושם הע׳ יד), ור׳ לעיל סי׳ שלה (הע׳ כ) ולקמן סי׳ שלז (הע׳ לח).
מא בתרוה״ד (שם) הביא הלכה זו בשם רבינו, וחלק עליו.
מב הב״י (רא, א) הביא דברי הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז) והר״ן (שו״ת סי׳ סו) שיש לחוש לדברי המחמירים באיסור כרת.
מג הד״מ (רא, ב) הביא דעת ר׳ שמחה שמעיין מטהר כלים אפילו פחות מרביעית, והביא שהמרדכי (סי׳ תשמה) חולק ומצריך לפחות רביעית.
מד מכאן עד סוף הסימן נוסף עפ״י כת״י ל. שם הובאה התוספת בתוך הסימן (ר׳ לעיל הע׳ כח), אולם הבאנו אותה כאן כדי לא לקטוע העניין.
מה זו תשובת רבינו יואל הלוי (אבי הראבי״ה) שמקורה בראבי״ה (סי׳ תתקצ), והובאה גם במרדכי (סי׳ תשמה). הב״י (רא, ח) הביא הענין בקיצור מהמרדכי בשם ר׳ יואל. רבינו מצטט את התשובה עד המילים: ״ברית כרותה״ לקמן.
מו בראבי״ה: ולשקע.
מז דעת ר׳ יואל שפסול טבילה בכלים משום שאובין, ולא פסול בפני עצמו, וכ״מ מדברי הרוקח (סי׳ שעז). ולשיטתם כל זמן שהמים בתוך הכלי א״א להוציאם מתורת שאובין. אולם, דעת הראבי״ה עצמו (סי׳ תתקפט) שפסול טבילה בכלים הוא דין בפני עצמו, שהטבילה בקרקע ולא בכלים, ולא משום שאובין, שכתב ששאובין פסולים מדרבנן ובכלי פסול מדאורייתא, וכ״מ מדברי ר׳ אברהם ב״ר שמואל המובא לקמן, וכ״ה בשאר הפוסקים.
מח לפנינו ריש פרק טו.
מט ופירש״י (ד״ה ובור ספינה) שמדובר בכלי גדול הנראה כעין בור המונח בתוך האוניה, ובו נותנים מים הראויים לשתייה, שהרי א״א לשתות ממי הים המלוחים.

טומאה, לא מיקרי כלי לעשות המים שנכנסין לתוכו שאובין, אפילו הכי שאובין נינהו. דתניא בתורת כהנים (שמיני ר״פ ט) **מקוה מים, יכול אפילו מילא בכתף ועשה מקוה כתחילה[נ] יהא טהור, תלמוד לומר מעיין, מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. או[נא] מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם וכו׳, תלמוד לומר ובור, בור יש בו תפיסת ידי אדם. אי בור יכול אפילו בור ספינה יהא טהור, תלמוד לומר מעיין, מה מעיין שעיקרו בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע.**

ופירושו אילו נאמר בור ולא נאמר מעיין, הייתי אומר אפילו בור ספינה שיש להנב שוליים והמשיך לתוכו ארבעים סאה, או כגון שלא המשיך אלא ירדו מי גשמים לתוכן יהא כשר לטבול, דבפחות מארבעים סאה לא טביל, תלמוד לומר מעיין, מה מעיין (שעוקר) [שעיקר] המים נוגעין בקרקע, אף בור שעיקרו בקרקע, לאפוקי בתוך הכלי דלאו עיקרו בקרקע, שהרי יש לו שוליים.

הרי שאף על פי שבור ספינה מחזיק יותר מארבעים סאה ולא מקבל טומאה, דבבציר מהכי ליכא שיעוראנג, אפילו הכי אינו טובל בתוכו משום מים שאובין. ובממלא על כתיפו ליכא לפרושי, דהא כבר מיעטו ברישא דברייתא.

ובמסכת מקוואות (פ״ג, ג) **תנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשת לוגים.** אלמא אף על פי שמחובר לאמת המים אינם נכשרין המים שאובין עד שיצאו, והוא הדין אף על פי שמימי הגיגית שהן שאובין מחוברין אל האמה פסולין.

ובפרק קמא דיבמות (טו, א) **גרסינן מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלם והיתה נקובה בשפופרת[נד] הנוד[נה]** וכו׳, ופירש רש״י (עפ״י ד״ה שוקת וד״ה נעשים) חכן חלולה וקבועה מעיקרא[נו] ולינור מים מקלח בתוכה, ולא היתה מחזקת חרבעים סאה, אבל מי לינור דהוי חיבור מקלמת[נז] לחרבעים סאה, לטהרות[נח] נעשו על גבה, מטבילין לתוכה. ומדפירש רש״י קבועה מעיקרא, מכלל דחקקה ולבסוף קבעה לא, ואף על גב דמחוברין מי הצנור לתוכה, הואיל והיה עליה תורת כלי בתלוש.

ותניא (פ״ד, ה) **מעיין היורד לכלים ומן הכלים[נט] לבריכה, ראשונים הרי אילו פסולים, מפני שהן נשאבין. כיצד הוא עושה, (נוקפ) נוקבו מעין דרכו כל שהו[ס] , נמצא מים מועטין מטהרין את המרובין.** ואף על פי שאין ברור לי פתרון ברייתא, מיהו שמעינן מינה דנשאבין חשיב להו, אף על פי שהם מחוברין למעיין.

ובמסכת מקוואות פרק ה׳ (מ״ב) **תנן מעיין שהעבירו על גבי כלים או על גבי ספסל וכו׳, ר׳ יוסי אומר הרי הוא כמקוה, ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל.** ובערך ספסל פירש[סא] אינו טובל על גבי ספסל שהוא בתוך המעיין, שהוא כאילו טובל בתוך הכלי. וזהו סיוע לדבריי.

וקשיא לי ים שעשה שלמה היאך היו טובלין בו והרי הוא כלי, וגרסינן בשילהי פסחים (קט, ב) ששולחן של מקדש היו מטבילין בו. ואומר אני דתחתיו מנוקב בשוליו, ובאין לתוכן המים מעין עיטם, כדאמר פרק אמר להם הממונה (יומא לא, א) **אמר אביי שמע מינה עין עיטם גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות,** ובאין המים אל שער המים שהיה טובל שם כהן גדול. והכי נמי הכא[סב] בים שעשה שלמה [הואיל][סג] והוא

נ לפנינו: בתחילה.

נא לפנינו: אי.

נב נדצ״ל: לו, וכ״ה בראבי״ה.

נג ר״ל אין שיעור טבילה בפחות מארבעים סאה.

נד צ״ל: כשפופרת.

נה כן דעת ב״ה, ולב״ש צריך לפחות רובה.

נו אבן חלולה וקבועה מעיקרא - בפי׳ רש״י שלפנינו הלשון שונה, התיבות: ״וקבועה מעיקרא״ אינן מופיעות, וממילא ליתא לדיוק שדייק ר׳ יואל לקמן מדבריו. וע׳ ברוקח (סו״ס שעז ד״ה הנני) שכתב בשם רש״י כלשון בתשובת רבי׳ יואל. אולם הר״ש במשנה (ספ״ד) והרא״ש (בפיהמ״ש פ״ד, ח ובפסקים סי׳ ח) ביארו שמדובר בחקקה ולבסוף קבעה, ודלא כרש״י המובא כאן.

נז בראבי״ה וברוקח: משלימין.

נח בראבי״ה: וטהרות.

נט בתוספתא לפנינו: מעיין היורד לתלמי ומן התלמי.

ס שם: ניקבו מעיין בקנה כל שהוא, ובהגהות הגר״א: נוקבין למעיין שתוליך על שפתו כל שהוא. ובראבי״ה גרס: נוקבו מעין זקנו כל שהוא. גי׳ ר״י מסימפונט: נוקבו למעיין נקבים כל שהוא. בענין הגירסאות השונות ומשמעותם ר׳ לעיל סי׳ שלג (ושם הע׳ יד), סי׳ שלה (הע׳ כ), בסי׳ זה לעיל (הע׳ לט) ולקמן סי׳ שלז (הע׳ לח). לגי׳ מעין זקנו יש כאן ביטול כלי, ולר״י מסימפונט ע״י הנקבים המעיין מכשיר את המים בכלי לטבילה.

סא כוונתו לערוך, ערך ספסל.

סב הכא: בראבי״ה ליתא לתיבה זו.

סג הוספנו עפ״י הראבי״ה.

מנוקב בטל מתורת כלי.

ומצאתי בשם רבינו יב״ם[סד] דרגליים של שוורים שהיה הים מוטל עליהם היו חלולים בקרקע, והיו המים באים דרך שם לתוכו.

ובפרק אמר ר׳ עקיבא ירושלמי[סה] (שבת פ״ט, א נח, א) **גרסינן השוקת שבסלע אין ממלין בה[סו], ואין מקדשין, ואין מזין הימנה, ואינה צריכה צמיד פתיל, ופוסלת המקוה, מפני שחקקה ולבסוף חיברה,** הא אם חיברה ואחר כך חקקה לא. וזה סיוע לפירוש רש״י להך דשוקת יהוא.

וכבר שאל ה״ר אברהם בר׳ שמואל מחמי רבינו אבן העזרי[סז] על אמת המים המקלחת דרך צנור אם יכולים לטבול שם. וסוף דבריו, נ״ל דבזחילתן דרך צנור לא נעשו שאובין, כיון דמחוברין מים שבצנור למעלה ולמטה לאמת המים, דלא מיקרו שאובין עד שיפסקו המים שבכלי מן המעיין, דהא מים שאובים אם משיקים בכלי אותם אל מי מקוה או אל מים חיים הוכשרו במי מקוה כיון שמחוברין.

והא דתניא (פ״ד, א) **צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה,** היינו במים שאובים שהמשיכן למקוה דרך צנור מיירי, שהשאיבה מטהרת ברובה ובהמשכה, ואם (ל)המשיכה דרך צנור שחקקו ולבסוף קבעו פסול[סח], ותורת כלי היה עליו בתלוש[סט]. ואם תימצי לומר דאפילו בזוחלין קתני ברייתא דפוסל את המקוה[ע], דווקא דפסלי[עא] מן הצנור למקוה, אבל אם הצנור רחוק מן המקוה, שהמים נמשכים אחרי צאתם מן הצנור על הארץ והדר נפלי למקוה, לא פסלוה, כדאמרינן פרק קמא דתמורה (יב, ב) **אמר ר׳ יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה.**

ואתה אל תעשה מעשה להורות על פי, אף על פי שאני מדמה[עב], כי ראיתי בתורת כהנים[עג] (דאפ׳) [דמפרש] להא דר׳ יוחנן בשלשה לוגין שהמשיכן למקוה, אף על גב דלא מוכחא לי הכי[עד].

וקשיא לי יואל לוי, הא דאמרינן בחגיגה (כב, א) דמטבילין כלי בתוך כלי היכא שפיו של חיצון כשפופרת הנוד, ותנן נמי בפרק ו׳ דמקוואות (מ״ה) **השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן נקובים כשפופרת הנוד.** ויש לומר התם משום שהכלי שקוע ממש במקוה, הילכך הרי הוא כמקוה עצמו לטבול בו בעוד שהם קוו וקיימי. וכן הא דמסכת חגיגה דמקוו מיא מיירי, ומועיל יותר מהיכא דלא קוו וקיימי. והיינו טעמא דספסל שבתוך המעיין שאינו טובל על גבי ספסל אף על פי שמחובר למעיין, דלא קוו וקיימי.

והיינו טעמא נמי דאמרינן בבור שהוא מלא מים שאובין ואמה נכנסת לו וכו׳ דאייתינן לעיל, והאמה אינה מטהרת השאובין, הואיל שהשאובין לבד אינו מועיל (הבור) [חבור] האמה שנכנסת לו, חדא שהשאובין אינן בתוך המקוה, ועוד שמי האמה לא קוו וקיימי[עה].

ויש מקצת חבריי שאומרים להתיר, הואיל שאמת המים מחוברת למים שבגיגית מותר לטבול בו כעניין שכתבתי בשם רבינו (האי) [חמי][עו] לעיל. וראייתו[עז] מ[ד]תנינן בפרק ג׳ דמקוואות (צ״ל פ״ו, ג) **שלשה מקוואות, בזה עשרים סאה[עח] , ובזה עשרים סאה מים שאובין, והשאוב מן הצד, וירדו שלשה וטבלו בהם**

סד כ״כ התוס׳ (פסחים שם ד״ה בים) בשם הירושלמי (יומא פ״ג ה״ח), הביאו רבינו לקמן, וצ״ע למה כ״כ בשם ריב״ם.

סה הירושלמי מצטט את המשנה במקוואות (פ״ד, ה), ורק הסיפא: ״מפני״ וכו׳ נוספה בירושלמי. יש להעיר שהירושלמי בשבת הביא רק את הרישא של המשנה: ״אין ממלין בה״, ובע״ז (פ״ג ה״ו) הביא את כל העניין.

סו במשנה: **ממנה.**

סז הוא הראב״ן. התשובה בשלמותה הובאה בספרו (סי׳ כה), וכאן הביא את רובה.

סח בראב״ן נוסף: **דלא נפקי מתורת שאובין עד דנפלי למקוה.**

סט עי׳ פירוש אבן שלמה על הראב״ן שפירש שמדובר במים שאובים שרוצה להכשירם ע״י המשכה, וקאמר דהמשכה כשם שמועילה בקרקע ה״ה שמועילה ע״ג צינור שקבעו ולבסוף חקקו. ו״פוסל״ הכוונה שאינו מכשיר.

ע באבן שלמה שם פירש, דאפילו תימא דמיירי במי גשמים או מעיין שאינם שאובים, וקתני שאם מוליכן למקווה דרך צינור שחקקו ולבסוף קבעו פסול, היינו דווקא בלא המשכה.

עא בראבי״ה ובראב״ן: **דנפלי,** וכן מסתבר.

עב ובהמשך דבריו כתב שאם הנשים נוהגות כן א״צ להפרישן, משום שפסול שאיבה מדרבנן. ועוד שאפי׳ נאמר שיש בזה איסור, שמא לא ישמעו, ומוטב שיהיו שוגגות ולא מזידות.

עג בראבי״ה ובראב״ן: **בהלכות גדולות** (הל׳ נדה סי׳ מא).

עד ע״כ מתשובת הראב״ן.

עה עי׳ דברי רבינו לעיל (סי׳ שלה ור׳ שם הע׳ יג, טו) שהביא הסבר ר״י למשנה, שהפסול הוא משום שאין באמה ארבעים סאה, וראה ר״ש (פ״ה, ב). הרא״ש (סי׳ א) הביא מחלוקת הראשונים בזה.

עו בראבי״ה: **חמי אב״ן.**

עז בראבי״ה: **וראייתן** (כלומר של החברים), ונראה שגרסתו נכונה כיון שבראב״ן לא נזכרת ראיה זו.

עח במשנה המובאת במשניות ישנה תוספת: **ובזה עשרים סאה,** אולם במשנה המובאת בגמרא הגירסא כמובא כאן, וכ״ה בראבי״ה.

ונתערבו, המקוואות טהורין והטובלין טהורין וכו׳. אלמא שאנו מכשירין השאוב בחיבור הכשירים, הכא נמי על ידי חבור אמת המים נכשיר מי הגיגית.

ואני אומר לא דמי, התם השאובין בקרקע ולא בכלי. ועוד הואיל שיש ארבעים סאה שהוא שיעור מקוה בשני הכשירים בטל השלישי ברוב. ועוד הואיל דקוו וקיימי יש להכשיר כמו שפירשתי לעיל. אבל אמת המים דלא קוו וקיימי הא תנן משנה רווחת (פ״ג, ג) **בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו, לעולם הוא בפסולו** כו׳ כדפרישית לעיל, אלמא שאמת המים לא חשיב חבור.

וחבירי מביאים מפירוש רש״י פרק כל הבשר (חולין קז, א) **האי אריתא דדלאי**, לגור שקופכין לו מים מן הילו[ו]ך בדלי, והוא מוליך מים בשדה. **אין נוטלין הימנו**, ואין מטבילין טבילה בגור. **ואי בזיע (דעלא) [דולא] בכונס משקה**, שהנקב משקה[עט] גדול הוא קצת, וקילוח יוצא[פ] ממנו נראה, והשופך שופך לרך פיו לגור, והנקב מקלחו לאחוריו ליאו[ו]ך. **מילף לן[יי]פי**, הגור עם היאור על ידי הדלי, ומטבילין בגור את הילים, ולאו טבילה חמורה[פא] היא ויה בחבור זה, ולא בעינן כשפופרת הגוד כדין (שרוב) [ערוב] מים[פב] בעלמא. אנא[פג] תמיה מנא ליה לרבינו דבצנור איירי התלמוד, לא מיירי אלא באריתא דדלאי ודוולא ולא בצנור.

הילכך נראה דברי פר״ח[פד] דמפרש אריתא דדלאי, פירוש יאורי המים שדולין להשקות הגנות, אין מטבילין בהם את הידים דהוו להו שאובין וכו׳, עד ואי בזיע דוולא בכונס משקה אין נוטלין ממנו לידים, אבל מטבילין בהן את הידים. ואף על גב דתנן (טהרות פ״ח, ט) **הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לטומאה ולטהרה**, מטבילין בו את הידים דמילף ליפי מים, ואין נוטלין ממנו לידים דאי בזע לאו כלי הוא, זהו לשונו.

אלמא דמשמע מפתרונו שהדוולא היא נתונה בתוך המקוה ונכנסין המים לתוך הדוולא דרך הנקב, הילכך יכול לטבול בתוך הכלי הואיל שמחוברת למקוה, וזה סיוע לדבריי, והיינו דומיא ומטבילין[פה] כלי לתוך כלי דאמרן לעיל, אבל פירוש רש״י זצ״ל אין נראה לי[פו].

ומצאתי בתלמידי רבינו יב״ם שכתבו משמו, הא דאמרינן (תוספתא מקוואות פ״ד, א) צנור שחקקו ולבסוף קבעו דפוסל את המקוה, זהו בצנור שסתום משלשת רוחותיו ופתוח מצד אחד, הואיל דאית ליה בית קיבול אית ביה משום מים שאובין[פז].

ומצאתי גאון אחד[פח] שכתב שצריך שיהא סתום מארבע צדדין, אך שיהא נקב קטן מיכן ומיכן להוציא המים, שאם הצנור פתוח משני צדדים אינו פוסל, דתנן פרק ד׳ דמקוואות (מ״ג) **סילון שהוא צר מיכן וצר מיכן ורחב מן האמצע, אינו פוסל, מפני שלא נעשה לקבלה**. אלמא אף על פי שרחב הוא באמצעיתו ויש לו בית קיבול, הואיל ופתוח משני צדדין אינו פוסל, ותו לא מידי. יואל בר׳ יצחק הלוי זלה״ה[פט].

ברית כרותה[צ] לבית לוי מתנות להורות משפט קושט אמרי אמת[צא], להיישיר דרכים מעקשים, להפליל עקלקלות התהלך במישרים, ואני הבא על החתום שוחר טוב ומבקש שלום ורצון מלכינו, כעב מלקוש להרעיף משמים ברכות לראש הרב ר׳ יואל הלוי.

וזאת דעתי על גיגית הגדולה המחזקת ארבעים סאה ויותר ששקעוה בקרקע והמשיכו אל תוכה אמת המים כדי לטבול בה, ואתה דן עליה לאיסור אפילו אם המים יוצאים מצד אחד, גם אני אודך כי יפה אסרת, כי השאיבה הפוסלת בטבילה אינה תלויה בכלים המקבלים טומאה, כי אם קיבול בכלי תלוי פסול שאיבה, שהרי אפילו כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאפילו מדברי סופרים אין להם טומאה, פוסלין משום שאיבה, כדמוכח בי״ח דבר שגזרו (שבת

עט ברש״י לפנינו: **כשהנקב מכניס משקה**, וכ״ה בראבי״ה.
פ שם: **היוצא**.
פא גם בראבי״ה גרס כן, אולם ברש״י לפנינו הגירסא: **גמורה**.
פב (שרוב) [ערוב] מים - ברש״י לפנינו הגירסא: **עירוב מקוואות**, ולא **שרוב מים**. ובראבי״ה גרס: **עירוב מים**, וכן תיקנו.
פג בראבי״ה: **ואני**.
פד הובא בחלקו בסתם בערוך (ע׳ ארת).
פה נדצ״ל: **דמטבילין**, וכ״ה בראבי״ה.
פו רבי׳ ירוחם (נט״ז ח״ו קמו ע״ג) שכתב כפירש״י.
פז וכ״כ ברוקח (סי׳ שעב ושעז).
פח כ״כ התוס׳ ב״ק (סז, א ד״ה צינור) בשם ר״י מסימפונ״ת, וכ״כ הרמב״ן והריטב״א (ב״ב סה, ב). וע״ע בתוס׳ ב״ב (סה, ב ד״ה צינור).
פט ע״כ מהראבי״ה.
צ מכאן תשובת ר׳ אברהם בן שמואל, וכפי שחותם בסוף התשובה. ר׳ אברהם סובר כר׳ יואל, שיש לאסור לטבול בכלי גדול המחובר למעיין.
צא קושט... אמת - משלי כב, כא.

טז, ב).

וכן נמי כלי המחזיק כמה מקוואות, אף על פי שיצא מידי קבלת טומאה משום דבעינן דומיא דשק המיטלטל מלא וריקם, ידי כלי לא יצא לעיניין זה. שאפילו כלי חרס הוא ונתלה שרץ באוירו לא נאמר כאילו אין כאן כלי (ובנתלה) [וכנתלה] באויר בקיטון בעלמא הוא ולא יטמאו האוכלין והמשקין (שבאה) [שבאויר] זה, אלא ודאי טמאין.

וכן נמי כלי מתכות אם מחזיקות יותר מכוריים, אין תורת כלי בטל מעליהם, דדווקא כלי עץ הוא דאיתקש לשק, שאר כלי לא איתקוש, אלא אפילו גדולים שאין זזין ממקומם בני קבולי טומאה נינהו. כדמוכח פרק אמר ר׳ עקיבא (שבת פג, ב), ופרק שתי הלחם (מנחות צו, ב), ובסוף מסכת חגיגה (כו, ב) גבי שולחן של מקדש משום צפוי.

הילכך ים שעשה שלמה ברור לנו ששל נחשת היה, ובירושלמי בסדר יומא פרק אמר להם הממונה (פ״ג, ח יט, א) **ר׳ שמעון בר שבא**[צב] **בשם ר׳ אחא, הים בית טבילה לכהנים היה**[צג] **. והים לכהנים לרחיצה בו ולאו כלי הוא, כההיא דאמר ר׳ יהושע בן לוי אמת המים היתה מושכת לו מעין עיטם. והא רגלי השוורים**[צד]**,** פירוש שוורים, **פחותים כרימונים.** מדקאמר ולאו כלי הוא, והוצרך לשנויי שנפחתו כרמונים, מכלל דכלי מתכות חשובים כלי, ואפילו מחזיקות כמה [מקוואות], ואין תורת כלי בטל מהם אלא במוציא רמון כשאר כלים גדולים.

ואף על גב דעלמא תנן (פ״ו, ה) **השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן נקוב כשפופרת הנוד,** ומשנה זו פרק ו׳ דמקוואות פרק כל המעורב למקוה. יש לומר שהם משוקעים במים וצריכים כשפופרת הנוד, דכל מן הצד שיעורו כשפופרת הנוד, אבל ים שעשה שלמה שאין שיקועו במים אלא נראה לכל ככלי מלא, אם לא בטלו מתורת כלי לא סגי ליה בנקב שפופרת הנוד. דמסתבר דשיעור רמון גדול משפופרת הנוד, שהוא שיעור (א)שתי אצבעות החוזרות למקומם, הילכך הוצרך לבטל ים של שלמה מתורת כלי.

והבא לומר שמא אם היה כלי עץ גדול מאד אין צריך לנקבו, לא כשפופרת ולא כרמון, שהרי אין אני קורא עליו תורת כלי. תשובה זאת נושבת מכלי גללים וכלי אבנים שאין מקבלים טומאה ואף על פי כן פוסלין בשאיבה.

הילכך גיגית זו פוסלת אף על פי שגדולה, שכל טעם מקוה שצריך שיהא באשבורן ובקרקע כדמוכח בתורת כהנים (שמיני, ט). הילכך בכלי גדול מארבעים סאה לא עלתה לו טבילה.

ושאיבה נמי מן התורה פסולה מקום שטובל שלא על גבי קרקע, דטבילה בכלים כטבילה באויר, ולא זו וזו טבילה. ועל שאר שאיבות מדרבנן גזור, אלא שהחמירו קצת שאיבה מדבריהם. והטובל בכלי שהוא גדול מאד כגון זו, פסולה דאורייתא[צה].

הפותק (למקום) [למקוה] בלא המשכה, החמירו עליה אפילו חקק ולבסוף קבע. שאיבה שהמשיכוה כולה לר׳ אליעזר בן יעקב פסולה, ולרבנן[ן] כשירה אפילו מדרבנן כדמשמע בתמורה (יב, ב), וגזרו על שלשת לוגין שנפלו למקוה חסר כאילו נפתק כולו על ידי כלים.

ומיהו כי האי גוונא דגיגית נראה דפסול אף על פי שמחזיק יותר מארבעים סאין, דהא סתם צינור שחקקו ולבסוף קבעו כלי עץ העשוי לנ(ו)חת הוא ופוסל, ושלום תורתו נצח, אברהם בר׳ שמואל.

דנתי הדברים הללו עם ר׳ מאיר בר׳ קלונימוס ואחיו ר׳ יהודה[צו], ומה שנראה לנו כתבנו לשלום. והדנין להיתר אינם רוצים לחלק בין שאוב דקרקע לשאוב דכלים. כדתנן (פ״ו, ג) **שלשה מקוואות** וכו׳ **והשאוב מן הצד** ככתוב לעיל, וכל הני דתנן (פ״ד, א-ג) **המניח כלים** או **טבלא** וכו׳, **והחוטט בצנור לקבל צרורות,** (תוספתא פ״ד, א) **וצנור** שיש לו לבזבז **שחקקו ולבסוף קבעו,** וכל כיוצא באילו, דבע[י]נן נקב כשפופרת הנוד, דהוו מוקמי בצנור המקלח ממקוה חסר או ממי גשמים שאין בהם (מ)ארבעים סאה למקוה חסר. וכן הא דתנן (פ״ד, ה) **היתה כלי וחברה, נקבה מלמטה** וכו׳. אבל סיפא דשוקת יהוא בעירוב מקוה שלם להעלותו איירי. ורש״י כתב ביבמות (טו, א ד״ה עירוב מקוואות) הע׳ מו סברא שהכלי אסור בטבילה משום שאיבה.

צב בירושלמי לפנינו: **כרסנא.**

צג בירושלמי שם: **הוא.**

צד שם: **והיו רגלי שבדרום.**

צה כאן מבואר שפסול הכלי לטבילה הוא פסול בעצם. ור׳ לעיל

צו ר׳ יהודה בר׳ קלונימוס היה תלמיד ר״י החסיד, וחיבר ספר על תולדותיהם ותורתם של תנאים ואמוראים, ובתוכו ענייני הלכה ופירושי סוגיות. ר׳ מאיר חיבר פירושים למכילתא ולספרי, הנזכרים ע״י אחיו, ר׳ יהודה, וראשונים נוספים.

ומתערבים המים לרך נקב לו חריץ. מאי נקב ומאי חריץ, לאו חריץ בקרקע ונקב בכלי, ומתערב לתוך הכלים אפילו אם הוא שלם. וכן משמע קצת מפירוש ר״ח, ומטהר על ידי חבור. וכן משמע בחגיגה (כב, א) דמטבילין כלי לתוך כלי.

ותניא בתוספתא (פ״ה, א) **קומקמוס**[צז] **שהוא מלא כלים והשיקן למקוה אפילו כל שהו טהורין**[צח], דמגו דסלקא טבילה למנא סלקא לכלים דאית ביה. כדאמר במסכת חגיגה פרק בתרא (שם) **הטהו על צדו, שלא ידע אם נכנסו המים בתוך הקומקמוס ונתמלא שיעלה טבילה לכלים שבתוכו, לא עלתה (לפני מים)**[צט] **טבילה עד שיהא בפי הקומקמוס כשפופרת הנוד.** ואין לחלק בין אדם לכלים, דתנן (צ״ל: דתניא, תוספתא פ״א, ו) **כל מקום שאדם טובל, ידים**[ק] **טובלין. אין אדם טובל, אין ידים וכלים טובלין.** ועוד ראיה מפירוש רש״י גבי האי אריתא דדלאי כדפרישית לעיל.

ומקוה השאוב מעיקרו פליגו בה ר׳ אליעזר בן יעקב ורבנן, דתנן (פ״ב, ד) **רביעית מים שאובים כתחילה**[קא] **פוסלין את המקוה דברי ר׳ אליעזר בן יעקב.** ופירש רשב״ם זצ״ל בבבא בתרא (סו, א ד״ה לעולם), וכן פירש ר״ת זצ״ל (תוס׳ שם ד״ה מכלל; ס׳ הישר חי׳ סי׳ תקעד [תרעא]) כר׳ אליעזר בן יעקב, ומפרשים דאם מילא בכתף ופתקו בקרקע כל ארבעים סאה דפסול מדאורייתא, אבל רביעית כתחילה, אי נמי שלשה לוגין מים שאובין שפוסלין הוא הלכה למשה מסיני[קב].

וזה אין נראה דאף על גב דהעידו (אפי) [מפי] שמעיה ואבטליון על שלשה לוגין וכו׳ (עדויות פ״א, ג), איכא למימר דמדרבנן הוא. וכן משמע בפסחים (יז, ב) **אמר רב פפא הא דאמר בקרקע טהורין, לא אמרן אלא דהוו רביעית דחזי להטביל מחטין.** והתם הוי כולו שאוב, ומקילינן משום דמדרבנן הוא. וקראי דתורת כהנים (שמיני, ט) אסמכתא הוא, כמו כמה וכמה בתורת כהנים[קג]. ועוד יש ראיה להתיר קצת ממתניתין דאביק (פ״ו, י) וממטהרת[קד] (שם, יא).

הילכך גיגית זו כיון שמחוברת למקוה שלם וכשר, כשרים המים שבגיגית לטבילה[קה], דכל הנך דבע[י]נן כשפופרת הנוד היינו בבא להשלים מקוה חסר ממקוה חסר על ידי כלי, אי נמי בבא לטהר ממקוה חסר על ידי עירוב בכלי את המקוה שהיה חסר ונשלם בשלשה לוגין מים שאובין. אבל מקוה שלם והוא כולו פסול שבא לטהרו על ידי עירוב, אינו מיטהר אפילו ממקוה שלם וכשר, כי ההיא דתנן (פ״ג, ג) **בור שהוא מלא מים שאובים** וכו׳.

ומקוה שלם (וחסר) [וכשר] תו לא מיפסיל בשאובין[קו], דתנן (פ״ו, ח) **היו בעליון ארבעים סאין ובתחתון אין כלום, ממלא בכתף ונותן בעליון עד שירדו לתחתון ארבעים סאה.**

אבל המקוה מחוסר מן הנשלם לארבעים סאין בשאובין, מטהר בחבור מקוה שלם וכשר, ואפילו הוא בכלי, כדמשמע גבי שוקת ובאריתא דדלאי.

ותניא בתוספא (פ״ד, ד) **קסטלא המחלק**[קז] **מים בבריכה**[קח] **, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקוה. הלכה זו עלו בני אסיא שלשה רגלים, ולרגל שלישי הכשירוה להם, ואפילו נקובה כמחט. אמר ר׳ אלעזר בר׳ יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהר, וכשבאתי אצל חבריי שבדרום אמרו לי יפה הורית(ה). במה דברים אמורים מן הצד** וכו׳. ולולי שקשה לסמוך על הברייתא היה משמע דזימנין סגיא בנקב כמחט, וקל וחומר אם מים שאובין מעיקרן מיטהרין בהשקה, קל וחומר היכא דמהיכשירא דחיבור מעיין קא אתו מתחילה ועד סוף דכשירין, כגון הכא שיורד מן המעיין לגיגית בלא הפסקה.

והא דתנן (פ״ה, א-ב) **מעיין שהעבירו על גבי השוקת פסול,** בשוקת כלי מיירי, דסליק מינה לעיל באידך

צז בתוספתא לפנינו: קומקום.

צח אפילו... טהורין: בתוספתא - **אע״פ שפיו צר כל שהוא, כלים שבתוכו טהורים.**

צט אולי צ״ל: **להם.**

ק בתוספתא נוסף: **וכלים.**

קא לפנינו: **בתחילה.**

קב הובא בהג״א (ב״ב פ״ד סי׳ ט). ועי׳ בדברי רבינו לעיל (סי׳ שלד הע׳ ה).

קג וכ״כ בתוס׳ (ב״ב שם ד״ה מכלל; פסחים שם).

קד כאן רבינו מכריע כשיטת ר״י, הסובר ששאובין בכולה הוי דרבנן, ובסי׳ שלד הביא השיטות ולא הכריע במפורש כמאן, עיי״ש הע׳ יט.

קה רבינו פסק להקל, בדומה לפסק הראב״ן לעיל, אולם לקמן בסוף הסימן כתב שלמעשה לא הקלו רבותינו. ובהגהות מרדכי (קידושין סי׳ תקס) כתב בשם ר״ח ב״ר יצחק (או״ז) להקל, וכ״ה בשו״ת מהר״ח או״ז החדשות (סי׳ ו). ועי׳ שו״ע (רא, ח) שפסק להחמיר בזה.

קו ראה לעיל (סי׳ שלה הע׳ ט) שעמד על הלכה זו.

קז בתוספתא: **קסטלין המחליק,** ועפ״י הגהת הגר״א: **קסטלין המקלח.**

קח בתוספתא לפנינו: **לכרכין.**

פירקין (פ״ד, ה), ושוקע השוקת בקרקע והכניס כל מי המעיין לתוכו, פסול מתורת מעיין ומתורת מקוה. **העבירו על שפה**, פירוש על גבי שפת המעיין, והוא מחובר למים שבחריץ, כשר אף מה שחוץ לשפה, שהמעיין מטהר בכל שהוא. **העבירו על גבי בריכה**, שקיבצו מן המעיין לבריכה הסמוכה למעיין, **והפסיקו** מה שבבריכה למקוה, והוא הדין ולא הפסיקו, אלא משום סיפא נקט. ואם **חזר והמשיך** מן הבריכה למקומו הראשון, נפסל מתורת מעיין עד **שיצאו הראשונים** הבאין מן הבריכה. **העבירו על גבי כלים**, ששיקע כלים אצל המעיין **או ספסל** שיש לו לבזבז, והכניס המעיין לתוכו, ר׳ יהודה אומר הרי מה שבכלים ובספסל תורת מעיין עליהם מפני שמחובר למעיין, ור׳ יוסי אומר דדינו כמקוה. ובע[י]נן ארבעים סאה אפילו למחטין וצנורות, ובלבד שלא יטבול על גבי ספסל, דכיון דשביק לטבול במעיין ודחיק וטביל אספסל, שוי להו כמחשבתו למי המעיין כשאובין, והוא הדין לכלים.

והיינו נמי טעמא דהשדה והתיבה שבים דבעינן כשפופרת, משום דמשוי להו כשאובין, אבל היכא דליכא למימר כי האי גוונא, שרי למיטבל אפילו בכלי על ידי עירוב מים.

וההיא דירושלמי[קט] לאו דווקא כרימונים, דאפילו בכלי המדה סגי לן (בב׳) [בכ]שפופרת הנוד, אלא משום דהנקב כי האי מתערב שפיר.

וכן הא דתנן (פ״ו, ח) **מטהרין את המקוואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב** וכו׳, מיירי כגון שהיה העליון חסר מתחילה ונשלם בשלשה לוגין מים שאובין, ועכשיו בא לטהרו מן התחתון שהוא מקוה שלם וכשר. וכן מיתוקמא ההיא דתנן (פ״ג, ב) **בור שבחצר ונפלו לו שלשה לוגין, לעולם הוא בפסולו עד** וכו׳.

קי[ב]גיגית גדולה[131] מחזקת יותר מארבעים סאה בתוך הקרקע, והמשיכו לתוכה המים דרך חריץ בקרקע מן הנהר כשיורד לטבול בה, ואפילו[132] כלי המקבל טומאה ובתוכו כלים אחרים והחיצון טהור והוא[133] מחובר לנהר או למקוה כשפופרת הנוד, עלתה טבילה לכלים שבתוכו, וכן אדם טובל בו.

והא דתניא חבית יין שנפלה לים הגדול וכו׳ בפרק קמא דמכות (ד, א), **התם מפרש משום דקוו וקיימי, ולא מיערב שפיר היין, כי אינו ראוי לבילה כמו מים.**

ואף על פי כן לא סמכו רבותינו על דבריהם[קי], וסלקו שולי הגיגית לגמרי[קיא].

(שלז) [א] **תנן** בפרק ה׳ (מ״ו) **בית שמאי אומרים**[1] **מטבילין בחרדלית, ובית הלל אומרים אין מטבילין. ומודים שהוא גודר כלים וטובל בהן, וכלים שגדר בהם לא הוטבלו.** פירוש חרדלית, מי גשמים המקלחין מן ההר, כדתניא בתוספתא פרק טבלא (פ״ד, ו) **איזהו חרדלית**[2]**, מי גשמים הבאים מדרון רואין אותם**[3] **אם יש מתחלתן**[4] **ועד סופן**[5] **צרוף ארבעים סאה מטבילין בהם, ואם לאו אין מטבילין בהם דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים אין מטבילין בהם עד שיהיו**[6] **לפניו עוגל ארבעים סאה. ומעשה בכובסים שהיו בירושלים שהיו גודרין**[7] **את הכלים וטובלין בהם. והכל**[8] **מודים שכלים שגדר בהם לא הוטבלו.**

שהיו גודרים כלים, פירוש[8] שהיו עושים בכלים גדר בתוך החרדלית כדי שלא יקלחו, ויעמדו ויהיה במקום אחד ארבעים סאה, כבית הלל דאמרי[9] **עד שיהא לפניו עוגל ארבעים סאה.** וקסבר גודרין בדבר המקבל טומאה וכר׳[10] יהודה כדפרישית (לעיל)[ב][11] בהיא דאבוה דשמואל (שבת סה, ב) **דעביד לבנתיה מקוואות**

131. גדולה: **נ** מליאה 132. בה ואפי׳: **ה** אפי׳ 133. והוא: **ה** הוא

1. אומרים: **ק** אומר וכן בסמוך 2. חרדלית: **ד** חרדל 3. אותם: **א ק** אותו 4. מתחלתן: **א** מתחילתו 5. סופן: **א ק** סופו 6. שיהיו: **ק** שיהא 7. גודרין: **ק** גוררין וכן להלן בהטיות שונות 8. והכל: **א ק** הכל 9. דאמרי: **ק** דאמר 10. וכר׳: **א ק** וכדר׳ 11. (לעיל): **א ק** לעיל

קט המובא לעיל (יומא פ״ג ה״ח).

קי של ר׳ יהודה ור׳ מאיר ב״ר קלונימוס לעיל, שכנראה התירו. לעיל בתשובת רבינו יואל הובאה גם דעת חבריו המתירים.

קיא רבינו סובר כמקילים, אולם מעיד שלמעשה לא הקלו באותה גיגית עליה היה הדיון. פסקי המהר״ח פסק שניתן לטבול בגיגית המחוברת לנהר כשפופרת הנוד, וכ״ה בשו״ת מהר״ח או״ז החדשות (סי׳ ו), וראה הערה לעיל.

קיב בכה״י של פסקי האו״ז מצוי פסק זה בתחילת הל׳ מקוואות (ריש סי׳ שלג). אפשר שתשובת רבינו יואל בענין הגיגית הגדולה ותגובת רבינו המובאות כאן בכ״י ל היו בכתה״י המקוריים של האו״ז בתחילת הל׳ מקוואות, ורק בכ״י ל הובאו כאן. ור׳ לעיל (סי׳ שלג הערה א) הערנו שהיו הלכות בריש הל׳ מקוואות שאינן לפנינו.

א וכן פירש הרא״ש (פיהמ״ש שם).

ב עניין זה של העמדת הגדר למקווה על ידי כלים המקבלים טומאה נידון בקצרה לקמן אות ט (ולשם מפנה בגליון האו״ז הנדפס), וכן בהרחבה יותר לקמן בהל׳ נידה (סי׳ שסג, טו). ומה שנכתב כאן: ׳לעיל׳, עי׳ שנו״ס שאומנם כך הגי׳ בכה״י, אולם בדפוס לא גרס: ׳לעיל׳ והוסיף לתיבה סוגריים, וזאת משום שהעניין הובא לקמן. אולם מצאנו שבכת״י ל הלכות נידה הן לפני מקוואות, וגם בפסקי המהר״ח שבכה״י הל׳ נידה קודמים למקוואות, וממילא מיושבת היטב הגירסא: ׳לעיל׳, והכוונה לפי״ז לדיון בהל׳ נידה. דבר זה מחזק את אמינותו של כת״י ל (לונדון). ור׳ לקמן הע׳ לח.

ביומי ניסן.

ולית הלכתא ככובסים, דקיימא לן כר׳ יוסי דאמר (פ״ה, ה) אין מעמידין בדבר המקבל טומאה כדפרישית לקמן (אות ט).

והיינו כדברי רבינו שלמה[ג] פרק ב׳ דשחיטת חולין, דתנן פרק ה׳ (מ״ו) ומייתי לה פרק ב׳ דחולין (לא, א) **גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין, ואמרינן**[12] **התם** (לא, ב) **מהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים. ופירש רבינו**[13] שלמה (ד״ה חרדלית) **חרדלית,** זרס[14] של גשמים המקלחין בכח מן הסר אין טובלין בו, לתנן (טהרות פ״ח, ט) הגילוק והקטפרס אינו חיבור, ולא הוה[15] מקוה לארבעים סאה, שהרי אין ארבעים סאה במקום אחד[ד]. ואף על פי שיש הרבה למעלה ולמטה, הא קתני אינו חיבור. חרדלית היינו קטפרס מדרון. ורבינו האי גאון[ה] אמר (חרדלית) [הרדלית][ו], שבאין מדליו של הסר, עכ״ל.

והיינו דרבא[16], דאמר רבא פרק חומר בקודש (חגיגה כב, א) **מקוה שחלקו בסל ובגרגותני[ז] , הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דהא ארעא חלחולי מחלחלא, ובעינן**[17] **ארבעים סאה במקום אחד[ח]:**

אין מטבילין בחרדלית, דבעינן ארבעים סאה במקום אחד.

[ב] ושיעור ארבעים סאה, כדתניא ערבי פסחים[ט] (פסחים קט, א) **ורחץ את**[18] **בשרו במים, במי מקוה. את כל בשרו, במים שכל גופו עולה בהן. וכמה הן, אמה על אמה ברום שלש אמות, ושיערו**[19] **חכמים מקוה ארבעים סאה[י]:**

ושיעורן אמה על אמה ברום שלש אמות.

[ג] והטובל צריך שיטבול כולו כאחד, למעוטי שלא ירחץ[20] אבר אבר. ורחץ את בשרו, כולו כאחד[יא]. והטובל אל יטבול לחצאין, כדתניא בתוספתא בפרק גממיות (פ״ה, י) **הקופץ למקוה הרי זה מגונה,** [21]**והטובל במקוה פעמיים הרי זה מגונה**[21] . פירוש לחצאין, לא עלתה לו טבילה[יב], אלא אגב דתנא רישא מגונה תנא[22] הא נמי[23] מגונה. **האומר לחבירו כבוש ידך עלי הרי זה מגונה[יג], ר׳ יהודה אומר כבוש ידך עליו עד שתצא נפשו.**

הטובל צריך שיטבול כולו כאחד, ולא ירחץ[24] אבר אבר, ולא יטבול לחצאין, ולא יאמר לחבירו כבוש ידך עלי.

וכתב[25] בה״ג (סי׳ מא עמ׳ תמ) כי לא נפישי מייא למרמי בהו איתתא קומתא כולה, מגנדרא[26] כי ביניתא ושפיר דמי. פירוש בפישוט ידים ורגלים.

ופירש ר״ת[יד] (סה״י שו״ת סי׳ מח) לאפוקי מדרב יוסף

12. ואמרינן: ק ואמר 13. רבינו: א רבי 14. זרס: א ק חסר 15. הוה: א ק הוי 16. דרבא: א ק דרבה 17. ובעינן: ק ובעיני נראה דאיכא 18. את: ק חסר 19. ושיערו: א ק שיערו 20. ירחץ: ק ירחוץ

21. והטובל במקוה... מגונה: ק חסר 22. תנא: ד תני 23. הא נמי: ק נמי הא 24. ירחץ: ו ירחיץ 25. וכתב: ק וכתוב 26. מגנדרא: ק מיגנדריא

ג משום שצריך ארבעים סאה במקום אחד.

ד התוס׳ (שם ד״ה גזירה) כתבו שרש״י פירש לחינם, שהרי גם אם היו ארבעים סאה עדיין א״א היה לטבול בו משום שהמים זוחלין, וכן הקשה רבינו על רש״י לקמן (סי׳ שסג, טו). אולם רש״י בחגיגה (יט, א ד״ה חרדלית) פי׳ שהפסול בחרדלית הוא מפני שאין ארבעים סאה במקום אחד כפירושו כאן, אך הוסיף שגם אם היו ארבעים סאה, עדיין א״א לטבול שם משום זוחלין.

ה הביאו רבינו גם לקמן (שם שסג, טו). וכרב האי כתבו הרמב״ם (פיהמ״ש מקוואות פ״ה, ו; עדויות פ״ה, ב), הרע״ב (מקוואות שם) והמאירי (חגיגה יט, א) בשם י״ג.

ו כ״ה ברש״י לפנינו: **הרדלית,** מלשון הר.

ז ופירש״י (שם ד״ה גרגותני) שמדובר בסל גדול מאוד, שבו מסננים היין בעת הבציר.

ח כלומר, הסל או הגרגותני שהעמיד בתוך המקווה יצרו שתי מקוואות שאין בכ״א ארבעים סאה, ואף שהמים מתחברים בין אויר הנצרים אין זה חיבור גמור, וכמו האדמה שאינה מחברת בין כל מקורות המים.

ט וכ״ה בעירובין (ד, ב), ביומא (לא, א) ובחגיגה (יא, א).

י וכן נפסק ברמב״ם (פ״ד, א) ובטוש״ע (רא, א).

יא המקור בספרא (אמור פרשה ד פ״ד ז), הובא בבעלי הנפש (שער המים סי׳ ג ד״ה תניא) ובמרדכי (סי׳ תשמד). הלכה זו נלמדה שם מהמקרא: ״ובא השמש וטהר״.

יב פירוש זה של רבינו מחודש, ושאר הראשונים פירשו שמדובר שטובל כל גופו פעמיים, וכפשט התוספתא. ועי׳ ראבי״ה (סי׳ תתקצא) שכתב שהטובל פעמיים מגונה משום ״שאינו יכול לאנס עצמו לטבול בפעם הראשונה כהוגן״. והרא״ש (סי׳ כא) פירש שמדובר במקווה מצומצם, ויש חשש שמא בפעם הראשונה לא טבל כהוגן משום שחשב לטבול שוב, ובפעם השנייה אולי חסרו המים, ולכן זה מגונה.

יג הרמב״ם בהלכ׳ מקוואות (פ״א, ט) הביא עניין זה להלכה, והסביר הכסף משנה (שם) שמגונה משום שנראה כמשחק, או משום שמדובר במקווה של מ׳ סאה מצומצמים, ויש חשש שחברו יוציא ידו קודם שזה יטבול והמקווה יפסל. ובראבי״ה (סי׳ תתקצא) פירש: ״שאינו יכול לאנס עצמו לטבול״ במצב זה כהוגן.

יד באותה תשובה (שם) יצא ר״ת בחריפות נגד המקלים בטבילה לחצאין, שהם חטאים ולא יחצו ימיהם, שהתירו כרת גמור. ועיי״ש (סי׳ מז) תשובת ר׳ משולם, שכתב להוכיח שמותר לטבול טבילה לחצאין, אולם לא כ״כ הלכה למעשה.

דאמר (יומא עח, א) **מיכן**[27] **רמז**[28] **לנדה שתשב עד צוארה במים**[טו]. ויש לומר שיש לפניה עוגל של ארבעים סאה אלא שאין עמוקין, ולא דמי לחרדלית שאין ארבעים סאה במקום אחד:

[ד] תנן בפרק ה׳ (מ״ו) **כל מקום שיש בו ארבעים סאה, טובלין ומטבילין. מטבילין בחריצין, ובנעיצין, ובפרסות החמור**[29] **המעורבת בבקעה**[טז]. חריצין, רחבין ומרובעין כמערה, ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח. נעיצין, קצרין מלמטה ורחבים מלמעלה. ואלו ואלו אין להם שוליים בקרקע:

מטבילין בחריצין, ובנעיצין, ובפריסת חמור המעורבת בבקעה, כשיש בהם[30] ארבעים סאה.

[ה] ומקוה[31] דכלים מדאורייתא ברביעית, כההיא דפרק קמא דפסחים, דתניא (יז, א) **הדם והמים משקה בית מטבחייא**[32] **שנטמאו, בין**[33] **בכלי בין בקרקע טהורין, ר׳ שמעון אומר בכלים טמאין, בקרקע טהורין. אמר רב אשי**[יז] **הא דאמרת בקרקע טהורין**[34] **לא שנו אלא מים, אבל דם לא. ומים נמי לא אמרן אלא דהוי**[35] **רביעית, דחזו להטביל בהן מחטין וצינורות.** ופירש רבינו שלמה התם לעיל בדברי[36] ר׳ שמעון (ד״ה בקרקע) לכיעית הוא מקוה[37] לאורייתא, כי כתיב אכבעיס סאה באלס הוא לכתיב.

והאי רביעית היינו רביעית המקוה, והתם (נזיר לח, א) כל עשר רביעיות דקתני רביעית[38] הלוג הם, מדחשיב התם **רביעית שמן לנזיר**, דהוא חצי שיעור של התודה, דיליף לה מקרא פרק התודה (מנחות עח, א) **וחצי לוג שמן לתודה**, כדתנן בפרק שתי מדות (שם פח, א).

ועוד תנן התם (פז, ב) **שבע מדות של לח היו במקדש, וקא חשיב חצי הלוג**[39] **ורביעית הלוג**, והדר קתני (שם פח, א) **רביעית מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר. ותו דחשיב התם** (נזיר שם) **רביעית דם דמטמא באוהל**[40]. ואי אפשר לומר רביעית הקב דהיינו לוג, דבנזיר פרק כהן גדול (נג, א) מוכח שהוא[41] **פחות מחצי לוג, דקאמר זקנים הראשונים מקצתם היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל, רובע עצמות ורביעית דם**[42] **לא לכל**, אלמא דרביעית הלוג[43] היא. ופרק ב׳ דזבחים (כב, א) **אמר רב פפא אם קדח בו רביעית, מטבילין בו מחטין וצנורות, דמהכשירה דמקוה קא אתי.**

והמעיין מטהר מן התורה בכל שהוא, כדתניא בתורת כהנים (ספרא שמיני, ט), וכדתנן פרק קמא דמקוואות (מ״ז), **כדפרישית**[44] לעיל (סי׳ שלו):

[ו] **ובטלו רבנן רביעית דמקוה, וגזרו שגם הכלים צריכין ארבעים סאה, כההיא דפרק ג׳ דנזיר** (לח, א) **דאמר ר׳ אלעזר**[45] **עשר רביעיות הן, נקיט רב כהנא**[46] **בידיה חמש סומקתא וחמש חיוורתא, כדמפרש התם, ופריך ותו ליכא, והאיכא רביעית דמקוה, פירוש דחזיא להטביל מחטין וצינורות, ומשני בר מההיא דבטלו רבנן, והצריכו לכלים**[47] כמו כן ארבעים סאה.

והיינו דתניא בתוספתא (פ״א, ו) **כל מקום שאדם טובל בהם, ידים וכלים טובלים בהם. אין אדם (וכלים טובלים) [טובל]**[48] **בהן, ידים וכלים אין טובלין בהם.**

וההיא דפרק[49] בתרא דעבודה זרה דתנן (עה, ב) **הלוקח כלי תשמיש**[50] **מן הגוים**[51], **את שדרכו להטביל יטביל**[52]. ותנא כולן צריכין טבילה בארבעים סאה, מנהני מילי, אמר רבא אמר קרא וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת[53] , ההיא אסמכתא בעלמא היא ואינו כי אם מדרבנן, שביטלו רבנן רביעית דמקוה דכלים, והצריכו להם ארבעים סאה כמו לאדם.

בטלו רבנן רביעית דמקוה, וגזרו שגם כלים[57] צריכים ארבעים סאה. וכל שהו[58] דמעיין לא בטלו.

ודוקא רביעית דמקוה בטלו, אבל המעיין שמטהר בכל שהוא לא בטלו, רק שיוכל להכנס[54] בהמעיין[55] מטהר, ועדיין הלכה דמעיין במקומה עומדת. וכן פירש רבינו שמשון[56] בפירושיו בפרק

27. מיכן: ק מכאן 28. רמז: א חסר 29. ובפרסות החמור: א ק ובפריסת חמור 30. בהם: ט בה׳ ה בה 31. ומקוה: ק מקוה 32. והמים משקה בית מטבחייא: ק והמשקה משקה דבי מטבחייהו 33. בין: א חסר 34. טהורין: ק טהורה 35. דהוי: א ק דהוו 36. בדברי: א ק כדברי 37. הוא מקוה: א ק היא מקום 38. רביעית: ק התם רביעי׳ 39. הלוג: ק לוג 40. רביעית דם דמטמא באוהל: ק רביעי׳ דמטמא דם באהל 41. שהוא: א שהיא 42. ורביעית דם: א ק רביעית 43. דרביעית הלוג: ק רביעי׳ לוג 44. כדפריש׳: א ק כדפריך 45. אלעזר: ק אליעזר 46. כהנא: ק הונא 47. לכלים: א ק הכלים 48. (וכלים טובלים) [טובל]: א ק וכלים טובלים 49. דפ׳: א ק פ׳ 50. כלי תשמיש: א ק את הכלי תשמישו 51. הגוים: ד העכו״ם 52. יטביל: א ק יטבול 53. אחרת: א ק אחת 54. להכנס: ק להכניס 55. בהמעיין: א ק בו המעין 56. שמשון: א ק שמשון בר יוסף 57. כלים: ט ה נ הכלים 58. שהו: ה שהוא

טו בגמ׳ שם כתוב: ביחס לדעת רב יוסף דלית הלכתא כוותיה.

טז שו״ע (רא, נז).

יז רב אשי - לפנינו: רב פפא.

קמא (מ״ז ד״ה להטביל בו) דאף על גב דבטלו רביעית דמקוה, מכל מקום כל שהוא דמעיין לא בטלו[ח]:

[ז] תניא בתורת כהנים בפרשת ביום השמיני (פרשה ט) **אי מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה בזוחלין, תלמוד לומר אך מעיין, המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן.**

כתב מורי רבינו שמחה בפירושיו מתורת כהנים, ממעט דוקא מעיין מטהר דרך נביעה וזחילה ולא מקוה, אבל מעיין לא ממעט מלטהר באשבורן[ט]. דאך לא קאי[59] אלא אמעיין, דכל הימים[60] ממעיין הם נובעים מן המקור, ואף על פי שאינם זוחלין[61] כדתנן[62] פרק ה׳ דמקוואות[63] (מ״ד) ומייתי לה סוף פרק שמנה שרצים (שבת קט, א) **דכל הימים כמקוה, ר׳ יוסי אומר הימים מטהרין בזוחלין,** וכי לית ליה דטובל בים הגדול עלתה לו טבילה[כ].

ותניא בתוספתא פרק[64] ארץ הכותים (פ״ו, א) **מעשה ברבן גמליאל ואונקלוס הגר שהיו באשקלון, וטבל רבן גמליאל במרחץ ואונקלוס הגר בים. אמר ר׳ יוסי בן קפוסאי עמהן הייתי, ולא טבל רבן גמליאל אלא בים.**

ואמר[65] פרק קמא[66] דמכות (ד, א) **חבית שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, דאי[67] אפשר[כא] לשלשה[68] לוגין [שלא יהו][כב] במקום אחד, הא לאו** הכי עלתה לו טבילה, אף על גב דימים אינם זוחלים דקוו[69] וקיימו[70], עכ״ל. וכן פירש ר״ת[כג], כדפרישית לעיל[כד] בתשובה של הרב רבינו[71] שמואל ב״ר[72] שלמה זצ״ל:

[ח] כתוב בה״ג (סי׳ מא עמ׳ תמ) מר אחא משבחא הוה הכי אמר, היכא[כה] [73] דסכור נהרא לא סלקא טבילה לאיתתא. ואמר ליה מר שמואל הוה מעשה דסכרוה[74]

59. לא קאי: **א** לא בעי קאי 60. הימים: **ק** המים 61. שאינם זוחלין: **א ק** שאינם מים ואינן זוחלין 62. כדתנן: **א ק** דתנן 63. דמקוואות: **א ק** דמקוות 64. פרק: **א ק** חסר 65. ואמר: **ק** ואמרינן 66. פ״ק: **א ק** בפ׳ קמא 67. דאי: **א ק** אי 68. לשלשה: **ק** לשלשת 69. דקוו: **ק** דקווי 70. וקיימו: **א ק** וקיימי 71. רבינו: **א** חסר 72. ב״ר: **ק** בר 73. אמר היכא: **א** אמ׳ הכי א׳ היכא 74. דסכרוה: **ק** וסכרוהו

יח וכ״כ התוס׳ (נזיר לח, א ד״ה בר מההיא; פסחים יז, ב ד״ה אלא) בשם ר״י, הרא״ש (סי׳ א) והריטב״א (פסחים שם סוד״ה אמר רב פפא) בשם ר״ת ורי״ט, שדווקא רביעית דמקווה דכלים ביטלו ולא כל שהוא דמעיין.

יט אומנם, דעת הרא״ה (ביצה יז, ב), הובאה בריטב״א מכות (ד, א) ובב״י (רא, ו-ז בבד״ה), שמעיין מטהר דווקא בזוחלין ולא באשבורן. ובלחם ושמלה (רא, ו בשמלה) כתב שדעת הרא״ה היא דעה יחידאה, ולא נמצא לו חבר. וראה לקמן הערה כג.

כ בלשון תמיהה, וודאי שהטובל בים הגדול עלתה לו טבילה, אף שהוא נחשב לאשבורן, וכמו שממשיך להוכיח מהתוספתא ומהגמ׳ במכות.

כא רש״י (שם ד״ה אי אפשר) כתב שיש לגרוס: **חיישינן,** ולא: **ואי אפשר,** משום שהרי זה רק ספק שמא יטבול במי החבית.

כב הוספנו עפ״י הגמ׳ (שם), וכן העיר בנדפס.

כג ראה דברי רבינו לקמן (סו״ס תשפ) בתשובה שהשיב לר׳ יחיאל בר יוסף מפריז. רבינו הביא שם את דעת ר״ת הסובר שמעיין מטהר גם באשבורן ולא רק בזוחלין, והוכיח את שיטתו מפשט הפסוק ומהגמ׳ ביומא, ודחה את דעת ר׳ יחיאל (הובא בסי׳ תשעג אות ב) הסובר שמעיין לא מטהר באשבורן.

כד לא מצאנו תשובה זו של הרב שמואל ב״ר שלמה, שרבינו מפנה אליה לעיל. בתחילת מקוואות הובא פסק במהר״ח בעניין ״מעיין הנובע מן ההר״, ושם נכתב שהמעיין מטהר אף באשבורן. להלכה זו במהר״ח אין שם הקבלה בדברי האו״ז, ושם הערנו על כך. באותו נושא מצאנו בתשובות (סי׳ תשעג אות ב) תשובת ר׳ יחיאל מפריז לרבינו הסובר שמעיין אינו מטהר באשבורן. תשובה נוספת מצאנו בסוף תשובות האו״ז (סי׳ תשפ) בעניין ״המעיין הנובע מן ההר״, ושם הביא תשובת ר״ת שהמעיין מטהר גם באשבורן. ונראה שאפשר להעלות השערה שהתשובה בסוף התשובות (סי׳ תשפ) מקומה בתחילת הל׳ מקוואות. מהתשובה מתבאר שזו תשובה לפסקו של רבינו האו״ז. האו״ז אסר לטבול במים שבחפירה ליד הנהר שמי הנהר נכנסים אליה כשהנהר עולה על גדותיו. המשיב שם מתיר לטבול בחפירה זו ומסתמך על דעת ר״ת שהמעיין מטהר אף באשבורן. ואם כנים דברינו ניתן לזהות את המשיב כרבינו שמואל ב״ר שלמה שגם הוא היה מרבני פריז (כמוכח מדברי רבינו בהל׳ חלה (סי׳ רכה) ששלח לחכמי פריז ר׳ יחיאל ור׳ שמואל בר׳ שלמה). רגליים לאפשרות זו ניתן למצוא בפסקי מהר״ח או״ז (סי׳ תשעג אות ב) שם נאמר: ״והמקווה שכתוב בתחילת הלכות מקוואות שהצריך אבא מרי זצ״ל לסתום חלון האחד שלא יהו זוחלין״, ונראה שמפנה לאותה תשובה של רבינו העוסקת בדרך לתקן אותה מקווה.

כה היכא דסכור... ולא פסקי מהדדי - ציטוט זה שמביא בעל ה״ג מרב אחא בעל השאילתות אינו מובא בשאילתות, ורק דבריו משמו בהמשך (״ונהרא דסכור... ושפיר לטבילה״) מובאים שם. וצ״ל שכאן מדובר שאין ארבעים סאה, וכן נראה מפסק המהר״ח כאן. אולם, בסה״י לר״ת (שו״ת סי׳ מח) הביא ג״כ דברי בה״ג אלו, וכתב שמדובר בשיש ארבעים סאה, וצ״ע. ובסברת רב שמואל המובא כאן, ניתן לומר שאף שסכר את הנהר א״א שלא יהיו מחוברין קצת המים עם הנהר בכמה מקומות, ומצב זה עדיף משני מקוואות שם צריכים אנו חיבור כשפופרת הנוד.

לנהרא, ושרא אבא למטבל בה. א״ל קטן היית, א״ל גדול הייתי. א״ל דילמא הוה ביה בזעא[כו] פורתא דשפכי מיא לאהדדי[75], דלעולם לייפי הדדי ולא פסקי מהדדי[כח].

ותו[76] כתוב[77] בהן[כז] (שם עמ׳ תמב) ונהרא דסכור דאית ביה עקולא[78] דהוי ארבעים סאה, כמקוה דמי ושפיר לטבילה.

וכתב מורי רבינו שמחה זצ״ל בפירושיו מתורת כהנים, כמדומה דבעי למימר[כח] מי מעין[79] הנסכרים וקוו וקיימו[80], בטל[81] מהן דין מעיין, הואיל ואינו טובל בהן דרך זחילתו, ובעי ארבעים סאה, ובפחות מכאן לא סלקא ביה[82] טבילה לאיתתא, אלא אם כן יש בהן נקב כל שהוא שמחוברין לנהר.

מי מעיין הנסכרין דקוו[84] וקיימי[85], (ו)בטל מהם דין מעיין הואיל ואינו טובל בהם דרך זחילתן, ובעו ארבעים סאה. ובפחות מיכן לא סלקא בהו[86] טבילה לאינתתא, אלא אם כן יש בהם נקב כל שהו[87] שמחבר[88] לנהר.

וכמדומה דראייתו מהא דתנן בפרק ה׳ (מ״א) **מעיין שהעבירו על גבי בריכה והפסיקה[כט] , הרי הוא כמקוה** כל זמן שהוא בגומא, ובעי ארבעים סאה. **חזר והמשיכו**, לאחר שנתמלאת הגומא חזר לזחילתו ונמשך, **פסול**[83] **לזבין**, דנפסל מדין מים חיים, מיהו תורת מעיין עליו לטהר בכל שהוא וחוזר ומושך, עכ״ל[ל]:

[ט] תנן פרק ה׳ (מ״ה) **הזוחלין כמעיין, והנוטפין כמקוה. העיד ר׳ צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים. נוטפין שעשאן זוחלין, סומך אפילו מקל, אפילו קנה, ואפילו זב ואפילו זבה, יורדים וטובלים**[לא] [89], **דברי ר׳ יהודה. ר׳ יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו.**

פירש רבינו שמשון ב״ר אברהם[לב] (שם ד״ה הזוחלין) **הזוחלין**, כגון מי נהרות שהן זוחלין, כמעיין הן לטהר בכל שהוא ובזחילה. **הנוטפין**, כגון מי גשמים, כמקוה הן לטהר באשבורן דוקא, ולהצריך ארבעים[90] סאה. והיינו טעמא דאבוה דשמואל בפרק במה אשה (שבת סה, א) **דעביד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן, שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין**, ואין[לג] הנוטפין מטהרין (בזוחלין) בהזחלה[91]. שהן[92] כשרין, כלומר בזחילה הואיל ונוטפין מועטין, ואצטריך לאשמועינן[93] אפילו במקום שאין כדי טבילה בזוחלין אלא אם כן נוטפין משלימין להן, דאי לא תימא הכי מאי קא משמע לן, פשיטא, דאם כן יפסלו כל הנהרות[94] אפילו למאן דאמר נהרא מכיפיה מבריך[95].

נוטפין שעשאן זוחלין, כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין[לד], **סומך אפילו מקל או קנה או זב או זבה** סומכין ביד[96] או ברגל וסותמין מקום יציאת המים, ועומדין במקום אחד ונעשין אשבורן, ויורד הטמא וטובל.

כל דבר המקבל טומאה אפילו טהור, כיון דמקבל טומאה **אין מזחילין**[97] **בו**, כלומר אין מעמידין[לה] מקום זחילתן. וטעמא דר׳ יוסי כדתנן[98] במסכת פרה פרק ו׳ (מ״ד) **נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית, פסולין**, דדבר המקבל טומאה פוסל. ומפרש טעמא פרק ב׳ דזבחים (כה, ב) **דאמר קרא מקוה מים**

75. לאהדדי: **ק** להדדי 76. ותו: **א ק** ושוב 77. כתוב: **ק** כתב 78. עקולא: **ק** עוקלא 79. מי מעין: **א ד** מעיין 80. וקיימו: **א ק** וקיימי 81. בטל: **א ק** ובטל 82. ביה: **ק** בהן 83. פסול: **ק** פסולה 84. דקוו: **ו ט ב** וקוו 85. וקיימי: **ט** קיימי 86. בה׳: **ט** בהו **ה** בהן **נ** להו 87. שהו: **ט** שהוא 88. שמחבר: **ט נ** שמחברו **ה** שמחוברין 89. יורדים וטובלים: **ק** יורד וטובל 90. ולהצריך ארבעים: **ק** ומיניה להצריך 91. (בזוחלין) בהזחלה: **א** בזוחלין בהזחלה **ק** בזוחלין 92. שהן: **ק** שהיו 93. לאשמועינן: **ק** לאשה מועיל 94. הנהרות: **ד** הטהרות 95. נהרא מכיפיה מבריך: **ק** מיביפיה ומבריך 96. ביד: **ק** בים 97. מזחילין: **ק** מזחיל 98. כדתנן: **ק** כדתנא

כו ביה בזעא - בבה״ג: **בזר ביה.**

כז ונהרא דסכור... ושפיר לטבילה - מקורו בשאילתות (אחרי מות סי׳ צו).

כח ר׳ שמחה מפרש את דברי בה״ג דלעיל.

כט לפנינו: **והפסיקו.**

ל הב״י (רא, י) יצא לדון בדעת הרא״ש, הר״ש והרמב״ם, בכה״ג שהבריכה ריקנית וכל המים שבה מהמעיין, אם גם לאחר שהפסיק החיבור יש עליהם עדיין דין מעיין, ונשאר בצ״ע. ופירש הראב״ד (בעלי הנפש פ״ב, עמ׳ צו) שמדובר בבריכה ריקנית, ומיד שהפסיק החיבור יש לה דין מקווה. ועי׳ בשו״ע (שם).

לא לפנינו: **יורד וטובל**, כלומר זה שצריך לטבול, ולאו דווקא הזב או הזבה. וראה בדברי רבינו לקמן בפירוש הר״ש ובהל׳ נידה (סי׳ שסג, טו) שגרסתו ג״כ: **יורד וטובל.**

לב רבינו מצטט את פירוש הר״ש למשנה במלואו.

לג בר״ש לפנינו: **דאין.**

לד הרא״ש (שם) הקשה על פירוש זה, שאין כאן עשייה אלא מעצמו נעשה הדבר.

לה הרא״ש (שם) הקשה שלשון ׳אין מזחילין׳ אין משמעה ׳אין מעמידין׳, שמונעים את ההזחלה.

יהיה טהור, הוייתו על ידי[99] טהרה תהא. ומיהו יתכן דאפילו ר׳ יהודה דפליג הכא מודה התם, דהכא המקוה עשוי ושלם, עכ״ל[לו]. וקיימא לן כר׳ יוסי[לז], ואהא[100] פירושא סמכינן, ופירוש ר״ת ליתא[101], כדפרישנא[102] לעיל[לח]:

זוחלין שרבו על הנוטפין כשירין בזחילתן הואיל ונוטפין מועטין, אפילו במקום שאין כדי טבילה בזוחלין, אלא אם כן נוטפין משלימין להם[103]. כאן פסק רבינו שמשון זצ״ל[104] דאין מעמידין בדבר המקבל טומאה, ואהאי פירוש סמכינן, ולא כמו שפירשתי לעיל[לט] בסימן (רס״ט) [רס״ח].

[י] תנן פרק ז׳ (מ״א) אלו מעלין את המקוה ולא פוסלין, שלג, וברד, כפור, והגליד[105], והמלח, וטיט הנרוק[106] . אמר רבי עקיבה היה רבי ישמעאל דן כנגדי[107] לומר השלג אינו מעלה את המקוה, והעידו[108] אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה לכתחילה[מ]. ר׳ יוחנן בן נורי אומר[109] אבן הברד כמים. כיצד מעלין ולא פוסלין, מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, ונפל מהם [סאה][110] לתוכו, העלתו, נמצאו מעלין ולא פוסלין.

אילו מעלין את המקוה ולא פוסלין, אמר ר׳ ישמעאל לאנשי מידבא צאו והביאו שלג ועשו מקוה לכתחילה.

ואמר סוף פרק קמא דסוכה (יט, א) מי איכא דאצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר, אמר ר׳ יצחק בן אלישיב אין, טיט הנרוק יוכיח שמצטרף לארבעים סאה, והטובל בו לא עלתה לו טבילה. כתב בערוך (ע׳ טיט) כגון מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ומימיו עכורין ואין זכין, ואילו רוצין להפריד מים זכין לבדו[מא] היו כשלשים סאין והשאר יהיה טיט[111], והוא הנקרא טיט הנרוק, כיון שמריקין[112] את המים יורק הטיט עמהם[113] ויוצא עם המים, מפני שהוא מעורב במים. הטובל בארבעים סאה מכוונות שיש בהם הטיט הזה, תעלה לו טבילה ויטהר, ואילו היו[114] ארבעים סאה כולן טיט[115] הזה, לא היה כשר לטבול בו[116], והטובל בו לבדו לא עלתה לו טבילה.

ותנן פרק ב׳[117] (מ״י) מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט, ר׳ אליעזר אומר מטבילין[118] במים ואין מטבילין בטיט, ר׳ יהושע אומר[119] במים ובטיט. באיזה טיט[120] מטבילין, בטיט שהמים צפים על גביו. ואם היו המים מצד אחד, מודה ר׳ יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט. באיזה טיט אמרו, בטיט שהקנה יורד מאליו דברי ר׳ מאיר. ר׳ יהודה אומר מקום שאין קנה המידה עומד. אבא[121] אלעזר בן דולעאי אומר מקום שהמשקולת יורדת. ר׳ אליעזר אומר היורד בפי חבית. ר׳ שמעון אומר הנכנס בשפופרת הנוד. ר׳ אלעזר ב״ר צדוק אומר הנמדד בלוג[מב].

ותנן פרק אלו חוצצין באדם (פ״ט, ב) טיט[122] היון וטיט היוצרים וגץ יוני[123]. איזהו טיט היון, זה טיט הבורות, שנאמר (תהלים מ, ג) ויעלני מבור שאון מטיט היון. טיט היוצרים כמשמעו. ר׳ יוסי מטהר בשל היוצרים,

99. ידי: **ק** חסר 100. ואהא: **ק** ואהאי 101. ליתא: **ק** ליתיה 102. כדפרישנא: **ק** כדפי׳ 103. להם: **ט** להו 104. זצ״ל: **ט** חסר 105. כפור והגליד: **ק** וכפור וגליד 106. הנרוק: **ק** הנדוק וכן בסמוך 107. כנגדי: **ק** בבגדים 108. והעידו: **ק** העידו 109. אומר: **ק** אמר 110. [סאה]: **א ק** חסר 111. טיט: **א ק** כטיט 112. כיון שמריקין: **ד** כשמריקין 113. עמהם: **א ק** עליהם עמהם 114. הי׳: **א ק** היה 115. טיט: **א ק** בטיט 116. בו: **ק** חסר 117. פרק ב׳: **ק** בפ׳ 118. מטבילין: **ק** מטבילה 119. אומר: **ק** חסר 120. טיט: **א ק** זה 121. אבא: **א** חסר 122. טיט: **ק** הטיט 123. יוני: **א** יווני **ק** היוווני

לו ע״כ פירוש הר״ש, ועי׳ פירוש הרא״ש למשנה (שם) מה שהקשה על פירוש זה, והביא פירוש אחר. וע״ע בפיהמ״ש לרמב״ם (שם) שפירש העניין בדרך אחרת.

לז וכ״כ לעיל (אות א), וכ״פ הרמב״ם (פיהמ״ש שם). וראה לקמן (סי׳ שסג, טו) שכתב שמסתבר שהלכה כר׳ יהודה, החולק על ר׳ יוסי, וכאן חזר בו, וראה הערה הבאה.

לח רבינו לא פירש כאן מה פירש ר״ת במשנה זו. עוד קשה מה כוונתו ב״כדפרישנא לעיל״, כיון שלא מצאנו בהל׳ מקוואות דיון בעניין זה. אולם בהל׳ נידה (סי׳ שסג, טו) האריך רבינו בסוגיא זו, והביא את שיטת ר״ת המפרש ״נוטפין שעשאן זוחלים״ שהמדובר בטהרה במעיין בזוחלין, ולא כפירוש הר״ש שהכוונה לטהרה במקווה באשבורן. רבינו שם הקשה על פירוש ר״ת, אך לא כתב במפורש שאין הלכה כמותו, כמו שכתב כאן. רבינו הביא שם גם את הסבר ר״י דסימפונט שהוא כפירוש הר״ש כאן, ופירוש נוסף. וביחס לשאלה שלא מצאנו לעיל דיון בעניין זה, כבר ציינו (לעיל הע׳ ב) שכנראה במקור הובאו הל׳ נידה לפני הל׳ מקוואות, וכך מובאים הדברים הן בכת״י ל והן בפסקי מהר״ח או״ז שלא כבשאר כת״י, וממילא מובן שאומר רבינו: ״לעיל״ כשכוונתו לדין בהל׳ נידה (סי׳ שסג, טו) המובא לקמן. וסיוע לסדר זה גם מפסק המהר״ח, שבדבריו כאן כתב: ״ולא כמו שפירשתי לעיל״, ושם בהלכות נידה כתב: ״ולקמן בסימן רפו״ וכו׳. וראיה נוספת מהמהר״ח בסו״ס זה שכתב: ״סליקו נידה ומקוואות״, כלומר ציין את הל׳ נידה לפני הל׳ מקוואות.

לט ר׳ לעיל הע׳ קודמת מה כוונתו ב״לעיל״.

מ לפנינו במשנה: **בתחילה.**

מא נדצ״ל: **לבדם.**

מב התוס׳ בסוכה (יט, ב ד״ה טיט) כתבו, שמכאן למדנו שאף שטיט הנרוק מצטרף להשלים לארבעים סאה, אין מטבילים בו.

ומטמא[124] בשל מרקא. גץ יוני אלו יתידות הדרכים, שאין טובלין בהם ואין מטבילין (בהם) [אותן][מג 125]. ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח.

פירש בערוך (ע׳ מרק) ר׳ יוסי מטהר בשל יוצרים ומטמא בשל מרקא, פירוש טיט שמערבים[126] בו דברים אחרים לחזקו, כדכתיב (משלי כ, ל) תמרוק ברע, וכתיב (אסתר ב, יב) ובתמרוקי[127] הנשים, והוא שער של צאן. ויש אומרים[מד] טיט מתוקן לעושי כלי חרס שרוי בלובן ביצה לתקן הכלים שנסדקו, ואין המים ממחקו.

ותניא בתוספתא בפרק טבעת (פ״ז, א) **ר׳ יוסי מטמא בשל מרקא, מפני ששפין בו סדקי[מה] כלים.** (משנה פ״ט, ב) **גץ יוני אלו יתידות הדרכים כו׳**[128]. תניא בתוספתא פרק טבעת (שם) **אלו הן יתידות הדרכים, אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין על הבגדים, מצד אחד אינו חוצץ**[129], **משני צדדין חוצץ דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר משום ר׳ ישמעאל אף מצד אחד. ר׳ יוסי משום ר׳ ישמעאל אומר**[130] **ברכין אף**[131] **מצד אחד.** והן מתמעכין על הבגדים, פירש בערוך[מו] (ע׳ גץ) והן כגון גומות מלאות מים, ושפתי הגומות נקראין יתידות[132] הדרכים. פירוש אחר הם חפירות שעושין הבהמות וימלאו מים[133] בחורף, ובקיץ (ו)מזיקין רגלי ההולך עליהן, וכשהן[134] לחין נקראין גץ יוני, וכשהן יבישין נקראין[135] יתידות הדרכים, ועל כן נקראין יתידות[136], שהן משופעין כיתידות כשייבשו.

תניא בתוספתא (שם) **טבעת שנתונה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהורה, ואם היה הטיט יון וחביריו[מז], כאילו לא טבלה. לגין שהוא מלא מים שאובין ונתון**

טבעת הנתונה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהורה. ואם היה טיט היון וחביריו, כאילו לא טבלה[139], וכן לגין.

על פיו[137] טיט טופח, אם היו המים שקועין בטיט והטבילו[מח] טהור, ואם היה טיט היון[138] וחביריו[מט], כאילו לא טבל:

[יא][140] תניא בתוספתא בפרק קמא (ה״ו-ז) **למעלה מהן מי תמצית[141] שלא פסקו, שמטבילין בהן את (הכלים) [המים][142], ואין מטבילין בהן אדם וידים וכלים. זה הכלל כל מקום שאדם טובל בהן, וידים וכלים טובלין בהן, אין אדם טובל בהן, וידים וכלים אין טובלין בהן.**

כל מקום שאדם טובל בו, וידים וכלים טובלין בו. אין אדם טובל בו, אין וידים[143] וכלים טובלין בו.

ואלו הן מי תמצית, כל זמן שהגשמים יורדים וההרים בוצצין. פסקו הגשמים וההרים בוצצין, הרי הן כמי תמצית. פסקו מלהיות בוצצים, הרי הוא כמי גבים[נ]. החופר בצד הים, בצד הנהר, במקום הביצים, הרי הן כמי תמצית. החופר בצד המעיין, כל זמן שהן באים מצד[נא] המעיין, אף על פי שפוסקין[144] וחוזרין ומושכין, הרי הן כמעיין, פסקו מלהיות מושכין, הרי הן כמי תמצית.

וההרים בוצצין, פירוש פולטין מים, כדתנן (פסחים עד, א) **כיצד צולין את הפסח, מביא[145] שפוד של רמון תוחבו מתוך[נב] פיו[146] עד בית נקובתו.** ואמר[147] בירושלמי (פסחים פ״ז, א מו, א) **למה של רמון, אמר ר׳ חייא[נג] כל העצים בוצצין משקין, ושל רמון אינו בוצץ משקין. מה אנן קיימין, אם בלחין ואפילו של רמון בוצץ משקין, אי ביבישין אפילו כל עצים אינן[148] בוצצין משקין, אלא כיני[149] כל העצים יבישין מבחוץ**

124. ומטמא: **א ק** ומטהר 125. (בהם) [אותן]: **א** אותו אותן **ד** בהם **ק** אותו 126. שמערבים: **ד** שמערב 127. ובתמרוקי: **ק** בתמרוקי 128. כו׳: **ק** חסר 129. אינו חוצץ: **ק** אינן חוצצין 130. אומר: **ק** חסר 131. אף: **א ק** חסר 132. יתידות: **ק** יתידות כשיהיו 133. מים: **א ק** המים 134. וכשהן: **ק** וכשהוא 135. נקראין: **א ק** נקרין 136. נקראין יתידות: **ק** נקראו יתידו׳ דרכים מפני 137. פיו: **ד** כן 138. היון: **א** יוון 139. טבל׳: **ט** טבלה בו 140. [יא]: **א** חסר 141. מי תמצית: **ק** מתמצית 142. (הכלים) [המים]: **א ק** הכלים 143. ידים: **ט** אדם 144. שפוסקין: **א ק** שעוסקין 145. מביא: **א ק** חסר 146. פיו: **ד** מעיו 147. ואמר: **ק** ואמרו 148. עצים אינן: **ק** העצים אינו 149. כיני: **א ק** חסר

מג אותן - כ״ה במשנה, ור׳ שנו״ס.

מד וכ״כ הרע״ב בפיהמ״ש (פ״ט, ב).

מה לפנינו: מירקי, ובגר״א ובאור הגנוז הגיהו: סידקי.

מו ר׳ פירש״י (ב״ק פא, א ד״ה מפני יתדות) שנקראים ״יתדות״ כשמתיבשים בקיץ, כהסבר השני של הערוך. ובחי׳ הרשב״א (ב״ק שם, ב ד״ה יתידות) כתב בשם ר״ח בדומה להסבר ״יתדות״ לפי׳ הערוך הראשון.

מז כן נראית הגיר׳ גם לפי הגר״א שם בהגהתו, באור הגנוז וכן בצוקרמנדל הגרס׳: **וחיברו**, וכן להלן.

מח לפנינו: והטבילן.

מט ר׳ הע׳ מז לעיל.

נ לפנינו שם: גבאין.

נא שם: מחמת.

נב שם: לתוך.

נג שם: חייא בר בא.

ולחים מבפנים, רמון יבש מבחוץ ויבש מבפנים. ופירוש כל העצים בוצצין משקין, פירוש פולטין משקין, והוי[150] ליה פסח מבושל, כדפרכינן בגמרא איידי דאית ביה[נד] שיבי[נה] כמבושל.

מי התמצית שלא פסקו, אין מטבילין בהם אדם ידים וכלים, פסקו הגשמים וההרים בוצצין, פירוש פולטין[152] מים, הרי הן כמי התמצית.

דידן (שם) **ונייתי של דקל, מפיק מיא, והוה[151] ליה**

החופר בצד הים, בצד הנהר, במקום הביצין, הרי הן כמי תמצית. פירוש מי[153] תמצית שלא פסקו. החופר בצד[154] המעיין, כל זמן שהן באין מחמת המעיין אף על פי שפוסקין

החופר בצד הים, בצד[156] הנהר, במקום הביצים, הרי הן כמי התמצית שלא פסקו.

החופר במי המעיין[157], כל זמן שהן באין מחמת המעיין, אף על פי שפוסקין[158] וחוזרין ונמשכין, הרי הן כמעיין[159], פירוש דמטהר בכל שהו אף על פי שאין בו ארבעים סאה. פסקו מלהיות מושכין, הרי הן כמי התמצית[160], ואית דגרסי כמי גבים.

וחוזרין ומושכין, הרי הן כמעיין[155]. פירוש[נו] דמטהר בכל שהוא אף על פי שאין בו ארבעים סאה. פסקו מלהיות מושכין, הרי הן כמי תמצית, אית דגרסי כמי גבים[נז]:

סליקו להו הלכות מקוואות בע״ה[161]

סליקו נידה[162] ומקוואות [163]שבח לאלהי[164] הצבאות, ויעשה עמנו לטוב[165] אות, ויחיש לנו ישועות הניבאות[163].

150. והוי: **א ק** והוה 151. והוה: **א ק** והוי
152. פולטין: **נ** בולטין 153. מי: **ק** כמי 154. בצד: **א ק** במי 155. כמעיין: **א ק** כמטהר 156. בצד: **ט** ובצד
157. המעיין: **ט ה** מעיין **נ** המעיין פי׳ דמטהר
158. שפוסקין: **ט** שהן פוסקין 159. כמעיין: **ב** כמי מעיין 160. התמצית: **ו ב** התמציות 161. סליקו להו הלכות מקוואות בע״ה: **א** חסר **ק** סליקו מקוואות
162. נידה: **ט** מס׳ נידה 163. שבח לאלהי... ישועות הניבאות: **ה נ** חסר 164. לאלהי: **ט** לה׳ 165. לטוב: **ט** לטובה

נד שם: **ליה.**

נה פירוש: סדקים או חריצים.

נו וכן פירש הר״ש (פ״א, ו).

נז וכ״א בר״ש (שם) שיש גורסים: **כמי גבאים.**

הלכות נדה

(שלח) בפרשת זאת תהיה תורת המצורע כתיב (ויקרא טו, יט) **ואשה כי תהיה זבה, דם יהיה זובה בבשרה**[1], **שבעת ימים תהיה בנדתה, כל הנוגע בה יטמא עד הערב.** כתוב[2] בתורת כהנים (מצורע פר׳ זבים, פרשה ד) **אשה, אין לי אלא אשה גמורה, מניין לרבות את הקטנה, תלמוד לומר ואשה. מיכן**[3] **אמרו בת יום אחד לנדה, בת עשרה**[4] **ימים לזיבה**[5]**. כי תהיה, מן הדבור**[6] **והילך. כי תהיה זבה, יכול אפילו זבה מכל מקום תהא**[7] **טמאה, תלמוד לומר** (שם כ, יח) **והיא גלתה את מקור דמיה, לימד על הדמים שאינם אלא מן המקור**[א]**.** וזו הברייתא מייתי לה ריש פרק בנות כותים (לב, א), אלא שקצרה בעל התלמוד.

ולמדנו מכאן[8] שבת יום אחד הויא נדה דאורייתא[ב], ותו למדנו שאין דם טמא אלא מן המקור. והיכא שנעקר דם מן המקור ויצא לבית החיצון ולא יצא לחוץ, טמאה נדה, כדתנן פרק יוצא דופן (מ, א) **כל הנשים מטמאות בבית החיצון, שנאמר** (שם טו, יט) **דם יהיה זובה בבשרה**[ג][9]. ותניא בתורת כהנים (שם) **בבשרה**[10]**, מלמד שהיא**[11] **מטמאה בפנים כבחוץ. והלא דין הוא, מה אם הזב שהוא טעון ביאת מים חיים**[12]**אינו מטמא בפנים כבחוץ, נדה שאינה טעונה ביאת מים**[13] **חיים**[12] **אינו דין שלא תטמא בפנים כבחוץ, תלמוד לומר בבשרה, מלמד שהיא**[14] **מטמאה בפנים כבחוץ.** אבל זב תנן פרק יוצא דופן (שם מ, א) שאינו מטמא עד שתצא טומאתו לחוץ[15].

בת יום אחד מטמאה[16] נדה[17], ואין דמים טמאים[18] אלא מן המקור. ומכיון שיצא דם[19] לבית החצון, אף על פי שלא יצא לחוץ טמאה[20], וכל[21] דין נידה דאורייתא.

פירש רשב״ם[ד][22] נדה דאורייתא אפילו ראתה ששה[23] ימים מונה אחד והן, ואם[24] פסקה בשביעי טובלת לערב ומותרת לבעלה, והיינו קולא. ואיכא נמי חומרא, דאם לא ראתה אלא יום ראשון תשב שבעה. ואם לא פסקה כל שבעה, הרי הטילה תורה עליה אחד עשר יום שבין נדה לנדה שתשמור בהם יום כנגד יום. שאם ראתה ביום ראשון תשמור עד למחרתו מעת לעת, אם פסקה הרי היא טהורה, ואם ראתה שלשה ימים רצופין מאותן אחד עשר יום[25] הרי היא זבה. ולא תטהר אלא אם כן תשב שבעה ימים טהורין, דכתיב (שם כ, כח) **וספרה לה שבעת ימים**[26] **ואחר תטהר,** וזהו חומר שבהן[27], שבימי נדות עולין ימי טומאה עם ימי טהרה[28], ובימי זיבה אין עולין לה. ויש בהן קולא מה שאינה צריכה לשמור[29] שבעה אלא יום כנגד יום, ואילו נדה סופרת ששה והוא, עכ״ל.

ויש ללמוד כל דבריו מברייתות. תחילה הא דפירש אפילו[30] ראתה ששה ימים מונה אחד והן, תניא כוותיה בתורת כהנים (שם, פרק ז) גבי בועל נדה **יטמא שבעת ימים**[31]**, שיספור שבעה לביאה אחרונה. והלא דין הוא, מיטמא במת ומיטמא בנדה, מה מצינו**

1. בבשרה: ק מבשרו 2. כתוב: א כתב ל ותניא ק כתיב 3. מיכן: ל ק מכאן 4. עשרה: א ל עשרת 5. לזיבה: א ד ק לזובה 6. הדבור: א ל ק הדבר (בספרא לפנינו – הדיבר) 7. תהא: ד ק תהיה 8. מכאן: א מיכן 9. בבשרה: ק מבשרה 10. ותניא בת״כ בבשרה: א ק חסר 11. שהיא: ל חסר 12. אינו מטמא... מים חיים: א ק חסר 13. ביאת מים: א ד ק מים 14. שהיא: ל חסר 15. לחוץ: ל מפ׳ בגמרא משו׳ דכת׳ כי יהיה זב מבשרו עד שתצא טומאתו לחוץ טעות בכפולות 16. מטמאה: ו מיטמא ב מטמ׳ 17. נדה: ט בנידה 18. טמאים: ה מטמאין 19. דם: ט הדם נ חסר 20. טמאה: ט לגמרי טמיאה 21. וכל: ה וכן 22. פי׳ רשב״ם: ל פרשב״ם זצ״ל 23. ו׳: ק ז׳ 24. ואם: א ד ק אם 25. יום: א ל ק חסר 26. שבעת ימים: א ל ק חסר 27. שבהן: א ק שהן 28. טהרה: ל טוהר 29. לשמור: ל חסר 30. אפי׳: ל דאפי׳ 31. ימים: א ק חסר

א הרי״ף בשבועות (ג, א) והרא״ש בנדה (פ״י סי׳ ו) הביאו חלק זה מהברייתא, שרק דם מן המקור מטמא, והובא גם בש״ך (יו״ד קפג ס״ק א) ובהגהות הגר״א (שם סק״א), ונפסק בשו״ע (קפג, א).

ב דין זה שבת יום אחד טמאה נדה, לא הובא ברי״ף, ברא״ש ובשו״ע, אך הרמב״ם הביאו בשני מקומות: בהל׳ איסורי ביאה (פ״ד, א) ובהל׳ טמאי משכב ומושב (פ״א, ג).

ג משנה זו הביאוה להלכה הרי״ף (שם), הרמב״ם (איסו״ב פ״ה, ב), הרא״ש (פ״ה סי׳ א) והשו״ע (שם).

ד לא מצוי בידינו פירוש הרשב״ם אלא על מס׳ ב״ב (מדף כט ואילך) ועל פרק עשירי בפסחים, אולם לפני רבינו היה פירוש הרשב״ם לנדה, והוא מביאו רבות לקמן. ע״ע בזה בהקדמה לאו״ז שבת ועירובין שבמהדורתנו (עמ׳ 121).

כשהוא מטמא במת אינו סופר שבעה אלא לטומאה אחרונה, אף כשהוא מיטמא בנדה לא יספור שבעה אלא לביאה אחרונה, או כלך לדרך זו, היא מיטמא ומטמא את בועלה, מה היא אינה סופרת שבעה אלא לראייה ראשונה, אף כשהוא מיטמא בנדה לא יספור[32] שבעה אלא לביאה ראשונה. הרי לך להדיא דנדה אפילו ראתה כל ששה אינה מונה אלא מראייה ראשונה[ח].

ותניא נמי הכי סוף פרק בא סימן (נד, א) [33]**חמשה ימים טמאים וחמשה ימים טהורין, משמשת שלשה ימים ושוב אינה משמשת לעולם. ששה[33] ימים טמאין וששה ימים טהורין, משמשת חמשה ימים ושוב אינה משמשת לעולם. שבעה ימים טמאים ושבעה ימים טהורין[34], משמשת רביע ימיה מתוך עשרים ושמונה ימים.** למדנו מברייתא זאת דמראייה ראשונה[35] היא מונה. ובפרק תינוקת (סט, א) גמרא הזב והזבה שבדקו, **אמר רב ששת אמר ר׳ ירמיה בר אבא אמר רב נדה שהפרישה בטהרה[36] בשלישי שלה, סופרתו[37] למנין שבעה. ופריך נדה ספירה[38] למה[39] לי, אפילו[40] רואה** אינה מונה אלא מיום ראשון.

והא נמי דפירש דאם לא ראתה אלא יום ראשון תשב שבעה, תניא[41] כוותיה בתורת כהנים (שם, פרשה ד) **שבעת ימים תהיה בנדתה, ולא[42] בזיבתה. כל שבעה, יכול עד שתהא רואה דם כל[43] שבעה, תלמוד לומר תהיה, אף על פי שאינה[44] רואה. אין לי אלא ימים, לילות מנין, תלמוד לומר תהיה, לרבות את הלילות. יכול[45] בין סמוכין בין מפוזרין, תלמוד לומר תהיה, תהא הווייתן[46] אחת. מנין שאינה טובלת מבעוד יום, תלמוד לומר שבעת ימים תהיה בנדתה, תהיה בנדתה כל[47] שבעה.** הרי לך דאף על פי שאינה רואה אלא יום אחד טמאה כל שבעה. ותניא נמי הכי סוף פרק בא סימן (נד, א) **יום אחד טמא ויום אחד טהור משמשת שמיני ולילו.** אלמא אף על פי שאינה רואה[48] כל שבעה[49] טמאה שבעה[50] ימים.

והא דפירש אם פסקה בשביעי טובלת לערב ומותרת[51], לאו כגון שפסקה כל יום[52] שביעי, [53]אלא אפילו ראתה כל יום שביעי[53] ושעה אחת[54] פסקה, הרי זו טובלת לערב ומשמשת. כדתניא[55] סוף פרק בא סימן (שם נד, א) **יום אחד טמא ויום אחד טהור משמשת שמיני ולילו,** דהשתא שביעי הוה[56] טמא ומשמשת לערב. ותניא **שבעה[57] ימים טמאים ושבעה ימים טהורים משמשת רביע ימיה,** פירוש שאחר שבעת ימים טמאים[58] היא משמשת. ותניא לעיל (נג, א) **מה אילו נדה שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה לא תהא בחזקת טמאה.** ופירש רש״י[59] (ד״ה לא תהא) למא כיון שראתה היום הויא כל היום הזה בחזקת חוזרת ורואה עד גמר היום[60], עכ״ל. ומשום כך צריכה בדיקה בין השמשות[ז], ואם בדקה ומצאה טהורה[61] טובלת לערב ומשמשת[ז].

ובדיקה זאת אינה כי אם חששא דרבנן[ח], כדפירש רבינו רשב״ם[62] דחיישינן הואיל ומעיינה פתוח דילמא התחילה לראות שעה אחת קודם בין השמשות, וראתה כל בין השמשות ולא פסקה עד שנכנסה בליל שמיני, ומשמשת, נמצא[63] בעלה בועל נדה. הלכך אם לא

32. יספור: **א ק** חסר 33. חמשה ימים... לעולם. ששה: **ד** (חמשה) [ששה] **א ק** חמשה 34. ימים טהורין: **ל** חסר 35. ראשונה: **ל** הראשונה 36. בטהרה: **א ל ק** טהרה 37. סופרתו: **א ד ל** סופרת 38. ספירה: **א ל ק** ספורין 39. למה: **ל** חסר 40. אפי׳: **ל** פי׳ אפי׳ 41. תניא: **ל** הא נמי תניא 42. ולא: **א ד ק** לא 43. דם כל: **א ד ק** כל 44. שאינה: **ל** שאין 45. את הלילות יכול: **א** את הלילות **ק** לילות 46. הווייתן: **א ק ל** הנייתן 47. בנדתה תהיה בנדתה כל: **א ד ק** בנדתה כל 48. רואה: **ל** חסר

49. שבעה: **ל** ששה 50. שבעה: **ק** שבעת 51. ומותרת: **ל** ומותרת לבעלה 52. יום: **ל** חסר 53. אלא אפי׳... שביעי: **א ק** חסר 54. אחת: **ל** אחרונה 55. כדתניא: **ק** כדאמרינן 56. הוה: **א ל ק** הוי 57. שבעה: **א ד ק** שבעת וכן בסמוך 58. טמאים: **ל** הטמאים 59. ופרש״י: **ל** ופרש״י זצ״ל 60. היום: **א** היום היום **ק** היום הזה 61. טהורה: **ל ק** טהור 62. רבינו רשב״ם: **ד** רשב״ם **ל** רשב״ם זצ״ל 63. נמצא: **א ד ק** חסר

ח הלכה זו מוסכמת, אולם לא הובאה להלכה בשו״ע ונו״כ משום שדין נדה דאורייתא לא קיים היום.

ז נראה ש׳בין השמשות׳ כאן לאו דווקא, אלא הכוונה קודם בין השמשות, וכמו שרבינו כותב בהמשך. וכן בטור (סי׳ קפג) שצריכה לפסוק קודם בין השמשות.

ז דינים אלה, שטומאת הנידה מדאורייתא מתחילה מראייה ראשונה, ושאפי׳ רואה כל ז׳ ימים אם בדקה קודם בין השמשות טובלת, מוסכמים ומובאים גם ברי״ף (שבועות ג, א), ברש״י (ערכין ח, א ד״ה פתח), ברמב״ם (איסו״ב פ״ו, ב), בראב״ש (פ״י סי׳ ו) וברשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ג יא, א).

ח לדעת הרשב״ם ורבינו חובת הבדיקה של נדה בסוף היום השביעי הוא מדרבנן, אולם יש הסוברים שבדיקה זו היא מהתורה, עי׳ חוו״ד (קצו, ג), שו״ת רע״א (מהדו״ק סי׳ ס ד״ה ועל הנוגע), שו״ת גידולי טהרה (סי׳ לב) ושו״ת שמלת בנימין (יו״ד סי׳ טז).

בדקה[64] בין השמשות, מוחזקת בטומאה ואינה לא טובלת ולא[65] משמשת עד למחר. מיהו אפילו טומאת ספק ליכא[66] וטהרות[67] נוגעין[68] בה[69] דאינה אלא חששא דרבנן, עכ״ל. הרי למדנו[70] דאפילו ראתה בשביעי ולא בדקה סמוך לבין השמשות, בחזקת טהרה היא וטובלת ומשמשת, אלא שרבנן החמירו הואיל ומעיינה פתוח והצריכוה בדיקה.

ותנן בהדיא פרק תינוקת (סח, א) **נדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצתה [71]טמאה, ובין השמשות לא הפרישה, לאחר ימים בדקה ומצאה טהורה[71], הרי זו בחזקת טמאה.** משמע אבל אם בין השמשות הפרישה הרי זו[72] בחזקת טהורה, אף על פי[73] שבדקה שחרית ומצאתה[74] טמאה.

ובדיקה זו אינה כי אם דרבנן. (רש״י במש׳ סח, א ד״ה אפילו) וקלט מחלוקות[75] בבדיקה, לתנא קמא[76] קביעי הוא דמטהרתה[77] בדיקת[78] שחרית, אבל[79] שני[80] לא, לר׳[81] יהודה אפילו בדיקת שחרית לא מטהרתה[82] עד שתפריש[83] בין השמשות, ולרבנן בתרא אפילו בשני. ודוקא שיני[84] אבל ראשון לא, משום דההוא יומא נפתח ואינו נסתם בו ביום ולא חשיבה הפסקה[ט]. ומוכח בגמ׳ בברייתא (שם, ב) דלרבי אפילו ביום ראשון מהניא בדיקה.

אבל הא דפירש[י] ואם לא פסקה כל שבעה הרי הטילה התורה[85] עליה אחד עשר יום שבין נדה לנדה, דמשמע מלשונו דוקא שלא פסקה, אבל אם פסקה אין נוהגין בה אחד עשר יום[יא], הא ליתא, אלא לא שנא [86]פסקה ביום שביעי לא שנא לא פסקה[86], משמיני מתחילין אחד עשר יום. ואם ראתה יום אחד, שומרת השני, [87]ואם ראתה שיני שומרת שלישי, ואם[87] ראתה שלשה ימים רצופים[יב] הרי היא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה נקיים. וראיה לדבר, דתניא סוף פרק[88] בא סימן (נד, א) **יום אחד טמא[89] ויום אחד טהור[90], משמשת שמיני ולילו וארבע לילות מתוך שמנה עשר.** והיינו שהיתה טמאה בשביעי ולא פסקה, ומשמשת[91] ארבעה לילות מפני שצריכה לשמור יום כנגד יום. והדר תני **שני ימים טמאים ושני[92] ימים טהורים, משמשת שמיני, ושנים עשר[93], ששה עשר[94], ועשרים.** דהיינו פסקה בשביעי ומשמשת שמיני ושנים עשר, ואחד עשר[95] אף על פי[96] שהוא טהור אינה משמשת מפני ששומרת אותו[97] לתשיעי ועשירי. הרי למדנו מזו הברייתא דלא שנא פסקה בשביעי ולא שנא לא פסקה, נוהגת אחד עשר יום.

ולא שנא שראתה שלשה ימים רצופין סמוך לנדתה, ולא שנא סוף[98] ימי זיבתה, [99]ולא שנא תוך ימי זיבתה[99], לעולם היא[100] זבה וצריכה שבעה נקיים. כדתניא בתורת כהנים (מצורע פר׳ זבים, פרשה ה פרק ח), מייתי[101] לה סוף פרק תינוקת (עב, ב), **יכול הרואה שלשה[102] תחילה תהא זבה, ומה אני מקיים** (ויקרא טו, יט) **אשה כי תהיה זבה[103], ברואה[104] יום אחד, אבל הרואה שלשה ימים בתחילה תהא זבה, תלמוד לומר** (שם כה) **על נדתה, אחר נדתה היא מטמאה ואינה[105] מטמאה בתחילה. אין לי אלא סמוך לנדתה, מופלג מנדתה מנין, תלמוד לומר** (שם) **או כי תזוב על נדתה[106]. אין לי אלא מופלג מנדתה יום אחד[107], שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה,**

64. בדקה: **ל** חסר 65. טובלת ולא: **ק** טבלה ואינו 66. ליכא: **ל** ליכ׳ למילתלי 67. וטהרות: **א ל ק** טהרות 68. נוגעין: **ל** הנוגעין 69. בה: **ק** זה בזה 70. למדנו: **א ד** למדתי 71. טמא׳ ובין... ומצאה טהור׳: **ד** טהורה [וכו׳ עד ר׳ יהודה אומר וכו׳] **א ק** טהור 72. ה״ז: **א** הרי זה **ל** הרי היא 73. אע״פ: **ל** אע״ג 74. ומצאתה: **ל ק** ומצתה 75. מחלוקות: **א ד ק** מחלוקת 76. לת״ק: **ל** לקמן 77. דמטהרתה: **ל** דמטהרתן 78. בדיקת: **ד** ובדיקת 79. אבל: **א ד ק** אפי׳ 80. שני: **ד** לשני 81. לר׳: **ל** ולר׳ 82. מטהרתה: **א** מטהרה **ל** מטהרת 83. שתפריש: **ל** שהפריש 84. שיני: **ד** בשני 85. התורה: **א ק** תורת 86. פסקה ביום... לא פסקה: **ל** לא פסקה 87. ואם ראתה... ואם: **א ד ק** וכן אם 88. ס״פ: **א ד** בס״פ 89. טמא: **ק** טהור 90. טהור: **ק** טמא 91. ומשמשת: **ק** משמשת 92. ושני: **ל** שני 93. עשר ששה: **ל** עשר ואחד עשר דאע״פ ששה 94. עשר: **ל** חסר 95. עשר: **א ק** חסר 96. אע״פ: **ל** דאע״פ 97. אותו: **ק** אותן 98. סוף: **א ק** חסר 99. ול״ש תוך... זיבתה: **ק** חסר 100. היא: **ל ק** הויא 101. מייתי: **א ד ק** דמייתי 102. שלשה: **ל** שלא 103. זבה: **א ל ק** זבה דם 104. ברואה: **ל** רואה 105. ואינה: **א ל ק** אינה 106. תזוב על נדתה: **א ק** תזוב מנדתה **ד** תזוב 107. אחד שנים: **ל** אחד מניין שלש שנים

ט הרמב״ם (איסו״ב פ״ו, כ) פסק כחכמים (בתראי) בברייתא, ורק מיום שני והלאה יכולה לפסוק. בשו״ע דין זה לא הובא משום שהיום כולן סופרות ז׳ נקיים מחומרא דר׳ זירא.

י הרשב״ם דלעיל בתחילת הסימן.

יא מדברי הרי״ף (שבועות ג, ב) והרא״ש (פ״י סי׳ ו) מוכח שאין תנאי זה מעכב. ולדעת הרמב״ם הסובר שימי נדה וימי זיבה קבועים באישה בלי תלות בתחילת ראייתה בכל פעם, ודאי שתנאי זה לא קיים.

יב הרמב״ן בחידושיו (נד, א ד״ה וכן יש) הביא את דעת רס״ג שזבה היא גם כשרואה בי״א יום ג׳ ימים מפוזרים ודחאה, משום שמוכח מהרבה סוגיות דבעינן דווקא רצופים.

תשעה, עשרה מנין[108], מה מצינו[109] ברביעי שהוא כשר לספירה וכשר לזיבה, אף אני מרבה את כל אלו שהן כשירין לספירה וכשירין לזיבה. מנין לרבות את אחד עשר, תלמוד לומר (ויקרא טו, כה) **בלא עת נדתה, או יכול שאני מרבה את שנים עשר, אמרת לאו. מה[110] ראית לרבות את אחד עשר ולהוציא את שנים עשר, אחר שריבה הכתוב ומיעט[111], מרבה אני את אחד עשר[112] שהוא בספירת בלא עת נדתה[יג], [113]ומוציא אני את שנים עשר שאינו[114] בספירת בלא עת נדתה[113]. אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה, מנין לרואה שתים שתהא[115] זבה, תלמוד לומר ימי[116] זובה כימי נדתה[יד]. מנין לרואה יום אחד שתהא[117] זבה, תלמוד לומר** (שם כו) **כל ימי זובה. מנין שהיא משמרת להם יום אחד, תלמוד לומר** (שם כו) **טמא יהיה. יכול כשם שהיא משמרת אחד לאחד כך תשמור שנים לשנים[טו] [118], ודין הוא ומה[119] אם הזב שאינו סופר אחד לאחד סופר שבעה לשנים, זבה שהיא סופרת אחד לאחד אינו[120] דין שתספור שנים לשנים, תלמוד לומר יהיה לה, אין לה[121] אלא יום אחד. כך היא[122] שנויה בתורת כהנים, [123]וקצת היא משונה בגמרא דידן[טז] [123].**

והיכא שראתה שביעי, שמיני, תשיעי, אינה זבה גדולה[124] להצריכה שבעה נקיים, אלא שומרת עשירי ודייה[יז] [125]. וראיה לדבר דתניא[126] סוף פרק בא סימן (נד, א) **שלשה ימים טמאין ושלשה ימים טהורין, משמשת שני ימים, ושוב אינה משמשת לעולם. פירוש הואיל שדרכה לראות שלשה ולשפות שלשה, נמצא[127] ששפתה רביעי, חמישי וששי. שביעי[128], שמיני, תשיעי ראתה, שומרת[129] עשירי ומשמשת אחד עשר[130] ושנים עשר, ושוב רואה שלשה עשר וארבעה עשר וחמשה עשר, והויא זבה גדולה ואינה משמשת לעולם, כי צריכה שבעה נקיים וזאת לא יעברו עליה לעולם שבעה נקיים, כי כל שעה[131] רואה שלשה ושופעת שלשה. למדנו משם[132] ששביעי אינו מצטרף בהדי שמיני ותשיעי לעשותה זבה.**

ופירש רשב״ם[133] סוף פרק תינוקת (עב, ב) **גבי[134] אחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני, בין סוף נדה לתחלת נדה, משכלו שבעה[135] ימי נדה אינה[136] חוזרת להיות נדה לישב לראיה אחת ששה והוא עד שיכלו אחד עשר יום. ואי חזיא בתוך אחד עשר ימים שלשה ימים רצופים[137], לא הויא[138] תחלת נדה לעולם עד שתספור שבעה ימים רצופים, ואם ראתה בשביעי סותרת[139] את הכל וחוזרת ומונה שבעה ימים[140] נקיים. וכן לעולם לא הויא תחלת נדה עד שתשב שבעה ימים נקיים בלא שום סתירה, עכ״ל[יח].**

108. מנין: **א ל ק** חסר 109. מצינו: **ל** מצאנו 110. מה: **ד** ומה 111. ומיעט: **א ק** מיעט 112. עשר: **א ק** חסר 113. ומוציא אני...עת נדתה: **ק** חסר 114. שאינו: **א ד ק** שאינה 115. שתהא: **א ד** שהיא **ק** חסר 116. ימי: **ל** כל ימי 117. שתהא: **א ד** שהיא 118. לשנים: **ל** שנים 119. ומה: **א ד ק** מה 120. אינו: **ל** מיכן **ק** אינן 121. אין לה: **ל** חסר 122. היא: **א ד** חסר 123. וקצת... דידן: **ל** והגמ׳ דידן קצת משונה 124. זבה גדולה: **ד** זבה 125. ודייה: **א ד ק** דייה 126. דתניא: **ד** חסר 127. נמצא: **ל** שנמצא 128. שביעי: **ל** ושביעי 129. שומרת: **ל** ושומרת 130. עשר: **ק** עשר יום 131. שעה: **ק** חסר 132. משם: **ל** מיכן משם 133. רשב״ם: **ל** ופרשב״ם זצ״ל 134. גבי: **ל ק** גבי ההיא 135. שבעה: **ל** חסר 136. אינה: **א ד** אינו 137. ימים רצופים: **א ד ק** ימים 138. הויא: **ד** הוי 139. סותרת: **ל** חסר 140. ימים: **ל** חסר

יג בלא עת נדתה: בגמ׳ (עג, א) מובא הלימוד מהמילים: ״או כי תזוב״ בפסוק שם, וכן תיקן המהדיר בתו״כ (מהד׳ וייס), וכן בסמוך.

יד בפסוק: ״כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה״.

טו בקצת נוסחאות של הת״כ לפנינו כתוב: ׳שנים לשלושה׳ ולא ׳שנים לשנים׳, כפי שמופיע כאן, ונראה שזו טעות דפוס. בגמ׳ (עג, א) מובאת גירסא אחרת: ״מנין שסופרת אחד לאחד ת״ל יהיה לה. יכול תספור שבעה לשנים, ודין הוא ומה הוא שאין סופר אחד ואחד סופר שבעה לשנים, היא שסופרת אחד ואחד אינו דין שתספור שבעה לשנים, ת״ל יהיה לה, אינה סופרת אלא יומה״. וכתב הקרבן אהרון שגרסת הגמ׳ היא הגרס׳ הנכונה.

טז בברייתא המובאת בשלהי המסכת (עב, ב; עג, א).

יז אין חולק בדין זה, שאינה זבה גדולה אלא כשראתה ג׳ ימים בתוך הי״א יום של ימי זיבה. וכן ניתן לדייק ברמב״ם (איסו״ב פ״ו, ט) שכתב שאם ראתה בסוף ז׳, וכן בט׳ ובי׳, הרי זו ספק זבה. ומכאן שאם ראתה בז׳, ח׳ וט׳ היא אינה זבה כלל, שכל הסיבה שהיא ספק זבה היא משום שראתה בסוף ז׳ שהוא ספק יום ח׳.

יח בענין זה נחלקו גדולי הפוסקים: לדעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ו ד-ו) ימי זיבה וימי נדה הם זמנים הנקבעים לפי הפעם הראשונה שראתה דם, ואינם תלויים בשאלה מתי ראתה דם לאחרונה. וכאשר אישה רואה דם צריך לבדוק באיזה ימים היא נמצאת מבחינת הסדר הכללי של ראיותיה. אולם דעת רוה״פ כרשב״ם ורבינו, מהם: רש״י (ערכין ח, א ד״ה פתח), רמב״ן (נד, א ד״ה מדאמרינן, ובהל׳ פ״א, י-יב) ור׳ יונה (ברכות כא, ב בדפי הרי״ף ד״ה בנות). ולשיטה זו אישה הרואה דם הרי היא נדה, ואם הדימום נמשך ימים רבים לתוך הי״א יום שלאחר ז׳ ימי הנדות, אינה חוזרת להיות נידה, והרי היא זבה עד שתספור ז׳ נקיים. וכ״כ הטור (סי׳ קפג) והש״ך (שם ס״ק ד).

וכדבריו כן מוכח[141] סוף פרק בנות כותים (לז, ב) גמרא **וכמה היא קשויה, דאמר לוי אין הולד מטהר אלא ימים הראוים להיות בהן[142] זבה. ורב אמר אפילו ימים הראויין[143] לספירת זבה. אמר רב אדא בר אהבה ולטעמיה דרב אפילו ימים הראויין לספירת סתירת זיבתה.** פירוש כיון דאמר[144] רב דהנך ימים דשייכי בתר זיבה טהרינהו רחמנא לענין קושי, אף ימים הראוין לספירת יט[145] שבעה, (רש״י לח, א ד״ה אף) לעולם היא טהורה על שתשפה מעת לעת, או תסלק מדם שבעה נקיים ואפילו לא שפתה, שהרי כל ימיה ראויין לכך שאם תספור שבעה ותראה סתרה הכל ונמצאו הבאים ראויין לספירה, וכן לעולם.

סוף פרק תינוקת (עב, ב) **איתמר, עשירי, אמר ר׳ יוחנן עשירי כתשיעי, מה תשיעי בעי שימור אף עשירי בעי שימור. ר׳ שמעון בן לקיש אמר עשירי כאחד עשר, מה אחד עשר לא בעי שימור אף עשירי לא בעי שימור.** ונראה דהיא הלכה דעשירי כתשיעי ובעי שימור[כ], דחדא דר׳ יוחנן ור׳ שמעון בן לקיש הלכה כר׳ יוחנן, ותו (דר׳) דרב אשי קאי כוותיה סוף פרק בא סימן (נד, א) דפרכינן התם (ותשמור) [ותשמש][כא] **נמי בתשסר, אמר רב ששת זאת אומרת [גרגרן][כב] דתנן אסור. רב אשי אמר נמי דאחד עשר לא בעי שימור, עשירי בעי שימור.**

ונראה נמי דבהא קיימא לן כר׳ יוחנן דאחד עשר הוא דלא בעי שימור אבל שימור לעשירי הוי, ופלוגתייהו בתרייתא מתוקמא גם אליבא דר׳ עקיבה[כג], ואפילו אם תימצי לומר דלא אתיא כי אם אליבא דר׳ אלעזר בן עזריה[כד], מדפלגי אליביה שמע מינה דסבירא להו כוותיה[כה]. מיהו בזמן הזה דאית לן חומרא דר׳ זירא לא נפקא לן מינה כלום.

פרק התינוקת (סו, א) **אמר ר׳ זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות דם טיפה כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים.** פירש רשב״ם זצ״ל, החמירו בנות ישראל על עצמן, לא שנא נשי תלמידי חכמים לא שנא נשי עם הארץ, שאפילו אינם רואות אלא אפילו דם טיפה כחרדל, כלומר ראייה אחת, יושבת עליה שבעה נקיים לבד יום ראייה כדין זבה. דאף על גב דליכא (זבה) שלש ראיות בשלשה ימים, איכא לספוקי דילמא זה לה חמשה או ששה ימים שראתה שלש ראיות בשלשה ימים רצופין בימי זיבה, והשתא קיימא בימי ספירת שבעה, וכי חזיא השתא ראייה אחת סותרת כל ספירת שבעה דקודם לכן ובעיא שבעה נקיים אחרים. והך חומרא נוהגת בזמן הזה, ע״כ רשב״ם.

ואף על גב דמשמע לכאורה מדבריו דהיכא שבדקה עצמה בכל יום, כגון שלבשה חלוק לבן ובדקה עצמה בכל יום דידעה בברור שלא ראתה עד היום הזה, שאז אינה צריכה שבעה נקיים, דהא השתא ליכא למיחש דילמא ראתה שלשה ימים בימי זיבתה דהא בדקה עצמה, אפילו הכי לא פלוג רבנן, אלא לא שנא בדקה עצמה בכל יום לא שנא לא בדקה עצמה וראתה דם טיפה כחרדל צריכה לספור שבעה נקיים, ולא שנא

141. מוכח: **ל ק** מוכיח 142. בהן: **א ד** חסר 143. ימים הראויין: **א ד** חסר 144. דאמר: **ק** חסר 145. שבעה לעולם... תצא דילמ׳: **א ד ק** חסר ענין שלם ר׳ ביאורים

יט שבעה, לעולם היא טהורה - תצא דילמא: ר׳ שנו״ס. כל הפסקאות הללו חסרות בדפוס ובכתה״י **א ק**, והעיר על כך בגליון האו״ז. ההשלמה עפ״י כת״י ל. בפסקי המהר״ח להלן מופיעות הלכות אילו.

כ רבינו פוסק כר׳ יוחנן שיום עשירי צריך שימור, ועי׳ טור (קפג, יב) שכתב שנחלקו בזה אם צריכה לשמור יום אחד בטהרה, ולא הכריע. הב״י (שם) כתב שנראה שהרמב״ם סובר שהלכה כר׳ יוחנן מהל׳ איסורי ביאה (פ״ו), ולא ציין מאיזה הלכה למד זאת. ונראה שאפשר להוכיח מהל׳ יז שכתב שאם ראתה בי״א אינה צריכה שימור, ומתוך שלא כתב שאם ראתה בי׳ אינה צריכה שימור, משמע שבכה״ג כן צריכה שימור. ויתכן שכוונתו ללמוד מהל׳ טז שאם ראתה בי׳, י״א וי״ב שיצאה מזיבה קטנה לנדה, ואין אפשרות להיותה זבה קטנה אלא משום ראייתה ביום העשירי, ומכאן שצריכה אז שימור. וע׳ בהל׳ מטמאי משכב ומושב (פ״ה, ח) שכתב הרמב״ם במפורש כר׳ יוחנן, וקצת תימה על הב״י שלא ציין מקור זה.

כא תוקן עפ״י הגמ׳.

כב הוספנו עפ״י הגמ׳.

כג מחלוקת ר׳ עקיבא ור׳ אלעזר ב״ע במנחות (פט, א) בענין שמן לתודה. ר׳ עקיבא למד זאת מרבוי הפסוקים, ואילו ר׳ אלעזר ב״ע למד מהלכה למשה מסיני דין זה וכן רביעית השמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה. ובגמ׳ נדה שם (עב, ב) מבואר שלר׳ עקיבא האחד עשר יום נלמדו מהפסוקים בניגוד לראב״ע. וניתן לפרש שמחלוקת ר׳ יוחנן ור״ל היא בסברא בעלמא וממילא נחלקו גם אליבא דר׳ עקיבא, וכך פרשו התוס׳ (שם ד״ה ר׳ יוחנן).

כד מפשט הגמ׳ נדה שם (עב, ב) מש׳ שהעמידו מחלוקת ר״ל ור׳ יוחנן אליבא דראב״ע, וכן מש׳ ברש״י שם שלראב״ע יש הלכה (או הלכות) מיוחדת ליום י״א. והרא״ש בתוס׳ שם כתב שרש״י גרס ״ויום י״א״ בדעת ראב״ע, ומזה למדו שהמחלוקת אליביה.

כה וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פ״ו, ב).

הגיע זמנה לראות לא שנא לא הגיע זמנה לראות נוהגת בה חומרא דר׳ זירא.

וכן הלכה כר׳ זירא[כו] כדאמרינן פרק אין עומדין (ברכות לא, א) **היכי דמי הלכה פסוקה, אמר אביי דאמר ר׳ זירא בנות ישראל החמירו כו׳. וטעמא חומרא דר׳** זירא משום ספק זיבה הוא[כז] כדאמר פרק בתרא (סז, ב) **אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבא[כח] מכדי האידנא כולהו ספק זבות שוינהו,** פירוש משום דר׳ זירא. והא ליכא למימר דהא אתא לאשמועינן דמדאורייתא טיפת דם כחרדל לא מטמא והן החמירו על עצמן דמטמא, דהא תנן פרק יוצא דופן (מ, א) דם הנדה מיטמא בכל שהוא[כט], וסתם מתניתין היא.

בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו בדקה עצמה כמה ימים תחילה, שבברור לא ראתה עד עתה, ואפילו לא הגיע זמנה לראות ועתה רואה ראיה ראשונה טיפת דם כחרדל, יושבת עליו[146] שבעה נקיים, וכן הלכה.

ויום שרואה בו אינו עולה לה מן המניין, אלא צריכה שבעה נקיים לבד מיום שראתה בו, כדתניא פרק בנות כותים (לג, א) גמרא שהן יושבות על כל דם ודם, אמר **ר׳ מאיר אם הן יושבות על כל דם ודם תקנה גדולה היא להם, אלא שרואות דם אדום ומשלמתו לדם ירוק[ל]. דבר אחר יום שפוסקת בו סופרתו למניין שבעה. מתקיף לה רמי בר חמא ותספריניה, ואנן נמי ניספריה, דקיימא לן מקצת היום ככולו** וכו׳. ופירש רשב״ם התם ואף על גב דלא מיפריק פירכיה דרמי בר חמא סמכינן אברייתא[לא], והכי נמי פירש הכא במילתיה דר׳ זירא דיושבת שבעה נקיים לבד יום ראייה.

והכי נמי מוכח פרק תינוק[ת] (סט, א) גמרא הזב והזבה שבדקו, **דאמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, נדה שהפרישה טהרה בשלישי שלה, סופרתו למניין שבעה. ופריך, נדה ספורים למה לה. אלא אימא זבה שהפרישה טהרה בשלישי שלה, סופרתו למניין שבעה. אמר ליה רב ששת (ככותאי) לרב ירמיה בר אבא ככותאי אמרה לשמעתיה, יום שפוסקת בו סופרתו למניין שבעה. אמר ליה כי קאמר רב לבר משלישי.** הרי לך להדיא שיום שפוסקת בו אינה סופרתו למניין שבעה.

וכבר היו בני אדם שהיו סופרים יום שפוסקת בו למניין שבעה, והשיב להם רש״י זצ״ל (ס׳ הפרדס עמ׳ ד) שאם כן הם עושים בניהם ממזרים, שכן בנות

146. עליו: **ה** עליה

כו וכ״פ הפוסקים והשו״ע (קפג, א).

כז בהסבר דברי ר׳ זירא ישנם מס׳ אופנים: 1) תלמידי ר׳ יונה בברכות (כב, ב ברי״ף) פירשו החשש שמא בכל יום נעקרה טיפה אחת מן המקור והצטברה בפרוזדור, וביום השלישי יצאה הטיפה שיש בה ג׳ ראיות. לכן החמירו שבכל ראייה תחשב כספק זבה. וכ״כ הר״ן בשבועות (ד, א ברי״ף). 2) הרמב״ן (בהל׳ פ״א, יח) והרא״ש בנדה (פ״י סי׳ ו) פירשו שכיון שיש אופן בו צריכה לישב ז׳ נקיים אפי׳ על טיפה אחת, וזה כשראתה טיפת דם בז׳ נקיים שסותרת כל הז׳, וכדי שלא יטעו תקנו שלעולם תשב ז״נ (וכ״כ רש״י מגילה כח, ב ד״ה שהחמירו). 3) מהרשב״ם שהביא רבינו נראה שטעם ההחמרה הוא החשש שראתה מס׳ פעמים ולא שמה לב, ועכשיו ששמה לב תחשוב שזו ראייתה הראשונה ותשתבש שכעת החלה חשבון נדתה. לכן החמירו שבכל ראייה תחשב כזבה הסופרת ז״נ. וכ״כ בתוס׳ הרא״ש (סו, א), בספר הישר (סי׳ קמה), בראב״ן (סי׳ שיח) ובכל בו (סי׳ פה).

ועי׳ בשעורי שה״ל (עמ׳ ח) שהסביר מדוע הגמ׳ אומרת ש׳בנות ישראל החמירו על עצמן׳ ולא שחכמים גזרו עליהן דבר זה. ותשובתו שחכמים לא היו גוזרים גזירה המצמצמת ימי הטהרה וממילא יש בה ביטול פריה ורביה, אך בנות ישראל שאינן מצוות על פו״ר קבלו על עצמן חומרה זו, ובעקבותיהן קיימו חכמים את קבלתן כהל׳ פסוקה.

כח לפנינו בגמ׳: **אמר ליה רב פפא לרבא ולאביי**, עיי״ש במסורת הש״ס.

כט באותה משנה יש הבחנה בין דם האשה שמטמא בבית החיצון (בפרוזדור) לדם הזב ובעל הקרי ש״אינן מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ״. בסיום המשנה נאמר: ״ומטמאין בכל שהוא, אפי׳ כעין החרדל, ופחות מכן״. ונחלקו הראשונים לאיזו טומאה מתייחס התנא. יש שהסבירו (פיהמ״ש לרמב״ם פ״ה, ב; ברטנורא שם) שקטע זה מתיחס לזב ובעל קרי, שהמשנה עסקה בהם בסיפא של המשנה. ויש שהסבירו (תלמידי ר׳ יונה כב, א ברי״ף ד״ה שאפילו; כס״מ בהסבר דעת הרמב״ם הל׳ מטמאי משכב ומושב פ״א, ח) שמשפט זה מתיחס גם לרישא של המשנה - נדה, יולדת וזבה. כפרוש השני מפרש רבינו, ולכן מתקשה בהבנת החידוש בר׳ זירא. ועי׳ בתלמידי ר׳ יונה (שם) שהסבירו כרבינו, שלא יתכן שחידושו של ר׳ זירא הוא שמטמאה בכל שהוא.

ל רש״י (שם ד״ה תקנה גדולה) פירש שמדובר שרואה דם ירוק וסבורה שנטמאה ומונה ממנו ז׳ ימים, וכשרואה בהמשך דם אדום אינה סופרת מחדש אלא משלימה את מס׳ הימים שנותרו לה מספירת הדם הירוק, וזה הקלקול של בנות הכותים.

לא בגמ׳ (שם) בהמשך מובא תירוץ של רבא לרמי בר חמא שמסביר מדוע לא נאמר מקצת היום ככולו כאן, אך הגמ׳ דחתה את דברי רבא. הרא״ש (פ״ד סי׳ א) כתב שהדחיה לדברי רבא היא דיחויא בעלמא ואינה עיקר, ותירוץ רבא קיים, וגם רמי בר חמא לא בא לחלוק על הברייתא, אלא רק התקשה בהבנתה, דקיי״ל מקצת היום ככולו. וראיה לכך שגם הגמ׳ בהמשך (סט, א) מביאה עקרון זה, שלא סופרים את יום הראייה כמובן מאליו, וזהו רק מנהג בנות כותים לסופרו (וכן הביא גם רבינו בסמוך). וכ״כ רש״י, והביאו רבינו להלן.

כותים נדות מעריסה לפי שיום שפוסקת בו סופרתו **למניין שבעה**[לב] (לג, א). והשיבו לו מן התשובה של אחריו, שהשיב רב אחא[לג] **אנן נמי ניספריה דהא קיימא לן מקצת היום ככולו.** והשיב להם רש״י זצ״ל דתשובה של רב[א] בצדו שהשיב רבא (שם) (בא״כ) [דאם כן] וכו׳.

ואל תטעה בההיא דפרק קמא דראש השנה (י, א) גמרא ולנטיעה, דאמר התם **ר׳ מאיר אומר יום אחד בשנה חשוב שנה בסוף שנה, אבל בתחילת שנה לא. אמר רבא קל וחומר, ומה נדה שאין תחלת היום עולה בסופה, סוף היום עולה לה בתחילתה, שנה שיום אחד עולה לה בסופה כו׳.** דמשמע להדיא דמקצת היום ככולו בתחילתה. דהתם פירש רש״י (ד״ה סוף היום) וזה לשונו, כגלה לאורייתא קאמר שאינה זקוקה לנקיים, שלא הצריכה תורה ספירת נקיים שבעה אלא לזבה, אבל לנדה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה עד שקיעת החמה טובלת לערב. ומיהו עכשיו החמירו בנות ישראל על עצמן להחזיק עצמן בספק זבות ליטען שבעה נקיים בלא דס, ואין יוס שפוסקת בו עולה למניין שבעה[לד]. שהיו מפרשין סוף היוס עולה לה בתחילתה, סוף יוס שפוסקת עולה לה ליוס ראשון של שבעה נקיים, וזו מידת בנות כותים היא, שמנינו בהם (לג א) יוס שפוסקת בו סופרתו למניין שבעה, ע״כ רש״י.

ואם תאמר מכל מקום נילף מנדה דאורייתא דמקצת יום ראשון עולה לה למניין שבעת ימי נדה. שני נדה דלא כתיב ביה ספירה, אבל זבה דכתיב בה ספירה צריכה שבעה ימים שלימים. וחומרא דר׳ זירא משום ספק זבות נינהו, וצריכין שבעה ימים שלימים בין בתחילה בין בסוף מדרבנן, כדאמר פרק תינוקת (סז, ב) **אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק**[לה].

והיכא ששימשה וראתה תוך יום או יומים או ביום שלישי לשימושה, טמאה וסתרה יום אחד, כגון אם שימשה ביום ראשון ומיום שיני התחילה למנות, וראתה בו ביום, או ביום שיני, או ביום שלישי, סתרה אותו היום ואינו עולה מן המניין. כדתניא בתורת כהנים (מצורע זבים פרש׳ ה פ״ט), ומייתי לה ריש פרק המפלת (כב, א), **זאת תורת הזב אשר תצא ממנו שכבת זרע, מה הזוב סותר בזב אף שכבת זרע סותר בזב, או מה הזוב סותר את הכל אף שכבת זרע סותר את הכל, תלמוד לומר לטמאה בה, אין לך אלא יום אחד.** מיהו לאו ראיה היא דאיכא למימר בקרי של זב, אבל קרי של טהור דילמא נוגעת הויא ולא סתר אפילו יום אחד. ואף על גב דתנן פרק ר׳ עקיבה (שבת פו, א) **מניין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה, שנאמר** (שמות יט, טו) **והיו נכונים לשלשת ימים.** דילמא טמאה משום מגע שכבת זרע ואינה סותרת כלל, מידי דהוה אזב שאם נגע בשאר טמאות שאינו סותר אפילו יום אחד, כדפירש רשב״ם בפרק בנות כותים (לג, א) בבעיא דרמי בר חמא **פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה רואה הויא וסתרה, או דילמא נוגעת הויא ולא סתרה.** ופירש רשב״ם זצ״ל, או דילמא משום נוגעת הויא, דשכבת זרע אב הטומאה הוא ומטמא אדם טומאת ערב, ואשה זו כשפלטתו נגעה בבשרה מבחוץ וטמאה טומאת ערב, ולא סתרה אפילו יום אחד כדקיימא לן בהמפלת, מדאצטריך קרא לרואה קרי שסותר, מכלל דזיבה דווקא קאמר דסתרה אבל שאר טמאות לא סתרי, ע״כ רשב״ם[לו].

מיהו מההיא דבנות כותים (לז, א) **דתני אבוה דר׳ אבין מה גרם לו זובו, שבעה, לפיכך סתר שבעה, קירויו יום אחד, לפיכך סותר יום אחד.** הרי למדת דאותו קרי שגורם יום אחד אותו סותר יום אחד, מה קירויו של טהור אם כן פולטת שכבת זרע של טהור שגורם לה יום אחד סותר לה יום אחד, דמסתמא כל קרי יש לדון בזה העניין, אפילו קריו של טהור.

ופרק יוצא דופן (מב, א) בבעיא דשמואל בר ביסנא, אביי ורבא ורב יוסף כולהו סבירא להו דפולטת שכבת זרע רואה הויא, ובעיא דשמואל בר ביסנא קיימא אפלוגתא דרבנן ור׳ שמעון דפליגי התם (מא, ב) לעיל בסמוך בפולטת, דרבנן סברי רואה הויא ור׳ שמעון סבר נוגעת הויא. ומסקנא בבעיא דשמואל בר ביסנא דאפילו לר׳ שמעון רואה הויא לעניין שסותרת ומטמא בכל שהוא, ולא הויא נוגעת אלא לעניין שאינה מטמאה בפנים כלחוץ, ור׳ שמעון איירי בפולטת שכבת זרע דטהור, כדמייתי להההוא קרא או איש אשר

לב כך פירשו שם טעם איסורן.

לג בגמ׳ לפנינו: **רמי בר חמא**, וכן בהע׳ בס׳ הפרדס שם.

לד ברש״י לפנינו נוסף כאן: ״והרבה טעו בשמועה זו ללמוד מכאן לספור יום שפוסקת בו למנין שבעה נקיים״.

לה ד״ז מוסכם בפוסקים, וכן בב״י ובשו״ע (קצו, א).

לו וכ״כ ר״ת (הובא בראש״ש פ״ד סי׳ א וברשב״א מב, א) והראבי״ה (סי׳ קעח) בריש דבריו, ששכבת זרע של טהור אינה סותרת הנקיים כלל, אולם דעת רוה״פ שאין חילוק בזה, וכל שכבת זרע גורמת לה לסתור יום אחד. כ״כ רש״י (לז, א ד״ה דבר הגורם), וכ״כ הראבי״ה במסקנה בשם רבו הרא״ם ממיץ (אולם לדעתו יש להחמיר רק כשראתה ג׳ ימים דם, שאז היא ספק זבה ממש, ולא בראייה של יום אחד וכד׳), וכן הסיק רבינו לקמן.

תצא ממנו שכבת זרע, ומייתי נמי עלה ההיא דאמר רבא משמשת כל שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה, דכולהו איירו בפולטת שכבת זרע דטהור, הילכך פולטת שכבת זרע דטהור סותרת יום אחד.

ואחרי שביארנו שפולטת שכבת זרע סותרת יום אחד, וגם שיום שרואה בו אינו עולה לה למניין שבעה, מעתה אשה שראתה בזמן הזה אפילו טיפת דם כחרדל אינה משמשת עם בעלה עד שיעברו עליה שמונה ימים נקיים לבד מיום שראתה בו, וטובלת ליל עשירי לראייתה ומשמשת, מפני שצריכה להוסיף יום שמיני לראייתה דחיישין שמא פעמים תראה ביום שימושה, או ביום שיני לשימושה, ותפלוט שכבת זרע בתוך שלשה ימים לראייתה, ונמצא שסתרה יום אחד, ועל כן צריכה למנות לעולם שמונה ימים נקיים לבד יום ראייתה[לז], [לח]לא שנא ראתה סמוך לראייתה לא שנא ראתה רחוק לראייתה לא פלוג רבותינו[לח] והצריכוה לעולם למנות שמונה ימים נקיים לבד יום ראייתה.

אפילו[147] אם[148] ראתה כל שבעה ולא[149] פסקה בשביעי[150], מיום שמיני מתחילין אחד עשר יום שבין נידה לנידה וכל[151] דין אחד עשר יום.

ויום שרואה בו אינו עולה לה[152] מן המניין, אלא צריכה שבעה נקיים לבד מיום[153] שראתה בו.

אשה שראתה בזמן הזה אפילו טיפת דם כחרדל, אינה משמשת עם בעלה עד שיעברו[154] עליה שמונה ימים[155] נקיים לבד מיום שראתה בו, וטובלת ליל עשירי לראייתה ומשמשת.

הילכך הרואה בזמן הזה אפילו טיפת דם כחרדל אינה טובלת עד שיעברו עליה שמונה ימים נקיים לבד מיום שראתה, וטובלת עשירי ומשמשת.

וצריכה נדה לטבול מדאורייתא, ואף על גב דלא כתיב בה טבילה כלל, הא פירש רשב״ם זצ״ל פרק תינוקת (סו, ב) בהיא דדרש מרימר משמיה דרבא אשה לא תחוף אלא בחמין, דשאילו מקמי דרב יהודאי גאון זצ״ל טבילה בנדה מניין, ואמר להו לא גרע משאר טמאין, ואמר בפרק בנות כותים (לה, ב) ובית הלל סברי ביומי טבילה[לט] תלא רחמנא, מיהו לא ידעינא מניין להו.

וזה לשון הלכות גדולות[מ] (סי׳ מא עמ׳ תמ) ומנא לן דבעיא נדה טבילה, דמקשה רחמנא לזבה, מה זבה בעיא טבילה אף נדה בעיא טבילה, עכ״ל. אי נמי יש לומר משום דאפקה רחמנא בלשון זבה, דכתיב (ויקרא טו, יט) ואשה כי תהיה זבה, וההוא בנדה משתעי כדכתיב (שם) שבעת ימים תהיה בנדה[מא], והיא היא. ויש מפרשים[מב] דאתיא מקל וחומר ממשכבה, דכתיב

147. אפי׳: **ט** ואפי׳ 148. אם: **ב** חסר 149. ולא: **ה** חסר
150. בשביעי: **ה ב** ביום ז׳ 151. וכל: **ו** ולכל 152. לה:
ב חסר 153. לבד מיום: **ב** מיו׳ 154. שיעברו: **ו** שיעבר
155. ימים: **ט ב** ימי׳ **ה נ** חסר

לז בגמ׳ שבת (פו, א) נחלקו כמה עונות צריכה להמתין. לדעת ראב״ע פולטת ביום השלישי טהורה, אולם לחכמים בעינן ו׳ עונות שלמות, וזה עפ״י גרס׳ רש״י, תוס׳ (נדה לג, א), רא״ש (נדה פ״ד סי׳ א), ראבי״ה (סי׳ קעח) ועוד. אולם ר״ח (שבת פו, ב) גורס בדברי חכמים: ׳ג׳ עונות׳, וכ״כ בעה״מ (שבת פו, ב) בשם הירושלמי [וכתב שיש בזה שינויי נוסחאות].

הרמב״ם (אבות הטומאה פ״ה, יא) כתב שצריך ג׳ עונות. וכתב הכס״מ (שם) שנראה לכאורה שהרמב״ם פסק כראב״ע, אך יותר מסתבר לומר שפסק כחכמים וכגרסת ר״ח. ועיין בב״י (קצא, יא) שכתב שהרמב״ם פסק כראב״ע, וצ״ע.

התרוה״ד (סי׳ רמה) כתב שרבינו האו״ז פסק כר״א בן עזריה שמספיק שתי עונות שלמות, אלא שהוא עצמו חלק עליו ופסק כחכמים שצריך שש עונות לפני ספירת הנקיים. התרוה״ד גם לא ציין אלא ז׳ נקיים בדעת רבינו. וע׳ בשו״ת מהרי״ל החדשות (סי׳ צג) שתמה על המנהג לספור ח׳ נקיים. ונראה לפרש על פי שו״ת מהר״י ברונא (סי׳ רלג) שאין הכרח לפרש דעת רבינו האו״ז כר״א בן עזריה, ואפשר שסובר כחכמים. ומה שהצריך ח׳ ימים נקיים, משום שסובר שהאישה פולטת בבת אחת, ולכן מספיק להוסיף יום אחד. וגם אם תפלוט למשל ביום השני לנקיים הרי יש לה את היום הראשון שהייתה נקיה ועוד הששה ימים האחרים (סה״כ ז׳ ימים), ואין צורך שיהיו רצופים. ועי׳ סד״ט (קצו, לו). וכן נפסק בפסקי המהר״ח או״ז.

ובסיכום: לדעת רוה״פ צריכה להמתין שש עונות, שהלכה כחכמים, וכ״פ השו״ע (קצו, יא), ולא כדברי רבינו.

לח לא שנא ראתה... פלוג רבותינו - בתרוה״ד (שם סי׳ רמה) כתב בשם רבינו: ״דבין שמשה ובין לא שמשה סמוך לראייתה לא פלוג רבנן, דגזרינן לא שמשה אטו שמשה ביום ראייתה או יום אחד קודם ראייתה, ע״כ״. אומנם לפי הגי׳ שלפנינו לא מצאנו שרבינו החמיר בכך. ונר׳ שגרסתו ברבינו שונה, ולדעתו יש לגרוס: ״לא שנא שמשה סמוך לראייתה לא שנא שמשה רחוק לראייתה לא פלוג רבותינו״. ונר׳ שהתה״ד הסכים לחומרא זו. וכ״פ הרמ״א (קצו, יא), הש״ך (ס״ק כ) והט״ז (ס״ק ז). אולם הב״י (קצו, יא) כתב שזו חומרה יתירה, ודווקא בשמשה יש להמתין שש עונות, וכ״פ בשו״ע (שם).

לט לפנינו בגמ׳: ביומי **וטבילה** תלא רחמנא.

מ התוס׳ (יבמות מז, ב ד״ה במקום; יומא עח, א ד״ה מכאן) הביאו בשם בה״ג פירוש אחר, והלימוד הוא מק״ו ממגעה, שבמגעה נאמר: ״וכל הנוגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב״, וכ״ש הנדה עצמה. וצ״ע, שהרי בה״ג פירש פירוש אחר, וכפי שהביא כאן רבינו. וע״ע בתוס׳ חגיגה (יא, א ד״ה לא) מה שהקשו על פירוש בה״ג, ובחת״ס (ח״ד סי׳ קצד) מה שתירץ.

מא בפסוק: **בנדתה.**

מב זהו פירוש בה״ג בתוס׳ (ראה הע׳ מ).

(ויקרא טו, כא) כל הנוגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים, אם הנוגע במשכבה טעון טבילה, קל וחומר היא עצמה שצריכה טבילה מטומאתה לטהרתה. ור״ת זצ״ל (תוס׳ יבמות מז, א ד״ה במקום; יומא עח, א ד״ה מכאן) פירש דאתיא לן טבילת נדה מההיא דסוף פרק בתרא דעבודה זרה (עה, ב) **דתני בר קפרא מתוך שנאמר** (במדבר לה, כג) **אך במי נדה יתחטא, שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי, תלמוד לומר אך חלק, אם כן מה תלמוד לומר במי נדה, במים שהנדה טובלת בהם. וכמה הם מי הנדה ארבעים סאה.** אלמא דטבילת נדה דאורייתא. מיהו יש לומר דסומך משום דרשה אחרת שנדה צריכה טבילה ולהכי דורש הכי.

ומההיא דאשת אוריה החתי דכתיב (ש״ב יא, ד) **והיא מתקדשת מטומאתה**, דהיינו שהיתה טובלת כדאמר בחלק (סנהדרין קז, א) **וירא אשה רוחצת מעל הגג, הוות בת שבע קא חייפא רישא תותי חלתא. מהתם ליכא** צריכה נידה[156] מדאורייתא. לטבול ראיה דדילמא מטומאת זיבתה היתה מטהרת[מג].

אתקין **רב אידי בר אבין** (סז, ב) **בגרש**[מד] **למיטבל בימא דתמניא משום אונסא דאורתא**[מה]. פירש רשב״ם אבל בימה דשבעה אכתי נדה היא. **משום אריוותא**, אריות היו מצויין בלילה בדרך בית הטבילה. **רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי**, פירוש גנבים שהיו מצויין שם בלילה. **רב יהודה בפומבדיא משום צנה**, פירוש ביום המים חמין יותר מבלילה. **רבא במחוזא משום אבולאי**, פירש רש״י (ד״ה אבולאי) שומרי העיר וכן גויס[מו]. ע״א פירש רשב״ם לפי שהיה להם טורח לפתוח ולסגור את השערים בלילה בצאתם ובבואם. ע״א[מז] כגייניס על מערות היו בדרך בית הטבילה ואם תפול אם תסתכן.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבא[מח], **מכדי כולהו האידנא ספק זבות שוינהו, ליטבול בימא דשבעה. אמר ליה משום דר׳ שמעון, דתניא אחר תטהר אחר אחרון**[מט] **לכולם, שלא תהא טומאה מפסקה ביניהם. ר׳ שמעון אומר אחר מעשה תטהר, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא**[נ] **תבא לידי ספק.** פירש רשב״ם[נא] אמאי מטבלינן להו ביממא דתמניא לספירת שבעה נקיים שלהם כולהו ספק זבות נינהו[נב], שאפילו נדה סופרת שבעה נקיים דהחמירו על עצמן כדר׳ זירא, ליטבלה ביממא דשבעה ממה נפשך, אם נדה היא דאורייתא הרי יום טבילתה יותר משבעה לראייתה, ואם זבה היא טבילת זבה ביום. **אחר מעשה**, כיון שספרה מקצת היום של שביעי **תטהר** על ידי טבילה, וטהרות שתגע בהם טהורות אם לא תראה לאחר טבילה בו ביום. ואסור לטבול בשביעי[נג] **לידי הספק**, שמא תשמש בו ביום ותראה מיד לאחר תשמיש קודם שתחשיך, ונמצאת סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה ושמשה זבה.

שמעינן מהכא דאשה בזמן הזה חייבת[נד] לטבול בליל שמיני, ואם עברה ליל שמיני ולא טבלה ממתנת עד יום תשיעי, אבל ביום שמיני לא תטבול משום סרך בתה דאתי למיטבל ביום שביעי ובאה לידי ספק. והיכא דאיכא למיחש משום גנבי או משום ביעתותא דליליא או משום צנה, טובלת (בערב)[נה] ביום שמיני או ביום תשיעי או באיזה יום שתרצה, עכ״ל.

ואמר בירושלמי פרק במה מדליקין (שבת פ״ב ה״א טו, א) **נדה שעבר זמנה טובלת בין ביום בין בלילה. דרשה ר׳ חייא בר בא לצודאי**[נו] **נדה שעבר זמנה טובלת בין**

156. צריכה נידה: **ט** נידה צריכה

מג וע״ע פירוש ר״י (בתוס׳ יבמות מז, ב ד״ה במקום) שזה נלמד מהפס׳: ״והדוה בנדתה״, ודרשו (שבת סד, ב): בנדתה תהא עד שתבא במים. כר״י כתבו גם הראבי״ה (פסחים עמ׳ צב-צג) והרא״ם (הובא בראבי״ה שם). והרמב״ם (איסו״ב פ״ד, ג) כתב שזה נלמד מהפס׳: ״ואישה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע, ורחצו במים וטמאו עד הערב״, שזה בנין אב לכל הטמאים שלא נטהרים עד שיטבלו. וכתב המ״מ שהמקור ללימוד מהספרא, אולם החת״ס (שם) כתב שלא מצא בספרא כן. ור׳ ברשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז) שכתב ׳שלמדו כן מפי השמועה׳, וכוונתו שזה הלכה למשה מסיני (וכפי שביאר הכס״מ דעת הרשב״א בהל׳ מאכלות אסורות (פי״ז, ה)).

מד בגמ׳ לפנינו: **בנרש**.

מה בגמ׳ לפנינו: **אריותא**, וכ״כ רבינו בסמוך.

מו וכן גוים - ברש״י כתוב כך: ״שוערי העיר ועובדי כוכבים הן״, ונר׳ דצ״ל ברבינו במקום ׳וכן׳ - ׳והן׳.

מז זה הפירוש השני ברש״י (שם).

מח לפנינו כתוב: ״**אמר ליה רב פפא לרבא ואביי**״.

מט אחרון, בגמ׳ שם: אחר.

נ שם: שמא.

נא וכעין זה ברש״י (שם ד״ה ליטבלה ביממא וד״ה אחר מעשה).

נב נדצ״ל: שוינהו.

נג נראה שחסר כאן: שמא תבוא.

נד כתב ״חייבת״ משום שסובר רשב״ם שטבילה בזמנה מצוה, וראה בהמשך הסי׳ שרבינו האריך בזה.

נה מסגרנו מילה זו, שהרי מפורש בגמ׳ שבכה״ג טובלת אפי׳ ביום.

נו לפנינו שם: לצוראי.

ביום בין בלילה. תמן אמרין אפילו עבר זמנה מפני חמותה ומפני כלתה. אשה אחת משל רבותינו ראו אותה טובלת כדרכה ביום, טמ״נז מעוברת זמן הוות.

וקשה על שפירש ר״נח אוסר לטבול ביום שביעי לספירתה, דאמר בהמפלת בהלכה דטועה (כט, ב) גבי **האשה שיצתה מליאה ובאתה ריקנית, והביאה לפנינו שלשה שבועים טהורים, ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור, משמשת לאור שלשים וחמש. ופריך תלמודא בעשרים וחד תשמש, ומשני ר׳ שמעון היא דאמר אבל אסרו חכמים לעשות כן.** ופירש רשב״ם[נט] זצ״ל ר׳ שמעון היא דאמר בתורת כהנים (מצורע זבים פרשה ה פ״ט) אסור לעשות כן לשמש זבה ביום טבילתה. משמע אבל לטבול טובלת ביום שביעי, וכן הוא האמת שטובלת, שאם לא כן לא משכחת להו לתשעים וחמש טבילות. והכי משמע בתורת כהנים (שם) דתניא **ר׳ שמעון אומר אחר תטהר, אחר המעשה תטהר, כיון שטבלה טהרה להתעסק בטהרות, אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספיקא.** הרי לך להדיא שמותרת לטבול אלא שאסורה להתעסק בטהרות, והוא הדין לשמש.

ויש מפרשים דודאי מותרת לטבול ביום שביעי לספירתה[ס] שהוא שמיני לראייתה כדמוכח הלכה דטועה ותורת כהנים, והכא הכי פירושו ליטבלינהו ויבא עליה ביום שביעי, אבל טבילה גרידא בלא בעילה שריא, וכן היה מנהגם שהיו טובלות בשביעי לספירתה שהוא שמיני לראייתה.

ואינו נראה בעיניי, דחדא דרשב״ם זצ״ל ורש״י זצ״ל פירשו אבל אסרו חכמים לעשות כן שמא תבא לידי ספק, שמא תשמש בו ביום, ובעבור כך אסרו הטבילה. ותו, מאי האי דאתקין רב אידי בר אבין בגרש[סא] למיטבל ביממא דתמניא משום אונסא דאריוותא, ולמה לא היו טובלים בשביעי, ואפילו אם תאמר שלא היו טובלות בשביעי אלא בליל שמיני ומשום הדוחק התירו בשמיני, מכל מקום בעבור אותו דוחק עצמו היה להתיר השביעי, אלא שמע מינה שאסור כל עיקר לטבול בשביעי, דחיישינן שמא יבא עליה.

ונראה בעיני לפרש כך לדברי ר״ת זצ״ל שפוסק דטבילן[ה] בזמנה (מצוה)[157] אינה מצוה[סב]. והכי קאמר ליטבלינהו ביממא דשבעה, כלומר, למה הוצרכו רב אידי בר אבין ורב אחא בר יעקב ורב יהודה ורב גופיה להתיר בשמיני משום אונסין, היה להתיר בשביעי לספירתה מטעם אונסין. דהא קיימא לן דמותרת לטבול בשביעי, כדמוכח הלכה דטועה ובריתא דתורת כהנים דר׳ שמעון שרי לטבול בשביעי לספירתה, ובית שמאי ובית הלל נמי סברי כוותיה בהלכה דטועה, שאם לא כן לא משכחת להו לצ״ה טבילות. ומשני ליה רבא משום דר׳ שמעון, כלומר מטונך, מטעם דר׳ שמעון אוסר לשמש מזה הטעם אנו אוסרין לה לטבול, דר׳ שמעון דסבר טבילה בזמנה מצוה התיר הטבילה ואסר הביאה, שמא תראה ותסתור ונמצא למפרע שבעל זבה, אבל לדידן דקיימא לן דטבילה בזמנה אינה מצוה, גזרנו גם על הטבילה, דחיישינן דילמא יבא עליה ותסתור ונמצא למפרע בעל זבה.

ולפר״ח זצ״ל שפוסק דטבילה בזמנה מצוה[סג], יש לומר דגזרו על הטבילה אף על פי שהיא מצוה מזה הטעם עצמו כדפרישית, כי היכי דגזרו על טבילת נדה, דכל נשים שלנו ספק נידה ספק זבה ואינה טובלת עד מוצאי שביעי לספירתה שהוא מוצאי שמיני לראייתה. אבל מוצאי ששה לספירתה שהוא מוצאי שביעי לראייתה אינה טובלת, אף על גב דטבילה בזמנה מצוה, (א״ל) ע״כ גזרו על טבילתה משום שלא יבא עליה, הכי נמי אית לך למימר דגזרו על טבילת ז[ב]ה שלא לטבול בשביעי לספירתה שלא יבא עליה. ואף על גב דהכא חדא ספיקא והכא תלת ספיקי, דשמא אינה זבה, ואם תימצי לומר זבה שמא לא יבא עליה, ואם תימצי לומר שמא יבא עליה שמא לא תראה ולא תסתור, אפילו הכי לא פלוג רבנן[סד].

157. דטבילן[ה] בזמנה (מצוה): **ל** דטביל בזמנה מצוה

נז בירושלמי לפנינו: **נאמר.**

נח נדצ״ל: **ר׳ שמעון.**

נט וכן פירש רש״י (שם ד״ה ר״ש היא).

ס זו דעת הרז״ה (סלע המחלוקות סי׳ מא), שמותרת לטבול בשביעי, ומה שנאסר עליה זה התשמיש. שיטה זו הובאה בהרבה פוסקים (אשכול סי׳ מה; ראבי״ה ח״א סי׳ קצ; רמב״ן סז, ב; רשב״א שם; ר״ן שם ד״ה רבא), אלא שחלקו עליה.

סא בגמ׳ לפנינו: **בגרש**, וכדלעיל.

סב שיטתו מובאת להלן בהרחבה.

סג הובא בתוס׳ (ל, א ד״ה ושמע מינה; יומא ח, א ד״ה דכולי עלמא; ביצה יח, ב ד״ה כל ועוד).

סד רבינו מסביר את הגמ׳, שאף למ״ד טבילה בזמנה מצוה, אסור לה לטבול כלל ביום השביעי, ולא כפי שפירש הרז״ה. וכ״פ ר״ת (סה״י סי׳ מה אות ב), תוס׳ (סז, ב ד״ה אבל), סמ״ג (לאוין קיא), רמב״ן, רשב״א, מרדכי (פ״ב דשבועות סי׳ תשלו), ר״ן (סז, ב) ועוד פוסקים. ואף שיש כאן כמה ספיקות לקולא בכ״ז החמירו במקום כרת, וחששו שאם תטבול תשמש ואח״כ תראה דם, ויתברר למפרע שהיתה זבה, וכ״פ השו״ע (קצז, ג).

פסק רבינו תם זצ״ל (סה״י חי׳ שיט [שצא]) דטבילה בזמנה אינה מצוה, ותדע שהרי כל שמיני לראייתה[סה], אלמא הואיל שאין אנו מטבילים אותה במוצאי שביעי לראייתה, אלא סומכת לכתחילה על טבילה שטובלת במוצאי שביעי לראייתה[סו], שמע מינה דטבילה בזמנה אינה מצוה[סז]. והא דמסיק בהלכה דטועה (ל, א) שמע מינה טבילה בזמנה מצוה, ההיא לאו ראיה היא, דהכי נמי מסיק התם שמע מינה ר׳ עקיבה היא דאמר בעינן ספורין לפנינו[סח], ולא קיימא לן הכי אלא קיימא לן כר׳ אליעזר בפרק קמא (ז, ב) דלא בעי ספורין לפנינו. ומתוך כך אוסר לטבול בשבת וביום הכפורים[סט], והא דתניא ומייתי לה פרק ב׳ דביצה (יח, ב) ופרק קמא[ע] דיומא (ו, א) **כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכיפורים**, היינו לבית שמאי ולבית הלל דסברי טבילה בזמנה מצוה.

מיהו איני מבין דשמא מה שאין נשים שלנו טובלות במוצאי שביעי לראייתה היינו משום גזירה שלא יבא עליה, דשמא זבה היא, ואם היתה טובלת חיישינן שמא יבא עליה לאחר טבילתה, ונמצא שבא עליה ביום שביעי לספירתה, ושמא תסתור ונמצא בעל נדה למפרע.

ותו, דפרק ב׳ דביצה (יח, א) **אמר רב אשי אמר רב**[עא] **נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה**, ופירש רש״י זצ״ל (ד״ה מערמת) ומלבש מותר לטבול כדי שלא ונראה[עב] כמיקל, ולשיטת (רש״ם) [ר״ת][עג] זצ״ל אז היה רב דלא כהילכתא, וזהו דוחק. והא נמי נראה לי דוחק לומר דשמא ביום טוב מותר לטבול אפילו למאן דאמר טבילה בזמנה אינה מצוה, דמאי שנא, הלא לא מצינו חילוק בין יום טוב לשבת אלא לעניין אוכל נפש, דרש״י פירש דהא דרב כבית הלל אתיא, מכלל שאינו רוצה לחלק בין יום טוב לשבת.

וכן משמע שרבינו יב״א[עד] זצ״ל רוצה לומר דהא (רוב) [דרב] אפילו בשבת. שפירש דמיכן יש להוכיח דאם ניתזו לאדם מי רגליו על בגדיו בשבת, ורוצה להתפלל או לברך ואינו יכול מפני שנטפח בגדו במי רגלו בטופח על מנת להטפיח, דמותר לתת מים על בגדיו בשבת באותו מקום שנטפח מי רגלים כדי לבטלו ויהא מותר להתפלל, הואיל שאינו מתכוין לציחצוח הבגד אלא לטהרה בעלמא כי הכא דטובלת בבגדיה דלא חשיב כיבוס הואיל ואינה מתכוונת אלא לטהרה. אבל אם רואה[עה] על בגדיו, ודאי אסור לתת עליה מים בשבת דזה מתכוין לציחצוח כדי להעביר הליכלוך (דציאה) [דצואה] עכ״ל, שכתוב פרק ב׳ דביצה (שם) עלה דההיא דאמר ר׳ חייא בר אשי אמר רב נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה, שמע מינה שרוצה לומר שאפילו בשבת איירי רב דטובלת.

ופרק קמא[עו] דאמר ר׳ אמי ור׳ אסי תרוייהו סברי דטבילה בזמנה מצוה, ורבנן דר׳ יוסי בר יהודה סברי פרק כל כתבי הקדש (שבת קכא, א) דטבילה בזמנה מצוה, ותו דאמר בירושלמי (פ״ב ה״ד) **אמר ר׳ יוחנן שונה אני אפילו (ג׳) אחר שלש שנים מותר**. פירוש אפילו אחר שלש שנים מותר, אם בא מן הדרך מותר לבא על אשתו שיש לה ווסת, ואין צריך לישאל לה. ומסיק התם **ובלבד באשה שיש לה ווסת. אמר ר׳ אבהו**

סה הלשון כאן קצת משובשת, ואולי צ״ל: **טובלת בשמיני לראייתה.**

סו נראה דצ״ל: **שביעי לספירתה** או **שמיני לראייתה.**

סז שיטת ר״ת הובאה גם בתוס׳ (יומא ח, א ד״ה דכולי עלמא; נדה ל, א ד״ה ושמע מינה) ובמרדכי (שבועות פ״ב סי׳ תשנב). ועי׳ שם (בתוס׳) שהביאו סברא אחרת והיא שהיום בכל אופן נשים אינן טובלות בזמן, שהרי הן סופרות ז׳ נקיים מחשש זיבה גדולה, אך אולי הן טמאות נדה או זבה קטנה הצריכה לספור יום כנגד יום, וצריכות לטבול קודם (עיי״ש, ובתוס׳ ביצה יח, ב ד״ה כל, שמתרץ ר״ת הגמרות שמשמע מהן שטבילה בזמנה מצוה).

סח מחלוקת ר׳ אליעזר ור׳ עקיבא בזב וזבה שבדקו ראשון ושביעי - לר׳ אליעזר הם בחזקת טהרה ולר׳ עקיבא אין להם אלא היום השביעי כי ״בעינן ספורים לפנינו״.

סט המרדכי (שם) כתב ג״כ שלר״ת אסור לאישה לטבול בשבת ויום כיפור, כיון שטבילה בזמנה אינה מצוה. וכתב הב״י (קצז, ב) שלמרות זאת מותר לה לטבול בשבת משום מצות פו״ר, שהרי יהושע בן נון נענש על שביטל ישראל מפו״ר לילה אחד (עירובין סג, ב), וכן מבואר בזוהר (משפטים קיא, א) חומרת דחיית הטבילה, וכן פסק בשו״ע (שם) ועי׳ באה״ג (ס״ק ד).

ע ביומא פרק קמא לא מצאנו ברייתא זו, אלא שאמרו שם: ״כל חייבי טבילות טבילתן ביום״. ואולי צ״ל: **פ״ב**, שם (פח, א) מוזכרת ברייתא זו. ויש להעיר ששם נזכר רק יום כיפור ולא ט״ב, ורק בברייתא בביצה נזכרו שניהם.

עא בגמ׳ לפנינו: **אמר רב חייא בר אשי.**

עב ברש״י לפנינו: **דנראה.**

עג בכת״י נכתב: **רש״ם**, אולם תוקן בצד: **ר״ת.**

עד דעת ריב״א הובאה באו״ז שבת (סי׳ סג אות ב). כמו״כ הובאה דעתו בהגה״מ שבת (פכ״ב אות פ) ומשם הועתקו בב״י (סי׳ שב ט-י).

עה נדצ״ל: **צואה**, וכן שם ברבינו בהל׳ שבת.

עו צ״ע כוונתו, שלא מצאנו שנחלקו שם. ושמא כוונתו לפרק קמא דיומא (ח, א) שנחלקו בזה ר׳ מאיר ור׳ יוסי.

ובלבד ששהתה אחר ווסתה שבעה ימים, וחש לומר שלא טבלה, א״ר חנינא זאת אומרת שאסור לאשה להשהות בטומאה, פירוש אלא צריכה לטבול טבילת מצוה בזמנה, ואהא סמיך בעלה ובא עליה. הרי למדת דטבילה בזמנה מצוה, שמתוך שאסורה להשהות בטומאה, אנו מתירים לבעלה לבא עליה כשיודע ווסתה אף על פי שלא שאל לה אם טבלה אם לאו, אלא הואיל וטבילה בזמנה מצוה חזקה שלא בטלה מצותה אלא ודאי טבלה. והא ליכא למימר דהא דשרינן הכא היינו משום דספק ראתה ספק לא ראתה, (ו)חדא דבשלש שנים אי איפשר שלא ראתה, ותו היכי דייק מינה ר׳ חנינא דאסור לאשה להשהות בטומאה דילמא שאני הכא משום דיכול להיות שלא ראתה, אלא שמע מינה דבודאי ראתה עסקינן.

מיהו פליגא היא אתלמוד דידן, ופרק כל היד (טו, ב) מוכח דלא א״ר (אלא) יוחנן **אלא בספק ראתה וספק לא ראתה, ואם תימצי לומר ראתה אימור טבלה, אבל ודאי ראתה מי יימר דטבלה, הוי ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.** משמע התם אדרבה דר׳ יוחנן סבר טבילה בזמנה אינה מצוה, דאי מצוה היא חזקה שלא בטלה מצותה. מיהו שמא חיישינן שמא אירע לה אונס שלא יכלה לטבול, אלא אדרבה יש לדקדק מדר׳ יוחנן ומדר׳ חנינא מההיא דירושלמי דטבילה בזמנה מצוה כדפרישית.

הילכך הואיל שפירשנו דטבילה בזמנה [מצוה] כדפר״ח זצ״ל, מעתה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן לא שנא ביום טוב, לא שנא בשבת וביום הכפורים, ונדה מערמת וטובלת בבגדיה בין ביום טוב בין בשבת[עז] וביום הכיפורים. ופירש ריב״א זצ״ל דדווקא נדה ולא טמא מת וטמא שרץ, משום דבגדי נדה אב הטומאה הן משום מדרס ומטמין אדם, ואם אינה (מט) טובלת בבגדיה עמה כאילו לא טבלה שהרי אין לה בגדים אחרים וכשתהיה לובשת בהם אחר טבילה היתה מיטמאה מהן. אבל טומאת מת וטומאת שרץ וטומאת נבילה שבגדיהן אינן אב הטומאה, שטמא מת עצמו אב הטומאה הוא ובגדיו שנגעו בו ראשון לטומאה ואינן חוזרין ומטמאין אותו, וכל שכן שרץ וטמא נבילה שהוא עצמו ראשון ובגדיו אינן כי אם שניים, כל שכן שאינו טובל בבגדיו. אבל נדה וזבה ויולדת שבגדיה אב הטומאה הן טובלת בבגדיה ומערמת. ולאו דווקא נקט רב חסדא והוא הדין לזב וזבה ויולדת אלא נדה משום דשכיחא נקט לה. מיהו אם אדם מקבל טומאה מראשון מדרבנן נראה שגם טמא [מת ושרץ] מותר לטבול בבגדיו. מיהו לא אאריך בזה שאין אנו טובלין עתה לטומאת מת, שאין לנו מי חטאת ואין לנו הזאה[עח].

ובה״ג כתוב (סי׳ מא עמ׳ תמ) איתרמיא לה טבילה בבי שימשי דלא איפשר למיסרק משום אתורי שער, חייפא רישא ביממא דערב שבת וטבלה בליליא, ואפילו איתרמי חמישי וערב שבת ימים טובים דלא איפשר למיחף בהון וזמן טבילה בשבת, חופפת מרביעי בשבת וטבלה בלילי שבת, משום דטבילה בזמנה מצוה, ע״כ ה״ג. הרי ראיה לדברי דכך היא הלכה דטבילה בזמנה מצוה, ומעניין חפיפה אפרשנו לקמן. ותו נראה לי להביא ראיה שכך היא הלכה דטבילה בזמנה מצוה, דתנן פרק במה אשה (שבת נז, א) **ולא תטבול בהם עד שתרפם.** וכיון דבחול לא תטבול בהם עד שתרפם, בשבת לא תצא דילמא[ט][145] (שבת נז, א) **מתרמיא לה טבילת מצוה ושריא לה, ואתא[158] לאייתינהו ארבע אמות ברשות הרבים.** הרי לך להדיא דטבילה בזמנה מצוה, והלכה כסתם מתניתין[עט].

ונמצא[159] בתשובות הגאונים, איתתא דראתה נדה ושכיב לה שכיבא בתר הכי, ואתרמי לה טבילה[160] בתוך שבעה, טובלת כדרכה ואינה חוששת. אבל לשמש עם בעלה אסורה עד משלם יומי אבילות, וביום שמיני טובלת במים ומותרת לבעלה[פ], ולא

158. ואתא: **ל** ואתיא 159. ונמצא: **ק** נמצא 160. טבילה: **א ק** יום טבילה **ל** ליום טבילה

עז וכן בראב״ן נדה (סי׳ שכז) כתב שהיתר זה קיים גם בשבת, וכן בשו״ת בנימין זאב (סי׳ קמח). אולם הרמב״ם הביא הלכה זו שנדה מערמת וטובלת בבגדיה בהל׳ יו״ט (פ״ד, יח). ור׳ שפת אמת ביצה (יח, א ד״ה שם בגמ׳ ר״ב) בשם המהרש״א, שלרמב״ם יש איסור בשבת משום מתקן.

עח נראה שלמסקנת רבינו אין היום מקום לטבילת אשה בבגדיה, שהרי אינה מטהרת היום בגדיה. וזה המקור למהר״ח בפסקיו שאשה אינה טובלת כיום בבגדיה. וכן מפורש בשו״ת מהרי״ל החדשות (סי׳ צו) בשם האו״ז ומביא הטעם: ״כיון דאין צורך לטהרה״. ונראה שזו גם דעת שו״ת הרשב״ש (סי׳ שעב) שכיום אינה טובלת בבגדיה.

עט וכ״כ רבינו לקמן בהל׳ נדה (סי׳ שנז), בהל׳ שבת (סי׳ עח אות ב) ובהל׳ אבלות (סי׳ תלה), וכן פסק המרדכי (סי׳ תשנב), ועי׳ טור (יו״ד סי׳ קצז; או״ח סי׳ תקנד ותריג). השו״ע (קצז, ב) פסק שבשבת מותר לטבול, למרות שקיי״ל שטבילה בזמנה אינה מצוה, וה״ה ליו״ט, אך לעניין יו״כ פסק (תריג, יב) שאינה טובלת, ודלא כרבינו.

פ צ״ע מדוע צריכה לטבול שוב, ובדוחק אפשר לפרש שהכונה, שאם לא טבלה עד היום השמיני יכולה לטבול ומותרת לבעלה.

שמיני דבתר נקיים אלא שמיני דאבילות. דלא עדיפי שבעת ימי אבילות מיום הכיפורים ותשעה באב, דתניא[161] לגבי יום הכיפורים ותשעה באב (תענית יג, א) **כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין ביום הכיפורים בין בתשעה באב**[162]. וכן נמי לענין כיבוס וחילוף דלא עדיף אבל ממועד דתנן (מו״ק יג, ב) **ואלו מכבסין במועד וכו׳**[163]. וכן פירש רב היי גאון זצ״ל[פא 164].

מיהו יש אומרים[פב] דבתשעה באב אסור[165] לטבול, דאמר פרק ב׳ דביצה בירושלמי[166] (ה״ב י, ב) עלה דההיא **כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכיפורים. ר׳ חנינא סגן הכהנים אומר כדי**[167] **הוא בית אלקינו**[168] **שיאבדו**[169] **עליו הכהנים**[170] **טבילה פעם אחת**[171] **בשנה. ופסיק התם כר׳ חנינא, ורוצים לומר דהוא הדין לנדה שאסורה לטבול בתשעה באב. ויש אומרים**[172] **דוקא כהנים**[פג] **אסורים לטבול בתשעה באב שהיו עובדי עבודה**[173], **אבל נדה שריא, וכמו רבי שהיה רוחץ בי״ז בתמוז. ומסתבר להחמיר**[פד].

ומה שפסק רשב״ם[פו 176] דאשה בזמן הזה לא תטבול בשמיני משום סרך בתה דאתיא לטבול בשביעי ובאה (משום) [לידי][177] ספק, על זה הקשה מורי רבינו[178] אבי העזרי[פז] (סי׳ קצ) דאי איתא דאף לאחר חומרא דר׳ זירא שייכא הך גזירה, אם כן כי (סז, ב) **אמר ליה רב אחא בריה דרבא מכדי האידנא כולהו ספק זבות נינהו לטבול בימ״מא דשבעה, אמאי לא אהדר ליה משום** סרך בתה דאתיא למטבל בששי, דאף רב הדר ביה לגבי ר׳ יוחנן, דאמר ר׳ חייא בר אשי אמר רב נדה **בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום**[179] **סרך בתה**, ולא הוה צריך לומר משום דר׳ שמעון.

ופי׳ הלכה למעשה, דבזמן הזה ליכא למיחש לסרך בתה דהואיל ואצרכוה רבנן שבעה נקיים כר׳ זירא אית ליה היכרא, ומותרת לטבול בשמיני[180] לכתחלה, ולא

טבילה בזמנה מצוה, ומעתה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בשבת וביום הכיפורים וביום טוב. ואין האשה[174] מערמת וטובלת בבגדיה בשבת ויום הכיפורים ויום טוב[175] בזמן הזה[פה].

161. דתניא: **א ק** דתנן **ל** כל חייבי טבילות דתנן 162. בט״ב: **ק** בלילה 163. במועד וכו׳: **ד** במועד 164. היי גאון זצ״ל: **ק** הא״יי גא״ון ז״ל 165. אסור: **ל** אסורה 166. בירוש׳: **א ל ק** ירושל׳ 167. כדי: **ל** כדיי 168. אלקינו: **א ל** אלהינו **ק** אלהי״נו 169. שיאבדו: **ל** לאבד 170. הכהנים: **ל** חסר **ק** הכהנים עליו 171. פעם אחת: **ק** אחת 172. בט״ב וי״א: **ל** בט׳ באב וכיון דאסיר׳ לטבול נמי לחוף בט׳ באב ויש אומ׳ 173. שהיו עובדי עבודה: **ל** משו׳ עוברי עבירה 174. האשה: **ה** אשה 175. ויו׳ הכיפורי׳ ויו׳ טוב: **ה** ויום טוב ויום הכיפורי׳ **ב** וי״ה וי״ט **נ** ויום הכפורי׳ 176. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 177. (משום) [לידי]: **ל ק** משום 178. רבינו: **ל** חסר **ק** ר׳ 179. משו׳: **א ד ק** מפני 180. בשמיני: **ל** בשמיני לטהרתה

פא הטור בהל׳ אבילות (שפא, ה) הביא ג״כ בשם הגאונים שנדה שהזדמן זמן טבילתה בימי אבלה, טובלת, משום שטבילה בזמנה מצוה. וכתב שאם דחתה הטבילה מאיזו סיבה ואין זה זמן טבילתה, אינה טובלת גם לגאונים. לעומת זאת לר״ת וסיעתו הסוברים שטבילה בזמנה אינה מצוה, אינה טובלת בימי אבלה כלל. וכ״כ המהרי״ק (סי׳ לה ענף ג), וכן פסק השו״ע (שפא, ה). ובשם יש אומרים כתב הטור (שם) שאפי׳ למ״ד שאין טבילה בזמנה מצוה, טובלת בימי אבלה. וכן הביא הרמב״ן (תוה״א עמ׳ קעד בשם התוס׳), ודחה שיטה זו. והסביר הב״ח (שפא, ד) שטעם י״א זה הוא שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג, אך כשטובלת להטהר לבעלה דמי לאדם שהתלכלך בטיט וצואה, שמותר לרחוץ. וכתב שנראה שכך סובר הטור למסקנה, וכ״פ הבנימין זאב (סי׳ קמח) שטובלת בתוך ימי אבלה.

פב כ״כ התוס׳ בביצה (יח, ב ד״ה כל), ועי׳ תוס׳ שבת (קיא, א ד״ה וטובלין).

פג דעת הרמב״ם (שביתת עשור פ״ג, ב) והרמב״ן (תוה״א שם) שהלכה כת״ק דר׳ חנינא, וכ״כ הראבי״ה (סי׳ תקלא), ולא מהטעם שהביא כאן רבינו.

פד רבינו כותב כאן ביחס לטבילה בזמנה בת״ב שמסתבר להחמיר, וכן נראה מפסקי המהר״ח כאן שלא הזכיר היתר טבילה בתשעה באב. וקשה עליו מדבריו בהל׳ אבילות (סי׳ תלה) שנראה שהיקל לטבול בת״ב כמו באבילות. וכן כתב המהרי״ל בתשובות (סי׳ טו) בשם האו״ז, הביאו הב״י (שפא, ה) בשם תשובה אשכנזית, שמותר לטבול בליל ת״ב ובימי אבלה.

פה ר׳ לעיל הע׳ עח מנין למד המהר״ח הלכה זו.

פו דעת רשב״ם הובאה גם בתרומה (סי׳ קא), בראבי״ה (סי׳ קצ) ובתוס׳ הרא״ש (סז, ב ד״ה ליטבל). לשיטתו דין סרך ביתה קיים גם בזה״ז. וכ״כ רוה״פ: תוס׳ (סז, ב ד״ה משום), תרומה (שם), רשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז), רא״ש (מקוואות סי׳ לו), ר״ן (פ״ב דשבועות ו, א ד״ה אבל), מרדכי (שבועות סי׳ תשמז) ועוד, וכ״פ השו״ע (קצז, ג).

פז הראבי״ה כתב שבנדה דאו׳ ודאי קיים חשש סרך ביתה, שהרי אם תטבול קודם שיעברו שבעה ימים מיום ראייתה היא תשאר בטומאתה, ועל זה גזרו שלא תטבול ביום השמיני. לאחר תקנת ר׳ זירא החשש שהטבילה לא תועיל אינו קיים ולא נגזור שמא תקדים לטבול בתוך הז׳ נקיים, כיון שהם עצמם גזירת חכמים ולא גוזרים גזירה לגזירה (רבינו לא הביא כאן סברא זו בשמו, אלא כתב שיש היכרא ולא תטעה בזה, וכמו שהביא הראבי״ה בתוך דבריו ג״כ).

חיישינן דילמא אתיא לטבול[181] בשביעי[פח]. והא דאתקין רב אידי בר אבין בנרש[182] בשמיני משום אונסא[183] דאריותא, דמשמע אי[184] לאו אונסא הוה אסור בשמיני, היינו שבימיו[185] לא פשטא חומרא דר׳ זירא כדאמר לעיל (סו, א) היכא[186] דאחמור אחמור, והיכא[187] דלא אחמור לא אחמור.

ולא נהירא לי דהא דפריך[188] אמאי לא תירץ דגזרינן שביעי אטו ששי, (הא)[189] דניחא ליה לתרץ[190] שביעי אטו שביעי עצמו דגזרינן טבילת שביעי אטו שמא תראה בשביעי. ותו דבשלמא אי[191] גזרינן שמיני אטו שביעי כדפירש רשב״ם [192]אתי שפיר, דאיכא למימר שמיני אטו שביעי[192] דמקצת היום ככולו, וכשספרה[193] מקצת שביעי כבר חזיא[194] לטבילה מדאורייתא. ואי טבלה בשמיני אתיא נמי למטבל בשביעי, והשתא דתקון טבילה בלילה ליכא למיטעי. ומתשיעי לשביעי נמי דכיון דכל כך רחוק ליכא למיטעי[פט]. אבל אי הוה[195] גזרינן שביעי אטו ששי הא לאו גזירה היא[196], דהיכי דתטעי[197] משביעי[198] שהיא[199] עת טבילתה אטו ששי שהוא תוך ימי ספירתה[200]. דאי לא תימא הכי, קודם חומרא דר׳ זירא האיך נשים טובלות במוצאי שביעי, ליגזר[201] אטו מוצאי ששי[202]. ותו[צ], הלא בימי רבא כבר פשטה[203] חומרא דר׳ זירא, (סז, ב) כדאמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבא מכדי האידנא כולהו ספק זבות שוינהו כו׳[204], שמע מינה שכבר נהגו כחומרא[205] דר׳ זירא בעירו של רבא, ואפילו הכי אמר[206] בסמוך (שם) רבא שרא במחוזא למטבל ביממא דתמניא משום אבולאי, משמע אי לא משום[207] אבולאי הוה אסור למיטבל[208] בתמניא. הלכך אין נראה בעיני[209] כלל להתיר לטבול בשמיני אם לא מפני האונס[210] כדפירש רשב״ם[211].

שרי לטבול ביום שמיני לספירתה משום אונסא[212] דאורייותא[213], או דגנבי, או דצנה, או דאבולאי[214]. אבל ביום שביעי לספירתה שהוא שמיני לראייתה לא תטבול כלל עד הלילה.

ומצוותה לטבול בליל שמיני[215] לאחר שהחשיך. ופירש ר״ת[צא] [216] דאין צריך[217] להחמיר כל כך רק שאחר שתשוב[218] לביתה יהיה לילה, דתו ליכא למיחש

ומצוותה[219] לטבול בליל שמיני אחר שהחשיך, ופירש ר״ת זצ״ל דאין להחמיר כל כך רק שאחר שתשוב לביתה יהא[220] לילה.

181. לטבול: ל למיטבל 182. בנרש: א ד ל בגרש 183. אונסא: ל חסר 184. אי: ל דאי 185. שבימיו: ל שבימיה 186. היכא: א ק היכא דאמר 187. והיכא: ל היכ׳ 188. דפריך: א פריך 189. (הא): א ק הא 190. ליה לתרץ: א ד ק לי׳ 191. אי: א ק אין 192. אתי שפיר... אטו שביעי: א ד ק חסר 193. וכשספרה: א ק וכשספר 194. חזיא: א הדיא 195. הוה: ק הוי 196. גזירה היא: ל לאיגזר הוא 197. דתטעי: א ל דתטעה 198. משביעי: א ד ק מתשיעי 199. שהיא: ל שהוא 200. ספירתה: ל ספירה 201. ליגזר: ל ליגזור 202. ששי: ל יום ששי 203. כבר פשטה: ל פשטה כבר 204. כו׳: ל וכו׳ 205. כחומרא: ק חומרא 206. אמר: א אמ׳ ל אמרי׳ 207. משמע אי לא משום: ל משמע׳ אבל אי לאו 208. למיטבל: ל חסר 209. בעיני: ל בעיניי ק חסר 210. האונס: ק אונס 211. רשב״ם ל רשב״ם זצ״ל 212. אונסא: ה אונס 213. דאורייותא: ב דאורתא ט דאורייתא דאריותא ה פי׳ אריות נ דאוריית׳ 214. דאבולאי: ה דאבולאי פי׳ שומרי העיר 215. בליל שמיני: ל בשמיני 216. ופי׳ ר״ת: ל ופר״ת זצ״ל 217. דאין צריך: א ד ק דאין 218. שתשוב: ק שהשיבה 219. ומצוותה: ו מיצוותה 220. לביתה יהא: ה לביתה ויהיה ו לבית יהיה

פח כראבי״ה פסקו ספר הישר (שו״ת סי׳ מז) בשם ר׳ משולם, הראב״ן (סי׳ שכו), הרא״ה (בד״ה ב״ז ש״ד), הגה״מ (איסו״ב פי״א אות א) בשם ר׳ שמחה.

פט מדבריו משמע שבתשיעי מותרת לטבול ביום ולא גוזרים אטו שביעי, ודעת הפוסקים שלא לחלק בזה, וכ״כ הראשונים הנזכרים לעיל (בהע׳ פו), וכ״פ בהדיא השו״ע (שם) שאסורה אף בתשיעי.

צ רבינו מוכיח שהגזירה של סרך ביתה קיימת משום שמוכח בגמ׳ (סז, ב) שרבא עצמו נהג בחומרא דר״ז, ולמרות זאת התיר לטבול ביום השמיני רק כשיש סיבה מיוחדת. ויתכן שבגמ׳ הגירסא היא: ׳רבה׳ שהתיר משום אבולאי ולא ׳רבא׳ ואז לא קשה על הראבי״ה (עי׳ במהרש״א שם).

צא דעת ר״ת הובאה גם בתוס׳ (סז, ב ד״ה משום), בראש״ש, במרדכי (שם) ובעוד פוסקים. הרשב״ם (הובא בראש״ש ובמרדכי שם) חולק וסובר שצריכה לטבול בלילה דווקא, משום שהבת תשער כמה זמן הלכה אמה מבית הטבילה ותסבור שמותר לה לטבול ביום. הטור (שם) כתב שר״ת לא היקל בסוף היום השביעי אלא במוצאי היום השמיני, וכן דייק מדברי הטור הפרישה (ס״ק ה), וכ״כ ר׳ ירוחם (נכ״ר ח״ב רכ״א ע״ד) בהדיא, וכ״כ הש״ך (סי׳ קצז ס״ק ו) בדעת ר״ת. אולם הרבה פוסקים הבינו שר״ת מדבר ביום השביעי. כן מוכח מפשט לשון התוס׳ בנדה (שם), וכן מרש״י בספר הפרדס (סי׳ רעג) ובמחזור ויטרי (עמ׳ תריא), וכ״כ שבולי הלקט (ח״ב עמ׳ קסג) ושערי דורא (הל׳ נדה סע׳ כ), וכן מוכח מדברי רבינו האו״ז שמדבר על ליל שמיני, כלומר סוף היום השביעי. ונחלקו הפוסקים האם לשיטת ר״ת מותר לה לטבול בעוד היום גדול. הב״י (קצז, ג) כתב שמהמרדכי (שם) משמע שהעיקר הוא שתשוב לביתה בלילה, וכ״כ הסמ״ג (לאוין קיא) בדעתו. ולדעת הב״ח (שם ס״ק ז) התיר ר״ת דוקא סמוך לחשיכה, וכן נראה מדברי רבינו כאן.

שמא תבא לידי ספק. דהואיל שהבת רואה את אמה שטובלת סמוך לחשיכה מרגשת ויודעת, וליכא למיחש שמא תטבול הבת בעוד היום גדול[221] שלא ראתה את אמה[צב] [222].

ותמיה בעיני[223] היאך התקינו לנשים שלנו[224] בזמן הזה שהן ספק זבות שהן טובלות לכתחלה בלילה[צג], והא תניא בתורת כהנים (שם, פרשה ה פ״ט) גבי זבה **מנין שהיא טובלת מבעוד יום, תלמוד לומר** (ויקרא טו, כט) **והביאה אותם**[225] **אל הכהן אל פתח אוהל מועד, כיצד היא מביאה אותם אל פתח אוהל מועד אלא אם כן היתה מעורבת שמש, מלמד שטובלת מבעוד יום.** ותניא ומייתי לה בפרק כל כתבי הקודש (שבת קכא, א) **הזב, והזבה, והמצורע, והמצורעת, ובועל**[226] **נדה, וטמא מת, טבילתן ביום. נדה, ויולדת, טבילתן בלילה. בעל קרי טובל והולך כל היום כולו.** ופרק קמא דיומא תניא[227] (ו, א) **כל חייבי טבילות טבילתן ביום, נדה ויולדת טבילתן בלילה.** ותו אמר[228] בסמוך (שם, ב) **תני ר׳ חייא הזב, והזבה, והמצורע**[צד]**, ובועל נדה, וטמא מת**[229] **טבילתן**[230]**ביום, נדה ויולדת טבילתן**[230] **בלילה.** ובהלכה דטועה מוכח דאפילו בדיעבד אם טבלה בלילה דאין[231] טבילתה טבילה. דפריך התם (ל, א) **סוף שבוע קמא נטבלא,** פירוש שהרי כבר ספרה שבעה נקיים ונטבילנה[232] ביום שביעי. ומשני, חד[233] **בשבוע לא קא מיירי,** פירוש אין הכי נמי שטובלת אלא שאינה מונה אותה בכלל ל״ה[234] טבילות, משום דבשבוע חדא לא קא מיירי. הא[235] למדת שאף על פי שכבר טבלה אמש חוזרת וטובלת למחר ביום.

ונראה בעיני דסמכינן אמתניתין דתנן בפרק תינוקת (עא, ב) **הרואה יום אחד עשר וטבלה לערב ושמשה, בית שמאי מטמאין משכב ומושב וחייבין בקרבן, ובית הלל פוטרין מן הקרבן.** ופירש רשב״ם[צה] דבהא פליגי, דבית שמאי סברי דאחד עשר בעי שימור[236], הלכך הואיל וטבלה עד שלא ספרה מקצת שביעי לא עלתה לה טבילה, [237]ובית הלל סברי אחד עשר לא בעי שימור הילכך עלתה לה טבילה[צו] [237] ופטורה מן הקרבן, אבל מטמא[238] משכב ומושב מדרבנן. הא[239] למדת שזבה שטבלה בלילה[240] עלתה לה טבילה. וההיא הלכה[241] דטועה, שמא היינו טעמא דלא עלתה לה[242] טבילת לילה[243] משום שאף על פי שמנתה[244] מקצת ליל שביעי, אכתי קיימא[245] תוך ימי ספירה עד שתספור מקצת יום[246] שביעי. ודוחק הוא.

מיהו לבי מגמגם דנראה בעיני דאינה ראיה ההיא דתינוקת למנהג שלנו דהתם בזבה קטנה עסקינן, וזבה קטנה לאו[247] בת קרבן היא. והא דאמר דזבה טובלת ביום, היינו מהבאת קרבנותיה לעזרה ילפינן לה בתורת כהנים כדפרישית, דלא כתיב[248] קרבן כי אם[249] בזבה גדולה לאחר שספרה שבעה נקיים. ותו, דאם זבה קטנה טעונה קרבן, אם כן הוה ליה למתנייה פרק קמא דמגילה אין בין זבה גדולה לזבה קטנה אלא שזו סופרת שבעה נקיים וזו סופרת יום אחד, הא[250] לעניין קרבן זה וזה שוין. כדתנן (מגילה ח, א) **אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה**[251] **שלש אלא קרבן.** ואמר בגמרא **הא לעניין משכב ומושב וספירת שבעה זה וזה**

221. הבת בעוד היום גדול: **א ד ק** מבע״י הבת 222. אמה: **א ק** האמה 223. בעיני: **א ל ק** אני 224. לנשים שלנו: **ד** לנשים 225. אותם: **א ד ק** חסר 226. ובועל: **א ל ק** בועל 227. תניא: **א ד ק** חסר 228. אמר: **ל** אמ׳ הת׳ 229. וטמא מת: **ק** ויולדת 230. ביום נדה... טבילתן: **ק** חסר 231. דאין: **ל** אין 232. ונטבילנה: **א ד** ונטבלה 233. חד: **ל ק** חדא 234. ל״ה: **ל** צ״ה **ק** ע״ה 235. הא: **ל** הרי 236. שימור: **ד** שימור [וב״ה סברי לא בעי שימור] השלמה של הדפוס. שאין בה צורך עפ״י כ״י **ל**. ר׳ הע׳ שנו״ס הבאה 237. וב״ה סברי...לה טביל׳: **א ד ק** חסר ר׳ ביאורים 238. מטמא: **ק** מטמאה 239. הא: **ל** הרי 240. בלילה: **א ד ק** חסר 241. הלכה: **א ל ק** דהלכה 242. לה: **ק** חסר 243. טבילת לילה: **ל** טבילה 244. שמנתה: **ל** שמתנה 245. קיימא: **א ק** קיימי **ל** קיימ׳ 246. יום: **ל** חסר 247. לאו: **א ק** לא 248. כתי׳: **א ל** כת׳ **ק** כתב 249. כי אם: **ד** אלא 250. הא: **ל** הא למדת 251. לרואה: **א ד ק** לזב שרואה

צב השו״ע (קצז, ג) סתם דבריו וכתב שאסורה לטבול ביום השביעי וכו׳, ודייק הש״ך (שם ס״ק ו) שמשמע שפסק כרשב״ם וסיעתו, שאסור לטבול קודם חשיכה. ועי׳ בס׳ שעורי שבט הלוי (קצז, ג) על הש״ך, שכתב שלמעשה ביום השמיני יש מקום להקל כר״ת, אך בשביעי יש להחמיר אא״כ יש צורך גדול.

צג קצת קשה על תמיהת רבינו, שהרי הגמ׳ בנדה (סז, ב) הקשתה קושיא זו, ותירצה שחכמים החמירו שמא תבא לידי ספק. ופירש״י (שם) שממ״נ יכולה לטבול בשביעי לספירתה, שהרי אם היא נדה הרי עברו יותר משבעה ימים לראייתה, ואם היא זבה מותר לה לטבול ביום, ותירצה הגמ׳ שחששו שמא תשמש ביום ותראה אח״כ ותסתור הימים הקודמים, וטבילתה פסולה. ואפשר, ששאלת רבינו שטבילת זבה פסולה בלילה, וחייבת להיות דוקא ביום.

צד בגמ׳ שם כתוב: **והמצורעת** (וכדאיתא בשבת שם).

צה וכן פירש רש״י (ד״ה משכב ומושב).

צו ר׳ שנו״ס, ובהע׳ שם לעיל, הוספנו עפ״י כת״י ל, וא״צ לתוספת שבנדפס.

שוין. ותו דהכא במתניתין מי קתני וטובלת לערב, שטבלה קתני, ומצינו למימר דאפילו לבית הלל בדיעבד דוקא מהני[252] לה[253] טבילה[254], אבל לכתחילה לא תטבול אפילו זבה קטנה אלא ביום.

ואשה שטבלה צריכה ליזהר[255] שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה, וגם שלא[256] תשפוך על עצמה שלשת לוגין מים שאובין ביום טבילתה. כדאמר פרק קמא דשבת (יג, ב) **אלו פוסלין את התרומה, האוכל אוכל ראשון, והאוכל אוכל שני, והשותה משקין טמאין, והבא ראשו ורובו במים שאובין.** ופירש רש״י[257] (ד״ה והבא) כו כיוס של טבילה[258]. **וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין,** פירוש[צז] אפילו שלא ביום טבילה.

והא ליכא למימר דלא גזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובין אלא דוקא[259] בטובל לאכול בתרומה, אבל בנדה[260] לבעלה לא גזרו, דההוא[261] טעמא דגזרו בתרומה שייך נמי בנדה לבעלה. דאמר לקמן (שם יד, א) **מאי טעמא גזרו בהו רבנן, אמר רב ביבי בר אביי אמר רב (אשי) [אסי]**[צח] [262] **בתחילה היו טובלין במי מערות המכונסין**[263] **שיש**[264] **בהן ארבעים סאה והיו נותנין עליהן שלשת לוגין מים שאובין, התחילו**[265] **ועשאום קבע, וגזרו עליהם טומאה. מאי קבע, אמר אביי שהיו אומרים אלו ואלו מטהרין.** [266]**אמר רבא מאי נפקא מינה הא קא טבלי (בחנך) [בהנך]. אלא אמר רבא שהיו אומרים לא אילו מטהרן[ין] אלא אילו מטהרין**[266]. אם כן האי טעמא שייך נמי[267] בנדה, והיאך היו מניחין מלגזור בנדה זו גזירה[268] עצמה.

ותו, אי בנדה לא גזרו, אם כן יאמרו כמו שבנדה אינם טמאים הוא הדין לתרומה. ותו, דקל וחומר הוא אם לאיסור מיתה חשו, דכהן טמא האוכל תרומה[269] במיתה, כדתניא פרק אלו הן[270] הנשרפין (סנהדרין פג, א), לאיסור כרת לא כל שכן. דנדה לבעלה בלא טבילה בכרת היא[271], כההיא דפרק קמא[272] דשחיטת חולין[273] (חולין לא, א), **דאתמר נדה שנאנסה וטבלה, רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ור׳ יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה**[274]. **ואמר ליה רבא לרב נחמן, לרב דאמר טהורה לביתה כו׳, איסור כרת התרת**[275] **איסור מיתה מבעיא.** ופירש רש״י[276] (ד״ה טמא שאכל) לכלת חמור ממיתה, דימיו נכרתין וזרעו נכרת, כדכתיב[277] (ויקרא כ, כא) עריריס יהיו. ואף על גב דבבועל[278] נדה לא כתיב ערירים, מכל מקום הא[279] הוקשו כל העריות[280] בהיקש דר׳ יונה פרק הבא על יבמתו (יבמות נד, ב).

הלכך מסתבר[281] דאפילו בנדה גזרו וצריכה ליזהר[282] שלא ליכנס למרחץ ביום טבילתה, וגם שלא לשפוך על עצמה שלשת לוגין מים שאובין או יותר, שלא הוזכרו שלשת לוגין אלא לומר[283] שעל פחות מכאן לא גזרו, אבל[284] על שלשת לוגין ויותר משלשת לוגין גזרו[צט] [285].

ואשה שטבלה צריכה ליזהר שלא תיכנס למרחץ ביום טבילתה, וגם שלא תשפוך על עצמה שלשת לוגין מים שאובין ביום טבילתה.

ואם תאמר אם כן[286] לא משכחת חיי[287] לכל נשים, דהואיל[288] שפירשנו שגזירה זו גם לענין נדה, אם כן שום אשה לא תרחוץ כי אם בימי נדתה, דהא גזרו על

252. מהני: **ל** מהניא **ק** מהנייא 253. לה: **ל ק** חסר 254. טבילה: **ל** טבילתה 255. ליזהר: **ל** להזהר 256. וגם שלא: **א ד** שלא 257. ופי׳ רש״י: **ל** ופרש״י זצ״ל 258. טבילה: **ל** הטבילה 259. דוקא: **ל** בדווק׳ 260. בנדה: **ל** נדה 261. דההוא: **ל** דהא ההוא 262. (אשי) [אסי]: **א ל ק** אשי 263. המכונסין: **ל** מכונסין 264. שיש: **א ל ק** חסר 265. התחילו: **א ק** התחילום 266. אמ׳ רבא... אילו מטהרין: **א ד ק** חסר 267. שייך נמי: **א ל ק** נמי שייך 268. גזירה: **ל** הגזירה 269. תרומה: **ד** בתרומה **ל** תרומה טהורה 270. הן: **א ק** חסר 271. היא: **א ק** הוא 272. דפ״ק: **ד** פ״ק 273. חולין: **ל** חסר 274. טהרה: **א ד ק** טהורה 275. התרת: **א ל ק** התרתה 276. ופרש״י: **ל** ופרש״י זצ״ל 277. כדכתי: **א ל** כדכת׳ **ק** דכתיב 278. דבבועל: **א ק** דבועל 279. הא: **ד** חסר 280. העריות: **א ד** עריות 281. מסתבר: **ל** ודאי מסתבר 282. ליזהר: **ל** להזהר 283. לומר: **א ק** לימד 284. אבל: **א ק** או **ד** (או) 285. גזרו: **ק** לא גזרו 286. וא״ת א״כ: **א ק** וא״כ 287. משכחת חיי: **א ד** משכחת 288. דהואיל: **א ק** הואיל

צז פי׳ זה איננו ברש״י לפנינו בשבת (שם), אך רש״י בגיטין (טז, א ד״ה טמא) פירש כן.

צח עי׳ בהערות לדק״ס.

צט כרבינו פסקו להחמיר גם הרוקח (סי׳ שיז סוד״ה שבעה נקיים) והרשב״ט (המובא לקמן, והזכירו גם המרדכי (פ״ב דשבועות סי׳ תשנ), ובשערי דורא (הל׳ נדה סעי׳ כ דף פב, א) כתב בשמו להתיר, וצ״ע) [ועיין בספר מעשה רוקח (סי׳ קצו)], וכן פסק הרמ״א (רא, עה). אולם רוה״פ חולקים, מהם: הראבי״ה, ר׳ ישעיה והמהר״ם (הובא במרדכי שם, ובשערי דורא הל׳ נדה שם).

כל טהור שנפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין, וכשהיא רוחצת[289] הרי נפלו על ראשה[290] שלשת לוגין מים שאובין ואסורה לבעלה. הא לאו שאילה[291], דכשגזרו על טהור[292] שנפלו עליו שלשת לוגין מים שאובין עשו אותו כטמא שרץ וכטמא[293] נבילה, וכן האשה שנפלו עליה[294] הרי היא כטמא שרץ ומותרת לבעלה, שלא עשו אותה נדה[295] בעבור כך אלא טמאה בעלמא[ק]. ותו, דאפילו אם תמצי לומר שעשאוה כנדה[296] בכך, הני מילי דרך נפילה אבל דרך ביאה ודרך רחיצה לא[297]. כדפירש ריב״א[קא] דלא גזרו על הבא ראשו[298] ורובו במים[299] שאובין, דאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה. ואי הוו גוזרים[300] נמי על הטהור שבא ראשו ורובו במים שאובין, לא היה יכול שום אדם לרחוץ.

ותדע שלא גזרו כי אם דוקא דרך נפילה אבל דרך נתינה לא[301], שאם תאמר דרך[302] נתינה נמי[303] גזרו, אם כן תמה על עצמך האיך תשעת קבין מטהרין בעל קרי, את הטהור מטמאין את הטמא[304] מטהרין. והא טעות הוא לומר ששלשת לוגין מטמאין ויותר משלשה מטהרין, דמסתמא על[305] יותר נמי גזרו. ותשעת קבין לבעל קרי אמר פרק מי שמתו בברכות (כב, ב) [306]דדוקא בנתינה מטהרין. ואמר בירושלמי פרק מי שמתו בברכות (פ״ג ה״ד כו, א) **בעל קרי[306] החולה שנתנו עליו תשעת קבין מים, וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין[307], טהור לעצמו אבל להוציא[308] את הרבים ידי חובתם עד שיבוא בארבעים סאה של מים חיים. ר׳ יהודה אומר[309] ארבעים סאה מכל מקום.** ולמדנו משם שתשעת קבין לבעל קרי בנתינה מטהרין. ולמדנו משם ששלשת לוגין מים שאובין שנפלו על ראשו ורובו גזרו אף על החולה[310], כדתני שטהור לעצמו ואינו מוציא את אחרים עד שיטהר בארבעים סאה, שמע מינה דלא לתרומה בלבד גזרו.

קב [311]ומורי רבינו[312] אבי העזרי כתב בתשובה אחת (סי׳ תתקצא), דע כי רבינו[313] שב״ט[קג] החמיר, וכתב בתוספותיו על מי שנכנס ראשו ורובו במים שאובין אחר טבילתו דלא עלתה לו טבילה. ואני כתבתי בחבורי (סי׳ תתקע) להיתר[קד], כמו שכתבת דבעלה חולין הוא. כדאיתא פרק השוחט (חולין לא, א) מכלל לכתחלה[314] טוב ליזהר[315], עד כאן לשונו.

ושוב שלחתי להרב ר׳[316] ישעיה מטרני[קה], וזה אשר השיב לי, ומאי דכתב מר שהורית הלכה למעשה על אשה שטבלה שצריכה ליזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה, וגם שלא לשפוך על עצמה שלשה[317] לוגין מים שאובין ביום טבילתה, כדאמר[318] פרק קמא דשבת (יג, ב) **ואלו פוסלין את התרומה** כו׳. ואמרת שכמו שגזרו בתרומה[319] הכי נמי שייך למגזר בנדה לבעלה. אינו נראה בעיני כלל[קו], דדוקא לתרומה גזור

289. וכשהיא רוחצת: **ד** וכשרוחצת 290. על ראשה: **ל** עליה 291. שאילה: **ל** שאילה כי שגגה היא 292. טהור: **ק** הטהור 293. וכטמא: **ל** או כטמא 294. עלי׳: **ל** עליה שלשת לוגין מים שאובין 295. נדה: **א ד ק** חסר 296. כנדה: **ל** נדה 297. לא: **ל** חסר 298. על הבא ראשו: **ל** על טהור הבא על ראשו 299. במים: **ל** מים 300. ואי הוו גוזרים: **ד** ואי גזרו 301. לא: **ל** לא גזרו 302. דרך: **א ק** דדרך 303. נמי: **ל** חסר 304. הטמא: **ל** הטהור 305. על: **ל** על שלשה

306. דדווק׳ בנתינה... בעל קרי: **ד** בפ״ק **א ק** בעל קרי 307. שלשת לוגין מים שאובין: **ל** מים שאובין שלשת לוגין 308. להוציא: **ל** אינו מוציא 309. אומר: **א ק** חסר 310. החולה: **ל ק** החולין 311. ומורי רבינו... המחבר נב״ה: **ל** חסר ור׳ ביאורים 312. רבינו: **א** רבי 313. רבינו: **א** רבי **ק** רב״י 314. לכתחלה: **א ק** לכתחילה הוא 315. ליזהר: **א ק** להזהר 316. להרב ר׳: **א ק** להר׳ 317. ג׳: **א** שלשה **ק** שלשת 318. כדאמר: **א** כדאמ׳ 319. בתרומה: **א** את בתרומה **ק** את התרומה

ק עי׳ שו״ת ציץ אליעזר (חי״א סי׳ סד אות ח) שהביא דברי רבינו אלה והקשה עליו, ונשאר בצ״ע.

קא תירוץ זה בשם ריב״א שלא גזרו כיון שהציבור לא יכולים לעמוד בכך, לא הוזכר במקום אחר. בתוס׳ שבת (יג, ב ד״ה וטהור) ובגיטין (טז, א ד״ה הביא) כתבו בשם ר״י לחלק בין נפילה לביאה מהטעם, שהנוהג היה להפיל ג׳ לוגין ובכך גזרו.

קב ר׳ שנו״ס. מכאן ועד סוף תשובת ר׳ ישעיה מטרני חסר בכ״י **ל** ואפשר שהדבר נובע מכך שתשובת ר׳ ישעיה מובאת בשו״ת רבינו. ור׳ להלן הע׳ קה, אומנם דברי הראבי״ה ודעת הרשב״ט אינן מוזכרות שם. גם פסק רבינו בסיכום הענין אינו מופיע בתשובות ולא בכ״י **ל** כאן.

קג רבינו שב״ט - הוא ר׳ שמשון בר׳ טוביה חתנו של הראב״ן, דודו של הראבי״ה.

קד בראבי״ה שם (סי׳ תתקע) כתב שקרוב בעיניו להקל לכתחילה, וכן הביא המרדכי (פ״ב דשבועות סי׳ תשנ) בשמו, ועוד הביא שם להתיר בשם רבו המהר״ם.

קה והובא גם בשו״ת רבינו (סי׳ תשנו, ג) ובשו״ת הרי״ד (סי׳ עג).

קו מחלוקתם הובאה בשו״ת מהר״ם (דפוס ברלין כת״י אמס׳ סי׳ נה וכת״י פאר׳ סי׳ רפט), באגור (סי׳ אלף ת) ובמרדכי (שם), והכריעו כדעת הראבי״ה והרי״ד. ובד״מ (רא, ל) הביא המחלוקת וכתב שהמנהג להחמיר, וכ״פ בהגה לשו״ע (רא, עה).

רבנן משום מעלת התרומה אבל בחולין [320][לא גזרו. דהא הכי תנן **ואלו פוסלין את התרומה** דוקא תרומה פוסלין, אבל בחולין][320] אינם מטמאין אם נגעו בחולין וחזרו אותן[321] החולין ונגעו בקדשים, טהורין הן, ולא אמרינן נטמאו החולין ויחזרו ויטמאו את הקדשים. ואף על גב דאיכא נמי למגזר בחולין שמא יאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, אפילו הכי לא גזרו כולי האי אלא בתרומה אבל בחולין לא, וטהורין החולין שנגעו בהן אפילו לקדשים. וכן[322] הכי נמי נדה לבעלה, דבעלה חולין הוא ולא גזרו ביה[323] האי גזירה כי אם בתרומה לחודיה. וכמו שבזה חמורה תרומה מחולין הוא הדין נמי לענין טבילה. כדאמר פרק אין דורשין (חגיגה יט, א) **נפק דק**[324] **ואשכח דתניא טבל ולא הוחזק מותר בחולין ואסור במעשר**, וכל שכן שאסור בתרומה.

ומשום הכי אמר בפרק השוחט (חולין לא, א) **נדה שנאנסה וטבלה, רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ור׳ יוחנן אמר**[325] **אף לביתה נמי לא טהורה.** פירוש דקא סבר ר׳ יוחנן חולין נמי בעי כוונה. **אמר ליה רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה השתא לאיסור כרת התרת איסור מיתה מבעיא. אמר ליה בעלה חולי[ן]**[326] **הוא וחולין**[327] **לא בעי כוונה.** פירוש אף על גב דקים ליה לרבא דתרומה בעי[328] כוונה כדתנן פרק[329] אין דורשין (חגיגה שם), אפילו הכי סבר למימר מגו דעולה טבילה זו לבעלה דהוי איסור כרת, תעלה נמי בתרומה[קז] דהוי איסור מיתה. ומתניתין כגון שלא היתה נדה, שטבילה זו אינה מהני[330] כי אם לתרומה בלבד, התם תנן דאינה עולה לתרומה בלא כוונה. אבל אם היתה נדה, מגו דמהניא טבילה זו לבעלה דהוי איסור חמור, מהניא נמי לתרומה דהוי איסור קל. ואפילו הכי אהדר ליה רב נחמן **בעלה חולין**[331] **הוא וחולין לא בעי כוונה.** פירוש דלאו בתר איסור חמור ואיסור קל אזלינן, אלא בתרומה עבוד[332] רבנן מעלה, אבל בחולין לא. ואפילו רבא דסבר[333] למדרש קל וחומר, לא עלה בלבו אלא להקל גם בתרומה, שכמו שעלתה טבילה לבעלה תעלה נמי לתרומה. אבל לאסור, שנאמר אם לתרומה שהיא[334] איסור קל אסרו, כל שכן לבעלה שהוא איסור חמור, לא[335] עלה על דעתו. הלא[קח] מה שהחמירו בתרומה, דוקא בתרומה החמירו ולא בחולין. הלכך מה שגזרו טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובין דוקא לגבי תרומה, אבל לחולין לא.

ומשום הכי תנן בשלהי זבין (פ״ה, יב) **ואלו פוסלין את התרומה** כו׳, ודוקא תרומה פוסל הבא ראשו ורובו במים שאובין, אבל חולין לא מטמאו[336], וקדשים הנוגעין בהן טהורין. והוא הדין נדה לבעלה, ולא אמרינן קל וחומר לאיסור קל גזור לאיסור חמור לא כל שכן, שכן הדין נותן גבי תרומה עבוד מעלה וגזור ביה טומאה, אבל לגבי חולין לא. ואף רבא מודה בזה דדוקא להקל על התרומה עלתה על דעתו לדרוש קל וחומר, ולא החמיר[קט] על החולין. כל שכן רב נחמן יש להקל, ולא דרש קל וחומר אלא סבר[קי] בעלה חולין הוא אף על פי שהוא חמור, אם הקילו בו לענין טבילה לא הקילו[337] לענין תרומה. ישעיה בי רבנא מל״י[קיא] ז״ל.

ואף על פי שרבותי השיבו לי כך, נראה בעיני הלכה למעשה כאשר כתבתי[קיב]. יצחק בר[338] משה המחבר נב״ה[קיג][311].

פ״ב דחולין (לא, א) **איתמר נדה שנאנסה וטבלה אמר רב טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ור׳ יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה**[339]. פירש רבינו יצחק ב״ר שמואל זצ״ל דאף על גב דקיימא לן פרק קמא דביצה (ד, א) **דרב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן**, הכא הלכה כרב. חדא דמתניתין (מקוואות פ״ה, ו) **גל**[340] **שנתלש אתיא כוותיה**, ואף על גב דר׳ יוחנן מוקי לה **ביושב ומצפה**,

320. [לא גזרו... אבל בחולין]: **א ק** חסר 321. אותן: **א ק** לאותן 322. וכן: **א ק** והם 323. בי׳: **א ק** בה 324. דק: **א** רק **ק** רב 325. אמר: **א ק** נמי 326. חולי[ן] הוא: **א ק** חולי **ד** הוא 327. וחולין: **א ק** וחולי 328. בעי: **א** בעיא 329. פ׳: **א ק** בפ׳ 330. מהני: **א ק** מהנה 331. חולין: **א ק** חולי 332. עבוד: **א ק** עבור 333. דסבר: **א ק** סבר 334. שהי׳: **א ק** שהוא 335. לא: **א ק** דלא 336. חולין לא מטמאו: **ק** בחולין לא יטמאו 337. הקילו: **א ק** חסר 338. בר: **ק** ב״ר 339. טהרה: **א ד ק** טהורה 340. גל: **א** כגל **ל** דגל **ק** בגל

קז בתשובת רבינו (תשנו, ג): **לתרומה.**

קח שם: **אלא.**

קט בשו״ת הרי״ד (סי׳ עג): **להחמיר.**

קי כ״ש **רב נחמן... אלא סבר**, בשו״ת הרי״ד: כ״ש **רב נחמן שאף להקל לא דריש קל וחומר אלא סבר.**

קיא מל״י הוא שם אביו של ר׳ ישעיה (במקומות אחרים מופיע בלי גרשיים).

קיב בשו״ת מהר״ם (שם) כתב שראה שרבינו נוטה לאסור, ודן בזה לפניו להתיר, ושתק ולא סתר דבריו.

הנהו[341] שנויי דחיקי[342] נינהו ולא סמכינן עלייהו. ועוד מתניתין[343] **דפירות שנפלו לתוך המים אתיא כרב**[344], והיא מתניתין במכשירין פ״ב (פ״ד, ז). ותניא (חולין לא, ב) **טבל ולא הוחזק מותר לחולין דהיינו כרב, וסתם לן תנא כרב דלא בעינן כוונה לשחיטה,** ור׳ יוחנן שינויא[345] קא משני, הלכך מסתבר דהלכה כרב. וכן פירש ר״ח[346] דהלכה כרב, דכיון[347] דתניא סתמא כוותיה דרב[348] שמע מינה הלכתא כוותיה. ותו[349], מדרב[350] פפא[351קיג] (שם לא, ב) מפרש אליבא דרב לטעמא דר׳ נתן[352] ולטעמייהו דרבנן, שמע מינה דהלכתא כוותיה דרב[קיד].

ואחרי שפירשנו דהלכתא כרב[351], מעתה הא דקתני (מקוואות ה, ו) **גל**[353] **שנתלש ובו**[354] **ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים,** אית לן למימר דקתני אדם דומיא דכלים, מה כלים דלא מכווני אף אדם דלא מכוין[355], ושמע מינה דאין צריך כוונה בטבילה. ואמר לקמן (חולין לא, ב) **היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה, אילימא דאנסה חבירתה ואטבלה**[356]**, כוונה דחברתה כוונה מעליא היא ובתרומה נמי אכלה, דתנן**[357] (פ״ב, א) **החרשת, והשוטה, והסומא**[358]**, ושנטרפה דעתה, אם יש להם פקחות מתקנות**[359] **אותן ואוכלות. אמר**[360] **רב פפא לר׳ נתן שנפלה מן הגשר, לרבנן שירדה להקר.** וכבר פסקנו הלכה[361] כר׳ נתן[קטו] בפרק קמא דחולין[362] (סי׳ שפב), כדאיתא[363] בגמרא (יב, ב) **וכולן ששחטו כו׳, הוא תני לה והוא אמר לה הלכה כר׳ נתן:**

נידה שנפלה מן הגשר וטבלה טהורה לביתה.

(שלט) פרשת[1] (ויקרא יב, ב-ה) **אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים** וגו׳, **ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה** וגו׳, **ואם נקבה תלד וטמאה שבועים כנדתה**[2] וגו׳[א 3]. פרק[4] תינוקת (סו, א) **בההיא דאדבריה**[5] **רבא לרב שמואל (מר) ודרש**[6] **קשתה שנים**[7] **ולשלישי הפילה כו׳,** פסק רשב״ם[8] זצ״ל דאנו בזמן הזה מחמרינן[9] עלן ומחזקינן כל היולדות בין מפילות בין יולדות ולד קיימא[10] כיולדות בזוב, דילמא ראתה דם משהו בשופי קודם לידה, ובו נעשית זבה כר׳ זירא[2]. והלכך אין האשה טהורה לבעלה אפילו בימי לידתה[11], עד שתפסוק שבעה נקיים, חוששין שמא ילדה בזוב וטועה היא.

לפיכך האשה[12] בזמן הזה לאחר שעברו שבעה ימי טומאה[13] לזכר וארבעה עשר ימי טומאה לנקיבה, אם פסקה שבעה נקיים מותרת לבעלה שאר ימים עד

341. הנהו: ק הני 342. דחיקי: ל חסר 343. מתני׳: ל ק דמתני׳ 344. כרב: ל נדה 345. שינוייא: ל שינויי 346. פי׳ ר״ח: ל פר״ח זצ״ל 347. דכיון: ל ק כיון 348. דרב: ל ק חסר 349. ותו: ל חסר 350. מדרב: ל דרב 351. פפא מפרש אליבא דרב... שפירשנו דהלכתא כרב: ל חסר 352. דר׳ נתן: ד ל דרב נחמן 353. גל: א ד ק בגל 354. ובו: א ד ק וכן 355. מכוין: ל ק מכווני 356. ואטבלה: ל ק וטבלה 357. דתנן: ק כדתנן 358. והשוטה והסומא: ל הסומא והשוטה ק והסומא והשוטה 359. מתקנות: ל ק מתקינות 360. ואוכלות אמר: ל ואוכלות בתרומה. אמ׳ ק אוכלות. אמרו 361. הלכה: ל הילכת׳ 362. דחולין: ל ק חסר 363. כדאי׳: א כדא׳ ל כדאמ׳ ק כדאמר

1. פרשת: ד ל פרשה 2. כנדתה: ק כימי נדתה 3. וגו׳: ל וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה 4. פרק: ל ק ופ׳ 5. דאדברי׳: ק דאדכריה 6. (מר) ודרש: א ל מר ודרש ק מר ודריש 7. שנים: ל חסר 8. רשב״ם: ל רבי׳ שמו׳ 9. מחמרינן: א ק מחמירין 10. קיימא: ל של קיימא 11. לידתה: ד נידתה 12. האשה: ק אין האשה 13. ימי טומאה: ל ימי טהרה טומאה

קיג בסוף הסוגיא שם בתשובה לשאלת הגמ׳ שם: ״היכי דמי נדה שנאנסה״, ולהלן מצטט רבינו דבריו.

קיד וכ״פ רבינו לקמן (ח״ב סו״ס רסא). וכן פסקו הרבה פוסקים, מהם: רמב״ם (מקוואות פ״א, ח), סמ״ג (עשין רמח), ראב״ן (פ״ב דחולין סי׳ ריח), ראבי״ה (סוף פ״ב דחגיגה יח, ב) ור״ן (חולין ז, א ד״ה הא הפילה). אולם יש שפסקו כר׳ יוחנן להחמיר, מהם: רוקח (ס״ס שעט), בעל ההשלמה (חולין לא, א), ר׳ ירוחם (נכ״ו ריש ח״ה), הגה״א (חולין פ״ב סי׳ ח) ורמב״ן (חולין לא, ב סוד״ה הוחזק). השו״ע (קצח, מח) פסק להקל, והרמ״א להחמיר לכתחילה.

קטו ר׳ נתן וחכמים נחלקו בגמ׳ בחולין במקרה שזרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדרכה, שר״נ מכשיר השחיטה, וחכמים פוסלים. והסבירו התוס׳ (שם ד״ה זרק) שמחלוקתם היא האם צריך כוונת חיתוך, ובדומה לזה פירש רש״י (לא, ב ד״ה לר׳ נתן). ופסק רבינו כר״נ בהל׳ שחיטה (סי׳ שפב), שהעיקר שיבוא הסכין מכוחו ולא צריך כוונה לחיתוך. וכ״פ הפוסקים, מהם: רי״ף (חולין ג, ב), רמב״ם (שחיטה פ״ב, יא), רא״ש (חולין פ״א ס״ס יז) ושו״ע (יו״ד ג, א).

א עי׳ בפירוש הרמב״ן, החזקוני והכלי יקר (שם) המסבירים טעם ההבדל בין זכר לנקבה בעניין זה.

ב וכ״כ התרומה (סי׳ צז), הראבי״ה (סי׳ קפד), המהר״ם (ד״פ סי׳ תרלג) והמרדכי (שבועות סי׳ תשלח), וכן בטושו״ע (קצד, א).

מלאות ארבעים[14] לזכר ושמונים לנקבה[15], ואף על פי שרואה[16] דם קראו הכתוב דם טוהר[ג]. וכן נמי אם פסקה שבעה נקיים והם הם שבעת ימי טומאה לזכר[17] או ארבע עשר ימי טומאה לנקבה[18] ולא ראתה בשבעה מהן רצופין דם, טובלת בליל[19] חמשה עשר לנקבה ובליל שמיני לזכר[ד], וטהורה היא לבעלה כל ימי טוהר של זכר שהן שלשים יום ושלשת[20] ימים, וכל ימי טוהר של נקבה שהן ששים יום וששת[21] ימים. שכך שנו חכמים (נד, ב) **ימי לידתה שאין[22] רואה בהם עולין לה[23] לספירת זיבתה.** וכן אם פסקה שני ימים או שלשה ימים[24] מסוף שבעת ימי טומאה של [25]זכר או מסוף ארבעה עשר של נקבה[25], מוספת[26] עליהם שאר ימים[27] הנקיים מימי טהרתה, והיא מותרת לבעלה שאר הימים. וכן הלכה, דהא רבא סבירא ליה[28] כי **ההיא מתניתא דקתני ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה** כדאמר פרק[29] בנות כותים (לז, א)[ה], ופסק[30] בשאילתות[31] דרב אחאי גאון (פר׳ תזריע שאי׳ פו) הלכתא כרבא, דבכל[32] דוכתא[33] אביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע״ל קג״ם[ו] [34], עכ״ל.

הרי לך להדיא שפסק שבזמן[35] הזה אשה יולדת מותרת לבעלה לאחר שהפסיקה שבעה נקיים לזכר כדינו ולנקבה כדינה, הכל כמו שפירש.

וכן פירש רב סעדיה גאון זצ״ל[ז] בספרו שעשה המתחיל אספנרית[ח] וזה לשונו, וכשאמרו חכמים אשה מותרת אחר שבעה לזכר וי״ד לנקבה, דברים[36] הללו בשנים הראשונים בימי אבותינו הקדמונים והנבונים[37], שאף נשיהם ואימותיהם היו בקיאין בכל דקדוקי התורה וחוקיה. אבל בזמן הזה[38] אין האשה טהורה לבעלה בימי טוהר עד שתשב שבעה ימים[39], חוששין[40] שמא ילדה בזוב וטועה היא. לפיכך האשה בזמן הזה [41]לאחר שעברו ז׳ לזכר[41] וי״ד לנקבה, אם פסקה שבעה נקיים מותרת לבעלה שאר הימים, עד מלאות ארבעים לזכר ושמונים לנקבה, ואף על פי שרואה דם הכתוב קראו דם טוהר[42]. וכן נמי אם פסקה שבעה נקיים והן הן ימי טומאה שבעה של זכר וארבע עשר של נקבה[43] ולא ראתה בהם דם, טהורה היא לבעלה כל ימי טוהר של זכר שהם שלשים ושלשה, וכל ימי טוהר של נקבה שהם ששים וששה, שכך שנו

14. מ׳: **ק** ארבעי׳ יום 15. ושמונים לנקבה: **ק** ולנקיבה שמנים יום 16. שרואה: **א ד** שראתה 17. לזכר: **ל ק** של זכר 18. ימי טומאה לנקבה: **ל** ימים של נקיבה **ק** ימי טומאתו של נקיבה 19. בליל: **ל** בלילי וכן בסמוך 20. יום ושלשת: **ל ק** ושלשה 21. ששים יום וששת: **ל** ששים וששה 22. שאין: **א ד** שאינה 23. לה: **ק** חסר 24. ימים: **א ד ק** חסר 25. זכר... נקבה: **א ד ק** נקיבה 26. מוספת: **ל** ומוספת **ק** ואספת 27. ימים: **ל** הימים 28. לי׳: **ל** לה 29. פ׳: **ל ק** חסר 30. ופסק: **ל ק** ופסקינן 31. בשאילתות: **ל** דשאלתות 32. דבכל: **א ל ק** משום דבכל 33. דוכתא: **ל ק** דוכתי 34. קג״ם: **א ל ק** קג״ם שהלכה כאביי 35. שבזמן: **א ד ק** בזמן 36. דברים: **א ל** מידי דברים 37. והנבונים: **ל** הנבונים 38. בזמה״ז: **א ק** האשה בזמן הזה 39. ימים: **ל** נקיים 40. חוששין: **א ד ק** וחוששין 41. לאחר שעברו ז׳ לזכר: **ד** לאחר ז׳ ימי טומאת׳ **ק** לאחר ז׳ ימי טומאה 42. טוהר: **ק** טהור 43. וי״ד של נקבה: **ל** או י״ד לנקבה

ג נח׳ הראשונים אם בזה״ז נוהג דין דם טוהר: לדעת רשב״ם, רס״ג, בה״ג, ר״ת, ר״י (מובאים בסמוך), השאילתות (פרשת תזריע, שאי׳ פה) והרא״ש (פ״י סי׳ ו) דם טוהר נוהג גם בזמננו, וכן דעת רבינו. לעומתם, דעת הרי״ף (פ״ב דשבועות ד, א), הרמב״ן (בהל׳ פ״ז, כ), הרשב״א (תוהב״א ב״ז, ו), הראב״ד (בעה״נ שער הפרישה עמ׳ כה), המאירי (ל, ב), האשכול (ח״א סי׳ לז), האגור (סו״ס אלף שעד), שדם טוהר לא נוהג בזה״ז (בדעת הרי״ף יש מח׳ ראשונים, ראה לקמן הע׳ טו). הרמב״ם בהל׳ איסו״ב (פי״א, ה-ז) כתב שזה תלוי במנהג, שבספרד וא״י לא נהגו בזה, ובצרפת נהגו. להלכה, הב״י (קצד, א סוד״ה ומ״ש רבינו) כתב שכיום נהגו כולם להחמיר בזה, וכ״כ הד״מ (שם ס״ק ב) ונפסק ברמ״א (קצד, א).

ד צ״ע כיצד יתכן שיהיו ז׳ ימים נקיים בימי טומאה דזכר, שהרי א״א לפתיחת הקבר בלא דם, ויום ראשון של הלידה טמא ולא מצטרף, וכן הקשה הסד״ט (קצד, ב) על הרמ״א (שם).

ה דעת אביי (שם) שימי הלידה שאינה רואה בהם אינם סותרים את ז׳ הנקיים (אם התחילה לספור לפני הלידה), אך גם אינם עולים ואינם מצטרפים כדי לטהר אותה. ואילו דעת רבא שהם גם מצטרפים לנקיים.

ו בעניין זה נח׳ הראשונים כיצד לפסוק. לדעת ר״ת (בתוס׳ שם ד״ה אביי) הלכה כאביי משום שיש ברייתא כמותו (כט, ב) והאות ל׳ של יע״ל קג״ם היא לידה. אולם דעת רוה״פ, מהם: בה״ג (סי׳ מב), רס״ג (הובא לקמן ובתוס׳ שם), רש״י (הובא בתרומה סי׳ צה, בתוס׳ שם, בפרדס הגדול סי׳ רעד, במח׳ ויטרי עמ׳ תריב, בס׳ האורה עמ׳ קעו), רמב״ם (איסו״ב פי״א, ז), ראב״ד (בעה״נ שער הפרישה עמ׳ כג), ראב״ן (סי׳ שכג), אשכול (ח״א סי׳ לח), רמב״ן (בהל׳ פ״ז, יז), רשב״א (לז, א), רא״ש (פ״ד סו״ס א), מרדכי (שבועות סי׳ תשלח), שהלכה כרבא. לדעתם אין זה מההלכות בהן נפסק כאביי, והאות ל׳ מיע״ל קג״ם רומזת לדין לחי העומד מאליו (עירובין טו, א).

ז הובא בתוס׳ (לז, א ד״ה אביי), באשכול (ח״א סי׳ לח), במנהיג (עמ׳ תקנו), במרדכי (סי׳ תשלח) ובראב״ש (שם).

ח הוא חלק מספרו, הל׳ הטומאה והטהרה, שרבינו מזכירו להלן.

חכמים ימי לידה שאינה רואה בהם עולין לה לספירת זיבתה. וכן נמי אם פסקה מן הדם שני ימים או שלשה מסוף ז׳ של זכר או י״ד[44] של נקבה, מוספת עליהם שאר הימים הנקיים[45], והיא מותרת לבעלה שאר הימים. וכן הלכה למעשה בימינו שאין לסור ממנה ימין ושמאל עכ״ל[ט] [46].

וכבר היה מעשה באשת החבר[47] ר׳ אליהו[י] שראתה אשתו בימי טוהר שלה לאחר שטבלה מלידתה, ושאל את רבינו חיים כהן[יא] [48] זצ״ל הלכה למעשה, והשיבו שדם טוהר טהור לגמרי ומותרת לבעלה, ועשה מעשה כדבריו. וגם הרב ר׳ יצחק[יב] זצ״ל שאל את ר״ת[49] הלכה למעשה, והשיבו[50] שדם טוהר טהור[51] לגמרי ומותרת לבעלה עד מלאות ימי טהרתה, ועשה מעשה על פיו.

אבל רבינו[52] יצחק אלפס זצ״ל[יג] (שבועות ד, א) פירש דהא[53] (סו, א) **דא״ר זירא[54] בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם[55] כחרדל יושבות עליו[56] שבעה נקיים, דהיינו[יד] בימי דם[57] טוהר[טו].** ונראה דהיינו טעמיה דאם לא כן מאי קא משמע לן, תנינא (מ, א) דדם[58] הנדה מטמא[59] בכל שהוא[טז]. מיהו כבר[60] פירשתי לעיל (סי׳ שלח) דקא משמע לן שאף על פי שאי אפשר לחלקה לטיפה לשלש ראיות, אף על פי כן מחמירות על עצמן וסופרות שבעה נקיים.

וזה לשון הלכות גדולות (סי׳ מב עמ׳ תמה) כולהו נשי[61] דהאידנא ספק זבות נינהו, ונדה דאורייתא לית לן, ויולדת נמי יולדת בזוב היא[62] קיימא לן דכל היולדת בזוב[63] עד דפסקה שבעה נקיים אסורה[64], אף על גב דעיילה לה בימי טהרה כמה יומי, אי נמי שלימו לה כל ימי[65] טהרה כיון[66] דלא פסקה שבעה נקיים אסורה[67] דהא זבה היא. אבל ודאי פסקה לה שבעה נקיים טבלה ומשתרייא. ואי חזיא דם[68] בימי טהרה[69], כוליה דם טוהר הוא עד ארבעים יום[70] לזכר ושמונים לנקבה. והיכא דלא חזאי[71] בתוך ימי לידתה עולין לה לספירת זיבתה. ע״כ ה״ג[72]. ובה״ג אחרים ראיתי כתוב והיכא דלא חזיא בתוך ימי לידתה עולין לה לזיבתה, וקיימא לן כר׳ יהודה דאמר (לו, ב) **דיה חדשה**[יז].

44. או י״ד: **ל** או מסוף י״ד 45. הימים הנקיים: **ל** ימים הנקיים בימי טהרתה 46. ושמאל עכ״ל: **א ד ק** ושמאל 47. החבר: **א ד ק** חסר 48. רבינו חיים כהן: **א** רבי חיים **ד ק** ר׳ חיים 49. ר״ת: **ל** רבי׳ תם זצ״ל 50. והשיבו: **ל** והשיב לו 51. טהור: **ק** חסר 52. רבינו: **א** רבי **ל** רבי׳ 53. דהא: **ק** הא 54. זירא: **א ק** חסר 55. טפת דם: **א ק** דם טיפה 56. עליו: **א ל ק** עליהם 57. דם: **ל ק** חסר 58. דדם: **א ל ק** דם 59. מטמא: **ל** חסר 60. מיהו כבר: **ל** מיהו למה שכבר **ק** מיהו שכבר 61. כולהו נשי: **א** כולהי נשי **ד** נשי **ל** כולהו נשי דה דידן 62. היא: **ל** היא, וכיון דיולדת בזוב 63. היולדת בזוב: **א** היולדת הזוב **ק** היולדות הזוב **ד** היולדות יולדות בזוב 64. אסורה: **א ל ק** אסירא 65. ימי: **א ק** יומי 66. כיון: **א ד ק** חסר 67. אסורה: **ל** אסירא **ק** אם ירא 68. ואי חזיא דם: **ל** דאי חזיא 69. טהרה: **א ד ק** טהרתה 70. יום: **א** סאה **ד ל** חסר 71. חזאי: **א ד** חזייא 72. ה״ג: **ק** הגה׳

ט אלו דברי רס״ג, והם זהים לדברי הרשב״ם דלעיל.

י כנראה ר׳ אליהו בר׳ יהודה מפריש בדורו של ר״ת.

יא תלמידו של רבינו תם.

יב הכוונה כנראה לר״י הזקן בן אחותו של ר״ת.

יג כך יוצא מפשט דבריו שם, שכתב שלמרות שקיי״ל כרב שמעיין אחד וכו׳, כיון שיש יולדת בזוב שצריכה ז׳ נקיים בתוך ימי הטוהר, עושים הרחקה יתירה כר׳ זירא, וכל דם שתראה תשב עליו ז׳ נקיים. וכך הבינו מדבריו רוב הראשונים.

יד יש להעיר שמדיוק לשון הרי״ף לא נכתב שם שר׳ זירא תיקן דווקא בזה, אלא כתב שחומרת ר׳ זירא שייכת גם בדם טוהר, וכנראה שזו כוונת רבינו.

טו וכך הבינו מדבריו רוב הראשונים. אולם המהר״ם (בשו״ת ח״ב סי׳ כד, הובא גם במרדכי סי׳ תשלח, בתשו׳ מימוני לס׳ קדושה סי׳ ה, וכן בחידו׳ אנשי שם על הרי״ף שם) הסביר שהרי״ף סובר שיש היום דין דם טוהר, ומה שכתב שאוסרים דם טוהר זה בכה״ג שספרה נקיים מימי הטומאה לטהרה ועדיין לא טבלה וראתה בימי הטוהר דם, שסותרת הז׳ נקיים. וכ״כ הב״י (סי׳ קצד) מסברא דנפשיה. ובעניין זמן ההנהגה להחמיר בדם טוהר, לדעת הרמב״ם (איסו״ב פי״א, ו) תקנה זו נתקנה בימי הגאונים ובזמן הגמ׳ כלל לא נהגה. ומהרמב״ן (בהל׳ פ״ז, כ) יוצא שחומרא זו נהגה בזמן הגמ׳, והגאונים רק החרימו מי שיעבור עליה. ועי׳ ב״י (קצד, א סוד״ה כתב הרמב״ן).

טז רבינו מביא כאן את הבנת הרי״ף בדברי ר׳ זירא, אך לא את סברת טעמו. טעם ההחמרה לרי״ף הוא, כיון שיולדת בזוב צריכה ז׳ נקיים, גם בימי הטוהר החמירו שמא יטעו להתיר. ועי׳ בראב״ד (בעה״נ ש׳ הפרישה עמ׳ כה) שכתב שהחשש שמא תטעה האשה לחשוב, שגם לאחר ימי הטוהר טהורה כשרואה דם. ועיין ברשב״א (תוהב״א ב״ז, ו) וברמב״ן (שם) שהביאו טעמים נוספים להחמרה.

יז במשנה שם נחלקו ממתי נחשיב דם כדם קושי (דם שהאישה רואה קודם לידתה עקב הצירים, שאינו מטמא בימי זיבתה). לדעת ר״מ אפי׳ ארבעים וחמישים יום קודם הלידה נחשב כדם קושי, לר׳ יהודה מחשיבים רק את החודש התשיעי, ולר׳ יוסי ור׳ שמעון אין קישוי יותר משבועיים. בה״ג פסק כר׳ יהודה, והרמב״ם (איסו״ב פ״ז, א) פסק כר׳ יוסי ור׳ שמעון. דין דם קושי לא הוזכר בשו״ע, משום שלאחר חומרת ר׳ זירא בכל דם שרואה יושבת ז׳ נקיים.

הרי שפירשנו[73] שרשב״ם[74] ורבינו סעדיה גאון זצ״ל והלכות גדולות כולהו סבירא להו דימי לידתה[75] שאינה רואה בהן עולין לה לימי ספירתה.

וסוף פרק בא סימן (נד, ב) אסיקנא דימי לידתה שאינה[76] רואה בהן עולין לה לימי ספירתה. וסוף פרק בנות כותים (לז, א) **תניא ר׳ מרינוס אומר אין לידה סותרת בזיבה. אבעיא להו מהו שתעלה. אביי אמר אינה סותרת ואינה עולה, ורבא אמר אינה סותרת ועולה.** וכתב רש״י זצ״ל[77] בתשובה[ח] אבעיא להו מהו שתעלה, הך בעיא לר׳ מרינוס הוא דקא מבעיא ליה מאי קאמר, ולאו תלמודא באפי נפשיה[78] קא בעי לה. דאילו לקמן בפרק[79] בא סימן (נד, א) **בעיא**[80] **ימי לידתה שאינה רואה בהן מהו שיעלו**[81] **לספירת זיבתה**[82], ואין שיטת התלמוד לשאול בעיא[83] שתי פעמים בגמרא[ט]. [כ][84]והכא לר׳ מרינוס הוא דבעי לה, דנקט לישנא דאינה סותרת, ואיבעיא לן מאי סבירא ליה בעלייה, אי אמרינן מדלא קאמר לידה עולה בספירתה, אינה סותרת ואינה עולה[כ] [84] אית ליה, או דילמא הא בהא תליא, כיון דאינה סותרת[85] על כרחין עולה, דאם כן לא מניא רצופין ורחמנא אמר אחר אחר לכולן.

אביי אמר אינה סותרת דוקא קאמר **ואינה עולה**, ימי לידתה אפילו אינה רואה בהן אין משלימין לספירתה, אלא משלמת לאחר שבועים. ולית[86] ליה לר׳ מרינוס הא דתניא לקמן (נד, ב) **ימי לידה**[87] **שאינה רואה בהן עולין לה**[88] דכי[89] הדרא ומשלמא אחר שבועים אחר אחר[90] הוא כדמפרש אביי לקמן. והני מילי דלא חזיא דם בהך[91] לידה, אבל חזיא[92] דם לאו אחר אחר[93] הוא, ואף על גב דלאו[94] טומאת זיבה הוא[95] מכל מקום[96] נקיים מדם בעינן, והאי דם הוא דפסיק לה וסתרה, דהא אפילו דם טוהר סותר כדאמרן לעיל לרב דאמר מעיין אחד הוא, וכל שכן דם לידה דימי טומאתה[97], וטעמא משום דגורם טומאה[98] מקרי שפיר.

רבא אמר אינה סותרת ועולה, וימי לידתה שאינה רואה בהן משלמת[99] בהן נקיים[100] של זיבתה ואינה צריכה לספור נקיים אחר שבועים. **אמר רבא מנא אמינא לה** דכל דאית[101] ליה אינה סותרת אית ליה[102] עולה, **דתניא ואחר תטהר** כו׳. על כרחיך ר׳ מרינוס לא פליג אקרא. וכן אחר כך[103] דמייתי[104] ראיה מקרא דוטהרה מזובה, על כרחיך ר׳ מרינוס לא פליג אקרא. ואביי מייתי לקמן בסמוך (לז, ב) **מנא אמינא לה** דאיכא תנא דפליג אברייתא דבא סימן דסברה עולין[105], וכיון דאשכחן תנא דפליג עליה איכא למימר דר׳ מרינוס (סתמא) [כותיה][106] סבר מדלא קאמר בהדיא דעולה. והוא הדין דהוה מצי[107] לאייתויי ההיא דיצאה מלאה ובאת[108] ריקנית דלעיל (כט, ב) דאית ליה דאין[109] עולין, אלא דאי הוה מייתי לה הוה מוקי לה רבא נמי כר׳ אלעזר כדמשני לקמן בשמעתין על ברייתא אחריתי. ע״כ לשון[110] התשובה.

והשתא לפירושו[כא], בין אביי ובין רבא תרווייהו מצו סברי כמסקנא דסוף פרק בא סימן דעולין, ואליבא[111] דר׳ מרינוס הוא דפליגי.

וקשה[כב] לפירושו, היכי דייק מנא אמינא לה מזובה ולא מלידתה דעולין דאקרא לא פליג ר׳ מרינוס. הא

73. שפירשנו: **א ד ל** פירשנו 74. שרשב״ם: **ל** שרשב״ם זצ״ל 75. לידתה: **ל** לידה 76. שאינה: **ל** שאין 77. זצ״ל: **ל** חסר 78. באפי נפשיה: **ל** חסר 79. בפ׳: **ל ק** בסוף 80. בעיא: **ק** בעינן 81. שיעלו: **ל ק** שיעלה 82. זיבתה: **א** זיבה **ד** שבעה **ק** זיבת 83. בעיא: **ל** דבעיא 84. והכא לר׳ מרינוס... ואינה עולה: **א ק** והכי **ד** [אלא אליבא דר׳ מרינוס בעי מהו שתעלה דמדנקט אין לידה סותרת ולא קאמר נמי דעולה שמע מינה דהכי] (והכי) ר׳ ביאורים 85. כיון דאינה סותרת: **ל** דכיון דסותרת 86. ולית: **ל** דלית 87. לידה: **א ק** לידת **ל** לידתה 88. לה: **ל** חסר 89. דכי: **א ק כי ל** וכי 90. אחר אחר: **א** אחד אחד **ל** אחר אחד **ק** אחד 91. בהך: **ל** בהנך **א ד** בהד׳ 92. חזיא: **ל** אי חזיא 93. אחר אחר: **א ק** חד אחד **ל** חד 94. דלאו: **א ק** דלא 95. הוא: **ל** היא 96. מ״מ: **ל** חסר 97. טומאתה: **ל ק** טומאה 98. טומאה: **ל** זיבה 99. משלמת: **א ק** ומשלמת 100. נקיים: **ל** ז׳ נקיים 101. דאית: **א ק** אית 102. לי׳: **א ק** לה 103. וכן אחר כך: **ל** ואחר כך 104. דמייתי: **א ל ק** מייתי 105. עולין: **א ק** עולין דתניא כמ׳ **ל** עולין דתני׳ כו׳ 106. (סתמא) [כותיה]: **א ל ק** סתמא 107. מצי: **ל** מצי אביי 108. ובאת: **א ל ק** ובאתה 109. דאין: **ל** אין 110. לשון: **א ק** לשונו 111. ואליבא: **א ל** ואליב׳ **ק ד** ואליביה

יח תשובה זו הובאה בקיצור מסויים בס׳ התרומה (הל׳ נדה סי׳ צח) ושם נאמר שהמקור: ״פרש״י בהגה״. בשם תשובת רש״י הובאו הדברים בקצור בתוס׳ (לז, א ד״ה אביי) והוזכרו בראב״ש (פ״ד סי׳ א).

יט עי׳ בתוס׳ (שם) שהביאו עוד שתי הוכחות לכך שהמח׳ היא רק בדעת ר׳ מרינוס.

כ והכא לר׳ מרינוס... ואינה עולה - ר׳ שנו״ס. עפ״י השלמה זו מכת״י ל אין צריך לתיקון שהוסיף באו״ז הנדפס.

כא כ״כ גם בתוס׳ נדה (שם).

כב וכן הקשו בתוס׳ נדה (שם).

על כרחיך ר׳ אליעזר[112] פליג דאמר מיסתר נמי סתרא[113] דכל שכן[114] דאינה עולה וכדמשני רבא גופיה לקמן. ויש לומר דהוה מצי למימר וליטעמיך ובכמה דוכתי בתלמוד כי האי גוונא. ואם תאמר האיך[115] מתוקמא ההיא (כט, א) דיצאה[116] מליאה דהמפלת כר׳ אליעזר, הא מוקמינן לה התם כר׳ עקיבה דבעי ספורין בפנינו[117], ור׳ אליעזר פליג עליה לעיל פרק קמא (ז, ב) ולקמן פרק בתרא (סט, א), ויש לומר דאתיא כוותיה בחדא[כג].

אמנם ר״ת[כד] [118] פירש דהלכתא כאביי דאמר אין עולין, ומדקדק מהלכה דטועה דקאמר (ל, א) שמע מינה תלת, ולא קאמר שמע מינה אין עולין לאפוקי מברייתא דסוף פרק בא סימן. דהלכה דטועה סוברת דאין עולין, אלא[119] אינו מונה אלא דברים של חידוש, ר׳ עקיבה היא, ר׳ ישמעאל[כה] היא, טבילה בזמנה מצוה, אבל הא פשיטא[120] לן דאין עולין[כו].

עוד[121] אומר ר״ת[122] דמאן דסבר עולין היינו[123] רב הונא בריה דרב יהושע[124] דמסיק הכי, אבל רב פפא דחי לה התם (נד, ב) ולא קיבל תשובתו של רב הונא. ותדע דרב פפא לא[125] הדר ביה אלא סובר[126] כאביי דאמר אין עולין, מדפריך בסוף סוגיין דבנות[127] כותים (לז, ב) וכי דנין אפשר משאי[128] אפשר, ומשני ר׳ אליעזר היא, ורב פפא אמר על כרחך[129] הקישו הכתוב. ולמה ליה לרב פפא למימר הכי[130] הא בלאו הכי אומר[131] רבא כר׳ אליעזר, משמע[132] דרב פפא לטעמיה דסבר אין עולין.

ועוד אומר ר״ת דהיינו למ״ד של יע״ל קג״ם, ולא כמו שפירש רש״י זצ״ל[כז] דהיינו ההיא דלחי העומד מאליו דעירובין (טו, א).

והביא ראיה מהלכות נדה דרב סעדיה גאון[133], הכתובות אחר סידור ברכות דרב סעדיה גאון המתחיל אספנרית, שכתב יולדת צריכה שבעה נקיים, שאם פסק הדם לאחר שבוע של זכר ושבועים[134] של נקבה צריכה שבעה נקיים וצריכה ליבון וחפיפה[135]. מכלל דתוך[136] שבוע או[137] שבועים אין עולין לה שבעה[138] נקיים.

ומיהו באותו ספר עצמו בדברי[139] חיבור הטומאה והטהרה שחיבר רב סעדיה כתוב[140] דלא כדברי ר״ת כדפרישית לעיל, ובהדיא חולק על ר״ת[כח].

ומה שמדקדק ר״ת דלא קאמר בהלכה דטועה שמע מינה אין[141] עולין, יש לפרש[כט] דלא חשיב אלא הנהו תלת דקאמר (ל, א) ר׳ שמעון[ל] [142] היא, ר׳ עקיבה היא, וטבילה בזמנה מצוה לאפוקי מדר׳ יוסי בר׳[143] יהודה. אבל בהא דאין עולין לא הוה מצי למימר שמע מינה ר׳ אליעזר היא דאמר אין עולין, דהא לאביי אתיא אפילו למאן דאמר דפליג על ר׳ אליעזר[144] דאמר מסתר נמי סתרא, כדאמר אביי סוף[145] בנות כותים (לז, א) דלר׳ מרינוס דאמר אינה[146] סותרת אין עולין.

וקצת[לא] היה נראה הלכה כאביי מהני[147] אמוראי דלקמן בפרק יוצא דופן (מב, א) גבי פולטת שכבת זרע

112. אליעזר: **א ל ק** אלעזר 113. סתרא: **ד** סתרי 114. דכש״כ: **ל** וכ״ש 115. האיך: **א ק** היכי **ל** והיכי 116. דיצאה: **א ק** דיצאתה **ל** דיצת׳ 117. בפנינו: **ל** לפנינו 118. ר״ת: **ל** רבי׳ תם זצ״ל 119. אלא: **ק** חסר 120. הא פשיטא: **א** הא בזמנה פשיט׳ 121. עוד: **ל** ועוד 122. ר״ת: **ל** רבי׳ תם זצ״ל 123. היינו: **ל** חסר 124. יהושע: **ל** חסר 125. דרב פפא לא: **א ד ק** דלא 126. סובר: **ל** סבר 127. דבנות: **ל** דפ׳ בנות 128. משאי: **א ל ק** מאי 129. כרחך: **א ק** כרחין **ל** כרחי׳ 130. הכי: **ל** חסר 131. אומר: **ל** אוקמה **ק** אמר 132. משמע: **ל** אלא משמ׳ 133. גאון: **ל** גאון זצ״ל וכן בסמוך 134. ושבועים: **א** או שבועים **ל ק** או שבועיים 135. וחפיפה: **א ד ק** ואסיפה וכן תיקן בנדפס על הגיליון 136. דתוך: **ל** דשבוע או 137. או: **א ק** הן 138. ז׳: **ל** למניין שבעה 139. בדברי: **א ק** כדברי 140. כתוב: **ד** כתב 141. אין: **ל** דאין 142. ר׳ שמעון: **ד** (ר״ש) [ר׳ ישמעאל] ר׳ שמעון 143. בר׳: **א ק** כר׳ 144. על ר׳ אליעזר: **ד** אר״א 145. סוף: **ל** ס״פ 146. אינה: **א** דאינה 147. מהני: **א** מהנה **ל ק** מהנהו

כג כך פירש גם בס׳ התרומה (שם), וכעין זה כתבו התוס׳ (שם).

כד שיטת ר״ת הובאה בתוס׳ (שם, ובדף ל, א ד״ה ש״מ תלת), בתרומה (שם) ובעוד פוסקים שהזכירוהו ודנו בשיטתו. ועי׳ ספר הישר (חי׳ סי׳ קפא).

כה בגמ׳ לפנינו: ר׳ שמעון, וראה בסמוך.

כו ר״ת מדייק א״כ, שאין עולים לה הימים הנקיים בימי הטומאה, מכך שהגמ׳ לא חידשה עניין זה בברייתא דטועה.

כז ר׳ פירוש רש״י: ב״מ (כב, ב), קידושין (נב, א), סנהדרין (כז, א) (בכל המקורות בד״ה יע״ל קג״ם).

כח הכוונה לסיום דברי הרס״ג שהובאו לעיל, שם אמר: ״וכן נמי אם פסקה מן הדם שני ימים או שלשה מסוף ז׳ של זכר או י״ד של נקבה, מוספת עליהם שאר הימים הנקיים, והיא מותרת לבעלה שאר הימים״, כלומר שימי הלידה עולים לימי הזיבה, מפורש דלא כר״ת. וכן הוכיח דלא כר״ת גם בס׳ התרומה בסוף סי׳ צח.

כט וכ״כ בתוס׳ (שם).

ל ר׳ שנו״ס. בכל כתה״י הגירסא: ר׳ שמעון, וכ״ה בגמ׳ לפנינו, ולא ברור מדוע תיקן בדפוס **ד** את הגירסה. בגמ׳ הסדר של השלושה שונה, קודם ר״ע ואח״כ ר״ש.

לא עי׳ תוס׳ (לג, א ד״ה רואה).

דרואה הויא[148] וסותרת יום אחד, והיינו כאביי דאמר **שלא תהא מפסקת טומאת זיבה.** מיהו יש לומר דרבא נמי קפיד שלא תפסיק טומאת לידה שהיא טומאת שבעה[149] דומיא דזיבה, אבל בטומאת פליטה שאינה[150] סותרת כי אם יום אחד לא קפיד. ולפי זה מצי סברי[151] דאמוראי[152] (ל, א) (מב, א) רואה הויא וסתרה כרבא.

רשב״ם זצ״ל[153] ורבינו סעדיה גאון[לב] זצ״ל[154] וה״ג[155], כולהו סבירא להו דימי לידה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה, ור״ת זצ״ל[156] פסק דאין עולין.

כתוב[157] בספר הישר[לג] (חי׳ סי׳ קנה [קפא]) דיולדת צריכה שבעה נקיים[158] בימי[לד] טוהר שלה וטובלת[לה 159], ואם ראתה דם קודם טבילה (אסורה) [אינה סותרת][160], אותה ראיה בטילה היא ותטבול בתוך שלשים ושלש לזכר או ששים ושש לנקבה וכן הלכה[161], ע״כ לשונו.

נראה שרוצה לומר אם עברו עליה ז׳ ימי טומאה דזכר או י״ד ימי טומאה דנקבה וספרה שבעה נקיים, ועד שלא טבלה ראתה, שאותה ראיה בטילה היא וטובלת ומשמשת לערב, ואינה צריכה לחזור ולספור עוד[162] שבעה נקיים אחרים. וכבר נשאל ר״ת[163] הלכה למעשה על כי האי גוונא, והשיב[לו] דבר[164] פשוט הוא דאינה צריכה לחזור ולספור עוד שבעה נקיים אחרים, דכיון דאלו טבלה אפילו הדם שראתה[165] אחר כך טהור, דדם טוהר הוא, השתא נמי לא סתר. ואף על גב[לז 166] דהוא עצמו טמא, כדם[167] נדה דעלמא היא, וטהורה[168] כשתטבול, דהא לאו נדה היא, כדמוכח כולה שמעתא דביומי וטבילה תלי[169] רחמנא לרב דקיימא לן כוותיה (לה, ב). דאלו דם נדה הוה[170] לא היתה מותרת, ואף הדם לא היה[171] טהור לאחר טבילה. וכן כתב מורי אבי העזרי[לח] (סי׳ קעט) להתירא[172] כדברי ר״ת, והורה[173] הלכה למעשה.

ורבינו יצחק בר שמואל הביא[174] ראיה להתירא[לט 175] דאמר בבנות כותים (לו, א) בפלוגתא דרב ולוי **תא שמע יולדת בזוב שספרה ולא טבלה וראתה, הלכו בית שמאי לשיטתן,** פירוש שמטמא לח ואינו מטמא יבש, **ובית הלל לשיטתן,** פירוש דמטמא לח ויבש כו׳, עד **הכא ביולדת [נקבה][176] בזוב עסקינן[177], דשבוע קמא פסקה ושבוע בתרא לא פסקה, וקסבר ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה[178] לימי ספירתה.** והשתא מדברי בית שמאי[179] אליבא דלוי נשמע לבית הלל אליביה[180] דרב דהלכתא כוותיה. לאו אמר לוי[181] דבית שמאי סברי מעיין אחד והתורה טימאתו כל ארבע עשר לנקיבה, אפילו הכי היכא שהפסיקה שבוע קמא אף על גב דחזיא כל שבוע בתרא דם טמא

148. הויא: **ד** היא 149. טומאת שבעה: **א ד** טומאתה 150. שאינה: **א ל ק** אינה 151. סברי: **ד** סביר 152. דאמוראי: **ל** אמוראי 153. זצ״ל: **ה ב** חסר 154. גאון זצ״ל: **ב** חסר 155. וה״ג: **ה** חסר 156. זצ״ל: **ב** חסר 157. כתוב: **א** כת׳ **ק** כתב 158. ז׳ נקיים: **ק** חסר 159. וטובלת: **א ד ק** ונאכלת ר׳ ביאורים 160. (אסורה) [אינה סותרת]: **א ל ק** אסורה 161. וכן הלכה: **ק** חסר 162. עוד: **ל** חסר **ק** עד 163. ר״ת: **ל** רבי׳ תם זצ״ל 164. דבר: **ל** דדבר 165. שראתה: **ל** שתראה 166. ואע״ג: **ל** דכיון 167. דהוא עצמו טמא כדם: **א ק** דהוא עצמה טמא בדם **ד** דהיא עצמה כדם 168. וטהורה: **ל** טהורה 169. תלי: **א ל** תלא **ק** תלה 170. הוה: **ק** הוא הוה ליה 171. היה: **א ד** הוה 172. להתירא: **ל** להתיר **ק** יתיר״א 173. והורה: **ק** והו׳ לה 174. שמואל הביא: **ל** שמו׳ זצ״ל הורה להיתירא והביא 175. להתירא: **ל** חסר 176. [נקבה]: **ל ק** חסר 177. עסקי׳: **ל** פסיק׳ **ק** עסיקנן 178. לה: **א ד** חסר 179. מדברי ב״ש: **ל ק** מדב״ש 180. אליביה: **ל** אליב׳ 181. לוי: **א ק** לוי לעיל

לב לפי מסקנת רבינו האו״ז לעיל, שרס״ג סובר שימי לידה עולין לה (הע׳ כז), ודלא כר״ת שהוכיח מדברי רס״ג כשיטתו.

לג דברי ר״ת הובאו בתוס׳ (לו, א ד״ה שבוע בתרא) ובהגה״מ (איסו״ב פ״ז אות א).

לד בספר הישר לפנינו כתוב: **כימי טוהר.** ויותר מובנת גרסת רבינו, שר״ת לשיטתו שמתחילה למנות הז׳ נקיים רק בימי הטוהר, וכדלעיל.

לה וטובלת - ר׳ שנו״ס שגרסת כתה״י **א ק** והדפוס: **״ונאכלת״,** בשל הקושי בהבנת ההקשר הוסיף המלבה״ד (באותיות קטנות) לאחר המילה נאכלת: **(ע״ד אכלה ומחתה פיה).** תקנו את הנוסח עפ״י כת״י ל, וכ״ה בסה״י, ולפי תיקון זה אין צורך בתוספת שבנדפס.

לו תשובת ר״ת זו להלכה למעשה מובאת בראבי״ה (סי׳ קעט), בשינויים קלים, ואיננה בס׳ הישר ובתוס׳ (שם לו, א ד״ה שבוע בתרא).

לז הלשון כאן משובשת (עי׳ שנו״ס), וכוונתו למחלוקת ב״ה וב״ש במשנה (לד, א) בעניין דם יולדת שלא טבלה, שלב״ש מטמא דווקא לח ולב״ה לח ויבש, וביולדת בזוב כו״ע מודים שמטמא לח ויבש.

לח הראבי״ה שם הביא דברי ר״ת ואח״כ כתב שדן בזה עם רבו הרא״ם ממיץ, ואמר לו הרא״ם שצריך להחמיר בזה, ולא כתוב שם כיצד הכריע. אולם רבינו האו״ז (כאן ובסוף הסימן) כותב שרבו, הראבי״ה, סובר למעשה כר״ת, וכ״כ המרדכי (שבועות סי׳ תשלח).

לט ראיה זו מובאת בספר התרומה (סי׳ צח) בשם ר״ת.

הוא[182] אפילו הכי לא סתרה מה שמנתה בשבוע קמא, אם כן לבית הלל אליביה[183] דרב דהלכתא כרב[184] דסברי מעיין אחד, ואפילו היכא שכבר ספרה לה[185] שבעה נקיים היא טמאה עד שתטבול, דביומי וטבילה תלי[186] רחמנא, אי לאחר[187] שבעה נקיים חזיא[188] קודם טבילה אינה סותרת מה שמנתה, וטובלת לערב ומשמשת. דכל דין שיש לבית שמאי בשבוע שניה הרי הוא[189] לבית הלל עד שתטבול.

מיהו אינו נראה[190] בעיני דשמא הואיל שעשאוהו כשל[191] תורה שמטמא לח ויבש, עשאוהו נמי כשל[192] תורה לענין זה שתסתור כל שבעה וצריכה שבעה נקיים אחרים. והכי משמע לכאורה[193] לעיל דהא בהא תליא, דתניא (לה, ב) **אמרו להם בית הלל לבית שמאי אי אתם מודים בנדה שלא טבלה כו׳ עד אמרו להם בית הלל יולדת בזוב תוכיח שאם טבלה וראתה טהורה, לא טבלה וראתה טמאה. אמרו להם הוא הדין והיא התשובה.** ומוקמינא[194] פלוגתייהו ביולדת בזוב שספרה ולא טבלה, [195]כדתניא יולדת בזוב שספרה ולא טבלה[195] הלכו בית הלל לשיטתן ובית שמאי לשיטתן. הרי משמע להדיא דהיכא שבית הלל מטמאין לח ויבש סברי דטמאה. מיהו יש לומר דטמאה טומאת ערב. וגם נוכל לפרש דחומרא דר׳ זירא נוהגת בכי האי גוונא.

ופרק יוצא דופן (מב, א) **אמר ר׳ זירא א״ר חייא בר אשי אמר רב, יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקר ממנה דם, בירידה טמאה, בעליה טהורה.** ופירש רשב״ם[מ] [196] מטומאה לטהרה אחר[197] י״ד. וקיימא לן כבית הלל דאמרי[198] בבנות כותים (לה, ב) **ביומי וטבילה תלא** רחמנא דלא הוה[199] דם טוהר אלא לאחר הטבילה, ונעקר דם מן המקור ובא לבית החיצון ועמד שם יום או יומים. אם בירידה נעקר קודם שטבלה ובא לו לבית החיצון[מא] קודם הטבילה, טמאה אף לאחר הטבילה כל זמן שהוא בא. וכשיצא בעיא[200] טבילה אחריתי דלא טהרתה[201] טבילה. והיינו דתניא יולדת מטמאה בבית החיצון, עכ״ל.

ולא טהרתו[202] טבילה לדם שבבית החיצון, וטמאה טומאת ערב, כדפי׳ רשב״ם ורש״י להדיא שאינה טמאה אלא טומאת ערב במילתיה דר׳ ירמיה (מב, א). **דאמר ליה ר׳ ירמיה לר׳ זירא בירידה אמאי טמאה, טומאה בלועה[203] היא,** ופי׳ רשב״ם ורש״י (ד״ה טומאה בלועה) ולא למיא לכל הנשים שמטמאות[204] בבית החיצון. להתם משום דאיהמ[205] הוא וטומאת שבעה, ורחמנא אמר בבשרה מכי אתא לבית החיצון הויא[206] דאיה, אבל הכא משום נגיעה[מג] הוא וטומאת ערב. דאי משום דאייה, הא[207] מאתמול איעקר ומאתמול הויא[208] דאיה. ודאיה דאתמול לא מהניא לה[209] האידנא, דאתמול הוו[210] להו ימי טומאה, והשתא הוו[211] להו ימי טוהר, עכ״ל.

הרי משמע להדיא דכל ראיה שהיא[212] רואה אפילו לאחר ז׳ ימי זכר[213] וי״ד לנקבה[214] קודם הטבילה, דאינה ראיה ואינה מטמאה אלא טומאת מגע. אם כן הוא הדין ביולדת בזוב שספרה[215] שבעה נקיים, דכל זמן שלא טבלה ימי טומאה הם ולא מהני[216] בהו ראיה אלא בתורת מגע. דכך שוה ליולדת בזוב לאחר שבעה נקיים כמו ליולדת גרידא לאחר ז׳ או לאחר י״ד. והא דתניא בבנות כותים (לה, ב) **אמרו להן בית הלל לבית שמאי אי אתם מודים בנדה שלא טבלה וראתה שהיא טמאה,** אית לן לפרש שטמאה טומאת ערב אבל אינה שומרת יום כנגד יום[217].

182. הוא: **ל** חסר 183. אליביה: **א** אליב׳ **ל ק** אליבא 184. כרב: **ל** כוותיה 185. לה: **ל** חסר 186. תלי: **א ל** תלא **ק** תליא 187. לאחר: **ל** חזיא לאחר ספירה 188. חזיא: **ל** חסר 189. הרי הוא: **א ק** הוא הרי **ד** ה״ה 190. אינו נראה: **ק** אינן נראין 191. כשל: **א** כשל בני **ק** בשל 192. כשל: **ק** בשל 193. לכאורה: **ל** חסר 194. ומוקמינא: **א** ומוקמינ׳ **ל** ומוקמי׳ **ק** ומוקמנין 195. כדתני׳ יולדת... ולא טבלה: **א ד ק** חסר 196. ופי׳ רשב״ם: **ל** ופרשב״ם זצ״ל 197. אחר: **ל ק** לאחר 198. דאמרי: **ל** ואמ׳ 199. הוה: **א ל ק** הוי 200. בעיא: **ל** צריכה 201. טהרתה: **א ל** טהרתיה **ק** שהרתיח 202. טהרתו: **א ק** טהרתיה **ל** טהרת׳ 203. בלועה: **א ק** בליעה 204. שמטמאות: **א ק** שמטמאה 205. ראיה: **ד** ראיה [דמאתמול] 206. הויא: **ד ק** הוי **ל** הוא 207. הא: **א ק** והא 208. הויא: **ד** הוה **ל ק** הוי 209. לה: **ל ק** ליה 210. הוו: **א ק** לא הוו **ד** הוה 211. הוו: **ד** הוה **ק** הוי 212. שהיא: **א ק** שהוא 213. ימי זכר: **ל** ימים לזכר 214. לנקבה: **א ל ק** ימי נקיבה 215. שספרה: **ל** שסופרת 216. מהני: **ל ק** מהניא 217. כנגד יום: **ל** חסר

מ וכן פירש רש״י בסוגיא (ד״ה מטומאה לטהרה).

מא עי׳ חיד׳ הרמב״ן על אתר (ד״ה יולדת) שחולק על הסבר זה בגמ׳, ומסביר שמדובר, שהדם עדיין לא הגיע לבית החיצון, אלא האישה הרגישה ביציאתו, והוא נמצא בין השיניים ולפנים.

מב ר׳ שנו״ס, שבנדפס הוסיף: ׳דמאתמול׳, משום שכך כתוב ברש״י בגמ׳. אלא שהב״ח בהג׳ מחק תיבה זו ברש״י שם, וממילא תוספת זו גורעת.

מג ברש״י לפנינו: משא ונגיעה.

מיהו ראייתו של רבינו יצחק שכתבתי לעיל אינה[218] נראה[219] בעיני, דעל כרחיך ההוא[220] לישנא אינו עיקר דשני[221] לוי דקא סברי[222] בית שמאי דימי לידתה[223] שאינה רואה בהן עולין לה לימי ספירתה, דאם כן קשיא דבית שמאי אבית שמאי[224], דבהלכה דטועה סוף פרק המפלת (כט, ב) סברי דאינן עולין. אלא על כרחיך ההוא לישנא עיקר דאמר (לו, א) **אנא דאמרי כתנא דשוין**, והאי לישנא בתרא כדי נקטיה, וכהנה רבות בתלמוד ועת לקצר.

מיהו יש לומר דראייתו של רבינו יצחק עיקר היא. שאם תאמר שבית שמאי ובית הלל סברי[225] שאינן[226] עולין, איכא למימר התם שמע מינה ארבע ושמע מינה דאין עולין. אלא יש לומר כמו שפירש ה״ר מנחם[227] מיוני[מד] זצ״ל דלהכי לא אמר[228] שמע מינה מהך[229] משום דאיכא למימר דספוקי מספקא ליה[230] אי עולין אי אין עולין[231], ואזיל לחומרא לאטבולה שבוע שלישית[232] ביממי[233]. וכדאשכחן נמי דמספיקא מחמירינן לאטבולי [234]בזמנה דאימור יולדת בזוב הכי נמי איפשר דמספקא להו אין עולין, ואי אין עולין מכל מקום מחמרינן לטבול בזמנה[234] דילמא אינן עולין, אבל בענין[235] ספורין לפנינו פשיטא דסברי דבעינן ספורין לפנינו. הלכך אפשר שתירוץ של לוי אמת הוא. מיהו אפילו אם תימצי לומר דבית שמאי ובית הלל סברי אינן עולין, וקשה על תירוצו של לוי, מכל מקום הואיל וירד לוי לאותה סברא לומר דהיכא שספרה כבר[236] שבעה נקיים וראתה אחר כך קודם טבילה דאותה ראיה אינה סותרת, שמע מינה דפשיט ליה ללוי דכל ראיה שאחר ספירת שבעה נקיים לא סתרה אלא יום אחד.

יולדת שספרה שבעה נקיים אחר י״ד לנקיבה וז׳ לזכר, ואחר כך קודם שטבלה ראתה ראייה אחת, אותה ראייה בטילה היא, וטובלת ומשמשת לערב, כך השיב ר״ת זצ״ל[241], וכן נראה לר״י זצ״ל, וכן הורה הלכה למעשה רבינו אב״י העזרי זצ״ל. ורבינו אליעזר ממיץ זצ״ל אומר שצריכה לחזור ולספור שבעה נקיים אחרים קודם שתטבול.

ומורי אבי העזרי[237] אמר לי[מה] שרבינו אליעזר ממיץ זצ״ל היה אומר שצריכה לחזור ולספור שבעה נקיים אחרים, ומחק מספר הישר שלו שהיה כתוב[238] שמשמע להתירה[239]. מיהו הואיל ור״ת ורבינו יצחק בר שמואל ומורי אבי העזרי שוים בדבר להתירה[240], הסומך עליהם לא הפסיד[מו]:

(שמ) פרק יוצא דופן (מב, א) **ת״ר הזבה, והנדה[א], ושומרת יום כנגד יום, והיולדת, כולן מטמאות[1] בפנים כבחוץ. בשלמא כולהו לחיי, אלא יולדת, אי בימי[2] נדה נדה, אי בימי זיבה זיבה** כו׳ עד **כגון שהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור[3] וכדרב הושעיא, דאמר רב הושעיא גזירה שמא יוציא הולד[4] ראשו חוץ לפרוזדור. ופירש רש״י[5]** (שם, ב ד״ה כגון שהוציא) ואולד קאמר[ב] [6] לאף על גב דלאשה בפניס הוא, דהיינו בית החיצון[ג], הוי כילוד ועומאה לידה, וכדרב הושעיא דאמר חוץ לפרוזדור יולד הוי. (ד״ה דאמר רב אושעיא) דתנן פרק בהמה המקשה (חולין עב, א) אשה שמת עוברה בתוך מעיה ופשטה היא את ידה ונגעה בו, הרי היא עומאה עומאת שבעה, ואשה טהורה על שיצא הולד.

218. אינה: **ל** אינו 219. נראה: **ל** נר׳ 220. ההוא: **ק** ההיא 221. דשני: **ל** דשאני 222. דקא סברי: **א ק** דקסברי 223. לידתה: **ל** לידה 224. אב״ש דבהלכה: **ל** אדב״ש ודב״ה אדב״ה רב הלכה 225. סברי: **א ק** חסר 226. שאינן: **א ק** שאינו **ל** דאינן 227. מנחם: **א** חסר 228. לא אמר: **א** אמר **ל** חסר 229. מהך: **א** מהר **ק** מה״ר 230. ליה: **ל** להו 231. אי אין עולין: **ל** חסר 232. שלישית: **ל** שלישי 233. ביממי: **ק** ביממא 234. בזמנה דאימור... לטבול בזמנה: **א ד ק** חסר 235. בענין: **א** בענן **ל** דבענן **ק** בעי 236. שספרה כבר: **ל** שכבר ספרה 237. העזרי: **ל** העזרי זצ״ל 238. כתוב: **ל** כתוב בו 239. להתירה: **ל** להתירא 240. להתירה: **ל** **ק** להתירא 241. זצ״ל: **ב** חסר וכן בסמוך

1. מטמאו׳: **א ד** מטמאין **ל** מיטמאות 2. בימי: **ל** כימי **ק** במי וכן בסמוך 3. לפרוזדור: **א ד** לפרוסדור וכן להלן 4. הולד: **ל** חסר 5. ופרש״י: **ל** ופרש״י זצ״ל 6. ואולד קאמר: **א** ואוליד קאמר **ד** ואוליד וקאמר ראה ביאורים

מד מחכמי צרפת, תלמיד ר״ת.

מה וכ״כ בספרו (סי׳ קעט) והובא בהגה״מ (איסו״ב פ״ז אות א).

מו להלכה כתב הב״י בשם הרא״ש (פ״ד סי׳ א) שהיום שאין בועלים על דם טוהר, צריכה בכל אופן שבעה נקיים.

א הזבה והנדה, בגמ׳ לפנינו: **הנדה והזבה.**

ב ר׳ שנו״ס. בדפ׳ תיקן לפי רש״י שבגמ׳ לפנינו, והאחרונים דנו בקושי שבלשון ״ואוליד״, אולם לגי׳ כה״י ניחא.

ג מדברי רש״י כאן נראה שחוץ לפרוזדור אין פירושו מחוץ לגופה של האישה, אלא בתוך הבית החיצון, בחלקו החיצוני יותר. וכך פירש המהרש״א את רש״י, וכתב שזו גם דעת תוס׳. וכ״כ הרשב״א בתוה״ב (ב״ז ש״ו כח, ב), וזה לשונו: ״ולא סוף דבר שיצא לחוץ ממש, אלא משיצא חוץ לפרוזדור ה״ז כילוד לכל דבר״. וכ״כ המאירי (מב, ב), הרשב״ץ בפסקיו (מב, א), וכ״פ הסד״ט (קצד ס״ק כו) ומהר״א הלוי (בקונ׳ מלחמת מצוה שבסוף שו״ת דרכי נועם). לעומתם, התוס׳ בכורות (מו, ב), התוס׳ חולין (עב, א - כך נראה מדבריהם), הראבי״ה (ח״ד סי׳ תתצה) ורבינו האו״ז (הל׳ שבת סי׳ קג) סוברים שחוץ לפרוזדור זה מחוץ לבית החיצון, כלומר, בחוץ ממש. וכ״פ בשו״ת פנים מאירות (ח״א סי׳ ז) והנצי״ב בהעמק שאלה (לך לך שאי׳ ט אות ו).

והוינן בה חיה אמאי טמאה, טומאה בלועה היא. ואמר רב הושעיא טמאה מדרבנן גזירה שמא יוציא ולד לאשו חוץ לפרוזדור ונגעה בו, דמכי[7] נפיק הוי יולד ולא הוי בלוע, וטמא[8] מדאורייתא משום נוגע במת. אלמא חוץ לפרוזדור יולד הוא[9], [10]הלכך לענין לטמא[11] את אמו טומאת לידה נמי יולד הוא[12]. **וכי ההוא**[13] **דאתא**, כלומר מהא[14] נמי שמעינן דלאשו חוץ לפרוזדור יולד הוא[10], עכ״ל.

הלכך הוציא הולד את ראשו חוץ לפרוזדור לבית החיצון והחזירו, אף על פי שלא נולד עד למחר, מיום ראשון מנינן לימי[15] לידה בין להקל בין להחמיר. ואף על גב[16] דהכא תניא מטמאות דהוא[17] משמע דוקא[18] לחומרא אבל לא לענין ימי טוהר, אפילו הכי יהבינן לה ימי טוהר מיום שמיני להוצאת הראש לפרוזדור לזכר ומיום ט״ו לנקבה. משום דחדא דמצינו למימר דתניא מטמאות[19] אגב נדה וזבה ושומרת יום כנגד יום. ותו דפרק המפלת גמרא המפלת סנדל אמר[20] (כו, א) **סנדל דתנן**[21] **גבי כריתות למה לי**[22]. **שאם**[23] **תלד הולד דרך דופן וסנדל דרך רחם, דמייתי קרבן אסנדל, פירוש שאין סנדל בלא ולד, ומוקי**[24] **לה כגון שיצאו כרוכין ודרך ראשיהן. ולד דאית ביה חיותא מדנפיק ראשיה**[25] **הוה ליה לידה, סנדל עד דנפיק רוביה. אלמא בלידת**[26] **ראש גרידא מייתי**[27] **קרבן, אלמא דלידה גמורה היא, דאי**[28] **לאו הכי הא מייתי**[29] **חולין לעזרה, אלא שמע מינה דלידת הראש הוי**[30] **לידה אפילו לקולא, דחיוב**[31] **קרבן קולא קריא**[32] **ליה תלמודא, כדתניא פרק תינוקת** (עב, א) **אמרו להם בית הלל אם הביאנוהו לידי טומאה להחמיר, [לא]**[33] **נביאהו לידי קרבן להקל. והכי נמי משמע פרק המפלת גמרא** (כט, א) **יצא מחותך או מסורס**[34], **דלידת הראש לידה גמורה היא. וריש פרק יש בכור לנחלה** (בכורות מו, ב) **אמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים ואיתותב**[35]. **והכי נמי משמע פרק הערל** (יבמות עא, ב) **דבהוצאת הראש חוץ לפרוזדור הוי**[36] **לידה**ה.

הוציא הוולד את ראשו חוץ לפרוזדור[37] והחזירו, אף על פי שלא נולד עד למחר, מיום ראשון מנינן לה ימי לידה בין להקל בין להחמיר.

פרק בנות כותים (לה, ב) **איתמר רב אמר מעיין אחד הוא**[38], **התורה טימאתו התורה טיהרתו. ולוי אמר שתי מעיינות הן, נפתח הטמא נסתם הטהור, נפתח הטהור נסתם הטמא**ה[39]. **מאי בינייהו [איכא בינייהו**[40] **שופעת מתוך שבעה לאחר שבעה, ומתוך ארבעה עשר לאחר ארבעה עשר, ומתוך ארבעים לאחר ארבעים, ומתוך שמונים לאחר שמונים, לרב רישא לקולא וסיפא לחומרא, ללוי**[41] **רישא לחומרא וסיפא לקולא.** (לו, א) **אמר ליה רבינא לרב אשי אמר לן רב שמן מסיכרא איקלע מר זוטרא לאתרין ודרש**[42] **הלכתא כוותיה דרב לחומרא, והלכתא כוותיה דלוי לחומרא. רב אשי אמר הלכתא כוותיה דרב**[43] **בין לקולא בין לחומרא.** [44]**דרש מרימר** [45]**הלכתא כוותיה דרב בין לקולא בין לחומרא**[44]. **והלכתא כוותיה דרב**[45] **בין לקולא בין לחומרא. וכן הלכה.**

ובה״ג[46] (סי׳ מב) **ראיתי שכתב**[47] **דהאידנא עבדינן לחומרא ברישא כלוי, וסיפא**[48] **כרב**ו. **ומלשון הרשב״ם**[49] **אני למד דהילכתא כרב לקולא**[50], **שכתב אהא דאסקינן**[51] **דהלכתא כוותיה דרב כו׳ לסוף אמוראים שסידרו את התלמוד נתנו לב לטעמי שניהם, וראו טעמו**[52] **של רב וקבעו בתלמוד הלכה כמותו**[53], עכ״ל.

מעתה הואיל וסוף אמוראים הכריעו כרב אפילו

7. דמכי: **ל** חשיב 8. וטמא: **ק** וטמאה 9. הוא: **א ק** הוי **ד** הוה 10. הלכך לענין... ילוד הוא: **ל** חסר 11. לטמא: **א ק** לטמאה 12. הוא: **א ק** היא 13. ההוא: **א ק** ההיא 14. מהא: **א ק** מיהא 15. לימי: **ל** לה ימי **ק** לקימי׳ 16. ואע״ג: **א ל ק** דאע״ג 17. דהוא: **ל** דהו׳ **ק** דהוה 18. דוקא: **א ק** דדוקא 19. מטמאות: **ל** מיטמאו׳ 20. אמר: **ק** אמ׳ **ק** חסר 21. דתנן: **ל** רבנ׳ 22. לי: **ל** פי׳ 23. שאם: **ק** שאם פ׳ 24. ומוקי: **ל** ומוקמי 25. ראשיה: **ל** רישא 26. בלידת: **ל ק** דבלידת 27. מייתי: **ל** מתיא 28. דאי: **ל** חסר 29. מייתי: **ל** מתיא 30. הוי: **ל** הויא 31. דחיובו: **ל ק** וחיוב 32. קרי׳: **ק** קרי 33. [לא]: **א ל ק** חסר 34. או מסורס: **ל** ומסורס 35. ואיתותב: **ל** ואיתותב אפי׳ בנפלים 36. הוי: **א ל** הויא **ק** הא 37. לפרוזדור: **ט ה** לפרוסדור 38. הוא: **א ק** חסר 39. הטמא: **א ק** חסר 40. [איכא בינייהו]: **א ל ק** חסר 41. ללוי: **ל** וללוי 42. ודרש: **ק** ודריש 43. כוותי׳ דרב **א ד ק** כרב 44. דרש מרימר... בין לחומרא: **ק** חסר 45. הלכת׳ כוותיה... כוותי׳ דרב: **א ד** הלכתא כרב 46. ובה״ג: **א ל** וכה״ג 47. שכתב: **א ד ק** כתוב שכתב 48. וסיפא: **ל** ובסיפ׳ 49. הרשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל **ק** רשב״ם 50. לקולא: **ל ק** אפי׳ לקולא 51. דאסקי׳: **ל ק** דמסיק 52. טעמו: **א ד** טעמא 53. וקבעו בתלמוד הלכה כמותו: **ל** וקבעוהו בתלמוד כמוהו

ד וכן פסק בשו״ע (קצד, י, יב). במשנה (כח, א) מבואר שכאשר הוולד יוצא שלם מספיק שיצא רוב ראשו, דהיינו פדחתו. ונח׳ הראשונים האם צריך כל פדחתו או רוב פדחתו, ועי׳ ב״י (קצד, י) וש״ך (ס״ק י).

ה בגמ׳ הנוסח הפוך: ״**נסתם הטמא נפתח הטהור**״ וכו׳.

ו כלומר, לדעת בה״ג הולכים תמיד לחומרא. ועי׳ תוס׳ (שם ד״ה הלכתא) שהסבירו איך אפשר להחמיר בשני המקרים, והרי הוי תרתי דסתרי.

לקולא, שפיר סמכינן עלייהו[ז].

ותו דר׳ שמעון בן לקיש קאי כוותיה דרב, דריש פרק יש בכור לנחלה (בכורות מו, ב) **אמר ר׳ שמעון בן לקיש פדחת פוטרת**[54] **בכל מקום, חוץ מן הנחלה. ואמר בכל מקום לאיתויי מאי, לאיתויי הא**[55] **דת״ר גיורת שיצאה**[56] **פדחת [ולדה]**[57] **בגיותה, ואחר כך נתגיירה**[58]**, אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה, ואינה מביאה**[59] **קרבן.** והשתא בשלמא אי ר׳ שמעון בן לקיש וברייתא סבירא להו כרב דאמר מעין אחד הוא שפיר, דבלידת גיותה לא טהריה[60] רחמנא למעיינה, אלא אי[61] סבירא להו כלוי דשתי מעיינות הן, ונסתם הטמא ונפתח הטהור, אם כן אמאי אין נותנין לה ימי טוהר, והלא המעיינות נפתחין כדרכן ונסתמין כדרכן[62] ליולדת שלא בקדושה כמו ליולדת בקדושה[ח]. [63](נראה בעיני דלא יהבינן לה ימי טוהר משום[64] דחיישינן דילמא אתיא להביא קרבן, כדכתיב[65] ובמלאת ימי טהרה כו׳)[66].

ורבינו חיים כהן זצ״ל פירש דלוי סובר כי המעיין שנפתח לאחר ז׳ לזכר ולאחר י״ד לנקבה לא טהריה רחמנא אלא על ידי לידה[ט], שאם לא כן תיקשי ללוי מכל המשניות חיה ועוף (כא, א), וגוף אטום (כג, ב), וטומטום שנקרע, למאן דאית ליה ריבוי דטמא, וטעמא דרבי הא לאו הכי לא, ולידתה בגויותה נמי לאו לידה היא.

רב אמר מעיין אחד הוא, התורה[67] טימאתו והתורה טיהרתו, והילכתא כוותיה בין להקל בין להחמיר.

כתוב בה״ג (שם סי׳ מב מהגמ׳ פסחים קיג, ב) **היושבת על דם טוהר**[68] **אסורה לשמש, וכמה, אמר רבא עונה**[ז], דהיכא דיתבה שלשים ושלשה לזכר וששים וששה לנקבה דיומי טהרה נינהו, מן כד מטיא[69] ליליא תלתין וארבעה או דשיתין ושבעה[70] אסיר לה[71] לשמושי, ואף על גב דלא חזיא[72]. כיון דשלימו לה ימי טהרה דאורייתא ועייל להו ימי טומאה, הויא לה כתחילת נדה[א] ומבעיא[73] ליה למיפרש חדא עונה כנדה[ב]. (סה, ב) **וכמה אמר רבא**[ג] **יום או לילה**[ד]. ע״כ ה״ג[ט].

היכא[74] דיתבה ל״ג לזכר וס״ז לנקיבה, ולילה דבתר הכי, דהיינו ליל ל״ד לזכר וס״ז לנקיבה, אסיר[75] לה לשמושי אף על גב דלא קחזיא.

54. פדחת פוטרת: **ק** פוטרת פרחת **ל** פדחת 55. הא: **א ק** האי 56. שיצאה: **א ד ק** שיצא 57. [ולדה]: **א ל ק** חסר 58. ואח״כ נתגיירה: **ל ק** ונתגיירה 59. מביאה: **א ק** מביא 60. טהריה: **ד** טהרו 61. אי: **ל** חסר 62. ונסתמין כדרכן: **ל** חסר 63. נ״ב: **ל** מיהו נר׳ בעיני 64. משום: **ל** אי׳ משו׳ 65. כדכתי׳: **ל** חסר 66. (נ״ב... כו׳): **א ל ק** נר׳ בעיני... כו׳ 67. התורה: **ט ה ב** והתורה 68. טוהר: **א ד** טהור 69. כד מטיא: **ל** כדמטי **ק** כדמטיא 70. ושבעה: **א ד** ושבע 71. לה: **ל** ליה 72. חזיא: **ל** קא חזיא **ק** חזא 73. ומבעיא: **ל ק** ומיבעי 74. היכ׳: **ט** והיכא 75. אסיר: **ב** אסור

ז וכ״פ הטור (סי׳ קצד). בשו״ע לא נפסקה הלכה זו, משום שהיום לא נוהג כלל דין דם טוהר.

ח עי׳ תוס׳ (לו, א ד״ה הלכתא) ורמב״ן (לה, ב ד״ה ולוי אמר).

ט כעין זה תירץ הרמב״ן (לה, ב). תירוץ נוסף הביאו התוס׳ (לו, א ד״ה הלכתא) והרמב״ן (שם) שגמ׳ זו היא אליבא דב״ש הסוברים מעיין אחד הוא.

י דין זה שהביא בה״ג מקורו בגמ׳ בפסחים (קיג, ב): ״והיושבת על דם טוהר אסורה לשמש. עד כמה, אמר רב עונה״ (ושם הגירסא: רב, ולא רבא). ופירש רש״י (שם ד״ה היושבת) שמדובר אפי׳ כשלא ראתה, וכ״כ הרשב״ם (שם ד״ה היושבת) שאסורה לשמש ביום שאחרי ימי הטוהר, ואפי׳ לא ראתה. בטעם הדבר נחלקו הראשונים. לדעת רוה״פ החשש הוא שמא תראה ולא תשים לב שעברו ימי הטוהר שלה, ותחשוב שהיא טהורה. כ״כ הרשב״ם (שם), הראב״ד (בעה״נ סוף שער תיקון הוסתות), האשכול (סי׳ לח עמ׳ צב), הסמ״ג (לאוין קיא), התרומה (סי׳ צז), הרוקח (סי׳ שיט), הרא״ש (פ״ג סי׳ ה), ועוד. לעומתם, סובר בה״ג (שהובא כאן) שטעם החומרא שזה נחשב כשעת וסתה. כך הבינוהו הראב״ד, האשכול (שם), הב״י (קצד, א) והט״ז (שם ס״ק ב). בשו״ת שבות יעקב (ח״ג סי׳ עח) כתב שלראב״ד היתה גירסא אחרת בבה״ג וגרס: ׳כשעת וסתה׳. אולם בבה״ג שלפנינו הגירסא היא: ׳כתחילת נדה׳ (וכן גרס רבינו), ולפי״ז בה״ג לא חולק על הראשונים האחרים בסברא. הערוה״ש (קצד ס״ק כ) כתב שבה״ג אינו חולק, עיי״ש טעמו, ולדעת הלחם ושמלה (קצד, ה) בה״ג חולק. ולמרות שהיום לא בועלים על דם טוהר האיסור עומד, ומשום דבר שבמניין א״א לבטלו.

יא ראה הערה קודמת ביחס לגי׳ הבה״ג. בבעה״נ (סוף שער תיקון הוסתות) ובב״י (סי׳ קצד) הגירסא: **כשעת וסתה.**

יב בבה״ג לפנינו הגרס׳: **כנגדה.**

יג בבה״ג לפנינו ובגמ׳ ל״ג: **אמר רבא.** בגמ׳ (סה, ב) שלפנינו הובאה הלכה זו בשם ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן.

יד לדעת רש״י (פסחים קיג, ב ד״ה עונה) עונה זה יום ולילה, אך לדעת רוה״פ, מהם: ר״ח (שם), בה״ג (שם) [וכך הביאו גם רבינו], הרשב״ם (פסחים שם ד״ה עונה), הרא״ש (שם), הרמב״ן (הל׳ נדה פ״ה, ט), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ג ח, ב), עונה זה יום או לילה, וכ״פ השו״ע (קפד, ב).

טו דין זה שהובא ברבינו וכן בפסקי המהר״ח הובא גם בטור (סי׳ קצד), אולם בשו״ע לא הזכירו. ועי׳ ט״ז (קצד ס״ק ב) שביאר טעם ההשמטה, שקיי״ל כרוה״פ שהטעם לגזירה זו הוא שמא תראה ולא תשים לב וכו׳, והיום שבכ״א לא בועלים על דם טוהר אין מקום לחשש הנ״ל. וכ״כ ערוה״ש (שם) וכ״פ הסד״ט (ס״ק יב). ועי׳ ש״ך (שם ס״ק ד) שכתב שבעל נפש יחמיר בזה, והביאו גם הלחם ושמלה (לחם ס״ק יא), שחששו לטעם הבה״ג עפ״י גרסת הראב״ד, שלפיה אסורה גם כיום.

וסומך[76] אדם על אשתו בין שאמרה לו טמאה אני בין שאמרה לו טהורה אני, כדתנן פרק המדיר (כתובות עב, א) **ואלו יוצאות שלא בכתובה, ומשמשתו נדה. ואמר[77] בגמרא[78] היכי דמי, אי דידע בה נפרוש, אי דלא ידע בה נסמוך עלווה[79], דאמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל מנין לנדה שסופרת לעצמה, שנאמר** (ויקרא טו, כח) **וספרה לה, לעצמה.**

הרי למדת שסומך עליה להקל, וכל שכן היכא שאמרה לו טמאה אני שאסורה לו[ט][80].

וסומך[81] אדם על אשתו, בין שאמרה[82] לו [83]טמאה אני בין שאמרה לו טהורה[83] אני.

והיכא שאמרה לו טמאה אני וחזרה ואמרה לו[84] טהורה אני[85], אם נתנה אמתלא לדבריה שיכולים לסמוך עליה, וניכרים דבריה[86] שדברי אמת הם, נאמנת וטהורה לבעלה. ובעל נפש לא יעביד עובדא בנפשיה[י], כדאמר[87] פרק האשה שנתארמלה (שם כב, א) **בעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני, מהו. אמר לו אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. תנא מיניה ארבעין זימנין[88] [90](ודמיא ליה כמאן דמנח[89] בכיסיה)[יח][90], ואפילו הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה.** [91]פירוש לא מפני שאין הלכה כך, אלא שרצה להחמיר על עצמו. ואפילו **תמצא[92] לומר דלא עבד[93] עובדא בנפשיה[91] משום דלא סבירא ליה לדרב[94], הא קיימא לן ביש[95] בכור לנחלה** (בכורות מט, ב) **ופרק המפלת** (כד, ב) **דרב ושמואל הלכה[96] כרב באיסורי[97].**

והכי נמי משמע בירושלמי פרק האשה שנתארמלה[יט] (כתובות פ״ב ה״ה יג, א) **דהלכה כרב, דאמר[98] התם היום אמרה אשת איש הייתי ולמחר אמרה גרושה אני, אמרין לה אתמול אמרת אשת איש הייתי[99] והיום אמרת גרושה אני[כ][100]. אמרה[101] לון מפני כת של פריצים שבאו[102] עלי להזדווג[103] לי. ר׳ אבין בשם ר׳ הילא מכיון שהביאה אמתלא לדבריה נאמנת. כהדא שמואל בעי[104] אזדקוקי[105] לאתתיה, אמרה לו טמאה אני[106]. למחר אמרה לו טהורה אני. אמר לה[107] אתמול אמרת טמאה שמירון[כא] טהורה. פירוש לאחר המתנה מועטת, כמו** (בראשית לז, יא) **ואביו שמר את הדבר[כב]. אמרה לו[108] לא הוית[109] בחילי ההיא שעתא. אתא שאיל[110] לרב, אמר ליה מכיון שהביאה אמתלא לדבריה נאמנת. מדמייתי ראייה לנפשיה מההיא דרב, שמע מינה דהכי הלכתא[כג].**

והיכא שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני, אם נתנה אמתלא לדבריה, וניכרים דבריה שדברי אמת הן, נאמנת.

76. וסומך: **ל** וסמיך 77. ואמר: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 78. בגמרא: **ל** חסר 79. עלווה: **ד** עלה **ל** עילמה 80. לו: **ל** עליו 81. וסומך: **ט** סומך 82. שאמרה: **ט** אמרה וכן בסמוך 83. טמאה... טהורה: **ה ב** טהורה... טמאה 84. לו: **ל** חסר 85. אני: **ק** חסר 86. דברי׳: **א ק** דברים 87. כדאמר: **א ק** כדא׳ **ל** כדאמ׳ 88. זימנין: **ק** זימנא 89. דמנח: **א** דמנחה **ל** דמנחא 90. (ודמיא... בכיסי׳): **א ל ק** ודמיא... בכיסיה ר׳ ביאורים 91. פי׳ לא... עובדא בנפשי׳: **ל** חסר 92. תמצא: **א** תימצי **ק** אם תימצי 93. עבד: **א ק** עביד 94. לדרב: **א ל ק** לכדרב 95. ביש: **א ק** יש **ל** פ׳ יש 96. הלכה: **א ל ק** הילכת׳ 97. באיסורי: **א ק** באיסוריה 98. דאמר: **א ל** דאמ׳ 99. הייתי: **ל ק** חסר 100. אני: **ל ק** חסר 101. אמרה: **ל** אמ׳ **ק** אמרין 102. שבאו: **ל** שהיו באים 103. להזדווג: **ק** להרוג 104. בעי: **ל** בעא 105. אזדקוקי: **ד ל** לאיזדקוקי 106. אני: **א** חסר 107. א״ל: **א** אף אמרה **ק** אף אמרה לה 108. לו: **א ד ק** חסר 109. הוית: **א ד ק** הייתי 110. אתא שאיל: **ק** אתי שאל

ט מגמ׳ זו עולה שהתורה נתנה נאמנות גמורה לאישה בענייני טהרתה. וכך נפסק בפוסקים: רי״ף (כתובות לב, ב), תוס׳ (שם ד״ה אי), רשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב, ח), רמב״ן (בהל׳ פ״ב, י), רא״ש (כתובות פ״ז סי׳ ט), טושו״ע (קפה, א). וכ״פ הש״ך והט״ז (שם ס״ק א). ומצאנו במספר ראשונים: הרשב״א, הריטב״א והשיטה לר״ן (על אתר) שהביאו שיש מי שסובר שהנאמנות שהתורה נתנה לה היא רק בענייני נדה, שאם לא תאמינה בטלת מצוות פו״ר, אך לא בשאר איסורים. אולם הם דחו סברא זו, ולדעתם אישה נאמנת כעד אחד לכל איסורים שבתורה. וע״ע תוס׳ בגיטין (ב, ב ד״ה עד אחד) שכתבו שהמקור לכך שעד אחד נאמן באיסורים הוא מנדה.

יז הב״י (קפה, ג) דן בדעת הרי״ף שהביא גם את דעת שמואל שהחמיר, והסביר שהטעם שהזכיר את דעת שמואל הוא לומר שיש בדבר מידת חסידות, ואינה חסידות של שטות. וכ״פ הרמ״א (שם) שאף שמעיקר הדין הדבר מותר, מידת חסידות להחמיר. וע׳ במאירי לכתובות (כב, ב) שכתב ששמואל החמיר על עצמו מטעם קלישות האמתלא ולא מצד חסידות. ולפי״ז אם האמתלא חזקה, אין בדבר אפי׳ מידת חסידות.

יח ר׳ שנו״ס. המביא לדפוס תיקן לפי הגמ׳ לפנינו, שם לא גרסו זאת. אומנם במקומות אחרים בש״ס מופיע ביטוי זה בהקשר הנוכחי, ואפשר שלרבינו האו״ז היתה גי׳ זו.

יט ירושלמי זה הובא גם בתוס׳ (כתובות כב, ב ד״ה ואפי׳) בשם ר״ח, בריטב״א (כתובות כב, ב) ובמרדכי (שבועות סי׳ תשמב).

כ בירושלמי לפנינו: **אתמול אמרת אכין ויום דין אכין.**

כא לערוך הייתה גירסא דומה לזו של רבינו: סמרון, ופירש שזה בלשון יון ׳היום׳. בירושלמי לפנינו: יומא דין.

כב עי׳ רש״י שם שפירש: ״ממתין ומצפה מתי יבא״ (שאר פרשנים פירשו אחרת את המילה ׳שמר׳).

כג וכן התקבל להלכה, ר׳ רמב״ם (איסו״ב פ״ד, י), תרומה (סי׳ צא), רמב״ן (בהל׳ פ״ב, י), רשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ח, א), ר״ן (כתובות ט, ב בדפי הרי״ף), מרדכי (שבועות סי׳ תשמב) ועוד.

ואמרינן[111] פרק ידיעות הטומאה (שבועות יח, א) **היה משמש עמה**[כד] **ואמרה לו**[112] **נטמאתי ופירש מיד**[113]**, חייב. היכי עביד, אמר רב הונא משמיה דרבה**[כה] [114] **נועץ**[כו] **צפרניו בקרקע עד שימות**[כז].

היה משמש עמה ואמרה[115] נטמאתי, לא יפרוש מיד בקושרי, אלא נועץ ציפורניו בקרקע ועוצר עצמו מלדרוש עד שימות האבר, ויפרוש.

ואמר[116] בתנחומא פרשת זאת תהיה תורת המצורע (סי׳ ג) **אל תתן את פיך לחטיא את**[117] **בשרך** וגו׳ (קהלת ה, ה) **בלשון נקייה דברה תורה, אל תתן את פיך**[118]**, אם אמרה לך אשתך שהיא נדה, אל תחטיא את גופך ותגע בה, ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא, אל תאמר לפני המלאך הממונה על צורת הולד שוגג הייתי לא הייתי יודע** וכו׳[119]**, למה** [120]**שילקו הבנים שאת מוליד בצרעת**[120]**. למה יקצוף האלקים על קולך**[121]**, אלו הבנים שלוקין**[122] **בצרעת. אמר ר׳ אחא אם שמש אדם עם אשתו בשעת נדתה**[123]**, בנים הנולדים לו לוקין בצרעת. כיצד, שימש**[124] **אדם עם**[125] **אשתו ביום ראשון של נדתה, הבן הנולד לוקה בן עשר שנים, אם שימש עמה ביום השיני לוקה הבן בן עשרים שנה, ביום השלישי הבן לוקה בן שלשים שנה, ביום הרביעי הבן לוקה בן ארבעים שנה, ביום החמישי הבן לוקה בן חמשים שנה, ביום הששי הבן לוקה בן ששים שנה, ביום השביעי הבן לוקה בן שבעים שנה**[126].

ונראה בעיני[127] לכאורה שכשם שהאשה נאמנת לומר ראיתי דם ולא ראיתי, כך נאמנת לומר ילדתי זכר או נקבה, דמאי שנא. אמנם אמרו בפרק[128] המפלת בירושלמי (פ״ג ה״ג י, ב) **ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן נאמנת אשה לומר ילדתי ולא ילדתי, ואינה נאמנת לומר זכר הוא ונקיבה**[129] **היא. וצריך להזהר בדבר ולהחמיר, והמחמיר תבא עליו ברכה.**

מיהו איני יודע מאי טעמא אינה נאמנת, מאי שנא מדם נדות שנאמנת. [130](וי״ל בנדה *[כח] מיגו וצ״ל שהי״ל * רשאה לשקר * אחר אביו ואמו כשני עדים)[130]. אבל בלידה שאינה[131] נאמנת סברא היא דכריסה בין שיניה, ואינה רשאה לשקר.

ותו[132] **אם מלין בשבת על פי נשים, כל שכן שאם**[133] **אמרה ילדתי נקבה שניתן לה ימי טוהר של נקבה. כדאמר**[134] פרק אם אינן מכירין בירושלמי (ר״ה פ״ב ה״א יא, א) **תמן תנינן** (יומא פ״ג, א) **אמר**[135] **להם הממונה**[136] **צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה, [אם הגיע]**[137] **הרואה אומר בורקי**[138]**. מהו**[139] **בורקי**[140] **ברקת**[141]**. תמן אמרין**[142] **ברק ברקא**[143] **נהר מנהרא. ועד אחד נאמן שנייא היא שאתה יכול לעמוד עליו**[כט]**, וחש לומר עד דעאל**[144] **ונפק היא מנהרא חכימא היא מילתא. אמר עד אחד נולד בשבת, מלין אותו על פיו, חשיכה מוצאי שבת, מטלטלין על פיו. ר״ל מטלטל על**

111. ואמרינן: **ל** קאמ׳ 112. לו: **א ל ק** חסר 113. מיד חייב: **ל** מייד חייב שיצא׳ הנאה לו כביאתו ואמ׳ לקמ׳ אמ׳ מר פירש חייב 114. דרבה: **ל** דרבא ר׳ ביאורים 115. ואמרה: **ט** ואמ׳ לו 116. ואמר: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 117. את: **ק** חסר 118. פיך: **ל** פיך וגו׳ **ק** פיך לחטיא 119. וכו׳: **א ק** אל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא **ל** חסר 120. שילקו הבנים... בצרעת שאתה מוליד 121. האלקים על קולך: **א ד ק** אלקים 122. שלוקין: **ל** שהן לוקין 123. נדתה: **ק** נידה 124. שימש: **א ק** שימש מטתו 125. עם: **א ק** את

126. שנה: **ק** שנה ע״כ 127. בעיני: **ל** חסר 128. אמרו בפ׳: **א ד** פ׳ **ק** בפ׳ 129. ונקיבה: **ל** נקבה 130. (וי״ל בנדה... כשני עדים): **א ל ק** חסר ר׳ ביאורים 131. שאינה: **ל** שהיא 132. ותו: **א** ותן **ק** ותנן 133. שאם: **ל** אם **ק** חסר 134. כדאמר: **א** כדא׳ **ל** כדאמ׳ 135. אמר: **ל** פ׳ אמ׳ 136. הממונה: **ד** חסר 137. [אם הגיע]: **א ל ק** חסר 138. בורקי: **א** בודקי **ד** ברקאי 139. מהו: **ק** מאי 140. בורקי: **א ק** בודקי **ד** ברקאי (בירושלמי לפנינו: ברקי) 141. ברקת: **א ק** בדקת 142. אמרין: **ל** אמר׳ 143. ברק ברקא: **א ק** בדק בדקה 144. דעאל: **א ל ק** דועלל

כד עמה, בגמ׳ לפנינו: **עם הטהורה.**

כה ר׳ שנו״ס. בגמ׳ לפנינו: ״רבא״, ואינו מסתבר כי רבא צעיר מרב הונא בשנים רבות. ובגליון הש״ס וכן באו״ז על הגליון תיקן ל״רב״, ומסתבר שהרי רב הונא תלמידו המובהק של רב.

כו בגמ׳ לפנינו נוסף: **עשר.**

כז וכן פסקו הרי״ף (שבועות א, ב), הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, יא), סמ״ג (ל״ת קיא), הרמב״ן (בהל׳ פ״ה, ח), הרשב״א (בתוה״ב ב״ז ש״ב, ח), הטור והשו״ע (קפה, ד).

כח קטע זה שבסוגריים משובש, ור׳ בשנו״ס שלא הובא בכתה״י שלפנינו. בדפוס על הגליון נאמר שהדברים היו כתובים על הגליון אלא שהכתב נטשטש, ולכן הועתקו המילים הברורות, וסומן מקום המילים החסרות בכוכבית.

כט יש נוסחאות משובשות שכתוב: ״אין את יכול לעמוד עליו״. **ל** בירושלמי לפנינו: **ר׳ אמי.**

פומיה[145] דמלויתה[לא]. ר׳ מתניא מטלטל על אבריתה דזהרון[לב] [146]. ר׳[לג] מל על פי נשים דאמרן שמשא[147] הוות[148] על סוסיתה[לד].

נאמנת אשה לומר ילדתי ולא ילדתי, ואינה[149] נאמנת לומר זכר הוא או נקיבה היא[150]. אמר עד אחד נולד בשבת[151], מלין אותו על פיו. ר׳ מל על פי נשים[152].

ואמר[153] פרק עשרה יוחסין (קידושין עג, ב) **[לה]אמר רב שמואל בר[154] יהודה אמר ר׳ אבא אמר ר׳ יהודה בר זבדי אמר רב יהודה אמר רב[לה] אסופי כל זמן שבשוק[155], אביו ואמו[לו] נאמנין[156] עליו. ות״ר[157] נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי, זה נתין וזה ממזר, כל שכן אשה שאומרת[158] ילדתי נקבה, שניתן לה ימי טוהר של נקבה, שגם היא (אוכלת) [נאמנת][159].** ואמר[160] בירושלמי פרק חזקת הבתים (ב״ב פ״ג ה״א ח, א) **ר׳ סימון (אמר אחורי) [אחוי][161] דר׳ יהודה בר זבדי[162] בשם רב תינוק בן יומו[לז] כל זמן שהוא מושלך בשוק או אביו או אמו[לח] [163] מעידין עליו, נאסף מן השוק צריך שני עדים, ואביו[164] ואמו נעשים לו כשני עדים[לט]. אמר ר׳ אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו, דילמא בנכסי הגר את[165] אמרת. אמר ליה הרי כל רבותי[נו] שבגולה מעידין עלינו שכך שמענוה מפי רב רבה[מ] בר אבוה אמר רב חסדא. הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע, אבל בתינוק שהוא מרגיע[מא] הדא היא, [מב][167]וצריך שני עדים ואביו[166] ואמו כשני עדים הם[מב] [167]:**

(שמא) אמר רבא (סו, א) **תבעוה לינשא[1] ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים, כו׳ עד אימור דאמר רבא[2] בגדולה דקא חזיא, קטנה דלא חזיא מאי[א] [3]. אמר ליה בפירוש אמר רבא[4] בין גדולה בין קטנה. גדולה טעמא מאי משום דמחמדא, קטנה נמי חמודי מחמדא. פירש**

145. על פומיה: **ד** ע״פ: **א ק** על פיו 146. אבריתה דזהרון: **א ק** אבריתה דוהרון **ד** אבריתה 147. שמשא: **א ק** שימשו **ל** שימשה 148. הוות: **ד** הוית **א ק** הזית 149. ואינה: **ב** אבל אינה 150. היא: **ב** חסר 151. נולד בשבת: **נ** בשבת נולד 152. נשים: **ה** שנים 153. ואמר: **א** וא׳ **ל** ואמ׳ 154. בר: **ק** ב״ר 155. שבשוק: **ל** שהוא בשוק 156. נאמנין: **ל** נאמנין מעידין 157. ות״ר: **א ד** ותו **ל** ותר׳ (גי׳ כת״י **ק** מתאימה לנוסח בגמ׳) 158. שאומרת: **ל** שאמ׳ **ק** שאמרתי 159. (אוכלת) [נאמנת]: **א ל ק** אוכלת 160. ואמר: **א ל** ואמ׳ 161. (אמר אחורי) [אחוי]: **א ל ק** אמר אחורי 162. זבדי: **א ד** זבדא 163. או אמו: **ק** ואמו 164. ואביו: **א ד ק** אביו 165. את: **א ל** אית 166. ואביו: **א ד ק** אביו 167. וצריך שני עדים... עדים הם: **ד** (וצריך שני עדים... עדים הם) ר׳ ביאורים

1. לינשא: **ק** להנשא 2. רבא: **א ק** רבה 3. מאי: **א ל ק** חסר (ר׳ ביאורים לא ברור מנין לדפוס גי׳ זו שאינה בגמ׳ ואינה בכתה״י) 4. רבא: **ל** חסר

לא מלויתה: בקרבן העדה פירש, עפ״י נשים המלוות את היולדת או עפ״י האור הנראה בראשי ההרים.

לב ר׳ שנו״ס. בירושלמי לפנינו כתוב: **איבריתה דזהרא**, וכעין זה בכת״י ל. ופירש קרבן העדה שמדובר בניצוצות של אור השמש, שהוא ודאי לילה.

לג בירושלמי לפנינו שם: **ר׳ אימי.**

לד שם מקום (קרבן העדה).

לה אמר רב שמואל... אמר רב, בגמ׳ לפנינו: **אמר רב יהודה אמר ר׳ אבא אמר ר׳ יהודה בר זבדי אמר רב.**

לו הלכה זו שנאמנים ההורים כל זמן שנמצא בשוק ולא נאסף הביתה הובאה ברמב״ם (איסו״ב טו, ל), וכן בטושו״ע (אה״ע ד, לב), ובכולם מבואר שאנו מכשירים על סמך עדות אחד ההורים, אביו או אמו. ואמר הר״ן (ברי״ף קידושין לא, א ד״ה אסופי) שהדבר נלמד מהירושלמי. ונר׳ שהדבר נלמד מהירושלמי שמביא רבינו להלן (ר׳ הערה לח).

לז תינוק בן יומו: לפנינו ליתא.

לח ר׳ שנו״ס ור׳ לעיל (הע׳ לו) שכנראה מירושלמי זה הוכיח הר״ן שמסתמכים על אביו או על אמו.

לט מלשון הירושלמי נר׳ שיש נאמנות גמורה במקרה זה לאביו ולאמו יחד, אולם בהמשך הגמ׳ בקידושין שהביא רבינו לעיל נאמר שכאשר נאסף כבר אין ההורים נאמנים. אומנם הרשב״א (שם עג, ב) והתוס׳ טוך (שם) אף יישבו הירושלמי עם הבבלי. אולם הפוסקים לא הביאו ירושלמי זה, ונר׳ שלא התקבל לדעתם להלכה, וע׳ בפי׳ הרידב״ז בירושלמי (שם ד״ה ועבדים) ובערוה״ש (אה״ע ד ס״ק נא) שעמדו על ענין זה. רבינו מביא ירושלמי זה בהל׳ יבום וקידושין (סי׳ תרנז), ור׳ שם בהוצאתנו הע׳ כו, ועי׳ שו״ת מנחת יצחק (ח״ב סי׳ צב, ג) שדן בדברי הירושלמי ובראית האו״ז.

מ לפנינו שם: **אדא.**

מא ופי׳ הרשב״א (שם): ״מרגיע שמדדה שהוא רגע כאן ורגע כאן״, כלומר שהאבא או האמא נאמנים לבד רק כאשר איננו יכול לזוז ממקומו ומצוי במקום שהניחוהו, אך כשזז צריך ששניהם יעידו.

מב וצריך... עדים הם - ר׳ שנו״ס שבדפ׳ הביא בסוגריים מילים אלו, וזה משום שבירושלמי שלפנינו כתוב: ״אבל בתינוק המרגיע הדא היא דמר רבי יוחנן עגלים וסייחים המקפצין ממקום למקום אין להן״, וא״כ מילים אלו חסרות שם. עוד יש להעיר שאם אכן יש למחוק מילים אלו, לא ברורה לשון ״הדא היא״, שמשמעו תחילת משפט ולא המשך. אולם ר׳ ברשב״א (קידושין עג, ב) שהביא הירושלמי וגירסתו: ״אבל בתינוק שמרגיע צריך שני עדים, ואביו ואמו כשני עדים הם, והוויה כי הא דא״ר יוחנן בשם ר׳ ינאי עגלים וסייחין המקפצין אין להם חזקה״. ולפי״ז לשון רבינו מצויה בירושלמי, ומיושבות שתי ההערות. אלא שיש שם תוספת בענין העגלים והסייחים המקפצים המצויה גם בירושלמי לפנינו שרבינו לא העתיק, והשאלה מדוע. ואפשר שרבינו גרס כך בירושלמי, אלא שלא העתיק זאת כי איננו שייך ישירות לענייננו.

מא מאי, בגמ׳ לפנינו: **מי אמר.**

רשב״ם[ב] [5] לא שנא בתולה שהגיע זמנה, לא שנא בתולה שלא הגיע זמנה[6] כדאמר[7] רבא בהדיא בסיפא, לא שנא אלמנה[ג] ונתפייסה, נתרצית לינשא[8] לבעל (ו)צריכה לישב שבעה נקיים קודם חופה[9], שמא מחמת תאוה ראתה דם, שכן דרך אשה לחמוד קודם חופה ימים או עשור. ולכולהו אין אנו חוששין אם ראתה דם אם לאו, שהרי תוכל לטבול[10] קודם בעילת מצוה, [11]שבעה[12] ימים הסמוכין לבעילת מצוה[ד], דהיינו ליל ראשון דחופה, אנו חוששין שאם תראה בהם דם לא מהניא לה טבילה דקודם בעילת מצוה[11], שהרי צריכה לספור שבעה נקיים[ה]. והלכך לובשת בגדים לבנים כל ז׳ ימים קודם חופה[13], ופורסת סדין לבן[ו] במטתה, ובודקת[ז] פעם אחת או פעמים[ח] ביום, ואם לא ראתה בהם[14] דם טובלת בליל בעילת מצוה[15] קודם בעילה[16], שמא ראתה דם[17] שנה או שנתים בימי בתולים ולא טבלה ומיטהרת עכשיו בטבילה זו. ואם[ט] [18] לא שמרה שבעה נקיים[19] קודם לכן, לא תיבעל בליל ראשון[20] עד שתשמור שבעה נקיים[21] מליל[22] ראשון[23] ואילך, שמא ביום שלפני החופה ראתה דם מחמת חימוד, עכ״ל.

אפילו בתולה שלא הגיע זמנה לראות וכן אלמנה, תבעוה[24] לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים.

ונראה בעיני דאף על גב דפירש רבינו שמואל[25] דבודקת פעם אחת או פעמיים ביום, דהיינו דווקא לכתחילה, מיהו אם לא בדקה כי אם ביום[26] ראשון ויום שביעי[27] נמי טהורה, כדתנן פרק תינוקת (סח, ב)

5. פי׳ רשב״ם: **ל** פרשב״ם זצ״ל 6. זמנה: **א ל ק** חסר 7. כדאמר: **ל** כדקאמ׳ 8. לינשא: **ל** להנשא 9. חופה: **ק** החופה 10. תוכל לטבול: **ל** תטבול 11. ז׳ ימים... בעילת מצוה: **ל** חסר 12. ז׳: **א ק** לז׳ 13. חופה: **ק** החופה 14. בהם: **ל ק** חסר 15. מצוה: **ל ק** מצוותה 16. בעילה: **ל** בעילת׳ 17. דם: **ל** דם זה 18. ואם: **א ק** אם 19. ז׳ נקיים: **ל** שבעה ימים **ק** ז׳ ימי נקיים 20. בליל ראשון: **ל** בלילה הראשונה 21. ז׳ נקיים: **ל** שבעה ימים נקיים **ק** ז׳ ימים 22. מליל: **א ק** מלילה 23. ראשון: **א ל ק** הראשון 24. תבעוה: **ב** שתבעוה 25. רבינו שמואל: **א** רבינו שלמ׳ **ל** רשב״ם זצ״ל 26. ביום: **ל** יום 27. שביעי: **ק** השביעי

ב הרשב״ם הובא באריכות בראבי״ה (ח״א סי׳ קפג) ובמרדכי (שבועות סי׳ תשמ).

ג דין זה שאלמנה כבתולה לעניין דם חימוד לא הובא במפורש בפוסקים (ורבינו דן בו בהמשך), אולם מזה שלא חילקו משמע שמסכימים לאסור. ועי׳ רשב״ץ (סו, א) שכתב שגרושה דינה כבתולה, וכ״פ השו״ע (קצב, ה).

ד לדעת רשב״ם הז״נ צריכים להיות סמוכים לחופה, וכ״כ התוס׳ (יומא יח, ב ד״ה והאמר) בשמו, וכ״כ המרדכי (שם) וההגה״מ (איסו״ב פי״א אות ה) בשם הרוקח והמהר״ם. אולם הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ו, א), הר״ן, המאירי (סו, א) ועוד פוסקים כתבו שמונים לה ז״נ משעה שמתקינים לה צורכי חופה, וכבגמ׳ בכתובות (ח, א): ״מכי רמו שערי באסינתא״, שאז נותנת דעתה ומחמדת. להלכה, פסק השו״ע (קצב, ב) כרשב״א וסיעתו, והרמ״א פסק שצריך להסמיך הספירה והטבילה לחופה ככל שניתן.

ה בראבי״ה (ח״א סי׳ קפג) כתב שחומרא זו שצריך ז״נ היא כחומרא דר׳ זירא, ובראב״ש (פ״י סי׳ ד) כתב שחומרא זו קדמה לחומרת ר׳ זירא. וכתב הט״ז (קצב ס״ק א) שהנהיגו חומרא זו קודם ימיו של רבא, כאשר גזרו על הכתמים.

ו הצורך בסדינים לבנים הוזכר גם בתרומה (סי׳ פז), ברוקח (סי׳ שיז-שיח), במרדכי (שבועות סי׳ תשלז) ובמעשה רוקח (הל׳ קידושין סי׳ קע), אולם בגמ׳ וברוב הראשונים לא הוזכר ענין זה. השו״ע (קצו, ג) כתב שתפרוס סדינים נקיים, ולא כתב לבנים, והרמ״א (שם) כתב שתלבש לבנים ולא הזכיר הסדינים. בשעורי שה״ל (עמ׳ רפא) כתב שהיום שהנשים גם ישנות עם בגד תחתון לבן צמוד א״צ מעיקר הדין סדינים לבנים, ורק בזמנם שהיו ישנים בלי בגדים היה צורך בסדינים נקיים, אך מ״מ מנהג כשר לשים סדין נקי, ואם אפשר טוב שיהיה לבן. וכ״כ בטהרת הבית (ח״ב עמ׳ רצב).

ז לדברי רשב״ם צריכה לבדוק בכל יום מהז״נ, אך הפסק טהרה לא הזכיר, ומשמע שלא הצריך. גם הרא״ש (פ״י סי׳ ד) כתב שצריכה לבדוק בכל יום, אך א״צ הפסק טהרה. הראב״ד (בעה״נ סוף שער הספירה והבדיקה) והרמב״ן (בהל׳ פ״ג, יב) סוברים שאכן לא צריך הפסק טהרה כרא״ש ורשב״ם, אך מקילים יותר בעניין הבדיקות, והצריכו בדיקה אחת בלבד בכל הז״נ. ובדעת הרמב״ן נחלקו הב״י והב״ח. דעת הב״י שהוא מצריך בדיקה אחת בכל הז״נ, ולב״ח הצריך בדיקה אחת בכל יום. ועי׳ בראה״ה (בבד״ה ה, ב) שכתב שצריכה הפסק טהרה ובדיקה אחת בתוך הז״נ. השו״ע (קצב, א) פסק כראב״ד, והרמ״א (שם) כרא״ש. הרש״ל (הובא בדרישה ס״ק ג ובש״ך ס״ק א) כתב להצריך גם הפסק טהרה, וכ״כ האחרונים.

ח הרשב״ם כתב שצריכה לבדוק פעם או פעמיים, ונח׳ הראשונים בדבר. הרמב״ן (בהל׳ פ״ב, ד) כתב שצריכה לבדוק פעם אחת ביום, וכן נראה שסוברים התוס׳ (ז, ב ד״ה ר״א), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ה כד, א) והרא״ש (פ״י סי׳ ה) שאינה צריכה לבדוק יותר מפעם אחת לכתחילה. אולם, התרומה (סי׳ פז), הרוקח (סי׳ שיז), הסמ״ג (ל״ת קיא) והסמ״ק (סי׳ רצג) מחמירים, שצריכה שתי בדיקות בכל יום. וכ״פ השו״ע (קצו, ד) והאחרונים.

ט מלשון הרשב״ם ניתן להבין שאם לא ספרה ז״נ קודם החופה, מותר לה להינשא, אלא שהבעילה תהיה רק לאחר שתספור נקיים. בדגמ״ר (קצב ס״ק ב) דן האם מותר לה בכה״ג להינשא לכתחילה, והעלה להתיר, וכתב שכן נמצא בראב״ן (סי׳ שכד), שמה שאמרו שתספור ז״נ קודם הנישואין זה עצה טובה קמ״ל, כדי שיוכל לבא עליה בלילה הראשון, ואם רוצה יכול להתחתן עמה ותספור ז״נ לאחר החופה. וכתב התפארת צבי (ס״ק ד) שלכתחילה לא תינשא עד שתספור ז״נ, ובדם חימוד החמירו יותר מחופת נדה, משום שאנשים עלולים לזלזל ולומר שלא ראתה דם וא״צ להמתין כלל.

הזב והזבה שבדקו עצמן ביום ראשון ומצאו טהור, וביום השביעי ומצאו טהור[28], ובשאר[29] כל הימים לא בדקו, ר׳ אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה, ר׳ יהושע אומר אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד[30]. וקיימא לן פרק קמא׳ (ז, ב) דהלכה כר׳ אליעזר, אפילו זבה[31] וודאית, כל שכן נשי דידן האידנא דספק נדות וספק זבות נינהו. והיכא שבדקה עצמה יום ראשון[32] ויום השמיני[33] ומצאת[34] טהורה[35] ושאר הימים[36] לא בדקה, איפליגו[37] פרק תינוקת (סט, א) **ואמר רב היא היא,** דכמו[38] שהתיר ר׳ אליעזר כשבדקה בשביעי הכי נמי בשמיני. **ור׳ חנינא אמר תחלתן[39] וסופן[40] בעינן, והכא תחלתן איכא וסופן ליכא.** ונראה בעיני שהלכה כרב״א. ואפילו תמצא[41] לומר שהלכה[42] כר׳ חנינא, הני מילי בזבה ודאית, אבל הכא ספק זבה וספק[43] נדה, ואם תימצי לומר זבה ספק[44] סתרה ספק לא סתרה. ותו הואיל דשביעי ושמיני מצאת[45] טהור, רגלים לדבר שכולם טהורים הם, ושפיר משתריא לר׳ אליעזר דקיימא לן כוותיה דלא בעי ספורים לפנינו.

ומזה הטעם נמי נראה בעיני דהלכה כרב, אם לא בדקה כי אם בשביעי ומצאת[46] טהור שטהורה לבעלה״ב, (סט, א) **דאמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, נדה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה, סופרתו למניין שבעה.** [47]**נדה ספורין למה לה. אלא אימא זבה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה סופרתו למניין שבעה[47]. אמר ליה רב ששת לרב ירמיה בר[48] אבא רב ככותאי[49] אמרה לשמעתיה, דאמרי יום שפוסקת[50] בו סופרתו למניין שבעה. אמר ליה[51] כי קאמר רב לבד מיום שלישי. פשיטא, לא[52] צריכא כגון דלא בדקה עד יום שביעי, ואשמעינן התם תחילתן אף על פי שאין סופן[53], קא משמע לן הכא סופן[54] אף על פי[55] שאין תחילתן[56], דסלקא דעתך אמינא תחילתן אף על פי שאין סופן הוא דאמרינן[57] דאוקמינהו אחזקייה, אבל סופן[58] אף על פי[59] שאין תחילתן[60] לא, קמ״ל. ונראה[61] בעיני דהלכה כרב מטעם ספק ספיקא כדפרישית.**

בדקה עצמה יום ראשון לספירתה ומצאה טהורה[62] ויום[63] שמיני[64] ומצאה טהורה[65] ושאר הימים לא בדקה, הרי היא[66] בחזקת טהרה. ואפילו אם[67] לא בדקה אלא יום שביעי בלבד[68] ולא יום ראשון, אלא שהפרישה בטהרה יום שפסקה בו, הרי זו טהורה ומותרת.

וכן הוא האמת כמו שפירש רשב״ם״ג[69] דגם אלמנה שנתפייסה לינשא צריכה[70] לישב שבעה נקיים, דהא נמי מחמדא אף על פי שנבעלה[71] כבר. וראיה לדבר דאמר[72] בהחולץ (יבמות לז, ב) **רב כי איקלע לדרשיש״ד אמר מאן הויא ליומא.** [73]**ורב נחמן כי מקלע[74] לשכנציב[75] אמר מאן הויא[76] ליומא[73]. ופריך והאמר רבא תבעוה לינשא[77] צריכה שבעה נקיים[78].** ואי סלקא דעתך דאלמנה[79] לא מחמדא[80] שכבר נבעלה, לישני לה[81] שהיו מכריזין בעבור[82] האלמנה שאינה מחמדת[83], אלא מדלא שני הכי שמע מינה דאלמנה

28. וביום השביעי ומצאו טהור: **ל** חסר 29. ובשאר: **ל** ושאר **ק** דשאר 30. בלבד: **ל** בלבד ר׳ עקיב׳ אומר אין להם אלא יום שביעי בלבד 31. זבה: **ל** בזבה 32. ראשון: **ל** הראשון 33. השמיני: **ק** שמיני 34. ומצאת: **ל** ומצתה 35. טהור׳: **ק** טהור 36. הימים: **ל** ימים 37. איפליגו: **ל** איפליגו בה 38. דכמו: **א ק** דכמה 39. תחלתן: **ל ק** תחילתו וכן להלן 40. וסופן: **א ל ק** וסופו וכן להלן 41. תמצא: **ל** אם תימצ׳ **ק** תימצי 42. שהלכה: **ל ק** דהלכה 43. וספק: **ל** ספק 44. זבה ספק: **א ד ק** ספק זבה 45. ושמיני מצאת: **ל** ושמיני בדקה ומצתה 46. ומצאת: **ל** ומצתה 47. נדה ספורין... למניין שבעה: **ל** חסר 48. ירמי׳ בר: **ל** חסר 49. ככותאי: **ל** כמאן **ק** כוותיה 50. שפוסקת: **א ד** שפסקה 51. א״ל: **ק** חסר 52. לא: **ק** לה 53. סופן: **ל ק** סופו 54. סופן: **ק** סופו 55. אע״פ: **ל** חסר 56. תחילתן: **ק** תחלתו 57. דאמרי׳: **ל** דאמ׳ **ק** דאמר 58. סופן: **א ק** סופו 59. אע״פ: **ק** חסר 60. תחלתן: **א ק** סופו 61. ונראה: **ל** וכן נר׳ 62. טהורה: **ו** טהור וכן בסמוך 63. ויום: **ט** וביום 64. שמיני: **ב** ז׳ 65. ויום שמיני ומצאה טהור: **ה נ** חסר 66. היא: **ו ה נ** הן 67. אם: **ט ה** חסר 68. שביעי בלבד: **ו** שביעי 69. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 70. צריכה: **ל** שצריכה 71. שנבעלה: **א ד ק** שהיא נבעלה 72. דאמר: **א** דאמ׳ **ל** חסר 73. ורב נחמן... הויא ליומא: **ל** חסר 74. כי מקלע: **ק** איקלע 75. לשכנציב: **א** לשדנציב 76. הויא: **ק** הוי 77. לינשא: **ל** לינשא ונפייסה 78. ז׳ נקיים: **ל** לישב וכו׳ 79. דאלמנה: **א ד ק** דבאלמנה 80. מחמדא: **ל** מחמדא משו׳ 81. לה: **ל** ליה 82. בעבור: **ל** עבו׳ 83. מחמדת: **ל** חומדת **ק** מחמדא

י וכן בגמ׳ פ׳ תינוקת (סח, ב), וכן פסקו הפוסקים.
יא ישנה מחלוקת ראשונים בענין זה. הרמב״ם (איסו״ב פ״ו, כא-כג), הראב״ד (בעה״נ שם), הרמב״ן (בהל׳ פ״ב, ג-ד), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כד, א), הרא״ש (פ״י סי׳ ה) ועוד, פסקו כרב. לעומתם, האשכול (סי׳ מד), התרומה (סי׳ פח), הסמ״ג (ל״ת קיא), המרדכי (שבועות סי׳ תשלז), השע״ד (נדה סי׳ ח) ועוד, פסקו להחמיר כר׳ חנינא.
יב ופשוט שחייבת בהפסק טהרה, וכמפורש בגמ׳ ובפוסקים. דעת הטור (סי׳ קצו) שמועילה בדיקת יום אחד בלבד בדיעבד, אולם הב״י (קצו, ד ד״ה כתב האגור) כתב שאין להקל בדבר שהוא ספק איסור כרת. ובשו״ע (שם) הביא דעת רוה״פ, שפסקו כרב בסתם, ואח״כ הביא דעת המחמירים, וכתב: ״ואין להקל״.
יג לעיל בתחילת הסימן.
יד בגמ׳ לפנינו: דרדשיר.

נמי חומדת.

וחזינא[84] בהלכה[85] בשמעתין דדם חימוד טמא הוא. הלכך הא דסוף פרק[86] כל היד (כ, ב) **דההיא איתתא דאייתי[87] דם לקמיה דר׳ אלעזר, הוה יתיב ר׳ אמי קמיה[ט], אמר ליה האי דם חימוד הוא** וכו׳, אין לפרש דם חימוד[88] וטהור, דאם כן תקשי מהכא, אלא חכמתו יתירה אתא לאשמועינן, וכן פירש רשב״ם[89] התם. ואם תימצי לומר דהא דאמר ליה ר׳ אלעזר לר׳ אמי האי[90] דם חימוד הוא, דהכי קאמר דם חימוד וטהור, אז יש לך לפרש טהור[91] מדאורייתא וטמא מדרבנן, והכא מדרבנן[ט״ז 92].

פרק תינוקת (סו, א) **רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא[י״ח]. אמר ליה סבר מר[93] למכתב[94] כתובה לארבעה[י״ח 95], אמר ליה אין. כי מטא לארבעה אמר ליה יט״ננטר[96] מר עד ארבעה אחריני[יט]. אמר ליה מאי טעמא עביד[97] מר הכי, אמר ליה לא סבר לה מר להא דרבא דאמר תבעוה לינשא[98] ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים.** פירש רשב״ם[99], כי מטא ההוא יומא שהיה להם לכתוב כתובה, אמר[100] ליה לרבינא **לינטר מר עד ארבעה אחריני[101]**. עד יום רביעי בשבת אחרת מיום רביעי זה עד שבעה ימים, וההוא יום רביעי לכתוב כתובה, כדין בתולה הנשאת ליום הרביעי. **אמר ליה[102] רב חביבא[103] לרבינא לא[104] סבר לה מר להא דאמר רבא** כו׳[105], בתמיה, ובתולה זו שתינשא לבנך שכחה ולא שמרה שבעה נקיים קודם יום זה, ושמא אתמול ראתה ולא מהניא טבילה דהשתא לבעול[106] לאורתא, הלכך **לינטר[107]** מר **עד ארבעה אחריני** ותתן אל דעתה ותשב שבעה נקיים, ותיבעל בליל ראשון של חופה כמשפט הבתולות[108] להכנס בליל ראשון לחופתן, עכ״ל.

משמע לכאורה מהכא שאין לאדם להכניס נדה וצריך להמתין עד שתטהר כדי שיוכל לכונסה כ[109]לבא עליה ביאת מצוותה בליל חופתה. והכי נמי (מסיק) משמע לכאורה בפרק קמא דכתובות (ב, א) דמסיק **לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה מתוך שאינו יכול[כ] 109 לכונסה אינו מעלה לה מזונות.** פירוש שאינו יכול לבוא עליה, ומדנקט **שאינו יכול לכונסה**, משמע שלכתחלה לא יכנוס נדה עד שתטהר, מפני שצריך לבעול בעילת מצוה[110] בליל חופתה[כא].

ואמר[111] פרק קמא[112] דכתובות (ז, א) **והלכתא דמותר[113] לבעול בתחילה[114] בשבת[כב]**. [115]ורבינו משה ב״ר מיימון זצ״ל כתב (אישות פ״י, ו) לא תנשא נדה עד

84. וחזינא: **א** וחזינ׳ **ל** וחזינן 85. בהלכה: **ל** חסר 86. הא דס״פ: **א ק** ס״פ **ל** הא דאמ׳ ס״פ 87. דאייתי: **א ד ל** דאתאי 88. חימוד: **ל** חימוד הוא וכן להלן 89. פי׳ רשב״ם: **ל** פירשב״ם זצ״ל 90. האי: **ק** הא 91. טהור: **ל** דטהור 92. מדרבנן: **ל** דרבנן 93. סבר מר: **ק** סבר לה מר **ל** לא סבר לה מר 94. למכתב: **ל ק** לכתוב 95. לארבע׳: **ל** לארבעי **ק** לארבעי׳ וכן בסמוך 96. ננטר: **ל** לינטר **ק** נטר 97. עביד: **ל** עבד 98. לינשא: **ק** להנשא 99. פי׳ רשב״ם: **ל** פירשב״ם זצ״ל 100. אמר: **ל** אמ׳ **ק** אמרו 101. אחריני: **א ד** אחרינא 102. א״ל רב: **ל** א״ל רבינא לרב חביבא מאי טעמ׳ נמתין עוד שבעה ימים א״ל רב 103. חביבא: **א ק** חנינא 104. לא: **ל** ולא 105. כו׳: **ל** חסר 106. לבעול: **א ק** ליבעל **ל** להבעל 107. לינטר: **ק** לינטרא 108. הבתולו׳: **א ל ק** הבתולה 109. לבא עליה... שאינו יכול: **א ד ק** חסר **ד** [ואמרי׳ פ״ק דכתובות הגיע הזמן בא׳ בשבת מתוך שאינו יכול לכונסה] ר׳ ביאורים 110. מצוה: **ל** מצותה 111. ואמר: **א** וא׳ **ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 112. פ״ק: **ק** בפ״ק 113. דמותר: **ל** מותר 114. בתחילה: **א** כתחילה **ד ל** לכתחילה 115. ורבינו משה... עובדא בנפשי׳: **ל** חסר

טו בגמ׳ לפנינו נוסף: ארחיה.

טז רבינו סובר שדם חימוד עצמו טמא לכל הפחות מדרבנן, ואין להוכיח מהגמ׳ שטהור. וכן דעת הרשב״ם (שהובא כאן), ולדעת הרשב״א (כ, ב) הוא עצמו טמא מדאו׳, אלא שהחשש שיבוא הוא מדרבנן. לעומתם, הר״ן (כ, ב) סובר שדם חימוד עצמו טהור לגמרי, והחשש הוא שמא התערב עם דם נדה, ולכן צריכה לישב ז״נ. וכ״כ הרשב״א (שם) בשם י״מ. וכתב הט״ז (קצב ס״ק א) בשם המ״מ שהוא טמא מדרבנן, שהרי דם מטמא מדאו׳ רק בהרגשה.

יז בגמ׳ לפנינו: **חנינא**, והב״ח הגיה: **חביבא**.

יח הכוונה ליום רביעי שבתולה נשאת בו לפי הגמ׳ בכתובות (ב, א).

יט ננטר... אחריני - בגמ׳ לפנינו הגירסא: **״נטר עד ארבעה אחרינא, איעכב שבעה יומי בתר ההוא יומא״.**

כ לבא עליה... שאינו יכול - ר׳ שנו״ס. תקנו עפ״י כת״י ל, וא״צ לתיקון שבנדפס.

כא הרא״ש (כתובות פ״ה סי׳ ו) הביא ראיות אלה, ודחה אותן.

כב בגמ׳ (שם) נח׳ תנאים ואמוראים אם מותר לבעול בעילת מצווה בשבת, וממסקנת הגמ׳ שהתירו לבעול משמע שיש מצוה שבעילת המצוה תהיה ביום החופה. ולהלכה נחלקו הפוסקים האם הדבר מותר. לדעת הרי״ף (כתובות ב, א), הרמב״ם (שבת פ״ל, יד) והרא״ש (כתובות פ״א סי׳ י) מותר. דעת תלמידי ר׳ יונה (בשיטמ״ק כתובות ה, ב) בשם רבני צרפת, וכן בהג״א (על הרא״ש שם) שבזמנינו אסור שאין בקיאים בהטיה. בשו״ע (או״ח רפ, ב; אה״ע סג, א) פסק שמותר לבעול בתולה בשבת, וכ״פ רוב האחרונים.

שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר, ואם עבר ונשא וברך אינו חוזר ומברך, עכ״ל[כג].

ואמר[116] בפרק האומר בקידושין (סז, ב) **מה אחות אשה לא תפסי[117] בה קידושין[118], אף כל עריות לא תפסי[119] בה קידושין. ופרכינן אי הכי אפילו נדה נמי, אלמה אמר אביי הכל מודים הבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר. אמר חזקיה אמר קרא** (ויקרא טו, כד) **ותהי נדתה עליו[120], אפילו בשעת נדתה תהא בה הויה,** והיינו משמע דיעבד[121] תפסי בה קידושין, אבל לכתחלה אין לקדשה ולא[122] לכונסה עד שתטהר. מיהו היכא שכבר הכינו צרכי הסעודה ופירסה נדה, הרי זה כונסה לכתחלה ומקדשה ומקבלת הטבעת מידו, דכיון דעדיין לא נתקדשה ואינה מותרת[123] לבוא עליה, לית לן בה אם יגע בידה[כד]. וכמדומה אני שכך הורה מורי רבינו שמחה ועבד עובדא בנפשיה[115].

אם כבר הכינו צורכי הסעודה[124] ופירסה הכלה נידה, הרי זה כונס לכתחילה ומקדשה, ומקבלת הטבעת מידו כיון[125] דעדיין לא נתקדשה.

וכתב[126] בשאילתות דרב אחאי גאון[כה] ובתר דמפיק סדר[כו] [127] בתולין מחייבין לברך ברוך אתה ה׳ אלוהינו מלך העולם אשר צג אגוז בגן עדן שושנת עמקים בל ימשול[128] זר במעין חתום, על כן איילת אהבים[129] שמרה בטהרה חוק לא הפירה, ברוך אתה ה׳ הבוחר בזרעו של אברהם[130]:

ברכת בתולים.

(שמב) פרק תינוקת (סה, ב), **רב**[1] **ושמואל דאמרי תרווייהו הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש**[2]**. מתיב רב חסדא מעשה ונתן לה רבי ארבע לילות מתוך שנים עשר חודש. אמר ליה אהדורי אפירכי (ואמצרי)**[3] **למה לך, אותיב מן מתניתין**[4]**, והוא סבר מעשה רב. אלא**[5] **לרב ושמואל קשיא, אינהו דאמור**[6] **כרבותינו. דתניא רבותינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה ופורש. אמר עולא כי הוו**[7] **בה ר׳ יוחנן ור׳ שמעון בן לקיש בתינוקת**[8] **לא מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא, ומסיימין בה הכי בועל בעילת מצוה ופורש. אמר ליה רב אחא בריה דרבא**[8] **לרב אשי אלא מעתה**

116. ואמר: ק ואמרינן 117. תפסי: א ק תפשי וכן בסמוך 118. קידושין: א ק חסר 119. תפסי: א תפשי 120. עליו: א ק חסר 121. דיעבד: ק דוקא דיעבד 122. ולא: ק ואין 123. מותרת: א ק מותרת לו 124. צורכי הסעודה: ב צרכי הכלה 125. כיון: ט דכיון 126. וכתב: א וכתיב ל וכת׳ 127. סדר: ל חסר 128. ימשול: א ימשלו ק ימשל 129. אהבים: ק אהבים יעלת חן 130. אברהם: ל אברהם אבינו

1. רב: א ק דרב 2. ופורש: ק ופורש מיד 3. (ואמצרי): א ל ק ואמצרי 4. מתני׳: א ק חסר ל מתני׳ תינוקת 5. אלא: א אל ל אמ׳ ק אמר ליה 6. דאמור: א דאמ׳ ק דאמר 7. הוו: ק הווה 8. בתינוקת: ק בתינוקו׳

כג לדעת הרמב״ם חופת נדה אינה חופה, כיון שאינה ראויה לביאה, וכ״כ הרי״ף (כתובות כב, ב). וכתב המ״מ (אישות פ״י, ו) שהר״י מגאש ועוד גאונים סוברים כן, ונראים דבריהם. המקור לשיטה זו הוא שאלת רב אשי בגמ׳ בכתובות (נו, א): ״נכנסה לחופה ופירסה נדה מהו, את״ל חיבת חופה קונה, חופה דחזיא לביאה, אבל חופה דלא חזיא לביאה לא, או דילמא לא שנא, תיקו״. ולדעתם, הספק האם יש בכלל חלות לחופה שכזו או לא, וכיוון שהגמ׳ נשארה בתיקו יש להחמיר. לעומתם סובר הרא״ש (כתובות פ״ה סי׳ ו) שהספק בגמ׳ הוא לעניין תוספת כתובה, אולם עצם הנישואין חלים גם בחופת נדה. וכ״כ הר״ן (ברי״ף כתובות כב, ב ד״ה הלכך). ומצאנו עוד בר״ן (שם ב, א ד״ה או) שכתב שכשר הדבר שלא תכנס לחופה עד שתטהר, אך בהגה״מ (איסו״ב פי״א אות י דפוס קושטא) בשם סמ״ק כתב שאין ממתינים עד שתטהר, וכ״כ הכל בו (סי׳ עה). דעת רבינו שלכתחילה יש להמתין, ורק במקום הפסד ניתן לקדש את הנידה. השו״ע (סא, א) הביא בסתם את דעת הרמב״ם ודעימיה, ובשם י״א הביא דעת הרא״ש, ומשמע שפוסק כרמב״ם. ובהמשך (סעיף ב) הביא דברי הר״ן שכשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר, והרמ״א כתב שאין ממתינים (וכסמ״ק).

כד לדעת רבינו מותר ליתן הטבעת בחופת נדה כרגיל, משום שעדיין איננה אשתו, ולא מדובר בנגיעה של חיבה. המהרי״ל (הובא בכנה״ג הגה״ט אות יד) כתב שצריך לשים הטבעת בראש אצבעה ותכנס מאליה. ובבאר היטב (סו״ס סא) כתב שנהגו שנותן הטבעת באצבעה כרגיל. ועי׳ בשו״ת יבי״א (ח״ה אה״ע סי׳ י) שפסק כרבינו.

כה ברכת הבתולים אינה מוזכרת בשאילתות לפנינו, אולם הובאה במקומות אחרים: בבה״ג (הל׳ כתובות סי׳ לו), בסדר רע״ג (ח״ב סי׳ קמז), בתשובות הגאונים (הרכבי סי׳ תלח), בהרא״ש (כתובות פ״א סי׳ טו), בכל בו (סי׳ פה) ובעוד פוסקים. וכן דעת רבינו שצריך לברך בשם ומלכות. השו״ע (אה״ע סג, ב) הביא ברכה זו, והרמ״א (שם) הוסיף שצריך לאומרה על הכוס (כר׳ ניסים גאון). אולם רבו הפוסקים שפקפקו בעצם הברכה, ראש וראשון הוא הרמב״ם בשו״ת (פאר הדור סי׳ קכט) שכתב שזהו דבר מגונה, והברכה לבטלה. וכתב היש״ש (כתובות פ״א סי׳ כג) שלא נוהגים לברך ברכה זו, וכ״כ הדרישה (סג ס״ק ב), החו״מ (שם ס״ק ז) והב״ש (שם ס״ק ד). ויש מי שכתב שיברך בלא שם ומלכות (ב״ח שם, א), חכ״א (כלל קטו, יח) ושל״ה (שער האותיות ע״ג: ד״ה כתב). ועי׳ בספר טהרת הבית (ח״א עמ׳ תקכא).

כו בכת״י ל לא גרס: ׳סדר׳. ובבה״ג ורע״ג כתוב: ׳סודרא דבתולין׳.

א רב אחא בריה דרבא, לפנינו: ר׳ אבא.

בעל נפש לא יגמור בעילתו[9]. אמר ליה[10] אם כן לבו נוקפו ופורש.

פירש רשב״ם[ב] [11] הלכה **בועל בעילת מצוה**, בין הגיע זמנה בין לא הגיע זמנה, בין בוגרת בין אינה[12] בוגרת, בין ראתה בין שלא ראתה[ג]. **ופורש**, לא להרחיק ממנה כאשה נדה[13], אלא פורש מתשמיש, היא בכסותה והוא בכסותו[ד]. דאינה טמאה אלא מדרבנן[ה] [14] שהרי דם בתולים טהור, ומשום כבוד[ו] [15] חתנות לא רצו להחמיר ולהרחיקו יותר. ומשמרת שבעה נקיים כזבה גמורה, אף על פי שלא ראתה דם אלא בשעת בעילה ראתה דם בתולים. והאי[16] דם בתולים כדם נדה חשבי[17] ליה, דאמר[18] לקמן בשמעתין (סו, א) **בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת[19] דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים. ולובשת חלוק לבן ונקי, ומצעות[20] וסדין לבן פורסת[21] על המטה, שאם תראה דם יהיה[22] ניכר בהם. ובודקת פעם אחת או פעמיים ביום עד שיכלו שבעה נקיים, וטובלת ליל שמיני ומשמשת. מיכן[23] ואילך אינה צריכה, כדאמר[24] פרק קמא[25]** (יב, א) **דכל[26] לבעלה[27] לא בעיא[28] בדיקה דאם כן לבו נוקפו ופורש[ז], ואינה צריכה לא לבדוק ולא לפרוש[29] אפילו[ח][30] בבוגרת[31] שראתה כבר בועל בעילת מצוה ופורש. עד שיגיע שעת ווסת, עכ״ל.**

9. בעילתו: **ל** ביאתו 10. א״ל: **ל** אלא 11. פי׳ רשב״ם: **ל** פירשב״ם זצ״ל 12. אינה: **א ל ק** שאינה 13. כאשה נדה: **ק** כנדה 14. מדרבנ׳: **א ד ק** דרבנן 15. כבוד: **ל** חסר 16. והאי: **ל ק** דהאי 17. חשבי: **ל ק** חשבינ׳ 18. דאמר: **ק** ואמ׳ 19. טיפת: **ל** טיפה 20. ומצעות: **ק** ומצעת 21. פורסת: **א ק** פורשת 22. יהיה: **ל** יהא 23. מיכן: **ל** ומיכן 24. כדאמר: **א** כדאמ׳ **ל** לבדוק כדאמ׳ 25. פ״ק: **ל** בפק׳ 26. דכל: **ק** חסר 27. לבעלה: **ל** לבעל **ק** בעלה 28. בעי׳: **ק** בעינן 29. לפרוש: **א** לפרוש יותר **ל** לפרוש מבעלה 30. אפי׳: **ט** ואפי׳ 31. בבוגרת: **ב** בוגרת

ב והובא בראבי״ה (ח״א סי׳ קפג) בשינויים קלים.

ג לדעת הרשב״ם דברי רב ושמואל מוסבים על כל סוגי הבתולות, למרות שהגמ׳ הביאה דבריהם בהקשר עם ״ראתה ועודה בבית אביה״, וכ״כ רש״י (שם ד״ה הלכה), ראבי״ה (ח״א סי׳ קפג), רמב״ן (בהל׳ פ״ג, ט), רשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ה, א), רא״ש (פ״י סי׳ א), ר״ן (בחידו׳ סה, ב, ובשבועות ד, ב ברי״ף ד״ה ומסתברא), מרדכי (שבועות סי׳ תשלט) בשם רש״י ועוד. אולם דעת הרי״ף (שבועות ד, א) והרמב״ם (איסו״ב פ״ה, יח-יט) שהלכה בועל בעילת מצוה ופורש נאמרה רק על ראתה בבית אביה [כ״כ המ״מ (שם) והר״ן (שם) בדעת הרמב״ם]. ועי׳ בב״י (סי׳ קצג) שדן באריכות בדעת הרי״ף והרמב״ם, ומסקנתו שהרי״ף אכן סובר שרב ושמואל מחמירים רק בראתה ועודה בבית אביה, אך במקום שנהגו להחמיר וכגון בא״י, יחמירו בכולן. והרמב״ם (שם) אף שפסק מעיקר הדין כרי״ף, הרי שלכאורה סותר עצמו כיון שבפרק יא, ח כתב להחמיר. ותירץ הב״י שמצד המנהג אכן החמיר, אך מדינא דעתו להקל. להלכה, פסק השו״ע (קצג, א) כדעת רוה״פ, שאין חילוק בין הזמנים השונים, ומחמירים בין בגדולה בין בקטנה.

ד הרשב״ם סובר שכיון שדם בתולים אינו מדאו׳, הם צריכים לפרוש רק מתשמיש ויכולים לישן באותה מיטה, הוא בבגדו והיא בבגדה. וכ״כ הארחות חיים (ח״ב עמ׳ קלב-קלג) בשם רש״י, וכן מובא בפרדס הגדול (סי׳ רעו) ובמחזור ויטרי (סי׳ תסו). אולם, הראבי״ה (שם) לאחר שהביא דברי הרשב״ם, פסק להחמיר שיפרוש ממנה כדין נדה גמורה. וכ״כ הראב״ד (בעה״נ סוף שער הפרישה), וכן דעת רה״ג (הובא בראב״ד שם), וכ״פ הרא״ש (פ״י סי׳ ב), הטור והשו״ע (קצג, א).

ה בטעם ההחמרה בדם בתולים הובאו מס׳ דעות (בראשונים), שהרי לכאורה זהו דם מכה שטהור. בירושלמי ברכות (פ״ב ה״ו) כתוב שהחשש שמא יצא דם נדה והתערב עם דם הבתולים. וכ״כ בתשובת הגאונים (שערי תשובה סי׳ קסח) בשם רב האי גאון ורב נטרונאי גאון. והראב״ד כתב (בעה״נ סוף שער הפרישה), שיש חשש שהצער גורם לדם נדות שיצא ג״כ. ודעת האשכול (הל׳ נדה סי׳ מז) שהחימוד גורם להיווצרות הדם. הרא״ש בנידה (פ״י סי׳ א) הביא טעמים נוספים לאיסור: האחד, שבעילת מצוה מסורה לכל, ויבואו לטעות בין תינוקת לבוגרת. וטעם נוסף, שחתן יצרו תוקפו. ובכתובות (פ״א סי׳ ט) הביא הרא״ש את הטעם שהוזכר בירושלמי ובגאונים. ועי׳ בשו״ת יבי״א (ח״א יו״ד סי׳ יד) שהוכיח מראשונים ואחרונים שאיסור דם בתולים הוא מדרבנן, ולא כמו שכתב בשו״ת רב פעלים (ח״ב יו״ד סי׳ יח) שזה ספק דאו׳.

ו בכת״י ל לא גרס את המילה: ׳כבוד׳, ובראבי״ה בשם הרשב״ם גרס, וכן מובא בפרדס הגדול (סי׳ רעו).

ז מגמ׳ זו עולה שאישה (בעלת וסת קבוע) לא צריכה לבדוק. ואיתא במשנה (יד, א): ״דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה, והצנועות מתקנות עד שלישי לתקן את הבית״, ונחלקו הראשונים בדבר. לדעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, טז) צריך בדיקה לאחר התשמיש, היא בעד אחד והוא בעד אחד, והצנועות בודקות אף קודם תשמיש, והמשנה מדברת גם בכאלה שאינן עסוקות בטהרות, שחוששים שמא תראה מחמת התשמיש. ועי׳ מ״מ (שם). ולדעת רוה״פ המשנה מדברת בעסוקה בטהרות, אולם כשאינה עסוקה בטהרות והשאלה ביחס לבעלה בלבד, לא צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא לאחריו. כן כתבו הראב״ד (בהשגות שם), הרמב״ן (בהל׳ פ״ה, ב), המרדכי (שבועות סי׳ תשלה) ועוד. השו״ע בסי׳ קפד, א פסק כרמב״ם, אולם בסימן קפו, א כתב את דעת רוה״פ בסתם ואת דעת הרמב״ם בדעת י״א, ומשמע שסובר כדעת רוה״פ. וכן פסק הרמ״א (שם), וכן הסכימו האחרונים.

ח יש מקום להעיר על הביטוי: ׳אפילו׳ ביחס לבוגרת, ולכאורה היה מתאים יותר ביטוי זה לתינוקת שלא ראתה, ואעפ״כ בועל בעילת מצוה ופורש. ואפשר שהמשמעות שמסיים הביאה ופורש כדרכו.

ונראה בעיני דהואיל[32] שפירש[33] דדם בתולים כדם נדה שוויה רבנן[34], מעתה אינה משמשת עד ליל עשירי לבעילתה כדין כל אשה שראתה דם נדה[ט][35], כדפרישית לעיל (סי׳ שלח)[י].

ותו פירש רשב״ם[יא] בועל בעילת מצוה עד שיוציא דם בתולים משהו. ואם בעל ולא מצא[36] וחזר ובעל ומצא דם בתולים[37], אפילו[38] למאן דאמר[יב] דם[39] בתולים טהור[40] פורש ממנה מיד. דהא השתא בזמן הזה[41] קבעי[42] הלכתא בועל[43] בעילת מצוה ופורש, ואף על גב[44] דטהורה, דדם בתולים טהור, עכ״ל.

וכבר שלח רבינו אפרים זצ״ל אל הרב רבינו[45] יואל זצ״ל[יג], שמעתי באלו[46] מקומות חתן פורש מאשתו לאחר בעילה שלשה לילות[יד] ולא יותר. ותמהתי מאוד מה ראו על ככה, אדרבה שלשה לילות היה מותר, ואפילו ארבע לילות אם לא היה[טו][47] זמנה, ולאחר מיכן[48] אסור, ואלו עושין להפך. ולך שתיקה על כל המעשה[טז] ועשית מכסה[יז] ואין דובר דבר[יח].

והשיב לו ה״ר יואל זצ״ל, מה שאמרת ממנהג שחתן[49] פורש שלשה לילות, כבר אסרו להו קמאי דקמן, והירא דבר[50] ה״ט[יט] חדל[כ]. ומעיד אני על בית[כא] חמי רבינו אליעזר[51] ב״ר נתן[52], ומורי רבינו[53] שב״ט זצ״ל, שהיו נוהגים לישב שבעה נקיים כדין כל נדות וזבות[54], ומנע רבים מדבר[55]. וכן אנו נוהגים אחריהם וגם מנהיגים לשומעים מוסר:

(שמג) המפלת חתיכה, (כא, א) **אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה. ר׳ יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה.** אוקימנא בגמרא **דבאפשר לפתיחת הקבר**[1] **בלא דם קמיפלגי,** תנא קמא סבר אפשר לפתיחת הקבר[2] בלא דם, ור׳ יהודה סבר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ופירש רש״י[3] (ד״ה בלא דם) דלרבנן כי ליכא דם טהורה, ואפילו על ארבע מיני דמיס[4], דתתיכה[5] לאו דם הוא[6] אלא בשר. ולא אמר דם אחר[7] איכא ואגן הוא דלא חזינן ליה, דקסברי רבנן אפשר לפתיחת הקבר[8] בלא דם, ומשכחת[9] לידה יבישתא. ולר׳ יהודה אפילו ירוקה ולבנה

32. דהואיל: **ל ק** הואיל 33. שפירש: **א** שפיר 34. שווי׳ רבנן: **ל** חסר 35. נדה: **ל** חסר 36. מצא: **ל** מצא דם 37. בתולים: **ל** חסר 38. אפי׳: **א ק** ואפי׳ 39. דם: **א ק** דדם **ל** לעיל דדם 40. טהור: **א ק** טהורה 41. בזמה״ז: **ל** חסר 42. קבעי: **ק** קבעינן 43. בועל: **ל** דבועל 44. ואע״ג: **ל** אע״ג 45. רבינו: **א ק** חסר **ל** ר׳ 46. באלו: **ל** שאילו 47. היה: **ל** הגיע 48. מיכן: **ק** מכאן 49. שחתן: **ל** שאדם 50. דבר: **ל** את דבר 51. אליעזר: **א ד** אלעזר 52. ב״ר נתן: **ל** ב״ר נתן זצ״ל **ק** בר׳ נתן זצ״ל 53. רבינו: **ל** הרב ר׳ 54. וזבות: **ק** וזבות ומצורעי׳ 55. מדבר: **ל** מדבר זה

1. הקבר: **א ד** קבר 2. הקבר: **א** קבר 3. רש״י: **ל** רשב״ם זצ״ל 4. דמים: **א ד ק** דם 5. דחתיכה: **א ל ק** וחתיכה 6. הוא: **א ק** היא 7. אחר: **א ק** אחד 8. הקבר: **א ק** קבר 9. ומשכח׳: **א ל** ומשכחי׳ **ק** ומשכחינן

ט וכ״כ האשכול (סי׳ מז), התרומה (סי׳ צו), הסמ״ג (ל״ת קיא), הסמ״ק (סי׳ רצג), המרדכי (שבועות סי׳ תשלט) והגה״מ (איסו״ב פי״א אות ד). ויש מהראשונים שסוברים שיכולה לספור מיד. כ״כ הרמב״ן (בהל׳ פ״ג, י), הרמב״ם (איסו״ב פי״א, ח) והאשכול (שם) בשם ״יש אומרים״. הב״י (קצג ד״ה ומ״ש ולא תתחיל למנות) כתב שיתכן להסביר את הרמב״ם כדעת הסוברים שצריכה להמתין כנדה רגילה, וזה שלא הזכיר אינה ראיה שא״צ להמתין. הטור והשו״ע (קצג, א) פסקו שצריכה להמתין ארבעה ימים, ורק ביום החמישי יכולה להתחיל ספירת ז״נ. וכתב הט״ז (שם ס״ק ד) בשם המהר״ל שגם הרמ״א (קצו, יא) שהצריך יום נוסף בנדה רגילה, כאן סובר שדי בארבעה ימים, שלא החמירו שמא תשמש בביהש״מ. ועיין מש״כ הט״ז (קצו סוס״ק ה).

י הלכה זו, שכל אשה שראתה דם נידה אינה משמשת עד ליל עשירי, לא מצויה בנדפס והובאה שם (סי׳ שלח לפני הע׳ לח) בתוספת מכת״י ל. ומכאן מוכח שתוספת זו אכן הושמטה מהאו״ז.

יא דעתו זו הובאה בראבי״ה (ח״א סי׳ קפג).

יב נחלקו בזה ר׳ חנינא ורב אסי בנדה (סד, ב).

יג ציטוט זה של דברי ר׳ אפרים, ור׳ יואל בהמשך, הובא בראבי״ה (ח״א סי׳ קצב).

יד אולי ניתן להביא מקור לדבריהם ממס׳ כלה (פ״א, ב), שנחלקו שם ר׳ אליעזר ור׳ יהושע, שלדעת ר״א כלה שנבעלה אסורה כל שבעה ימים, ולר׳ יהושע עד יום שלישי שייבדק הדבר. ור״א ור״י הלכה כר״י, שהרי ר״א שמותי הוא. כך כתב הראבי״ה (ח״א סי׳ קפג), אולם למעשה פסק שם כרשב״ם ושאר פוסקים המצריכים ז׳ נקיים.

טו היה - ר׳ שנו״ס, בכת״י ל הגירסא: הגיע, וכן הוא בראבי״ה (שם), וכוונתו שבתינוקת שלא הגיע זמנה לראות היה אולי מקום להקל, ולא בשאר נשים. והקולא היא דווקא בארבעה ימים הראשונים ולא אח״כ, והם עושים להפך.

טז קהלת ג, יז: ״... כי עת לכל חפץ ועל כל המעשה שם״.

יז שמות כו, יד: ״ועשית מכסה לאהל עורות אילים מאדמים...״.

יח עפ״י איוב ב, יג: ״ואין דובר אליו דבר...״.

יט עפ״י הפסוק שמות ט, כ: ״הירא את דבר ה׳ מעבדי פרעה...״.

כ בראבי״ה: יחדל.

כא בית: בראבי״ה ליתא.

טמאה[10], דולאי אתי[11] דס בהלה ואתן הוא דלא חזינן ליה[א], דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דס [ב][12](דלא משכחת לעולם לידה יבישתא, ודם הבא[13] בפתיחת הקבר ודאי טמא, דקים להו לרבנן דהוא[14] ממראה ארבעה דמים טמאים, וטמאה דקאמר ר׳[15] יהודה טומאת[16] ודאי, עכ״ל)[12]. **וטמאה דתנן, פירש רשב״ם**[ג] [17], משום נדה[18] דקרינא[19] בה דמה מחמת עצמה, ולא משום לידה, שמעולם לא היה ולד שלם דהא ליכא שום עצם. כך פירש רשב״ם במתניתין[20].

ונראה[21] בעיני דהלכה כרבנן דסברי **אפשר לפתיחת הקבר בלא דם**[ד], דהא יחיד ורבים הלכה כרבים. ואמרינן[22] ריש פרק קמא[23] דביצה (ב, א) **גבי שבת סתם לן תנא כר׳ שמעון, דתנן** (שבת קנו, ב) **מחתכין את הדלועין לפני הבהמה, ואת הנבילה לפני הכלבים.** אלמא קרי[24] ליה סתמא והלכתא, אף על גב דר׳ יהודה פליג בסיפא, דתנן (שם) **ר׳ יהודה אומר אם לא היתה נבילה מערב שבת אסורה, לפי שאינה מן המוכן.** וסוף פרק קמא דמכילתין מסיק סתמא דתלמודא (י, ב) **אי בעית אימא בלידה יבישתא**[25], אלמא סברה[26] סתמא דתלמודא דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, והלכה כסתם התלמודא[ה] [27].

ואמרינן ריש פרק תינוקת[28] (סו, א) **אדבריה**[29] **רבא לרב שמואל (מר)**[30] **ודרש, קישתה שנים ולשלישי**[31] **הפילה, תשב שבעה נקיים. קסבר**[32] **אין קושי לנפלים, ואי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.** ופירש רשב״ם[33] התם, דרבא סבר כמאן דאמר אי אפשר לפתיחת הקבר **בלא דם**[34], ומסתמא הלכה כרבא דבתראה הוא[ו].

ונראה בעיני לפרש, דההיא דפרק קמא דמתרץ סתמא דתלמודא **איבעית אימא**[35] **בלידה יבישתא**, היינו שהפילה[36] בתוך ימי גמר הולד, כגון שהפילה נקבה בתוך שמונים, וכר׳ ישמעאל דאמר שהנקבה נגמרת לשמונים ואחת[37], דמשכחת לה שהפסיקה שתים בימי

10. טמאה: **ל** חסר 11. אתי: **א ל** אתאי **ק** אתיא 12. (דלא משכחת... ודאי עכ״ל): **א ל ק** דלא משכחת... ודאי עכ״ל 13. הבא: **א** הכא 14. דהוא: **א** חסר 15. ר׳: **א** אר׳ 16. טומאת: **ל** טומאת מת 17. פי׳ רשב״ם: **ל** חסר 18. נדה: **ל** חסר 19. דקרינא: **א** דקרינ׳ **ל** דקיצה **ק** דקרינן 20. במתני׳: **ל** חסר 21. ונראה: **א ק** דנראה 22. ואמרי׳: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמר 23. רפ״ק: **א ק** דפ׳ 24. קרי: **א ד ל** קרי׳ 25. יבישתא: **ק** יבישה

26. סברה: **ל ק** דסבר 27. התלמודא: **ק** התלמוד 28. ואמרי׳ ר״פ תינוקת: **ל** ואם תיקשי דאמ׳ פ׳ התינוקת **ק** ואם תיקשי ואמרינ׳ ר״פ תינוקת 29. אדברי׳: **ק** אדבריה 30. (מר): **א ל ק** מר 31. ולשלישי: **א ד** ולשלשה 32. קסבר: **ל** הוא סבר **ק** הוא סובר 33. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 34. דם: **ל** חסר 35. איבעית אימא: **ל** חסר **ק** איבא אימא 36. שהפילה: **ל** כגון שהפילה 37. ואחת: **ל** דאחר

א מלשון רש״י משמע ש״א״א לפתיחת הקבר בלא דם״ פירושו שודאי יצא דם, אף שלא ראינוהו. אולם הרמב״ן והרשב״א (יח, ב ד״ה אלא למעוטי) כתבו בשם רש״י שהכוונה שברוב הפעמים יוצא דם, וצריך להחמיר מדין רוב ולא משום ודאי. וקשה שאדרבה ברש״י משמע שהאיסור משום ודאי. ועי׳ פיהמ״ש לרמב״ם (רפ״ג) שג״כ הסביר שודאי ראתה, וכ״כ הרשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ו כו, ב) והרע״ב (פ״ג, א).

ב קטע זה הוכנס בסוגריים בנדפס, כיון שלא נמצא ברש״י לפנינו, וכן צויין שם על הגליון.

ג וכ״כ רש״י (ד״ה המפלת) שטמאה משום נידה ולא משום לידה, אלא שהרשב״ם האריך יותר.

ד רבינו פוסק כחכמים, שאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פ״ה, יג ובפיהמ״ש לנידה פ״ג, א) והרע״ב (שם). וכן משמע בירושלמי (פ״ג ה״א), עיי״ש בפני משה. אולם, דעת רוה״פ שהלכה כר׳ יהודה להחמיר, שא״א לפתיחת הקבר בלא דם. כ״כ הראב״ד (בהשגות שם, ובבעה״נ שער הפרישה), הרשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ו כו, ב), הרמב״ן (בהל׳ פ״ג, ו), ההגה״מ (איסו״ב פ״י אות א) בשם תוס׳, הרא״ש (פ״ג סי׳ א), סמ״ג (ל״ת קיא) ועוד. בשאילתות תזריע (שאי׳ פה) [והובא גם לקמן וברא״ש (שם)] פסק שבנגמרה צורת הוולד לאחר ארבעים יום א״א לפתיחת הקבר בלא דם, אבל קודם לכן אפשר שלא יצא דם. וכ״פ הראב״ן (סי׳ שלז), הרז״ה (סלע המחלוקת סי׳ ג), המאירי (כא, א) והתשב״ץ (ל, א).

ויש להעיר שבחתיכות קטנות כשערות או קליפות, לרוה״פ אין בזה פתיחת הקבר שמוציאה דם. וכ״כ התוס׳ (כב, ב ד״ה ליפלוג), הראב״ד (בעה״נ שער הפרישה), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״א ג, ב), הריטב״א (כא, א), הטור (קפח, ג), הב״ח (קפח, ד) ועוד, ודלא כרז״ה (סלע המח׳ שם) ותוס׳ רי״ד (כב, ב), הסוברים שאפי׳ בדבר מועט חוששים לפתיחת הקבר.

השו״ע (קפח, ג) פסק כדעת רוה״פ, שא״א לפתיחת הקבר בלא דם, וחילק שם בין חתיכות קטנות כשפופרת שאפשר שלא יצא דם, לחתיכות גדולות, ופסק עוד (קצד, ב) שיולדת קודם ארבעים יום טמאה משום נידה, והסבירו הרמ״א (שם) שזה משום שא״א לפתיחת הקבר בלא דם.

ה בנדפס על הגליון הקשה מדוע לא הביא רבינו ראיה מסתמא דתלמודא בכריתות (י, א), שם אמרו שאפשר לפתיחת הקבר בלא דם. אומנם גירסת השאילתות (פרשת תזריע שאי׳ פה) במסקנת הגמ׳ היא שדווקא כשלא נגמרה צורת הולד פתיחת הקבר היא בלא דם, וממילא אין משם ראיה. אומנם מהתוס׳ כריתות (שם ד״ה קמ״ל) נר׳ שהיתה להם גיר׳ אחרת בשאילתות. ועי׳ גליון הש״ס בכריתות (שם) שגם לגי׳ הרשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ו כח, ב) אין משם ראיה.

ו גם הרא״ש (פ״ג סי׳ א) כתב להוכיח מכאן שהלכה כר׳ יהודה, וכן ברשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ו כו, ב) ועוד פוסקים.

עיבורה[38] ואחת בימי מניקותה, וכמאן דאמר[39] (ט, א) אבריה מתפרקין ואין חוזרין עליה י״ב[ז] [40] חודש, דדם[41] נעכר ונעשה חלב[ח], ומשכחת לה שפיר שהפסיקה שלש עונות כי האי גוונא, שתים בימי עיבורה[42] ואחת בימי מניקותה[43]. וההיא דרבא דפרק התינוקת מיירי שהפילה לאחר שמונים ואחד. דהשתא ממה נפשך בין שהפילה זכר בין שהפילה נקבה הרי נגמר הולד, וכי האי גוונא קיימא לן כרבא דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. שכך כתב רשב״ם זצ״ל בההיא[44] דרבא בשם רב אחאי גאון[ט] (תזריע שאי׳ פה) דהכי הלכתא דהיכא[45] דגמר צורתא דולד דמפתח טפי[46], אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, [47]והיכא דלא גמר צורתה דולד, כגון שהפילה בתוך ארבעים לעיבורה לא מיפתח טפי, ואיפשר לפתיחת הקבר בלא דם[47]. וההיא דהמפלת[48] חתיכה גרע מהמפלת בתוך הארבעים[49], ובודאי קיימא לן כרבנן דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.

והא דאמר רב נחמן בר[50] יצחק ריש פרק המפלת (כא, א) **באפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלגי, ובפלוגתא[51] דהני תנאי, דתניא קשתה שנים כו׳[52]**, לאו דוקא בפלוגתייהו, אלא הכי פירושו כענין שחכמים ור׳ יהושע נחלקו במפלת לאחר שמונים ואחד, בענין זה נחלקו חכמים ור׳ יהודה במפלת חתיכה[53], אבל יכול להיות שחכמים דמתניתין יסברו כר׳ ישמעאל בהמפלת[54] לאחר ארבעים או לאחר שמונים דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ולענין מסקנא דשמעתין[55] ודאי הכי הלכתא, דהמפלת חתיכה אפילו של ארבע[56] מיני דמים אם אין עמה דם טהורה, ואפשר[57] לפתיחת הקבר בלא דם. ואפילו ר׳ יהושע דברייתא יכול להיות שסובר כחכמים דמתניתין.

אמר ליה (כה, א) **רב חיננא[יא] בר שלמיא לרב הא[58] ר׳ ישמעאל ב״ר[59] יוסי, פירוש[60] שאמר משום אביו, הפילה שפיר מלא בשר טמאה לידה. והא אמר רבי[יא] [61], פירוש דאמר לעיל לא שמעתי, דאין הלכה כר׳ יהושע דאמר שפיר שאינו מרוקם (הולד) [ולד][62]. פירוש[63] דפליגי בהדיא לעיל בהמפלת שפיר שאינו מרוקם. הא ר׳ הושעיא[64], פירוש דאמר בעכור[65] מחלוקת כדאמר[66] לעיל אמר ר׳ שמעון בן לקיש אמר ר׳ הושעיא כו׳. הא ר׳ יהושע[67] בן לוי, דאמר בצלול מחלוקת. כלומר כל הני שמעינן[68] להו דהכי סבירא להו, מר כמאן סבירא ליה. אמר ליה אני[69] אומר אחד זה ואחד זה אינה חוששת. ושמואל אמר אחד זה ואחד זה חוששת. פירש רשב״ם, אמר ליה רב אנא כר׳ הושעיא אליבא דרבנן סבירא לי[70], שאני אומר אחד זה ואחד זה, אחד[71] עכור ואחד צלול אינה חוששת, דאין הלכה כר׳ יהושע, ואין[72] לה לא טומאת לידה ולא[73] ימי טוהר, דודאי לאו ולד הוא[74], הואיל ואינו מרוקם. ושמואל אמר חוששת ויושבת ימי טומאה, ואין לה ימי טוהר, קסבר שמואל הלכה כר׳ יהושע כדאמרן[75] לעיל דספוקי מספקא ליה, ואליביה דר׳ יהושע בן לוי דאמר אף בצלול מחלוקת, ולית ליה לשמואל סתם מתניתין[יב] דשפיר, עכ״ל.**

דין המפלת שפיר מלא בשר.

וקיימא לן כרב[יג], חדא, דרב ושמואל הלכתא כרב[76] באיסורי, כדקיימא לן לעיל בפרקין (כד, ב) **ובפרק יש**

38. עיבורה: **א ד ל** עוברה 39. וכמ״ד: **ל** וההי׳ דרבא דבר התינוקת 40. י״ב: **ל** עד י״ב 41. דדם: **ל** דהכל הוי חלב דדם **א ק** דהכל הוי דדם 42. עיבורה: **א ד ל** עוברה 43. מניקותה: **ל** מניקתה 44. זצ״ל בההי׳: **א ד ק** כההיא 45. דהיכא: **ל** דאיכ׳ 46. טפי: **ל** אי 47. והיכא... דם: **א ד ק** חסר 48. דהמפלת: **א ד** דמפלת 49. הארבעים: **ל ק** ארבעים 50. בר: **ק** ב״ר 51. ובפלוגתא: **ל** וכפלוג׳ 52. כו׳: **ל** כר׳ 53. יהודה במפלת חתיכה: **א ד** יהושע 54. ישמעאל בהמפלת: **ל ק** יהושע במפלת 55. מסקנא דשמעתין: **ל** מפלת 56. ארבע: **ל** ארבעת **ק** ארבעי׳ 57. ואפשר: **ל ק** דאיפשר 58. הא: **א ד ק** הא אמר 59. ב״ר: **ק** בר 60. פי׳: **ל** הא ר׳ פי׳ 61. והא אמר ר׳: **א** והאר׳ **ל** חסר **ק** והאמר ר׳ 62. (הולד) [ולד]: **א ל ק** הולד 63. פי׳: **א ל ק** הא רבנן ור׳ יהושע פי׳ 64. הושעיא: **ל** יהושע 65. בעכור: **ק** בעבור 66. כדאמר: **א** כדא׳ **ל** כדאמ׳ 67. יהושע: **א ק** הושעיא 68. שמעינן: **א ד** שמעתי **ק** שמעתתא 69. אני: **א ל ק** שאני 70. לי: **ק** ליה 71. א׳: **א ק** חסר 72. ואין: **א ק** אין 73. ולא: **א ד ק** לא 74. הוא: **ל ק** חסר 75. כדאמרן: **ל** וכדאמרן 76. כרב: **ק** חסר

ז צ״ל: **כ״ד**.

ח לכאורה צ״ע על רבינו, שלר״מ אבריה מתפרקין, ולר׳ יוסי ור׳ יהודה ור׳ שמעון דם נעכר ונעשה חלב, ומדוע הביא אותם בחד טעמא.

ט הרשב״ם והשאילתות הובאו גם בראבי״ה (ח״א סי׳ קפד).

י בגמ׳ לפנינו: **חנינא**.

יא לפנינו בגמ׳ הסדר שונה, קודם רבי ואח״כ ר׳ ישמעאל.

יב הכוונה למשנה (כד, ב) שאמרה שהמפלת שפיר וכו׳ אינה חוששת לוולד.

יג וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פ״י, ד), אולם רוה״פ פסקו כשמואל. והטעם לכך לדעת הראב״ד (בעה״נ שער הפרישה) משום ששמואל היה בקי יותר בצורת הוולד, ולדעת הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ו כז, ב) משום שהגמ׳ הביאה מעשה רב עם שמואל, וכ״פ הרמב״ן (בהל׳ פ״ז, ב). ולהלכה, פסק השו״ע (קצד, ג) כדעת רוה״פ, להחמיר כשמואל.

בכור לנחלה (בכורות מט, ב). ותו, דסתם מתניתין כוותיה אתיא, דתנן (כד, ב) **המפלת שפיר מלא מים, מלא דם**[77], **מלא גנונים, אינה חוששת לולד. וצריכין אנו לפרש דהא דאמר ר׳ יהושע בן לוי** (כה, א) **בצלול מחלוקת, דאף**[78] בצלול קאמר, דהשתא לרבנן בין בצלול בין בעכור[79] אינו ולד, כי[80] היכי דליקום ר׳ יהושע בן לוי כרב, דרב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן (ביצה ד, א), וכל שכן [81]שהלכה כר׳ יהושע בן לוי במקום רב[81], דהא ר׳ יהושע בן לוי ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יהושע בן לוי, כדמוכח ר״ת[82] מפרק בני העיר (מגילה כז, א)[ד].

ותו נראה בעיני, דבשפיר[83] עכור שאינו מלא מודה רב[84] דחוששת, כי היכי דליקו רבא כרב. דאמר[85] לעיל (כד, ב) **בשלמא דם**[86] **ומים לאו**[87] **כלום הוא, אלא גנונים**[88] **ניחוש שמא ולד הוא ונימוח. אמר אביי כמה**[89] **יין חי שתת אמו של זה שנימוח עוברה בתוך מעיה. רבא אמר**[90] **מלא תנן, ואם איתא דאתמוחי אתמח**[91] [92]**[מחסר חסר. רב אדא בר אהבה אמר גוונים תנן, ואם איתא דאתמוחי אתמח]**[92] **כולהו בחד גוונא הוה קאי. ופירש רשב״ם מלא תנן**[93] **שהשפיר מלא מים או גנונים**[94], דהשתא ליכא למיחש שמא ולד היה, **וכל השפיר היה**[95] **מלא בשר ולד**[96] **אלא שנימוח הבשר בתוכו ונשתייר העור שלם. דאי איתא כו׳**[97] **מחסר הוה חסר עור שפיר ולא היה מלא כולו מפני חלל הגוף שהיה מחזיק הרבה, ועכשיו שנימוח מחזיק דבר מועט**[98], עכ״ל.

הרי לך להדיא אליבא דרבא שאם היה מלא שהיתה[ט״ו] 99 חוששת, ואביי ורבא הלכה כרבא בר מיע״ל קג״ם[ט״ז]:

דין המפלת שפיר מרוקם.

(שדמ) מתניתין (כד, ב) **המפלת שפיר, אם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה. פירוש מצוייר דמות הולד**[1]. **ופירש רשב״ם דעל**[2] **שם תוארו של אדם ואפיו הנתון בעור קרי ליה, כדמתרגם**[3] (בראשית כט, יז) **יפת**[4] **תואר, שפיר בחזוי**[א] [5].

ת״ר (כה, א) **איזהו**[6] **שפיר מרוקם, אבא שאול אומר תחילת ברייתו מראשו**[7] **ושתי עיניו כשתי טיפות**[8] [9]**זבוב. תני ר׳ חייא ומרוחקין זה מזה. ושני חוטמין כשני טפים**[9] **של זבוב. פירוש נקבים שבחוטמיו**[10]**. [תני ר׳ חייא]**[11] **ומקורבין זה לזה מאוד**[ב]**. טיפי הזבוב פירוש** (רש״י ד״ה טיפין) עיני הזבוב, שקטנים מאוד[12]. **ופיו מתוח**[13] **כחוט השערה, וגוייתו כעדשה, אם היתה נקבה**[14] **נידונית כשעורה**[15] **לאורכה. וחיתוך ידים ורגלים אין לו**[16]**, ועליו מפורש בקבלה** (איוב י, י-יב) **הלא כחלב תתיכני וגו׳**[17]**, עור**[18] **ובשר תלבישני וגו׳, חיים וחסד עשית עמדי. והתם בגמרא מפרש** (שם, ב) **כיצד בודקין לידע אם זכר הוא**[19] **אם** [20]**נקבה היא.**

77. מלא דם: **ל** חסר 78. דאף: **ל** אף 79. בעכור: **א ד ק** בעכור אומר 80. כי: **ל ק** וכי 81. שהלכה... במקום רב: **ל** דרב ורבי יהושע בן לוי הלכה כר׳ יהושע בן לוי 82. ר״ת: **ל** ר״ת זצ״ל 83. דבשפיר: **ק** דשפיר 84. רב: **ל** חסר 85. דאמר: **א** דאמ׳ **ל** כדאמ׳ 86. בשלמ׳ דם: **א ד ק** דם 87. לאו: **א ל ק** חסר 88. גנונים: **ל** גניני׳ 89. כמה: **א ק** כמאן כמה 90. אמר: **ק** אמר אפי׳ 91. דאתמוחי אתמח: **ק** דאיתמרחי איתמיה 92. [מחסר חסר... דאתמוחי אתמח]: **א ל ק** חסר 93. מלא תנן: **א ד ק** חסר 94. גנונים: **ל** גנינים 95. היה: **ד** הוא 96. ולד: **ל** הוולד 97. כו׳: **ק** וכו׳ 98. דבר מועט: **ל** מעט 99. שהי׳: **א ק** שהיה **ל** שהיתה

1. הולד: **ק** וולד 2. רשב״ם דעל: **ל** רשב״ם זצ״ל על **ק** רבש״ם דעל 3. כדמתרגם: **ק** כדמתרגמינן **ל** שפיר כדמתרגמ׳ 4. יפת: **ל** יפה 5. בחזוי: **ל** בריוא **ק** בחזיו 6. איזהו: **ק** איזה 7. מראשו: **ל ק** בראשו 8. טיפות: **ל** טיפין **ק** טיפי של 9. זבוב תני... כשני טפים: **ל** חסר 10. שבחוטמיו: **ל** שבחוטמ׳ **ק** שבחוטמו 11. [תני ר׳ חייא]: **א ל ק** חסר 12. מאוד: **א ל ק** מאד תני ר׳ חייא ומקורבין זה לזה טעות הדומות 13. מתוח: **א ק** מונח 14. נקבה: **א** נקבה גוייתה **ל** נקובה גוייתה **ק** נקיבה גוייתה 15. כשעורה: **א ל** כשערה **ק** כעדשה 16. לו: **א ק** לה 17. וגו׳: **א ק** חסר **ל** וכגבינה תקפיא 18. עור: **א ק** ועור 19. הוא: **ל** חסר 20. נקבה היא... ואיזהו נקבה: **א ק** נקבה

יד כך בתוס׳ במגילה (שם ד״ה כוותיה), וכן בתוס׳ בגיטין (לט, א ד״ה כוותיה). אולם בתוס׳ חולין (צז, א ד״ה אמר רבא) דחה ר״ת ראיה זו.

ט ו שהיתה - נדצ״ל: שא י נה.

ט ז כמו שמצאנו בגמ׳ בקידושין (נב, א), ב״ק (עג, א) וב״מ (כב, ב), סנהדרין (כז, א).

א בתרגום אונקלוס על הפסוק שם: ״ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה״ כתוב: ״שפירא בְּרַ יְ אָ ויאיא בחזְוָא״. ועי׳ שנו״ס שבכ״י א וכן בנדפס (ובדומה גם בכ״י ק) תרגם: ׳תואר׳ - ׳חזוי׳, שלא כמו בתרגום שלפנינו - ׳ריוָא׳. אומנם בכת״י ל הגירסא היא כמו בתרגום - ׳ברייָא׳. בדומה לכך תרגם אונקלוס את הפסוק (בראשית לט, ו): ״ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה״, וכן בתרגום יונתן שם.

ב מא וד: לפנינו בגמ׳ ליתא.

מיהו אנן לא בקיאינן להכיר איזהו זכר ואיזהו נקבה[20], ואפילו איזה[21] מרוקם ואיזה שאינו[22] מרוקם[ג].

תחילת ברייתו מראשו, פירש רשב״ם[23] דס״ל כמאן דאמר פרק עגלה ערופה (סוטה מה, ב) מהיכן אדם נוצר מחוטמו[ד], דהיינו אבא שאול דאמר תחילת ברייתו, דהיינו איברים[24] שבראשו[25]. והאי דקא חשיב שתי עיניו ברישא, דרך סידרן כשהן סדורין זה למעלה מזה חשיב[26] להו. מכל מקום חוטם ברישא. ובתוספתא (נידה פ״ד, ד) גרס בראשו[ה] [27], ולא[28] נהירא לרבי, עכ״ל.

וקשה, דהתם תנא קמא סבר תחילת[29] ברייתו[30] מראשו ואבא שאול סבר דתחילת ברייתו מטיבורו, אבל הא ליכא מאן דסבר דתחילת ברייתו מחוטמו. ותו דהכא אבא שאול מחוטמו לפי פירוש[ו], והתם קתני להדיא אבא שאול אומר מטיבורו. הילכך מפירוש ר״ת זצ״ל (סה״י חי׳ קנז [קעא]) דה״ג תחילת ברייתו כרשון[30], פירוש כסלעם, דמתרגמינן[ז] רשונא[31], כלומר כך הוא[32] קטן בתחילה[ח], והכי גרס בפר״ח[ט] [33] ובערוך (ע׳ רשון) ובויקרא רבה[34] (פרשה יד, ח) ובתוספתא[י] (שם):

(שמה) מתניתין (כד, ב) **המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה.** (כו, א) **שליא בבית הבית טמא, לא שהשליא ולד אלא שאין שליא בלא ולד. ופירש רשב״ם**[1] **שליא**, תיק של עור שגדל עם הולד[א], ובאותו תיק השפיר[ב] [2] הולד מונח, ובשעת לידה יוצא לחוץ עם הולד. ובשליא לאחר ארבעים של עיבורה[3] שנתעברה מטפת[4] דם ונוצר מאותה טיפה הולד והשליא, ואמר דאין שליא בלא ולד, ובארבעים[5] יום נוצר ומתרקם[6] הולד[ג]. ובבציר מארבעים יום אינו[7] מרוקם כל צרכו ואינו ולד, אבל לאחר ארבעים יום אפילו[8] הפילה שליא תשב לזכר ולנקבה. ואף על גב דכי חתכי[9] לה לא חזינן בה שום[10] ולד, אין שליא לאחר ארבעים בלא ולד. ואיכא למימר נימוח[11] לאחר ארבעים יום[12]

דין המפלת סנדל.

21. איזה: **ל** איזהו וכן בסמוך 22. שאינו: **א ל ק** אינו 23. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 24. איברים: **ק** האיברים 25. שבראשו: **ל ק** שבראש 26. חשיב: **ל** קא חשיב 27. ובתוספת׳ גר׳ בראשו: **ד** (ותוספ׳ גריס) [וגירס׳ תוספת׳] **א** ותוספת׳ גר׳ **ק** ותוספו׳ גר׳ 28. ולא: **א ד ק** לא 29. תחילת: **ל** דתחילת 30. ברייתו מראשו ואבא... ברייתו כרשון: **א ד ק** ברייתו כרשון 31. רשונא: **א** דשונא 32. הוא: **ל** חסר 33. בפר״ח: **ק** כפר״ח 34. רבה: **ל** רבא

1. ופי׳ רשב״ם: **ל** פי׳ רשב״ם זצ״ל 2. השפיר: **ק** חסר 3. של עיבורה: **א ק** יום לעיבורה **ל** יום לעיבור 4. מטפת: **ל ק** טיפת 5. ובארבעים: **ק** דבארבעים 6. ומתרקם: **ל ק** ומתרוקם 7. אינו: **ק** אין 8. אפי׳: **א** אבל **ל ק** אם 9. חתכי: **ל ק** חתכינן 10. שום: **א** חסר 11. נימוח: **א ק** תימוח **ל** דנימוח 12. יום: **ל** חסר

ג וכ״כ הראב״ד (בעה״נ שער הפרישה סי׳ א), הרא״ש (פ״ג סי׳ ד), ומדבריהם משמע שאיננו בקיאים בזכר או נקבה וכן ב׳מרוקם׳. אולם הרמב״ן (בהל׳ פ״ז, ג) והרשב״א (תוהב״ק ב״ז ש״ו כז, א) כתבו שאיננו בקיאים בצורות, אך בזכר ונקבה אנו יכולים להבחין.

וע״ע מ״מ (איסו״ב פ״י, ח) שכתב שהרמב״ם חולק וסובר שאנו כן בקיאים בצורות שבגמ׳. ועי׳ בב״י (קצד, ג ד״ה ואני תמה) שהסביר שהרמב״ם (שם פי״א, יב) לא חולק. להלכה, פסק השו״ע (קצד, ג) שאין אנו בקיאים, וחוששת בהן לוולד.

ד בגמ׳ לפנינו הגירסא: מראשו. ובסמוך אכן הקשה רבינו כך על הרשב״ם.

ה בראשו - עי׳ שנו״ס, תיקנו עפ״י כת״י ל. לתוספתא זו יש מס׳ גירסאות. ובתוספתא לפנינו גרס: ׳תחילת ברייתו בראשו׳, הגירסא בגמ׳ לפנינו: ׳מראשו׳, במהד׳ צוקרמנדל וליברמן הגר׳: ׳ברושם׳. להלן הגיר׳ המוסכמת על רבינו, ור׳ להלן הע׳ י.

ו ברייתו - עי׳ שנו״ס. לפי התוספת הניכרת מכת״י ל מובן מה שקשה לרבינו, וכן הקשה ר״ת בספר הישר (חי׳ סי׳ קעא), בתוס׳ (יומא פה, א ד״ה אבא שאול; נדה כה, א ד״ה תחלת), וכן בתוס׳ הרא״ש (כה, א). ועי׳ בתוס׳ ביומא (שם) שהקשה עוד שמהגמ׳ בנדה משמע שהדיון בגודל האיברים ולא בהגדרה מהיכן נוצר הוולד.

ז בתרגום אונקלוס (ויקרא יא, כב).

ח לדעת הגורסים כר״ת, הגמ׳ בנדה מדברת על גודל הולד ולא על מקום הוָצרו.

ט הובא בתוס׳ (שם ד״ה תחלת).

י גיר׳ ׳כרשון׳ גרסו בגמ׳ ור״ת (בתוס׳ ובסה״י שם), הראב״ד (בעה״נ שער הפרישה סי׳ א), תוס׳ הרא״ש (כה, א). וכן הגירסא בירושלמי (פ״ג ה״ג). ועי׳ בספר תוספת ראשונים (ליברמן, סדר טהרות עמ׳ 266-265) שהביא את כל הגירסאות.

א כעי״ז פירש״י בברכות (ד, א ד״ה ובשליא), שכתב ששליא היא כמין לבוש שהוולד שוכב בתוכו.

ב בברכות (ד, א ד״ה ובשפיר) פי׳ רש״י: ׳הוא עור הולד שהעצמות והגידים והבשר נצורים בתוכו׳, ובאותה משמעות פי׳ במקומות נוספים (בכורות מו, א ד״ה שפיר; נדה כג, ב ד״ה שפיר).

ג עפ״י המשנה (ל, א), וכדעת חכמים, שהוולד נוצר לאחר ארבעים יום.

משנגמרה ריקום צורתו, עכ״ל[7].

ומפרש בגמרא (כו, א) היכי[13] תהיה השליא[14] גדולה דחיישינן לולד, דתנו רבנן שליא תחילתה דומה כחוט של ערב, וסופה דומה כתורמוס, וחלולה כחצוצרות[7] [15], ואין שליא פחותה מטפח. רבן שמעון בן גמליאל אומר שליא דומה לקורקבן של תרנגולין שהדקין יוצאין ממנה[16].

פירש רשב״ם[17] אין שליא חשובה לישב עליה לזכר ולנקבה כל זמן שהיא פחותה מטפח, היינו[18] לאחר ארבעים[19] שנוצר בה הולד. וכן פי׳, רבן שמעון בן גמליאל[20] נמי כתנא קמא, אלא שמפרש טפי[7]. והא ליכא למימר דשמא שליא של בהמה[21] חיה ועוף היא, [22]כדאמר לקמן (שם, ב) בעא מיניה ר׳[22] יוסי בן שאול מרבי המפלת עורב ושליא מהו, אמר ליה אין תולין את השליא אלא בדבר שיש במינו שליא[7]:

(שמו) מתניתין (כט, א) **המפלת ואין ידוע מה הפילה תשב לזכר ולנקבה, אין[1] ידוע אם ולד היה [אם לאו][2] תשב לזכר ולנקבה ולנדה.** (ל, א) **המפלת יום ארבעים אינה חוששת לולד, יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה. ר׳ ישמעאל אומר יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנדה[3], יום שמונים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה, שהזכר נגמר לארבעים ואחד ונקבה נגמרת[4] לשמונים ואחד. וחכמים אומרים אחד[5] ברית זכר ואחד ברית נקבה, זה וזה לארבעים ואחד.**

דין המפלת ואין ידוע[6] מה הפילה.

פירש רשב״ם זצ״ל המפלת שליא יום ארבעים לטבילתה, שטבלה ושמשה ונתעברה, אינה חוששת לוולד, ואם ראתה דם עמה טמאה נידה[7]. דלאו היינו שליא שאמרו (כו, א) שאין שליא בלא ולד, [8]דאכתי לא נגמרו צורתה, ואנו בעינן שיהא ולד[8] מתחלתו למחשביה לידת נפל. ולאו היינו שפיר מרוקם ששנינו למעלה תשב לזכר ולנקבה, דודאי אכתי לא נגמרה ריקום צורתו. ואף על גב דנתעברה לא חשיב עיבור ולד שלא נגמרה צורתו עד שיכלו כל הארבעים. אבל הפילה ליום ארבעים ואחד או לארבעים ושנים או לארבעים ושלשה[8] תשב לזכר ולנקבה ולנדה. וכל דם שתראה לאחר שבועיים הוי[9] דם נדות מספק, לתלות ולא לשרוף ולהתחייב בועלה אשם תלוי. ולא דם[10] טוהר דילמא לא הוי[11] ולד, דכיון דאין נראה בו ריקום[12] צורה לאו ולד[13] הוא, דלא נגמרה צורתו עדיין, ומביאה קרבן ואינו נאכל[14]. ומיהו[15] איכא לספוקי[16] בולד הואיל ועברו עליו ארבעים[17], דאיכא למימר מרוקם הוא אלא שאין יכולין להכיר בו. הלכך[18] ספק ולד ספק אינו ויושבת[19] עליו ימי טומאה דנקבה וימי טהרה לית לה. ובגמרא מפרש (ל, א) למה הוזכר זכר. אבל היכא דנראה בו ריקום צורתו של ולד, אלא שאין מכירין אם זכר אם נקבה, אינה נדה ויושבת לנקבה, עכ״ל.

וקיימא לן כרבנן, דאחד ברית זכר ואחד ברית נקבה

13. היכי: **א ק** כי **ל** כמה 14. השליא: **ל** שיליא 15. כחצוצרות: **א ק** החצוצרות **ל** כחצוצרת 16. ממנה: **א ל** הימנה 17. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 18. היינו: **ל** והיינו 19. ארבעים: **ק** ארבעים ימים 20. רשב״ג: **ל** דרשב״ג 21. בהמה: **ל** חסר 22. כדאמר... מיניה ר׳: **א ק** כדאמר לקמן ר׳ **ד** כדבעי לקמן ר׳

1. אין: **ק** אם 2. [אם לאו]: **א ל ק** חסר 3. ולנדה: **ק** ולנקיבה ולנידה 4. נגמרת: **א ל ק** חסר 5. וחכמים אומרים אחד: **א ק** חסר 6. ידוע: **ט** נודע 7. נידה: **א ד ק** חסר 8. דאכתי לא... בעינן שיהא ולד: **א ד ק** חסר 9. הוי: **ד** הוה 10. דם: **א ל ק** חסר 11. לא הוי: **ד** לאו 12. בו ריקום: **ד** בריקום 13. לאו ולד: **ל** חסר 14. ואינו נאכל: **א ק** ואינה טובל **ד** ואינה טובל׳ 15. ומיהו: **א ק** ומיהא **ל** ומיה׳ 16. לספוקי: **א** לספוקה 17. ארבעים: **ק** ארבעים יום 18. הלכך: **א** כל. הילכך **ל** כל כך. והילכ׳ **ק** כל כך. הילכך 19. ויושבת: **ל** ולד יושבת

ד לדעת רש״י (יח, א ד״ה שאין שליא) יתכן שתהיה שליא בלא ולד, אלא שהולכים עפ״י הרוב, ואפי׳ שורפים תרומה עפי״ז, ולדעת תוס׳ (שם ד״ה שליא) אין אפשרות שתהיה שליא בלא ולד כלל, אלא שמיעוטן נימוקין ורובן אינן נימוקין עד שתצא לבית החיצון, ולדעתם צ״ל שאין שליא בלא ולד הכוונה בפנים. ונראה שדעת הרשב״ם כתוס׳.

ה בכת״י **ל** גרס: **כחצוצרת**, וכן הגרס׳ בגמ׳ לפנינו.

ו לדעת הרשב״ם ורבינו הגודל המינימלי של השליא לענין טומאה הוא טפח, וכמובא בברייתא, וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פ״י, יג), אולם הרמב״ן (בהל׳ פ״ז, ח), הרשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ו כח, א) והרא״ש (פ״ג סי׳ ד) פסקו שחוששים אפי׳ פחות מטפח. ונראה שכ״פ השו״ע (קצד, ג).

ז קצת צ״ע, שהרי הגמ׳ (שם) אומרת שדווקא בעוף לא חוששים משום שאין במינו שליא, אך בבהמה וחיה שיש להן שליא כן חוששים. ועוד, מדוע לא הביא ראיה ממשנה מפורשת (פ״ג, ו) שלא חוששים בכה״ג.

א וביאר הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ו כח, ב) שעד יום ארבעים ושלש תשב גם לנידה, אך מכאן והלאה לא תשב לנידה, שכל שאינו נקלט תוך ג׳ ימים שוב אינו נקלט.

זה וזה לארבעים ואחד, כדאמר בגמרא (ל, ב) **חכמים היינו תנא קמא. וכי תימא למסתמיה כרבנן, [ב]פשיטא, יחיד ורבים הלכה כרבים[ב], מהו דתימא מסתבר טעמיה דר׳ ישמעאל דקמסייעי[20] ליה קראי, קמ״ל[ג]** [21].

וקשה לי[ד], היכא שאין[22] השפיר מרוקם אמאי יתבא[23] י״ד, בז׳[24] ימי הטומאה[25] תסגי, דהוה ליה ספק ספיקא, ספק ולד ספק אינו ולד, ואם תמצי לומר ולד[26], ספק זכר ספק נקבה. ובעניין נדות נמי אזלינן בתר ספק ספיקא (טו, ב) **דאמר רב שמואל (בר אבא אמר ר׳ אבא אמר רב אשי א״ר) [משמיה דר׳][27] יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה,** ומסקנא דהוה לה[28] ספק ספיקא. ותו, דמאי שנא מכל איסור[29] שבתורה דסמכינן אספק ספיקא[ה].

(יח, א) **אמר רבי יהושע בן לוי עברה בנהר והפילה, מביאה[30] קרבן ונאכל, הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן[31].** ומוקמינן לה כשהוחזקה[32] מעוברת, דהיינו אחר שלשה חדשים, כדאמר[33] פרק קמא (ח, ב) **וכמה הכרת העובר, סומכוס אומר משום ר׳ מאיר שלשה חדשים.** ופירש רשב״ם התם[34] דר׳ מאיר איירי סתמא בין ביולדת לתשעה בין ביולדת לשבעה, והכי מוכח[35] סוגיא התם[ו]. ועתה יש ללמוד מכאן[36] דבהאי[37] יהבינן לה נמי ימי טוהר, ויושבת י״ד ימי טומאה ומשלמת עליהם ימי טוהר דזכר[ז], ויושבת כ״ו[38] ימי טוהר, דהא מביאה קרבן ונאכל דחשבינן לה[39] מליקת קדשים גמורים.

דין עברה בנהר והפילה.

והיכא דילדה ואחר כך הפילה שליא, תולין את השליא בולד עד כ״ג ימים[ח], (כז, א) **דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרים ושלשה ימים.** ואף על גב דאמר בסמוך (שם) **איפוך שמעתתא, שלשים ושלשה[40] בשליא, הני מילי למאן דאמר יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, אבל לדידן דילמא קיימא לן כרבא[41] כמאן דאמר יולדת לתשעה יולדת למקוטעין, דלא בעינן לאפוכי שמעתתא.**

דין ילדה ואחר כך הפילה שליא.

ודוקא בולד תולין את השליא, אבל בנפל אין תולין כללי[ט], (כו, ב) כדאמר[42] **שמואל ותלמידי[43] דרב [ורב יהודה][44] הוו יתבי, באלי[י][45] ואתי רב יוסף בריה דרב[46] מנשיא מדויל[47] לאפייהו[48], אמר אתא[49] לן גברא**

20. דקמסייעי: **ל ק** דקא מסייעי 21. קמ״ל: **א ד** קמ״ל עכ״ל 22. שאין: **א ק** דשאין **ל** דאין 23. אמאי יתבא: **א ד ק** אמאי 24. בז׳: **ל** חסר 25. הטומאה: **ל** טומאה 26. ולד: **ל** חסר 27. (בר אבא... אשי א״ר) [משמיה דר׳]: **ל ק** בר אבא... אשי א״ר 28. לה: **ל** ליה **ק** לי 29. איסור: **ל** איסורי **ק** איסורין 30. מביאה: **א ק** מביא 31. ילדן: **ד** יולדות 32. כשהוחזקה: **א ד** כשהיא חזקה **ק** בשהו חזקה 33. כדאמר: **א** כדא׳ **ל** כדאמ׳ 34. התם: **ל** זצ״ל 35. מוכח: **ק** מוכחא 36. מכאן: **א ל** מיכן 37. דבהאי: **ל** דכי האי גוונא 38. כ״ו: **ק** כ״ז 39. לה: **א ל ק** ליה 40. שלשים ושלשה: **ל** שלשה ושלשים 41. כרבא: **ל** חסר 42. כדאמר: **א** כדא׳ **ל** כדאמ׳ 43. ותלמידי: **א ק** תלמידי 44. [ורב יהודה]: **א ל ק** חסר 45. באלי: **א ד** בעלי׳ 46. דרב: **ל** דרב ואמ׳ 47. מדויל: **ל ק** מחיל 48. לאפי׳: **ק** לאפי 49. אמר אתא: **ל** אמרי אמרו אתא **ק** אמרי אתא

ב פשיטא... הלכה כרבים - זו גי׳ תוס׳ על פי הסבר המהר״ם (שם ד״ה בתוס׳). גרסת רש״י למסקנה היא: ״יחיד ורבים הלכה כרבים פשיטא״. ור׳ במהר״ם (שם) הסברו בדעת התוס׳.

ג וכ״פ כרבנן כל הפוסקים.

ד כעי״ז הקשו התוס׳ (כז, א סוד״ה חומר; כט, א ד״ה תשב) ותוס׳ רא״ש (כט, א ד״ה תשב), ותירצו שיש כאן פעמיים ס״ס דסתרן אהדדי.

ה גם לעיל (סי׳ שמא) הסתמך רבינו על ס״ס להקל בשיטת רב לענייַן תחילתן וסופן. כדעת רבינו, שאומרים ס״ס בנידה, כתבו התוס׳ (נידה כט, א ד״ה תשב; ב״ק יא, א ד״ה דקא), וכ״כ הפמ״ג (בפתיחה להלכות טריפות). אך יש שכתבו שבאיסור כרת לא אומרים ס״ס להקל. כ״כ הכס״מ (איסו״ב פ״ט, א) והמשנה למלך (הל׳ ביכורים פי״ב, יט). לשיטה זו קושיית רבינו לא קשה כלל, שיש לחלק בין נידה לשאר איסורים, ואין לומר כאן ס״ס להקל. וביחס לגמ׳ בנידה (טו, ב) שהקלו משום ס״ס, שם מדובר שכאשר הלך היתה טהורה.

ו הגמ׳ בסנהדרין (סט, א) דנה בענין זה, האם יולדת לשבעה עוברה ניכר לשליש ימיה.

ז וכ״כ בב״י (קצד, ט).

ח וכן פסקו הרמב״ם (איסו״ב פ״י, יד), הרשב״א (תוה״ב שם כח, א), הרא״ש (פ״ג סי׳ ד) והשו״ע (קצד, ד). וכתב הב״י (שם ד״ה ילדה) שעד כ״ג יום - אינו כולל יום יציאת השליא (דהיינו בסה״כ כ״ד יום עם יציאתה), וכ״כ הש״ך (שם ס״ק ה).

ט לרש״י ותוס׳ מדובר בנפל כזה שכיוצ״ב מתקיים אם היו כלים חודשיו, וזה בא למעט דבר שאינו ראוי לברייַת נשמה, שבו לא תולין כלל. רבינו סובר לעומת זאת כפוסקים האחרים שדווקא בוולד בן קיימא תולין, ולא בנפל אפי׳ כלו חודשיו, וכ״פ השו״ע (קצד, ד).

י באלי: ר׳ שנו״ס, תיקנו עפ״י נוסח הגמ׳ לפנינו (ופירש״י - ממהר).

דרמינן ליה[50] בגילא דחיטתא ומירמא ומדחי[51]. אדהכי אתא[52], אמר ליה שמואל מאי אמר רב בשליא. [אמר ליה][53] הכי אמר[54] רב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא. שאלינהו שמואל לכולהו תלמידי דרב אמרו ליה הכי.

ודוקא באה[55] השליא אחר הולד תולין אותה בולד, אבל שליא שיצאה[56] ואחר כך נולד הולד[57] אפילו[58] בלא שליא, חוששת לשליא ויושבת לזכר ולנקבה. ואם[59] הרחיקה כולי האי מלידה אחרונה (כז, א) **דאמר רבה בר רב שילא אמר רב (נחמן) [מתנה][60] אמר שמואל מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרה ימים, ולא[61] אמרו בשליא תולין אלא בשליא הבאה[62] אחר הולד.** ופירש רשב״ם[63] איננו נותן טעם לדבריו[64] אלא מילתא אחריתי[65] באפי[66] נפשה[67] היא, ולא אמרו תולין שליא אחר הולד אלא בשליא הבאה אחר הולד, אבל יצאה[68] קודם הולד חוששין לולד אחר, שמא היה ולד עם זה[69] ונימוח, ושליא של ולד שיצאה[70] לאחר מיכן[71] נמי נימוח[72] ותשב לזכר ולנקבה, דאין דרך שליא לצאת קודם[73] ולד[74], עכ״ל[יא].

וזה לשון הלכות גדולות[יב] (סי׳ מב עמ׳ תמה) היכא דילידת ולא[75] שרת[76] שליא ולבתר[77] כמה יומי אפילת שליא, לא[78] תימא שליא דהאיך[79] ולד אתמוחי אתמחא לה והאי[80] שליא דולד אחרינא הוה ואתמח ותיתיב יומי[81] טומאה מן רישא, אלא[82] אמרי האי שליא דהאיך ולד קמא הוא דאישתהויי הוא דאשתהי[83]. דאמר[84] מר (כז, א) **מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרים ושלשה ימים.** והני מילי כי תלינן בבן[85] קיימא דאית ביה חיותא דאמרינן[86] בזעא״ג לשליא ונפק[87]. אבל בנפל לא תלינן, אם איתא דהא[88] שליא״ד דההוא נפל איתמחא לה והא שליא נפל אחר הוה בה[89] ואתמח, ובעיא למיתב יומי[90] טומאה, ע״כ[91] ה״ג:

כתוב[92] בהלכות גדולות (שם), והיכא דילידת ויתיבת ימי טומאה, ובגו ימי טהרה הדרת[93] ואפילת[94] נפל, דיומי טומאה אית לה[95] ויומי טהרה לית לה, ועדיין ימי טהרה דראשון לא נפקו, כיון שהפסיקו[96] להו יומי טומאה דנפל[97] איבדרו להו יומי טהרה דראשון וכל דם דחזיא טמא. אי נמי ולד ראשון נקבה ולד שני זכר, ונפקו יומי טומאה ויומי טהרה דשני ועדיין דנקבה לא מלו[98], מכי נפקו יומי טהרה דולד שני, כל[99] דם דחזיא טמא. דתנו רבנן[100] (כריתות י, א) **שלשים יום, יכול בין רצופין בין מפוזרין, תלמוד לומר יום, מה יום רצוף אף שלשים כולן רצופין, עד כאן[101] הלכות גדולות.**

דין המפלת תוך[102] ימי טוהר.

וזאת הברייתא מקומה בתורת כוהנים[טו] פרשת[103] אשה כי תזריע (פרשה א ד״ה פרק א), **וכך היא שנויה התם, ושלשים יום, יכול בין סמוכין בין מפוזרין, תלמוד**

50. ליה: **א ק** לה 51. ומדחי: **א ק** ומידחא 52. אתא: **ל** הכר אתא 53. [א״ל]: **א ל ק** חסר 54. אמר: **א ל ק** קאמר 55. באה: **ל** בבאה **ק** בעאה 56. שיצאה: **ל** שיצתה **ק** שיצאתה 57. נולד הולד: **ק** וולד הנולד 58. אפילו: **ק** אבל 59. ואם: **ל** אם 60. (נחמן) [מתנה]: **א ל ק** נחמן 61. ולא: **ל ק** לא 62. הבאה: **א ד** הבא **ק** הכא 63. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 64. לדבריו: **ק** לדבר 65. אחריתי: **ל** אחרית׳ 66. באפי: **ל** באנפי 67. נפשה: **א ל ק** נפשיה 68. יצאה: **א ק** יצאתה **ל** יצתה 69. זה: **ל** זו 70. שיצאה: **א ל** שיצתה **ק** שיצאתה 71. מיכן: **ק** מכאן 72. נימוח: **ל** נימוחה 73. קודם: **ל** בלא 74. ולד: **ק** הולד 75. ולא: **ל** ולא שרא 76. שרת: **ד** שדת 77. ולבתר: **א ד ק** ובתר 78. לא: **א ק** ולא 79. דהאיך: **ק** דהיאך 80. והאי: **ל** ודאי 81. יומי: **א** יומא טבא **ק** יומא 82. אלא: **א ד ק** אבל 83. דאשתהי: **ק** אישתהי 84. דאמר: **ק** אמר 85. בבן: **א ק** בני **ד** בבני 86. דאמרי׳: **א ל** דאמ׳ **ק** דאמר 87. ונפק: **א ד ק** ונפל 88. דהא: **ק** דהאי 89. בה: **ק** חסר 90. יומי: **ד ל** ימי 91. ע״כ: **ק** עכ״ל 92. כתוב: **ל** כת׳ 93. הדרת: **א** הررת **ל** הדרה ובבה״ג שלפנינו הגי׳: הדר 94. ואפילת: **ל** ואפילה 95. לה: **א ק** ליה וכן בסמוך 96. שהפסיקו: **ל** דאפסיקו 97. דנפל: **א ד** חסר 98. מלו: **ל** חסר 99. כל: **ל ק** וכל 100. דתנו רבנן: **א ל ק** ת״ר 101. ע״כ: **ל** ע״כ לשו׳ 102. תוך: **נ** בתוך 103. פ׳: **ל** בפרש׳

יא הרשב״ם מפרש את דברי הגמ׳ שאין תולין השליא בוולד כשיוצאת לפניו, משום שאין דרכה לצאת קודם לוולד. כך פירשו גם הרמב״ם (איסו״ב פ״י, טו) והרמב״ן (בהל׳ פ״ז, ט). וכ״פ השו״ע (קצד, ה). ומצאנו ברשב״א (תוה״ב שם כח, א) המסביר שתולין השליא בוולד כיון שהוולד קורע את השליא ויוצא קודם, וזה שייך דווקא כשיוצא לפני השליא ולא לאחריה. וע׳ בס׳ נשמת אברהם (קצד ס״ק ו) שכתב שאם יצאה השליא לפני הוולד הדבר מסוכן מאד, ויש צורך בניתוח דחוף ביותר.

יב וכ״כ בשאילתות (תזריע שאי׳ פו).

יג זה כעין הסבר הרשב״א (שם) בחילוק שבין ולד של קיימא לנפל (הובא לעיל הע׳ יא), וכן בשאילתות (שם) ובחי׳ הרמב״ן (כו, ב).

יד בבה״ג לפנינו נוסף כאן: ״דההוא נפל הואי בהדיה הוה אתיא אלא שליא...״.

טו ברייתא זו הובאה גם בכריתות (י, א).

לומר יום, מה יום כולו אחד אף שלשים כולן אחד. יכול שלשים סמוכין ושלשה בין [104]סמוכין בין מפוזרין[104], תלמוד לומר ושלשים יום ושלשת ימים, מה שלשים כולן סמוכין אף שלשה כולן[105] סמוכין. והכי נמי תניא התם גבי נקבה (שם פרק ב), **וששים יום, יכול בין סמוכין בין מפוזרין, תלמוד לומר יום, מה יום כולו אחד, אף ששים כולן[106] אחד. יכול ששים סמוכין וששה בין סמוכין בין מפוזרין, תלמוד לומר וששים יום וששת[107] ימים, מה ששים[108] סמוכין אף ששה[109] סמוכין.**

מיהו זה איני מבין מתוך הברייתא שאם הפילה תוך ימי טוהר איבדרו[110] להו[111] ימי טוהר, דלא נזקק התנא[112] אלא להגיד לך שלא תנהג ימי טוהר אלא סמוכין, שלא תאמר תשב היום שלשה או ארבעה ימי טוהר ושוב לאחר שבוע או שבועים תנהג ימי טוהר כפי מה שיעלה בלבה, אלא סמוכין דוקא. אבל[113] זה שתאמר איבדרו[114] להו ימי טוהר כשהפילה[115] באמצע, בהא לא איירי תנא כלל. והכי נמי תניא גבי שבעת[116] ימי טומאה (שם) **שבעת ימים, יכול בין סמוכין בין מפוזרין, תלמוד לומר כימי נדת דוותה, מה ימי[116] נדתה סמוכין אף ימי[117] לידתה סמוכין.** והתם לא שייך לומר[118] קמשמע לן דאיבדרו להו ימי טומאה. מיהו אף על פי כן יש לסמוך על דברי ה״ג ולנהוג כדבריהם, כי כל דבריהם על פי הקבלה[טז].

ותו משמע להתירא, דתנן פרק בנות כותים (לח, ב) **המקשה בתוך שמונים של נקבה, כל דמים שהיא רואה טהורים עד שיצא הולד.** ופירש רשב״ם[119] כגון שנשתהה הולד אחר חבירו והוה לה[120] קושי ולד, לא שנא מקשה ולא שנא שופה[121], לא שנא בימי נדה ולא שנא בימי זבה, דכל תוך מלאות הוה[122] דם טהור[123] עד שיצא הולד, וודאי[124] טמאה שבועים ואפילו בתוך ימי טוהר של ולד ראשון, דכיון[125] דילדה לא אתו[126] ימי טוהר דראשון ופקעי להו מטומאת לידה, עכ״ל.

משמע שאינה נוהגת כי אם ימי טומאה של ולד שני, ואי כדברי ה״ג הלא כבר בטלו ימי טוהר של ולד ראשון, [126]אלא על כרחך משמע שלא בטלו ימי טוהר של ולד ראשון[127]. ואף על פי כן[128] הואיל ונפק[129] מפומיה דבעל ה״ג[130] נכון להחמיר.

פרק קמא דבבא קמא (יא, א) **אמר עולא א״ר אלעזר[131] שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון וכולה[יז] ביום[132] שני, מונין לה מיום ראשון. מתקיף לה[יח] רבא הא[133] חומרא דאתי[134] לידי קולא היא, דהא[135] מטהרת לה מיום ראשון[136]. אלא אמר רבא לחוש חוששת[יט], לענין ימי[137] טהרה מונין לה מיום ראשון, ולענין ימי טומאה מונין לה מן כד נפיק[138] כוליה שליא לחומרא[כ].**

דין שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני.

104. סמוכין... מפוזרין: **ל** מפוזרין... סמוכין 105. כולן: **ל** חסר 106. כולן: **א ד** כולו **ל** חסר 107. וששת: **ל** וששה 108. ששים: **א ד** ששים יום 109. ששה: **א ד** ששת הימים הם **ק** ששת הימים 110. איבדרו: **א** דאיבררו **ל** דאיבדרו **ק** דאיבדרו 111. להו: **ל** לה 112. דלא נזקק התנא: **ל** דהתנא לא נזקק 113. אבל: **א** אלא 114. איבדרו: **א** דאיבדרו **ק** דאיבדרו 115. כשהפיל׳: **א ד ק** שהפילה 116. שבעת: **ל** שבעה 117. ימי: **א ד ק** חסר 118. לומר: **ל ק** לומ׳ כלל 119. ופי׳ רשב״ם: **ל** ופירשב״ם זצ״ל 120. לה: **ל ק** ליה 121. שופה: **א ק** סופה 122. הוה: **ל** הוו **ק** הוי 123. טהור: **ל** טוהר 124. וודאי: **א ל ק** ודאי 125. דכיון: **ד** כיון 126. אתו: **א ק** אותו 127. אלא ע״כ... ולד ראשון: **א ד ק** חסר 128. ואעפ״כ: **א ק** ואע״פ 129. ונפק: **ד** דנפק 130. דבעל ה״ג: **ד** דה״ג 131. אלעזר: **ק** אליעזר 132. ביום: **א ק** מיום 133. הא: **א ל** האי 134. דאתי: **א** דאתיין **ק** דאתיא 135. דהא: **ל** דקא 136. מיום ראשון: **ל** מראשון 137. ימי: **א ד** חסר 138. מן כד נפיק: **א ק** מן כדנפיק **ל** מכי נפיק

טז וכן לשון התוס׳ (חולין מז, א ד״ה אי שפכי) שדברי בה״ג הם דברי קבלה, והרשב״א (ב״מ קט, א ד״ה אמר רב) כתב שדברי הגאונים הם דברי קבלה.

יז בגמ׳ לפנינו: **ומקצתה.**

יח בגמ׳ לפנינו הגירסא: ״א״ל רבא מה דעתך לחומרא״ וכו׳, ולא: ״מתקיף לה״.

יט בהמשך הגמ׳ שם נאמר: ״מימנא לא ממניא אלא לשני״.

כ רבינו אומר שספירת ימי הטוהר מתחילה ביום הראשון, וימי הטומאה מתחילים רק מהיום השני, ושתי הספירות לחומרא. וכ״כ הרשב״א (שם ד״ה לחוש) והשטמ״ק (בשם תלמידי ר׳ פרץ) שימי הטוהר נמנים מהיום הראשון, שאל״כ יש כאן עדיין חומרא דאתי לידי קולא. אולם דעת רש״י (שם ד״ה חוששת) שהחשש ביום הראשון הוא לעניין טהרות, והמניין מתחיל ביום השני לטומאת הלידה. ולכאורה משמע שגם ימי הטוהר יספרו מהיום השני. וכן נראה מהרמב״ן בהל׳ נידה (פ״ז, ט). וביחס לדעת הרמב״ם (איסו״ב פ״י, טו) הדברים קצת סתומים, שכתב שמונים לה מיום ראשון, וימי הטהרה נותנים לה רק מיום שני. השו״ע (קצד, ו) פסק שחוששת מיום ראשון ומונה מיום שני, כלשון הגמ׳ ולא פירש. וכתב הסד״ט (ס״ק יז) שהיום שקיי״ל שאין פתיחת הקבר בלא דם, היא נחשבת ליולדת כבר מיום ראשון, וממילא אין נ״מ למעשה בדין יצאה מקצת שליא.

אמר רב הונא (כח, א) **הוציא עובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה, שנאמר** (בראשית לח, כח) **ויהי בלדתה ויתן יד. מתיב רב יהודה הוציא עובר את**[139] **ידו, אין אמו**[140] **חוששת לכל דבר,**

הוציא העובר את ידו והחזירה.

אמר רב נחמן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל[כא] **לחוש חוששת, ימי טהרה לא יהבינן לה עד דנפיק רוביה**[141]**. והא אין אמו חוששת לכל דבר קתני, אמר אביי אינה חוששת מדאורייתא**[142]**, אבל מדרבנן**[143] **חוששת, והאי**[144] **קרא**[145] **אסמכתא בעלמא**[146].

פירש רשב״ם[147], **לחוש לולד**[148] **חוששת** וצריכה לפרוש מבעלה[149] אף על פי שלא ילדה שבועים כנקבה[כב] [150]. **עד דנפיק רובו**[151] ביוצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו, מחותך או מסורס עד שיצא רובו[152] כדתנן במתניתין (שם). מיהו[153] תלמודא מילתא דפסיקא נקט. **ימי טהרה לא יהבינן לה** אם איחרה לידתה לאחר מיכן יותר משבועים, אם רואה דם טמאה[154] כנדה[155] ואם לאו טהורה. ולאחר שתלד לידה גמורה אם זכר תהא טמאה שבעה, ואם נקבה שבועים, ואחר כך תמלא ימי טהרה, עכ״ל.

ונראה בעיני דהא דכתב[156] ואחר כך תמלא ימי טהרה, דהיינו מלידה אחרונה שהיא לידה גמורה אפילו לדברי ה״ג[כג], שהרי הוצאת יד אינה אלא חומרא דרבנן בעלמא:

(שמז) מתניתין (יט, א) **חמשה דמים טמאים באשה, האדום, והשחור, וכקרן כרכום, וכמימי אדמה, וכמזג**[א]**. בית שמאי**[1] **אומרים**[2] **אף כמימי תלתן, וכמימי בשר צלי, [ו]בית הלל מטהרין. הירוק, עקביא בן מהללאל מטמא, וחכמים מטהרין. אמר רבי מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה**[3]**. ר׳ יוסי אומר לא כך ולא**[4] **כך. איזהו אדום, כדם המכה. שחור כחרת**[ב]**, דיהה מיכן**[5] **טהור. וכקרן הכרכום כברור**[6] **שבו**[7]**. וכמימי אדמה מבקעת בית כרם ומציף מים. וכמזג**[8] **שני חלקים**[9] **מים ואחד יין מן היין השרוני.**

ובגמרא (שם) מפרש להו להלכות דמים על הבירור. ובעבור שבזמן הזה אין אנו בקיאין[ג] להבחין[10], בעבור כך[11] לא הארכתי בפירושם. שאין לנו לסמוך על ידיעתינו ולהורות בין דם טמא לדם טהור, דאפילו אמוראים לא עמדו על דעתם ולא סמכו על ידיעתם בדבר זה. כדאמר בגמרא (כ, א) **ר׳ חנינא פלי קורטא דגרגישתא ובדיק**[12] **בה, לייט עלה ר׳ ישמעאל ברבי יוסי באסכרה. ר׳ חנינא הוא דחכים, כולי עלמא לא חכימי הכי**[ד] [13]**. אמר ר׳ יוחנן חכמתיה דר׳ חנינא**

139. את: **ק** חסר 140. אמו: **ק** חסר 141. רוביה: **א** רובידו **ק** רוב ידו 142. מדאורייתא: **א ל ק** בדאורייתא 143. מדרבנן: **א ל ק** בדרבנן 144. והאי: **א ל ק** והא 145. קרא: **ל** קרא קאמ׳ 146. בעלמא: **ד** בעלמא היא 147. פי׳ רשב״ם: **ל** פרשב״ם זצ״ל 148. לולד: **ל** לולד מיד 149. מבעלה: **ל** מבעלה מיד 150. כנקבה: **ק** בנקבה 151. רובו: **א ל** רוביה **ק** רובא 152. רובו: **א ד** מרובו **ק** מרובה 153. מיהו: **ל** ומיהו 154. טמאה: **א ד** **ק** חסר 155. כנדה: **ק** בנדה 156. דכתב: **א** כתב **ק** כתיב

1. ב״ש: **ל** ר׳ 2. אומרים: **א ל** אומ׳ **ק** אומר 3. משקה: **א ק** משקה מטמאה 4. ולא: **א ל ק** לא 5. מיכן: **ק** מכאן 6. כברור: **א ק** חסר 7. שבו: **א ל ק** שיש בו 8. וכמזג: **ל** ובמזג **ק** ובמזג מים 9. חלקים: **ל** חלקי 10. להבחין: **ל** להבחין במראות הדמים 11. כך: **ל** כן 12. ובדיק: **ק** ובדיקא 13. הכי: **ק** חסר

כא בגמ׳ לפנינו הגרס׳: **דרב הונא.**

כב כתב הרשב״א (שם) שטמאה שבועיים כיולדת נקיבה מחשש דרבנן, ואם חכמים לא היו גוזרים היתה טמאה רק שבוע כנידה, שהרי א״א לפתיחת הקבר בלא דם. והריטב״א (שם) הסביר שהחשש הוא שמא יטעו בין יציאת היד ליציאת הראש, שהרי ביציאת הראש נחשב כילוד גמור. ופירש הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ו כט, א) שחכמים גזרו דווקא בהוצאת היד של העובר ולא בהוצאת אבר אחר, משום שהאסמכתא מהפסוק עוסקת בכך. אולם הטור (סו״ס קצד) כתב שאין הבדל בין יד לשאר איברים. וכן משמע מהרמב״ם (מטמאי משכב ומושב פ״ג, ט), וכ״כ הרמב״ן (בהל׳ פ״ז, ה). השו״ע (קצד, יא) הביא את לשון הגמ׳, והש״ך (ס״ק יא) הביא להלכה את הטור.

כג הבנת רבינו, שמלשון הרשב״ם יוצא שאת ימי הטוהר מונים מהלידה הגמורה ולא מזמן הוצאת היד, ולדעתו אף בה״ג יודה לזה. וצ״ע שהרי בה״ג (סי׳ מב) כתב להדיא שבכה״ג מונים לה את ימי הטוהר מזמן הוצאת היד, ואת ימי הטומאה מונים מהלידה הגמורה להחמיר. וכתב הרשב״א (בתוה״ב שם) שמונים לה ימי טומאה וטהרה משעה שיצא ראשו או רובו, וכרבינו. ועי׳ בלחם ושמלה (קצד, ט) ובסד״ט (קצד, כז).

א במשנה לפנינו: **וכמזוג**, וכן להלן.

ב במשנה נוסף: **עמוק מכן טמא.**

ג כ״כ הראשונים, שאין אנו בקיאים היום במראות הדמים: אשכול (הל׳ נידה סי׳ לט), רמב״ן (יט, ב ובהל׳ פ״ג, ג), רשב״א (תוהבה״א ב״ז ש״א ב, א ובקצר ב, ב), מאירי (יט, א), רא״ש (פ״ב סי׳ ד), טור ושו״ע (קפח, א). וכתב בשו״ע הרב (חיו״ד קפח ס״ק ב) שדבר זה תקנו בסוף תקופת האמוראים או בתחילת ימי הגאונים, שמא יבא אחד לטהר מראה טמא.

ד ר׳ ישמעאל בר״י אסר לבדוק ע״י אדמה בלא מים, כר׳ חנינא, משום שרק הוא היה בקי בדבר זה. ועי׳ במהרי״ץ חיות (כ, א) שכתב שר״ח היה בקי ברפואה ובחכמת הטבע (עפ״י יומא מט, ב; חולין כד, ב), ובזכות כך הייתה לו בקיאות גדולה במראות.

גרים[14] לי[15] דלא אחזי[16] דמא, [17]מטמאינא מטהר, מטהרנא מטמא[ח]. אמר ר׳ זירא טיבעא[ו] דבבל גרים לי[18] דלא חזאי[19] דמא[17], אמרי בטיבעא לא ידענא בדמא ידענא. למימר דבטבעא תליא מלתא, והא רבא[ז] דידע בטבעא ולא ידע בדמא. כל שכן קאמר, ומה רבא[ז] דידע[20] בטבעא לא חזי דמא, אנא אחזי.

[21]ואמרינן בירושלמי דנדה סוף פרק כל היד (פ״ב ה״ד ט, א) **ר׳ אבין ר׳ שמואל בשם ר׳ חנינא[ח] מן בגין דאנן[22] ידעין דר׳ חנינא כשר, בגין[23] כן אנו סומכין עלוי. ר׳ חנינא הוי שרי (בצלי אש) [בציפורן][ט] [24] והוון אתאי קומי[25] עובדין[26] ומפיק מן תרתן[27] זמנין. והוון ר׳ יוחנן ורבי שמעון בן לקיש שריין תמן ולא הוה[28] מצרף לון עמיה. אמרין חכים הוא ההוא[29] סבא דפרזילוי חריפין. חד זמן [צרפון][30] עמיה, אמרין מה חמא ר׳ משגחא עלינן[31] יומא דין. אמר לון תיתי[32] עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי מרבי[33] להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלשה פעמים, והן עובדא לא אתא קומי[34] רבי אלא תרין זימנין, מן בגין כן[35] צריפתכון עמי[21].**

ילתא (כ, ב) **אייתית[36] דמא לקמיה דרבה[37] בר בר חנה וטמי[38] לה[39], לקמיה דרב יצחק בריה דרב[40] יהודה וטהריה[א]. [רבי][41] ראה דם בלילה וטמא, ראה ביום וטהר, המתין שעה אחת חזר וטמא.** (כ, א) **אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי קמיה אומנא, שקלו ליה קרנא קמייתא לאמימר, חזייה, אמר להו אדום דתנן[42] כי האי[43]. הדר שקלו ליה אחריתי, אמר להו[44] אשתני. אמר רב אשי כגון אנא דלא ידענא בין האי להאי לא מבעי לי[45] למחזי.**

הלכך הואיל וחזינן דתנאים[46] ואמוראים לא עמדו על הדבר[47], אין נכון לשום אדם בזמן הזה להורות בדמי האשה לטהר, אלא כל דם שתראה טמאה[ב]. ואם תאמר חומרא דאתיא לידי קולא הוא, דילמא[48] חזיא דם טמא[49] ומשלמתן לדם טהור, דהאידנא אית לן חומרא דר׳ זירא (סו, א) **דאפילו רואות דם טיפה כחרדל יושבות עליו[50] שבעה נקיים,** כדפרשית לעיל (סי׳ שלח).

פירש רשב״ם כל הכתמים הן[51] טמאין, בין שעל בשרה, בין שעל חלוקה, הן[52] לענין בגדים, ולענין[53] לקלקל את מניינה ולתלות. ואינה מונה אלא משעה שראתה, ומטמאה למפרע עד שעת הכיבוס או עד שעה שתאמר בדקתי עצמי[54] ולא היה בו כתם. מיהו האידנא לא נפקא לן מינה כלום במאי דהויא מקולקלת, דכל שעה צריכה שבעה נקיים, ולכך לא חמשה דמים טמאים[56] באשה. כל הכתמים שוים לכגרים ולקלקל את מניינה. **הארכתי לפרש. ורשב״ם[55] פירש היטב פרק קמא היכי הויא**

14. גרים: **ל** גרם 15. לי: **א ל ק** ליה 16. אחזי: **א ק** איתחזאי **ל** איחזאי 17. מטמאינא... דמא: **ל** חסר 18. לי: **א ק** ליה 19. חזאי: **א** איחזאי **ק** אי חזאי 20. דידע: **א ק** דידעא **ל** דלא ידע 21. ואמרי׳ בירושלמי... צריפתכון עמי: **ל** חסר 22. דאנן: **ק** ר׳ חנין 23. בגין: **ק** כגון 24. (בצלי אש) [בציפורן]: **א ק** בצלי אש 25. קומי: **א** קומוי **ק** קומיה 26. עובדין: **א ק** עוברין 27. תרתן: **א ק** תותין 28. הוה: **א ק** הוון 29. ההוא: **א** ההין 30. [צרפון]: **א ק** חסר 31. עלינן: **א ק** עלן 32. תיתי: **א ק** תרתי 33. מרבי: **א ק** מרבים 34. קומי: **א** קומו **ק** קומיה 35. בגין כן: **ק** כגון 36. אייתית: **א ק** אייתי **ל** אייתאי 37. דרבה: **ל** דרב 38. וטמי: **ק** וטמיא 39. לה: **א ק** ליה 40. בריה דרב: **ל** בר 41. [רבי]: **א ל ק** חסר 42. דתנן: **ל** רבנן 43. האי: **א ק** חסר 44. להו: **ל ק** להון 45. לי: **א ל ק** ליה 46. דתנאים: **ל** תנאים 47. הדבר: **ל** בדבר 48. הוא דילמא: **ל** היא דאתי׳ דדילמ׳ 49. דם טמא: **ל** דדם 50. עליו: **ק** עליה 51. הן: **א ל ק** שהן 52. הן: **ל** שוין הן 53. בגדים ולענין: **ל** קילקול 54. עצמי: **ל** את עצמי 55. ורשב״ם: **ל** ורשב״ם זצ״ל 56. טמאי׳: **ט** טמאה

ה ר׳ יוחנן אומר שחכמתו של ר׳ חנינא גרמה לו שלא יראה דמים, אולם ר׳ אלעזר אומר שהענווה של ר׳ חנינא גרמה לו שכן יראה דמים [לדעת ר׳ אלעזר למרות ענותנותו ר׳ חנינא ראה מראות. ואף שיש בעלי הוראה אחרים, ועוד שהרי ההבחנה בין דם טמא לטהור דורשת בקיאות יתרה, ואם כן לכאורה עיסוקו של ר׳ חנינא בכך נראה כיוהרה. אלא שאדרבה אם ר׳ חנינא דן בכל זאת במראות דמים הרי זה מחמת חשיבות הענין, ומכאן למד ר׳ אלעזר].

ו כוונתו לחוכמת הטבע.

ז כך היא גם גרסת רש״י (ד״ה ארחיה וכו׳), אך תוס׳ (ד״ה והא רבא) גרסו: **רבה**, וכן הגרס׳ בגמ׳ לפנינו.

ח בירושלמי לפנינו: **ר׳ אבון ר׳ שמי בשם ר׳ אחא.**

ט בירושלמי לפנינו: **ציפורין.**

י רבינו ציטט כאן מהירושלמי, ולהלן חוזר לבבלי. מירושלמי זה עולה שיש צורך בבקיאות רבה כדי לראות דמים (ולא הוזכרו כאן חכמים שנמנעו מלדון במראות).

יא בגמ׳ לפנינו: **ודכי לה.**

יב נראה שכוונתו דווקא לגווני אדום, אולם ירוק ולבן טהורים. ועי׳ ברמב״ם (איסו״ב פי״א, יב) שכתב בהדיא שירוק ולבן אינם מטמאים, וכ״כ הראשונים (הובאו בהע׳ ג). ועי׳ בתרוה״ד (סי׳ רמו) שכתב שהסמ״ק והשע״ד הסתפקו בזה.

מקולקלת הרואה כתם:

(שמח) מתני׳ (נז, ב) **הרואה[1] כתם על בשרה, [2]כנגד בית התורפה טמאה, שלא[2] כנגד בית התורפה טהורה. פירוש תורפה אותו מקום, וכדמפרש ואזיל. על[3] עקבה ועל ראש גודלה טמאה. פירוש דהיינו[4] כנגד התורפה, כי עקבה[5] כנגד התורפה[6] הוא[א] [7], וראש גודלה של רגל מפרש בגמרא** (נח, א) **משום דבהדי דפסעה עביד ומתרמי. פירש[8] רשב״ם שפעמים הולכת[9] ועוקרת את רגלה אחד[10] ונתנה[11] לפניה ונמשך גופה אחריו[12], ועדיין רגלה השני עומד במקומו[13], נמצא ראש גודלה של אותו רגל שלא נעקר עדיין כנגד בית התורפה וקודם שתעקרנו יכול הדם[14] ליפול מבית התורפה עליו, ולכך בנמצא הכתם עליו טמאה[ב].**

בעי ר׳ ירמיה (שם) **כשיר מהו, כשורה מהו, טיפין טיפין מהו, לרוחב יריכה מהו. תא שמע על בשרה [15]ספק טמא ספק טהור טמא. [על בשרה][15] לאו כי האי גוונא, לא, דילמא דעביד כרצועה. פירש רשב״ם[ג] [16] רצועה של דם על בשרה כנגד התורפה[17] בעיגול[18] כאצעדה, מי מספקא[19] בדם נדה אם[20] לאו, ואף על פי שאין לה במה לתלות, דדם היורד מן המקור כמין[21] רצועה ארוכה נחית[22] ולא כמין טבעת עגולה. כשורה[ד] [23], שורות שורות הרבה לאורך יריכה כזה[ה], ≡ טיפין, כזה[ו] :::: ולא איפשיט[ז]. ואף על גב דכתמים דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, ותנן במתניתין** (שם, ב) **שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל, אפילו הכי הואיל ולא איפשיט אזלינן בה לחומרא[ח]:**

דין הרואה כתם על בשרה, על עקיבה, ועל ראש גודלה, או על שוקה מבפנים עד מקום החבק, אפילו נמצא כשיר[24], כשורה, טיפין טיפין, או שנמצא[25] אפילו[26] על גב היד טמאה, וכולן בכגריס[27].

(שמט) מתני׳ (נז, ב) **על שוקה ועל פרסותיה, מבפנים טמאה, מבחוץ טהור. על הצדדין מכאן[1] ומכאן**

1. הרואה: **ק** חסר 2. כנגד בית... שלא: **ל** חסר דילוג משום הדומות 3. על: **א ק** של וכן בסמוך 4. דהיינו: **ק** היינו 5. כי עקבה: **א ק** שעקיבה 6. כי עקבה כנגד התורפה: **ל** חסר 7. הוא: **ד** היא 8. פי׳: **א ל** ופי׳ 9. הולכת: **א ק** הולכות 10. רגלה אחד: **א ק** אחד רגלה **ל** אחר רגלה 11. ונתנה: **ל ק** ונותנו 12. גופה אחריו: **ק** גופא אחריה 13. במקומו: **א ד ק** במקומה 14. הדם: **ל** חסר 15. ספק טמא... טמא [על בשרה]: **א ל ק** חסר 16. פי׳ רשב״ם: **ל** פרשב״ם זצ״ל 17. התורפה: **ל** בית התורפה 18. בעיגול: **א ק** כעיגול 19. מספקא: **א ל ק** מספק 20. אם: **א ל ק** או 21. כמין: **א** כמן **ק** כגון 22. נחית: **ק** נחית לה 23. כשורה: **ל** כשורה מהו 24. נמצא כשיר: **ה נ** אם נמצא 25. שנמצ׳: **ט** שנמצא׳ 26. אפי׳: **ה ב** חסר 27. בכגריס: **ט ב נ** כגריס

1. מכאן: **א ל** מיכן וכן בסמוך

א בגמ׳ (נח, א) מבואר שעל עקבה טמאה משום שעשוי לקרות שהעקב נוגע באותו מקום. וכתבו הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, ח), הרשב״א (תוה״ב הק׳ ב״ז ש״ד יז, א ובארוך יז, ב) והטור (קצ, יא) שזה יתכן כאשר האישה יושבת. ובפרישה (שם ס״ק יז) הסביר שזה כשיושבת כדרך הישמעאלים, שיושבים רגליהם בצד עגבותיהם.

ב מדברי הרשב״ם משמע בפשטות, שדווקא ראש גודלה טמא. הב״י (קצ, יא) דייק מהרשב״א (שם) שראש גודלה לאו דווקא, אלא כל רגלה, ומה שהמשנה כתבה: ׳ראש גודלה׳ זה לרבותא שאפי׳ שם טמאה. והביאו להלכה הרמ״א (שם). אולם הב״ח (שם, יד) חלק על דיוק הב״י ברשב״א, ולדעתו סובר הרשב״א שהיא טמאה גם בגב הרגל שכנגד האגודל, אך בשאר גב הרגל שכלפי חוץ, וכן בשאר ראשי אצבעות טהורה. ועי׳ ט״ז (שם ס״ק יא) וש״ך (שם ס״ק יז).

ג הרשב״ם מפרש את שאלת הגמ׳: ׳כשיר מהו׳, וכעין זה פירש רש״י (שם ד״ה כשיר).

ד דעת הרשב״ם בהסבר ׳כשורה׳ הובאה ברשב״א (נח, א), בתוס׳ הרא״ש (שם ד״ה כשורה) ובהרא״ש (פ״ח סי׳ ב). התוס׳ (שם ד״ה כשורה) והרא״ש (שם) לעומת זאת פירשו שכשורה הכוונה לטיפין טיפין העשויים בשורה, וטיפין טיפין בגמ׳ הכוונה שאינה בשורה, אלא בשינוי.

ה בנדפס הובא כאן ציור (ליד המילה ׳כזה׳).

ו בנדפס הובא כאן ציור (ליד המילה ׳כזה׳).

ז מדברי הרשב״ם ורבינו מובן שהמדובר בגמ׳ במקרה שהכתם נמצא במקום שכנגד בית התורפה ושיש לו שיעור, אלא שנוצר ספק האם מטמא בשל צורתו המשונה, האם נאמר שבא ממקום אחר וטהור. והרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יח, ב) הביא דעת הראב״ד והתוס׳ שהסתפקות הגמ׳ היא בצירוף לשיעור כתם בכה״ג, אך הוא עצמו סובר שההסתפקות היא בצורת הכתם, וכן דעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, ט) והשו״ע (קצ, יא).

ח רבינו מחמיר כאן משום שהגמ׳ לא פשטה את השאלה, ונראה שסובר שספק דרבנן להקל זה רק בספק במעשה ולא בספק בדין. והרא״ש (שם) כתב להחמיר עפ״י הברייתא שהגמ׳ הביאה, ומה שדחתה ההוכחה זה דיחויא בעלמא. ומאריכות לשון הברייתא ג״כ משמע שבאה לחדש משהו, ולא כפי דחיית הגמ׳. ורשב״א (בתוה״ב שם) כתב להחמיר כסברת הרא״ש, והוסיף לדייק מלשון הגמ׳ שאמרה: ״דילמא״ וכו׳, שאין זה דחייה גמורה. וכתב שם שכן פסקו הראב״ד ושאר פוסקים. וכ״פ הרמב״ם והשו״ע (שם).

טהורה. פירש רשב״ם[א] [2] **על שוקה,** [3]מן הארכובה ולמטה עד הרגל קרי שוקיים, ומן הארכובה ולמעלה[3] קרי ירכיים. רגליה[ב] [4], כל דפוס הרגל קרוי פרסה[ג]. **מבפנים,** בין שתי שוקיים[5] כל גובהן מן הארץ דהיינו כנגד בית התורפה. **מבחוץ,** מיכן ומיכן[6] לצדדין של אדם כנגד מתנים טהורה, דלא הוה[7] כנגד בית[8] התורפה. **ועל הצדדין מיכן ומיכן**[9] **טהורה, צדדין** אחורי השוק כל גובהו כנגד העקב, ולפניו כל גובהו כנגד הרגל. **ועל הצדדין,** אשוקה[10] קאי ולא אפרסות קאי[ד], משום דבצדדים של רגלים טמא, דצדדים היינו **עקבה וראש גודלה דאמרינן**[ה] [11] **טמא**[ו] [12]. וכל הנך דאמרן טמאה[13] בבגדים כדין[14] כתם של חלוק, בכל מילי שווין[15] אהדדי כתם בשר[16] וכתם של[17] חלוק, עכ״ל[ז]. ופרק כל היד פירש רשב״ם דגריס היינו חצי פול[ח].

ואמר[18] בגמרא (נח, א) **מבפנים עד היכא**[19] וכו׳ **עד רב חייא בריה דרב אויא מתני לה בהדיא, אמרי דבי רבי ינאי עד מקום חבק, וחבק עצמו כלפנים.** פירש רשב״ם שהוא קפץ הירך[20] והשוק שקורין ייר״ט[21], וקאמר עד מקום שהחבק מתחיל קרי[22] פנים. **וחבק** הוא מקום מתיחות[23] הגידין כמו **הקילקי והחבק** (שבת סד, א), שחובקים שם הירך בשוק יחד[24] סמוך לאותו קפץ[ט]. **מקום חבק,** כל[25] כנגד אותו הגיד[26] כלפנים וטמא.

תניא בתוספתא פרק בן תשע שנים[27] (פ״ו, יב) **נמצא**

2. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 3. מן הארכובה ולמטה... הארכובה ולמעלה: **א ד ק** הארכובה ולמעלה 4. רגלי׳: **א** רגלים **ל** רגליה 5. שוקיים: **ל** השוקיים 6. מיכן ומיכן: **ק** מכאן ולכאן 7. הוה: **ל ק** הוי 8. בית: **ל** חסר 9. מיכן ומיכן: **ק** מכאן ומכאן 10. אשוקה: **א ק** אשוקי **ל** אשוקיה 11. דאמרינן: **א ל ק** דאמרן 12. טמא: **א ל ק** טמאים 13. דאמרן טמאה: **א** דאמרן טומאה **ל** טומא׳ דאמר׳ 14. כדין: **ד** בדין 15. שווין: **ל** שוו **ק** שווי 16. בשר: **א ק** כשר 17. של: **ל** חסר 18. ואמר: **א ל** ואמ׳ 19. עד היכא: **ד** חסר 20. קפץ הירך: **ק** קפיץ הדרך 21. ייר״ט: **ל** ייוט **ק** יירט 22. קרי: **ק** קרוי 23. מתיחות: **א ק** מתיחת **ל** מתחת 24. בשוק יחד: **ל** והשוק ביחד 25. כל: **ל** חסר 26. הגיד: **ל** עובי אותו הגיד 27. שנים: **ל** חסר

א וכן פירש״י (שם).

ב לכאורה במקום: ׳רגליה׳ צ״ל: ׳פרסותיה׳.

ג הרגל מחולקת לג׳ חלקים: העליון נקרא - ׳ירך׳, והוא עד הארכובה (הברך), מהארכובה ועד כף הרגל זהו - ׳השוק׳, וכף הרגל עצמה נקראת - ׳פרסה׳.

ד הרשב״ם מסביר ש׳צדדין׳ אינם כוללים את כף הרגל, שהרי המשנה אמרה שראש גודלה ועקבה טמאים, והם נמצאים בצדדים, ולכן צ״ל שצדדים הכוונה לצידי השוקיים שטהורים.

ה במשנה (שם), וראה בסי׳ הקודם (הע׳ ב).

ו הן במשנה והן בהסבר הרשב״ם לא התברר מה הדין אם רואה בחלק הירך. ועיין בר״ן (נז, ב ד״ה על שוקה) שכתב בהדיא שאם רואה שם מבפנים טמאה. וכ״כ ערוה״ש (קצ, מח) והחכ״א (קיג, יא).

ז לדעת הרשב״ם אין הבדל בין רואה כתם על בגדיה לרואה על בשרה, וכן דעת הראב״ד (בעה״נ שער הכתמים ג, יט, ובהשגות איסו״ב פ״ט, ו), האשכול (סי׳ מא), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, ג), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יח, ב), הר״ן (נח, א ד״ה טיפין), ועוד רבים. אולם דעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, ו) שיש לחלק, ומה שתקנו חכמים שפחות מגריס אינו מטמא זה ביחס לכתם שעל בגדיה, אבל כתם שעל גופה מטמא בכל שהוא. וכ״פ רבי׳ שמחה (הובא בהגה״מ שם אות א) וכן דעת הכל בו (סי׳ פה ד״ה ועוד החמירו) והתשב״ץ (ח״ג סי׳ נח). ובדעת הרא״ש (פ״ח סי׳ ב) נחלקו. לב״י דעת הרא״ש כרמב״ם, אך לדעת הב״ח סובר כשאר פוסקים. ובמגדל עוז (איסו״ב פ״ט, ו) אריכות בדעת רש״י בענין. השו״ע (קצ, ו) הביא בסתם את דעת הראב״ד ודעימיה, ובדעת י״א את דעת הרמב״ם וסיעתו, וקיי״ל סתם וי״א הלכה כסתם. ועי׳ ש״ך (שם ס״ק י) וערוה״ש (קצ, כט-ל) שפסקו להחמיר כרמב״ם.

ח המקור לכך שתולה בכתם בגודל גריס הוא במשנה (נח, ב), וכדעת ר׳ חנינא בן אנטיגנוס. שיעור הגריס מבואר במשנה נגעים (פ״ו, א): ״גופה של בהרת כגריס הקלקי מרובע... תשע עדשות מקום עדשה ארבעה שערות נמצאו שלשים ושש שערות״. ופי׳ הרמב״ם (שם) שגריס הוא חצי פול, ׳וקילקי׳ זה שם מקום בו הגריס היה גדל. וכ״כ רש״י (חולין ח, א ד״ה שאין מצטרפין), וכן פירש הרע״ב. מהרמב״ם (איסו״ב פ״ט, ו) משמע שמשערים דווקא בגריס ׳הקלקי׳, הן בנגעים והן בנדה, אולם בראב״ד (שער הכתמים סי׳ ג, כא), ברמב״ן (הובא בטור ובהגה״מ שם אות ג) וברשב״א (שם טו, ב) מבואר שמשערים בכל פול שיזדמן ואפי׳ גדול, משום שבכתמים קיי״ל להקל, וכ״פ השו״ע (קצ, ה).

ט רבינו הביא את דעת הרשב״ם בפירוש ׳חבק׳, שזהו מקום מתיחת הגידין במפגש הירך והשוק, וכן פירש רש״י (שם ד״ה עד מקום). התוס׳ (שם ד״ה מקום חבק) הביאו את הסבר הערוך, שמדובר במקום חיבור הלולאות של האנפילאות, והסבר נוסף (בערוך) שזה המקום שמתכסה בשעה שמתכופפת בין השוק לירך. והובאו פירושים אלה גם בראש״ש (פ״ח סי׳ ב). הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, ח) כתב ש׳חבק׳ הם מקומות הנדבקים זה בזה בשעה שעומדת כשרגליה צמודות, וכ״כ הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, ז), וכ״פ השו״ע (קצ, יא).

לה על קשרי[28] אצבעותיה טמאה[ד]. ומוקמינן לה (נח, א) **משום דכולה יד עבידא דנגעה[א], ופירש רשב״ם[ב] [29] על קשרי אצבעותיה, היינו גב היד[30] דחד מקום הוא[ג]:**

(שנ) מתני׳ (נז, ב) **ראתה על חלוקה, מחגור ולמטה טמאה, מחגור ולמעלה טהורה. פירש רשב״ם זצ״ל מחגור ולמטה[1] לא שנא צדדין[ה], כוליה כנגד בית התורפה. וכן חגור[ב] [2] עד התורפה[3] נמי טמאה, אף על פי[4] שחגור[5] למעלה מבית התורפה[ג], משום דזימנין כופפת את ראשה וגופה[6] לקרקע ומדלי דם ונפיק מן המקור וסליק עד החגור. אבל מן החגור ולמעלה דכולי האי לא סליק דם משום כפיפה והטייה[7]. וטעמא לאו משום חגור הוא, שלא יוכל דם לעבור[7] בין חגור לבשר, דהוא הדין לאשה שאינה חגורה. אלא עד מקום חגור שיערו חכמים דסליק[8] דם למעלה מבית התורפה על ידי[9] כפיפה והטייה, וטפי לא. וטהורה, ואף על פי שאין לה במה לתלות, עכ״ל.**

הא[10] דאמר[11] מחגור ולמטה טמאה, דוקא שלא עברה בשוק של טבחים, אבל עברה בשוק של טבחים אפילו למטה מחגורה כשרה[12]. כדאמר[13] בגמרא (שם) **אמר מר[14] על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא, על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור. היכי דמי, אילימא מחגור ולמטה כו׳[15] עד איבעית אימא מחגור ולמטה כגון עברה בשוק של טבחים[16]. על בשרה מגופה אתא[17], דאי תימא[18] דמעלמא אתא, על חלוקה איבעי ליה לאשתכוחי. על חלוקה מעלמא אתא, דאי תימא[19] מגופה[20] אתא, על בשרה[21] איבעי ליה[22] לאשתכוחי. הא למדת דהיכא דעברה[23] בשוק של טבחים אפילו מחגור ולמטה טהורה. והיכא**

ראתה על חלוקה ממקום חגור ולמטה טמאה אם אין לה במה לתלות. [25]ממקום חגור ולמעלה טהורה אפילו[26] אין לה במה לתלות[25].

28. קשרי: **א ד ק** קשר 29. ופי׳ רשב״ם: **ל** ופרשב״ם זצ״ל 30. היד: **ל** היד וכולה עבידא דנגעה ואפי׳ גב היד

1. פי׳ רשב״ם זצ״ל מחגור ולמטה: **א ד ק** פירשב״ם 2. חגור: **ל** החגור 3. התורפה: **ל** בית התורפה 4. אף על פי: **ק** אפילו 5. שחגור: **ל** שהחגור 6. וגופה: **ל** ואת גופה 7. שלא יוכל דם לעבור: **א ד ק** אלא אפילו דם 8. דסליק: **א ד** דסלקי 9. על ידי: **ק** ולידי 10. הא: **ל ק** והא 11. דאמר: **א ל** דאמ׳ 12. כשרה: **ל** טהורה 13. כדאמר: **א ל** כדאמ׳ 14. מר: **ל** חסר 15. כו׳: **ל ק** וכו׳ 16. טבחי׳: **א ד ק** מטבחיים 17. אתא: **ק** אתיא 18. תימא: **ל** אית׳ **ק** אתמר 19. תימא: **א ק** איתמ׳ **ל** איתא 20. מגופה: **ל** דמגופה 21. על בשרה: **ל** אבשרה 22. ליה: **ק** חסר 23. דעברה: **א** דעבדא **ל** שעברה 24. ולמטה טהורה... בשרה מחגור: **א ד ק** חסר 25. ממקום חגור... לתלות: **ב** חסר 26. אפיל׳: **ה נ** אפי׳ אם

י זו לשון התוספתא שבגמ׳ (נח, א) אולם בתוספתא שלפנינו כתוב: ״נמצא על ידה טמאה, מפני שהידים עסקניות הן״.

יא נח׳ הראשונים אם אומרים שנגעה באותו מקום וטמאה דווקא כשהתעסקה שם או אפי׳ בסתם. לדעת רבו של הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יז, ב) נטמאת ברואה על ידיה דווקא כשבדקה עצמה ולא נטלה ידיה אח״כ, אבל בסתם לא, משום שאינה נוגעת שם בלא כוונה. אולם מפשט לשון הרמב״ם והרמב״ן (שם), וכ״כ המ״מ (שם), גם בסתם תולים להחמיר שנגעה שם. וכ״כ הש״ך (קצ ס״ק יח) בדעת הטור והשו״ע. וכתב הסד״ט (ס״ק כו ד״ה ועוד) וכן בערוה״ש (קצ, נ) שכל זה בסתם, אבל אם אומרת: ברי לי שלא נגעתי באותו מקום - נאמנת, ולא אומרים שמא נגעה ולא שמה לב.

יב וכן פירש״י (ד״ה על קשרי).

יג עי׳ שנו״ס. גב היד הוא החלק העליון של היד, וכף היד הוא החלק התחתון. ההסבר לגי׳ **ל** הוא שהיה מקום לומר, שדווקא כשרואה על כף היד תהיה טמאה, משום שדרכה ליגע בצד זה של היד, אך אם תראה בגב היד תהיה טהורה, קמ״ל שגם בו טמאה. וגי׳ זו מסתברת יותר. וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, ח), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, ז) ועוד, וכ״פ השו״ע (קצ, יא). ועיין סד״ט (ס״ק כו) וערוה״ש (שם, נ) שכתבו שכל הדין הנ״ל הוא דווקא באצבעות ולא בכף היד, אולם המנחת פתים (הובא בדרכ״ת ס״ק עא) ובדי השולחן (ס״ק קל) כתבו שאין לחלק בזה, אא״כ יש עוד צד להקל [ואולי יש מקום למח׳ זו עפ״י הגירסאות בגמ׳ ובתוספתא, שבגמ׳ כתוב: ׳קשרי אצבעותיה׳, ובתוספתא: ׳על ידה׳. ר׳ לעיל הע׳ י].

א כרשב״ם שכתב שגם בצדדים טמאה, כתבו הראב״ד (בעה״נ ר״ש הכתמים) והרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יז, ב), ומשום שהחלוק מסתובב, וכ״פ הרמ״א (קצ, יב).

ב חגור הוא הסינר שחוגרת האישה לצניעות.

ג הרשב״ם מסביר שהחגור נמצא (לפחות בחלקו) מעל בית התורפה, אך רש״י (נז, ב ד״ה מן החגור) כתב שהוא כנגד בית התורפה, וכ״כ הרשב״א (שם) והרע״ב בפיה״מ (שם), והובאו דברי הרשב״א בש״ך (קצ ס״ק כא). ועי׳ סד״ט (קצ, פח) שכתב כרשב״ם (ולא ציינו), וטען שאף רש״י והרשב״א מודים לזה.

ד נראה דצריך להוסיף: **טהורה.**

שזקפה לעצמה לאחוריה אפילו נמצא על בשרה מחגור[24] ולמעלה טמאה, כאידך לישנא דמסיק **ואיבעית אימא מחגור[27] ולמעלה כגון שזקפה[ה] [28], על בשרה מגופה אתי[29], דאי מעלמא על חלוקה איבעי ליה לאשכוחי[ו]**, דהלכה כשתי[30] הלשונות הואיל[31] ששניהם אמת ואינם סותרים זה את זה[ז]:

(שנא) מתני׳ (נז, ב) **ראתה על בית יד של חלוקה, אם הגיע[א] כנגד בית התורפה טמאה, ואם לאו טהורה. היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה, כל מקום שימצא[1] בו דם[ב] טמאה, מפני שהוא חוזר. וכן בפוליוס[ג] [2]**. פירש רשב״ם[ד], כגון שנמצא בראש בית ידה סמוך לבית התורפה, פעמים שפושטתו לתוך חיקה תחת בגדיה[3] העליונים ונופל כנגד מטה[ה]. שלא כנגד התורפה[4], כגון שנמצא [סמוך][ו] לכתיפה[5]. **היתה רגילה להפשיט חלוקה בלילה ולהתכסות בו, בכל מקום, ואפילו מן** החגור ולמעלה, ובבית יד שלא כנגד בית[6] התורפה. חוזר, פעמים שראש החלוק נהפך כלפי[7] פניה[8] של מטה ואינה יודעת. **וכן בפוליוס**, מעפורת[9] שמתכסה בו ראשה[ז], אורי״ל בלע״ז, אם נמצא עליו כתם בשפתו אם מגיע כנגד בית התורפה טמאה[ח]. **היתה פושטתו מראשה ומתכסה בו טמאה**, ואפילו שלא כנגד בית התורפה, עכ״ל.

תניא[10] (פ״ז, א) **נמצא על בית יד אונקלי[ט] שלה, אם מגיע כנגד התורפה טמאה, ואם לאו טהורה. א״ר אליעזר[11] ב״ר[12] יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטומאה, וכשבאתי אצל חבירי[13] אמרו[14] לי יפה הורית[15]**. משמע שעל מגיע לנגד[16] בית[17] התורפה הורה. ובגמרא (נח, א) פירש רשב״ם[ז] דבר זה, **היתה פושטת ומתכסה בו בלילה** וכו׳, **והוריתי[18]** לאיסור לטמא כדקתני במתניתין[19]. וקצת תימא אמאי לא מייתי מהא[20]

27. ואיב׳ אימ׳ מחגור: **א** ואי אי מחגורה **ק** ואי׳ ואי׳ מחגורה **ד** ואי מחגורה 28. שזקפה: **ל** שמצאה 29. אתי: **א ל ק** אתא 30. כשתי: **א ד ק** כשני 31. הואיל: **ל** האילו

1. שימצא: **ל** שימצאו **ק** שימציאו 2. בפוליוס: **א** כפלאן **ל ק** כפליון 3. בגדיה: **ד** בגדים 4. התורפה: **ק** בית התורפה 5. [סמוך] לכתיפה: **א ק** לכתיפה **ל** על כתיפה 6. בית: **ל** חסר 7. כלפי: **ל** כנגד 8. פני׳: **א ל** פניה **ק** פניהם 9. מעפורת: **א ק** מעפורה 10. תניא: **ל** תני׳ פ׳ 11. אליעזר: **ל** אלעזר 12. ב״ר: **ק** בר׳ 13. חבירי: **ל** כל חבירי 14. אמ׳: **א ד ק** אמר 15. הורית: **א ל** הוריתה 16. לנגד: **א ק** לכנגד **ל** כנגד 17. בית: **ל** חסר 18. והוריתי: **ל** הוריתי 19. במתניתין: **ל** מתני׳ 20. מהא: **א ל** מיהא

ה לפנינו: **נזדקרה**, והכוונה שרגליה למעלה וראשה למטה. וכ״כ הראב״ד (שם), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, ח) והטור (קצ, יא), שזה כגדי המזדקר ראשו לאחוריו ומגביה רגליו למעלה. ועי׳ ש״ך (קצ ס״ק כ) שכתב שכן דעת הרמב״ם ורש״י, ולאפוקי אם קפצה סתם (מבלי להתהפך).

ו המשך הגמ׳: ״על חלוקה מעלמא אתאי, דאי מגופה אתאי על בשרה איבעי ליה אשתכוחי״.

ז וכ״כ רוה״פ, ולכן כשנזדקרה ורואה על בשרה אינה תולה בשום דבר, אך הראב״ד (הובא בתוה״ב שם יח, א ובמאירי נדה נז, ב, וכן משמע מדבריו בבעלי הנפש שער הכתמים סי׳ ב) סובר ששתי הלישנות חולקות, ולדעתו הלכה כשינויא בתרא, שבבשרה לחוד טהורה אם יש לה במה לתלות, ואפי׳ נזדקרה. השו״ע (קצ, יא) פסק כרוה״פ.

א במשנה לפנינו: **מגיע**.

ב שימצא בו דם - לפנינו הגרס׳: **שנמצא בו כתם**.

ג לקמן מביא רבינו פי׳ הרשב״ם ל׳פוליוס׳. ברשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יז, ב) גרס: ׳פליון׳, וכן בראב״ד (בעה״נ ר״ש הכתמים), ובערוך הגרס׳: ׳פליום׳.

ד כעין זה גם ברש״י על המשנה.

ה לדברי הרשב״ם כשהכתם בבית יד חלוקה היא טמאה במקרה שבית היד מגיע כנגד בית התורפה והחשש שכשפשטה את השרוול הוא נפל ונגע במקום התורפה. ויש שכתבו שהחשש הוא שמא התכופפה הרבה, והשרוול נגע באותו מקום. כ״כ הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, י), הראב״ד (בעה״נ ר״ש הכתמים), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, י), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יז, ב), וכ״כ השו״ע (קצ, יג).

ו עי׳ שנו״ס שבכת״י **ל** גרס: ׳על כתיפה׳, ונראה יותר כגירסא כאן: ׳סמוך לכתיפה׳, שהרי מדובר ברואה על בית ידה.

ז הרשב״ם מפרש ׳פוליוס׳ - מעפורת שמכסים בו את הראש (סודר הראש), וכ״כ הראב״ד (בעה״נ ריש שעה״כ), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד יז, ב) והטור (קצ, יד), אולם הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, יא) כתב שזה ׳האזור׳ שלה, דהיינו החגורה. השו״ע (קצ, יד) הביא שני הפירושים להלכה.

ח מדברי הרשב״ם יוצא שדברי המשנה: ׳וכן בפוליוס׳ מתייחסים לא רק לסיפא (׳פשטה חלוקה׳), אלא גם לרישא (׳נמצא דם על בית היד׳), אולם לדעת הראשונים האחרים משמע שזה מתייחס רק לסיפא.

ט הריטב״א במו״ק (כד, א) הביא מח׳ בפירוש ׳אונקלי׳, שר״ח פירש: מצנפת הראש, ורש״י ותוס׳ פירשו: חלוק. ויתכן שכאן בתוספתא כו״ע יודו שהכוונה לחלוק, וצ״ע.

י וכן פירש רש״י (שם ד״ה דבר זה). הם פירשו שדברי ר״א מוסבים על הסיפא של המשנה: ׳פשטה חלוקה׳, משום שהגמ׳ הביאה ברייתא זו על חלק זה של המשנה. ועי׳ בהגהות הגר״א על התוספתא (שם אות א) שתיקן הגי׳ בתוספתא, ולפני דברי ר״א הוסיף את הסיפא של המשנה, כך שדבריו אכן מוסבים על הסיפא של המשנה [וכך מובנים דברי הרשב״ם ורש״י יותר].

מתניתא[21] בכתובות (ז, א) דאיכא הוראה לאיסור[א].

וכל מה שפירשנו דכנגד התורפה[22] טמאה, היינו דוקא[23] כשאין[24] לה במה לתלות, אבל יש לה במה לתלות טהורה, ואף על גב דכנגד התורפה. כדתנן[25] (נח, ב) **אמר להם מה הדבר קשה[26] בעיניכם, שלא אמרו חכמים להחמיר[27] אלא להקל, שנאמר** (ויקרא טו, יט) **ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה, דם[28] ולא כתם.** היינו[29] כשתראה האשה ודאי שהרגישה בראייתה, אלא שגזרו רבנן על הכתמים, היינו ודאי שממנה יצא דם אף על פי שלא הרגישה טמאה, אבל לספק לא הזקיקוה[ב]. הלכך היכא[30] דאיכא למתלי לקולא תלינן אפילו כנגד התורפה[ג]. דתנן[31] (שם) **תולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות, שחטה בהמה חיה ועוף, ונתעסקה בכתמים, פירוש במיני[32] צבעונים אדומים[33], או שישבה בצד[34] העסוקים בהם, הרגה מאכולת, הרי זו[35] תולה בהם.**

וכן אם נמצא על בית יד שלה, [36]אם מגיע כנגד בית התורפה טמאה[36] אם אין לה במה לתלות, ואם לאו כגון סמוך לכתיפה טהורה. היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה כל מקום שימצא[37] בו[38] דם טמיאה. ואם נמצא על בשרה מחגור ולמטה אפילו[39] עבדה בשוק של טבחים טמאה, ואם זקפה עצמה לאחוריה אפילו נמצא על בשרה מחגור ולמעלה טמאה.

ודוקא בספיקא אחת תולה, אבל בתרי ספיקי[40] לא[ד], כדאמר בגמרא (שם) **ישבה אין, לא ישבה לא. תנינן להא דת״ר עברה בשוק של טבחים, ספק נתז עליה ספק לא נתז עליה תולה, ספק עברה ספק לא עברה אינה תולה.** פירוש משום דהוו[41] להו תרי ספיקי[42] דאם תמצי לומר עברה[43] שמא לא נתז עליה. ואין הלכה כר׳ חנינא בן אנטיגנוס דאמר תולה אף על פי שלא הרגה[ט].

ובספק ספיקה אינה תולה.

ודוקא עד גריס תולה במאכולת, דהיינו חצי פול, אבל יותר מגריס אינה תולה במאכולת. כדתנן (שם) **עד כמה היא תולה, ר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר עד כגריס של פול.** ואף על גב דאיפליגו בה[44] (שם) רב הונא ורב חסדא, ואמר רב הונא[45] כגריס אינה תולה, [46]ורב חסדא אמר כגריס תולה יותר מגריס אינה תולה[46], ורב חסדא[47] תלמידיה דרב הונא הוה, כדאמר[48] סוף

21. מתניתא: **א ל** מתני׳ **ק** מתניתין 22. התורפה: **ק** בית התורפ 23. דוקא: **ל** חסר 24. כשאין: **ל** באין **ק** בשאין 25. כדתנן: **ל** כדתנן תולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות 26. הדבר קשה: **ל** לדבר מה לדבר קשה **ק** לדבר 27. להחמיר: **ק** להתיר 28. דם: **א ל ק** חסר 29. היינו: **ל** דהיינו וכן בסמוך 30. היכא: **ל** ודאי היכא **א ד** היכי 31. דתנן: **ל** כדתנן 32. פי׳ במיני: **א ד ק** במיני 33. אדומים: **ל** חסר 34. בצד: **ל** עם 35. זו: **א ד ק** זה 36. אם מגיע... התורפה טמאה: **ה** חסר 37. שימצא: **ו ט נ** שימצאו 38. בו: **ט ב** חסר 39. אפי׳: **ב** אפי׳ אם 40. ספיקי: **ל** ספיק׳ **ק** ספיקא 41. דהוו: **א ד** דהוה 42. ספיקי: **א ד** ספיקא 43. עברה: **ל** עברה שמא ניתז עליה 44. בה: **ל** חסר 45. הונא: **א ד ק** חסדא 46. ורב חסדא... אינה תולה: **א ד ק** פחות מגריס תולה 47. חסדא: **ל** ספר׳ 48. כדאמר: **א ל** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן

יא הגמ׳ שם דנה בשאלה האם באיסור שייכת ״הוראה״. ומפ׳ שם רש״י (ד״ה ומי) שביחס להיתר שייך מושג ההוראה כיון שההיתר מבוסס על וודאות, בעוד שהאיסור אינו בהכרח משום וודאות אלא לפעמים מתוך ספק.

יב רבינו מפרש שיציאת דם בהרגשה מטמאה מדאו׳, ואם אינה מרגשת, אך ודאי הדם יצא מגופה, טמאה רק מדרבנן, וכשיש במה לתלות ה״ז ספק ובזה לא גזרו. זו גם דעת רוה״פ ולפיה ההרגשה היא ״סיבה״ לטומאה, ואם לא הרגישה אינה טמאה מדאו׳. אלא שכתב הסד״ט (קצ, צג) שמוכח מדברי רש״י, תוס׳ והראב״ד שאם בוודאות יצא דם מגופה היא טמאה מדאו׳, אף שלא הרגישה, ולכן סובר שלהלכה יש לחוש לדבריהם. לפי הסברו ההרגשה איננה ״סיבה״ לטומאה, אלא ״סימן״ ועדות שהדם מגופה. וממילא אם יש ודאות שהדם יצא ממנה, טמאה אף בלא הרגשה, דעה זו מצאנו במפורש בתוס׳ רי״ד (כז, ב). אולם החכ״א (בינת אדם שער בית הנשים סי׳ ז, ט), הערוה״ש (קפג, מז-מח) וכן בפרדס רימונים (פתיחה כוללת פתחי נדה כה, ב), סוברים שאין ראיה ברורה שנחלקו בדבר הפוסקים, ולדעתם יותר נראה שגם אותם ראשונים מודים שמדאו׳ נטמאת רק בהרגשה. ובשו״ע (קפג, א; קצ, א) פסק כדעת רבינו והראשונים.

יג בענין התליה לקולא לא חילקה המשנה בין כנגד התורפה לשלא כנגד התורפה, ומכאן הוכיח רבינו שבמקום שאפשר תולים גם כשזה כנגד התורפה.

יד רבינו מסביר שתולים רק כשיש ספק אחד ולא כשיש שנים, וכמבואר בגמ׳. וכן פסקו הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, כז), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כא, א) והשו״ע (קצ, כב). בס׳ טהרת הבית (ח״א משמרת הטהרה עמ׳ תלב) הקשה על רבינו מדוע לא נאמר כאן ס״ס להקל, שהרי כתמים הם מדרבנן. ותשובתו שזה לא ס״ס רגיל, משום שמדובר שכלל לא ברור שעברה באותו מקום. ולכן זה ספק רחוק. ועיי״ש בסוף דבריו שהביא תירוץ נוסף.

טו וכ״ד הראב״ן (סי׳ שכא), שאינה תולה אלא כשהרגה. אולם דעת רוב הראשונים כר׳ חנינא בן אנטיגנוס, שתולה אע״פ שלא הרגה. וכ״פ ספר התרומה (סי׳ צב), מרדכי (שבועות סי׳ תשלה), מהר״ם (ד״פ סי׳ תרכט) ושו״ע (קצ, ה).

פרק אלו מציאות (לג, א) **בעי**[49] **מיניה רב חסדא מרב הונא תלמיד וצריך לו רבו מהו, אמר ליה חסדא חסדא לא צריכנא**[50] **לך, את צריכת**[51] **לי עד ארבעין שנין. וקיימא לן דאין**[52] הלכה כתלמיד במקום הרב[ט], אפילו הכי הואיל[53] ור׳ אבהו אמר ר׳[54] יוחנן[י] קאי כוותיה, הלכה[55] כוותיה. דדל[56] מיניה[57] רב חסדא הוי הלכה כר׳ יוחנן, דהלכה כר׳ יוחנן[58] במקום רב, כל שכן במקום[59] רב הונא תלמידיה דרב. ותו דר׳ ינאי ור׳ חנינא קיימי כוותיה, דאיתמר (נט, א) **היו עליה כגריס ועוד, ואותו ועוד רצופה בו מאכולת, ר׳ חנינא אומר טמאה, ר׳ ינאי אומר טהורה. ר׳ חנינא**[60] **אומר טמאה**[61]**, כי תליא בכגריס, בכגריס ועוד לא תליא**[62]**. ר׳ ינאי אומר טהורה**[יח] [63]**, הני מילי היכא**[64] **דאין רצופה בו**[65] **מאכולת, אבל היכא דרצופה בו מאכולת מוכחא מילתא דהאי ועוד דם**[66] **מאכולת היא**[67]**. פש ליה**[68] **כגריס, כיון דבעלמא תליא**[69]**, הכא נמי תליא. אלמא** דר׳ חנינא ור׳ ינאי תרווייהו סברי כרב חסדא דתולה בכגריס, אבל יותר מכגריס אינה תולה[ט]. ובהא נמי הלכה כרבי ינאי, דיותר מכגריס[70] תולה היכא דהמאכולת רצופה בו, דכתמים דרבנן, ובשל סופרים הלך אחר המיקל[כ]:

כגרים, דהיינו חצי פול תולה במאכולת. וכן בגריס[71] ועוד ומאכולת רצופה בו, אבל[72] אין מאכולת רצופה בו אינה תולה.

(שנב) מתני׳ (נח, ב) **אם יש בה מכה והיא יכולה ליגלע**[א] [1] **ולהוציא דם, הרי זו תולה בה. מעשה באשה אחת שבאת**[2] **לפני ר׳ עקיבה ואמרה לו ראיתי כתם. אמר לה שמא מכה היתה ביך**[3]**, אמרה לו הין וחייתה. שמא יכולה**[4] **היא להגלע ולהוציא דם, אמרה לו הין. וטיהרה ר׳ עקיבה. ראה תלמידיו**[5] **מסתכלים זה בזה, אמר להם מה הדבר**[6] **קשה בעיניכם, שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל, שנאמר** (ויקרא טו, יט) **ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה, ולא כתם.** ופירש רשב״ם[7]**, ותולה היא**[8] **במכה ואפילו יותר מכמה גריסין, וכן כל הנך תליות**[9] **דלעיל דלאו במאכולת**[ד] [10].

ואם עברה בשוק של טבחים או שיש בה מכה שיכול ליגלע ולהוציא דם, אפילו יותר[11] מיכן[ה] תולה.

תניא (נח, א) **היתה לה מכה בצווארה שיכולה לתלות**

49. בעי: **א** בעה **ל** בעא 50. צריכנא: **א ק** צריכא 51. צריכת: **א** צריכה **ק** צריכא 52. דאין: **ד** אין 53. אפי׳ הכי הואיל: **א ד ק** חסר 54. אמר ר׳: **ל** ור׳ 55. הלכה: **ד** דהלכ׳ 56. דדל: **א ק** ודל **ל** וכל 57. מיני׳: **א ל ק** מינה 58. דהלכ׳ כר׳ יוחנן: **ל** חסר 59. במקום: **ל** חסר 60. ר׳ חנינא: **ל** חסר 61. טמאה: **א ק** חסר 62. תליא: **א ד** תלינן 63. טהורה: **א ד ק** טמאה 64. היכא: **א ד ק** חסר 65. בו: **א ד** בה וכן בסמוך 66. דם: **ל ק** חסר 67. היא: **ק** הוא 68. פש ליה: **ל** השליח **א ד** פש לה 69. תליא: **ל** תלי 70. מכגריס: **ל** מגרי׳ 71. בגריס: **ט** כגריס 72. אבל: **ה** אבל אם

1. ליגלע: **ק** ליגע 2. שבאת: **א ל** שבאתה 3. ביך: **ק** בך 4. יכול׳: **ל** היא יכולה 5. תלמידיו: **א ק** תלמידים **ל** תלמידי׳ 6. הדבר: **א ל ק** לדבר 7. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 8. היא: **ל** בה 9. תליות: **א** תלויות **ק** תלוית 10. במאכולת: **ל** כמאכולת 11. יותר: **ט** יתר

טז כלל זה לא מוזכר בש״ס, אך הובא בראשונים: רי״ף (ע״ז טז, א), רמב״ן (ב״ב סב, ב), רשב״א (עירובין כב, א), רא״ש (ע״ז פ״ב סי׳ לו) וריטב״א (סוכה ב, ב). יתכן שהיסוד לכלל זה הוא הגמ׳ בשבת (לט, ב) האומרת שאין הכרעת תלמיד הכרעה. ועי׳ באנצ׳ תלמודית ערך: ״אין הלכה כתלמיד במקום הרב״.

יז ור׳ אבהו אמר ר׳ יוחנן - לגי׳ זו ר׳ אבהו בשם רבו ר׳ יוחנן פסק כרב חסדא, ור׳ שנו״ס שבכת״י ל גרס: ׳ר׳ אבהו ור׳ יוחנן׳. בגמ׳ לפנינו הוזכר רק ר׳ אבהו, וברור מדברי רבינו שלהוספת ׳ר׳ יוחנן׳ ללשון הגמ׳ יש משמעות מהותית לפסיקת ההלכה. כגרסת רבינו גרסו הרא״ש (פח סי׳ ו) והרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד ט״ו, ב), וכך הגרס׳ בגמ׳ בחולין (נה, א).

יח ר׳ שנו״ס, תיקנו עפ״י הגמ׳ וכת״י ל.

יט מנימוקים אלה פסק הרשב״א (בתוה״ב שם) שהלכה כרב חסדא. וכן פסקו הראשונים: רש״י (כט, א ד״ה נמצא), רמב״ם (איסו״ב פ״ט, כג), רא״ש (פ״ח סי׳ ו), ר״ן (נח, ב) ועוד, ודלא כתרומה (סי׳ צב) שפסק כרב הונא. השו״ע (קצ, ה) פסק לקולא שבגריס תולה.

כ וכ״פ הראב״ד (בעה״נ שער הכתמים), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, יז), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כב, א), הרא״ש (פ״ח סי׳ ח) והשו״ע (קצ, כח), ודלא כרמב״ם (שם) שפסק להחמיר כר׳ חנינא, עי׳ במ״מ טעמו.

א רש״י (שם ד״ה ואם יש) פירש שהמכה יכולה להתלחלח ולהוציא דם, והמאירי (כח, ב) פירש שמדובר שהמכה יכולה להתקלף ע״י חיכוך ויצא ממנה דם, וכ״נ משאר פוסקים, וכ״כ בשו״ע (קצ, יח).

ב במשנה נוסף: **אמר לה.**

ג במשנה נוסף: **דם.**

ד נראה שאין חולק על דברי הרשב״ם, וכן מפורש בראב״ד (בעה״נ שער הכתמים), שבכה״ג תולה ביותר מגריס, וכ״נ מפשט המשנה (נח, ב).

ה דבור זה הוא המשך ישיר לפסק מהר״ח דלעיל, והכוונה שנמצא גדול מגריס ועוד.

תולה, על כתיפה שאינה יכולה לתלות אינה תולה. פירש רשב״ם[ו] אם נמצא[12] דם[13] כנגד התורפה יכולה לתלות במכה שעל[14] צוארה, שפעמים שמטה לפניה ונופל דם המכה על תחתית חלוקה. על כתיפה, על גבה שאינה יכולה לתלות, שאין דם בא מכתיפה ונופל לפניה, אינה תולה[ז].

אמר רבא (נט, א) **נמצא עליה מין אחד, תולה בו כמה[15] מינין. פירש רש״י[ח] [16]** (ד״ה נמצא עליה) **מין אחד** מדבר הדומה לכתם, כגון קילור או שרף[ט], ואחר כך מצאתה[17] על חלוקה כתם, אפילו אין מראיתו דומה לאותו מין, תולה[18] בו. **מיתיבי נתעסקה באדום, אין תולה בו שחור[19], נתעסקה שאני. פירוש** (ד״ה נתעסקה) **כיון[20]** דנתעסקה במין אדום היכי תליה ביה כתם שחור[21], אבל נמצא עליה מין אדום תולה בו כתם שחור, דאמרינן כי היכי דנתן עליה האי מין ולא[22] ידעה, הכי נמי נתן עליה מינא[23] אחרינא ולא ידעה. **איכא דאמרי `נתעסקה במין אחד תולה בו כמה מינין. מיתיבי נתעסקה באדום אין תולה בו שחור. כי קאמר רבא דאתעסקה בתרנגולין[א], דאית בה[24] כמה מיני דמא. וקיימא לן כשתי[25] הלשונות הללו[26] להקל, דהא לא סתרי אהדדי ואפשר[27] דשניהם אמת[ב] [28].**

נמצא עליה מין אחד תולה בו כמה מינין, נתעסקה במין אחד אינה תולה בו מין אחר[30]. נתעסקה בתרנגולת תולה בה כמה מינין.

(אמר רבא)[29] ת״ר (נח, ב) **מעשה ותלה ר׳ מאיר בקילור, ורבי תלה בשרף שקמה[ג].**

אמר רב אשי (שם) **עיר שיש בה חזירים אין חוששין לכתמיה. פירש רשב״ם[ד] [31], חזירים אוכלים[32] שקצים ורמשים[33] ומתיזין דם, ומשעברה בשוק[ט] איכא למימר התיזו[34] עליה דם[ט], ואין חוששין לכתמיה ואפילו יותר[35] מכגריס, ואפילו מן החגור ולמטה, ואפילו לא נתעסקה בכתמים, ואפילו אין לה מכה שיכולה להגלע ולהוציא דם, עכ״ל.**

אמר רב נחמן בר יצחק (שם) **דרוקרת כעיר שיש בה חזירים דמיא. פירש רשב״ם[יז], טבחים הרבה ואשפות ושקצים מצויין**

עיר שיש בה חזירים אין חוששין לכתמיה, ויש אומרים דהאידנא אין תולין בחזירים.

12. נמצא: **א ד ק** נמצאת 13. דם: **ד** מכה 14. שעל: **ל** על 15. בו כמה: **א ד ק** בכמה 16. פי׳ רש״י: **ל** פרש״י זצ״ל 17. מצאתה: **ל** מצת׳ **ק** מצאת 18. תולה: **ל ק** נתלה 19. שחור: **ק** בשחור 20. פי׳ כיון: **ל** דכיון **ק** פירש כיון 21. שחור: **ק** טהור 22. ולא: **ל** דלא 23. מינא: **ק** מין 24. בה: **א ד ל** ביה 25. כשתי: **ל ק** כשני 26. הללו: **ל ק** האלו 27. אהדדי ואפשר: **ל** אהדדי אילו שני הלשונות דאיפשר **ק** אהדדי ואמר ואפשר 28. אמת: **ל** חסר 29. (אמר רבא): **א ל ק** אמר רבא 30. אחר: **ו נ ב** אחד 31. פי׳ רשב״ם: **ל** פרשב״ם זצ״ל 32. אוכלי׳: **ל** מתיזי אוכלין 33. ורמשים: **ל** ורמסים 34. התיזו: **ל ק** התיז 35. ואפילו יותר: **א ד ק** יותר

ו כעין זה פירש רש״י (שם ד״ה בצוארה).

ז וכ״פ השו״ע (קצ, יא).

ח תוס׳ (נט, א ד״ה נמצא) פי׳ בשם ר״י שאם מצאה למעלה מהחגור תולה בו למטה מהחגור, כיון שלמעלה מהחגור בא ודאי מעלמא, וממילא יכולה לתלות בכך גם את הכתמים שמלמטה. וכן פירש הרא״ש (פ״ח סי׳ ח).

ט קילור היא משחה אדומה, שנותנים על העין לרפואה, ושרף הכוונה לשרף עץ השקמה שצבעו ג״כ אדום.

י לפנינו בגמ׳ נוסף: **אמר רבא.**

יא בגמ׳ הגרס׳: **בתרנגולת.**

יב וכ״כ הראב״ד (בעה״נ שעה״כ) והרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כב, א), וכן בפסקי המהר״ח כאן. אולם לדעת ראשונים אחרים שתי הלשונות חולקות והעיקר כלישנא בתרא, וכן דעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, כז), ר״ח (הובא ברא״ש פ״ח סי׳ ח) והרמב״ן (בהל׳ פ״ד, כב), וכ״פ השו״ע (קצ, כד).

יג רש״י (כ, א ד״ה קילור) הסביר שהגוון של קילור ושרף השקמה בהיר יותר מדם, ואעפ״כ סובר ר״מ שאפשר לתלות. הלכה זו הובאה גם בראשונים אחרים, ונפסק בשו״ע (קצ, כג).

יד הרישא של דברי הרשב״ם נמצאת גם ברש״י (שם ד״ה חזירים), והמשך דבריו הובאו בתוס׳ (שם ד״ה עיר) בשמו.

טו מפשט דברי הרשב״ם נראה שתולים בחזירים דווקא אם עברה בשוק, ולא שכל העיר נחשבת כשוק של טבחים. אולם, מדברי הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כב, א), הראב״ד (שם), הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, כח) ועוד פוסקים, עולה שתולים גם בסתם, משום שכאשר יש חזירים הם עוברים ממקום למקום, וכל העיר נחשבת כשוק. ועי׳ ברשב״א (נח, ב ד״ה אמר רב אסי) שהביא פירוש הרשב״ם וגרסתו, שאין חוששים לכתמים אפי׳ לא עברה בשוק של טבחים. ובתוס׳ (שם) לא גרס כך בדבריו, וצ״ע.

טז מפירוש הרשב״ם עולה שתולין בחזירים משום שהם אוכלים דברים שמתיזים דם. וכ״כ הרשב״א (שם) שהם מתיזים דם או שכיון שאוכלים נבלות הם מתלכלכים בדם, ואולי נגעו בה, וכ״כ הראב״ד (שם). הרשב״א (שם) הביא גם את דעת ר״ח (בפירושו הראשון) שבמקום שיש חזירים מצויים פשפשים, ולכן אפשר לתלות בהם. והקשה עליו הרשב״א (שם) שלהסבר זה אין לתלות אלא עד כתורמוס, אולם מלשון הגמ׳ לא משמע שיש הגבלה בשיעור התליה.

יז וכן פירש״י (שם ד״ה דרוקרת).

בה, ותרנגולים מנקרין בהם[36] בעיר, אף על פי[37] שאין בה חזירים. וראיתי כתוב[ח] דהאידנא אין תולין בחזירים, ולא ידענא מאי טעמא[ט].

ת״ר (נח, א) **ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה, וקצרה שלבשה חלוקה של ארוכה, אם מגיע כנגד בית התורפה של ארוכה שתיהן טמאות[38], ואם לאו ארוכה טהורה וקצרה טמאה. פירש רשב״ם[כ] [39] חלוקה של קצרה, ולא[40] בדקתה קודם לבישתה, ואחר כך נמצא עליו דם, אם מגיע כתם כנגד בית התורפה של ארוכה, טמאה אף ארוכה, וכל שכן קצרה. ואם לאו, כגון דהוה ליה מן החגור ולמעלה, טהורה הארוכה, אבל קצרה טמאה, שהרי כנגד בית התורפה שלה הוא מגיע עכ״ל[41].**

ונראה בעיני דזו הברייתא מיירי[42] כגון ששניהם טהורות, ואז[43] כשמגיע כנגד בית תורפה[44] של ארוכה שתיהן טמאות, ואינן[45] תולות זו בזו דמאי חזית דמקלקלת להאי תקלקל להאי. אבל אם היתה אחת מהן טהורה ואחת טמאה, תולה הטהורה בטמאה, כהיא דפרק האשה לקמן (ס, א) **דת״ר תולה בשומרת[46] יום כנגד יום בשני שלה, ובסופרת[47] שבעה שלא טבלה, לפיכך היא מתוקנת וחברתה מקולקלת, דברי רבן שמעון בן גמליאל. רבי אומר[48] אינה תולה, לפיכך שתיהן מקולקלות. ושוין שתולה בשומרת יום כנגד יום בראשון שלה, וביושבת על דם טוהר[49], ובבתולה שדמיה טהורין[50]**. ופירש רש״י[51] בדברי רבן שמעון בן גמליאל[52] (ד״ה בשני שלה) לקמן על גב דמקלקלת[53] [לה פורתא לגריכה לגמור יום המחרת][54], כיון דטמאה[55] הכתא לא מקלקלין[56] כולי האי[כא]. משמע אבל אם[57] היתה טהורה אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודה דאינה תולה בחבירתה, הלכך כששניהם[58] טהורות לכולי עלמא אינן תולות זו בזו ושתיהן מקולקלות, וההיא דת״ר פרק[59] הרואה[כב] (נח, א) כולי עלמא היא[60].

ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה ושניהן[61] טהורות, אם מגיע כנגד בית התורפה של ארוכה שניהן טמאות. ואם נמצא לארוכה מן החגור ולמעלה, היא טהורה והקצרה טמאה.

ובשומרת יום כנגד יום בראשון שלה, וביושבת על דם טוהר, ובבתולה שדמיה טהורין, שוין שתולה בה דהא אינה מקלקלת אותה. לא נחלקו אלא בשומרת יום כנגד יום בשני שלה ובסופרת שבעה[62] שלא טבלה[כג], דרבן שמעון בן גמליאל[63] סבר תולה בה, ורבי סבר אין תולה בה. והואיל[64] דכתמים דרבנן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל לקולא, וטהורה בחזקתה, דהא בשומרת יום גופא תרווייהו סברי דמקולקלת, לא נחלקו אלא בטהורה, ורבן שמעון בן גמליאל[65] מיקל

36. בהם: **ק** בה 37. אף על פי: **ל** ואע״פ 38. טמאות: **ק** טמאות הם 39. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 40. ולא: **ק** לא 41. עכ״ל: **ד** חסר 42. מיירי: **א ל** מייראא 43. ואז: **ל** ואי 44. תורפה: **ל ק** התורפה 45. ואינן: **ל** ואינם **ק** ואינו 46. בשומרת: **א** כשומרת 47. ובסופרת: **ל** וכסופרת 48. רבי אומר: **ל** דאמ׳ 49. טוהר: **א** טהור 50. טהורין ופרש״י: **ל** טהורין שוין שתולה בה דהא אינה מקלקלת אותה ופרש״י 51. ופרש״י: **א** פי׳ רש״י **ל** ופרש״י זצ״ל 52. בדברי רשב״ג: **א ל** כדברי רשב״ג **ק** כרשב״ג 53. דמקלקלת: **א ל ק** דמקלקל 54. [לה פורת׳... יום המחרת]: **א ל ק** חסר 55. דטמאה: **ק** דטמאין 56. מקלקל׳: **א ק** מקלקלין 57. אם: **ל** אי 58. כששניהם: **ל** היכ׳ ששתיהן **ק** היכי ששניהם 59. פ׳: **ל** ר״פ 60. היא: **ל** חסר 61. ושניהן: **ט** שניהן 62. שבעה: **ק** שבעה שכולי עלמא 63. דרשב״ג: **ל** רשב״ג 64. והואיל: **א ד ק** דהואיל 65. ורשב״ג: **ל** שרשב״ג

יח כ״כ התוס׳ (שם ד״ה עיר) בשם ר״י, הרא״ש (פ״ח סי׳ ו) והאגור (הל׳ כתמים סי׳ אלף שסז) בשם ריב״א. ובתוס׳ (שם) כתוב שבמקום שיש רגלים לדבר שיש לתלות בחזירים תולין.

יט גם הרשב״א (שם) כתב שאינו יודע טעם לדבריהם, וכ״מ משאר פוסקים, שהביאו דין תליה בחזירים ולא כתבו שהיום לא תולין. וטעמם של התוס׳ מבואר, שהיום לא מצוי שיתיזו דם או שיגעו סתם בבני אדם, ולכן א״א לתלות בהם. השו״ע לא פסק דין זה להלכה, ומשמע שהסכים לתוס׳.

כ וכן פירש״י (שם ד״ה חלוקה).

כא רש״י פירש דעת רשב״ג שתולים בשומרת יום בשני שלה למרות שהיום לא הוחזקה רואה, משום שמעיינה פתוח ועדיין היא טמאה, ולכן סביר שהכתם ממנה. אולם, הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כ, ב) הסביר שתולה בה משום שבדרבנן תולין הקלקלה במקולקל, וכמו שאומרים בשתי קופות. להסבר זה נחלקו רבי ורשב״ג האם אומרים כיון שבידה לטבול הרי היא כטהורה, או שכיון שלא טבלה ניתן לתלות בה. ועי׳ מש״כ בזה במשנה למלך (איסו״ב פ״ט, כט).

כב הברייתא (ת״ר ארוכה שלבשה) שעסק בה רבינו לעיל בתחילת הפסקה.

כג נח׳ הפוסקים מה הדין בספרה ז״נ ולא טבלה עדיין. לדעת הלחם ושמלה (לחם ס״ק קמז, שמלה ס״ק מח) והלבוש (הובא שם) תולין בה אף שעברו ימי ספירתה, משום שבפועל לא טבלה. אולם, רוב האחרונים סוברים שהעיקר תלוי בספירה, שאם עברו ימי ספירתה, אף שלא טבלה עדיין, אין תולין בה. וכ״כ המשנה למלך (שם) הסד״ט (קצ, עח) ועוד, וכ״כ בטהרת הבית (ח״א עמ׳ תנז).

לגבה ורבי מחמיר לגבה. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל, דבדברי[66] סופרים[67] הלך אחר המיקל[כד].

תניא (נח, א) **בדקה (עצמה) [חלוקה][כה 68] והשאילתו לחבירתה, היא טהורה וחבירתה תולה בה. אמר[69] רב ששת ולענין דינא תנן, אבל לענין טומאה היא טהורה וחברתה טמאה[כו]. פירש רש״י[70]** (ד״ה ולענין דינא) **ולענין דינא** לכיבוס הכתם[71] מן החלוק תנן לחברתה תולה בה, לטמאה לחברתה לא מהימנת לי[72] לאת בדקתיה[73]:

בדקה עצמה[74] והשאילתו לחבירתה, היא טהורה וחבירתה טמאה. ולענין כיבוס חבירתה תולה בה.

(שנג) מתניתין פרק האשה (נט, ב), **השאילה[1] חלוקה לנכרית או לנדה, הרי זו תולה בה. אמר רב[2] בנכרית הרואה. ממאי, מדקתני דומיא דנדה, מה נדה דקא חזיא, אף נכרית[3] דקא חזיא. פירש רש״י ז״ל[4]** (ד״ה הרואה) שגדולה[5] היא[6] וידעינן[7] בה שכבר לאתה. וכן הלכה[8]:

השאילתו לנכרית גדולה דבוודאי[9] ראתה, או לנדה ואפילו לסופרת[3] שבעה, הרי זו תולה בה.

(שנד) מתניתין (נט, ב) **האשה[1] שהיא עושה צרכיה וראתה דם, ר׳ מאיר אומר אם עומדת טמאה, ואם יושבת טהורה. ר׳ יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה. פירוש[8] שהטילה מים וראתה דם עם מי[2] רגלים. ומוקמינן[3] פלוגתייהו בגמרא** (שם) **כגון שיושבת על שפת הספל ומזנקת[4] בתוך הספל, ונמצא דם בתוך הספל. דכי האי גוונא מפליג ר׳ מאיר בין עומדת ליושבת, אבל ר׳ יוסי מטהר בכל עניינים[3], שסובר**

66. דבדברי: **ק** בשל 67. דבד״ס: **א ל** בשל סופרים
68. (עצמה) [חלוקה]: **א** עצמה **ק** לעצמה **ל** עצמה וחלוקה 69. אמר: **ק** ואמר 70. פי׳ רש״י: **ל** פרש״י זצ״ל
71. דכיבוס הכתם: **ל** מהכתם 72. לי: **ק** ביה
73. בדקתי׳: **א ל ק** בדקתה 74. עצמה: **נ** חסר
1. השאילה: **ד** [האשה] שהשאילה **ל** שהשאילה 2. רב: **ל** חסר 3. נכרית: **ל** נכרית נמי 4. ז״ל: **ל ק** זצ״ל
5. שגדולה: **ל** חסר 6. היא: **ל** והוא 7. וידעינן: **ל** דידעינ׳ **ק** וידענו 8. הלכה: **ל** הלכה כרב 9. דבוודאי: **ב** דודאי
1. האשה: **א ק** חסר 2. מי: **א ל ק** מימי 3. ומוקמי׳: **א** ומוקמת **ק** ומוקמינה 4. ומזנקת: **ק** ומוכרת וכן בסמוך

כד וכן פסקו רוב הראשונים, מהם: הראב״ד (בעה״נ שעה״כ), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, לב), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כ, ב), הרא״ש (פ״ט סי׳ ב), הר״ן (ס, א) והשו״ע (קצ, מב). הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, כט) פסק כרבי להחמיר, שהלכה כרבי מחברו (מ״מ שם), והחולקים סוברים שדווקא מחברו, אך לא מאביו (רשב״ג).

כה עי׳ שנו״ס. בנוסח הגמ׳ לפנינו כתוב: ״בדקה חלוקה״, ובהגהות הב״ח כתב שיש ספרים אחרים שגורס׳: ״עצמה וחלוקה״ (כן נמצא בתוס׳ (חולין נא, א ד״ה המוציא), ברשב״א (נח, א) ובהרא״ש (פ״ח סי׳ ה)).

כו ברייתא זו (עם הסבר רב ששת) הובאה להלכה בפוסקים ובשו״ע (קצ, מ), עיי״ש בנו״כ.

א עי׳ שנו״ס. לפי כתה״י, וכן הגרס׳ ברש״י לפנינו בסוגיא (שם), הצריך שני תנאים כדי לתלות בנכרית: שתהיה גדולה ושאנו יודעים שכבר ראתה, ורק כך יוצאת הנכרית מחזקת מסולקת דמים. כן נפסק בראשונים, וכן בפסקי המהר״ח. גם מדברי רש״י משמע שתולים בנכרית לאו דווקא בזמן שרואה דם אלא בכל זמן, וכן כתבו: הראב״ד (שם), הרמב״ן (בהל׳ פ״ד, כט), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כ, ב), הרא״ש (פ״ט סי׳ ב), הר״ן (כט, ב) ועוד. ופרש הראב״ד (בעה״נ שער הכתמים) שתולים בה תמיד משום שאינה בודקת עצמה ולכן נחשבת תמיד למקולקלת. והב״י (קצ, מא) כתב בדומה, שהטעם שתולין בהן לעולם הוא משום שאינן מקפידות ונשארות מלוכלכות בדמן. בדעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ט, כט) נח׳ נושאי הכלים. המ״מ (שם) סובר שדעת הרמב״ם כשאר הפוסקים. אולם הכ״מ (שם) סובר שהרמב״ם חולק על שאר הפוסקים, ולדעתו אפשר לתלות בה רק בעת ראייתה בדומה לתליה בנדה ישראלית. השו״ע (קצ, מא) פסק כרוב הראשונים שתולה תמיד בנכרית, ולא רק בעת נדותה.

ב יש אולי מקום להסתפק בלשונו האם הכוונה שבנכרית גדולה אומרים בסתם שראתה, או שמעמידים שיודעים אנו שראתה. ונר׳ פשוט יותר שהמדובר בידיעה ברורה, ועוד שניתן ללמוד מדברי רבינו שיודעים בוודאות שראתה, וראה הע׳ קודמת.

ג בסימן הקודם דן רבינו במח׳ רבי ורשב״ג אם יכולה לתלות בסופרת ז״נ, ופסק שהלכה כרשב״ג שתולה בה. ור׳ שם הע׳ כג. וכתב הרשב״א (שם) שהסופרת ז״נ תולה בנדה ונוכרית, משום שהיא בחזקת טהרה והן בחזקת טומאה, ופסקו השו״ע (שם).

א וכן פירש רש״י (נז, ב ד״ה צרכיה).

ב לדעת רבינו האוקימתא שמעמידה הגמ׳ היא לשיטת ר״מ, ולעומתו מטהר ר׳ יוסי בכל מקרה שרואה דם עם מי רגליה. וכן נראה מדברי רש״י (ד״ה מזנקת), הרמב״ם (איסו״ב פ״ה, יז), הרמב״ן (בהל׳ פ״ג, ח), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ד כב, ב) והשו״ע (קצא, א), שלר׳ יוסי טהורה בכל המצבים. אולם, התוס׳ (נט, ב ד״ה האשה) והרא״ש (פ״ט סי׳ א) חולקים. לדעתם השקלא וטריא בגמ׳ היא גם לר׳ יוסי, ודווקא עומדת ומזנקת טהורה, אבל עומדת ושותתת טמאה. לשיטתם, אפשר לזנק בעמידה, לר׳ מאיר בעינן תרתי לטיבותא, בעוד שלר׳ יוסי מספיק חדא לטיבותא

שלא בא דם זה ממקום[5] דמים, אלא ממקום מי[6] רגלים וטהור[ג].

ואמר[7] בגמרא (שם) **אמר שמואל, ואמרי לה אמר רב[8] יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ יוסי. וכן אורי ליה[9] ר׳ אבא (לעולא) [לקלא][ד] [10], הלכה כר׳ יוסי.** [11]ופירשב״ם זצ״ל **הלכה כר׳ יוסי[11] דאמר בין כך ובין כך טהורה גבי אשה שהיא עושה צרכיה.**

האשה שהיא עושה[12] צרכיה ויושבת על שפת הספל ומזנקת בתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל, בין עומדת בין יושבת[13] טהורה.

וכל שכן שהלכה כר׳ יוסי גבי הא דתנן (שם) **איש ואשה שעשו צרכיהם בתוך הספל ונמצא דם על המים, ר׳ יוסי מטהר ור׳ שמעון מטמא, שאין דרך של[14] אדם להוציא דם, אלא שחזקת דמים מן האשה.** כל שכן שבהא הלכה כר׳ יוסי, דספק בא דם[15] זה מן האיש ספק מן האשה, ואם תמצי לומר מן האשה ספק ממקור דמים ספק ממי[16] רגלים[ה]. ותו, דר׳ מאיר בהא קאי כר׳ יוסי והוה[17] ליה ר׳ שמעון חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים. כדאמר בגמרא (שם) **ר׳ יוחנן אמר כי קאמר ר׳ מאיר בחד ספיקא, אבל בספק ספיקא לא אמר. ותניא[18] כוותיה דר׳ יוחנן איש[19] ואשה שעשו צרכיהן בתוך הספל ונמצא דם על המים, ר׳ מאיר ור׳ יוסי מטהרין, ור׳ שמעון מטמא. ותו,** דאמרינן[20] פרק מי שהוציאוהו (עירובין מו, ב) **אמר רב אשי[ו] ר׳ יוסי ור׳ שמעון הלכה כר׳ יוסי. פירש** רשב״ם[ז] [21] הכי גרסינן (נט, ב) **וכן אורי ליה[22] ר׳ אבא לקלא,** קלא שם חכם או אדם אחד שהוצרך לדבר[ח] [23]. ר׳ אבא תלמידו של שמואל[24] ובשמו[ט] [25] כן הורה[26], עכ״ל:

(שנה) סוף פרק קמא (יב, א) **בעא מיניה ר׳ זירא מרב יהודה, אשה מהו[1] שתבדוק עצמה לבעלה, אמר ליה לא תבדוק. ותבדוק ומה בכך, אם כן[2] לבו נוקפו ופורש.** פירש רשב״ם[א] [3], אשה שאין לה וסת ויש לה וסת[ב] [4], **מהו שתבדוק לבעלה** אף על פי שאינה עסוקה בטהרות. כלומר, מי הוה[5] רשות בידה להחמיר על עצמה. **לא תבדוק,** אין לה רשות[6]. **ומה בכך,** אם תרצה

5. ממקום: **ל** ממקור 6. מי: **ק** חסר 7. ואמר: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 8. אמר רב: **ל** אמ׳ שמו׳ רב 9. ליה: **א ל** לה 10. (לעולא) [לקלא]: **ל ק** לעולא 11. ופירשב״ם... כר׳ יוסי: **ל ק** חסר 12. שהיא עושה: **ט ב** שעושה 13. עומדת בין יושבת: **ב** יושבת בין עומדת 14. של: **ל** חסר 15. בא דם: **ל** חסר 16. ממי: **א ק** מי **ל** ממקו׳ מי 17. והוה: **ק** והוי 18. ותני׳: **א ד ק** והתניא 19. איש: **א ק** חסר 20. דאמרינן: **א ל** דאמ׳ **ד** דאמר 21. פי׳ רשב״ם: **ל** פירשב״ם זצ״ל 22. ליה: **א ד ק** לה 23. לדבר: **ל** חסר 24. תלמידו של שמואל: **ל** חסר 25. ובשמו: **ל** ומשמו **ק** וכשמו 26. כן הורה: **ל** היה מורה כן

1. אשה מהו: **א ד** מהו **ק** חסר 2. אם כן: **ק** אמר 3. פי׳ רשב״ם: **ל** פי׳ רשב״ם זצ״ל **ק** ופרשב״ם 4. ויש לה וסת: **ק** חסר 5. הוה: **ל ק** הוי 6. אין לה רשות: **ל** אינה רשאת **ק** אינה לה רשות

לטהרה. ההלכה כר״י, ולכן ביושבת תמיד טהורה, ובעומדת טהורה רק אם מזנקת. שיטה נוספת בסוגיא היא שיטת ר״ח המובאת בתוס׳ (יד, ב ד״ה ורבי יוסי). לדעתו המחלוקת במשנה היא ביחס לטומאה וטהרה, ובזה טיהר ר׳ יוסי, אבל ביחס לבעלה מודה הוא שאסורה משום כתם. לדעתו, ר׳ יוסי מטמא בכל המקרים משום כתם חוץ מיושבת ומזנקת ונמצא דם בתוך הספל, שגם ר״מ מודה בזה שטהורה. וכן החמירו למעשה המהר״ם והמרדכי (במרדכי שם, ובהגה״מ איסו״ב פ״ה אות ב). להלכה הביא הרמ״א (שם קצא, א) בתחילה דעת התוס׳ והרא״ש, ואחריה את דעת ר״ח ודעימיה, וכתב שהכי נהוג. וכ״פ הב״ח (שם, א) והש״ך (שם ס״ק ג).

ג זו סברת רש״י (שם ד״ה מזנקת) שתולים הדם במכה שיש לה במקור מי הרגלים. המרדכי (שבועות סי׳ תשלה) מעלה אפשרות נוספת שמא היה דם בספל מעיקרא.

ד ראה לקמן הע׳ ח.

ה וכ״כ רש״י (שם ד״ה איש ואשה), הרשב״א (בתוה״ב הקצר כב, ב) והמרדכי (שם). והטור (סו״ס קצא) פסק להקל בזה, וע׳ בב״י (שם) מש״כ בהסבר הטור. וכתב הב״י שהרמב״ם לא הזכיר דין זה של הסיפא כלל, כיוון שכבר ברישא פסק להקל. השו״ע לא הביא דין זה להלכה, וכמבואר בב״י, אולם הרמ״א (שם) הביאו (ומטעם דברישא החמיר).

ו בגמ׳ לפנינו: **רב אסי.**

ז דברי הרשב״ם מתייחסים לגמ׳ לעיל, שפסקה ברישא כר׳ יוסי.

ח תוס׳ (שם ד״ה וכן אורי) פירשו ש׳קלא׳ הוא שם של חכם. רש״י (שם ד״ה וכן אורי) פירש ש׳קלא׳ הוא שם אדם שהוצרך לדבר. והרשב״ם הביא את שני הפירושים. ויש להעיר שיש גירסאות שונות בראשונים. הרשב״א (שם) גרס: **לשילא,** בתוס׳ הרא״ש הגיר׳: **לקולא,** וברא״ש (שם) הגיר׳: **לעולא.**

ט ר׳ שנו״ס. הרשב״ם אומר שר׳ אבא אמר בשם שמואל. הוא מסתמך על הגמ׳ האומרת ששמואל פסק כר׳ יוסי, ומן הסתם אמר ר׳ אבא הלכה זאת בשמו (וכן מצאנו במקומות שונים בש״ס שר׳ אבא אומר הלכות בשם שמואל רבו).

א דברי הרשב״ם הובאו בקיצור במרדכי (שבועות סי׳ תשלה) ובהגה״מ (איסו״ב פ״ד כ).

ב ר״ל, מדובר בין כשיש לה וסת קבוע ובין כשאין לה וסת קבוע. כ״כ הראב״ד (בעה״נ שער הספירה והבדיקה), וכן הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ז, א) הביא לכך ראיות.

להחמיר על עצמה מה לנו לעכב. **לבו נוקפו, הואיל וחוששת לבדוק מחזקת**[ג] [7] **טומאה כל זמן**[8] **הוסת. ופורש, שמא לאחר סילוק ידה**[9] **תראה ויבטל מפריה ורביה.** אבל אשה העסוקה בטהרות, מיגו דבעיא בדיקה לטהרות, בעיא נמי בדיקה לבעלה, ולבו נוקפו ליכא למימר בהכי, דמידע ידע דמיגו דבעיא לטהרות בעיא נמי לבעלה[10]. ושמעינן מהכא בין אשה שיש לה וסת בין שאין לה וסת[11], בזמן הזה דליכא טהרות לא בעיא בדיקה לא שחרית ולא ערבית, ולא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש כדלקמן בסמוך. ואפילו אם רצתה[12] להחמיר על עצמה ולבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש[13] לא שבקינן לה[14], **דאם כן**[15] **לבו נוקפו**[16] **ופורש, עכ״ל.**

בין אשה שיש לה ווסת בין אשה[17] שאין לה ווסת בזמן הזה דליכא טהרות לא בעיא בדיקה, לא שחרית ולא ערבית, לא לפני תשמיש ולא לאחר[18] תשמיש. ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמה ולבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש לא שבקינן לה, רשב״ם זצ״ל.

וכן הוא האמת, דבין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש לא שבקינן לה לבדוק[19]. לפני תשמיש לא, כדשמעינן לה מהא דרב יהודה[ד], ולאחר[20] תשמיש נמי לא[21]. כדאמר בסמוך (שם) **בעא מיניה**[22] **ר׳ אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק עצמה כדי לחייב בעלה באשם תלוי**[ה]**, אמר לו**[23] **לא תבדוק. ותבדוק ומה בכך, אם כן**[24] **לבו נוקפו**[25] **ופורש.** ואמר לקמן (שם) **אמר ר׳ זירא אמר ר׳ אבא בר**[26] **ירמיה**[27] **אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק וכו׳ עד אמר רבא**[28] **שמע מינה קסבר שמואל כל לבעלה לא בעיא**[29] **בדיקה.**

והא (שם, ב) **דת״ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש, ואין לה לא** [30]**כתובה ולא פירות**[30] **ולא מזונות ולא בלאות, ויוציא**[31] **ולא יחזיר עולמית דברי ר׳ מאיר. ר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים, הן**[32] **עותוה והן תקנוה**[33]**. משום אבא חנן**[34] **אמרו אוי לו לבעלה וכו׳ עד**[35] **אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ חנינא בן אנטיגנוס. ובמאי, אי**[36] **בעסוקה בטהרות, הא אמרה שמואל חדא זימנא, אי בשאינה**[37] **עסוקה בטהרות הא אמר כל לבעלה לא בעיא**[38] **בדיקה. דאמר ר׳ זירא אמר ר׳ אבא בר**[39] **ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה ווסת אסורה לשמש עד שתבדוק, ואוקימנא בעסוקה בטהרות. מאן**[40] **דמתני הא לא מתני הא.**

פירש רשב״ם[ו] [41], לעולם בעסוקה בטהרות[42], ודקשיא לך למה לי תרתי[43], רב יהודה דמתני הא משמיה דשמואל הלכה כר׳ חנינא, לא מתני הא [44](דרבה, ורבה) [דר׳ אבא, ור׳ אבא] לא מתני הא דרב יהודה. ואי קשיא הא[44] רב[45] יהודה נמי אמרה, דאמר רב יהודה לעיל גבי מתניתין דקתני (יא, א) **ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בעסוקה בטהרות**[46] כו׳, לאו פירכא היא[47], (לעיל גבי מתניתין דקתני) [דרב יהודה][48] לא אשמעינן בעסוקה מידי. דממתניתין הוה שמעינן בין

7. מחזקת: **ל ק** מוחזקת 8. כ״ז: **ל ק** היא כל זה 9. ידה: **ל** ידיה 10. לבעלה: **א ל ק** לדידיה 11. בין שאין לה וסת: **א ק** חסר **ד** בין אין לה וסת 12. רצתה: **א ק** רוצה **ל** רוצ׳ 13. ולאחר תשמיש: **א ק** חסר 14. לה: **א ק** ליה 15. דאם כן: **ל** דאמ׳ 16. נוקפו: **א** נוקש 17. אשה: **ה ב** חסר 18. לאחר: **ו נ** אחר 19. לבדוק: **ל** למיבדק 20. ולאחר: **ל** ולא 21. לא: **ל** חסר 22. בעא מיניה: **א ק** חסר **ד** בעי 23. לו: **ק** ליה 24. א״כ: **א ל ק** דא״כ 25. נוקפו: **א ק** נוקש 26. בר: **ק** בר׳ 27. אבא בר ירמיה: **ל** ירמיה בר אבא 28. רבא: **ק** ר׳ אבא 29. בעיא: **ק** בעי 30. כתובה... פירות: **א ד ק** פירות... כתובה 31. ויוציא: **ל ק** ומוציא 32. הן: **ל** הן הן 33. והן תקנוה: **ל ק** ותוקוניה 34. חנן: **ל ק** חנין 35. עד: **ל** חסר **ק** ועד 36. אי: **ק** חסר 37. בשאינה: **א ד** כשאינה 38. בעיא: **ק** בעי 39. אבא בר: **ל ק** ירמיה אבא 40. מאן: **א ל ק** חסר 41. פי׳ רשב״ם: **ל** פירשב״ם זצ״ל 42. בטהרות: **ל ק** חסר 43. לך למה לי תרתי: **ל** לן תרתי למה לי 44. (דרבה, ורבה) [דר׳ אבא, ור׳ אבא]... ואי קשיא הא: **א ק** חסר **ד** [דר׳ אבא ור׳ אבא... ואי קשיא הא] **ל** דרבה ורבה... ואי קשיא הא 45. רב: **א ל ק** דרב 46. בטהרות: **א ל ק** חסר 47. לאו פירכא היא: **ל** לא פירכא הוא 48. (לעיל... דקתני) [דרב יהודה]: **א ל ק** לעיל... דקתני

ג התוס׳ (י״ב, א ד״ה לבו נוקפו) פי׳ בשם ר״ח, שכיון שחכמים לא תקנו לבדוק ורואה שבודקת, הרי הוא חושש שהרגישה, ולכן פורש.

ד כן הובא בתוס׳ (שם ד״ה בעי), ברמב״ן, ברשב״א ובריטב״א (על אתר) שרב יהודה עוסק בבדיקה שקודם תשמיש, ואילו רב הונא דלהלן מדבר בבדיקה שלאחר תשמיש. ועי׳ בהגה״מ (שם איסו״ב פ״ד כ), שלדעת ר׳ שמחה רב יהודה מדבר בלאחר תשמיש.

ה מדובר בבדיקה לאחר תשמיש, שאם תמצא דם על העד כשבדקה לאחר זמן שיעור וסת, היא ובעלה יהיו חייבים אשם תלוי, משום הספק שמא היה שם דם בזמן התשמיש (רש״י ד״ה באשם תלוי).

ו וכן פירש רש״י (יב, ב ד״ה מאן דמתני) בפירושו הראשון.

עסוקה בין אינה[49] עסוקה, ואתא רב יהודה ואשמעינן משמיה דשמואל דשאינה[50] עסוקה לא בעיא [בדיקה][51], והכא אשמעינן דהלכה כר׳ חנינא, וכאותה[52] משנה דעסוקה בעי[53] בדיקה. ומבעיא לי אמאי לא תירץ הכא דחדא[54] מכלל חבירתה איתמר כדתריץ לעיל[ז] (יא, ב), עכ״ל.

ורבינו חננאל[55] וגם רבינו תם[ח][56] (סה״י חי׳ קמח (קסד, א)) פירשו דהכי קאמר, לעולם בשאינה עסוקה בטהרות קאמר שמואל דהלכה כר׳ חנינא דבעיא[57] בדיקה. ודקשיא לך הא אמר כל לבעלה לא בעיא[58] בדיקה, דמתני הא דר׳ חנינא[59] לא מתני דיוקא דלעיל דאוקימנא בטהרות. וההיא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא לטהרות אבל לבעלה מותרת, תרי תנאי אליבא דרב יהודה אמר שמואל. ומאן[60] דמתני להא דאמר רב[61] יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ חנינא, לא מתני לההיא[62] דאמר רב יהודה אמר שמואל. דההיא דאמר רב יהודה אמר שמואל כו׳[63], והא דאמר רבי זירא אמר רבי אבא אמר שמואל כו׳, הנהו חדא נינהו, דחדא מכלל חברתה אתמר. וכי האי גוונא אשכחנא בפרק ב׳[64] דקידושין (מד, ב) גבי קטנה שנתקדשה, וסוף פרק קמא[65] דכתובות (יד, ב) גבי ההיא דתינוקת[66] שירדה למלאות מים מן המעין[ט], שמסיק (טו, ב) מאן דמתני הא לא מתני הא, אפירושא דמתניתין ולא אעיקר מילתא[67].

הלכך לפירוש ר״ח ולפירוש ר״ת[68], אשה בזמן הזה שאין לה ווסת צריכה[69] בדיקה. מיהו (יב, א) מדבעא[70] מיניה ר׳ אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק וכו׳, ועד[71] אם כן לבו נוקפו ופורש, משמע שאינה צריכה בדיקה כלל[י].

ובה״ג (סי׳ מא עמ׳ תלו)[יא] כתב אתתא דלא קביע[72] לה ווסת אסיר[73] לה לאזדקוקי לבעלה. דתניא (שם, ב) אשה שאין לה ווסת אסורה לשמש כו׳[74], אמר רב יהודה[75] אמר שמואל הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס. משמע[76] שסובר כפירוש רבנו חננאל וכפירוש רבנו תם. הלכך טוב להחמיר [77]אשה שאין לה ווסת לא תשמש[77] כי אם על ידי בדיקה[יב].

וטוב להחמיר ולא תשמש אשה שאין לה ווסת כי אם[78] על ידי בדיקה.

פרק כל היד (טז, א) איתמר אשה שיש לה ווסת, והגיע שעת ווסתה ולא בדקה, ולבסוף בדקה, אמר רב בדקה ומצאתה[79] טמאה טמאה, טהורה טהורה. ושמואל אמר אפילו בדקה ומצאתה טהורה[80] טמאה[81], מפני שאורח בזמנו בא. לימא בווסתות קמיפלגי, מר סבר ווסתות דאורייתא, [82]ומר סבר ווסתות דרבנן. אמר

49. אינה: **א ל ק** שאינה 50. דשאינה: **ל** דאינה 51. [בדיקה]: **א ל ק** חסר 52. וכאותה: **א ל ק** ובאותה 53. בעי: **א ל ק** בעיא 54. דחדא: **א ק** חסר **ל** חדא 55. חננאל: **ל** חננל זצ״ל 56. רבינו תם: **ל** ר״ת זצ״ל 57. דבעיא: **ק** דבעי 58. לא בעיא: **ד** א״צ **ק** לא בעי 59. דר״ח: **ל** דר׳ יהודה חנינא 60. ומאן: **א ק** ומן 61. דאמר רב: **ל** דרב 62. לההיא: **ל** להא 63. שמואל כו׳: **ל** שמו׳ לא שנן כו׳ **ק** שמואל וכו׳ 64. בפ״ב: **א ק** פ״ב **ל** פ״ק 65. וספ״ק: **ל** ורפ״ק 66. דתינוקת: **א** תינוקת **ד ק** תינוקות 67. מילתא: **א ק** מילתה **ל** מילתיה 68. ולפי׳ ר״ת: **ל** ולפר״ת זצ״ל 69. צריכה: **ל** בזמן הזה צריכה 70. מדבעא: **א** מיבעיא מדבעי **ד ק** מדבעי 71. ועד: **ל** עד 72. קביע: **ל** קביעא 73. אסיר: **ק** אסור 74. כו׳: **ל** וכו׳ 75. אר״י: **א ק** אמר רב 76. משמע: **א ק** משום 77. אשה... לא תשמש: **ל** ולא תשמש אשה שאין לה ווסת 78. כי אם: **ה** אלא 79. ומצאתה: **ל ק** ומצתה 80. טהורה: **א ל ק** טהור 81. טמאה: **ק** טמא 82. ומר סבר ווסתות דרבנן... ווסתות דאורייתא: **א ק** חסר **ד** [ומר סבר ווסתות דרבנן... ווסתות דאורייתא] **ל** ומר סבר ווסתות דרבנן... ווסתות דרבנן דאורייתא

ז כן הקשו גם תוס׳ (יב, ב ד״ה דמתני), עיי״ש מה שתרצו.

ח פירוש זה בשם ר״ח ור״ת הובא גם ברשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ז, א), בראב״ש (פ״א סי׳ ה), ובעוד פוסקים. במרדכי (סי׳ תשלג) הובאה דעה זו בשם ר״ת ורש״י, והעיר הב״ח (בטור קפו, א) שזה כנראה ט״ס וצ״ל: ר״ח, במקום רש״י, ואולי כוונת המרדכי לפירוש שני ברש״י (יב, ב ד״ה מאן דמתני) שהוא כר״ח.

ט במשנה לפנינו: העין.

י וכן דייק הרשב״א (תוה״ב שם) בגמ׳.

יא עיי״ש בנוסחת הרע״ז הילדסהיימר.

יב כדעת רשב״ם הסובר שאינה צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא לאחריו, ואף אין לה להחמיר בכך, פסקו רש״י (שם), סמ״ג (ל״ת קיא), תרומה (סי׳ צד), רוקח (סי׳ שיז), שע״ד (נדה סי׳ ט) ועוד. וכ״פ הש״ך (קפו ס״ק א), וכתב שכן היא דעת כל הפוסקים, חוץ מהרמב״ם. וכשיטת ר״ח, ר״ת ודעימיה, שצריכה בדיקה קודם ולאחר תשמיש, פסקו הרא״ש (פ״א סי׳ ה) ורבינו למעשה. דעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, טז) להחמיר כר״ח, והצריך שגם הבעל יבדוק עצמו לאחר תשמיש. שיטה נוספת היא שיטת הרי״ף (כתובות ס, ב). לדעתו (כך פירשוהו הרמב״ן, הרשב״א והב״י), האישה צריכה לבדוק בב׳ עדים, קודם תשמיש ואחריו, ואף בעלה צריך לבדוק לאחר תשמיש, אך כל זה דווקא בג׳ פעמים ראשונות, כדי לצאת מחזקת רואה מחמת תשמיש, ולאחר מכן א״צ להחמיר כלל. ויש שכתבו שהרי״ף הצריך בדיקה דווקא לאחר תשמיש (ראב״ד, ד״מ ודרישה אות א), וכ״פ הראב״ד (שם), הרמב״ן (בהל׳ פ״ה, א-ב), הרשב״א (תוה״ב שם) והשו״ע (קפו, ב).

ר׳ זירא דכולי עלמא ווסתות דאורייתא[82], ולא קשיא כאן[83] שבדקה עצמה כשיעור ווסת, כאן שלא בדקה עצמה כשיעור[84] ווסת. רב נחמן בר[85] יצחק אמר בווסתות גופייהו קמיפלגי[86], מר סבר ווסתות דאורייתא, ומר סבר ווסתות דרבנן[87].

וכתב מורי רבינו יהודה ב״ר יצחק בשם רבינו יצחק ב״ר שמואל[88] כי מכאן[89] יש להוכיח דווסתות דרבנן. דהא רב נחמן בר יצחק דהוא בתראה מוקי פלוגתייהו בהכי, ומוקי רב כמאן דאמר ווסתות דרבנן, וקיימא לן פרק המפלת (כד, ב) ופרק יש בכור לנחלה (בכורות מט, ב) **דהלכתא כרב באיסורי**[90]. ומדמוקי נמי ר׳ יהושע וחכמים[91] דר׳ מאיר כמאן דאמר ווסתות דרבנן, שמע מינה דהכי הלכתא. מיהו[92] מרבינא דאמר[93] בסמוך גבי פלוגתייהו[94] דרבי ורבן שמעון בן גמליאל (טז, א) **דכולי עלמא ווסתות דרבנן**, אין להביא ראיה מדדחיק לאוקמי פלוגתייהו במקור מקומו טמא, דהא איכא פלוגתא דתנאי לקמן בפרק[95] בתרא (סו, א), וגם רבן שמעון בן גמליאל אית ליה[96] מקור מקומו טמא. מכל מקום[97] יש ראיה כדפירשתי[יג], וכן פירש רבינו חננאל[98].

מיכן[99] יש ללמוד דאשה שיש לה ווסת והגיע שעת **ווסתה ולא בדקה, ואחר כך בדקה ומצאתה טהורה[100], טהורה, ואפילו לא בדקה נמי הוי טהורה[יד].**

אשה שיש לה ווסת והגיע[104] זמן ווסתה ולא בדקה ואחר כך בדקה ומצאה[105] טהור טהור[106]. ואפילו לא בדקה נמי הוי טהור[107].

כדקאמר[101] (טז, א) **גבי דם הבא מחמת מכה[102] אפילו בימי נדתה טהורה, ובעי למימר דוסתות[103] דרבנן. והתם אין לבדוק אם ראתה אם לאו שהרי היא רואה מחמת מכה[טו]. וכן פסק בשאילתות** (מצורע פט) **דווסתות דרבנן[טז]:**

(שנו) ריש פרק תינוקת[1] (סה, ב) **ת״ר[2] הרואה דם מחמת תשמיש, פירוש[8] דם נדות, משמשת פעם ראשונה שניה ושלישית, מכאן[3] ואילך לא תשמש עד שתתגרש[4] ותנשא לאחר. נשאת לאחר וראתה[5] דם מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה שניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר. נשאת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש[6] משמשת פעם**

הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר. נשאת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש משמשת[7] פעם ראשונה ושנייה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש [8]עד שתתגרש ותנשא לאחר. נשאת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש

83. ולא קשי׳ כאן: **א** ולא קשיא כיון **ל** לא קשי׳ כאן **ד** כאן 84. כשיעור: **א ק** שיעור 85. בר: **ק** בר׳ 86. קמיפלגי: **ד ל** קא מיפלגי 87. דרבנן: **ק** מדרבנן 88. שמואל: **ל** שמו׳ זצ״ל 89. מכאן: **א ד** מיכן 90. באיסורי: **ל** באיסורי לגבי שמו׳ 91. וחכמים: **א ד ק** לחכמים 92. מיהו: **ל** ומיהו 93. מרבינא דאמר: **ל** מ״ד 94. פלוגתייהו: **א ק** פלוגתא **ל** פלוגת׳ 95. בפ׳: **א ל ק** פ׳ 96. לי׳: **א** ליהו **ק** להו 97. מ״מ: **ל ק** אבל מ״מ 98. פר״ח: **ל** פר״ח זצ״ל 99. מיכן: **ל** ומיכן **ק** ומכאן 100. ומצאתה טהורה: **א ל ק** ומצתה טהור

101. כדקאמר: **ל ק** כדלקמן 102. הבא מחמת מכה: **א ד ק** הכא 103. דוסתות: **ד** ווסתות **ק** דווסת 104. והגיע: **ה** בעיא בדיק׳ הגיע 105. ומצאה: **ו** ועת׳ 106. טהור טהור: **ט ב** טהור׳ טהורה 107. הוי טהור: **ה** טהורה **ב** הוי טהור׳

1. תינוקת: **ל** דתינוק׳ **ק** תינוקו׳ 2. ת״ר: **ל** חסר 3. מכאן: **א ד** מיכן וכן בסמוך 4. שתתגרש: **ק** שתגרש 5. וראתה: **ל** וראת 6. מחמת תשמיש: **א ד ק** חסר 7. משמשת: **ו נ** חסר 8. עד שתתגרש...לא תשמש: **ה** חסר

יג רבינו אומר שאין להביא ראיה שוסתות דרבנן מרבינא, אולם בסמוך כתב להוכיח מכאן שוסתות דרבנן, ושאפי׳ לא בדקה טהורה. ואפשר שהוכחתו היא רק למ״ד וסתות דרבנן (רשב״ג), אך אין זה לכו״ע כפי שאומר רבינא. והרשב״א בתוה״ב (שם) הביא גם את דברי רבינא כראיה שוסתות דרבנן.

יד זו דעת הרי״ף (ד, ב) והרמב״ם (איסו״ב פ״ד, טו), שכאשר לא בדקה בזמן, אין צורך יותר שתבדוק. אולם, דעת הראב״ד (בעה״נ ר״ש תיקון הוסתות), הרמב״ן (בהל׳ פ״ה, י), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ג ט״ו, ב), ההגה״מ (איסו״ב פ״ח אות ה) ועוד, שאסורה לשמש עד שתבדוק, וכתב הרשב״א (שם) שזה דוקא בוסת קבוע ובעונה בינונית. השו״ע בסי׳ קפד (סעי׳ ט) הביא בסתם את דעת הרי״ף והרמב״ם, ובי״א את דעת שאר הראשונים, אולם בסי׳ קפט (סעי׳ ד) פסק בהדיא כדעת הרשב״א וסיעתו. והסבירו האחרונים שמרן חזר בו, וסובר כשא״פ. וכ״פ הרמ״א (שם), וכן דעת רוב האחרונים.

טו כלומר, כמו שבבעלת פצע א״א לבדוק אם ראתה דם נדות בעונת וסתה, כך גם נאמר בזו שלא בדקה שהיא טהורה. אולם יש להעיר שלכאורה יש מקום לחלק. בבעלת מכה א״א שתבדוק, אך כאן יכולה לבדוק לאחר זמן, ומדוע לא נצריך אותה לבדוק?

טז כדעת רבינו, השאילתות ור״ח שוסתות דרבנן, פסקו רבים, מהם: בה״ג (סו״ס מא), רמב״ם (איסו״ב פ״ח, יג), ראב״ד (בעה״נ ר״ש תיקון הוסתות), תוס׳ (טז, א ד״ה ורב נחמן), סמ״ג (ל״ת קיא), רמב״ן (בהל׳ פ״ה, י), רשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ג טו, ב), רא״ש (פ״ח סי׳ א) ועוד, וכן פסקו השו״ע (קפד, ט) ורוב האחרונים. מאידך, יש שפסקו כר׳ זירא (טז, א), שרב מקל דווקא כשבדקה עצמה תו״כ שיעור וסת, ווסתות דאור׳. כ״כ התרומה (סי׳ צג), המרדכי (שם סי׳ תשלג) בשם הרא״ם, והסכים למעשה לדעתו. וכ״כ הג״ה שע״ד (הל׳ נדה אות ז) בשם סמ״ק, וכ״פ הב״ח (קפד, ט). ועי׳ בנו״ב (קמא סי׳ נה-נו), בחוו״ד (סי׳ קלג ביאורים סס״ק ב) ובחת״ס (יו״ד סי׳ קמב, קעה) שהסבירו מדוע לרוה״פ וסתות דרבנן, אף שקיי״ל חזקה דאור׳, וחזקה אורח בזמנו בא (כשמואל).

א וכן פירש״י (ד״ה הרואה דם) שמדובר בדם נדות, ולא בדם בתולים.

ראשונה שניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה.

משמשת פעם ראשונה ושנייה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש[8] עד שתבדוק.

פירש רש״י[9] (סו, א ד״ה דברי רבי) וכן פירש רשב״ם[10], דרבן שמעון בן גמליאל הוא[11] דבעי חזקה בתלתא זימני[12]. והא דקתני סיפא[13] (סו, א) **רבי אומר**[14] **נאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה יוצא דם, דוקא** קתני, דהא מילתא דוקא רבי היא, אבל רישא רבן שמעון בן גמליאל היא דבתלתא זימני[15] הוי[16] חזקה, אבל לרבי[17] בתרי זימני הוה חזקה. ולרבי משמשת עם הראשון פעם ראשונה ושנייה ותו לא[18], עד שתתגרש ותנשא לאחר, ומשמשת עמו פעם ראשונה ושנייה ותו לא ותתגרש, ואינה נשאת לשלישי עד שתבדוק עצמה. מיהו אנן קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דאמר בהבא על יבמתו (יבמות סד, ב) דהלכה כמותו בווסתות[ב].

וכן משמע לשון רב סעדיה גאון[ג] זצ״ל, והאי דאינה בודקת את עצמה[19] בביאה שלישית[20] של בעל הראשון[21], אלא אמרינן תתגרש ותנשא לאחר, ואינה בודקת נמי בביאה ראשונה של בעל שני[22] עד שתנשא לשלישי, משום[23] שאין כל הבעילות שוות, עכ״ל.

משמע להדיא שבא לפסוק כרבן שמעון בן גמליאל דעד[24] תלתא[25] גברי לא הוי חזקה[26], ומשמע נמי מלשונו דאסורה לבעל ראשון ושני אפילו בבדיקה.

וכן פירש רשב״ם[27], בבעל ראשון ושני דאיכא למימר יש לו תקנה לבעל אחרון[28], צריכה להתגרש אולי תפסוק לשלישי[29]. ולא התירו לה בבדיקה, משום[30] דאיכא למימר גירושין מהנו לה שתתגרש ותנשא לאחר, אין אנו מתירין לה[31] לבוא לידי ספק ולהתירה[32] על ידי בדיקה זו כדלקמן, דזימנין[33] לא בדקה שפיר[ד]. אבל משהוחזקה בבעל שלישי, דאין לה עוד תקנה על ידי שתתגרש[34] ותנשא לאחר, התירו לה לשמש על ידי בדיקה, עכ״ל.

וכן משמע להדיא[35] כדלקמן (סו, א) **אמר ליה**[36] **ר׳ שמעון בן לקיש**[37] **לר׳ יוחנן ותבדוק בביאה**[38] **שלישית של בעל ראשון. אמר ליה לפי שאין כל האצבעות שוות.** ופירש רש״י[39] (ד״ה ותבדוק בביאה שלישית) כלומר מביאה שלישית של בעל ראשון[40] ואילך תשמש על ידי בדיקה ולמה תתגרש. **לפי שאין כל האצבעות שוות**[41], ושמא[42] בבעל אחר לא תגטרך בדיקה, ומוטב שתתגרש ותתקן ולא[43] תבא לידי כרת. הרי למדנו דרבינו סעדיה ורשב״ם ורש״י, כולהו סבירא להו דאסורה[44] לראשון ושני אפילו על ידי בדיקה[ה]. וגרסינן בירושלמי סוף[45] נדה[ו]

9. פרש״י: **ל** פי׳ רש״י זצ״ל 10. פי׳ רשב״ם: **ל** פי׳ רשב״ם זצ״ל 11. הוא: **ל ק** היא 12. זימני: **א** זימני הוי חזקה **ל** זימנ׳ **ק** זימנא הוי חזקה 13. סיפא: **ל** בסיפ׳ בדברי **ק** סיפא דבי 14. אומר: **א** א׳ **ל** חסר **ק** אבא 15. זימני: **ק** זימנא וכן בסמוך 16. הוי: **ד** הוה **ל** הויא וכן בסמוך 17. לרבי: **א ק** ר׳ 18. ותו לא: **ל** חסר 19. את עצמה: **ל** חסר 20. שלישית: **א ד** שלישי 21. הראשון: **ק** ראשון 22. שני: **ל** שלישי 23. שתנשא לשלישי משום: **ל** שנישאת לבעל שלישי 24. דעד: **ל ק** עד 25. תלתא: **א ד** תלתי 26. הוי חזקה: **ל** הוחזקה 27. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 28. לבעל אחרון: **ל ק** בבעל אחר 29. לשלישי: **ל** לבעל שלישי 30. משום: **ל ק** דכיון 31. לה: **ל** חסר 32. ולהתירה: **ק** ולהתיר 33. דזימנין: **א** דזימנאין **ק** זימנין 34. שתתגרש: **ל** שתתגרש מזה 35. להדיא: **ל** בההי׳ 36. כדלקמן א״ל: **ל** לקמן דא״ל 37. רשב״ל: **א ד** רשב״ג 38. בביאה: **א ל ק** מביאה 39. ופירש״י: **ל** ופי׳ רש״י זצ״ל 40. ראשון: **ל ק** הראשון 41. שוות: **ל** שוין 42. ושמא: **ל** דשמא 43. ולא: **ל** דלא 44. דאסורה: **ק** דאסור 45. סוף: **א ל ק** בסוף

ב לדעת רש״י ורשב״ם הרישא בברייתא היא כרשב״ג ולא כרבי, וכ״כ הרשב״א, הרמב״ן והר״ן (על אתר). ועי׳ תוס׳ (סו, א ד״ה ונאמנת) שכתבו שר״י פירש שברואה דם מחמת תשמיש מודה רבי לרשב״ג שצריך ג״פ. ברוקח (סי׳ שיז) ובסמ״ק (סי׳ רצג) נפסק שאינה יכולה להינשא לבעל שלישי. והסביר הב״י (קפז, א) שטעמם הוא שהברייתא היא כרשב״ג ואנן קיי״ל כרבי מחברו, ומה שכתבו שבבעל ראשון ושני אינה נאסרת בפחות מג״פ, זה משום שסוברים כתוס׳, דמודה רבי בהא.

ג דעת רס״ג מובאת גם בתשו׳ מימוניות (איסו״ב פ״ד סי׳ ג) מהל׳ נידה שכתב.

ד לדעת הרשב״ם לא התירו לה לבדוק קודם בעל שלישי מחשש שלא תבדוק יפה, וכן משמע מדברי רש״י (המובאים לקמן). ועי׳ מ״מ (איסו״ב פ״ד, כ) שהסביר דעת הרמב״ם, שהטעם שלא התירו לה לבדוק קודם שתתגרש הוא מחשש שמא יבא עליה קודם שתבדוק.

ה וכן דעת הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, כא).

ו בירושלמי שבידינו אין הציטוט המובא כאן, וכן העיר בנדפס. ועי׳ בתוס׳ (ד״ה ותבדוק) שהביאו מלשון זו בירושלמי ראיה לשיטת ר״ת החולקת.

ותבדוק עצמה בבעל שני, ומשני לפי שאין כל האצבעות שוות, משמע[46] שאפילו בבדיקה אסורה לשני.

וראיתי כתוב שר״ת[ז][47] התיר אפילו לבעל ראשון[48] בבדיקה, ומפרש הברייתא[49] כגון שאינם יודעים לבדוק דאפילו הכי[ח] משתריא לבעל (הראשון)[50] שני ושלישי, ורוצה להביא ראיה מתוספתא, דתניא (פ״ח, א) **עד כמה מותרת לינשא, עד שלשה, יותר**[51] **מיכן**[52] **לא תנשא עד שתבדוק. ומדלא תני עד כמה היא** אסורה אפילו בבדיקה, שמע מינה דבבדיקה שריא אפילו לראשון. מיהו אנו[53] בזמן הזה לא בקיאינן[54] בבדיקה ואסורה לעולם עד שתתקן מעצמה[ט].

והאידנא לא בקיאינן בבדיקה, אסורה לעולם עד שתתקן מעצמה.

אבל **אם יש לה וסת**, שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים, כגון ששימשה כל החודש ולא ראתה דם[55] מחמת תשמיש אלא יום עשרה, יום[56] עשרים ויום שלשים, הרי קבעה לה ווסת מעשרה לעשרה ימים. **תולה בווסתה** שלא לשמש חודש שני בעשרה בו, ויום[57] עשרים ויום שלשים אלא על ידי בדיקה, ומשמשת בלא בדיקה מווסת[58] לווסת[י]. ואם אין[59] לה ווסת מתגרשת. ולענין גביית כתובתה פירש מורי[60] אב״י העזר״י״א (סי׳ תתקצד) שגובה כתובתה[61], דשטר העומד לגבות כגבוי דמי, ויכולה לומר דם טהור[62] אני רואה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, הלכך הואיל[63] ואין הבעל יכול לברר שהיא רואה דם טמא, גובה[64] כתובתה.

ואם קבעה ווסת לכך, משמשת בין ווסת לווסת בלא בדיקה.

מיהו לפי דברי רבינו[65] סעדיה ורשב״ם ורש״י[66], שמפרשים דאסורה לראשון ושני אפילו בבדיקה, מעתה אפילו רואה דם טהור[67] אינה גובה כתובתה[כ], דהשתא אפילו להבעל[68] בבדיקה היטב אסורה[69]. ותו דאמר[70] פרק אף על פי (כתובות נז, א) **הגיע זמן ולא נשאו, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה כו׳**[71], **ואמר עולא דבר תורה, ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה. ואפילו הכי אמר פרק קמא**[72] (שם ב, א) **הגיע זמן באחד בשבת, מתוך שאינו יכול לכונסה, אינו מעלה לה מזונות**, ומפרש התם משום דאנוס[73] **בתקנתא דרבנן.**

46. משמע: ק ומשמע 47. שר״ת: ל שר״ת זצ״ל 48. ראשון: ל הראשון 49. הברייתא: א הבריית׳ ל הבריתות 50. (הראשון): א ק הראשון ל ראשון 51. יותר: ל יתר 52. מיכן: ק מכאן 53. אנו: ק אנן 54. בקיאינן: ק בקיאין 55. דם: א חסר ל בו מאומה ק בו 56. יום: ל ק ויום 57. ויום: ל וביום וכן בסמוך 58. מווסת: ל ק בין ווסת 59. אין: ל חסר 60. מורי: ל מו׳ רבי׳ 61. כתובתה: א הכתובה ק כתובה 62. טהור: א ק טוהר 63. הואיל: ל הרואה הואיל 64. טמא גובה: א ק טמאה הא גובה ל טמאה היא גובה 65. רבינו: א ק רב 66. ורשב״ם ורש״י: ל ורש״י ורשב״ם 67. טהור: א ל ק טוהר 68. להבעל בבדיק׳: א ק הבעל בבדיקה ל הבעל בקי בבדיק׳ 69. אסורה: ל אסור׳ עליו 70. דאמר: א ק דרבנן ל דתנן 71. כו׳: ל חסר 72. פ״ק: ל רפ״ק 73. דאנוס: ל דאניס

ז ר״ת הובא בתוס׳ (שם) ובתשובות מיימוניות (איסו״ב פ״ד סי׳ ג), וכתב שם שר״ת התיר כן הלכה למעשה לאשת ר׳ יהודה. וכן פסקו התרומה (סי׳ קו), הרמב״ן (בהל׳ פ״ו, יח), הרשב״א (ב״ז ש״ב ו, ב), הסמ״ק (סי׳ רצג), הרא״ש (פ״י סי׳ ג), המרדכי (שבועות סי׳ תשלה) בשם ר״י וכ״כ בתשובות מיימוניות (שם) בשם ר״י וריצב״א, וכ״פ השו״ע (קפז, ג).

ח בתוס׳ (שם) כתבו טעם נוסף והוא שאינה רוצה לטרוח בבדיקה.

ט כ״כ גם הראב״ד (בעה״נ שער הספירה והבדיקה) שאין אנו בקיאים בבדיקה זו, וחוששים שמא יתחלף לה בין ראש לצדדין. הרמב״ן (חיד׳ טו, א ובהל׳ פ״ו, יט) הסכים למעשה לדעת הראב״ד, אך כתב שאף הראב״ד מודה שאם בדקה ויצאה טהורה, שעלתה לה הבדיקה בדיעבד, ואין מוציאין אותה מבעלה. אולם לדעת רוב הראשונים גם בזה״ז ניתן לבדוק. כך נראה מפשט לשון הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, כב) שהביא הברייתא המפרטת את הבדיקה. וכ״כ הרי״ף (שבועות ב, ב), סמ״ג (ל״ת קיא), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ו, ב), הרא״ש (פ״י סי׳ ג) ועוד, וכ״פ השו״ע (קפז, ב).

י רבינו פירש הגמ׳ שאם יש לה וסת שתולה בוסתה כרש״י (ד״ה ואם יש), שמדובר ברואה מחמת תשמיש לפרקים, שיכולה לתלות בוסת ולשמש בלא בדיקה (יש לה וסת המורכב מתשמיש וימים). וכ״כ הראבי״ה (סי׳ תתקצד ד״ה וזהו לשון) בשם הרשב״ם. אולם, הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, כ), הרמב״ן (בהל׳ פ״ו, טז) והרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב, ו, א) הסבירו את הגמ׳, שמדובר שמשמשת סמוך לוסת, ואנו תולים הראייה בוסת ולא בתשמיש. וכתב הב״י (קפז, ד) ששני הפירושים אינם חולקים להלכה אלא רק בהסבר הגמ׳, והלכה כשניהם. ועי׳ בשו״ע (שם), שהביא רק את הסבר הרמב״ם ודעימיה.

יא בתשובה לר׳ אליעזר ב״ר יוסף, עיי״ש הראיות שהביא. וכ״כ המרדכי (שבועות סי׳ תשלה) בשמו, ופסק כן למעשה.

יב וכן דעת הרי״ף (כתובות ס, ב) והטור (אה״ע קיז, א). אולם דעת הרמב״ם (איסו״ב פכ״ה, ח-ט) לחלק בין רואה מתחילת הנישואין שמפסידה כתובתה, לרואה לאחר זמן שגובה כתובתה, וכ״פ השו״ע (אה״ע קיז, א).

הרי אתה רואה דאף על גב דחייב[74] במזונותיה, דקניינו[75] היא דאוכלת אפילו בתרומה, אפילו הכי הואיל ואנוס[76] בתקנתא דרבנן[77] אינו מעלה לה מזונות, אם כן הכא נמי הואיל ואנוס[78] בתקנתא דרבנן, דאסורה עליו אפילו בבדיקה, אינו מעלה לה מזונות ואינו נותן לה כתובתה. וכן כתב הרב רבינו[79] יצחק הלבן זצ״ל״ג, דכל היכא דאניס בתקנתא[80] דרבנן לא הפסיד מה שבידו, מההיא דכתובות.

ותו נראה בעיני דיש להפקיע כתובתה כי היכי דתהוי קלה בעיניו להוציאה. דתנן (יבמות פז, ב) **האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך ונשאת[81], ואחר כך בא בעלה, תצא מזה ומזה, ואין לה כתובה מזה ומזה.** ואמר[82] בגמרא (שם פט, א) **טעמא מאי תקינו לה[83] רבנן כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הכא תהא קלה בעיניו להוציאה.**

וההיא דפרק קמא[84] (יב, ב) **דת״ר אשה שאין לה ווסת אסורה[85] לשמש ואין לה כתובה[86] וכו׳, עד משום אבא חנן[87] אמרו אוי לו[88] לבעלה וכו׳[89], עד איכא דאמרי[90] לר׳ מאיר קאמר ומשום כתובה.** ופירש רשב״ם[91] דבכי האי[92] גוונא פליגי. ר׳ מאיר סבר רוב נשים יש להם ווסת[93] וזו לא היה לה ווסת, היה לה[94] להודיעו[95] בשעת קידושין הוי יודע שיש עליה מום זה. מדלא הודיעתו מקח טעות הוא ואיהי דמרע[96] אנפשה. אבא חנן[97] אומר לא זה מקח טעות[98], דיש נשים בווסת ויש נשים בלא ווסת, היה לו לשאול[99] את פיה אם בת ווסת היא אם לאו. ומדלא[100] שאל איהו ארע אנפשיה וחייב בכתובתה, עכ״ל״ד.

הרי משמע מלשונו דעד כאן לא פליגי אלא כגון שקודם נישואין לא היה לה ווסת, אבל אי הוה לה ווסת בשעת נישואין משמע דלכולי עלמא חייב בכתובתה, ולא נפקע[101] כתובתה אף על גב דאסורה לשמש״ט. ההיא יש לומר דבדינא דאורייתא פליגי אי הוי[102] מקח טעות אם לאו, אבל דרבנן לכולי עלמא לית לה כתובה כי היכי דתהוי קלה בעיניו להוציאה.

ולעניין גביית כתובתה כשאין לה ווסת לכך, לדברי רבינו אב״י העזרי זצ״ל גובה, ולדברי אבא מרי זצ״ל אינה גובה.

אי נמי נוכל[103] לפרש דהאי[104] באיבדה[105] ווסתה תחתיו פליגי, ובהא פליגי, רבי מאיר סבר אין לה כתובה, כי היכי דתהוי קלה בעיניו להוציאה, ואבא חנן לא חייש״ז:

(שנז) פרק כל היד (טו, ב) **אמר רב שמואל (בר אבא אמר ר׳ אבא אמר רב אשי אמר ר׳) [משמיה דר׳][1] יוחנן אשה שיש לה ווסת בעלה מחשב ימי ווסתה ובא עליה. אמר ליה רב שמואל בר ייבא[2] לר׳ אבא[3], אמר ר׳ יוחנן אפילו ילדה דבזיזא[א] למטבל. אמר ליה אטו ודאי ראתה מי אמר ר׳ יוחנן, אימור דאמר ר׳ יוחנן**

74. דחייב: **א ק** חייב 75. דקניינו: **א** דקניינן **ק** דקנינן 76. ואנוס: **ל** ואניס 77. בתקנתא דרבנן: **ק** בתקנתם 78. ואנוס: **ל** ואניס 79. רבי׳: **א ק** חסר **ל** ר׳ 80. דאניס בתקנתא: **ק** דאנוס בתקנתם 81. ונשאת: **ל** וניסת 82. ואמר: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 83. לה: **ל** חסר 84. דפ״ק: **ל ק** דספ״ק 85. אסורה: **ל** אסור 86. כתוב׳: **ל** לא כתובה 87. חנן: **א ק** חנין 88. אוי לו: **ל** אילו 89. וכו׳: **ל** כו׳ 90. איכא דאמרי: **ד** אבא חנן 91. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 92. דבכי האי: **ק** דבכהיא 93. ווסת: **ד** ווסתות 94. לה: **ל** להם 95. להודיעו: **ק** להודיע 96. ואיהי דמרע: **א** ואיהו היא דמדעא **ל** ואיהי היא דמרעא **ק** ואיהו היא דמדמעא 97. חנן: **ק** חנין וכן לקמן 98. טעות: **א ק** טעות הוא 99. לשאול: **א ל** לשאל **ד** לישאל 100. ומדלא: **א ק** מדלא 101. נפקע: **ל ק** נפקיע 102. הוי: **ק** הוה 103. נוכל: **א** ניבול 104. דהאי: **א** דבאי **ל ק** חסר 105. באיבדה: **ל** דבאיבדה

1. (בר אבא... אמר ר׳) [משמיה דר׳]: **א ל ק** בר אבא... אשי א״ר 2. ייבא: **א ק** אבא **ל** רבא 3. אבא: **ק** אבין

יג רבינו הביאו גם לקמן (סי׳ תשלט) בנוגע לחליצה, שכאשר הוא אנוס לחלוץ אינו צריך לתת לה כתובה, וכן בהלכות יבום וקידושין (סי׳ תרלח).

יד כעי״ז הסביר הריטב״א (יב, ב), אך תוס׳ (יב, ב ד״ה לא) לא חילקו כך, וכתבו שבין הכיר בה ובין לא הכיר פטור מלשלם כתובתה.

טו מהסבר זה של הרשב״ם לגמ׳ עולה שגם באונס הנובע מתקנת חכמים אינה מפסידה כתובתה. שהרי הסברא שמפסידה היא משום מקח טעות, וכאן ודאי שאין מקח טעות לכו״ע, והאיסור לשמש הוא מתקנת חכמים. יש להניח כך, משום שבגמ׳ (לט, א) אמר רב חסדא שגם ר״מ סובר שמדאורייתא מותר לאישה זאת לשמש במשך אחד עשר שבין נדה לנדה, שאז נחשבת למסולקת דמים, אלא שחייבוהו לגרשה, שמא ישמשו בימים האחרים (ועיין תוס׳ יב, ב ד״ה כיון).

טז זהו פירוש רבינו למחלוקת התנאים. ועי׳ רמב״ם (אישות פכ״ה, ט) שחילק בין רואה מחמת תשמיש מעיקרא שאין לה כתובה, לנבעלה אפי׳ פעם אחת ולא ראתה ואח״כ ראתה, שנסתחפה שדהו וחייב בכתובתה, וכ״פ הטוש״ע (שם).

א רש״י (ד״ה דבזיזא) פירש ׳בזיזא׳: מתביישת, ומדובר בנערה שמתביישת לטבול עד שבעלה יפייס אותה. ותוס׳ (ד״ה אפי׳ ילדה) כתבו בשם ר״ח ור״ת ש׳בזיזא׳ פירושו שמפחדת, ומדובר ביולדת המפחדת לטבול בתוך ל׳ יום מהלידה שמא תסתכן. ועי׳ בערוך (ער׳ בז) שפירש כרש״י, וע״ע בתוס׳ הרא״ש מש״כ בזה.

ספק ראתה ספק לא ראתה, ואם תמצי לומר ראתה אימור טבלה. אבל ודאי ראתה מי יימר[4] דטבלה, הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי. פירש רשב״ם אדם היודע ווסת[5] באשתו והלך לו לדרך, ושהה בדרך שבעה ימים אחר ווסתה[6], אמרינן טבלה ואין צריך לישאל[7] את פיה[ב]. אבל ביושב אצלה אפילו חישוב[8] ימי ווסתה אינו צריך ואינו נמנע[9] מתשמיש. כיון[10] דאיתיה במתא רמיא[11] אנפשה אי מותרת לבעלה אם[12] לאו, עכ״ל[ג].

ואמרינן[13] בירושלמי פרק כל היד (פ״ב ה״ד ז, ב) **אמר ר׳ יוחנן שונה אני אפילו אחר שלש שנים מותר.** פירוש, אפילו אחר שלש שנים אם בא מן הדרך מותר לבוא אל אשתו ואינו צריך לשאול את פיה. ומסיק התם **ובלבד באשה[14] שיש לה וסת. אמר ר׳ אבהו ובלבד ששהתה אחר ווסתה שבעה ימים.**

אשה שיש לה ווסת ויצא בעלה לחוץ ושהה[15] אפילו שלש שנים, אם יודע לחשב ימי ווסתה וכשבא[16] יודע שהוא אחר ווסתה[17] שבעה ימים בא עליה.

וחש לומר שמא לא טבלה. אמר ר׳ חנינא זאת אומרת שאסור לאשה להשהות בטומאה. פירוש[18] צריכה לטבול בזמנה[19], דטבילה בזמנה מצוה[ד].

וסוף פרק קמא (יב, א) **תנו רבנן חמרין, ופועלין, והבאין מבית האבל ומבית המשתה, נשיהן להן בחזקת טהרה, ובאין ושוהין עמהן בין ישנות בין ערות. במה דברים אמורים שהניחן בחזקת טהרה, אבל אם[20] הניחה בחזקת טומאה לעולם היא בטומאתה עד שתאמר לו טהורה אני וכו׳[21]. אמר ליה רב פפא לרבא מהו למיעבד כי הא מתניתא[22]. אמר ליה סודני[ה] [23], לא, דמגניא[24] באפיה.** פירש רשב״ם[ו] [25] דאישנות קבעי[26] מי בעיא[27] תביעה או בדיקה. לישנא אחרינא מהו למעבד **כי הא מתניתא דלא בעיא[28]** בדיקה, דאיהו סבירא ליה באין מן הדרך לאו דוקא, וכל שכן[29] יושב בביתו. **לא מתגניא[30] באפיה,** בתמיה, אם אתה מצריכה בדיקה כשהוא משמשה בעודה ישינה תמאס ותתגנה לפניו[31]. לפיכך תרבות הוא לאדם כשבא[32] מן הדרך שיקיצנה, וכיון שתבעה אי לאו דקים לה שהיא טהורה[33] בדקה נפשה, כך נראה לי[34]. ולא[35] נהירא לפרושי לא[36] תבדוק משום דמגניא באפיה, וכי משום גנות[37] שבקינן דבר הצריך להכשיר[38], תתגנה ותתגנה, עכ״ל. ובאינו[39] יודע ימי ווסתה עסקינן, דאי יודע[40] הא כבר פירשנו[ז] [41] דאין צריך לשאול את פיה[ח].

ואם אינו יודע ימי ווסתה[42], אסור לו לבא עליה עד שיתבעינה משום שמא נידה.

מיהו[43]בר מן דין ובר מן דין אסור לאדם לבוא אל

4. יימר: **א ק** יאמר 5. ווסת: **ל** חסר 6. ווסתה אמרי׳: **ל** וסתה דעכשיו עומדת בימים שהיא יכולה ליטהר אפי׳ הגיע וסתה א׳ 7. לישאל: **ק** לשאול 8. חישוב: **א ל ק** לחשב 9. נמנע: **א** נמנע מתני **ק** נמנע מתני׳ 10. כיון: **ל** דכיון 11. רמיא: **א ק** דמיא 12. אם: **ל** אי 13. ואמרי׳: **א** ואמ׳ **ל** קאמ׳ **ק** ואמרינן 14. באשה: **ל** אשה 15. ושהה: **ט** ושהה בחוץ 16. וכשבא: **ו** וכש״כ 17. ווסתה: **ו** ווסת 18. פי׳: **ל** פי׳ אלא 19. בזמנה: **ל** חסר 20. אם: **ל** חסר 21. וכו׳: **א ל ק** חסר 22. מתנית׳: **א ל** מתני׳ **ק** מתניתין 23. סודני: **ק** סורני 24. דמגניא: **א ק** מיתניא **ל** מיגנ׳ 25. פי׳ רשב״ם: **ל** פרשב״ם זצ״ל 26. קבעי: **א ק** קא בעי 27. מי בעיא: **א ל ק** מיבעיא 28. בעיא: **ק** בעי 29. וכ״ש: **א ק** לא כ״ש 30. מתגניא: **א ק** מתניא **ל** מיגניא 31. לפניו: **ל** לקטן 32. כשבא: **ק** כשאדם בא 33. דקים לה שהיא טהור׳: **א ק** דקים ליה שטהורה היא **ל** שטהורה היא 34. לי: **ל** בעיני ר׳ 35. ולא: **א** ול׳ **ק** ז״ל 36. לא: **א ק** א״ל לא **ל** א״ל לא לא 37. גנות: **ל** גנותא **ק** געת׳ 38. להכשיר: **ל ק** להכשירה 39. ובאינו: **א ק** ואינו 40. יודע: **ל** ביודע 41. פירשנו: **ק** פרשנוהו 42. ימי ווסת׳: **ט** חסר 43. מיהו: **ל** חסר

ב הרשב״ם פוסק כר׳ יוחנן, שצריך לחשב זמן וסתה וכן הזמן שהיתה לה אפשרות לטבול לאחריו, וכמבואר בירושלמי המובא לקמן, ואז אין צריך לשואלה אם היא טהורה. וכ״כ רש״י (ד״ה מחשב) ותוס׳ (טו, א ד״ה אפי׳ הגיע) לפרש דברי ר׳ יוחנן. ובתוס׳ (שם) כתבו שרבה בב״ח, שאמר שם לעיל (טו, א) שמותרת בבא מן הדרך אפילו כשיש לה וסת, ור׳ יוחנן אינם חולקים (כלומר שגם רבב״ח התיר רק במחשב). כן סובר גם הרמב״ן (בהל׳ פ״ה, ז), וכן פסקו הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ג טו, ב), הרא״ש (פ״ב סי׳ ג) והשו״ע (קפד, יא). אולם הרי״ף (שבועות ד, ב) והרמב״ם (איסו״ב פ״ד, ט) פסקו להקל, ולא חילקו בין הגיע זמן וסתה ללא הגיע, ורק בעונת וסתה עצמה אסורים. ועי׳ במ״מ ובכס״מ (שם) ובערוה״ש (קפד, מז-נא).

ג וכ״כ התוס׳ (יב, א ד״ה מהו), שדווקא הבא מן הדרך צריך לחשב, ולא היושב בבית. ועי׳ בחי׳ הרשב״א (יב, א ד״ה הא דאמרינן) שהביא בשם ר״ת סברא הפוכה, שבבא מן הדרך אין צריך לשאול, משום שדרכו לפייסה ורמיא אנפשה ונזכרת, משא״כ בשוהה עמה בעיר. וע״ע בריטב״א (על אתר) שדן בזה.

ד זו דעת רבינו שטבילה בזמנה מצוה, לעיל (סי׳ שלח) הרחיב רבינו בענין.

ה רש״י פירש - ׳ת״ח׳, וכעין זה פירש הערוך (ער׳ סדן) - ׳ירא שמים׳. ברש״י ישנו פירוש נוסף - ׳עושה שיכר׳, ועי׳ ברש״ל ובערוך לנר.

ו גם רש״י (יב, א ד״ה כי הא), פירש שהשאלה היא על ׳הישנות׳ (עפ״י הגהת הב״ח), וכן בתוס׳ (שם ד״ה מהו).

ז בתחילת הסימן.

ח וכ״כ התוס׳ (יב, א ד״ה מהו בסופו) לחלק בין יש לה וסת לאין לה וסת.

אשתו[44] **עד שיפייסנה ותתרצה לו, דדילמא בהא שעתא לא ניחא לה בתשמישט. ואמרינן סוף פרק בתרא דעירובין** (ק, ב) **אמר רמי בר חמא אמר רב אסי**[45] **אסור לאדם לכוף את אשתו אפילוא לדבר מצוה, שנאמר** (משלי יט, ב) **ואץ ברגלים חוטא. אמר ר׳ יהושע בן לוי כל הכופה את**[46] **אשתו לדבר מצוה, הויין ליה בנים שאינם מהוגנים. אמר רב איקא בר חנינא מאי קראה, דכתיב** (שם) **גם**[47] **בלא דעת נפש לא טוב. תניא נמי הכי גם בלא דעת נפש לא טוב**[48] **זה הכופה את**[49] **אשתו לדבר מצוה**[50]**, ואץ ברגלים חוטא זה הבועל ושונה. איני והאמר רבא הרוצה שיהיו לו בנים זכרים יבעול**[51] **וישנה, כאן לדעת כאן שלא לדעת. אמר ר׳ שמואל בר נחמני אמר ר׳ יונתן כל אשה שתובעת את**[52] **בעלה לדבר מצוה הויין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותו**ב**. ומוקמינן לה דלא תתבענו**[53] **בפה אלא דארצויי ארצי**[54] **קמיה:**

אסור לאדם לבא אל[55] אשתו עד שיפייסנה.

(שנח) סוף פרק האשה[1] (סג, ב) **תני חדא ר׳ יהודה אוסרה לאחר ווסתה ומתירה לפני**[2] **ווסתה, ותניא אידך**א **ר׳ יהודה אוסרה לפני ווסתה ומתירה**[3] **לאחר ווסתה. לא קשיא, הא דרגילה למחזי בתחלת יממא, והא דרגילה למחזי בסוף ליליא**[4]**. פירוש הא דרגילה למחזי בתחלת יממא אסורה**[5] **כל היום לאחר ווסתה, ומותרת כל הלילה לפני ווסתה. אמר רבא הלכה כר׳ יהודה. פירש רשב״ם דכל**[6] **י״ב שעות אסורה, אם ווסתה בלילה, בין בתחלתה בין באמצעיתה בין בסופה, כל הלילה כולה אסורה, וכן אם ווסתה ביום, כל היום אסור.**

ומי אמר רבא הכי, והתניא[7] (ויקרא טו, לא) **והזרתם**[8] **את בני ישראל מטומאתם, א״ר יאשיה**ג **מכאן**[9] **אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהם סמוך לווסתן. וכמה, אמר רבא עונה. מאי לאו עונה אחריתי, פירוש שאם ווסתה ביום אסורה כל היום וכל**[10] **הלילה שלפניו, ור׳ יהודה לא אסר אלא עונת ווסתה, וקשיא דרבא אדרבא. ומשני, לא, אותה עונה. פירוש כי אמר רבא נמי הכי קאמר אותה עונה בין לפניה בין לאחריה, דהיינו סמוך לוסתה. הלכך אשה שווסתה ביום אסורה כל היום**[11] **ומותרת כל** [12]**הלילה ושווסתה בלילה אסורה כל הלילה ומותרת כל היום**[12]**. ובה״ג**[13] **כתב**[14] (סי׳ מא עמ׳ תלח) **רגילא**[15] **דחזיא בסוף ליליא, מאורתא אסיר**[16]**. חליף ליליא ולא חזיא**[17]**, ביממא שריא. וכן בסוף יממא ותחלת ליליא**ד**.**

וכבר היו שפירשו[18] **דדוקא ביושב בביתו צריך לפרוש סמוך לווסתה עונה, אבל ביוצא לדרך לדבר הרשות אינו פורש, ומשמש עמה**ה**. אבל לדבר מצוה לא מחייב לפוקדה אפילו שלא בסמוך**[19] **לווסתה, כי היכי דלא**[20]

44. אל אשתו: **א ק** לאשתו 45. א״ר אסי: **ק** אמר ר׳ יוסי 46. את: **ל** חסר 47. גם: **ל** חסר 48. תנ״ה גם בלא דעת נפש לא טוב: **א ד ק** חסר 49. את: **ל** חסר 50. מצוה: **א ק** חסר 51. יבעול: **א** יכפול **ד** יבעל 52. את: **ל** חסר 53. תתבענו: **ל** חסר 54. דארצויי ארצי: **ל** דארציא ארצויי **ק** דארצוייה ארצייה 55. אל: **ה ב נ** על
1. סוף פרק האשה: **ל** חסר 2. לפני: **ל** לאחר 3. ומתירה: **ל** והתירה 4. ליליא: **ק** לילה 5. אסורה: **א ד** אסור 6. דכל: **ל** זצ״ל 7. והתניא: **ל** והא תניא 8. והזרתם: **א** והזהרתם 9. מכאן: **א ל** מיכן 10. וכל: **ל** וכן כל 11. היום: **א ד ק** הלילה 12. הלילה ושווסתה... כל היום: **א ד ק** היום 13. ובה״ג: **א** וכה״ג 14. כתב: **ל ק** חסר 15. רגילא: **ד** דרגילא (ובבה״ג שלפנינו: רגילה) 16. אסיר: **ל** אסירא **ק** אסורה 17. חזיא: **א** חזא **ל ק** חזאי 18. היו שפירשו: **ל** היו בני אדם שפירשו **ק** היו בני ישראל שפירשו 19. שלא בסמוך: **ד** בלא סמוך 20. דלא: **א ק** חסר

ט עי׳ תוס׳ (יב, א ד״ה בין ישנות) שכתב שמה שהברייתא אמרה שאפשר ״לבא עליהן בין ישנות״ וכו׳ זה רק מצד איסור נדות, אבל בכל אופן אסור לבא על הישנה, או שמדובר כאן שאינה ישנה לגמרי. ועי׳ ראב״ד (בעה״נ שער הקדושה ד״ה שאלו) שגם כ״כ, שצריך לפייס ולרצות אותה קודם תשמיש.

י הגמ׳ כאן מדברת על האיסור לכפות את אשתו על התשמיש, ומזה למד רבינו שצריך תמיד לפייסה. ועיין בגמ׳ נדרים (כ, ב) ובב״י או״ח (רמ, ג, י) ובאה״ע (כה, ב) ובשו״ע (שם), שמשמע שהפיוס צריך להיות דווקא כשהיה לו כעס עמה.

יא אפי׳: בגמ׳ לפנינו ליתא.

יב בגמ׳ לפנינו: **כמותן.**

א בגמ׳ לפנינו הברייתות שנויות הפוך ממה שהביא רבינו כאן, וכן התירוץ לסתירה.

ב ר׳ יאשיה: כן הגירסא בגמ׳ שלפנינו בשבועות (יח, ב), ובנדה הגירסא: **ר׳ ירמיה.**

ג בה״ג מפרש כרשב״ם, שצריכה לפרוש עונה אחת שלימה קודם הוסת, וכן דעת הראשונים: הרי״ף (שבועות ב, ב), הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, יב), הראב״ד (בעה״נ ר״ש תיקון הוסתות), הרמב״ן (בהל׳ פ״ה, ט), הרשב״א (בתוה״ב ב״ז ש״ג ח, ב), הרא״ש (פ״א סי׳ ב) ועוד, וכ״פ השו״ע (קפד, ב) ורוב האחרונים. אולם לקמן קבל רבינו את דעת רבו הראבי״ה (הובא בסוף הסימן), שצריכה לפרוש עונה נוספת קודם העונה שהוסת בתוכה. ועי׳ ב״י (שם) שכתב שדעה זו אין לה שום בסיס ומקור, ועי׳ ב״ח (שם) שהסביר טעם האו״ז, ובש״ך (בנקודות הכסף על הט״ז ס״ק ב ובש״ך ס״ק ז) שפסק כאו״ז, וכתב שכן דעת הראב״ן (סי׳ שיח), הגהות שע״ד (סי׳ ז) והאגודה.

ד כ״כ רש״י (יבמות סב, ב ד״ה ואין פוקדה), הראב״ן (סי׳ שיח), הראב״ד (בעה״נ ר״ש תיקון הוסתות), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ד, ב), הר״ן (שבועות א, ב) ועוד, שביוצא לדרך מותר לשמש בעונה הסמוכה לוסת.

ליטריד וימנע ממצוה[ח]. וראייתם[21] דאמר[22] פרק הבא[23] על יבמתו (יבמות סב, ב) **אמר ר׳ יהושע בן לוי חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך, שנאמר** (איוב ה, כד) **וידעת כי שלום אהלך ופקדת וגו׳. והא מהכא נפקא[24], מהתם נפקא[25]** (בראשית ג, טז) **ואל אישך תשוקתך, מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך. אמר רב יוסף לא נצרכה אלא סמוך לווסתה.** פירוש שאפילו הכי פוקדה בתשמיש. ואף על גב דאמור רבנן חייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לווסתה, **וכמה אמר רבא עונה. והני מילי לדבר הרשות,** פירוש שחייב לפוקדה כשיוצא[26] לדרך, **אבל לדבר מצוה מיטריד** ואינו חייב לפוקדה.

ופירש ר״ת[ז] [27] דשיבוש הוא בידם, דבכל הספרים הישנים[28] גרסינן **לא נצרכה אלא לאשתו נדה,** והם בעבור שמפרשים דהאי פקידה היינו פקידת תשמיש, להכי שיבשו הספרים. ומפרש ר״ת[29] דחד קרא[30] משמע שחייב[31] לפקוד את אשתו ויבוא עליה וידבר על לבה עונה שלימה[ז]. וקרא אחרינא משמע שאפילו באשתו נדה יש לפוקדה, (וכמה אמר רבא עונה)[32] שאף על פי שאסורה בתשמיש שמחה ותענוג הוא לה הואיל ורוצה לצאת לדרך. כדאמר[33] בעירובין (סג, ב) **הישן בקילעא[ח] שאיש ואשתו ישנים[ט] בה, עליו הכתוב אומר** (מיכה ב, ט) **נשי[34] עמי תגרשון[35] מבית תענוגיה. ואמר רב יוסף התם אפילו באשתו נדה, אלמא שמחה היא[36] לה.** התם נמי צריך לפוקדה אפילו היא נדה[ז]. **כמה אמר רבא עונה,** כדקאמר[37] פרק תינוקת (סה, ב) **מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין, וכמה** (אמר רבא)[38] **עונה,** וטובא עונה איכא בתלמוד שאינה[39] תשמיש.

ומה שהגיהו בספרים **לא נצרכה אלא סמוך לווסתה**[א], שיבוש גדול הגיהו, לפי שסברו דפקידה היינו תשמיש. חדא, דמשבועות[40] מוכח סמוך[41] לווסתה דאורייתא[ב], דתניא פרק ידיעות הטומאה (יז, ב) **ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדה** וכו׳ **עד הוי בה רבא**[ג] **במאי, אילימא סמוך לווסתה** וכו׳, הרי משמע דסמוך לווסתה דאורייתא. ועוד דקאמר **והני מילי לדבר הרשות,** וכי בשביל דבר הרשות עקרינן[42] **והזרתם**[43] **את בני ישראל** ומוקמינן סמוך לווסתה, אדרבה ידחה דבר הרשות, ואל יצא לדבר הרשות סמוך[44] לווסתה, ויתקיימו שני המקראות[45] הללו[ד]. אבל לפירוש ר״ת אתי שפיר, שאדם[46] רוצה לצאת לדבר הרשות ישוב לביתו ויפקוד[47] את אשתו. אבל לדבר מצוה לא ישוב לפקוד את אשתו דילמא מטריד וממנע ולא עביד[48] מצוה, אלא ממקום שהוא שם ילך לדבר מצוה ואל ישוב

21. וראייתם: **א ק** וראייתה **ל** וראיית׳ 22. דאמר: **א ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 23. פ׳ הבא: **א ק** בפרק הבא **ל** בהבא 24. מהכא נפקא: **ל** מהכא מהת׳ נפק׳ 25. מהתם נפקא: **ל** חסר 26. כשיוצא: **ק** כשיצא 27. ופי׳ ר״ת: **ל** ופר״ת זצ״ל 28. הישנים: **א ל ק** ישנים 29. ומפרש ר״ת: **ל** ומפר״ת זצ״ל 30. קרא: **א ק** חסר 31. משמע שחייב: **ל** משמע לן שחייב אדם 32. (וכמה אמר רבא עונה): **א ל ק** וכמה אמר רבא עונה 33. כדאמר: **ל** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן 34. נשי: **א ד** ונשי 35. עמי תגרשון: **ק** עמך תגרשונה 36. היא: **ל ק** הוא 37. כדקאמר: **ל** כדאמ׳ 38. (אמר רבא): **א ל ק** אמר רבא 39. שאינה: **ל** שאינו 40. דמשבועות: **א** דשבועת **ל** דבשבועו׳ **ק** דשבועת׳ 41. סמוך: **ל** דסמוך 42. הרשות עקרינן: **ק** רשות עקרי 43. והזרתם: **א ק** והזהרתם 44. סמוך: **א ל ק** בסמוך 45. המקראות: **א ל ק** מקראות 46. שאדם: **ל** שאם 47. ויפקוד: **ל** לפקוד 48. עביד: **א ל ק** עבד

ה רש״י (יבמות סב, ב ד״ה וה״מ) הביא הסבר זה שהחשש שימנע מהמצוה, והביא הסבר נוסף, שפטור משום שטרוד במצוה.
ו דעת ר״ת הובאה באורך בספר הישר (חי׳ סי׳ מה) וכן בתוס׳ (יבמות סב, ב ד״ה חייב) ובעוד פוסקים. נראה שרבינו לקח דבריו מספר הישר.
ז כאן משמע שעניין העונה לר״ת הוא שצריך לרצותה ולדבר על ליבה עונה אחת, וכ״כ בתוס׳ ישנים, אולם הזרע יצחק הסביר שעד מרחק עונה צריך לשוב הביתה ולפקוד אותה, ואם רחוק יותר אין צריך (וכן משמע אולי בהמשך דברי ר״ת כאן).
ח בקילעא - פירש רש״י (שם): בחדר. ועי׳ בריטב״א (על אתר) שפירש: ׳בבקעה׳ (והגירס׳: ׳קעילה׳), ופירש פירוש נוסף - ׳עליה׳, וכתב שהוא הנכון.
ט בגמ׳ לפנינו הגירסא: שרויין.
י רש״י (שם ד״ה נשי עמי) פירש שכאשר זר מצוי איתם הם בושים, ומכאן שכשהם מתייחדים אף שהיא נדה יש בדבר שמחה (קצת צ״ע בהוכחה זו, שהרי לא מוזכרת כאן פקידה).
יא כ״ג רש״י, וכ״ה בספרים לפנינו.
יב דעת ר״ת שפרישה סמוך לוסת היא דאו׳, וכן סוברים התוס׳ (פסחים עב, ב ד״ה סמוך), התרומה (סי׳ צג), הרוקח (סי׳ שיז) ועוד פוסקים. אולם, דעת רש״י (יבמות סב, ב ד״ה ה״ג לא נצרכה), השאילתות (מצורע שאילתא פט), הראב״ד (בעה״נ ר״ש תיקון הוסתות), האשכול (סי׳ לג), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ד, א), הר״ן (שבועות א, ב) ועוד פוסקים, שהפרישה היא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. וע׳ בנו״ב (מהדו״ק חיו״ד נה-נו), בחת״ס (יו״ד סי׳ קע) ובדברי רבינו לעיל (סי׳ שלח). מסתבר לומר שהמח׳ בעניין הפקידה ביוצא לדרך תלויה במח׳ הנ״ל, אם פרישה בסמוך לוסת דאו׳ או דרבנן.
יג בגמ׳ לפנינו: **רבה**, וס״א גרסו כרבינו, וכן הגיה היעב״ץ.
יד כלומר, אפי׳ נאמר שפרישה סמוך לוסת היא מדרבנן, מדוע להתיר לצורך דבר רשות איסור דרבנן (כך מפורש בתוס׳ שם).

לביתו לפקוד. ומשום הכי מייתי בסמוך התם[49] **האוהב את אשתו כגופו ומכבדה[50] יותר מגופו** וכו׳[ט].

ומורי אב״י העזר״י[ט״] אמר לי שרגילים לפרוש סמוך לווסתה כ״ד שעות, שאם[51] רגילה לראות ביום, פורש ממנה כל אותו היום והלילה[52] שלפניו, ואם רגילה לראות בלילה, פורש ממנה כל הלילה והיום שלפניה.

והא[53] דערבי פסחים דאמר[54] (פסחים קיב, ב) **שלשה דברים צוה רבי[55] ישמעאל ב״ר[56] יוסי את רבי**[י״] [57] **עד אשתך טבלה אל תזקק לה[58] לילה[59] הראשון[60], ההיא בנדה דאורייתא וקודם[61] חומרא דר׳ זירא. כדאמר התם מאי טעמא אמר רבא[י״] הואיל והוחזק מעיין פתוח דילמא שפעה[ט] זיבה.** והא בזמן הזה ליכא, שהרי היא מונה שבעה נקיים[62] לבד מיום ראייתה[ב]:

פורש אדם מאשתו סמוך לווסתה כ״ד שעות. אם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל אותו היום ולילה שלפניו, ואם רגילה לראות בלילה פורש ממנה[63] כל אותו[64] הלילה ויום שלפניו.

(שנט) ראיתי כתוב בה״ג[1] (סי׳ מא עמ׳ תלט) טבילת נדה דרבנן היא[2], ונראה בעיני שהוא טעות סופר. דאמר[3] פרק ב׳ דשחיטת חולין (חולין לא, א) **אתמר נדה שנאנסה וטבלה, רב[א] אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, ורבי יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה[4]. אמר ליה[5] רבא לרב נחמן, לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה[6], עון כרת התרתה איסור מיתה מיבעיא.** מדקריה[7] ליה עון כרת שמע מינה דאורייתא, דאין כרת מדרבנן. ותו, שבאותם ה״ג עצמו[8] כתוב בסמוך (עמ׳ תמ) ומנלן[9] דבעיא נדה טבילה, דאקשיה רחמנא לזבה, מה זבה בעיא טבילה אף נדה בעיא טבילה. מיהו על זה נמי קשה, דתניא בתורת כהנים (מצורע פרשת זבים פרשה ה פ״ט) וספרה לה (ויקרא טו, כח) **לעצמה שבעת ימים[10]. יכול בין סמוכין בין מפוזרין, תלמוד לומר ואחר תטהר, אחר אחר[11] לכולן. רבי שמעון אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר, כיון שטבלה טהורה[12] להתעסק בטהרות, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבוא לידי ספיקא.** מעתה הניחא לרבי שמעון אלא לתנא קמא טבילה לזבה גופא[13] מנא לן. ודילמא מלשון תטהר אתיא ליה[ב].

ויש שלומדים טבילת נדה בקל וחומר ממשכבה, דכתיב (שם כא) **וכל הנוגע במשכבה יכבס בגדיו ורחץ במים**, אם הנוגע במשכבה טעון טבילה קל וחומר היא עצמה[ג]. מיהו איכא למדחי דההוא לטהרות דוקא

49. התם: **ל** הת׳ הא דתנו רבנ׳ 50. ומכבדה: **ל** והמכבדה 51. שאם: **ל** חסר **ק** שם 52. כל אותו היום והלילה: **א ד ק** כל הלילה 53. והא: **ל** וההיא **ק** והוא 54. דאמר: **א ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 55. צוה רבי: **ק** ר׳ 56. ב״ר: **ק** בר׳ 57. רבי עד: **ל** ר׳ וכו׳ **ק** רבי וכו׳ ר׳ ביאורים 58. לה: **א ד ק** עמה 59. לילה: **ל** בלילה 60. הראשון: **ק** ראשון 61. וקודם: **א ד** ומשום 62. ז׳ נקיים: **א ד** ז׳ 63. פורש ממנה: **ו ט** פורש 64. פורש ממנה כל אותו: **ט** פורש ממנה כל אותה

1. כתוב בה״ג: **ל** בהג׳ כתוב׳ **ק** כתב בה״ג 2. היא: **ד ק** הוא 3. דאמר: **א ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 4. טהרה: **א ד ק** טהורה 5. אמר ליה: **א ד** אמר 6. לאכול בתרומ׳: **ל** חסר 7. מדקריה: **ק** מדקרי 8. עצמו: **ל** עצמן 9. ומנלן: **ל** ומנא לן 10. שבעת ימים: **ל** חסר 11. אחר: **ל** אחד (הברייתא מוזכרת בגמ׳ וברש״י ובד״כ הגי׳: אחר) 12. טהורה: **א ל ק** טהרה 13. טבילה לזבה גופא: **ל** מטבילה לזבות גופן

ט מלבד רבינו פסקו כדעת ר״ת הרז״ה (סלע המח׳), התרומה (סי׳ צג) והרא״ש (יבמות פ״ו סי׳ י). השו״ע (קפד, י) פסק כרוה״פ, שמותרת בתשמיש, ודלא כר״ת ודעימיה, וכ״פ הרמ״א (שם), אך כתב שהמחמיר תבוא עליו ברכה (וכסמ״ג ל״ת קיא).

ט״ בס׳ הראבי״ה בענין זה (ח״א סי׳ קפג) לא הוזכרה הפרישה של כ״ד שעות, אלא כתב שם בסתם שהלכה כר׳ יהודה, וכנראה שכך הורה בע״פ. ומלשון רבינו נראה שזה מנהג חומרה, המבוסס על הו״א בגמרא (סג, ב) בהבנת דעת רבא, אך לא למסקנת הסוגיא.

י״ גרסת ר״ח כאן היא: **רב** ומסתבר כך, משום שרבי לא היה כפוף לר׳ ישמעאל בר׳ יוסי, ולא שייך שיצוה עליו. ובדק״ס כתב שיש לגרוס: **שצוה לבנו.**

י״א בגמ׳ לפנינו הגרס׳: **רב**, אך ר״ח גרס: **רבא**, וכן הדק״ס.

יב לפנינו: **משכה.**

ב וכן בב״י (קצו, א) שלדעת כולם, היום שפוסקת בו אינו עולה למניין ז׳ נקיים, וכ״פ בשו״ע (שם).

א בגמ׳ לפנינו: **אמר רב יהודה אמר רב.**

ב כלומר, הדרשה של ת״ק לעיל היא מהמילה: ׳אחר׳, ומהמילה: ׳תטהר׳ אפשר ללמוד חובת הטבילה. ועי׳ ביראים (סי׳ כו) מה שכתב בדעת ת״ק בזה.

ג כן כתבו התוס׳ (יומא עח, א ד״ה מכאן; יבמות מז, ב ד״ה במקום; חגיגה יא, א ד״ה לא נצרכא, השני) בשם רב יהודה גאון (בה״ג), ובתרומה (הל׳ נדה סי׳ פו) כתב כן בשם רב האי גאון. ובראבי״ה (ח״ב פסחים סי׳ תסד) הביא דעת בה״ג כפי שהביא רבינו לעיל, וראה גם בהמשך דברי רבינו ההסבר שהביא הרשב״ם בשם בה״ג.

הוא[14] דבעי טבילה, אבל לחולין לא[ד].

ור״ת[ה] פירש[15] דאתיא מדאמר[16] סוף פרק בתרא דעבודה זרה (עה, ב) **אך במי נדה יתחטא** (במדבר לא, כג), **במים שהנדה טובלת בהן**, אלמא דטבילת נדה דאורייתא. מיהו האמת נראה כי אסמכתא[ו] בעלמא הוא[17], כי מי נדה היינו מי חטאת, כדכתיב (שם יט, יג) **מי נדה לא זורק עליו**.

ורשב״ם פירש דשאלו[18] מקמיה רב יהודאי[19] גאון טבילה לנדה מנין, והשיב דלא גרע משאר טמאים שטעונין טבילה לטהרתם[ז].

ותו יש ללמוד[ח] טבילת נדה, דאמר[20] במסכת שבת פרק במה אשה יוצאה (סד, ב) גמרא[21] **יוצאה האשה[22] בכבול, ומה[23] תלמוד לומר והדוה בנדתה, תהיה בנדתה עד שתבוא למים**[ט]:

(שס) ראיתי כתוב בפסקי הלכות נדה[א], הנדה, היולדת, והמפלת, אסורות להתקשט[1] ולהתנאות לפני[2] בעליהן[ב]. ונראה בעיני דליתא, דתניא ומייתי לה פרק במה אשה יוצאה[3] (שבת סד, ב) גמרא[4] **יוצאה בכבול**[5] (ויקרא טו, לג) **והדוה בנדתה, זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפרכס**[ג] **ולא**[6] **תתקשט בבגדי צבעונים, עד שבא רבי עקיבה ולימד אם כן אתה מגנה על בעלה ונמצא מגרשה. אלא מה תלמוד לומר בנדתה, בנדתה תהא**[7] **עד שתבא במים**[8]. הרי לך שרבי עקיבה מתיר לנדה להתקשט[9] ולהתנאות. וקיימא לן כרבי עקיבה דקאי רב כוותיה. (שבת שם) **דאמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים, אסור לצאת בו לחצר, חוץ מכבול**[10] **ופאה נכרית כו׳**[11] **עד מאי שנא הני, בשביל שלא תתגנה על בעלה. כדתניא והדוה**[12] **בנדתה, זקנים הראשונים אמרו**[13] כו׳. מדמוקי תלמודא דרב כר׳ עקיבה שמע מינה דהלכתא כרבי עקיבה[ד].

ונראה בעיני[14] דרבנן כבית שמאי ור׳ עקיבה לטעמיה, דתנן סוף פרק המגרש (גיטין צ, א) **בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר**[ה], **שנאמר** (דברים כד, א) **כי מצא בה ערות דבר** [וכו׳][15]. **רבי**[16] **עקיבה אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה**[17], **שנאמר** (שם) **והיה אם לא תמצא חן בעיניו**. הלכך רבנן דסברי[18] שאין אדם יכול לגרש את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, אין לחוש אם היא הנדה, והיולדת, והמפלת, מתנוולת על בעלה, מותרות להתקשט ולהתנאות בפני[21] בעליהן. דבשביל זה לא יוכל לגרשה, שהרי לא מצא בה ערות דבר. ור׳ עקיבה דסבר שאפילו מצא אחרת נאה הימנה יכול לגרשה, אין לה לנוול[19] בימי נדתה, דשמא תתגנה[20] על בעלה ויגרשנה, הלכך אשה מתקשטת בימי נדתה[ו].

14. הוא: **ל** חסר 15. ור״ת פי׳: **ל** ור״ת זצ״ל פי׳ **ק** פי׳ 16. מדאמר: **א** מדא׳ **ל** מדאמ׳ **ק** מדאמרינן 17. הוא: **א ל ק** חסר 18. דשאלו: **ל ק** דשאילו 19. יהודאי: **ק** יהודא 20. דאמר: **ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 21. גמרא: **ל** חסר 22. האשה: **ל** אשה 23. ומה: **ל** מה

1. להתקשט: **א ד ק** לקשט 2. לפני: **ל** בפני 3. יוצאה: **ל** חסר 4. גמרא: **א ק** חסר 5. יוצאה בכבול: **ל** חסר 6. ולא: **ל** ושלא 7. בנדת׳ בנדתה תהא: **א ד ק** בנדתה 8. במים: **ד** למים 9. לנדה להתקשט: **ד** להתקשט **ק** לנדה שתתקשט 10. מכבול: **א** מכחול 11. כו׳: **ל ק** וכו׳ 12. והדוה: **א ד ק** חסר 13. אמרו: **א ל ק** חסר 14. בעיני: **א ל ק** בעינייהו 15. [וכו׳]: **א** דבר **ל ק** חסר 16. רבי: **ק** דבי ר׳ 17. הימנה: **ל** הימנו **ק** ממינה 18. דסברי: **א ד ק** סברי 19. לנוול בימי: **ל** לנוול עצמה בימי **ק** להתנוול עצמה בימי 20. תתגנה: **ל** תתנוול 21. בפני: **ה נ** לפני

ד עי׳ בתוס׳ (חגיגה יא, א לא נצרכא השני) בדעת בה״ג. בדומה לקושיית רבינו הקשה האשכול (ריש הלכות מקוואות), ודחה את דברי בה״ג.

ה הובא בתוס׳ (שם), בתרומה (שם), בריטב״א (שבת סד, ב), בהרא״ש (פ״י סי׳ ח) ובעוד פוסקים.

ו ראה רמב״ן ורש״י (במדבר לא, כג), שכתבו ג״כ שפשט הכתוב מדבר בהגעלת כלים, ולימוד הגמרא הוא אסמכתא בעלמא. ועי׳ בשו״ת חת״ס (ח״ב יו״ד סי׳ קצד) וערוך לנר (יבמות מז, ב) בביאור דעת ר״ת.

ז הרמב״ם (איסו״ב פ״ד, ג) למד דין זה מהפסוק (ויקרא טו, יח): ״ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטהרו עד הערב״, שכל מי שנטמא יישאר בטומאתו עד שיטבול.

ח כן כתבו התוספות (שם) בשם ר״י.

ט בגמ׳ לפנינו: **במים**.

א הכוונה להלכות נדה לרש״י המובאות בספרי תלמידיו.

ב ההלכה מובאת בשם רש״י בפרדס (עמ׳ ג), בפרדס הגדול (סו״ס ער), בספר האורה (עמ׳ 167) ובמחזור ויטרי (סי׳ תצח עמ׳ 605). וכן מובא איסור זה באגור (סי׳ אלף שעט).

ג בגמ׳ לפנינו: **תפקוס**.

ד לדעה זו, אישה בימי טומאתה אסורה להתקשט, ורבינו חלק עליו. כרבינו פסקו רוב הראשונים, מהם: הרי״ף (שבועות ה, א), הרמב״ם (איסו״ב פי״א, יט), הרמב״ן (בהל׳ פ״ח, ח), הרא״ש (פ״י סי׳ ח) ועוד, וכן פסקו הטור והשו״ע (קצה, ט), אך כתבו שבקושי התירו לה, ועי׳ ביאור הגר״א (שם ס״ק יג).

ה במשנה לפנינו: **דבר ערוה**.

ו רבינו קושר בין איסור ההתקשטות ליכולת לגרש אישה שאינה מוצאת חן בעיני בעלה. ועי׳ בירושלמי (גיטין פ״ט הי״א) שכבר קשר בין המחלוקות (ועיי״ש במראה הפנים). וע״ע במשנה למלך (גירושין פ״י, כג ד״ה גרסינן בירושלמי) ובתוה״ש (קצה ס״ק יא).

וכל ימי נדתה אינם ישנים במטה אחת, אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה, כדאמרינן פרק קמא[22] דשבת (יג, א) איבעיא להו, נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו[23]. תא שמע העוף עולה על השלחן עם הגבינה ואינו נאכל דברי[24] בית שמאי, ובית הלל אומרים לא עולה ולא נאכל. ומסקנה לאיסורא. ולאיכא דאמרי[25] נמי פשיט לה לאיסורא מההיא (יחזקאל יח, ו) אל[26] ההרים לא אכל, ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישראל, ואת אשת רעהו לא טמא, ואל אשה נדה לא (קרב) [יקרב][27], [28]מקיש אשה נדה לאשת רעהו[28], מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור[29], אף אשה נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור[ז].

מיהו בבית אחד הוא על מטתו והיא על מטתה מותרין, כדאמר[30] בעירובין פרק הדר (סג, ב) כל הלן[31] בכילה[ח] שאיש ואשתו שרויין בה, עליו הכתוב אומר (מיכה ב, ט) נשי[32] עמי תגרשון מבית תענוגיה. אמר רב יוסף לא נצרכה אלא לאשתו[33] נדה. אשתו נדה תבא עליו ברכה, ולא היא, עד האידנא מאן נטריה. הרי למדנו שאין אדם נמנע מלישן בבית אחד עם אשתו נדה, הוא במטתו והיא במטתה[ט].

ודוקא שבעל מעולם[34], אבל לא בעל מעולם אפילו הוא במטתו והיא במטתה[35] אסור. כההיא ריש פרק קמא דכתובות (ד, א) אמר[36] רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא לא שנו אלא שלא בעל, אבל בעל אשתו ישינה עמו[37]ומוקמינן לה (שם, ב) דהכי קאמר וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא[38] בעל, ישן הוא[39] בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים אבל להתייחד אסור[40], חיישינן שמא יבוא עליה. והא דמסיק אבל בעל אשתו ישינה עמו[37], היינו עמו בבית, אבל הוא על מטתו והיא על מטתה. ויש מפרשים לא שנו אלא שלא בעל, פירוש את זאת האשה, אבל בעל, פירוש זאת[41] האשה. ולפי זה אפילו בעל[42] מעולם אם לא בעל את זאת האשה אינם ישנים בבית אחד, אלא הוא[43] ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים[י].

וכל ימי נדתה אינם ישנים במטה אחת, אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה[יא][44].

ואמר[45] פרק קמא דכתובות (ד, ב) ופרק אף על פי (שם סא, א) אמר ר׳[46] יצחק בר חנינא[יב] אמר רב הונא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו. ותרי גווני[47] הצעת המטה איכא, דאי לא תימא הכי תקשי לרב הונא ממתניתין. (שם) דאמר רב יצחק בר חנינא[48] אמר רב הונא אף על פי שאמרו ארבע יושבת בקתידרא, אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו המטה[49] ומרחצת לו פניו ידיו[50] ורגליו. והשתא תיקשי[51] לך[52] דתנן (נט, ב) הכניסה לו שלש אינה מצעת לו המטה[53], וכל שכן הכניסה[54] לו ארבע. אלא ודאי יש לך לומר[55] כדפירש רש״י[56] התם[57] (ד״ה אבל

22. פ״ק: **ל** בפ״ק 23. היא בבגדה והוא בבגדו: **ל ק** הוא בבגדו והיא בבגדה 24. דברי: **א ד** כדברי **ל** חסר 25. דאמרי: **ל** דאמ׳ 26. אל: **א ד ק** ואל 27. (קרב) [יקרב]: **א ל ק** קרב 28. מקיש... רעהו: **ל** חסר 29. אסור: **א ד ק** אסורה 30. כדאמר: **א ל** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן 31. כל הלן: **ל** חסר 32. נשי: **א ד** ונשי **ק** את נשי 33. לאשתו: **ק** אשתו 34. מעולם: **ל** חסר 35. הוא במטתו והיא במטתה: **ק** היא במטתה והוא במטה 36. אמר: **ל** דאמ׳ 37. ומוקמי׳ לה... ישינה עמו: **ל** חסר 38. ולא: **א ק** לא 39. ישן הוא: **א ד ל** ישן 40. אסור: **ק** אסורה 41. זאת: **ל** את זאת 42. אפי׳ בעל: **א ד ק** בעל 43. הוא: **ק** חסר 44. הוא בבגדו והיא בבגדה: **ט** היא בבגדה והוא בבגדו 45. ואמר: **א** וא׳ **ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 46. ר׳: **א ל ק** רב 47. גווני: **ק** גוונא 48. חנינא: **ל** חיננא 49. המטה: **ל** את המטה 50. ידיו: **א** חסר 51. תיקשי: **ק** תיקשא 52. לך: **ל** ליה מתני׳ 53. המטה: **ל** את המטה 54. הכניסה: **א ק** שהכניסה **ל** כשהכניסה 55. לומר: **א ק** למימר 56. כדפירש״י: **ל** כדפריש רש״י זצ״ל 57. הת׳: **א ד ק** דהתם

ז וכן פסקו לאסור השינה במיטה אחת: הרי״ף (שבת ה, ב), הרמב״ם (איסו״ב פי״א, יח), הרא״ש (שבת פ״א סי׳ לב) והר״ן (בחי׳ על אתר), וכן פסק השו״ע (קצה, ו). וע״ע ברבינו ירוחם (נכ״ר ח״ד רכד, ב) שכתב בשם הרשב״ש, שכאשר המיטה רחבה ואינם מתקרבים זה לזה, מותר לישון באותה מיטה כשכל אחד במצע נפרד, ועי׳ ב״י וב״ח (שם) שדחו דבריו.

ח בגמרא לפנינו הגרס׳: **הישן בקילעא**, ופירש רש״י - ׳חדר׳.

ט וכן איתא בסנהדרין (לז, א), שאין איסור יחוד באשתו נדה. ועי׳ שם בתוס׳ (ד״ה התורה), שהטעם לזה הוא משום שסופה להטהר. וכן כתבו האשכול (סי׳ מה עמ׳ קיז), היראים (סי׳ קצב) והמאירי (בגמ׳ שם). וכן פסקו הרמב״ם (איסו״ב פכ״ב, א), הרמב״ן (בהל׳ פ״ח, יא) ועוד, וכן פסק השו״ע (יו״ד קצה, א; אה״ע כב, א).

י רבינו מביא שתי אפשרויות להסביר מתי מותר לבעל להתייחד עם אשתו נדה. האפשרות הראשונה, שההיתר תלוי אם בעל מעולם, מעלים התוס׳ ביומא (יח, ב ד״ה יחודי). ביחס לאפשרות השנייה, שההיתר דווקא שבעל אשה זו, נראה שכך פי׳ הרמב״ם (איסו״ב פכ״ב, א) ועוד פוסקים, וכן נראה מלשון השו״ע (קצב, ד; קצה, א), וכן פסק הרמ״א בהדיא (שם).

יא והובא בהג״א (שבת פ״א סי׳ לב, א).

יב בגמ׳ לפנינו: **חנניא**, וכן בסמוך.

מוזגת) דהאי הצעת המטה היינו לפרוס לו סדיניס לכניס[ג] לכל שמינו טורח, ומשום דמילי דחיבה[58] נינהו כדי שתתחבב[59] עליו, ולא דמי למצעת[60] דמתניתין דהוי לכל שלו טורח. והשתא אתיא מתניתין שפיר לרב הונא דאשכחן[61] תרי גווני הצעה כדפירש רש״י[62]. אומר רבינו יצחק ב״ר[63] שמואל[יד 64] הצעת[65] המטה דאסירה נדה לבעלה היינו פריסת סדינים, ומשום דמילי חיבה נינהו יש לחוש להרגל עבירה, אבל הצעת מטה ממש[טו] בלא פריסת סדינים ההיא שריא אפילו בפני בעלה. אבל פריסת סדינים בפני בעלה אסורה[66], שלא בפני בעלה שריא[67], כדאמר[68] (כתובות סא, א) **והצעת המטה אמר רבא לא אמרן[69] אלא בפניו, אבל שלא בפניו לא[טז].**

כל[70] מלאכות שהאשה עושה לבעלה נידה עושה[71], ואפילו הצעת המטה ממש בלא פריסת סדינים ואפילו[72] בפניו, [73]חוץ ממזיגת הכוס ורחיצת ידים ורגלים והצעת המיטה, דהיינו פריסת סדינים. ושלא בפניו[73] אפילו הצעה זו שריא.

ראיתי כתוב בפסקי הלכות נדה[יז 74] ואפילו במסירת המפתח או שום דבר מידו לידה היה רבי[75] פורש. ועוד כתב[יח 76] בהם הנדה, והיולדת[77], והמפלת, אסורות לבעליהן ליגע באחד מאבריה. ואיני מבין, דמדקאסר[78] הרחצת פניו ידיו ורגליו, מכלל דנגיעה בעלמא שריא[יט]. ותו, אמרינן[79] (שם) **שמואל מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא,** משמע שהיה מקבל מיד שמאל[80] שלה. מיהו יש לומר שהיה מקבל ונזהר מליגע[כ] בה.

וכן פירש הרב רבינו[81] שמעיה[כא 82] שהיה רבינו שלמה[83] נזהר שלא ליתן מפתח מידו לידה. ולכאורה[84] ראיה לדבר מהכא (שם) דאמר[85] **דביתהו דאביי מנחא ליה אפומא דכובא[86], דביתהו דרבא אבי סדיא,** פירוש מראשותיו[כב]. **דביתהו דרב פפא אשרשיפא[87],** פירוש על ספסל[כג 88]. למדנו שלא היו מקבלים מנשותיהם נדות מידו לידה[89]. מיהו הא לאו ראיה היא, דאיכא למימר דההיא במזיגת הכוס איירי שהם מילי דחיבה, אבל מפתח וכיוצא בו דילמא שרי[כד].

[90]והא דאמר פרק[91] ב׳ של ברכות ירושלמי (ה״ו יט, א) **כלה[92] אסורה[93] לביתה[כה], אסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר׳ אליעזר. מאי טעמא דר׳ אליעזר, אפשר[כו] שלא יצא דם נדה עם דם בתולים.** התם מיירי

58. דחיבה: **ל** חנה **ק** דחובה 59. שתתחבב: **ל** שתתחנה 60. למצעת: **א ק** למצעות **ד** להצעת 61. דאשכחן: **א ק** השתא דאשכחן **ל** והשת׳ דאשכחן 62. כדפירש רש״י: **ל** כדפרש״י זצ״ל 63. ב״ר: **ק** בר 64. שמואל: **ל** שמו׳ זצ״ל 65. הצעת: **ל** דהצעת 66. אסור׳: **א ק** אסירה **ל** אסירא 67. שלא בפני בעלה שריא: **ק** חסר 68. כדאמר: **א** כדאמ׳ **ל** כדא׳ **ק** כדאמרן 69. לא אמרן: **א ד ק** לא שנו 70. כל: **ט** וכל 71. עושה: **ה ב נ** עושה לבעלה 72. ואפי׳: **ה נ** ושלא 73. חוץ ממזיגת... ושלא בפניו: **ה נ** חסר 74. נדה: **ל** חסר 75. רבי: **ק** חסר 76. כתב: **א** כת׳ **ל** כתוב 77. והיולדת: **א ל** ויולדת **ק** והילדות 78. דמדקאסר: **ל** דמדקא אסר **ק** מדקאמר 79. אמרי׳: **א ל** אמ׳ **ק** אמר 80. שמאל: **ל ק** שמאלית 81. רבינו: **ק** חסר 82. שמעי׳: **ל** שמעיה זצ״ל 83. שלמה: **ל** שלמה זצ״ל 84. ולכאורה: **ל** חסר 85. דאמר: **ד** (דמא) [חומא] **ק** דמא 86. דכובא: **א ד** דכוזא 87. אשרשיפא: **א ק** אשר סיפ׳ 88. ספסל: **ל ק** הספסל 89. מידו לידה: **א** מידה לידו 90. והא דאמר... מן הזונה: **ל** חסר 91. פרק: **ק** בפ׳ 92. כלה: **א ק** כל 93. אסורה: **א** הארוסה **ק** האסורה

יג לפנינו הגרס׳: **ולבדין.**

יד הובא בתוס׳ נדה (ד, ב ד״ה והצעת המטה).

טו כוונתו לכרים וכסתות.

טז כדעת רש״י ור״י פסקו הרא״ש (כתובות פ״א סי׳ ט), המרדכי (שבועות סי׳ תשמג), רבינו ירוחם (נכ״ו ח״ד רכד, ב), הגה״מ (איסו״ב פי״א אות נ) ועוד. אולם הרמב״ם (אישות פכ״א, ח) והרמב״ן (בהל׳ פ״ח, ו) לא חילקו בזה, ומשמע שדעתם להחמיר. השו״ע (קצה, יא) פסק להקל, אומנם הש״ך (שם ס״ק טו) והלחם ושמלה (ס״ק כה), פסקו להחמיר.

יז ספר האורה (ח״ב עמ׳ 170), מחזור ויטרי (סי׳ תצט עמ׳ 608) והפרדס (עמ׳ ו).

יח ספר האורה (שם, עמ׳ 167), מחזור ויטרי (סי׳ תצח עמ׳ 605) והפרדס (עמ׳ ג).

יט הוכחה זו הביא הראבי״ה (ח״א סי׳ קעג), אולם למעשה כתב להחמיר. ועי׳ הגה״מ (איסו״ב פי״א אות מ) שכתב לתרץ שהרחצה פירושה שפיכת המים לכלי שהוא רוחץ, וכ״פ הטוש״ע (קצה, יב). וכן צ״ל לדעת רבינו, שהסיק לקמן שאסור ליגע בה. ור׳ לקמן הע׳ לג.

כ ר׳ הע׳ קודמת. מסקנת רבינו להלן היא שנגיעה אסורה.

כא הובא בתוס׳ (כתובות סא, א ד״ה מחלפא), ומשם משמע שהוא מחבר מחזור ויטרי, ואכן הלכה זו מצויה במח׳ ויטרי (סי׳ תצט עמ׳ 608). אומנם בשם הגדולים (ספרים מ אות פב) סובר שרבי׳ שמחה הוא שחיבר את מח׳ ויטרי.

כב וכן פירש רש״י (ד״ה אבי סדיא), וכוונתם שהניחה על מיטתו ליד ראשו, ולא הניחה על גבי השולחן, וזהו השינוי, שהרי בזמנם היו מסיבים על המטות ואוכלים.

כג וכן פירשו רש״י (ד״ה אשרשיפא) והערוך (ער׳ שרפרף).

כד וכ״כ התוס׳ (כתובות סא, א ד״ה מחלפא; שבת יג, ב ד״ה בימי ליבונך) וראשונים אחרים לדחות דברי רש״י.

כה בירושלמי לפנינו נוסף: **כל שבעה.**

כו בירושלמי הגרס׳: **אי אפשר.** ולגרסת רבינו צריך לקרוא את המשפט בתמיהה.

באדם אחר ולא בבעלה[כז], כדאמר ריש מסכת כלה (פ״א, ג) **שאלו את ר׳ אליעזר מהו לשתות מיד כלה כל זמן שבעלה מיסב [עמה]**[94], **אמר להם כל השותה**[95] **מן הכלה כאלו שותה מן הזונה**[כח][90].

ויש מביאים ראיה[96] לאיסור מתנא[97] דבי אליהו רבה[כט] דקתני התם (טו, י) גבי ההוא עובדא דמייתי פרק קמא דשבת (יג, א) **מעשה באדם אחד שקרא הרבה**[98] **ושנה הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה** וכו׳[99], ששאל אליהו לאשתו **שמא הבאת לו את**[100] **הפך שמא הבאת לו את השמן ונגע ביך באצבע קטנה**[ל]. **אמרה לו חס ושלום אפילו**[101] **באצבע קטנה לא נגע בי.** משמע שאסור לקבל את הפך מידה. מיהו יש לדחות, דחדא, דפליג אתלמוד דידן, דקתני **וישן עמי בקירוב בשר.** ותו, דמצינו לפרש שלא[102] על הבאת הפך היה מקפיד, אלא הכי קאמר[103] שמא בשעת הבאת הפך לא נזהרת יפה[104] ונגע ביך. והכי נמי מסתברא שהשיבתו **אפילו באצבע קטנה כו׳**[105], אבל שלא הביאה לו את הפך לא קאמרה[לא]. מיהו מיכן[106] משמע שאסור ליגע בה[לב], וראיה למה שכתבתי לעיל [107]שאסור ליגע באחד מאבריה[לג].

ומה שכתבתי לעיל[107] דמשמע ששמואל היה מקבל מיד שמאלית[108], יש לומר שלא היה מקבל אלא תרתי הוה עבדה ליה, מחלפא ליה בידה דשמאלית ומנחא ליה אשרשיפא. אי נמי[לד] אפילו היה מקבל מידה, יש לומר כדפירש רש״[לה] [109] דהיינו בימי ליבונה, וכפירוש ר״ת[לו] [110] שהם היו רגילים לטבול לאחר[111] שבעה לראייתה כשפוסקת, דלא אסירא השתא[112] אלא מדרבנן[113]. אבל בזמן הזה שאין רגילות[114] לטבול עד[115] היות שבעה נקיים, כך בימי[116] ליבון כימי נדות, כדאמר[117] פרק[118] במה אשה (שבת סד, ב) **בנדתה תהיה**[119] **עד שתבא במים.** ואמר[120] פרק ב׳[121] דשחיטת חולין (חולין לא, א) גבי נדה שנאנסה וטבלה **עון כרת התרת.** אלמא אף על גב דהגיע עת ליבונה[122] כל זמן שלא טבלה הויא בכרת[לז] [123]. והא דרבא ואביי[124] ורב פפא איירי[125] אפילו בימי נדותה, דמאחר שאינו מקבל מידה שפיר דמי. ואית לן למימר דהוא הדין לכל דבר, כגון מסירת פך ומפתח וכל כיוצא בהם אסור מידו לידה אפילו בשמאלית. דאפילו תמצא[126]

94. [עמה]: **א ק** חסר 95. השותה: **ק** מי ששותה 96. ראיה: **א ד ק** חסר 97. מתנא: **א ל ק** מדתנא 98. הרבה: **ל** חסר 99. וכו׳: **א** חסר **ק** ומת בחצי ימיו 100. את: **ק** חסר 101. אפילו: **ל** אפי׳ באשתו 102. שלא: **א** שעל שלא 103. ה״ק: **ל** ה״ק לה 104. יפה: **א** יפה בעיניך 105. כו׳: **ל** וכו׳ 106. מיכן: **ק** מכאן 107. שאסור ליגע... שכתבתי לעיל: **א ד ק** חסר 108. שמאלית: **ל** שמאליתה וכן בסמוך 109. כדפירש״י: **ל** כדפי׳ רש״י זצ״ל 110. וכפי׳ ר״ת: **ל** וכדפר״ת זצ״ל **ק** וכדפי׳ ר״ת 111. לאחר: **ל** אחר 112. השתא: **א ל ק** מהשתא 113. מדרבנן: **ל** מדתנן 114. שאין רגילות: **ל** חסר **ק** שאין רגילים 115. עד: **ל** אחר 116. בימי: **ל** ימי 117. כדאמר: **ק** כדאמר׳ 118. פ׳: **ל** בפ׳ 119. בנדתה תהיה: **ל** תהיה בנדתה בנדתה תהיה **ק** תהיה בנדתה 120. ואמר: **א** וא׳ **ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 121. פ״ב: **ל** פ״ק 122. ליבונה: **א ק** לידתה **ל** טבילתה 123. בכרת: **ל** בכרת ואע״פ שבברכות ירושלמ׳ כלה אסור׳ לביתה ואסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר׳ אליעז׳ מה טעם דר׳ אליעזר איפשר שלא יצא דם נדה עם דם בתולים הת׳ איירי באדם אחד ולא בבעלה כדאמ׳ ריש מסכת כלה שאלו את ר׳ אליעז׳ מהו לשתות מיד כלה כל זמן שבעל׳ מיסב אמ׳ להם כל השותה מיד כלה כאילו שותה מיד זונה 124. דרבא ואביי: **ל** דאביי ורבא 125. איירי: **ל** חסר 126. תמצא: **א** תימצי **ל** תימצ׳

כז זה חידוש של רבינו האו״ז שבכלה החמירו ביחס לאדם זר.

כח ברייתא זו הובאה גם במחזור ויטרי (סי׳ תקכח).

כט המעשה הובא גם באבות דרבי נתן (פ״ב, א) בהרחבה, וכן בגמ׳ (שבת יג, ב), ילק״ש (תקסט, תקצב), ובמדרש זוטא רות (פר׳ ג), וכן בראשונים.

ל ישנם שינויים בין המקורות השונים. בגמרא ובאבות דר׳ נתן לא נזכר עניין השמן והפך, אולם בכמה ראשונים על אתר הוזכר (רשב״א, רמב״ן, רא״ש), וכנראה היתה לראשונים גרס׳ אחרת בתנד״א. בילק״ש (תקסט) מוזכר ששאל אם הביאה לו את הסכין. ואפשר שסכין הכוונה לשמן שסכין בו.

לא וכן דחו ראיה זו התוס׳ (שם) והסמ״ג (ל״ת קיא).

לב כלומר, אין משם ראיה לאיסור הושטה, אך לאיסור נגיעה יש. וכן פסקו הרמב״ם (איסו״ב פי״א, יח), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ד, א) והשו״ע (קצה, ב).

לג ר׳ לעיל הע׳ יט, כ, משם למד רבינו שנגיעה אסורה, אף שגם שם נכתבו הדברים בצורה לא מוחלטת לאיסור.

לד נראה שרבינו לא מסתפק בתירוץ הקודם משום שמפשט הגמ׳ משמע שלא עשתה דבר נוסף, וההנחה על הספסל נעשתה ע״י אשתו של רב פפא.

לה בשבת (שם ד״ה מיחלפא) ובכתובות (סא, א ד״ה מיחלפא), וכן כתב ר״ח (שם), אך דעת רוב הפוסקים שאין לחלק בין ימי הליבון לימי הנדות. כ״כ הרמב״ם (איסו״ב פי״א, יח), הראב״ד (ריש שעה״פ), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ד, א), הסמ״ג (ל״ת קיא), הרא״ש (כתובות פ״ה סי׳ כד) ועוד, וכן פסקו השו״ע והרמ״א (קצה, א).

לו בתוס׳ (שם) ובספר הישר (חי׳ סי׳ קפ; שו״ת נט, ב), והובא בכמה פוסקים.

לז עי׳ שנו״ס. הקטע שנוסף כאן מכת״י ל הובא בשאר כתה״י לעיל, ושם היה חסר בכת״י ל.

לומר דלא הקפיד אליהו זכור לטוב אלא אנגיעה[127], מיהו הואיל וקרוב הדבר לבא לידי נגיעה[לח] ועונש גדול, היה[128] ראוי ליזהר[129] שלא לקבל מידה שום דבר עד שתבא במים[לט].

בימי נידותה וליבונה צריך בעלה ליזהר שלא ליתן[130] מפתח או שום דבר מידו לידה[מ].

ואחרי שפירשנו שאסור לקבל מידה פך ושמן ומפתח, כל שכן שאסור לאכול עמה בקערה אחת, דהא אפילו מזיגת הכוס[131] אסור[132]. מיהו על שולחן אחד הוא בקערה שלו והיא בקערה שלה מותר. כדאמר[133] פרק קמא[134] דשבת (יג, א) **איבעיא להו, נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו[135]. תא שמע רבן שמעון בן גמליאל אומר שני אכסנאים אוכלים על שולחן אחד, זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. ואיתמר עלה אמר רב חנן[מא 136] בר אמי אמר שמואל לא שנו אלא שאין מכירין זה את זה, אבל מכירין זה את זה אסור, והא[137] נמי מכירין זה את זה נינהו. פירוש ותפשוט מינה דאסור, ומשני, הכי השתא, התם ריעותא[מב] איכא שינוי ליכא, הכא איכא ריעותא[מג] 138 ואיכא שינוי. פירוש ולהכי דילמא שרי. אף על גב[139] דהתם במסקנא אפשוט לאיסור מההיא** (יחזקאל יח, ו) **דאל ההרים לא אכל כו׳[140], הני מילי לענין שינה במטה אחת וביחד[141], אבל הוא במטתו והיא במטתה שרי אפילו ביחוד, כדפרישית לעיל[מד]. מעתה כל שכן הוא[142] בקערתו והיא בקערתה[143] דשרי על שולחן אחד, דהא איכא שינוי ואיכא ריעותא[מב]144 וליכא יחוד[מה].**

מותר לאכול עם אשתו נדה על שולחן אחד, הוא בקערה שלו והיא בקערה שלה, היכא שהם רגילים[147] לאכול בקערה אחת כשהיא טהורה, דאיכא שינוי וריעות[מח].

ובשם חכמי נרבונא[145] כתב מורי אב״י העזר״י[מו] (ח״א סו״ס קעג) **שאוסרים לנדה לאכול על שלחן[146] של בעלה, וזכר לדבר** (תהילים קכח, ג) **אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך וגו׳. מיהו ליתא כדפרישית[מז].**

127. אנגיעה: **א** הנגיעה **ל ק** על הנגיעה 128. היה: **ל** בזה 129. ליזהר: **ל** להיזהר 130. ליתן: **ו ה נ** יתן 131. הכוס: **א ד** כוס 132. אסור: **א** אסיר **ל** אסירא **ק** אסירה 133. כדאמר: **א ל** כדאמ׳ 134. פ״ק: **ל** בפ״ק 135. היא בבגדה והוא בבגדו: **ל** הוא בבגדו והיא בבגדה 136. חנן: **א ק** חנין 137. והא: **ל** והכא **ק** והכי

138. איכא ריעותא: **ל** איכא דיעות **ק** ריעותא איכא 139. אע״ג: **ל** ואע״ג 140. כו׳: **ל** וכו׳ 141. וביחד: **ל ק** וביחוד 142. הוא: **ל** זה 143. בקערתה: **ל** בקערה 144. ריעותא: **ל** דיעות 145. נרבונא: **א** נברונא **ק** נברונ״א 146. על שלחן: **ל** בשולחן **ק** על שלחן אחד 147. שהם רגילים: **ט** שרגילים

לח הטעם שמביא רבינו לאיסור הוא שמא יגע בה, וכן משמע מרוב הראשונים, אך יש שכתבו שהטעם הוא משום חיבה (עי׳ רשב״א בתשובה ח״א סי׳ אלף קפח).

לט רבינו למסקנה מחמיר כרש״י שלא להושיט, וכן פסקו הרמב״ן (בהל׳ פ״ח, ה), הרשב״א (תוה״ב ריש ש׳ הפרישה), האשכול (סי׳ מט), הרא״ש (שם), הארחות חיים (ח״ב הל׳ נדה עמ׳ קלז) ועוד, וכן פסק השו״ע (קצה, ב). אומנם, יש שפסקו להקל, מהם: הרמב״ם (איסו״ב פכ״א, ח ועיין מ״מ שם), היראים (סי׳ כו) והסמ״ג (ל״ת קיא).

מ דברי המהר״ח הובאו בהגהות אשרי (שבת פ״א סי׳ לב).

מא בגמרא כאן (שבת) הגרס׳: **רב חנין**, וכן בכת״י **א** וק, אולם בגמרא בחולין (קז, ב) הגרס׳: **רב חנן**.

מב בגמרא לפנינו הגרס׳: **דעות**, והמילה: ׳**רעותא**׳ תתפרש באותו מובן, שיש שנים שיזכירו האיסור זה לזה. אכן בכ״י **ל** במספר פעמים הגי׳: **דעות**, אך לא בצורה עקבית. גם בפסקי המהר״ח הגי׳: **ריעות**.

מג עי׳ שנו״ס, שבכת״י **ל** הגרס׳ כמו בגמ׳ לפנינו. ועי׳ בהערה הקודמת.

מד בתחילת הסימן.

מה מדברי רבינו משמע שהמדובר שאוכלים בלא יחוד. ולכאורה קשה מדוע זה חמור יותר משינה במיטות נפרדות שיש שינוי, אף שיש יחוד. ואכן בפסקי המהר״ח לא הזכיר שההיתר דוקא כשאין יחוד.

מו דעת חכמי נרבונא הובאה גם במרדכי (שבת סי׳ רלח).

מז עי׳ הג״א (שבת פ״א סי׳ לב) שהביא דעת ר״י שחילק אם רגילים לאכול בקערה אחת בימי נדותה, שהוי שינוי אם יאכלו כל אחד בקערה שלו בימי נדותה, ואם לא רגילים לא הוי שינוי, והובא גם בשלט״ג על המרדכי (שם ס״ק ו), ונראה שכך פסק רבינו, וכן פסק הרמ״א (קצה, ג). ודעת הרמב״ם (איסו״ב פי״א, יח) להקל, שבשולחן אחד מותר, שכל האיסור הוא דווקא בקערה אחת, ואפילו רגילים לאכול תמיד בשתי קערות. וכן כתבו ההשלמה (שבת יא, א), המאורות (שבת יג, א), המאירי (שבת יג, א), וכן נראית דעת רש״י (הובא כאן בהמשך). אולם, דעת הרבה פוסקים להחמיר בשולחן אחד, אלא אם כן יש היכר נוסף. כן כתבו בה״ג (סי׳ מא), השאילתות (אחרי מות שאילתא צו), הראב״ד (בעה״נ ריש ש׳ הפרישה ובהשגות לאיסו״ב שם), הרמב״ן (בהל׳ ח, ג), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ב ג, ב) ועוד, וכן פסק השו״ע (קצה, ג).

מח הובא בהג״א (שם). גם כאן הגי׳ - **ריעות**, כרוב כה״י באו״ז. ר׳ הע׳ מב.

ופסקי[148] נדה כתבו[מט 149], אנו מחמירין על עצמינו ואין אנו[150] אוכלין לא[151] בקערה שלה ולא משירי מאכלה. ולא כתב שום טעם, ואני שמעתי מטעם סכנה[נ]. ומורי אבי העזרי אמר לי שראה את רבינו[152] אליעזר ממיץ[153] שהיה שותה מכוס שהיתה שותה אשתו נדה[נא], אך לא היה מקבלו מידה[נב].

אנו מחמירין על עצמינו ואין אנו אוכלין לא בקערה שלה[154] ולא משירי מאכלה. ורבינו[155] אליעזר ממיץ זצ״ל[156] היה שותה מכוס ששתתה אשתו נדה, אך שלא היה מקבלו מידה.

וכתב[157] בפסקי נדה[נג], כלים שנדה נוגעת בהם בזמן הזה טהורים אצל בעלה. שהרי בני אדם בזמן הזה[158] מיטמאין בקברות ובאוהל המת ובמת, ולא[159] יטהרו לעולם עד שיזרקו עלינו מים טהורים לטהרנו[160], כך כלים שהנדה נוגעת בהם מותרים ליגע בהם ולהשתמש בם[161]. אבל אנו מחמירין על עצמינו, ואין אנו יושבים על מושבה ולא נוגעים בבגדיה ולא מקבלים שום דבר[162] מידה אלא על ידי אחר, וכל מה שנוכל להחמיר נחמיר ונרחיק ממנה. ונותנין[163] אנו לה כלים וקערות[164] וכפות ומפתחות[165] וסדינים וכרים וכסתות להשתמש בימי טומאתה. ולעת טהרתה מכבסת במים אותם בגדים ומעברת מהם הכתם [נד]וכל אשר ראתה ידיה[166] ויטהר[נד]. ומנהג זה יפה לישראל לנהוג[167] מפני הרגל עבירה, אבל איסור טומאה ליכא.

ויש נשים שנמנעות מליכנס לבית הכנסת[נה] ומליגע בספר[נו], חומרא בעלמא היא ומקום טהרה זה[168], ויפה הן עושות[נז].

ומורי אבי העזרי[נח] אמר לי שיש נשים שאינן מתפללות אחורי הנדה, ואמר לי שמצא כן בפירוש בברייתא[נט] דנדה, הרבה[169] חומרות אמר לי שראה שם. כללו של דבר, כל מה שאדם יכול[170] להחמיר בנדה יחמיר ותבוא[171] עליו ברכה.

כל[172] מה שנוכל להחמיר ולהרחיק ממנה[173] שפיר דמי.

[174]ויש נשים שנמנעות מליל״ך לבית הכנסת ומליגע בספר בימי נידותן. וכן יש נשים שאינן מתפללות אחורי נידה ויפה עושות[174].

148. ופסקי: **ל** ובפסקי 149. כתבו: **ק** חסר 150. אנו אוכלין: **ל** אנו מחמי׳ אוכלין 151. לא: **ל** חסר 152. רבינו: **ל** מו׳ רבי׳ 153. ממיץ: **ל** ממיץ זצ״ל 154. שלה: **ה** שלו ולא בקערה שלה 155. ורבי׳: **ו** דרבי׳ 156. זצ״ל: **ט ב** חסר 157. וכתב: **א** וכת׳ **ל** וכתוב 158. בזמה״ז: **א ק** שבזמן הזה 159. ולא: **א ד ק** לא 160. לטהרנו: **ל** לטהר 161. בם: **ל** בהן 162. שום דבר: 163. ונותנין: **א ק** נותנין 164. כלים וקערות: **ל** כלי וקערה 165. וכפות ומפתחות: **ל** מטפחות 166. ידיה: **א ד ל** יריח 167. לנהוג: **ק** חסר 168. ומקום טהרה זה: **ד** חסר 169. הרבה: **ל** והרבה 170. שאדם יכול: **ד** שיכול אדם 171. ותבוא: **ל** ותהא 172. כל: **ט** וכל 173. ממנה: **ט** אותה 174. ויש נשים... ויפה עושות: **ו ב נ** חסר

מט פרדס (עמ׳ ג), פרדס הגדול (סי׳ רעא), מחזור ויטרי (סי׳ תצח) והאורה (ח״ב עמ׳ 167).

נ אלו דברי רבינו האו״ז. ולכאורה הטעם הוא משום חיבה, וצ״ע. וראה פירוש הרמב״ן על התורה (בראשית לא, לה; ויקרא יח, יט) שהזכיר עניין הסכנה בנדה. ועי׳ בראב״ן (נדה סי׳ שיט) שעמד בזה, וכתב שאין לחוש לסכנה, ולכן מותר לאישה לאפות לבעלה בימי נדותה. וע״ע בתשובות הרמב״ם (סי׳ צח, מהד׳ פריימן).

נא רבינו מביא עדות מרבו הראבי״ה, שהרא״ם היה שותה משיורי כוס אשתו כשהייתה נדה, אך קשה שהרא״ם עצמו כתב ביראים (סי׳ קצב) [והובא גם במרדכי (שבת סי׳ רטז), ובהגה״מ (איסו״ב פי״א אות ל)] שאסור לשתות מכוס ששתתה אשתו נדה. ועיין בתועפות ראם (סי׳ כו אות קל) על היראים שהקשה זאת, ותירץ שמדובר שהריק קודם לכוס אחר ואח״כ החזיר לכוס הראשון, שבכה״ג שרי. ומדברי הרמב״ם (איסו״ב פי״א, יח) נראה שלא סובר כלל איסור אכילת השיריים, וגם הרמב״ן והרשב״א לא הזכירוה, והאשכול (סי׳ מט) כתב להקל. אומנם להלכה השו״ע (קצה, ד) פסק להחמיר כיראים.

נב בעניין זה האריך רבינו בתחילת הסימן.

נג פרדס (עמ׳ ג), פרדס הגדול (סו״ס רע), מחזור ויטרי (סי׳ תצח) והאורה (ח״ב עמ׳ 167).

נד וכל אשר... ויטהר - עי׳ שנו״ס. בפרדס הגרס׳: **וכל אשר אתה ידיח ויטהר**, בספר האורה הגי׳: **ושאר כלי שימושה מדיחה במים ודייה**, ובמחזור ויטרי (שם) הגי׳: **ושאר כלים שישבה בהם מדיחן במים. ודיה.**

נה הרוקח (סי׳ שיז עמ׳ רג), הראבי״ה (ח״א ברכות סי׳ סח), הגה״מ (תפילה פ״ד אות ג), האגור (סי׳ אלף ושפח) בשם ספר המקצועות ובשערי דורא (הל׳ נדה סי׳ יח), הביאו חומרא זו, ופסקה הרמ״א (פח, א). ועיי״ש במג״א ובמשנ״ב ההלכה למעשה.

נו חומרא זו הובאה בפרדס ובפרדס הגדול (שם), אך לא במחז״ו ובאורה.

נז עד כאן מתלמידי רש״י בשינויים קלים ובקיצור. וכתב רבינו ירוחם (נכ״ו סוף ח״ג), שצריך למחות באלה שלא נכנסות לבית הכנסת בזמן נדותן לאחר שילדו, שזוהי מינות גדולה, והובא בב״י (או״ח סו״ס פח), וכתב שאכן כך נוהגות הנשים. וע״ע בד״מ (קצה, ח). בעניין האחיזה בספר, עי׳ רמב״ם (ס״ת פ״י, ח) שכתב שמותר לנדות ולשאר הטמאים לאחוז בס״ת ולקרוא בו, ונפסק בשו״ע (יו״ד רפב, ט).

נח מצוי בראבי״ה (שם ח״א ברכות סי׳ סח), והביאו גם האגור (שם סי׳ אלף שפח), אך כתב שאין נוהגות כן.

נט בהערות על הראבי״ה שם כתב המהדיר שמדובר בברייתא דנדה שבתוספתא עתיקתא ח״ה (בפרדס הגדול (סי׳ רעד) כתב שזה בירושלמי). ועיי״ש שכתב שבברייתא זו מוזכר רק עניין איסור הכניסה לבית הכנסת, אך לא האיסור להתפלל מאחורי נדה, וכנראה שלרבינו הייתה גירסא שלמה יותר בברייתא זו. וע״ע בפירוש הרמב״ן (בראשית לא, לה) מה שכתב בשם הברייתא דנדה.

ואסור לאדם להרבות דברים[175] שלא לצורך עם אשתו נדה, כדתנן (אבות פ״א, ה) **באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו**[ס]. ולהרחיק מאשתו נדה שפיר דמי, שמתוך כך חביבה עליו בעת טבילתה, כההיא סוף פרק[176] המפלת (לא, ב) **דתניא היה ר׳ מאיר אומר מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה**[177], **שמתוך שרגיל בה קץ בה, אמרה תורה תהא נדה שבעה כדי שתהא חביבה על בעלה כיום כניסתה לחופה.**

ואסור[178] לאדם להרבות דברים שלא לצורך[סא][179] עם אשתו נדה.

ואמר[180] בפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) גבי ההיא[181] דמסיק שהקב״ה נותן[182] להן לנשים שכר לשמור ראשי חדשים על שלא חטאו במעשה העגל[183]. ולעתיד לבא הקב״ה מחדש אותן כעין ראשי חדשים, שנאמר (ישעיה סו, כב) **כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה** וגו׳ (תהילים קג, ה) **תתחדש**[184] **כנשר נעורייכי**. תדע לך שכל[185] חודש וחודש האשה מתחדשת[סב][186] וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה. כשם שהלבנה מתחדשת בכל ראש חודש[187] והכל מתאוין לראותה, כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חודש בעלה[188] מתאוה עליה וחביבה עליו[189] כאשה חדשה.

ואין נכון לתלמיד חכם להיות מצוי תדיר אצל אשתו[סג]. כההיא דברכות פרק[190] מי שמתו (כב, א) **דתנו רבנן בעל קרי חולה שנתנו עליו תשעה קבין מים טהור**[191]. **נחום איש גם זו לחשה לר׳ עקיבה, ור׳ עקיבה לחשה לבן עזאי, ובן עזאי יצא ושנה**[192] **לתלמידים בשוק. פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ר׳ יוסי בר אבין ור׳ יוסי בר**[193] **זבידא, חד תני לחשה וחד תני**[194] **שנאה. טעמא דמאן דאמר**[195] **שנאה משום ביטול פריה ורביה**[סד], **וטעמא דמאן דאמר**[196] **לחשה**[197] **שלא יהו**[198] **תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים.** ואמר[199] בירושלמי פרק מי שמתו (ברכות פ״ג ה״ד) **אמר ר׳ יעקב בר בון כל עצמן לא התקינו טבילה זו אלא כדי שלא יהו ישראל כתרנגולין הללו משמשין מטותיהם ויורדין ואוכלין.** ואמר[200] בכתובות פרק אף על פי (סב, ב) **עונה של**[201] **תלמידי חכמים אימת**[202], **אמר רב יהודה אמר שמואל מערב שבת**[203]**לערב שבת, שנאמר** (תהילים א, ג) **אשר פריו יתן בעתו. אמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתמא רב נחמן זה המשמש מטתו מערב שבת לערב שבת**[סה] [203].

מיהו ההיא[204] עובדא דמייתי[205] בסמוך אתיא לי[206] קצת בגמגום. דמסיק התם יהודה בריה דרבי[207] חייא חתניה דר׳ ינאי הוה, אזיל ויתיב בבי רב, וכל בי שמשי[סו] הוה אתי לביתיה, וכי הוה אתי הוה קא[208] חזי קמיה[209] עמודא דנורא. יומא חדא[210] משכתיה

175. דברים: **א** חסר 176. ס״פ: **ל** דס״פ 177. נדה לשבעה: **א ד ק** תהא נדה שבעה 178. ואסור: **ט ה נ** אסור 179. שלא לצורך: **ט** חסר 180. ואמר: **א** ואמ׳ **ל** דאמרי׳ **ק** ואמרינן 181. ההיא: **ק** ההוא 182. נותן: **ל** נתן 183. במעשה העגל: **ק** בעגל 184. תתחדש: **ל** וכתיב תתחדש 185. שכל: **ל** שבכל 186. מתחדשת: **א ד ק** מתקדשת ר׳ ביאורים 187. ראש חודש: **א ק** חדש וחדש 188. בעלה: **ל** לבעלה 189. עליו: **ל** לו 190. פ׳: **ל** דפ׳ 191. טהור: **ל** חסר 192. ושנה: **ק** ולמד 193. בר: **ל** חסר 194. תני: **ק** תנא 195. דמ״ד: **א** ד״מ **ל** דמאן דתני **ק** דמר 196. דמ״ד: **א** דמ׳ **ל** דמא **ק** דמר 197. לחשה: **א ל ק** דלחשה כדי 198. יהו: **א ד ק** יהיו 199. ואמר: **א** וא׳ **ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 200. ואמר: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 201. עונה של: **א** שנה של **ל** עונת **ק** שינה של 202. אימת: **א ד ק** אימתי 203. לערב שבת... לערב שבת: **א ד ק** לער״ש 204. ההיא: **ל** ההוא 205. דמייתי: **ק** דמייתי התם 206. לי: **ל** לו 207. דרבי: **א ל ק** דרב 208. קא: **ל** קאי 209. קמיה: **ק** חסר 210. יומא חדא: **ק** אתא חדא זימנא

ס הרע״ב על המשנה (שם) הביא שיש מפרשים שמדובר באשתו נדה, וכתב שיותר נראה מפשט המשנה שמדובר גם בטהורה.

סא עי׳ שנו״ס שבכת״י **ט** לא גרס: ׳שלא לצורך׳, ויש בזה נפקא מינא. בדברי רבינו באו״ז כתוב: ׳שלא לצורך׳.

סב מתחדשת - עי׳ שנו״ס, שבכת״י **ל** גרס: **מתחדשת**, וכ״ה בסמוך ביחס ללבנה, וכן הגירסא לקמן בהל׳ ר״ח (סי׳ תנד), ולכן שינינו מהנדפס.

סג וכן כתבו הרמב״ם (איסו״ב פכ״א, יא) והראב״ד (שיער הקדושה) לגבי כל אדם, ונפסק בשו״ע (אהע״ז כה, ב).

סד בגמרא לפנינו: ״משום בטול תורה ומשום בטול פריה ורביה״.

סה ונפסק ד״ז בשו״ע (או״ח רמ, א). וע״ע באגרת הקודש לרמב״ן (פ״ג).

סו בי שמשי - ר׳ הע׳ הבאה הסבר רבינו לענין זה בשונה מרש״י, ומדוע פי׳ כך.

שמעתיה[211], כיון דלא חזי[212] ההוא סימנא אמר להו כפו מטתו שאלמלי[213] יהודה קיים לא ביטל עונתו. הואי (קהלת י, ה) **כשגגה שיוצא[214] מלפני השליט, ונח נפשיה. משמע** דמעליותא היא שהיה תדיר אצל אשתו[ס].

ואין נכון[215] לתלמיד חכם להיות תדיר מצוי[216] אצל אשתו[217].

(שסא) וצריכה אשה לחוף את כל גופה בעת טבילה[1] כדפירש רשב״ם[2] בהיא[3] (סו, א) **דאמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר.** ופירש שדרך נשים כשהן טובלות לנדתן[4] חופפות את גופן ואת ראשן קודם טבילה כדי שלא יהא דבר חוצץ בה בשעת טבילה. דהא כתיב (ויקרא טו, טז) **ורחץ[5] במים את כל בשרו,** שיהא טובל את כל בשרו[6] במים כאחד ולא אבר אבר[7], ואי איכא חציצה לא קרינא ביה **כל בשרו,** והוא הדין[8] לנדה. ואף על גב דלא כתיבא[9] בה טבילה כלל. דהא שאלו[10] מקמיה רב[11] יהודאי גאון[12] טבילה בנדה מנין[ס], ואמר להו לא גרע משאר[13] טמאין דאמרינן[14] (עירובין ד, ב) **את כל בשרו, את הטפל לבשרו, ומאי ניהו שערו.**

אלמא[15] חציצה בשער פסלה לטבילה, עכ״ל. למדנו מדבריו דכל הגוף צריך חפיפה.

והכי משמע[ב] גבי ההיא דאמר לקמן (סז, ב) **אבעיא[16] להו אשה מהו[17] שתחוף בלילה[ג]. מר זוטרא שרי[ד], ורב[18] חנינא[ה] מסורא[19] אסר. אמר ליה רב אדא סבא לרב חנינא[20] מסורא[ו] [21](ואמרי לה רב [אדא] סבא לרב אבינא מסורא)[21] לאו הכי הוה עובדא בדביתהו[22] דאבא מרי ריש גלותא דאקפד[ז]. ואזיל רב נחמן בר יצחק לפיוסה, ואמרה ליה מאי איתי[23] השתא, תסגי אתי למחר, וידע מאי אמרה ליה. ואמר לה אטו עבדי חסרת, [24]טשטקי חסרת, דודי חסרת[ח]. כלומר, עבדי חסרת[24] להסיק את האש, דודי חסרת להחם בהן חמין, טשטקי חסרת לישב עליהן בשעת רחיצה ולחוף[ט]. ואי לחפיפת הראש[25] דוקא[26], כולי האי לא הוה[27] בעיא, אלא שמע מינה כל[28] הגוף בעי חפיפה.**

ועוד ראיה (סו, ב) **דאמר רבא[29] טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ[30], אם באותו היום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול[י]. ומדנקט דבר חוצץ אצל**

211. שמעתיה: **א** שמעתא **ק** שמעתתא 212. חזי: **ק** חזא 213. שאלמלי: **א ל ק** שאילמלא 214. שיוצא: **א** שיוצאה **ד** שיצאה 215. נכון: **נ** חסר 216. תדיר מצוי: **ה ב** מצוי תדיר **ט** מצוי 217. אשתו: **ט** אשתו תמיד

1. טבילה: **ל** טבילתה 2. כדפירש רשב״ם: **ל** כדפירשב״ם זצ״ל **ק** כפרשב״ם 3. בהיא: **א** כשהיא **ק** כהיא 4. לנדתן: **ל** לנידותן 5. ורחץ: **ל** ורחצו 6. שיהא טובל את כל בשרו: **א ד ק** חסר 7. אבר: **א ל ק** אבר אחד 8. והוא הדין: **ל** דה״ה 9. כתיבא: **א ל** כת׳ **ק** כתוב 10. שאלו: **א ל** שאילו 11. רב: **ל** דרב 12. גאון: **ל** גאון

13. משאר: **ל** משאר משקין 14. דאמרי׳: **א ל ק** חסר 15. אלמא: **א ק** אלא 16. אבעיא: **ל** איבעי 17. אשה מהו: **א ד** מהו **ק** מה 18. ור׳: **א** ורב **ל** רב 19. מסורא: **ק** חסר 20. חנינא: **ק** חיננא 21. (ואמרי לה... אבינא מסורא): **א** ואמרי לה רב אדא סבא לרב אבינא מסורא **ק** ואמרי ליה רב סבא לרב אבינא מסורא **ל** ואמ׳ לה מר זוטרא סבא לרב חנינא מסור׳ 22. בדביתהו: **ל ק** בדביתיה 23. איתי: **ל ק** אייתי 24. טשטקי חסרת... כלו׳ עבדי חסרת: **ל** חסר 25. הראש: **א ק** ראש 26. דוקא: **ל** חסר 27. הוה: **ל** חסר 28. כל: **ל** דכל 29. רבא: **ק** רב 30. חוצץ: **ק** שחוצץ

ס רבינו מפרש ש׳בי שמשי׳ הכוונה שכל יום היה מקיים עונתו, ולכן הקשה. אולם רש״י בכתובות (קג, א ד״ה בי שמשי) פירש ש׳בי שמשי׳ הכוונה לערב שבת. ועי׳ במהדיר בשולי הנדפס, שהקשה על רבינו מדוע לא פירש כרש״י, וממילא לא יקשה מגמ׳ זו. ותירץ עפ״י המהרש״א (חד״א שם) שעמודא דנורא הוא סימן לכניסת השבת וממילא לא היה אומר: ׳כפו מיטתו׳, שאין אבלות נוהגת בשבת, ולכן לא פירש כרש״י.

א בשאלה מה המקור לטבילת נדה, ר׳ הדעות השונות לעיל בתחילת הל׳ נדה (סי׳ שלח) ובהערות שם (לט-מא), וכן לעיל (סי׳ שנט) דיון בענין.

ב רבינו מביא מס׳ ראיות לכך שאישה צריכה לחפוף את כל הגוף. ראיות אלה הובאו בפסקי נדה של רש״י, המופיעים בספרי תלמידיו: מחז״ו (סי׳ תצט עמ׳ 609), ספר האורה (ח״ב עמ׳ 171), ס׳ הפרדס (עמ׳ ז), פרדס הגדול (סי׳ רעג), ונדונו בעוד ראשונים.

ג בגמ׳ נוסף: **ותטבול בלילה.**

ד בגמ׳ לפנינו הדעות הפוכות: מר זוטרא אוסר ורב חיננא שרי.

ה בגמ׳ לפנינו: **חיננא,** וראה בסמוך בשנו״ס.

ו בגמ׳ הגירסא (עפ״י הגהות הב״ח): **א״ל רב אדא מסורא למר זוטרא.** רבינו שגרס הדעות הפוך מהגירסא שלנו בגמ׳, גם כאן הופך וגורס - **לרב חנינא,** משום שהקושיא היא על הדעה האוסרת.

ז בגמ׳ לפנינו: **דאיקוט** (ופירש״י: לשון קטטה).

ח בגמ׳ לפנינו הסדר שונה: ״אמר: דודי חסרת, טשטקי חסרת, עבדי חסרת״.

ט כעי״ז פירש רש״י (שם).

י בגמ׳ שם יש שתי לשונות, לישנא קמא: ״אם סמוך לחפיפה טבלה״ וכו׳, ולישנא בתרא: ״אם באותו יום שחפפה טבלה״ וכו׳. כן היא הגירסא לפנינו, אך הרי״ף, הרא״ש, הראב״ד ועוד גרסו ההיפך, ונ״מ כיצד לפסוק. הרמב״ם (מקוואות פ״ב, יז) פסק כלישנא שאם באותו היום וכו׳, משום שגרס כגרס׳ שלפנינו, והראב״ד (שם בהשגות) חלק עליו ופסק כלישנא שצריך סמוך וכו׳, ועיי״ש בכס״מ. וע״ע בב״י (קצט, י) מה שכתב בזה, ובשו״ע (שם).

חפיפה, שמע מינה דכל הגוף בעי חפיפה, דאי בראש מאי שנא חציצה דנקט בראש טפי[31] משאר הגוף, אלא שמע מינה בגוף הוא[32], שמע מינה.

וכן כתב בהלכות גדולות (סי׳ מא עמ׳ תלח) וכי טבלה מבעיא לעיונה[33] בנפשה[34] דלא מאיסה[יא] דקא הוי[35] חציצה בין גופא למיא. (שם עמ׳ תמ) וצריכא למשרא מסריקא ברישא סמוך לטבילתה, עכ״ל ה״ג. הא למדת שצריכה חפיפה בכל הגוף.

ועוד מביאין ראיה[יב] דאמר[36] סוף פרק כל כתבי הקודש (שבת קכ, ב) **הרי שהיה לו שם כתוב על[37] בשרו הרי זה לא יחוף[יג], אלמא חפיפה שייכא בגוף[38]**. ותו, אשכחן לשון חפיפה בגוף כדאמר (כתובות יז, ב) (האי)[39] **משחא דחפיפותא**, מישחא[40] שדרכה לחופפה על גרב וחבורה[יד].

ור״ת[41] (סה״י חי׳ סי׳ קעט) פירש[טו] דאין אשה צריכה חפיפה כי אם בראש, דסתם חפיפה בשער[טז], כדאמר[42] בנזיר[43] (מב, א) **נזיר חופף ומפספס[44] אבל לא סורק**. ואמר[45] **נזיר לא יחוף את (שערו) [ראשו][יז]**[46]. ואמר[47] **פרק ב׳ דשבת**[48] (לא, א) **אשכחיה להלל דקא חייף רישיה**[49]. וההיא דביתהו[50] דאבא מרי דאמר לה[51] (סח, א) **טשטקי חסרת**, אומר ר״ת[יח] דלאו היינו ספסלים, אלא כמו שפירש הרב רבינו[52] סעדיה[יט] דהיינו מסריקות[53] לסרוק את ראשה, ודודי היינו סירים קטנים להחם בהם[54] מים לראשה[כ].

ותו מייתי ר״ת ראיה לדבריו (סו, ב) **דאמר רבא אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול**. ומקשה ר״ת דתניא ומייתי לה בפרק קמא[55] משחיטת[56] חולין (חולין י, א) **טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אף על פי שנתעסק באותו המין כל היום כולו, לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן**. וקתני סתמא לא שנא סמוך לחפיפה[57] לא שנא שאינו סמוך לחפיפה. אלא על כרחין ההיא[58] בנמצא על גופו דלאו[59] בר חפיפה הוא, ושמע מינה דכל הגוף לא בעי חפיפה, לבד משערות ראשו שצריך[60] חפיפה, משום שעשויין להתקשר זה בזה ולהדבק יחדיו[כא].

31. בראש טפי: **ל** גבי הראש יותר 32. הוא: **א ק** היא
33. מבעיא לעיונה: **א ק** לעיוני **ל** צריכה לעיוני
34. בנפשה: **א ק** בנפשיה 35. דקא הוי: **ל** מידי דקא
36. דאמר: **א** דא׳ **ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 37. על: **א ק** כל
38. בגוף: **ל** בכל הגוף 39. (האי): **א ל ק** האי
40. דחפיפותא, מישחא: **א ל ק** דחפיפתא, משיחא
41. ור״ת: **ל** ור״ת זצ״ל 42. כדאמר: **א ל** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן 43. בנזיר: **ל** חסר 44. ומפספס: **א ק** ופספס
45. ואמר: **א ל** ואמ׳ 46. (שערו) [ראשו]: **א ק** שערו **ל** שערו באחיה 47. ואמר: **א ל** ואמ׳ **ק** ואמרינן 48. פ״ב דשבת: **ל** בשבת 49. רישיה: **ד** ראשו 50. דביתהו: **ל** דדביתהו 51. לה: **ל** להו רב נחמן 52. רבינו: **א ק** חסר
53. דהיינו מסריקות: **ד** מסריקות **ל** זצ״ל דהיינו מסרקות
54. בהם: **ל** חסר 55. בפ״ק: **ל** פ״ק 56. משחיטת: **ק** דשחיטת 57. לחפיפה: **ק** לחפיפתה 58. ההיא: **א ק** ההוא 59. דלאו: **א ל ק** דלא 60. שצריך: **א ק** שצריכה **ל** שצריכין

יא בבה״ג שלפנינו יש כאן תוספת: **בבשרה מידי**, ועי׳ שנו״ס.
יב התוס׳ (סו, ב ד״ה אם סמוך) הביאו ראיה זו ודחאוה, משום שהגירסא בספרים היא: ״לא ירחץ ולא יסוך״, ולא מוזכר שם עניין חפיפה כלל. וכ״ה בראב״ש (מקוואות סי׳ לז) (אכן זו הגירסא שלפנינו במס׳ סופרים (פ״ה, יב), בשבת (שם) וביומא (ח, א; פח, א)).
יג לפנינו בגמ׳: **הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת**.
יד כן פירשו הגמ׳ תלמידי רש״י (שם), שמדובר במשחה לפצעים, אולם רש״י (שם בד״ה מישחא) פירש שמדובר בשמן של בשמים שמתוקן לחופות, וכ״כ הערוך (ער׳ חף). וצ״ע מניין לרבינו האו״ז שמדובר בשמן ששמים על הגוף, שמפשט הגמ׳ משמע יותר שמדובר בסיכת הראש.
טו דעתו זו הובאה בתוס׳ בנדה (סו, ב ד״ה אם סמוך), בחולין (י, א ד״ה עד) ובב״ק (פב, א ד״ה ושתהא) בשמו.
טז מפרשנות רבינו בדעת ר״ת עולה שחפיפה היא רק בשיער הראש, אולם מרוב הפוסקים שהביאו את דעת ר״ת משמע שהחפיפה נצרכת בכל מקום שיער, ולאו דווקא בשיער הראש. כ״כ היראים (סי׳ קצב [כו]), הראב״ן (סי׳ שכו), הרמב״ן, הרשב״א, הריטב״א, הר״ן והמאירי (סו, ב), וכ״פ הב״ח (קצט ד״ה ושתהא) והש״ך (קצט ס״ק א). אולם הפרישה (קצט אות ד) כתב שמלשון הטור בשם ר״ת, משמע שמדובר דווקא בשיער הראש, וכ״כ בביאורי מהרש״ל לסמ״ג (ל״ת קיא) בדעת הסמ״ג. גם מהתוס׳ (שם) והמרדכי שבועות (סי׳ תשמח) משמע שמדובר בשיער הראש.
יז עי׳ בגירסא שם: **לא יחוף באדמה מפני שמשרת השיער**, ולא מוזכר שם במפורש ראשו, אולם בגמ׳ בביצה (לה, ב) הגירסא: **ראשו** כשציטטו משנה זו, ופשוט שדווקא בראשו נאסר הנזיר.
יח כ״כ תוס׳ (נדה שם סו, ב ד״ה אם).
יט רס״ג הובא גם בראב״ש (מקוואות סי׳ לז) ובעוד פוסקים.
כ עיין בתוס׳ (נדה שם סו, ב ד״ה אם; חולין שם י, א ד״ה עד) כיצד דחו הראיה מגמ׳ זו.
כא רבינו הביא הטעם להחמיר בשערות הראש משום החשש שמא יקשרו זה בזה, וכ״כ הרמב״ן (נדה שם), אולם ר״א מטול הביא בשם י״א (בקובץ ראשונים נדה ומקוואות עמ׳ שיח, ירושלים תשל״ג) שהחומרא בשיער הראש היא משום שנוח להקשר בו דברים חוצצים.

מיהו לאו ראיה היא מפני[61] שרבי׳ חננאל[62] ואמרי לה רבי׳ יצחק בר שמואל זצ״ל מוקי לה להיא דשחיטת חולין בטובל לתרומה דלא אצרכוהו[63] רבנן חפיפה, והכא איירי[64] רבא באשה לבעלה דחמירא, והצריכוה[65] רבנן חפיפה[כב]. ואף על גב דלא נהירא האי שינויא דאשכחן פרק קמא דנדה (יא, ב) דאחמור רבנן בבדיקה לטהרות טפי מבעלה. מיהו הא לאו קושיא היא, דלא אחמור רבנן בבדיקה לבעלה דאם כן לבו נוקפו ופורש, אלא אדרבה יש להביא ראיה מההיא[66] דרבא דצריכה חפיפה בכל הגוף כדפרישית לעיל.

ותו הביא ראיה ר״ת[כג] דאין חפיפה כי אם בשיער, דאמר[67] בסוף פרק[68] מרובה (ב״ק פב, א) **עשר תקנות תיקן עזרא, וקא חשיב שתהא אשה חופפת וטובלת. ופריך דאורייתא היא, דתניא** (ויקרא יד, ט) **ורחץ את בשרו, את הטפל לבשרו, ומאי ניהו[69] שערו. אמרי דאורייתא לעיוני ביה דילמא מיקטר, אי נמי דילמא מאיס[70] מידי משום חציצה, אתא הוא ותיקן חפיפה.** מדקאמר דילמא מיקטר[71] שמע מינה דוקא בשיער.

מיהו[72] לאו ראיה היא[73], דהא נמי מסיק **דילמא[74] מאיס מידי**, והיינו בגופה[75]. אי נמי יש לומר דנקט שיער משום דאתיא[76] מדרשא, וכל שכן גופה דהוי דאורייתא דכתיב להדיא בשרו.

ותו[כד] הביא ראיה[77] ר״ת (סו, ב), **דאמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה[78] מדיחה בית קמטיה.** ומדקדק דוקא קמטיה שרגיל להיות שם דבר חוצץ לפי שהוא מקבלו, אבל שאר בשר לא.

ואין זה ראיה, דאיכא למימר דרבותא נקט, דלא מבעיא שאר הבשר שצריך חפיפה, אלא קמטיה אצטריכא ליה דלא תימא בית הסתרים הוא[79] ובית הסתרים אינו צריך ביאת מים, קא משמע לן דמכל מקום דבר הראוי לביאת מים בעינן[כה]. מיהו[80] מדנקט מדיחה ולא נקט חפיפה משמע[81] דחפיפה לא שייכא אלא בשיער. מיהו הא אינו[82] ראיה.

הלכך הואיל והרב רבינו[83] שמעיה[כו] [84] והרב רבינו שמחה מויטרי[85] תלמידי[כז] רבינו שלמה ז״ל[86] פירשו בשם רבינו שלמה[כח] זצ״ל[87], וכן רשב״ם[88], וכן ה״ג, כולם שוים שצריכה חפיפה בכל הגוף, הלכך אשה בזמן הזה חופפת כל גופה[כט].

וצריכה אשה לחוף את[91] כל גופה בעת טבילתה.

וכשהיא חופפת לא תחוף, לא בנתר, ולא בחול[92], ולא בכל דבר שהוא מבלבל ונותק את השיער.

וכשהיא חופפת לא תחוף בכל דבר[89] המבלבל[90] ונותק את השיער, (סו, א) **דאמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר ולא**

61. ראיה היא מפני: **ד** ראי׳ מפני **ל** ראיה 62. שרבי׳ חננאל: **ל** ור״ח זצ״ל 63. אצרכוהו: **ל** אצרכוה **ק** אצרוכה 64. איירי: **א ק** אייתי 65. והצריכוה: **א ל** ואצרכוה **ק** ואצרוכה 66. מההיא: **ק** מההוא 67. דאמר: **א ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 68. בס״פ: **א ל ק** סוף פרק 69. ניהו: **א** מיהו **ד** נינהו 70. מאיס: **א ד ק** מאווס וכן בסמוך 71. מיקטר: **א ל** מיקטיר 72. מיהו: **ל** ומיהו 73. היא: **ק** חסר 74. דילמא: **א** דאמ׳ 75. בגופה: **ל ק** כגופה 76. דאתיא: **א ל ק** דאתי 77. ראיה: **ל** חסר 78. אשה: **ל** חסר 79. הוא: **ל ק** היא 80. מיהו: **א ל** ומיהו 81. משמע: **ק** שמע מיניה 82. אינו: **ל ק** אינה 83. רבינו: **א ק** חסר **ל** ר׳ 84. שמעיה: **ל** שמעי׳ זצ״ל 85. מויטרי: **ל** מויטרי זצ״ל 86. ז״ל: **ל ק** זצ״ל 87. זצ״ל: **ל** חסר 88. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 89. בכל דבר: **ל** בדבר 90. המבלבל: **ל** שמבלבל 91. את: **ט ה נ** חסר 92. בחול: **ה** בכחול

כב דעת ר״י הובאה בתוס׳ (נדה שם סו, ב ד״ה אם) ובתרומה (סי׳ קב). ועי׳ בתוס׳ (נדה שם; חולין שם) שהביאו חילוק אחר בשם ר״ת בין טהרות לנדה.

כג בתוס׳ (שם).

כד ראיה זו הובאה בתוס׳ (חולין וב״ק שם), ובראב״ש (שם).

כה כעי״ז כתבו לדחות ראית ר״ת התוס׳ (שם), אך כתבו שא״כ היה צריך לכתוב: ׳אפי׳ קמטיה׳, ומכיון שלא כתב כך יוצא שדווקא קמטיה צריכה לחפוף וכר״ת.

כו רבינו שמעיה הובא גם בראב״ש (שם), ובתוס׳ (נדה שם) כתוב: ר׳ שמריה.

כז ראה הערה ב.

כח הר״ן והרמב״ן (שם) כתבו שדעת רש״י שחפיפה היא במקום שיער, ואפשר שיש שם טעות בגירסא. ועי׳ גם בפירש״י לב״ק (פב, ב ד״ה חפיפה).

כט מסקנת רבינו להחמיר כרש״י וסיעתו, אומנם דעת רוב הראשונים כר״ת. כ״פ היראים (סי׳ קצב [כו]), הרמב״ן, הרשב״א, הריטב״א, הר״ן (סו, א), החינוך (קעה) ועוד, וכ״נ שפסק השו״ע (קצט, א). אומנם למעשה כתבו הראשונים רובם ככולם שיש להחמיר ולחפוף את כל הגוף, וזה מסיבות שונות. רבינו האו״ז כתב כך משום דעת רש״י ותלמידיו, וכ״כ התוס׳ בנדה (שם), הסמ״ג (שם) והב״ח (שם). הסוברים כר״ת (היראים, הרמב״ן, הר״ן) כתבו להחמיר משום שבמספר מקומות בגוף יש שערות, ולכן חופפים את כל הגוף. היו שהסבירו שהטעם הוא משום שצריכה לעיין בכל הגוף לפני הטבילה, לכן נהגו לחפוף את כולו (ר״ן). ר״ת בספר הישר (שם) כתב שמחמירים משום החשש שתמצא דבר חוצץ לאחר שטבלה, ובמקרה זה אם חפפה קודם את כל הגוף לא צריכה לחזור ולטבול.

בחול[ל], נתר מקטף חול מסריך[לא]:

(שסב) לשון אבי העזרי[א] (סי׳ תתקצא), תנן פרק בתרא דמקוואות (פ״י, ה) **כל ידות הכלים שהן ארוכים ועתיד לקוצץ[2], מטבילין[3] עד מקום מידה[ב]. ר׳ יהודה אומר עד שיטבול את כולו[4] מפני החתך[ג]**, ודוגמתו פרק בהמה המקשה[ד] מייתי לה (חולין עג, א) **וגרסינן דברי ר׳ מאיר, ר׳ יהודה אומר כו׳[5], ומפרש התם דר׳ מאיר משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי.**

וקשה לאב״י[6] העזרי[ה] כיון דמקפיד עליו לחותכן ולקוצן[7] הוה ליה במקום שרצה לקוצן מיעוטן[ו] המקפיד, וקיימא לן פרק בתרא דנדה (סז, ב), ופרק קמא דעירובין (ד, ב), ופרק קמא דסוכה (ו, ב), ופרק הערל (יבמות עח, א), **דגזרו על מיעוטו[8] המקפיד משום רובו המקפיד.** ונראה בעיני[ח] דיש לחלק דחציצה לא שייכא אלא בדבר שאינו מגופו, ונראה לכולם כגון בצק שתחת הצפורן, ומקפיד אפילו כנגד הבשר[ט], אבל צפורן[9] עצמה בלא בצק, אפילו גדולה שעתיד לחותכה ופורחת ועולה[10] מכנגד הבשר אינה חציצה[י] [11]. ולר׳ מאיר מטביל עד מקום שעתיד לקוץ, ולר׳ יהודה מטביל את כולו, וכן בשערו העומד ליגזז[יא], והלכה כר׳ יהודה[יב].

ועל דרך זו יש לפרש כל חציצות השנויים[12] פרק ט׳ ופרק י׳ דמקוואות. וכן הא דאמר[13] בנדה פרק בתרא (סו, ב) **דעצם בין שיניה חוצץ מפני שאינן[יג] מגופה, וגם[יד] [14] יתכן שנראה מבחוץ במקום שתחוב.** וכן בהדחת קמטים חיישינן[15] דילמא דבוק שם דבר חוצץ, מה שאין כן בידות הכלים וצפורן. (סז, א) **ואמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ, שעל גבי העין**

1. לשון אבי העזרי... אבי העזרי: **ל** חסר 2. לקוצץ: **א** לקוצן **ד** לקוצצן 3. מטבילין: **א ד** מטבילן 4. כולו: **ק** כולן 5. כו׳: **ק** וכו׳ 6. וקשה לאב״י: **א** וקש׳ לי אב״י 7. ולקוצן: **ק** ולקוצץ וכן לקמן בהטיות השונות 8. מיעוטו: **א ד** מיעוטן 9. צפורן: **ק** בצפורן 10. ועולה: **ק** ועוברת 11. חציצה: **ק** חוצצת 12. חציצות השנויים: **א ק** חציצת השינויים 13. דאמר: **א** דאמ׳ **ק** דאמרינן וכן להלן 14. וגם: **א ל** חסר **ד** [שפיר] ר׳ ביאורים 15. חיישינן: **א** חייש

ל בחול - גי׳ רבינו וכן בגמ׳ לפנינו הגירסא: **בחול**, וכן גרסו בה״ג (סי׳ מא עמ׳ תמא) והר״ן (שם), אולם בערוך (ער׳ עפר; ער׳ אהל), ברמב״ם (מקוואות פ״ב, יח) ובעוד פוסקים הגירסא: **אהל**, וכ״כ הב״י והשו״ע (קצט, ב).

לא דין זה הובא בפוסקים, ונפסק להלכה בשו״ע (קצט, ב).

א סי׳ זה כולו מהראבי״ה בלשונו, הובא בקיצור גם במרדכי (הל׳ מקוואות סי׳ תשנ-תשנא). ועי׳ שנו״ס שסימן זה לא נמצא בכת״י **ל**.

ב כלומר, מטביל עד מקום שמתכוון לקצוץ, ולא צריך להטביל את כל יד הכלי.

ג במשנה שם לא הוזכר טעמו של ר׳ יהודה ׳מפני החתך׳, אולם בתוספתא מקוואות (פ״ח, א) מובא שקשרי בעה״ב שאין מקפיד עליהן או של עני אינם חוצצים, ור׳ יהודה אומר שצריך להטביל את כולן מפני החתך.

ד בראבי״ה יש כאן תוספת: ״לא נצרכה אלא למקום חתך, ובפרק בהמה המקשה״, והחיסרון כאן ניכר.

ה כן הקשו גם הר״ש (מקוואות פ״י, ה), הרא״ש (מקוואות סי׳ ל) והר״ן (חולין עג, א).

ו נראה דצ״ל: **לחותכו ולקוצו**, וכן בהמשך, וכ״ה בראבי״ה.

ז נראה שצריך לגרוס: **מיעוטו**, וכן בהמשך, וכ״ה בראבי״ה.

ח הר״ש (שם) והרא״ש (שם) כתבו להסביר, שבבית הסתרים שבכלים אין חציצה, וכ״כ הט״ז (רב ס״ק ט).

ט עי׳ ב״י ושו״ע (קצח, ח).

י וכ״פ המרדכי (שבועות סי׳ תשנא) בשם הראבי״ה (בשם הגאונים), האשכול (מקוואות עמ׳ קנג), התרומה (סי׳ קד), הרוקח (סי׳ שעו), הסמ״ג (ל״ת קיא) ועוד, וכ״פ השו״ע (קצח, כ). וע״ע בראב״ן (סי׳ שכו) שפסק שבכה״ג הוי חציצה, וכ״פ הב״ח (קצח, יט). הרמ״א (שם) החמיר בענין הצפרנים, אלא שהמפרשים דנו האם זה מדינא או כחומרא, וע׳ בט״ז (שם ס״ק כא). לעומת זאת הש״ך (שם ס״ק כה) הביא דעת הראב״ד שהחמיר מדינא, ולכן פסק שתטבול שנית אם יש לה אפשרות. וראה דברי רבינו לקמן (שסג, יא), שכתב שראוי להחמיר.

יא הפת״ש (קצח, יב) הביא תשובת חת״ס (יו״ד ח״ב סי׳ קצה) בעניין שיער ארוך העתיד להקצץ, שלשואל היה נראה להחמיר בזה, משום חציצה. אולם החת״ס פסק להקל, משום שלא אומרים כל העומד להקצץ וכו׳ אלא כאשר עומד להיקצץ מיד, אך כאן הנשים מקפידות לקצוץ השיער רק לאחר בעילת המצווה, ולא הזכיר שם דברי רבינו כאן.

יב בענין ידות הכלים פסק הרמב״ם (בפיהמ״ש ובהלכות מקוואות פ״ג, כה) כר״מ, וכן פסקו הרע״ב, הטוש״ע (רב, ט) והב״ח (שם, ד), ודלא כראבי״ה ורבינו.

יג צ״ל: **שאינה**.

יד בנדפס הוסיף: **שפיר**, אומנם בראבי״ה גרס: **וגם**, וכ״ה בכת״י ק. והמשמעות שיש ב׳ סיבות שהעצם חוצצת: 1) שאינה מגופה (בניגוד לשיער ולציפורן), 2) שהדבר נראה מבחוץ כמו הבצק שתחת הציפורן.

חוצץ[טו].

וצריך לפרש הא דפליגי ר׳ מאיר ור׳ יהודה כגון שהיד כתיקונה[16] ולא נשברה, אלא שארוכה ביותר, כההיא (מקוואות פ״י, ה) **דשלשלת דלי דקתני בהדיא שמפורש שיעורו. אבל אם הכניס היד שלא כדרכו**[17], **שהפכו ועתיד להסירו ואינו מגוף הכלי, או נשבר דהשתא לא הוה**[18] מגופו, וגם נראה לעיני כל, חוצץ. דתנן פרק בתרא דמקוואות (פ״י, א) **כל ידות [הכלים]**[19] **שהכניסן כדרכן או שהכניסן שלא כדרכן**[טז] **ולא מרקן, או שמרקן ונשברו, הרי אלו חוצצין. פירוש לא מרקן, שלא תיקנן בתוכו כל הצורך ולא גמר**[יז], כמו[20] (יומא פו, א) **מיתה ממרקת**, וכמו (שם לא, ב) **מירק אחר שחיטה על ידו**[21].

ידות הכלים שתקועין כדרכן ואין עתיד להוציאן עוד ולהכניסן[22] פעם אחרת, אף על פי שארוכין יותר מדאי[23] ועתיד לקוץ מקצתן, וכן[24] ציפורן שאין בצק תחתיה אף על פי שהיא גדולה שעתיד[25] לחותכה, ופורחת ועוברת מכנגד הבשר, אינן[26] חוצצין.

ומה שחלקתי[27] בין נראה מבחוץ ללא נראה, מסתייעא מילתא כנראה[יח] [28] מדתנן שלהי מסכת מקוואות (פ״י, ח) **חץ שהיה**[יט] **תחוב באדם, בזמן שהוא נראה חוצץ. פירוש, דמסתמא אז מקפיד במיעוט כזה. ואם אינו נראה, טובל ואוכל בתרומתו. פירוש, אם האדם טמא מת, אף על פי שהחץ טמא מכוחו, טומאה בלועה לא מטמאה, כדתנן לעיל מינה**[29] (שם) **בלע טבעת טמאה, טובל ואוכל בתרומתו**, ומייתי לה פרק בהמה המקשה (חולין עא, ב).

ותניא שלהי מקוואות (תוספתא פ״ח, ד) **הנכנס לו קוץ**[כ] **ביריכו**[30], **ר׳ יהודה**[כא] **אומר אינו חוצץ, וחכמים אומרים חוצץ. במה דברים אמורים**[כב] **בשל מתכת, אבל בשל עץ חוצץ. ואם קרם עליו העור**[31] **מלמעלה, הכל מודים שאינו חוצץ, שכל הבלוע באדם ובבהמה ובחיה ובעוף**[32] **טהורין**. פירוש, כי בלוע לענין טומאה ולענין חציצה שוין[33], דבפרק בהמה המקשה (חולין שם) מוכיח דכל בלוע הוה ליה כמאן[34] דליתא[35] כלל, שנתעכל וטריף בבית[כג] [36] הסתרים[כד]. וכן משמע בסיפא דהאי ברייתא, (תוספתא שם) **דמסיים נכנסו צרורות וקיסמין בסידקי רגליו מלמטה, ר׳ עקיבה אומר אינו חוצץ, מפני שהוא בית הסתרים.**

ורבינו יצחק דסימפונט זצ״ל פירש במשניות שלו[כה], מתניתין או בשל מתכת ורבנן, או בשל עץ ודברי הכל[כו]. וטעמא דמתכת אינו מודבק עם הבשר, הלכך עיילי ביה מיא ולא חייץ. פירוש אחר[כז], מתכת לא מפיק ליה[37] דילמא מיית, הלכך לא חייץ, אבל בשל עץ דקפיד עליה לאפוקי חייץ. ורבנן[כח] סברי מתכת נמי

16. כתיקונה: **א ק** נתקנה 17. כדרכו: **א ק** כדרכן 18. הוה: **א ק** הוי 19. [הכלים]: **א ק** חסר 20. כמו: **ד** כמו יומא 21. על ידו: **א ק** חסר 22. ולהכניסן: **ט** ולהכניס **ה נ** להכניסן 23. מדאי: **ו ב נ** מדיי 24. וכן: **ה נ** וכל 25. שעתיד: **ב** ועתיד 26. אינן: **ה ב** אין 27. שחלקתי: **א ק** שחלקתו 28. כנרא׳: **א** בנראה

29. מינה: **ק** מיניה 30. הנכנס לו קוץ ביריכו: **א** הנכנס לקוץ חץ ביריכו **ק** הנכנס לקוץ חץ ליריכו ר׳ ביאורים 31. עליו העור: **ק** עליה עור 32. ובעוף: **א** חסר **ד** [ובעופות] 33. שוין: **א** שמן **ק** שוון 34. כמאן: **ק** כמו 35. דליתא: **א ק** דליתיה 36. בבית: **א ק** מבית 37. ליה: **ק** חסר

טו ואמר שמואל... חוצץ - צ״ע כיצד משפט זה קשור לכאן, ואפשר שהכוונה שהכחול שעל גבי העין חוצץ משום שאינו מגופה ונראה מבחוץ כמו הבצק בציפורן.

טז במשנה לפנינו: **שהכניסן שלא כדרכן או שהכניסן כדרכן** וכו׳, וגי׳ זו מתוקנת הרבה יותר.

יז וכן פירש״י (שם ד״ה ומירק אחר) וכן ברע״ב. ועי׳ רמב״ם (בפיהמ״ש שם) כיצד פירש.

יח בנראה: בראבי״ה ליתא.

יט במשנה לפנינו הגירסא: **שהוא**.

כ ר׳ שנו״ס. לקמן בסי׳ הבא (שסג, יא) גרס ג״כ: קוץ, וכן ברשב״א (תוה״ב הקצר ב״ז סוף ש״ז), אולם הב״י (קצח, יא) גרס שם: חץ, וכן הב״ח (שם, יב), וכך הגירסא בתוספתא לפנינו. וראה בראב״ש (הל׳ מקוואות סי׳ כז) שהזכיר גם חץ וגם קוץ, וכן כתבו עוד ראשונים, וכ״כ השו״ע (שם). ואולי כך יש לפרש את גי׳ כתה״י כאן שכתבו גם קוץ וגם חץ.

כא בתוספתא לפנינו הגירסא: **רבי**.

כב לכאורה הכוונה לדעת ר׳ יהודה שאמר: ׳אינו חוצץ׳, אך לרבנן גם חץ מתכת חוצץ.

כג וטריף בבית, בראבי״ה: **ועדיף מבית**, ועי׳ שנו״ס.

כד בגמ׳ בחולין (שם) מדובר בבלוע שנחשב כמעוכל לעניין טומאה, ומזה למד הראבי״ה לעניין חציצה.

כה ר׳ יצחק בן מלכיצדק (ריבמ״ץ) מחכמי איטליה, התכתב עם ר״ת, כתב פירוש למשניות סדר זרעים וטהרות. פירושו לזרעים מצוי בידינו, אך פירושו לטהרות לא נמצא, אולם נזכר בכמה ראשונים.

כו כלומר דין המשנה שחץ הנראה חוצץ יתפרש לדעת רבנן הסוברים בברייתא שגם מתכת חוצץ, או גם לדעת ר׳ יהודה והמדובר בחץ מעץ.

כז שני פירושים אלה לכך שמתכת אינו חוצץ הובאו גם בר״ש (מקוואות פ״י, ח).

כח נראה שסברת חכמים היא, שמכיון שניתן להוציא את החץ עם הזמן בלי שיסתכן, הוי חציצה.

קפיד עליה לאפוקי, עכ״ל[כט].

ומיכן[ל] [38] אני דן על השיער המדובלל [שנעשה] בלילה[לא] [39] מחמת שד, ונקטינן שהוא סכנת נפש לגלחו, שאינו חוצץ, כדנפרש לקמן[לב]. מכל מקום שמעינן מינה כדפרישית, דידות כלים[40] עדיפי מחץ, כיון שדבוק לגמרי והוא ממנו.

ודאית דבוקין[לג] של מעלה בקרימת העור לא מעכב דהוה[41] כבית הסתרים. כדתנן פרק בהמה המקשה (חולין עב, א) **הוציא העובר את ידו וחתכה כו׳ הבשר טהור**, ועלה פריך בגמרא[לד] (שם, ב) **טומאת**[42] **בית הסתרים היא ולא מטמאה**[לה] קרם העור מלמעלה, וכן לגבי בגד דמייתי עלה[לו].

ותניא פרק ו׳ דמקוואות (תוספתא שם ה״ד) **האגד שעל גבי**[43] **המכה**[לז] [44] **והקשקש שעל גבי**[45] **השבר והשיראים והנזמים והקטלאות, ארוכין**[לח] **חוצצין, רפויין אין**[46] **חוצצין. ר׳ שמעון שזורי אומר בית הסתרים באשה**[לט] **חוצץ, ובאיש אינו חוצץ. ותנן** (פ״ט, ג) **אלו שאין**[47] **חוצצין, קילקי**[מ] **הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש. ר׳ אליעזר אומר אחד האיש ואחד האשה, כל המקפיד עליו חוצץ, שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ.** ונראה לי דהלכה[48] כר׳ אליעזר[מא] שכמה משניות וברייתות מסייעין ליה. ואין לך בית הסתרים גדול מידות הכלים וצפורן במקום דיבוקו אף על פי שעתיד לקוצו נראה[49] לי דאפילו [הכי][50] בלוע הוי, הלכך אינו חוצץ[מב].

ופרק ז׳ דמקוואות תניא (תוספתא שם ה״ג) **כל ידות הכלים שהכניסן כדרכן, הרי אלו אינן חוצצין.** פירוש אף על פי שתקועין לתוכו כדרך שמכניסין יד בקורדום ובמחבת. ומסיים התם, **נתן זפת ושעוה, בין במקום**[51] **הנקב בין במקום**[52] **הנצוק, אינן חוצצין.** פירוש, כי רגילים האומנים להשים זפת[53] תחתיו כדי להדביקו שקורין שולדי״ר[54], וכן עושין כשיוצקין לתוכו טבעות, כדכתיב (שמות לז, ג) **ויצק**[מג] [55] **ארבע טבעות, וזה פתרון**[56] נצוק.

ותניא (שם, ג-ד) **וכל ידות הכלים שנשתברו, כגון יד המגל ויד הסכין, אם משמשין מעין מלאכתן**[57]

38. ומיכן: ק ומכאן 39. [שנעשה] בליל׳: א כן בלליה ק בלילה 40. כלים: ק הכלים 41. דהוה: א ק דהוי 42. טומא׳: א ק טומאה 43. שעל גבי: ק שעל 44. המכה: ד (בהמה) [המכה] 45. והקשקש שעל גבי: ק והקשקשת של 46. אין: א ק אינן 47. שאין: א שאינן 48. דהלכה: ק הלכה 49. נראה: ק ונראה 50. [הכי]: א ק חסר 51. במקום: א מקום 52. במקום: א ק מקום 53. זפת: א ק חסר 54. שולדי״ר: ק שילדו״ר 55. ויצק: ד ויצוק 56. פתרון: א ק פתרונו 57. מלאכתן: א מלאכתו

כט מהסבר ר״י דסימפונט משמע שמדובר בברייתא בחץ הבולט מבחוץ. ועי׳ ב״י (קצח, יא) שדן בזה, והביא שתי אפשרויות להסביר הברייתא כשמדובר שהחץ נראה מבחוץ. וכתב שכן היא דעת הסמ״ג (ל״ת קיא), התרומה (סי׳ קה) והמרדכי (שבועות סי׳ תשמז). וכתב עוד, שמפשט לשון הרמב״ם (מקוואות פ״ב, ח), הרא״ש (מקוואות סי׳ כז) ורבינו ירוחם (נכ״ו ח״ה רכה, א) שהביאו רק לשון המשנה עולה שהבינו שהתוספתא מדברת בשאינו נראה מבחוץ. וע״ע בש״ך (שם ס״ק יז) במה שחלק על הב״י בהבנת הרמב״ם והרא״ש, ועי׳ ברע״א (שם ס״ק ה) מה שתירץ. השו״ע (קצח, יא) פסק לחלק בין נראה לשאינו נראה, ועי׳ ש״ך (שם ס״ק טז).

ל ר״ל מההסבר השני של ר״י דסימפונט, שכאשר יש סכנה בהוצאת הדבר אין בזה חציצה. בראבי״ה הגירסא: **מרבו אני דן**, ולא: **ומכן אני דן**, והעיר שם המהדיר שאולי צ״ל: **ומדבריו אני דן**.

לא במרדכי (שם) גרס: **כלילות**.

לב בהמשך הסימן.

לג בראבי״ה גרס: **וראיית דיבוקו**, והלשון כאן קצת משובשת, וכן העיר עה״ג בנדפס.

לד קושית הגמ׳ היא על המשך המשנה, במקרה שהעובר הוציא ידו, שחטו את אמו ואח״כ חתכו את יד העובר, שבשר העובר שבמעי הבהמה טמא, הואיל ונגע ביד הנחשבת לנבילה.

לה בראבי״ה יש כאן תוספת: **והתם נמי**.

לו הגמ׳ שם מביאה מחלוקת תנאים בעניין בגד טמא מדרס, שחילקו אותו לשתים, ובכל חלק אין שיעור טומאה, אם טמא טומאת מגע מדרס, שהרי נגע קודם בחלק השני.

לז בתוספתא שבגמ׳ הגירסא: **המזבח**, והגר״א גרס: **המכה**, וכן הוא בכת״י א וק, ר׳ שנו״ס.

לח ארוכין - הגר״א גרס: **אוצין**, והכוונה לאדוקים. וכן גרסו הרבה ראשונים: רמב״ן (שבת נז, ב), רשב״א (שם) ורא״ש (חולין פ״א סי׳ יב). וכן גרס בב״י (קצח, כג) ובשו״ע (שם), וע״ע ברמב״ם (מקוואות פ״ב, ד). בראבי״ה הגירסא: **אדוקין**. בדברי רבינו האו״ז טעות ובמקום: ׳אדוקין׳ הועתק: ׳ארוכין׳. אומנם בהע׳ עה״ג תיקן המהדיר: ׳אוצין׳, ור׳ עוד בהל׳ שבת (סי׳ פד) שם גרס רבינו: ׳הוצין׳, ופירש שהכוונה למהודקים.

לט הגר״א גרס כאן: **׳שבנשואות חוצץ ובפנויה אינו חוצץ׳**, וכן הגירסא בטור, בב״י ובשו״ע (קצח, ו).

מ פירוש: שערות קשורות וסבוכות.

מא הרמב״ם (בפיהמ״ש שם ובהל׳ מקוואות פ״ב, ג) פסק דלא כר״א, וכן פסק השו״ע (קצח, ו) לחלק בין איש לאישה (נשואה).

מב נראה שלהסבר זה ההיתר של ידות הכלים נובע מכך שהלכה כר׳ אליעזר, ונראה שהפוסקים דלא כר׳ אליעזר יפרשו שכאן בכל זאת התירו, משום שאין מי שמקפיד על כך.

מג בפסוק כתוב: **ויצק לו**, וכן הוא בראבי״ה.

ראשונה אינן חוצצין, ואם לאו חוצצין. מגל שנשברה[58] **ידה [מן השפה] (מטפח)**[מד 59] **ולפנים אינה חוצצת, מפני שהיא כבית**[60] **הסתרים, [מן השפה] (מטפח)**[מד59] **ולחוץ אם משמשת מעין מלאכה ראשונה אינה חוצצת, ואם לאו חוצצת וכו׳**[61]. וטובא קתני התם דבית הסתרים אינו חוצץ[מה]. ובבית הסתרים שבגוף האשה בהא פליגי ר׳ אליעזר[62] ורבנן.

ומן הראיות הללו דעתי נוטה כמו כן להתיר לטבול זב או זבה אם שיער שלהם מדובלל[63] ומודבק[64] יחד כעין לבד, שקורין בלשון אשכנז יילק״ש ובלשון לעז פלטרי״ד[מו], ולקותא [65מז] על ידי שד, ונקטינן דסכנת נפשות הוא אם יגזוז[66] אותם. חדא[מח], כדפרישית[67] לעיל גבי חץ של מתכת. ותו, דקיימא לן (סז, ב) דשלש נימות הקשורות אינן חוצצות, דלא מיהדק ועיילי ביה[68] מיא, וכל שכן יותר משלש. ואפילו אם נחלק בין מדובלל לקשור ונדונם כחדא חתיכה של לבד, הוה ליה בלוע, ועדיף מבית הסתרים.

ותו, כיון דמפני הסכנה אי אפשר לגלחם, היינו רביתיה ולא חייצי. כדאמר פרק הערל (יבמות עח, א) **וכי תימא משום דר׳ יצחק, דאמר ר׳ יצחק דבר תורה**[69] **רובו ככולו**[מט], **והא (רב) [אמר רב כהנא]**[70] **לא שנו אלא רובו אבל כולו חוצץ אפילו אם אינו מקפיד. ומשני שאני עובר דהיינו רביתיה. ואף על גב דלאו ירך אמו הוא**[נ], ואפילו כולו אינו חוצץ, ולא גזרו ביה רבנן, וכל שכן שערו שאינו עומד ליגזז דרביתיה הוא וחשיב כגופיה. דעד כאן לא פליגי רבן שמעון בן גמליאל ורבנן בפרק קמא דסנהדרין (טו, א) ופרק השולח בגיטין (לט, א)[נא] אלא בשערו העומד ליגזז. אבל בשאינו עומד ליגזז, בין מחמת קטנותו בין מחמת סכנה, לכולי[71] עלמא נחשב כגופו לדין מעילה. והוא הדין לחציצה דהוה[72] דכוותיה כאבר הנדבק לחבירו וכאצבעותיה[נב] כיון שאי אפשר לקוצן[73]. אף על גב דברצונה[74] לא ניחא לה[75] בהו, השתא מיהא רביתיה[76] הוא[77], ואין בו אפילו איסור דרבנן לדונו כרובן שאינו מקפיד[נג].

ולא אזלינן בתר רובא דאינשי[78] אלא בתר דידיה, דתנן פרק ט׳ דמקוואות (מ״ו) **ר׳ יוסי אומר של בנאים מצד אחד ושל בור משני צדדין**[נד]. ומייתי לה פרק אלו קשרים (שבת קיד, א) [נה] (מקוואות שם, ז) **זה הכלל**[79] **כל המקפיד עליו חוצץ, שאינו מקפיד אינו חוצץ.** ותנן לעיל מינה (פ״ט, א) ומייתי לה ריש פרק במה אשה (שבת נז, א) **אלו חוצצין באדם, חוטי צמר ופשתן**[80], **והרצועות שבראשי הבנות. ר׳ יהודה אומר של צמר ושל שיער אין**[81] **חוצצין, מפני שהמים באים בהם.** ורבנן לא פליגי בשל שיער, דלא דמי לנימא[82] אחת קשורה דחוצצת, דקשורה שאני, והיילק״ש אינם קשורים, וקצת דמי לארוג.

ותנן (פ״ט, ד) **צפורן המדולדלת אינה חוצצת,** ובתוספתא תניא (פ״ו, ה) **ר׳ יהונתן**[נו 83] **בן יוסף**[84] **אומר צפורן שפירשה רובה אינה חוצצת,** וליכא התם מאן

58. שנשבר׳: **א** שנשתברת 59. [מן השפה] (מטפח): **א ק** מטפח ר׳ ביאורים 60. כבית: **א** בבית **ק** בית 61. וכו׳: **ק** חסר 62. ר״א: **א** ר׳ אלעזר 63. מדובלל: **ק** מדולל 64. ומודבק: **א ק** ומדובק 65. ולקותא: **ק** ולקות 66. יגזוז: **ק** יגזזו 67. חדא כדפרישית: **ק** כמו שפרשתי 68. ביה: **ק** בהו 69. תורה: **ק** חסר 70. והא (רב) [אמר רב כהנא]: **א** והא רבא **ק** והאמר רבא 71. לכולי: **א ק** דכולי 72. דהוה: **א ק** דהוי 73. לקוצן: **ק** לקוצץ 74. דברצונה: **א** דברצונן **ק** דברצונו 75. לה: **א ק** ליה 76. רביתי׳: **א** רבותיה **ק** רבותא 77. הוא: **ק** חסר 78. דאינשי: **א ק** דאינשא 79. הכלל: **א ק** הכלל התם 80. ופשתן: **א ק** פשתן 81. אין: **א ק** אינן 82. לנימא: **א ק** לנימה 83. יהונתן: **ד** (יהונתן) [יוחנן] ר׳ ביאורים 84. בן יוסף: **ק** חסר

מד ר׳ שנו״ס. בתוספתא לפנינו הגירסא: **מסטה**, והגירסא בגר״א (שם): **מן השפה**, וכן בסמוך. המהדיר בנדפס עה״ג הפנה לפי׳ הר״ש במקוואות (פ״י, א) וגם ממנו נראה שיש לתקן ולג׳: **משפה**.

מה כ״כ גם הר״ש (מקוואות פ״י, ה) הרא״ש (מקוואות סו״ס ל) והט״ז (רב ס״ק ט), שבבית הסתרים שבכלים אין חציצה.

מו דין זה הובא גם במרדכי (שבועות סי׳ תשנא) בשם הראבי״ה ובאגור (סי׳ אלף ושצ) בשמו, וכן בהגהות שע״ד (הל׳ נדה סי׳ יב ד״ה וצריכה לבדוק), ונפסק ברמ״א (קצח, ו).

מז כנראה הכוונה למעין לבד ממנו עושים מגבעות.

מח בראבי״ה ל״ג: **חדא**, ועי׳ שנו״ס.

מט בגמ׳ לפנינו הגרס׳: ״רובו ומקפיד עליו חוצץ, רובו שאינו מקפיד אינו חוצץ״.

נ עי׳ תוס׳ יבמות (עח, א ד״ה אלא).

נא בשני המקומות הובאה מחלוקתם בענין מקדיש עבדו, האם מועלים בשערו העומד להיגזז.

נב בראבי״ה הגרס׳: **כאצבע יתרה**.

נג עי׳ גיליון מהרש״א (קצח, א) ושיורי טהרה (קצח, יט).

נד במשנה שם מדובר בדברים הנדבקים בבגד אם חוצצים, ומוכיח הראבי״ה משם שהולכים לפי האדם, שהרי יש חילוק בין בנאים (כלומר, תלמידי חכמים) לבור.

נה בראבי״ה נוסף כאן: ״ותו מפליג התם בין זפטים ליוצרים״.

נו יהונתן - ר׳ שנו״ס שבכה״י הגי׳: **יהונתן**. בנדפס תיקן והוסיף בסוגריים מרובעות: **[יוחנן]** משום שבתוספתא לפנינו הגירסא היא: **ר׳ יוחנן**. אולם במרדכי (שבועות סי׳ תשמז) גרס: **ר׳ יונתן**, וכן בראש״ש (מקוואות סי׳ כו), בב״י (קצח, כא-כב) ובב״ח (שם, כ), וכן הגיה הגר״א בתוספתא, ולכן כך קבלנו את גירסת כתה״י **א וק: יהונתן**.

דפליג עלה[85], ויתכן דלא פליג נמי אמתניתין, ורפיא בידי אמאי נקט רובה[נז].

ותניא התם כשות[נח] של גדול שאינו מקפיד עליה, והאבר והבשר המדולדלין, אינם[נט] חוצצין. ופירוש כשות לא אתברר לי שפיר, וגם לרבותי מפרשי[86] המשניות[ס].

וקמסיים התם (שם) **כל החוצצין[87] בכלים[סא], חוצצין בפרה[סב] ובגר[88] בשעת טבילה, ובחולין אינם חוצצים.** פירוש, בטבילת פרה אדומה. והספרים שכתוב בהם בנדה טעות סופר הוא, דבעלה נמי חולין הוא, כדאיתא פרק השוחט (חולין לא, א). ופרק החולץ (יבמות מז, ב) גרס **כל דבר שחוצץ בטבילה, חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה,** ולא הוזכר שם חולין.

וחקרתי כי יש נשים שיש להם אותן יילקי״ש[89] שכתבנו לעיל, וטובלות בהם. והנח להן אם אינן נביאות בני[90] נביאות הן, שגדלו בין חכמי[91] תורה, ואי אפשר שלא שאלו מהם. גם[92] בעיר קלוניא שהיה דר אבא מרי, שם נוחו עדן ושאר חכמים, ידעתי בבירור שהיו טובלות בענין[93] זה, לא שמעתי פוצה פה ומצפצף. ולא נתתי אז לבי לדון לפניהם ולדעת דעתם, אך עתה בזקנותי נשאלתי על זאת, ונראה בעיני להתיר. ואמרינן בירושלמי (יבמות פ״ז ה״ג)[סג] **אם ראית הלכה רופפת ראה האיך[94] הציבור נוהג, אף כי אין זו הלכה רופפת.** אבי העזרי[1].

זב או זבה אם שיער שלהם מדובלל ומודבק[95] יחד כעין[96] לבד ולקותא דידהו על ידי (שר[סד]) [שד[97]], ונקיטינן דסכנת נפשות הוא אם יגזזו[98] אותו, אינו חוצץ.

(שסג) [א] אמר רבין[1] (סו, ב) **בר רב אדא א״ר יצחק מעשה בשפחתו של בית[2] רבי שטבלה ועלתה ונמצא[3] עצם בין שיניה, והצריכה רבי טבילה אחרת.** פירש רשב״ם[א] [4] שטבלה לנדתה לטהרות, דהא שפחתו של רבי[5] לא היתה צריכה לבעל, שאינה[6] אשת איש[ב], אלא מתעסקת בטהרות[7] היתה. ומיהו הוא הדין לשאר נשים להיות מותרות לבעליהן, ולבתולה כשהיא טובלת בשעת כניסתה לחופה, צריכה לפרכס את ראשה ולנקר את שיניה כדי שלא ימצא בהם עצם ובשר[ג], ותגלחת צפורנים כדי לנקר מן הזבל שלא יהא

85. עלה: **ק** עליה 86. מפרשי: **ק** ופירושי
87. החוצצין: **א ד** החוצץ 88. ובגר: **ק** ובגד
89. יילקי״ש: **א ק** יילקש 90. בני: **ק** בנות 91. חכמי: **ק** חכמים ולומדי 92. גם: **ק** וגם 93. בענין: **א** כעיניין
94. האיך: **א ק** היאך 95. ומודבק: **ה** ומדובק **ב** או מדובק 96. כעין: **ב** כמין 97. (שר) [שד]: **ב ה ו ט נ** שר
98. יגזזו: **ט ה** יגוזו

1. רבין: **ל** רבא 2. בית: **ק** חסר 3. ונמצא: **ל** ונמצא לה
4. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 5. ר׳: **ל** בית ר׳ 6. שאינה: **ל** שהרי אינה 7. בטהרות: **ל** חסר

נז מדברי הראבי״ה משמע לכאורה שגם מיעוטה אינה חוצצת. הב״י (שם) האריך בברור החילוק בין רובה למיעוטה, והביא שני הסברים: 1) כשהציפורן נעקרה ברובה קל להסירה ביד, ואם אינה מסירה אותה מוכח שאינה מקפדת, ולכן לא הוי חציצה. אולם, כשנעקרה מיעוטה קשה להסירה ביד, ואין ראיה שאינה מקפדת. 2) מדובר בחציצה הנדבקת ע״ג הציפורן, וכשהציפורן נעקרה ברובה, כאילו נעקרה כבר לגמרי, ואין כאן חציצה. עי׳ בד״מ (אות ח) שדחה הסבר זה, ועי׳ בדרישה (אות ה). וע״ע בט״ז (ס״ק כב) שהביא טעם נוסף. להלכה, הרמב״ם (מקוואות פ״ב, יד) כתב לשון המשנה, ועי׳ ב״י וב״ח (שם) בהסבר הרמב״ם. השו״ע (קצח, כא) פסק לחלק בין רובה למיעוטה. ועי׳ ש״ך (ס״ק כו-כז).
נח הגירסא בתוספתא לפנינו: **כתות,** אולם הגר״א גרס שם כרבינו.
נט כן היא הגירסא בתוספתא לפנינו, וכן גרסו הר״ש (מקוואות פ״ט, ד) והסמ״ג (סי׳ רמח, עשין רמב), אולם רוב הראשונים גרסו: **אבר ובשר המדולדלין חוצצין.** וכ״כ הרמב״ם (מקוואות פ״ב, ב), הרא״ש (מקוואות סי׳ כו) והמרדכי (שבועות סי׳ תשמז), וכן בב״י (קצח, כב).
ס ראה לקמן (סי׳ שסג, יא) שפירש רבינו האו״ז בשם ר״י דסימפונט שהכוונה לדבר לח ששמים אותו לנשרפים (על כוויות). וברע״ב (מקוואות פ״ט, ד) פי׳ ביחס לכשות של קטן, שהכוונה לשיער היוצא שלא כדרכו.
סא הגר״א גרס: **בכהנים.**
סב בתוספתא לפנינו הגרס׳: **בנדה,** ולהלן דן הראבי״ה בזה.
סג וכ״א בירושלמי פאה (פ״ז ה״ה) ומעשר שני (פ״ה ה״ב).
סד לכאורה יש כאן ט״ס או טעות דפוס, וצריך לגרוס: **שד,** וכך תיקנו הגי׳.
א דברי הרשב״ם הובאו בקיצור בראבי״ה (ח״א סי׳ קפה).
ב הר״ש (מקוואות פ״ח, ה) כתב בתירוץ ראשון ששפחת רבי היתה אשת איש.
ג לדעת הרשב״ם לא רק עצם חוצצת, וכמעשה של שפחת רבי, אלא גם בשר ושאר דברים. וכ״כ הראב״ן (סי׳ שכו), הראב״ד (בעה״נ שער הטבילה סי׳ ב), התרומה (סי׳ ק), הרוקח (סי׳ שיט), הסמ״ג (ל״ת קיא), הטור (קצח, כד) והשו״ע (שם). ובדומה לזה כתבו הראבי״ה (ח״א סי׳ קפה), פרדס הגדול (סי׳ רעג) ומחזור ויטרי (סי׳ תצט), שצריכה לחצוץ שיניה משום עצם או בשר. אולם, יש שחילקו בין עצם לבשר. כ״כ בשו״ת מהר״ם (ח״ב סי׳ תק), ומטעם שעצם אינה מתעכלת ובשר מתעכל. ובמאירי (סו, ב ד״ה זה) כתב סברא אחרת לחלק ביניהם, שבעצם נשים מקפידות, ובבשר אינן מקפידות. ועי׳ באשכול (ח״א סוף עמ׳ 150) שחילק בין עצם ודברים הדומים לה, שמהודקים, לדברים אחרים שאינם מהודקים.

חוצץ בפני הטבילה. ואף על פי שאינה צריכה לפתוח את פיה ולהכניס מים בתוכו, דהא בית הסתרים הוא ולא בעי טבילה[ד], אפילו הכי חציצה פסלה בה, כדר׳ זירא[8] (שם) **כל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו**[9], הכי נמי מקום הראוי לבוא בו[10] מים בעינן.

אפילו בתולה כשהיא טובלת בשעת כניסתה לחופה צריכה לפרכס את[11] ראשה ולנקר את[12] שיניה שלא ימצא בהן[13] עצם ובשר[14], ותגלחת ציפורניים כדי לנקר[15] מן הזבל.

וליכא למימר כי איתמר הני שמעתא[16] דחציצה לטהרות אבל לבעלה לא, כדמוכח בהחולץ ביבמות[17] דתניא (מז, ב) **וכל דבר החוצץ**[18] **בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה. והאי נדה בנדה**[19] לבעלה איירי[20] להתיר את האיסור, דומיא דגר ועבד משוחרר. דאי בנדה לטהרות לטהר את הטומאה, וכי צריך לומר דחציצה מפסלה לטבילה, והא עיקר חציצה גבי לטהר את האדם לטהרות כתיבא[21], (ויקרא טו, טז) **ורחץ במים את כל בשרו**, וגבי נדה לא כתיבא[22] לא טבילה ולא חציצה כלל[ה], אלא כולהו טבילות מהתם ילפינן לה דחציצה פסלה בהם. ועוד, אי בטהרות מיירי מאי שנא[23] דנקט נדה טפי מטמא מת וטמא שרץ.

אלא ודאי בנדה לבעלה מיירי. אף על גב דיש ספרים דגרסי לקמן בשמעתין (סז, א) **ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה לא**, שיבוש גמור הוא, ולא גרסינן[ו] לה[24], דהא מייתי סייעתא ממלתיה[25] דר׳ שמעון בן לקיש, וההיא מילתא לא דמיא מידי לכל שמעתתא[ז]. דאמר לעיל[26] (סז, א) **אמר ר׳ שמעון בן לקיש אשה לא תטבול אלא כדרך**[27] **גדילתה**, ולא גרסינן כי הא דר׳ שמעון בן לקיש. ובספרו של ר׳ יצחק ב״ר מנחם הגדול[ח] [28] לא גרס[29] לה[ט] [30], וכן הנהיגה אחותו מרת בלט[י] משמו את בנות עירה לחטוט[31] שיניהן[32] קודם טבילה, עכ״ל רשב״ם[33].

וכן השיב רבינו שלמה[יא] [34] (שו״ת רש״י סי׳ קפז) צריכות נשים בעת טבילתם לחצות שיניהם, ואף על גב דבית הסתרים אין[35] צריכות ביאת מים, מקום הראוי לביאת מים בעינן, וכדר׳ זירא[יב] וכו׳. והבא לומר שלא אמרו חכמים אלא לענין טהרות אבל לענין[36] אשה לבעלה לא, בגמרא[יג] בברייתא בהחולץ ליבמתו (יבמות שם) **כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנדה**[יד] **ובגר**[37] **ובעבד משוחרר**, והכא ודאי בנדה לבעלה עסקינן, דאי לטהרות פשיטא מאי שנא משאר טומאות[38]. ועוד

8. זירא: **ק** זירא דאמר 9. מעכבתו: **ל** מעכבת בו 10. לבוא בו: **ל** לביאת 11. את: **ב ה** חסר 12. ולנקר את: **ב** ולנקות 13. בהן: **ט** ביניהם 14. ובשר: **ב** או בשר 15. לנקר: **ה נ** לנקרן 16. שמעתא: **ל** שמעתת׳ **ק** שמעתה 17. בהחולץ ביבמות: **א ל ק** ביבמות בהחולץ 18. החוצץ: **ל** שחוצץ 19. בנדה: **א ק** כנדה 20. איירי: **א ל ק** מיירי 21. כתי׳: **ל** כת׳ **ק** כתיב 22. כתי׳: **א** כת׳ **ל** כתיבא **ק** כתוב 23. מאי שנא: **ל** מאי איריא שנא

24. לה: **א ל ק** ליה 25. ממלתיה: **ל** מיניה ממילתיה דשמו׳ 26. לעיל: **ל** לעיל וה״ג 27. כדרך: **ל** דרך 28. הגדול: **ל** הגדול זצ״ל 29. ל״ג: **א ק** לא גרסי 30. לה: **א ל ק** ליה 31. לחטוט: **ל** להטביל 32. שיניהן: **א ק** שיניה **ל** שנייה 33. רשב״ם: **ק** הרשב״ם 34. רבינו שלמה: **א ק** רבי שלמה **ל** רש״י זצ״ל 35. אין: **א ל ק** אינן 36. טהרות אבל לענין: **ק** חסר 37. בנדה ובגר: **ל** בנדה בגר **ק** בגר בנדה 38. טומאות: **ל** טמאים

ד ר׳ ב״י ושו״ע (קצח, לח).

ה עי׳ בדברי רבינו לעיל (סי׳ שנט) במקור החיוב לטבילת נדה.

ו במוקד הדיון ברבינו להלן עומדת שאלת הגירסה בגמ׳ (סו, ב; סז, א). הסוגיא שם עסקה בעניני חציצה. לגירסאות במקצת הספרים נאמר בסיכום הסוגיא לאחר המימרא של ר׳ יוחנן (בענין פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר): ׳**ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כי איתמר הני לטהרות אבל לבעלה לא, כי הא דאמר ריש לקיש אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה**׳. הרשב״ם כאן אינו מקבל גי׳ זו וממילא הסוגיא יכולה להתפרש בטבילת האשה לבעלה. גם רש״י, ר״י ב״ר מנחם (מובאים לקמן) והראבי״ה (שם) לא גרסו, וכן היא נוסחת הספרים לפנינו. אולם, הרי״ף (שבועות ו, ב), ר״ח, רס״ג (מובאים לקמן), ר״ת, הרמב״ם (מקוואות פ״ב, כב), הסמ״ג (ל״ת קיא) והמרדכי (שבועות סי׳ תשמח), גרסו. ועי׳ ביאור הגר״א (קצח, מד; קצט, לא).

ז הרשב״ם דוחה את גירסת מקצת הספרים משום שלפי אותה גירסה מביאים לכך ראיה מריש לקיש (ר׳ הערה קודמת), ולא מובן כיצד מוכיחים מדבריו בענין צורת טבילת האשה. אומנם לדעת הרשב״ם ודעימיה דברי ריש לקיש הם הלכה נוספת בעניני טבילת האשה.

ח מחכמי אשכנז סמוך לרש״י, מתלמידיו של ר׳ אליעזר הגדול (רש״י הזכירו בפירושו לשבת סז, א ובסוכה מ, א).

ט עי׳ בתלמידי רש״י (הובאו בהע׳ יא) שהביאו ג״כ, שר״י ב״ר מנחם לא גרס זאת, ושכן הנהיגה אחותו משמו.

י בפרדס הגירסא: **כללט**, באורה הגירסא: **בללט**, במחז״ו גרס: **בילא** (ראה המקורות בהערה הבאה). ובראבי״ה (שם) גרס כרבינו.

יא תשובה זו הובאה בפרדס (עמ׳ ז), בפרדס הגדול (סי׳ רעג), באורה (עמ׳ 172) ובמחז״ו (ח״ב עמ׳ 609).

יב הכלל הידוע בש״ס וכן במס׳ נדה (סו, ב) בענין בית הסתרים: ׳דא״ר זירא: כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו, ושאין ראוי לבילה - בילה מעכבת בו׳. ומשם למדו שבית הסתרים חייב להיות ראוי לביאת מים.

יג בפרדס הגדול הגרס׳: **שנינו בברייתא בגמרא**.

יד בגמרא לפנינו הגירסא: **בגר ובעבד משוחרר ובנדה**.

דומיא דגר ועבד משוחרר דאין טבילתו לשום[39] טהרות אלא לאיסור והיתר[טז]. ועוד ההיא[40] **מעשה בשפחה**[41] **של בית**[42] **רבי שטבלה ומצאה עצם בשיניה**[43] **והצריכוה**[44] טבילה אחרת. ואם תאמר יחידאה היא ויחיד ורבים הלכה כרבים, חדא דמימרא היא וליכא דפליג עלה, ועוד רבנן בתראי[45] סמכו עלה וקבעוה, דאמר[טז] (סו, ב) דדריש[46] רבא **לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה** כו׳ עד מסקנא. וכולה ההיא שמעתא מוכחא לענין נדה לבעלה, דאי לטהרות מאי שנא אשה. ובימי רבא לא היו טהרות, שמיום שפסקו מי חטאת כולן טמאים במתים, ואין לנו טהרה עד שיבוא מקוה ישראל לזרוק עלינו מים טהורים לטהרנו. שלמה ב״ר[47] יצחק נשמתו עדן.

והכי נמי מסתברא דלא גרסינן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא[יז], דהא כל אמוראי דלעיל בבבל הוו[48] ולא היו עוסקים בטהרות, שלא היו אוכלין תרומה חוץ[49] לארץ. וכי תימא דלבני ארץ ישראל קאמרי, והא אבוה דשמואל דעביד מפצי לבנתיה[50] (סז, א) ולא היו אוכלות תרומה וטהרות. ותו אי[51] לטהרות איירו שמעתתא דלעיל, אמאי נקט בכולן[52] לשון נקבה. דנקט אשה גבי כלי חרס ונמל ותבשיל לבנה והפשילה בנה[יח] [53] ועיניה פורחות, פירוש[יט] [54] פתחה עיניה עצמה עיניה[55].

ורבינו תם[כ] [56] פירש דגרסינן ליה בפר״ח ובה״ג ובהלכות נדה שפירש רב[57] סעדיה גאון[58]. ומפרש דמכלי חרס ואילך קאי לטהרות[כא], אבל בבית הסתרים מודה ר״ת לפירוש רש״י[59] דמקום הראוי לביאת מים בעינן, וצריכה[60] לחצות שיניה. ומייתי ראיה דהא דאמרן לעיל בית הסתרים אין צריכין שיבואו[61] בהם מים, ובמסכת מקוואות פרק ט׳ (מ״ב) תנן **בית הסתרים שבאשה חוצצין**, אלא על כורחין התם לטהרות והכא לבעלה[כב]. ובה״ג (סי׳ מא עמ׳ תמא)[כג] כתב וכד טבלה[62] צריכה למבדק נפשה בקמטין שלה, דאמר רבא אשה מדיחה קמטיה בעת[63] טבילתה[64], והיינו כרש״י זצ״ל[כד]:

39. לשום: **ל** לשם 40. ההי׳: **ל** דההוא **ק** ההוא 41. בשפחה: **א ק** בשפחתו **ל** בשפח׳ 42. בית: **ק** חסר 43. בשיניה: **א ל ק** בין שיניה 44. והצריכוה: **א ל ק** והצריכה ר׳ 45. רבנן בתראי: **א** דרבנן בתרא **ל** דרבנ׳ פ׳ בתראי **ק** דרבנן בתראי 46. דאמר דדריש: **א** דאמ׳ דדריש **ל** דאמ׳ דרש 47. ב״ר: **ק** בר 48. הוו: **ל** היו **ק** הווה 49. חוץ: **א ק** חוצה **ל** בחו׳ 50. לבנתיה: **ק** לבנותיו 51. ותו אי: **ד** ואי 52. נקט בכולן: **ק** נקיט בכולו 53. והפשילה בנה: **ק** חסר 54. פי׳: **א** פר׳ **ל ק** חסר 55. עצמה עיניה: **ל** חסר 56. ורבינו תם: **ל** ור״ת זצ״ל 57. ר׳: **א** רבי **ל** רב **ק** רבינו 58. גאון: **ל** גאון זצ״ל 59. לפרש״י: **ל** לרש״י 60. וצריכה: **ל** וצריך 61. שיבואו: **ק** שיבא 62. וכד טבלה: **ל** דכדטבל׳ **ק** ובטבלה 63. בעת: **ל ק** בשעת 64. טבילת׳: **ל** טבילה

טו בתלמידי רש״י יש כאן תוספת: ״אבל אין להורות כן שלא להוציא לעז על הראשונות״.

טז בתלמידי רש״י הגרס׳: **דאמרינן דרש**, ועי׳ שנו״ס.

יז רבינו מביא טעמים נוספים מדוע אין גורסים זאת, והם הובאו גם בתוס׳ (סז, א ד״ה פתחה, השני).

יח והפשילה בנה - ר׳ שנו״ס. לכ״י ק אין זה נזכר משום שבגי׳ הגמ׳ שלנו אין הלכה זו. התוס׳ (סז, א ד״ה נתנה) מביאים אותה לגי׳ ר״ח.

יט רש״י (שם ד״ה פורחות) פירש כן בפירושו הראשון, ובפירושו הנוסף פירש שהכוונה לדומעות, שהדמעה מלחלחת את הכחול ואינו חוצץ. וראה בדברי רבינו לקמן (אות ו) שהביא שני הסברים אלה בשם רשב״ם.

כ דעת ר״ת הובאה בתוס׳ (שם סז, א ד״ה פתחה, השני), לדעתו יש לגרוס: ׳לית הלכתא כהני שמעתתא׳ וכו׳ אלא שזה מתייחס רק להלכות שם מדין איסור העמידה בזמן הטבילה על כלי חרס, ואילך, אולם ההלכות שהובאו שם לפני כן שייכות גם בטבילת האשה לבעלה. הסיבה להבחנה זו מפורשת בתוס׳ שם שאותם דיני חציצה הקשורים למשנה במקוואות קיימים גם בטבילת אשה לבעלה, אולם מדין כלי חרס ואילך אלו הן חומרות הקיימות רק בטובלת לטהרות. לעומת דעת ר״ת כתבו היראים (סו״ס כו) והמרדכי (שבועות סי׳ תשמח), שלכתחילה גם לבעלה צריכה להקפיד בכל הדינים שבסוגיא, אלא שבדיעבד אין זה לעיכובא.

כא וכ״כ הסמ״ג (ל״ת קיא) בשם הערוך, אולם הרמב״ם (מקוואות פ״א, יא) והרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז לא, א) אף שגרסו בגמ׳ כר״ת, החמירו בטבילה ע״ג כלי חרס ונמל, ולא חילקו בין בעלה לטהרות. והם סוברים שרק מהדין של נתנה תבשיל לבנה ואילך מקלים. ועי׳ בזה באורך בב״י (סי׳ קצח). לדעת הראב״ד (בעה״נ שער הטבילה סי׳ ב), ׳לית הלכתא הני שמעתתא׳ מתייחס רק לדינים ש׳מריבדא דכוסילתא׳ ואילך, וכן סוברים הרמב״ן והרשב״א (על אתר). לדעת הר״ן (על הרי״ף שם) זה מתייחס לדברי ר׳ יוחנן בלבד.

כב התוס׳ (שם) הביאו ראית ר״ת. ועי׳ בתוס׳ הרא״ש (סז, א) שדחה ראית ר״ת, וכתב שהחילוק הוא בין ראוי לביאת מים, לביאת מים בפועל.

כג לשון זו אינה מופיעה בבה״ג, אך דברי רבא מובאים שם.

כד לעיל ציין ר״ת שבה״ג סובר כמוהו וגורס בגמ׳ את ׳ולית הלכתא׳ וכו׳ בניגוד לגי׳ רש״י. אולם בעניין החציצה בבית הסתרים (שבזה גם ר״ת מודה להלכה לרש״י), מציין כאן רבינו האו״ז שבה״ג סובר כרש״י.

[ב] **אמר רב גידל** (סז, א) **אמר רב נתנה תבשיל לבנה וטבלה, לא עלתה לה טבילה**[כח]. פירוש, שנתנה בין חפיפה לטבילה וטבלה, ונזכרה[65] שנתנה תבשיל לבנה קודם טבילה, ושמא נדבק בה מן התבשיל, וחוצץ בטבילה[66]. **ואף על גב דהשתא ליכא עלה**[67] **אימור בי דראני**[כו] [68] **נפל.**

אם אחר חפיפתה[70] נתנה תבשיל לבנה וטבלה[71], לא עלתה לה טבילה. וכן הפשילה בנה לאחוריה[72] וטבלה, לא עלתה לה טבילה.

וכן אשה שהפשילה בנה לאחוריה[69] **וטבלה, לא עלתה לה טבילה**[כז]:

[ד][כח] **אמר רמי בר אבא**[כט] [73] (סז, א) **הני ריבדא**[74] **דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי, ומיכן**[75] **ואילך חייצי. פירש רשב״ם**[ל] [76] **דרכו של מקום של הקזת דם להעלות גלד. עד תלתא**[77] **יומי**[78]**, משעה שהקיז**[79] **עד שלשה ימים לא הוגלד פי המכה והוא**[80] **לח, הלכך לא חייצי**[לא]. כדתניא במסכת מקוואות (פ״ו, ה) **הדם, והדיו**[81]**, והדבש, והחלב, ושרף [התות**[לב]**, ושרף]**[82] **התאנה, ושרף השיקמה**[לג]**, ושרף החרוב, יבישין חוצצין, לחין אין חוצצין. עד**[83] **שלשה ימים הוי הדם**[84] **לח, ואין פי המכה מגליד ומתייבש אלא משלשה ימים ואילך. כדאמר גבי מחט שנמצא בעובי בית הכוסות באלו טריפות** (חולין נא, א) **הוגלד פי המכה בידוע שהוא שלשה ימים קודם השחיטה**[לד] [85]**, כך נראה לי וישר בעיני**[86]**, עכ״ל**[לה]:

ריבדא דכוסילתא עד תלת יומי[87] לא חייצי, מיכן[88] ואילך חייצי[89].

[ה] **אמר מר עוקבא** (סז, א) **לפלוף שבעין, לח אינו חוצץ, יבש חוצץ. ומאימתי נקרא יבש, משעה שמתחיל לירק. פירש רשב״ם**[90] **לפלוף, קצירא**[לו]**, שבעין יבש חוצץ, דמקום הראוי לבוא בו מים בעינן**[לז].

65. ונזכרה: **ל** ונזכרה לה **ק** ונזכרת לה 66. וחוצץ בטבילה: **ק** וחוצצין לטבילה 67. עלה: **א ק** עלווה **ל** עילווה 68. בי דראני: **א** בדיראני **ל** ברידיוני **ק** בדיריוני 69. לאחוריה: **ל** לאחורה 70. חפיפת׳: **ט** חפיפה 71. וטבלה: **ט** חסר 72. לאחוריה: **ו ט נ** אחוריה 73. אבא: **ל** חמא 74. ריבדא: **א ק** דיכרא 75. ומיכן: **ל** מיכן **ק** ומכאן 76. פרשב״ם: **ל** פי׳ רשב״ם זצ״ל 77. תלתא: **א** תלתי׳ **ק** תלתי 78. יומי: **ק** יומא 79. שהקיז: **ל** שהקיזה 80. והוא: **א ל ק** והוי 81. הדם והדיו: **א** והדין **ק** והדם 82. [התות ושרף]: **א ל ק** חסר 83. עד: **ל** ועד 84. הדם: **ל** דם 85. השחיטה: **ל** שחיט׳ 86. בעיני: **ל** בעיני ר׳ 87. תלת יומי: **ט** תלתא יומין **ב** ג׳ ימים **נ** תלתא יומי 88. מיכן: **ב ט נ** מיכאן 89. חייצי: **ט** חייץ 90. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל

כח ד״ז נפסק בשו״ע (קצט, יג).

כו בגמ׳ הגירסא: **ברדיוני** (ובדומה בכת״י ל), וכן ברוב הראשונים. ונחלקו מה פירוש המילה: ברדיוני. רש״י (ד״ה ברדיוני) פירש שזה לשון שכשוך במים, ותוס׳ (סו, ב ד״ה אשה) כתבו בשם ר״ת שזה לשון נדידה, ובשם ר״ח כתבו שהכוונה היא שהלכלוך הוחלק בדרך ירידה.

כז דין זה לא הובא בגמ׳, אולם התוס׳ (סז, א ד״ה נתנה) כתבו שבפירוש ר״ח כתובה מימרא זו, שאינה בגמ׳ לפנינו. ועיי״ש בתוס׳ שהסבירו שמדובר שהפשילה את בנה מאחוריה כשהיא ערומה, וחוששים שמא היה עליו טיט וכיוצ״ב ונדבק באימו וחצץ, ולא מדובר שבנה היה עליה כשטבלה. דין זה מובא בעוד ראשונים, מהם: בה״ג (סי׳ מא), רמב״ם (מקוואות פ״ב, יב), ראב״ד (בעה״נ ריש שער ט), רא״ש (מקוואות סי׳ לד), ר׳ ירוחם (נכ״ו ח״ה, רכד, א), ונפסק בשו״ע (קצח, מא). ועיין ב״ח (שם, יז). הב״י (קצח, מא) דן בדעת הרמב״ם, שפסק בדין מפשלת את בנה להחמיר, ובדין נתנה תבשיל להקל, וראה בלחם ושמלה (שם ס״ק לט) מה שתירץ דעת הרמב״ם.

כח אות [ג] חסרה.

כט בגמ׳ לפנינו ג״כ הגרס׳: **בר אבא**, אולם במסורת הש״ס כתב שצ״ל: **בר חמא**.

ל בדומה לכך פירש רש״י (שם ד״ה כוסילתא) שמדובר בגלד הנוצר מהקזת דם, וכן פירשו הראשונים. ועי׳ בכס״מ (מקוואות פ״ב, כ) ובב״י (קצח, ט) שהביא אפשרות בהסבר הרמב״ם שמדובר בשריטה, ולאו דווקא בהקזה.

לא כתב רש״י (ד״ה תלתא יומי) שהגלד רך ומחובר והוי כגוף הבשר, ולכן אינו חוצץ. והמרדכי (שבועות סי׳ תשמח) כתב בשם ר״י שהטעם שאינו חוצץ עד ג׳ ימים הוא משום שהגלד רך ונכנסים בתוכו המים. ועי׳ ב״י (קצח, ט) שדן בדעת הרמב״ם בעניין זה, וע״ע ב״ח (שם, י).

לב עי׳ ב״י (קצח, טו) שכתב שיש מח׳ אם גורסים: ׳שרף התות׳.

לג בתוספתא לפנינו הגירסא: **ושרף המשקה**, אולם הגר״א גרס כרבינו.

לד הראב״ד (שם בעה״נ ריש שער ט) כתב שאין הוכחה מגמ׳ זו שהגלד מתייבש לאחר ג׳ ימים, וחילק בין הקזה לשאר פצעים.

לה עי׳ שו״ע (קצח, ט).

לו בדומה לכך פירש״י (שם), אולם שם כתוב: **קצידא**, ולא: **קצירא**. וכן פירש הרע״ב (מקוואות פ״ט, ב) שמדובר בצואה היוצאת מן העין. הרמב״ם בפיהמ״ש (שם, ד) פירש שמדובר בזיהום המתהווה בתוך העין אם חלתה.

לז מפשט דברי הרשב״ם עולה שלפלוף בתוך העין חוצץ דווקא כשהוא יבש, ומחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, ומר עוקבא מדבר בלפלוף שבתוך העין. וכן דעת התוס׳ (סז, א ד״ה לפלוף) והסמ״ג (ל״ת קיא) בשם ר״ת, וכ״נ דעת הרמב״ם (מקוואות פ״ב, יד, כ). אולם, הרא״ש (מקוואות סי׳ כה), רבינו ירוחם (נכ״ו ח״ה רכד.) והמרדכי (שם) סוברים שלפלוף שבתוך העין אינו חוצץ כלל, ומחוץ לעין - יבש חוצץ, לח אינו חוצץ. מפירושם עולה שמר עוקבא מדבר בלפלוף שמחוץ לעין. ועי׳ ב״י (קצח, ז) וב״ח (שם, ח) שדנו בדעת הרמב״ם. השו״ע (שם) פסק כדעת התוס׳ והרמב״ם, ועי׳ ש״ך (שם ס״ק יג).

לירק, להוריק מראהו, קרידר[91] בלע״ז. והשתא לשיטת רש״י[92] ולשיטת רשב״ם ליפלוף שבעין לח אינו חוצץ כל הני חייצי אפילו בנדה יבש[94] חוצץ. לבעלה, וכן כל הני שמעתתא[93] לקמן.

והקשה ר״ת[לח 95] דהכא מחלק מר עוקבא בין לפלוף לח ויבש[96], ואלו במסכת מקוואות פרק אילו[97] חוצצין (פ״ט, ג) **תנן אלו שאינן חוצצין כו׳**[98] עד (שם, ד) **לפלוף שבעין**, וקתני סתמא, משמע אפילו יבש. ותו הקשה, דתנן סוף פרק ארץ ישראל (פ״ח, ה) ומייתי לה לעיל בשמעתין (סו, ב) **בית הסתרים ובית הקמטים אין צריכין שיבואו**[99] **בהם מים**, וריש פרק אלו חוצצין תנן (פ״ט, ב) **ובית הסתרים באשה.**

ומפרש ר״ת דההיא משניות דמשמע דלפלוף אינו חוצץ אפילו יבש, ההיא לחולין, והכא בשמעתין לטהרות. והא דקתני **בית**[100] **הסתרים** [101]**אין צריכין שיבוא בהם מים**, היינו[102] לחולין, והא דקתני דבית הסתרים[101] באשה חוצץ, היינו לטהרות. ומתוך כך מקיים גירסת הספרים, ומפרש דההיא[103] (סו, ב) **דאמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול** וכל[104] הלכה כולה מיירי לטהרות דוקא, כי היכי דלא תקשי ההיא[105] דמשניות דקתני לפלוף סתמא, אבל ההיא דקמטים ובית הסתרים מיירי על כרחך בנדה לבעלה כדפרישית. וההיא דקתני (יבמות מז, ב) **כל דבר שחוצץ בטבילה**, היינו[106] הנהו דחשיב במסכת מקוואות שחוצצין, קאמר דהוי[107] לגר ועבד ונדה[108], אבל הנהו דהכא מיירי לטהרות[לט 109].

ועוד אומר ר״ת[110] דההיא דהחולץ מצא בה״ג בדוכתא אחרית[111] בלשון אחר. והכי איתא התם (סי׳ מא עמ׳ תלט) **כל דבר שחוצץ בכהנים חוצץ בגר ועבד**[112] **משוחרר, ולחולין אינם חוצצין.** משמע דלחולין היינו לבעלה, כדאשכחן פרק[113] השוחט (חולין לא, א) גמרא **נפלה סכין מידו, דקאמר בעלה חולין**[114] **הוא**[מ]. אלמא יש חילוק בין טהרות לבעלה לענין חציצה. והך ברייתא דקתני לבעלה אינו חוצץ, לא קאי אמתניתין דמסכת מקוואות דהנהו חוצצין לבעלה. ואף על גב דברייתא שמביא התלמוד בהחולץ אמתניתין דמקוואות[115] דחייצי[116] לבעלה קיימא, מכל מקום ברייתא דה״ג לא קיימא עלה, ושמא ברייתא אחרת היא, ובתוספתא אין ההיא[117] דהחולץ.

מיהו[מא] יש להשיב על דבריו דלפלוף דקתני במשנה היינו לפלוף לח, ולא חש התנא לפרש. והא נמי דקתני ובית הסתרים באשה, יש לומר דהיינו שצריכה להדיח קמטים ובית הסתרים כדי שיהא מקום הראוי[118] לביאת מים[119], כדאמר לעיל (סו, ב) **נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי לביאת מים בעינן.** והיינו דקאמר **ובית הסתרים באשה**, שאם לא היו ראויים לביאת מים חייצי. אי נמי יש לפרש כדאמר לקמן (סז, א) **האשה נראית כאורגת וכמניקה את בנה כדפרישית בסמוך**[מב]. והכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי תקשי ליה הא דתנן בסמוך התם[120] (פ״ט, ג) **אלו שאין חוצצין** [121]**ובית הסתרים באיש**, משמע אבל באשה חוצצין[121], ואי לטהרות מה בין אשה לאיש, ותקשי[122] שמעמיד המשנה לחצאין, מקצתה בחולין ומקצתה לטהרות[מג].

הלכך נראה שאין חילוק בין[123] בעלה לטהרות לענין חציצה, והא דקתני בברייתא שבה״ג **ולחולין אינו**

91. קרידר: **א ל ק** קרודיר 92. רש״י: **ל** רש״י זצ״ל 93. שמעתתא: **א ק** שמעתי׳ **ל** דשמעת׳ 94. יבש: **ט** ויבש 95. ר״ת: **ל** ר״ת זצ״ל 96. ויבש: **א ל ק** ליבש 97. אילו: **א ד ק** אין 98. כו׳: **ל ק** וכו׳ 99. שיבואו: **ל ק** שיבא 100. בית: **ל** דבית 101. א״צ שיבוא... דבית הסתרים: **ל** חסר 102. היינו: **ק** דהיינו 103. דההיא: **א ל ק** דמההיא 104. וכל: **ל** וכן 105. ההיא: **א ק** דהיא 106. היינו: **א** הייכן **ק** היכן 107. דהוי: **א ל** דהוו 108. ונדה: **ל** ולנדה 109. לטהרות: **ד** לענין טהרות 110. ר״ת: **ל** ר״ת זצ״ל 111. אחריתי: **א** אחרי׳ **ל** אחרינא **ק** אחרים 112. ועבד: **ל** ובעבד 113. פרק: **ל** בפ׳ 114. חולין: **א ק** חולי **ל** חולה 115. דמקוואות: **ל** דמסכ׳ מקוואו׳ 116. דחייצי: **א ק** דחייצא **ל** דחייה 117. ההיא: **ל** זו 118. מקום הראוי: **ד** המקום ראוי 119. מים: **ק** המים 120. התם: **ל ק** חסר 121. ובי׳ הסתר׳... באשה חוצצ׳: **א ד ק** חסר 122. ותקשי: **ל** ותו קשה 123. בין: **ל** כי

לח דעת ר״ת הובאה בתוס׳ (סז, א ד״ה פתחה, השני), וכאן דעתו מובאת בצורה מפורטת יותר.

לט ועי׳ יראים (סי׳ כו), והובא גם במרדכי (שבועות סי׳ תשמח), שלכתחילה אף לבעלה צריכה להחמיר את כל החומרות.

מ הדיון שם בנידה שנאנסה וטבלה, ולדעת רב (שם) טהורה לבעלה ולא לתרומה, ומפרש רב נחמן שבעלה חולין ולכן טבילה זו מועילה.

מא ר׳ תוס׳ (שם) שדחה ראיות ר״ת ויישב את הסתירה בעניין בית הסתרים. ועוד חילק שם בין לח ליבש ביחס ללפלוף כרבינו. ועי׳ מרדכי (שם) שגם הוא פירש כך.

מב לקמן אות ז. החילוק לפי זה הוא בין מקום שצריך להיות גלוי בשעת הטבילה למקום שלא צריך.

מג ר״ל במשנה במקוואות (פ״ט, ב) בעניין בית הסתרים פירש שמדובר בטהרות, ובעניין לפלוף (שם, ד) פירש שמדובר בחולין.

חוצץ, יש לפרש דמיירי בנטילת ידים לחולין שנעשו על טהרת תרומה או קודש לנגיעה מיירי. וכענין[124] **זה**[125] **תניא בתוספתא דמקוואות פרק ארץ כותים** (פ״ו, ה) **דקתני התם כל החוצצים**[126] **בכלים**[מד]**, חוצצים בנדה ובגר בשעת טבילה, ובחולין אינן חוצצין. והא דאמר בכל הבשר** (חולין קו, ב) **כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילת ידים לחולין, היינו לאכילת חולין, וחמור**[127] **ממגע**[מה]**. ויש מפרשים דההיא דתוספתא לנטילת ידים לסעודה, ומביאים ראיה למנהג שאין נזהרין כל כך בחציצה לנטילת ידים, וההיא דכל הבשר מעמידים בנטילת ידים לחולין שנעשו על טהרת תרומה או**[128] **קודש**[מו]**:**

ויש מפרשים הא דתניא בה״ג כל דבר שחוצץ בכהנים חוצץ בגר ובעבד משוחרר, ולחולין אינו חוצץ[129], דמיירי לסעודה.

[ו] אמר שמואל (סז, א) **כחול שבתוך העין אינו חוצץ. פירש רשב״ם דלח הוא דאי מתייבש בתוך עינו, נסתם עינו ומתנקר**[130]**. שעל גבי העין חוצץ. אם היו עיניה**[131] **פורחות, אפילו על גבי העין אינו חוצץ. פירש רשב״ם**[מז] **פותחות ועומצות**[מח] **תדיר, בין על גבי**[132] **העין**[133] **בין בתוך העין**[134] **אינו חוצץ, לפי שפריחתה מעבירתו ואינו עב על גבי העין, ואין בו ממש. ל״א דומעות**[135] **שהדמעה מלחלחת את הכחול ואינו חוצץ, כך פירש לי**

כחול שבתוך העין אינו חוצץ, [138]שעל גב[139] העין חוצץ[138]. אם היו[140] עיניה פורחות, (לא) [ל״א][141] דומעות, אפילו שעל גב העין אינו[142] חוצץ.

רבי. ורבי אמר לי אם עיניה פורחות, בין כך ובין כך אינו חוצץ, שפריחתה אינו[136] **מניחתה להתייבש, הוי**[137] **לח ואינו חוצץ**[מט]**:**

עצמה[146] עיניה ביותר, פתחה[147] עיניה ביותר, לא עלתה לה[148] טבילה.

אמר ר׳ יוחנן עצמה[143] **עיניה ביותר, פתחה**[144] **עיניה ביותר**[145]**, לא עלתה לה טבילה**[נ]**. ולא גרסינן**[נא] **והני מילי לטהרות אלא הכי גרסינן:**

[ז] אמר ר׳ שמעון בן לקיש (סז, א) **אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה, כדתנן פרק ב׳ דנגעים** (מ״ד) **האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים, והאשה כעורכת וכמניקה את בנה. פירש רשב״ם**[נב] [149] **אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה, כלומר, לא תדחוק**[150] **זרועותיה על בשרה, ולא רגליה ושוקיה זה בזה, אלא**[151] **כדרך הילוכה ושימושה תמיד. ומה שנכסה**[152] **וקמוט ואין מים באים בו לא איכפת לן. ולא צריכה לפשט בית קמטיה**[153] **וסתריה אלא כדרכה תמיד, משום דאותו מקום שנכסה**[154] **וקמוט כשהיא הולכת**[155] **דרך הילוכה הוא נינהו הוי בית הסתרים,** [156]**ותו לא פחות ולא יותר. ובית הסתרים אין צריכין שיבא בהם מים, דכתיב** (ויקרא טו, יא) **וידו**[נג] **וגו׳. ומיהו מקום הראוי לבא בו מים בעינן כדאמרינן לעיל**[נד]**. כדתנן גבי ראיית נגעים דבית הסתרים**[156] **לא חשיב אלא**[157] **הנכסה וקמוט דרך**

124. וכענין: **א ק** ובענייין 125. זה: **ל** הזה 126. החוצצים: **ל** שחוצצי׳ 127. וחמור: **א ל** וחמיר 128. או קודש: **ל** או לטהרת הקודש 129. א״ח: **ט** חסר **ב** א״נ 130. ומתנקר: **א ק** ומתנקרי 131. עיניה: **א ק** עינים 132. על גבי: **ל** בתוך 133. העין: **א** חסר 134. בתוך העין: **ל** על גביו 135. דומעות: **ל** דומעת 136. אינו: **ל** אינה 137. הוי: **ל** והוי 138. שעל גב... חוצץ: ט חסר 139. גב: **ב** חסר 140. היו: **ט** חסר 141. (לא) [ל״א]: **ב ו ט נ** לא נר׳ שיש לתקן ולגרוס: ל״א 142. אינ׳: **ט** אינה 143. עצמה: **ל** עמצה 144. פתחה: **ל ק** פרחה 145. ביותר: **ל** חסר 146. עצמה: **ב ו ט** עמצה 147. פתחה: **ב** או פתחה 148. עלתה לה: **ו ט** עלתה 149. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 150. תדחוק: **א ק** תרחיק 151. אלא: **ל** שלא 152. שנכסה: **א** שנסבה **ק** שנכפה 153. קמטיה: **ל** קמטים 154. שנכסה: **א ק** שנסכה 155. הולכת: **ל** טובלת 156. ותו לא פחות... דבית הסתרי׳: **א ד ק** חסר 157. אלא: **א ל ק** אלא אותו

מד הגר״א גרס: **בכהנים.**

מה בדומה לזה חילקו התוס׳ בחולין (שם קו, ב ד״ה וכל).

מו עי׳ בספר התרומה (סו״ס עט) שהביא שני הסברים אלה לישב הסתירה, ודחה את ההסבר השני.

מז וכן פירש״י (ד״ה פורחות).

מח נדצ״ל: **ועוצמות.**

מט זהו פירוש אחר ל׳פורחות׳. לפי הפירוש הראשון, הכחול מתייבש ואינו חוצץ משום שאין בו ממשות, ולפירוש זה הכחול אינו מתייבש משום שממצמצת בעיניה, וכ״כ הראב״ן (סי׳ שכו). ועי׳ ב״ח (קצה, ט) שהביא הסבר שלישי (בדעת הרמב״ם), והובא בט״ז (שם ס״ק יב). השו״ע (שם, ח) פסק להלכה כפירוש הראשון.

נ ד״ז נפסק בשו״ע (שם, לט) בשם י״א, ועי׳ ש״ך (שם ס״ק נא).

נא בעניין הגירסא ראה לעיל הע׳ ו.

נב וכן פירש רש״י (ד״ה לא תטבול).

נג בפסוק (שם): וידיו. הלימוד בספרא מצורע (פרש׳ ב): ׳לפי שנאמר ורחץ את בשרו במים יכול אף בית הסתרים תלמוד לומר וידיו, מה ידיו בנראה פרט לבית הסתרים אף כל בנראה פרט לבית הסתרים׳.

נד לעיל אות א בתשובת רש״י (שם הע׳ יב), אות ה בדעת ר״ת.

הילוכו ומנהגו ומעשיו של אדם, דהא גבי ראיית נגעים טהר בהן[158] הכתוב בית הסתרים. כדתניא בתורת כהנים[159] (תזריע פרשה ג פ״ד אות ג) **לכל מראה עיני הכהן** (ויקרא יג, יב) **פרט לבית הסתרים, ותנן** (נגעים שם) **האיש נראה נגעו לכהן כעודר**[160] **וכמוסק זיתים.** [161]**ותניא בתורת כהנים** (שם) **כעודר בית הערוה וכמוסק**[161] **זיתים בבית השחי.** דאם יש לו נגע בבית הערוה אינו צריך לכוף ולשוח יותר מדאי להראותו, אלא כעודר במעדר[162] בשדות ובכרמים, ומה שיכול בהם לראות[163] יראה, ואם לא יוכל לראות טהור, דאיהו הוי בית הסתרים וטהור. ובית השחי אינו צריך[164] להגביה זרועותיו יותר מדאי להראותו, רק[165] כמוסק זיתים שמגביה זרועותיו ואינו (נמאס) [מאנס] עצמו, ומה שיכול[166] לראות יראה, ואם לא יוכל לראות טהור[נה].

הכי גרסינן במסכת נגעים (שם) ובתוספתא (נגעים פ״א ה) ובתורת כהנים (שם) **האשה כעורכת וכמניקה את בנה וכאורגת**[167] **בעומדים**[168] **לשחי**[נו] [169]. והכי פירושו, והאשה נראית[170] נגעה לכהן כעורכת עיסה, טורני״ר בלע״ז. ותניא בתורת כהנים (שם) **כעורכת בית**[171] **הסתרים וכמניקה את [בנה תחת]**[172] **הדד כו׳**[173]. **אם**[174] יש לה נגע בבית הערוה, אינה צריכה לכוף ולשוח יותר מדאי, אלא כופפת[175] את עצמה כאלו מניקה את בנה[נז], דהיינו דרך גדילתה, והוא הדין לעניין טבילה. מסיקה בזיתים כמו בצירה בענבים, עכ״ל[176]:

לא תטבול אלא[177] כדרך גדילתה, ולא תדחוק[178] זרועותיה על בשרה, ולא רגליה ושוקיה זה בזה, אלא תהא כעורכת[179] וכמניקה את בנה וכאורגת בעומרים[נח] לשחי.

[ח] **אמר רבה בר בר חנה**[נט] (סז, א) **נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינם חוצצות, שתים איני יודע**[180]. **ור׳ יוחנן אמר אנו אין לנו אלא אחת**[ס]. [181]**ירושלמי ריש פרק במה אשה יוצאה** (שבת פ״ו ה״א) **ר׳ זעירא בשם רבנן**[182] **היתה נימא אחת קשורה חוצצת, שתים ספק, שלש אינם חוצצות. ר׳ זעירא בעי קשר נימא לחבירתה, אחת היא אחת, לשתים שתים הן, לשלש [שלש הן]**[סא] [183]. **רב יהודה אמר זו שהיא יורדת לטבול לנדתה קושרת שערה כזנב**[184] **הסוס לעוברה**[סב]**, וסמיך עלוי. פירוש, הלכה למעשה דבר וסמכו עליו**[181].

נימא אחת קשורה חוצצת, שתים איני יודע, שלש אינן חוצצות. קשרה נימא לחברתה, אחת היא. היורדת[185] לטבול קושרת שערה לזנב[סג] הסוס.

158. בהן: **א** כהן **ק** הכהן 159. בת״כ: **ל** חסר 160. כעודר: **א ק** כעודרו 161. ותניא בת״כ... הערוה וכמוסק: **א ד ק** חסר 162. במעדר: **א ק** כמעדר 163. בהם לראות: **ל** לראות בהם 164. א״צ: **ל ק** חסר 165. רק: **א ל ק** חסר 166. שיכול: **ל** שיוכל 167. וכאורגת: **ל** כאורגת **ק** באורגת 168. בעומדים: **ל ק** בעומרים 169. לשחי: **ל** לשחי׳ **א ד** לשחין 170. נראית: **ק** נראה 171. בית: **ל** בבי׳ 172. [בנה תחת]: **א ל ק** חסר 173. כו׳: **ל ק** חסר 174. אם: **ל** שאם **ק** פי׳ אם 175. כופפת: **ל** נראית 176. עכ״ל: **ק** חסר 177. אלא: **ה** חסר 178. תדחוק: **ו ט ב** תרחיק 179. כעורכת: **ה** כעורכת פת 180. יודע: **ק** חסר 181. ירושלמי ר״פ... וסמכו עליו: **ל** חסר 182. רבנן: **א** רבנין 183. לשלש [שלש הן]: **א ק** שלשתן 184. כזנב: **א ק** לזנב 185. היורדת: **ב** הטובלת שירדה

נה ברש״י (ד״ה כעודר) פירש ההיפך: כעודר בבית השחי וכמוסק זיתים בבית הערוה. ודברי רש״י קשים, שהם סותרים לכאורה דברי התו״כ. ועי׳ תוס׳ (שם ד״ה וכמניקה).

נו במשנה ובתו״כ הגירסא: **בעומדין לשחי ליד הימנית.** כלומר, אם הנגע נמצא תחת הזרוע בבית השחי, הכהן בודק מה שנראה בשעה שאורגת כשמגביהה ידה הימנית.

נז נראה שהרשב״ם מפרש כרש״י (ד״ה כאורגת) שמניקה את בנה מתייחס לבית הערוה, אך דעת רוב הראשונים שמניקה את בנה מתייחס למקום שתחת דדיה (עורכת זה ביחס לבית הערוה, ואורגת זה ביחס לבית השחי). וכ״כ התוס׳ (סז, א ד״ה וכמניקה), הר״ן (שבועות ו, ב), הר״ש, הרא״ש, הרע״ב (על המשנה) ועוד, וכ״כ השו״ע (קצח, לה).

נח נדצ״ל: **בעומדים.** גם בכתה״י באו״ז היו שגר׳: **בעומרים** (שנו״ס 168).

נט בגמ׳ (נדה שם) הגירסא: **רבה בר רב הונא**, אך בגמ׳ בסוכה (ו, א) הגירסא כרבינו.

ס כלומר, רק בנימא אחת אנו מחמירים. ועי׳ ב״י (קצח, ה) שהביא אפשרות נוספת להסביר (בהסבר הרשב״א) שר׳ יוחנן אומר שלא שמע את הדין אלא בנימא אחת שחוצצת, ובשתי נימות ויותר לא שמע, ולפי זה אפשר שגם שתיים חוצצות. ולעניין הלכה, הרמב״ם (מקוואות פ״ב, טו), הסמ״ג (ל״ת קיא) ועוד פסקו כר׳ יוחנן לקולא, אולם הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז לב, ב), ר׳ ירוחם (נכ״ו ח״ה רכה, א) והיראים (סי׳ כו) פסקו להחמיר, ששתיים חוצצות. השו״ע (שם) פסק ששתיים אינן חוצצות.

סא לדעת הפני משה הירוש׳ פשט את השאלה, ואין חילוק בין שערה שקשורה עם אחרות לשערות שקשורות בעצמן, ומפירוש קרבן העדה עולה שהירוש׳ רק הביא הקושיא ולא פשט אותה. ומדברי רבינו אין ראיה אולם בפסקי המהר״ח לא הביא לשון ירושלמי זו, ונראה שהבין שהשאלה לא נפשטה וכקרבן העדה.

סב פירוש, בשעה שעוברת לטבול.

סג ר׳ לעיל הע׳ שנו״ס (הע׳ 184) שלחלק מכתה״י הגי׳: **לזנב.** ואפשר שלאותם כתה״י יתפרש: שיהיה דומה לזנב הסוס.

אמר ר׳ יצחק (סז, ב) **דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ, אינו מקפיד עליו אינו חוצץ, וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד,** [186]**ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד**[186]**. וליגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום רובו שאינו מקפיד, אי נמי משום מיעוטו המקפיד**[סד]**.** פירש רשב״ם[187][סה] שמעינן מהכא דרוב שערה[סו] קשורה אחת אחת, בין מקפיד בין שאינו מקפיד חוצץ, ולא עלתה לה טבילה, וצריכה לחוף ולטבול, ואי נמי מיעוטו שערו מקפיד חוצץ[188], אבל מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ. ושאר כל דבר הנמצא על בשרה סמוך לטבילתה, אם מקפדת בו צריכה לחוף ולטבול[189] פעם שניה, ואם לאו עלתה לה טבילה ומותרת לבעלה. דתנן במסכת מקוואות (פ״ט, ז) **זה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ, וכל שאינו**[190] **מקפיד עליו**[191] **אינו חוצץ,** עכ״ל.

משמע שסובר דר׳[192] יצחק בגופה נמי איירי, אבל רש״י[סז] פירש בסוכה (ו, ב ד״ה רובו) ובעירובין (ד, ב ד״ה רובו) דאשערו[193] דוקא קאי, אבל בגופו בכל[194] שהוא מקפיד הוא וחוצץ[סח]. והקשה ר״ת[סט][195] דאמר[196] פרק[197] הערל (יבמות עח, א) **אלא הא דאמר רבא נכרית**[198] **מעוברת שנתגיירה, בנה אין צריך טבילה, אמאי אין צריך טבילה, וכי תימא משום דר׳ יצחק וכו׳**[199]**, והא אמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו חוצץ. שאני עובר דהיינו רביתיה**[200]**.** אלמא דההיא דר׳ יצחק איירי[201] בגוף. מיהו יש לדחות[ע] דלרבותא נקטיה, והכי קאמר אפילו תמצא[202] לומר דר׳ יצחק איירי נמי בגוף, אפילו הכי תקשי דאמר רב כהנא כו׳[203].

ומקשי מההיא סוף פרק[204] דם חטאת (זבחים צח, ב) **אמר רבא**[205] **פשיטא לי דם על בגדו חוצץ, ואם טבח הוא אינו חוצץ. רבב על בגדו חוצץ, ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ,** אלמא דבקפידא תליא מילתא. מיהו יש לומר דבגד הוי כמו שיער, אבל בגופו אפילו משהו מקפיד הוא וחוצץ.

וההיא נמי (מקוואות פ״ט, ז) **דזה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ שהביא רשב״ם,** ההיא נמי לא קשה[206], דההיא גבי בגדים מתנייא, דתנן סוף פרק אלו חוצצין (שם) **מטפחת של זפתים ושל יוצרין ושל מפסלי אילנות אינם חוצצין. ר׳ יהודה אומר**[207] **אף של קייצים כיוצא בהם. זה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ, כל שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ. והואיל ואצל**[208] בגדים נשנית, איכא למימר דוקא[209] גבי בגדים תליא מילתא בקפידא, אבל בגוף אפילו משהו מקפיד הוי וחוצץ. אלא נראה בעיני דההיא קשיא דתנן (שם, ג) **אלו שאינן**[210] **חוצצין קילקי**[211] **הראש ובית השחי ובית הסתרים (באשה) [באיש]**[212]**, ר׳ אליעזר אומר אחד**

186. ועל מיעוטו... רובו המקפיד: **א ד ק** חסר 187. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 188. חוצץ: **ל** חסר 189. ולטבול: **ד** ולטבול [עצמה] 190. שאינו: **ל** שאין 191. עליו: **ק** חסר 192. דר׳: **א ד ק** ר׳ 193. דאשערו: **ל** דאשערו נמי 194. בגופו בכל: **ל** בגופו אפי׳ כל 195. ר״ת: **ל** ר״ת זצ״ל 196. דאמר: **א ל** דאמ׳ **ק** דאמרינן 197. פרק: **ק** בפרק 198. רבא נכרית: **ק** הכא בבריית׳ 199. וכו׳: **ל ק** חסר 200. רביתיה: **ל** רבותיה 201. איירי: **ל** איירי אפי׳ 202. תמצא: **ל** אם תימ׳ 203. כו׳: **ל ק** וכו׳ 204. ס״פ: **ל** דס״פ 205. רבא: **א ד** רב 206. קשה: **ל** קשי׳ 207. אומר: **ק** אמר 208. ואצל: **ל** דאצל **ק** אצל 209. דוקא: **ל** דדווק׳ 210. שאינן: **ל** שאין 211. קילקי: **א ד ק** קיקלי 212. (באשה) [באיש]: **א ל ק** באשה

סד בגמ׳ נדה (שם) גרס: ״ונגזור נמי על מעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד״, ולא גרס: ״אי נמי״ וכו׳, אולם בעירובין (ד, ב) ובסוכה (ו, ב) גרס כרבינו.

סה הובא בקיצור גם בראבי״ה (סי׳ קפו).

סו דעת הרשב״ם שהשיער נידון בפני עצמו בעניין חציצה. לכן כאשר רוב שערותיה קשורות הוי חציצה, אף שבשאר גופה אין לה חציצה כלל, וכ״כ הגאונים (הובאו ברמב״ם מקוואות פ״ב, טו ובאשכול הל׳ מקוואות סי׳ סא), הראב״ד (שם בהשגות), המחז״ו (עמ׳ 611), הפרדס (סי׳ רעג), הריטב״א (סוכה ו, ב), הרא״ש (מקוואות סי׳ כו), ר׳ ירוחם (נכ״ו סוף ח״ה) ועוד, וכ״פ השו״ע (קצח, ה). ועי׳ גר״א (שם ס״ק יא) שהביא ראיה לשיטה זו. וע״ע באשכול (שם) ובר״ן (בר״ף לשבועות ז, א) בהסבר שיטה זו. אולם, דעת הרמב״ם (שם) שהשיער אינו נדון בפני עצמו, אלא כחלק משאר הגוף. וכ״כ המאירי (עירובין ד, ב), הרשב״א (בעירובין שם) והמנ״ח בדעת ספר החינוך (קעה אות ז).

סז דעת רש״י צ״ע, משום שבהל׳ נדה שלו המובאות בספרי תלמידיו (פרדס עמ׳ ט; פרדס הגדול סי׳ רעג; האורה ח״ב עמ׳ 174; מחז״ו ח״ב עמ׳ 611) כתוב: ״ושאר כל דבר הנמצא בבשרה סמוך לטבילה, אם מקפדת בו צריכה לחוף ולטבול פעם שניה״, ומשמע שגם בגופה רק אם מקפדת חוצץ.

סח רבינו מסביר את דעת רש״י שבמעוט שבגופו האדם מקפיד וחוצץ, אך ר״ת (ראה לקמן) הסביר דעת רש״י שבגופו אפי׳ מעוט שאינו מקפיד חוצץ, וכ״כ המהרש״א (בעירובין שם).

סט הובא בתוס׳ (עירובין ד, ב; וסוכה ו, ב ד״ה דבר תורה), וע״ע בתוס׳ יבמות (עח, א ד״ה רובו). קושיות אלה הובאו ברשב״א (שם), בר״ן (שם) ובעוד ראשונים.

ע דחיה זו, וכן הדחיה בהמשך, מדברי רבינו ואינה מובאת בתוס׳.

האיש ואחד האשה כל המקפיד עליו חוצץ, ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ[213]. אלמא דאפילו בגוף בקפידא תליא מילתא. ופירש ר״ת ופירש ר״ח[עא 214] דהא דר׳ יצחק בגוף נמי איירי, וכן פירש רבינו יצחק בן רבינו[215] שמואל[216].

הלכך הואיל[217] ורשב״ם ור״ת ור״ח[218] ורבינו יצחק[220219] עומדים[221] כולם בשיטה אחת, דסבירא להו דר׳ יצחק איירי בגוף[222], כל דבר החוצץ הנמצא על בשרה אם מקפדת עליו חוצץ, ואם לאו אינו חוצץ[עב].

רובו שאינו מקפיד ומיעוטו המקפיד חוצץ, ומיעוטו שאינו מקפיד אפילו בגופו אינו חוצץ.

וראיה לדבר דתנן פרק אלו חוצצין (מקואות שם, ג-ד) **ואלו שאינן חוצצין, צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן, אלמא דפעמים**[223] **צואה שעל בשרו אינה חוצצת. והא דתנן צואה**[224] **שתחת הצפורן אינה**[225] **חוצצת, קשה עלה מההיא דתוספתא, דתניא סוף פרק ארץ הכותים** (תוספ׳ מקוואות פ״ו, ה) **צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר, הרי אלו חוצצין. אלמא שצואה תחת**[226] **הצפורן חוצצת. ויש לפרש מתניתין דקתני דצואה שתחת הצפורן אינה חוצצת היינו כנגד הבשר, ושלא**[227] **כנגד הבשר חוצצת**[עג].

ופירש הרב רבינו[228] אליעזר[עד] ממיץ[229] דכנגד הבשר היינו כעין שחרורית הנראית[230] בין בשר לצפורן כשחתך הצפורן בשוה לבשר[עה 231], אבל אם היה הצפורן בולט[232] חוץ לבשר והצואה תחת הצפורן חוץ לבשר אז חוצץ, שעל זה דרך בני[233] אדם להקפיד. וצואה[234] שתחת הצפורן, לא שדבוק שם מאותם השנויים בתוספתא שחוצצין, שאותם חוצצין אפילו כנגד הבשר. כדתניא (שם מקוואות פ״ו, ה) **להדיא הטיט והבצק שתחת הצפורן, אפילו כנגד הבשר, הרי אלו חוצצין, אלא היינו שחרורית, שכן דרך כל שעה שיש שחרורית בין צפורן לבשר. כההיא דריש פרק הנודר מן המבושל** (נדרים מט, ב) **דאמר ר׳ יהודה ור׳ יוסי, חד אכיל דייסא באצבעתיה וחד אכיל בהוצא. ואמר ליה דאכיל באצבעתיה לדאכיל בהוצא עד מתי אתה מאכילני רוקך. אמר ליה דאכיל בהוצא לדאכיל**[235] **באצבעתיה עד מתי אתה מאכילני צואתך**[עו 236]. והיינו[237] בשחרורית[עז] שבין בשר לצפורן כדפרישית:

צואה שתחת הצפורן, דהיינו שחרורית שתחת הצפורן, כשחתך הצפורן שוה לבשר אינו חוצץ. אבל צואה שתחת הצפורן חוץ[238] לבשר, דהיינו[239] כשהצפורן בולט חוץ לבשר ושחרורית תחתיו.

[ט] תנן (מקוואות פ״ט, א-ד) **אלו חוצצין באדם, גלד שעל המכה**[עח] **והרטיה שעליה, ושרף היבש, וגלדי צואה שעל בשרו, ובצק שתחת הצפורן, והמלמולים,**

213. חוצץ אלמא: **ל** חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ אלמ׳ 214. ופר״ת ופר״ח: **ל** ופר״ת זצ״ל ור״ח זצ״ל 215. בן רבינו: **ק** בר 216. שמואל: **ל** שמו׳ זצ״ל וכן רשב״ם 217. הואיל: **א ק** חסר 218. ור״ח: **א ק** ופר״ח 219. יצחק: **ק** יצחק בר׳ שמואל 220. ורשב״ם ור״ת ור״ח ורבי׳ יצחק: **ל** חסר 221. עומדים: **א ק** הוא ועמדו **ל** ועמדו 222. בגוף: **ל** אפי׳ בגוף 223. דפעמים: **ד** דלפעמים 224. צואה: **ל** וציאה **ק** וצואה 225. אינה: **ל** שאינ׳ 226. תחת: **ל** שתחת 227. ושלא: **ל** אבל שלא **ק** שלא 228. הרב רבינו: **א** הר׳ 229. ממיץ: **ל** ממיץ זצ״ל 230. הנראית: **ל** הנראה 231. לבשר: **ק** לעור 232. הצפורן בולט: **ל** צפורן כולו 233. בני: **ד ק** חסר 234. וצואה: **א** לציאה **ל** וציאה **ק** לצואה 235. לדאכיל: **ל** למאן דאכיל 236. מאכילני צואתך: **ל** מאכילני רוקך ציאתך 237. והיינו: **ל** דהיינו 238. חוץ: **ו ט ה ב** חוצץ 239. דהיינו: **ט** היינו

עא בתוס׳ סוכה (שם ו, ב ד״ה דבר תורה), והובא בראבי״ה (שם).
עב וכ״פ הרמב״ם (מקוואות פ״א, יב), הרא״ש (חולין פ״ט סי׳ טו), וכ״נ דעת הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז לא, א). ועי׳ ריטב״א (עירובין שם), שפת אמת (סוכה שם) ושו״ת אבני נזר (יו״ד סי׳ רנב ד-ה) בבירור דעת רש״י.
עג וכ״כ לישב המשנה עם הברייתא הר״ש (על המשנה), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז לג, א), הרא״ש (על המשנה, ובפסקיו למקוואות סי׳ כו), ר׳ ירוחם (נכ״ו ח״ה רכד ע״ד) ועוד, וכ״פ השו״ע (קצח, יח). אולם הרמב״ם (מקוואות פ״ב, יד) לא עמד על הבחנה זו, וכתב שצואה שתחת הצפורן אינה חוצצת. וכתב הב״י (שם) שלדעת הרמב״ם הברייתא חולקת על המשנה ולכן פסק כמשנה. וע׳ תוס׳ (סז, א ד״ה לפלוף) ומרדכי (שבועות סי׳ תשמז) שחילקו בין לח ליבש, שדווקא יבש חוצץ. וכעין זה כתבו הסמ״ק (סי׳ רצג) והסמ״ג (ל״ת קיא) בשם ר״ת, לחלק בין צואה הנדבקת לשאינה נדבקת.
עד דברי הרא״ם אינם בספר היראים שלפנינו.
עה וכ״כ הרשב״א ור׳ ירוחם (שם).
עו בגמ׳ לפנינו הסדר שונה, שקודם אמר זה שאכל בהוצא לחבירו עד מתי וכו׳.
עז ברש״י (שם) פירש שהכוונה לעפרורית שבצפורניו, ואפשר שהיינו הך.
עח במשנה לפנינו: שחוץ למכה, ובהמשך: שעל המכה, וכגרסת ר״ח המובא בסמוך.

וטיט היון, וטיט היוצרים, וגץ יוני[240]. איזהו[241] טיט היון זה טיט הבורות, שנאמר (תהילים מ, ג) **ויעלני מבור שאון מטיט היון. ואלו שאינן חוצצין, גלד שבמכה, ושרף הלח, ולכלוכי צואה שעל בשרו, וצואה שתחת הצפורן, וצפורן המדולדלת. ורבינו חננאל גרס[242] גבי חוצצין גלד שחוץ למכה, וגבי אין חוצצין גלד שעל המכה. ותניא פרק ארץ הכותים** (מקוואות פ״ו, ה) **סם יבש שעל המכה חוצץ[עט]. הדם, והדיו[243], הדבש[244], והחלב, ושרף התות, ושרף התאינה, ושרף השקמה, ושרף החרוב, יבישין חוצצין, לחין אין חוצצין, ושאר כל השרפין בין לחין בין יבישין חוצצין[פ], מפני (שטף) [שהן שרף][פא 245] לכלוכי פירות, והכחול שחוץ לעין, הרי אלו חוצצין:**

וטיט הבורות, וטיט היוצרים, ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר[246], חוצצין.

[י] [פב] **סוף פרק כל ידות במסכת מקוואות** (פ״י, ח) **חץ שהוא תחוב[247] באדם, בזמן שהוא נראה[248] חוצץ, ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו. ותניא פרק בתרא דמסכת מקוואות** (תוספ׳ פ״ח, ד) **הנכנס קוץ[פג] ביריכו[249] ר׳ יהודה[פד] אומר אינו חוצץ, וחכמים אומרים חוצץ. במה דברים אמורים בשל מתכת, אבל בשל עץ חוצץ. ואם קרם עליו[250] העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ, שכל הבלוע באדם ובבהמה ובחיה [ובעופות][251] טהורין.**

פירש רבינו יצחק דסימפונט[252] דטעמא דר׳ יהודה דאמר בשל מתכת אינו[253] חוצץ[254] דאינו מודבק עם הבשר, ועיילי ביה מיא ולא חייץ, אי נמי משום דלא מפיק ליה דילמא מיית, הלכך לא[255] חייץ, אבל עץ דקפיד עליה לאפוקי, חייץ. ורבנן סברי דמתכת נמי קפיד עליה לאפוקי. ומתניתין בחץ של מתכת ור׳ יהודה, אי נמי בשל עץ ודברי הכל.

ונראה בעיני דמסתמא הלכה כרבנן[256] דלא שני לן בין של עץ לשל מתכת, דבזמן[257] שהוא נראה חוצץ, ואם קרם עליו העור[258] אינו חוצץ. ותניא התם (שם פ״ח, ד) **סיפא דההיא הנכנס[259] קוץ ביריכו נכנסו צרורות וקסמין בסדקי רגליו מלמטה, ר׳ עקיבה אומר אינו חוצץ מפני שהוא כבית[260] הסתרים:**

ואילו חוצצין באדם, חץ או קוץ התחובין באדם, אם נראין חוצץ[261], ואם קרם עליהם[262] עור מלמעלה אינו חוצץ. נכנסו צרורות וקיסמין מלמטה בסידקי רגליו אינו חוצץ.

[יא] **תנן פרק אלו [חוצצין** (מקוואות פ״ט, ג-ד) **אלו][263] שאין[264] חוצצין וצפורן המדולדלת[265]. ונראה בעיני לפרש דהיינו שנתדלדלה ממקום חיבורה, כההיא דפרק אלו טריפות** (חולין מב, ב) **סימנים[266] שנדלדלו ברובן[267], דהיינו ממקום חבורן[פה].**

ואפילו נדלדלה ופירשה רובה אינה חוצצת, כדתניא

240. יוני: **ל** יווני **ק** היוני 241. איזהו: **ל** איזה הוא 242. גרס: **ל ק** גריס 243. והדיו: **א** והא **ק** והיו׳ 244. הדבש: **ל** והדבש 245. (שטף) [שהן שרף]: **א ל ק** שטף 246. כנגד הבשר: **ו ב** כנגדה בשר 247. שהוא תחוב: **ק** שתחוב 248. נראה: **ל** נראה באדם 249. ביריכו: **א** בידיכן **ק** בידו 250. עליו: **ק** עליה 251. [ובעופות]: **א ל ק** חסר 252. דסימפונט: **ל** דסימפונט זצ״ל 253. אינו: **א ק** דאינו 254. חוצץ: **ל** חוצץ משו׳ 255. לא: **ל** חסר 256. דמסתמא הלכה כרבנן: **ל** דהלכה מסתמ׳ 257. דבזמן: **ל** ובזמן 258. העור: **ל** עור 259. הנכנס: **א ק** דהנכנס 260. כבית: **א ד** בית **ק** בבית 261. חוצץ: **ט** חוצצין 262. עליהם: **ו ה ב** עליו 263. [חוצצין אלו]: **א ל ק** חסר 264. שאין: **ל** שאינן 265. המדולדלת: **ל** המדלדלת 266. סימנים: **א ק** דסימנים 267. ברובן: **ל** ברובן טרפה

עט סם... חוצץ - וכן הגירסא ברוקח (סי׳ שעג) ובתוה״ב (ב״ז ש״ז לג, א), וכ״נ שגרס הרמב״ם (מקוואות פ״ב, א במהד׳ פרנקל, ובמהד׳ האחרות כתוב ׳דם׳ במקום ׳סם׳). הרא״ש (מקוואות סי׳ כו) גרס: ״דם יבש שעל גבי המכה והכחול שבעין הרי אלו חוצצין״. אולם, הגירסא במשנה לפנינו, וכן זו שבר״ש (מקוואות פ״ט, ג-ד): ״סם יבש שע״ג המכה **אינו** חוצץ״.

פ הטור (קצח, טו) כתב שלכאורה נראה ששרף האילנות אפילו יבש אינו חוצץ, אך כתב שהרמב״ם (מקוואות פ״ב, ב) סובר שאפילו לח חוצץ. הב״י והב״ח (שם) כתבו שדעת הרמב״ם מפורשת בתוספתא (שם), והטור לא ראה אותה בפנים, אלא רק מה שציטט הרא״ש, שלא הביא דין שאר שרפי האילנות. השו״ע (שם) פסק כרמב״ם.

פא יש כאן מס׳ גירסאות. בתוספתא לפנינו הגירסא: **מפני שהן שרף לכולם פירות**, וזו ודאי גירסא משובשת. בבה״ג (סי׳ מא עמ׳ תלח) גרס: **מפני שהם שעם.** וברוקח (סי׳ שעג) גרס: **מפני שהן שעף. לכלוכי פירות** וכו׳. הרשב״א (בתוה״ב שם) גרס: **מפני שהן שרף. לכלוכי פירות** וכו׳. הר״ש (שם) גרס בדומה לרבינו: **מפני שהן שטף/שרף לכלוכי פירות.** לפי רוב הגירסאות לכלוכי פירות מתייחס להמשך, ולא לשרף האילנות, ואפשר גם בדברי רבינו לומר כן.

פב ענין זה של חץ התחוב מובא בתשובת הראבי״ה שבסי׳ הקודם (ושם בהע׳ כ-כט).

פג וכן גרס הרשב״א (תוה״ב הקצר ב״ז סוף ש״ז), אולם הב״י (קצח, יא) גרס בתוספתא: חץ, וכן הב״ח (שם, יב), וכך הגירסא בתוספתא לפנינו. הרא״ש (הל׳ מקוואות סי׳ כז) הזכיר גם חץ וגם קוץ, וכן כתבו עוד ראשונים, וכ״ה בשו״ע (שם).

פד בתוספתא לפנינו הגירסא: **רבי.**

פה עי׳ רש״י (שם ד״ה נדלדלו) ותוס׳ (שם ד״ה סימנין).

סוף פרק ארץ הכותים (תוספ׳ פ״ו, ה) **כשות של גדול שאינו מקפיד עליה, והאבר והבשר המדולדלין באדם, הרי אלו אין**[268] **חוצציפו. ר׳ (יונתן) [יוחנן]**פז [269] **בן יוסף אומר צפורן שפירשה רובה אינה חוצצת, כל שכן**[270] **מיעוטהפח.**

ומורי אב״י העז״רי אומר דצפורן שפירשה היינו שנקרע מקצתה במקום שחותכין הציפרנים ותלויה בצפורנפט. ולא נהירא לי, דאם כן [271]הכי הוי ליה למיתני[271] צפורן שנקרע, אבל זה הלשון ששונה **צפורן**[272] **שפירשה רובה**[273] משמע שכולה פירשה, ונדה[274] ממקום חבורה עד רובה. אבל צפורן שעומדת במקומה ומחוברת כמשפטה, אפילו היא בולטת חוץ לבשר אינה חוצצת. כדפירישית לעילצ גבי הא דקתני (תוספתא מקוואות פ״ו, ה) **צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר חוצצת**, דהיינו שהצפורן בולטת חוץ לבשר, **וטעמא משום שצואה תחתיה, הא אין צואה תחתיה אינה חוצצתצא.**

ציפורן שפירשה רובה ונדה ממקום חיבורה אינה חוצצת וכו׳.

[275]**ותמיה אני מפני מה נהגו נשים ליטול צפרנים, דאינן צריכות כי אם להוציא**[276] **הצואה שתחת הצפרנים. מיהו הואיל וכבר נהגו הנשים בכך אין להתיר הדבר הזה, דמנהג אבותינו תורה היאצב.**

וההיא (שם תוספ׳ מקוואות פ״ו, ה) **דכשות של גדול היינו כדתנן פרק אלו חוצצין** (פ״ט, ד) **כשות של קטן לא טמא ולא מטמא. וכתב לשם רבינו יצחק דסימפונטצג כשות זה איני יודע מהו**[277]**, אלא לפי הסברא דבר לח ומודבק**[278] **בו ועושין אותו לנשרפין, משימין אותו על פי המכה כדי שלא תסתום המכה. ותנן (במכשירין)**[279] (עוקצין פ״ב, א) **כשות של קישות כו׳, כלומר**[280] **שהכשות דבוקה לקישות, וכאשר גדלה הקישות תפרוש ממנה**[281] **הכשות. ואם נגע זב בכשות ההוא טהור, דלאו כגופיה דמי, ולא מטמא, שאם היה טהור ונגע בכשות הזה**[282] **הזב, כאלו לא נגע בזב. ותניא בסיפרא** (מצורע זבים פרשה ב ד״ה פרק ג) **בבשר הזב ולא בצואה שעליו**[283]**. ובנוגע בו הזב תניא** (שם, פרק ד) **בו ולא בצואה שעליו. יכול שאני מוציא את השיער, תלמוד לומר יטמא. לבטל דברי המפרשים כשות כשיער, ואנן**[284] **תנן כשות לא טמא ולא מטמא, ואלו שיער מרבים מטמא דטמאצד. וזו היא הכשות ששנינו בברייתאצה שאינה חוצצת**[275].

268. אלו אין: **ד ק** אלו 269. (יונתן) [יוחנן]: **א ל ק** יונתן 270. כש״ב: **ל** וכ״ש 271. הכי ה״ל למיתני: **א ק** הוה ליה הכי למיתני **ל** הוה ליה למיתני הכי 272. צפורן: **א ד ק** חסר 273. רובה: **ק** רובה מנין 274. ונדה: **א ק** ונידה 275. ותמי׳ אני מפני... בברייתא שאינה חוצצת: **ל** חסר 276. להוציא: **א ק** להוציאה 277. מהו: **ק** מה הוא 278. ומודבק: **א ק** ומדובק 279. (במכשירין): **א ק** במכשירין 280. כלומ׳: **א** כמ׳ **ק** כמה 281. ממנה: **א ק** הימנה 282. הזה: **א ק** ההוא 283. שעליו: **ק** שעליו כו׳ 284. ואנן: **א** דאנן **ק** דאנו

פו עי׳ שנו״ס. הרמב״ם (מקוואות פ״ב, ב), הרא״ש (מקוואות סי׳ כו) והטור (קצח, כב) גרסו: **חוצצין**. אולם, בתוספתא לפנינו הגירסא: **שאינן חוצצין**, וכן גרסו הריבמ״ץ (מובא לקמן), הראבי״ה (סי׳ תתקצא), הרוקח (סי׳ שעה) והרשב״א (תוהב״א ב״ז ש״ז לג, א). ונראה שכך צריך לגרוס כאן.

פז בתוספתא לפנינו הגירסא: ר׳ **יוחנן** בן יוסף, וכן בר״ש (מקוואות פ״ט, ד), אולם במרדכי (שבועות סי׳ תשמז) גרס: **יונתן** בן יוסף, וכן בראב״ש (מקוואות סי׳ כו) ובעוד ראשונים. וכן גרסו הב״י (קצח, כא-כב) והב״ח (שם, כ), וכן הגיה הגר״א בתוספתא. וראה בתוספת ראשונים לטהרות (ליברמן עמ׳ 658).

פח כל שכן זה לא מוסכם לכו״ע. עי׳ בדברי הראבי״ה (הובא בסי׳ הקודם ובהרחבה בהע׳ נז שם) שכתב שצ״ע מדוע כתוב בברייתא: ׳רובה׳, ומשמע לפיו שאין הבדל ובכל מצב אין חציצה. הטור (קצח, כא) והמרדכי (שם) חילקו בין פירשה רובה שאינה חוצצת, לפירשה מיעוטה שחוצצת, וכן פסק השו״ע (שם). בהסבר הרמב״ם (מקוואות פ״ב, יד) עי׳ ב״י (שם).

פט שמועה זו אינה בראבי״ה שלפנינו. נראה שפשט לשון הפוסקים כהסבר הראבי״ה. ועי׳ בלבוש (קצח, כא) שהסביר בדומה לרבינו.

צ לעיל אות ח.

צא וכן דעת הראבי״ה לעיל (סי׳ שסב ושם הע׳ י) ודלא כראב״ן (סי׳ שכו) שכתב שחוצצת כאשר עומדת להורידה, ונפסק בב״ח (שם, יט). השו״ע (שם, כ) פסק כרבינו ורוה״פ, שצפורן גדולה אינה חוצצת. אומנם הרמ״א (שם) החמיר, ונושאי הכלים דנו אם זה מדינא.

צב הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז לג, א), הרא״ש (מקוואות סי׳ לה), הר״ן (שבועות ו, ב), הסמ״ג (ל״ת קיא), התרומה (סי׳ קד) ועוד, כתבו שנהגו כן שמא יהיה דבר חוצץ תחת הצפורן במקום שחוצץ, וכן פסק השו״ע (קצח, יח). ויש שכתבו שהטעם לזה הוא מחשש לשיטת הראב״ן או שיטת הראב״ד (ב״ח שם; ש״ך ס״ק כה; סד״ט ס״ק לט). ועי׳ ד״מ (אות ז) שכתב בשם השע״ד (הל׳ נדה סי׳ טו) שטוב להחמיר אם לא נטלה צפורניה שתטבול שנית, ונפסק ברמ״א (שם, כ).

צג בסימן הקודם (סי׳ שסב), שהוא תשובת הראבי״ה, כתב שלא ברור לו פירוש ׳כשות׳ וכן לרבותיו מפרשי המשנה. ונראה שהתכוון גם לר׳ יצחק דסימפונט הוא הריבמ״ץ (ר׳ יוסף בן מלכיצדק), שכתב תחילה שאינו יודע מהו, ובכל אופן הסביר העניין עפ״י הסברא.

צד ריבמ״ץ הוכיח שכשות אינו שיער, משום שכתוב שהכשות לא טמא ולא מטמא, דהיינו שאינו חלק מהגוף. מאידך כתוב ששיער הוא חלק מהגוף לעניין טומאה. ועי׳ בפירוש הר״ש למקוואות (פ״ט, ד) שסתר ראיה זו.

צה הובאה לעיל בתחילת הפסקה.

לשון ערוך[285] (ער׳ כשות) פרק ט׳ במקוואות (מ״ד) **כשות של קטן לא טמא ולא מטמא**, בריש פרק ב׳צו[286] בעוקצין (פ״ב, א) **כשות של קישות [והנץ]**[287] **שלה טהור**. פירוש, כשם שיש לה[288] לקישות כשות כשהקישואים[289] קטנים שיש להם כמין שיער קטן, וכן[290] יש לקטן, והוא הכשות[צו]. פירוש **כשות של קישות** בלשון ישמעאל זג״ב אלנוא״ר[291]. פירוש זג״ב הוא כמין [ציצין][292] שהן (של) [על][293] צלעות הקישות שהן קטנות[294] דומה לשיער. אלנא״וור[295], פרח הקישות הוא[296], כמו (במדבר יז, כג) ויוצא פרח וגו׳[297]. בגמרא[298] דפרק שמונה שרצים (שבת קז, ב) **האי מאן דתלש כשותא מהיזמי**[299] **והיגי, חייב משום עוקר דבר מגידולו**, שכן[300] מפורש בגמרא[301] דבכל[302] מערבין (עירובין כח, ב) **דחזינן דקטלין**[303] **הזמיתא**[304] **ויבשא**[צח] **כשותא**. ורב האיי גאון[305] אמר כמו כן נקרא בלשון ישמעאל כשות, והוא כמו[306] חוטין ירקרוקין כגון של ברקת[307] שעיקרן[308] בארץ, ופרים[309] על הקוצים הנקראים היזמי. ופירש עוד צמח כמו דמות זהב נמשך למעלה מן הקוצין. ורציתי להביא ראיה[310] מיכן[311] על השערות הנקראים בלשון אשכנז צותתו״ת[312] שלא יחוצו, ואינה ראיה[313].

ולענין נטילת צפרנים בחולו של מועד או בימי אבלה, למדנו פרק ואלו מגלחין גמרא הנזיר והמצורע (מו״ק יז, ב) **דת״ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד דברי ר׳ יהודה, ור׳ יוסי מתיר. וכשם שאמרו אסור**[314] **לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרנים בימי אבלו דברי ר׳ יהודה, ור׳ יוסי מתיר. אמר עולא הלכה כר׳ יהודה באבל, והלכה כר׳ יוסי במועד. ושמואל אמר הלכה כר׳ יוסי בזו ובזו.**

וכתב רבינו יצחק בר אברהם זצ״ל[צט] [315], תימה לי על מה שהנשים נוטלות צפרנים [בסכין][316] בחולו של מועד כשרוצות לטבול. ואף על גב דשרי במועד קטן ליטול צפרנים[317], מכל מקום כיון דאמר התם (יח, א) **בגנוסטרי**[ק] [318] **אסיר**, הוה לן למיסר בסכין. דהכי נמי משמע התם שאין לנו להתיר ליטלם אלא בשיניו, מדקאמר התם דאמר[319] **רב שמן**[320] **הוה קאימנא קמיה דר׳ יוחנן בחול המועד ושקילנהו**[321] **להו לטופריה בשיניה**[322], ואם איתא דבסכין מותר ליטלם למה הוצרך לשנות שינוי גדול[323] כל כך בשיניו[קא].

ונראה לי דאין זה[324] ראיה לאסור, דאיכא למימר שלא היה מזומן בידו סכין. ואין זה דוחק, דעל כרחין כי קאמר התם **שמע מינה תלת, שמע מינה מותר**[325]

285. ערוך: **ק** הע״רוך 286. ברפ״ב: **א ד ק** ברפ״ק 287. [והנץ]: **א ל ק** חסר 288. לה: **ל** חסר 289. כשהקישואים: **ד** כשהן קישואין 290. וכן: **ל** כן 291. אלנוא״ר: **ל** אנואר **ק** א״ל טא״ר 292. [ציצין]: **א ל ק** חסר 293. (של) [על]: **א ל ק** של 294. שהן קטנות: **ל** כשהן קטנים 295. אלנא״וור: **א** אלנואר **ל** אנואר הוא פרח **ק** א״ל טא״ר 296. הוא: **ל** חסר 297. וגו׳: **ל** חסר **ק** גו׳ 298. בגמ׳: **א** ברג׳ **ל** כדגר׳ **ק** בר״ג 299. מהיזמי: **א ק** מהדמי 300. שכן: **א ל ק** פי׳ שכן 301. בגמרא: **א ק** בר״ג **ל** בר״פ 302. דבכל: **ל** בכל 303. דקטלין: **ל** דקטלי 304. הזמיתא: **א ק** הזוניתה **ל** היזמי 305. ורב האיי גאון: **א ד** וגאון רב היי **ק** וגאון רב הא׳יי 306. כמו: **א** כמ׳ **ק** כמה 307. ברקת: **ל** ברקונים 308. שעיקרן: **א ק** שעקרון 309. ופרים: **ק** ופריס 310. ראי׳: **ק** חסר 311. מיכן: **ל ק** מכאן 312. צותתו״ת: **ל** צור **ק** צותחות 313. ראי׳: **ל** ראיה. ותמיה אני מפני מה נהגו הנשים...ששנינו בברייתא שאינה חוצצת (קטע זה נחסר לעיל בכת״י **ל** והובא כאן) 314. וכשם שאמרו אסור: **א ק** אמר וכשם שאסור **ל** וכשם שאסור 315. זצ״ל: **ק** ז״ל 316. [בסכין]: **ל ק** שלהם 317. צפרנים: **ל** צפורני׳ במועד 318. בגנוסטרי: **ד** בגניסטרי לאורך הענין ב – **ד**: גניסטרי, וברוב האחרים: גנוסטרי 319. דאמר: **ל** אמ׳ 320. שמן: **ק** שמואל 321. ושקילנהו: **א ל ק** שקיל 322. בשיניה: **ק** בשיניו 323. גדול: **א ד ק** חסר 324. זה: **ל** מזה 325. מותר: **א ק** חסר

צו תוקן עפ״י כת״י ל.

צז כך פירשו גם הרמב״ם בפיהמ״ש, הר״ש, הרא״ש והרע״ב במקוואות (פ״ט, ד) שמדובר בשיער קטן.

צח בגמ׳ לפנינו הגירסא: ומייתא.

צט דברי ריצב״א אלו הובאו גם בשבלי הלקט (סי׳ רלא). ור׳ בתוס׳ (מו״ק יח, א ד״ה ובגנוסטרי) שכתב ששמע מר׳ שמשון בן אברהם (אחי ריצב״א) שמותר לנשים ליטול צפורניהן בחוה״מ.

ק בגמ׳ הגרס׳: **בגנוסטרא**, בערוך (ער׳ נגסטר): **בנגוסטרי**, ובכת״י ל: **בגנוסטרי**. רש״י (מו״ק יח, א; נדה יז, א) פירש שהכוונה למספריים, וכ״כ עוד פוסקים, אולם הערוך (שם) פירש בשם גאון, שמדובר במין מלקט מיוחד לצפורנים. וכתבו התוס׳ (מו״ק יח, א ד״ה ובגנוסטרי) שלפי הסבר הערוך יוצא שמתיר לגזוז בתער או במספריים.

קא וכ״כ להחמיר התוס׳ (מו״ק שם) בשם ר״ת, התרומה (סי׳ קד), המרדכי (שבועות סי׳ תשמז) והמהר״ם מאנגלטירא (הובא בהגה״מ הל׳ יו״ט פ״ז אות ע ובהג״א מו״ק פ״ג סי׳ יט). וכ״כ רבינו (אבילות סי׳ תמב), שהדעת נוטה לאסור, ומשום שנוהגות ליטלם בסכין כל השנה ולכן דינו כגנוסטרי.

ליטול צפרנים במועד, ושמע מינה אין בהם משום מיאוס, ושמע מינה מותר לזורקן, ואמאי[326] לא קאמר[327] שמע מינה[328] ארבע, ושמע מינה[329] דבגנוסטרי אסור[330]. אלא שמע מינה שזה לא היה יכול לומר לפי שלא היה לו גנוסטרי באותה שעה, הכי נמי (מסכין) [יש לומר בסכין][קב] [331].

ורבי אומר דודאי הנשים רגילות ליטלם בסכין ויש מחמירות, וקצת הדעת נוטה לאיסור, כי נקל ליטול בסכין יותר מבמספרים. [332]ומיהו עיקר דרך גזיזה במספרים[332], ואין לאסור כיון דמנהג להתיר[333], אין מנהג[334] בלא ראיה, דלכאורה ודאי משמע דוקא[335] בגנוסטרי אסור[קג].

ונטילת צפורנים כמו שמותר[336] במועד, כל שכן שכן מותר בימי אבלו[קד]. ועולא קאמר[337] דהלכה כר׳ יהודה במועד וכר׳ יוסי באבל, ושמואל אמר הלכה כר׳ יוסי[338] בזו ובזו. ועולא[קה] קאמר התם דבגנוסטרא אסור[339], והדר מייתי דר׳ יוחנן דשרי אפילו בחולא[340] דמועדא, עכ״ל[קו].

ומה שכתב דעולא קאמר דהלכה כר׳ יהודה

נהגו הנשים ליטול ציפורניהם[341] בסכין כשרוצים לטבול בחול המועד, ואין למחות בידם.

במועד, בספר שלפני איפכא גרסינן כאשר כתבתי[קז]. וכן מוכח בירושלמי קולא[342] בשניהם. דאמר פרק ואלו מגלחין על משנת ואלו מכבסין במועד (מו״ק פ״ג סוף ה״א יא, ב) **שפם[343] ונטילת צפרנים, אית תניי תני ברגל מותר ובאבל אסור, ואית תניי[344] תני ברגל אסור ובאבל מותר כו׳[345]. מאן דאמר ברגל אסור בשיש[346] שם הערמה, [347]באבל מותר כשאין שם (הראה) [הערמה][347]. רב חייא בר אשי בשם רב הלכה כדברי מי שמקיל[348] באבל וברגל[קח]. ר׳ יעקב בר אחא[קט] ר׳ שמעון בר בא בשם ר׳ יהושע בן לוי הלכה כדברי מי שהוא מיקל[349] באבל. רב אמר שפם כנטילת צפורנים לכל דבר. אמר ר׳ ירמיה ובלבד בנוטות[350] כו׳[351]. ר׳ יצחק בר נחמן[352] בשם ר׳ חנינא[קי] שני זוגות היו אחד מעמת[קיא], פירוש מאותו מקום, ואחד מידד[353], פירוש מאותו מקום, עלה אחד בשפם ואחד בנטילת צפורנים, והתיר להם רבי. כהדא[354] ר׳[355] שמואל בר אבא[356] דמכת אחתיה והוה יתיב (מכמיר) [מצמית][357] טפרויי. סלק ר׳ לעזר[358] לגביה ולא[359] כסיתון, סלק ר׳ נתן בר אבא לגביה וכסיתון. אמר ליה מן קומוי ר׳ אלעזר לא כסיתון, מן קומוי את מכסי[360] לון. אמר ליה[361] ומה**

326. ואמאי: **ל** אמאי 327. קאמר: **א ק** קאמרי 328. ש״מ: **א ק** וש״מ 329. וש״מ: **א ק** ש״מ 330. אסור: **א ל ק** אסיר 331. (מסכין) [יש לומר בסכין]: **א ל ק** מסכין 332. ומיהו עיקר... במספרים: **א ד ק** חסר 333. להתיר: **א ק** התיר **ל** היתר 334. מנהג: **ל** מנהג היתר 335. דוקא: **ל** דדווק׳ 336. שמותר: **ל** שמותר במגעה 337. קאמר: **ל** אמ׳ 338. יוסי: **ק** יהודא 339. אסור: **ל ק** אסיר 340. בחולא: **א ק** בחולי 341. ציפורניהם: **ט** את ציפורניהם 342. קולא: **ל ק** לקולא 343. שפם: **א ד** שפה וכן בירוש׳ שלפנינו: שפם 344. ואית תניי: **ל** אית תנא 345. כו׳: **ל ק** חסר

346. בשיש: **א ל** כשיש 347. באבל מותר... (הראה) [הערמה]: **ד** כו׳ **ק** חסר **ל** באבל מותר כשאין שם הערמה 348. שמקיל: **ק** שהוא מיקל 349. מי שהוא מיקל: **ק** המיקל 350. בנוטות: **א ק** בטניות 351. כו׳: **א ל ק** חסר 352. נחמן: **א** נחמ׳ **ד** נחמי׳ 353. מידד: **א ק** מידר 354. כהדא: **א ק** כקרא 355. ר׳: **א ל ק** אמר 356. אבא: **ק** אבין 357. (מכמיר) [מצמית]: **א ל ק** מכמיר 358. לעזר: **ל** אלעזר **ק** אליעזר וכן להלן בכ״י – **ק**: אליעזר 359. ולא: **א ק** אלא 360. מכסי: **ל ק** מכסה 361. א״ל: **ל** חסר

קב וכ״כ לדחות דעה זו הרי״ף (מו״ק י, א), הראבי״ה (ח״ג סי׳ תתמא עמ׳ 531) בהביאו דברי הרי״ף, והרא״ש (מו״ק פ״ג סי׳ יט). ובשבילי הלקט (סי׳ רלא) כתב שלא היה לו סכין משום שאין נכנסים בכלי זיין לביהמ״ד. עוד הביא שבה״ל (שם) דברי ר׳ ישעיה לדחות ראיה זו, שהגמ׳ מביאה רק את הקולות שנלמדו ולא את החומרות, וכ״כ בחידושי הר״ן (מו״ק שם). ולדעת שבה״ל עצמו יש לדחות, שלא היה צורך לומר ש״מ זה, משום שהגמ׳ כבר אמרה שגניסטרי אסור.

קג הריצב״א מחלק בין גניסטרי לסכין, משום שהגמ׳ הזכירה דווקא גניסטרי לאסור, אף שמסברא היה מקום להחמיר. וכ״כ הטור (או״ח סי׳ תקלב, א) בשם רבינו יהודה, וכ״נ מסקנת שבולי הלקט (שם). אולם, דעת הרבה פוסקים שבחוה״מ הכל שרי, והגמ׳ שאסרה בגניסטרי התייחסה דווקא לאבל. וכ״פ הרי״ף (שם), הרמב״ם (יו״ט פ״ז, כ), המאירי (מו״ק יח, א), הרא״ש (שם) והשו״ע (או״ח תקלב, א). וע״ע בהגהת הרמ״א (שם) שהחמיר, אא״כ מדובר בצורך טבילה.

קד ראה דברי רבינו לקמן (אבילות סי׳ תמב). נראה שהריצב״א הקל באבלות כשיטתו לקמן שגם עולא וגם שמואל הקלו באבלות, וכיון שהקל במועד בנטילה בסכין הקל גם באבלות. אולם רבינו בהל׳ אבילות דעתו (שם) נוטה לאיסור. ובפסקי מהר״ח כאן כתב רק שאין למחות ביד הנשים המקילות. ובמהר״ח שם נראה שלא התיר אלא בשיניים ולא בסכין.

קה בגמ׳ לפנינו: **ר׳ חייא בר אשי בשם רב.**

קו עד כאן תשובת הריצב״א.

קז וכן הגירסא בגמ׳ לפנינו.

קח וכדעת שמואל במו״ק (יח, א) שהקל כר׳ יוסי במועד ובאבל.

קט ר׳ יעקב בר אחא, בירושלמי לפנינו ליתא.

קי לפנינו: **ר׳ סימון בשם ר׳ חנינה.**

קיא בירושלמי לפנינו: **מעמתן.**

את סבר דאת חביב עלי כר׳ אלעזר:

[יב] וכשהיא נוטלת צפרנים אסור[362] לזרוק אותן לרשות הרבים. כהיא דפרק כל היד (יז, א) שהיה ר׳ שמעון בן יוחאי[363] אומר חמשה דברים העושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו[364] כו׳, עד והנוטל צפורניו וזורקן לרשות הרבים, מפני שהאשה[קיב] [365] עוברה[קיג] עוברת עליהן ומפלת. ולא אמרן[366] אלא דלא שקיל בגנוסטרי, אבל שקיל[367] בגנוסטרי לית לן בה[קיד]. ולא אמרן[368] אלא דשקיל דידיה ודכרעיה, אבל שקיל דידיה בלחודייהו[369] לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו, אבל גז מידי בתרייהו לית לן בה. ולאו מילתא היא[370], לכולה[371] מילתא חיישינן.

והיכא דלא שכיחא אשה כגון בי מדרשא לית לן בה[קטו], אי נמי אם השליכן[372] וחזר ונטלן והשליכן למקום אחר תו ליכא למיחש[קטז] [373]. כדאמר פרק[374] ואלו מגלחין (מו״ק יח, א) גבי שמואל[קיז] דשקלינהו לטופריה בשיניה וזרקינהו. ופריך, איני והתניא[375] שלושה דברים נאמרו בצפורנים, הקוברן[376] צדיק, השורפן[377] חסיד, והזורקן רשע. ומשני, טעמא מאי, שמא תעבור אשה עוברה ותפיל, אשה בי[378] מדרשא לא שכיחא. וכי תימא[379] זמנין דמכנשין[380] להו ושדו להו לבראי, כיון דאשתנו אשתנו. פירש רשב״ם[381] שורפן עדיף מקוברן, דאיכא למיחש דהדרי ומגלו[קיח].

וכשהיא נוטלת ציפורניה[383], אסורה לזרוק אותם לרשות הרבים.

ובירושלמי מפרש דשורפן[382] עדיף משום דמכחיש גופו בכך ששורף צפורניו[קיט]:

[יג] פרק ארץ ישראל במסכת מקוואות תנן (פ״ח, ה) נדה שנתנה מעות בפיה וירדה וטבלה טהרה[384] מטומאתה, אבל טמאה על גב רוקה. נתנה שערה בפיה, קפצה ידה, קרצה[385] שפתותיה, כאלו לא טבלה. פירש רבינו יצחק דסימפונט[386], טהרה, מטומאת נדות טהורה היא[387], אבל טמאה[388] על גב רוקה, הנתלש[389] על המעות, והיא טמאה כאדם הנוגע ברוק של נדה. נתנה שערה בפיה כאלו לא טבלה, וכי האי גוונא חציצה היא.

שמעינן מהכא דאשה שנתנה מעות בפיה וטבלה טהורה לביתה, ובלבד[390] שלא קרצה והדביקה[391] שפתותיה אלא כדרך הילוכה ומנהגה[392] ומשפטה תמיד[קכ]:

אשה שנתנה מעות בפיה וטבלה טהורה לביתה, ובלבד שלא קרצה והדביקה[393] שפתותיה אלא כדרך הילוכה ומנהגה ומשפטה תמיד.

[יד] אמר רב[394] שמואל בר יצחק (סו, ב) אשה לא תטבול בנמל, ואף על גב דהשתא ליכא עלווה,

362. צפרנים אסור: **ל** צפורניה אסורה 363. יוחאי: **א ל** יוחי 364. ודמו בראשו: **א ד ק** חסר 365. שהאשה: **ק** שאשה 366. ולא אמרן: **ק** לא אמרו 367. שקיל: **ל** שקל 368. אמרן: **ק** אמרו וכן בסמוך 369. בלחודייהו: **ל** לחודיי׳ **ק** לחודיה 370. היא: **ל ק** חסר 371. לכולה: **ל** לכולא **ק** לכולי 372. השליכן: **ל** השליכן כאן **ק** השליכן כן 373. ליכא למיחש: **ק** לא חיישינן 374. כדאמר פ׳: **ל** כדאמ׳ בפ׳ 375. והתניא: **ל** והא תני׳ 376. הקוברן: **ק** קוברן 377. השורפן: **ל** והשורפן **ק** שורפן 378. בי: **א ד ק** בבי 379. תימא: **ל** חסר 380. דמכנשין: **ל** דמכנשן 381. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 382. דשורפן: **א ד ל** דשורפו 383. ציפורניה: **ו ב** ציפורנים 384. טהרה: **ד** טהורה 385. קרצה: **ל** קמצה 386. דסימפונט: **ל** דסימפונט זצ״ל 387. היא: **ל** חסר 388. טמאה: **ק** טמאה היא 389. רוקה הנתלש: **א ק** רוקה נתלש **ל** רוקה שהרי רוקה נתלש 390. ובלבד: **ל** חסר 391. והדביקה: **ל** ולא הדביקה 392. ומנהגה: **ל** חסר 393. והדביקה: **ה** ודבקה **נ** ודיבקה 394. רב: **ל** חסר

קיב ראה בבאר היטב (או״ח רס ס״ק ב) מה שהביא בשם תולעת יעקב, המסביר מדוע יש קפידא בזה דווקא באשה.

קיג בגמ׳ (שם): שאשה מעוברת, ובמו״ק (יח, א) הגרס׳ כמובא כאן.

קיד בגמ׳ לפנינו: ולא אמרן אלא דשקיל בגנוסטרי. כלומר, דווקא כשגזזה בגנוסטרי יש איסור, ולפי רבינו יוצא להיפך. וכן העיר בנדפס עה״ג.

קטו המשנ״ב (רס ס״ק ו) כתב שה״ה לבית מרחץ של גברים.

קטז עי׳ במשנ״ב (שם) שהביא מחלוקת אם מספיק להזיז הצפורנים קצת או שצריך שיוציאם מאותו חדר.

קיז בגמ׳ לפנינו: ר׳ יוחנן, ולא שמואל.

קיח וכן פירשו רש״י (שם ד״ה חסיד) ותוס׳ (שם ד״ה שורפן).

קיט בירושלמי לפנינו ליתא. כפירוש זה פירש הערוך (ער׳ שלש), והובא בתוס׳ (שם ד״ה שורפן), שאף שיודע ששרפתן תזיק לו אינו נמנע מכך כדי שלא יוזקו אחרים, והקוברן נקרא צדיק משום שנוהג בהן כדינן.

קכ דין קרצה שפתיה שלא עלתה לה טבילה, הובא ברמב״ם (מקוואות פ״ב, יג), בראב״ש (מקוואות סי׳ כה) ובעוד פוסקים, ונפסק בשו״ע (קצח, כז). הר״ש (בפיהמ״ש שם) הביא לדין זה ב׳ הסברים: 1) שסגרה פיה שלא יכולים להכנס לתוכו מים, 2) שדבקה שפתותיה חזק זה בזה, ונדבק המקום שדרכו להיות גלוי, וצריך שם ראוי לביאת מים וליכא. הנ״מ בין ההסברים, שלפי ההסבר הראשון צריכה לטבול בפה פתוח. השו״ע (שם, לח) פסק להלכה כהסבר השני, וכתב שלא צריכה לפתוח פיה, וגם לא תהדק מידי את שפתותיה, אלא דיבוק בינוני, וכמבואר כאן ברבינו, וכ״כ הראב״ן (סי׳ שכו) ור׳ ירוחם (נכ״ו ח״ה רכה, א). ור׳ בהל׳ נדה לרמב״ן (בסופן) מה שכתב בענין זה.

אימור ברידיוניה[395] **נפל.** פירש רשב״ם[קכא 396] **בנמל,** פור״ט, בשפת הים מקום שהספינות נקבעות, שמעלות טיט וחוצץ. **ואף על גב דהשתא ליכא,** אף על פי שכשתעלה מן הטבילה מיכן בדקה עצמה מיד ולא מצאה עליה טיט, אפילו הכי איכא למיחש שמא בשעת טבילה נדבק בה טיט בתוך המים וחצץ[397], והא[398] דלא משכח[399], **אימור ברידיוניה**[400] **נפל טיט** מעליה בתוך המים. **ברידיוניה,** אין רבי[קכב] יודע לשונו, ונראה לרבי שהוא לשון שכשוך, שכשכשכה רגלה במים בצאתה נפל. ויש ספרים[קכג] שכתוב[401] בהם בדידיוניה[402] בשני דלתי״ן, ונראה[403] שהוא לשון **ידודון ידודון**[404] (תהלים סח, ב), **אשה מדדה את בנה** (שבת קכח, ב), עכ״ל.

וכן הלכה, שכך פסק רשב״ם לקמן[קכד] במלתיה דשמואל, וכתב דמפני חציצת הטיט נותן מחצלאות[405] בנהר שעוברות[406] עליהן דדבר רחב הוא, ולא דמי לחרס וסילתא דבעיתא. ומיהו אנן דטבלינן בנהרות על החול לא בעינן מפצי[קכה], עכ״ל.

ורבינו יצחק אלפס (שבועות ו, ב) פירש **אשה לא תטבול בנמל,** מפני שמתביישת מבני[407] אדם ואינה טובלת כהוגן. וכן יש מפרשים[קכו 408] (סז, א) **דעביד מפצי ביומי תשרי,** דמשום צניעות היה עושה להם כמו מחיצה ממפצי שלא יראו אותן[409] ותבושנה לטבול[410]. ודמי להא[411] (סו, ב) **דאמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס**[412] **משום דבעיתא**[קכז]. אף על גב דרבותי פירשו כך[קכח], יש לנו לחוש לפירוש רשב״ם ורש״י[413] שפירשו משום חציצה, כי מימיהם[414] אנו שותים.

פירש ר״ח[קכט 415] **אשה לא תטבול בנמל,** משום **דחיישא**[416] **לבני אדם, ולא טבלה שפיר.** [417]**אבוה דשמואל עביד מפצי לבנתיה ביומי תשרי,** פירוש כמין גדר בנהר פרת להצניעם מפני העוברים ושבים, עכ״ל פר״ח[417]:

אשה לא תטבול בנהרות אם לא יהא גדר סביבה, כדי שלא תבושנה. ודווקא על גבי החול, אבל במקום שיש טיט תחת רגלה לא תטבול, אף על גב דהשתא ליכא[418], אימר ברידאני[419] נפל.

[טו] **אבוה דשמואל** (סז, א) **עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי.** פירש רשב״ם[קל 420] מקוה ביומי[421] ניסן של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכו את מי הנהר וטובלות[422] שם. ולא היה מניחן לטבול בנהר פרת, כדמפרש טעמא פרק במה[423] אשה יוצאה (שבת סה, ב). **מסייע ליה לרב דאמר רב מטרא במערבא סהדא רבה**[424] **פרת, סבר**[425] **שמא ירבו נוטפין על הזוחלין.** נוטפין היינו[426] מי גשמים על הזוחלין הנובעים, וקיימא לן[427] במסכת מקוואות

395. ברידיוניה: **א** בי דיראני **ד** (בי דורנא) **ק** בי דיריוני 396. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 397. וחצץ: **ד** וחוצץ 398. והא: **ל** והאי 399. משכח: **ל** משתכ׳ 400. ברידיוניה: **א** בי דיראני **ד** בי דוראני **ק** בי דיריוני וכן בסמוך 401. שכתוב: **א ל** שכת׳ **ק** שכתב 402. בדידיוני: **ד** בדדאני **א** בדראני 403. ונראה: **ל ק** ונראה לר׳ 404. ידודון: **ק** חסר 405. מחצלאות: **א** מחצלות **ד ק** מחצלת 406. שעוברות: **ד ק** שעוברת 407. מבני: **ק** מפני בני 408. מפרשי׳: **א** מפרש **ל** מפ׳ 409. אותן: **ל** אותה **ק** אותו 410. לטבול: **ק** מלטבול 411. להא: **ל** להך **ק** להן 412. חרס: **ל** חרס ותטבול 413. לפי׳ רשב״ם ורש״י: **ל** לפירשב״ם זצ״ל ורש״י זצ״ל 414. כי מימיהם: **א ק** במימיהם 415. פי׳ ר״ח: **ל** וזה לשו׳ פר״ח 416. דחיישא: **א** דחיישי **ק** דחיישינן 417. אבוה דשמואל עביד... עכ״ל פר״ח: **ל** חסר 418. ליכ׳: **ט** ליכא למיא 419. ברידאני: **ה** בדריוניה **נ** בדריוני 420. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 421. ביומי: **א ק** ביום 422. וטובלות: **ד** וטובלת 423. פ׳ במה: **ל** בבמה **ק** בפ׳ במה 424. רבה: **א ל** רבא **ק** רבה נהר 425. סבר: **ק** חסר 426. היינו: **א ק** היימנו 427. וקיי״ל: **א** דקיימ׳ לן

קכא וכן פירש רש״י (שם ד״ה בנמל).

קכב נראה שכוונתו לרש״י, שרש״י (שם ד״ה ברדיוני) כתב שאינו יודע פירושו, ופירש שזה לשון שכשוך.

קכג כן פירש ר״ת (תוס׳ סו, ב ד״ה אשה) שזהו לשון נדידה. בתוס׳ (שם) הביא בשם ר״ח פירוש נוסף, שזה לשון החלקה.

קכד בפיסקה הבאה.

קכה כלומר, האיסור דווקא בנמל שהרגילות שיש בו טיט, ויש חשש שידבק, אבל בנהר שיש חול רגיל אין חשש זה. הראבי״ה (ח״א סי׳ קפז) הביא דברי הרשב״ם שבזה״ז אין צורך במפץ, אך נימוקו שזרימת המים גורמת שלא תהיה הצטברות של טיט.

קכו ר״ח, והובא לקמן.

קכז בטבילה ע״ג כלי חרס הבעיה היא הפחד - שמא תיפול, ובטבילה בנמל העניין הוא הבושה, הצד השווה ביניהם שמחשש כלשהו לא תטבול כראוי.

קכח שני פירושים אלה (חשש חציצה וצניעות) הובאו בפוסקים, ורובם פסקו כפירוש הרי״ף ור״ת. כ״פ ר״ח (הובא בסמוך), הרמב״ם (מקוואות פ״א, יא), היראים (סי׳ כו), הראבי״ה (סי׳ תתקפט), האגור (טבילה סי׳ אלף שצג), הרשב״א (שבת סה, א), הרמב״ן (שם), וכ״נ דעת הריטב״א (שם). אולם, הראב״ן (סי׳ שכו) והראב״ד (בעה״נ שער הטבילה סי׳ ג) פסקו כרש״י. הטור (קצח, לג-לד) הביא את שני הפירושים, וכתב שלרש״י אם טבלה בנמל לא עלתה לה טבילה, ולר״ת עלתה בדיעבד, וכ״כ עוד פוסקים. השו״ע (שם) הביא את שני הפירושים להלכה.

קכט פירושו הובא בתוס׳ (סו, ב ד״ה אשה), ברא״ש (מקוואות סי׳ לג), ביראים (שם) ובעוד פוסקים, ור׳ פי׳ ר״ח לשבת (סה, ב ד״ה ועוד דברי שמואל).

קל הובא גם בראבי״ה (ח״א סי׳ קפז), וכן פירש״י (שבת סה, א ד״ה מקוואות).

(פ״ה, ה) **הזוחלין כמעיין ומטהרין דרך זחילתן, והנוטפין כמקוה.** ומים הנוטפין מן ההרים כגון חרדלית של גשמים, הרי הם[428] כמקוה, ואין מטהרין בזחילה כי אם באשבורן דקוו וקיימו[429] כדמשמע בפסחים (מב, א). מיהו[430] אנו בזמן הזה לא קיימא לן כשמואל ולא כאבוה דשמואל, ומטבילין בכל הנהרות[431] בין ביומי ניסן בין ביומי תשרי, ולא חיישינן לרביית נוטפין על הזוחלין, דמלתא דלא שכיחא היא. ומפצי ביומי תשרי, שטובלות בפרת שהזוחלין מרובין, אבל מפני חציצת הטיט נותן מחצלות[קלא] שעוברות[432] עליהן דדבר רחב[433] הוא, ולא דמי לחרס וסילתא[קלב] דבעיתא. ומיהו אנן דטבלינן בנהרות על החול[434] לא[435] בעינן מפצי, עכ״ל, ואני קצרתי את לשונו.

אנו בזמן הזה מטבילין בכל הנהרות בין בימי[436] ניסן בין ביומי תשרי ולא חיישינן לרביית נוטפין על הזוחלין.

ופירש ר״ח[קלג] [437] בניסן עביד להו מקוה, דקסבר פרת לא סליק ליה[438] טבילה בניסן דרובו[439] שאובין נינהו[קלד]. וכבר[קלה] ראינו לרבותינו[440] זולתי זה הפירוש, וחזינא[441] בה[442] פירכא לפיכך לא כתבנוהו[443], ע״כ פר״ח.

וקשה על פירוש רש״י גבי[444] הא דתנן (מקוואות פ״ה, ו) **גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם[445] ועל הכלים טהורין,** ומוקמינן לה פרק השוחט (חולין לא, ב) **ביושב[446] ומצפה, דמהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים, קא משמע לן.** ופירש רש״י התם (ד״ה חרדלית) **חרדלית של גשמים,** זרס של גשמים המקלח בכח מן ההר אין טובלין בו, לתנן (טהרות פ״ח, ט) הנטוק והקטפרס אינו חיבור ולא הוי מקוה דארבעים[447] סאה, שהרי אין ארבעים סאה במקום אחד, ואף על פי שיש שם[448] הרבה למעלה ולמטה, הא קתני[449] אינו[450] חיבור. חרלית היינו קטפרס מדרון, ורב היי[451] גאון[452] אומר[453] הר לית, שבאין מדליו של ההר[454], עכ״ל.

ותימה דמשמע אי הוו[455] ארבעים סאה במקום אחד היה מקוה כשר לטבול בו, ואמאי הא קיימא לן[456] דנוטפין אינן מטהרין כי אם באשבורן, והיינו[457] קוו וקיימו[458] כדפירש רשב״ם[459]. ותניא בתורת כהנים (שמיני פרשה ט, ג) **אך מעין ובור מקוה מים** (ויקרא יא, לו) **וכו׳, עד אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין, תלמוד לומר אך, המעיין מטהר בזוחלין[460] והמקוה מטהר באשבורן.** ומהו אשבורן דקוו וקיימי, כדאמר בפסחים (מב, א) דאין מטבילין במכונסים אלא משנקוו למקויהם ונחו מזחילתן, לאפוקי שאם הטביל בהם[461] כלי דרך זחילתן כשהן נמשכין ויורדין למקוה לא עלתה להם[462] טבילה, דבור[463] ומקוה כתיבי דקוו וקיימי.

הלכך יש לפרש ההיא דהשוחט מהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים דפסילי משום שהן נוטפין, ואף על גב דאית בהו ארבעים סאה.

והא דתניא במקוואות סוף פרק טבלה שנתנה[464] (תוספ׳ פ״ד, ו) **מעיין[465] שהוא מושך כנדל וריבה עליו והרחיבו[466], מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מתחלתו. ואיזהו חרדלית מי גשמים הבאים מדרון, רואין אותן אם יש מתחלתן[467] ועד סופן[468] צירוף ארבעים סאה מטבילין בהם[469], ואם**

428. ה״ה: **א ק** הרי היא **ל** הרי הן 429. וקיימו: **ל** וקיימי **ק** וקיימא 430. מיהו: **ל** ומיהו 431. הנהרות: **א ד** נהרות 432. מחצלות שעוברות: **ל** מחצלאות בנהר שעוברות **ק** מחצלו׳ שעוברת 433. רחב: **ל** הזב 434. החול: **ל** חול 435. לא: **א ק** ולא 436. בימי: **ה נ** ביומי 437. ופר״ח: **ל** ופר״ח זצ״ל 438. ליה: **ל** ביה 439. דרובו: **ל** דרוביה **ק** דרובין 440. לרבותינו: **ק** לרבותי 441. וחזינא: **א** וחזינו **ק** וחזינהו 442. בה: **ל** ביה **ק** בהו 443. כתבנוהו: **ק** כתבינהו 444. גבי: **ל** זצ״ל 445. האדם: **א ק** אדם 446. ביושב: **ק** דיושב 447. דמ׳: **א ק** דמי 448. שם: **ל** חסר 449. קתני: **א ק** דקתני 450. אינו: **א ל ק** דאינו 451. היי: **ק** האי״י 452. גאון: **ל** גאון זצ״ל 453. אומר: **א ל ק** אמר 454. ההר: **א ל ק** הר 455. הוו: **א ל ק** הוי 456. קיימא לן: **א ק** קיימא 457. והיינו: **ל** דהיינו 458. וקיימו: **א ל** וקיימי **ק** וקיימא 459. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 460. ת״ל אך המעיין מטהר בזוחלין: **ד** כו׳ עד **א ק** חסר 461. בהם: **ל** בהם דרך 462. להם: **ק** בהן 463. דבור: **ל** חסר 464. שנתנה: **א ל ק** שנתונה 465. מעיין: **א ק ל** במעיין 466. והרחיבו: **א ל ק** והרחיבוהו 467. מתחילתן: **א** מתחילתו 468. סופן: **א ק** סופו 469. בהם: **א ל ק** חסר

קלא וכן פירש״י (נדה סז, א; נדרים מ, ב; שבת סה, א ד״ה ומפצי), ועי׳ תוס׳ רא״ש (שם) ובפסקיו למקוואות (סי׳ לג).

קלב סילתא פירושו: בקעת עבה (רש״י סו, ב ד״ה סילתא).

קלג בר״ח במס׳ שבת (סה, ב) מובא הסבר זה בתמצית ובשנוי לשון.

קלד לר״ח הבעיה במי פרת היא שהם שאובים, וההסבר בפירושו לשבת (שם ד״ה וסבר אבוה) שהמים יורדים מהגגות לנהר. בדומה לכך פירש״י בנדרים (מ, ב ד״ה ועביד להו) שהמים שאובים משום שמגיעים מהפשרת שלגים ועוברים לנהר דרך צנורות. להסברים אלה גם אם אותם מים יהיו מכונסים הם יהיו פסולים לטבילה. אולם להסבר הרשב״ם וכן לרש״י בשבת (שם) לא ניתן לטבול בפרת משום החשש שמימיו בניסן רובם נוטפים ומקורם בגשמים, וממילא כשיהיו מכונסים יהיו כשרים לטבילה.

קלה מכאן לא נמצא בר״ח שם.

לאו אין מטבילין בהם [470]דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים אין מטבילין אותן בהן[470] עד שיהיו לפניו[471] ארבעים סאה עגול. אית לן למימר דהאי ארבעים סאה עגול, היינו שמוקווין[472] ועומדין במקום אחד ארבעים סאה.

אין מטבילין במכונסין אלא משנקוו למקויהן ונחו מזחילתן, לאפוקי שאם הטביל[473] בהם כלי דרך זחילתן כשהם נמשכין ויורדין למקוה, לא עלתה להם טבילה.

ויש[474] מפרשים דעביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן כעין מקוואות שלנו שהם מעיין משום דהאידנא נשים[475] שלנו ספק זבות נינהו, וזבה טעונה מים חיים. ולא נהירא[476] לרש״י[קלו 477] ולרשב״ם[478] דתניא בתוספתא דמגילה פרק קמא (הי״א) **אין בין זבה לזב, אלא שהזב טעון ביאת מים חיים, וזבה[479] אין טעונה ביאת מים חיים[480].**

והקשה רבינו אפרים[481] דתנן במקוואות[482] פרק מעיין שהעבירו[483] (פ״ה, ה) **נוטפין שעשאן זוחלין סומך[484] אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר׳ יהודה.** ותימה היכי[485] זב טובל שם והא טעון מים חיים[486]. ותו, מאי **יורד וטובל[487]**, טובלים ויורדים הוה ליה למתני.

ופירש ר״ת[488] דהכי קאמר **נוטפין שעשאן זוחלין,** דהיינו שביטל נוטפין בתוך הזוחלין, **סומך[489] אפילו קנה סומך את[490]** הנוטפין שיבואו לתוך הזוחלין ויבטלו בתוכם, **אפילו במקל אפילו בקנה, אפילו זב טובל שם** על ידי ביטול הנוטפין[491] שנתבטלו בתוך הזוחלין כשרים לזב, כדתנן בסמוך (שם) **העיד ר׳ צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים.**

מיהו קשה לפירושו, דמאי האי דקתני **אפילו זבה,** הא זבה אינה טעונה מים חיים. ותו, דהוה ליה למיתני יורדים וטובלין בו. ותו, מאי רבותיה[492] דמקל וקנה דקתני **אפילו מקל אפילו קנה.**

הלכך[493] נראה כמו שפירש רבינו יצחק בר מלכי צדק[494] דסימפונט סומך לפניהם עד כו׳[495] שיטביל[496] מקל או קנה או זב או זבה ויורד וטובל שם, דסבר ר׳ יהודה מזחילין[497] בדבר המקבל טומאה, כלומר מעמידין, עכ״ל.

וכך הוא רוצה לומר, **נוטפין שעשאן זוחלין,** כלומר, שנעשו זוחלין ונפסלו מלטבול בם, דאין הנוטפין מטהרין כי אם באשבורן. **סומך אפילו מקל אפילו קנה,** פירוש מעמיד אותו[498] במקל או בקנה[499] או בזב או בזבה כדי שיעמדו במקום אחד ולא יהיו זוחלין, ויורד וטובל שם כל שאר טמא כגון טמא שרץ, וטמא מת, זבה[קלז 500], נדה[501], ויולדת, חוץ מן הזב שהוא טעון[502] ביאת מים חיים. דקסבר ר׳ יהודה גודרים[503] ומעמידים את המקוה, כדי שלא יהיו[504] זוחלים, בדבר המקבל טומאה[קלח]. כדתנן בסמוך (פ״ה, ו) **בית שמאי אומרים מטבילין בחרדלית, ובית הלל אומרים אין מטבילין. ומודים[505] שיהא גודר כלים וטובל שם[506].** פירוש גודר את[507] הכלים וטובל[508] במים שגדרם[509] בכלי. וכלים שגדר בהם לא הוטבלו, והיינו כר׳ יהודה דסבר גודרין ומעמידין בדבר המקבל טומאה. וכדתניא סוף פרק טבלא שנתנה[510] תחת הצנור (תוספ׳ מקוואות פ״ד, ו) **ומעשה (בגומות) [בכובסים][511] שהיו בירושלים**

470. דברי... מטבילין אותן בהן: **א ד ק** חסר 471. שיהיו לפניו: **ל** שיהא לפני **ק** שיהא לפניו 472. שמוקווין: **א ק** שמוקרין 473. הטביל: **ט** הטבילה 474. ויש: **ל** ויש שהיו 475. נשים: **א ק** בנשים 476. נהירא: **ל** נהיר׳ ליה 477. לרש״י: **ל** לרש״י זצ״ל 478. ולרשב״ם: **ל** ולרשב״ם זצ״ל 479. וזבה: **ק** והזבה 480. חיים: **א** חסר 481. אפרים: **ל** אפרים זצ״ל 482. במקוואות: **ל** במסכ׳ מקוואו׳ 483. שהעבירו: **ל** שהעבירו על גבי השוקת 484. סומך: **ק** סומך בו 485. היכי: **ל** דהיכי **ק** היכא 486. חיים: **ל** חסר 487. יורד וטובל: **א ל ק** טובל ויורד 488. ופי׳ ר״ת: **ל** ופר״ת זצ״ל 489. סומך: **ל** פי׳ סומך 490. את: **א ק** אפי׳ את 491. ביטול הנוטפין: **ל** דנוטפ׳

492. רבותי׳: **א ל** רבות׳ **ק** רבותא 493. הלכך: **ל** להכי **ק** למה 494. מלכי צדק: **א ד ק** חסר 495. כו׳: **ל ק** חסר 496. שיטביל: **ל** שיטבול 497. מזחילין: **ק** דזוחלין 498. אותו: **ל** אותם 499. בקנה: **ל** קנה 500. זבה: **א ד ק** זב וזבה ר׳ ביאורים 501. נדה: **א ל ק** ונדה 502. שהוא טעון: **ל** מפני שטעון 503. גודרים: **א ק** גוררים וכן בהמשך בהטיות שונות 504. יהיו: **א** יהו **ק** יהא 505. ומודים: **א ל ק** מודים 506. שם: **ל** בהם 507. את הכלים: **ל** את המים בכלים 508. וטובל: **ל** וטובל בהם 509. שגדרם: **א ק** שגררם **ל** שגדדם וכן בסמוך בהטיות שונות 510. שנתנה: **א ל ק** שנתונה 511. (בגומות) [בכובסים]: **א** בגומות **ל** בגוסיות **ק** בגומת

קלו פירוש זה הובא ברש״י לשבת (שם) שהביאו בשם רבינו יצחק הלוי ודחאו, וכן הובא בתוס׳ (שם ד״ה שמא ירבו) בשם יש מפרשים ודחאוהו. וע״ע פרש״י לבכורות (נה, ב ד״ה מקוה) שהביא פירוש זה, ולא דחאו.

קלז זב - ר׳ שנו״ס, ולפי רוב כה״י הגי׳ היא: **זב וזבה.** אלא שהדבר מופרך לפי ההמשך, שם כותב רבינו שזב אינו טובל שם כי אינם מים חיים. ולכן, מוכח ככ״י **ל** שגרס: **זבה.**

קלח פי׳ זה של רימב״ץ דומה לפי׳ הר״ש שהביא רבינו בסי׳ שלז (אות ט), שם מפרש שמדובר על מקוה שנפרץ, וכאן מפרש שהנוטפים שהיו באשבורן הפכו לזוחלים ומעמידם על ידי דברים המקבלים טומאה.

שהיו גודרים את הכלים וטובלין בהם, והכל מודים שכלים שגדר בהם לא הוטבלו. ואף על גב דפליג ר׳ יוסי במתניתין, דתנן (מקוואות פ״ה, ה) **ר׳ יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו, אפילו הכי מסתברא**[512] דהלכה כר׳ יהודה, דהא בית שמאי ובית הלל קיימי[513] כוותיה, ותו, דמעשה רב, ובתוספתא תניא (שם) דעבדו[514] עובדא כר׳ יהודה[515].

מיהו הא דקתני **אפילו מקל אפילו קנה** לא אתי שפיר, דמקל וקנה לא מקבלי טומאה. ופירש ר״ת דבמקל וקנה חלולין איירי דיש להם בית קיבול ומקבלי טומאה. ותו יש לפרש בקנה של [516]זתים שמקבל טומאה, כדאמר פרק כל הכלים (שבת קכג, ב) בשעה שמהפך בו זתים הופכו[516] ורואה בו.

ותו יש לפרש, **נוטפין שעשאן זוחלין**, פירוש שנעשו זוחלין[517] ונפסלו מלטבול בהם ורוצה להכניסן למקום האשבורן ולעשותן מכונסין. **סומך אפילו מקל**, פירוש סומך מקל וקנה וממשיך מים על גביהן למקום המקוה, דהואיל שאין להם בית קיבול לית[518] בהו תורת שאובין[קלט]. ולא מבעיא על גבי מקל וקנה, אלא אפילו על גבי הזב והזבה שאם השכיבם והמשיך[519] על גבם המקוה כשר, דסבר ר׳ יהודה מזחילין על גבי דבר המקבל טומאה. וכדתניא פרק טבלא שנתנה[520] (פ״ד, ה) **מזחילין על גבי המת דברי ר׳ יהודה.** (מש׳ מקוואות פ״ה, ה) **ר׳ יוסי אומר**[קמ] [521] **כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו**, אבל במקל וקנה מודה שמזחילין בהן. אבל לגדור ולהעמיד מודה ר׳ יוסי דגודרים ומעמידין אפילו בדבר המקבל טומאה[קמא].

וההיא[522] דתנן במסכת פרה פרק המקדש (פ״ו, ד) **ומייתי לה פרק ב׳ דזבחים** (כה, ב) **נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית פסולין, עלי קנים ועלי אגוז כשרים. זה הכלל, דבר שהוא מקבל טומאה פסול, שאינו**[523] **מקבל טומאה כשר. ואמר פרק ב׳ דזבחים** (שם) **מינא הני מילי, אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי בן דהבאי**[קמב] **אמר קרא** (ויקרא יא, לו) **אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור, (חיותו) [הווייתו]**[524] **על ידי טהרה תהא, אית לן למימר דההיא ר׳ יוסי היא:**

הזוחלין שרבו על הנוטפים כשירין[525].

נוטפין שנעשו זוחלין עושה גדר אפילו בדבר המקבל טומאה כדי שיהו נקוים במקום אחד ולא יהו[526] זוחלין. [527]ולקמן בסימן רפ״ח [רפ״ז][קמג] פירשתי דאין מעמידין בדבר המקבל טומאה[527], וטובלין שם חוץ מן הזב שטעון מים חיים.

ונוטפים שנעשו זוחלין ורוצה להמשיכם למקוה, אין ממשיכן על גבי דבר המקבל טומאה לר׳ יוסי[קמד].

(שסד) והלכתא (סח, א) **אשה חופפת ביום וטובלת בלילה, והלכתא לא תחוף אלא בלילה. קשיא הלכתא אהלכתא. לא קשיא, הא דאפשר הא דלא אפשר.** ופירש רשב״ם[א] [1] **הא דאפשר** לחוף ביום חופפת, כגון שאירע לה ליל טבילתה באמצע ימי החול[ב], משום דהכי[2] שפיר טפי, דאי חפפה בליל טבילתה אימור לא חייפא שפיר מתוך שממהרת לטבילתה[3]. היכא דלא אפשר לחוף ביום, כגון שאירע ליל[3] טבילתה במוצאי[4]

512. מסתברא: **ק** מסתבר 513. קיימי: **ק** מודים וקיימי 514. דעבדו: **א** דעובר **ל** דעבוד **ק** דעובד 515. כר׳ יהודה: **ק** חסר 516. זתים מקבל... זתים הופכו: **א ד** הכלים בשעה [שהוא עומד על האש] והופכו 517. זוחלין: **א ד ק** חסר 518. לית: **א ק** ולית 519. והמשיך: **א ל ק** והמשיכם 520. שנתנה: **א ק** שנתונה **ל** שנתונה תחת צנור 521. ר׳ יוסי אומ׳: **א ד ק** דאמר ר׳ יהודה 522. וההיא: **א** וההוא 523. שאינו: **ל** דבר שאינו 524. (חיותו) [הווייתו]: **א ל ק** חיותו 525. הנוטפי׳ כשירין: **ט** הנוטפין 526. יהו: **ט ב** יהיו 527. ולקמן בסימן רפ״ח... המקבל טומא׳: **ה נ** חסר
1. ופי׳ רשב״ם: **ל** ופירשב״ם זצ״ל 2. דהכי: **א ד ק** הכי 3. ליל: **ל ק** חסר 4. במוצאי: **א ד** מוצאי

קלט ובדומה לזה פירש הרא״ש (מקוואות סי׳ יא).
קמ עי׳ שנו״ס. תקנו עפ״י כת״י ל משום שלא ר׳ יהודה אמר כן, אלא ר׳ יוסי.
קמא כלומר להסבר האחרון לא חלק ר׳ יוסי אלא בהזחלה על גבי דבר המקבל טומאה, ומודה לר׳ יהודה בהעמדה ע״י דבר המקבל טומאה. ומפסקי המהר״ח נראה שבהזחלה חושש לדעת ר׳ יוסי.
קמב לפנינו: **משום רבי יוסי בר אבא.**
קמג הכוונה להל׳ מקוואות (סי׳ שלז אות ט). וכבר כתבנו לעיל (הל׳ מקוואות סי׳ שלז שם הע׳ ב, לח, לט) שלפי הסדר הנכון הל׳ מקוואות צריכים להופיע לאחר הל׳ נדה, וכך הם מצויים בכ״י ל וכן בפסקי המהר״ח.
קמד ר׳ הע׳ קמא (לעיל), שמכאן נראה שבהמשכה חשש האו״ז לדעת ר׳ יוסי.

א וכ״כ רש״י (שם ד״ה הא דאפשר; ד״ה הא דלא; ובתוס׳ שם ד״ה כך, בשמו), וכ״ה בתלמידי רש״י (מחז״ו ח״ב סי׳ תצט; האורה ח״ב הל׳ נדה; פרדס הגדול סו״ס רעג), והובא בראבי״ה (סי׳ קפח).

ב זו גם המשמעות ברש״י (שם) אף שלא כ״כ במפורש, וכך כתבו הראשונים (ראה תוס׳ שם, רא״ש מקוואות סי׳ לז, תלמידי רש״י שם, ראבי״ה שם) בשמו.

ג ויש שפירשו הטעם לחפיפה לכתחילה ביום, שכך יכולה לראות טוב יותר כשחופפת (תשו׳ חכמי צרפת ולותיר סי׳ יד, וכ״נ מדברי השגות הרז״ה על בעה״נ שעה״ט, ד).

יום טוב[ו], לא תחוף אלא בלילה[ח].

ואם חלו שני ימים[5] של ראש השנה אחר השבת, ואירע ליל[6] טבילתה בליל שני של ראש השנה, דהשתא אינה יכולה לחוף ליל טבילתה ולא ביום[7] שלפני טבילתה, חופפת מערב שבת[ז]. דמוטב שתקדים חפיפה קודם טבילה[8] יום או יומים, יותר משתאחר לשמש את ביתה לילה אחת ותתבטל מפריה ורביה, עכ״ל[ז] [9].

ויש שמפרש[ח] [10] דהא דאמר דהיכא דאפשר דחופפת ביום וטובלת בלילה היינו לכתחלה, משום דהכי עדיף[11] כדפרישית לעיל[12]. מיהו אם שכחה ולא חפפה ביום, חופפת בלילה וטובלת, דלא אתמר פסקא דהלכתא אלא לכתחלה. וראיה לדבר מדביתהו[13] דאבא מרי ריש גלותא דאמר לה רב נחמן בר יצחק[14] (סח, א) **דודי חסרת**, שמע מינה דשרי לחוף בלילה. דליכא למימר משום דלא אפשר דנתקוטטו[15], דאם כן היכי פשיט מינה דחופפת[16] בלילה. אלא שמע מינה אי הוה אסיר[17] לחוף בלילה היכא דאפשר לחוף ביום, לא[18] שרי משום קטטה לחוף בלילה. ועוד דקאמר (שם) **אשה חופפת ביום וטובלת בלילה**, ולא קאמר אשה לא תחוף אלא ביום, כדאמר בתר הכי **אשה לא תחוף אלא בלילה**, שמע מינה אפילו[19] היכא דאפשר שרי בלילה בדיעבד, אלא דביום עדיף טפי.

ובשאילתות דרב אחאי[20] בפרשת אחרי מות (שאי׳ צו) מפרש דהא[21] דאפשר לחוף בלילה, כגון בימות החול, קאמר לא תחוף אלא בלילה. היכא[22] דלא אפשר לחוף בלילה, כגון שחל ליל טבילתה בשבת או ביום טוב, אז חופפת ביום וטובלת בלילה[ט].

ולפי שיטה זו אם זמן טבילתה במוצאי שבת, לא[23] שרינן לחוף בערב שבת ולטבול במוצאי שבת. דהא מוקמינן **והלכתא**[24] **אשה חופפת ביום וטובלת בלילה** בלא אפשר, [25]כגון דזמן טבילתה בלילי שבת שמע מינא דאפילו בלא איפשר לא[25] שרינן טפי, דכך[26] היא המסקנא[27]. ותדע דאם תתיר לחוף בערב שבת ולטבול במוצאי שבת, כשחל יום (שני) [טוב][28] להיות במוצאי שבת, אם כן כשתאחר זמן אחר שתסרוק את[29] ראשה תמצא[30] שערותיה מסורכים[31] ובטלה טבילתה, כיון שלא היתה[32] חפיפה סמוך לטבילה, כדאמר (סו, ב) **אם סמוך לחפיפה טבלה**[33]. ואפילו (סז, א) **נתנה תבשיל לבנה** או שהפשילה[34] בנה לאחוריה[י] אמרינן[35] **לא עלתה לה טבילה**[36], והיאך יכולה להזהר[37] מערב שבת עד מוצאי שבת מכמה דברים[יא].

ומיהו[38] בשאילתות עצמן פירש דחופפת ביום וטובלת בלילה, אפילו[39] הוי יום טוב חמישי ושישי וחל ליל

5. ימים: **ל** ימים טובים 6. ואירע ליל: **א ד** וליל **ק** ואירעה ליל 7. ביום: **ק** ביום שני 8. טבילה: **ל** טבילתה 9. ורביה עכ״ל: **ד** ורביה 10. שמפרש: **ל** מפר׳ **ק** שמפרשים 11. עדיף: **ל** עדיף טפי 12. כדפרי׳ לעיל: **א ק** כדפריך לעיל **ל** כדפרי׳ 13. מדביתהו: **א ק** מדביתיה 14. רב נחמן בר יצחק: **א ד ק** חסר 15. דנתקוטטו: **א ק** נתקוטטו 16. דחופפת: **א ד ק** חופפת 17. אסיר: **ק** אסור 18. לא: **א ק** ולא **ל** ולא הוה 19. אפי׳: **ל** דאפי׳ 20. אחאי: **ק** אחא 21. דהא: **ל** הא 22. היכא: **א** היכ׳ **ד** היכי 23. שבת לא: **ל** שבת וחל יום טוב להיות במוצאי לא 24. והלכתא: **ל** חסר 25. כגון דזמן טבילתה... בלא איפשר לא: **א ק** דלא **ד** ולא 26. דכך: **ל** כך **ק** בכך 27. המסקנא: **א ל** מסקנ׳ 28. (שני) [טוב]: **א ל** שיני **ק** שני 29. אחר שתסרוק את: **א ד ק** תסרוק את 30. תמצא: **ל** ותמצא 31. מסורכים: **ל** מסורבלים 32. היתה: **ל** היתה טבילתה 33. טבלה: **ל** טבלה כו׳ 34. שהפשילה: **ל** הפשילה 35. אמרינן: **ק** אמרי 36. טבילה: **א ק** חסר 37. להזהר: **ל** ליזהר 38. ומיהו: **ק** מיהו 39. אפי׳: **ל** ואפי׳

ד ברש״י (שם) הגירסא: **במוצאי יום טוב**. תלמידי רש״י (שם) גרסו: **במוצאי שבת**, והרש״ל הגיה: **במוצאי שבת או במוצאי יום טוב**. וע״ע בראבי״ה (שם).

ה וכ״פ הרוקח (סי׳ שעט), היראים השלם (סו״ס כו) ועוד, וכ״פ הש״ך (קצט ס״ק ו).

ו כן פסק בשו״ע (קצט, ו).

ז בתוס׳ (שם) ובתלמידי רש״י (שם) כתבו שזו שיטת רש״י, וכ״כ השע״ד (סי׳ י ד״ה ונכון) בשם רש״י. וע״ע בראש (שם) ובר׳ ירוחם (נכ״ו ח״ה רכה, ב) שכתבו שלרש״י בכה״ג לא תטבול, אלא תדחה את הטבילה.

ח כעין זה כתבו התוס׳ (שם) לדעת רש״י. גם הראיות שלהלן הובאו בתוס׳.

ט כדעת השאילתות, שלכתחילה חופפת בלילה, סוברים הרמב״ם (מקוואות פ״ב, טז), הראב״ד (בעה״נ שם), הרז״ה בהשגות (שם אות ד), הראב״ן (סי׳ שכו), הרמב״ן (בהל׳ פ״ט, ו), הרשב״א (תוה״ב הקצר ב״ז ש״ז ל, ב), הר״ן בדעת הרי״ף (שבועות ז, א) ועוד. וכתב הגר״א (קצט ס״ק יא) שרוה״פ סוברים כשיטה זו.

י תוס׳ (סז, א ד״ה נתנה תבשיל) כתבו שבספרים לפנינו אין את המימרא הזו של ״מפשלת בנה לאחוריה״, אולם ר״ח הביאה. וכן רמב״ם (מקוואות פ״ב, יב), רא״ש (מקוואות סי׳ לד), ארחות חיים (הל׳ טהרת הנדה אות ח), ר׳ ירוחם (תא״ו נכ״ו ח״ה רכה, א), ב״י ושו״ע (קצח, מא) הביאו ופסקו הלכה זו.

יא הבנה זו בדעת השאילתות מצאנו ברוקח (שם) בשם גאונים קדמונים.

טבילתה בשבת, חופפת בטוב ברביעי[40] ולא תבטל עונתה[יב], כך פירש בשאילתות.

וכן משמע בירושלמי דמגילה[41] פרק הקורא עומד (פ״ד ה״א כט, ב) **דחשיב התם תקנות של עזרא וקאמר אף הוא התקין שתהא אשה[42] חופפת וסורקת קודם טבילה שלשה ימים. ר׳ יוסי[יג] בשם ר׳[43] ינאי ר׳ בא בר כהן בשם רב הונא[יד] כדי לשבת ולשני ימים טובים[44] של גליות. ר׳ זעירא[טו] בשם רב יהודה והוא שהגיע זמנה לטבול בינתים. ר׳ בא בשם ר׳ יהודה ואפילו הגיע זמנה לטבול בסוף. והוה ר׳ זעירא מסתכל ביה[45]. אמר ליה מה את מסתכל בי,** (איוב טו, ט) **מה ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו הוא[טז]. אתא ר׳[46] אחא בשם ר׳ תנחום בר חייא ואמר בה[47] טעמא, ואפילו שהגיע זמנה[48] לטבול בסוף אני אומר שמא מעיינה רחוק[יז] והיא מתעצלת, ואינה טהורה.**

אלמא מאן[49] דאסר לחוף בערב שבת ולטבול במוצאי שבת מודה דשרי היכא דחל יום טוב במוצאי שבת שלא תבטל עונתה. ואפילו מצאה אחרי כן שערותיה קשורין זה בזה או על בשרה דבר חוצץ[50] לא חיישינן, כיון דשמרה עצמה משעת חפיפה עד שעת טבילה[יח], הרי זו כאלו סמוך לחפיפה טבלה.

ויש ללמוד מתוך דברי השאילתות שאסורה[51] לחוף ביום היכא[52] דאפשר בלילה[יט]. ולפירושם נמי אין קשה על מנהג שלנו שהנשים חופפות ביום, כיון שיושבות בחמין ועוסקות[53] בחפיפה עד החשיכה ומיד טובלות, והכי עדיף טפי שחופפות זמן ארוך ואינן נמהרות[54] לטבול[כ]. ועוד יש מחמירות על עצמן אף על פי שחפפו נושאות עמהן מסרק וסורקות על בית הטבילה[כא].

אשה חופפת ביום וטובלת בלילה. ומנהג כשר שהנשים חופפות ביום ויושבות בחמין ועוסקו׳ בחפיפה עד חשיכה. ואם[55] לא חפפה ביום תחוף בלילה.

והיכא שאירע ליל טבילתה בליל[56] יום טוב שיני שאחר השבת תחוף בערב שבת ותשמור עצמה משעת חפיפה עד שעת טבילה. וכיון ששמרה עצמה אפילו[57] אם מצאה אחר כך[58] שערותיה קשורין[59] זה בזה או דבר החוצץ על בשרה לא חיישינן.

לשון רבינו משולם ב״ר נתן (ס׳ הישר שו״ת סי׳ מז, ג) זצ״ל[כב], בעבור[כג] חפיפת יום ערב שבת וטובלת[60]

40. בטוב ברביעי: **ל** שפיר ביום רביעי 41. דמגילה: **ד** מגילה 42. אשה: **ק** האשה 43. ר׳: **ל** דבי ר׳ 44. טובים: **ל** חסר 45. ביה: **א ק** בה 46. ר׳: **ק** רב 47. ואמר בה: **א ל ק** וגמר ביה 48. זמנה: **ד** זמן 49. מאן: **ל** דאפי׳ מאן 50. דבר חוצץ: **ד** חוצץ 51. שאסורה: **ל** שאסור 52. היכא: **ד** היכי **ל** היכ׳ 53. ועוסקות: **ק** ועוסקין 54. נמהרות: **ל** ממהרות 55. ואם: **ה** אם 56. בליל: **ה** ליל 57. אפי׳: **ט** ואפי׳ 58. מצאה אחר כך: **ה** מצתה אחרי כן 59. שערותיה קשורין: **ט** שערה קשורי׳ **נ** שערותיה קשורי׳ 60. וטובלת: **א ק** וטובלות

יב לדברי רבינו גם לשאילתות קיימים מצבים בהם מרחיקים החפיפה מהטבילה אף ביותר מיממה. אלא שיש להבין מדוע כתב רבינו לעיל שמשמע מהשאילתות, שאין היתר לחפוף ביום אלא בליל שבת. ולדעת הראב״ד (שם) סובר השאילתות שאין לה לטבול היום כלל בשבת ויו״ט. ונימוקו שמה שהתירו לטבול אז הוא משום שטבילה בזמנה מצוה, וכיון שהיום לפי מנהג בנות ישראל אין טבילה בזמנה יש לאסור, ועוד שיש כאן חשש סחיטה. ועי׳ ב״י (קצט, ו) שדחה הבנת הראב״ד בשאילתות. ובדוחק אפשר להסביר שלעיל הביא רבינו את הסבר השאילתות לאפשרות שהעלה הראב״ד, ולמסקנה חזר והתיר לשאילתות גם בימינו.

יג בירושלמי לפנינו: **יוסה.**

יד לפנינו: **חונא.**

טו לפנינו: **זעורא**, וכן בסמוך.

טז ר״ל שכך קיבל מרב יהודה בלי שהבין הטעם.

יז מעיינה רחוק - הפני משה הסביר שמעיינה הכוונה לזמן וסתה שעדיין רחוק הוא, ואם לא נתיר לה לחפוף קודם ולטבול בזמנה, היא תתעצל גם אח״כ, ולא תטהר לבעלה. בקרבן העדה פירש מעיינה רחוק, הכוונה לבית הטבילה, שהוא רחוק מהעיר, ואם נחייב אותה לחפוף ולטבול בלילה, תמהר ולא תחפוף כראוי, לכן עדיף להקדים החפיפה.

יח הרשב״א (בתוה״ב שם) והראב״ד (שם) כתבו בדעת השאילתות, שצריכה לשמור עצמה בזמן שבין החפיפה לטבילה מדבר חוצץ בשערה, וכן שלא יקשרו שערותיה, אך בגופה לא צריך, משום שיכולה בקלות לבדוק עצמה קודם שתטבול.

יט וכ״כ הרז״ה (שם), וכן בסד״ט (קצט ס״ק יא) בדעת השאילתות, אא״כ כבר טבלה, שלא צריכה לטבול שוב.

כ מנהג זה הובא בתוס׳ (שם), בראׁ״ש (שם), במרדכי (שבועות סי׳ תשמט) בשם התרומה (סי׳ ק), בסמ״ג (ל״ת קיא) ובעוד פוסקים, ונפסק בשו״ע (קצט, ג).

כא חומרא זו הובאה גם בתוס׳, בראׁ״ש (שם) ובעוד פוסקים.

כב דברי ר׳ משולם הובאו כלשונם בס׳ הישר (שו״ת סי׳ מז, ג), והובאו בקיצור בתוס׳ (סז, ב ד״ה משום), בתרומה (סי׳ קא), בסמ״ג (שם), בראבי״ה (ח״א סי׳ קפח), בראׁ״ש (שם) ובמרדכי (שבועות סי׳ תשמז),

כג בספר הישר הגר׳: **על דבר.**

בראשון[כד], ודאי זה התרתי[כה]. כדאמר פרק התינוקת (סז, ב) **דרש מרימר הלכתא כרב חסדא** דאמר שכן לא[כו] אמרינן[61]. אלא מודה שהאשה (טובלת ו)חופפת[כז] [62] בערב שבת וטובלת במוצאי שבת היכא דלא אפשר, וכל שכן בשבת עצמו אם הוא יום[63] שמיני שהוא סמוך לחפיפה[64]. אמר[כח] [65] בסוף הלכה[66] **הלכתא אשה חופפת בלילה וטובלת בלילה. קשיא הלכתא אהלכתא,** דקאמר הלכתא כרב חסדא, ותירץ **הא**[67] **דאפשר הא דלא אפשר, עכ״ל.**

והשיב ר״ת[כט] [68] (ס׳ הישר שו״ת סי׳ מז, ג; מח, ג) על שאמרת לחוף ערב שבת ולטבול בשבת שחרית מקל וחומר דאשה חופפת ערב שבת[69] וטובלת במוצאי שבת, וכל שכן שחרית שהוא סמוך[70] יותר. התרת את האסור, שזה קל וחומר[71] יש עליו תשובה גדולה. שהרי אתה מודה[72] דשכן לא אמרינן[73], אלא היכא[74] דלא אפשר[75] חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת שהוא יום שמיני, שאי אפשר לטבול ערב שבת, ולפיכך מותרת, אבל זאת יכולה לטבול בליל שבת. ולדבריך שאתה מתיר, אם כן תחוף בערב [76]יום שני ותטבול ביום שני[76] שחרית[ל], וזה אסור דהא בעינן סמוך לחפיפה טבילה, דשכן[77] לא אמרינן[לא] [78]. ואף על פי שזו משום שיכולה לטבול וזו מפני שאינה יכולה לחוף[לב] [79], ומה[80] בכך[לג].

ולא תחוף אשה בערב שבת ותטבול בשבת שחרית[81], ואפילו הוא יום שמיני שלה.

ומה שכתבת לראיה דאשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת, דרש[לד] **מרימר הלכתא כרב חסדא ואליבא דרב הונא דשכן**[82] **לא אמר, אבל מודה**[83] דחופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת[84]. כמה טעות גדולה[85] טעית, **אליבא דרב הונא** לא גרסינן אלא **כדמתרץ רב יימר** גרסינן[לה]. והכי פירושו, הלכתא כרב חסדא דשכן לא אמרינן[86], ואפילו הוא עצמו דשני

61. דאמר שכן לא אמרי׳: **ל** חסר 62. (טובלת ו)חופפת: **א ל ק** טובלת וחופפת 63. יום: **ל** חסר 64. לחפיפה: **ל** לחפיפת׳ 65. אמר: **א ל** אמ׳ 66. הלכה: **ק** חסר 67. הא: **ק** היכא 68. ר״ת: **ל** ר״ת זצ״ל 69. ע״ש: **ל** בערב שב׳ 70. שהוא סמוך: **א ד ק** סמוך 71. ק״ו: **א ק** ק״ל 72. אתה מודה: **א ק** אתה **ד** אתה [אומר] תוקן לפי **ל** 73. אמרינן: **ק** אמרו 74. היכא: **א** היכ׳ **ד** היכי 75. אפשר: **ק** איכא אפשר 76. יום שני... ביום שני: **א** שבת יום שני ותטבול ביום שני **ד** שבת [שלפני] יום (שני) [טוב] ותטבול ביום (שני) [טוב] 77. דשכן: **א ד ק** שכן 78. אמרי׳: **א ל** אמ׳ **ק** אמר 79. לחוף: **ל** לטבול לחוף ר׳ ביאורים 80. ומה: **ל** מה 81. שחרית: **ט** בשחרית 82. דשכן: **ל** שכן 83. מודה: **ל** מודה הוא 84. במ״ש: **ל** למוצאי שבת 85. גדולה: **א ד ק** גדול 86. אמרי׳: **א ל** אמ׳ **ק** אמר

כד שם הגירסא המתוקנת (לפי ר׳ אפרים זלמן מרגליות): **בשחרית.** בכת״י הגירסא כמו כאן.

כה בס׳ הישר ובמקורות אחרים מובא, שהצורך בהיתר היה משום החשש מפני הגנבים.

כו דעת רב הונא בגמ׳ שם שכיון שמצאנו שמרחיקים הטבילה מהחפיפה מתוך הכרח (כמו ביו״ט שאחר השבת וצריכה לטבול בליל יו״ט שני) כך התרנו גם בחול כשאין הכרח. ורב חסדא חלק וסבר ׳כשם׳ לא אמרינן.

כז (טובלת ו) חופפת - ר׳ שנו״ס. בס׳ הישר גרס: **טובלת חופפת** ולא: **טובלת וחופפת**, וכוונתו שהאשה הטובלת חופפת וכו׳, וממילא א״צ למחיקת המילה: **טובלת** כמו שתיקן בנדפס.

כח שם: **ואמרינן.**

כט בס׳ הישר (שם) חולק על דעתו עניינית, אולם במקום נוסף (שם מו, ד) מגנה אותו בחריפות, ומחרים את המקבלים דעתו.

ל ר׳ שנו״ס. בס׳ הישר וכן בכ״י **ל ק** הגירסא: **״תחוף ערב יום שני ותטבול ביום שני שחרית״.** בנדפס תיקן וגר׳: **תחוף בערב שבת [שלפני] יום (שני) [טוב] ותטבול ביום (שני) [טוב] שחרית.** נראה שיש לקבל את גי׳ ס׳ הישר וכה״י **ל ק**, וכנר׳ המילה **שבת** שהועתקה בטעות בכ״י **א** גרמה לשרשרת התקונים בנדפס.

לא נראה, שמשמעות הטענה של רבינו תם היא, שהקולות שהוזכרו היו בהרחקת החפיפה דווקא כאשר הטבילה חלה בזמנה. אם נאמר שיש להתיר בטבילה ביום השבת (המותרת ביום חול ביום השמיני במקום גנבי) גם הרחקת החפיפה מהטבילה, הרי שזה משום סברת ׳כשם׳, וממילא ניתן גם להתיר לחפוף בליל יום שני ולטבול ביום שני בבוקר. וכיון שטבילה כזו ביום שני לא התרנו, אין גם להתיר טבילה זו ביום שבת כאשר החפיפה היתה בליל שבת.

לב ואע״פ... שיכולה לטבול וזו מפני שאינה יכולה לחוף - הלשון בס׳ הישר (שם) ברורה יותר. שם נאמר: **ואע״פ שזה מפני שיכולה לטבול וזו מפני שיכולה לחוף.** וניתן לפרש הלשון שם שזו שחפפה בערב שבת (עליה דיבר רבי׳ משולם) אינה יכולה לחוף בשבת בבוקר, בעוד שזו שחפפה בליל שני יכולה גם לחפוף ביום שני בבוקר, ובכל זאת בשתיהן צריך לומר סברת ׳כשם׳. אולם הגי׳ שלפנינו באו״ז קשה מאד. גם גי׳ כ״י **ל** שלפיה יש להוסיף את המילה ׳**לטבול**׳ אין בה כדי להועיל, אלא בשנוי הגירסא.

לג בדומה לטעם זה הביא הראבי״ה (שם) שלא התירו הרחקת החפיפה מהטבילה אלא היכא דלא אפשר, ומפני הגנבים זה לא נחשב אי אפשר. התוס׳, הרא״ש והמרדכי (שם) כתבו טעם אחר לדחיית ר״ת, דתרי קולי לא מקלינן, קולא של סרך בתה וקולא של הרחקת הטבילה, וכ״כ הטעם בשו״ע (קצט, ז).

לד בסה״י גרס: **דדרש.**

לה וכן הגירסא בגמ׳ לפנינו.

ימים טובים של ראש השנה[לו] לא אמר, אלא **ואליבא**[לז] [87] **דרב**[88] **הונא** שיבוש גמור. ופירושך מוכיח שהוא טעות סופר, דרב חסדא אדרב[89] הונא (פריך) [פליג][90] ואדרב יימר. ולהכי נקט **וכדמתרץ**[91] **רב יימר** דאית ליה[92] שכן, ולית ליה שני ימים של ראש השנה. וכתירוצו[93] על ראש השנה[94] הלכתא, כרב חסדא הלכתא[95] לא אמרינן שכן[לח].

ועוד טעית[96] בראיה שהבאת דאמר בשלהי שמעתא קשיא הלכתא אהלכתא, ופירשת דאהלכתא דדרש מרימר הלכתא[97] כרב חסדא קאי, טעות גדול הוא[98], והתרת את האסור. דקשיא הלכתא אהלכתא דפריך[99] היינו אהלכתא דמתניא גבה, **והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה, והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה.** אלו תרתי הלכתא קשיין[100] אהדדי, ומשני **הא דאפשר**[101] ולא תחוף אלא [בלילה][102], למעוטי דלא תחוף ערב שבת[103] ותטבול למוצאי שבת, אלא תחוף בלילה של מוצאי שבת, **הא דלא**[104] **אפשר**, כגון שחל יום טוב במוצאי שבת[לט].

וכי הך מסקנא קיימא לן, וסתם תלמודא דרבא[105] ורב פפא קיימי[106] הכי, והכי הוה מסקנא בשלהי שמעתא[107]. ולא כההוא[108] דדרש[109] מרימר, דמרימר[110] ורב חסדא סברי[מ] כרב חנינא מסורא דאסר[מא] חפיפה בלילה, ואותביה רב אדא בר אהבה ורבא ורב פפא, דמסקנא[מב] דשמעתא סברי לה כמר זוטרא דשרי דהלכתא כוותיה. וכן פסק רב יהודאי[מג] [111] (הלכות גדולות סי׳ מא) אשה חופפת בערב שבת וטובלת למוצאי שבת, אבל[מד] היכא דאיקלע יום טוב למוצאי שבת דלא מצי[112] למיחף כלל[מה] [113], מכלל דסברי[מו] כדפרישית. וכן פירש רב אחאי[מז] (שאילתות אחרי מות שאי׳ צו) הרי לך דקל וחומר שלך אינו[מח] [114], עכ״ל ר״ת:

(שסה) אמר רבא (סו, ב) **טבלה ועלתה ונמצא**[1] **עליה דבר חוצץ, אם**[2] **באותו היום שחפפה טבלה, אינה**

87. ואליבא: **א ד** ואליבי׳ 88. דרב: **א ק** רב 89. אדרב: **ק** אמר דרב 90. (פריך) [פליג]: **א ל** פריך **ק** חסר 91. וכדמתרץ: **ל ק** כדמתרץ 92. דאית לי׳: **א ל ק** אית ליה 93. וכתירוצו: **ל** ובתירוצו 94. על ראש השנה: **ק** של ראש השנה **א** של רב הונא **ד** של רב (הונא) [יימר] 95. הלכתא: **ד** והילכת׳ 96. טעית: **ל** טעות 97. הלכתא: **א ק** אהילכת׳ 98. טעות גדול הוא: **ל** זו טעות גדולה היא 99. דפריך: **ל** דקא פריך 100. קשיין: **א ד** קשייא 101. דאפשר: **ל ק** דאיפשר כו׳ 102. [בלילה]: **א ל ק** חסר 103. ע״ש: **ל ק** בערב שבת 104. דלא: **ל** לא 105. דרבא: **ל ק** ורבא 106. קיימי: **ק** קיימא 107. שמעתא: **א** שמעת׳ **ק** שמעתת׳ 108. כההוא: **א ק** ההוא **ל** ההיא 109. דדרש: **א ק** דדריש 110. דמרימר: **א ד ק** חסר 111. יהודאי: **ד** יודאי 112. מצי: **ל** מציא 113. כלל: **ל** כל ליליא 114. דקל וחומר שלך אינו: **ק** לקל וחומר שלך אינו **א ד** לקל וחומר שלך
1. ונמצא: **ל** אם נמצא 2. אם: **ק** חסר

לו בסה״י נוסף כאן: **אחר השבת.**

לז **אלא ואליבא**: בסה״י הגרס׳ - ׳וגירסא אליבא דרב הונא׳ וכו׳.

לח וכתרוצו על ראש... דלא אמרינן שכן - בספר הישר (שם סי׳ מח, ג) הגרס׳ שלפנינו: ״**וכתרוצו על רב הונא הלכתא, וכרב חסדא הלכתא דלא אמרינן שכן**״. תרוץ זה קשה שהרי אדרבה ההלכה כרב חסדא שחלק על רב הונא ולא סבר ׳כשם׳. נראה לכן, שהיו ראשי תיבות ׳ר״ה׳ והמעתיק פתח וכתב ׳**רב הונא**׳. ובאמת היה צריך לפתוח ׳**ראש השנה**׳, והכוונה שההלכה כרב יימר בענין ראש השנה שחל לפני שבת (שאם תחפוף בערב ראש השנה תהיה הטבילה רחוקה מהחפיפה ג׳ ימים, ולכן תחפוף במוצאי שבת). וממילא הגי׳ הנכונה בס׳ הישר: ״**וכתרוצו על ראש השנה הלכתא, וכרב חסדא הלכתא דלא אמרינן שכן**״. ולפי״ז יש להעמיד הגי׳ באו״ז אצלנו (בשלוב כ״י ל וכ״י ק): ״**וכתרוצו על ראש השנה הלכתא, כרב חסדא הלכתא לא אמרינן שכן**״.

לט כהסבר ר״ת לגמ׳ כתבו גם התוס׳ (שם ד״ה והלכתא וד״ה הא דאפשר). הראבי״ה (שם סי׳ קפט) חולק על ר״ת בהסבר מסקנת הסוגיא. לדעתו במסקנה חולקים על רבין הסובר שאשה לא תחפוף בע״ש ותטבול במוצ״ש, ואדרבה במקרה זה תחפוף לכתחילה בע״ש. רק כאשר חלים שני ימי ראש השנה לאחר השבת היא חופפת וטובלת במוצאי יו״ט. אם יסבור כך גם רבינו משולם לא תקשה עליו קושית ר״ת זו, ור׳ בראבי״ה שם הערת המהדיר (מהד׳ אופטביצר עמ׳ 214 הע׳ 10), שפי׳ כך.

מ תוקן עפ״י כת״י, וכ״ה בסה״י.

מא הגירסא בגמ׳ לפנינו הפוכה, שמר זוטרא אוסר ורב חיננא מתיר. ולומד ר״ת מדברי מרימר ורב חסדא בענין הרחקת החפיפה מהטבילה, שלדעתם אסורה החפיפה בלילה אא״כ אין אפשרות אחרת.

מב בסה״י גרס: **ומסקנא.**

מג כך בהלכות גדולות (סי׳ מא) ודווקא שחל יו״ט במוצאי שבת.

מד צריך למחוק המילה **אבל**, וכן הוא בסה״י.

מה בסה״י: **בלילה**, ובדומה לזה בשנו״ס.

מו צ״ל: **דסבר**, וכ״ה בסה״י.

מז רבינו הביא לעיל (בסי׳ זה ור׳ הע׳ ט) דעת השאילתות, שלכתחילה בחול יש לחפוף בלילה.

מח ראה שנו״ס, שתיקנו לפי כ״י ל. בסה״י כתב כך: ״דק״ו שלך אינו אלא הבאי ממקום שהכרעתו״ וכו׳.

צריכה לחוף[3] ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. איכא דאמרי[א] אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. מאי בינייהו לא גרסינן ליה[ב]. ופירש רשב״ם[ג] 4

טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ[6] אם סמוך לחפיפה טבלה[7] אינה צריכה לחזור ולטבול [8]ואם לאו צריכה[9] לחזור ולטבול[8].

דקיימא לן כי האי לישנא דאם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול[ד].

(סז, א) **אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי, וכבר כתבתי לעיל[5]** (שסג, טו) **וכאן מקומה:**

(שסו) דביתהו[1] (סז, ב) **דאבא מרי[2] ריש גלותא איקפד[א], ואזל[3] רב נחמן ב״ר[4] יצחק לפיוסה[5]. ואמרה ליה מאי איתיה[6] השתא, וידע מאי אמרה ליה. ואמר לה אטו טשטקי חסרת, דודי חסרת, עבדי חסרת[ב]. ופר״ח[3] עבדים היית חסירה שישתמשו[7] לך, או יורות לא היו[8] לך להחם לך[9] חמין להטילם בצונן, אם את מתיראה מן הצנה, עכ״ל.**

משמע[ד] שרוצה לומר שמותר להשליך חמין בצונן ולטבול, וכן הורה מורי אב״י העזר״י[ה], וכן הורה רבינו[10] יצחק ב״ר אברהם[11].

והשיב עליו [12]אחיו רבינו שמשון ב״ר אברהם[12] וזה לשונו[ו], ועוד אמרו[13] לי שהיית רוצה[14] להתיר למלאות מקוה מים חמין[15] ולחברם אל הנהר בשפופרת[16] הנוד, ודבר זה ראוי לאסור יותר משאר[17] גזירת מרחצאות. כדאמר פרק בתרא דנדה[18] (סו, ב) **ואמר רבא אשה לא**

3. לחוף: **ק** לחזור ולחוף 4. רשב״ם: **ל** רשב״ם זצ״ל 5. לעיל: **ל** למעלה 6. חוצץ: **ט** החוצץ 7. טבלה: **ה** טבילה 8. ואם... ולטבול: **ט** חסר 9. צריכה: **ה** צריכ׳ **נ** צריך

1. דביתהו: **א ל** דביתיה **ק** רביתיה 2. מרי: **ד** מארי **ק** מריה 3. ואזל: **ק** ואזיל 4. ב״ר: **ק** בר וכן להלן 5. לפיוסה: **ל** לפייסה **ק** לפיוסיה 6. איתיה: **א ק** איותיך **ל** אייתייך 7. שישתמשו: **ל** שישמשו 8. היו: **ל** היה 9. לך: **ל** חסר 10. רבינו: **ד** מורי רבינו 11. אברהם: **ל** אברהם זצ״ל 12. אחיו רבינו שמשון... אברהם: **ל** רבינו שמשון... אברהם אחיו זצ״ל 13. אמרו: **א** אמ׳ **ק** אמר 14. רוצה: **א ק** רוצה לומר 15. חמין: **א ק** לחמין 16. בשפופרת: **א ק** כשפופרת 17. משאר: **ל** משו׳ 18. דנדה: **ל** חסר

א בנוסח הגמ׳ לפנינו הגירסא הפוכה, קודם נכתב: ״**אם סמוך**״ וכו׳, ואח״כ: ״**איכא דאמרי אם באותו היום**״ וכו׳. והמשמעות היא להלכה, שההלכה בד״כ כלישנא בתרא. את דעת הרמב״ם (מקוואות פ״ב, יז) המיקל בדין חפיפה כשהחפיפה היתה ביום הטבילה מפרש הכס״מ (שם) שלדעתו הגי׳ כגמ׳ שלפנינו, ועוד ראשונים. אולם, הרי״ף (שבועות ו, ב), הראב״ד (בהשגות שם ובבעה״נ שעה״ט דיני חפיפה), הרז״ה (בהשגות שם), התרומה (סי׳ קב), הרשב״א (תוה״ב ב״ז ש״ז לא, ב) והר״ן (על הרי״ף שם), גרסו כרבינו.

ב בגמ׳ לפנינו הגירסא: ״**מאי בנייהו, איכא בנייהו למסמך לחפיפה טבילה, למיחף ביממא ולמטבל בלילא**״. בבה״ג (סי׳ מא עמ׳ תמא) הגירסא: ״**אי נמי למיחף**״ וכו׳. ויש מהראשונים שגרסו רק: ״**איכא בנייהו למיחף ביום ולמטבל בלילה**״, ראה רז״ה בהשגות לבעה״נ (שעה״ט סלע המחלוקת אות מד), ראבי״ה (ח״א סי׳ קפח), רוקח (סי׳ שעט), ר״ן (בנדה שם ועל הרי״ף שם). הרי״ף (שם) גרס: ״**מאי בנייהו איכא בנייהו סמוך לחפיפה טבילה**״, ונראה שכך גרס רש״י (שם ד״ה איכא בנייהו). וע״ע בערוך לנר מה שכתב בזה.

ג דברי הרשב״ם הובאו גם בראבי״ה (ח״א סי׳ קפו).

ד כלישנא זו שהצורך בטבילה נוספת תלוי בסמיכות החפיפה לטבילה פסקו: רי״ף (שם), ראב״ן (סי׳ שכו), ראבי״ה בשם הרשב״ם (ח״א סי׳ קפו), ראב״ד (בהשגות שם ובבעה״נ שם), יראים השלם (סו״ס כו), רשב״א (בתוה״ב שם ובחידו׳ לנדה שם), רא״ש (מקוואות סי׳ לא) וטור (סו״ס קצט). ראשונים אחרים סברו שהלשון האחרת, ולפיה הצורך בטבילה מחדש קיים רק כשהחפיפה לא היתה ביום הטבילה, היא הלישנא בתרא, ולכן קבלו אותה להלכה. וכך נפסק במחז״ו (עמ׳ 609) ובפרדס הגדול (סי׳ רעג), שאם החפיפה היתה ביום הטבילה אינה צריכה לחזור ולטבול. הרמב״ם (שם) ור׳ ירוחם (תא״ו נכ״ו, כה) פסקו כאותה לישנא אלא שלדעתם בכל מקרה יש לחזור ולטבול. ולענין הצורך בחפיפה נוספת, אם החפיפה הקודמת היתה ביום הטבילה אינה צריכה לחפוף מחדש, לדעתם. בשו״ע (קצט, י) נפסק שאם חפפה באותה עונה אינה צריכה לטבול שנית, אלא שהובאה גם דעת הרמב״ם המצריך בכל מצב טבילה נוספת.

א איקפד - בגמ׳ לפנינו: **איקוט.**

ב בגמ׳ לפנינו הסדר שונה: ״**דודי חסרת, טשטקי חסרת, עבדי חסרת**״.

ג בתוס׳ (סו, ב ד״ה אם סמוך) כתוב שר״ת פירש כן, אולם נראה שזו ט״ס, וצ״ל: ר״ח, וכמו שהביא כאן רבינו. וכ״כ בשם ר״ח: התרומה (סי׳ קב), הראבי״ה (סי׳ תתקצא ד״ה וסעד גדול), המרדכי (שבועות בהג״ה ט, א) והרא״ש (מקוואות סי׳ לז). ועי׳ בסמוך בציטוט דברי ר׳ שמשון, שר״ת סובר ההיפך מר״ח.

ד מדברי ר״ח המצוטטים כאן ובראבי״ה (סי׳ תתקצא ד״ה וסעד גדול) למדו הראבי״ה והריצב״א שמותר ליתן חמין לתוך המקווה, אך קשה שאין זה מפורש בהדיא, וניתן לכאורה להסביר שמדובר שתרחץ בחמין לפני הטבילה. ואפשר שלמדו מכך ששכנע אותה לטבול, ואם המקווה אינו מחומם מה טענתו. אולם, התוס׳ (שם), התרומה (שם) והרא״ש הביאו במפורש בשם ר״ח שפי׳ בדברי רב נחמן ב״י שניתן להטיל חמין לבית הטבילה.

ה בראבי״ה (שם ד״ה וסעד גדול) והובא גם בהגהות מרדכי (שם).

ו דברי הר״ש מובאים גם בראבי״ה (שם) ובמרדכי (שבועות סי׳ תשנ).

תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות[ז], הא אסילתא[ח] שפיר דמי כו׳. וכל שכן שראוי כאן לאסור ולגזור[ט]. ואני שמעתי ואיני יודע אם[19] מר״ת עצמו או ממורי הקדוש[י], שהיה כבר[20] מקוה אחד והיו הנשים מחממות יורה מלאה מים ומשליכות למקוה לחממו בימות החורף, ואסר להם רבינו תם[21]. והטעם לא נאמר לי, ושמא מטעם זה אסר. ואל תשיבני מחמי טבריא, שיש הפרש[יא].

וסוף פרק קמא דתענית נמי אמר (יג, א) **במאי[22], אילימא בחמין, טבילה בחמין מי איכא והא שאובין נינהו.** פירוש, דכשאובין[23] חשיבי. וכן פרק מי שמתו בברכות (כב, א) **אמר ליה ר׳ אבא[יב] וכי יש טבילה בחמין.** ואף על גב דתנן[24] בפרק[25] אמר להם הממונה (יומא לא, ב) **אם היה כהן גדול זקן או אסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג[26] צינתן.** כמה[27] דברים התירו במקדש[28] דאסיר בגבולין מדרבנן, כדאשכחנא[29] גבי עששיות בגמרא (שם לד, ב) לפי הספרים דגרסי, **אבל הכא צרוף דרבנן הוא[30] ואין שבות במקדש[יג].** וכל הנהו דתנן פרק המוצא תפילין (עירובין קב, א; קד, א) דשרו במקדש אבל לא במדינה, כל שכן בעבודת יום הכיפורים דתקיפי טובא. והא דתניא בתוספתא דמקוואות פרק בתרא (פ״ח, א) **קמקומוס[יד] [31] שהוא מלא פחמין[טו] והטבילו טמא[32], שפשפו או שהטבילו בחמין טהור, איכא לאוקמי בחמי טבריא, עכ״ל[טז].**

מותר להשליך חמין בצונן ולטבול, וכן הורה רבינו אב״י העזרי זצ״ל ורבינו יצחק בר׳ אברהם זצ״ל[33], ורבינו שמשון זצ״ל אוסר בשם ר״ת זצ״ל.

[34]**אני המחבר איקלעתי לארץ הגר לבודן[יז] [35] ולאוסטריגוס, ויש שם חמי טבריא נובעין מן הקרקע, ושאלוני אם הנשים יכולות לטבול בהן, שהיו מסופקין בעבור שהן חמין, והוריתי להם להיתר[יח].** דאמר[36] סוף פרק קמא דתענית (יג, א) **אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל, כגון תשעה באב ואבל, אסור בין בחמין בין בצונן. וכל שהוא משום תענוג, כגון תענית צבור, בחמין אסור בצונן מותר [כו׳][37]. לימא מסייע ליה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכפורים. במאי, אילימא בחמין, טבילה בחמין מי איכא, שאובין נינהו, אלא לאו בצונן קאמר דלאו שאובין נינהו, וחייבי טבילות אין, טובלין כדרכן, הא כולי עלמא שאינן חייבין לטבול אסורין לרחוץ בצונן. אמר רב חמא[יט] בר רב קטינא לעולם בחמין קמיירי, ולא נצרכה אלא לחמי טבריא.** פירש[כ] רבינו שלמה דלאו שאובין נינהו. **הא** למדת דכל חייבי טבילות טובלין בחמי טבריא ולא

19. אם: **א ק** כי **ל** או 20. שהיה כבר: **ל** כבר היה 21. רבי׳ תם: **ל** ר״ת זצ״ל 22. במאי: **א ד** חסר 23. דכשאובין: **ק** כשאובין 24. דתנן: **א ד** דאמר 25. בפ׳: **ל ק** פרק 26. שתפיג: **ל** שתפוג 27. כמה: **ל** במה 28. במקדש: **ל** חסר 29. כדאשכחנ׳: **א ד ק** חסר

30. הוא: **ל** חסר 31. קמקומוס: **ל** קומקמוס **ק** קומקומס 32. טמא: **ל** שמא 33. ורבי׳ יצח׳ בר׳ אברה׳ זצ״ל: **נ** חסר 34. אני המחבר... הלכות נדה: **ל** חסר 35. לבודן: **ק** לבודין 36. דאמר: **א** דאמ׳ **ק** דאמרינן 37. [כו׳]: **א ק** חסר

ז מסקנת הגמ׳ שהאיסור לטבול ע״ג כלי הוא משום פחד - שמא תיפול ולא תטבול יפה. אומנם, מעצם ההו״א לומדים שיש מקרים בהם קיימת גזירת מרחצאות. עי׳ רש״י (שם ד״ה גזירת מרחצאות) ותוס׳ (שם ד״ה על גבי) בטעם ההו״א לגזור כאן.

ח פירש רש״י: בקעת עבה.

ט עי׳ בראבי״ה (שם עמ׳ ריב, דבליצקי) שדחה ראיה זו, ויש לחלק שכאן טעו אינשי ובטבילה בחמין לא טעו.

י כוונתו לר״י הזקן.

יא להלן דן רבינו האו״ז בהרחבה בהסבר החילוק בין חמין שאובין לתוך המקוה ובין חמי טבריה הנובעים כך מהאדמה.

יב בגמ׳ לפנינו: **רב חסדא**, אולם הראבי״ה והמרדכי גרסו כרבינו.

יג הספרים דגרסי... אין שבות במקדש - הדיון הוא האם גורסים שם בגמרא: ׳**אין שבות במקדש**׳. רבי׳ שמשון מסתמך על גירסת הספרים, שהתירו ביומא משום ״אין שבות במקדש״, וממילא אין להוכיח משם להתיר החימום בטבילת אשה. ור׳ שם ברש״י (יומא לד, ב ד״ה בכל התורה) ובתוס׳ (שם ד״ה הני מילי) שדנו בגי׳ זו, האם זקוקים לנימוק זה כדי להתיר משום מלאכה ביוה״כ.

יד בתוספתא לפנינו הגירסא: **קומקום.**

טו בתוספתא לפנינו הגירסא: **בחמין**, והגר״א הגיה: **פחמין**, כמו כאן (ועי׳ משנה מקוואות פ״ט, ב).

טז השו״ע (רא, עה) פסק כדעה זו המחמירה, ועי׳ שו״ת רב פעלים (ח״ד יו״ד טו) מש״כ בסוף התשובה בשם הנבחר מכסף, שהמחבר עצמו חזר בו מפסיקתו בשו״ע והתיר לחמם המים על ידי ערבוב מים חמים. הרמ״א כתב (שם) להחמיר, אלא שבמקום שנהגו להקל אין למחות בידם. ור׳ להלן הע׳ כז בענין חמי טבריה.

יז אולי הכוונה לעיר הקרויה היום באדן באדן בגרמניה שם מצויות מרחצאות.

יח פסק זה הובא במרדכי (שם).

יט בגמ׳ לפנינו הגירסא: **חנא.**

כ ברש״י לפנינו ליתא. ואומנם בפסחים (מא, א) מפרש רש״י שחמי טבריא הם מעינות רותחין.

גזרינן בהו משום מרחצאות אף על גב דחמין הן, הואיל וחזינן דנבעו[38] מן הקרקע. ולא דמי להיא דפרק בתרא דנדה (סו, ב) **דאמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות, הא על גבי סילתא[39] שפיר דמי** וכו׳, דדוקא התם דאיכא כלי שייך למגזר, אבל הכא לא. ותדע דאפילו לרב כהנא שהיה סבור שהטעם משום גזירת מרחצאות אמר אבל אסילתא שפיר דמי, כל שכן הכא דחזינן דנבעי מן הקרקע וליכא למגזר ולא מידי.

ותניא בתוספתא פרק בתרא דמקוואות (פ״ח, א) **קמקומוס[40] שהוא מלא פחמים והטבילו טמא, שפשפו או שהטבילו בחמין טהור.** והיינו בחמי טבריא, דאי חמין דעלמא[41] שאובין נינהו ופסולין. והא דתניא ברישא, **היו רגליו מלאות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו ארבעים סאה[כא], שפשף או שטבל במי חמין טמא[כב]**[42], נראה בעיני שרוצה לומר שבשעה שהוא משפשף שהוא כמו לש את האבק ונדבק ביחד, ויש לחוש שמא בשעת הטבילה נדבק בגופו וחצץ, הלכך לא עלתה לו טבילה. וגם רוצה שהחמין[43] מדביקין את האבק יחד ונדבק בגוף וחוצץ.

לפי דרכינו למדנו דהבא לטבול במקוה ויש אבק על רגליו ועל פניו וידיו, אל ישפשף כשהוא עומד במקוה, אלא ישפשף[44] תחלה ואחר כך יטבול. כדתנן [מקוואות][45] פרק ט׳ (מ״ב) **לא יטבול באבק שעל רגליו, ולא יטבול את הקומקומס[46] (בחמין) [בפחמין][47] אלא אם כן ישפשף.**

וההיא דברכות פרק מי שמתו (כב, א) **דאמר להו רב הונא לרבנן, רבותיי מפני מה אתם מזלזלים בטבילה, אי משום צינה[48], אפשר במרחצאות. אמר ליה ר׳ אבא[כג] [49] וכי יש טבילה בחמין. אמר ליה רב אדא בר אהבה קאי כוותך.** פירש רבינו שלמה (שם ד״ה אפשר) **במרחצאות בחמין**, וגם פירש[50] **קאי כוותך** לבעיא טבילה זו במקוה כשאר טבילות. ההיא לא שייכא להכא, דההיא טבילה הכי נתקנה מעיקרא משום גדר שלא יבואו לדבר עבירה כדמפרש התם[כד]. הלכך סבר רב הונא אפילו בחמין, ואפילו מן הכלי כרב נחמן דתקין חצבא[51] תשעה קבין לתלמידים ויתן[52] עליהם שחרית בתורת טבילה. ור׳ אבא ורב אדא בר אהבה סברי דטבילה זו נמי במקוה כשאר טבילות. ופליגי בה תנאי נמי בתוספתא דמקוואות פרק ארץ הכותים דתניא (פ״ו, א) **מעשה ברבן גמליאל ואונקלוס הגר שהיו[53] באשקלון וטבל רבן גמליאל במרחץ ואונקלוס הגר בים. אמר ר׳ יהושע בן קפוס[כה] אני הייתי עמהם, לא טבל רבן גמליאל אלא בים.** ותנא קמא כרב הונא, ור׳ יהושע בן קפוס כר׳[54] אבא ורב אדא בר אהבה, ואין להביא ממנה לשאר טבילה להכשירה בחמין[כו].

אבל חמי טבריא דחזינן דנבעו מן הקרקע היינו[55] רביתייהו, ולא דמו[56] לחמי מרחצאות דשאובין נינהו, והכי[57] נמי דכשירין לכל טבילות שבתורה[כז]. כך נראה בעיני אני יצחק ב״ר משה המחבר:

מותר לטבול בחמי טבריא הנובעין מן הקרקע.

סליקו להו הלכות נדה[58] [34]

38. דנבעו: ק דנובעין 39. סילתא: ק כוסילת׳ 40. קמקומוס: ק קומקמוס 41. דעלמא: ק בעלמא 42. טמא: ק שמא 43. שהחמין: ק לומר שחמין 44. אלא ישפשף: ק חסר 45. [מקוואות]: א ק חסר 46. הקומקומס: א הקומקומוס 47. (בחמין) [בפחמין]: א ק בחמין 48. צינה: א ק צונין 49. אבא: א ק אחא 50. פירש: ק פרש״י 51. חצבא: ק חצבא בה 52. ויתן: ק ליתן 53. שהיו: א ק שהיה 54. כר׳: א ק בר 55. היינו: א ק והיינו 56. דמו: ק דמי 57. והכי: א ק הכי 58. סליקו להו הלכות נדה: א ק חסר

כא בתוספתא נוסף כאן: **טהור**, והגר״א הגיה: **טמא**.

כב בתוספתא לפנינו הגר׳: **טהור**, וראה בהע׳ הקודמת ובהגהת הגר״א לשו״ע (קצח ס״ק נב).

כג בגמ׳ לפנינו: **רב חסדא**.

כד בסוגיא שם (ברכות כב, א) שתקנת הטבילה נתקנה כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים. ומוסיפה שם הגמ׳ שצריך לטבול דווקא בארבעים סאה כדי להרחיק האדם מהעבירה. הגמ׳ מביאה לכך מעשה באחד שתבע אשה לדבר עבירה וניצל בזכות תקנה זו.

כה בתוספתא לפנינו הגירסא: **קופסאי**.

כו ר״ל ששם מדובר בטבילת גברים משום קרי שאינה אלא מתקנת עזרא, ולכן יש שהקלו, אבל בטבילת נשים שחיובה מהתורה יש להחמיר שלא לטבול בחמין כלל.

כז ר׳ לעיל הע׳ טז בענין דעת המחבר, שהחמיר בשו״ע, ודעת הרמ״א (רא, עה), שהחמיר, אלא שהתיר במקום שנהגו להקל. וביחס לחמי טבריה התיר הרמ״א הטבילה בהם בלא פקפוק.

הלכות יבום וקידושין

(תקצה) אלו נשים אסורות, בתו מאנוסתו, כדתנן (ב, א) **חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן, בתו,** ופירש רש״י (ד״ה ואם חמותו) דהיינו בתו מאנוסתו. ופירש רבינו יצחק ב״ר[1] שמואל דכן עיקר[א 2] כדמוכח בגמרא. דמסיק (ב, ב) **אלא בתו כיון דאתיא[3] מדרשא חביבא ליה, דאמר רבא[ב] אמר לי רב יצחק בר אבדימי, אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה.** דכתיב בפרשת אחרי מות (ויקרא יח, י) **ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה,** והכא לא כתיב[4] לשון[5] אישות ומיירי באונס, אבל בתו מאנוסתו לא כתיב[6], מקל וחומר לא אתיא, דאין מזהירין מן הדין, אלא בגזירה שוה ילפא, דכתיב הכא בקרא דאנוסתו **כי ערותך הנה,** וכתיב[7] גבי אישות (שם, יז) **שארה הנה זימה[8]**, מה התם בתו כבת בתו, אף כאן בתו כבת בתו.

הילכך אסור בבתו מאנוסתו, ובבת בנו מאנוסתו, ובבת בתו מאנוסתו, ובבתו, ובבת בתו, ובבת בנו, ובבת אשתו שאינה בתו, ובבת בתה, ובבת בנה.

ואסור אדם בבת אנוסתו[ג], ובאם אנוסתו, ובאחות אנוסתו, כדתנן[ד] (תוספתא פ״ד, ה) **ומייתי לה סוף פרק כיצד** (כו, א) **וריש פרק נושאין** (צז, א), **הנטען מן האשה אסור באמה, ובבתה, ובאחותה.** והא דתנן (צז, א) **נושאין על האנוסה ועל המפותה, פירוש[ה] שאם אנס אשה שמותר לו לישא את בתה או אמה, הא אוקימנא** ריש פרק נושאין (שם) דוקא לאחר מיתה.

חמותו, דהיינו אשה ובתה, ואם חמותו, היינו בת בתה, ואם חמיו, היינו בת בנה. וריש פרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין עה, א) **יליף לה[9] שפיר.**

ואחותו[18] בת אביו שלא בת אמו, ובת אמו שלא בת אביו, ואחות בת אביו שהיא בת אמו, [ואחותו מאנוסת אביו][19], כדיליף[20] לה פרק כיצד (כב, א) **מי שיש לו אח[21] מכל מקום, זוקק את אשתו ליבום, והוא אחיו לכל דבר,** ואמר[22] בגמרא **לאתויי ממזר.** אלמא ממזר הוי אחיו אף על פי שאין כאן אישות, דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות, ולר׳ עקיבה חייבי לאוין כחייבי כריתות. מעתה הואיל ואין כאן אישות, אינה אלא מפותה וקרי[23] ליה אחיו, אלמא אחותו מאנוסת[24] אביו ומפותת אביו, אחותו היא[ו].

ובספר המקצועות כתב[ז], ואפילו אחותו מאנוסה או

[11][10]אסור אדם בבתו מאנוסתו, בבת בתו, ובת בנו מאנוסתו. בבתו[12] מאשתו, בבת[13] בתו, [14]בבת בנו, ובבת אשתו שאינה בתו, ובבת[14] [15]בנה, ובבת בתה[15]. ובבת אנוסתו שאינה בתו, ואם אנוסתו, ואחות אנוסתו. ולאחר מיתת אנוסתו מותר בשלשתן. וחמותו, ואם חמותו, ואם חמיו. ואחותו [מאביו, ואחותו][16] מאמו, ואחותו מאביו ומאמו, ואחותו מאנוסה[17].

1. ב״ר: **ק** בר 2. עיקר: **א ד** העיקר 3. דאתיא: **א** דאסיא ליה **ק** דאתיא ליה 4. כתיב: **א** כת׳ **ק** כתוב 5. לשון: **א ק** לכל 6. כתיב: **ק** כתיבה 7. וכתי׳: **א** וכת׳ **ק** וכתב 8. זימה: **א ק** חסר 9. לה: **ק** חסר 10. הבסיס לנוסח הפסקים בהלכ׳ יבום וקידושין הוא המהר״ח המובא בש״ס מס׳ יבמות המכונה כאן **ג**. ועליו ההשוואה לכ״י **ה ט נ** 11. **ה** אתן רוממות לבורא עולמות ואשא ממנו תשועה ושלימו׳ בהתחילי סימני מסכת יבמות **ט** בע״ה אחל מסכות יבמות **נ** ואילו סימני יבמו׳ 12. בבתו: **ט** ובבתו 13. בבת: **נ** ובבת 14. בבת... ובבת... ובבת: **ט נ** ובבת... ובבת... בבת 15. בנה... בתה **ט** בתה... בנה 16. [מאביו ואחותו]: **ה ט נ** חסר 17. מאנוסה: **ה** מאנוסתו 18. ואחותו: **א ק** ואחות 19. [ואחותו... אביו]: **א ק** חסר 20. כדיליף: **א ק** כדילפינן 21. אח: **א ק** אחיו 22. ואמ׳: **א** וא׳ **ק** ואמר 23. וקרי: **א ד** וקרי׳ 24. מאנוסת: **א ק** אנוסת

א לרש״י (ד״ה ואם חמותו) בתו האמורה במשנה היא דווקא בתו מאנוסתו, ולא בתו מאשתו (שאיסורה נלמד מבת אשתו). ולעומתו דעת ר״י בתוס׳ (ד״ה בתו) שבתו ״איירי בין מאונסין בין מן הנשואין״. הנפק״מ במחלוקתם: בא על בתו מאשתו, לרש״י נראה שחייב אחת, ולר״י בתוס׳ חייב שתים (ובכך נראה שנחלקו הרמב״ם והראב״ד בפ״ב ה״ו מאיסו״ב). דעת ר״י זו מנוגדת למובא ברבינו כאן בשם ר״י, וצ״ב.

ב בגמ׳ בסנהדרין (עו, א) מובאות דרשות נוספות. אביי לומד בתו בק״ו מבת בתו, אבוה דרבי אבין לומד בתו מאנוסתו מהפסוק של ״ובת איש כהן״.

ג האסור מדרבנן כמבואר ביבמות (צז, א).

ד צ״ל: **כדתניא.**

ה כעין זה ברש״י (שם ד״ה נושאין).

ו גם הסמ״ג (ל״ת, סוף קה) הביא גמ׳ זו כמקור לאיסור אחותו שנולדה מחייבי כריתות. רבינו והסמ״ג ציינו הלימוד מגמ׳ זו (המניחה ש״פשיטא אחיו הוא״), אף שהגמ׳ (כב, ב - כג, א) ריבתה אחותו מאנוסה ומחייבי כריתות מדרשות מהפסוקים, וזאת משום שדרשות אלו נאמרו אליבא דר״י ב״ר יהודה המחייב אחת באחותו בת נשואת אביו, ומבואר שם בסמ״ג שאין הלכה כמותו. וע״ע לקמן הע׳ י.

ז מקובל שרבינו חננאל הוא מחבר ס׳ המקצועות, ור׳ להלן שרבינו מביא דעת ר״ח בענין אחיו ממזר או משפחה, ואינו מעיר על הקשר בין החיבורים. למובא כאן מצאנו מקור נוסף בהלכות גדולות הל׳ עריות (עמ׳ שו בהוצ׳ מכון י-ם).

מחייבי לאוין או מחייבי כריתות, אחותו היא ומחייב עליה. ואף על גב דכתיב (ויקרא יח, יא) **בת אשת אביך**, ומשמע דוקא דאית ליה לאבוה אישות בגוה[25] כדאמר[26] גבי אשת אב וכלה, אחותו מאנוסתו לא אפשר לומר דלא מחייב עליה, דהכי אמרינן (כב, ב) (אחורן[ח] רבו) כתיב (שם שם, י) **ערות בת בנך או בת בתך** (כי)[27] [כו׳, פירוש][28] דאית ליה מאנוסה, ובתו אתיא הנה הנה. ומדלגביה אב בתו מאנוסה זרעיה היא ומחייב עלה בבתו מאנוסתו, לגבי אחוה [נמי][29] כי הדדי נינהו, ואחים מאנוסה אחים נינהו לכל דבר. ואחותו מחייבי לאוין נמי אחותו היא, דחייבי לאוין תפסי בהו[30] קידושין, דכתיב (דברים כא, טו) **כי תהיין**[31] **לאיש כדרב פפא** (כג, א). ואפילו מחייבי כריתות דלא תפסי ביה קידושין, כתב רחמנא באזהרה (ויקרא יח, ט) **מולדת בית או מולדת חוץ, בין שאומרים לו לאביך הוצא בין שאומרים לו לאביך קיים**[ט], אחותך היא, עכ״ל. ודרשה זו בפרק כיצד (כג, א).

ויש[32] קצת לגמגם על מה שכתב מדלגבי אב בתו מאנוסתו זרעיה, לגבי אחוה נמי, דהא בתו מאשתו פשיטא לתלמודא דבתו היא, אף על פי כן הוצרך לדרוש אחותו בת אביו שהיא בת אמו מאחותך היא[י].

ומותר מן התורה באחותו בת אביו שהוליד משפחה ונכרית, כדתנן פרק כיצד (כב, ב) **חוץ ממי שיש לו [אח]**[יא] **משפחה**[33] **ונכרית. וילפינן מקרא דכתיב** (שמות כא, ד) **האשה וילדיה תהיה לאדניה**, פירוש אלמא בנים בתר שפחה[34] אזיל. ואמרינן[35] בגמרא (כג, א) **ורבנן למעוטי שפחה ונכרית** [כו׳][36] דלאו[37] אחותו היא, הלכך מותר בה. מיהו לא ידענא אם שייך בה לגזור מדרבנן.

וזה לשון פירוש ר״ח זצ״ל, בפרק כיצד (כב, א) אוקמינא אפילו יש לו אח ממזר זוקק אשת אחיו ליבום, חוץ ממי שיש לו אח מן שפחה ומן הנכרית, שנאמר (שמות שם) **האשה וילדיה תהיה לאדניה**, בן השפחה והנכרית אין בהם לאו כלום. והני מילי שפחה של אחרים דומיא דנכרית דאין לו בה קנין, אבל שפחתו דקיימא לן (גיטין פא, ב) **אין אדם עושה בעילתו בעילת**[38] **זנות**[יב], אחיו הוא לכל דבר, עכ״ל.

ורבינו יצחק אלפס זצ״ל כתב כדבריו (ה, א) משמיה דרב נטרונאי גאון זצ״ל[יג]. ותו כתב, וחזינן לגאון אחר דמספקא ליה מלתא[יד], ומתוך דבריו נקטינן בהא מילתא [לחומרא לגבי איסורא, דהיכא דאית ליה איתתא ומית ולית ליה זרעא אלא האי דאוליד מן השפחה, נקטינן][טו] 39 לחומרא וחולצת ולא מתיבמת, ולענין ממונא נקיטינן לקולא ולא ירית לה. (אלא) [אבל][40] איהו גופיה לא מזבני[41] ליה [יורשין][42], ואי בעי למינסב בת ישראל מצריכנא ליה גט שחרור, ואי

25. בגוה: **א ד** בגבה 26. כדאמר: **א** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן 27. (כי): **א ק** כי 28. [כו׳ פי׳]: **א ק** חסר 29. [נמי]: **א ק** חסר 30. בהו: **ק** בה 31. תהיין: **ד** תהיינה 32. ויש: **א ק** גמרא וחייב על מכתו ועל קללתו ויש 33. משפחה: **א ק** ממשפחה 34. שפחה: **א ק** משפחה 35. ואמרינן: **ק** ואומר 36. [כו׳]: **א ק** חסר 37. דלאו: **א ק** לאו 38. בעילת: **ק** חסר 39. [לחומרא לגבי... השפחה נקטינן]: **א ק** חסר ר׳ ביאורים 40. (אלא) [אבל]: **א ק** אלא 41. מזבני: **א ק** מזבניה 42. [יורשין]: **א ק** חסר

ח בפירוש רעז״ה על הבה״ג (עמ׳ שיא בהוצ׳ מכון י-ם) איתא שהכוונה למקום אחר.

ט בגמ׳ לפנינו הגי׳: ״בין שאומרים... **קיים**, בין שאומרים... **הוצא**״.

י מעי״ז הקשו הרשב״א והריטב״א (כב, ב), ותרצו עפ״י מש״כ הרמב״ן (שם) שאין זו עצם הדרשה, אלא רק ביאור מדוע לרבי יוסי ב״ר יהודה ממעטים מ״בת אשת אביך״ בתו משפחה ונוכרית בדווקא ולא בתו מאנוסתו. ונראה שכך למד גם רבינו, ולכן לא רצה להסתמך על דרשה זו. אבל רש״י (ד״ה כאן באונסין) כתב שכשם שבנו ובתו מאונסין נחשבים לבניו כך גם לגבי האחים, וכמ״ש הבה״ג וספר המקצועות שהזכיר רבינו לעיל.

יא הוספנו עפ״י הגמ׳ שם.

יב כדעת ב״ה שם.

יג לקמן בסי׳ תריא כתב רבינו שר״ח עצמו הביא הדברים בשם רב נטרונאי.

יד מחלוקת הגאונים הובאה גם לקמן בסי׳ תריא, וכן בראב״ש יבמות (פ״ב סי׳ ג) ובאוצר הגאונים ליבמות (עמ׳ 38 ואילך). מעיון במקורות עולה שהספק בפוסקים הוא האם לקבל את דעת רב נטרונאי שמסתבר ששיחרר את השפחה. אומנם יש מקום לקושיא שגם אם ננקוט ששחרר את השפחה, מדוע אין לחוש שזינתה גם עם אחר וכמבואר בטור (סו״ס קנו), בשו״ת הרא״ש (כלל פ״ב, א) וברשב״א (ח״א תרי) ביחס למשרתת יהודיה.

טו [לחומרא... נקטינן]: ר׳ שנו״ס. הושמט משום טעות הדומות, ונוסף ב-ד עפ״י הרי״ף שם.

קדיש קמי גט שחרור מצריכנא לה גט מניה, ואי בעי למינסב שפחה לא שבקינן ליה[טז], עכ״ל[יז].

אחות אביו[53], כדכתיב (ויקרא יח, יב) **ערות אחות אביך לא תגלה, ותניא** ריש פרק הבא על יבמתו (נד, ב) **ערות אחות אביך לא תגלה, בין**[54] **מן האב בין מן האם.** [וכן אחות אמו בין מן האב בין מן האם][55].

ומותר מן התורה באחותו[43] משפחה ונברית, ולא ידענא אם שייך לנזור בה מדרבנן. פר״ח זצ״ל[44] דהני מילי[45] משפחת אחרים, אבל משפחתו דקיימא לן אין[46] אדם עושה בעילתו בעילת[47] זנות, אחיו[48] הוא לכל דבר. ור״י אלפס כתב[49] כדבריו משמיה דרב נטרונאי גאון זצ״ל. וכתב דגאון[50] אחר[51] מספקא ליה, הילכך עבדינן לחומרא וחולצת ולא מתייבמת ואסור בשפחה ובבת חורין ולא ירית ולא מזבני[52] ליה.

ואחות אשתו, כדכתיב (שם שם, יח) **[ו]אשה אל אחותה לא תקח** וגו׳, עליה בחייה, למעוטי לאחר מיתת אשתו דשריא אחותה. כדתנן סוף פרק החולץ (מט, א) **אשתו שמתה מותר באחותה, גרשה ומתה מותר באחותה, נשאת לאחר ומתה**[56] **מותר באחותה.** ואמרינן בפרק קמא (ח, ב) **והאי בחייה מבעי ליה [למעוטי]**[57] **לאחר מיתה, ההיא**[58] **מ[ו]אשה אל אחותה** [59]**נפקא. אי מואשה אל אחותה**[60] **נפקא**[59][61] **הוה אמינא נתגרשה שריא, כתב רחמנא בחייה, כל שבחייה דאף על גב דנתגרשה לא.**

אביה, בתה, ובת בתה[64], **ובת בנה, ואחותה בזמן שהיא**[65] **קיימת. כולן שנאסרו עליו שעה**[כ], **אין להם היתר אחר איסורן**[66], **חוץ מאחות אשתו שלא נאסרה עליו אלא בחייה.**

אשת אחיו מהאב כשמת אחיו והניח זרע אחריו, ואשת אחיו מן האם אפילו מת בלא בנים[67], כדתניא ריש פרק הבא על יבמתו (נה, א) **ערות אשת אחיך לא תגלה, בין מן האב בין מן האם.**

ואשת אחיו שלא היה בעולמו (יז, ב), כלומר אפילו אשת אחיו מן האב, לא שריא ליה אלא אם כן היתה **להם ישיבה אחת בעולם**, אבל אם נולד לאחר מות אחיו, אסירה ליה. ואמר[68] בפרק כיצד[69] (שם) **אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבא. אמר רב יהודה אמר רב אמר**[70] **קרא** (דברים כה, ה) **כי ישבו אחים יחדו, אחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו.**

וכלתו (כא, ב), **כדכתיב** (ויקרא יח, טו) **ערות כלתך לא תגלה**, ומשעת אירוסין הויא כלתו.

אמו, כדכתיב (שם שם, ז) **ערות אביך וערות אמך לא תגלה. אשת אביו**, כדכתיב (שם שם, ח) **ערות אשת אביך לא תגלה**, אבל אנוסת אביו ומפותת אביו מותרת, דלית[71] הלכתא כר׳ יהודה[כא] דאסר באנוסת אביו ומפותת אביו (צז, א). חדא, דיחיד ורבים הלכה כרבים, ותו, דהוי ליה סתם ואחר כך מחלוקת, דסתם לן כוותיה בפרק קמא (יג, א) כדאוקמה רב אשי (י, א), דהא דקאמר ליה (ט, א) **רבי (לר׳ לוי) [ללוי כמדומה]**[72] **שאין לו מוח בקדקדו**, משום דמתניתין ר׳ יהודה היא דאסר[73] באנוסת אביו, ומחלוקת בפרק

43. באחותו: **ה** חסר 44. זצ״ל: **ט נ** חסר וכן להלן 45. דה״מ: **ה נ** וה״מ 46. אין: **ה** ואין **נ** דאין 47. בעילת: **ט** חסר 48. אחיו: **ה ט נ** ואחיו 49. כתב: **ה** זצ״ל כת׳ 50. דגאון: **ה ג** גאון **נ** הגאון 51. אחר: **ה ט ג** אחד 52. מזבני: **ג נ** מזבנו 53. אביו: **ק** אבא 54. בין: **א** בן 55. [וכן אחות... מן האם]: **א ק** חסר 56. ומתה: **א ק** מיתה 57. ליה [למעוטי]: **א ק** מיבעי 58. ההיא: **א** ההוא 59. נפקא אי... נפקא: **ק** חסר 60. אחותה: **א** אשה 61. נפקא: **א** חסר 62. יודע: **א ק** ידוע 63. לאיזה מהן: **א ד** לאיזו 64. ובת בתה: **א ק** חסר 65. שהיא: **ק** שהן 66. איסורן: **ק** איסורין 67. בנים: **א ק** זרע 68. ואמר: **ק** ואמרינן 69. כיצד: **א ק** כיצד הא 70. רב אמר: **א ק** חסר 71. מותרת דלית: **א ק** ולית 72. (לר׳ לוי) [ללוי כמדומה]: **א** לוי לר׳ **ק** לוי ולרבי 73. דאסר: **ק** דאסור

טז לעומת שתי הדעות הנזכרות כתב הרמב״ם (גירושין פ״י, יט) שאין לחוש כלל לשמא שחררה.

יז להלכה הביא הטור (סי׳ קנו) דעת הרא״ש ביבמות שהכריע כרב נטרונאי, והשו״ע (קנו, ב) הביא את שתי הדעות ולא הכריע. וכתבו הלבוש (שם, ב) וערוה״ש (שם, ג) שנקטינן לחומרא ותחלוץ ולא תתיבם.

יח בדפוסי הש״ס הודפס פרק עריות כפרק ראשון ממסכת דרך ארץ רבה, אולם בנוסחת הגר״א שם הוכיח מהראשונים שאינו שייך למסכת ד״א ולכן חיברו למסכת כלה. אבל במדרש לקח טוב (סוף אחרי מות) כתב: ״תנן התם במסכת עריות המקדש את האשה״ וכו׳, ומכאן שפרק עריות נחשב למסכת בפני עצמה.

יט יש להעיר שמהברייתא משמע שאם אשתו אסורה עליו משום ערוה גם לאחר מיתת אשתו, ודלא כהרמב״ן והרשב״א ביבמות (צח, ב) שאסורה רק משום לאו.

כ בפ׳ עריות שבדפוס חסרה תיבה זו.

כא וכ״פ להלכה הרמב״ם (איסו״ב פ״ב, יג) והטושו״ע (טו, ה).

נושאין (צז, א), הלכך הוה[74] סתם ואחר כך מחלוקת, ואין הלכה כסתם[כב].

והא דפרכינן (ט, א) **והא בית שמאי מתירין את הצרות [לאחין, ובית הלל אוסרין][75], ושנינו בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה, משום דאין הלכה כבית שמאי, אם כן כי פריך לוי לרבי מאנוסת אביו [76]ושני ליה** (ט, א) **בפלוגתא לא קא מיירי, כיון[76] דאין הלכה כר׳ יהודה, לימא ליה רבי ללוי[77] ר׳ יהודה במקום רבנן אינה משנה. שאני התם דיצתה[78] בת קול.**

ואשת אחי אביו, כדכתיב (ויקרא יח, יד) **ערות אחי אביך לא תגלה, אל[79] אשתו לא תקרב, דודתך[80] היא[81]**, ואמרינן בפרק הבא על יבמתו (נד, ב) **דמן האב ולא מן האם. מיהו, מן האם, ואשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האם[82] מן האם, נמי פשטנוה[83] לאיסורא[כג] פרק כיצד** (כא, ב).

וכלת בנו, וכלת בתו, ושלישי בבנו, כגון בת בן בנו אי נמי בת בת בנו, שלישי[84] שבבתו, כגון בת בת בתו אי נמי בת בן בתו, ושלישי בבן אשתו, כגון בת בן בנה של אשתו אי נמי בת בת בנה של אשתו, ובבת אשתו, כגון בת בת[85] בתה של אשתו אי נמי בת בן בתה[86] של אשתו, ורביעי שבחמיו, דהיינו אם אם חמיו, ורביעי שבחמותו, דהיינו אם אם חמותו, כל אלו הן שניות שגזרו בהן חכמים,

אחות אביו בין מן[90] האב בין מן האם, ואחות אמו בין מן האב בין מן האם, ואחות אשתו בחייה[91]. ומשעה שקידש את[92] אשתו נאסר באחותה[93]. אשת אחיו מן האב כשהניח זרע, אשת אחיו מאמו, אשת אחיו שלא היה בעולמו, וכלתו, ואמו, ואשת אביו. נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו[94][94]. ואשת אבי אביו, ואשת אבי אמו, ואשת אחי

האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האם מן האם, וכלת בנו, וכלת בתו, בת בן בנו, בת[96] בת בנו, בת בת בתו,[97] בת בן בתו. בת[97] בן בן אשתו, בת בת בן אשתו, [98]בת בת בת אשתו, (בת בן) [בן בת][99] אשתו[98], אם אם חמיו, ואם[100] אם חמותו.

כדמפרש תלמודא[87] פרק כיצד (שם), **אבל אם חמיו ואם חמותו[88] הוו[89] ערוה מן התורה לדברי הכל. רבי עקיבה ורבי ישמעאל בחמותו לאחר מיתה פליגי בפרק אלו הן הנשרפין** (סנהדרין עו, ב).

וקיימא לן כרב דאמר (כא, א) **ארבע נשים יש להם הפסק, ונקיט[101] רב בידיה תלת, אשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האב מן האם, וכלתו. פירוש דלא אסרו לא אשת אחי אם האם מן האב, ולא אשת אחי אבי האב[102] מן האם, ולא כלת בת בתו, אבל כלת בנו ובן בנו אסורה עד סוף כל הדורות. ואיתא נמי דזעירי[103], דהוסיף** (שם) **אשת אבי אמו דיש לה הפסק, דלא אסרו אשת אבי אבי אמו. ומסתברא[104] דאשת אחי אם האם מן האם יש לה הפסק[כד] מכל שכן, דהא ליכא צד אב. ושניות דרבי חייא נמי מסתברא דאין להם הפסק, דהואיל ולא אפשיטא אזלינן לחומרא. ואסור[105] בכל יוצא חלציו של בנו עד סוף כל הדורות, וכן בבתו[כה], וכן באם אם חמותו, ובאם אם חמיו, אסור[106] עד העולם. וכן באם[107] אמו, ובאם אביו, ובאשת אבי אביו, אין להם הפסק, ואסור בהם עד סוף כל הדורות.**

אמימר (שם, ב) **אכשר באשת אחי אבי אביו[108], ובאחות אבי אביו. לכאורה מוכח בהחולץ גמרא** (מ, א) **החולץ**

74. הוה: **א** הוה ליה **ק** הוי ליה 75. [לאחין... אוסרין]: **א ק** חסר 76. ושני... מיירי כיון: **א ק** חסר 77. לימא ליה רבי ללוי: **א** לימ׳ ליה לוי 78. דיצתה: **א ק** שיצתה 79. אל: **א ק** ואל ובפסוק שם: ״אל אשתו״ 80. דודתך: **א** דדתך 81. היא: **א** חסר 82. מן האב ואשת אחי האם: **ק** חסר 83. פשטנוה: **ק** פשטינא 84. שלישי: **ק** ושלישי 85. בת: **א ק** חסר 86. בן בתה: **א ק** בת בנה 87. תלמודא: **א** תלמוד 88. חמותו: **א** חמותיו 89. הוו: **ד** הוה **ק** הוי 90. מן: **ט** חסר 91. בחייה: **ה ט נ** בחיי אשתו 92. את: **נ** חסר 93. נאסר באחותה: **ה** נאסרה אחותה 94. אביו: **ה ט נ** אביו ואשת אחיו אסור׳ מן דאוריית׳ (**ה** מדאורייתא) ומן האם מדרבנן אילו שניות (**ה** הן ששת) אם אמו ואם אביו 95. אביו: **ג** אביו (הדרן עלך חמש עשרה נשים) (פרק כיצד) 96. בת: **ה** לבת **ט** ובת 97. בת בן בתו בת: **ט** חסר 98. בת... אשתו: **ה** חסר 99. (בת בן) [בן בת]: **ט** בן בת בן **נ** בת בן 100. ואם: **ה ט נ** אם 101. ונקיט: **א ד** ונקט 102. האב: **ק** האם 103. דזעירי: **א ק** לזעירי 104. ומסתברא: **ק** מסתברא 105. ואסור: **א ק** ואסיר 106. אסור: **א** אסיר 107. באם: **ק** באם אם 108. אביו: **ק** אבא

כב כלל זה בגמ׳ יבמות (מב, ב) ובפוסקים.

כג משום שניות.

כד וכ״פ הרמב״ם (אישות פ״א, ו) והטושו״ע (טו, ז), אבל ההגהות מיימוני (על הרמב״ם שם) הביא את דעת הראבי״ה שאין הלכה כזעירי וגם אשת אבי אבי אמו אסורה ללא הפסק.

כה כך פסק היראים (סי׳ יא). וכן פירש הרא״ש (פ״ב סי׳ א) בשם הרי״ף, שאף שהאיסור אינו אלא מדברי סופרים למדו ממהלך הסוגיה ש״דעת בני הישיבה לחומרא״. לעומתם הרמב״ן (כא, ב) בשם ר״ח פסק לקולא כיון שזה ספק דרבנן, וכן ברמב״ם (שם). אלא שהרמב״ן עצמו (שם) מחלק בין בת בן בנו (שמסברא דינה ככלת בן בנו, וכן סברו תוס׳ (כב, א ד״ה שניות) בקושייתם) לשאר שניות דרבי חייא שיש להן הפסק.

ליבמתו הוא[109] אסור בקרובותיה, דלית הלכתא כאמימר, דמסיק התם (שם, ב) **והא אמימר אכשר באשת אחי אבי[110] אביו. אמימר מוקים לה בבר ברא דסבא. מדקאמר אמימר מוקים[111] לה, משמע הא לדידן לית לן דאמימר. מיהו אין זה ראיה, דהכי נמי אמרינן[112]** פרק הגוזל קמא (ב״ק ק, א) **הא את הוא דאמרת מאן דאין דינא דגרמי, רבי מאיר, מאי לאו רבי מאיר ולא סבירא לן כוותיה, לא רבי מאיר וסבירא לן כוותיה, הכי נמי הכא אמימר מוקי לה וסבירא לן כוותיה.** וכן פירש ר״ח דהלכה כוותיה, וכן פסק בשאילתות דרב אחאי (שאי׳ צז) דהלכה כאמימר[כז].

וקיימא לן פרק ארבעה אחין דמותר אדם באחות חמותו, דתנן (כו, א) **היתה אחת מהם אסורה על האחד איסור ערוה, אסור בה ומותר באחותה, והשני אסור בשתיהן. ואמרינן[113] בגמרא קא סלקא דעתך דנפלה חמות[כז] תחלה, ואמאי ליקום חתן לייבם הך דאינה חמות וכו׳.**

ת״ר (כא, א) **מותר אדם באשת חמיו ובאשת חורגו. ירושלמי** (פ״ב ה״ד יב, ב) **אשת חמיו ואשת חורגו מותרת, ומפני[114] מה אסורה, מפני מראית העין. ואם תאמר [תורה][115], פירוש[116] אם לבך נוקפך לומר שאסורות מן התורה על ידי שום דרשה[כח], הרי דוד נשא רצפה בת[117] איה, שנאמר** (שמואל ב יב, ח) **ואתנה לך את בית[118] אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך. משמע ליה ששאול קידש רצפה בת איה, דאם היתה פלגש לא היתה ראיה[כט] [119]. וכבר היה מעשה באחד שרצה לישא אשת חמיו ואסר עליו ר״ת זצ״ל.**

ואלו[120] שיש להם הפסק, אשת[121] אחי האם מן האב, ואשת אחי [122]האב מן האם, וכלת בתו, ואשת אבי אמו, ואשת אחי האם מן האם[122]. פירוש לא אסרו אלא אלו, אבל אשת אחי אם האם, לא מן האם[123] ולא[124] מן האב[125], [126]ולא אשת אחי אבי האב מן האם[126] ולא כלת בת בתו, ולא אשת אבי אבי אמו, אבל שאר האסורות בין [127]למעלה בין למטה[127] אסורות עד סוף כל הדורות. אמימר אכשר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו. פסק ר״ח זצ״ל[128] ושאלתות דרב אחאי גאון זצ״ל[129] דהלכה כאמימר. ואסור באשת חמיו ובאשת חורגו[130].

ותו אמר[131] (שם פ״ב ה״ד יב, ב) **חורג וחורגת[לא] שגדלו בבית [אחד][132], אסורין מפני מראית העין[133]. רבי חנניה[לב] [134] [בריה דרבי אבהו][135] אמר יסבון באתר דלא**

109. הוא: **א** היא 110. אבי: **ק** חסר 111. מוקים: **א** מוקי **ק** מקי 112. אמרינן: **א** א׳ **ד** אמר 113. ואמרינן: **א** וא׳ **ד** ואמר 114. ומפני: **ק** מפני 115. [תורה]: **א ק** חסר 116. פי׳: **ק** חסר 117. רצפה בת: **א** בת רצפה **ק** את רצפה בת 118. בית: **ד** בת 119. ראיה: **ד ק** ראויה 120. ואלו: **ה** ואילו הן 121. אשת: **ה** חסר 122. האב מן האם... האם מן האם: **ג** האם מן האם 123. האם: **ה ט** **נ** האב 124. ולא: **נ** לא 125. האב: **ה ט נ** האם 126. ולא אשת... מן האם: **ה** חסר 127. למעלה... למטה: **ט** מלמעלה... מלמטה 128. זצ״ל: **ה ט נ** חסר 129. זצ״ל: **ט נ** חסר 130. חורגו: **ה** חורגתו 131. אמר: **א** א׳ **ק** אמרינן 132. [אחד]: **א ק** חסר 133. העין: **א** חסר 134. חנניה: **א ד** חנניא 135. [בריה... אבהו]: **א ק** חסר

כו כ״כ הבה״ג (הל׳ עריות, עמ׳ רצו בהוצ׳ מכון י-ם), הרמב״ן והרשב״א, אבל ר״י בתוס׳ (ד״ה אמימר) וברא״ש (שם) פסק דלא כאמימר. להלכה הביא השו״ע (טו, יח) את שתי הדעות. באחרונים: בשו״ת רעק״א (מהדו״ת סי׳ מח), בחת״ס (אה״ע ח״ב קכט) ובאחיעזר (ח״ג יח) הסתפקו כמי להכריע.

כז כך בכה״י ובנדפס, בגמ׳: **חמותו**, וכן להלן.

כח אבל בשו״ת ר״ח או״ז (סי׳ קפב) ביאר שהירושלמי הסתפק האם אשת חמיו דינה מהתורה כחמותו, ונראה שכך פירש גם הפני משה. מסקנת הר״ח או״ז שאשת חמיו אסורה מגזרה כדי שלא נתיר חמותו, ולא כדברי רבינו ושאר הראשונים שהאיסור מפני מראית העין.

כט הדבר תמוה שהרי מפורש במקרא (ש״ב פ״ג, ז) שרצפה בת איה הייתה פלגש שאול, ואמרו בסנהדרין (כא, א) שפילגשים בלא כתובה ובלא קידושין. הקרבן נתנאל (פ״ב סק״ד) העלה שתי דרכים בביאור הירושלמי: א) הירושלמי סובר שפילגש מתקדשת (וביאר האו״ש (מלכים פ״ב, א) שזו דעת ר׳ יהודה בירושלמי כתובות (פ״ה ה״ב) שפילגש בכתובה). ב) שבהו״א של הירושלמי האיסור כלל גם את פילגש חמיו.

ל הראיה מהירושלמי לאסור אשת חמיו והמעשה עם ר״ת בפרובינציה הובאו גם בתוס׳ (כא, א ד״ה ומותר), ברא״ש (שם) ובסמ״ג (ל״ת ק״ג), אבל הרי״ף (ד, א) הרמב״ם (אישות פ״א, ו), הרמב״ן והרשב״א (כא, א) פסקו כפשט גמ׳ דידן להיתר. השו״ע (טו, כד) פסק להתיר, אלא שהוסיף שיש מי שאוסר (ובנודע ביהודה (מהדו״ק סי׳ כו) האריך לדון האם לאוסרים הגזרה דווקא בחיי אשתו).

לא בירושלמי לפנינו: **שני חורגים**. וכתב הבית יוסף (טו, כג) בדעת הטור שהכוונה לשני אחים חורגים שלדעת הירושלמי אסורים כל אחד באשת חברו, וכן פירש הירושלמי ביש״ש (יבמות פ״ב, ה). אבל לגרסת רבינו דברי הירושלמי הם כדברי רבי יוחנן בבבלי שרבינו מביא לקמן.

לב בירושלמי לפנינו: **חנינה**.

חכמין לון. ופליג אתלמוד[136] **דידן וליתא, אלא הלכה למעשה כהיא דפרק כהן משוח בסוטה** (מג, ב) **דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן**[לג] **חורגה הגדילה בין האחין, אסורה לינשא**[137] **לאחין משום מראית עין, דמתחזיא כאחתייהו. ולא היא, קלא אית לה ויכולין להנשא זה לזה**[לד]**, אפילו במקום**[138] **שמכירין אותן**[139]**. ואפשר דפליג נמי תלמוד דידן אהא דאסר בירושלמי אשת חורגו משום מראית העין. מיהו מורי רבינו יהודה ב״ר**[140] **יצחק זצ״ל**[לה] **כתב בשם רבינו יצחק [בר שמואל]**[141] **זצ״ל דההיא דירושלמי כגון שהחורג הוא לבדו בבית אחד, וטועים עכשיו לומר שהוא בנו**[לו] **ולית ליה קלא, אבל כשגדילים בבית אחד אז אית להו קלא ושרי.**

ואסור אדם בשומרת יבם של אביו, כדאמרינן[142] **פרק נושאין** (צז, א) **ורבנן מבעי להו** (דברים כג, א) **לא יגלה כנף אביו לכדרב ענן**[143]**, דאמר רב ענן אמר שמואל בשומרת יבם של אביו הכתוב מדבר**[לז]**, ומאי כנף אביו, הראוי לאביו. והלכה כרבנן, כדפרישית לעיל דאין הלכה כר׳ יהודה דאסר אנוסת אביו ומפותת אביו, וכן כתב בספר המקצועות דליתא לדר׳ יהודה.**

ואסור אדם באשת[144] **אביו מן האירוסין, כדתנן פרק ארבע מיתות** (סנהדרין נג, א) **הבא על אשת**[145] **אב, חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין. ודוקא שקידש אביו אשה הראויה לו שיש לו בה הויה, דאפילו**[146] **היא עליו חייבי לאוין, חייבין עליה משום אשת אב, שהקידושין תופסין בחייבי לאוין. אבל אם אביו קידש חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין שאין קידושין תופסין בהם, אינה אשת אביו ולא מחייב עליה.**

ואסור אדם להחזיר גרושתו משנתארסה[147] **לאחרים, כדכתיב** (דברים כד, ד) **לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה. ותניא פרק קמא** (יא, ב) **רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אלעזר המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה, מן האירוסין מותרת, שנאמר** (דברים שם) **אחרי אשר**[148] **הוטמאה. וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו אסורה, אלא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה, לרבות סוטה**[149]

חורגת הגדילה בין האחין מותרת לינשא[150] להן, ובירושלמי אוסר. ופירש רבינו יהודה בר׳ יצחק זצ״ל[151] בשם ר״י זצ״ל[152] דהירושלמי מיירי כגון שהחורג הוא לבדו בבית אחר, וטועים עכשיו לומר שהוא בנו ולית ליה קלא, אבל כשגדילים בבית אחד[153] אז אית ליה קלא ושרי. ואסור אדם[154] בשומרת יבם של אביו, ואסור אדם באשת אביו מן האירוסין, ואפילו היא חייבי לאוין דתפסי בה קדושין. ואסור לאדם להחזיר גרושתו משנתארסה[155], ואם החזיר הולד כשר. והני מילי ישראל, אבל כהן הולד חלל.

136. אתלמוד: **ק** אתלמודא 137. לינשא: **א ק** להנשא
138. במקום: **א ק** חסר 139. שמכירין אותן: **ק** מכירין זה את זה 140. יהודה ב״ר: **ק** יהודא החסיד זצ״ל בר
141. [בר שמואל]: **א ק** חסר 142. כדאמרינן: **א ד** כדא׳
143. ענן: **א ק** עינן 144. באשת: **א** באשת איש
145. אשת: **א** אשת איש 146. דאפילו: **א ק** ואפי׳
147. משנתארסה: **א ק** משנארסה 148. אשר: **א** חסר
149. סוטה: **ד** שוטה 150. לינשא: **ה ט נ** להנשא
151. זצ״ל: **ט נ** חסר 152. בשם ר״י זצ״ל: **ה** חסר **ט נ** בשם ר״י 153. אחד: **נ** אחר 154. אדם: **ט ג** לאדם
155. משנתארסה: **נ** לאחר שנתארסה

לג בגמ׳ נוסף: **משום ר׳ אליעזר בן יעקב.**

לד וכ״פ להלכה הטושו״ע (שם, יא). ויש להעיר שבצוואת ר׳ יהודה החסיד (אות כט) אסר לשני חורגים להנשא זה לזה.

לה הוא ר״י שירליאון, מרבותיו של רבינו.

לו כוונת ר״י לחלק בין חורג וחורגת הגרים יחד, להם התיר הבבלי להנשא משום שיש קול, לבין אשת חמיו ואשת חורגו שבהם תקפה גזרת מראית העין של הירושלמי משום שגרים בבית אחד לאחר הנשואין. וז״ל ר״י שהובאה באגודה (סוטה אות לא): ״דודאי כשגדילה בין האחים יודעים העולם שאינה אחותם, אבל אשת חורגם שאינה תמיד אצלם אין נותנין לב וסבורים שהיא אשת בנו״. בדרכי משה (טו, ד) הסיק שלשיטת רבינו התר החורגת רק בגדלה עמו בבית, והקשה שמהפוסקים משמע שהמגורים יחד הם טעם לאסור, ולהלכה אפ״ה שרי. ויש להעיר שאליבא דהבנת הרמ״א ברבינו נצטרך לבאר את הגמרא בסוטה להפך מהפשט, ולומר שלרבי יוחנן (ולירושלמי) כל חורגה אסורה להנשא לאחים, ורק למסקנה התיר הבבלי חורגה הגדלה בין האחים (אומנם צע״ג כיצד יתיישבו הדברים עם המבואר בסנהדרין (ה, א) שהוריו של רב היו אחים חורגים). אומנם לולא דברי הרמ״א נראה שהיה מקום לחלק בין אחים שבדרך הטבע גרים יחד (וכשאינם גרים יחד ניכר שהם חורגים), לבן לאחר נשואיו שבדרך הטבע אינו גר עם הוריו (ואז יש חשש למראית עין).

לז קצת קשה מדוע מזכיר רבינו איסור זה שנוגע רק לחיוב נוסף של מלקות, שהרי ממילא אסורה עליו מחמת דודתו כמבואר בגמ׳ שם. וע׳ בדרוש וחידוש (יבמות ד, א) שביאר שהרמב״ם והסמ״ג, שהשמיטו את הלאו של לא יגלה כנף אביו, סוברים שלר״ש התימני שלומד (אליבא דרש״י (יבמות מט, א)) מ״לא יגלה״ שיש ממזר מחייבי כריתות, לא חייבים על ״לא יגלה״ לאו נוסף.

הנסתרה[156]. וכתב רבינו יצחק אלפס[157] (ב, ב) וקיימא לן כרבנן דאמרי בין מן הנישואין בין מן האירוסין אסורה, ואם החזיר הולד כשר, היא תועבה ואין בניה תועבין. והני מילי ישראל, אבל כהן הולד חלל, עכ״ל. וכן פירש ר״ח דהלכה כחכמים[לח]. וכן מוכח סוף פרק המגרש בגיטין (פט, ב) גבי ההיא[158] **דשלחו ליה מבי רב לשמואל, ילמדינו רבינו יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקידשה קידושי תורה מהו. שלח להו תצא והעמידו הדבר**[159] **על בירור**[לט] וכו׳. **עד לא העמידו**[מ] **הדבר על בירור מהו. אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני, אבל מגרש שני ונושא ראשון לא, מאי טעמא גזירה שמא יאמרו מחזיר גרושתו מן האירוסין.** וריש פרק האשה רבה (פט, א) מסקנא כחכמים.

חמשים וחמשה נשים אסורות ואלו הן[160], בתו מאנוסתו, ובת בנו מאנוסתו, ובת בתו מאנוסתו[161], ובתו מאשתו, בת בתו, ובת בנו, ובת אשתו שאינה בתו, ובת בנה, ובת בתה, ובת אנוסתו שאינה בתו, ואם אנוסתו, ואחות אנוסתו, וחמותו, ואם חמותו, [אם חמיו, אחותו מאביו][162], ואחותו מאמו, ואחותו מאביו ומאמו, ואחותו מאנוסת אביו, אחות[163] אביו מן האב, ואחות אביו מן האם, אחות[164] אמו מן האב, [אחות אמו מן האם][165], ואחות אשתו מן האב, ואחות אשתו מן האם, אשת אחיו מן האב שיש לו זרע, ואשת אחיו מן האם [166]אפילו אין לו זרע, ואשת אחיו[166] שלא היה בעולמו, וכלתו, אמו, [ואשת אחי האב מן האב][167], ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האם מן האם, כלת בנו, כלת בתו, בת בן בנו, בת בת בנו, בת בת בתו, בת בן בתו, בת בן בנה של אשתו, [בת בת בנה של אשתו, בת בת בתה של אשתו, בת בן בתה של אשתו[168], אם אם חמיו, אם אם חמותו, [אם אמו, אם אביו, אשת אבי אביו, אשת אבי אמו][169], אשת חמיו, ואשת חורגו, שומרת יבם של אביו, [אשת אביו מן האירוסין][170], גרושתו משנתארסה, הרי אלו חמשים וחמשה נשים שאסורות.

יש מהם מדרבנן, ויש מהם שיש להם הפסק, כדפרישית לעיל, ויש מהן חייבי לאוין, כגון שומרת יבם של אביו ומחזיר גרושתו משנתארסה, ויש מהן חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין.

שניות מדברי סופרים וחייבי לאוין תפסי בהו קידושין, חייבי כריתות ומיתות[171] בית דין לא תפסי בהו[172] קידושין. ואף על גב דאשכחן דסתם לן תנא כרבי עקיבה פרק רבן גמליאל (נ, א) דתנן [חלץ][173] **ועשה מאמר** כו׳[174], (נב, ב) **ואמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר׳ עקיבה**, וכן המסקנא התם דר׳ עקיבה היא, אפילו הכי אין הלכה כרבי עקיבה דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. כדמוכח פרק היה מביא בסוטה (יח, ב) **דאמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה, אסורה ליבמה. ממאי, מדקתני שומרת יבם וכנוסה**[175], **אי אמרת בשלמא אסורה משום הכי מתני בהדה**[176], **אלא אי אמרת לאו אסורה, היכי מתני עמה, והתנן זה הכלל כל שאילו תבעל לא**[מא] **תהא אסורה לו**[177], **לא היה מתנה עמה. אמרי במערבא לית הלכתא כרב המנונא. אלא הא דקתני**[178] **שומרת יבם וכנוסה**[179], **הא מני ר׳ עקיבה היא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, ומשוי לה כערוה. הא למדת דאין הלכה כרבי עקיבה,** וכן פירש ר״ח דליתא לדרב המנונא[מב], ומינה דליתא

156. הנסתרה: **ק** הנסתרת 157. אלפס: **ק** אלפס זצ״ל 158. ההיא: **א ק** ההוא 159. הדבר: **א ד** דבר וכן בסמוך 160. ואלו הן: **א ד** חסר 161. מאנוסתו: **א** מאנוסתו ובת בתו מאנוס 162. [אם... מאביו]: **א ק** חסר 163. אביו אחות: **א ק** אחות 164. אחות: **א ק** אחת 165. [אחות... האם]: **א ק** חסר 166. אפי׳ אין... אחיו: **ק** חסר 167. [ואשת... האב]: **א ק** חסר 168. [בת בת... של אשתו]: **א ק** חסר 169. [אם אמו... אבי אמו]: **א ק** חסר 170. [אשת... האירוסין]: **א ק** חסר 171. ומיתות: **א ק** וחייבי מיתות 172. בהו: **ק** בהן 173. [חלץ]: **א ק** נתן 174. כו׳: **א ק** צריכה גט וחליצה 175. וכנוסה: **ק** ובאנוסה 176. בהדה: **א ק** בהדיא 177. לו: **א ק** חסר 178. דקתני: **א ק** קתני 179. וכנוסה: **ק** ובאנוסה

לח וכ״פ להלכה הרמב״ם (גירושין פי״א, יב) והטושו״ע (י, א).

לט בגמ׳ לפנינו: **בוריו**.

מ בגמ׳ לפנינו: **לא מצאו**.

מא בגמ׳ לפנינו: **ולא**, וכן מסתבר.

מב וכ״כ רבינו לקמן (סי׳ תרמז) בשם ספר המקצועות, וכ״כ תוס׳ (צו, א ד״ה ודלמא), בה״ג (הל׳ יבום, עמ׳ שכה בהוצ׳ מכון י-ם), ר״ת (סה״י סו״ס נד), הסמ״ג (ל״ת פ״ג), הרא״ש (פ״י סי׳ ג), הרמב״ן במלחמות (כט, א ברי״ף), הנמוק״י (שם), וכ״פ להלכה הרמב״ם (יבו״ח פ״ב, כ) והטושו״ע (קנט, ג). אולם תוס׳ (סוטה יח, ב ד״ה אמרי) הכריעו שהלכה כרב המנונא, וכ״כ התוס׳ שאנץ בסוטה (תחילת פ״ד) והאגודה ביבמות (אות ק).

לדרבי עקיבה[מג].

ופרק כיצד (כ, א) **פריך סתמא דתלמודא אי הכי חייבי לאוין נמי, הא רבי רחמנא יבמתו. ומה ראית, מסתברא**[180] **חייבי לאוין תפסי בהו קידושין, חייבי כריתות לא תפסי בהו קידושין. ובפרק האומר בקידושין** (סח, א) **פרכינן אי הכי שאר חייבי לאוין נמי, פירוש נילף מיבמה דלא תפסי בה**[181] **קידושין. אמר רב פפא חייבי לאוין (נמי)**[182] **בהדיא כתיב בהו** (דברים כא, טו) **כי תהיין לאיש שתי נשים [ה]אחת אהובה ו[ה]אחת שנואה**[183]**, וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה**[184] **לפני המקום**[185]**, אלא אהובה אהובה בנישואיה, שנואה שנואה בנישואיה, וקאמר רחמנא כי תהיין**[186]**.** פירוש לומר דחייבי לאוין תפסי בהו קידושין, ור׳ עקיבה מוקי לה באלמנה לכהן גדול. ולא קיימא לן כוותיה אלא כסתם מתניתין דפרק האומר קיימא לן, דתנן (קידושין סו, ב) **כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום שבשניהם, ואיזה זו, זו**[187] **אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, ובת ישראל לממזר ולנתין, אלמא שהקידושין תופסין בחייבי לאוין.**

מיהו יבמה לשוק אף על פי שהיא[188] **חייבי לאוין, צריך לדקדק אם קידושין תופסין בה**[מד]**,** (יג, ב) **דאמר רב יהודה אמר רב מניין שאין קידושין תופסין ביבמה, שנאמר** (דברים כה, ה) **לא תהיה אשת המת החוצה**[189] **לאיש זר, לא תהיה בה הויה**[190] **לזר לחוץ, ובית שמאי נפקא להו מלאיש זר.**

וחייבי כריתות ומיתות בית דין לא תפסי בהו קידושין, כדתנן בהאומר[מה 191] (קידושין סו, ב) **כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה קידושין על אחרים, הולד ממזר, ואיזו**[192] **זו, זה**[193] **הבא על אחת מן העריות שבתורה. וילפינן לה בגמרא** (שם סז, ב) **מאחות אשה. ובהא ליכא מאן דפליג, אפילו רבי יהושע דאמר בפרק החולץ** (מט, א) **אין ממזר מחייבי כריתות, מודה שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות. כמו שהוכיח רבינו יצחק ב״ר**[194] **שמואל**[מו] **זצ״ל מההיא**[195] **דהחולץ** (מד, ב) **דאמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן הכל מודים בגוי**[196] **ועבד הבא על בת ישראל, שהולד ממזר. ומפרש מאן הכל מודים, שמעון התימני, דאף על גב דאמר שמעון התימני אין ממזר מחייבי לאוין, הני מילי חייבי לאוין דתפסי בהו קידושין, אבל הני כיון דלא תפסי בהו קידושין, כחייבי כריתות דמי. ומדלא קאמר מאן הכל מודים רבי יהושע, דאף על גב דאמר רבי יהושע** (מט, א) **אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין, בגוי ועבד מודה דלא תפסי בהו קידושין, כאשת אב, דגמר מינה**[197] **רבי יהושע סוף פרק החולץ** (שם) **חייבי**[198] **כריתות דלא הוה**[199] **ממזר דלא**[200] **דמו לאשת**

180. מסתברא: **א ק** מיסתבר 181. בה: **ק** בהו
182. (נמי): **א ק** נמי 183. [ה]אחת אהובה ו[ה]אחת שנואה: **א** חסר **ד** [וכו׳] **ק** אחת אהובה ואחת שנואה בפסוק: האחת אהובה והאחת שנואה 184. שנואה: **ק** שינאה 185. המקום: **א** המקום ויש שנואה לפני המקום
186. תהיין: **ד** תהיינה 187. זו: **ק** חסר 188. שהיא: **א** **ק** שהוא 189. החוצה: **א** חוצה 190. הויה: **א ק** הויא
191. בהאומר: **א** בה אומ׳ **ק** בית הלל אומר (ר׳ ביאורים)
192. ואיזו: **ק** ואיזה 193. זה: **א** זו 194. ב״ר: **ק** בר
195. מההיא: **א ק** מההוא 196. בגוי: **ד** בעכו״ם וכן להלן
197. מינה: **ק** מיניה 198. חייבי: **א ק** ובחייבי
199. הוה: **א ק** הוי 200. דלא: **ד** לא

מג בהגהות מרדכי (יבמות סי׳ קט) הביא בשם רבינו האו״ז את ההוכחה מהגמ׳ בסוטה שלית הלכתא כר״ע. ולקמן (סי׳ תרמז) הביא רבינו סברא זו מספר המקצועות, וז״ל: ״לית הלכתא כרב המנונא אלא שריה ליבם, אלמא כפנויה דמי ותפסי בה קדושי ודאי לעלמא ואין הולד ממזר״. ויש לתמוה מה ההכרח שהרי אפש״ל שליבם אינה נאסרת משום שנחשבת לפנויה ואעפ״כ לא יתפסו בה קידושין באחר כשאר חייבי לאווין לדעת ר״ע. ונראה שההוכחה היא מעצם המשנה בסוטה, שהרי אם אין הלכה כרב המנונא בהכרח שהמשנה היא אליבא דר״ע ודלא כהלכתא. ובשאלתות (סוף שאי׳ צה) הוכיח גם הוא מהגמ׳ בסוטה שתפסי בה קדושי ודאי ואין הולד ממזר, וכדברי רבינו וספר המקצועות. וע׳ במה שעמד על דבריו בהעמק שאלה שם (אות יג).

מד בסי׳ תרמז פסק רבינו שצריכה גט מספק כדעת שמואל, וכ״כ גם הרמב״ן (קידושין נח, ב) והרשב״א (קידושין סב, א), וכ״פ להלכה הרמב״ם (אישות פ״ז, טו) והטושו״ע (קנט, א). אולם מספר המקצועות הביא שם רבינו ששומרת יבם נחשבת לפנויה ותופסים בה קדושי ודאי, וכ״כ השאילתות (סוף שאי׳ צה). לעומתם פסק בהג׳ מרדכי (יבמות סו״ס קט) כרב, שקידושין לא תופסים בשומרת יבם. מלשונו משמע שמקורו בקיצור דברי רבינו (וכמציין שם או״ז הקצר), אולם אין אלו פסקי האו״ז למהר״ח המצויים לפנינו. המסקנה לדעתו שרבינו פוסק כרב נלמדה כנראה מכך שהביא את דברי רב.

מה עי׳ שנו״ס, שבכת״י א נחלקה המילה לשניים: בה אומר, ובכת״י ק שהוא כנראה העתקה ממנו פתח הר״ת בטעות: בית הלל אומר.

מו זו דעת התוס׳ המובאת בהע׳ הבאה.

אב דתפסי בה[201] קידושין, משמע דרבי יהושע סבר[202] דחייבי כריתות לא תפסי בהו קידושין[מז].

והכי נמי משמע דתנן (ב, א) **חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן**, ואי חייבי כריתות תפסי בהו קידושין לרבי יהושע, אם כן יצטרך בחייבי כריתות חליצה, כדאמר פרק כיצד (כ, ב) **מסתברא חייבי לאוין תפסי בהו קידושין**[203] ולהכי בעו חליצה[204], **חייבי כריתות לא תפסי בהו קידושין** ולהכי לא בעו חליצה, ורבי יהושע לא פליג אמתניתין[מח] דפרק קמא. ותו דאמר (ט, א) **דבפלוגתא לא קא מיירי.**

והכי נמי משמע סוף פרק רבן גמליאל (נג, א), דמסיק **בשלמא לרבי יוחנן איצטריך לאשמועינן דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין, אלא לרבי שמעון בן לקיש אצטריך לאשמועינן דאין קידושין תופסין**[205] **בחייבי כריתות.** אלמא מילתא דפשיטא ליה הוא לכולי עלמא.

והכי נמי מוכח פרק ארבע מיתות גמרא (סנהדרין נג, א) **הבא על האם, דקאמר רבי יהודה אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא על האם בלבד, ודייק אי בחייבי מיתות וכריתות, מכלל דלרבנן מחייב תרתי, והא לאו בני הויה נינהו**[מט], ומוקי לה בחייבי לאוין, **ורבי יהודה סבר לה כרבי עקיבה.** משמע להדיא דלא משכח תנא דסבר דחייבי כריתות תפסי בהו קידושין.

וכן היה מדקדק רבינו יהודה ב״ר יצחק זצ״ל מפרק קמא (י, ב) דמסיק **איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש, החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת, צריכה חליצה מן האחין. בשלמא לדידי**[206] **דאמינא חייבי לאוין נינהו, משום הכי צריכה חליצה מן האחין, אלא לדידך דאמרת חייבי כריתות נינהו אמאי צריכה חליצה מן האחין.** ואי רבי יהושע סבר חייבי כריתות תפסי בהו קידושין, לימא ליה[207] הא מני רבי יהושע היא, דאמר **חייבי כריתות תפסי בהו קידושין** ועולין לחליצה, אלא שמע מינה דמודה[208] רבי יהושע דלא תפסי בהו קידושין.

ונדה אף על גב דחייבי כריתות היא תפסי בה[209] קידושין, כדאיתא סוף פרק החולץ (מט, א), וריש פרק אלו נערות (כתובות ל, א), ובפרק האומר (קידושין סח, א), **דאמר אביי הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר, דאמר קרא** (ויקרא טו, כד) **ותהי נדתה עליו, ואפילו בשעת נדתה תהא בה הויה.**

הלכך כל חייבי לאוין [210]תפסי בהו קידושין, וכל חייבי[210] כריתות לא תפסי בהו קידושין, לבד[211] מנדה וסוטה דתפסי בהו קידושין. הלכך אם קידש חייבי לאוין, צריכה גט מן התורה, ואם קידש חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין, אין צריכה גט אפילו מדרבנן.

והיכא שנשא חייבי כריתות, יש שצריכות גט מדרבנן, כדתניא פרק האשה רבה (צד, ב) **כל העריות שאמרו אין צריכות הימנו גט,** [212]**חוץ מאשת איש שנשאת על פי בית דין**[212], כדמפרש[213] התם בריש פרקין (פח, ב) **דאמר רב הונא גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה, ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט.** (צד, ב) **ורבי עקיבה מוסיף אף אשת אח ואחות אשה.** פירוש שאם נשא אשת אח ואחות אשה, שצריכה גט. ומסקנא דהתם דמתניתין רבי עקיבה היא. והאי[214] דקאמר רבי עקיבה **דאשת אח ואחות אשה בעיין**[215] גט, היינו דוקא שנשא ארוסת אחיו או אחות ארוסתו, דאיכא למיטעי ולמימר דתנאי היה בקידושין, אבל נשואת אחיו ואחות נשואתו, מודה רבי עקיבה דלא בעיא גט.

וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ״ל שכתב התם (ל, א), אבל בנישואין דליכא למימר תנאה הוה ליה בנישואין, לא אמר רבי עקיבה דצריכה הימנו גט, הלכך הויא מתניתין כוותיה, וכיון דמתניתין כוותיה, הלכתא[נ] כוותיה. וחזינן מאן דכתב כל האסורות לאדם איסור ערוה ובא עליהן, אין צריכות הימנו גט, חוץ מאחות אשתו, ואשת אחיו, ואשת איש שנשאת על פי בית

201. בה: **א ק** בהו 202. סבר: **א ק** חסר 203. קידושין: **א** קידושי 204. בעו חליצה: **א ק** עולין לחליצה 205. תופסין: **א ק** תופסי 206. לדידי: **א ק** לדידיה 207. לימא ליה: **א** לימ ליה **ק** ליה 208. דמודה: **א** דמוד **ק** מודה 209. בה: **ק** בהו 210. תפסי... חייבי: **א ק** חסר 211. לבד: **ק** לכן 212. חוץ... בית דין: **א ק** חסר 213. כדמפרש: **א ק** משיני כדמפרש 214. והאי: **ק** והא 215. בעיין: **ק** בעינן

מז וכ״כ גם בתוס׳ (מד, ב ד״ה עשאה), בתוס׳ ישנים ובריטב״א (שם). וע״ע ברמב״ן (שם) שביסס את הדברים על הגמ׳ בקידושין (סז, ב) שלומדת מאחות אשה שקידושין לא תופסים בכל העריות.

מח הרמב״ן (מד, ב) הוכיח מהא דבעו מיניה מר׳ יהושע (טו, ב) צרת הבת מה היא ואמר להם מחלוקת ב״ש וב״ה, שאינו חולק על המשנה.

מט הגירסא בגמ׳ שלפנינו: **הא לית ליה קידושין בגווה**, ומתוס׳ ישנים, הרמב״ן והריטב״א (מד, ב) עולה שגרסו שם: **מי איכא למ״ד קידושין תופסים בחייבי כריתות.**

נ כתב הרא״ש (פ״י סי׳ ו): ״עמקו ממני דברי רב אלפס שפסק כר״ע כנגד רבים... ואי משום דהש״ס שקיל וטרי לאוקמא מתניתין כוותיה, אורחא דהש״ס בכל דוכתי דמהדר לאוקמי המשניות אליבא דכולהו תנאי״. אומנם בהמשך הדברים הביא הרא״ש ראיה מהגמ׳ (צה, א) שהלכה כר״ע.

דין, מפני שיש להן[216] היתר אחר איסורן[נא], גזירה שמא יאמרו בהיתר נשאת ויוצאת[217] בלא גט, ולא קמפליג בין נישואין לקידושין. ואנן כתבינן מאי דסביר לן, עכ״ל.

ירושלמי (פ״ב ה״ד יב, א) **תני בר קפרא מוסיף אם אבי אמו ואם אבי אביו לאיסורא[נב] [226].**

מותר אדם באלמנת בעל אמו ובבתה. והא דפריך תלמודא פרק כיצד (כא, א) **אי הכי אשת חמיו נמי תימא[227], אני מותרת לך ובתי[228] אסורה לך, דמשמע שאסור אדם בבת אשת בעל אמו[נג]. התם מיירי כגון שנשא בת אלמנת בעל אמו, שאסור באחותה משום אחות אשתו. והיינו דקמסיק דלא פסיקא ליה שאינו אסור בה אלא בחייה, אבל לאחר מיתת אשתו שריא אחותה. הלכך מותר אדם באלמנת בעל אמו, ובבתה, ובאחותה[229], ובאמה.**

חייבי[218] לאוין תפסי בהן קדושין, וביבמה לשוק צ״ע. חייבי כריתות ומיתות[219] בית דין לא תפסי בהו קידושין, לבר[220] מנדה וסוטה דתפסי בהו קידושין. אם[221] קידש חייבי כריתות ומיתות[222] בית דין, אינה צריכה גט אפילו[223] מדרבנן, לבד[224] מאשת איש שנישאת על פי בית דין והנושא ארוסת אחיו או אחות ארוסתו, אבל אחות נשואתו[225] או נשואת אחיו לא בעיא גט. ירושלמי תני בר קפרא מוסיף אם אבי אמו ואם אבי אביו לאיסורא.

ומותר אדם באנוסת אביו, ובמפותת אביו, וליתא[230] לדר׳ יהודה. ומותר באנוסת בנו[231] ומפותת בנו. ומותר מן התורה באחותו מאביו שהוליד משפחה[נד] ונכרית, אלא שלבי מגמגם[232] אם יש לגזור בה מדרבנן. ומותר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו, כדפרישית לעיל דהלכה כאמימר[נה].

ומותר אדם באחות בתו מאנוסתו ובאנוסת אחיו, כדפירש רש״י[233] גבי ההיא כיון דבתו באונסין משכחת ליה[נו]. וחורג וחורגת שגדלו בבית אחד מותרים זה בזה, כדפירשתי לעיל.

ירושלמי[נז], אחי אמו מותר באשתו, דהיינו אלמנת בן

216. להן: **א ק** לה 217. נשאת ויוצאת: **א ק** נשאה ויוציאנה 218. חייבי: **ה ט נ** מותר אדם באחות חמותו חייבי 219. ומיתות: **ט ג** ומיתת 220. לבר: **ה נ** לבד 221. אם: **ט** ואפי׳ אם 222. ומיתות: **ט** ומיתת 223. אפילו: **נ** לבד 224. לבד: **ט** לבר 225. נשואתו: **ה ט ג** נשואה 226. לאיסורא: **א ק** לאיסור 227. תימא: **א ק** לימא 228. ובתי: **ד** ובתו 229. ובאחותה: **ד** באחותה 230. וליתא: **א** ולית 231. בנו: **א ק** בתו 232. מגמגם: **ק** מגומגם 233. רש״י: **ק** רש״י זצ״ל

נא מחלוקת הרי״ף והגאונים מבוארת בכנסת הגדולה (סי׳ טו סק״ו, הובא גם באוצר הגאונים עמ׳ 188 הע׳ ג). לרי״ף הצורך בגט קיים מלבד באחות ארוסה ובארוסת אחיו גם בשאר העריות שנאסרו ע״י קידושין (כגון אם ארוסה וארוסת אביו) מחשש שיאמרו שתנאי היה בקידושין הראשונים. מה שנקטה הגמ׳ דווקא אשת אח ואחות אשה כבר ביארו התוס׳ רא״ש והתוס׳ (צד, ב ד״ה ר״ע), שבהם שייך שינשאו בטעות כיון שהן מותרות לאחר מיתת הבעל או האחות. אולם לדעת הגאונים הצריכו גט דווקא בנשים שנשא בטעות ולא באיסור, ממילא תוקף האיסור הוא רק באשת אח ובאחות אשה. וע׳ עוד במנח״ח שדייק מלשון החינוך שס״ל כגאונים.

נב דברי בר קפרא שהן שניות שיש להן הפסק הובאו להלכה גם ברי״ף (ד, ב), בסמ״ג (ל״ת ק״י) ובהרא״ש (פ״ב סי׳ א), וכ״פ להלכה הרמב״ם (אישות פ״א, ו) והטושו״ע (טו, ג, ה). אבל רש״י (כא, א ד״ה ד׳ נשים וד״ה ואשת אחי האב) כתב לחומרא, שאם אמו ואם אביו הן שניות שאין להן הפסק, ולכן אסורות אם אבי אביו וגם אם אבי אבי אביו בניגוד לבר קפרא, וכ״כ המאירי (שם) בשם גאוני ספרד. מאידך גיסא הביא השלטי הגבורים (ד, ב ברי״ף, ג) בשם הריא״ז שאם אבי אביו ואם אבי אמו מותרות, ונראה שזוהי גם דעת הבה״ג שכתב (הל׳ עריות, עמ׳ רצב בהוצ׳ מכון י-ם) שאין הלכה כבר קפרא.

נג צ״ע שהרי מפורש שם בברייתא ש״חורגו מותר באשתו ובבתו״, ומה עוד שאלה נישואי חורג וחורגת שבהם דן רבינו לעיל והסיק להיתרא (ור׳ לעיל הע׳ לא, לד, לו). ונראה שמדברי הגמ׳ ביחס לאשת חורגו ולאשת חמיו הסיק רבינו שהרישא בברייתא נשנתה אגב הסיפא (ולכן הוזכרה בת חורגו ולא הוזכרה אחות אשתו), ומכאן למד רבינו שבת בעל אימו הוזכרה ברישא ללמדנו שאסור בבת צרתה של אמו, ושצרת אמו יכולה גם היא לומר אני מותרת לך ובתי אסורה (ועי׳ ברמב״ן ובריטב״א מש״כ בנוגע לדברי הברייתא שחורגו מותר בבתו).

נד נראה שהכוונה לשפחת אחרים, שהרי לעיל (בסי׳ זה) ולקמן (סי׳ תרצא) הביא רבינו את דעת רב נטרונאי שאחיו מהשפחה הוא אחיו לכל דבר (דמסתבר ששחררה אביו כדי לא לבעול בעילת זנות). וספקו של רבינו הוזכר להלכה ברמ״א (טו, י).

נה עיין לעיל הע׳ כו.

נו הכוונה לדברי רש״י (ט, ב ד״ה והאמר) שביאר שהאפשרות של אחותה שהיא יבמתה, כלומר ששתיהן אסורות על שני אחים משום בת, ייתכן רק באנוסתו שילדה לו בת ולאחר מכן אנסה אחיו והוליד ממנה בת. ומכאן דייק רבינו שאחות בתו מאנוסתו מותרת (כמבואר שם בגמ׳ שחולצת או מתיבמת) ושמותר באנוסת אחיו (שאל״כ הייתה האחות השנייה ממזרת).

נז הברייתא שמצטט רבינו והביאוה הרי״ף (ד, ב) והרא״ש (פ״ב סו״ס א) מקורה במס׳ דרך ארץ פרק עריות (ח), היא איננה בירושלמי שלפנינו. שם לא מצאנו אלא שדייקו (בפ״א סוף ה״א ה, ב ובפי״א ה״ד סג, ב), מהמשניות שאשת בן אחיו מותרת. אומנם מהרא״ש (שם) נראה שגם הוא מביא את הברייתא בשם הירושלמי (וע׳ בקרבן נתנאל (שם אות נ)).

אחותו שמותרת, ובבתו, דהיינו בת בן אחותו. נושא אדם אשת בן אחיו, ואשת בן אחותו, ובת אחיו, ובת אחותו.

וזה לשון ספר המקצועות[נח], אם חמותו ערוה, אחותה מותרת. אם חמיו ערוה, אחותה מותרת. מותר אדם באם אשת אחיו מאביו, ובאם אשת אחיו[234] מאמו, ובאם אשת בנו, ובאם[235] אנוסתו לאחר מיתה, ובאחות אנוסתו לאחר מיתה, ובאם אשת אחיו שלא היה בעולמו, ובאם כלתו, ובאם אשת אביו[נט], ובאם אשת אחי אביו, ובאם בת בנה של אשתו, שהיא אשת חורגו. ואי אתה יכול לומר אם אם חמותו, ואם אם חמיו, ואם חמות אמו, ואם אמו, ואם אחות אביו, מפני שהן שניות. ואי אתה יכול לומר אמותיהן של שאר עריות, מפני שהן עריות. מותר אדם באחות אם אמו, ובאחות אם אביו[ס], ובאחות אשת האב מן האם, ובאחות אשת אחי האם מן האב, ובאחות רביעית שבחמיו, ובאחות רביעית שבחמותו. ואי אתה יכול

ומותר אדם באלמנת בעל אמו, ובבתה, ובאחותה, ובאמה. ובאנוסת בנו, ומפותת בנו, (ובבת) [ובאחות בת][238] אנוסתו, ואנוסת[239] אחיו. ומותר באלמנת בן אחותו, ובבת בן אחותו. נושא אדם אשת בן אחיו, ואשת בן אחותו, ובת אחיו, ובת אחותו. מותר אדם באחות אם חמותו, ואם חמיו, ובאם[240] אשת אחיו, ובאם אשת בנו, ובאם כלתו, ובאם אשת[241] [242]אביו, ובאם אשת אחי אביו, ובאחות[242] אם אמו, ובאחות אם אביו, ובאחות אשת אחי האב[243] מן האב[244], [245]ובאחות אשת אחי האם מן האב[245].

לומר אחות שלישית[236] שבבתו, אחות[237] שלישית שבבנו, ובאחות שלישית שבבתו[סא], ובאחות שלישית שבבנה של אשתו, ואחות שלישית שבבתה של אשתו, מפני שהן שניות, עכ״ל המקצועות:

(תקצו) שמונה עשר נשים פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום, וצרות צרותיהן. חמש עשרה דמתניתין (ב, א), ויש לך להוסיף סוטה, ואמו אנוסת אביו, שהיא כלת אביו. סוטה, (יא, א) **דאמר רב יהודה אמר רב צרת סוטה אסורה, טומאה כתיב בה כעריות**[1], **ולא בעיא חליצה**[א]. ומתוקמה מלתיה[2] דרב בין אליבא דר׳ יוסי בן כיפר בין אליבא דחכמים, וליכא דפליג אדרב[ב]. ואפילו תימצי לומר דרב אסי פליג אדרב, כדמסיק ריש פרקין (ג, ב) **אי לא סבירא להו דאהדדי**[3], **חדא למעוטי דחבריה כו׳**, מכל מקום ליתא דרב אסי קמיה דרב[ג]. ותו, (יב, ב) **כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן אחת צרת ממאנת, ואחת**[4] **צרת איילונית, ואחת צרת מחזיר גרושתו, כולן מותרות, ואילו צרת סוטה לא**

234. אחיו: **א** אחי אביו **ק** אח אביו 235. ובאם: **א ק** ובאם אשת 236. שלישית: **ק** שלישי 237. אחות: **ק** ובאחות 238. (ובבת) [ובאחות בת]: **ה ט נ** ובבת 239. ואנוסת: **ה ט** ובאנוסת 240. ובאם: **ה נ** ואם 241. אשת: **ט** אשת אחי 242. אביו ובאם... אביו ובאחות: **ט ג** אביו ובאחות 243. האב: **ט** האם 244. האב: **ה נ** האם 245. ובאחות אשת... האב: **ט** חסר

1. כעריות: **א** בעריות 2. מלתיה: **ק** מילתא 3. דאהדדי: **ק** דאהדרי 4. ואח׳: **א ק** חסר

נח דברים אלה נמצאים גם בבה״ג הל׳ עריות (עמ׳ רצו בהוצ׳ מכון י-ם, הובאו גם באוצר הגאונים עמ׳ 259), ועיין בהערה הבאה.

נט כן פסק להלכה הרמ״א (שם, ה), וכ״כ הב״ח (שם) בשם ספרי הטור המדוייקים, אבל הבה״ג (עמ׳ רצט בהוצ׳ מכון י-ם) כתב: ״אשת אביו ערווה, אם אשת אביו גזירה״, והדברים עומדים בסתירה למה שמיחס כאן רבינו לספר המקצועות (שאף הם דברי הבה״ג, ר׳ הערה קודמת). וע׳ בהגהות בן אריה (כ״א, נדפסו בבה״ג שם) שביאר שאלו שתי דעות שונות, ולדעה השניה גזרו על כל אם ערווה.

ס כתבו תוס׳ (יבמות כא, ב ד״ה אשת) שהסתפקות הגמ׳ באחות אבי אביו שייכת גם ביחס לאחות אם אמו, וכ״כ הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א (שם) בנוגע לאחות אם אביו (ור׳ לעיל הע׳ כו מחלוקת הראשונים באחות אבי אביו). אולם החוסן ישועות (כא סוף ע״ב) כתב שאין מקום להרחיב את הספק למשפחת אמו משום שנתרחקה הקורבה. ונראה שמדברי ס׳ המקצועות שהזכיר להיתרא רק את אחות אם אמו ואחות אם אביו סיוע לחוסן ישועות.

סא צ״ב, אם הכוונה לאחות מאב ואם, היא עצמה שלישית שבבתו, ואם מדובר באחות מצד אחד (כגון אחותה מהאב של בת בת בתו, או אחותה מהאם של בת בן בתו) מנלן שאסורה.

א זו דעת רש״י ותוס׳ (ד״ה צרת) ורוב הראשונים, אולם הריטב״א הביא בשם הרא״ה שהסוטה ״אסורה להתייבם קאמר, אבל צריכה חליצה ואפילו היא עצמה״.

ב ישנה מחלוקת ראשונים בענין. הרמב״ן, הרשב״א, הרא״ש (פ״א סי׳ ד) והריטב״א הביאו את הראב״ד לפיו רב יוסף האומר בסוטה (ה, ב): ״אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט, השתא נמי תיבעי חליצה״, חולק על רב ולדעתו גם סוטה ודאי צריכה חליצה. לעומתם התוס׳ (סוטה ה, ב ד״ה אילו) והרא״ש (ביבמות שם) חילקו בין סוטה ספק שלרב יוסף צריכה חליצה, לסוטה ודאי שנחשבת לערווה ופטורה. ונראה שרבינו שכתב: ״וליכא דפליג אדרב״, סובר כדעה השניה.

ג אולם דעת המרדכי (סי׳ א) שמספקא לן אי הלכה כרב בצרת סוטה, ולכן טוב שתחלוץ ולא תתייבם, וכתב התרוה״ד (סי׳ ריט) שאלו דברי מהר״ם מרוטנבורג.

קאמר. שמע מינה דאית ליה לדרב יהודה אמר רב צרת סוטה אסורה, וכן הלכה[7].

וצרת אמו אנוסת אביו, (ט, א) **דאמר ליה[5] לוי לרבי מאי איריא דתנא[6] חמש עשרה, ליתני שש עשרה. אמר ליה כמדומה אני שאין לו מוח בקדקדו. מאי דעתך אמו אנוסת אביו, פלוגתא דר׳ יהודה ורבנן, ובפלוגתא לא קמיירי.** פירוש תנא דמתניתין לא איירי בה, משום דלר׳ יהודה לא אשכח שש עשרה דאסר[7] באנוסת אביו. מיהו אנן כרבנן קיימא לן, ואשכחן שפיר, דיעקב אנס אשה והוליד עמה שמעון, ונשאה[8] ראובן ולו אשה אחרת, ומת ראובן בלא בנים, ונפלה לפני שמעון בנה, דכשם שאמו אסורה לו כך צרתה אסורה לו. ותו, (י, א) **דבדקה לוי במתניתיה,** וקיימא לן נמי כי הא (שם) **דאמר ליה רב אשי לרב כהנא בלא דאי נמי משכחת לה, יעקב אנס כלתו והוליד ממנה בן, ומת ראובן בלא בנים, ונפלה לה קמי[9] ברה, דמיגו דאיהי אסורה צרתה נמי אסורה.**

אבל איילונית לא פטרה צרתה, (יב, א) **דאמר רבא הלכתא צרת איילונית מותרת[10], ואפילו הכיר בה, ואפילו צרת בתו איילונית.** ואיתא נמי לדר׳ יוחנן דאמר (שם, ב) **אחת צרת[11] ממאנת, ואחת צרת איילונית, ואחת צרת מחזיר גרושתו, כולן מותרות[ה]. ואף על גב** (שם, א) **דאמר רב לילי בר ממל[12] אמר מר עוקבא אמר שמואל צרת ממאנת אסורה, הא קיימא לן הלכתא כרב לגבי שמואל, כל שכן דהלכתא כר׳ יוחנן, דהא קיימא לן רב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן[ו]. וצרת איילונית נמי, אף על גב** (שם) **דאמר רב אסי צרת איילונית אסורה, הא פסיק רבא הלכתא להדיא דשריא.**

שמונה עשר נשים פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום וצרות צרותיהן, חמש עשרה דמתניתין, וסוטה, ואמו אנוסת אביו, ואמו אנוסת אביו שהיא כלת אביו.

אחת צרת ממאנת, אחת[13] צרת איילונית ואפילו הכיר בה, ואפילו [צרת][14] בתו[15] איילונית, ואחת צרת מחזיר גרושתו, כולן מותרות.

אבל הא מספקא לי[16], המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם על מנת שלא תנשאי לפלוני, כדקיימא לן ריש פרק המגרש (גיטין פב, א) דלכולי עלמא שריא ולאותו פלוני אסורה, דקיימא לן אלא דמתניתין דהתם חוץ הוא, אבל בעל מנת מודו ליה. מעתה היכא שגירשה על מנת שלא תינשא לראובן[17], והלך שמעון ונשאה ולו[18] אשה אחרת מן השוק ומת שמעון בלא בנים, ונפלו שתיהן ליבום לפני ראובן. ועתה הגרושה אסורה עליו משום אשת איש, דהא לגבי דידיה לא נתגרשה, אם כן כשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה. או שמא הואיל שגירשה על מנת שלא להנשא לראובן, אם כן כשראובן ייבם אותה וישאנה הרי לא נתקיים התנאי ופקעי גירושי בעלה הראשון, ופקעי נמי קידושי[19] אחיו, נמצא שלא היתה אשת[20] אחיו מעולם[ז] ומתייבמת צרתה. ומלשון הירושלמי איני יכול להתבונן, דפריך פרק המגרש (גיטין פ״ט ה״א מט, ב) **התיב ר׳ חנניה בשם ר׳ פנחס, ליתני שש עשרה נשים כר׳ אליעזר. אמר ליה[ח] כבר אתמר טעמא תמן התורה[21] אסרה עליו, [ברם הכא הוא אסרה עליו][ט] 22. ואיני יודע אם נותן[23]**

ומספקא לאבא מרי[24] זצ״ל[25] המגרש את האשה ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם על מנת שלא תנשאי לפלוני, דקיימא לן פרק[26] המגרש דלכולי עלמא שרי[27] ולאותו פלוני אסורה[28], ועתה אם נפלה לפני אותו פלוני לייבום, ספק אם פוטרת צרתה.

5. דא״ל: **ק** דאמר 6. דתנא: **א** תני׳ **ק** תני 7. דאסר: **ק** דאסור 8. ונשאה: **א ק** בן ונשאה 9. קמי: **א ק** קמיה 10. מותרת: **ק** מותר 11. צרת: **ק** צרה 12. ממל: **א ק** מימי 13. אחת: **ה** ואחת 14. [צרת]: **ה ט נ** חסר 15. בתו: **ט** בתו היא 16. לי: **ק** ליה 17. לראובן: **ק** לפלוני ראובן 18. ולו: **א ק** לו 19. קידושי: **א** קידושין 20. אשת: **א ק** חסר 21. התורה: **א ק** והתורה 22. [ברם הכא הוא אסרה עליו]: **א ק** חסר 23. נותן: **ק** נתן 24. לאבא מרי: **ט** לאב׳ 25. זצ״ל: **נ** חסר 26. פרק: **ט** בפר׳ 27. שרי: **ה** שריא **נ** שרא 28. אסורה: **ה ט נ** אסירא

ד כדעת רב פסקו גם הרי״ף (ב, א), הרמב״ם (יבו״ח פ״ו, יט), הרא״ש (שם) והטושו״ע (קעג, יא), אבל הרמ״א (שם) כתב שיש להחמיר ולהצריכה חליצה (וכדברי הרא״ה, הראב״ד והמרדכי שהובאו בהערות הקודמות).

ה וכ״פ להלכה הרי״ף (ב, א) והרא״ש (שם סי׳ ו). בטושו״ע נפסק גם באיילונית (קעב, א) וממאנת (קעג, יד).

ו קצת קשה מדוע התעלם רבינו מהגמ׳ בעירובין (מז, ב) הקובעת ש״שמואל ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן״. ואפשר שרבינו רומז שגם אם דברי רב (קז, ב) ש״מיאנה בזה אסורה לזה מידי דהוי אבעלת הגט״ מתיחסים גם לצרות (שהרי גם צרותיה של בעלת הגט אסורות כדמוכח מהמשנה (נ, א)), אעפ״כ הלכה כר׳ יוחנן שמתיר.

ז כ״כ גם תוס׳ ביבמות (י, א ד״ה לעולם) ועוד ראשונים, אומנם ר׳ בתוס׳ שם שכתבו שהדברים לא ניתנים להיאמר לשיטת רבי שלומד (בדף ח, א) פטור צרת ערווה מ״ולקח ולקחה״.

ח אמר ליה - בירושלמי לפנינו: אמר ר׳ מנא.

ט בתוס׳ בגיטין (פב, ב ד״ה אפילו) ובתוס׳ הרא״ש (יבמות י, א ד״ה לעולם) הביאו שני פירושים לירושלמי: 1) היא שונה משאר עריות משום שאיסורה נובע מהתנאי ולא מחמת דין תורה. 2) בעלת התנאי תלויה במגרש, שברצונו יכול לבטל תנאו ולהתירה ליבם.

טעם לדבר למה אינו שונה אותה שהיא פוטרת צרתה, אבל מכל מקום כך היא[29] האמת שפוטרת, או שמא רוצה לומר שלכך אינו[30] שונה אותה, שאינה פוטרת, לפי שאינה דומה לאחות אשה שהתורה אסרה אותה:

(תקצז) איילונית ודאי לא בעיא גיטא, ספק איילונית בעיא גיטא.

תנן [ריש פרק קמא][1] (ב, ב) **כולן אם מתו, או**[2] **מיאנו, או שנתגרשו, או שנמצאו איילונית, צרותיהן מותרות.** פירש רש״י (ד״ה וכולן שמתו) לו שנמצאו איילונית[3] שמקחו מקח טעות ולא היתה אשת אחיו. ומשמע[4] דאיילונית לא בעיא גט[2]. ובין לפירוש ר״ת זצ״ל, ובין לפירוש הר״ר[5] אברהם מבורגיל זצ״ל, איילונית אינה צריכה גט, דמקשים מהא דריש פרק בנות כותים (נדה לב, א) **דתניא**[6] **קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, דברי ר׳ מאיר. אמרו**[7] **לו לר׳ מאיר, יפה אמרת אין חולצין, איש כתוב**[8] **בפרשה, ומקשינן אשה לאיש, ומה טעם אין מייבמין. אמר להם, קטן שמא ימצא סריס, קטנה שמא תמצא איילונית.** אמאי, הואיל ותנן דאיילונית צרתה מותרת, אלמא חשבינן קידושי אחין קידושי טעות וכאילו לא נתקדשה, אם כן תתייבם ממה נפשך, אי[9] לאו[10] איילונית היא שפיר קא מייבם, ואי איילונית היא אם כן לא היתה אשת אחיו ושריא ליה[3]. ופירש ר״ת[11] ההיא דר׳ מאיר כשקבלה עליו אחיו[12] אפילו היא איילונית[7], דכי[13] האי גוונא אמר ריש פרק בן סורר ומורה (סנהדרין סט, א) **דאמר רב ירמיה מדפתי אף אנן**[14] **נמי תנינא**, פירוש (רש״י ד״ה אף אנן) לחזלינן כתר לוכא, **בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה** וכו׳, **עד ואמאי, לימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קידש**[15]**, אלא לאו משום דאמרינן**[16] **זיל בתר רובא, ורוב נשים לאו איילונית נינהו. ומוקי לה דקיבלה עילויה,** ומתניתין בסתם. ולפירושו אינה צריכה גט מדשריא להתייבם[17], ואפילו גט מדרבנן לא בעיא, דאי הויא בעיא גט אפילו מדרבנן היתה נראית כאשתו וצרתה לא היתה מותרת ליבם, אלא חולצת ולא מתייבמת. כדתנן [ריש פרק קמא][18] (ב, ב) **וכל שיכולה למאן ולא מיאנה, צרתה חולצת ולא מתייבמת. ואמר**[19] בגמרא (יג, א) משום **דמשעת נפילה**[20] **נראית כצרת**[21] **בתו**[22] והיתה צרתה אסורה, אלא ודאי לא בעיא גט כלל.

והרב רבינו[23] אברהם מבורגי״ל[24] תירץ, דאיילונית דמתניתין איירי כשנמצאת איילונית בחיי אחיו, וגילה בדעתו דלא ניחא ליה באיילונית ששילחה מביתו. והא

29. היא: **א ק** הוא 30. אינו: **ק** אינה
1. [רפ״ק]: **א ק** חסר 2. או: **א ק** אם 3. איילונית: **א** איילוניות 4. ומשמע: **ק** משמע 5. הר״ר: **א** הר׳ **ק** ה״ר
6. דתניא: **א** חסר 7. אמרו: **א** א׳ **ק** אמר 8. כת׳: **ד** כתב **ק** כתיב 9. אי: **א** היא **ק** הא 10. לאו: **א ק** לא
11. ר״ת: **ק** ר״ת זצ״ל 12. אחיו: **א ק** חסר 13. דכי: **ק** כי
14. אנן: **ק** אנו 15. קידש: **א ק** קדיש 16. דאמרי׳: **ק** דאמרי 17. להתייבם: **א ק** חסר 18. [רפ״ק]: **א ק** חסר
19. ואמר: **א** וא׳ 20. נפילה: **א** תפילה 21. כצרת: **ק** בצרת 22. בתו: **א** נפשו׳ בתו 23. רבינו: **א ק** חסר
24. מבורגי״ל: **ק** מבורגי״ל זצ״ל

י הרמב״ן (ריש יבמות) סבר כסברא זו, וביאר שבעלת התנאי היא גרושה גמורה, אלא שאסור לה להפר התנאי, ולכן אינה פוטרת צרתה. ומעי״ז פירש הרשב״א (שם), שאומנם אסורה ליבם, אלא שאיסור זה דומה לנודרת הנאה מיבמה. ולכן כתב שחולצת אלא שאינה פוטרת את יבמתה. לעומתם ביאר הנודע ביהודה (אה״ע מהדו״ת סי׳ קנ) שמתוס׳ ביבמות (י, א ד״ה לעולם) עולה שבעלת התנאי פוטרת צרתה. ובבית מאיר (סי׳ קנט, א) חלק על הנוב״י וכתב שגם לשיטת התוס׳ אינה פוטרת צרתה. ועי׳ בשו״ת אחיעזר (ח״א, סי׳ ב, ה) המבאר מחלוקתם.

א ברש״י לפנינו הגירסא: נמצאת.

ב לקמן בהע׳ ט הובאו דברי רש״י בגיטין (מו, ב ד״ה משום) שאיילונית צריכה גט. ומבואר שם בהערה שדברי רש״י בגיטין הם אליבא דרבא (ביבמות יב, ב) הסובר שגם אם קדושי איילונית אינם קידושי טעות צרתה מותרת.

ג קושיא זו ותירוציהם של ר״ת ור״א מבורגי״ל הובאו גם בתוס׳ יבמות (ב, ב ד״ה או). וכן בתוס׳ רא״ש, בתוס׳ ישנים (שם) ובספר הישר (סי׳ קעה). ויש בזה ג׳ תירוצים נוספים: 1) ר׳ יעקב מקורביל (מובא בתוס׳ ישנים) - כשמת בעלה כשהיא עדיין קטנה לא פוקעים הקידושין, שהרי אם היה יודע שימות כשהיא קטנה לא היה מקפיד. 2) תוס׳ ישנים ובתוס׳ חד מקמאי (יב, א) - האיסור ליבם קטנה נובע מהחשש שצרתה תנשא לשוק בלא יבום. 3) רעק״א בדרוש וחידוש (ב, ב) - החשש שמא תמצא איילונית קיים לדעת ר״מ החושש למיעוט, וממילא יש גם מקום לחשוש למיעוט בעלים שאינם מקפידים.

ד רעק״א בדרוש וחידוש (ב, ב) מקשה מהגמ׳ ביבמות (סא, ב) שהוכיחה מדברי רבי אליעזר: ״קטנה מתייבמת ואינה חולצת״ שר״א חולק על רבי מאיר. וקשה שלפי ר״ת ניתן לומר שמדובר שלא קיבל עליו הבעל הראשון. וע׳ ברש״ש (שם) מה שתירץ.

דתנן בגיטין פרק הזורק (גיטין פ, א) **כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות, הלכו הצרות האלו ונשאו ונמצאו אלו איילונית, תצא מזה ומזה**, דמשמע הא נמצאו איילונית קודם שנשאו, לא תצא מן היבם. צריכין אנו לומר לפירושו, דהתם מיירי כגון שנמצאו איילונית בחיי היבם. ולפירושו נמי אינה צריכה גט, דאי הוציאה בגט היינו נתגרשו, אלמא כנסה סתם ונמצאת איילונית לא בעיא גט. מיהו פירוש[25] הרב ר׳ אברהם לא נהירא, דבהדיא תניא בתוספתא (פ״א, א) או נמצאו[26] איילונית[27], בין בחייו בין לאחר מותו[ה].

מיהו אתבריר לן דכנסה סתם ונמצאת איילונית לא בעיא גט. אף על גב דבפרק המדיר בכתובות גבי ההיא (עב, ב) **על מנת שאין עליה נדרים**, פירש רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל (תוס׳ ד״ה על מנת) דקידשה[28] סתם ונמצאו בה מומין תצא דצריכה גט, התם שאני דאיכא דמחיל אמומין, אבל גבי איילונית לא מחיל דאין אשה אלא לבנים[ו], הלכך איילונית לא בעיא גיטא אפילו מדרבנן.

וההיא דפרק אלמנה ניזונית דתנן (כתובות ק, ב) **הממאנת, והשניה, והאיילונית, אין להן כתובה**. ומשמע כתובה הוא דאין להם, הא גיטא בעיא, כדדייקינן בהמדיר אהא דתנן (כתובות עב, ב) **כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא בלא כתובה**, ודייק בגמרא (עג, א) **כתובה הוא דלא בעיא, הא**[29] **גיטא בעיא**[ז]. ההיא לא קשיא, דדוקא התם שייך למידק דהוה ליה למתני כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים אינה צריכה גט, וממילא הייתי יודע דאין לה כתובה הואיל ואינה צריכה גט. ומדלא תני הכי[30], משמע דצריכה גט. אבל התם באלמנה ניזונית אפילו אי הוה תני אינה צריכה גט אכתי הוה אמינא דאית לה פירות ובלאות. הלכך הואיל ואצטריך ליה[31] למתני דאין לה פירות ובלאות, תנא נמי דאין לה כתובה. ותו יש לומר, דאף על גב דאיילונית לא בעיא גט, תנא דאין לה כתובה למידק לענין שניה דכתובה הוא דלית לה, הא גיטא בעיא. מיהו לא נהירא, דלא הוה[32] למיתני הכי כדי שלא נטעה לענין איילונית.

וההיא דפרק השולח בגיטין דתנן (גיטין מו, ב) **המוציא את אשתו משום איילונית לא יחזיר**[ח], וטעמא דילמא מקלקל לה, משתנשא לאחר ויהא[33] לה בנים יאמר[34] אלו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך. ואם לא היתה איילונית צריכה גט, מה מועיל מה[35] שאמרו לא יחזיר, ממילא היא מקולקלת אם הוציאה בלא גט, שהרי לא היתה איילונית. אלא ודאי בהוציאה בגט מיירי דצריכה גט.

ופירש רבינו יצחק ב״ר[36] שמואל זצ״ל דאיילונית ודאית ודאי לא צריכה גט. וההיא דהשולח שאינה ודאי איילונית[ט], אלא שנולדו בה סימני איילונית ואין כח ביד בית דין לברר אם הם סימני איילונית אם לאו, הלכך צריכה גט מספק. וכתובה לית לה מיהא, דמספיקא לא מפקינן ממונא.

והכי נמי מסתברא, דחיישינן דילמא מקלקל לה, ואי איילונית ודאי האיך יוכל לקלקל לה, הא לעולם לא יהיו לה בנים, דאיילונית אין לה רפואה מדלא בעיא חליצה. שאם היה[37] לה רפואה היתה צריכה חליצה

25. פי׳: **א** חסר 26. נמצאו: **א ק** שמא נמצאו
27. איילונית: **א** איילוניות 28. דקידשה: **א ק** דקשה
29. הא: **א** האי 30. הכי: **א ק** הכא 31. לי׳: **ק** חסר
32. הוה: **ק** הוה ליה 33. ויהא: **ק** ויהיו 34. יאמר: **א** דאמ׳ 35. מה שאמרו: **ד** שאמרו 36. ב״ר: **ק** בר
37. הי׳: **א ק** היה

ה הקושיא מהתוספתא על דעת ר״א מבורגי״ל מובאת גם בתוס׳ (ד, ב ד״ה או). ובתוס׳ חד מקמאי (יב, א) העמיד את התוספתא שגילה בדעתו בחייו שיקפיד אם תמצא איילונית, ולכן בטלים הקידושין גם כשנמצאה איילונית לאחר מותו.

ו כ״כ הרא״ש בכתובות (פ״ז סי׳ י). וע׳ בתוס׳ בגיטין (מו, ב ד״ה המוציא) שכתבו בתירוצם השני שהואיל ואיילונית אינו שכיח לא מסיק לבעול לשם קידושין.

ז הדיוק מהמשנה בכתובות ושני התירוצים שמביא רבינו מצויים גם בתוס׳ כתובות (עב, ב ד״ה על מנת), ועי״ש שהוסיף דחייה נוספת שדווקא במשנה בפרק שביעי אין לדייק: ״הא גיטא בעיא״ בשל הניגוד לדין ״אינה מקודשת״ שמופיע ברישא.

ח כן דעת ר׳ יהודה במשנה שם, ולחכמים יחזיר.

ט כ״כ תוס׳ גיטין (מו, ב ד״ה המוציא), תוס׳ כתובות (עב, ב ד״ה על מנת) והרא״ש יבמות (פ״א סי׳ ג), אבל רש״י בגיטין (שם ד״ה משום איילונית) כתב שאיילונית צריכה גט ״דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קידושין״. וע׳ בפנ״י (על תוס׳ שם ד״ה המוציא) שביאר שדברי רש״י יתכנו לשיטת רבא ביבמות (יב, ב), שלדעתו צרת איילונית מתייבמת משום שאיילונית מופקעת ממצות ייבום (בניגוד לרב אסי שם שלדעתו צרת איילונית מותרת רק כשלא הכיר בה, ומשום שנשואי האיילונית פקעו). ומעי״ז כתבו הריטב״א (שם ב, ב) והנמו״י (שם א, א) בשם ר״ת (נראה שהכוונה לדברי הר״א מבורגי״ל שהובאו בספר הישר בסי׳ קעה, ואכמ״ל) שלרבא אפשר שאיילונית שלא הכיר בה צריכה גט מדרבנן.

מידי דהוה אסריס חמה, כדתנן[38] פרק הערל (עט, ב) **סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו, שיש לו רפואה. אלא ודאי איילונית אין לה רפואה, וההיא דהשולח בספק איילונית כדפרישית. הלכך איילונית ודאית לא בעיא גיטא[ג], ספק איילונית בעיא גיטא:**

איילונית ודאי לא בעיא גיטא, ספק איילונית בעיא[39] גיטא. המקדש[40] את האשה[41] ונמצאו בה מומין תצא, פירש ר״י זצ״ל[42] בפרק[43] המדיר דצריכה[44] גט[40].

(תקצח) סימני איילונית.

סוף פרק הערל (פ, ב) **ת״ר איזו היא איילונית, כל שהיתה בת עשרים ולא הביאה שתי שערות, ואפילו הביאה לאחר מיכן, הרי היא כאיילונית לכל דבריה. ואלו הן סימניה[1], כל שאין לה דדין, ומתקשה בשעת תשמיש. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין לה שיפועי מעים כנשים.** פירוש (רש״י ד״ה שיפולי) כמין כף למעלה מלותו מקוס[ה], כלאמרינן פרק יוצא דופן (נדה מז, ב). **ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל שקולה עב ואינה ניכרת בין איש לאשה. הלכך היכי[2] שידוע שהיתה בת עשרים עד שלא הביאה שתי שערות הרי היא[3] איילונית ודאי, וכגון שנולדו בה סימני איילונית.**

מיהו לא איתברר לי אם אנו מחזיקין אותה בחזקת איילונית אפילו על ידי סימן אחד, או שמא עד שיהיו[4] בה כל הסימנין[ב]. וגבי סריס[5] קיימא לן כר׳ יוחנן[ג] (פ, ב) אפילו באחד מהן, כדפסק רבינו יצחק אלפס זצ״ל (כו, א), ואיני יודע אם הוא הדין באיילונית[ד]. ובספר המקצועות ראיתי כתב[ה] איזו היא איילונית כל שאין לה[6] שדים[ו], משמע שרוצה לומר אפילו באחד מהן הויא[7] איילונית. וכן הדעת נוטה דשוין[8] לענין אחד, כי בכל מקום קתני להו גבי הדדי כדהכא.

ותנן נמי פרק יוצא דופן (נדה מז, ב) [9]**בת עשרים שנה [ולא הביאה שתי שערות], תביא ראיה שהיא[9] בת עשרים שנה והיא איילונית, לא[10] חולצת ולא מתייבמת. בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות, יביא ראיה שהוא בן עשרים והוא הסריס[ז], לא חולץ ולא מייבם[11].** ואמר[12] בגמרא (שם), ואיתא נמי סוף פרק האשה רבה (צז, א) **א״ר[13] שמואל בר רב יצחק[ח] והוא שנולדו בו סימני סריס.** פירוש הא דקתני דחשבינן ליה כגדול, כגון שנולדו בו סימני סריס, דמוכחא[14] מילתא דהאי דלא מייתי משום דסריס הוא. אבל כל כמה דלא חזינא ביה סימני סריס, תלינן ביה

38. כדתנן: **א** כדתנ׳ **ד** כדתניא 39. בעיא: **ג** בעי 40. המקדש את... דצריכה גט: **ט** חסר 41. האשה: **נ** האשה סתם 42. זצ״ל: **ה נ** חסר 43. בפרק: **ה** פ׳ 44. דצריכה: **ה נ** וצריכ׳

1. סימניה: **א** סימנ׳ **ק** סימנים 2. היכי: **ק** היכן 3. ה״ה: **א ק** הרי 4. שיהיו: **א ק** שיהו 5. סריס: **ק** סריס חמה 6. לה: **ק** חסר 7. הויא: **ד ק** הוי 8. דשוין: **ק** דשוין גם 9. בת עשרים... ראי׳ שהיא: **א ק** חסר 10. לא: **א ק** ולא 11. ולא מייבם: **א** חסר 12. ואמ׳: **א** וא׳ **ק** ואמרינן 13. א״ר: **ק** אמר רבי 14. דמוכחא: **א** דמוכח

י בהערה הקודמת ביארנו שזו שיטת תוס׳ ודעמיה, אבל לרש״י צריכה גט. ולהלכה הביא השו״ע (מד, ד) את שתי הדעות ולא הכריע ביניהן.

א רבינו ירוחם (תא״ו נכ״ב סוף ח״ד) כתב פירוש נוסף - שאין כרסה בולטת.

ב נחלקו הראשונים: לדעת הרמב״ם (אישות פ״ב, ד), התוס׳ בקידושין (ד, א ד״ה דלא), תוס׳ רא״ש (שם), תוס׳ תוך (שם), סמ״ג (עש׳ נ הל׳ מיאון נג, א) יש צורך דווקא בכל הסימנים. לעומתם רבינו ירוחם (שם) והטור (סי׳ מד) פסקו שדי בסימן אחד כדי שתחשב איילונית. להלכה סובר המחבר בשו״ע (קעב, ד) כרמב״ם, והרמ״א כטור.

ג בסוגיא שם מחלוקת בענין סריס. לדעת רב הונא אינו סריס עד שיהיו בו כל הסימנים, ולר׳ יוחנן אפילו באחד מהם.

ד רבינו נוטה לדמות איילונית לסריס וללמוד שדי בסימן אחד וכדעת רבי יוחנן, וכן מבאר הגר״א (קעב סק״ד) את דעת הטור והרמ״א וכבר כתב המ״מ (אישות פ״ב, ב) שהרמב״ם לא מדמה איילונית לסריס. ובביאור החילוק ביניהם שתי גישות באחרונים: 1) החזו״א (יו״ד, רטו נידה מח, א) מקשה על הדעה שבאיילונית די בסימן אחד מרבנן בר״פ בא סימן (נידה מח, א) הסוברים שסימן העליון אינו בא עד שלא בא התחתון "כיוון ששדים נכונו בידוע ששערן צימח". א״כ לא תתכן איילונית בסימן אחד, אלא זו שאין לה סימן עליון (כי אם יש שדים בידוע שהביאה שתי שערות ואינה איילונית), ומדוע מנתה הברייתא את שאר הסימנים. ומכאן שהמחלוקת על סימן אחד היא רק על סריס. 2) הקרן אורה (יבמות פ, ב) מסתמך על דברי הגמ׳ שם שמחלוקת רב הונא ורבי יוחנן היא דווקא כשלא הביא שתי שערות בזקן. ופסק הרמב״ם (אישות פ״ב, יא) שבנוסף לאי הבאת שערות בזקן צריך סימן נוסף. ומבאר שבגבר אי הבאת שערות בזקן הוא סימן מובהק לסריסות, ולכן מסתפק רבי יוחנן בסימן נוסף אחד, אולם באשה שחסרה סימן זה דינה כסריס שהביא שערות בזקן, שלכו״ע צריך את כל הסימנים. ויש להעיר שלתוס׳ (קידושין ד, א ד״ה דלא), שכתבו שלומדים מסריס שאיילונית צריכה את כל הסימנים, חייבים לבאר כהקרן אורה.

ה לא מצאנו דבריו במקור נוסף.

ו אפשר לבאר את השמטת שאר הסימנים לדעה זו עפ״י החזו״א (בהע׳ ד) שהצביע על הסתירה בין מ״ד שבאיילונית די בסימן אחד לבין דעת רבנן שא״א לעליון לבוא לפני התחתון, ולומר שלדעת ספר המקצועות יש לדעת רבנן רק סימן אחד וכל שאר הסימנים שנשנו בברייתא הם לדעת רבי מאיר (בנידה מח, א) הסובר שאפשר לעליון לבוא לפני התחתון.

ז צ״ל: **סריס**, וכן להלן.

ח בגמ׳ לפנינו נוסף: **אמר רב.**

קטנות וחיישינן דילמא אתו[15]. אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס, שמע מינה.

הלכך מתניתין דקתני יביא ראיה שהוא בן עשרים והוא הסריס, דוקא שנולדו בו סימני סריס, וסימנין אפילו באחד מהן כדר׳ יוחנן. מעתה גבי איילונית נמי דקתני והיא איילונית, ואיתא נמי למידק דהא[16] דקתני תביא ראיה שהיא בת עשרים והיא איילונית, היינו דוקא שנולדו בה[17] סימני איילונית. ומה גבי סריס אפילו באחת מהן, אף גבי איילונית אפילו באחת מהן.

ותנן נמי פרק בא סימן (נדה מח, א) **בא סימן[18] התחתון עד שלא בא העליון, או חולצת או מתייבמת וכו׳.** ואמר[19] בגמרא (שם, ב) **דכולי עלמא מיהא אתחתון סמכינן. מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב** [כו׳][20], **השוה הכתוב[21] אשה[22] לאיש לכל עונשין שבתורה, מה איש בסימן אחד, אף אשה בסימן אחד[23]. הכי נמי איכא למימר הכא[24], מה סריס בסימן אחד, אף איילונית בסימן אחד.**

ובדיקתה על ידי נשים, כההיא דפרק בא סימן (שם) **דת״ר כל הנבדקות נבדקות על פי נשים. וכן היה ר׳ אליעזר מוסר לאשתו, ור׳ ישמעאל מוסר[25] לאמו. ר׳ יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותה, [תוך הפרק אין נשים בודקות אותן][26], שאין משיאין ספיקות על פי הנשים. ר׳ שמעון אומר אף תוך הפרק נשים בודקות אותן[27]. ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל. ומסקנא דהא[28] דקתני שאינה נאמנת להקל, היינו או ר׳ יהודה קתני לה[29] או ר׳ שמעון קתני לה, אבל לר׳ אליעזר ור׳ ישמעאל נאמנת אשה אף להקל[ט]. ושמא הלכה כר׳ אליעזר ור׳ ישמעאל[י] משום דמעשה רב[יא]. ואמר נמי בהחולץ** (מז, ב) **גבי גיורת, אשה, נשים מושיבות אותה במים עד צווארה, ושני תלמידי חכמים עומדים לה[30] מבחוץ. משמע שאינם רואים אותה, וסומכים בטבילתה על ראיית נשים[יב]. ואמרינן[31] בירושלמי** (ראש השנה פ״ב ה״א יא, א) **מלין על פי**

איזו היא איילונית, כל שהיא בת עשרים ולא הביאה שערות, ואפילו הביאה לאחר מיכן, וכגון שנולד בה אחד מסימני איילונית. ואלו הן סימניה, כל שאין לה דדין ומתקשה בשעת תשמיש. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין לה שיפועי מעיים כנשים[32], פירוש כמין כ״ף[33] למעלה מאותו מקום. ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כל שקולה עב[34] ואינה ניכרת בין איש לאשה. וסמכינן אנשים לבודקה אם הביאה שערות[35].

15. אתו: **א ק** אתי 16. דהא: **א** נמי דהא **ק** נמי הא 17. בה: **א ק** בו 18. בא סימן: **א ק** חסר 19. ואמ׳: **א** וא׳ **ק** ואמר 20. [כו׳]: **א ק** חסר 21. הכתוב: **א** דכת׳ **ק** דכתב 22. אשה: **א ק** איש 23. אף אשה בסימן אחד: **ק** חסר 24. הכא: **ק** הכי 25. מוסר: **ק** חסר 26. [תוך הפרק אין נשים בודקות אותן]: **א ק** חסר 27. אותן: **א ק** חסר 28. דהא: **א** דקא **ק** דקא׳ 29. לה: **ק** חסר

30. עומדים לה: **ק** עומדין 31. ואמרינן: **א** וא׳ **ד** ואמר 32. כנשים: **נ** חסר 33. כ״ף: **ה ט** כף 34. עב: **ג** עבה 35. הביאה שערות: **ה** הביאה שתי שערות **ט** הביאה שערות. המקדש את האשה סתם ונמצאו בה מומין תצא פר״י בפ׳ המדיר וצריכה גט (בכה״י האחרים מובאת ההלכה האחרונה בסוף סי׳ תקצז)

ט כ״כ הרמב״ן בחי׳ (נידה מח, ב), והקשה עליו הר״ן (שם) שהרי להעיד לאחר הפרק שהביאה שערות ויכולה לחלוץ נאמנות גם לדעת רבי יהודה מחמת חזקה דרבא וכמבואר שם בגמ׳, ולהעיד שלא הביאה שערות ויכולה למאן לכאורה אינם נאמנות שהרי מחמת חזקה דרבא נחשוש שמא הביאה סימנים ונשרו. ובכנה״ג לאה״ע (קנה, מ) דן בזאת ובהסתמכו על הרמב״ן במלחמות (מ, א ברי״ף יבמות) שכתב שגם לרבי יהודה כשלא בעל נאמנות לומר בשערות שלאחר הפרק ששומא נינהו ושהיו שם מלפני הפרק ויכולה למאן (ואין חוששים שהביאה סימנים ונשרו) משום שבאיסור דרבנן הן נאמנות. והוסיף הכנה״ג שאפשר לומר שלרבי אליעזר ורבי ישמעאל נאמנות גם אם בעל, ואין חוששים לנשירת הסימנים משום שהשערות שהיו לפני הפרק נשארו. ואולי בדברי רבינו כאן מונחת תשובה לתמיהת הר״ן שהרי נאמנות לומר שלא הביאה שערות והיא איילונית ופטורה מחליצה.

י זו שיטת הרמב״ן (נידה מח, ב, ור׳ הע׳ קודמת), וכך עולה גם מדברי הרמב״ם (אישות פ״ב, כ), אולם ר״ח המובא בתוס׳ (נידה מט, א ד״ה ואיבעית), ובראב״ש (נידה פ״ו סי׳ ג) וכן ברבינו לקמן (הל׳ חליצה סי׳ תרעב, ח) פסק כרבי שמעון. לעומתם פסקו הרי״ף (יבמות מ, ב) והרמ״ך (מובא בכס״מ על הרמב״ם שם) כר׳ יהודה.

יא כ״כ הרמב״ן (נידה מח, ב) והוסיף שדעה זו נשנתה בסתמא. ועי״ש שביאר שנאמנות הנשים מבוססת על כך שזה גילוי מילתא בעלמא ודבר שעתיד להתגלות. ועי׳ בנימוקי יוסף (מ, א ברי״ף יבמות) שכתב ש״אי אפשר ע״י אנשים משום דרכיה דרכי נועם״.

יב דברי רבינו כאן מבוססים על שיטת התוס׳ ביבמות (מה, ב ד״ה מי) שלמרות שגירות צריכה ב״ד של ג׳, הטבילה אינה מעיקר הגירות, ולכן יכולים הדיינים לעמוד מבחוץ ולסמוך על הנשים המטבילות. אולם הנמוקי יוסף (טו, ב ברי״ף יבמות) כתב שהטבילה חייבת להתבצע בפני ב״ד. ועי׳ ברמב״ם (ביאה פי״ד, ה) שביאר שהנשים מושיבות אותה במים עד צווארה ואח״כ נכנסים הדיינים וטובלת בפניהם, וכ״פ להלכה השו״ע (יו״ד רסח, ב).

נשים[ג].

ותו נראה לומר, דהואיל ונולדו בה סימני איילונית, שנאמנת אשה לבודקה שלא הביאה[36] שתי[37] שערות אפילו לר׳ יהודה, כדאמרינן[38] פרק בא סימן (נדה מח, ב) לר׳ יהודה **לאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא סמכינן אנשים.** הכא נמי הואיל ואיכא סימני איילונית, סמכינן אנשים לענין שערות:

(תקצט) הממאנת אינה צריכה גט מיאון להתירה, אבל צריכה מיאון לראיה שמיאנה.

תנן (ב, ב) **ואי אתה יכול לומר בחמותו, ובאם חמותו, ובאם חמיו, שנמצאו איילונית או שמיאנו.** פירש רבינו יהודה ב״ר נתן זצ״ל אין אתה יכול לומר כו׳, שכבר ילדו[1] מאחר קודם שנישאו לאחיס, הלכך לאו איילונית הינהו. ומיאון נמי ליכא שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא יתומה קטנה כדמפרש פרק בית שמאי[א] (קז, ב). ואף על גב דמשכחת בה מיאון על ידי קידושי טעות, כדלקמן פרק נושאין על האנוסה (ק, ב) **דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר׳ ישמעאל** (במדבר ה, יג) **והיא לא נתפסה[2] אסורה, הא נתפסה מותרת.** [2]**ויש לך אחרת שאף על פי שלא נתפסה מותרת**[2], **ואיזו, זו שקידושיה קידושי טעות, שאפילו בנה מורכב לה על כתיפה ממאנת והולכת לה.** הכא מיהא לא איירי אלא במיאון מחמת קטנות וכתבו לה גט מיאון, אבל בקידושי טעות אפילו גט מיאון לא בעיא[ב]. אי נמי בפרק המדיר (כתובות עד, א) איכא דפליג עלה דההיא דרב יהודה, **דאמר רב[3] כהנא משמיה דעולא, המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו[4] גט. זה היה מעשה[5] לפני חכמים ולא היה כח בידם להוציאה בלא גט. לאפוקי מהאי[6] תנא דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר׳ ישמעאל והיא[7] לא נתפסה** וכו׳[ד], עכ״ל. הרי פירש להדיא דממאנת צריכה גט מיאון להתירה.

ובספר המקצועות בהלכות מיאון הביא ההיא דפרק התקבל[ה] (גיטין סה, א) **דאמר רבא שלש מדות בקטן, צרור וזורקו, אגוז ונוטלו, [זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים][8], וכנגדו[9] בקטנה [מתקדשת][10] למיאון[ז].** ופירש דהיכא דאית בה דעתא דכד[11] יהבין[12] לה צרור וזורקתו[13] אגוז ונוטלתו, ומקדשין לה אמה או אחיה מדעתה, אי בעיא למיפק נפקא במיאון. פירוש יתומה דלא מטיא לבגרות, אי אית בה דעתא דצרור ואגוז[14], ומקדשין לה אמה או אחיה לדעתא ובעיא למיפק בתר הכי, נפקא בגט מיאון[ח]. לית בה דעתא דצרור ואגוז ושוו עלה כהדדי[15], ומקדשי לה אמה או אחיה ובעיא למיפק, לא צריכה גט מיאון ונפקא[16], לא שנא בין דמקדשא[17] לה לדעתה ובין שלא לדעתה, ע״כ. סובר כרבינו יהודה ב״ר[18] נתן, קטנה הצריכה מיאון [צריכה נמי גט מיאון][19] להתירה.

וכבר נשאל רבינו יצחק זצ״ל[20] אם רשאין בית דין לכתוב לה גט מיאון שלא בפני הבעל ושלא מדעתו, כי הבעל אינו רוצה לכתוב לה גט מיאון. והשיב וזה לשונו, ידעתי כי לא הוצרך לאדוני לדבר זה, כי תלמוד ערוך[21] ודבר פשוט כי על כרחו של בעל יכולה

36. הביאה: **א ק** הביא 37. שתי: **א ק** חסר 38. כדאמ׳: **א** כדא׳ **ק** כדאמרינן
1. ילדו: **ק** יולדו 2. ויש לך... נתפסה מותרת: **א ק** חסר
3. רב: **א** דהכי א׳ רב **ק** בה כי אמר רב 4. הימנו: **ק** הימנה
5. הי׳ מעשה: **ק** המעשה היה 6. מהאי: **א ק** חסר
7. והיא: **א ק** היא 8. [זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים]: **א ק** חסר 9. וכנגדו: **ק** וכנגדה 10. [מתקדשת]: **א ק** חסר
11. דכד: **א ק** דכרי 12. יהבין: **א ק** הכין 13. וזורקתו: **ק** וזורקו 14. ואגוז: **א ק** דאגוז 15. כהדדי: **א ק** בהדדי
16. ונפקא: **א** ונפק 17. דמקדשא: **א ק** דמקדשה
18. ב״ר: **ק** בר 19. [צריכה נמי גט מיאון]: **א ק** צריכה גבי מיאון 20. זצ״ל: **ק** חסר 21. ערוך: **ק** ערוך הוא

יג כוונת רבינו לירושלמי בראש השנה שמלים בשבת עפ״י נשים המעידות שנולד לפני שקיעה. וקצת קשה שהרי דין מילה בשבת הוא עניין איסורי ובענייני איסור ודאי שהאשה נאמנת. וכן בתוס׳ בגיטין (ב, ב ד״ה עד) שלמדו נאמנות ע״א באיסורין מאשה הנאמנת על ספירת נדתה. לעומת זאת בעדות שתי שערות, זו קרובה להיות עדות דבר שבערווה. ואפשר שרבינו רצה להוכיח משם שאף באיסור סקילה נאמנת.

א ע״כ לשון רש״י (ד״ה ואי אתה), ומכאן ההמשך מהריב״ן.

ב בפסוק: **נתפשה**, וכן להלן.

ג בתוס׳ (ד״ה ואי) כתבו בשם הריב״ן שהמשנה עוסקת רק בקטנות, ולא ציינו שבקידושי טעות אין צורך בגט מיאון. דברי הריב״ן שלפנינו שופכים אור על דברי התוס׳, ולפיהם מיושבת תמיהת האחרונים שסו״ס מצינו חמותו ממאנת.

ד בתוס׳ כאן (ד״ה ואי) בשם ר״י ובתוס׳ (נידה נב, א ד״ה קידושי) ביארו ששמואל עצמו חולק על רבי ישמעאל בקדושי קטנות, ושר׳ ישמעאל חולק על המשנה בריש יבמות.

ה הדברים מצויים בבה״ג (הל׳ מיאון, עמ׳ שלח הוצ׳ מכון י-ם), ועיין לקמן הע׳ ח.

ו בגמ׳ לפנינו: **וכנגדן.**

ז זו גרסת רש״י בגמ׳ ולפיה כשמבחנת בין צרור לאגוז מתקדשת למיאון, וכשמגיעה לעונת הפעוטות מתגרשת בקדושי אביה. אבל לקמן בסי׳ תרעז מביא רבינו את גרסת הר״ח, הידועה יותר כגרסת הרי״ף (ל, ב בגיטין) ולפיה כשמבחנת בין צרור לאגוז מתגרשת בקדושי אביה, וכשמגיעה לעונת הפעוטות מתקדשת למיאון.

ח מלשון ס׳ המקצועות: ״נפקא בגט מיאון״ ולהלן: ״לא צריכה גט מיאון״ מדייק רבינו שלדעתו הגט מעכב את המיאון. אומנם בבה״ג גרס: ״נפקא במיאון״ ו״לא צריכה לא גט ולא מיאון״, והמשמעות שונה.

קטנה למאן, ומותרת לאלתר לכל אדם בלא גט מיאון. ואין כותבין גט מיאון אלא ראיה ועדות להודיע ולברר הדבר לאשר לא ידעו המיאון[ט], כשאותם שמיאנה בפניהם מתו או הלכו למדינת הים. ותרתי בלבי כי אולי יש עמך שום אדם לפטפט בדבר. ואמנם מכמה ראיות יש להוכיח כן, ויקבלו המתרעמים[22] את תשובתן על המיאון. כי אמנם הקטנה שמיאנה בבעלה שלא בפניו[23] מיאון גמור הוא וכשר, דתנן פרק בית שמאי (קז, א) **בית שמאי אומרים בפניו**. פירוש דוקא בפניו ממאנת. **ובית הלל אומרים[24] בפניו ושלא בפניו**. וכבית הלל[25] קיימא לן.

ולא מבעיא זו שמיאנה בבית דין, אלא אפילו מיאנה בפני שנים הכשרים לדין ולעדות לה ולבעל הוי מיאון. דפסקינן פרק בית שמאי (שם, ב) ופרק מצות חליצה (קא, ב) **הלכה כאותו הזוג**׳ שמכשירים בשנים. ומשעה שמיאנה הותרה לכל אדם ואין הבעל יכול לעכב כלל, ואפילו עומד וצווח נעשה כצווח על ביתו שנשרף וספינתו שטבעה בים. שאם תלוי ברצון הבעל[26] ויכול לעכב, היכי מצו אמוראי לפרש טעמא דבית שמאי[27] פרק בית שמאי (קז, א) **שאין ממאנין אלא ארוסות[28]**, לפי שאם תוכל נשואה למאן לא יחפוץ אדם לישא קטנה כי יתיירא הבעל שמא תמאן אחר נישואיה, ותהא בעילתו בעילת זנות[א]. ואית דאמרי[29] משום פירי[ב], דאי אמרת נשואה תמאן, שמיט אכל[30] להו, שיתיירא שמא תמאן ויפסיד סעודה מה שטרח בה, ואם אינה ממאנת על כרחו למה ירא.

ועוד, אם הבעל יכול לעכב היכי אמר[31] פרק בית שמאי (קח, ב) **דלא אתי מיאון דחבריה ומבטל גיטא דידיה, משום דאיידי[32] דמכרת ברמיזותיו ובקריצותיו אזיל ומשבש לה**. מאי איכפת ליה לבעל שני במאי דמשבש לה בעלה[33] הראשון, אם אינה יכולה להיות מותרת לשוק במיאונה אם לא מרצונו.

ופישון הגמל דאמר[34] פרק בית שמאי (קז, ב) דלבית שמאי **תרי קטרי עבדו[35] ביה**, דשמיט ואכיל להו לנכסי מלוג שלה[ג], ומדדו לה[ד] במדה[36] כפושה בשני דברים שהכשירו, מיאון אשתו נשואה ושלא בפניו, אף על גב דאין ממאנין אלא ארוסה לבית שמאי, ואין ממאנין שלא בפניו, מה הועילו בתרי קטרי שעשו, נשואה כארוסה ושלא בפניו כבפניו[37], כיון שהיה יכול לעכבה מלינשא לשוק, הא לא סגי להו בהני[38]. ולבית הלל נמי משמע שמיאנה על כרחו, דבהא[39] לא פליגי אם מיאנה[40] על כרחו אם לאו.

ועוד, הא דאמרינן[41] פרק המפקיד (ב״מ לט, א) ופרק האשה שנפלו (כתובות פ, א) **המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה כמוציא הוצאות על נכסי אחר דמי[42], דעבוד רבנן תקנתא כי היכי דלא נפסידינהו בעבור** שמתירא שמא תמאן, ואם יכול לעכבה ממה יש לו לירא, עכ״ל.

ואני המחבר נראה לי שכל אלו אינם ראיות להתירה בלא גט מיאון, שאני יכול לומר שממאנת בעל כרחו כמו שהוכחתי[43], מיהו צריכה גט מיאון, ונפקא מינה[44] דהיכי[45] שמיאנה דכפינן ליה לכתוב לה גט מיאון ולהתירה, מיהו כל זמן שלא כתב לה גט מיאון, אף על פי שמיאנה לא משתריא לשוק. אלא נראה בעיני

22. המתרעמים: **א** המתרעים 23. בפניו: **א ק** בפנינו 24. אומרי׳: **א ק** חסר 25. וכב״ה: **א ק** ובית הלל 26. הבעל: **א ק** בעל 27. דב״ש: **א ק** ת״ש 28. אלא ארוסות: **א ק** חסר 29. דאמרי: **א** דאמ׳ **ק** דאמר 30. אכל: **א ק** אכיל 31. אמר: **א ק** א׳ 32. דאיידי: **א** דאיירי 33. בעלה: **א ק** לבעל 34. דאמר: **א** דא׳ 35. עבדו: **א ק** עבדי 36. במדה: **א ק** במיטה 37. כבפניו: **א ק** חסר 38. בהני: **א ק** בהני עד שיעשו קשר 39. כרחו דבהא: **א** כרחו ובדין דבהא **ק** כרחה ובדין דבהא 40. אם מיאנה: **א** אם הא לא סגי מיאנה 41. דאמרי׳: **א** דא׳ **ק** דאמר 42. דמי: **ק** דמו 43. שהוכחתי: **א** שהוכח **ק** שהוכיח 44. ונ״מ: **א** ונפק מינה **ק** ונפקא מיניה 45. דהיכי: **א** דהיכ׳

ט לשון הסמ״ג (עש׳ נ, נד, א): ״וגט מיאון אינו אלא מעשה ב״ד לראיה ואינו צריך לא כתיבה ולא מסירה ולא דבר מכל משפטי הגט״. כן במחזור ויטרי (סי׳ תקמח) ובשאר הפוסקים, ולשון השו״ע (קנה, ז): ״ואינו כגט גירושין להיות נתינתו מגרש״.

י כ״פ הרי״ף (לו, א), הרמב״ם (גירושין פי״א, ח) והרא״ש (פי״ג סי׳ א), אבל הר״ח שהובא בתוס׳ (קז, ב ד״ה הלכה) פסק שרק בדיעבד כשר מיאון בפני ב׳, ולכתחילה בעינן ג׳. להלכה הובאו בטושו״ע (שם, ד) שתי השיטות. אבל הסמ״ג (עש׳ נ תחילת הל׳ מיאון) הביא שבה״ג גרס בגמ׳: ״אין הלכה כאותו הזוג״. ועי׳ רש״י סנהדרין (ב, א) ובב״מ (כ, א ד״ה מיאונין) שכתב שמיאון צריך ג׳ (כנראה בהסתמך על הגמ׳ ביבמות (כה, ב)). ובשו״ת בית הלוי (סוף ח״א) כתב לחלק בין מיאון שנעשה בהסכמת הבעל, שבו אין צורך בג׳, למיאון נגד רצון הבעל, שבו יש צורך בג׳ משום שהוא כדיני ממונות או משום שכעין דאורייתא תקון, וכגט שנעשה נגד רצון הבעל שבו צריך ג׳ (לכפיה).

יא רבה ורב יוסף בגמ׳ שם.

יב רב פפא בגמ׳ שם.

יג ר׳ רש״י (ד״ה במדה) שכ״כ.

יד נדצ״ל: לו.

עיקר הראיה מההיא דפרק בית שמאי[46] (קח, א) **דאבעיא להו נתקדשה מהו. תא שמע קטנה שלא מיאנה ועמדה ונתקדשה, משום ר׳ יהודה בן בתירא אמרו קידושיה הן הן מיאוניה.** ואי לא משתריא לשוק בלא גט מיאון האיך[47] תפסי בה קידושין.

ותו, (קז, ב) **דאמר רב יהודה ואמרי לה במתניתא תנא, בראשונה היו כותבין גט[טז] לא צבינא ביה ולא רעינא [ביה][טז] ולית אנא בעיא (ליה)[48] לאתנסבא ליה. כיון דחזו דנפיש דבורא אמרו[49] אתי לאחלופי בגיטא, תקינו הכי, ביום פלוני מיאנה פלונית[50] לפלוני בר פלוני[יז] באנפנא.** ופירש רש״י (ד״ה אתי לאיחלופי) **דאתי לאיחלופי בגיטא** שיכתבו סופר כור בגט גירושין לגרש בו אשה. הא למדת דגט מיאון אינו בא לגרש[יח], אלא לראיה ועדות שמיאנה. וכן אתה למד מגט מיאון גופיה שכתוב בו ביום פלוני מיאנה פלונית, דהיינו לשון עדות שמיאנה, ואלו בשם הבעל אינו כתוב[51] כלל ולא הוזכר הבעל בגט. ואי לא[52] משתריא אלא בגט מיאון, אם כן הוה ליה כשאר גיטין, והיה צריך לכתוב בשם הבעל שהוא מתירה.

ותנן נמי פרק בית שמאי[53] (קח, א) **הממאנת באיש, הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן לה גט, הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה.** ואי ממאנת בעיא גט הויא לה גרושה.

ועוד תנן[54] (שם) **נתן לה גט והחזירה ומיאנה ונשאת לאחר מן הגירושין ונתארמלה או נתגרשה, מותרת לחזור לו.** (רש״י ד״ה מותרת) אף על גב דאם לא[55] החזירה ונשאת לאחר מן הגירושין ונתארמלה, אסורה לראשון, אפילו הכי כי חזרה ומיאנה בו אתי מיאון[56] וגלי עליה דקטנה היא ובטלה (אפי׳)[57] לגיטא, ולא הוי בחזרה השניה מחזיר גרושתו שנשאת[יט] לאחר[58]. אלמא ממאנת אינה צריכה גט להתירה, שאם צריכה היכי אתי גט אחד[59] ומבטל גט אחר.

והא דתנן פרק אלמנה ניזונית (כתובות ק, ב) **הממאנת, והשניה, והאיילונית, אין להם לא[60] כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות.** ואיכא למידק, כתובה היא דלא בעיא הא גיטא בעיא, כדדייקינן פרק המדיר, דתנן (שם עב, ב) **כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא שלא בכתובה.** (שם עג, ב) **כתובה הוא דלא בעיא, הא גיטא בעיא.** שאני התם דהוה ליה למיתני אינה צריכה גט וממילא הייתי יודע שאין לה כתובה, אבל הכא אפילו אם הוה תני אינם צריכות[61] גט, אכתי לא הוה ידענא דאין להם לא פירות ולא מזונות ולא בלאות. הלכך אגב דתני[62] הני תנא כתובה[כ].

ואמר[63] בגמרא פרק אלמנה ניזונית (שם ק, ב) **רב תני קטנה יוצאה בגט[64] אין לה כתובה, [65]וכל שכן ממאנת. שמואל תנא ממאנת אין לה כתובה[65], יוצאה בגט יש לה כתובה[66].** ואין לפרש תרי גווני קטנה, וממאנת דקתני היינו קטנה שיש לה דעת דצרור ואגוז שצריכה גט מיאון כדפירש רב שרירא[כא] כדפרישית לעיל. דהא מסיק התם (שם קא, א) **מאי קא משמע לן, תנינא הממאנת באיש [הוא][67] מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה. נתן[68] לה גט, הוא אסור בקרובותיה** וכו׳. מדקתני נתן לה משמע דהכל בקטנה אחת איירי[69], ולא בתרי גווני[70] קטנה. וההיא[71] דפרק התקבל (גיטין סה, א) דמסיק **וכנגדה בקטנה מתקדשת למיאון.** התם הכי פירושו, אם קדשה אמה

46. ב״ש: **א** כ״ש 47. האיך: **א ק** חסר 48. (לי׳): **א ק** ליה 49. אמרו: **א** אמרי 50. פלונית: **א** פלוני **ק** חסר 51. כתוב: **א** כת׳ **ק** כותב 52. ואי לא: **ק** ולולי 53. פ׳ ב״ש: **א** פש״כ **ק** פב״ש 54. תנן: **א ק** היינו 55. לא: **א ק** לו 56. מיאון: **א ק** חסר 57. (אפי׳): **א ק** אפי׳ 58. לאחר: **א** לאחד 59. אחד: **א ק** חסר 60. לא: **א ק** אלא 61. אינם צריכות: **ק** צריכו׳ 62. דתני: **א ק** דתנא 63. ואמר: **א** וא׳ 64. בגט: **א ק** חסר 65. וכ״ש ממאנת... לה כתובה: **א ק** חסר 66. יוצאה בגט יש לה כתובה: **ק** חסר 67. [הוא]: **א ק** חסר 68. נתן: **ק** נתנו 69. איירי: **ק** מיירי 70. גווני: **ק** גוונא 71. וההיא: **א ק** ההיא

טו גט - בגמ׳: **גט מיאון.**

טז רעינא - בגמ׳: **רעינא ביה.** יש להעיר שבגמ׳ הסדר הפוך: **״לא רעינא ביה ולא צבינא ביה״.**

יז בגמ׳ לפנינו: ביום פלוני מיאנה פלונית בת פלוני.

יח נראה שההוכחה מבוססת על ההבדלים בנוסח הגיטין, ועל לשון רש״י: ״לגרש בו אשה״ שעולה ממנה שבגירושין הגט בכוחו לגרש, משא״כ בגט מיאון. אומנם, יש להעיר שניתן היה להבין שלמרות שגט המיאון אין בכוחו להתיר את האשה, חכמים שתקנו קדושי קטנה ואמרו שתצא במיאון, התנו זאת במתן הגט.

יט ברש״י לפנינו: כמחזיר גרושתו משנשאת.

כ כך דחה רבינו גם לעיל בסי׳ תקצז, ועי״ש הע׳ ז.

כא הכוונה לדבריו בספר המקצועות המובא לעיל שרבינו מייחסו לרב שרירא גאון (בהל׳ ע״ש סי׳ טז), אומנם רוב חכמי אשכנז ייחסו ספר זה לרבינו חננאל, ועי׳ בהקדמה לספר המקצועות (מוסד הרב קוק, תש״ז).

או אחיה בזה הפרק צריכה מיאון, אבל בפחות מזה אפילו מיאון אינה[72] צריכה. וכן פירש ר״ח[כב] [73] התם.

ועוד דקדק רבינו[74] יצחק זצ״ל, דתנן פרק קמא דבבא מציעא (כ, א) **מצא שטרי חליצה ומיאונין וכל מעשה בית דין, הרי זה יחזיר.** דליכא למיחש לכתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם, לפי שאפילו לא ניתנו[75] האשה מותרת על ידי חליצה ומיאון. וכיון שנכתבו ונחתמו שטרי חליצה ומיאון בפני החתומין בשטר, מותרת[76] האשה כבר, ואינה צריכה עוד לשטר אלא לראיה, ולכך יתנו לה[כג] המוצא היכא דליכא למיחש לשני יוסף בן שמעון. כי אפילו אם החתומים או היבם מוחים ואינם חפצים שתהא מותרת על ידי השטר, אין בדבריהם כלום. כי כיון שהשטר אמת, כבר הותרה טרם יעשה השטר, דהא אין זה כי[77] אם שטר ראיה ועדות. ואי אין אשה ממאנת מותרת אלא[78] על ידי גט מיאון, הוה ליה נמי למתני גט מיאון אצל[79] גיטי נשים, ושחרורי עבדים, דייתיקי, מתנה ושוברין, דהרי זה[80] לא יחזיר. אלא שמע מינא דאין צריכה גט מיאון להתירה.

וההיא דפרק ב׳ דיבמות[81] (כה, ב) **מיאנה[82] בפניו או שחלצה בפניו ישאנה,** אפילו למאן דאמר מיאון בשנים, **משום דעדים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה לא חשו חכמים לדבר זה.** פירש רבינו יצחק ב״ר שמואל זצ״ל דמיירי אפילו לא עשו שטרי חליצה ומיאונין, שאפילו לא עשו שטר יכולין להתיר בעדותן בין במיאון בין בחליצה, והאי דמדמה לה לשנים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה לא חשו חכמים לדבר זה. ואמר[83] עלה פרק התקבל (גיטין סז, א) **מעשה לא עבדי דבורא עבדי**[כד], ומשמע מינה דבמיאנה לפניו נמי איכא מעשה של חתימה. לא היא, אלא עדות שמעידין להתיר האשה קרוי[84] מעשה, כיון שבעדותן מותרת לאלתר[כה]. אבל ההיא דפרק התקבל (שם) **דחיישינן שמא תשכור עדים** לאמר לשנים מן השוק בשם הבעל לכתוב גט וליתן לאשתו, לא חשיב מעשה אלא דיבור, לפי שאפילו אחד שאמר לשנים מן השוק מה שצותה להם האשה, לא בא לה עדיין שום היתר על ידי עדות שקר שלהם, עד שיכתוב לה גט ויתן לה. ואפילו אם היינו מפרשים מיאנה או שחלצה בפניו שהוא חתום בשטר דמיאון או חליצה, ולכך לא נחשדו שעשו מעשה של חתימה, אבל בעדות על פה שלא עשו מעשה לא ישאנה. אפילו הכי לא היה קשה על מה שפירש שבלא שטר מותרת לינשא[85], דנהי דלעדים לא תנשא לאחרים תנשא. מיהו אין הפירוש כך, אלא כדפרישית.

תדע דהכי[86] הוא, דליכא למימר במיאנה לפניו שחשוב עדותו מעשה משום שחתום בשטר וחתימה היא מעשה, דהא לא משמע לישנא מיאנה או שחלצה בפניו שהוא ידוע לנו שהוא חתום בשטר מיאון וחליצה, אלא שמעיד לפנינו[87] בעל פה, ואם כן עדות בעל פה חשוב מעשה. ועוד, בחלצה[88] בפניו יודו כל העולם שמותרת בחליצה בלא שטר, והואיל וכן, חלצה בפניו לא משמע כלל שיהא שטר, ומיאנה בפניו דומיא דחליצה בעל פה ולא שטר. הלכך אתבריר לן הלכה למעשה דממאנת אינה צריכה גט מיאון להתירה.

הממאנת אינה צריכה גט מיאון להתירה[89], אבל צריכה גט[90] מיאון לראיה שמיאנה.

(תר) אחד מן האחין שחלץ ליבמה בין הוא ובין[1] האחין, אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת.

אתמר (י, ב) **החולץ ליבמתו ואחר כך בא עליה, אמר רשב״ל הוא אינו חייב על חלוצה כרת, אבל האחין חייבין על החלוצה כרת. על הצרה[2], בין הוא בין[3] האחין חייבין על הצרה כרת. ור׳ יוחנן אמר בין הוא**

72. אפי׳ מיאון אינה: **ק** אין 73. פי׳ ר״ח: **א** פר״ח **ק** פר״ח זצ״ל 74. רבינו: **א** רבי 75. ניתנו: **א** ניתני 76. מותרת: **א ק** ומותרת 77. זה כי: **א** דהכי 78. מותרת אלא: **א ק** אלא מותר 79. אצל: **א** אבל 80. דהרי זה: **ק** הרי 81. דיבמות: **א ק** דיבמה 82. מיאנה: **א ק** חסר 83. ואמ׳: **א ק** חסר 84. קרוי: **א** קרי 85. לינשא: **ק** להינשא 86. דהכי: **ק** דהכא 87. לפנינו: **א ק** לפניו 88. בחלצה: **א** בחליצה **ק** דבחליצה 89. להתירה: **ה** להיתרא **נ** להתיר 90. גט: **ה** חסר

1. ובין: **ק** בין 2. על הצרה: **א ק** חסר 3. בין: **א ק** ובין

כב דבריו של רבינו חננאל מוסבים על עונת הפעוטות כמבואר לקמן בסי׳ תרעז, ועי׳ לעיל בהערה ז.

כג אבל מרש״י (ב״מ כ, א ד״ה הרי) נראה שהסיבה שיחזיר היא היותם של השטרות מעשה בית דין ״דהא ב״ד לא כתבום אלא בדבר מקויים״. ונראה שדברי רש״י מבוססים על שיטתו (הובאה לעיל הע׳ י) שמיאון צריך שלושה.

כד לפנינו: קאמרי.

כה וכן בתוס׳ יבמות (כה, ב ד״ה לא) ותוס׳ גיטין (סז, א ד״ה דיבורא).

ובין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת. וקיימא לן כר׳ יוחנן דכולא[4] ביתא בלאו[5] קאי, כדאמר לקמן בהחולץ (לו, א) **הלכתא כוותיה דרשב״ל בהני תלת.** אבל בכולא[6] תלמודא הלכה כר׳ יוחנן.

ותו, (יא, א) **דאתמר הבא על יבמתו, [א]וחזר הוא או אחד מן האחין ובא על צרתה[א], פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר בעשה[ב], וחד אמר בכרת. מאן דאמר בעשה כר׳ יוחנן, ומאן דאמר בכרת כרשב״ל.** וקיימא לן (פסחים עד, ב) דכל היכי[7] דפליגי רב אחא ורבינא, **רב אחא[8] לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא.** הלכך קיימא לן הכי דכולא[9] ביתא בלאו[ג] קאי[ד]. הלכך החולץ ליבמתו וחזר הוא או אחד מן האחין וקידש את החלוצה או את הצרה, תפסי בהו קידושין[10] וצריכה גט[ה] [11]. וכן פירש ר״ח[12] דהלכה כר׳ יוחנן:

אחד מן האחין שחלץ ליבמה בין הוא בין אחין[13], אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת, דכולי ביתא בלאו קאי. הלכך אם קידש הוא או אחד מן האחין את החלוצה או את הצרה, תפסי בה קידושין וצריכה חליצה.

(תרא) מחזיר גרושתו וגרושה שזינתה.

תניא (יא, ב) **ר׳ יוסי בן כיפר אומר משום ר׳ אלעזר[1] המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה, מן האירוסין מותרת, שנאמר** (דברים כד, ד) **אחרי אשר הוטמאה. וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו אסורה, אלא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה, לרבות סוטה שנסתרה[2]. ומסקנא מאי נסתרה, נבעלה.**

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (ב, ב) וקיימא לן כרבנן דאמרי[3] בין מן הנישואין בין מן האירוסין אסורה. ואם החזיר הולד כשר (יבמות שם) **דכתיב** (דברים שם) **תועבה היא[4], היא תועבה ואין בניה תועבין.** והני מילי ישראל, אבל כהן הולד[5] חלל, עכ״ל.

ולר׳ יוסי בן כיפר לאו בסוטה לית ליה, שאפילו פשיטא לן דזינתה תחת בעלה לא קאי עלה בלאו, ולחכמים קאי עלה בלאו. והלכה כחכמים דלוקה[8] אם בא על אשתו שזינתה. והא דמסיק ואפילו זניי זנויי נמי לא, דהויה ואישות כתיבה בה, היינו מדר׳ יוסי בן כיפר.

אבל ר״ח[6] כתב[ב] שגאון אמר גירסא דשמעתא הכי היא[7], גרושה אפילו זניי זנויי לא אסורה[8] לבעלה שגירשה, מאי טעמא הויה ואישות כתיבי בה[9], עכ״ל. ולפי זה הגירסא הויא זו המסקנא אפילו לרבנן, דעד כאן לא קאמרי רבנן דאיכא לאו אלא במזנה תחת בעלה, אבל גרושה שזינתה מותרת[ג] לחזור לבעלה. וכן הלכה, דתנן פרק היה מביא בסוטה (יח, ב) **הכל שוין שאינו מתנה עמה[10] לא על קודם שתתארס ולא על**

1. אלעזר: ק אליעזר 2. שנסתרה: א ק הנסתרה
3. דאמרי: א דאמ׳ ק חסר 4. דכתיב תועבה היא: א ק חסר 5. הולד: א חסר ק הוולד 6. ר״ח: א פר״ח
7. היא: ק הוא 8. אסורה: א ק אסירה 9. בה: א ק בזה
10. עמה: א ק חסר

4. דכולא: ק דכולי 5. ביתא בלאו: א ק בית אבל או
6. בכולא: ק בכולי 7. היכי: א היכ׳ 8. רב אחא ורבינא רב אחא: א ק רב אחא 9. דכולא: א ק דכולי
10. קידושין: א קידושי׳ ק קידושי 11. גט: א ק חליצה
12. פי׳ ר״ח: ק פירש רבינו חננאל זצ״ל 13. אחין: ט אחיו

א וחזר... צרתה: בגמ׳ לפנינו: **ובא אחד מן האחין על צרתה.**

ב זו גרסת רש״י (יא, א ד״ה בעשה) והרי״ף (יג, ב), אבל ר״ח ור״ת (תוס׳ ד״ה חד; סה״י סי׳ לו) גרסו: ״בלאו״.

ג לעיל (ר׳ הערה קודמת) כתב רבינו שהצרה אסורה באיסור עשה. ונראה שכאן מדובר בחלוצה עצמה שהגמרא (יבמות נב, ב) מגדירה כ״חייבי לאוין״, וכ״כ רש״י (י, ב ד״ה וחזר) ועוד ראשונים. אומנם רבינו ירוחם (נכ״ה ח״א ריג ע״ג), הראב״ן (תחילת יבמות, סו״ס לב) והטוש״ע (קסב, ב) כתבו שהחלוצה אסורה בעשה. מנגד ידועה דעת הרמב״ם (יבו״ח פ״א, יב; איסו״ב פי״ח, ד) שהחלוצה אסורה לחולץ ולאחיו מדברי סופרים בלבד.

ד הרי״ף (יג, ב) כתב שהלכה כרבי יוחנן, והביא את שתי הראיות שהביא רבינו, והסכימו לדעתו הרמב״ן (בספר הזכות, על הרי״ף שם) והנמוק״י (שם), אבל הראב״ד (בספר הזכות שם) כתב שהלכה כריש לקיש ששמואל (מ, ב) סובר כמותו, וכרבינא שרב אשי (יא, א) סובר כמותו.

ה יש להעיר שהן בכה״י כאן, והן בפסקי המהר״ח הגי׳: ״חליצה״, כלומר שאם ימות המקדש בלא בנים תזדקק לחליצה נוספת.

א גם התוס׳ (ד״ה מאי), הראב״ד (בהשגות איסו״ב פ״א, כב) והמאירי (יא, ב) כתבו שלוקה. אבל מהרמב״ם (איסו״ב שם) משמע שאינו לוקה משום טומאה. וביאר המגיד משנה שלרמב״ם זהו לאו שבכללות שלא לוקים עליו. ובכסף משנה (בפי״א מגירושין הי״ד) ביאר שלדעת הרמב״ם לוקה משום טומאה רק כשזינתה אשתו, גרשה ואח״כ החזירה. ולעומתם בחדושי הגר״ח הלוי חידש שגם לרמב״ם לוקים על לאו דטומאה (אלא שיש צורך בשני עדים שזינתה).

ב דעת ר״ח הובאה גם בהג׳ מרדכי (סי׳ צו).

ג כאמור (הע׳ קודמת) גירסת ר״ח בגמ׳ הובאה גם בהג׳ מרדכי (סי׳ צו) ובהגהות הגר״א (כאן). להלכה פסקו גם הרי״ף (ב, ב) והבה״ג (הל׳ מיאון, עמ׳ שמו הוצ׳ מכון י-ם) שגרושה שזינתה מותרת לחזור לבעלה. ויש להעיר שגם אם לא גרסו בגמ׳ כר״ח ניתן לבסס את דבריהם משני טעמים אחרים: 1) דברי הראבי״ה

אחר שתתגרש. זה הכלל כל שתיבעל ולא היתה אסורה לו, לא היה מתנה עמה. אלמא שאינה נאסרת עליו אם זינתה לאחר גירושין.

וההיא דמגילה גבי אסתר דדרשינן (מגילה טו, א) **כאשר אבדתי אבדתי, כאשר אבדתי**[11] **מבית אבא כך אובד ממך.** דעד השתא באונס[12] והשתא ברצון. אם תאמר אמאי לא גירשה מרדכי ולאחר כך יחזירנה. יש לומר הואיל דגרושה צריכה עדים, היה ירא פן יודע[13] למלך:

הבא על אשתו שזינתה לוקה. גרושה שזינתה מותרת לחזור לבעלה.

(תרב) צריך עיון אם הקידושין תופסין בנפל.

תני (יב, ב) **רב ביבי קמיה דרב נחמן, שלש נשים משמשות במוך, אלו הן, קטנה, ומעוברת ומניקה. קטנה שמא תתעבר ושמא תמות**[1]. **ודייקינן מדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות, מכלל דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה**[2]**, אם כן מצינו חמות ממאנת.**

ויש לי ללמוד מיכן[3] שהקידושין תופסין בנפל[א]. שאם לא כן לימא ליה לעולם לא[4] מצינו חמות ממאנת, והאי דקאמר שמא תמות היינו משום דספיקא שמא נתעברה בנפל ואז אינה מתה, ואי בוולד קיימא נתעברה אז מתה, והיינו דקאמר שמא תמות ולעולם לא מצינו חמות ממאנת. אלא מדלא שני הכי יש לי לומר משום דקסבר שקידושין תופסין בנפל, והויא לה[5] חמות ומצינו חמות ממאנת. ואם היה דבר זה אמת, נפקא מינה כגון לאה שיש לה בת גדולה כבר ועתה נתעברה, וקבל בה יעקב קידושין, ואחר שקידש מה שבמעי לאה[2] חזר הוא עצמו וקידש בת לאה הגדולה. ועתה אם[6] הקידושין תופסין בנפל הרי זאת אינה צריכה הימנו[7] גט, דהויא לה אחות אשתו ואין קידושין תופסין בה, ואי אין קידושין תופסין בנפל אז זאת צריכה הימנו[8] גט.

מיהו אין נראה בעיני כלל לומר שקידושין תופסין בנפל[ג], דאף על גב דקיימא לן פרק האיש מקדש (קידושין נא, א) כאביי דקידושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין, היינו באשה שבאת לכלל חיים וראויה לאישות[ד], אבל בחתיכת[9] בשר מה קידושין שייכי

11. כאשר אבדתי: **ק** חסר 12. באונס: **א** כאונס
13. יודע: **א ד** יבולע (ר׳ ביאורים)
1. ושמא תמות: **ק** ותמות וכן בסמוך 2. מתה: **ק** תמות
3. מיכן: **ק** מכאן 4. לא: **א ק** חסר 5. לה: **ק** ליה 6. אם: **א** עם 7. הימנו: **א** היינו 8. הימנו: **ק** הימנה
9. בחתיכת: **ק** בחתיכו׳

המובאים במרדכי ריש יבמות (ב, א) שהוכיח מגוף דברי חכמים בסוגיין שלא מצאו היכי תימצי ל״אשר הוטמאה״ אלא בסוטה, ומכאן שגרושה שזינתה מותרת. 2) דברי הספרי (כי תצא, פיס׳ רע) המפורשים: ״יכול אף שקלקלה על בעלה לאחר שנתגרשה תהא אסורה לחזור לו, ת״ל: וכתב לה ויצאה, היוצאה בגט תהה אסורה לחזור לו ולא שקלקלה״.

ד ר׳ שנו״ס. תיקנו ושינינו מהנדפס עפ״י תוס׳ יומא (פב, א ד״ה אלא לרב הונא) וסנהדרין (עד, ב סוד״ה והא אסתר), רשב״א מגילה (טו, א ד״ה מה שכתוב), הג׳ מרדכי (יבמות סי׳ צו). אומנם בתוס׳ הרא״ש סנהדרין (עד, ב) הגי׳ - יבולע.

א דינם של קדושי נפל נוגע גם בשאלת חלות קדושי עובר, שנחלקו בה הראשונים: התוס׳ בקידושין (סב, ב ד״ה אמר) הכריעו שאין הלכה כסוברים שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וממילא לא ניתן לקדש עובר. אבל רש״י (שם, ד״ה כמאן אי) כתב שהלכה כראב״י הסובר שאדם מקנה דשלב״ל, ועולה מדבריו שהלכה גם כר׳ חנינא הסובר (בגמ׳ שם) שכשהוכר עוברה חלים הקידושין. הרמב״ם פסק בשתי הלכות (מכירה פכ״ב, א; תרומות פ״ה, ט) שאין אדם מקנה דשלב״ל, אבל בהל׳ אישות (פ״ז, טז) פסק שכשהוכר העובר תופסים בו קידושין. וניתן לבאר הסתירה בשתי דרכים: 1) עפ״י פירוש המשניות (קידושין פ״ג שם) זו חומרא בלבד שדינה כאשת איש. 2) המגיד משנה והגר״ח מבריסק (בהל׳ אישות שם) כתבו שכשהוכר העובר הוא נחשב בא לעולם לכו״ע, ור׳ הע׳ הבאה.

ב מדברי רבינו כאן משמע שקדושי עובר חלים מיד, אחרת הייתה דווקא האחות מקודשת ולא העובר, כמבואר בקידושין (נט, א). וקשה כי מבואר בקידושין (סב, ב) שקדושי עובר הם כהקנאת דשלב״ל, ומפורש ביבמות (צג, א) וכן בדברי רבינו לקמן שגם למ״ד שאדם מקנה דשלב״ל חל הקניין רק כשיבוא הדבר לעולם. וכבר כתב הר״ן (סוף כו, א ברי״ף): ״כיוון דאמר אם ילדה תהא מקודשת כאומר לכשתלד דמי״. וצ״ל שרבינו סובר כמגיד משנה (הובא בהערה הקודמת) שכשהוכר העובר הוא נחשב כבא לעולם. וזה המובן לדברי רבינו לקמן: ״דאיכא למיחש שמא הוא נפל״, משמע שבשל החשש לנפל נחשב העובר ללא בא לעולם, וממילא ברגע שקדושי נפל חלים יתפסו הקידושין מיד.

ג וכ״פ בשם רבינו בפסקי מהר״ח או״ז והרמ״א (לז, א). אמנם יש להעיר שהח״מ והב״ש (סק״ב) הבינו ברמ״א שהקידושין יחולו לאחר הלידה בולד שאינו בר קיימא, ולא כפירושנו בהע׳ הקודמת. ונראה שהבינו כך משום שלא היו לפניהם דברי רבינו במקורם.

ד הגר״ח מבריסק (אישות פ״ז, טז) כתב שיש להבחין ביחס לעובר בין הקידושין החלים מיד לדין אישות, עליה כתב: ״ואימתי שתהא חזי שיהא בה דין אישות יהא בה האישות״.

בה[10].

ותניא פרק האומר (שם סב, ב) **יתר על כן אמר ר׳ אליעזר בן יעקב אפילו אמר[11] פירות ערוגה זו מחוברין יהיו[12] תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו, והביאו שליש ונתלשו, דבריו קיימין. אמר רבה[13] לא אמר ר׳ אליעזר בן יעקב[14] אלא בשחת, אבל באגם לא. ורב יוסף אמר אפילו באגם. ואמר[15] כמאן אזלא הא דתניא האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי לא אמר[16] כלום, ואמר ר׳ חנינא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת, אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין, כמאן, אי כרבה, כשהוכר עוברה, אי כרב יוסף, אף על פי שלא הוכר[17] עוברה.** אף על פי שמשמע שהיא מקודשת מיד אף על פי שלא הוכר העובר[18] דאיכא למיחש שמא הוא[19] נפל, מכל מקום הואיל שהוחזקה עוברה אזלינן בתר רוב נשים שאינם מפילות, וחיישינן לקידושין מיד. מיהו לא גמרי קידושין[20] אלא כשתלד[ה] [21], דהא מוקי לה כדרבה ורב יוסף דאפלגו אליבא דר׳ אליעזר בן יעקב, ואיהו לא קאמר שחלה תרומה אלא כשנתלשו.

ואמרינן בפרק המפלת (נדה כג, א) **בעא מיניה ר׳ ירמיה מר׳ זירא[22], לר׳ מאיר דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוי, קיבל בה אביה קידושין מהו. למאי נפקא מינה, לאתסורי באחותה. למימרא דחיי, והא אמר רב יהודה אמר רב לא אמרה ר׳ מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים.** משמע דהואיל שאינו מתקיים לא תפסי בה קידושין[ו] [23]. והא דשמעתין דלא שנא הכי, יש לומר שאפילו היתה מעוברת בנפל היתה מתה, הלכך לא שני[24] הכי[25]:

אין קדושין תופסין בנפל.

(תרג) אדם שפירש ממאכלים מחמת שנראה לו איסור, יכול לסמוך על אותו שנוהג בו היתר שלא[1] יאכילנו[2].

פשיטא לי אדם שאסר עצמו בדבר המותר לו, ואחרים יודעים שהחמיר[3] על עצמו, אף על פי שידע שהוא היתר אלא שהדיר עצמו, פשיטא לי שסומך על אחרים ואין לחוש שמא יאכילהו. כמו שנזיר אוכל בבית ישראל, ולא חיישינן שמא שם בו ישראל יין באותו מאכל, דלא עבר[4] משום לפני עור לא תתן מכשול, וכן ישראל בבית כהן לא חייש שמא יאכילנו תרומה.

אלא בהא נסתפקתי, (כל שעה)[5] ראובן שפירש עצמו ממאכלים מחמת שנראה לו שאלו המאכלים אסורים לו, ושמעון[6] נוהג בהם היתר גמור ונראה לו שראובן טועה בדבר לגמרי, אם יכול ראובן לאכול בבית שמעון. מי אמרינן הואיל ששמעון תופס את ראובן טועה, גם ראובן עצמו אם היה יודע[7] שהוא[8] מותר היה אוכל, אלא שמחמת טעותו מניח. הרי יש לחוש לראובן שמא שמעון יאכילנו[9], והוה ליה לגביה[10] דידיה כמו אסור, דתנן פרק עד כמה (בכורות ל, א) **החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו[ז]**. או דילמא לא[ב] ספי איניש לחבריה מידי דלא (סביא) [כשירה][11] ליה.

ויש לדקדק מההיא דאיפליגו רב ושמואל (יד, א) **דרב אמר לא עשו בית שמאי כדבריהם[12], ושמואל אמר**

10. בה: **א ק** חסר 11. אמר: **א** חסר **ק** פי׳ 12. יהיו: **א ק** יהו 13. רבה: **א ק** רבא 14. אמר ראב״י: **א** אר׳ יעקב בן **ק** אמר ר׳ יעקב 15. ואמר: **א** וא׳ 16. אמר: **א** א׳ 17. הוכר: **א ק** הוכרה 18. העובר: **ק** עוברה 19. הוא: **ק** הוה 20. קידושין: **א** קידושי׳ **ק** חסר 21. כשתלד: **א ק** כשתיוולד 22. זירא: **ק** זעירא 23. קידושין: **א ק** קידושי 24. שני: **ד** שנא 25. הכי: **ק** הכא

1. שלא: **ק** חסר 2. יאכילנו: **א** יאכלנו **ק** ויאכלנו 3. שהחמיר: **א ק** שהמחמיר 4. עבר: **א** עבד 5. (כל שעה): **א ק** כל שעה 6. ושמעון: **ק** ושמא 7. יודע: **א** חסר 8. שהוא: **ק** שהיה 9. יאכילנו: **ק** יאכלנו 10. לגבי׳: **ק** לגבי 11. (סביא) [כשירה]: **א ק** סבירא 12. כדבריהם: **א** בדבריהם

ה ניתן להבין את הבאת הגמ׳ העוסקת בקדושי עובר בשתי דרכים: 1) לדעת רבינו נחשב העובר ללא בא לעולם משום החשש לנפל, וממילא מוכח שקידושין לא תופסים בנפל (ור׳ הע׳ ב). 2) הכוונה להוכיח שקידושין לא תופסים בנפל כי בעודו עובר לא חלים הקידושין, וכשנולד לא שייך שיתפסו קידושין בחתיכת בשר (כלשון רבינו).

ו כ״כ בביאור הגמ׳ הרמב״ן (בנידה שם) ור״ת בספר הישר (שו״ת סי׳ כ), אולם רש״י שם (ד״ה למימרא) פירש שכיון שבהמה במעי אשה לא חיה אין נפק״מ, שהרי איסור אחות אשה קיים רק בחייה. ועי׳ מש״כ בביאור דבריו הריטב״א (בנידה שם), והמקנה בקונטרס אחרון (לז, א).

א זו דעת ר׳ מאיר במש׳ בכורות (לה, א), אבל הגמ׳ (שם, ב) הכריעה להלכה כרשב״ג ש״נאמן הוא על של חברו ואינו נאמן על של עצמו״. ומסתימת דברי רבינו ומההוכחה מנאמנות בית שמאי על בנותיהם (שנחשבות כאחר בנוגע לחשד כדמוכח מדברי רבינו לקמן בסי׳ תריז, ז ע״ש) נראה שרבינו סובר כראב״ד בהשגות (מעשר פי״ב, יז) שהלכה כרשב״ג דווקא לעניין מומי בכורות ״שהוא קנס, אבל לשאר איסורין חשוד אין מעיד וסתם לן תנא בבכורות כר״מ״.

ב אבל הריטב״א (יד, א) לא הסתפק, וחילק בין חשוד לבין מי שסבור לעשות כדין ש״חס ושלום שיהיה חשוד״.

עשו כדבריהם. ואסקינן דעשו בית שמאי[13] כדבריהם, והאי דלא נמנעו בית הלל מבית שמאי משום[14] דמודעו להו ופרשי, אלמא שסומך עליו ולא חיישינן[15] דילמא ספי ליה[ג]:

אדם שפירש ממאכלים מחמת שנראה[16] לו איסור, יכול[17] לסמוך על אותו[18] שנוהג[19] בו היתר שלא יאכילנו.

(תרד) גוי[1] שקידש בזמן הזה אין חוששין לקידושיו, אבל ישראל משומד[2] שקידש חוששין לקידושיו.

אמר רב יהודה (טז, ב) **אמר רב אסי גוי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו, שמא מעשרת השבטים הוא. והא[3] כל דפריש מרובה פריש, בדוכתא דקביעי. דאמר רבי אבא בר כהנא** (מ״ב יח, יא) **וינחם בחלח[4] ובחבור[5], בחלח[6] זה חלזון[7], חבור זה הדייב, נהר גוזן זה גינזק[8], ערי מדי זה חמדן וחברותיה כו׳. עד כי אמריתה קמיה דשמואל, פירוש להא[9] דרב אסי דאמר חוששין לקידושיו. אמר ליה בנך [הבא מישראלית קרוי בנך][10], ואין בנך הבא מן הגויה[11] קרוי בנך[12] אלא בנה. ואיכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לו[13] לא זזו משם עד שעשאום גויים גמורים, שנאמר** (הושע ה, ז) **בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו. אלא עד כאן[14] לא פליגי אלא בדוכתא דקביעי, אבל בדוכתא דלא קביעי לכולי עלמא אין חוששין לקידושי גוי. ואפילו[15] בדוכתא דקביעי פירש ר״ח דליתא להא דרב אסי.**

מיהו ישראל משומד[16] שקידש קידושיו קידושין, כדתניא סוף פרק החולץ (מז, ב) **גבי גר טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו[17], ואמר למאי[18] הלכתא, דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל, משומד[א] [19] הוא וקידושיו קידושין.** [20]**הא למדת דישראל משומד קידושיו קידושין[20], וצריכה גט[ב] דישראל רשע הוא:**

גוי[21] שקידש בזמן הזה[22] אין חוששין לקידושיו[23], אבל ישראל משומד[ג24] שקידש חוששין לקידושיו[25].

(תרה) שומרת יבם שנפלה לפני משומד[א] [1].

כתוב[2] בתשובות הגאונים (שערי צדק ח״ג שער א סי׳ כט), שומרת יבם שנפלה לפני משומד, לא משתריא לעלמא עד דחליץ לה[3], דהא[4] אף על גב דאשתמד בקדושתיה קאי, וקיימא לן דאי מקדש בת ישראל תפסין בה קידושין[ב]. והכי אמר מר רב נחשון גאון, בר ישראל

13. דעשו ב״ש: **ק** דב״ש עשו 14. משום: **ק** היינו משום 15. חיישינן: **ק** חייש 16. מחמת שנראה: **ט** שנרא 17. יכול: **ט** יש **ג** וכו׳ 18. אותו: **ט ג** אותן 19. שנוהג: **ג** שנוהגין

1. גוי: **ד** עכו״ם וכן להלן 2. משומד: **ד** מומר 3. והא: **ק** והא אמרינן 4. בחלח: **א ד** בלחלח 5. ובחבור: **א ד** וחבור 6. בחלח: **א ד** בלחלח 7. חלזון: **א ק** חללון 8. גינזק: **א ק** גנזן 9. להא: **ק** הא 10. [הבא מישראלית קרוי בנך]: **א** חסר **ק** קרוי 11. הגויה: **ד** הנכרי׳ 12. בנך: **א ק** חסר 13. אמר לו: **א ד** אמר 14. ע״כ: **א ק** ועד כאן 15. ואפי׳: **א ק** אפי׳ 16. משומד: **ד** מומר 17. דבריו: **ק** דבר 18. למאי: **ק** מאי 19. משומד: **ד** מומר 20. הא למדת... קידושין: **ד** חסר 21. גוי: **ג** עובד כוכבים 22. בזמן הזה: **ה** חסר 23. לקידושיו: **ה ט** לקידושין 24. משומד: **ג** אפיקורס 25. לקידושיו: **ט** לקידושין

1. משומד: **ד** מומר וכן להלן בהטיות שונות 2. כתוב: **ק** כתב 3. לה: **א ק** ליה 4. דהא: **ק** חסר

ג דברי רבינו הובאו גם בהגמ״ר ליבמות (סי׳ צו), וכ״כ גם רבינו ירוחם (א״ו סוף נ״ב ח״ה), וכ״פ להלכה הרמ״א (יו״ד קיט, ז) ועיין בש״ך (שם סק״כ) בפרטי הדין.

א ר׳ שנו״ס כאן ולעיל תחילת הסי׳. ואף שבדפוס הגי׳: מומר, וכן בגמ׳ יבמות שלפנינו, נר׳ שהגי׳ המקורית היא: משומד, והמדפיסים שינו משום חשש הצנזורה ל״מומר״. וע׳ דקדוקי סופרים השלם שהביא הנוס׳ השונות. ור׳ להלן הע׳ ג.

ב נחלקו הפוסקים בנוגע לקדושי משומד האם אינם חלים כלל, חלים מדרבנן, ספק חלים, או חלים מדאורייתא. בטור (סי׳ מד) ובאוצר הפוסקים (מד, ט) הובאו בפרוט הדעות השונות. לשון רבינו בכותרת הסימן: ״חוששין לקידושיו״, זו גם לשון מהר״ח בפסקים, וכן ממש״כ כאן שצריכה גט ולא כתב שקדושיו קידושין גמורים, נראה שלדעתו יש כאן קדושי ספק. הנפק״מ מכך שאם קבלה קידושין מאחר חוששים גם לקידושיו. ונראה שניתן לבאר את הספק בשתי דרכים: 1) בהגהת מרדכי (יבמות סי׳ קז) כתב שמשומד אינו יהודי, אלא שחוששים שמא כשקידש הרהר תשובה בלבו. בדומה לכך חוששין (בקידושין מט, ב) במקדש ע״מ שאני צדיק. לפי״ז תואמים הדברים למסקנת רבינו בסימן הבא הפוטר יבמה שנפלה לפני משומד מיבום וחליצה. וכ״כ בדעת רבינו המהר״י מינץ בתשובותיו (סו״ס יב), וע״ע בסי׳ הבא (הע׳ ד-ז). 2) עפ״י הסברא המובאת בעיטור (אות ק קידושין עח, א) התולה את דין משומד בשאלה האם הגויים עצמם הם עובדי ע״ז או שמעשה אבותיהם בידיהם (חולין יג, ב), והדברים מסתייעים מהמשך דברי רבינו: ״דישראל רשע הוא״.

ג ר׳ לעיל הע׳ א, ובשנו״ס כאן גי׳ כת״י **ג: אפיקורס**, וכה״י האחרים גר׳ כולם: משומד. זו ראיה נוספת שהגי׳ המקורית הייתה: משומד, אלא שמדפיס האו״ז שינה למומר כגי׳ הגמ׳, ואילו בכ״י ג שינה ל״אפיקורס״, והכל משום אימת הצנזורה.

א ר׳ שנו״ס. לעיל סי׳ תרד הע׳ א, ג הסקנו שהגי׳ המקורית כאן היא: משומד, וגי׳ מומר בגמ׳ שלפנינו (יבמות מז, ב) וכן בפסקי מהר״ח כאן ושם נכתבה משום הצנזורה.

ב בלשון דומה מובאים הדברים גם בה״ג (סוף הל׳ יבמות, עמ׳ רצ בהוצ׳ מכון י-ם), וכ״כ גם הפרדס (עמ׳ קט), הרשב״א (כב, א) והמרדכי (סי׳ כח) בשם רב שרירא גאון.

דקדיש אשה והוה ליה אח משומד בשעת קידושין, ומת ההוא בר[5] ישראל בלא בנים, אשתו פטורה מן החליצה ומן[6] היבום, כיון דקדים שמדותיה דאח לקידושין ומית[7] ההוא בר ישראל, אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום[ג]. מאי טעמא, משום דנישואים הראשונים מפילים את האשה לפני יבם לחלוץ או ליבם, וכן הלכתא.

וכן מצאתי בספר בשר על גבי גחלים[ד], יבמה שנפלה לפני משומד זקוקה ליבם ואית עלה זיקה דאח. מיהו ליבמה יבם משומד אסורה, ולא משתריא לעלמא עד דחלצה[8] מן ההוא יבם משומד. מאי טעמא, דמן כד אקדשה לבעלה חלה עלה, דאמרינן (ל, ב) **נישואין הראשונים מפילים**. אבל כד נסבה[9] בעל, ההוא יבם היה משומד קודם לכן, לא צריכה חליצה[10] מיניה, עכ״ל.

עוד מצאתי תשובת רבותינו, ושכתב ידידי כי נפלא[11] בעיניו מן היבמה שהתרנו[ה], חס ושלום שעקמנו את הדרך ושבדינו מליבנו, אלא שמוזהרין אנו להנהיג את בני עמינו לאסור ולהתיר כמצוה[12] מפי זקנים, שנאמר (דברים ו, יח) **ועשית הישר והטוב** (שם יז, י) **על פי אשר יגידו לך**. וכשבא מעשה לידינו חקרנו ודרשנו להעמיד הלכה על בירורה, ומצאנוה דתליא באשלי רברבי. שכבר נשאלה השאלה לפני הישיבה דמתא מחסיא והשיבו עליה כענין הזה, יבמה שנפלה לפני יבם משומד זקוקה ליבם ואית עלה זיקה דאורייתא, מיהו אי קדשה בעל אכתי בקדושתיה הוה קאי, זקוקה ליה, דקאמרינן **נישואים הראשונים מפילים**. אבל ודאי כי נסבה בעל, ההוא יבם משומד הוה קודם לכן, לא צריכה חליצה. זו היא התשובה שמצאנו[13] בה מן הגאונים, אף על גב שלא הרבו בראיות ידענו שתשובתם נכונה והגונה[14], וכדי הם לסמוך עליהם שמהם תורה יוצאה לכל ישראל, ואף אנו ראינו לקיים בעצמינו (משלי א, ה) **ישמע חכם ויוסף**[15] **לקח**.

ומה יש[16] להקשות בה, אי משום ההיא דאמר[17] גבי גר (מז, ב) **דאי הדר ביה וקדיש, ישראל משומד קרינא [ביה]**[18] **וקידושיו קידושין**, משום דהוא עביד מעשה, דאף על גב דפריש מן הצבור וכסבור שהוא כגוי[19], מקרא צווח עליו, כמה[20] שנאמר (יחזקאל כ, לב) **העולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים**. אלמא אם מקדש בת ישראל הרי הוא כישראל וצריכה גט מיניה. וכן אם מקדש בן ישראל אשה ויש לו[21] אח ישראל ונשתמד, כיון דבשעת קידושין הוה ליה ישראל, אמרינן דזקוקה ליה, דכל המקדש אדעתא[22] דהכי מקדש. ואם חס ושלום מתרע[23] מלתא, תתקיים מצוה כדכתיבה, ולהכי אמר[24] **נישואין הראשונים מפילים**. אבל אם בשעת קידושין אותו יבם משומד היה, מי איכא למימר (צ, ב) **אדעתא דרבנן מקדש**[ו] וקיימי רבנן ומתקני מילתא דאתי בה לידי תקלה, ותורה שכתבה (דברים כה, ה) **כי ישבו אחים יחדיו**[25] **ומת אחד מהם וגו׳ יבמה יבא עליה, מי קאמר אפילו הוא משומד יבוא עליה**[ז], והא כתיב (משלי ג, יז) **דרכיה דרכי נועם**[ח]. אלא מקיש ישיבת אחים להדדי,

5. בר: **ק** חסר 6. ומן: **ק** חסר 7. ומית: **ק** מית 8. דחלצה: **ק** החליצה 9. כד נסבה: **א ק** ודאי כדנסבה 10. חליצה: **ק** חסר 11. נפלא: **ק** נפלה 12. כמצוה: **א** במצוה 13. שמצאנו: **א ק** שמצינו 14. והגונה: **א** חסר 15. ויוסף: **א ד** ויוסיף 16. יש: **ק** שיש 17. דאמר: **א** דאמ׳ 18. [בי׳]: **א ק** חסר 19. כגוי: **ד** כעבו״ם **ק** גוי 20. כמה: **ק** כמו 21. לו: **א ק** חסר 22. אדעתא: **א ק** אדעתיה 23. מתרע: **א ק** מיתריא 24. אמר: **א ק** א׳ 25. יחדיו: **ק** אחד

ג וכ״כ גם הרשב״א (שם) והעיטור (ג, גט, ו ע״א) בשם רב יהודאי גאון.

ד המיוחס לרבינו חננאל.

ה הפליאה על תשובת הגאונים מפורשת בתשובת רש״י המובאת בשו״ת מהר״ם מרוטנבורג (ד״פ סי׳ תנו) ובתשובות מיימוני לסדר נשים (סי׳ כט): ״אין לסמוך עליהם דדבריהם סותרים זה את זה״, שאם זיקתו זיקה ונחשב לישראל גם אם נתקדשה לאחר השמד זקוקה לו, ואם כשנשתמד נחשב לגוי אינה זקוקה לחליצתו גם כשנשתמד לאחר נשואי אחיו.

ו נראה שדברי רבינו מבוססים על סברא המובאת במהר״ם בתשובות מיימוני לסדר נשים (סי׳ כט) ובמרדכי (סי׳ ל) שמדייק מהגמ׳ בב״ק (קי, ב): ״אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קידשה נפשה, ומשני טב למיתב טן דו וכו׳, א״כ לגבי משומד דליכא למימר הכי, דאנן סהדי דלא ניחא לה להתייבם לו ואדעתא דהכי לא קדשה נפשה מעיקרא היכא דמשומד היה, והוה כאילו התנתה עמו ע״מ שלא תתייבם לו״. כלומר, שהאשה נישאת לאחי המשומד בתנאי שלא תיפול לפניו לייבום. ונראה שע״ז מוסיף רבינו שאין לומר שרבנן יתקנו שבכ״ז יחולו הקידושין ללא התחשבות בתנאי, שא״כ תבוא לידי תקלה.

ז מעי״ז כתב בשו״ת חתם סופר (ח״ד סי׳ עד) שהקמת שם לנפטר אינה מתקיימת במשומד, שהרי העידה התורה על גוי ש״יסיר את בנך מאחרי״ (דברים ז, ד). ובספר באר עשק (סי׳ עו ד״ה חמישית, הו״ד בשו״ת שרידי אש סי׳ קיד, ט) כתב שמשומד הוא בגדר ״לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר״ (שם כה, ה) שהרי את הפסוק (שמות יב, מג): ״כל בן נכר לא יאכל בו״ תרגם אונקלוס: ״כל בר ישראל דישתמד״.

ח בפסוק המילה בכתיב חסר.

ומה מת אחד מהם ביהדות[ט], אף יבמה יבא עליה ביהדות. וכי תימא לא יבא ולא תפטר מידי דהוה אמשומד שקידש, התם הוא דבידים׳ ואיסור מיתה[26], אבל הכא דממילא ואיסור לאו, לא, דאיכא למיחש לעיגון.

ואם נפש אדם לומר הרי כבר שנינו (כב, א) **מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו ליבום, ואחיו לכל דבר.** ומפרשין[27] אותה לומר, מכל מקום, ליתני מי שיש לו אח[28] כל עיקר, אלא מאי מכל מקום בין[29] מאיסור בין מהיתר[30], והוא דקאי בקדושתיה. ממאי, מדקתני אחיו לכל דבר, ואמר[31] (שם, ב) **למאי הלכתא, ליורשו ולטמא לו.** ואי במשומד מי[32] יורשו ומי מטמא לו, אלא ודאי[33] לאו במשומד קמיירי. ומלתא דמשומד לא פסיקא ליה, דאיכא אח[34] משומד זוקק אשת אחיו ליבום, כדמפרשי רבנן דמתיבתא, דקדשה אחיו[35] כשהוא אכתי ישראל, דהנהו נישואין הראשונים מפילים. ואיכא אח משומד דאינו זוקק אשת אחיו ליבום, כי נשתמד מקמי נישואין דאח, ואיסור[36] דיבמה קליש ליה, וקידושי משומד בידים ליכא הכא, ולתקנת עגונות חיישינן. מאי אמרת דלמא הדר ביה וקא רמיא עליה מצות יבום, כיון דנישואין הראשונים[37] לא הפילו ומיתה נמי לא הפילה, דאכתי משומד הוה, אי הדר ביה בתר הכי לא משגחינן, דהא (ל, א) **אמר רב יהודה אמר רב כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה.**

ואף על פי דלא הוצרכנו לסהודי על תשובת הגאונים, שכדי הוא לסמוך עליהם, כתבנו לידידינו לפי מיעוט דעתינו[38] סמך וראיה, וליכא לאזוזי כלל מינה, והמקום ברוך הוא יאיר עינינו בתורתו.

ממה שכתב[39] בזו התשובה, כיון דנישואין הראשונים לא הפילו ומיתה נמי לא הפילה דאכתי משומד הוה, אי הדר ביה בתר הכי לא משגחינן, משמע אבל אם היה משומד בשעת נישואי אחיו וחזר בתשובה, ואחר כך מת אחיו והיו שניהם בדת[40] ישראל בשעת מיתה, אז זוקק אשת אחיו לחליצה וליבום אף על פי שהיה משומד בשעת נישואי אחיו.

וכן נראה בעיני אני המחבר, ראובן ושמעון אחים[41], ונשתמד ראובן ונשא שמעון אשה בשעת שמדתו של ראובן, ואחר כך חזר ראובן בתשובה ומת שמעון, הואיל ובשעת מיתת שמעון היה ראובן מחזיק בתשובה, הרי היתה להם ישיבה אחת ביהדות, וזוקק את אשת שמעון לחליצה וליבום, שהרי קיימא לן מיתה מפלת. והוה ליה האי ראובן שחזר בתשובה כאילו נולד לאחר נישואי שמעון, דאמרינן פרק ארבעה אחין (ל, ב) **ולרבא[42] הניחא אי סבר לה כרב אשי, זו היא למעוטי מת בלא גירש.** פירוש (רש״י ד״ה ולרבא) ולרבא[43], לאמר מיתה מפלת. ומסקנא, **על כרחך[44] כרב אשי סבירא ליה**[א]. ופירש ר״ח והלכתא כרבא וכרב אשי, וכיון דהלכתא דמיתה מפלת, מעתה אפילו היה משומד בשעת נישואי אחיו, הואיל והיה יהודי בעל תשובה בשעת מיתת אחיו, הרי מיתה מפלת וחולץ או מיבם. ואפשר שגם רב נחשון גאון וספר בשר על גבי גחלים סוברין כן, שהרי לא ראינו מפורש

26. מיתה: **א ק** חסר 27. ומפרשין: **ק** מפרשין 28. אח: **א ק** חסר 29. בין: **א** שולד בין **ק** שולד ובין 30. מהיתר: **א ק** היתר 31. ואמ׳: **א** וא׳ **ק** ואמר 32. מי: **ק** מאי 33. אלא ודאי: **א ק** כלל 34. אח: **א ק** אף 35. אחיו: **א ק** אחי 36. ואיסור: **ק** ואיסורה 37. הראשונים: **א ק** הרבה 38. דעתינו: **ק** דעתינו לפי מיעוט שכלינו 39. שכתב: **ק** שבתוב 40. בדת: **א ק** כדת 41. אחים: **ק** חסר 42. ולרבא: **ק** ולרבה 43. ולרבא: **א ק** ולרבה 44. כרח׳: **ק** כרחו

ט נראה שכוונת הדברים למש״כ ההגהות מרדכי (סי׳ קז) בביאור דעת רבינו שמשומד לא נחשב לאחיו, וכשם שמותר להלוותו בריבית ואינו במצות צדקה, כך גם אינו שייך ביבום [וביחס לקושית תרומת הדשן (סי׳ רכג) שאחווה דמצוות שונה מאחים מאב שנאמרו ביבום, כבר ביאר האבני מילואים (סי׳ קנז) שאחוות יבום משמעותה שותפות בירושה כמבואר ביבמות (יז, ב) שבעינן מיוחדים בנחלה, ומשומד הרי אינו יורש את אביו].

י ההבדל בין עשה מעשה ללא עשה יובן עפ״י דברי ההגהות מרדכי (סי׳ קז) שמשומד אינו נחשב ליהודי אלא שחוששים שמא כשקידש הרהר תשובה בלבו. ומובן שלזה יש לחשוש רק כשעשה מעשה וקידש קדושי תורה.

יא רש״י (יבמות ל, ב ד״ה זו היא) ביאר שדברי רבא שמיתה מפלת מנוגדים לדברי רב אשי שיש זיקה ומת ואח״כ גרש אסורה (ואף שבמיתת האח הראשון הייתה צרת ערווה בזיקה, סוף סוף שעת מיתת האח השני היא שמפילה אותה לייבום). ובעל המאור (ח, ב ברי״ף) פסק מחמת דברי רש״י שנישואין הראשונים מפילים, ודלא כרבא. ונראה שרבינו סובר כראב״ד (הו״ד ברמב״ן, ברשב״א ובריטב״א יבמות ל, ב) שדיוק הגמרא הא מת ואח״כ גרש אסורה, אינו מדברי רב אשי אלא מדברי הגמרא, ורב אשי עצמו דייק מהמשנה הא מת ולא גרש אסורה וכרבא. ולעצם הדין כבר הוכיח הרמב״ן במלחמות (על הרי״ף שם) ששעת מיתה מפילה, וכ״פ להלכה הרמב״ם (יבו״ח פ״ו, כא) והטושו״ע (קעג, ז).

בדבריהם[45] שאף על פי שחזר בתשובה קודם מיתת אחיו שאף על פי כן יבמתו יוצאה בלא חליצה, אלא שכתבו שהנישואין הראשונים מפילין.

ולפירוש ר״ח דפסק מיתה מפלת אפילו היה יהודי בשעת נישואי אחיו, אם היה משומד בשעת מיתת אחיו, לא חולץ ולא מייבם, שהרי מיתה מפלת ובשעת מיתה לא היה יהודי[ב]:

(תרו) אשת משומד[א] מתייבמת.

כתוב[2] בתשובת הגאונים, וששאלתם מי שנשתמד ויש לו אשה בת ישראל ולא נשתמדה, ואין לו בנים ממנה, ויש לו אח יהודי, ומת המשומד בלא בנים מישראלית. הכי הלכתא דודאי אשתו הישראלית צריכה חליצה או יבום[ב], ואף על פי שנשא גויה בשמדותו וילדה לו בנים או בנות, וכן פירשו הגאונים. [ג]תשובה זו מצאתי בספר המקצועות[3]:

רב נחשון גאון זצ״ל,[46] וספר בשר על גחלים, ותשובת[46] רבותינו פוסקים דיבם שהיה משומד[47] בשעת קדושי[48] אחיו, ועדיין כשמת אחיו הוא עומד בשמדותו[49], אינו זוקק את אשת[50] אחיו לייבום ופטורה[51] לשוק בלא חליצה, ואפילו חזר[52] לאחר[53] מיתת אחיו[54] לא משגחינן ביה. ולפר״ח זצ״ל[55] אפילו היה יהודי בשעת נישואי אחיו, אם היה משומד בשעת מיתת אחיו, (אינו)[56] לא[57] חולץ ולא מייבם.

אשת המשומד[3] מתייבמת.

(תרז) גוי[1] **שבעל אמו והוליד ממנה בן ונתגייר אותו הבן, מותר לבוא בקהל אף על גב דכי האי גוונא הוי ממזר בישראל.**

אמר[א] שמואל (יז, א) **כרך (ויושבי) [מושכי]**[2]**, חידקי, ודימקי**[ב]**. אמר ר׳ יוחנן וכולן לפסול. פירש רש״י** (ד״ה לפסול) **רובן ממזרים, שנטמעו**[3] **עשרת השבטים בגויות, ובניהם הרי הם כישראלים, ונוהג בהם**[4] **איסור ממזרות. הרי משמע בעבור שיש בהם צד ישראל על כן נוהג בהם ממזרות, אבל בגוים אין ממזרות נוהג בהם.**

והכי נמי אמרינן פרק ב׳ (כג, א) **לימא קסבר רבינא גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. וכן פירש רש״י התם** (ד״ה לימא) [ג]**להולד ממזר גרסינן, דלא הוי כגוי שנתגייר, אלא לד ישראל יש בו ושייך בו ממזרות**[ג]**. ויש ספרים דגרסי הולד כשר, וליתא, דהא רבינא במלתיה דר׳ יוחנן אמר, והוה ליה למימר**[5] **ותסברא והא אמר ר׳ יוחנן הולד ממזר**[6]**. דהא פרק החולץ** (מד, ב) **אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן הכל מודים בגוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. אלא ודאי הולד ממזר גרסינן, דמדקאמר רבינא** (כג, א) **בן בתך הבא מן הגוי קרוי בנך יש לחוש בו ממזרות, שדין ממזרות נוהג בישראל ולא בגויים**[ד].

45. בדבריהם: **ק** כדבריהם 46. וספר... ותשובת: **ג** ותשובות 47. משומד: **ג** אפיקורס וכן להלן 48. קידושי: **ט** קידושי׳ 49. בשמדותו: **ג** בהמרותו 50. זוקק את אשת: **ט** זקוק את 51. ופטורה: **ט** ומותרת 52. ואפי׳ חזר: **נ** אפי׳ חוזר 53. לאחר: **ט נ** אחר 54. אחיו: **נ** אביו 55. זצ״ל: **ה ט נ** חסר 56. (אינו): **ה ט נ** אינו 57. לא: **נ** חסר

1. משומד: **א** משתמד **ד** מומר וכן להלן בהטיות שונות
2. כתוב: **ק** כתב 3. המשומד: **ט** משומד **ג** אפיקורס
1. גוי: **ד** עכו״ם וכן להלן בהטיות שונות 2. (ויושבי) [מושכי]: **א ק** ויושבי 3. שנטמעו: **ק** שנטמאו 4. בהם: **א ק** בה 5. למימר: **א ק** למימריה 6. ממזר: **א ק** ממזר סבירא ליה

יב להלכה פסק השו״ע (קנז, ד) שזקוקה ליבום גם אם היה משומד כשנשאה אחיו. אולם בב״י (שם) הביא את המהרי״ק (שורש קעז) ממנו משמע שהחליצה נעשית מספק. ולכן כשיש יבם נוסף כשר יש לחוש ולפסול חליצת המומר, וכ״פ הרמ״א (שם).

א ר׳ לעיל סי׳ תרד הע׳ א, **ג** שזו הגי׳ המסתברת, וכן מוכח מפסק מהר״ח בסי׳ זה.

ב הרשב״א (כב, א) והטור (סי׳ קנז) הביאו את דעת רבי יהודאי גאון שאינה זקוקה ליבום משום ש״לא אחיו הוא״, אלא שדחו את הדברים, וכתבו שזקוקה לאחיו. וכ״פ להלכה השו״ע (קנז, ה). ויש מקום להוסיף שהמאירי (סוף פ״ק דיבמות) כתב שחולצת ולא מתייבמת.

ג תשובה... המקצועות - מכה״י ברור שמשפט זה הוא סיום הסי׳ ואיננו פתיחה לסי׳ הבא.

א דברי רבינו בסי׳ זה הובאו (בשינויי לשון קלים) בהגהות מרדכי (סי׳ צח-צט), ושם מובאת הגמ׳ כהמשך לדברים המובאים כאן ככותרת לסימן: ״...אותו הבן מותר לבוא בקהל אע״ג דכה״ג הוי ממזר בישראל דאמר שמואל...״.

ב בגמ׳ לפנינו: **ודומקיא.**

ג דהולד... ממזרות - לשון זו הוכנסה ברש״י שבדפוס לסוגריים עגולות לפי הגהות הב״ח והמהרש״ל (בחכמת שלמה), ואף מדברי תוס׳ (ד״ה קסבר) עולה שגרסו ברש״י שהולד כשר (אלא שהם עצמם חלקו וכתבו שגרסינן ממזר, עי״ש). אולם מדברי רבינו כאן מוכח שגרס ברש״י שהולד ממזר מחמת צד ישראל שבו, וכדברי רש״י עצמו בהסבר דעת רבינא בקידושין (סח, ב ד״ה לימא).

ד דעת רבינו כאן כדעת התוס׳ ביבמות (כג, א ד״ה קסבר), בבכורות (מז, א ד״ה ולא) ועוד, לפיה אם הולד ישראל קדושתו גורמת ממזרות, בעוד שאם הולד גוי כשיתגייר יהיה ישראל כשר. אולם הרמב״ן (על התורה, ויקרא כד, י) והרמב״ם (איסו״ב פט״ו, ג-ד) כתבו שהולד ישראל כשר ואינו צריך גרות, וכ״פ להלכה השו״ע (ד, יט).

וההיא דפרק יש בכור לנחלה (בכורות מז, א), **דאמר רב אדא בר אהבה, לויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים. דאיעבר ממאן, אילימא מכהן ולוי, מאי איריא לויה אפילו ישראלית נמי. אלא דאעבר מישראל, למשפחותם לבית אבותם כתיב. אמר רב פפא דאיעבר מגוי, ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד, שסובר** (מה, א) **גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר** ואינו מזוהם, [אלא][7] אפילו למאן דאמר **הולד** [פסול][8] **ממזר** והוי מזוהם, כדאמרינן (שבת קמה, ב) **מפני מה הגויים מזוהמים, לפי שהולד**[9] הולך אחרי[10] הגוי (הוי) [לוי][11] ממזר, (בכורות שם) **לוי פסול** מקרי. אם כן משמע שיותר הוי ממזר היכי דשדינן[12] ליה בתר הגוי. התם אין לפרש כך, חדא[13], שקשה דרש״י[14] אדרש״י[ה], ותו, דעל כרחין סוגיין משמע דאין ממזרות בגוי כדפרישית.

אלא התם הכי פירושו, לא מיבעיא למאן דאמר אין מזהמין דאינו הולך אחרי הגוי, והיינו מי שאומר הולד ממזר, דאם כן אחר[15] אמו שהיא לויה הולך. אלא אפילו למאן דאמר מזהמין (דאינו הולך) [שהולך][16] אחרי הגוי, דהיינו אותו שסובר הולד כשר, אפילו הכי פטור מחמש סלעים, דלוי פסול מקרי[ו].

ותו, דקיימא לן (כב, א) **דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואמר**[17] ריש פרק נושאין (צז, ב) דרב אחא בר יעקב אפילו באחין מן האם פליג ושרא להו למינסב נשי דהדדי[18], דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא הוו אחים מעולם.

ואף על גב דממזר מערוה הוא דהוי, דגויים[19] הוזהרו על העריות בפרק ארבע מיתות, אפילו הכי כשנתגייר לא הוה[20] ממזר, דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי[21]. ותו דאין ממזרות נוהג בגוים כדפרישית, אלא לישראל קדושתם גרמה[22] להם, כדכתיב (שמות יט, ו)

גוי[23] שבא על אמו והוליד ממנה ונתגייר אותו הבן, מותר לבא[24] בקהל, דאין ממזרות בגוים, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

ממלכת כהנים וגוי קדוש:

(תרח) אם ממזרים עתידים להטהר.

מאי הרפניא (יז, א), **אמר ר׳ זירא הר שהכל פונין לו**[א]. **במתניתא תנא כל שאינו מכיר משפחתו ושבטו נפנה**[1] **לשם. אמר רבא והיא עמוקה משאול, שנאמר** (הושע יג, יד) **מיד שאול אפדם ממות אגאלם, ואילו פסולי דידהו לית להו תקנתא. פירש רש״י** (ד״ה והיא עמוקה) והיא עמוקה ורעה לכבר זה יותר מגיהנם, דאילו יורדי גיהנם איכא תקנתא, דכתיב מיד שאול אפדם, ואילו פסולי דידהו לית להו[2] תקנתא. משמע שהממזרים אינם עתידים ליטהר, דאי עתידים ליטהר הרי יש להם תקנתא[3] לעתיד.

ולא נהירא לי לומר דאין להם תקנה בעולם הזה אבל לעתיד יש להם תקנה, דהא[3] דומיא דגיהנם קאמר,

7. [אלא]: **א ק** חסר 8. [פסול]: **א ק** חסר 9. לפי שהולד: **א ק** שלפי הולד 10. אחרי: **ק** אחר 11. (הוי) [לוי]: **א ק** הוי 12. דשדינן: **א ק** דשרינן 13. חדא: **א ק** דחדא 14. דרש״י: **א** כרש״י **ק** רש״י 15. אחר: **א ק** אחרי 16. (דאינו הולך) [שהולך]: **א ק** דאינו הולך 17. ואמר: **א** וא׳ **ק** ואמרינן 18. דהדדי: **א ק** דאהדדי 19. דגויים: **ק** וגויים 20. הוה: **א ק** הוי 21. דמי: **א** חסר 22. גרמה: **ק** גרמא 23. גוי: **ג** עובד כוכבים וכן בסמוך בהטיה 24. לבא: **ה** לבוא

1. נפנה: **א ק** נפנה פונה 2. לית להו: **א ק** חסר 3. דהא: **ק** דהא אמרינן

ה כוונת רבינו שדברי רש״י בבכורות (מז, א ד״ה ולא תימא) שהולד ישראל כשר סותרים לדבריו בקידושין (סח, ב ד״ה לימא) וביבמות (כג, א ד״ה לימא) לפיהם אם הולד ישראל הרי הוא ממזר. אמנם גם ללא דברי רש״י בבכורות כבר הקשה המהרש״א בקידושין (עה, ב) מדברי רש״י בקידושין (עו, א ד״ה ופרכינן) שעולה מהם שעבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואינו צריך שחרור. ומעי״ז דייק השער המלך (איסו״ב פט״ו, ג) מרש״י בקידושין (ע, ב ד״ה כל דאמר) וביאר דעת רש״י באריכות.

ו וכ״כ תוס׳ בכורות (מז, א ד״ה ולא) אלא שכבר הקשה הגרנ״ט (יבמות סי׳ יא) שעדיין צ״ע מדוע נימקה הגמרא את הפטור מפדיון בכך ש״לוי פסול מקרי״, ולא כתבה בפשטות שפטור משום שכל עוד לא התגייר הולד הוא נחשב לגוי. ועוד הקשה שמשמע מהגמ׳ שגוי שבא על ישראלית בנה חייב בפדיון. ועי״ש הסברו לשיטת התוס׳.

א לפנינו בגמ׳: **בו**.

ב בגמ׳ קידושין (עב, ב) מובאת ברייתא: ״ממזירי ונתיני - טהורים לעתיד לבא, דברי ר׳ יוסי, ר׳ מאיר אומר: אין טהורים״. ונחלקו הראשונים בביאור מחלוקתם. לדעת הרמב״ן והרשב״א (קידושין עב, ב) המחלוקת היא בממזרים ידועים, שיתירו אותם לר׳ יוסי בהוראת שעה. ולשיטה זו ממזרים שאינם ידועים מותרים כבר בזמן הזה, כיוון שמשפחה שנטמעה נטמעה. אולם הריטב״א (שם), הרא״ש (קידושין פ״ד סי׳ א) והר״ן (ל, ב ברי״ף) כתבו שהמחלוקת היא דווקא בנוגע לממזרים שאינם ידועים לנו, וממזרים ידועים לא יותרו. ומדברי רבינו כאן, שלא חילק בין ממזרים ודאי לממזרים בספק, משמע שלדעתו מחלוקת התנאים היא גם בודאי ממזרים, וקושיתו שמכאן משמע שאינם נטהרים.

והעולים מגיהנם זה דומה ללעתיד[3]. הלכך דעתי נוטה שרבא סובר דממזרים אינם טהורים לעתיד לבא, וליתא להא דאמר שמואל (קידושין עב, ב) הלכה כר׳ יוסי **שממזרים טהורים לעתיד לבא.**

ונפקא[4] מינה שיש להתרחק ממשפחות[5] שאינם ידועות. כדפירש רבינו יצחק ב״ר שמואל זצ״ל, דקשיא ליה התם הלכתא למשיחא. ופירש דנפקא[6] מינה[7] הואיל והלכה כר׳ יוסי שאין צריך להתרחק מן המשפחות שאינם ידועות, הואיל שטהורים לעתיד לבא[ד][8].

ולדידי הואיל דסבירא לי דרבא פליג אדשמואל[ה] דפרק עשרה יוחסין וסבר כר׳ מאיר דאין טהורין לעתיד לבא[9], צריך להתרחק ממשפחות שאינם ידועות[ו]:

אומר[10] ר״י זצ״ל[11] שאין[12] צריך להתרחק ממשפחות שאינן ידועות. [13]ולאבא מרי נראה שצריך להתרחק ממשפחות שאינן ידועות[13].

(תרט) יבמתו שמתה מותר באחותה ואסור באמה. ויבמה שנפלה לפני שני אחין וקידש אחד מהן את אחותה, אומרים[1] לו למקדש המתן עד שאחיך יחלוץ או יכנוס[2], ואז יכנוס המקדש את אשתו. אם כנס המקדש אין אומרים לו המתן מלבעול.

תנן בהחולץ (מט, א) **יבמתו שמתה מותר באחותה, חלץ לה ומתה מותר באחותה, נשאת לאחר ומתה מותר באחותה.** ובפרק כיצד (יז, ב) **אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה [מותר באמה. ורב יהודה אמר שומרת יבם שמתה][3] מותר באחותה, אבל באמה לא.** ופסק רבינו יצחק אלפס זצ״ל (ד, א) דהלכה כרב יהודה. ואמר לקמן (יח, א) **אמר ליה אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל היא, דתנן** (מא, א) **שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה, משום ר׳ יהודה בן בתירא אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך[8] מעשה. ואמר שמואל הלכה כר׳ יהודה בן בתירא.** ופירש ר״ח זצ״ל ואף על גב דאיסורא היא וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי, בהא הלכתא כשמואל דמחמיר ואמר יש זיקה[ב] ואפילו בתרי אחי. דהא רב כאמוראי קיימא ודחו מדחו[4] ליה ומוקמינן לה כשמואל, הלכך הלכתא כשמואל, עכ״ל.

והלכך השתא דקיימא לן יש זיקה, הא דקתני[5] גבי אשת אחיו שלא היה בעולמו (יז, א) **עשה בה מאמר ומת, שניה[6] חולצת ולא מתייבמת,** איתא לדרבא דאוקמה למתניתין[7] (יח, א) **דאף על גב דלא עבד בה מאמר, שניה מחלץ חלצה יבומי לא[8] מיבמה,** דהוי לה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה.

והא דאמרינן[9] לו (מא, א) **המתן עד שיעשה אחיך מעשה,** פירש מורי רבינו יהודה ב״ר[10] יצחק זצ״ל,

1. אומרים: **א** אומ׳ **ק** אומר 2. יכנוס: **א** ייבם **ק** יבם 3. [מותר באמה... יבם שמתה]: **א ק** חסר 4. מדחו: **א ק** מדחינן 5. דקתני: **א** דקתני תני 6. ומת שניה: **א ק** חסר 7. דאוקמ׳ למתני׳: **ק** דאוקמיה למתניתין 8. לא: **א ק** ולא 9. דאמרינן: **א ק** רבנן אמרין 10. ב״ר: **ק** בר

4. ונפקא: **א** ונפק 5. ממשפחו׳: **א ק** ממשפחותיו 6. דנפקא: **א** דנפק 7. מינה: **ק** מיניה 8. לבא: **ד** חסר 9. לע״ל: **א ק** לעתיד 10. אומר: **ג** אמר 11. זצ״ל: **ט נ** חסר 12. שאין: **ה** חסר 13. ולאבא מרי... שאינן ידועות: **ה ג** חסר

ג ידועה מחלוקת הרמב״ם והראב״ד (בפ״ח מהל׳ תשובה) האם עיקר שכרם של צדיקים ודינם של רשעים הוא בעולם הבא או לעתיד לבוא. ויעויין בריטב״א (ר״ה טז, ב) וברמב״ן (בשער הגמול) שכתבו שהרשעים היורדים לגיהנום ״אינן כלין ואין נשמתן נשרפת לגמרי, שהרי עתידים לעמוד בדין ביום הדין הגדול, אלא שלאחר שנים עשר חודש גיהנום פולטן״. ומובן שדבריהם (שנאמרו בשיטת הראב״ד) אינם עולים בקנה אחד עם מש״כ כאן רבינו שהגיהנום והעולים ממנו הם לעתיד לבוא. ואולי אפשר לומר שרבינו סובר כרמב״ם בפיהמ״ש בהקדמה לפרק חלק (ד״ה ועתה אחל לדבר) שגיהנום הוא עונש שיענשו בו הרשעים לעתיד לבוא. וניתן למצוא סמך לדבר מדברי רבינו באלפא ביתא שלו (אות צ): ״בעולם הבא להינצל מן הפורענות ומן השחיתות ומן יקידות אש של גהינום העתידה ללהט את הרשעים ליום הדין הגדול״, שנראה מדבריו שהכוונה לעתיד לבוא שהרי נקט לשון עתיד, ואף שכינהו עולם הבא, נראה שכך קורא הוא לעולם התחיה, וכמ״ש הכסף משנה (הל׳ תשובה פ״ח, ב).

ד וכ״כ תוס׳ (סנהדרין נא, ב ד״ה הלכתא; זבחים מה, א ד״ה הלכתא), תוס׳ הרא״ש (קידושין עב, ב ד״ה דאמר; יומא יג, א ד״ה הלכתא) ועוד ראשונים. אבל הרמב״ן (קידושין עא, א) כתב שמשפחה שנטמעה מותרת לדברי הכל, ומחלוקת ר״מ ורבי יוסי היא לעתיד לבוא בודאי ממזרים.

ה הב״ח (קונטרס אחרון לסי׳ ב באה״ע) חלק על רבינו, וכתב ששמואל התיר משפחות שיצא עליהן קול שנתערב בהן פסול, אבל מודה שמואל לרבא, שמשפחה שודאי נתערב בה פסול או ספק פסול אסורה.

ו דעת רבינו יחידאית, אבל הרמב״ם (מלכים פי״ב, ג), הטור (סי׳ ב) והרמ״א (שם, ה) פסקו שמשפחה שנטמעה נטמעה.

א בגמ׳ שם: **אחיך הגדול.**

ב וכ״פ להלכה הרמב״ם (יבו״ח פ״א, יג), הטושו״ע (קנט, ה) ושאר פוסקים.

דוקא קידש, אבל כנס[11] מלבעול[2], דכיון שכנסה לחופה אלימי נישואין להפקיע, אבל קידושין לא מפקעי זיקה[ד] כיון שלא גמר הנישואין. והכי מוכח[12] מתניתין דהחולץ (שם) דקתני **חלצו לה אחין או כנסו[ה] יכנוס את אשתו**, אלמא שהכניסה מפקעת זיקה[ו]. ואף על גב דלא דמי, דההיא כניסה של היתר אבל הכא כניסה של איסור שכנס אין אומרים לו המתן

שומרת יבם שמתה מותר[15] באחותה ואסור באמה.

ויבמה שנפלה לפני שני אחין וקידש אחד מהן את אחותה, אומרים לו למקדש[16] המתן עד שאחיך יחלוץ או ייבם, ואז יכנוס המקדש את אשתו. ואם כנס המקדש[17] אין אומרים לו המתן מלבעול.

וכיון דקיימא לן יש זיקה[18] אפילו[19] בתרי אחי, הלכך[20] צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה חולצת ולא מתייבמת.

אחות זקוקתו, מכל מקום[13] מסתבר כדברי הרב שאם כנס שאין אומרים לו המתן מלבעול. וכן מוכח[14] שמעתתא לקמן (יח, ב) דאמר קסבר ר׳ שמעון זיקה ככנוסה דמיא, ופקעה לה זיקה מנולד קודם שייבם[ז]:

(תרי) יבמה שנפלה לפני שני אחין וקדש אחד מהן את אחותה, אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה. חלץ לה אחיו או כנס[1], יכנוס את אשתו. מתה היבמה, יכנוס את אשתו. מת היבם, מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה. מתה אשתו מותר ביבמתו.

כתוב בספר המקצועות[ח], גירסת הירושלמי[2] (פי״ג ה״ז עד, א) [2]**אמר ר׳ יוחנן דברי רבן גמליאל המקדש אחות יבמתו, נפטרה יבמתו מן החליצה ומן הייבום**[2]. בין שקידשה בחיי אחיו[3] בין שקידשה לאחר

11. כנס: **ק** כונס 12. מוכח: **ק** מוכחא 13. מ״מ: **א ק** וכל מקום 14. מוכח: **ק** מוכחא 15. מותר: **ה** מותרת 16. למקדש: **ה** חסר 17. המקדש: **נ** המקדש את אשתו 18. זיקה: **ג ה** זיקא **נ** זיק׳ 19. אפי׳: **ה** ואפי׳ 20. הלכך: **ה** הילכת׳

1. חלץ לה אחיו או כנס: **ק** חלצו לה אחין או כנסו
2. הירושלמי: **א ק** ירושלמי 3. אחיו: **א ק** אביו

ג וכ״כ תוס׳ (יח, ב ד״ה שומרת) בשם ר״י והרא״ש (פ״ד סי׳ נג) והובאו הדברים גם בטור ובשו״ע (שם). אולם המהר״ם מרוטנבורג (בתוספותיו יח, ב), והריטב״א בשם רבותיו חלקו וכתבו שאין לחלק בין קידושין לנשואין, וכשם שקידושין לא מפקיעים את הזיקה כך גם נשואין.

ד בטעם החילוק בין קידושין לנשואין כתבו תוס׳ (ד״ה שומרת) שבשעת נשואין נראה כנושא אחות זקוקתו (ומשמע מדבריהם שבביאה שנעשית בצנעה לא גזרו). אבל הריטב״א (ומעי״ז ברמב״ן) כתב: ״יש זיקה הרי היא כמקודשת אצלו וכשיקדש אחותה לא תוציא מקודשת למקודשת. אבל לנשואה שהיא כנוסה אצלו אינו בדין שתוציא המקודשת לזו מביתה אחר שנכנסה לביתו״. ונראה שדברי רבינו: ״כיון שלא גמר הנשואין״ נוטים לשיטה זו.

ה במשנה לפנינו: **חלץ לה אחיו או כנסה.**

ו גם הריטב״א הביא סיוע לדברי ר״י מהפקעת הזיקה ע״י יבום האח, והדברים תמוהים שהרי על היבום ניתן לומר מסברא שהפקיע את זיקת שאר האחים למפרע, שהרי התברר שהיא אשתו של אח זה ולא של אחר, משא״כ בהפיכת הזקוקה לערווה מאן לימא לן שהופקעה הזיקה למפרע ויכול לשאת את אחותה. ונראה שלזה רומזים דברי רבינו שיש לחלק בין כנס בהיתר לכנס באיסור, ועיין באמרי משה (סי׳ ז, ל) ביאור לדברי רבינו וצ״ע [ואולי אפשר ליישב את דברי רבינו עפ״י דבריו של הערוך לנר שדייק מדברי התוס׳ (ב, ב ד״ה בתו; צז, א ד״ה עריות) שאיסור אשה ובתה נגרם על ידי הנשואין ולא מהקידושין (וכ״כ גם בשער המלך הל׳ אישות מחופת חתנים, ה). וסובר אם כן רבינו, כיוון שהזיקה היא האוסרת היבם בקרובותיה בהכרח שזקוקה כנשואה, ומסתבר לכן שדווקא נשואין של היבמה לאח או של קרובתה ליבם יוכלו להפקיע את הזיקה].

ז ההוכחה מנולד ואח״כ ייבם אינה ברורה, שהרי מה שמפקיע את הזיקה מהאח הנולד ומונע ממנה לחול הוא הזיקה לאח החי, שהיבמה נחשבת ככנוסה לו. וא״כ מהיכן נלמד שגם כשקידש אחד האחים את קרובת היבמה תפקע הזיקה. וע׳ באמרי משה (סי׳ ח, י) שביאר שהזיקה הופכת את היבמה לאשת האח החי וחל עליה דין ערוות אשת אח לגבי הנולד, ולכן לא חל עליה דין אשת אחיו שלא היה בעולמו. וממילא הוכיח רבינו, שכשם שדין ערווה הפקיע את זיקת אלמנת אחיו שלא היה בעולמו, כך יפקיע דין ערווה גם זיקה רגילה.

א המקובל שס׳ המקצועות נכתב על ידי רבינו חננאל הידוע.

ב אר״י דברי... הייבום: לשון זו מצויה גם בירושלמי שלפנינו, אולם ביחס להמשך הדברים יש מקום לדון האם זו לשון ס׳ המקצועות בהסבר הירושלמי, או שזו גרסתו בהמשך דברי הירושלמי. הלשון בשלמותה מובאת בפסקי המהר״ח, והדעת נוטה שזה המשך לשון הירושלמי לגירסת ס׳ המקצועות. הלכה מקבילה מובאת בבבלי (קט, ב) בשם רב: ״המקדש אחות יבמתו נפטרה יבמה והלכה לה״. נראה שרבינו הביא את הדברים דווקא מס׳ המקצועות כדי להוכיח שהם להלכה. סיבה נוספת לאי הבאת דברי רב בבבלי, שניתן לומר שדבריו מבוססים על שיטתו שאין זיקה, וכבר כתב רבינו בסי׳ הקודם שלהלכה יש זיקה. לכן הובאו דברי ר׳ יוחנן בירושלמי, הסובר בבבלי (כז, ב) שיש זיקה. ועיין בהערה הבאה.

מותו[ג], ומותרת לכהן, ואם יש לו אח אחר אינה פטורה מן החליצה ומן היבום, ע״כ.

בפרק החולץ (מא, א) אמר[4] על הא מתניתין, **איבעיא להו מתה אשתו מהו ביבמתו. רב ור׳ חנינא דאמרי תרווייהו, מתה אשתו מותר ביבמתו. שמואל ורב אסי דאמרי תרווייהו, מתה אשתו[5] אסור[6] ביבמתו.** פסק רבינו יצחק אלפס[7] (יג, ב) כרב ור׳ חנינא דאמרי תרווייהו מתה אשתו מותר ביבמתו. ופר״ח וקיימא לן כרב[ד], חדא, דהלכתא כרב באיסורי. ועוד הא ר׳ יוחנן קאי כוותיה, דגרסינן (כז, ב) **וכן אמר ר׳ יוחנן מתה שנייה מותר בראשונה, דהואי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתר הראשון[ה], והיינו טעמא דרב.**

מתה היבמה יכנוס את אשתו[ו]. מת היבם מוציא את אשתו[10] בגט, ואשת אחיו[11] בחליצה. מתה אשתו[12] מותר ביבמתו. כתוב[13] בספר המקצועות[ח] גירסת ירושלמי אמר ר׳ יוחנן דברי רבן גמליאל המקדש אחות יבמתו, נפטרה יבמתו מן החליצה ומן היבום, [14]בין שקידשה[15] בחיי אחיו[16] בין שקידשה[17] אחר מותו, ומותרת[18] לכהן. ואם יש לו אח אחר, אינה פטורה מן החליצה ומן היבום[14].

ירושלמי (פ״ד ה״י) **אמר ר׳ יוחנן זו דברי ר׳ אליעזר[ו], אבל חכמים אומרים מתה יבמתו מותר באשתו, מתה אשתו מותר ביבמתו. [אמר ר׳ יוחנן דברי חכמים][8] כל דבר הבא מחמת [הגורם, בטל][9] הגורם בטל האיסור, ודברי ר׳ אליעזר אף על פי שבטל הגורם האיסור במקומו:**

(תריא) אדם שבעל שפחה וילדה נחלקו הגאונים במשפט הולד.

תנן (כב, א) **מי שיש לו בן מכל מקום, פוטר את אשת אביו מן היבום, וחייב על מכתו ועל קללתו, ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן[1] מן השפחה ומן הנכרית.** פירש ר״ח בשם רב נטרונאי גאון[8] זצ״ל, הא דתנן (קידושין סו, ב) **כל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין, הולד כמוה. ואיזו זו, זו ולד[2] שפחה ונכרית.** הני מילי[3] בשפחה של אחרים, דומיא דנכרית שאין לו קנין בה, אבל הבא על שפחה דידיה וילדה הימנו, אף על גב דלא נקיטא[4] גט חירות בתו היא, דהא אמור רבנן (קז, א) **אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ואם בא[5] עליה חייב משום בתו, עכ״ל.**

וזה לשון רבינו יצחק[6] אלפס (ה, א), **הא דתנן ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן[7] מן השפחה ומן הנכרית, אמרי רבוואתא[8] הני מילי שפחה דאחרים דומיא דנכרית דלית ליה קנין בגוה[9], אבל שפחה דידיה לא, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ואיתמר משמיה**

1. בן: **א ק** חסר 2. ולד: **א** זו ולד 3. ה״מ: **א** פרח׳ הני מילי 4. נקיטא: **ק** נקיטין 5. ואם בא: **א ק** והבא 6. יצחק: **ק** חסר 7. בן: **א ק** חסר 8. רבוואתא: **א** רבואתא **ק** רבותיי 9. בגוה: **א ק** בגויה

4. אמר: **א** א׳ 5. אשתו: **א ק** חסר 6. אסור: **א** אסור שבועות שת׳ 7. אלפס: **ק** אלפס זצ״ל 8. [אר״י דברי חכמים]: **א ק** חסר 9. [הגורם בטל]: **א ק** חסר 10. אשתו: **ט** חסר 11. אחיו: **ה** חסר 12. אשתו: **ט** חסר 13. כתוב: **ה** כת׳ 14. בין שקידשה... ומן היבום: **ה** חסר 15. שקידשה: **נ** שקידש 16. אחיו: **ט** אביו 17. שקידשה: **ט נ** שקידש 18. ומותרת: **נ** ומותר

ג מדברי רבינו, וכן מפסקי מהר״ח או״ז, שמהם משמע שבקדושי אחותה נפטרה היבמה (ע׳ בהערה הקודמת), עולה תמיהה רבה. שהרי דברי ר׳ יוחנן אלו מבוססים על דברי רבן גמליאל במשנה (קט, א) שכשתגדיל הקטנה ״תצא הלזו משום אחות אשה״, וכבר ביארה הגמ׳ (יח, א) שלרבן גמליאל אין זיקה, ודלא כמסקנת רבינו בסי׳ הקודם ושאר הראשונים שיש זיקה. ואף שהראבי״ה בתשובותיו (סו״ס תתקמ) כתב שדעת רבן גמליאל בספר המקצועות נוגעת לדיני מאון, ומשם למד שיכולה למאן גם אם גדלה כל עוד לא נבעלה. אולם מדברי רבינו עולה שגם פטור היבמה הוא להלכה, וא״כ זהו חידוש בדין זיקה. וצ״ל שרבינו סובר כמהר״ם מרוטנברוג בתוספותיו (יח, ב ד״ה ואם) שביאר שלדעת רבן גמליאל יש זיקה. וכתב בביאור הגמ׳: ״כיון דהמתינה עד שיהיו הנשואין דאורייתא, אין כח בזיקה. והיינו פירוש דאין זיקה, דאתו נשואין דאורייתא ומבטלי זיקה דרבנן״. **ד** וכ״פ הרמב״ם (יבו״ח פ״ז, ח) והטושו״ע (קנט, ז). ויש להעיר שהרשב״א (מא, א) דן האם ״חזרה להיתרה הראשון״ נאמר גם כשאין אחים נוספים שחייבים ליבם.

ה הרא״ש (פ״ד סי׳ כג) דחה ראיה זו וכתב, שאומנם כשנאסרה היבמה משום זיקה יכולה לחזור להיתרה הראשון, אבל מאן לימא לן שגם כשנאסרה מדאורייתא משום אחות אשה סובר ר׳ יוחנן שחוזרת להיתרה הראשון.

ו בירושלמי שלפנינו: ״רבי לעזר״, ובבבלי (מא, א; כח, א; קט, א): ״רבי אלעזר״. וכגרסת רבינו: ״רבי אליעזר״ כ״ה במשנה בעדויות (פ״ה, ה), ובגמ׳ בכתובות (עג, ב), וכך הגיה הב״ח (יבמות כח, א). אומנם הרש״ש ביבמות (כו, א) הוכיח מהמשנה בעדויות (הנ״ל) שצל״ג: ״רבי אלעזר״.

ז הלכה זו היא המשך ישיר של ההלכה בסימן הקודם העוסקת בקידש אחד האחין את אחותה של היבמה, ולכן לא מצא צורך לכתוב שעוסק בענין זה.

ח ר׳ לעיל הע׳ ב.

א דעת ר״ח, רב נטרונאי ודעת הרי״ף בענין הבועל את שפחתו הובאה לעיל סי׳ תקצה, ועיין במש״כ שם הע׳ יד.

דרב נטרונאי הכי, [הא][10] דתנן וכל מי שאין לה עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמוה, ואיזו[11] זו, זו ולד[12] שפחה ונכרית, הני מילי שפחה דאחרים דומיא דנכרית, אבל בא על שפחה דידיה וילדה ממנו בת, אף על גב דלא נקיטא גט חירות מיניה בתו היא, דאמור רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ואם בא עליה חייב משום בתו, ואם בא עליה בנו חייב משום אחותו. וחזינן לגאון אחר דמספקא ליה מלתא[ב], ומתוך דבריו נקיטינן בהא מלתא [לחומרא לגבי איסורא, דהיכא דאית ליה אתתא ומית ולית ליה זרעא אלא האי דאוליד מן השפחה, נקיטינן][13] לחומרא וחולצת ולא מתייבמת[ג]. ולענין ממונא נקיטינן לקולא, ולא ירית [ד]לה[14] אלא איהו גופיה ולא מזבני לה[ד][15] [יורשין]. ואי בעי למנסיב בת ישראל מצרכי לה גט שחרור, ואי קדיש קמי גט שחרור מצרכי לה גיטא[16] מיניה, ואי בעי למנסב שפחה לא שבקינן ליה, עכ״ל.

וכדברי רב נטרונאי גאון מוכח פרק השולח בגיטין (לט, ב) **דאמר ר׳ זירא אמר ר׳ חנינא אמר רב אסי אמר רבי[17] עבד שנשא אשה בפני רבו יצא לחירות. פירוש** (רש״י מ, א ד״ה יצא לחירות) לאי לאו דאתכריה לא הוה אכיקה **למעבד איסורא.** (מ, א) **אמר ליה ר׳ יוחנן כל כך יש בידך, ואני שונה הכותב שטר אירוסין לשפחתו ר׳ מאיר אומר מקודשת, וחכמים אומרים אינה מקודשת. כדאמר רבה[18] בר שילא[19] כשרבו הניח לו תפילין, הכא נמי כשרבו השיא לו אשה. פירוש** (רש״י ד״ה השיאו אשה) לאי לאו דאתכריה לא [הוה][20] מיעבד ליה איסורא על ידיה. **ופריך מי איכא מידי דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא ואיהו עביד[21] ליה איסורא. פירוש דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא להשיאו בת חורין אם לא ששיחררו, ואיהו מעבד ליה איסורא שנושא שפחה. אמר רב נחמן בר יצחק דאמר לה צאי בו והתקדשי בו. ר׳ מאיר סבר יש בלשון זה לשון שחרור, ורבנן סברי אין[22] בלשון זה לשון[23] שחרור. פירש רש״י** (ד״ה צאי בו) אי לאמר לה התקדשי בו גרידא[24] ולאי אתכרה מעיקרא[ה], אכל השתא לאמר לה צאי בו והתקדשי בו וזה יהיה לך שחרור ושטר אירוסין, גלי מלתא דלא אתכרה [אלא][25] בהאי. **ר׳ מאיר סבר יש בלשון הוי[26] מקודשתי לי לשון שחרור,** דהכי קאמר הוי ראויה להתקדש לי בו והתקדשי בו. **הא למדת דהיכא שאמר לשפחתו התקדשי לי הויא מקודשת דודאי שחררה, אף על גב דליכא עידי שחרור קמן, ואף על גב דליכא איסורא ועבירה במה שמקדש, אמרינן ודאי אם לא ששיחררה לא היה מקדש אותה, כל שכן היכא שבא עליה דאיכא איסורא ועבירה שיש לומר חזקה אין אדם עושה בעילתו[27] בעילת זנות, אם לא ששיחררה לא היה בא עליה[ז].**

ונראה בעיני אני המחבר, דאפילו הוא אומר לא שחררתי אותה ובעילת זנות בעלתי לא מהימן. חדא[28], דאין אדם משים עצמו רשע, כההיא דפרק קמא דסנהדרין (ט, ב) **דאמר רב יוסף פלוני רבעני לאונסי,**

10. [הא]: **א ק** חסר 11. ואיזו: **ק** ואיזה 12. זו ולד: **ד** ולד 13. [לחומרא לגבי... השפחה נקיטינן]: **א ק** חסר 14. לה: **ד** ליה 15. לה: **א ד** ליה 16. גיטא: **א ק** גיטא שיחרור 17. א״ר: **ק** אמר רב 18. רבה: **ק** רבא 19. שילא: **א** שילה 20. [הוה]: **א ק** חסר 21. עביד: **א** עבד 22. אין: **א** יש 23. לשון: **ק** חסר 24. בו גרידא: **א** לו גרירא **ק** לו גרידא 25. שחררה [אלא]: **א ק** שחרריה 26. הוי: **ד** [הרי את] ר׳ ביאורים 27. בעילתו: **א** חסר 28. חדא: **א ד** דחדא

ב מחלוקת הגאונים הובאה גם בראב״ש (פ״ב סי׳ ג), ובהרחבה באוצר הגאונים (עמ׳ 38 ואילך).

ג מלבד שתי הדעות המוזכרות כאן הביא הטור (יו״ד רסז, סס״ט) את דעת הרמ״ה, לפיה גם אם יוצאת השפחה לחרות עדיין צריכה גט שחרור, משום שלעניין איסור לא סומכים על אומדן הדעת ששחררה. ובשו״ע (שם) הביא את שלושת הדעות.

ד לה... מזבני לה - ברי״ף לפנינו: ״ליה אבל איהו גופיה לא מזבניה ליה״.

ה אבל הרמב״ם (עבדים פ״ו, ח) כתב: ״הכותב שטר ארוסין לשפחתו אע״פ שאמר לה צאי בו והתקדשי בו אין בלשון הזה לשון שחרור ואינה מקודשת ולא משוחררת״, ומשמע מדבריו שאם לא אמר צאי בו ודאי שאינה משוחררת, ובניגוד לדעת רש״י. ובמרכבת המשנה (גירושין פ״י, יט) ביאר שהרמב״ם גרס בגמ׳ בעניין עבד שנשא בת חורין בפני רבו: ״כופין את רבו וכותב לו גט שחרור״ (כגירסת הספרים במסורת הש״ס שם), והכוונה שלא חוששים לשחרור, וכל עוד לא ניתן גט לא נפקעת העבדות. ושאלה הגמ׳: ״ומי איכא מידי״, מדוע לא נכפה לדעת חכמים בברייתא את האדון לכתוב גט שחרור (וענתה הגמ׳ שאה״נ כשקדשה סתם נכפה וצריכה גט, אלא שנחלקו במקרה שאמר צאי בו, שבמקרה זה לר׳ מאיר א״צ גט שחרור). ולאור הדברים מובן פסק הרמב״ם (גירושין פ״י, יט) בבא על שפחתו שאין לחוש כלל לשמא שחררה, כי אין אומרים כאן ״א״א עושה בעילתו בעילת זנות״.

ו ר׳ שנו״ס. **ב ד** תיקן ל״הרי את״ ולא ציין כלל לשון ״הוי״ שבכתה״י **א, ק**. ונראה שאין הכרח לתקן הלשון, שהרי לשון הקידושין כאן בגמ׳: ״צאי בו והתקדשי בו״, ואותה מפרש כאן רש״י, ולשון ״הוי״ משמעותה קרובה ללשון ״הרי את״.

ז אבל הרשב״א בשו״ת (ח״א סי׳ אלף קפג) כתב שביאה שונה מקידושין משום שמא תקפו יצרו. וע״ע בקרבן נתנאל (על הרא״ש פ״ב סי׳ ג, ד) שכתב שלשיטת הרמב״ם (אישות פ״א, ד) שהבא על הפנויה לוקה משום קדשה, אין לו חזקת כשרות לומר דלא עביד איסורא.

הוא ואחר מצטרפין להורגו. לרצוני, רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד[29]**. רבה אמר אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע. מעתה הכי נמי** הואיל ואמור רבנן חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והוא משים עצמו רשע לומר שבעל בעילת זנות, לאו כל כמיניה[30] לשוויה נפשיה רשיעא, אלא ודאי שחררה מעיקרא.

ועוד, הואיל שהכריעו חכמים דעתו, לכן אינו נאמן לומר בענין אחר[ח], כדאשכחן בכמה דוכתי[31]. פרק קמא דפסחים (ד, ב) **אבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק מהו, מי הוה**[32] **כמקח טעות או לא. תא שמע דאמר אביי לא מבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקי [דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בגופיה, אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקי]**[33] **דניחא ליה לאינש לקיומיה מצוה בממוניה.** הרי התם אף על גב דשוכר קאמר אדעתא דהכי לא שכרתי[34] והוי מקח טעות, אף על פי כן לא סמכינן אדבוריה, אלא אדעת חכמים כמו שהכריעו חכמים את דעתו.

ואמר בשמעתא קמייתא דמנחות (ג, ב) **אמר ליה רב אחא בריה דרבא**[35] **לרב**[36] **אשי אי חריבה לשם בלולה מאי**[ט] **אמר ר׳ שמעון, אמר ליה לשם בילה**[37]**בעלמא** וכו׳. ועתה נשייליה לכהן אי לשם מנחה בלולה קאמר, אי לשם בילה בעלמא קאמר[37]. אלא חכמים הכריעו את דעתו דלשם בילה בעלמא קאמר, ואפילו קאמר כהן לשם מנחה בלולה קמצתי[38] אין בדבריו כלום, אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. מיהו[39] איכא למדחי כגון דקאמר כהן נתכוונתי כמו שמשמע לשון בני אדם, כמו שפירש שם רבינו יצחק׳ כי היכי דלא ליפשוט מינה דמחשבת קדשים במחשבה בעלמא[י] בלא דבור.

אבל יש לי להביא ראיה[40], דתנן בפרק הקומץ זוטא (מנחות טז, א) **פיגל**[41] **בקומץ ולא בלבונה, בלבונה ולא בקומץ, ר׳ מאיר אומר פיגול וחייבין עליו כרת, וחכמים אומרים עד שיפגל בכל המתיר**[42]. ואמרינן בגמרא **אמר רב מחלוקת שנתן את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה, אבל נתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה דברי הכל פיגול**[43]**, שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. ושמואל אמר עדיין הוא**[44] **מחלוקת. [יב]וכן אמר ר׳ יוחנן עדיין הוא**[45] **מחלוקת[יב]**. אלמא דפליגי בהא היכא שנתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה, אי על מחשבה[46] ראשונה נתן את הלבונה אי לאו. ונשייליה, אלא ודאי לא סמכינן אדבוריה, אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו.

ואמר[47] נמי ריש פרק קמא דזבחים (ב, ב) **הא לשם פסח וסתמא כשר, אלמא סתמא כלשמו**[48] **דמי. ודחינן דילמא שאני התם דאמר דכל**[49] **העושה על דעת**

29. רשע עד: **א ק** ידך עם רשע אל תשת רשע עד 30. כמיני׳: **א ק** במיניה 31. דוכתי: **א** דוכתי׳ **ד** דוכתין 32. הוה: **א ק** הוי 33. [דניחא ליה... אגרא ובדקי]: **א ק** חסר 34. שכרתי: **א ק** השכרתי 35. דרבא: **א ק** דרב 36. לרב: **ק** חסר 37. בעלמא וכו׳... בעלמא קאמר: **א** בעלמ׳ קא׳ 38. קמצתי: **א ק** קאמרו 39. מיהו: **א** מיהו היא **ק** מיהו הא 40. ראי׳: **א ק** חסר 41. פיגל: **ק** פיגול 42. המתיר: **ק** המותר 43. פיגול: **א** פיגל 44. הוא: **ק** היא 45. הוא: **א ק** היא 46. מחשבה: **א ק** חסר 47. ואמ׳: **א** וא׳ **ק** ואמר 48. כלשמו: **ק** כלשמן 49. דאמר דכל: **א** דא׳ דכל **ד** דכל

ח הדברים מוקשים, שהרי אפילו בזכות גמורה שאמדו חכמים את דעתו שרוצה לזכות, אם מיחה מיד כששמע אינו זוכה. וכך מבואר בגמ׳ ב״ב (קלח, א) בענין מתנה, ובכתובות (יא, א) בענין גר קטן (ואף שמהגמ׳ בגיטין (מ, א) שהביא רבינו לעיל משמע שהאדון לא נאמן לומר שלא שיחרר את עבדו, לכאורה שם הוא מדין נוגע). ניתן לבאר דעת רבינו בב׳ דרכים: 1) עפ״י דברי המחנה אפרים (זכיה ומתנה סי׳ ו) שחילק בין מקרה של זכיה גמורה שאין בה שום חובה, שבו לא נאמן לומר לא ניחא לי, למקרה שבו איכא גם צד חובה (כגון במתנה או גרות), שם יכול למחות. וממילא, כיון שהיה מקום לדמות את הכרעת חכמים בבא על שפחתו להכרעתם במקרה של זכיה וכשאיכא צד חובה, קמ״ל רבינו שאינו נאמן כאן לומר שכוונתו הייתה אחרת מפרשנות חכמים למעשיו. 2) עפ״י תוס׳ בגיטין (לב, א ד״ה מהו) שדנו בבעל שרץ אחר שליח הגט, ולדעתם היה מקום לומר שגם לאחר שניתן הגט לאשה יוכל הבעל לומר שהיה בכוונתו לבטלו (הדברים מבוססים על הגמ׳ בקידושין (מט, ב) שהמוכר נכסים ואומר בשעת הקנין שמוכרם משום שעולה לא״י, יכול לחזור בו אם לבסוף לא עלה). ומ״מ ״עשאום חכמים כדברים שבלב״, ואינו יכול לחזור בו. וחידש רבינו שתקנת חכמים זו אינה קיימת רק בגיטין, אלא בכל מקום שאמדו חכמים דעתו.

ט לפנינו: **אמאי**, וע׳ רש״י (שם ד״ה אמאי).

י ר׳ הערה הבאה.

יא נראה שצריך להיות: ״דאין מחשבת קדשים במחשבה בעלמא״ וכו׳. דברי ר״י הובאו בתוס׳ הר״ש משאנץ לפסחים (סג, א ד״ה לר׳ מאיר). הוא רצה שם להוכיח מהגמ׳ במנחות, שמחשבת פגול וכל מחשבת פסול בקדשים היא דווקא בדיבור, דאל״כ הרי יודע הכהן לשם מה חישב. ודחה שמחשבתו הייתה שכמו שמשמע מהדיבור כן יהיה.

יב וכן... מחלוקת: לפנינו בגמ׳ ליתא.

ראשונה הוא עושה״. ואף על גב דכהן קאמר לא נתכוונתי לדעת ראשונה אלא סתמא שחטתי, אפילו הכי אמרינן על דעת ראשונה שחט, ולא סמכינן[50] אדבוריה.

ותנן בשבת (צ, ב) **המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת, חייב עליו בכל שהוא**. ופרכינן[51] **למה לי למתני המצניע, ליתני המוציא לזרע ולדוגמא ולרפואה חייב עליו בכל שהוא**[52]. **אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהצניעו ושכח על מה הצניעו**[53], **והשתא קא מפיק סתמא. מהו דתימא בטולי בטלה מחשבתו קמייתא, קא משמע לן כל העושה על דעת ראשונה עושה**. הרי התם בשכח מחשבתו הראשונה עסקינן, ופשיטא דקאמר לא נתכוונתי על דעת הראשונה שהרי שכח[54] דעתו[55] הראשונה, אף על פי כן הכריעו חכמים את דעתו״ דעל דעת הראשונה קא מפיק.

ואמרינן פרק[56] האיש מקדש (קידושין נא, ב) **המקדש את בתו סתם, אין הבוגרות**[57] **בכלל**. ודייקינן[58] **הא קטנות בכלל וכו׳ עד לא צריכא דשויתיה שליח, מהו דתימא כי מקבל קידושי**[59] **אדעתא דידה קא מקבל, קא משמע לן לא שביק אינש מידי דאית ליה הנאה מיניה ועביד מידי**[60] דלית ליה הנאה מיניה. אבל לדידיה לא שיילינן ליה, ולא סמכינן אדבוריה לשם איזו קיבל קידושיה״. אלא אפילו אמר לא קבלתי אלא לזו, או לא נתכוונתי לשום אחת מהם אלא בסתם, אפילו הכי לא סמכינן אדבוריה אלא כמו[61] שהכריעו חכמים את דעתו.

ותו, בההיא[62] פרקא לעיל (שם מד, ב) **איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה, אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון. ואמר טעמא מאי, אמר רב אחא בריה דרב איקא צריכה גט שמא נתרצה האב בקידושין, וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקידושין**. ולא שיילינן ליה אי נתרצה אי לא נתרצה.

ולקמן בההיא שמעתא (שם מה, א) **הנהו בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל, שקל חד מינייהו כסא דחמרא ויהיב ליה לחבריה ואמר ליה מיקדשא ברתך לברי, אמר רבינא אפילו למאן דאמר חוששין שמא נתרצה האב, שמא נתרצה הבן לא אמרינן. אמרו ליה רבנן לרבינא דילמא שליח שוויה. אמר להו לא חציף איניש נפשיה לשוויה לאבוה**[63] **שליח**. והשתא יש לומר הואיל ואי ידעינן בבירור דשוויה לאבוה שליח, הוי שליח[64] ומקודשת. כההיא דרבין חסידא ריש פרק האומר (שם נט, א) דשוויה בריה שליח כדמוכח סוגיא, **דפריך איבעי**[65] **ליה לאודועי לבריה**, (רש״י ד״ה ומקשינן איבעי) להוליא עצמו ממנהג רמאות. ועוד, שדבר פשוט הוא שאם עשה את אביו שליח לקדש הוי שלוחו ומקודשת. מעתה נשייליה לברא אם עשה את אביו שליח אם לאו, אלא ודאי לא סמכינן[66] אדבוריה, אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. ולא נהירא לי[67] כלל לומר כגון שמת הבן או הלך למדינת הים, וכן נמי לעיל דליתיה[68] לאב דלישייליה אי נתרצה במה שנתקדשה בתו שלא לדעתו.

ותנן בפרק ואלו מותרין בנדרים (יח, ב) **סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל. כיצד אמר הרי עלי כבשר**

50. סמכינן: **א** סמכי **ק** סמך 51. בכל שהוא ופרכינן: **א** כל שהו ופרכי **ק** כלשהו ופרכינן 52. בכל שהוא: **א** כל שהו **ק** כלשהו 53. הצניעו: **א ק** שהצניעו 54. שכח: **א ק** שכחתי 55. דעתו: **ק** דעת 56. פ׳: **א** בפ׳ 57. הבוגרות: **ד ק** הבוגרת 58. ודייקינן: **א** ודייקי 59. קידושי: **ד ק** קידושין 60. מידי: **א ק** מידיה 61. כמו: **א** כמ׳ **ק** כמה 62. בההיא: **א ק** בההוא 63. לאבוה: **ק** לאביו 64. שליח: **א ק** שלוחו 65. איבעי: **א ד** איבעי׳ 66. סמכי׳: **ק** סמכה 67. לי: **ק** לו 68. דליתיה: **ק** דלית

יג בקרן אורה בזבחים (ב, ב ד״ה טעמא) העלה ש״כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה״, פירושו: שאין צורך במחשבת לשמה בכל השחיטה וסגי במה שחשב לשמה בתחילתה (ואפילו חישב שלא לשמו בסוף השחיטה אין זה גורע). ולפי דבריו אין מקום להוכחת רבינו, שהרי אין הדבר תלוי באומד שאמדו חכמים את דעתו.

יד גם כאן יש להעיר שלכאורה אין חובה לומר שחכמים קבעו את מחשבתו, אלא שמחשבתו בשעת ההצנעה היא זאת שמגדירה את ההוצאה כולה, כמוציא לזרע למשל. הדבר דומה להסבר האחרונים בביאור המושג סתמא לשמה בקדשים (וע׳ בחדושי הגרי״ז (מעשה״ק פ״ד, יא) ובקרן אורה שהובא בהערה הקודמת).

טו בנוגע לנאמנות האבא לומר: את זו קידשתי, נחלקו הגאונים: רב אחא משבחא (הו״ד ברשב״א קידושין נא, ב ובעיטור אות ק קידושין עמ׳ עח) סובר שנאמן, ולדעת רס״ג אינו נאמן. ואף שהכריעו הראשונים כדעת הרס״ג, הדומה לכאורה לדעת רבינו האו״ז, כבר ביאר הרשב״א (שם) שהסיבה לכך היא שאין הולכים אחר כוונתו אלא אחר לשונו. והוסיף הרשב״א והביא את דברי היראים (סי׳ ז) ש״אפילו ברור לנו שחשב המקדש על אחת מהן אין מחשבתו כלום, כיון ששינה מדרך שאר המקדשין״. ונראה שהדברים עומדים בסתירה לדברי רבינו כאן, שכתב שחכמים הכריעו את מי היה בדעתו לקדש.

מליח וכיין נסך, אם של שמים נדר אסור, אם של עבודה זרה נדר מותר, אם סתם אסור. והתם על כרחין כגון דקאמר לא נתכוונתי לידור בשל שמים, דאם כן פשיטא דאסור, [אלמא][69] הכריעו חכמים את דעתו שבשל שמים נדר ואסור[יז]. והא דתנן התם בסמוך (כ, א) **נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים** שמותר, היינו משום שלא נתכוין כלל לידור ולא אחית נפשיה לענין נדר כלל[יח].

ואמרינן סוף פרק קמא דנדרים (יא, ב) **בעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו, ומסיק כגון דמחית זבחי שלמים ומחית דהיתרא גביה ואמר זה כזה [מאי][70], בעיקרו קא מתפיס או בהתירא קא מתפיס.** ועתה מאי קמבעי ליה לרמי בר[71] חמא אי אתא האי גברא לקמן לאיתשולי[72] אנדריה לימא ליה היכי נדרת. אלא שמע מינה[73] דליכא[74] למסמך אדבוריה אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו.

מיהו פרק שבועות שתים בתרא אמרינן[75] (שבועות כו, ב) **גמר בלבו להוציא פת חיטים והוציא פת שעורים.** וכן סוף פרק תמיד נשחט (פסחים סג, א) **המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר.** ובפרק המצניע (שבת צא, א) **בעי רבא הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה, ונמלך עליה לאכילה.** ותנן (שם צב, ב) **המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו.** ובפרק הזורק (שם צז, ב) **נתכוין לזרוק ארבע וזרק[76] שמונה,** וכהנה רבות במאי ידעינן שכך נתכוין אם לא על פיו.

מיהו שאני התם שבא להשאל בבית דין וקאמר לפני בית דין כך עשיתי וכך היה כוונתי, אבל במקום שהמעשה לפנינו ודאי אינו נאמן אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו.

הלכך הכא שאמרו חכמים אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ודאי אפילו אמר לא שחררתיה ובעילת זנות בעלתיה אינו נאמן, אלא ודאי שחררה כדברי רב נטרונאי גאון זצ״ל. מיהו הואיל ורבינו יצחק אלפס זצ״ל פירש[77] בשם רבוואתא לחומרא, לענין הלכה למעשה נעשה כדברי רבינו[78] יצחק אלפס זצ״ל, כדפרישית לעיל:

אדם שבעל שפחתו וילדה עבדינן כדברי האלפסי הכתובים לעיל בתחילת המסכת (סי׳ תקצה). ואפילו הוא אומר [לא][79] שחררתיה[יח] ובעילת זנות בעלתי לא מהימן, דבכל מקום שהכריעו חכמים את דעתו[80] שלכך נתכוון, אינו נאמן לומר לא נתכוונתי לכך.

(תריב) מי שמת והניח בן כשר או בת או בן ממזר או בת ממזרת, אשתו פטורה מן היבום.

תנן (כב, א) **מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן היבום.** ואמר בגמרא (שם, ב) **מכל מקום לאתויי מאי, אמר רב יהודה לאתויי ממזר. מאי טעמא, קאמר קרא ובן אין לו עיין עליו.** וכשם שהבן פוטר מן היבום כך הבת פוטרת מן היבום, כדאמר בשמעתא[1] קמייתא דיש נוחלין (ב״ב קט, א) **כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו, לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי[2] נינהו.**

והטעם שהבת פוטרת מן היבום[א], היה מפרש הרב רבינו יהודה בר קלונימוס בר משה זצ״ל, שאם תאמר שהבת אינה פוטרת נמצא שהיבם כשמייבם קם תחתיו לנחלה, וכתיב (במדבר כז, ח) **אם אין לו בן ונתתם[3] את נחלתו לבתו[3].** ונראה לו דוחק לומר דהא דכתיב[3] (דברים כה, ו) **יקום על שם אחיו[4] לנחלה[5]** היינו דוקא כשלא יהיה לו זרע כלל, דקרא סתם כתב.

69. [אלמא]: **א ק** אפי׳ 70. [מאי]: **א ק** חסר 71. בר: **ק** בר בר 72. לאיתשולי: **ק** לאיתשוליה 73. מינה: **ק** מיניה 74. דליכא: **ק** ליכא 75. בתרא אמרי׳: **א** בתר א׳ **ק** בתרא אמר 76. וזרק: **א** זורק 77. פי׳: **ד** חסר

78. רבינו: **א ד** רבי 79. [לא]: **א ד ה נ** חסר ר׳ ביאורים 80. דעתו: **ה נ** דעתן

1. בשמעתא: **ק** בשמעתין 2. הדדי: **ק** אהדדי 3. דכתי׳: **ק** כתב 4. אחיו: **א ק** חסר 5. לנחלה: **ק** נחלה

טז רבינו פירש את המשנה בנדרים כפירוש הראשון המובא בתוס׳ (נדרים יח, ב ד״ה סתם) ובראב״ש בפסקיו (שם פ״ב סי׳ י), ולפיו דווקא אם פירש בשעת הנדר שנודר בשל שמים או בשל ע״ז הולכים לפי דבריו, אבל כשסתם מכריעים חכמים את דבריו לחומרא שהיה בכוונתו לנדור, שאל״כ מדוע נדר. אומנם התוס׳ והרא״ש (שם) האריכו לדחות פירוש זה, וביארו שגם כשנדר בסתם נאמן אח״כ לפרש את דבריו. וע״ע בהערה הבאה.

יז תוס׳ רבינו פרץ ביאר גם הוא את המשנה של סתם נדרים להחמיר כרבינו, ולא כר״ת והרא״ש המובאים בהערה הקודמת. מתוך כך באר את המשנה של ״נדר בחרם״ באופן שבו נשאל מיד לאחר נדרו מהי כוונתו, ולכן נאמן. ונראה שזוהי גם כוונת רבינו במש״כ כאן ש״לא אחית נפשיה לעניין נדר כלל״.

יח בכה״י: **שחררתיה.** תיקנו הגי׳ וכתבנו: **[לא] שחררתיה,** וכ״ה באו״ז, שהרי טענתו שבעל בעילת זנות כי לא שחררה.

א התוס׳ (יבמות כב, ב ד״ה בן; ב״ב קט, א ד״ה כיון) כתבו שני טעמים: שלא נמחה שמו, ועוד שמ״עיין עליו״ לומדים גם שממזר פוטר, וגם שבת פוטרת משום ששקולים הם.

ב בפסוק נאמר: ״**ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו**״.

ג הרמב״ן (כב, ב) הקשה על טעם זה, שעצם קדימת הבת לאח בירושה נובעת מכך שהאח לא קם תחת אחיו ליבום בשעה שיש בת (ועיין ב״ב קח, ב).

ורבינו אפרים ב״ר[6] יצחק זצ״ל הביא ראיה דבת פוטרת מן היבום, דתניא בספרי פרשת כי ישבו אחים יחדיו[7], (רפט, ד״ה מאן יבמי) מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל פרט לסריס, שאם רצה להקים אינו יכול. שם[8], ר׳ יהודה אומר נאמר כאן שם ונאמר להלן שם[9], מה שם האמור להלן נחלה, אף שם האמור כאן נחלה. ומה שם האמור להלן זרע, אף שם האמור כאן[10] זרע. ונראה לו לרבינו אפרים דהכי פירושו, מה שם האמור להלן[11] על שם אחיהם יקראו בנחלתם, זרע, כלומר[12] שגם בת קרויה זרע לירש במקום שאין בן, אף שם האמור ביבם זרע, כלומר אף הבת קרויה זרע במקום שאין בן לפטור את היבום.

ובהלכות גדולות פירש (סי׳ לא, עמ׳ שכו הוצ׳ מכון י-ם) דבת פוטרת את היבום נפקא לן[13] מעיין[14] עליו דהכא. ובספר המקצועות כתוב תאני כי[15] ישבו אחים יחדיו, אין לי אלא בן, בן הבן, ובת הבן, ובן בת הבן[16], ובן בת הבת, ובת בן הבן, ובן הבת, ובת הבת מנין, תלמוד לומר אין לו עיין עליו[7]. אי לאו אין לו, בת לא הוה פטרא מיבום, כדאשכחן בבן סורר ומורה (סנהדרין סח, ב) דדוקא בן, לענין יבום כתיב אין לו עיין עליו, עד כאן לשון המקצועות.

הרי משמע שיש ברייתא שנויה בפירוש דבת פוטרת מיבום, ודרשינן[17] לה מאין לו עיין עליו, כדברי הלכות גדולות:

מי שמת והניח בן או בת, אפילו[18] הם ממזרים, אשתו פטורה מן הייבום.

(תריג) [א] **בן יום**[1] **אחד שכלו לו חדשיו זוקק את אשת אחיו ליבום, ופוטר את אמו מן היבום, ואפילו הוא גוסס.** [ב] **והיכא דלא ידענא אי כלו חדשיו אי לאו**[2]**, ומת בתוך שלשים או ביום שלשים, צריכה חליצה.** [ג] **ואם נתקדשה בלא חליצה, אם ישראל קידשה, חולץ לה**[3] **היבם וכונס אותה המקדש. ואם כהן קידשה שאסורה בחליצה**[4]**, מקיימה**[5] **בלא חליצה.** [ד] [6]**ואם נשאת ויש לה בנים לא תצא, ומקיימה בלא חליצה**[6]**, מידי דהוה אכהן שקידשה שמקיימה בלא חליצה, דסמכינן אדרבנן.** [ה] **מיהו היכא שהיבם קמן**[7] **שמא חולצת, או שמא**[8] **אפילו הכי מקיימה בלא חליצה כדי שלא להוציא לעז על בניה**[9]**. כך היא הלכה לפי גרסת רש״י וכן רבינו יצחק זצ״ל.** [ו] **אבל רבינו תם זצ״ל אומר דוקא שמת ביום שלשים, אבל אם מת בתוך שלשים אפילו**[10] **קידשה כהן חולצת, ואם נשאת בלא חליצה אפילו יש לה בנים תצא.**

[א] **תנן** פרק יוצא דופן (נדה מג, ב) **תינוק בן יומו זוקק ליבום ופוטר מן היבום.** פירוש (רש״י ד״ה וזוקק) אם נולד יוסף אחר קודם מיתת אחיו זוקק את אשת אחיו ליבום. **ופוטר מן היבום** (ד״ה ופוטר) אם נולד לאחר מיתת אביו וחיה שעה אחת. ומוקי לה בגמרא (שם מד, ב) **דקים לן שכלו לו חדשיו**[8].

והיכי דמי כלו לו[11] חדשיו, כבר פירשו רבותי[ב] [12] על ידי מעשה, שאם היתה אמו[13] מונה עליו[14] תשעה

1. יום: **א ק** חסר 2. לאו: **ק** לא 3. לה: **ק** לו 4. בחליצה: **א** בחלוצה 5. מקיימה: **ק** מתקיימת 6. ואם נשאת... בלא חליצה: **ק** חסר 7. קמן: **ק** קטן 8. שמא: **ק** שמא אינה חולצת 9. בניה: **ק** בנים 10. אפי׳: **א ק** אבל 11. לו: **א ק** חסר 12. רבותי: **ק** רבותינו 13. אמו: **א ק** עמו 14. עליו: **ק** חסר

6. ב״ר: **ק** בר 7. יחדיו: **ק** יחד וכו׳ 8. שם: **ד** חסר 9. שם: **ק** חסר 10. האמור כאן: **א** כאן האמור 11. להלן: **א ק** חסר 12. כלומר: **א ק** כלומר אף כאן 13. לן: **ק** ליה 14. מעיין: **א ק** מועיין 15. כי: **א ק** בכי 16. הבן: **א ק** הבן מניין 17. ודרשינן: **א** ודדרשי **ק** ודדרשי׳ 18. אפילו: **ה ט נ** ואפי׳

ד הברייתא שמביא רבינו בשם ספר המקצועות נמצאת גם בבה״ג עצמו בהל׳ יבום וחליצה (עמ׳ שכו בהוצ׳ מכון י-ם), ובהלכות עריות (עמ׳ שט שם), וכ״כ רש״י בפירושו לתורה (דברים כה, ה). אולם כבר רמז רבינו שלא ידוע מקור הדברים, וברמב״ן וברשב״א (כב, ב) כתבו שמקור הדברים בספרי, אלא שאינו בספרי שלפנינו.

א דברי רבינו מבוססים על שיטת רש״י (נידה מד, ב ד״ה כמאן), ולפיה שאלת הגמ׳: ״כמאן דלא כרשב״ג״ (בענין נפל), והאוקימתא של ״כלו לו חדשיו״, מוסבות על כל המשנה, כולל דיני יבום וירושה. כך פירשו גם הראב״ן (הל׳ שבת סו״ס שע), הרשב״א בתשו׳ (המיוחסות לרמב״ן סי׳ ח) והריב״ש (תשו׳ סו״ס תמו). אולם דעת ר׳ אברהם מן ההר בפיר׳ ליבמות (לו, ב) שהעמדה זו שייכת רק לסיפא במשנה בענין אבלות, שם הקל רשב״ג והצריך שהות של שלושים יום, אבל בנוגע ליבום וירושה (לפחות לעיקר הדין מהתורה) אין צורך בל׳ יום. ומעי״ז נקט גם הנודע ביהודה (מהדו״ת חו״מ סי׳ נט) בביאור דעת הרמב״ם (וע״ע בלשון השואל בתשובת הרשב״א דלעיל שנראה שגם הוא סובר לחלק בין אבלות ליבום וירושה).

ב שתי האפשרויות שמביא רבינו להלן ל״כלו לו חדשיו״ מקורן בתשו׳ רש״י (סי׳ קפח, הובאה גם במחזור ויטרי סי׳ רעו, בספר הישר חיד׳ סי׳ תל). אולם בשו״ת הריב״ש (סי׳ תמו) דייק מהרמב״ן בתורת האדם (סוף ענין קרובים המתאבלים) שאין צורך בתשעה חודשי הריון שלמים לכלו חודשיו, אלא כל ששהה ודאי שמונה חודשים ונכנס מספר ימים לתשיעי מוגדר ככלו לו חדשיו. וכ״פ להלכה הרמ״א (אה״ע קנו, ג), אך השו״ע פסק (שם) שצריך תשעה חודשים שלמים.

חדשים[15] מלאים מטבילתה עד יום לידתה, דכי האי גוונא לא קים לן בגויה שכלו לו חדשיו, ואינו פוטר את[16] אמו מן החליצה. דלשון דקים לן משמע שדבר ברור ופשוט הוא כאור וכצהרים דכלו לו חדשיו, וזו שמנין טבילתה בידה אין זה ברור, שמא לא נתעברה סמוך לטבילתה עד סמוך לווסתה, דאשכחן דאיפליגו בה סוף פרק המפלת (שם לא, ב) **דאמר ר׳ יצחק אמר[17] ר׳ אמי אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה, שנאמר** (תהלים נא, ז) **הן בעון חוללתי, ור׳ יוחנן אמר סמוך לטבילתה שנאמר** (שם) **ובחטא יחמתני אמי. ולא** אתבריר לן[18] הלכתא בהא, ושמא איתא[19] למר ואיתא[20] דמר, וכן מעשים בכל יום שהנשים משנות ווסתן פעם קרוב ופעם רחוק, מעתה אימור הרחיקה ווסתה ואשתכח דלא כלו לו חדשיו. אלא היכי דמי דקים לן בגויה, כגון שבא עליה סמוך לטבילתה, ושוב פירש ולא בא עליה עד חודש, ולסוף שני חדשים לביאה שנייה הוכר העובר[21], הרי הדבר ידוע שמשעת ביאה ראשונה נתעברה והוכר לשלשה חדשים כמשפטו. אף על גב דאסקינן בפרק החולץ (לז, א) **רוב היולדת[22] לתשעה, עוברה ניכר לשליש ימיה.** משמע הא מיעוט יולדת[23] לתשעה אינו ניכר לשליש ימיה, מכל מקום פחות משליש ימיה לגמרי אינו ניכר לעולם. מעתה זה שניכר לאחר שני חדשים לביאה שניה, בידוע שמביאה ראשונה נתעברה[24].

ורבינו שמשון ב״ר[25] אברהם זצ״ל כתב[ג] דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו, כגון שבא עליה ופירש ממנה ושוב לא בא עליה[ד], וילדה למאתים ושבעים ושלשה ימים. והכי אמרינן פרק בנות כותים (נדה לח, א) [26]**גמרא ר׳ יהודה אומר דיה חדשה[26]. אמר שמואל אין אשה מתעברת ויולדת אלא למאתים ושבעים ואחד, או למאתים ושבעים ושנים, או למאתים ושבעים ושלשה.** הלכך כי האי גוונא משכחת לה דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו.

מעתה הואיל ואתבריר לן דבן יום אחד שכלו חדשיו הוי כגדול לזקוק ליבום ולפטור מן היבום, הלכך אפילו בן יום אחד גוסס נמי זוקק ליבום ופוטר מן היבום. כדתנן פרק קמא דאהילות (מ״ו) ואיתא נמי במסכת שמחות (פ״א, א), **אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו, אפילו מגוייד, אפילו גוסס, זוקק ליבום ופוטר מן היבום. ואפילו מגוייד** (רש״י קכ, א ד״ה ואפי׳ ראוהו) **כמו גולו לילנא, מנותח ומלא פלעיס וחכורות[27] חלב. זוקק ליבום,** וכל זמן שהוא גוסס יבמתו אסורה להנשא. **ופוטר מן היבום,** דאם מת והניח בן גוסס, אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום, דהואיל דבן יום אחד שכלו חדשיו חשבינן ליה כגדול לזקוק [ולפטור][28] מן היבום, אין בידי לחלק בין גוסס קטן לגוסס גדול[ה].

בן יום אחד שכלו לו[29] חדשיו בודאי, כגון שבא עליה ופירש עד חדש ימים ואז חזר ובא עליה והוכר עוברה[30] לסוף[31] שני חדשים לביאה שנייה, הרי הדבר ידוע שמביאה ראשונה נתעברה, או שבא עליה ופירש ולא בא עליה וילדה למאתים ושבעים ושלשה ימים, זוקק את אשת אחיו לייבום אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו, ופוטר את אמו מן הייבום אם נולד אחר מיתת אביו[32] וחיה[33] שעה אחת, ואפילו הוא גוסס.

[ב] אבל היכא [דלא] קים[34] לן בגויה אי כלו חדשיו אי לא, הא אמר[35] ריש פרק החולץ (לו, ב) **אמר רב אשי אמר לי רב יהושע[ו] בריה דרב אידי, התם תנן רבן שמעון בן גמליאל אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל.** פירוש[36] (רש״י ד״ה אינו נפל) **ופוטר את אמו מן החליצה ומן היבום. הא לא שהה ספיקא הוי,**

15. חדשים: **ק** חדשיו 16. את: **א** חסר 17. אמר: **א** דבר **ק** דבי 18. לן: **ק** לון 19. איתא: **ק** אית 20. ואיתא: **ק** ואית 21. העובר: **ד** העיבור 22. היולדת: **א ק** היולדות 23. יולדת: **א ק** יולדות 24. נתעברה: **א ק** חסר 25. ב״ר: **ק** בר 26. גמרא... חדשה: **ד** חסר

27. וחבורות: **א ק** וחבורת 28. [ולפטור]: **א ק** חסר 29. לו: **ט** חסר 30. עוברה: **ה** העובר 31. לסוף: **נ** בסוף 32. אביו: **נ** אחיו 33. וחיה: **ג** וחי 34. [דלא] קים: **א ק** דקים 35. אמר: **א** א׳ **ק** אמרינן 36. פי׳: **ק** חסר

ג תשובת הר״ש מובאת ברבינו בהל׳ אבלות (סי׳ תכח).

ד בתשובת רש״י (שם סי׳ קפח) כתב שגם אם בא עליה בשלושה חודשים שלפני הלידה עדיין מוגדר הולד ככלו לו חודשיו, משום שבמיעוט זמן כזה אין רוח חיים כלשהי.

ה לדעת רבינו כשכלו חודשיו גם בן יום גוסס נחשב כגדול. אולם לרש״י בסנהדרין (פד, ב ד״ה אפילו) בן תשעה חודשים שראשו אטום או שיש לו שני גבים נחשב נפל. בנמוקי יוסף יבמות (י, ב ברי״ף) ביאר דעת ר״ל הסובר ש״חליצת מעוברת אינה חליצה״, שאנו חוששים שבשעת החליצה היה הולד ולד גמור, ואח״כ קרה דבר כלשהו והפילה. ומשמע מדבריו שגם אם חלה בחודש האחרון הוא נפל. וע׳ בשו״ת עזרת כהן (סי׳ קד) שהביא את שתי הדעות והכריע כרבינו.

ו בגמ׳ לפנינו: **רב אשי לרב הושעיא.**

פירוש (רש״י ד״ה ספיקא) וחולצת ולא מתייבמת, וכגון דמספקא לן אי כלו לו חלציו, אבל אי קיס לן כגויה דכלו לו חלציו אפילו בן יום אחד זוקק ופוטר, כדתנן ביוצא דופן (נדה מג, ב) וכדפרישית.

[ג] ואיתמר (לו, ב) **מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה, אמר רבינא משמיה דרבא אם אשת ישראל היא חולצת, ואם אשת כהן היא**[37] **אינה חולצת. פירוש** (רש״י ד״ה ואם זה) אם זה שקידשה כהן הוא, שאם תחלוץ תיאסר עליו אינה חולצת, וסמכינן אוולד. **רב שרביא**[ח] **משמיה דרבא אמר אחת זו ואחת זו חולצת.** ומסקנא כרבינא דאם אשת כהן היא אינה חולצת, וכן פסק רבינו יצחק אלפס (יא, א) דהלכה כרבינא.[38] וכן פסק פירוש ר״ח[39] דהלכה כרבינא[38].

[ד] ולדברי ר״ת[40] שמדמה היכא שנשאת ויש לה בנים לאשת כהן, יש ללמוד מיכן[41] לגירסת רש״י זצ״ל דנישאת תוך שלשים ויש[ט] לה בנים דלא תצא, אלא דאיכא לאסתפוקי כדפרישית לעיל בפסק הלכה.

[ו][ז] וזה לשון ר״ת זצ״ל[יא], וששאלת על דבר יבמה שהמליטה זכר ומת בתוך שלשים יום, אם יש לסמוך[42] על הלכות גדולות[יב] (סי׳ לא עמ׳ שכג הוצ׳ מכון י-ם) שאומר שאם יש לה בנים לא תצא. נראה לי שאין לסמוך, שהרי שנינו (צב, א) גבי **יבמה שהלך בעלה**[יג] **למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך** וכו׳, **תצא** מזה ומזה **והולד ראשון**[43] **ואחרון**[44] ממזר. וקא מפרש בגמרא **זו דברי ר׳ עקיבה** וכו׳, **אבל חכמים אומרים אין ממזר מיבמה.** ואיכא למידק ממזר הוא דלא הוי הא מיפק נפקא[45], אף על גב דאיכא בן. וכן מפרש בתלמוד ירושלמי (גיטין פ״ח ה״ו מז, ב). ופירוש ר״ח מייתי למילתא דתלמודא ירושלמי בהזורק בגיטין (שם) דפסקינן תצא[יד]. וכן נראה[טו] דהיכא דאיתמר חילוק בין בנים ללא בנים איתמר, והיכא[46] דלא איתמר לא איתמר[טז][47].

ואם תאמר לא תצא, מההיא דהחולץ (לו, ב) **מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה** וכו׳, ופסק הלכתא **אם אשת כהן היא אינה חולצת**, אלמא לא מפקינן לה, והאי דחלצה באשת ישראל להעמידה תחתיו ולא לאפוקה. וסוף פרק קמא (טו, א) אמרינן[48] דאינן[49] חולצות נשואות משום דרכיה דרכי נועם, התם כשכנסום בהיתר, אבל הכא הרי כנסה בחשש[50] ותתגנה.

ומהכא ליכא למשמע דלא תצא, דגירסא דשמעתא

37. היא: **א ק** חסר 38. וכן... כרבינא: **ק** חסר 39. פי׳ ר״ח: **א** פר״ח 40. ר״ת: **ק** ר״ת זצ״ל 41. מיכן: **ק** מכאן 42. לסמוך: **א ק** ללמוד 43. ראשון: **א ק** חסר 44. ואחרון: **ק** אחרון 45. נפקא: **א** נפק׳ **ק** נפקי 46. והיכא: **א ק** היכא 47. לא איתמר: **א ק** חסר 48. אמרי׳: **ק** אמר 49. דאינן: **א** ראינו **ק** ראינו 50. בחשש: **א** כחשש

ז בתוס׳ בשבת (קלו, א ד״ה מימהל) וביבמות (פ, ב ד״ה כיון) הוכיחו מהגמ׳ ביבמות (שם) שרשב״ג ורבנן נחלקו גם בודאי בן ח׳ (וביארו שם תוס׳ שבודאי בן ח׳ רשב״ג מקל, ובספק בן ט׳ מחמיר). אמנם הרמב״ן (בשבת קלה, ב) כתב שלשיטת רש״י בודאי בן ח׳ גם רשב״ג מודה שהוא נפל. וביאר שם הרמב״ן, שלשיטה זו אכן נחלקו רשב״ג ורבנן גם בבן ח׳, אולם רק כשנגמרו סימניו (שערו וציפורניו). ואפשר שבשל כך העמיד רבינו את דברי רשב״ג רק בספק בן ט׳ (ולא בכל גוונא שלא כלו חודשיו).

ח כ״ה בשבת (קלו, ב), וביבמות שם: **רב משרשיא.**

ט ר״ת סובר שאשת ישראל שיש לה בנים דינה כאשת כהן שאינה חולצת, אלא שהגביל את ההיתר רק למקרה שמת הולד ביום השלושים. ומדבריו רוצה רבינו ללמוד לשיטת רש״י לפיה אשת כהן מותרת גם אם מת הולד בתוך ל׳, שהוא הדין לאשת ישראל שיש לה בנים.

י בנדפס על הגליון העיר שצ״ל כאן: סעי׳ [ה], אולם עפ״י לשון הכותרת שבראש הסימן הענין כאן שייך לסעי׳ [ו], וא״כ סעי׳ [ה] חסר. אולם בפסקי מהר״ח הובא הענין, ר׳ לקמן הע׳ לג.

יא לא מצאנו מקור נוסף לדבריו. דעתו נידונה בהרחבה בשו״ת מהר״י מינץ (סי׳ יד).

יב דברי הבה״ג (שם) לפיהם שומרת יבם שנשאת והיו לה בנים, אם היא אשת ישראל חולצת ונשארת תחתיו, ואשת כהן אף אינה חולצת, מובאים ברי״ף שמצטט רבינו להלן. ועיין לקמן הע׳ כד.

יג צ״ל: **בנה ובעלה.**

יד דברי ר״ח מובאים בשלמותם בראב״ן (סוף יבמות) ובקיצור בראא״ש (פ״י סי׳ ג).

טו לשון הירושלמי שהכריע להלכה כרבי יוחנן שתצא, מובאת ברי״ף שמביא רבינו להלן. וע׳ בראב״ן (סוף יבמות, הו״ד בתשו׳ מיימוניות אישות סי׳ לז) שתירץ שהירושלמי איירי באין לה בנים, אבל כשיש לה בנים לא תצא. ור׳ בהערה הבאה.

טז רעק״א בשו״ת (סי׳ רה) הוכיח מהר״ן בגיטין (מו, ב ברי״ף) להפך. ועי׳ בר״ן שדייק מהגמ׳ בגיטין (פו, א) שלדעת רב הסובר במשנה של שלושה גיטין פסולים, שאם יש לה בנים לא תצא, ה״ה כשנתגרשה בגט ישן או בגט קרח ״כל שהולד כשר אם יש לה בנים לא תצא״. ומצאנו ברעק״א (שם) שאף שהמשנה (גיטין פא, ב) כתבה במפורש שנתגרשה בגט קרח תצא, ״יש לומר דהא בהא תליא היכי שהולד כשר ממילא לא תצא ביש לה בנים, משום לעז בנים״.

לאו הכי איתא, אלא הכי גרסינן, מת ביום שלשים[יז] ועמדה ונתקדשה. ודוקא ביום[51] שלשים, דקסבר רבינא יום שלשים ספיקא הוי, כר׳ עקיבה דאמר בבכור[52] ספיקא היא, דתנן פרק יש בכור לנחלה (בכורות מט, א) **מת ביום שלשים כיום שלפניו, ר׳ עקיבה אומר אם נתן לא יטול, ואם לא נתן לא יתן.** ומפרש טעמא בגמרא **דרבנן גמרי חדש חדש ממדבר, ור׳ עקיבה מספקא ליה.** ודוקא מת ביום שלשים[53] קאמר רבינא דלא תצא, והיינו דקאמר תלמודא כיון דאיכא רבנן דשרו היכא דלא אפשר עבדינן כוותייהו. כלומר כיון[54] דאיכא רבנן דשרו אפילו בתוך שלשים, כדאי[55] הם לסמוך עליהם בשעת הדחק ביום שלשים, דהוי ספיקא לר׳ עקיבה[יח] [56]. ואפילו מת[57] ביום שלשים לא שרינן אלא היכא דעברו שבעה חדשים דאמרינן אשתהי, אבל היכא דליכא למימר דאשתהי במעי אמו כדאמרינן[58] בהערל (פ, ב) גבי מילתא אחריתי תצא, דנפל הוא. ואפילו[59] עבר שבעה נמי לא אמרן אלא כגון שנפל מן הגג או אכלו ארי, אבל פיהק ומת דברי הכל נפל[יט], כדאמרינן[60] בשבת פרק ר׳ אליעזר אם לא הביא (קלו, א).

ויום שלשים גרסינן בפירוש ר״ח[61] ובהלכות גדולות למי[62] שמדקדק בהם ובספרים ישנים[כ] ביבמות ובשבת פרק ר׳ אליעזר אם לא הביא, וכן עיקר. דבתוך שלשים שיבוש הוא, דהואיל ופסקינן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואיסורא דאורייתא איכא, היכי סמכינן בשעת הדחק ארבנן. הא אמרינן פרק קמא[63] דנדה (ו, א; ט, ב) **מעשה ועשה רבי כר׳ אליעזר וכו׳. והוינן בה מאי לאחר שנזכר, אילימא דלאחר שנזכר דאין הלכה כר׳ אליעזר אלא כרבנן, בשעת הדחק היכי עביד כוותיה**[כא]**. אלא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר** וכו׳. והכי סלקא שמעתא שפיר צרופה כזהב אופיר, עכ״ל ר״ת זצ״ל.

מיהו ברוב ספרים גרסינן בשמעתין תוך שלשים, וכן גורס בשאילתות פרשת וירא (סי׳ יג). וכן כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל בשם רבינו יצחק בר שמואל[כב] דבתוך שלשים גרסינן, ולא גרסינן ביום שלשים, דמה לי יום שלשים מה לי תוך שלשים, כיון שאין חילוק בין יום שלשים לתוך שלשים, דתנן פרק יש בכור (בכורות מט, א) **דיום שלשים כיום שלפניו**[כג], ואם כן פליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל ביום

51. ביום: **ק** בתוך 52. בבכור: **ק** בבכור׳ 53. ביום ל׳: **ק** בתוך שלשים יום 54. כיון: **א ק** בין 55. כדאי: **א ק** כדיי 56. לר״ע: **ק** כרבי עקיבא 57. מת: **א ק** למת

58. כדאמ׳: **א** כדא׳ **ק** כדאמרינן 59. ואפי׳: **א ק** אפי׳ 60. כדאמרי׳: **א** כדא׳ **ק** כדאמרינן 61. בפר״ח: **א** כפר״ח 62. למי: **א** לפי 63. אמרי׳ פ״ק: **א ק** א׳ נפק׳

יז זו גרסת בה״ג (יבום וחליצה עמ׳ שכט בהוצ׳ מכון י-ם), הובאה גם בתוס׳ (יבמות לו, ב ובכורות מט, א ד״ה מת) ובעוד ראשונים.

יח לפי ר״ת נחלקו רשב״ג ורבנן גם בנוגע ליום שלושים, אלא שביום שלושים בגלל ספקו של רבי עקיבא ניתן להקל באשת כהן כרבנן. אולם בה״ג עצמו (בהל׳ יבום וחליצה שם) ביאר שביום השלושים לא נחלקו כלל רשב״ג ורבנן, וגם רבנן מודים שאפילו פיהק ומת אינו נפל. ועיין בתוס׳ (יבמות לו, ב ד״ה מת) שכתב בקיצור את שתי השיטות.

יט ר״ת לשיטתו (ר׳ הערה קודמת) שרשב״ג ורבנן נחלקו גם ביום שלושים, וממילא חילוקו של אביי (בשבת קלו, א) בין פיהק ומת לנפל מהגג, מוסב גם על יום שלושים. ויש להעיר שבנוגע לעצם דברי אביי נחלקו הראשונים - המאור והמלחמות (נה, א ברי״ף לשבת) פסקו להלכה כאביי שפיהק ומת דברי הכל נפל (אפילו נתקדשה לכהן). אולם הר״ן (על הרי״ף שם) כתב שמדברי רבא בהמשך הגמרא משמע דלא כאביי, ושם ביאר כך את השמטת דברי אביי ברי״ף וברמב״ם.

כ גם תוס׳ (בכורות מט, א ד״ה מת) כתבו שברוב הספרים גרסינן: ״מת ביום ל״, וכ״כ תוס׳ הרא״ש (יבמות לו, ב) והמרדכי ביבמות (סי׳ כ).

כא מהגמ׳ בנידה למד ר״ת שבמקום שנפסקה הלכה כאחד התנאים לא עבדינן כאידך אפילו בשעת הדחק. וממילא הקשה כיצד ניתן בסוגייתנו לפסוק כרבנן אפילו בשעת הדחק שנישאה לכהן. ניתן להשיב על דבריו בב׳ דרכים: 1) הרא״ש בשבת (פי״ט סי׳ ז) כתב שמעיקר הדין הלכה כרבנן, ואפילו לקולא באשת כהן, ״ולא עבדינן כרשב״ג אלא להחמיר״. מעי״ז כתבו גם הנמו״י (יא, א ברי״ף ליבמות) והריטב״א (יבמות לז, א). 2) עפ״י מה שחידש רבינו בפסקיו לסנהדרין (סי׳ סז) שבמקום שנפסקה הלכה כיחיד כנגד המרובים ״אי עבד עובדא כדברי המרובין לא מהדרינן לעובדא בדיעבד אע״ג דאיתמר הלכתא כדברי יחיד, הואיל ולא איתמר דלית הלכתא כדברי המרובין״, ומובן שלשיטה זו ניתן לפסוק בשעת הדחק כרבנן (אומנם עי״ש ברבינו שהביא שהריב״ן חולק על הדברים).

כב דברי ר״י הובאו במרדכי יבמות (שם), ועי׳ תוס׳ (שבת קלה, ב ד״ה כל) שפשיטא להו שיום שלושים כשלפניו. וברמב״ן במלחמות (נה, א ברי״ף לשבת) כתב על דברי הבה״ג: ״ויש שבוש בהלכותיו בזה״.

כג נראה שלשיטת רבינו תם אין מקום להקשות מהגמ׳ בבכורות כמבואר בדבריו שביום השלושים מצרפים את דעת רבנן לדעת ר״ע להקל. ולשיטת הבה״ג כבר ביאר החת״ס (בשו״ת אה״ע ח״ב סס״ט ד״ה אך הרבינו יונה) שגם ת״ק מודה לר״ע שערכין ובכורות הם שני כתובים הבאים כאחד ולא ילפינן מינייהו לעלמא שיום ל׳ כשלפניו (אלא שנחלקו האם לומדים בכורות דעלמא מבכורות מדבר).

שלשים כמו בתוך שלשים. ואין לומר דמשום דרבי עקיבה אית ליה דיום שלשים ספק כיום שלאחריו, חשיב[64] ליה לרבנן הכא חי ביום שלשים, דאם כן אפילו לרבן שמעון בן גמליאל נמי, ועוד ר׳ עקיבה נמי ספיקא משוי ליה.

והיכא שזקוקה ליבום בודאי דליכא לאיסתפוקי במאי[65], ונשאת בלא חליצה, בהא נחלקו הגאונים. וזה לשון אלפס[66] פרק האשה רבה (כט, ב) ואיתמר משמיה דמר רב יהודאי גאון זצ״ל[כד] (ה״ג סי׳ לא, עמ׳ שכג הוצ׳ מכון י-ם), שומרת יבם[67] שנישאת בלא חליצה, אם אין לה בנים תצא מזה ומזה, מבעל בגט ומיבם בחליצה, ואסורה להם עולמית, משום[68] דמיחלפה באשה שהלך בעלה למדינת הים. אבל אם נתקדשה ולא נישאת, אם היה יבמה ישראל נותן לה המקדש גט ומותרת ליבם, ומי שקדשה אסורה לו עולמית כדי שלא יהא חוטא נשכר. נשאת והיו לה בנים, אם היה בעלה ישראל חולץ לה היבם ויושבת תחת בעלה ואפוקי לא מפקינן לה[69], דכיון דאשה שהלך בעלה למדינת הים[כה] ונישאת הולד ממזר מזה ומזה[כו], אם אתה אומר תצא אתה מוציא לעז על בניה. ואם היה בעלה כהן ויש לה בנים ממנו אינה חולצת, אלא פורש ממנה ואסור לו לבוא עליה כל ימי חייו של יבם, ואם מת היבם מותרת לבעלה. [כז]ואם מתו בניה בלא זרע בחיי היבם, תצא מבעל בגט ומיבם בחליצה[כז], אלה הדברים שנאמרו משום רב יהודאי גאון זצ״ל.

ואיכא מאן דאמר דהני מילי לאו דסמכא[70] הן דליתנין[71] בגמרא, ועוד דגרסינן בהדיא בתלמוד ארץ ישראל בזה המקום (פ״י ה״ד נו, ב) ומסכת[72] גיטין פרק הזורק (פ״ח ה״ו מז, ב) **יבמה שנישאת בלא חליצה, ר׳ ירמיה אומר[73] זה חולץ וזה מקיים, ור׳ יוחנן[כח] אמר תצא, ור׳ אילא אמר[74] תצא[כט]. א״ר זבידא[75] מתניתא מסייע לר׳ יוחנן הכונס את יבמתו וצרתה נישאת לאחר ונמצאת[76] זו איילונית, תצא מזה ומזה, ושלשה עשר דבר בה.** והא מתניתין בשיש לה בנים הוא[77] דקתני (פז, ב) **והולד ממזר מזה ומזה, שמעינן מינה דאפילו יש לה בנים אמר ר׳ יוחנן תצא מזה ומזה[ל], מדאמרינן מתניתין[78] מסייע ליה, ואסיקנא אילו דברי ר׳ מאיר משום ר׳ עקיבה רביה, וחכמים אומרים אין ממזר מיבמה[79], הא לצאת מזה ומזה דברי הכל תצא. ואמר ר׳ יוחנן תצא.** [לא]**ר׳ יוסי שאל לר׳ פנחס היך רבי סבר, אמר ליה כר׳ ירמיה דאמר זה חולץ וזה מקיים. אמר ליה חזור בך, ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא[לא]. השתא** [דתניי] לא[80] אפרישו בין

והיכא דלא ידענא אי[81] כלו לו[82] חדשיו אי לא[83] ומת בתוך שלשים[84] או ביום שלשים, צריכה חליצה[85]. [86]ואם נתקדשה לישראל בלא חליצה חולץ לה היבם וכונסה המקדש. נתקדשה לכהן מקיימה בלא חליצה[86].

נישאת ויש לה בנים לא תצא, ואם היבם קמן[87], ספק אם חולצת או לא[לב]. כך הלכה[88] לפירוש רש״י זצ״ל[89] וכן להר״ר[90] זצ״ל[91]. אבל לר״ת דוקא[92] מת[93] ביום שלושים ועברו עליו שבעה חדשים, וכגון שנפל מן הגג או אכלו[94] ארי ולא פיהק ומת. אבל תוך שלשים[95] אפילו קידשה [96]תוך שלשים ואפילו[97] קידשה[96] כהן או נישאת[98] ויש לה[99] בנים תצא.

64. שלאחריו חשיב: **א** של אחריו דשיב 65. במאי: **א** כמאי 66. אלפס: **ק** האלפס 67. יבם: **ק** חסר 68. משום: **א ק** דמשום 69. לא מפקינן לה: **א** לה מפקי׳ **ק** לה מפקינן 70. דסמכא: **א ק** רחמנא 71. דליתנין: **ק** דליתנון 72. ומסכת: **ק** ומסכת׳ 73. אומר: **א** א׳ 74. אמר: **א** א׳ **ק** אומר 75. א״ר זבידא: **ק** ואמר רב זביד 76. ונמצא׳: **ק** ונמצא 77. הוא: **א ק** היא 78. מדאמרי׳ מתני׳: **ק** מדאמרי מתניתין 79. מיבמה: **א ק** יבמה 80. ממרא השתא [דתניי] לא אפרישו: **א** מימרא השת׳ הני דלא איפרישו **ק** מימרא השתא נמי דלא איפרישו

81. ידענא אי: **נ** ידענ׳ אם 82. לו: **ה ט** חסר 83. לאו: **ט** לא 84. שלשים: **ט** שלשים יום 85. חליצה: **ט** חסר 86. ואם נתקדשה... בלא חליצה: **ג** חסר 87. קמן: **ג נ** קטן 88. כך הלכה: **ה** כך היא הלכ׳ 89. לפרש״י זצ״ל: **ט** חסר **נ** לפרש״י 90. להר״י: **ה נ** ר״י **ט** הר״י 91. זצ״ל: **ט נ** חסר 92. לר״ת דוקא: **ה ט** ר״ת זצ״ל דווקא **נ** ר״ת דווק׳ 93. מת: **ט** חסר 94. אכלו: **ה ט נ** שאכלו 95. שלשים: **ה** שלשה חדשי׳ 96. תוך שלשים... קידשה: **ט** חסר ונר׳ שגי׳ זו מסתברת יותר 97. ואפילו: **ה נ** אפי׳ 98. או נישאת: **ג** ונשאת 99. לה: **ג ה** לו

כד דברי בה״ג הובאו גם בהלכות פסוקות (הל׳ עריות) ובהלכות קטנות (גנזי קדם ח״ד עמ׳ 3), וע״ע באוצר הגאונים ליבמות (עמ׳ 183-185).

כה בה״ג לפנינו נוסף: **ואמרו לה מת בעלך.**

כו בה״ג לפנינו נוסף: **אבל שומרת יבם אינו כן.**

כז ואם מתו... בחליצה: ליתא בה״ג לפנינו, ועי׳ בנוסחת הרע״ז הילדסהיימר שם.

כח לפנינו: **ר׳ יהודה בן פזי בשם ר׳ יוחנן.**

כט ר׳ אילא אמר תצא: בגיטין ליתא, וביבמות - **ר׳ יוסי בשם ר׳ הילא.**

ל עיין במש״כ לעיל בהערות טו-טז בביאור דברי הירושלמי אליבא דבה״ג.

לא ר׳ יוסי... זקן ממרא: לפנינו קטע זה נמצא לעיל קודם התיבות: אמר ר׳ זבידא.

לב הלכה זו שספק אם חולצת הוזכרה לעיל בכותרת לסימן באות [ה] אך בסימן עצמו לא הוזכרה בדברי רבינו האו״ז. נראה שנשמטה שם, ולכן אות זו לא מצויה בדברי רבינו. ר׳ לעיל הע׳ י.

יש לה בנים בין אין לה בנים אלא סתם שנינו תצא, ור׳ יוחנן אמר תצא, מנא לן להתיר מספק, ומסתברא[100] דלא אמר ר׳ ירמיה זה חולץ וזה מקיים אלא בשיש לה בנים. וברור הוא אילין מילי דאשכחן למקצת רבואתא ומילי דסברא נינהו, ולא שבקינן תלמוד ערוך ואזלינן בתר סברא, ודאי אי איתנהו להני מילי דמר רב יהודאי גאון זצ״ל לא הוה[101] שתיק[102] גמרא מיניה, עכ״ל אלפס[103] פרק האשה רבה. וכן סובר ר״ת זצ״ל כמו שהכריע אלפס[לג], כמו שמפורש לעיל בתשובה שלו.

אבל מה שכתב רב יהודאי גאון שאם נתקדשה ולא נשאת, אם היה יבמה ישראל נותן לה המקדש גט ומותרת ליבם, ומי שקדשה אסורה לו עולמית[לד] כדי שלא יהא חוטא נשכר, נראה בעיני שאין להקשות עליו מהא דאמר בהחולץ (לו, ב) **אם אשת ישראל היא חולצת**, פירוש שהיבם חולץ [והבעל][104] כונס, ולא קנסינן ליה להמקדש לאוסרה עליו עולמית. דשאני התם שהיה ולד וכסבור שפטר אותה מחליצה, אבל היכא שבודאי זקוקה ליבום התם[105] שמא שייך קנסא[106], ואפשר שפיר דאיתנהו לדברי[107] רב יהודאי גאון זצ״ל:

שומרת יבם[לה] שנתקדשה[108] בלא חליצה, אם היה יבמה ישראל נותן לה המקדש[109] גט ומותרת ליבם, ומי שקידשה אסורה לו[110] עולמית. אבל אם נישאת בלא חליצה אפילו יש לה בנים[111] תצא מזה ומזה.

(תריד) [א] **החשוד על השפחה ונשתחררה או על (הגיורת) [הנכרית][1] ונתגיירה, הרי זה לא יכנוס, ואם כנס אין מוציאין מידו.** [ב] **החשוד על אשת איש על ידי קלא דפסיק והוציאה בעלה בעבור אותו הקול[2], הרי חשוד זה לא יכנוס לכתחילה[3], ואם כנס לא יוציא. ואף על גב דאין לה בנים מן הראשון.** [ג] **אבל אם היה חשוד עליה על ידי קלא[4] דלא פסיק, הרי בית דין מוציאין אותה מבעלה עבור זה הקול והחשוד לא יכנוס, ואם כנס יוציא עבור זה הקול.** [ד] **אם אין לה בנים מן הראשון, אבל אם יש לה בנים מן הראשון לא תצא.** [ה] **ואם יש[5] כאן עידי טומאה על קול[6] הראשון שראוה שזינתה, אפילו יש לה כמה בנים מן הראשון תצא, ואפילו הוציאה על ידי קלא (דלא) דפסיק[7] תצא כשבאו עידי טומאה. כך הלכה לשיטת רש״י[8]. מיהו לא קיימא לן הכי אלא כפירוש ר״ח ור״ת זצ״ל וה״ג.** [ו] **שלעולם אין מוציאין אשה מבעלה על ידי שום קול, אלא עד שיראו כמנהג המנאפים, כדברי פירוש ר״ח וכדברי ר״ת.** [ז] **והיכא שהבעל[9] הוציאה על ידי קלא דפסיק, הרי זה החשוד[10] לא יכנוס ואם כנס לא יוציא, אף על גב דאין לה בנים מן החשוד.** [ח] **ואם באו עידי טומאה אף על גב דיש לה בנים תצא.** [ט] **אבל אם הוציאה על ידי קלא דלא פסיק, אפילו אם כנס החשוד הרי זה יוציא אם אין לה בנים מן החשוד, אבל אם יש לה[11] לא תצא.** [י] **ואם באו עידי טומאה, אפילו יש לה כמה בנים מן החשוד תצא. והיכי דמי קלא דלא פסיק, כגון שהיה הקול יוצא יום וחצי, שלא יצא באותו[12] יום וחצי קול אחר[13] לומר שקר הוא הלעז, וכגון דליכא אויבים. אבל אם יצא קול אחר[14] להכחיש את הלעז שלא מחמת יראה, או אם איכא אויבים, אם כנס לא יוציא[15] כדין קלא דפסיק[א].**

[א] **תנן** (כד, ב) **הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה הרי זה לא יכנוס, ואם כנס אין**

100. ומסתברא: **א** ומסתבר 101. הוה: **א ק** היה
102. שתיק: **ק** שותק 103. אלפס: **ק** אלפסי
104. [והבעל]: **א ק** חסר 105. התם: **ק** השתא
106. קנסא: **א ק** קנסיה 107. לדברי: **ק** דברי
108. שנתקדשה: **ט** שנתקדש 109. המקדש: **ה** מקדש
110. לו: **ט** חסר 111. בנים: **ט** חסר

1. (הגיורת) [הנכרית]: **א** הגיורת **ק** הגיורית 2. הקול: **ק** קול 3. לכתחילה: **א ק** ואם כנס אין הכי [נמי **ק**] החשוד זה לא יכנוס לכתחלה 4. קלא: **ק** קול 5. יש: **א ק** חסר 6. קול: **א ק** כל 7. (דלא) דפסיק: **א ק** דלא פסיק 8. רש״י: **ק** רש״י זצ״ל 9. שהבעל: **א** שבעל 10. החשוד: **א ק** מחשוד 11. לה: **ק** לה בנים 12. שלא יצא באותו: **א** של תצא **ק** של יום תצא 13. אחר: **א ק** אחד 14. אחר: **ק** אחד 15. יוציא: **ק** יוצא

לג וכ״פ להלכה הרמב״ם (יבו״ח פ״ב, יח) והטושו״ע (קנט, ב).
לד אומנם לדעת ר״ת (ס׳ הישר שו״ת סי׳ ס, תוס׳ יבמות צב, ב ד״ה נותן) רק כשנישאת נאסרת עולמית דומיא דאשת איש שנישאת, אך אם רק התקדשה חוזרת לבעלה, אלא שיחלוץ לה היבם.
לה כאן מדובר שזקוקה ודאי ליבום, כמבואר באו״ז.

א באו״ז הנדפס ציין על הגליון לקמן שמה שנאמר שם: ״והיכא דאפסקיה... עידי טומאה״ שייך לכאן. ואכן נראה שהסבר ההבחנה בין קלא דפסיק לקלא דלא פסיק לא מוזכר בדברי רבינו באו״ז לקמן. ור׳ לקמן הע׳ ה, ח.

מוציאין מידו. פירוש (רש״י ד״ה לא ישאנה) **לכתחילה לא ישאנה** משום לעז, שלא יאמרו אמת היה קול[16] ראשון[ב].

[ב] **תנן** (שם) **הנטען על אשת איש והוציאוה**[17] **מתחת ידו, אף על פי שכנס יוציא. אמר רב ובעדים. פירוש** (רש״י ד״ה ובעדים) הא לתנן יוציא זה החשוד שכנסה, כגון שבאו עדים על קול הראשון שראוה שזינתה. אבל אם לא באו עידי טומאה והוציאה הבעל מחמת זה הקול, לכתחילה לא יכנוס אף על גב דאפסקיה אחר לקלא, ואם כנס לא יוציא, כדשנינן ברייתא דרב ששת. **מיתיבי במה דברים אמורים כשאין לה בנים, אבל יש לה בנים לא תצא. ואם באו עידי טומאה, אפילו יש לה כמה בנים תצא. פירש רש״י** (ד״ה במה דברים אמורים) **במה דברים אמורים** לאם כנס הנטען יוציא, כשאין לה בנים מן הראשון. **אבל יש לה בנים** מן הראשון לא תצא, דכי מפקינן לה קא מחזקינן לקלא קמא, ועבדינן[18] להו ממזרים. **[ואם באו כו׳]**[19], אלמא אין לה בנים בלא עדים נמי מפקינן. ושנינן[20] **דהני מתנייתא רבי היא**[21]. **דתניא רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר, אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא. רוק**[22] **למעלה מן הכילה, אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא. מנעלים הפוכים תחת המיטה, אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא. ופירש רש״י** (ד״ה ואבע״א) **ואיבעית אימא** בלא בנים לא נפקא בלא (בנים) [עדים], והני מתנייתא[23] לאמרינן (בפרק קמא) [נפקא][24], רבי אמרינהו למפיק אשה מבעלה בקול כל דהו.

ואסקינן הילכתא כוותיה דרב בקלא דפסיק, פירוש דלא מפקינן אשה מבעלה, ואם כנסה הנטען מוציאין אותה הימנו אף על גב דיש לה בנים מן הראשון. אבל אם היה קלא דפסיק ולא באו עדים והוציאה הבעל מעצמו, הרי הנטען לא יכנוס, ואם[25] כנס לא יוציא אף על גב דאין לה בנים מן הראשון.

[ג] **והלכתא כותיה דרבי בקלא דלא פסיק, דאף על גב**[26] דליכא עדים מוציאין אותה מבעלה, ואם כנס הנטען יוציא

[ד] כשאין לה בנים מן הראשון, אבל יש לה בנים מן הראשון[27] לא תצא.

[ה] **ואם באו עידי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא. זו שיטת רש״י**[28].

[ו] אבל רבינו חננאל זצ״ל[29] פירש דלעולם לא מפקינן אשה מבעלה בעבור שום קול של כיעור[30], אלא עד שיבואו עדים ויעידו שראו כמנהג מנאפים. כדגרסינן בהשוכר[31] את הפועלים (ב״מ צא, א) ובמסכת מכות פרק קמא (ז, א) **ורבנן היכי דייני, כשמואל, דאמר במנאפים משיראו מנהג מנאפים.**

[ט] והא דפסקינן הלכה כרבי בקלא דלא פסיק[32], היינו שהוציאה בעלה מעצמו על ידי קלא דלא פסיק. הרי נטען לא יכנוס[ג], ואם כנס מוציאין מידו אם אין לה בנים מן הנטען. אבל יש לה בנים מן הנטען[ד] לא תצא אפילו בקלא[33] דלא פסיק.

[י] **ואם באו עידי טומאה, אפילו יש לה כמה בנים** מן הנטען **תצא** מן הנטען. [ה]**והיכא** דאפסקיה אחר לקלא וכנסה הנטען, אף על גב דאין לה בנים מן

קיימא לן כפר״ח[34] זצ״ל[35] ור״ת זצ״ל וה״ג שלעולם אין מוציאין אשה מבעלה על ידי שום קול אלא עד שיראו[36] מנהג המנאפים.

[37]והיכא שהבעל הוציא[38] על ידי קלא דפסיק הרי זה החשוד לא יכנוס, ואפילו אפסקיה אחר לקלא, פירוש אחר שגירש[39] בעלה נישאת לאחר קודם לחשוד[ו]. ואם כנס לא יוציא אף על גב דאין לה בנים מן החשוד. ואם באו עדי טומאה אף על גב דיש[40] לה בנים[41] תצא.

16. קול: **ק** הקול 17. והוציאוה: **ק** והוציאה 18. ועבדי׳: **ק** ועבדי 19. [ואם באו כו׳]: **א ק** חסר 20. ושנינן: **ק** ושנינו 21. היא: **א ד** הוא 22. רוק: **א** ופי׳ רש״י רוק 23. (בנים) [עדים] והני מתנייתא: **א ק** בנים והכי מתניית׳ 24. [נפקא]: **א ק** חסר 25. ואם: **א ק** אם 26. דאע״ג: **ק** אע״ג 27. הראשון: **א** הראש 28. רש״י: **ק** רש״י זצ״ל 29. זצ״ל: **ק** חסר 30. כיעור: **א** ביעור 31. בהשוכר: **ק** בפרק השוכר 32. פסיק: **א** חסר 33. בקלא: **ק** דקלא 34. כפר״ח: **ה** כר״ח **ט** כפר״ת 35. זצ״ל: **ט נ** חסר וכן בסמוך 36. שיראו: **ט** שיראה 37. והיכא... דליכא אויבים: **ט** חסר (עד אמצע סי׳ תרטז) 38. הוציא: **ה נ** הוציאה 39. אחר שגירש: **ה נ** שאחר שגירשה 40. אע״ג דיש: **ה** ואפי׳ יש 41. לה בנים: **ה** לה כמה בנים

ב זה פירוש רש״י, אבל הרמב״ן והריטב״א פירשו שלזות השפתיים היא שיאמרו שנתגירה לשם זנות.

ג גם הרי״ף (ו, א) כתב שסוגיית הגמרא עוסקת בהוצאתה מהנטען (אלא שלדעתו מלבד קלא דלא פסיק יש צורך גם בעדי כיעור כדי להוציאה), וכדעתו פסקו גם הרמב״ם (סוטה פ״ב, יג) והשו״ע (יא, א). ולעומתם השאלתות (פנחס, שא׳ י, קלד) כתב כרש״י, שהסוגייא עוסקת בהוצאתה בין מהבעל בין מהבועל (אלא שגם הוא נקט שיש צורך בעדי כיעור בנוסף לקלא דלא פסיק, ויעויין בהרא״ש (פ״ב סי׳ ח) שנחלקו הראשונים בביאור מחלוקת רב ורבי אליבא דהשאלתות).

ד וכ״כ הרי״ף (ו, א) והרמב״ם (שם). ועיין ברמב״ן שביאר שאע״פ שהבנים ודאי כשרים חיישינן שיצא עליהם לעז זוהמא. וע״ע בתוס׳ חד מקמאי שהביא בשם הרב״י דעה שלישית, ולפיה בין בבנים מבעלה ובין מהנטען לא תצא.

ה והיכא דאפסקיה... עידי טומאה: בנדפס העיר שתיבות אלה שייכות לעיל.

ו בפסקים יש הרחבה שאינה מצויה בדברי רבינו האו״ז בענין אפסקיה אחר לקלא, הסבר המושג, וההלכה במצבים השונים אליבא דר״ח ור״ת. גם מבחינת הסדר יש כאן התאמה בסדר ההלכות למובא בהקדמת הסימן, בעוד שבאו״ז הסדר אינו

הנטען לא תצא אם לא באו עידי טומאה[ה].

[ז] אבל אם היה קלא דפסיק והוציאה בעלה בעבור האי קלא, בהא קיימא לן כרב דאם כנסה הנטען לא תצא אף על גב דאין לה בנים מן הנטען.

[ח] ואם באו עידי טומאה, אף על גב דיש לה כמה בנים מן הנטען תצא. וכן פירש ר״ת זצ״ל[ז] (סה״י סי׳ יד (לט)) כל הסוגיא כפירוש ר״ח, וכן בהלכות גדולות (סי׳ לב עמ׳ שמה בהוצ׳ מכון י-ם). מיהו מה[42] שפירש בהלכות גדולות דאין מוציאין אשה מבעלה עד שיראה כמכחול[43] בשפופרת, הא לא קיימא הכי, אלא כשיראו מנהג מנאפים[ח] מוציאין אשה מבעלה, כדפרישית לעיל:

אבל אם הוציאה על ידי קלא דלא פסיק[44], אפילו אם כנס החשוד יוציא אם אין לה בנים, ואי[45] אפסקיה אחר לקלא לא תצא, [46]ואם יש לה בנים אפילו לא אפסקיה אחר לקלא לא תצא[46]. ואם באו עדי טומאה אפילו יש לה כמה בנים מן החשוד תצא.

כשיצא הקול יום וחצי ולא[47] יצא תוך כך קול אחר לומר שקר הלעז הוי קלא[48] דלא פסיק, וכגון דליכא אויבים[37].

(תרטו) אשה שנסתרה ואמרה נטמאתי ברצוני, פירש מורי רבינו יהודה בר[1] יצחק זצ״ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל שנאמנת לאסור עצמה על בעלה. ואשה שהלכה בדרך עם יהודי אחד ואחר כך נלוה עליהם יהודי אחר, ואמרה האשה שהאחד תקפה והשני טמאה באונס, זה היה מעשה והתירה לבעלה מורי רבינו אליעזר בר יואל זצ״ל. [א](וצריך אדם להזהר בזמן הזה שלא יאמר לאשתו אל תסתרי עם איש פלוני)[א].

סוף פרק בתרא דנדרים (צא, ב) **אמרינן**[2], **ההוא נואף**[ב] **דהוה מיהרזק**[ג][3] **בביתא הוא ואינתתא**[4], **אתא מרא דביתא**[5], **פרטיה ההוא**[6] **נואף (לברא)**[ד] **[להוצא]**[7] **וערק. אמר רבא אינתתא**[8] **שריא, דאם איתא דעבד איסורא ההוא גברא אירכוסי הוה מירכס. ההוא נואף דעל לגבה דההיא איתתא, אתא גברא, סליק נואף ויתיב בכלאי בבא**[9], **והוו מחתן**[10] **תחלי תמן וטעמינון חויא. בעא מרא דביתא**[11] **למיכל מהנך תחלי**[12] **בלא דעתא דאינתתיה, אמר ליה ההוא נואף לא תיכול מנהון דטעמינון חויא. אמר רבא אינתתא שריא, אי איתא דעבד איסורא**[13] **ההוא נואף ניחא ליה דניכול ההוא ולימות, דכתיב** (יחזקאל כג, לז) **נאפו ודם בידיהם**[ה]. **וקשה**[14] **ליה לרבינו יצחק בר שמואל זצ״ל טעמא דאיכא הני טעמי**[15] **דלא אירכס וכהאי**[16] **עובדא דלא ניחא ליה**[17] **דלימות, להכי שרינן הני נשי למרייהו, הא ליכא להני טעמי הוה אסרינן להו**[18] **אגברייהו. אמאי, הא קיימא לן** (קידושין פא, א) **דאין אוסרין על היחוד**[ו] **פרק**[19] **עשרה יוחסין.**

וכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל שפירש רבינו

42. מה: **ק** מהו 43. כמכחול: **א ק** כבמחול 44. פסיק: **נ** פסק 45. ואי: **נ** ואם 46. ואם יש... לא תצא: **ה** חסר 47. ולא: **ה** לא 48. קלא: **נ** חסר

1. בר: **ק** ב״ר וכן להלן 2. אמרי׳: **ק** אמרי 3. מיהרזק: **ק** מיהרוק 4. ואינתתא: **א ק** ואינתתיה 5. מרא דביתא: **א** מריה דבית **ק** מריה דביתא 6. ההוא: **א ק** ההיא 7. (לברא) [להוצא]: **א** לברוא **ק** לברא ר׳ ביאורים

8. אינתתא: **ק** אינתתיה 9. בכלאי בבא: **א** בבלאי כבא 10. מחתן: **א** מחתו 11. מרא דביתא: **א** מריה דבית **ק** מריה דביתיה 12. תחלי: **א ק** חסר 13. דעבד איסורא: **א** דעבר איסור 14. וקשה: **א** וקש׳ 15. טעמי: **ק** טעמא 16. וכהאי: **ק** וכההיא 17. ליה: **ק** חסר 18. להו: **ק** לה 19. פ׳: **ק** בפרק

מתאים. לעיל הע׳ א הובאה ההערה שהלשון המובאת באו״ז אינה שייכת אלא לסוף ההקדמה. ולולי דמסתפינא אמינא שדברי האו״ז כאן חסרים, ולשון הפסקים שלימה יותר.

ז הו״ד גם בתוס׳ (ד״ה אמר).

ח הבה״ג (בהל׳ מיאון, עמ׳ שמה בהוצ׳ מכון י-ם) כתב שיוצאת מבעלה רק כשיראו העדים כמכחול בשפופרת. ועיין בראש״ש (פ״ב סי׳ ח) שהקשה על דבריו מהגמ׳ במכות (ז, א) שאומרת שכדי להמית מנאפים אין צורך לראות כמכחול בשפופרת, אלא די שייראו כמנאפים ״וכיון שבדיני נפשות דכתיב והצילו העדה סגי בהכי כ״ש לאוסרה על בעלה״ (ונראה שזו כוונת רבינו במש״כ כאן שקי״ל שכשיראו כמנאפים מוציאים). ונראה שהבה״ג חולק על עצם הקל וחומר, שהרי תינח הנטען שוודאי חטא מובן שניתן להענישו גם בראייה שאינה גמורה, אבל הבעל שלא פעל אוון מאן לימא לן שנוציא את אשתו שלא בודאות (וקצת צ״ע על הרא״ש שהרי החילוק בין הבעל לנטען עומד בבסיס סברת ר״ת שלפיה מהבעל יוצאת רק בעדי טומאה ומהנטען בקול או בעידי כיעור).

א (וצריך... פלוני): תמוה שהלכה זו הובאה כאן, שהרי בסימן הבא דן בכך האו״ז באריכות. ושמא מקדים רבינו את ההלכה, הקשורה לכאן בעקיפין, מחמת חומרת הענין. אומנם סביר יותר שזו טעות המעתיק, שהעתיק כאן בהקדמה לסימן את ההלכות השייכות לתחילת הסימן הבא.

ב בגמ׳ לפנינו: **גברא**.

ג פירש״י: שהיה סגור.

ד ר׳ שנו״ס. בגמ׳ וברוב הראשונים הלשון: ״הוצא״, ולכן תיקן בדפוס. אולם בכה״י באו״ז וכן בפסקים נכתב: ״לברא״ וכן מצאנו בשטמ״ק סוף נדרים ד״ה פרטיה.

ה בפסוק: **בידיהן**.

ו קושית ר״י לא מוזכרת בתוס׳, אולם הסברו המובא לקמן מוזכר

יצחק בר שמואל, דבהנהו תרי עובדא[20] איירי כגון שאומרת טמאה אני[ז] שנתרציתי לו שעל מנת כן נסתרתי עמו, אי נמי כגון ששואלין לה אם נטמאת לו והיא שותקת. הלכך אי לאו הני טעמי[21] בעובדא קמא דלא[22] אירכס ובהאי עובדא דאודעיה דטעמינון חויא, הואיל שאומרת טמאה אני הוה אסרינן[23] לה על בעלה, דמתוך שמפסדת כתובתה נאמנת לאסור עצמה על בעלה. וההיא דפרק עשרה יוחסין שאין אוסרין על היחוד, היינו כשאינה אומרת טמאה אני.

וכתב מורי רבינו יהודה שמתוך כך פוסק רבינו יצחק שאשה שנסתרה ברצונה ואמרה טמאה אני שאסורה על בעלה, דמתוך שנאמנת להפסיד כתובתה[ח] נאמנת לאסור עצמה על בעלה. כדאמרינן (גיטין נד, ב) דמתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ספר תורה[ט].

ואין נראה לרבינו יצחק לדחות ולפרש דהנהו עובדי באשת כהן עסקינן ובאומרת אנוסה אני שאנוסה אסורה לכהן, הלכך אי לאו האי טעמא[24] דלא אירכס הוה מהימנא ואסורה[25], אבל באשת ישראל שאינה אסורה[26] אלא ברצון אף על פי שנסתרה לא תהא נאמנת לומר שנטמאת ברצון אף על פי שמפסדת כתובתה. זה אינו נראה לרבינו יצחק לומר[27], דמכל מקום למה נאסור אותה כיון שאין לאכול דבר המסוכן, כגון מה שאכל ממנו[35] נחש, ולא[36] הניחו הנואף, או שהיה אפשר לנואף להיטמן וכשרואה[37] לבעל הבית פרטיה לבראˆ וערק, אינה נאמנת, דאם איתא דעבד איסורא ניחא ליה דליכול בעל הבית ולימות, וגם לא היה בורח אלא נטמן.

כאן [אלא] יחוד[28], ומה שאומרת שנאנסה, עיניה נתנה באחר, אפילו אירכוסי מירכס אין לאסור. אלא ודאי נראה לרבינו יצחק דבאשת ישראל איירי, ובאומרת טמאה אני ברצוני שעל מנת כן נסתרתי, דכל כהאי גוונא אוסרים על היחוד. וההיא דעשרה יוחסין באומרת לא נטמאתי[29], הלכך אי לאו (דלא) דאירכוסי[30] אירכס, ותו דאודעיה[31] דטעמינון חויא, הוה אסרינן להו אגברייהו. הלכך אשה שנסתרה ברצונה ואמרה נטמאתי, הרי זו אסורה על בעלה[32] ויוצאה בלא כתובה, ולקמן אפרש שיעור סתירה.

מעשה שבאת[38] אשת איש לפני רבותינו, וסיפרה לפניהם שהיתה מחזרת אחר מזונותיה, והלכה עם יהודי בדרך יחידה כי לא מצאה חבורה, ויהי[39] כאשר הלכה עמו[40] יומים בא חבירו ביום שלישי והלך עמהם, וכשבאו ביער ישבו לנוח, והלך השני ותקפה והראשון טמאה, והיתה הולכת וצועקת ובוכה וקובלת[41] לעוברים ושבים, כך היא מספרת, ולא נודע הדבר כי אם מפיה שקבלה בכפר לפני דייני סדום, ונתפסו והיו אותם שנים במשמר, והיא היתה הולכת יחידה בכפר, עד ששלח השופט אחר יהודי אחד

[33]אשה שנסתרה עם הנואף ואמרה נטמאתי באונס, אינה נאמנת. ואם אמרה נטמאתי ברצון, נאמנת לאסור[34] עצמה על בעלה. ואם יש רגלים לדבר שמשקרת, כגון שרצה בעל הבית

20. עובדא: **א** עובדי 21. טעמי: **ק** טעמא 22. דלא: **א ק** ולא 23. אסרי׳: **ק** אסרין 24. טעמא: **א** טעמי׳ 25. ואסורה: **א** ואסיר **ק** ואסירה 26. אסורה: **א ק** חסר 27. לומר: **ד** חסר 28. [אלא] יחוד: **א ק** יחוד 29. נטמאתי: **א ק** נטמאת 30. (דלא) דאירכוסי: **א ק** דלא אירכוסי 31. דאודעיה: **א ק** דאודעי 32. על בעלה: **ק** לבעלה 33. סימן זה כולו חסר בכ״י **ט** 34. לאסור: **ה** לאסור את 35. ממנו: **ה** חסר 36. נחש ולא: **ה** נחש ממנו ולא 37. וכשרואה: **ה נ** וכשראה 38. שבאת: **א** שבאתה 39. ויהי: **ק** ויהיה 40. עמו: **ק** עמו יום או 41. וקובלת: **ק** ומתקבלת

שם. הקושיה מבוססת על גרסתו ופירושו של רש״י (קידושין פא, א), אולם תוס׳ ר״י הזקן (שם) גרס: ״אוסרים על הייחוד״, ותוס׳ ישנים (כתובות יג, א) פירשו שפנויה שנתייחדה אינה נאסרת לכהונה כשטוענת שלא נבעלה. וע״ע במש״כ לקמן בסי׳ תשמ (תשובה שלישית, הע׳ ז-ח).

ז פירושו של ר״י לפיו עוסקת הגמ׳ בנדרים באומרת טמאה אני הובא גם בתוס׳ (כה, א ד״ה אמר), בראש״ש (פ״ב סי׳ ח) ולקמן בסי׳ תשמ. ומצאנו בראשונים הסברים נוספים לגמ׳ בנדרים: בשטמ״ק (בסוף נדרים) מובאת דעה שאומנם ייחוד רגיל אינו אוסר, אבל ייחוד דמוכח לניאוף אוסר, לעומת זאת תוס׳ בכתובות (סג, ב ד״ה אבל) העלו את האפשרות שהגמ׳ בנדרים דנה בהיתרה לנואף לאחר שגרשה בעלה. והר״ן כתב (בסוף נדרים) שהאשה אומנם מותרת, אלא שהסוגיה עוסקת בבעל נפש שחש לעצמו.

ח עצם נאמנות האשה להפסיד כתובתה תלויה לכאורה במחלוקת הראב״ד והר״ן (לב, ב ברי״ף כתובות) האם נאמנת להפסיד כתובתה כשמודה שהאכילה את בעלה טבלים, וביאר הפני יהושע (כתובות עב, א) שאיבוד הכתובה הוא קנס על חטאה, וכיון שאין אדם משים עצמו רשע גם אינה נקנסת (וע׳ בשו״ת שואל ומשיב (מהד״ק ח״א א) שחילק בין מאכילתו שאינו מעושר לאומרת טמאה אני).

ט הר״ן בגיטין (נד, ב) כתב שדווקא בס״ת שהוא איסור נאמן לפוסלו מתוך שמפסיד שכרו, אבל בדיני ממונות לא אומרים מתוך. ונראה שה״ה לדבר שבערווה (אומנם יש לומר שאינו דומה כי כאן מעיקר הדין הייתה נאמנת, כמבואר במשנה בסוף נדרים, ואכמ״ל). וע׳ בט״ז (יו״ד קכז סק״ד) שכתב שדווקא בס״ת שאין לו חזקת היתר נאמן.

י בגמ׳ לפנינו: להוצא, ר׳ לעיל הע׳ ד.

והוציאם על ידי שוחד אותו יהודי, והם הלכו למלכותם. והיו מרבותי[42] מתירין אותה לבעלה, ומורי ה״ר שמחה״א אוסר, ושלח דבריו למורי רבינו אליעזר בן רבינו יואל זצ״ל הלוי, והשיב לו להתיר.

וזאת תשובתו[43], הנני המשיב למורי הרב על המעשה[44] הרע אשר אירע. נראה לי לפי עניות דעתי מאחר דליכא עידי יחוד כי אם על פיה, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כהיא דפרק קמא דכתובות״ב. ועל שהלכה עם שני פריצים״ג בדרך והיה לה לחוש ליחוד, כדאיתא פרק בתרא דקדושין (פ, ב) בזה לא הפסידה מיגו שלה, דאטו כולהו נשי דינא גמירי, כדאמר פרק קמא דקדושין (יב, ב) **גבי ההוא גברא דקדיש בציפתא**[45] **דאסא**, ומבטלינן הקדושין בהך סברא ושריא אשת איש, כל שכן הכא דחששא[46] בעלמא. אף על גב דמסיק (שם יג, א) **אתון**[47] **דשמיע לכו**[48] **דרב הונא בריה דרב יהושע חושו לה**, התם הוו קדושין גמורין ולא גרע מקלא בעלמא דחיישינן[49]. ואי נמי הך דינא דהיכא דנתן לה קידושין דאינם באין לידה[50] בתורת פקדון, דהוי ליה למישדינהו אי לא ניחא ליה בקידושא, כולהו נשי או רובייהו גמירי, הלכך קאמר חושו לה. אבל כי האי גוונא שבכל יום ויום הולכות נשים עם שנים או שלשה אנשים[51] ורואות שבעלי תורה אין מוחים בידם, לא ידעו דאסור[52], דאין בידם להחזיק בני אדם כפריצים, כדאמרינן[53] (שבועות מו, ב) **אחזוקי אינשי בגנבי**[54] **לא מחזקינן**. וסבורות כל אדם כשר עד שיחזיק[55] לבו כפריץ או כגנב[56] לענין ממון. ותלמודא מדמה[57] גניבה לפריצות, דאמר התם (קידושין פ, ב) **אמר רב יהודה [אמר רב] לא שנו אלא בכשרים אבל בפריצים לא. מעשה היה והוציאוה עשרה במיטה. אמר רב יוסף תדע דמחברי בי עשרה וגנבי כשורא ולא מיכספי**[58] **מהדדי**. ואל תתמה שטועות בכך, שהרי רב יהודה נמי שגה״ד בכי האי גוונא. דאמרינן (שם פא, א) **רב ורב יהודה הוה קאזלי באורחא**[59], **הוה קא אזלא**[60] **ההיא איתתא קמייהו. אמר ליה רב לרב יהודה דל**[61] **כרעך מגיהנם. אמר ליה והא מר הוא דאמר בכשרים שפיר דמי. והשיב**[62] **לאו**[63] **כגון אנא ואת, אלא כגון ר׳ חנינא**״ו **וחבירו**. ונראה לי דרב יהודה הוה סבירא ליה דכל אדם מחזקינן בחזקת כשר[64] עד שיודע לנו כפריץ, אפילו אינו כרב ורב יהודה דמדמי ליה לגניבה כדפרישית. ורב [סבירא ליה][65] דיצרא דעבירה[66] תקיף כדאמרינן[67] פרק בתרא דעבודה זרה (סט, ב) **אמר רבא זונה גויה**[68] **וישראל מסובין [אצלה]**[69], **חמרא** [70]**שרי, נהי דיצרא דעבירה תקיף, יצרא דיין נסך לא תקיף. זונה ישראלית וגויים מסובין חמרא**[70] **אסיר, מאי טעמא הואיל וזילה**[71] **עלייהו בתרייהו גרירה**[72]. וגבי יחוד בעלמא עם ישראל

42. מרבותי: **א** חסר 43. תשובתו: **ק** תשובתו שהשיב 44. המעשה: **א** מעשה 45. בציפתא: **א** בכיפתא 46. דחששא: **א** דחייש׳ **ק** דחיישינן 47. אתון: **א ק** אתו 48. לכו: **א ק** להו 49. דחיישינן: **א** אע״ג דמסיק דחיישינן 50. לידה: **ק** לידי 51. אנשים: **א ק** חסר 52. ידעו דאסור: **ק** ידעי דאסיר 53. כדאמרינן: **א** כדאמר 54. בגנבי: **א ק** כגנבי 55. שיחזיק: **ק** שיחזק 56. כגנב: **ק** כגנבי 57. מדמה: **א ק** מדמי 58. מיכספי: **א ק** מיכספיה 59. באורחא: **א** באורח 60. קא אזלא: **א** כאזלא 61. דל: **א ק** דלי 62. שפיר דמי והשיב: **א ק** דמי ומשיב 63. לאו: **ק** לא 64. כשר: **ק** כשרות 65. [ס״ל]: **א ק** חסר 66. דעבירה: **א ק** דעבידא 67. כדאמרי׳: **ק** כדאמר 68. גויה: **ד** נכרית וכן להלן בהטיות שונות 69. [אצלה]: **א ק** חסר 70. שרי נהי... מסובין חמר׳: **ק** חסר 71. וזיל׳: **ק** וזיל 72. גרירה: **ק** גרירין **א** גרידא

יא שאלת רבינו שמחה ותשובת הראבי״ה (שמצטט כאן רבינו) מובאות בתשובות הראבי״ה (סי׳ תתקכ) ובקיצור במרדכי בהגהה כתובות (סי׳ קמז).

יב נראה שכוונת הדברים לתשובת חכמים לר׳ יהושע (כתובות יג, ב): ״לזו יש עדים ולזו אין עדים״, ופירש שם רש״י שכיון שאין עדים שנבעלה או נשבתה נאמנת לומר: לכשר נבעלתי במיגו שיכלה לטעון שלא נבעלה (וק״ק שלא ציין לדברי הגמ׳ בתחילת פרק שני (טז, א): ״מגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי וקאמרה נבעלתי מהימנא״). ונראה שלדעת רבינו שמחה האוסר כאן שונה נידון זה, משום שנתייחדה עם פרוצים, וכדברי הגמ׳ (שם) בנוגע לעובדי כוכבים שפרוצים בעריות, ולכן לא נאמנת לומר שלא נבעלה. ומעי״ז כתבו השטמ״ק (הובא לעיל בהע׳ ו) גבי ייחוד דמוכח לניאוף והבה״ג (הל׳ מיאון הובא לקמן בהע׳ כד) בענין ייחוד עם גוי.

יג סובר כרמב״ם (איסו״ב פכ״ב, ח) והסמ״ג (ל״ת קכו) שההתר במשנה בקידושין (פ, ב) לאשה להתייחד עם שני אנשים הוא דווקא בכשרים כרבי חנינא בר פפי וחבריו (שעמדו בנסיון), ולא בשאר אנשים. אבל הר״ן (לג, א ברי״ף לקידושין) חולק וכתב שדברי רב (בקידושין פא, א): ״כגון ר״ח בר פפי״ היו מדת חסידות, וכ״כ הרמב״ן והריטב״א (שם).

יד עיין בהערה הקודמת שלדעת הרמב״ן והר״ן דברי רב יהודה היו מעיקר הדין.

טו בגמ׳ לפנינו: **חנינא בר פפי**.

לא זילא עלייהו, דרוב גויים פרוצים בעריות ולא רוב ישראל[טז].

ואפילו אם אסורה לייחד[73] ועברה ונתייחדה, לא אסירא[74] לבעלה. וקיימא לן כר׳ אליעזר דאמר (כתובות ט, א) **אין האשה נאסרת**[75] וכו׳[יז] אלא[76] בשור שחוט לפנינו, דאיכא מעשה מוכיח, כגון פתח פתוח מצאתי או דברים מכוערים כההיא דרוכל דיבמות (כד, ב) לפירוש רש״י דפירש (ד״ה ואבע״א) תצא מן הבעל.

וקצת מוכיח בפרק[77] המדיר בירושלמי, וזה לשון הירושלמי[יח], (תוספתא כתובות פ״ז, ו) תמן תנינן **נשים שאמרו חכמים יוצאות**[78] **בלא כתובה צריכות**[79] **התראה**[יט], **אם לא התרה בהן יוציא ויתן כתובה. ותו מצאתי בירושלמי** (כתובות פ״ז ה״ו מה, א) **והיוצאת**[80] **משום שם רע אין לה בלאות. מהו**[81] **מיסב פורנן דידה, פירוש פורנן**[82] כתובה. **ר׳ זעירא**[83] **אמר נסבה, ר׳ אילא אמר לא נסבה. ר׳ אילא עביד לה כדמיתה**[כ] [84]. **ר׳ אלעזר**[85] **בשם ר׳ חנינא אמר ראוה חוגרת בסינר ורוכל יוצא מתוך ביתה, כיאור**[86] **הדבר תצא.** [87]**רוק על גבי המיטה, כיאור הדבר תצא**[87]. **טפחת יריכה, כיאור**[88] **הדבר תצא. מעלין זה את זה מן הבור או שניהם יוצאים ממקום אפל, כיאור הדבר [תצא**[89]**. ר׳ חנינא בר איקא בשם ר׳ יהודה וכולם אם הביאה אמתלא**[כא] **לדבריה נאמנת. רב אדא בשם רב מעשה בא לפני רבי ואמר מה בכך. נראה לי פירושו אפילו לא נתנה אמתלא לדבריה אין לאסור בכך**[כב]. **בעון קומוי**[90] **אפילו ראו אותו נותן פיו על פיה. [אמר כזה באת מעשה באחד שראו אותו נותן פיו על פיה]**[91]**, אתא עובדא**[92] **קומי ר׳ יוסי אמר תיפוק בלא פרן. פירוש בלא כתובה. הוון ערעין ואמרין אי סוטה היא תצא בלא פרן, ואי לא תיסב**[93] **פרן שלם. פירוש היו ערעין**[94] **למה איבדה כתובה, הרי אינה סוטה ודאי. אמר ליה ר׳ מנא אייתו פירנא**[95] **נקרינה. אייתון פורנא ואשכחון כתוב בגווה אין הדא פלניתא תסגי**[כג] [96] **להדין פלן בעלה, ולא תצבי בשותפתיה**[כד] **תיסב**[97] **פלגו פרן. פירוש אם תעשה זאת האשה שינוי כנגד בעלה ורוצה לישוק לאחרים, תאבד חצי כתובה. אמר ר׳ אבין מכיון שקיבלה עליה שיתן פיו על פיה, כמאן דסנית**[98] **ליה, ולית לה אלא פלגו פרן. (הוא חובה והוא לא חובה)**[כה] [99]**, סוטה. מגפפין, סוטה. מנשקין, סוטה. תרעא (קריק) [טריק]**[כו] [100]**, סוטה. מגף, צריכה**[כז].

73. לייחד: **א ק** לייחוד 74. אסירא: **א** אסירא בעלמ׳ 75. נאסרת: **א ק** נאסרה 76. אלא: **א ק** אם לא 77. בפ׳: **ק** פרק 78. יוצאות: **ק** יוצאת 79. צריכ׳: **ד ק** צריכה 80. והיוצאת: **ק** והיוצאות 81. מהו: **א ק** מיהו 82. פורנן דידה פי׳ פורנן: **א** פורטן דידה פי׳ פורטן 83. ר׳ זעירא: **ק** רבי זירא 84. כדמית׳: **א** כדאית **ק** כדאיתא 85. ר׳ אלעזר: **ק** רבי אליעזר 86. כיאור: **ק** כיעור 87. רוק ע״ג... הדבר תצא: **ק** חסר 88. כיאור: **ק** כיעור וכן להלן 89. [תצא]: **א ק** חסר 90. קומוי: **ק** קומיה וכן להלן 91. [אמר כזה... על פיה]: **א ק** חסר 92. אתא עובדא: **א** אותא עובדא 93. תיסב: **א ק** תיפוק 94. ערעין: **א ק** הערעין 95. פירנא: **א ק** פורנא 96. תסגי: **א** תסני 97. תיסב: **ק** תיסוב 98. דסנית: **ד ק** דסגית 99. (הוא חובה והוא לא חובה): **א ק** הוא חובה והוא לא חובה 100. (קריק) [טריק]: **א ק** תריק

טז כוונת הדברים היא לחלק את דיני ייחוד מהאיסור לבעל, שאף שלדעת רב סתם אדם אינו בחזקת כשרות לגבי דיני ייחוד, אעפ״כ כשעברה והתייחדה מותרת לבעלה.

יז דברי רבי אליעזר (בכתובות ט, א) הם הבסיס להיתרו של הראבי״ה וכפי שסיים את דבריו: ״לעולם לבעלה מותרת כיון שבלא קינוי נסתרת״. אומנם הרשב״א (בכתובות שם) ביאר שאינה נאסרת לבעלה מחמת שטוענת ברי שלא נבעלה (לעומת טענת השמא של בעלה נאמנת), ובסוטה אינה נאמנת כיון שרגלים לדבר שקינא לה ונסתרה. ולפי דבריו אולי גם בנידון דידן שנתייחדה עם חשודים וטוענת נאנסה ניתן אולי לומר שרגליים לדבר ולא תהיה נאמנת. וע׳ בסוף דברי רבינו שמחה (בראבי״ה סי׳ תתקכ) שכתב שתשובת הגמ׳ (בכתובות שם): ״פתח פתוח כשני עדים דמי״ פירושה שאף שמדאורייתא אינה נאסרת, ישנם מקרים בהם החמירו חכמים ואסרוה.

יח בירוש׳ שלפנינו לא מצאנו, ר׳ הע׳ הבאה.

יט התוספתא בכתובות (פ״ז, ו), שרבינו מעתיקה מהירושלמי, איננה בירושלמי שלפנינו (כתובות פ״ז, ה״ו), אך הובאה ברי״ף (לג, א) ובעיטור (מ מרד, סט, א). ונראה שכוונת רבינו להוכיח מהתוספתא, שהמתייחדת עם אחר בלא התראה אף אם מפסידה כתובתה, מותרת לבעלה, כי מטרת ההתראה, כדברי רש״י (סוטה כה, א), שתחזור בה וקשה מדוע לא הוכיח רבינו שהאשה צריכה התראה מהגמ׳ בסוטה (כה, א). ואולי לדעתו אין להוכיח משם כי ניתן להעמיד גמ׳ זו דווקא בעוברת על דת יהודית, כרש״י (שם בד״ה עוברת). ואף את דין הגמ׳ שם שמקנא לארוסה להפסידה כתובתה ניתן היה להעמיד במקנא משני כשרים או מאביה שמהתורה יכולה להתייחד עמהם כמ״ש שם התוס׳ שאנץ. וע׳ לקמן בהע׳ נב.

כ לפנינו בירושלמי: **במיתה.**

כא שם: **ראיה.**

כב ר׳ להלן הע׳ כח, כט שם מפורשת דעת רבי.

כג שם: **תסבי.**

כד שם: **בשור פותיה.**

כה שם: **היא גו חובה והוא גו חובה.**

כו שם: **טריד.**

כז כלומר, ספק אם נאסרה.

ע״כ[101] ירושלמי.

ומשמע היכא דאיכא אמתלא ואפילו ליכא אמתלא, אין לאסור[102] על הסתירה וגם אינה מאבדת כתובתה[כח], אפילו בנשיקות פיו על פיה[כט], כל זמן שלא התרה בה. והאי דפסקינן הילכתא פרק ב׳ דיבמות (כד, ב) כהההיא[103] **הואיל ומכוער הדבר תצא.** לא אמרינן[104] אלא דגבי רוכל הוא דיהבינן[105] חילוק בין יש לו בנים בין אין לו בנים, אבל הבעל עצמו לא מפקא לה[106] מיניה[ל] אלא בעידי טומאה בין יש לה בנים בין אין לה בנים, כדגרסינן בקידושין (סו, א) **אשתו זינתה** וכו׳ **אין דבר**[107] **שבערוה פחות משנים** עדים. והיכי דמי עידי טומאה, כדאמרינן[108] פרק קמא דמכות (ז, א) **במנאפים עד שיראו כמנהג מנאפים**[לא]. ונראה לי דהכי הילכתא, וכן מקובלני, וכן פסק בספר המקצועות[לב] דרבינו חננאל פרק ב׳ דיבמות, וכן פסק ר״ת. אף על פי שפסקו בהלכות גדולות (סי׳ לב עמ׳ שמה) דלא מפקינן לה מבעלה עד דחזו סהדי כמכחול[109] בשפופרת, אין נראה לי, דלא קיימא לן כר׳ טרפון ור׳ עקיבה אלא כרבנן סוף פרק קמא דמכות[לג] [110] (שם). וכל שכן האשה הזאת שיש בה אמתלות[111] דלא אסרינן לה אייחוד הזה, כדאמרינן פרק בתרא דקידושין (פא, א) **דאין אוסרין על הייחוד.**

וראיה לדברי דלא מחזקינן[112] בפריצים[לד], דגרסינן פרק קמא דכתובות (יג, ב) **מיתיבי זה עדות שהאשה כשרה לה** וכו׳ **עד מדברת היינו שבויה.** פירוש מדברת נסתרה בעדים, דהא איתותב רב אסי מינה, ואמרי ליה רבן גמליאל ור׳ אליעזר **שאני שבויה דרוב גויים פרוצים**[113] **בעריות הם, ואמר להו ר׳ יהושע הא נמי כיון דאסתתר אין אפיטרופוס לעריות, והילכתא כרבן גמליאל** (שם יד, א), ואפילו ברוב פסולין אצלה דיעבד כשר, כדאמרינן גבי ההוא ארוס וארוסתו (שם) ומכשרינן בה ובבתה, דקיימא לן כר׳ יהושע [בן לוי][114] וכר׳ יוחנן, ולא אמרינן[115] מעלה עשו ביוחסין[116] ולית הלכתא כר׳ יהושע וכר׳ יוחנן. מכל מקום שמעינן מינה דאפילו נסתרה נאמנת, ולא הורע כחה בסתירה[לה]. וההוא עובדא דרב יוסף מההוא ארוס וארוסתו משמע להיתרא, מעשה רב, ואפילו איסורא דרבנן לא (חשיבה) [חשו בה][117] ובבתה, ועל כרחין ההיא (כר״א) [דר״א] דאמר (כתובות ט, א) **אין האשה נאסרת** וכו׳, אפילו מדרבנן שריא. ואם[118] כדבריך שמן התורה אינה נאסרת אלא מדרבנן, אם כן היה לו לר׳ אליעזר לפרש כדאמר[119] בריש מסכת גיטין (ג, ב) **על הא דאמר רב נחמן היה ר׳ מאיר אומר אפילו מצאו באשפה** וכו׳, דמסיק **וכי אנן תימא מדאורייתא מתנינן, אי הכי אומר היה ר׳ מאיר, דבר תורה מבעי ליה,** שדרך אמורא לפרש דבריו.

ובכל דבריך לא ראיתי ראיה מן התלמוד בבלי לאסור, רק דההיא (כתובות כג, ב) **אני טהורה וחבירתי טמאה,**

101. ע״כ: **ק** עד כאן לשון 102. לאסור: **ק** לסתור
103. כהההיא: **א** כהההיא הילכת׳ 104. אמרי׳: **ק** אמרי
105. דגבי רוכל הוא דיהבינן: **א** לגבי רוכל היא דיהבי **ק** לגבי רוכל היא דיהבית 106. מפקא לה: **א ק** מפקי׳ ליה
107. דבר: **א ק** הדבר 108. כדאמרי׳: **א** כדא׳
109. כמכחול: **ק** במכחול 110. דמכות: **א ק** חסר
111. אמתלות: **ק** אמתלא 112. מחזקינן: **א** מחזקי
113. פרוצי׳: **א ק** פרוצות 114. יהושע [בן לוי]: **א ק** יהושע 115. אמרי׳: **א** א׳ **ק** אמר 116. ביוחסין: **א** ביוחסי 117. (חשיבה) [חשו בה]: **א** חשיב׳ **ק** חשיבא
118. ואם: **א ק** אם 119. כדאמר: **א** כדאמ׳

כח בהערה זו ובבאה מתיחס רבינו לדברי רבי בירושלמי שאמר: ״ומה בכך״ (לעיל הע׳ כב). להסברו חולק רבי על המשך דברי הירושלמי (המצוטט לעיל) שמהם עולה שמגפפין ומנשקים דינם שהיא סוטה ואיבדה כתובתה. אומנם המאירי (יבמות כד, ב) ביאר שרבי חולק רק על מעלים זא״ז מהבור ויוצאים ממקום אפל [ויש להעיר שלולי דבריהם ניתן היה לפרש שרבי מתיחס רק למקרים שהובאו בירושלמי לעיל לפני שהוזכרה דעתו ושם הוא מיקל, אבל במקרים שהוזכרו לאחר מכן שראו הדבר המכוער שנתן פיו על פיה, מודה רבי שמפסידה כתובתה].

כט מתוך פירוש רבינו לירושלמי עולה שקיימת מחלוקת משולשת: לרבי בנשיקות פיו על פיה לא איבדה כתובתה ללא התראה, לרבי אבין איבדה חצי כתובתה, ולדעה שהובאה שם בהמשך, ״מנשקין סוטה״, נראה שהפסידה את כל כתובתה. אומנם מהרמב״ם (אישות פכ״ד, טו) נראה ש״נותן פיו על פיה״ היינו שנשק את פי חלוקה (ולא ״רוצה לישוק לאחרים״ כמ״ש רבינו לעיל).

ל זו דעת ר״ת (בתוס׳ כד, ב ד״ה אמר), אולם רש״י שם (ד״ה במה) פירש שיש לה בנים מבעלה הראשון ושבקלא דלא פסיק יוצאת גם מבעלה. עיין לעיל בסי׳ תריד ובמש״כ שם בהערות ב-ג.

לא בגמ׳ לפנינו: **משיראו כמנאפים.**

לב לדעת הראבי״ה, כותב התשובה, חובר ספר המקצועות ע״י הר״ח, אולם רבינו האו״ז ייחס לעיל (בסי׳ תקצט ועימ״ש שם בהע׳ כ) את ספר המקצועות לר״ש גאון.

לג עיין במש״כ לעיל בסי׳ תריד הע׳ ז בביאור דעת בה״ג.

לד למרות שנתייחדו עמה, וכמש״כ לעיל בהע׳ טז.

לה לעיל בהע׳ יז הובאה דעת הרשב״א לפיה נאמנות האשה נובעת מטענת הברי שלה, מול השמא של הבעל, ושם כתבנו שאולי בנדון דידן לא תהיה נאמנת הואיל ורגליים לדבר.

ואתא עד אחד ואמר לה את טמאה וכו׳, וכיון [שכן][120] שמא יבוא העד ויעיד[לז], כי שנים היו עמה והאחד אנסה והאחד סייע ידי עוברי עבירה לתפוס אותה[121]. וזו אינה ראיה, חדא דאפילו יבוא ויעיד, גם הוא חשוד בייחוד, והחשוד בדבר לא דנו ולא מעידו[לז]. ותו, עדים[122] בצד אסתן[123] ותיאסר. וכן אני רגיל לפרש קודם המעשה, (שם כג, א) **אמר ליה (ר׳) [לר׳][124] חנינא הא איכא עדים במדינת הים כו׳**, פירוש הא אמרי אינשי איכא סהדי התם, וקול רינון בעלמא[לח]. והשיב, על רינון זה לא נאסרת, דעדים בצד אסתן[125] ותיאסר. וכן הגירסא[126] סוף פרק יש נוחלין (ב״ב קלה, א) **והא אמרי אינשי וכו׳. ולא**[127] דמיא להך דקידושין[לט] (יב, ב), וגבי[מ] להך קול דהברא[128] כהיא דסוף[129] גיטין (פט, א) **פלוני מהיכא שמע מפלוני**[130] וכו׳ לא דמי[131]. אלא באנו מעצמינו לתלות שמא יבואו עדים, זה לא נחוש כלל. וכן יש לפרש ההיא דירושלמי שהבאת[מא].

ולא דמי הך עובדא לההיא[132] דפרק נערה (כתובות נא, ב) **אזלו מנפשייהו ודאי אסורות**[133], דהתם מקודם הורגלו עם הגנבים, הילכך חיישינן[134] נמי השתא לריצוי זה שחוזרות אליהם כההיא דסוף קידושין (פא, א) דמשנינן **שאני רב ביבי דשושבינתיה הוה וגיסא [ביה]**[135], אבל בייחוד בעלמא אינה נאסרת. ומכל מקום הך דרב ביבי לא מיירי לאוסרה אלא שלא לייחד לכתחילה. וכן פרק ב׳ דכתובות (כח, א) **ההוא ארוס וארוסתו דאתו**[136] **לקמיה דרבא, אוקי רבא שליח**[137] **בינייהו, ומסקנא קא חזינא להו דגייסי אהדדי**. למדנו שהכל לפי הענין. וכל מעשה העלובה הזאת מוכיח שאנוסה היא, שלא פרסם אדם דבר כי אם היא, וצעקה עד שנלכדו[138], ואילו נתרצית היתה מחפה עליהם והיתה חוששת לכבודה, ואין ראוי למורי לעגנה על ככה.

ואשה שהלכה בדרך עם יהודי אחד ואחר כך נלוה עליהם[139] יהודי אחר, ואמרה האשה שאחד[140] תקפה והשני טימאה באונס, זה היה מעשה והתירה לבעלה רבינו אבי״ה זצ״ל[141].

ודע כי תשובה יש בידי שנשאל אבא מרי על אשה ישראלית שהלכה מרצונה עם הגויים ושהתה שם שלשה ימים בביתם, והוציאוה משם על ידי שוחד,

120. [שכן]: **א ק** חסר 121. לתפוס אותה: **ק** חסר 122. עדים: **א ק** עידי 123. בצד אסתן: **א** בצר אסתו 124. (ר׳) [לר׳]: **א** ר׳ **ק** רבי 125. דעדי׳ בצד אסתן: **א** דעידיה בצר אסתו **ק** דעדי בצרי אסתן 126. הגיר׳: **א ק** הגיד 127. ולא: **א ק** לא 128. דהברא: **א ד** דחברא 129. דסוף: **ק** סוף 130. שמע מפלו׳: **א** דפל **ק** דפל׳ 131. דמי: **ק** דמו 132. להההיא: **ק** חסר 133. אסור׳: **ק** אסירא 134. חיישי׳: **ק** חייש 135. [ביה]: **א ק** חסר 136. דאתו: **ד ק** דאתי 137. שליח: **ק** שליחא 138. שנלכדו: **ק** שנלכדה 139. עליהם: **ה** עמהם 140. שאחד: **ג** אחד 141. רבינו אבי״ה זצ״ל: **נ** ר׳א׳ב׳י׳ה׳

לו בהגהות על המרדכי (סי׳ קמז) תמה שמהגמ׳ בכתובות (כג, ב) עולה שדווקא כשיש עדים שנשבתה אינה נאמנת לומר טהורה אני מול העד.

לז זו דעת רבי מאיר (במש׳ בכורות לה, א), ואף שרשב״ג (שם) חולק וסובר ש״נאמן הוא על של חברו ואינו נאמן על של עצמו״, יעויין בראב״ד (בהשגות להל׳ מעשר פי״ב, יז) שביאר שרשב״ג חולק רק בבכור שהוטל בו מום שנאסר משום קנס. אולם הרמב״ם (שם) חולק וסובר שהחשוד נאמן להעיד על של אחרים גם בשאר מילי (וכרשב״ג).

לח רבינו שמחה שבתשובתו אסר את האשה (מובא בראבי״ה שם בתחילת הסי׳), פירש את שאלת הגמ׳ בכתובות (כג, א): ״והאיכא עדים״ כפירוש הר״ש משנץ (בתוספותיו שם ד״ה עדי טומאה), שכיון שידוע שנשבתה חוששים שמא יש עדי טומאה. ואף שלמסקנת הגמ׳ בכתובות אין חוששים לעדי טומאה, פירש רבינו שמחה (ע״פ גרסתו בקידושין יב, ב) שדווקא בשבויה שמנוולה נפשה קמאי שבאי הקלנו, אבל בנדון דידן שנתייחדה מרצונה יש לחוש לעדים (וכאביי ורבא בקידושין שם שחששו שיש עדים היודעים שווי הקידושין). ועל זה מגיב הראבי״ה שיש לפרש הגמ׳ בכתובות כפירושו של ר״י בתוס׳ שם (כג, א ד״ה עדי) ובתוס׳ קידושין (יב, ב ד״ה והאיכא) ששאלת הגמ׳: ״והאיכא עדים״ פירושה שיצא קול שיש עדי טומאה אבל לחשוש ״שמא יבואו עדים זה לא נחוש כלל״.

לט הראבי״ה לא ביאר מה בדיוק ההבחנה בין הגמ׳ בכתובות (שם המסקנה להיתר) לגמ׳ בקידושין (שם החמירו), אומנם מתשובתו (סי׳ תתקנג עמ׳ קמד), עולה שלא גרס בגמ׳: ״מנוולא נפשא״ וכגרסת הרשב״ם (ב״ב קלה, א ד״ה דמנוולא). ונראה שסבר כאחד ההסברים שכתבו הרשב״ם (שם), תוס׳ כתובות (כג, א ד״ה עדי) ותוס׳ קידושין (יב, ב ד״ה אם).

מ אולי צ״ל: **ונמי**.

מא הכונה לירושלמי פ״ב דכתובות (ה״ה יב, ב): ״ההיא דאתיא קמיה דר׳ יוחנן, אמרה: אשת איש הייתי וגרושה אני, והתירוה. מן דנפקא אמרון ליה: רבי, עדיה בלוד! א״כ (בירושלמי לפנינו - אמר: כך) אנן אומרין אפילו עדים בקיסטין תמתין״. בניגוד לפנ״מ ולקורבן העדה (שם) שפירשו שתשובת רבי יוחנן נאמרה בתמיהה, פירשו הראבי״ה ורבינו שמחה בניחותא, אלא שכמבואר בדבריהם נחלקו האם צריך לקול רינון כדי לחוש לעדים שנמצאים במדינת הים.

ונשאל עליה אם היא מותרת לבעלה, והשיב להתיר[מב]. והביא כל אותם ראיות שהבאתי, והירושלמי דפרק קמא דכתובות (פ״א ה״א ב, א) שהבאת, אבל[142] לקיימה אינו רשאי. ובספר חפץ נמי הביא הירושלמי על ההיא דר׳ אליעזר פרק קמא דכתובות, ולא כתב אי סמכינן עלה אי לא.

ומורי אבי אמר[143] דפליג ירושלמי אגמרא דידן[מג], ואני אומר דלא פליג. תחילה אכתוב לשון הירושלמי, (כתובות פ״א ה״א א, ב) מן הסכנה ואילך נהגו לשאת בשלישי ולא מיחו חכמים בידם[144], בשיני אין שומעין לו, ואם מפני האונס מותר. מהו מפני האונס, מפני הכשפים. מה יש בין שיני לשלישי, לא דומה משתהא יום אחד למשתהא שני ימים. [וישתהא שני ימים][145], שלא יערב עליו המקח[146]. ויערב עליו המקח, לית יכיל [דמר][147] ר׳ אילא בשם ר׳ אלעזר[148] מצא פתח פתוח אסור לקיימנה משום ספק סוטה. וחש לומר (שאינה) [שמא] אנוסה היא[149], קול יוצא לאנוסה. ואפילו תחוש לה משום אנוסה לא ספק אחד הוא, ספק אנוסה ספק[150] מפותה[מד], ספק מדברי תורה להחמיר. אמר ר׳ יוסי ואפילו תחוש לה משום אנוסה, שני ספיקות הן, ספק אנוסה ספק מפותה, ספק משנתארסה ספק עד שלא תתארס, שני ספיקות מדברי תורה להקל. קידשה[151] בחופה לית לן באילין קנסייא.

ותו גרסינן התם ר׳ יונה בשם ר׳ [קריספא] בוגרת[152] כחבית פתוחה. הדא אומר[153] שלא להפסידה מכתובתה, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה. ואתייא[154] כי הך ר׳ חנינא אמר מעשה באשה אחת שלא נמצאו לה בתולים ובאת לפני רבי ואמר לה איכן[155] הן. אמרה לו[156] מעלותיו של אבא[מה] היו גבוהין ונשרו, והאמינה רבי. הדא דתימר שלא להפסידה כתובתה, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה. ואתיא[157] כי הך דתנינן תמן בתולה ואלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתה מאתים ויש לה טענת בתולים [כו׳ ע״ש][158], הדא אומר בכתובה מנה מאתים, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה. ואתיא[159] כדתנינן תמן האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת[160] בתולים מפני שהוא מתייחד עמה. הדא[161] דתימר לכתובה מנה מאתים, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק[162] סוטה. ואתיא כדתנינן[163] תמן, הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני וכו׳. הדא דתימר לכתובת מנה מאתים, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה. ותיי[164] כי[מו] [165] דתנינן, היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא[166] דרוסת איש את כו׳. הדה דתימר לכתובת מנה[167] מאתים, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק טומאה. וכלהון מן ההוא דאמר ר׳ אילא בשם ר׳ יוחנן מצא פתח פתוח אסור לקיימה משום סוטה[מז], עכ״ל הירושלמי.

ופתרונו כך הוא בעיני, הא דאמר[168] בכל הני בבי הני

142. אבל: ק אבל יכול 143. אמר: ק אומר 144. בידם: ק בידיהם 145. [וישתהא ב׳ ימים]: א ק חסר 146. עליו המקח: ק המקח עליו 147. יכיל [דמר]: א ק יכול 148. רבי אלעזר: א ד ר׳ לעזר 149. (שאינה) [שמא] אנוסה היא: א ק שאין אנוסה 150. ספק: ק ספק ספק 151. קידש׳: א ק האשה 152. [קריספא] בוגרת: א ק בגרת 153. הד״א: ק הדא׳ 154. ואתייא: א ק ואייתי

155. איכן: א ק אינו 156. אמרה לו: א ק אילו 157. ואתיא: א ק ואייתי 158. [כו׳ ע״ש]: א ק חסר 159. ואתיא: ק ואתא 160. טענת: א חסר ק טענות 161. הדא: א ד הדה 162. ספק: א ק חסר 163. ואתיא כדתנינן: א ואתיי כתנינן ק ואתיי דתנינן 164. ותיי: ק ותיתי 165. כי: ק חסר 166. כי אלא: ק אלא כי 167. מנה: ק מנה או 168. הא דאמר: א ק הדא׳

מב תשובת רבינו יואל המתיר אשה שנתייחדה עם גוי לכהונה הוזכרה גם על ידי ר״ח או״ז בפסקיו (כאן) ובתשובותיו (סי׳ קג) ומעי״ז כתבו התוספות בע״ז (כג, א ד״ה ותו), אבל הבה״ג (הל׳ מיאון, עמ׳ שמו הוצ׳ מכון י-ם) כתב שנסתרה עם גוי הרי היא כשבויה ופסולה לכהונה. ומעי״ז כתב היראים (סי׳ מה, הובא בהגה״א כתובות פ״ב, כט) וע׳ בשו״ת מהרי״ק (שורש קס) שדן באריכות במחלוקת זו.

מג דברי הירושלמי (כתובות פ״א ה״א א, ב) שאשה שלא נמצאו לה בתולים אינו רשאי לקיימה סותרים לכאורה את הבבלי (כתובות ט, א) שהתיר מחמת ספק ספיקא, וכך סובר רבי׳ יואל כאן. וע׳ ברשב״א (כתובות שם) שהעלה תחילה אפשרות זו. ויש לדון האם לפי״ז חולק הירושלמי בענין ספק אונס, וסובר כתוס׳ (שם ט, א ד״ה ואי) שרוב נבעלות ברצון, או שזה נחשב לספק סוטה ולכן גם בשני ספקות אסורה. אפשרות שניה לדעת הרשב״א שהירושלמי אסר משום שעוסק באשת כהן. מירושלמי זה רצה רבינו שמחה להוכיח (כן בראבי״ה סי׳ תתקכ) את שיטתו שלפיה בתשובת הבבלי: ״פתח פתוח כב׳ עדים דמי״ חוזרת בה הגמ׳ מההיתר משום ספק ספיקא, וסוברת שיש לאוסרה מדרבנן. ולקמן עונה הראבי״ה ומפרש את הירושלמי ש״אינו רשאי לקיימה״ היינו אינו חייב לקיימה.

מד מפותה - בירושלמי לפנינו: פתוחה, וגי׳ רבינו מסתברת.

מה אבא - שם בירו׳ הנד׳: בית אבא, וגי׳ הדפ׳ מסתברת. ופי׳ טענתה שנשרו שלא על ידי בעילה.

מו בירושלמי לפנינו: ותייא כיי.

מז שם: ספק סוטה.

מילי לענין מנה מאתים, שאם רצונה לעגנו דסברה דכמה דאגיד[169] בה לא יהבי ליה אחרנייתא, ובכך רוצה לכופו שיוציא[170] ויתן כתובה או יתנהג עמה בשימוש עונה כמשפט הבנות, כדאמרינן (כתובות מח, א) **האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה**, והבעל רוצה לגרשה בלא כתובה משום חשש ספק סוטה, דחבר הוא או בעל נפש, אהא (דאמר) [קאמר][171] בירושלמי דנאמנת לעגנו או יוציא ויתן כתובה. אבל אם אמר[172] הבעל קודם שאתן הכתובה לה אקיימנה, ואני[173] בבגדי והיא בבגדה שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, והאשה אומרת לא כי, אלא או ישמש מיטתו או יוציא ויתן כתובה, אינו[174] רשאי לקיימה. פירוש אינו חייב לקיימה כמשפט הבנות, או[175] תהיה אצלו ויעגנה עד שתתרצה לצאת בלא כתובה. (ירושלמי שם) **וכולהו מן הדא דר׳ אילא בשם ר׳ יוחנן**[מח] **דאמר מצא פתח פתוח אסור לקיימה משום ספק סוטה.** פירוש כולם למדו מהך דר׳ אילא דכי היכי דמחמרינן[176] התם בחדא ספיקא כדמוקי לה בגמרא דידן (כתובות ט, א) **באשת כהן או באשת ישראל וכד קבל**[177] **בה אביה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד**, הכא[178] נמי אף על גב דלאו חדא ספיקא היא דנאמנת, מכל מקום לא כפינן ליה[179] לקיימו אם בעל נפש הוא, אבל אם חפץ לקיימה הרשות בידו. ונפלאתי עליכם ועל שאר רבותי שלא דקדקתם הלשון דבכולהו לא גרסינן אסור לקיימה אך[180] בהיא דר׳ אילא אמר ר׳ יוחנן.

ואל יפלא בעיניך מה שפירשתי[181] אינו רשאי, אינו חייב. חדא דלישנא קלילא נקט[182] כדאמרינן פרק ארבע אבות[183] (ב״ק ו, ב), וכל שכן שמצינו דוגמתו בגמרא דידן (חולין נד, ב) **אין בעלי אומניות רשאין לעמוד**[184] וכו׳, (פירש רש״י אין חייבין ועסוקין במלאכת אחרים[מט]. ואף על פי שיש להשיב על פירושו מפרק קמא דקידושין[נ] (לג, א), מכל מקום)[185] למדנו דלשון רשאין סבירא ליה חייבין. ועוד ראיה מערכין (כח, ב) **דתנן מחרים אדם את קדשיו**[186] **אף על פי שאינו רשאי**, פירוש אינו חייב[נא].

ולפי דברי רבותינו דמשמע להו דנאמנת לכתובה, אבל אסור לקיימה וכופה להוציא. תשובה לדבריהם מפרק ארוסה ושומרת יבם (סוטה כה, א) **דאיבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה. תא שמע ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה, מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני לה, מאי**[187] **לאו להפסידה כתובתה. אמר אביי לא, לאוסרה עליו.** פירוש לאוסרה עליו בעיא[188] קינוי, אבל כתובה תפסיד בלא קינוי כיון שנתייחדה עמו. אלמא דטפי מקילין גבי איסור קיומה מלהאמינה לגבות כתובתה, הפך[189] סברת הירושלמי[נב] דנאמנת לכתובה ולקיימה יהא אסור, אלא שמע מינה

169. דאגיד: **א ק** דאגיר 170. שיוציא: **א ק** שיוצא 171. (דאמר) [קאמר]: **א** דא׳ **ק** דאמר 172. אמר: **א ק** חסר 173. ואני: **א ק** או אני 174. אינו: **ק** אינה 175. או: **ק** אז 176. דמחמרינן: **א** דמחמרי **ק** דמחמירין 177. וכד קבל: **א** וכדמקביל **ק** ובדמקביל 178. הכא: **ק** הכי 179. כפינן ליה: **א** כשפינן **ק** כפינן 180. אך: **ק** אז 181. שפי׳: **ק** שפירש 182. נקט: **ק** נקיט 183. אבות: **א ק** מכות 184. לעמוד: **א ק** לעמוד אלא אם כן 185. (פירש״י... דקידושין מ״מ): **א ק** פי׳ רש״י... מכל מקום 186. מחרים אדם את קדשיו: **א ק** אחרים אדם מצאנו ומבקרו 187. מאי: **א** מאי ליה 188. בעיא: **ק** בעי 189. הפך: **א ק** תיהפך

מח שם: ר׳ אלעזר.

מט אין חייבין... אחרים: הגי׳ ברש״י לפנינו (חולין נד, ב ד״ה אין, ועי״ש בתוס׳ ד״ה אין): ״העוסקים במלאכת אחרים״, ומשמע מפירושו שאסור להם לעמוד. ויש להעיר שבהל׳ בכורות (סי׳ תק) הביא רבינו שהר״ש מפלייזא פירש שאין רשאין היינו אין חייבין, ואולי נפלה כאן טעות סופר, וכוונתו לר״ש. ועיין עוד בהערה הבאה.

נ הקושיא מבוארת ברמב״ן (בחולין שם): שאמרו בקידושין ״הידור שאין בו חסרון כיס, מכאן אמרו אין בעלי אומנויות רשאין לעמוד מפני ת״ח״, ואם נאמר שאומנים אלו עסוקים במלאכת אחרים ״פשיטא שלא ניתן לימחל, ובשל עצמן היה להם ללמד שפטורים״. ועי״ש שתירץ שרק מכיון שבמלאכת עצמם פטורים מלעמוד (הואיל והידור אינו מחייב חסרון כיס) במלאכת אחרים אינם רשאין. ולהבנתו אין רשאים - אין מותרים. ואולי ניתן לדחוק את פירושו גם בדברים המיוחסים לרש״י: ״אין חייבין ובעסוקים במלאכת אחרים״.

נא וכ״כ תוס׳ (חולין נד, ב ד״ה אין; ערכין כח, ב ד״ה אומדין).

נב יש להעיר שמסקנת הגמ׳ בסוטה היא שעוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה, ודלא כאביי דלעיל. אלא שיש קושי בעצם ההשוואה של הגמ׳ בסוטה לירושלמי בריש כתובות. הגמ׳ בסוטה דנה בהפסד הכתובה משום עוברת על דת, וכפי שביאר שם רש״י (ד״ה לאפסודי) ש״עוברת על דת היא שנסתרה עם אחרים״, ומובן שאין הכרח שגם תיאסר לבעלה (וכשם שיוצאה וראשה פרוע שמפסידה כתובתה ולא נאסרת לבעלה). לעומת זאת בירושלמי הדיון במצא פתח פתוח, שם הספק האם נאסרה עליו. ולכן מובן שיש מקום לומר שנאסרת עליו משום ספק איסורא לחומרא, ואילו ביחס לספק הממוני המוציא מחברו עליו הראיה, ואפשר שלא איבדה כתובתה.

כדפרישית. ואפילו תדחה דקנסוה[190], אפילו הכי מוכחא כדפרישית. וסוגיא מסקנא[191] דהתם דעוברת על דת ורצה[192] הבעל לקיימה מותרת[נג], ובעל שמחל על קינויו[193] מחול[נד] קודם סתירה, ולא לאחר סתירה. וכן פסקו פר״ח ורב אלפס[194] (כתובות לג, א). והיכא דלא קינא לה[195], אפילו לאחר סתירה יכול למחול, אך אם בעל נפש הוא[196] יכול להחמיר על עצמו. וכן כתב נמי באלפס במסכת קדושין (כח, ב) גבי אשתו שזינתה **בעד אחד**, דמסקנה **דאין דבר שבערוה פחות משנים**[197]. ואם רוצה הבעל להאמינו כבי תרי רשאי. ומשפט גביית כתובתה אם הוא רוצה[198] לעגנה או היא רוצה לעגנו, פירשתי לעיל שיטת הירושלמי.

ובדקתי[199] בדברי רבינו[200] שב״ט[נה] ומצאתי שכתב כדברי. וזהו לשונו, היכא דלא קינא ונסתרה יכול לקיימה, והא דתנן בהמדיר (כתובות עב, א) **אלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת**, לא[201] שכופין אותו להוציא, אלא שאם רצה לגרשה בלא כתובה הרשות בידו. וכן ראיתי בפירוש ר״ח[נו] פירש אף על פי שכתב כל היכא דתנן יוציא ויתן כתובה וכל כי האי גוונא, אי לא תנן בהדיא כופין אותו להוציא לא כייפינן[202] ליה, אלא אמרינן ליה הוציאנה, והוכיח דבריו מן הירושלמי (פי״א ה״ז סד, א)[נז].

מיהו אין נראה לי דבריו בזה, דיש מקום שאין כופין ויש מקום שכופין. כי הא דתנן בסוטה (לא, א) **מי שקינא לאשתו**[203] **ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח**, ואינו חפץ להשקותה, **יוציא ויתן כתובתה**, והתם כופין שהרי נאסרה עליו. ועוד כהנה רבות. וכן משמע בסוף נדרים (צא, ב) דאינו אסור[204] לקיימה[נח], ותמהני מאוד שהבאת משם לאיסור.

ומטיבותיה דמר אכתוב לשון הירושלמי (נדרים פי״א הי״ב לט, ב) ופירושו, **חזרו לומר שלא תהא אשה**[205] **נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. נט[הא]**[206] **אם לא הביאה ראיה לדבריה, פשיטא שהיא מותרת לביתה. אמר ר׳ אילא לא מסתברא אם היה חבר יחוש, אם היה כהן אסורה לאכול בתרומה. [אתא עובדא קמי דר׳ חנינא והתירה לוכל בתרומה]**[207]. **אמר ר׳ חגא אנא**[ס] **ידע רישא וסיפא, איסטרטיאות נכנסו לעיר ובאת**[208] **אשה ואמרה איסטרטי חבקני**[209] **והטיל שכבת זרע על ברכי, והתירה לאכול בתרומה. אתא עובדא קומי ר׳**[210] **יצחק בר טבלאי באשה אחת ואמרה**[סא] **הביהם שלי פיתני. אמר לה אין הביהם אוסר ואסרה. [הכא את אמר ואסרה]**[211], **הכא את אמר והתירה. תמן באתה לאסור עצמה והתירה, ברם הכא באת**[212] **להתיר עצמה ואסרה.** עכ״ל הירושלמי.

והכי פרושו לפי ראות עיני, פשיטא שהיא מותרת לביתה ולא מהימנא לחוב בעלה בלא ראיה אם אינו[213] מאמינה. ומשני, אם היה חבר או[214] בעל נפש יחוש אם ירצה, וחבר נקט סתמא דמילתא מחמיר אעצמו. ומדנקט חבר שמע מינה דלכולי עלמא שריא, דהא מותרת לביתה קא (משני) [משוי][215] לה. אי נמי אצטריך לאשמועינן דאף על גב דאם היה אסורה

190. דקנסוה: **א ק** דקנסה 191. מסקנא: **ק** דמסקנא 192. ורצה: **ק** ורוצה 193. קינויו: **ק** קינויי 194. אלפס: **ק** אלפס זצ״ל 195. קינא לה: **ק** קינויי 196. הוא: **א** היה **ק** חסר 197. דבר שבערוה פחות משנים: **א ק** חסר 198. הוא רוצה: **ק** רוצה הוא 199. ובדקתי: **א ק** ובדקתני 200. בדברי רבי׳: **ק** רבינו 201. לא: **א ק** ולא 202. כייפינן: **א** כייפי 203. לאשתו: **א ק** לה

204. אסור: **א** איסר **ק** אוסר 205. אשה: **א ק** מקלקלת 206. [הא]: **א ק** חסר 207. [אתא עובדא... לוכל בתרומה]: **א ק** חסר 208. ובאת: **א** ובאתה 209. איסטרטי חבקני: **א** איטרטי וחיבקני **ק** איסטרטי׳ חיבקני 210. ר׳: **ק** רבינו 211. [הכא את אמר ואסרה]: **א ק** חסר 212. באת: **ק** באתה 213. אינו: **ק** איני 214. או: **א ק** חסר 215. (משני) [משוי]: **א ק** משני

נג כך הוכיחו תוס׳ (סוטה כה, א ד״ה שמע) מבעל שמחל על קינויו, אומנם הר״ן (לג, א ברי״ף כתובות) הביא שנחלקו בדבר הראב״ד והרשב״א, ושלדעת הראב״ד זוהי בעיא דלא איפשטא ומצוה לגרשה.

נד כוונת רבינו להוכיח משם שאשה לא נאסרת על בעלה מחמת ייחוד, אומנם יעויין בתוס׳ שאנץ (סוטה שם) שכתבו שאין הוכחה, שהרי ניתן להעמיד את הגמ׳ באופן שמותרת להתייחד מהתורה (פתח פתוח לרה״ר, בעלה בעיר וכיוצ״ב) ואעפ״כ קינא לה.

נה רבינו שמואל בן נטרונאי חתן הראב״ן, היה דודו ורבו של הראבי״ה.

נו דעת הר״ח והראיה מהירושלמי הובאו בתוס׳ כתובות (ע, א ד״ה יוציא), ויעוי״ש בתוס׳ שדחו את הדברים וכתבו בשם ר״י שכופין אותו.

נז כנ״ל בהערה הקודמת.

נח בתחילת הסי׳ לעיל דן רבינו בגמ׳ בסוף נדרים והובאה שם דעת ר״י בהסבר אותה גמ׳, ועיין במש״כ לעיל בהע׳ ז בשם השטמ״ק והר״ן.

נט עד כאן המש׳, ומכאן לשון הירוש׳.

ס בירושלמי לפנינו: **אבא.**

סא צ״ל: **שאמרה.**

לאכול בתרומה משום חומרא, אפילו הכי לביתה מותרת. אתא עובדא כו׳[216] התירה לאכול בתרומה, וכל שכן לבעלה. וקא מיפלגי בפלוגתא דרב ששת ורבא, דגרסינן סוף פרק אלו נדרים (נדרים צ, ב) **איבעיא להו אמרה לבעלה טמאה אני, מהו שתאכל בתרומה. רב ששת אמר אוכלת, שלא להוציא לעז על בניה. רבא אמר אינה אוכלת, אפשר דאכלה חולין. אמר רבא ומודה[217] רב ששת שאם נתארמלה או נתגרשה שאינה אוכלת כו׳.**

ורב חגי[218] נמי סבר אסורה לאכול בתרומה אם בא עליה, אך לא כך היה המעשה, אלא מרוב תאוות החיבוק הטיל שכבת זרע על ברכיה בלא ביאה, ולכך התירה לאכול. אי נמי איכא למימר דלא פליגי, והך דאסורה לאכול בתרומה בנתארמלה או נתגרשה וכולה כרב ששת וכו׳, עד הביהם שלי פיתני, פירוש שדלני בדברים[סב] ואמר שהוא בעלי, וחקרתי[219] שהביהם שלי רועה בהמותי היה, והנה אין לך אונס גדול מזה, ובאתה להתיר עצמה. ואמר לה אין הביהם אוסר, כלומר כך הביהם ככל אדם אף על גב דאונס הוא ואין ראיה לדבריה, ואסורה את לאכול בתרומה כדפרישית לעיל. ואפילו לפי מה[220] שמתירה לעיל לאכול בתרומה, התם באת לאסור עצמה ולכך התירה לאכול בתרומה, אבל בסיפא לא. אבל לעולם לבעלה מותרת, כיון שבלא קינוי נסתרת.

כך[221] השיטה נפתרת, ולבבלי היא נחברת, בלי מחסורת ויתרת. ולך אדוני גולת הכותרת, תזכה לעטרת, ולשבת על גבי מרומי קרת. כנפש אוהבך אליעזר בן רבינו יואל הלוי זצ״ל.

אשה ישראלית[222] שהלכה מרצונה עם הגוים[223], ושהתה שם שלשה ימים בביתם, והוציאוה משם על ידי שוחד, התירה רבינו יואל לבעלה[224].

והסכימו כולם לדבריו[סג] והתירו האשה לבעלה:

(תרטז) [א] **צריך אדם להזהר בזמן הזה שלא יאמר לאשתו בפני שנים אל תסתרי עם פלוני, שאם תסתר בפני שנים אין לה תקנה בזמן הזה ואסורה עליו עולמית, דליכא האידנא מי סוטה למיבדקה. ואם אמר לה, ימחול לה קודם סתירה, דאילו לאחר סתירה או שישאו ויתנו בה[1] מוזרות[2] בלבנה אינו יכול למחול.** [ב] **ואפילו בינו לבינה לא[3] יקנא לומר אל תסתרי עם פלוני, שמא איתא לדרבי חנינא[4] סוראה ודר׳ שמעון בן לקיש.** [ג] **והיכא שקינא לה ואיכא נמי עידי סתירה, ואמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת באותה סתירה שהיא על פי שני עדים, אפילו עבד אפילו שפחה נאמנת לאוסרה ולהפסיד לה כתובתה, אבל חמותה ובת חמותה צרתה ויבמתה נאמנות לאוסרה, אבל לא להפסידה כתובתה.** [ד] **ומי שלא קינא לאשתו, ואמר לו עד אחד שאשתו זינתה, אי[5] מהימן עליה כבי תרי ושותק הרי אשתו אסורה, אבל אי מכחישו או אומר איני יודע, אף על גב דמהימן עליה כבי תרי אשתו שריא, כדברי ר״ת זצ״ל.**

תנן ריש פרק קמא דסוטה[6] (ב, א) **המקנא לאשתו, ר׳ אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה לה על פי[7] אחד, ר׳ יהושע אומר מקנא לה על פי שנים[8] ומשקה לה על פי שנים.** פירוש ר׳ אליעזר סובר הואיל ואיכא עידי קינוי, אף על גב דליכא שני עידי סתירה

216. כו׳: **ק** וכו׳ וכן להלן 217. חולין אמר רב׳ ומודה: **א** חולי א׳ רבה מודה **ק** חולי אמר רבא מודה 218. חגי: **א ק** חגא 219. וחקרתי: **א ק** וחקרתני 220. לפי מה: **א ד** לפי 221. כך: **ק** כך היא 222. אשה ישראלית: **ט ג** אשת ישראל 223. הגוים: **ג** העובד כוכבים 224. לבעלה: **ה** זצ״ל לבעלה **ג ט** אצל בעלה

1. בה: **א** כח 2. מוזרות: **ק** מוזרת 3. לא: **א ק** אלא 4. לדר״ח: **א** דר׳ **ק** דרבי 5. שאשתו זינתה אי: **ק** שזינתה אז 6. רפ״ק דסוטה: **א** דפ״ק **ק** בפרק קמא 7. ע״פ: **ק** על פי שנים 8. שנים: **ק** חסר

סב הסברו של רבינו מחודש, והאחרונים ביארו את ההו״א בירושלמי שביאת הביהם אינה אוסרת באופנים שונים: הפנ״מ העמיד את הגמ׳ בפנויה ולהתירה בתרומה (וקמ״ל שהביהם הוא גוי). הנודע ביהודה (מהדו״ת סי״ב) כתב שסברה שמכיון שהביהם גוי אינו אוסרה לבעלה (כשם שאינו עושה ממזרים וכיוצ״ב). החתם סופר (בסוף נדרים) העמיד את הגמ׳ בנשואה ולאוסרה בתרומה. לביאורו ההו״א הייתה שנתנה עיניה באחר ואמרה שנבעלה כדי להאסר על בעלה, וקמ״ל שהואיל ויודעת את המשנה בנדרים שאינה נאסרת, מוכח שכוונתה הייתה לאסור עצמה בתרומה ולכן נאמנת.

סג מסקנת רבינו להיתר כראבי״ה וכן בפסקי מהר״ח כאן. הרמ״א (קעח, ג) הביא את דעותיהם של הראבי״ה ושל רבינו שמחה, ולא הכריע ביניהם.

אלא עד אחד, או אפילו הוא עצמו מעיד ואומר[9] ראיתיה שנסתרה אחר שקינאתי לה, נאסרת בסתירה עד שתשתה. ור׳ יהושע אמר[10] דאינה נאסרת על פיו ולא על פי עד אחד, עד שיהיו[11] שני עדים שנסתרה. ופירש ר״ח דקיימא לן כר׳ יהושע דבעי תרי בקינוי ותרי בסתירה, וכן מסתבר דר׳ אליעזר שמותי מדבית שמאי הוא[8].

ובקינוי מודו לכולי עלמא שהקינוי על פי שנים, וליתא לברייתא (שם ב, ב) **דתניא ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר משום ר׳ אליעזר המקנא לאשתו מקנא לה על פי עד אחד או על פי עצמו.** דסמי ברייתא מקמי מתניתין[2]. ואף על גב דר׳ שמעון בן לקיש סבר שהקינוי על פי עצמו, אנן[12] קיימא לן כרב יימר בר שלמיא משמיה דאביי שהקינוי על פי שנים.

[א] הלכך אדם שקינא לאשתו בפני שנים בזמן הזה דליכא מיא למבדקה, ימהר למחול הקינוי קודם סתירה. שאם תסתר בפני עדים[3] שוב אין לה תקנה, כי לאחר סתירה אינו יכול למחול, כההיא[13] דפרק ארוסה ושומרת יבם (שם כה, א) **דאיבעיא להו בעל שמחל על קינויו[14], קינויו מחול או אין קינויו מחול[15].** ופשטינן שבעל שמחל על קינויו[16] קודם סתירה קינויו מחול, לאחר סתירה אינו מחול, הלכך היכא שנסתתרה[17] אין לה תקנה להתירה לבעלה.

ולא מבעיא דאי איכא עידי סתירה שנאסרה, אלא אפילו איכא עדים שנשאו ונתנו מוזרות בלבנה[18] הרי זו אסורה. כדתנן (שם לא, א) **מי שקינא לאשתו ונסתרה, אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה דברי ר׳ אליעזר, ר׳ יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה[19] מוזרות בלבנה.** פירוש (רש״י ד״ה רבי יהושע) כלומר סתירה שאין בה עדים[3] אינה נאסרת עליו, ור׳ יהושע לטעמיה דאמר משקה על פי שניס עדים. מיהו כשישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה[20] בפריצותא[21], מכוער הדבר ותלא, דהא אפילו מיא תו לא בדקי[2] כדתניא פרק קמא וטהורה היא, ולא שישאו[22] ויתנו בה[23] מוזרות בלבנה. פירוש (רש״י ו, ב ד״ה היא) **היא** ולא הניזולת מן המים על ידי שהיה קלקולה מפורסם לכל, שכבר היו נושאות ונותנות לדבר בה מוזרות בלבנה. הא למדת דהיכא[24] שקילקלה ויש לה עדים שנתפרסם קלקולה שהיא אסורה.

[ב] ואף על פי שאיתבריר לן דאין קינוי אלא על פי שנים, אף על פי כן טוב לאדם ליזהר[25] שלא יאמר לאשתו אפילו בינו לבינה אל תסתרי עם פלוני. **דאמר ר׳ חנינא מסורא** (שם ב, ב) **לא לימא אינש לאינשי ביתיה[26] בזמן הזה לא תסתרי בהדי פלוני, דילמא קיימא לן כר׳ יוסי דאמר קינוי על פי עצמו**[ו]

9. ואומ׳: **ד** ואמר **ק** ואומר אני 10. אמר: **א ק** חסר 11. שיהיו: **א ק** שיהו 12. אנן: **ק** אנא 13. כההיא: **ד** כההוא 14. קינויו: **ק** קינוי 15. קינויו מחול או אין קינויו מחול: **א ק** מחול 16. קינויו: **ק** קינוי 17. שנסתתר׳: **ק** שנסתתר 18. בלבנה: **א** כלבנה 19. בה: **ק** חסר 20. בה מוזרות בלבנה: **ק** מוזרת כלבנה 21. בפריצותא: **א ק** בפריצות 22. שישאו: **ק** כשישאו 23. בה: **ק** חסר 24. דהיכא: **ק** היכי 25. ליזהר: **ק** להזהר 26. לאינשי ביתיה: **ק** לאנשי ביתו

א במס׳ שבת (קל, ב) נאמר שר׳ אליעזר שמותי הוא. רש״י שם (ד״ה שמותי) פי׳ שכינוהו כך משום שברכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי (ב״מ נט, ב). בפירושו השני הביא מהירושלמי שפירוש הכנוי מתלמידי בית שמאי, וכמקור לכך ציין לירוש׳ שביעית (פ״ט ה״ו כז, א), במס׳ נידה (ז, ב) נאמר ג״כ שר׳ אליעזר שמותי, ושם הביא רש״י רק את הפירוש הראשון (משום הנידוי והשמתא). תוס׳ בשבת שם (ד״ה דרבי) הביאו בשם ר״ת רק את ההסבר שמקור הכינוי שהיה מתלמידי ב״ש וכמקור להסבר זה הביאו את הירושלמי תרומות (פ״ה ה״ב כח, א). גם בנידה הביאו הסבר זה בשם ר״ת ורשב״ם, ודחו הפירוש השני. רבינו האו״ז קבל את פירוש ר״ת ורשב״ם שהבבלי מתפרש לפי הירוש׳, ובמספר מקומות מציין שר׳ אליעזר הוא שמותי מתלמידי ב״ש. וע׳ בשו״ת בנימין זאב (סי׳ רפז) האריך להוכיח שיש להעדיף את פירוש רש״י משום שמתא, וכן דעת הערוך לנר בנידה (ז, ב ד״ה בתוס׳ ד״ה שמותי), שעדיף לפרש הבבלי לפי ההסבר של שמתא.

ב גם הרמב״ם (תחילת הל׳ סוטה) והרא״ש (תשו׳ כלל לב, יז) פסקו כר׳ יהושע, אבל מרש״י על התורה (במדבר ה, יב) נראה שפירש כרבי אליעזר אליבא דרבי יוסי ב״ר יהודה שמקנא עפ״י עצמו.

ג משמע שאינה נאסרת אלא כשראוה עדים, וכן משמע מההלכות גדולות (הל׳ מיאון, עמ׳ שנב הוצ׳ מכון י-ם) ומהרא״ש (בתשו׳ שם). אולם הרמב״ם בהל׳ אישות (פכ״ד, כה) כתב שגם אם קינא בעלה בינו לבינה ולאחר מכן ראה שנסתרה, אסורה לבעלה. וע׳ בספר מנחת קנאות (בתחילת סוטה) ובשו״ת בית הלוי (ח״ב סי׳ מא) מבאר דעתו, שכיון שבסוטה אוסרת הסתירה כטומאה, הצורך בעדים הוא רק לברר, וכשיודע בעצמו שנסתרה - אסורה עליו. וע״ע בשו״ת הרשב״א (ח״א, תקנז) שנקט שכשנסתרה שלא בעדים לא נאסרת, אבל חייב להוציאה.

ד ברש״י: **שני עדים.**

ה ברש״י נוסף: **לה.**

ו הב״ח (קעח, ד) והדרישה (שם, יט) ביארו שאף שלא קי״ל כר׳ יוסי ב״ר יהודה ואין כופין להוציא כשקנא שלא בעדים, צריך כל אחד לחוש לעצמו שלא תהא אשתו אסורה עליו אליבא דר׳ יוסי ב״ר יהודה.

ומסתתרא[27], וליכא האידנא מי סוטה למבדקה, וקאסר לה עלויה איסורה דלעולם. ותו, דר׳ שמעון בן לקיש נמי סבר קינוי על פי עצמו. מיהו כתובתה לא הפסידה כמו שפירש רש״י[28] (שם לא, א ד״ה אפילו שמע) אס איגו רוצה להסקותה יוציא ויתן כתובה, שהסתירה בלא השקה אוסרת ואינה[29] מפסדת כתובתה.

[ג] אבל היכא דאיכא שני עדים שקינא לה, ואיכא נמי שני עדים שנסתרה, ואמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת באותה סתירה, הרי זה נאמן לאוסרה ולהפסיד לה כתובתה. כדתנן (שם לא, א) **אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת, לא היתה שותה. ולא עוד אלא אפילו עבד ואפילו שפחה, הרי אלו נאמנין אף לפוסלה מכתובתה. חמותה, ובת חמותה, צרתה, ויבמתה, [ובת בעלה][30], הרי אלו נאמנות, ולא[31] לפוסלה מכתובתה [אלא שלא תשתה][32]. פירש רש״י** (ד״ה אני ראיתיה) **אני ראיתיה שנטמאת,** באותה סתירה שהיא על פי קני עדיס לר׳ יהושע או לר׳ אליעזר על פי עוף הפורח באויר. **לא היתה[33] שותה,** דעד אחד נאמן בה אף להפסיד לה כתובתה, שרגליס[34] לבבר.

[35]צריך אדם ליזהר בזמן הזה שלא יאמר לאשתו בפני שנים[36] אל תסתרי עם פלוני[36], שאם תסתר בפני שנים אין לה תקנה בזמן הזה ואסורה עליו עולמית, דליכא האידנא מי סוטה למיבדקה. ואם אמר לה, ימחול לה קודם סתירה, דאילו[37] אחר סתירה או אחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה, אינו יכול למחול. ואפילו בינו לבינה אל יקנא לומר אל תסתרי עם פלוני, דשמא איתא לדר׳ חנינא ור׳ שמעון בן לקיש דאמרי קינוי על פי עצמו[35]. והיכא שיש עדי קינוי ועדי סתירה, ואפילו עבד או שפחה אומרים ראיתיה שנטמאה[38] באותה סתירה, נאמנים[39] לאוסרה ולהפסידה[40] כתובתה. אבל חמותה, ובת חמותה, צרתה, ויבמתה, נאמנין לאוסרה ולא להפסידה כתובתה[40].

[ד] **והיכא שלא קינא לה ואמר לו עד אחד אשתו זינתה, אי מהימן עליה כבי תרי ושתיק, אשתו אסורה. אבל אם מכחישו או אומר איני יודע, אף על גב דמהימן עליה כבי תרי אשתו שריא, כמו שפירש ר״ת[ז] זצ״ל בפרק הנזקין** (גיטין נד, ב) **דת״ר היה עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו, היה עושה עמו בזבחים ואמר לו זבחים שהייתי עושה[41] עמך נתפגלו, נאמן. אמר לו טהרות[42] שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו, זבחים שעשיתי עמך ביום פלוני נתפגלו, שורת הדין אינו נאמן. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, אמר אביי כל שבידו נאמן. ורבא אמר כגון דאשכחיה ולא אמר ליה ולא[43] מידי, ולבתר הכי אשכחיה ואמר ליה. והקשה רבינו תם דפרק האומר** (קידושין סו, א) **פליגי אביי ורבא באשתו זינתה בעד אחד והלה שותק, ומשמע התם דתרווייהו מודו** (שם סה, ב) **באמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק דנאמן, וכן אמר לו עד אחד אכלת חלב, ושורך נרבע, אף על גב דאין בידו. ומרבא נמי קשה, אף על גב דמהימן ליה הכא בשאין בידו, היינו משום שהיה בידו תחילה[ח], אבל היכא שלא היה בידו מעולם לא.**

ופירש ר״ת[44] דההיא דהנזקין במכחישו או דאמר איני יודע[ט], אבל התם בהאומר בשותק, דכהודאה דמיא[י]. וכן מוכח בפרק[45] האשה (פז, ב) **דבעי למיפשט מינה דעד אחד נאמן באיסורין, ודחי ודילמא[46] שאני הכא משום דאישתיק, ושתיקה כהודאה דמיא. וגבי אשתו זינתה נמי פליגי בשותק, ועובדא דההוא סמיא שותק הוי[47] ומהני לאביי בעד אחד כשר דלאו[48] גזלנא הוא, ולרבא אין דבר שבערוה פחות משנים אלא אם כן מהימן ליה כבי תרי. אבל במכחישו אי[49] אומר איני יודע לא מהימן אפילו מהימן עליה כבי תרי, דדוקא**

27. ומסתתר׳: **א** ומיסתתר **ק** ומסתברא 28. רש״י: **ק** רש״י זצ״ל 29. ואינה: **ק** ואינו 30. [ובת בעלה]: **א ק** חסר 31. ולא: **ק** אלא 32. [אלא שלא תשתה]: **א ק** חסר 33. היתה: **א ק** היה 34. שרגלי׳: **א ק** שרגילים 35. צריך אדם... על פי עצמו: **ט** חסר 36. אל תסתרי... פלוני: **ה** חסר 37. דאילו: **ה** אילו 38. שנטמאה: **ה ט נ** שנטמאת 39. נאמנים: **ג** נאמן 40. כתובתה... כתובתה: **ט** כתובה 41. שהייתי עושה: **ק** שעשיתי 42. טהרות: **א** טהורות **ק** טהורו׳ מה 43. ולא: **א ד** לא 44. ר״ת: **ק** רבינו תם זצ״ל 45. בפ׳: **א** דפ׳ **ק** דפרק 46. ודחי ודילמא: **א** דקא׳ ודילמ׳ **ק** דקאמר ודילמא 47. הוי: **א ק** הוה 48. דלאו: **א ק** דלא 49. אי: **א ק** או

ז בספר הישר (סי׳ קיט), הו״ד גם בתוס׳ גיטין (נד, ב ד״ה אמר), בתוס׳ קידושין (סה, ב ד״ה נטמאו), בראב״ש (גיטין פ״ה סי׳ יג) ובעוד ראשונים.

ח כ״כ גם תוס׳ גיטין (שם) ועוד ראשונים, ובתוס׳ רא״ש בקידושין (סה, ב ד״ה אמר) דייק זאת מתוספת הלשון: ״היה עושה עמו בטהרות״, אבל מרש״י (ד״ה רבא) משמע קצת שלרבא גם כשלא היה בידו נאמן, ואילו מהראב״ן (סי׳ צב) עולה שלדעתו גם לרבא נאמן דוקא כשעדיין בידו לטמא.

ט הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א תרצו באופן אחר, ולדעתם הגמ׳ בגיטין עוסקת בפועל שקיבל עליו לעשות בטהרה, דחזקה מיזהר זהיר ואינו נאמן להעיד שקלקל (אלא כשבידו). להלכה פסק השו״ע (יו״ד קכז, א) כר״ת, אבל הש״ך (שם סק״ג) חלק וכתב שאין סברא לקבל עד אחד כשהבעלים מכחישו, ולכן הכריע כרמב״ן וכרשב״א.

י עיין בתוס׳ בקידושין (סו, א ד״ה רבא) וביבמות (פח, א ד״ה דשתיקה) שביארו שלדעת רבא אין כאן הודאה גמורה, אלא שהעד נאמן מחמת רגלים לדבר.

בשותק משום שתיקותו דמודה דדברים ניכרים הוא דחזא, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ואביי לאו משום דלית ליה אין דבר שבערוה פחות משנים[50], דבריש סוטה (ב, ב) ילפינן **דבר דבר מממון**, ולא מיתסרא בעד אחד אלא בקינוי וסתירה כדפרישית לעיל, אלא אביי מוקי לה במכחישו או באומר איני יודע[א], ורבא מוקי לה אפילו בשותק, ובמהימן אחד כבי תרי היינו מדרבנן[ב], אי נמי הא דאמר אביי אפילו לא מהימן כבי תרי [אסורה][51] היינו מדרבנן. והא דדייק גבי אכלת חלב (פז, ב) **טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן**, אי אמר איני יודע כאומר לא אכלתי דמי, ולישנא דלא אכלתי נמי שפיר משמע לא ידעתי שאכלתי[ג].

ובפרק עשרה יוחסין (קידושין עג, ב) גבי **נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי כו׳, במה דברים אמורים שלא קרא (עליו) [עליה][52] ערער. ודייק אי [לימא ערער][53] חד, והא אמר ר׳ יוחנן אין ערער פחות משנים.** על כרחין באומר איני יודע כמכחישו דמי, דהתם אין יכול להכחישו דאין יכול לידע.

הילכך מסקנא איני יודע כמכחישו[54] בפירוש, ולא מהימן אלא אם כן בידו, ולרבא אף על גב דאין בידו עכשיו הואיל והיה בידו מעיקרא, וכגון דקאמר ליה בזימנא קמייתא דאשכחיה[ד]. וגבי שותק מהימן אף על גב דלא מעיקרא, וכגון דאמר ליה בזימנא קמייתא דאשכחיה, אבל אם הוא שותק[59] מהימן אף על גב דלא היה בידו מעולם. ומי שלא קינא לאשתו ואמר לו עד אחד שזינתה אשתו[60], אי מהימן עליה כבי תרי ושותק אשתו אסורה, אבל אי מכחישו או אומר[61] איני יודע אשתו שריא. [62]ואי לא מהימן עליה כבי תרי אשתו שריא[62] ואף על גב דשותק.

אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה אומר איני יודע, וכל שכן מכחישו, לא מהימן[57] אלא אם כן בידו, ולרבא אף על גב דאין[58] בידו עכשיו הואיל והיה בידו מעולם. ולגבי אשתו זינתה, אי מהימן עליה כבי תרי ושותק אשתו אסורה, ואי לא מהימן עליה כבי תרי אשתו שריא אף על גב דשותק, דאין[55] דבר שבערוה פחות משנים. [והכי הלכתא][56] דאביי ורבא הלכה כרבא:

(תריז) [א] **המביא** גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם לא ישא את אשתו, משום דעליה סמכינן, אבל המביא מארץ ישראל דלאו עליה סמכינן, ישאנה.

[ב] ועד המעיד לאשה על בעלה ואמר מת, הרגתיו, הרגנוהו, לא ישא את אשתו. הא לאחר תנשא.

[ג] החכם שאסר את האשה על בעלה בנדר שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה ואסרה, לא ישאנה משום חשד.

[ד] וכולן, החכם, והמביא גט, והמעיד באשה להשיאה, שאסרנום לישא, אם היו להם נשים בשעת מעשה ומתו לאחר זה, מותרות אלו להנשא להם, דהשתא ליכא חשד, שהרי בשעה שהביא גט או העיד בה העד או אסרה חכם היתה אשתו קיימת, ולא לישא את זו נתכוון.

[ה] וכן אם היו להם נשים בשעת מעשה ונתגרשו אחר כך, מותרות אלו להנשא להם, וכגון דהוו להו קטטה

50. משנים: **ק** משנים משום 51. [אסורה]: **א ק** חסר
52. (עליו) [עליה]: **א ק** עליו 53. [לימא ערער]: **א ק** חסר
54. כמכחישו: **ד** במכחישו 55. דאין: **א ק** ואין
56. [והכי הלכתא]: **א ק** כרבא 57. לא מהימן: **ה** אינו נאמן 58. ולרבא אע״ג דאין: **ג** ואע״ג (דאין) [דאיתא]
59. שותק: **ג** שתק 60. שזינתה אשתו: **ט נ** שאשתו זינתה
61. או אומר: **ג** או יאמר **ט** אומ׳ 62. ואי לא... אשתו שריא: **ט** חסר

יא כ״כ תוס׳ בקידושין (שם), והרשב״א (שם) כתב שלדעת אביי רק כשיש הכחשה צריך שני עדים בדבר שבערוה, ובתירוצו השני לקמן כתב רבינו שלדעת אביי העד נאמן רק מדרבנן, וכ״ה גם ברשב״א שם, אולם תוס׳ רי״ד (בקידושין שם) כתב שלדעת אביי גם בדבר שבערוה אין צורך בשני עדים, והמקדש בעד אחד מקודשת.

יב מהרמב״ם בהל׳ אישות (פכ״ד, יז) משמע שהחיוב לגרש כשמאמין לעד הוא חיוב גמור אלא שבי״ד אינם כופים אותו, אולם הרשב״א בתשובותיו (המיוחסות לרמב״ן סי׳ קלג) כתב שחייב להוציאה כדי שלא יהיה לבו נוקפו, ומעי״ז כתב הטור (סי׳ קטו) שהחיוב הוא משום לזות שפתיים. ונראה שדעת רבינו כאן שהחיוב הוא מדרבנן היא דעה שלישית.

יג וכ״כ תוס׳ ישנים ביבמות (פז, ב ד״ה ודלמא). ובתוס׳ קידושין (סה, ב ד״ה ותנא) מבואר שהמשנה נקטה: ״לא אכלתי״ אגב דברי רבי מאיר בסיפא שנאמנים עדים לחייבו חטאת גם כשטוען לא אכלתי, אבל עד אחד אינו נאמן גם מול טענת: ״איני יודע״. אולם הרמב״ן (קידושין סה, ב ד״ה טעמא) כתב שדברי המשנה הם בדוקא, ורק כשטוען: ״לא אכלתי״ יכול להכחיש את העד, ודברי הגמ׳ ביבמות: ״דילמא משום דשתיק״ אינם דחייה למשנה, אלא לברייתא של ״או הודע אליו״.

יד גם הרמב״ן (גיטין נד, ב) בשם ר״ח, הרא״ש (גיטין פ״ה סי׳ יד) ועוד ראשונים פסקו כרבא, אולם הרשב״א (גיטין שם) הוכיח משאלת רב אסי: ״ספר תורה ביד מי״ שהלכה כאביי.

מקמי[1] הכי. ואי ארגיל[2] הוא קטטה, שהוא התחיל להקניט את אשתו, אסור. ואי היא ארגילה[3] קטטה שרי.

[ו] וכולם שאסרנום לישא, אם כנסו[4] לא יוציאו.

[ז] וכולם הנשים הללו שנשאו לאחרים, כשאסרה חכם או כשהעיד[5] עד במיתת בעלה ומתו בעלים שניים[6] [או גירשו, מותרות להנשא להם. וכולן][7] מותרות לבניהם ולאחיהם של אלו המתירים אותם, ואין אסורות אלא להם לבדם.

[ח] החשוד על האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה, דחיישינן שמא לאחר שישא את אמה או[8] את בתה[9] תזנה זו עמו. ולא אתבריר לי בהא אם כנס אם מוציא אם לאו.

[ט] והני מילי בחשוד באשה בעלמא, אבל היכא שהיתה אשתו ובא על אמה או על אחותה אפילו במזיד, אשתו מותרת לו.

[י] והיכא שהלך בעלה למדינת הים ונשאת, בין על פי עד אחד בין על פי שני[10] עדים [ואחר כך בא בעלה][11], תצא מזה ומזה.

[יא] שנים שהיו נשואים שתי אחיות, והלכה אשתו וגיסו, ואמרו לו שמתה אשתו וגיסו ונשא אחות אשתו, ואחר כך באו[12] אשתו וגיסו, לא שנא אשתו וגיסו לא שנא ארוסתו וגיסו, אשת גיסו אסורה[13] ואשתו שריא. מיהו בארוסתו מסתבר לאסור כדפרישית לקמן.

[יב] והיכא שנישאת על פי בית דין ואחר כך יצא קול שבעלה חי ולפנינו לא בא, לא חיישינן להוא[14] קלא.

[א] תנן (כה, א) **המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני**[15] **נחתם, לא ישא את אשתו.** אוקימנא בגמרא דוקא ממדינת הים, מפני שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם כדמפרש בגיטין (ב, ב) **טעמא מפני שאין בקיאין**[16] **לשמה**[8]. הלכך לא ישא את אשתו הואיל ועל דבריו סמכינן, אבל בארץ ישראל שאין צריך לומר, שהכל בקיאין לשמה דלאו[17] עליה סמכינן, הרי זה ישאנה.

מיהו מסתבר לי דהאידנא אפילו המביא[18] גט ממדינה למדינה בבבל או ממדינה למדינה בארץ ישראל, ואין צריך לומר מבבל לארץ ישראל או מארץ ישראל לבבל, בכל אלו לא ישאנה, דהא רבה[19] אית ליה דרבא (שם ו, א), ולכולי עלמא בעינן לקיימו, והאידנא מתיבתא לא שכיחי, וליכא נמי עולי רגלים. הלכך צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם[2] וסמכינן עליה, ולא ישאנה.

[ב] תנן (כה, א) **מת, הרגתיו**[20]**, הרגנוהו, לא ישא**[21] **את אשתו. ר׳ יהודה אומר הרגתיו לא תנשא אשתו, הרגנוהו תנשא אשתו.** וכתנא קמא[22] קיימא לן, דמת, הרגתיו, הרגנוהו, דהוא ניהו לא ישא, הא לאחר תנשא. וליתא דר׳ יהודה דפליג בהרגתיו דלא תנשא לאחרים, דיחיד ורבים הלכה כרבים. ותו, דשקלינן וטרינן (שם, ב) להעמיד רב מנשה ורב יוסף אליבא דרבנן אליבא דהלכתא.

[ג] תנן (שם) **החכם שאסר**[23] **את האשה בנדר על בעלה, הרי זה לא ישאנה.** פירוש (רש״י ד״ה בנדר) שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר ולא מצא פתח חרטה[24], **לא ישאנה** משום חשד.

[ד] תנן (כו, א) **וכולן שהיו להם נשים ומתו**[25]**, מותרות לינשא להם.** פירוש (רש״י ד״ה וכולם) **וכולן**, החכם, והמביא גט, והמעיד באשה להשיאה, תנן בהו לא יכנוס. **שהיו להם נשים** בשעת מעשה ומתו לאחר זמן, מותרות אלו להנשא להם, להשתא ליכא חשד, שהרי בשעה שהעיד בה העד או שאסרה חכם היתה אשתו קיימת, ולא[26] ליישא את זו נתכוין.

[ה] ודייקינן[27] בגמרא (שם) **מתו אין**[28]**, נתגרשו לא**[29].

1. מקמי: ק מקמיה 2. ואי ארגיל: א ק וארגיל 3. היא ארגילה: ק הרגילה 4. כנסו: א ק קנסו 5. כשהעיד: א ק כשהתיר 6. בעלים שניים: ק שניהם בעלים 7. [או גירשו... להם וכולן]: א ק חסר 8. או: א ק חסר 9. את בתה: א ק את בת בתה 10. שני: ק שנים 11. [ואח״כ בא בעלה]: א ק חסר 12. באו: ק בא 13. אסורה: א ק אסירה 14. להההוא: ק להההיא 15. נכתב ובפני: א ק חסר 16. בקיאין: א ק חסר 17. דלאו: א ק דלא 18. המביא: ק מביא 19. רבה: ק רבא 20. הרגתיו: א חסר 21. ישא: א ישא איש 22. וכת״ק: א ק ובת״ק 23. שאסר: א ק שהאוסר 24. חרטה: ק בחרטה 25. ומתו: ק או מתו 26. ולא: א ק לא 27. ודייקינן: ד ודייקו 28. אין: א ק או 29. לא: ק חסר

א זו דעת רבה (גיטין ב, ב), אבל לרבא טעם האמירה הוא שאין עדים מצויים לקיימו. ומדברי רבינו כאן וממש״כ בהמשך שרבה אית ליה דרבא נראה שלדעתו הלכה כרבה, אבל בהל׳ גיטין (סי׳ תרצט) הביא רבינו את פסיקת הרי״ף (גיטין א, ב) שהלכה כרבא. הרמב״ם (גירושין פ״ז, ח), הרא״ש (גיטין פ״א סי׳ ב) ועוד ראשונים פסקו כרבא, אולם הראב״ד (מובא בס׳ הזכות על הרי״ף שם) פוסק כרבה. ואולי אפש״ל שמש״כ כאן רבינו מבוסס על רש״י (בד״ה המביא).

ב וכ״כ הרמב״ן (גיטין ו, א), המיוחס לריטב״א (גיטין ה, ב) והר״ן (א, ב ברי״ף לגיטין), ומעי״ז כתבו בתוס׳ (ד״ה שאני) בשם ר״ת.

אמר ליה רב (אבהו) [הלל][30] לרב אשי והתניא אפילו נתגרשו. לא קשיא, הא דהואי[31] קטטה, [הא דלא הואי קטטה][32]. פירוש (רש״י ד״ה הא) **הא** דקתני אפילו נתגרשו, כגון דהוה[33] להו קטטה מקמי הכי, דעדיין לא נתן דעתו על זאת[ג]. **איבעית אימא הא והא דלא הואי[34] קטטה, הא דארגיל הוא, הא דארגילה היא. פירוש** (שם ד״ה הא) **הא** דקתני נתגרשו לא בדארגיל[35] הוא קטטה, שהוא התחיל להקניט את אשתו. **הא** דקתני אפילו נתגרשו[36], דארגילה היא קטטה שהיא הקניטתו [תחילה][37]. ואיתנהו לתרוייהו לישני[ד] [38].

[ו] ואמרינן בגמרא (כה, ב) **איבעיא להו כנס מהו שיוציא. פירוש המביא גט, או העד שהתירה לינשא[ה] [39], או חכם שאסרה על בעלה, שאסרנו להם לישא משום חשד[40], אם כנסו מהו שיוציאו[41]. רב כהנא אמר כנס מוציא[42], רב אשי אמר אינו מוציא. תנא להו רב זוטי[43] דבי רב פפא כדברי האומר כנס אינו מוציא[44]. וכן הלכה, אם כנסו לא יוציאו כדיליף לה[45] רב אשי מהנטען על השפחה ונשתחררה, נכרית[46] ונתגיירה, דאם כנס לא יוציא. ולא דמי לנטען על אשת איש, דהתם הואיל והוציאה בעלה מפני זה והלך זה ונשאה הדבר מכוער[ו], הלכך אם כנס מוציא.**

[ח][ז] מיהו בהא דתניא סוף פרק כיצד (כו, א) **וריש פרק נושאין** (צז, א) **הנטען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה, לא אתבריר לי אם כנס אם מוציא אם לאו, אם יש לחלק ברננות אם לאו[ח].**

[ט] **והני מילי שאמרנו שאסור באמה ובבתה ובאחותה, היינו אסור בבתה שאינה[47] אשתו בשעה שיצא עליו הקול, אבל היכא שהיתה אשתו ובא על אמה או על אחותה אפילו במזיד, לא אסרה אשתו עליו. כהיא דפרק האשה רבה** (צה, א) **אמר רב יהודה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בבא על חמותו שפסל את אשתו, ועל מה נחלקו בבא על אחות אשתו, שבית שמאי אומרים פסל[48] ובית הלל אומרים לא פסל. אמר ר׳ יוסי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בבא[49] על אחות אשתו שלא פסל, ועל מה נחלקו בבא על חמותו, שבית שמאי אומרים פסל ובית הלל אומרים לא פסל. לפי שמתחילה[50] הוא מותר בכל הנשים**

המביא גט ממדינה למדינה בבבל או בארץ ישראל, וכל שכן מבבל לארץ ישראל או מארץ ישראל לבבל, צריך לומר[51] בפני נכתב ובפני נחתם, הלכך לא ישאנה. המעיד לאשה על בעלה, מת, הרגתיו, הרגנוהו, לא ישא את אשתו, הא לאחר תנשא.

אשה שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה ואסרה, לא ישאנה. וכולן שהיו להן נשים בשעת מעשה ומתו אחר כך או נתגרשו, וכגון[52] דהוה להו קטטה מעיקרא או לא הוה להו קטטה אלא אחר כך וארגילה איהי הקטטה, מותרות אלו לינשא להם. [53]וכולן אם כנסו כדרך שאסרום חכמים לא יצאו, [ט]וכולן שנישאו לאחרים ומתו בעליהם, מותרות לינשא להן[53]. וכולן מותרות לבניהם ולאחיהם של אלו, ואין אסורות אלא להם לבדם[ט]. הנטען מן האשה, אסור באמה ובבתה ובאחותה, ולא איתבריר לי[54] בהא אם כנס אם יוציא אם[55] לאו.

30. ר׳ (אבהו) [הלל]: **א** רב בהו **ק** רבי אבהו 31. דהואי: **ק** דהוי 32. [הא דלא הואי קטטה]: **א ק** חסר 33. דהוה: **א ק** דהוו 34. הואי: **ק** הוי 35. בדארגיל: **ק** בדארגול 36. נתגרשו: **ק** נתגרשה 37. [תחילה]: **א ק** חסר 38. לישני: **ק** לישנא 39. לינשא: **ק** להנשא 40. חשד: **א ק** חשוד 41. שיוציאו: **א ק** שיוציא 42. מוציא: **ק** מוציאין 43. תנא להו רב זוטי: **ק** תני לה רב זוטא 44. אינו מוציא: **ק** אין מוציאין 45. לה: **ק** חסר 46. נכרית: **א ק** חסר 47. שאינה: **ד ק** שאינו 48. פסל: **ק** פסול וכן בסמוך 49. בבא: **א ק** הבא 50. שמתחיל׳: **א ק** שכתחילה 51. לומר: **ה** שיאמ׳ 52. וכגון: **ה ט** כגון 53. וכולן אם... לינשא להן: **ג** חסר 54. לי: **ה** ליה 55. אם: **ה** או

ג זה פרש״י, אולם המהרש״ל ביש״ש (פ״ב, כא) פירש להפך, שחושדים שהייתה קטטה ולאחריה כשבא מעשה לידו העיד או אסר מכיון שנתן עינו בה, ועיין בהערה הבאה.

ד כ״פ הרי״ף (ז, א) והרא״ש (פ״ב סי׳ יב), אבל הרמב״ם (גירושין פ״י, טו) חילק רק בין הרגיל הוא או הרגילה היא וכלישנא בתרא. והמהרש״ל ביש״ש (שם) ביאר שלדעת הרמב״ם לפי הלישנא קמא כשהייתה ביניהם קטטה לפני העדות או האיסור לעולם חשוד (וכמבואר בהערה הקודמת), והלישנות חולקות זו על זו. ופסק כלישנא בתרא.

ה כדברי רבינו שהספק של הגמ׳ היה גם במביא גט ובעד כתבו גם השאלתות (שאי׳ קלד) והריטב״א, אולם תוס׳ (ד״ה אמר, וביתר ביאור בתוס׳ ישנים ותוס׳ רא״ש) והרשב״א כתבו שהספק ודברי הגמ׳ שלא תצא הם דווקא בחכם שאסר, שגם אם החשד נכון אינה אסורה לו. ובאבנ״מ (סי״ב, ב) כתב שלדעת רש״י במביא גט ובחכם שאסר לא תצא, והוא מחלק שם בין מביא גט שגם ללא בפני נכתב אם נשאת לא תצא, לעד מיתה שעדותו היא המתירתה.

ו זו סברת רש״י (כו, א ד״ה ברננה) בהתאם לשיטתו (המובאת בהערה הקודמת) שהגמ׳ דברה גם על עד, אבל תוס׳ (ד״ה אמר) חילקו לשיטתם בין חכם שאסר שמותרת לו מעיקר הדין, לנחשד על אשת איש שאסורה עליו מספק.

ז האות ז חסרה כאן, אומנם בפסקי מהר״ח מובאת הלכה זו ר׳ להלן ט.

ח הרמב״ן (כה, ב) והריטב״א (כו, א) הביאו את התוספתא ביבמות (פ״ד, ה) לפיה כשכנס לא יוציא, וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פ״ב, יא), אומנם הירושלמי ביבמות (פ״י ה״ו נז, ב) מביא שר׳ מנא כפה אדם שבא על חמותו להוציא את אשתו מפני שרגילה אצלה, ואולי זו הסיבה לספקו של רבינו.

ט וכולן... להם לבדם - סעיף ז שבאו״ז שהוזכר בכותרות וחסר באו״ז עצמו מצוי כאן במהר״ח.

שבעולם והיא מותרת בכל אנשים[56] **שבעולם, קידשה, הוא אוסרה והיא אוסרתו. מרובה איסור האוסרה מאיסור שאוסרתו, שהוא אוסרה בכל אנשים שבעולם, והיא לא אסרתו אלא בקרובותיה. והלא דין הוא, ומה הוא שאוסרה בכל אנשים שבעולם, שגגה באסור**[57] **לה לא נאסרה במותר לה, היא שלא אסרתו**[58] **אלא בקרובותיה, שגג באסור**[59] **לו אינו דין שלא נאסר במותר לו. והדין לשוגג, למזיד מניין, תלמוד לומר אותה, אותה שכיבתה אוסרתה, ולא שכיבת אחותה אוסרתה.** הרי לר׳ יוסי בבא על אחות אשתו לכולי עלמא לא פסל את אשתו, ובא על חמותו לבית שמאי פסל ולבית הלל לא פסל, והלכה כבית הלל. וכר׳ יוסי קיימא לן ולא כר׳ יהודה, **דאמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר׳ יהודה.** ותו, (שם) **דההוא דעבד**[60] **איסורא בחמתיה, אתא**[61] **רב יהודה ונגדיה, אמר ליה אי לאו דאמר שמואל אין הלכה כר׳ יהודה, אסרתה עלך איסורא דלעולם.** ומדנגדיה שמע מינה דבמזיד עבד. הלכך הבא על חמותו או על אחות[62] אשתו אפילו במזיד לא פסל את אשתו, ואשתו שריא ליה[63].

הבא על חמותו או על אחות אשתו, לא פסל את[64] אשתו, ואשתו שריא ליה.

[י] **מי שהלך** (פז, ב) **בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך, בין שנשאת ברשות בית דין על פי עד אחד, בין שנשאת שלא ברשות בית דין על פי שני עדים, 'תצא מזה ומזה. כדאמרינן**[65] (צא, ב) **רב פפא סבר למיעבד עובדא במאי הוה לה**[66] **למיעבד, ורצה** (רש״י ד״ה סבר למיעבד) להחזיר לבעלה אשת איש[67] שנשאת בעליס. **אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא והתניא הני מתנייתא.** פירוש (שם ד״ה והתניא) **ולא אמרינן מאי הוה להו, כולהו דמייתי להו התם בשמעתא**[68]. **אמר ליה ולא שנינהו, אמר ליה אנן אשינויי ניקום ונסמוך.** כלומר (שם ד״ה אמר ליה) אם זה לוחק ומתרץ לחות״א[69] התשובה, אנן[70] ממילא שמעינן ולא אמרינן מאי הוה להו[71] למיעבד. ופירש רש״י (שם) ופסק ולא עבד עובדא. ופר״ח פירש דמדשתיק ליה רב פפא לרב הונא בריה דרב יהושע, שמע מינה דבין נישאת על פי שני עדים ובין נשאת על פי בית דין, תצא מזה ומזה בגט ואסורה לחזור להם לעולם, עכ״ל״ב.

[יא] **והואיל ואתבריר לן דעל פי עדים נמי תצא מזה ומזה, הוה מסתבר למימר דהא** (צה, ב) **דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ יוסי, דאדר׳ יצחק נפחא קאי ולא אדר׳ אמי, דר׳ יוסי אליבא דר׳ אמי סבר על פי עדים מותרת לחזור לבעלה הראשון״ג, ואם כן ליתא לדשמואל דאמר הלכה כר׳ יוסי, אלא אדר׳ יצחק נפחא. דתנן** (צד, א) **מי שהלכה אשתו למדינת הים, ובאו ואמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה, ואחר כך באת**[72] **אשתו מותרת לחזור לו. ר׳ יוסי אומר כל שהוא פוסל על ידי אחרים פוסל על ידי עצמו. ומפרש בגמרא** (שם, ב) **דתנא קמא סבר דאף על גב דאזל אשתו וגיסו למדינת הים, [דאהני] הני נשואין**[73] **דקא מיתסרא אשת גיסו אגיסו, אפילו הכי**[74] **אשתו שריא, ולא אמרינן מתוך שנאסרה אשת גיסו אגיסו תיאסר אשתו עליו. ואליבא דר׳ יוסי שקלינן וטרינן מאי קאמר ר׳ יוסי, ואוקמה ר׳ יצחק נפחא דהכי קאמר** (צה, ב) **הא דאזל אשתו וגיסו, הא דאזל**[75] **ארוסתו וגיסו. דתנא קמא סבר לא שנא אשתו וגיסו לא שנא ארוסתו [וגיסו, אשת גיסו אסורה]**[76] **ואשתו שריא. אמר ליה**

56. אנשים: **א ק** האנשים 57. באסור: **א ק** באיסור 58. אסרתו: **ק** אוסרתו 59. באסור: **א ק** באוסר 60. דעבד: **ק** דעביד 61. בחמתי׳ אתא: **א ק** מחמתיה אתיא 62. חמותו או על אחות: **ק** אחותו 63. ליה: **ק** חסר 64. את: **ה** חסר 65. כדאמרי׳: **א** כדא׳ **ק** כדאמר 66. לה: **א ק** ליה 67. אשת איש: **ק** אשה 68. בשמעתא: **א** בשמעת׳ **ק** בשמעתין 69. לדחות: **ק** לדחותו 70. אנן: **ק** אנו 71. לה: **א ק** ליה 72. באת: **ק** באתה 73. [דאהני] הני נשואין: **א ק** דהני נישואין 74. אגיסו אפ״ה: **א ק** אסורה 75. דאזל: **ק** דאזיל 76. [וגיסו אשת גיסו אסורה]: **א ק** חסר

י בגמ׳ נוסף: **ואח״כ בא בעלה.**

יא ברש״י לפנינו: **לדחוק.**

יב וכ״פ הרי״ף (כח, א) והרמב״ם (גירושין פ״י, ה), והנמו״י (על הרי״ף שם) הוסיף שכן דעת כל הגאונים. וכ״פ השו״ע (יז, נו) אבל בעל המאור (לא, א ברי״ף) כתב שהמקרה בו רצה רב פפא להקל אינו ״נישאת עפ״י עדים״ אלא אחת מהברייתות בגמ׳ שם, ונשאת עפ״י עדים ודאי שמותרת לחזור, וכ״כ הכלבו (סי׳ פ).

יג מדברי רבינו עולה שת״ק אליבא דר׳ אמי סובר כרבנן, וגם כשנישאת עפ״י עדים לא אומרים מאי הוה לה למעבד ואשת גיסו אסורה. וכ״כ הרשב״א והריטב״א בשם רש״י, אבל רש״י שלפנינו (ד״ה א״ר אמי), הרמב״ן ושאר הראשונים גורסים בדברי ת״ק אליבא דר׳ אסי: אשת גיסו שריא, ולדעתם גם ת״ק סובר כרבי שמעון. וע׳ ברמב״ן המציין אפשרות שלישית לפיה כו״ע סוברים כרבנן שגם ניסת בעדים תצא מבעלה, ואעפ״כ סובר כאן ר׳ יוסי שאשת גיסו שריא כיון שכאן בגלל אשתו א״א לומר גרש זה ונשא זה.

ר׳ יוסי, אשתו וגיסו דליכא למימר תנאה[77] **הוה ליה בנישואין דאינו פוסל על ידי אחרים, אינו פוסל על ידי עצמו, ארוסתו וגיסו דאיכא למימר תנאה הוה ליה**[78] **בקדושין ופוסל**[79] **על ידי [אחרים, פוסל אף על ידי] עצמו**[80]. פירוש (רש״י ד״ה לעולם אסיפא) **לעולם אסיפא** כלנקיט ואזיל סידרא דמתניתין בנשאת בעל אחד, ומאי פוסל ואינו פוסל איכא, חדא דאזיל אשתו וגיסו[81] למדינת הים, וחדא דאזיל ארוסתו וגיסו. **וקאמר ליה ר׳ יוסי, אשתו דליכא למימר תנאה הוה ליה** להאי באשתו הראשונה[82], וכולי עלמא ידעי דנשואי שניה טעות הן, ולא אתו[83] למימר גירשה בעלה ונשאה זה, דהא אפילו גירשה בעלה אסורה[84] להאי, ומידע ידעי דאטעיתו סהדי, אינו פוסל על ידי גיסו כשאר אשה הנשאת בעל אחד. דהתם[85] הוא דאתו[86] למימר גירשה זה״ד כו׳, ואם מחזירה אמרי[87] זה מחזיר גרושתו מן הנשואין, אבל הכא לא. הלכך אינו פוסל על ידי עצמו. אבל היכא דהואי[88] קמייתא ארוסתו, דאיכא למימר תנאה הוה ליה בקדושין, [סברי אינשי דנשואי שניה נשואין גמורין, ואמרי גירשה בעלה ונשא זה. ואי משום אחות אשה, תנאה הוה ליה בקידושין][89] הראשונים ולא[90] נתקיים[91], ואי הדרא אשת גיסו לבעלה אמרי אינשי מותר להחזיר גרושתו משנשאת, הלכך פוסל הוא על ידי אחריס. והואיל[92] ואתו מעשיו פוסל נמי על ידי עצמו. ולתנא קמא טעמא דנשאת בעל אחד אסורה[93] לחזור, לאו משום דלא לימרו זה מחזיר גרושתו משנשאת[94], אלא משום דקנסוה רבנן משום דלא דייקא שפיר.

ואפשר דבנשאת על פי עדים נמי אסורה[95] **לר׳ יוסי, ולא פליגא**[96] **פסקא דשמואל אעובדא דרב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא.**

וקיימא לן כר׳ יוסי, דהיכא דאזל אשתו וגיסו, דאשת גיסו נמי שריא. והיכא דאזל ארוסתו וגיסו, ארוסתו נמי אסורה[97] **ליה**[טז].

מיהו רבינו יצחק אלפס זצ״ל כתב (ל, ב) דהואיל דמספקא לן אי אליבא דר׳ אמי קאמר אי אליבא דר׳ יצחק נפחא קאמר, ולא אתבריר לן כמאן מנייהו פסק[98], לא שרינן לאשת גיסו אגיסו מספיקא. ולפי דברי הגאון נמי לא שרינן ארוסתו לבעלה[טז], דדילמא כדר׳ יוסי פסק. מיהו אפילו אם תמצי למימר דאדר׳ אמי קאי, אפילו הכי לא נחזיר אשה הניסת[99] בעדים לבעלה הראשון[יז], דסמכינן לאסור אעובדה דרב פפא ורב הונא בריה דרב[100] יהושע. ואם תמצי לומר דאדר׳ יצחק נפחא[101] קאי, לא שרינן ליה ארוסתו.

[יב] והיכא שנשאת על פי עדים או על פי בית דין ואחר כך יצא הקול שבעלה חי, לא מפקינן לה[102] מבעלה, (צא, ב) **דאמר רב אשי ולקלא לא חיישינן.** פירש רש״י (ד״ה ולקלא) אם נשאת בבית דין ואחר כך יצא קול שבעלה חי[103] ולפנינו לא בא, לא חיישינן להוא קלא.

ואם תאמר ואי ליתא לדר׳ יוסי, דשמואל אדר׳ אמי קאי ולא אדר׳ יצחק נפחא, אם כן אית[104] **לן דאיכא תנאי בנשואין**[105]**, ותקשי לן דקיימא לן כר׳ עקיבא דאין תנאי בנשואין, כדפרישית לעיל** (סי׳ תקצה) **גבי נשא חייבי כריתות או קידש. הא**[106] **לא קשיא, דודאי קיימא לן דאין תנאי בנשואין, אלא בהא לא קיימא לן כר׳ יוסי, דאיהו סבר טעמא דתצא מזה ומזה משום**

77. תנאה: ק תנאי 78. הו״ל: א ק הוה ליה למימר 79. ופוסל: א ק ופוסל על ידי עצמו ארוסתו... בקידושין ופוסל (העתקה כפולה – טעות הדומות) 80. [אחרים פוסל אף ע״י] עצמו: א עצמו ופוסל על ידי אחרים 81. אשתו וגיסו: ק גיסו ואשתו 82. הראשונה: ק ראשונה 83. אתו: א אתי ק אתא 84. אסור׳: א ק אסירה 85. דהתם: ק התם 86. דאתו: א ק אתי 87. אמרי: ק אמרין 88. דהואי: ק דהוה 89. [סברי אינשי... הו״ל בקידושין]: א ק חסר 90. ולא: א ק לא 91. נתקיים: ק נתקיימו 92. והואיל: א ק הואיל 93. אסורה: א אסור 94. משנשאת: א ק משניסת 95. אסור׳: א ק אסירא 96. פליגא: ק פליגי 97. אסורה: א אסיר ק אסירה 98. פסק: ק פסיק 99. הניסת: א ק הנשאת 100. דרב: ק דרבי 101. נפחא: ק חסר 102. לה: ק חסר 103. חי: ק חי לא מפקין לה מבעלה... יצא הקל שבעלה חי (העתקה כפולה – טעות הדומות) 104. אית: ק לית 105. בנשואין: ק בקידושין 106. הא: ק האי

יד לדעת רבינו אשה שניסת בע״א אסורה לחזור לבעלה מטעם שמא יאמרו גרש זה ונשא זה, ומתוך כך סובר רבינו שכאן מותרת לדעת ר׳ יוסי אשת גיסו לחזור (שהרי לא שייך כאן שמא יאמרו). וכ״כ רש״י (ד״ה וקא״ל), הרי״ף (ל, ב) ושאר הראשונים, אבל הריטב״א ביאר שטעם האיסור לחזור לבעלה הוא מה שהקלת בתחילתה להתירה בע״א, ומתוך כך כתב שגם לר׳ יוסי אשת גיסו אסורה, ומחלוקת ת״ק ור׳ יוסי היא רק אם צריכה גט.

טו כדעה זו שהלכה כר׳ יוסי אליבא דר׳ יצחק נפחא כתבו גם התוס׳ רי״ד והמאירי.

טז וכ״פ הרמב״ם (גירושין פ״י, ח).

יז מדברי רבינו משמע שדווקא אשה רגילה שנשאת בעדים אסורה לחזור לבעלה, אבל אשת גיסו מותרת. ונראה שלדעתו החמיר הרי״ף דווקא באשת גיסו שנשאת בע״א, אבל אשת גיסו שנשאת בשני עדים מותרת ממ״נ בין לר׳ יצחק נפחא ובין לר׳ אמי, וכ״כ הראב״ד (הו״ד בספר הזכות ל, ב ברי״ף), אבל הרמב״ן (ס׳ הזכות ובמלחמות שם) האריך לחלוק וביאר שגם אשת גיסו אסורה מחשש שמא יבוא גיסו לבדו ויוציאוה בגט וממילא גם אשתו אסורה, וכ״פ להלכה הרא״ש (פ״י סי׳ ו) והטושו״ע (טו, כח).

שלא יאמרו גירש זה ונשא זה[107], וליתא, אלא טעמא [מפני][108] שלא דקדקה ונישאת.

מיהו הא קשיא, דאי שמואל אדר׳ יוסי קאי, אם כן סבירא אין תנאי בנשואין ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והיינו טעמא דאין תנאי בנשואין כדפירש רש״י לעיל במילתיה דר׳ עקיבה. מעתה קשיא דשמואל אדשמואל מפרק המדיר, דאיתמר (כתובות עב, ב) **קידשה על תנאי וכנסה סתם, רב אמר צריכה הימנו גט, ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט. ואמר אביי לא תימא היינו טעמא דרב כיון דכנסה אחולי אחליה לתנאיה, אלא היינו טעמא לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.** פירוש (רש״י עג, א ד״ה לא תימא) **לא תימא** קסבר רב אחליה לתנאיה וכתובה בעי למיתב לה אם מגרשה, **אלא היינו טעמא דרב** לענין[109] גט דקסבר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין, ואפילו היו עליה[110] נדריס. אבל לענין ממונא בתנאיה קאי, שאם ימנא עליה נדריס תנא בלא כתובה. אבל שמואל סבר עושה אדם[111] בעילתו בעילת זנות ויש תנאי בנשואין. והכי פריך התם בהמדיר (שם עג, ב) אליבא דשמואל **מאי שנא כתובה דלא, דאמר אי אפשי באשה נדרנית, אי הכי גט נמי לא תבעי.** פירש רש״י (ד״ה גט נמי) לשמואל לית ליה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אלמא לשמואל יש תנאי בנשואין, וקשה דשמואל אדשמואל״ח.

ויש לומר דהיכא דידעינן[112] דודאי הוה תנאה, סבר שמואל דיש תנאי בנשואין ואדם עושה בעילתו בעילת זנות, והא דפסיק שמואל כר׳[113] יוסי באשתו וגיסו לאו משום דלא מהני תנאה בנישואין, אלא משום דליכא למיגזר הכא שמא יאמרו גירש זה ונשא זה, דספק הוה ליה תנאה״ט ספק לא הוה[114], ואפילו תימצי לומר דהוה, אימור מחיל[115] תנאו, וכשנשא אשת גיסו דהיינו אחות אשתו ידעי עלמא דנישואין טעות היו לו[116] בה.

ואליבא דר׳ אלעזר מעיקרא[117] לא קשיא כלום, (שם עד, א) **דאמר רב עולא בר אבא אמר ר׳ אלעזר המקדש במלוה ובעל, על תנאי ובעל, פחות משוה[118] פרוטה ובעל, דברי הכל צריכה הימנו גט.** פירוש לא פליגי רב ושמואל אלא בכנסה[119] ולא בעל.

ולענין הלכה למעשה, הכי קיימא לן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואין תנאי בנשואין, **דאמר רב כהנא משמיה דעולא** (שם) **המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט, זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים**כ **להוציאה בלא גט.** ופר״ח מי שהלך בעלה למדינת הים ואמרו לה מת בעליך ונישאת[120] בין על פי עד אחד בין על פי שני עדים[121] [ואחר כך בא בעלה][122], תצא מזה ומזה.

שנים שהיו נשואים שתי אחיות, והלכה אשתו וגיסו למדינת הים ואמרו לו שמתו[123] אשתו וגיסו[124] ונשא אחות אשתו, [ואחר כך בא אשתו וגיסו][125], אשת גיסו אסירא[126] ואשתו שריא. ואם הלכו ארוסתו וגיסו וכו׳, ארוסתו נמי אסירא ליה. והיכא שנישאת על פי בית דין או על פי עדים ואחר כך יצא קול שבעלה חי ולפנינו לא[127] בא, לא חיישינן להוא קלא.

קיימא לן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואין תנאי בנישואין[128], הלכך קידש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט. וכן הלכה, לעולם צריכה הימנו גט:

107. זה: **ק** את זה 108. וליתא אלא טעמא [מפני]: **א** וליכ׳ לא טעמ׳ **ק** וליכא לו טעמא 109. לענין: **א ק** משום 110. היו עלי׳: **א ק** עליה 111. אדם: **א ק** חסר 112. דידעינן: **א** דידעי 113. כר׳: **א** בר **ק** ברבי 114. הוה: **ק** הוי 115. מחיל: **א ק** מחל 116. לו: **א ק** לה 117. מעיקרא: **ק** מעיקרו 118. משוה: **א** משום 119. בכנסה: **א ק** בכניסה 120. ונישאת: **ג** וניסת 121. שני עדים: **ג** שנים 122. [ואח״כ בא בעלה]: **ה ט נ** חסר 123. שמתו: **נ** שמתה 124. אשתו וגיסו: **ה** גיסו ואשתו 125. [ואח״כ בא אשתו וגיסו]: **ה ט נ** חסר 126. אסירא: **ג** אסורה 127. לא: **ט** חסר 128. ואין תנאי בנישואין: **נ** חסר

יח כך הקשו גם בתוס׳ כתובות (עג, א ד״ה לא) ובתוס׳ יבמות (קז, א ד״ה בית).

יט ובתוס׳ (שהובאו בהע׳ הקודמת) הוסיפו על תירוץ זה את דברי רבינו חיים שאין תנאי בנשואין פירושו שאין רגילות שיתבטלו נשואין מחמת תנאי. ונראה שזהו המקור לדברי הרמ״א (קנז, ד) שמי שיש לו אח מומר יכול לקדש על תנאי (אומנם בקונטרס ״אין תנאי בנשואין״ עמ׳ 8 כתב שמומר שאני), אבל מדברי רבינו בהמשך נראה שלדעתו הלכה כר׳ אלעזר ודברי שמואל נאמרו דווקא בכנס ולא בבעל, וממילא אין צורך בפירוש זה. ועיין בהע׳ הבאה.

כ הרא״ש בפסקיו (כתובות פ״ז סו״ס יא) הביא שהגדולים דייקו מדברי הגמ׳: ״לא היה כח ביד חכמים להוציאה״ שיש כאן רק חשש שמא ביטל את התנאי, ודלא כרש״י (יבמות צד, ב) שכתב שודאי אין עושה בעילתו בעילת זנות, וממילא צריכה גט מספק. וכ״פ הרמב״ם (אישות פ״ז, כג) והשו״ע (לח, לה). אבל מסתימת דברי רבינו, ומהבאת הנימוק של אין אדם עושה וכו׳, וכן מהחילוק בין כנס לבעל, משמע שלדעת רבינו צריכה גט ודאי, וכדעת הריא״ז המובאת בשלטי הגבורים (לה, א בריי״ף).

(תריח) נראה בעיני דכל היכא שגירש מחמת שהיתה אסורה לו, כגון הני דפרישית דתצא מזה ומזה, וכגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, וכל כיוצא בהן חייבי לאוין שהקדושין תופסין בהם, שאפילו גירש מן האירוסין אפילו הכי הרי זה לא ידור עמה לא באותו חצר ולא באותו מבוי. דאמרינן בירושלמי דגיטין פרק הזורק (פ״ח ה״ט מח, א) **המגרש את אשתו לא תדור עמו**[1] **לא באותו חצר ולא באותו מבוי**[8]**. אם היה חצר של אשה איש [מפנה, ושל איש אשה]**[2] **מפנה, של שניהם מי מפנה, אשה מפנה מפני האיש. ואם יכולים הם, זה פותח לכאן וזה פותח לכאן. במה דברים אמורים בזמן שנשאו, הא לא נשאו לא. ובכהנות אפילו לא נשאו. וארוסה שביהודה כנשואה היא. החולץ ליבמתו אף על פי שעשה בה מאמר הרי זה לא יפנה, שאין מאמר קונה קנין גמור.** עד כאן לשון הירושלמי.

פירוש **במה דברים אמורים שלא ידור עמה**[3] **לא באותו חצר ולא באותו מבוי**[a]**, בזמן שנשאו ונתגרשו** מן הנשואין[3], אבל **לא נשאו ונתגרשו** מן האירוסין, **לא**, אין צריך כלל לפנות, ודר עמה בחצר אחד, שהרי אין לבם גס זה בזה. **ובכהנות**, שהגרושה אסורה לו לכהן וקיימא לו עליה[4] בלאו, **אפילו לא נשאו** ואין לבם גס זה בזה, אחמור רבנן שלא ידור עמה לא בחצר ולא במבוי, דהא מכל מקום הואיל שהיו ארוסים זה לזה אף על גב שאין לבם גס אהדדי כולי האי, חיישינן שלא יתקרבו זה לזה ויעברו בלאו. והיינו דתניא סוף פרק האשה שנתארמלה (כתובות כז, ב) **המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו**[7]**, ואם היה כהן לא תדור עמו**[5] **במבוי**. [אף על פי][6] שפנויה היא והיא גרושת כהן לא תדור עמו במבוי, דמדשני בלישניה דקתני רישא **לא תנשא** וסיפא קתני **לא תדור**, שמע מינה דבגרושתו פנוייה עסקינן, וקתני לא תדור באותו מבוי.

וארוסה שביהודה שהיה דרכם ליחד אותם, כדאיתא פרק קמא דכתובות[7] (יב, א) **האוכל אצל חמיו ביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתיחד עמה** ולבם גס זה בזה, כנשואה היא, ואם גירשה לא ידור עמה לא באותה חצר ולא באותו מבוי, אפילו היא גרושת ישראל.

הא למדת דכהן שגירש אפילו מן האירוסין לא ידור עמה לא באותה חצר ולא באותו מבוי, הואיל שאסורה לו וקיימא עליה בלאו, אחמור רבנן. אם כן כל היכא שגירש מחמת שאסורה לו[7] אפילו מן האירוסין, לא תדור עמו לא באותה[8] חצר ולא באותו מבוי. ולא מסתבר לי כלל לומר דהא דאמרינן[9] גבי כהן **לא תדור עמו** [10]**לא באותה חצר ולא באותו מבוי**[10]**,** משום דמעלה עשו בכהנים. דאין שייך לומר כאן מעלה, אלא בעבור חשש אחמור רבנן כמו שאסרו לגרושת כהן להפרע ממנו על ידי עצמה משום חשש איסור, אבל לישראל שהרי גרושתו מותרת לו לא אסרו לה להפרע על ידי עצמה, כדפירש רש״י (שם כח, א ד״ה בנכסי אביה) כל הסוגיא בכהן.

מיהו, היכא שנשאו לאחרים, אפילו אשת כהן וכל הני

1. עמו: **א ק** עמה 2. [מפנה ושל איש אשה]: **א ק** חסר
3. עמה: **א ק** עמו 4. עליה: **ק** עליו 5. עמו: **א ק** עמה
6. [אע״פ]: **א ק** חסר 7. דכתובו׳: **ק** מכתובות
8. באותה: **א** באותו 9. דאמרי׳: **א** דא׳ **ק** דאמר 10. לא באותה... באותו מבוי: **ק** במבוי

א לפנינו בגמ׳: מקום.

ב לדעת רבינו גרושת ישראל מן הנשואין אסורה לגור עמו באותה חצר ובאותו מבוי, וכ״פ הרמב״ם (איסו״ב פכ״א, כז) והשו״ע (קיט, ז) לגבי חצר (ולא כתבו מה הדין במבוי או בשכונה), אבל השטמ״ק (כתובות כז, ב) הביא בשם לקוטי הגאונים לחלק בין חצרו, שבה יש חשש שיבוא עליה לשם קידושין, לשכונתו שרשאית לדור בה ״כדי שתהא קרובה אליו אולי יחזור ויקדש אותה ויתפייסו״. וע״ע בפר״ח (על השו״ע שם) שדייק מרש״י (כתובות כח, א ד״ה לא תדור) כדעת הגאונים. ולעומתם הרמ״ך (בהשגות על הרמב״ם שם, הו״ד גם בר״ן יב, א מהרי״ף לכתובות) והריטב״א (כתובות כז, ב) כתבו שאין הבדל בין גרושתו לפנויה דעלמא, ומותרת לגור אף באותה חצר.

ג כך פירש את הירושלמי גם הפני משה, אבל הר״ן (יב, א ברי״ף לכתובות) פירש בירושלמי ש׳נשאו׳ פירושו שהגרושה נישאת בשנית ורק אז אסור לה לגור בשכנות למגרש, וכפירושו מוכח מסוף פ״ב במס׳ שמחות, שם כופלת הברייתא: ״במה דברים אמורים בזמן שנשאו... ובד״א מן הנשואין״, ומשמע שרק גרושה מן הנשואין שנשאת בשנית אסורה לגור בחצרו של המגרש. ועי״ש בהגהות הגר״א שהגיה במפורש: ״בד״א שנשאת״.

ד הר״ן (שם) והמגיד משנה (איסו״ב פכ״א, כז) כתבו שהרמב״ם (שם) האוסר לגרושה לגור בחצר המגרש גרס בגמ׳: ״המגרש את אשתו לא תדור בחצרו״, שהרי מגרסת הגמ׳ שלפנינו נראה שדווקא לאחר שנישאת אסורה לגור בשכנות למגרש, אומנם מדברי רבינו כאן מוכח שאין צורך לשנות את הגירסא, וכפי שמבאר כאן רבינו שהבבלי עוסק בגרושה מהארוסין, ומהירושלמי מוכח שגרושה מהנשואין אסורה לגור בחצרו גם קודם שנישאת.

ה דברי רבינו הובאו להלכה בדרכי משה (י, ב), וכ״פ הרא״ש (כתובות פ״ב סי׳ לב) לגבי גרושתו שנשאת לאחר ונתאלמנה או נתגרשה.

שנתגרשו, מותרין[11] לדור עם המגרש שלהם אפילו באותו מבוי, ובלבד בבית רביעי אבל לא בשלישי, [כל שכן][12] בשני שאצל בית שהמגרש דר בו, כדתניא (כתובות כז, ב) **המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו**[ו]. ואמרינן סוף פרק קמא דעבודה זרה (כא, א) **תנא אין שכונה פחותה משלשה בני אדם**. ואמר[13] פרק קמא דגיטין (ו, א) **רב ששת מצריך משכונה לשכונה**. ופירש רש״י התם (ד״ה משכונה) סתס[14] שכונה שלשה בתים. שאין נראה לי בזה לחלק בין כהן לישראל, שהרי כיון שנשאת קיימא[15] עליה דמגרש בלאו, אפילו הכי שרי לה להנשא באותו מבוי חוץ לשכונה, דהיינו בבית רביעי כדפרישית. אבל בבית שלישי שאצל המגרש אם היה חצר שלו היא[16] נדחה [מפניו, ואם היה חצירה הוא נדחה][17] מפניה, אבל אם היה של שניהם או שהיו[18] שוכרים אותו, היא נדחית מפניו. ואם אפשר להם לעשות מחיצה באמצע הבית, וזה יפתח פתח למבוי זה והיא למבוי זה[19] מותר, כדאיתא בירושלמי כדפרישית לעיל.

המגרש את אשתו מן הנשואין לא ידור עמה באותו מבוי[20], מן האירוסין דר עמה באותה חצר[21]. ואם[22] גירשה מחמת שהיתה אסורה עליו, אפילו מן[23] האירוסין לא ידור עמה באותו מבוי. וכולן שבאו לינשא, לא ינשאו בבית שני או [24]שלישי אצל בית שהמגרש[24] דר בו, אלא בבית רביעי. אם היה חצר של אשה האיש מפנה, ואם היתה[25] חצר[26] של שניהם האשה מפנה. ואם אפשר להם לעשות[27] מחיצה באמצע הבית, וזה יפתח פתח[28] למבוי זה וזה למבוי[29] זה, מותר.

והיכא שלוה הימנה בעוד שהיא תחתיו מנכסי מלוג שלה ולא פרע לה עד שגירשה, אם היתה גרושה מן הנישואין לא תפרע[30] על ידי עצמה, כדי שלא יתקרבו בדברים. (כתובות כח, א) **ואי אתו לקמן לדינא על ידי עצמן, לרב ששת לא מיזדקקינן**[31] **להו, לרב פפא משמתינן להו, לרב הונא בריה דרב יהושע מנגדינן להו. אבל אם היתה גרושה מן האירוסין, הרי זו נפרעת על ידי עצמה**. ואי חזינן דגייסי אהדדי, אפילו מן האירוסין לא תפרע על ידי עצמה, כי ההוא[32] דארוס וארוסה[33] (שם) דאוקי רבא שליחא[34] בינייהו, דחזא דגייסי[35] בהדי הדדי[36]. והכי משמע בגרושת כהן, כמו שפירש רש״י סוף פרק האשה שנתארמלה (שם ד״ה בנכסי אביה) כל הסוגיא באשת כהן. ואם[37] היתה גרושת ישראל, אפילו גרושה מן הנשואין[38] תפרע על ידי עצמה[ז] לפירוש רש״י, דאקראי בעלמא היא[39] וליכא איסור לאו לא חיישינן, דלא דמי לדרים בחצר אחד או באותו מבוי שתדיר מצויים, ויש לחוש שלא יתקרבו.

והני מילי בגרושת ישראל שלא נשאת דלא קיימא עליה בלאו, שרינן להפרע על ידי עצמה, אבל אם נשאת לאחר[40] [41](אפילו שנאסרה עליו משום אשת איש, אפילו בגרושת כהן, מפני שבעלה זה משמרה, וליכא למיחש ליחוד דגרירא בתר בעלה של עכשיו)[41] [42][שנאסר עליו משום אשת איש, אף על פי שבעלה זה משמרה וליכא למיחש לייחוד היכא שבעלה עמה, הכא שאני][42], דהא אמרינן סוף פרק עשרה יוחסין (קידושין פא, א) **רב ביבי איקלע לבי רב יוסף, בתר דכריכו**[ח] [43] **ריפתא, אמר שקילו**[44] **דרגא מתותי ביבי. והאמר רבה בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד. שאני רב ביבי דשושבינתיה הואי**[45] **וגיסא ביה**. אלמא חיישינן[46] ליחוד היכא דגיסא[47] ביה, ואף על גב

11. מותרין: **א ק** ומותרין 12. [כ״ש]: **א ק** לא 13. ואמר: **א** וא׳ **ק** ואמרינן 14. סתם: **ק** חסר 15. קיימא: **א ד** דיימ׳ 16. היא: **א ק** הוא 17. [מפניו... נדחה]: **א ק** חסר 18. שהיו: **ק** שהיה 19. זה: **ק** זה זה 20. באותו מבוי: **ה** במבוי אחד 21. באותה חצר: **ה ט** בחצר אחד 22. ואם: **ה** וגם 23. מן: **ט** חסר 24. שלישי... שהמגרש: **ג** שלישי שהמגרש 25. היתה: **ג** היה 26. חצר: **ט** החצר 27. להם לעשות: **ה** לעשות להם 28. פתח: **ט** חסר 29. וזה למבוי: **ה** וזה יפתח פתח למבוי 30. תפרע: **ק** תפרע לה 31. מיזדקקינן: **א ק** מזדקינן 32. כי ההוא: **א ק** כההוא 33. וארוסה: **א ק** וארוסתו 34. שליחא: **א ק** שלוחי 35. דגייסי: **א ק** דגייסו 36. הדדי: **א** אהדדי 37. ואם: **א ק** אם 38. הנשואין: **א ק** האירוסין 39. היא: **א ק** חסר 40. לאחר: **ק** לאחד 41. (אפילו שנאסרה... של עכשיו): **א ק** אפילו שנאסרה... שעכשיו 42. [שנאסר עליו... הכא שאני]: **א ק** חסר 43. דכריכו: **ק** דכריכין 44. שקילו: **א ק** שקולו 45. הואי: **ק** הויא 46. חיישי׳: **ק** אע״ג חיישינן 47. דגיסא: **ק** דגרסא

ו רבינו סובר כתוס׳ (ד״ה ואם) ששכונה קטנה ממבוי, ושגרושת כהן לאחר שנשאה אסורה לגור רק בשכונתו, הואיל וחמירא ליה ויש פחות חשש שיכשל בה. אולם הרא״ש (כתובות פ״ב סי׳ לב) סובר ששכונה גדולה ממבוי ולאחר שנשאת מחמירים שלא תגור בכל השכונה.

ז זו שיטת רש״י, אבל המגיד משנה (שם) והט״ז (קיט סקי״ח) דייקו מסתימת לשון הרמב״ם והטור שגם באשת ישראל יש להחמיר.

ח בגמ׳ לפנינו: **כרך**.

דבעלה בעיר. הלכך, גרושת ישראל כשנישאת לאחר[48], הואיל ונאסרה עליו לא תפרע על ידי עצמה היכא שנתגרשה מן הנישואין או אפילו מן האירוסין, אי חזינן דגייסי אהדדי.

הלכך, ההיא דבראשית רבא פרשת ויזכור אלקים את נח (פר׳ לג, ג) דמסיק כשהן מחלקין צדקה לעניים ראו אדם אחד נותן מעות לגרושתו. אתון לגביה ואמרון[49] ליה רבי מה אתון יתבין הכא ועבירה הכא. אמר להם מה ראיתם. אמרו לו ראינו איש פלוני נותן מעות לגרושתו. שלח[50] בתריהון ואייתי יתהון לגו ציבורא. אמר ליה מה היא לך זו. אמר ליה גרושתי היא. מפני מה נתת לה מעות. אמר ליה רבי כי ראיתי אותה בצרה ונתמלאתי עליה רחמים, ואף אתה דרשת כן. באותה שעה הגביה ר׳ תנחומא ידיו למעלה אמר רבונו של עולם, ומה אם זאת שאין לה עליה מזונות, ראה אותה ונתמלא[51] עליה רחמים, אתה שכתוב בך חנון ורחום ה׳, ואנו בניך בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב, על אחת כמה וכמה שתתמלא עלינו רחמים, מיד ירד הגשם ונתרווח העולם. ההיא גרושת ישראל שלא נשאת הואי[ט].

ובתשובות[52] כתוב הכי, אמר מר רב חנילאי גאון זצ״ל לענין שאילתא דהאי[53] בר ישראל שגירש את[54] אשתו והיו[55] לו ממנה בנים קטנים והיו אצלה, והיה מעלה להם ולה מזונות ובלאות, אם על ידי שליש היה נותן להם כסות ומזון ולא נתיחדה עמו, ודאי אינה צריכה גט הימנו, דלשם[56] שמים היה נותן לה, הואיל ואינו חייב לתת לה ונתן לה. ואם על ידי עצמו נתן לה, וראוה מדברת ומתייחדת עמו, ודאי צריכה הימנו גט שני, ואם נשאת הולד ממזר וצריכה גט מאחרון, עכ״ל התשובות[57].

וראיה לדברי הגאון שאין למחות ביד מי שמעלה מזונות לגרושתו על ידי אחר, דאמר[58] בירושלמי פרק אלמנה ניזונית (כתובות פי״א ה״ג סב, ב) **ר׳ יעקב [בר אחא][59] בשם רבי יוחנן ר׳ הילא בשם ר׳ אלעזר כשם שאדם חס על כבוד אלמנתו כך אדם חס על כבוד גרושתו, דאמר ר׳ יעקב בר אחא[60] בשם רבי אלעזר בן עזריה**[י] (ישעיה נח, ז) **ומבשרך אל תתעלם, זו גרושתו. כהדא איתתיה דרבי יוסי הגלילי הוות מעיקא ליה סגין, סליק רבי אלעזר בן עזריא לגביה. אמר ליה שבקה[61] דלית היא אייקרך. אמר ליה לית לי דאתן לה פורנא. [אמר ליה אנא יהיב לך פורנא. יהיב ליה פרנה][62] ושבקה. אזלת[63] ונסיבת לסרדייטא**[יא] **דקרתא. מן דנסבה**[יב] **איתעביד סגי נהור והות מחזרא[64] על כל קרתא ומדברא ליה. חד זמן חזרתיה[65] על כל קרתא ולא איתייהב ליה[66] כלום. אמר לה לית הכא שכונת[67] חורן. אמרה ליה אית הכא שכונה [68]דמשבקי ולית בחילי. עייל לה[68] לתמן שרי חביט לה[69]. עבר רבי יוסי הגלילי ושמע קלון מתבזי[70] בשוקא, נסבון ויהבון בגו חד ביתא מן דידיה, והוה מסיק לון מזונין כל יומין דהוו בחיין על שם ומבשרך אל תתעלם זו גרושתו. אלמא**

גרושת כהן מן הנישואין לא תפרע על ידי עצמה מה שלוה הימנה בעודה תחתיו מנכסי מלוג שלה. ואי אתו לקמן לדינא על ידי עצמה[71] לא מזדקקינן[72] להו[73] ומשמתינן[74] להו ומנגדינן[75] להו. ואם היא גרושה מן האירוסין תפרע על ידי עצמה. ואי[76] חזינן להו דגייסי אהדדי לא תפרע על ידי עצמה. ואם היתה גרושת ישראל תיפרע על ידי עצמה[77]. ואם נישאת והיא גרושה מן הנישואין או מן האירוסין וגייסי אהדדי, לא תפרע על ידי עצמה. ראוה מדברת ומתייחדת עם המגרש, צריכה הימנו גט שני, ואם ניסת[78] הולד ממזר וצריכה גט מאחרון[79].

שפיר דמי להספיק[80] מזון וכסות לגרושתו, ודווקא על[81] ידי אחר.

48. לאחר: ק לאחד 49. ואמרון: א ק ואמרין 50. לגרושתו שלח: א לגרושתו אתון לגביה ואמרין ליה ר׳ מה אתון יתבין הכא שלח (העתקה כפולה) 51. ונתמלא: א ק ונתמלאה 52. ובתשובות: ק ובתשובת 53. שאילתא דהאי: א שאילת׳ דהוא ק שאלה דהוא 54. את: ק חסר 55. והיו: ק והיה 56. דלשם: א ק ולשם 57. התשובות: ק התשוב״ה 58. דאמר: א דא׳ ק דאמרינן 59. [בר אחא]: א ק חסר 60. אחא: ק אדא 61. שבקה: ק שבקיה 62. [א״ל אנא... ליה פרנה]: א ק חסר 63. ושבקה אזלת: ק ושבקת אילת 64. מחזרא: א ק מחזרה 65. חזרתיה: א ק חזרתה 66. ליה: א לה 67. שכונת: ק שכונא 68. דמשבקי... עייל לה: א ק דמשבקיה וליתב חיילי עללת 69. לה: א ק עלה 70. מתבזי: ק מתייבי 71. עצמה: ה ט נ עצמן 72. מזדקקינן: ג מזדקיקנא 73. להו: נ להן 74. ומשמתינן: ה ומשמתינ׳ ג ומשמתינא 75. ומנגדינן: ה ומנגדי׳ ט ומנגדינ׳ ג ומנגדינא 76. ואי: ה וא״ת 77. תיפרע על ידי עצמ׳: ט על ידי עצמה 78. ניסת: ט נ נישאת 79. מאחרון: ט מן האחרון 80. להספיק: ג למיפסיק 81. ודווק׳ על: ג על

ט רבינו דייק מלשון המדרש: ״ראינו איש פלוני נותן מעות לגרושתו״ שבגרושת ישראל שלא נישאה מותר לתת גם ללא שליח, וכן דייק מלשון המדרש החלקת מחוקק (קיט ס״ק כה) אבל הרמ״א (שם, ח) התיר רק ע״י שליח.

י בן עזריה: בגמ׳ לפנינו ליתא.

יא בגמ׳ לפנינו: לטסורא.

יב בגמ׳ לפנינו נוסף: איתנחת מן ניכסוי.

דשפיר דמי להספיק מזון וכסות לגרושתו[א], ואית לן למימר דדוקא על ידי אחר היה מעלה להן[82] מזונות, כך נראה בעיני אני המחבר יצחק בר׳[83] משה נב״ה:

(תריט) [א] **שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחיו וכל אחת צרתה עמה וחלץ לאחיות, לא נפטרו צרותיהן, אלא יחלוץ לצרות ויפטרו אחיות.** [ב] **נפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד ונתן יבם גט לאחת מהן, שוב אין חליצתה הוגנת כל כך דקלישא זיקתה, ואם חלץ לה לא נפטרה צרתה[1], אלא יחלוץ לצרה ותיפטר בעלת הגט[2].** [ג] **ואם עשה מאמר באחת מהם ואחר כך חלץ לא נפטרה צרה, אלא יחלוץ לצרה ויתן גט לבעלת מאמר. ואם עשה מאמר באחת מהן ולשנייה נתן גט, חולץ לאיזו שירצה ויתן גט לבעלת מאמר.** [ד] **וחליצה פסולה נראה דקיימא לן כשמואל דסבר אינה צריכה לחזור על כל האחין, מיהו מורי רבינו אב״י העזר״י זצ״ל[3] עשה הלכה למעשה והצריך חליצה פסולה לחזור על כל האחין.**

אמר רבה בר רב הונא (כו, ב) **אמר רב שלש אחיות יבמות שנפלו לפני שני אחין יבמין, זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת, ואמצעית צריכה חליצה משניהם.** פירוש משום דקסבר דחליצה פסולה צריכה לחזור **על כל האחין,** (רש״י ד״ה לה חליצה) כלומר גרועה, שאם לא לייבם אינו יכול[א], לאחות חלוצתו[4] היא, הלכך לאו חליצה מעלייתא היא וצריך לחזור על כולן, ולא מיפקעא זיקא דתרוייהו בחליצה לחד משום דלאימא זיקא ורמיא אתרוייהו. ואוקימנא מילתיה[5] דרב דאי נפל[6] **בבת [אחת],** כלומר שאם באו לחלוץ כאחת[7], שלא הספיקה הראשונה לחלוץ עד שנפלה גם השנייה והשלישית, צריכות כולן לחזר על כל האחין. כי קאמר רב דאמצעי דוקא צריכה לחזר כגון **דנפיל[8] זו אחר זו, נפלה חדא[9] חלץ לה ראובן,** וחלצה כשירה היתה שאם לא יכול לייבם, **נפלה אידך חלץ לה שמעון,** וגם זו כשירה, שאם לא מייבם ואין כאן אחות זקוקה, שכבר חלצה לאחותה[10] קודם נפילת זו. נפלה שלישית אי בעי[11] ליבומי לא מצו[ב], לאחות חלוצת[12] שניהם היא, וכולא כלוס נמי לא נפקא, לאחות[13] חלוצה אינה אלא מדברי סופרים לקמן פרק החולץ (מא, א). הלכך חלץ האי חלצה כל דהו, ולאו מעלייתא[14] היא שאם חפץ לא מצי לייבם. ומיהו חלצתו וזיקתו שוות שתיהן לגירוע ופקעה זיקתו בחלצתו[15], וחלץ האי ומיפקע זיקה. ואוקימנא מילתיה[16] [אליבא] דשמואל דסבר יש זיקה והויא לה חליצה פסולה וצריכה לחזר. ושמואל אמר אחד חולץ לכלן. ואוקימנא (כז, א) **מאי אחד חולץ לכולן דקאמר, אאמצעית,** שחלץ ראובן לראשונה וחלץ שמעון לשנייה[17] ועשה השלישית על שניהם אחות חלוצה ושניהם שוים בה, אף על פי כן[18] חולץ לה שמעון ואינה צריכה לחליצת ראובן. ופירש רש״י (ד״ה אאמצעית) דסבר שמואל דחליצה פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין. **ואי בעית אימא כי אמר שמואל חליצה מעליא בעינן למיפטר צרתה, אבל נפשה פטרה.** פירוש (רש״י ד״ה אבל מיפטרא) הלכך אחד חולץ לשלשתן. והלכך היכא דנפול[19] בבת אחת, אליבא דתרי לישני אחד חולץ לכולן, כי אין כאן חליצה מעליא, וחליצה פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין. והיכא דנפול בזו אחר זו, ללישנא קמא[20] אף על גב דסבר שמואל

82. להן: ק להו 83. יצחק בר׳: ק יצח״ק ב״ר
1. צרתה: א ק צרת 2. ותיפטר בעלת הגט: א ויתן גט לבעלת מאמר 3. זצ״ל: ק חסר 4. חלוצתו: ק חלוצה 5. מילתיה: ק מילתא 6. נפל: א נפיל 7. כאחת: א ק באחת 8. דנפיל: ק דנפל 9. חדא: א לה ק נפלה לה 10. אחותה: א ק אחות 11. אי בעי: א ק איבעו 12. חלוצת: א ק חלוצה 13. נפקא דאחות: א ק נפלה כאחות 14. מעלייתא: א ק מעליותא 15. בחליצתו: ק בחלוצתו 16. מילתיה: ק מילתא 17. לשנייה: ק אשנייה 18. אעפ״כ: א ק אע״פ 19. דנפול: ק דנפל וכן בסמוך 20. קמא: א קא׳ ק קאמר

יג בבראשית רבה (פר׳ יז, ג) מובא שגרושתו של ר׳ יוסי הגלילי הייתה גם בת אחותו, מה שמחליש הן את ראית הירושלמי ש״מבשרך אל תתעלם זו גרושתו״, והן את ראית רבינו שמותר לזון את גרושתו.

א זו הגדרת חליצה פסולה לדעת רש״י (כו, ב ד״ה לא גרסינן), וכ״כ המ״מ בדעת הרמב״ם (יבו״ח פ״ז, י), אבל לקמן מביא רבינו את דעת תוס׳ (כו, ב ד״ה וחליצה) שחליצה נחשבת לפסולה רק במקום שבו הוקלשה הזיקה.

ב ברש״י לפנינו: לא מצי.

דחליצה פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין, מכל מקום הואיל ויכול שמעון לחלוץ לה חליצה מעליא לשנייה, לא חליץ לה[21] ראובן חליצה גרועה. ולאידך לישנא ליכא קפידא, אלא אף על גב דמצי שמעון לחלוץ לה חליצה מעליא, חליץ לה ראובן ולא איכפת לן.

[א] ושמואל דאמר חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, אליבא דנפשיה קאמר, דסבר יש זיקה והויא ליה חליצת אחיות חליצה פסולה, ולא נפטרו הצרות שיכול לחלוץ להן חליצה מעליא. דלא[22] אמרינן דהויא לה צרת[23] אחות אשה[24] בזיקה, כדרב אשי[ג] דאמר (שם) **דלא אלימא זיקה לשויה לצרה כערוה**[25]. הלכך חליצת הצרות[26] חליצה מעליא היא, ואם חלץ לצרות נפטרו אחיות[27].

[ב] וחלץ לבעלת גט לא נפטרה צרה, משום דאין חליצתה הוגנת כל כך דקלישה זיקתה[ד].

[ג] וחלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה, שחליצה זו אינה פוטרת בעלת מאמר לגמרי, שעדיין צריכה[28] גט למאמרו[ה]. הלכך שמואל דסובר יש זיקה[ו] והויא לה חליצה פסולה, דהא קיימא לן כשמואל דיש זיקה כדפרישית לעיל (סי׳ רט), ואפילו הכי סבר דאינה צריכה לחזר על כל האחין.

[ד] הלכך הכי הלכתא דחליצה פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין[ז].

וראיה לדבר, (כז, ב) **דאיבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת. פירוש** (רש״י ד״ה בעלת הגט) אחיו שמת ולו שתי נשים, ועשה זה מאמר בזו וגט לזו[29], ושוב אסור לייבם וקסח״ ליה בלא יבנה כיון שהתחיל לגרש, איזו[30] מהן הגונה לחלוץ ולפטור צרתה. **אמר רב אשי תא שמע, ומודה רבן גמליאל שיש גט אחר**[31] **מאמר ומאמר אחר גט, אי גט עדיף לא ליהני מאמר אבתריה, ואי מאמר עדיף לא ליהני גט אבתריה, שמע מינה כי הדדי נינהו, שמע מינה. פירש רש״י** (ד״ה כי הדדי) **כי הדדי נינהו, ותפשוט** בעיין שהאחת פוטרת חברתה ויחלוץ לאיזה שירצה, שחלצת שתיהן גרועה. אלמא דרב אשי סבר דחליצה פסולה פוטרת חברתה ואינן צריכות שתיהן לחלוץ. הלכך יש לן לסבור נמי דחליצה פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין[ט], אלא חליצת אחד[32] מהם מפקעה[33] זיקת

21. לה: **ק** חסר 22. דלא: **א ק** לא 23. צרת: **א ק** צרות 24. אשה: **ק** חסר 25. כערוה: **ק** בערוה 26. הצרות: **ק** הצרה 27. אחיות: **ק** האחיות 28. לגמרי שעדיין צריכה: **א ק** מחליצה ואינה צריכה אלא 29. לזו: **א ק** לא 30. איזו: **א ק** איזה 31. אחר: **ק** אחד 32. א׳: **א ק** חסר 33. מפקעה: **א ק** מפקעת

ג דברי רב אשי הם הביאור השני שמביאה הגמ׳ (כז, א) לדברי שמואל. רבינו השמיט את הביאור הראשון ש״התחיל ולא התחיל קאמר״, ומעי״ז כתב הרא״ש (פ״ג סי׳ א): ״ונראה דשנויא קמא עיקר כי הוא אליבא דרב אשי״ (ור׳ שם ברא״ש ובתוס׳ ד״ה מאי שתלו את המחלוקת בין שני הביאורים בדברי שמואל בחלץ לאחיות למחלוקת בביאור דברי שמואל בענין שלוש אחיות שאחד חולץ לכולן). הקרבן נתנאל (שם, א) הביא את תמיהת האחרונים מה העדיפות של התירוץ הראשון ודברי רב אשי, ומתוך דברי רבינו כאן ובהמשך עולים שני נימוקים: 1) התירוץ הראשון ב״חלץ לאחיות״ הוא כמ״ד אין זיקה ודלא כדעת שמואל (בדף יח, ב). 2) מהספק של הגמ׳ (כז, ב) בענין בעלת הגט ובעלת מאמר משמע שחליצה פסולה פוטרת את צרתה, ודלא כתירוץ השני בנוגע לאחד חולץ לכולן.

ד נראה שלרבינו חליצת הצרה פוטרת את בעלת הגט וכדברי שמואל, אומנם מדברי הרמב״ם (יבו״ח פ״ה, י-יב) דייק המ״מ שגם חליצת הצרה לא פוטרת את בעלת הגט או בעלת המאמר.

ה זו דעת רש״י (בד״ה חלץ לבעלת מאמר), אולם תוס׳ (כו, ב ד״ה וחליצה) כתבו שחליצת בעלת המאמר פסולה משום שנחשבת לכנוסה שאין בה זיקה.

ו דברי רבינו אינם יכולים להיות מוסבים על בעלת מאמר, שגם ללא זיקה חליצתה פסולה (כמו גם חליצת צרותיה שהרי אינו בונה שני בתים). ונראה לבאר את דברי רבינו בשני אופנים: 1) הדברים מתיחסים לבעלת הגט שכמבואר בתו״י, ברמב״ן וברשב״א למסקנת הגמ׳ רק למ״ד יש זיקה חליצתה אינה פוטרת צרתה (כדמפורש בדף נא, א). 2) הכוונה לבאר מדוע למרות שהלכה כרב באיסורי, בחליצה פסולה הלכה כשמואל, וכמש״כ הריטב״א (כז, א) והנמוק״י (ז, ב ברי״ף). הטעם לכך הוא שעצם המחלוקת תתכן רק לדעת שמואל שיש זיקה. אולם לדעת רב (יז, ב) שאין זיקה ודאי שלא תצטרך לחזר אחר כל האחים, וממילא הלכה כשמואל (אבל הרא״ש (פ״ג סי׳ ב) כתב שהלכה כשמואל כיון שמדברי רבי יוחנן (כז, ב) מוכח שסובר כמוהו שא״צ לחזר על כל האחים).

ז רבינו פוסק כשמואל ומדבריו לקמן מוכח שסובר כל״ק דשמואל, שאחד פוטר את כולן, וכ״פ הראב״ד (מובא בס׳ הזכות ז, ב ברי״ף) והרא״ש (פ״ג סי׳ ב) בשם התוס׳. אבל הרשב״א והריטב״א (כז, א) פסקו כלישנא בתרא דשמואל שחליצה פסולה אינה פוטרת את הצרות. ולעומתם הרמב״ן (בס׳ הזכות שם) בדעת הרי״ף, הרמ״ה (מובא בראש״ש שם) והראבי״ה (שמביא רבינו בהמשך) פסקו כרב שצריך לחזר.

ח ברש״י לפנינו: דקם.

ט הוכחת רבינו מבוססת על דברי רש״י שכיון שהן שוות חולץ לאחת ופוטר את חברתה. אולם הריב״ם (מובא בראש״ש שם) פירש שאדרבה כיון ששוות חולץ לשתיהן. וע׳ בפירוש המובא בסוף תוס׳ (כז, ב ד״ה בעלת) ובתוס׳ רא״ש (שם) שברור ששתיהן חולצות, והספק היה רק בשאלה איזו קודמת. ובתוס׳ חד מקמאי (סוף כו, ב) דחה את עצם ההשוואה בין פטור הצרות לחוסר הצורך בחיזור אחר כל האחים, והוכיח שם מהגמ׳ (נא, א) שאינם תלויים זב״ז.

כל האחין. הלכך נראה בעיני דהכי הלכתא דחליצה פסולה אינה צריכה לחזר[34] על כל האחין. מיהו מורי רבינו אב״י העזרי עשה מעשה והצריך חליצה פסולה לחזר על כל האחין, ואיני יודע מאיזה טעם, דהא בזיקא גופה [פסק][35] לית הלכתא כשמואל׳.

ופירש מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל דלא מיקריא חליצה פסולה להחזירה על כל האחין שנחלקו בה רב ושמואל, אלא היכא דאיקליש לה זיקה[א] ודמיא כחלוצה כבר[36], כגון צרת בעלת[37] גט דדמיא כבר כחלוצה וחלוצה אין בה זיקה[38], וכן צרת בעלת מאמר שהרי אין בה זיקה דעל ידי מאמר ככנוסה[39] דמיא, וכן אחות זקוקה ואחות חלוצה שהן דומות לאחות אשה, וכן סוטה דרבנן שאמר ר׳ שמעון בהאשה רבה (פז, ב) **ביאתה או חליצתה**[40] שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחין[47] וכל אחת צרתה עמה, חלץ לאחיות לא נפטרו צרות, אלא יחלוץ לצרות ויפטרו אחיות[48]. נפלו לפניו שתי יבמות מאח אחד, ונתן יבם גט לאחת מהן דקלישא[49] זיקתה, חלץ לה לא נפטרה צרה אלא יחלוץ לצרה[50] ותפטר בעלת הגט, ואם עשה מאמר באחת מהן וחלץ לה, לא נפטרה צרה אלא יחלוץ לצרה, ויתן[51] גט לבעלת מאמר[52]. [ואם עשה מאמר באחת מהן ולשניה נתן גט, חולץ לאיזו שירצה ויתן גט לבעלת מאמר][53]. וחליצה פסולה נראה דקיימא לן כשמואל דאינה צריכה לחזור, ורבינו אבי״ה זצ״ל הצריך[54] חליצה פסולה לחזור[55] על כל האחין. פירש רבינו יהודה בר׳[56] יצחק זצ״ל[57] דלא מיקריא חליצה פסולה אלא היכא דקלישא זיקתה, אבל חליצת חייבי עשה וצרת מחזיר גרושתו וכיוצא בהן, או שטעו בחליצה שאינה חליצה כלל ולא איקלישא זיקתה על ידי כן, אין חליצה פסולה כזו צריכה לחזור[58] על כל האחין.

מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, וקרי ליה בירושלמי (פ״י ה״ב נה, ב) חליצה פסולה[יב], הא נמי דמיא להני דאיקלשא לה זיקה לפי שדומה לסוטה דאורייתא וחשובה כאחת מן העריות דטומאה כתיב בה, ולהכי לא פטרה חליצתה צרתה, וצריכה לחזר על כל האחין. אבל היכא שאין חליצה פסולה משום דדמיא דפקעה לה זיקה, כגון חליצה דחייבי עשה דלא שייך התם ייבום, וכן חליצה דצרת מחזיר גרושתו דשנינן פרק קמא (יא, ב) דאי[יג] 41 היא או צרתה חולצת דלא[42] שייך בה יבום, אין כאן קלישות זיקה כלל ופטרה חליצתה פסולה את צרתה. ופירש מורי רבינו יהודה בר[43] יצחק זצ״ל דהכי נמי אם[44] טעו בדין חליצה שאינה חליצה כלל, ולא איקלשא זיקה על ידי כן[יד], אלא היא לגמרי פסולה ויכול[45] לחזור ולחלוץ, ואין חליצה פסולה כזו צריכה לחזר על כל האחין אפילו לרב, אלא כחליצה אריכתא דמיא[46]:

34. לחזר: **ק** לחזור 35. בזיקא גופה [פסק]: **א ק** בזיקא גופא 36. כחלוצה כבר: **א** כבר בחלוצה **ק** כבר בחליצה 37. בעלת: **א ק** בעלה 38. זיקה: **א ק** זיקא וכן בסמוך 39. ככנוסה: **ק** בכנוסא 40. חליצתה: **א ק** חלוצתה 41. דאי: **א ק** ראו 42. דלא: **א ק** לא 43. בר: **ק** בר׳ 44. אם: **ק** אי 45. ויכול: **ק** יכולה 46. דמיא: **א ק** דומיא 47. אחין: **ט** אחיו 48. לצרות ויפטרו אחיות: **ט** לאחיות וינשא 49. דקלישא: **ה ט נ** דקלישה 50. לצרה: **ה** צרה 51. ויתן: **ג** ליתן 52. ויתן גט לבעלת מאמר: **נ** חסר 53. [ואם עשה... לבעלת מאמר]: **ה ט נ** חסר 54. הצריך: **ט נ** עשה מעשה והצריך 55. לחזור: **ה ט נ** לחזר 56. בר׳: **ג** בר 57. זצ״ל: **ט נ** חסר 58. לחזור: **ה נ** לחזר **ט** חסר

י לעיל בסי׳ רט פסק רבינו כשאר הראשונים שהלכה כשמואל שיש זיקה. ומה שהגיה המדפיס והוסיף את המילה: ״פסק״ שמשמעותו שהדברים מתייחסים כביכול לראבי״ה, הדבר נסתר מהמרדכי (סי׳ ו) שהביא בשם הראבי״ה שיש זיקה. ונראה שדברי רבינו יובנו עפ״י מש״כ לעיל בהע׳ ג, ט שרבינו מברר את ההלכה במחלוקת בנוגע לחיזור בחליצה פסולה מתוך דברי שמואל ב״חלץ לאחיות״ (שלגביהם אין מחלוקת). ומסקנתו שאם נפסוק שבחליצה פסולה צריך לחזר, בהכרח נפסוק כתירוץ הראשון ב״חלץ לאחיות״ לפיו בחליצה פסולה לא נפטרו הצרות. ולכן תמה רבינו איך אפשר לסבור כדעה זו המבוססת על ההנחה שאין זיקה, וכמש״כ רש״י (ד״ה יגמור) שגם למסקנת התירוץ הראשון אין זיקה. אומנם תוס׳ (ד״ה שמואל) חולק וסובר שלמסקנת התירוץ הראשון יש זיקה וייתכן שזו גם דעת הראבי״ה. וע״ע בתשובת ר׳ יחיאל מפאריס לרבינו לקמן בתשו׳ (סי׳ תשעג) הדוחה את שיטת הראבי״ה עפ״י הבנה אחרת בל״ק דשמואל. הבנה זו מבוססת כנראה על שיטת ר״מ מאיוורא, המובאת בתוס׳ המהר״ם, שכל הלשונות בשמואל סוברות שכשאין אפשרות לחליצה טובה יותר אין צורך בחיזור.

יא וכ״כ תוס׳ (כו, ב ד״ה וחליצה) בשם ר״י.

יב כ״ג בירושלמי גם תוס׳ (יא, א ד״ה רבי) ורשב״א (כז, א), וכן במ״מ (יבו״ח פ״ח, ט), אולם בירוש׳ לפנינו אין לשון זו, ובהגהה על המ״מ (שם) מובא שבירושלמי שלפנינו (פ״י ה״ב) איתא: ״ביאה פסולה פוטרת״, וזו אכן הלשון שם.

יג נדצ״ל: דאו.

יד גם בתרוה״ד (סי׳ רכה) מביא בשם רבינו שדין טעו בחליצה תלוי במחלוקת רש״י ותוס׳ בגדר חליצה פסולה, אבל בפסקי הריא״ז פסק (בפ״ג ה״א, הובא בשלה״ג ברי״ף ח, א) כתוס׳ שדווקא כשהוקלשה הזיקה החליצה פסולה, ואעפ״כ כתב (בפי״ב ה״ד, הובא בשלה״ג ברי״ף לה, ב) שכשטעו בחליצה צריכה לחזר על כל האחים, וכ״פ להלכה הרמ״א (סד׳ חליצה, טו) והפירוש סד״ח (סק״מ).

מורי רבינו אב״י העזרי (סי׳ תתצד) כתב[ט], ומקובלני[59] שצריכה שלא תרוק כלל לפני[60] היבם ולפני הדיינין קודם חליצתה, דיש[61] לחוש להא דאמר (קד, ב) יבמה שרקקה תחלוץ[62] שכבר נפסלה על האחין, וכיון שמקודם נפסלה הויא ליה חליצה פסולה צריכה לחזר על כל האחין[ז], ואף על פי שיש להשיב[ח] [63], טוב הדבר להזהר בכך.

ומורי ה״ר אליעזר ממיץ[ח] היה נוהג להתיר חרם ליבם לישא שתי נשים כדי שלא יהא חליצה פסולה וצריכה לחזר על כל האחין, והיה אומר שבמקום מצוה לא נגזרה הגזירה, והשתא היא עולה לייבום ולחליצה, ואחרי החליצה תעמוד הגזירה במקומה. ושאר רבותי לא נהגו כן[י], עכ״ל:

רבינו אבי״ה זצ״ל[64] כתב צריכה[65] ליזהר שלא תרוק כלל לפני היבם והדיינין[66], שלא תיפסל חליצתה וצריכה לחזור[67]. ורבינו אליעזר ממיץ זצ״ל[68] היה נוהג להתיר חרם רבינו גרשום זצ״ל ליבם לישא שתי נשים כדי שלא יהא חליצה פסולה[69] וצריכה לחזור, ואחר החליצה תעמוד הגזירה במקומה, ושאר רבותינו[70] לא נהגו כן, עכ״ד רבינו אבי״ה זצ״ל. (הדרן עלך פרק כיצד)[71].

(תרכ) [א] ארבעה אחין, שנים מהם נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואות[א] את האחיות בבת אחת, כגון שהותזו ראשיהן כאחת[1], הרי[2] אלו חולצות ולא מתיבמות, ואם קדמו וכנסו יוציאו. [ב] ואי בזה אחר זה מתו, ולא[3] ידעינן איזה מהן מתה[4] ראשונה ואיזו נפלה בראשונה[5], הרי אלו חולצות, ואם קדמו וכנסו, הכונס בראשונה מוציא והכונס באחרונה מקיים. [ג] אבל אי ידעינן איזו נפלה בראשונה, [אחד חולץ לשניה תחלה והשני מייבם לראשונה][6], ואם חלץ לראשונה השנייה אסורה להתייבם, אלא חולצת גם היא. [ד] היתה אחת מהם אסורה על אחד מהם איסור ערוה, כגון שהיתה חמותו, אסור בחמותו ומותר באחותה, והשני אסור בשתיהן, וכגון שנפלה הך דאינה חמות תחילה. ואם נפלה חמות תחילה, חתן מיבם הך דאינה חמות ואידך מיבם חמות.

אמר רב הונא (כז, ב) **אמר רב, שתי אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד, חלץ לראשונה הותרה, חלץ[7] לשנייה הותרה, מתה ראשונה מותר בשנייה, ואין צריך לומר מתה שנייה מותר בראשונה, דהוי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון. ורבי יוחנן אמר, מתה שנייה מותר בראשונה, אבל מתה ראשונה אסור בשנייה, מאי טעמא שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה.** ופסק רבינו יצחק אלפס זצ״ל (ח, א בדפיו) דהלכה כרבי יוחנן, דכל רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן פרק קמא דביצה (ד, א). הלכך הכי קיימא לן דמתה ראשונה אסור בשנייה, מתה שנייה מותר בראשונה, דחזרה להיתירה ראשונה.

ומותיב ר׳ יוסי בר חנינא לר׳ [יוחנן][8] דתנן (כז, ב) **ארבעה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ומתו הנשואין את האחיות, הרי אלו חולצות ולא מתיבמות, ואמאי, ליקו חד מנייהו וליחלוץ לה[9] לשנייה, ותיהוי ראשונה לגבי אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשונה. אמר ליה אחיות איני יודע מי שנאן** (רש״י ד״ה איני יודע) כלומר זה אינה מקנה.

ופרכינן (כח, א) **ולימא ליה דנפול בבת אחת ורבי יוסי הגלילי [היא] דאמר אפשר לצמצם[10], ומשני לא סתם[11] לן תנא כרבי יוסי הגלילי, פירוש ואי אפשר**

59. ומקובלני: **א ק** ומקובלת 60. לפני: **ק** חסר 61. דיש: **א ק** יש 62. תחלוץ: **ק** תחלוץ מי 63. להשיב: **ק** להשיב על זה 64. רבינו אבי״ה זצ״ל: **נ** ראבי״ה 65. צריכה: **ה** צריכין **נ** צריכ׳ 66. והדיינין: **ה** חסר 67. לחזור: **ה ט נ** לחזר וכן להלן 68. זצ״ל: **ט נ** חסר וכן בסמוך 69. פסולה: **ט** פסולה וא״ר 70. רבותינו: **ט נ** רבותי

71. (הדרן עלך פרק כיצד): **ה ט נ** חסר
1. כאחת: **ק** באחת 2. הרי: **ק** חסר 3. ולא: **ק** דלא 4. מתה: **א ק** מת 5. בראשונה: **ק** ראשונה 6. [אחד חולץ... מייבם לראשונה]: **א** הרי אילו חולצות **ק** חסר 7. חלץ: **א ק** חסר 8. [יוחנן]: **א ק** חסר 9. לה: **ק** חסר 10. לצמצם: **ק** לעצמם 11. סתם: **א** סתים

ט דברי הראבי״ה הובאו גם במרדכי (סי׳ נז).
ז וכ״כ ההגה״מ (יבו״ח פ״ד, ח) בשם היראים, ומקור הדברים (כמו גם הדין הנוסף להלן שמביא הראבי״ה במפורש בשמו) בסדר חליצה לרא״מ, ר׳ להלן הע׳ יח.
יז ע׳ ביש״ש (פי״ב, כג) שמלבד למחלוקת הראשונים בחליצה פסולה הנוגעת לכאן ושהוזכרה לעיל הע׳ יד, ניתן לומר עוד שהרקיקה המוקדמת היא תחילת החליצה והכל נחשב לחליצה אחת כשרה.
יח בסדר חליצה לרא״ם, נדפס בתשובות ופסקים מחכמי אשכנז וצרפת (א. קופפר סי׳ קמב עמ׳ 214).
יט את דעת רבותיו מביא הראבי״ה בתשובותיו (סי׳ תתקעד, הובאה גם במבוא הראבי״ה עמ׳ 203), ממנה עולה שרבני שו״מ ואביו רבינו יואל סברו שרבינו גרשום לא גזר כלל במקרה של יבום (בניגוד ליראים שסבר שיש להתיר את החרם), וכ״כ הריטב״א (יבמות מד, א) וספר התרומה (סי׳ קלג), וכ״פ להלכה השו״ע (א, י). ומאידך לקמן בסי׳ תרלח ותשלט מביא רבינו את דעת ר״י הלבן שהחרם תקף גם במקום מצוות יבום ולכן יחלוץ ולא ייבם, וכ״ה במרדכי (סי׳ קי) בשם רבינו אביגדור, וכ״פ להלכה הרמ״א (שם).
א הנשואות - יש לתקן: הנשואין.

שיפלו בבת אחת ולהכי אינה משנה. ומיהו אנן קיימא לן דאפשר לצמצם בידי אדם, דסברי אמוראי [הכי][12] פרק ב׳ דחולין (כח, ב)[ב] ופרק קמא[13] דעירובין (טו, ב)[ג], הלכך לדידן זו משנה היא.

[א] הלכך אף על גב דקיימא לן (מא, א) **דיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להתיר הראשון**, אף על פי כן[14] מתניתין לאו משבשתא היא, דאיכא לאוקומה דנפול בבת אחת שהותזו ראשיהם כאחד, כדפירש רבינו יצחק בר[15] שמואל זצ״ל דקיימא לן דבידי אדם אפשר לצמצם[ד]. הלכך מתניתין בבת אחת, ולהכי חולצות ולא מתיבמות, ואם קדמו וכנסו יוציאו כדפירש ר״ח זצ״ל שנינו גבי שתי אחיות (כו, א) **אם קדמו וכנסו יוציאו**, וכן הלכה, ולא חיישינן לדאבא שאול ולא לר׳ שמעון דאמרי יקיימו[16].

[ג] אבל אי נפיל[17] בזו אחר זו, הכי נמי דחד מנייהו חליץ לשנייה ואידך מייבם ראשונה[ה].

[ב] ואי לא ידעינן הי נפל[18] ברישא וקדמו וכנסו, הכונס תחילה מוציא והכונס באחרונה מקיים, מדפרכינן (כח, א) **ולימא ליה דלא ידעינן הי[19] נפיל ברישא** (רש״י ד״ה ולימא) ללימא ליה חלוץ לשנייה ולהכי שניהם חולצות, ומשני **אי הכי היינו דקתני קדמו וכנסו יוציאו, בשלמא לראשון[ו] אמרינן ליה מאן שריא לך, אלא שני[ז] אמר חבירי שנייה ייבם, אנא ראשונה מייבם. היינו דקאמר ליה אחיות איני יודע מי שנאן.** פירוש **אי הכי** (רש״י ד״ה א״ה) משום דלא ידעינן הוא, הא אי הוה ידעינן מייבמא לשנה. **היינו דקתני**, כלומר הא דקתני יוציאו, אמאי. **בשלמא לראשון אמרינן ליה אפיק**, דולאי באיסורא אתא לידך, דאי נמי דאשונה היא מאן שריא לך, הלא אחותה[20] זקוקתך היתה בודאי בשעת כניסה ובאיסורא כנסת בוודאי. אלא שני לימא אחי[ח] שייבם דאשונה[ט] שנייה איכעה לחלקו, והואי דאשונה יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה. ואף **על גב**[21] דלכתחילה לא היה לו [לכנוס][22], דהוה ליה למיחש שמא שנייה היא וקא פגע באחות זקוקה, מכל מקום הואיל וכבר כנס ואין כאן אלא ספק זיקת אחות אינו מוציא׳. כדתנן פרק כיצד (כג, ב) **מי שקידש אחת משתי אחיות, ואין ידוע לאיזו**[23] **קידש**[י], **מת והיו לו שני אחין, אחד חולץ ואחד מייבם. קדמו וכנסו אין מוציאין מידם.** פירוש משום דליכא אלא ספק פגע באחות[24] זקוקה. **ואסקינן** (כח, א) **היינו דקאמר ליה אחיות איני**

ארבעה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את[25] האחיות בבת אחת, כגון שהותזו[26] ראשיהן כאחת, דקיימא לן דבידי אדם אפשר לצמצם, הרי אלו[27] חולצות ולא מתייבמות, ואם קדמו וכנסו יוציאו. מתו בזה אחר זה ולא ידעינן איזהו[28] מת ראשון, הרי אלו חולצות, ואם קדמו וכנסו, הכונס בראשונה מוציא, והכונס באחרונה מקיים. [29]אבל אי ידעינן איזהו מת ראשון[29], האחד חולץ לשניה והאחד מייבם הראשונה. ואם חלץ לראשונה, השניה אסורה להתייבם, אלא חולצת גם היא[30].

היתה אחת מהן אסורה על האחד[31] איסור ערוה, כגון שהיתה חמותו, אסור[32] בה ומותר באחותה, והשני אסור בשתיהן, וכגון דנפלה[33] הך דאינה חמות תחלה, אבל אם נפלה חמות תחלה, חתן מייבם הך דאינה חמות, ואידך מייבם חמות.

12. [הכי]: **א ק** חסר 13. ופ״ק: **א ק** וסוף פרק קמא 14. כן: **א ק** חסר 15. בר: **ק** בר׳ 16. יקיימו: **ק** חסר 17. נפיל: **א ק** נפל 18. נפל: **א ק** נפיל 19. הי: **ק** היא 20. אחותה: **ק** אחותך 21. ואע״ג: **א ק** דאע״ג 22. [לכנוס]: **א ק** חסר 23. לאיזו: **ק** לאיזה 24. באחות: **ק** באחת 25. את: **ה** שתי 26. שהותזו: **ג** שהתזו 27. אלו: **ט** חסר 28. איזהו: **ה ט נ** איזה 29. אבל... ראשון: **ה** ידוע לנו איזה מת ראשון 30. חולצת גם היא: **נ** גם היא תחלוץ 31. האחד: **ט** האחת 32. ערוה כגון שהיתה חמותו אסור: **ט** חסר 33. דנפלה: **ג** שנפלה

ב בענין מחצה על מחצה בשחיטה האם היא כרוב. גמ׳ זו מציין רבינו בהל׳ עירובין (סי׳ קכד), אכן התוס׳ בעירובין (טו, ב ד״ה פרוץ) ובחולין (לח, ב ד״ה אלא זה) דנו בשאלה האם אפשר להוכיח ענין זה מהגמ׳ בחולין (שם) בענין - זה פירש למיתה וזה לחיים.

ג בענין המקרה סוכתו בשפודין.

ד רבינו מאריך בסוגית אפשר לצמצם בהל׳ עירובין (סי׳ קכד). מסקנתו שם שאפשר לצמצם בידי אדם, וזו דעת התוס׳ (סוכה טו, א ד״ה פרוץ, בכורות יז, ב ד״ה אפשר) והרא״ש (בכורות פ״ב סי׳ ד). אבל הר׳ שמעון מיונביל (הו״ד ברבינו ובתוס׳ שם) והרמב״ם (רוצח פ״ט, ח) סוברים שגם בידי אדם אי אפשר לצמצם. שתי הדעות הובאו להלכה בטושו״ע (או״ח תרמח, יא).

ה וכ״פ הרמב״ם (יבו״ח פ״ז, ד), אבל הרי״ף (ח, א) והרא״ש (פ״ג סי׳ ג) פסקו מחד כרבי יוחנן שמתה שניה מותר בראשונה, אולם מאידך הביאו את משנת אחיות כצורתה ש״חולצות ולא מתייבמות״. ועיין בקרבן נתנאל (ס״ק כ) שביאר בדעת הרא״ש ש״אנן חיישינן למיתה ולביטול מצוות יבמין״, ולכן רק חולצות.

ו לפנינו בגמ׳: **ראשונה.**

ז שם: **שניה.**

ח שם: **אחר.**

ט שם: **ראשון.**

י גם הב״ש (סי׳ קעה סק״ד) דייק מהגמ׳ שבדיעבד אין מוציאין מהשני, אבל המגיד משנה (יבו״ח פ״ז, ה) דייק מהרמב״ן שגם כשקדמו וכנסו יוציאו שניהם.

יא חסר המשך המשפט במשנה: **נותן גט לזו וגט לזו.**

יודע מי שנאן, כלומר דאי מתניתין סוברת יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתר[34] הראשון, לא הוה ליה למתני יוציאו, [שאין][35] השני מוציא, הלכך לדידן דאית לן דר׳ יוחנן דהכי[36] הלכתא, הכונס תחילה מוציא, הכונס[37] באחרונה מקיים[38].

[ד] **והא דתנן** (כו, א) **היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה, אסור[39] בה ומותר באחותה, והשני אסור בשתיהן, אוקמה רב פפא** (כח, א) **כגון דנפלה הך דאינה חמות תחילה, אבל אי נפלה חמות תחילה, חתן מייבם הך דאינה חמות ואידך מייבם חמות[ב], וכן הלכה:**

(תרכא) שלשה אחין (כח, ב)**, שנים מהן נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בתה, או אשה ובת בנה, הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, ורבי שמעון פוטר. תניא רבי שמעון פוטר בשתיהן מן החליצה ומן הייבום, שנאמר** (ויקרא יח, יח) **ואשה אל אחותה[1] לא תקח לצרור[2], בשעה[3] שנעשות הייבום צרות זו לזו לא יהיו[4] לך ליקוחין אפילו באחת מהן. ופר״ח דהלכה כרבנן[8], ולית הלכתא כוותיה דרבי שמעון:**

שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואחר כך מת השני, מוציא את אשתו בגט וחליצה ואשת אחיו בחליצה.

שלשה אחין, שנים מהן נשואין[5] שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בתה, או אשה ובת בנה, הרי אלו חולצות ולא מתייבמות.

(תרכב) שלשה אחין (כט, א)**, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד מופנה, מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואחר כך מת אחיו השני, בית שמאי אומרים אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשתו, ובית הלל אומרים מוציא את אשתו בגט וחליצה ואשת[1] אחיו בחליצה, זו היא[2] שאמרו אוי[3] לו על אשתו אוי[8] [4] לו על אשת אחיו. והלכה כבית הלל.**

ואמרינן בגמרא (שם) **זו היא למעוטי מאי, למעוטי הך דר׳ יהושע דלא עבדינן כותיה, אלא אי כרבן גמליאל[5] אי כרבי אליעזר. פירוש דתנן בפרק בית שמאי** (קט, א) **שני אחין נשואים לשתי[6] אחיות קטנות, ומת בעלה של אחת מהן, תצא משום אחות אשה. וכן שתי חרשות, גדולה וקטנה, מת בעלה של קטנה, תצא משום אחות אשה. מת בעלה של גדולה, רבי אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו, רבן גמליאל אומר אם מיאנה [מיאנה][7], ואם לאו תמתין עד שתגדיל, ותצא הלזו[8] משום אחות אשה. ר׳ יהושע אומר אי לו[ב] [9] על אשתו ואי לו[10] על אשת אחיו, מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה. והיינו[11] דקתני הכא זו היא למעוטי דר׳ יהושע דלא עבדינן כותיה, אלא אי כרבן גמליאל אי כר׳ אליעזר. ולא קיימא לן כרבן גמליאל, דטעמיה דרבן גמליאל[12] מפרש בפרק כיצד** (יח, א) **משום דקסבר אין זיקה, ואילו אנן קיימא לן דיש זיקה, ולהדיא פסקינן פרק בית שמאי** (קי, א) **כרבי אליעזר דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר, וכן אמר ר׳ אלעזר הלכה כרבי אליעזר:**

שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד[13] מופנה, מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואחר כך מת השני, מוציא את אשתו בגט וחליצה ואשת אחיו בחליצה.

שני אחין נשואין שתי אחיות[14] יתומות קטנות או שתי חרשות, מת[15] בעלה של אחת[16] מהן, תצא משום אחות אשה. גדולה וקטנה, מת בעלה של קטנה[17] [תצא משום אחות אשה, מת בעלה של גדולה][18], מלמדין את הקטנה שתמאן בו.

34. להיתר: **א ק** להתיר 35. [שאין]: **א ק** שם 36. דהכי: **ק** חסר 37. הכונס: **א ק** והכונס 38. מקיים: **א ק** מתקיים
39. אסור: **א ק** איסור

1. אחותה: **א** אחתה 2. לצרור: **א** לצרר 3. בשעה: **ק** בשעת 4. יהיו: **א ק** יהו 5. נשואין: **ט** נשואות

1. ואשת: **א ק** אשת 2. היא: **ק** חסר 3. שאמרו אוי: **א** שאמ׳ **או ק** שאמר **או** 4. אוי: **א ק** **או** 5. גמליאל: **ק** חסר

6. לשתי: **א ק** שתי 7. [מיאנה]: **א ק** חסר 8. הלזו: **א ק** הלה 9. אי לו: **א ק** אילו 10. ואי לו: **א** ואילו **ק** ואלו
11. והיינו: **א** והיינו הכי 12. דר״ג: **א ק** כרבן גמליאל
13. ואחד: **ה ט נ** והאחד 14. אחיות: **ה ט נ** חסר 15. מת: **ט** ומת 16. אחת: **ט נ** אחד 17. של קטנה: **ט** חסר
18. [תצא משום... של גדולה]: **ה** תצא משו׳... של קטנה **ט** חסר **נ** תצא משום אחות אשה מת בעלה של

יב וכן דעת הרמב״ם (יבו״ח פ״ז, ה) שפסק עפ״י הגמרא שכשנפלה הערוה הראשונה יהיה מותר בה האח השני לאחר שתתייבם השניה לראשון, אבל הרי״ף (ח, א), הרא״ש (פ״ג סי׳ ג) והשו״ע (קעה, ד) סתמו כלשון המשנה שהשני אסור בשתיהן. ועיין לעיל בהע׳ ד.

א הראב״ן (סי׳ לו) כתב שאע״פ שר׳ שמעון מסתמך על הכתוב נראה שהלכה כרבנן משום שהם רבים ומחמירים, וכיוון שבית הלל (בדף כט, א, הביאם רבינו בסימן הבא) סוברים כמותם.

א ר׳ הע׳ הבאה.

ב לשון זו: **אי לו** היא לשון צער כהסברו של רש״י (שם): אי לו - אוי לו, וכן לשון הספד כמו בגמ׳ (ברכות ו, ב): ״אי חסיד אי עניו״, ומעי״ז פירש בשו״ת מהרי״ק החדשות (סי׳ כה). גם לעיל בריש הסי׳ בענין ג׳ אחין הגי׳ במש׳ ביבמות: אוי לו, אך באותה מש׳ המובאת בעדויות (פ״ד, ט) הגי׳: אי לו. וגם בלשון הרי״ף הלשון: אי לו, וכן בראשונים אחרים. ר׳ שנו״ס שבכתה״י כאן בדין נשואין לאחיות קטנות גרסו: אילו, בדומה לגי׳ הגמ׳, אולם לעיל גירסתם: או לא, ולכאורה זו טעות גמורה ואין לכך מובן.

(תרכג) שלשה אחין (ל, א), **שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית**[1], **מת אחד מבעלי אחיות וכנס הנשוי נכרית את אשתו ומת, ראשונה יוצאה משום אחות אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר ומת, הנשוי נכרית שנייה**[a] **חולצת ולא מתייבמת. ואמרינן**[2] **בגמרא טעמא [דעבד]**[3] **בה מאמר, הא**[4] **לא עבד בה מאמר, [נכרית]**[5] **יבומי נמי מייבמה. אמר רב נחמן זאת אומרת אין זיקה אפילו באח אחד.** פירוש דאי יש זיקה, משמת בעל אחות ונפלה לייבום הוזקקה לנשוי נכרית לבדו, דהא על בעל אחות[6] לא רמיא ונעשית נכרית זו צרתה[7] בזיקה, וכשמת תיאסר הנכרית על הנשאר משום צרת אחות אשה בזיקה. ומדסבר דמתיבמת, שמע מינה דאין זיקה אפילו בחד.

וליתא לדרב נחמן, אלא כרב אשי קיימא לן (ל, א) **דיש זיקה אפילו בתרי אחי, ומתניתין הוא הדין אף על גב דלא עבד בה מאמר**[b] **נכרית מיחלץ חלצה, יבומי לא מיבמה. והא דקתני מאמר, לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מאמר קונה קניין גמור, קא משמע לן דלא כבית שמאי:**

שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות ועשה[8] נשוי נכרית[9] מאמר באשתו או אפילו לא עשה בה מאמר, נכרית חולצת ולא מתייבמת.

(תרכד) יבמה שאינה ראויה בשעת נפילה ליבום, לא שנא דאידחיא מהאי ביתא לגמרי, כגון שנפלה לפניו[1] **אחות אשתו ואין כאן אח אלא הוא, דאין עליה זיקת אח כלל ושריא לשוק, לא שנא דאיכא אח אחר דלא אידחייא מהאי ביתא [לגמרי]**[2]**, ולא שנא מתה אשתו קודם שכנסה אח אחר, לא שנא שמתה אשתו אחר שכנסה אח אחר ומת, בכל האי גוונא אסורה על בעל אחות עולמית.**

אמר רב יהודה (ל, א) **אמר רב כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה**[3]. **ופרכינן מאי קא משמע לן, תנינא שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו, ומתה אשתו של שני ואחר כך מת נשוי נכרית**[4]**, הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, ומהו דתימא הני מילי היכא**[5] **דלא איחזיא ליה בנפילה ראשונה,** (רש״י ד״ה בנפילה) שכל זמן נפילה ראשונה היתה אשתו קיימת, שהיא אחותה, **אבל היכא דאיחזיא ליה בנפילה ראשונה,** כגון שמתה אשתו אחר מיתת אחיו, ולא כנסה נשוי נכרית, **אימא תשתרי, קא משמע לן דאפילו הכי אסורה. ותו פרכינן הא נמי תנינא שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו של שני, הרי זו אסורה עליו עולמית**[6]**, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. מהו דתימא התם היא דאידחיא לה**[7] **מההיא ביתא לגמרי,** משנפלה אין כאן אח אלא זה בעל אחותה, נלחית ונפטרה לשוק ואין עליה עוד זיקה. **אבל היכא**[b] **דלא אידחייא מהאי ביתא לגמרי** בשעת נפילה, שהיה שם נשוי נכרית וזקוקה ליבום, **אימא מיגו דחזיא לנשוי נכרית**[8] עליין זיקתה עליה, כי מתה אחותה ועודה בנפילה ראשונה, **חזיא נמי להאי ותייבם להאי, קא משמע לן רב דאפילו הכי אסורה**[9].

מיהו הני מילי דאסורה לרב[10] היכא שבשעת נפילה היה לפניה איסור דאורייתא, כגון איסור אחות אשה, אבל היכא דלא אתחזיא ליה בשעת[11] נפילה מחמת זיקה דרבנן, כי האי גוונא לרב לא אסורה[12] עולמית אלא חוזרת להיתירה הראשונה, כדאמר רב לעיל (כז,

1. נכרית: ק נכריות 2. ואמרי׳: א ואמ׳ ק ואמר 3. טעמא [דעבד]: א טעמ׳ ק טעמא מאי 4. הא: ק הלא 5. [נכרית]: א ק חסר 6. אחות: א ק אחיות 7. צרתה: א ק חסר 8. ועשה: נ ועשה בה 9. נכרית: ט נכרית בה
1. לפניו: ק לפני 2. [לגמרי]: א ק חסר 3. ואסורה: א ואסור 4. נכרית: ק נכריות 5. היכא: ק היכי 6. עליו עולמית: ק עולמית עליו 7. לה: ק ליה 8. נכרית: א ק חסר 9. אסורה: א ק איסורה 10. לרב: ק לרב הני מילי 11. בשעת: א בשעה 12. אסור׳: א אסיר ק אסירה

a שנייה: בגמ׳ לפנינו ליתא.
b וכן פסקו להלכה הרי״ף (ח, א), הרא״ש (פ״ג סי׳ ה) ורוב הראשונים. אבל הרמב״ם (יבו״ח פ״ז, ז) פסק את המשנה כלשונה, ומשמע מדבריו שדווקא כשעשה בה מאמר הנוכרית חולצת ולא מתייבמת. ועי׳ באור שמח (קונט׳ זיקה, לג) שביאר שלדעת הרמב״ם יש הבדל בין קרובות הזקוקה שנאסרות, לצרתה שלא החמירו בה. ונראה שהדברים מבוססים על דברי רב אשי (בדף כז, א): ״דלא אלימה זיקא לשוויה לצרה כערוה״.
a ברש״י לפנינו: אחר.
b בגמ׳ לפנינו: הכא.

ב) **מתה ראשונה מותר בשנייה**[ג]. מיהו בהא לא קיימא לן כרב אלא כרבי יוחנן דאמר (שם) **מתה ראשונה אסור בשניה, שכל יבמה שאין אני קורא**[13] **בשעת נפילה יבמה יבוא**[14] **עליה, הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסירה, ואף על גב דלא מיתסרא**[15] אלא מחמת זיקה דרבנן:

כל יבמה שאין אני קורא בה יבמה יבא עליה בשעת נפילה אסורה עולמית, ואפילו לא אידחייא מהאי ביתא לגמרי, ואפילו אי חזיא ליה בנפילה ראשונה, ואפילו לא מיתסר[16] אלא מחמת זיקה דרבנן.

(תרכה) שלשה אחין (לא, ב) **נשואין שלש נשים**[1] **נכריות ומת אחד מהם ועשה בה השני מאמר ומת, הרי אלו חולצות ולא מתיבמות, שנאמר** (דברים כה, ה) **יבמה יבוא**[2] **עליה, שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין. פירוש** (רש״י ד״ה זיקת) לכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליה, וניתוספה עליה זיקת מאמרו, הרי כשמת זה ניתנו עליה זיקת[3] שניהם. ואילו[4] כנסה הוה פקעה זיקת דקמא, וכי מאית[5] לא הות עלה[6] אלא זיקת שני. אי נמי אי לא עבד[7] מאמר לא הואי עלה[8] אלא זיקת ראשון, אבל השתא שעשה בה מאמר, יש עליה זיקת שתיהם[9]. **ר׳ שמעון אומר מייבם לאיזו שירצה, וחולץ לשנייה. ומפרש טעמיה פרק כיצד** (יט, א) **דתניא אמר להם ר׳ שמעון לחכמים, אם מאמרו של שני [מאמר, אשת שני הוא בועל, ואם מאמרו של שני]**[10] **אינו מאמר, אשת ראשון הוא בועל. ופרכינן בגמרא** (לא, ב) **אליבא דרבנן ואי זיקת שני יבמין דאורייתא, חליצה נמי לא תיבעי. ומשני אלא מדרבנן וגזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות.**

אמר רבא (לב, א) **נתן גט למאמרו הותרה צרתה, אבל היא אסורה דמיחלפא בבעלת גט. פירש רש״י** (ד״ה נתן גט) **אמתניתין קאי, שאם נתן זה הטוה מאמר גט למאמרו ולא לזיקתו ואחר כך מת, הותרה אשתו הראשונה שהיא צרתה**[א] **להתייבם לשליש, דמאמר דעבד**[11] **שקליה ולאו צרות נינהו. והשתא לא אתי למימר בשתי יבמות מבית אחד חדא חלצה וחדא מייבמא, דהכא**[12] **לאו מבית אחד מיחזו. אבל היא אסורה, ולא משום דקס ליה בלא יבנה לפוסלה על אחיו הנשאר, שהרי לא נתן גט לזיקה, אלא משום דאתי לאיחלופי בבעלת הגט היכא דעבד גט למאמרו ולזיקתו, דהיא ודאי מידחיא, [אבל**[13] **גט למאמרו ודאי**[14] **לא דחי אלא מאמר, ונשארה זיקה דאשונה במקומה. איכא דאמרי אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה אפילו היא לשליש כשימות שני**[ב]**. מאי דעבד שקליה, והוה**[15] **כמי שלא נעשה בה מאמר, ומתייבמת לשליש [מחמת]**[16] **זיקת אחיו הראשון. ולזיקת שפירש למאמרו ולא לזיקתו, אבל סתמא קיימא בלא יבנה אכולהו אחין, והכי מוכח מילתא בפרק רבן גמליאל** (נב, ב) **דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר.**

ולא אתבריר לי אי הלכה כתנא דשמעתא דאסר לייבומי צרתה של בעלת[17] **מאמר, דאיכא תנא דפליג**[18] **סוף פרק האשה רבה, דתנן** (צו, ב) **בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומשהגדיל נשא אשה אחרת**[ג]**, אם לא ידע את הראשונה משהגדיל,** [ד]**השנייה חולצת ומתייבמת**[19]**, הראשונה חולצת ולא מתייבמת**[ד][20]. **פירוש** (רש״י ד״ה אם לא) לזיקת שני יבמין עליה הואיל ולא ידעה משהגדיל ולא ידעה מידי נפילה לראשונה. **ופריך בגמרא ויעשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול**[21]**, ותדחה צרה מן הייבום. פירוש** (רש״י ד״ה ויעשו) **ויעשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול** לחות אשתו גמורה מן היבוס כי ההיא דאדבעה אחין[22] כדפרישית[23] לעיל דקתני הרי אלו חולצות

13. קורא: **ק** קורא עליה 14. יבוא: **א ק** יבא 15. מיתסרא: **א** מיסתבר **ק** מיסתברא 16. מיתסר: **ה** מיתסר׳ **ט** איתסר

1. נשים: **א** שנים 2. יבוא: **א ק** יבא 3. זיקת: **א ק** חסר 4. ואילו: **א ק** אילו 5. מאית: **ק** מית 6. עלה: **ק** עליה 7. עבד: **ק** עביד 8. הואי עלה: **ק** הוי עליה 9. שתיהם: **ק** שתים 10. [מאמר אשת... של שני]: **א ק** חסר 11. דעבד: **ק** דעביד 12. דהכא: **ק** דהכי 13. [אבל]: **א ק** אלא 14. ודאי: **א ק** חסר 15. והוה: **א ק** והוי 16. [מחמת]: **א ק** מחזקת 17. בעלת: **א ק** בעלה 18. דפליג: **ק** דפליג עליה 19. ומתייבמת: **ק** ולא מתייבמת 20. הראשונה חולצת ולא מתייבמת: **ק** חסר 21. בגדול: **א ק** כגדול 22. כי ההיא דד׳ אחין: **ק** כההיא דרבי אחא 23. כדפרי׳: **א ק** כדפירש

ג רבינו סובר כרש״י (כז, ב ד״ה מתה) שדברי רב (שם) נאמרו גם למ״ד יש זיקה, וכמש״כ בתוס׳ מהר״ם בשם ר״ח, שכיון שזיקה דרבנן לא החמירו בה כ״כ. אולם תוס׳ (כז, ב ד״ה אבל), הרמב״ן והרשב״א (שם) הביאו בשם ר״ח שדברי רב מבוססים על שיטתו (בדף יז, ב) שאין זיקה, ודברי הגמ׳ אליבא דרב ״זיקה דרבנן״ פירושם איסור ביטול זיקה (כלומר ביטול מצות יבמין). וע׳ בתוס׳ ישנים שכתבו שלמ״ד יש זיקה לא ייתכן להתיר את האחות השניה, כיון שהיא כ״אחות אשתו גמורה״.

א אלו דברי רש״י, אבל הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א פירשו שהכוונה לצרתה שנפלה איתה מהאח הראשון שמת.

ב אלו דברי רש״י, וכ״פ גם הרמב״ם (יבו״ח פ״ח, ד), אבל תוס׳ (נב, ב ד״ה או) והראב״ד (שם) כתבו שמותרת גם למגרש, והובאו שתי הדעות בשו״ע (קע, טו).

ג במשנה לפנינו נוסף: ומת.

ד השנייה... מתייבמת: במשנה לפנינו: **הראשונה חולצת ולא מתייבמת, והשנייה או חולצת או מתייבמת.**

ואפילו אשתו גמורה נלחית, מפני שהיא לרת בעלת[24] [זיקת][25] שני יבמין[ה], ואמאי קתני מתניתין שנייה חולצת ומתייבמת[ו] [26]. **ואמר רב לא עשו ביאת בן תשע כמאמר[27] בגדול[28], ושמואל אמר עשו ועשו, וכן אמר רבי יוחנן עשו. ופריך ויעשו, כלומר** (רש״י ד״ה ויעשו) ואמאי מייבמה שנייה. [ומשני][29] **תנאי היא, תנא דארבעה אחין סבירא ליה עשו וגזר משום צרה, ואשמעינן בגדול והוא הדין בקטן, והאי[30] דקתני גדול משום דבגדול קאי. והאי תנא דהכא סבירא ליה עשו ולא גזר משום צרה, ואשמעינן בקטן והוא הדין בגדול, והאי דקתני קטן משום דבקטן קאי[31].**

וקיימא לן (ביצה ד, א) רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, וכל שכן הכא דשמואל קאי כרבי יוחנן, וסבר דתנא דפרק האשה רבה סבר דצרתה של בעלת מאמר מתייבמת. מעתה אין בידי לידע האיך[32] הלכה למעשה, ובפירוש ר״ח משמע דההיא דארבעה אחין עיקר, דכתב אההיא (לב, א) **דאמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה**, ופירש ר״ח הותרה אשתו שהיא צרתה, אבל בעלת[33] מאמר אף על גב דנתן לה גט אסורה משום דמיחלפה בבעלת הגט, חיישינן דילמא יהיב לה אחד מן האחין גט, וכיון דיהיב לה גט נאסרה לכולהו אחי. ואי אמרת תתיבם זו, אתי למימר חזינן בעלת גט מתיבמת. ואף על גב דלישנא בתרא (שם) **אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה אפילו היא, מאי דעבד שקליה, לא סמכינן עלה, דחיישינן דילמא כלישנא קמא היא[34], הילכך עבדינן[35]** בה לחומרא, עכ״ל. הרי פסק כלישנא קמא[ז] דרבא אליבא דתנא ארבע אחין:

שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, ומת[36] אחד מהן ועשה בה השני מאמר ומת, הרי[37] אלו חולצות ולא מתייבמות. נתן גט למאמרו ולא לזיקתו בפירוש, הותרה צרתה והיא אסורה, דמיחלפא בנתן[38] לה גט סתם.

(תרכו) אשת ישראל שנבעלה לאחד וכסבורה שהוא בעלה, אף על פי שברצונה נבעלה, הואיל ואנוסה בזה שהיתה סבורה שהוא בעלה, הויא לה אנוסה ושריא לבעלה. ומפרישין אותה מבעלה שלשה חדשים, שמא מעוברת היא מזה שנבעלה לו. ואם[1] היתה קטנה שאינה ראויה לילד, וכן אם קודם שנבעלה לזה היתה תדיר משמשת עם בעלה[א] ולא ידעה אם היתה מעוברת מבעלה אם לאו, דהשתא ליכא להבחין ותלינן בבעלה להכשיר, מחזירין אותה מיד. ואם מת בעלה אסורה לכהונה, וכל שכן אם היתה אשת כהן שנאסרה עליו.

תנן (לג, ב) **שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה החליפו של זה לזה ושל זה לזה, הרי אלו חייבין משום אשת איש, ואם היו אחין אף משום אשת אח, ואם היו אחיות אף משום ואשה אל אחותה, ואם היו נדות אף משום נדה. ומפרישין אותן שלשה חדשים, שמא מעוברות הן. ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד, מחזירין אותם מיד, ואם היו כהנות נפסלו מן הכהונה[ב]. ואוקמה רב יהודה למתניתין תני**

24. בעלת: **ק** בעלה 25. [זיקת]: **א ק** חסר 26. ומתייבמת: **א** ומיבמת **ק** ומייבמות 27. כמאמר: **ק** במאמר 28. בגדול: **א ק** כגדול 29. [ומשני]: **א** ומתני **ק** ומתני׳ 30. והאי: **א ק** האי 31. קאי: **א ק** קאים

32. האיך: **א ק** היאך 33. בעלת: **א ק** בעל 34. היא: **א ק** הוא 35. עבדינן: **א** עבדי 36. ומת: **נ** מת 37. הרי: **ט** חסר 38. בנתן: **ה** בנותן

1. ואם: **א ק** אם

ה מדברי רש״י אלו (צו, ב) עולה שגם לדעת המשנה בפרק שלישי הסיבה המרכזית לאיסורן של בעלת המאמר וצרתה היא גזרה משום אשת שני מתים, ומסתימת דברי רש״י ורבינו לקמן נראה שגם למסקנה לא חזרה בה הגמ׳ מטעם זה. ומעי״ז פירשו גם הריב״ן בתוס׳ (לב, א ד״ה מדרבנן) והתוס׳ ישנים (שם) במסקנתם. אולם ר״י (בתוס׳ שם) פירש שלדעת התנא בפרק שלישי האיסור מבוסס על גזרה משום שתי יבמות הבאות מבית אחד וגזרה שמא יחלוץ ואח״כ ייבם, וכמבואר בגמ׳ שם.

ו ברש״י לפנינו: **או חולצת או מתייבמת.**

ז גם רבינו ירוחם (נכ״ה ח״ג) כתב בשם התוס׳ והרמ״ה שהלכה כלישנא קמא, וכ״ה דעת רבינו אפרים המובאת במלחמות (ט, ב ברי״ף). אולם הבה״ג (הל׳ יבום וחליצה, עמ׳ שלב הוצ׳ מכון י-ם) והרמב״ם (יבו״ח פ״ה, ד) פסקו כלישנא קמא, וכ״כ הראב״ד (רמב״ם שם), המלחמות והמאור (ט, ב ברי״ף), וכ״פ להלכה הטושו״ע (קע, טו).

א ר׳ להלן הע׳ ד.

ב במשנה לפנינו: **מן התרומה.**

הוחלפו, שטעו כסבור שהיא אשתו וכסבורה היא שהוא בעלה, דהשתא אנוסים הם, ואונס בישראל מישרי[2] [3] שרי.

ואף על פי שהותרו לבעליהן, מפרישין אותן שלשה חדשים מבעליהן[3] היכא שהן גדולות וראויות לילד, דחיישינן שמא מעוברות הן והוולדות ממזרים, ובעינן הבחנה בין זרע פסול לזרע כשר, שמא יתלו העוברים בבעליהן. אבל אם היו קטנות שאינן ראויות לילד, מחזירין אותן מיד.

ודווקא בהני גדולות מפרישין אותן, לפי שעדיין לא נבעלו לבעליהן ויש להבחין, אבל היכא שנבעלו כבר[ד] וליכא להבחין, מחזירין אותן מיד והולד כשר, דאזלינן בתר רובא ורוב **בעילות אחר הבעל.** כדאמרינן סוף פרק ארוסה ושומרת יבם (סוטה כז, א) **והלכתא ישא אדם בת דומה**[4] **ואל ישא דומה**[5]**, דתני רב**[6] **תחליפא [בר מערבא]**[7] **קמיה דר׳ אבהו אשה מזנה**[8] **בניה כשרין, רוב בעילות אחר הבעל.**

ואם מתו הבעלים, הנשים פסולות לכהונה, דאמרינן סוף פרקין[9] (לה, א) **אמר רב**[10] **עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת, אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שמותרת לבעלה פסולה לכהונה.** ואין צריך לומר אם היו נשי כהן, שאסורות, כדתנן[ה] (שם) **אם היו נשי כהן** פסולות[11] לכהונה:

(תרכז) אנוסה ומפותה, ושבויה שנפדית, וקטנה שנתגרשה, צריכות להמתין שלשה חדשים. אבל הגיורת שנתגיירה, והשפחה שנשתחררה[1] **או שיצתה בשן ועין, וקטנה שזינתה, אינן צריכות להמתין שלשה חדשים, וכן קטנה שמיאנה.**

סוף פרק ארבעה אחין כתוב[2] בפירוש ר״ח, ואסיקנא כל הנשים צריכות להמתין שלשה חדשים אפילו אנוסה ומפותה וקיימא לן כר׳ יהודה, עכ״ל. ורבינו[3] יצחק אלפס כתב (י, א) חזינא למקצת רבואתא [דפסקי] הלכתא[4] בהא כר׳ יהודה, דתניא (לה, א) **אנוסה ומפותה צריכה להמתין שלשה חדשים דברי ר׳ יהודה, ור׳ יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד.** ואנן לא ידעינן מהיכן גמרי לה להאי פיסקא, דקיימא לן ר׳ יוסי ור׳ יהודה הלכה כר׳ יוסי. ואי משום דקאי ר׳ יהודה כסתם מתניתין דקתני (לג, ב) **ומפרישין אותן שלשה חדשים שמא מעוברות הן,** דהא הכא אנוסות הן וקתני מפרישין,

אשת ישראל[12] שנבעלה לאחר[13] ברצונה[14] וסבורה שהוא בעלה, הוי אונס ושריא לבעלה[15]. ומפרישין אותה שלשה חדשים שמא מעוברת היא. ואם[16] היתה קטנה שאינה ראויה לילד או שהיתה תדירה תחלה[17] לשמש עם בעלה[ו], דהשתא לא נוכל להבחין בהפרש, מחזירין אותה[18] מיד והולד תלינן בבעלה להכשיר. (הילכך) [הלכתא][19] ישא אדם[20] בת דומא ואל[21] ישא דומא.

2. מישרי: **ק** מישרא 3. ואונס בישראל מישרי: **א** ואינם כישר׳ מישרא 4. דומה: **א ק** דומא 5. דומה: **ק** דומא 6. רב: **א ק** בר 7. [בר מערבא]: **א ק** חסר 8. מזנה: **א** מונה 9. סוף פרקין: **א ד** ס״פ **ק** סוף פרק 10. א״ר: **א ק** דאמר רב 11. פסולות: **א ק** פסולה 12. ישראל: **ה ט** איש 13. לאחר: **ה** לאחד 14. ברצונה: **ה** מרצונה 15. לבעלה: **ט** חסר 16. ואם: **ט** אם 17. תחלה: **ה ט** חסר 18. אותה: **ה** אותן 19. (הילכך) [הלכתא]: **ה ט נ** הילכך 20. אדם: **ט** חסר 21. ואל: **נ** ולא

1. שנשתחרר׳: **א ק** שנפדית 2. כתוב: **א ק** כתב 3. ורבינו: **א** ורבי 4. רבואתא [דפסקי] הלכתא: **א** רבואת הילכת **ק** רבואתי׳ הילכת׳

ג לא התבאר מדברי רבינו האם כל אשת איש שנאנסה צריכה הבחנה (כשניתן להבחין וכמבואר בדברי רבינו לקמן) או דווקא בנדון דידן שסברה שהבועל הוא בעלה ולא התהפכה. ועי׳ ברמ״א (יג, ו) שכתב בשם רבינו ש״אשה שנאנסה תחת בעלה אם לא נבעלה לבעלה תחילה צריכה להמתין״, וביארו החלקת מחוקק (שם סק״ה) והב״ש (שם סק״י) שדברי רבינו והרמ״א תלויים במחלוקת הראשונים (שמביא רבינו בסי׳ הבא, ור׳ שם בהע׳ ב) האם אנוסה ומפותה צריכה להמתין, ולעומתם כתב הגר״ח פולאג״יו (בשו״ת חיים ושלום סי׳ יא) שגם הסוברים שאנוסה ומפותה א״צ הבחנה יודו באשת איש שנאנסה, כיון שיש כאן חשש ממזרות.

ד בספר ערך ש״י (אה״ע סי׳ יג) דייק מדברי רבינו בתחילת הסימן: ״הייתה תדיר משמשת עם בעלה״ שכשנבעלה רק פעם אחת לבעלה בתוך ג׳ חודשים צריכה הבחנה כיון שהספק שקול. ויש להעיר על דבריו, שכאן כתב רבינו בסתמא: ״היכא שנבעלו כבר״, ומעי״ז פסק הרמ״א (יג, ו): ״אם לא נבעלה לבעלה תחילה״, משמע שאף אם נבעלה פעם אחת אינה צריכה הבחנה. ומלשון פסקי מהר״ח נר׳ כדעת הערך ש״י, שאין צורך בהבחנה רק כש״הייתה תדירה תחילה לשמש עם בעלה״.

ה עי׳ בגמ׳ שם שכך העמידה בתחילה את המשנה.

ו ר׳ לעיל הע׳ ד.

ליכא למימר הכי, דבהא אפילו ר׳ יוסי מודה דמפרישין, דלא קאמר ר׳ יוסי אלא באשה מזנה [דידעה][5] דמזנה היא ומתהפכת[6] שלא תתעבר, אבל הא מי ידעה[7] דמזנה היא כדי שתתהפך והא אוקימנא בהוחלפו, למימרא דבטעות הוה מילתא. ואי משום דקתני פרק החולץ (מא, א) **וכן שאר כל הנשים**[8] **לא יתארסו**, ותניא (מב, ב) **הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה** וכו׳, הני כולהו לא שייכי בהו, לא אנוסה לא מפותה[8], הלכך קשה לן האי פסקא, ולא קמנן[9] אעיקרא דמילתא מהיכי גמירי לה, עכ״ל.

ונראה בעיני אני המחבר דיש לסמוך על פירוש ר״ח לענין הלכה למעשה[ב], ופשטא דהלכתא מוכחא כותיה. דאמרינן (לה, א) **לישנא אחרינא אמרי לה, אמר שמואל וכולן צריכות להמתין שלשה חדשים, חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה.** פירוש כולן בנות ישראל גדולות שנבעלו ואפילו אנוסות ומפותות צריכות להמתין שלשה חדשים, דגזר בגדולה בת ישראל זנות אטו נישואין, חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה שאינן צריכות להמתין כדמפרש טעמא לקמן. ודייקינן **[הא קטנה בת ישראל אינה צריכה להמתין שלשה חדשים]**[10], **במאי אי במיאון, פשיטא, דהא אמר שמואל**[11] **דלא בעיא, אי בגט, האמר**[12] **שמואל דבעיא, דאמר שמואל מיאנה אינה צריכה להמתין שלשה חדשים,** פירוש דליכא למיגזר משום גדולה, דאין גדולה יוצאה במיאון. **נתן לה גט צריכה להמתין שלשה חדשים,** פירוש גזור רבנן קטנה אטו גדולה. **אלא בזנות, דזנות בקטנה לא שכיח**[13]. והאי לישנא עיקר דאיסתייעא ממתניתין, ולא צריכה לשנויי מתניתין בהוראת[14] שעה. ופרכינן **גיורת ומשוחררת דשכיחא**[15] **בהו זנות נגזור,** פירוש (רש״י ד״ה גיורת) [16]**גיורת גדולה ומשוחררת דאי שכחי בהו זנות ליגזור**[16] שימתינו כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא[17] בקדושה. ושנינן **הוא דאמר כר׳ יוסי, דתנן**[ג] **הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו או שנתגיירו או שנשתחררו, צריכות להמתין שלשה חדשים דברי ר׳ יהודה, ר׳ יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד.** פירש רש״י (ד״ה הוא דאמר) **הוא דאמר כר׳ יוסי**[18] דלא גזר, כדמפרש טעמא דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר. ומיהו כיסרא״לית גזר שמואל זנות אטו נישואין שמתעברת, ולא סבירא ליה כר׳ יוסי דלא גזר, כדקתני לקמיה באנוסה ומפותה. אבל בגיורת לא גזר זנות שבכותית[ד] [19] אטו נישואין דבכותית[ד][20], דאפילו גיורת[21] נשואה מכיון דדעתה לאיגיורי מתהפכת[ה] נמי כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרע[22] בקדושה כדלקמיה, עכ״ל.

הרי פירש להדיא דשמואל קאי כר׳ יהודה באנוסה ומפותה[23], ויש לי לומר דהוא הדין בשבויה אוסר שמואל[24], דהא נמי אנוסה היא וגזר אטו נשואה, אבל בגיורת ושפחה משוחררת קאי שמואל כר׳ יוסי. ויוצאה בשן ועין נמי שריא לר׳ יוסי כדפירש רש״י (ד״ה מתהפכת) דהואיל ואוקימנא במתהפכת אף יוצאה בשן ועין נמי׳ ליכא השתא למיפרך, כיון דהיפוך קל הוא לה ואין בו טורח מתהפכת, דכל אשה מזנה אינה רוצה להתעבר.

5. [דידעה]: **א** דלעה **ק** דילמה 6. ומתהפכת: **א** ומתהכת **ק** ומתהפת 7. ידעה: **א** ידעא 8. הנשים: **א ד** נשים 9. קמנן: **א ק** קיימא לן 10. [הא קטנה... ג׳ חדשים]: **א ק** חסר 11. אמר שמואל: **א** שמו׳ 12. האמר: **א** הא א׳ 13. שכיח: **ד** שכיחא **ק** שייכא 14. בהוראת: **ק** בהוראות 15. דשכיחא: **א** דאי שכיח **ק** דאי שכיחא 16. גיורת גדולה... זנות ליגזור: **ד** חסר 17. שנזרע שלא: **ק** שלא נזרע 18. פירש״י הוא דאמר כר׳ יוסי: **ק** חסר 19. שבכותית: **א ק** שבגיורת 20. דבכותית: **א ק** דגיורת 21. גיורת: **א ק** דגיורת 22. נזרע: **א ד** נזרעה 23. ומפותה: **ק** ובמפותה 24. שמואל: **ק** רבי יהודא

א אבל הרז״ה (הובא ברא״ש פ״ג סי׳ ב, ובשלטי הגבורים י, ב ברי״ף) כתב שהואיל ואנו מחמירים כרבי מאיר ומצריכים הבחנה גם בעקרה וזקנה, כל שכן שאין הלכה כר׳ יוסי שהקל באנוסה ומזנה.

ב כדעת רבינו, שגם אנוסה ומפותה צריכות הבחנה, פסקו גם הרז״ה והרא״ש (הובאו בהערה הקודמת), וכ״פ גם הרמ״א (יג, ו), אולם הרמב״ם (גירושין פי״א, כב), הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א (יבמות לה, א) הכריעו כרי״ף שאנוסה ומפותה אינן צריכות להמתין, וכ״פ השו״ע (שם).

ג לפנינו: **דתניא.**

ד שבכותית - ברש״י בגמ׳: **שבנוכרית,** וכן להלן.

ה כך ביאר רש״י את ההבדל בין גיורת ומשוחררת לאנוסה ומפותה, אבל מתוס׳ רי״ד משמע שההבדל נעוץ בעובדה שהישראלית מזנה רק במקרה ולכן אינה יודעת להתהפך היטב כגיורת ומשוחררת, ואילו תוס׳ חד מקמאי כתבו בשם הראב״ד שבגיורת יש מקום להקל כיון שספק אם נבעלה כלל, משא״כ באנוסה שודאי נבעלה ורק ספק אם התהפכה.

ו רבינו הביא את דעת רש״י וקבלה, וכן כתוב בפסקי המהר״ח להלן. אולם תוס׳ (לה, א ד״ה אשה) כתבו שביוצאה בשן ועין מודה רבי יוסי שצריכה להמתין, וכן בתוס׳ הרא״ש. וע׳ בתוס׳ ישנים שהקשו על רש״י. גם הרמב״ן בכתובות (לז, א ד״ה ואוקימנא במסקנה) והרשב״א בכתובות (לז, א ד״ה קסבר ר׳ יוסי) דעתם דלא כרש״י.

וההיא דפרק החולץ (מב, א) **דתניא גר וגיורת צריכין להמתין שלשה חדשים, היה מפרש מורי רבינו יהודה בר[25] יצחק זצ״ל דאתיא אפילו לר׳ יוסי, דלא איירי ר׳ יוסי אלא בגיורת שאין לה בעל, דאינה[26] רוצה להתעבר ורוצה להנשא לישראל אחר גירותה מיד. אבל זו שיש לה בעל והוא יקיימנה בגירותה[27], אינה מתהפכת ואינה חוששת כל כך להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה. ולא הודה לו רבו רבינו יצחק בר[28] שמואל זצ״ל[ז], אלא מעמידה כר׳ יהודה ולא כר׳ יוסי.**

אנוסה ומפותה, ושבויה שנפדית, וקטנה שנתגרשה, צריכות להמתין שלשה חדשים, אבל גיורת[30] שנתגיירה, ושפחה[31] שנפדית או שיצתה בשן ועין, וקטנה שזינתה או שמיאנה, אינן צריכות להמתין שלשה חדשים. ויש אומרים שיש במדרש גר וגיורת שנשאו יחד בגיות, לא יתקיימו יחד[32] בגירות פן יחזרו לסורם, ומעשה היה והפרידום ולא ידע ר״י זצ״ל[33] למה הוצרך[34] לעשות כן, וגם מרשב״ם[35] שמע שמותר.

ויש אומרים שיש במדרש[ח] גר וגיורת שנישאו יחד בכותייתם[29] לא יתקיימו יחד בגירות, פן יחזרו לסורן. ומעשה היה והפרידום זה מזה, ולא ידע רבינו יצחק למה הוצרך לעשות כן דהכא משמע להדיא דשרי[ט], וגם מרבינו שמואל מ״כ שמע שמותר:

(תרכח) כל הנשים, אחת בתולות ואחת בעולות, שנתארמלו או שנתגרשו, בין מן הארוסין בין מן הנשואין, שהיתה רגילה לילך לבית אביה ועת סמוך למיתת בעלה עמדה בבית אביה זמן מרובה, דליכא למימר מעוברת היא. או שהיה לה כעס לילך מבית בעלה ולא שימשה, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיתה היא חולה, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין[1]. והמפלת לאחר מיתת בעלה, או שהיתה עקרה שנעקר רחמה וניטל[2] האם שלה, וקטנה ואיילונית ושאינה ראויה לילד מחמת סם, ושנשאת בת עשרים ומת בעלה לאחר ארבעים, וששהתה אחר בעלה ראשון עשר שנים ולא היה בדעתה להנשא, כולן צריכות[3] להמתין שלשה חדשים, חוץ מיום שמת בו וחוץ מיום שנתארסה בו.

תנן בהחולץ (מא, א) **וכן שאר כל הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהו לה שלשה חדשים, אחת בתולות ואחת בעולות[א], ואחת אלמנות, ואחת נשואות ואחת ארוסות. ר׳ יהודה אומר הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו, חוץ מן הארוסה שביהודה שלבו[4] גס בה. ר׳ יוסי[5] אומר כל[6] הנשים יתארסו חוץ[7] מן האלמנה מפני האיבול. ואמר[8] בגמרא** (מב, ב) **הי נינהו בתולות הי נינהו ארוסות, הי נינהו בעולות הי נינהו נשואות. אמר רב יהודה הכי קאמר, אחת בתולות ואחת בעולות שנתארמלו או שנתגרשו, בין מן האירוסין בין[9] מן הנשואין. ר׳ אלעזר לא על לבי מדרשא, אשכחיה לר׳ אסי, אמר ליה מאי אמור בי[10] מדרשא. אמר ליה הכי אמר ר׳ יוחנן הלכה כר׳ (יהודה) [יוסי][ב] [11]. מכלל דיחידאה[12] פליג עליה, אין. והתניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה, או שהיה לה כעס לילך מבית בעלה, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיתה היא חולה, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין, והמפלת**

25. בר: **ק** ב״ר 26. דאינה: **ק** דאינו 27. בגירותה: **א** בגיותה **ק** בגרותה 28. בר: **ק** ב״ר 29. בכותייתם: **ק** בגיות 30. גיורת: **ה ט נ** הגיורת 31. ושפחה: **ה ט נ** והשפחה 32. בגיות לא יתקיימו יחד: **ט** לא יתקיימו 33. זצ״ל: **ט נ** חסר 34. הוצרך: **ג** הוא צריך 35. מרשב״ם: **נ** מרשב״ם מ״כ

1. האסורין: **א ק** האיסורין וכן להלן 2. וניטל: **ק** ונוטל 3. כולן צריכות: **ק** כי לא צריכא 4. שלבו: **א ק** שלבה 5. ר׳ יוסי: **ק** רבי יהודא 6. אומר כל: **א** אומ׳ 7. יתארסו חוץ: **א** יתארסו והארוסות ינשאו חוץ 8. ואמר: **א** וא׳ 9. בין: **ק** חסר 10. בי: **ק** בבי 11. (יהודה) [יוסי]: **א** יהוד׳ **ק** יהודא 12. דיחידאה: **ק** דיחיד אהא

ז אך תוס׳ (לה, א ד״ה חוץ) הביאו את החילוק בין מקום שמתגיירת עם בעלה למקום שמתגיירת לבדה בשם ר״י. ומלבד שני התירוצים שהביא כאן רבינו כתבו תוס׳ שאפשר להעמיד את הברייתא גם כרבי יוסי במקרה שידוע שנבעלה ולא התהפכה.

ח בלשון זו הובאו הדברים גם בראב״ש (פ״ד סי׳ כו ובתוספותיו מב, א ד״ה גר), ובתוס׳ ישנים (מב, א) כתבו שכן איתא בהגדה.

ט וכ״כ התוס׳ (מב, א ד״ה גר), הרא״ש (פ״ד סי׳ כו) ורבינו ירוחם (נתיב כג, דף ר סוף ע״א).

א במשנה לפנינו נוסף: **אחד גרושות.**

ב כר׳ (יהודה) [יוסי]: נחלקו הראשונים בגי׳ הגמ׳ בדעת ר׳ יוחנן האם פסק כר׳ יוסי או פסק כר׳ יהודה. רש״י (מב, ב ד״ה הלכה כר״י) גרסו: ״ר׳ יוסי״ משום שנימוקו עמו. גם תוס׳ (שם ד״ה הלכה כר״י) גרסו כרש״י והוכיחו כך מהגמ׳ בעירובין, וכן בס׳ התרומה (הל׳ חליצה סי׳ קלג). אולם הרי״ף גרס: ״ר׳ יהודה״. הנמוקי יוסף והריטב״א הביאו את שתי הגי׳, והעדיפו גי׳ רש״י וטעמו. ובלשון רבינו מסתבר שיש להעדיף הגי׳: ״ר׳ יוסי״ המתאימה לדעת רש״י והתוס׳, אלא שיש ליישב את מה שמביא לקמן מהרי״ף שם הגי׳ היא: ר׳ יהודה. אומנם ניתן לומר שהמובאה מהרי״ף לא הוזכרה אלא כדי לומר שלדעתו למסקנה ההלכה כר׳ מאיר, וממילא אין כ״כ משמעות לגרסתו בדעת ר׳ יוחנן. אכן אם נקבל את גי׳ כה״י כאן: ״ר׳ יהודה״, אין כלל בעיה עם לשון הרי״ף. ור׳ להלן הע׳ ד.

לאחר מיתת בעלה[ג], או שהיתה עקרה וזקנה וקטנה ואיילונית, ושאינה ראויה לילד, צריכה להמתין שלשה חדשים דברי ר׳ מאיר. ר׳ יהודה מתיר ליארס[13] ולהנשא מיד. אמר ר׳[14] חייא בר אבא חזר בו ר׳ יוחנן.

פסק רבינו יצחק אלפס זצ״ל (יד, ב) דהלכה כר׳ מאיר, חדא דהא ר׳ יוחנן דאמר הלכה כר׳ יהודה[ד] [15] הדר ביה. ועוד, דקיימא לן כר׳ מאיר בגזירותיו, דגרסינן פרק אף על פי (כתובות נז, א) **אמר רב יהודה[ה] אמר שמואל הלכה כר׳ מאיר בגזירותיו.** וכן פר״ח דהלכה כר׳ מאיר כדפסקינן פרק אף על פי, ואף על גב דאמר פרק[16] מי שהוציאוהו (עירובין מז, א) **דילמא לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל,** דחייא היא ולא חיישינן לה, ותנא דמתניתין היינו[17] ר׳ מאיר. הלכך[18] כולהו, לא שנא נתארמלו מן האירוסין לא שנא מן הנשואין, לא שנא שנתארסו לא שנא שנישאו, כולן צריכות להמתין שלשה חדשים, כדפסקינן לקמן (מג, א) **והלכתא צריכה להמתין שלשה חדשים, חוץ מיום שמת וחוץ מיום שנתארסה בו.**

שאינה ראויה לילד, פירש רש״י (מב, ב ד״ה או שאינה) מחמת סס, כדביתהו[19] דר׳ חייא (סה, ב) **דשתיא סמא דעקרתא[ו].** ורבינו יצחק אלפס פירש (יד, א) ששהתה עשר שנים אחר בעלה[ז] ולא היה בדעתה להנשא, כההיא סוף פרק ארבעה אחין (לד, ב) **דאמר רב נחמן אמר שמואל[ח] כל ששהתה אחר בעלה עשר שנים ונישאת, שוב אינה מתעברת[ט]. כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן[י] לא שנו אלא שאין דעתה [להנשא, אבל דעתה][20] להנשא מתעברת.** אי נמי כגון שנישאת לאחר ארבעים. וכן פר״ח פרק אף על פי[יא] (כתובות ס, ב) כההיא דפרק יש[21] נוחלין (ב״ב קיט, ב) **דאמר רב חסדא ניסת[22] פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים, בת עשרים יולדת עד ארבעים, בת ארבעים שוב אינה יולדת.**

ואם קידש תוך שלשה אלמנת[23] חבירו או גרושת חבירו, איפליגו בה אמוראי ריש פרק החולץ (לז, א) **דאיתמר קידשה תוך שלשה וברח,** פירוש (רש״י ד״ה קדשה) **שקידש תוך שלשה** קוס אלמנה או גרושה, **פליגו בה רב אחא ורפרם, חד אמר משמתינן ליה, וחד אמר ערוקיה מסתייה[24].** פירש רש״י (ד״ה עירוקיה) **עירוקיה מסתייה[25]** ולא בעי למיכפייה למיכתב גיטא[יב], דגלי דעתיה דלא בעי לכנוס עד זמנו. ופסק רבינו יצחק אלפס (יא, א) דכן הלכה דערוקיה מסתייה. אבל פר״ח כתב, עבד[26] רפרם [עובדא ואמר][27] ערוקיה מסתייה, ולא שמעינן מינה דהילכתא הכי, דאיכא למימר רפרם הוא דאמר ערוקיה מסתייה ורב אחא פליג עליה[28], עכ״ל.

13. ליארס: ק לארוס 14. מיד א״ר: **א ק** מיד ואיילונית ושאינה ראויה... דברי ר׳ מאיר רבי יהודא אומר מתיר ליארס ולהנשא מיד אמר רבי כפילות משום טעות הדומות. 15. כר״י: **ק** כרבי יהודא ר׳ ביאורים 16. דאמר פ׳: **א** דאמ׳ בפ׳ **ק** דאמרינן בפרק 17. היינו: **ק** חסר 18. הלכך: **ק** היא הילכך 19. כדביתהו: **א ק** בביתהו

20. [להנשא אבל דעתה]: **א ק** חסר 21. יש: **א** חסר 22. ניסת: **ק** חסר 23. אלמנת: **ק** אלמנות 24. מסתייה: **ק** מסתייע וכן להלן 25. פי׳ רש״י עירוקיה מסתייה: **ד** חסר 26. עבד: **א** עבר 27. [עובדא ואמר]: **א ק** חסר 28. עליה: **ק** עלויה

ג דין מפלת לאחר מות בעלה נפסק להלכה גם בשו״ע (יג, א). אומנם בשו״ת שאילת דוד כתב שיש מקום להקל בזה כיון שלא הוזכר ברי״ף, ברמב״ם ובראב״ש, ונראה שלא היה בגרסתם. אולם הנצי״ב (שו״ת משיב דבר ח״ד סוף סי׳ כ) החמיר, ודברי רבינו כאן מסייעים לדבריו.

ד ר׳ לעיל הע׳ ב, ויש להוסיף שבאו״ז בדפ׳ הגי׳: ״ר״י״ (ולפיה אפשרית גם גירסת: ״ר׳ יהודה״, וגם: ״ר׳ יוסי״), אלא שברי״ף שלפנינו הגי׳: ״ר׳ יהודה״, וכן בכ״י ק, ור׳ בשנו״ס.

ה בגמ׳ לפנינו: **נחמן.**

ו אולם רש״י פי׳ (כתובות ס, ב ד״ה שאינה): ״שנעקר בית הריון שלה״, ושם בענין אשת רבי דאיעקרא פי׳ רש״י (שם סב, ב ד״ה איעקרא) שנתעקרה משום ששהתה עשר שנים ללא בעל (וע׳ במהרש״א שהקשה שסו״ס לא הסיחה דעתה מבעלה).

ז זו דעת הרי״ף, אבל היש״ש (יבמות פ״ג סו״ס כ) כתב שכששהתה עשר שנים גם רבי יהודה מודה שצריך הבחנה מחשש שדעתה הייתה עליו.

ח בגמ׳ לפנינו: **כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן.**

ט בגמ׳ לפנינו: **יולדת.**

י בגמ׳ לפנינו: **אמר רב נחמן.**

יא דעתו של ר״ח מובאת בתוס׳ סוטה (כד, א ד״ה שאינה) וכן בסמ״ג (מצוות עשה נ). בתוס׳ (שם) מפורש שהגמ׳ בפ׳ אע״פ שאליה הוא מתייחס היא הגמר׳ שם (ס, ב) בענין אינה ראויה לילד. זה בניגוד לדברי בעל אוצה״ג (ליקוטי ר״ח סוף אוצה״ג כתובות) שדברי ר״ח נסובים על הגמ׳ באע״פ (סב, ב) המספרת על אשת רבי דאיעקרא. דעת ר״ח זו מובאת גם.

יב זו דעת רש״י (ד״ה עירוקיה) והראב״ד (גירושין פי״א, כד) לפיה מטרת הנדוי היא שיגרש, אבל הריטב״א (יבמות לז, א) דייק מהרמב״ם (שם) שמנדים אותו על שעבר על תקנת חכמים, אבל א״צ לגרש.

ומסתבר דהכי הלכתא[ג] דמעשה רב. מיהו הדעת נוטה דדוקא בברח מעצמו, דגלי דעתיה שכשקידש לא היה בדעתו לכנוס עד זמנו, אבל אם קידש תוך שלשה ולא ברח אינו מועיל אם אנו נבריח[29] אותו[ד], וצריך למכפייה ליתן גט, דהואיל ולא ברח הרי זה דעתו לכנוס, וצ״ע:

אפילו בתולה שנתאלמנה[30] מן האירוסין[31] צריכה[32] להמתין שלשה חדשים[31], ואפילו עקרה[33], חוץ[34] מיום שמת בו וחוץ מיום שנתארסה בו. קידש תוך שלשה חדשים וברח, עירוקיה מסתייה. ואם לא ברח, צריך למיכפייה ליתן גט, ואינו מועיל שאנן[35] נבריח[36] אותו.

(תרכט) [א] **אסור לאדם לישא או לארס מעוברת חבירו ומניקת[1] חבירו עד שימתין עשרים וארבעה חודש, חוץ מיום[2] שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו. ואם נשא, לא סגי ליה בהפרשה אלא מוציא בגט, ולכשיגיע[3] זמנו לכנוס יכנוס. ואם כהן הוא מוציא בגט ואינו מחזיר עולמית.** [ב] **ואם אירס ולא נשא, זה [היה] מעשה[4] והורה ה״ר יוסף דאורלינ״ש[5] דסגי[6] ליה בהפרשה, ואין צריך להוציא בגט. ורבינו יצחק בר שמואל זצ״ל מצריך גט, וכן בשאלתות דרב אחאי[7] מצריך גט.** [ג] **ואם היתה גרושה והיא מניקה, בזה הורה ה״ר שמשון שמותרת להנשא אחר שלשה חדשים. ושאילתות דרב אחאי, ורבינו תם זצ״ל[8], ור״י בר שמואל[9], אוסרים.** [ד] **נתנה בנה למניקה אסורה להנשא.**

[ה] **מת בנה מותרת להנשא, גמלתו אסורה להנשא.**

[א] **תניא** בפרק החולץ (לו, ב) **לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו[א], ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר׳ מאיר, וחכמים אומרים יוציא ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס.** פירוש דהיינו לאחר עשרים וארבע חודש, וכדפסק לקמן גמרא אחד הבתולות כו׳[10] (מג, א) **והלכתא מניקה צריכה להמתין עשרים וארבע חודש, [חוץ][11] מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו.** ופר״ח דהלכה כחכמים[ב], ואף על גב דקיימא לן הלכה כר׳ מאיר בגזירותיו, הני מילי בדגזר הני אטו הני, כדתניא (מב, ב) **הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה** כו׳, אבל הכא קנסא קניס ולית הלכתא כוותיה בקנס[ג], עכ״ל. וכן פסק בהלכות גדולות (סי׳ לב) כחכמים. וכן משמע סוגיא דליתא לדר׳ מאיר, מדבעי רב יהושע בריה דרב אידי מרב אשי[12] (לז, א) **מעוברת חבירו ומינקת חבירו דאינסיבא לכהן מאי, מי עבוד רבנן תקנתא לכהן או לא. ומהדר ליה דלא עבוד.** ועל כרחך שקלו[13] וטרו אליבא דרבנן, דאי אליבא דר׳ מאיר מאי קא מיבעיא ליה, הא אפילו גבי ישראל קאמר ר׳ מאיר יוציא ולא[14] יחזיר עולמית, כל שכן כהן, אלא ודאי אליבא דרבנן קא בעי[15], דהילכתא כרבנן. ומסקנא דלא עבוד תקנתא לכהן, אלא מוציא ואסורה עליו עולמית כרבנן דאמרי יוציא. (לו, ב) **ואמר רבא ולדברי חכמים יוציא בגט,** פירוש (רש״י ד״ה ולדברי

29. נבריח: **ק** נכריח 30. שנתאלמנה: **ט** שנתארמלה
31. צריכה להמתין... חדשים: **ה ט** חסר ור׳ להלן הע׳ 34
32. צריכה: **נ** ואפי׳ עקרה צריכ׳ 33. ואפי׳ עקרה: **נ** חסר
34. עקרה חוץ: **ה ט** עקרה צריכה להמתין ג׳ חדשי׳ חוץ
35. שאנן: **נ** שאנו 36. נבריח: **ט** נכריח
1. ומניקת: **ק** או מינקת 2. חוץ מיום: **ד** מיום
3. ולכשיגיע: **ק** וכשיגיע 4. [היה] מעשה: **א** המעשה **ק** המעשה היה 5. דאורלינ״ש: **ק** דאורלייני״ש וכן להלן
6. דסגי: **א ק** וסגי 7. אחאי: **ק** אחאי גאון 8. זצ״ל: **ק** ז״ל 9. שמואל: **ק** שמואל ז״ל 10. כו׳: **ק** וכו׳ וכן להלן
11. [חוץ]: **א ק** חסר 12. אשי: **ק** ששת 13. שקלו: **א ק** שקלי 14. ולא: **ק** ואל 15. קא בעי: **ק** קמבעיא

יג גם הרי״ף (יא, א), הרמב״ם (גירושין פי״א, כד) והטושו״ע (יג, י) פסקו שבקידש מהני בריחה, אבל בנוגע לנשא הביאו הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א (יבמות לז, א) מחלוקת אם תועיל בריחה. וע׳ בתשובת ר״מ מתקו המובאת לקמן בתשובות (בסוף סי׳ תשמא, ב) ובמש״כ שם.

יד אבל הרא״ש (פ״ד סי׳ ו) דייק מרש״י שגם לכתחילה אומרים לו לברוח, והוסיף שכן הורה ר׳ יחיאל מפאריס, והובאו הדברים להלכה בטור וברמ״א (יג, י).

א הטעם למסקנת הגמ׳ שם (מב, ב - מג, א) שמעוברת עומדת ללדת ולהניק, והחשש שאם תתעבר מבעלה השני לא תוכל להניק את בנה מבעלה הראשון כיון שחלבה יהיה עכור, והוא ימות ברעב, וא״כ טעם האיסור בשתיהן לכאורה שוה. ור׳ להלן הע׳ טו.

ב דברי ר״ח מובאים גם בתוס׳ רי״ד (ד״ה אמר רבה).

ג סברא זו שאין הלכה כרבי מאיר בקנסותיו הביאו גם התוס׳ (יבמות לז, א ד״ה מי; ב״ק ל, ב ד״ה וחכמים; זבחים קד, א ד״ה אמר, ובעוד מקומות) בשם בה״ג (הל׳ מיאון, עמ׳ שמז הוצ׳ מכון י-ם), אבל רש״י בכתובות (ס, ב ד״ה בגזרותיו ומעי״ז בנז, א שם) כתב שהלכה כר״מ ״בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן״. ובתוס׳ בנדרים (כ, א סוד״ה אבל) הסתפקו האם הלכה כרבי מאיר גם בקנסותיו. וכבר הקשה המרדכי בכתובות (סי׳ קפ) על רש״י מסוגייתנו שמוכח ממנה שאין הלכה כרבי מאיר. ואולי אפש״ל עפ״י מה שדייק השאילת שלום (טז) בדברי השאלתות (שאי׳ יג) שהלכה כר״מ כיון שרב אשי קאי כוותיה ואין לחלק בין גזרות לקנסות.

חכמים) לא סגי ליה בהפרשה, **ואמר מר זוטרא דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש, שמע מינה.**

[ב] והקשה הרב ר׳ יוסף דאורלינ״ש זצ״ל[ד] מפרק ארוסה ושומרת יבם דאמר[16] התם (סוטה כד, א) **מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותה ולא נוטלת כתובה דברי ר׳ מאיר,** פירוש שאם נשא מעוברת חבירו ומניקת חבירו וקינא לה ונסתרה, לא שותה דכתיב תחת אישה, והאי לאו אישה הוא דהא אסורה לו דברי ר׳ מאיר, שהיה ר׳ מאיר אומר (לו, ב) **לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו, ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית,** וחכמים אומרים יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר[17] זמן. אלמא לרבנן בהפרשה בעלמא סגי, וקשיא[18] אמסקנא דידן דאוקימנא דלרבנן יוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה. ויש לומר דיוציא משמע דוקא בגט, אבל להפרישה משמע הכי והכי, ומר זוטרא הכי דייק מדלא קתני וחכמים אומרים יפריש, שהייתי יכול לפרש בלא גט וקתני מוציא, שמע מינה דדוקא בגט, וההיא דפרק ארוסה דקתני יכול להפרישה היינו בגט[ה]. אי נמי יש לומר דלהפרישה משמע דווקא בלא גט, ואפילו הכי לא תקשי דשאני התם דהואיל וקינא לה ונאסרה עליו מן התורה, וגם אם בא עליה קודם השקאה היה אוסרה עליו עולמית, לא חיישינן כולי האי שמא יבוא עליה[19] ודיו בהפרשה בעלמא, אבל הכא בשמעתין דלא אסירה עליה אלא מדרבנן, וגם אם בא עליה לא נאסרה עליו עולמית, לא[20] סגי ליה בהפרשה דחיישינן שמא בא[21] עליה.

וכבר היה מעשה באחד שקידש מניקת[22], והורה ה״ר יוסף דאורלינש שאין צריך להוציאה בגט, לא לר׳ מאיר[ו] לא לרבנן, אלא סגי ליה[23] בהפרשה[24] בעלמא. דאף על גב דבקידש אלמנת חבירו וגרושת חבירו תוך שלשה צריך להוציא בגט אם לא ברח, הכא לא אחמור כולי האי[ז] אלא כמו שאמרו חכמים גבי סוטה דיכול הוא להפרישה אפילו בלא גט כדפרישית. ועל כרחין האי לישנא דפרישית דלרבנן מפרישה בלא גט עיקר, דאז שותה לרבנן, דתחת אישה קרינן[25] בה[26] הואיל ואינה צריכה גט. דאי לרבנן בעיא גט, אם כן אינה שותה כמו לר׳ מאיר, אלא ודאי הואיל ואסירא עליה שקינא לה ונסתרה לא חיישינן שמא יבוא עליה ודיה בהפרשה. הכא[27] נמי כשקידש מינקת חבירו הואיל ואסורה[28] עליה, דקיימא לן (מס׳ כלה פ״א, א) **כלה בלא[29] ברכה אסורה לבעלה כנדה,** לא חיישינן שמא יבוא עליה קודם נשואין ודיה בהפרשה. ואף על גב דגבי סוטה איכא איסורא דאורייתא והכא איסורא דרבנן, הא לא קשיא, דגבי סוטה עבד איסורא כבר שכבר בא עליה, דאי ארוסה קיימא לן דאינה שותה, אבל הכא לא עבד איסורא אלא קידושין בעלמא, הלכך כך יש לי איסורא דרבנן היכא דלא עבד איסורא כמו איסורא דאורייתא היכי[30] דעבד איסורא, ושפיר ילפו מהדדי. ואף על גב דבנשא מינקת חבירו נמי לא עשה אלא איסורא דרבנן, ואפילו הכי צריך להוציא בגט, שאני התם שכבר עשה איסורא שכבר בא עליה, והוא הדין לנשא ולא בא עליה שצריך להוציא בגט, דסתם נישואין לביאה.

ועוד הביא ראיה מפרק אף על פי (כתובות ס, ב) דאמר[31] **התם אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי, אמר ליה מהו לארס בחמשה עשר חודש. אמר ליה חדא דר׳ מאיר**

16. דאמר: **א** דא׳ 17. לאחר: **ק** אחר 18. וקשיא: **ק** וקשה 19. עליה: **א ק** עליו 20. לא: **א ק** ולא 21. בא: **א** יבא 22. מניקת: **ק** מניקת חבירו 23. ליה: **ק** חסר 24. בהפרשה: **א** במחשבה בהפרשה 25. קרינן: **א** קרינ׳ **ק** קרינא 26. בה: **ק** ביה 27. הכא: **ק** הכי 28. ואסורה: **א ק** ואסירה 29. בלא: **א** חסר 30. היכי: **ק** היכא 31. דאמר: **א** דא׳

ד דברי ה״ר יוסף מאורלינש ומחלוקתו עם ר״י הובאו גם בתוס׳ (ד״ה ולא) ובראב״ש (פ״ד סי׳ ד).

ה ובחדושי אנשי שם על המרדכי (יבמות סי׳ יט) הביא בשם תוס׳ שאנץ שבסוטה נקטה הגמ׳ לשון הפרשה משום שאין שם עיקר הדין.

ו גם תוס׳ (יבמות לו, ב ד״ה ולא) נקטו שאפילו לרבי מאיר די בהפרשה. וכבר תמה המהרש״א שהרי מפורש בגמ׳ שלרבי מאיר יוציא ולא יחזיר, ומתוך כך הגיה את דברי התוס׳ עפ״י הרא״ש (פ״ד סי׳ ד). ובהסתמך על דבריו הודפסו בגמ׳ שלפנינו המילים: ״אפילו לרבי מאיר״ בסוגריים עגולות. אולם בספר נחלת יעקב ביאר שדברי ר״מ בגמרא נאמרו דווקא בנשא מעוברת או מינקת חברו, אבל בקידש שעדיין לא עבר עבירה דיו בהפרשה. ודברי רבינו כאן מסייעים לדבריו.

ז מעי״ז כתב הרא״ש (שם) ש״אפשר שבהבחנה החמירו טפי״. ונראה שהדברים מבוססים על דברי הגמ׳ (יבמות מב, א) שדין הבחנה נלמד מפסוק או שנועד למנוע איסורי עריות. ויש להעיר שמתשובת ר׳ משה ב״ר חיסדאי, הוא ר״מ מתקו, המובאת לקמן בתשובות (בסוף סי׳ תשמא, ב) עולה שאיסור מינקת שנועד להציל את היונק ממיתה חמור מאיסור הבחנה, וכ״כ המ״מ (גירושין פי״א, כד). אומנם בסוף התשובה מעלה ר״מ ב״ר חיסדאי (מתקו) אפשרות שכיון שאיסור הבחנה הוא איסור קל החמירו בו יותר מבמינקת והצריכו לגרש.

ור׳ יהודה הלכה כר׳ יהודה, [ועוד][32], בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל. ואמר עולא הלכה כר׳ יהודה, ואמר מר עוקבא לי התיר ר׳ חנינא לישא אחר חמשה עשר חודש, כל שכן[33] את דלארס[34]. כי אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה רב ושמואל דאמרי תרווייהו צריכה להמתין עשרים וארבעה חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום[35] שנתארסה בו. רהט בתריה תלתא פרסי, ואיכא דאמרי פרסא בחלא ולא אדרכיה[36]. ולא מצינו בשום מקום בתלמוד שהצריכו להוציא[ח].

מיהו לכתחילה ודאי כשם שאסור לישא כך אסור לארס, כדאמר[37] בפרק אף על פי (שם, א) **ת״ר מניקה שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חודש, הרי זו לא תתארס[38] ולא תנשא עד[39] עשרים וארבעה חודש.**

ורבינו יצחק בר שמואל זצ״ל אוסר ומצריך להוציא בגט, שכשם שכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מדרבנן, כן מינקת חבירו הנשואה לו אסורה מדרבנן, ואפילו הכי מוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה. ואין נראה לו[40] לחלק דשאני הכא שכבר עשה איסורא שכבר בעל, וההיא דאף על פי[41] אינה ראיה, כי טורח היה לתלמוד לכתוב כל המעשה כמו שהיה.

וההוא[42] דת״ר מניקה[43] שמת בעלה[44], הרי זו לא תתארס ולא תנשא[45] עד עשרים וארבעה חודש, לכאורה היה משמע משם דבקידש אינו מוציא בגט, מדקתני לא תתארס ולא תנשא, דאי בנתארסה מפקינן[46] מיניה בגט למאי הילכתא קתני ולא תנשא, אבל אי[47] לא מפקינן לה[48] מיניה שפיר קתני לא תתארס, ואם נתארסה מפרישין אותה ולא תנשא[49] עד זמנה. מיהו הא לאו ראיה היא, דחדא דיש ספרים דגרסינן בהו לא תנשא ולא תתארס, ולא זו אף זו קתני. ועוד, אפילו לפי הספרים דגרסינן[50] בהו לא תתארס ולא תנשא, איכא למימר דתנא לא תנשא משום דר׳ יהודה היא[51] דמתיר[52] בשמונה עשר חודש אפילו להנשא[ט].

ובשאלתות דרב אחאי זצ״ל פרשת וירא (שאי׳ יג) כתוב היכא דעבר[53] ואנסיב או אקדיש מפקינן לה בגיטא מיניה. הלכך נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ״ל[54] דמוציאה בגט[י] ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס, דהלכה כחכמים כדפרישית לעיל.

מיהו אם קידש מינקת חבירו ומעוברת חבירו [וברח][55] ערוקיה מסתייה, כדברי רבינו יצחק אלפס[56] (יא, א) כדפירשתי לעיל (סי׳ תרכח) גבי קידש תוך שלשה. תניא בתוספתא[יא] (נדה פ״ב, ה) **מניין שלא ישא אדם מעוברת חבירו[יב], שנאמר ובשדה[יג] יתומים אל תבוא[57]**, פסוק[58] במשלי (כג, י) ואסמכתא היא, דלא אסיר אלא מדרבנן כדמפרש בהחולץ[59] (מב, א).

[ג] והיכא שנתגרשה והיא מניקה, בזה הורה ה״ר

32. כר״י [ועוד]: **א** כר׳ יהוד׳ **ק** כרבי יהודא 33. כ״ש: **ק** אמר ליה בית שמאי 34. דלארס: **א ק** דלאסר 35. שנולד בו וחוץ מיום: **א ק** חסר 36. אדרכיה: **א ק** ארוכיה 37. כדאמר: **א** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן 38. תתארס: **א ק** תתארסי וכן להלן 39. עד: **ק** חסר 40. נר׳ לו: **ד ק** נראה לי 41. דאע״פ: **ק** דפרק אע״פ 42. וההוא: **א ק** וההיא 43. מניקה: **א** חסר 44. בעלה: **א ק** בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש 45. תנשא: **א ק** תנשאי וכן להלן 46. מפקי׳: **ק** נפקא 47. אי: **א ק** אם 48. לה: **ק** ליה 49. תנשא: **א** תנשאי **ק** תנשאי אבל אם לא מפקינן לה מיניה... ולא תנשאי טעות בהעתקה כפולה 50. דגרסי׳: **ק** דגרסי 51. יהודה היא: **א** יהוד׳ **ק** יהודא 52. דמתיר: **ק** מתיר 53. דעבר: **א** דעבד 54. זצ״ל: **ק** ז״ל 55. [וברח]: **א ק** חסר 56. אלפס: **ק** אלפס זצ״ל 57. תבוא: **א** תבא 58. פסוק: **ק** פסוק הוא 59. בהחולץ: **ק** בפרק החולץ

ח הרא״ש (שם) כתב שייתכן שהוצרך לגרש אלא שהגמ׳ שם לא עסקה בכך, ור״מ ב״ר חיסדאי (מתקו) (בתשובה המובאת לקמן בסי׳ תשמא) תירץ שלא הוצרך לגרש שם ״משום שהיה אנוס בהוראתו של אב״, וגם ״שלא היה רוצה לישאנה אלא אחר כ״ד חודש״.

ט ובתוס׳ ישנים (יבמות לו, ב) כתבו שאמרו לא תתארס אגב לא תנשא.

י וכתב בעל הגהות מיימוניות (גירושין פי״א אות ס) שכל גדולי הדור חלקו על ר״י מאורליינש, אולם הרמב״ם (גירושין פי״א, כח) פסק גם הוא כרבינו יוסף, שכשאירס מעוברת או מניקה אין כופין אותו להוציא, וכ״פ להלכה השו״ע (יג, יב). וע״ע ברמ״א (שם) שפסק כר״י שצריך להוציא.

יא הדברים הובאו גם בירושלמי סוטה (פ״ד ה״ג יט, ב) ובתוס׳ בסוטה (כו, א ד״ה לא).

יב בתוספתא לפנינו נוסף: ומינקת חברו.

יג לשון הפסוק במשלי (כג, י): ״אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וּבִשְׂדֵי יְתוֹמִים אַל תָּבֹא״, לא ״בשדה״, אלא ״ובשדי״ ביו״ד. וע׳ בספר הפרדס (הל׳ מודעה עמ׳ פב) שנראה שדורש ״שדי״ בשין ימנית מלשון שדיים, ו״עולם״ מלשון עולל, כמו: ״התשכח אשה עולה״ (ישעיה מט, טו).

שמשון זצ״ל[יד] זקינו של רבינו שמשון דשנ״ץ זצ״ל שמותרת להנשא אחר שלשה חדשים[טו][60]. והביא ראיה מפרק אף על פי דתניא (כתובות נט, ב) **נדרה מלהניק את בנה, בית שמאי אומרים שומטת דד[61] מפיו, ובית הלל אומרים כופה ומניקתו, נתגרשה אינו כופה.** אלמא דגרושה[62] לא מיחייבא להניק מותרת להנשא אחר שלשה חדשים. דדוקא גבי אלמנה שהיא חייבת להניק את בנה אסירא לה להנשא עד עשרים וארבעה חודש, מפני שבושה [לבוא][63] לבית דין והורגת את בנה, אבל גרושה דלא מיחייבא להניק את בנה[טז] מותרת[64] להנשא אחר שלשה חדשים. ואפילו מכירה התינוק שריא להנשא, דאף על גב דאם היה מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה, היינו דוקא כופה בבית דין, מיהו כל זמן שלא כפוה בבית דין שריא להנשא[יז].

ושאילתות דרב אחאי אוסרין אפילו בגרושה, שכך כתוב בשאילתות פרשת וירא (שאי׳ יג) איתתא דפטרה גברא בגיטא או[65] שכיב גברא ומיעברא או קא מניקה, אסורה לה[66] לאינסובי עד מישלם מניקותה, והיכא דעבר[67] ואינסיב או אקדיש מפקי לה בגיטא מיניה, עכ״ל השאלתות.

וכן פוסק ר״ת זצ״ל (סה״י חיד׳ סי׳ נו (יא)) דאפילו גרושה מניקה אסורה עד עשרים וארבעה חודש, חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום[68] שנתארסה בו. ומביא ראיה מפרק החולץ (מב, א) גמרא וכן שאר כל הנשים כו׳[69], דפריך **היכא דקיימא[70] לן דמעוברת היא תנשא,** פירוש תנשא בתוך שלשה חדשים. אלמה[71] **תניא לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו.** ומשני **גזירה שמא[72] תעשה עוברה סנדל.** והאי טעמא שייך בין באלמנות בין בגרושות. ובתר הכי קאמר **אלא סתם מעוברת למניקה קיימא,** פירוש כשתלד זה שנתעברה מן הראשון עומדת היא להניקו, ודילמא בתוך הזמן נתעברה מבעלה שני זה שהיא תחתיו **ומיעכר חלבה וקטלה ליה,** כדאוקמה אביי מפני שהיא בושה [לבוא][73] לבית דין ולתבוע יורשים ליתן לה[74] ביצים וחלב. והורגת את בנה, פירוש מת מעצמו מחמת חלב עכור שהיא מניקתו. ולא מפליג בין גרושה לאלמנה[יח], שמע מינה דמיירי בתרוייהו, דהאי טעמא שייך בתרוייהו, ואדרבה שייך בגרושה יותר שבושה לבא לבית דין ולישאל[75] מבעלה. כדאמרינן פרק שני דכתובות (כח, א) דאין נזקקין להם, ורב פפא [הוה משמית להו, ורב הונא בריה דרב יהושע][76] הוה מנגיד להו, כשבאין לפניו גרושה עם בעלה לבית דין.

מיהו רש״י[77] פירש סוגיא דכתובות בגרושת כהן[יט]. ותו דאינה ראיה כל כך, דיש לומר[78] דוקא אלמנה שחייבת להניק ואינה יכולה להסתלק מלהניק אסרינן לה

60. חדשים: **א** שלשים 61. דד: **ק** את הדד 62. דגרושה: **א ק** דגרושתה 63. [לבוא]: **א ק** חסר 64. מותרת: **א ק** חסר 65. או: **ק** אי וכן להלן 66. אסורה לה: **א** אסיר׳ ליה **ק** אסור ליה 67. דעבר: **א** דעבד 68. מיום: **א ק** משום 69. כו׳: **א ק** חסר 70. דקיימא: **ד** [דקים] 71. אלמה: **א** אלמ׳ **ק** אלמא 72. גזירה שמא: **ד** שמא 73. [לבוא]: **א ק** חסר 74. לה: **א ק** להם 75. ולישאל: **ק** לישאל 76. [הוה משמית... ברי׳ דר״י]: **א ק** חסר 77. רש״י: **ק** רש״י זצ״ל 78. די״ל: **א ק** יש לומר

יד מחלוקת ר׳ שמשון מפלייזא (זקנו של הר״ש משנץ) ור״ת האם קיים דין מינקת בגרושה מובאת גם בתוס׳ (יבמות מב, א ד״ה סתם; כתובות ס, ב ד״ה והלכתא) ובמרדכי (כתובות סי׳ קפא).

טו משמע שכשמינקת מותרת גם מעוברת מותרת, אולם מהרמב״ם (גירושין פי״א, כה) משמע שאלו שני אסורים נפרדים. וביאר שם הכס״מ שטעם האיסור במעוברת הוא משום דחסא (מיעוך בשעת תשמיש) כמבואר ביבמות (מב, א). ועיין בחת״ס (כתובות ס, ב ד״ה והנה הרמב״ם) שביאר שטעם זה שייך גם למסקנת הגמ׳.

טז מדברי הר״ש עולה שדין מינקת נובע מחובת האשה להניק את בנה, וכבר תמה בתוס׳ שאנץ סוטה (כד, א ד״ה מעוברת) שא״כ לב״ש הסוברים (כתובות נט, ב) שאינה חייבת להניק את בנה, אין כלל דין מינקת (וכן שאל מדעתו גם הנודע ביהודה (אהע״ז מהדו״ק סי״ד)). ובקובץ שנה בשנה (תשנ״ב) תירץ הגר״א שפירא שלאחר תקנת אושא שחייב אדם לזון את בניו הקטנים מודים גם ב״ש שמחמת חובותיה לבעלה חייבת להניק את בנה.

יז החילוק בין מכירה ללא מכירה מפורש בברייתא בכתובות (נט, ב). ונסתפקו האחרונים (עיין ב״ש ופתחי תשובה בסוף סי׳ יג ובאבנ״מ שם, יז) האם רבי׳ שמשון התיר גם במכירה. ומדברי רבינו כאן, כמו גם מדברי הר״ש בספר הישר (סי׳ תשמח) ומהמרדכי (כתובות סי׳ קפא), עולה שכל עוד לא כפו אותה בב״ד להניק מותרת. ועדיין יש מקום לדון מה היחס בין דברי רבי׳ שמשון לדברי נכדו הר״ש משאנץ (מובאים בר״ן בדף כה, א ברי״ף לכתובות) שרק גרושה שהניקה ומכירה הולד לפני שנתגרשה אסורה להנשא.

יח בתשובות חכמי פרובינציא (סי׳ נב עמ׳ 174) דייק מאביי שנקט יורשים, שמדובר דווקא באלמנה.

יט מחלוקת הראשונים בביאור הגמ׳ בכתובות הובאה לעיל בסימן תריח הע׳ ז. ויש לדון במש״כ כאן רבינו שהרי רש״י שם (בד״ה לא תדור) כתב שגרושת ישראל שנישאת דינה כגרושת כהן.

להנשא, דהואיל שעל כרחה חייבת להניק ויש לחוש דילמא מיעברא[79] וקטלה[80] לה לברה[81], אבל גרושה הרי יש בידה להסתלק ולהחזיר הבן לאביו, ועליו חובה לחזר[82] אחר מניקה לבנו.

מיהו גם רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל אוסר אפילו בגרושה, ומשיב על דברי ה״ר שמשון[83] שהתיר בגרושה אפילו במכירה, דכיון שיכול לכופה להניק כל שכן דלא תנשא. ועוד אפילו אינו מכירה, מכל מקום אנו רוצים שיוכל התינוק למצוא מניקה, דשמא לא יוכל הבעל למצוא מניקה אחרת אלא היא, או שמא לא יהא לו ממסמסא[84] בבצים[85] וחלב. ועוד דאלמנה קיימא לן אם תבעה כתובתה אינה חייבת להניק את בנה, שהרי פטורה היא משש מלאכות[86] כדתנן כתובות (צה, ב) **אלמנה**[87] **ניזונית מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהם**, דמעשה ידיה שתיקנו לבעל תחת מזונות הוו[88] ליורשין. ואמרינן סוף פרק נערה שנתפתתה (שם נד, א) **ולית הילכתא ככל הני שמעתתא אלא כדרב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות. והואיל ואין לה מזונות**[כ] **אינה חייבת במלאכות. וההיא דריש פרק אלמנה ניזונית** (שם צו, א) **דאמר ר׳ יוסי בר חנינא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה ליורשין.** היינו כל זמן שלא תבעה כתובתה. ואפילו הכי קיימא לן דכל אלמנות לא ינשאו, מדלא מפליג תלמודא בין תבעה כתובתה ללא תבעה. הא למדת דאפילו אלמנה שאינה חייבת להניק אסורה להנשא, הלכך גרושה נמי אף על פי שאינה חייבת להניק אסורה להנשא[כא] עד עשרים וארבעה חודש, חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו.

לא ישא אדם ולא יארס[89] מעוברת חבירו ומינקת חבירו אפילו[90] גרושה עד עשרים וארבע חדש. ואם נשא או אירס מוציא בגט ולכשיגיע זמנו[91] לכנוס יכנוס. ולא סגי ליה בהפרשה, ואם כהן הוא יוציא ולא יחזיר עולמית.

כל מלאכות[92] שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה ליורשין[93] כל זמן שלא תבעה כתובתה, דמשתבעה[94] כתובתה שוב אין לה מזונות. ואם קידש מעוברת חברו[95] ומינקת חבירו וברח, עירוקיה מסתייה.

[ד] בפרק אף על פי (שם ס, ב) **ת״ר נתנה בנה**[96] **למניקה, גמלתו**[כב] **או מת, מותרת להנשא מיד.** פירוש מניקה זו שמת בעלה נתנה בנה למניקה אחרת בתוך הזמן, מותרת להנשא מיד, ואינה צריכה להמתין עשרים וארבע חודש. **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתניתא, אמרה להו ההיא**[97] **סבתא בדידי הוה עובדא ואסר לי**[98] **רב נחמן. איני והא**[99] **רב נחמן שרא לבי**[100] **ריש גלותא. שאני דבי ריש גלותא מכי יהבי בנייהו למניקתא לא הדרי בהו**[101]. פירוש אלמנה מניקה של בי ריש גלותא שנתנה בנה למניקה, אותה המניקה (רש״י ד״ה דלא הדרי) יריאה לחזור בה, לפי שכני אלס מאויימים הס[כג], אבל באינשי אחריני לא, דילמא הדרא בה המניקה ויחזור הבן אצל האם ויסתכן. **אמר להו רב פפי ואתון לא תסברוה מהא דתניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה כו׳**[102], **כולן צריכות להמתין שלשה חדשים דברי ר׳ מאיר, פירוש אי לאו עובדא דרב נחמן** (רש״י ד״ה לא תסברוה) לא הייתם יודעים ללמוד מתוך ברייתא[כד] זו שאסורה. **דתניא הרי שהיתה רדופה לילך כו׳, ואמר רב נחמן אמר**

79. מיעברא: **א** מעבדא **ק** מעוברא 80. וקטלה: **ק** וקטיל
81. לה לברה: **א** ליה לבדה **ק** לברה 82. לחזר: **ק** לחזור
83. שמשון: **ק** שמשון ז״ל 84. ממסמסא: **א ק** חסר
85. בבצים: **ק** ביצים 86. מו׳ מלאכות: **ק** ממלאכות
87. כתובות אלמנה: **א** אלמ׳ **ק** אלמנה 88. הוו: **א ק** היו
89. ולא יארס: **ה** לא יארס אדם 90. אפי׳: **ה ט** ואפי׳
91. זמנו: **ט** אז זמנו 92. מלאכות: **ט** מלאכה
93. ליורשין: **ט** ליורשה 94. דמשתבעה: **ה** דמשתבע **ט** משתבעה 95. מעוברת חברו: **ג** מעוברת 96. בנה: **ק** בנה להניק 97. ההיא: **ק** ההוא 98. לי: **א ד** לי׳
99. והא: **ק** והאמר 100. לבי: **א ד** לדבי 101. בהו: **ק** ביה 102. כו׳: **ק** וכו׳ וכן להלן

כ בשו״ת אג״מ (אה״ע ח״א סל״ב ענף א) דחה ראיה זו וכתב שאלמנה מינקת האסורה להנשא גם כשתבעה כתובתה, לא תפסיד את מזונותיה. הוא מסתמך על רש״י בגיטין (לה, א ד״ה אין לה) שכתב שכשתובעת כתובתה מגלה בדעתה דבעיא לאינסובי ולכן אין לה מזונות, וכאן אין זה שייך.
כא וכ״פ להלכה הטושו״ע (יג, יא), אומנם בסי״ד הביא השו״ע גם את דעת הר״ש משנאץ שרק כשהניקה אותו ומכירה אסורה להנשא.
כב בגמ׳ לפנינו: **או גמלתו.**
כג כך פירשו רש״י ושאר הראשונים, אבל החתם סופר דייק מלשון השאלתות שבי ריש גלותא אינן חוזרות להניק לאחר שפסקו.
כד ברש״י לפנינו: **משנה.**

שמואל הלכה כר׳ מאיר בגזירותיו, פירוש (רש״י ד״ה בגזירותיו) ככל מקום שהוא מחמיר מלרבנן, אלמא לף על גב דאין כאן משום להכחין בין זרע לאשונה לשני דהא לא מיעברא, לא פלוג בתקנת[103] גזילה שלהם בין אשה[104] לאשה, וגזרו סתם שתמתין כל אשה שלשה חדשים. והכא נמי לא פלוג רבנן במניקה שמת בעלה, בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו. **אמרו ליה לאו אדעתין,** כלומר לא הוזכרנו מאותה הברייתא, והודו לדבריו.

הלכך הלכה למעשה, מניקה שמת בעלה אף על גב דנתנה בנה למניקה אחרת בתוך הזמן, צריכה להמתין עשרים וארבעה חדשים, חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו.

[ה] ואמרינן התם בפרק[105] אף על פי (שם) **והלכתא מת מותר, גמלתו אסור. פירוש** (רש״י ד״ה גמלתו) שגמלתו מחמת שרוצה להנשא. **מר בר רב אשי אמר אפילו מת נמי אסור, דילמא קטלה ליה ואזלא ומינסבא. הוה עובדא וחנקתיה. ולא היא, ההיא שוטה הואי[106], ולא עבדי נשי דחנקי לבנייהו. ופר״ח[107] חזינא רבואתא עמודי עלמא דקא פסקין הילכתא שאם מת מותרת, והילכך לא היא דמר בר רב אשי אלא סוגיין כהלכתא שאם מת מותרת. והלכתא מת הבן בתוך עשרים וארבע חודש מותרת להנשא מיד, גמלתו אסורה[108]. ואף על גב דאמר מר בר רב אשי אפילו מת אסורה, נדחית, דאסיקנא ולא היא ההיא שוטה הואי[109], עכ״ל:**

מת הבן תוך עשרים וארבע חודש[110] מותרת לינשא[111]. נתנה בנה למינקת[112] או שגמלתו מחמת שרוצה לינשא, אסורה לינשא.

(תרל) בפרק אף על פי (כתובות ס, ב) **ת״ר הרי שנתנו לה בן להניק, הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא[1] בן חברתה. פר״ח שנתנו לה להניק בשכירות, הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חבירתה, וכן הלכה. פסקה לאכול קימעא אוכלת הרבה, ומסקנא אמר רב ששת משלה. פירש רש״י** (ד״ה פסקה קימעא) **פסקו ליתן לה מזונות מועטין. אוכלת הרבה,** משלה כדי שיהיה לה חלב הרבה ולא תמיתנו. **ובפר״ח כתב[2] פירוש קימעא אם היה בה חולי[3] וקשה לה לאכול הרבה, והיו חוששים אם אכלה הרבה יותר ממה שהוא יפה לה שהוא רע ליונק, ופסקו עמה שתאכל קימעא כדי צורכה, והיא בחוליה מצטערת אם לא תאכל הרבה כתאוותה. אינה חייבת לעשות כמו שפסקו עמה[4], אלא שאם פסקו מזונות עמה כפי צורכה אין לה לתבוע אותם ממה שהיא מתאוה, אלא שהיא אוכלת משלה ואף על פי שמוסיף חוליה (פסקה קימעא ועתה אינם מספיקים אלא מעט ורוצה עכשיו יותר, ואוכלת הרבה משלה), עכ״ל פר״ח.**

נתנו לה בן להניק בשכירות, לא תניק עמו לא בנה ולא בן חבירתה. פסקו ליתן לה מזונות מועטים, אוכלת הרבה ומשלה, כדי[5] שיהא לה[6] חלב הרבה, פירוש רש״י זצ״ל.

ולפר״ח[7] זצ״ל[8] אם יש לה חולי שקשה לה לאכול הרבה, ולכך פסקו שתאכל מעט שלא ירע[9] לתינוק[10], והיא בחוליה[11] מצטערת אם לא תאכל הרבה כתאותה, אינה חייבת לעשות כמו שפסקה[12], אלא שאם[13] פסקו מזונות עמה כפי[14] צורכה אין לה לתבוע אותם ממה שהיא[15] מתאוה, אלא שהיא אוכלת משלה. נתנו לה בן[16] להניק, לא תאכל דברים הרעים לחלב[ב], כגון כשות וחזיז, דגים[17] קטנים מלוחין, ואדמה, חבושה[18], קורא, ותמרים[19] בקטנותן, וכותח[20] והרסנא[21].

ת״ר (כתובות שם) **נתנו לה להניק לא תאכל עמו**

103. בתקנת: **ק** בין תקנו׳ 104. אשה: **ק** איש 105. בפ׳: **ק** פרק 106. הואי: **ק** הוה 107. ופר״ח: **ק** ופר״ח זצ״ל 108. אסור׳: **ק** אסור 109. הואי: **ק** הוי 110. חודש: **ה** חסר 111. לינשא: **נ** ליכנס 112. למינקת: **ה נ** למניקה **ט** להניק

1. ולא: **א ד** לא 2. ובפר״ח כתב: **ק** ובפי׳ ר״ח כתוב 3. חולי: **ק** חולה 4. (פסק׳ קימעא... הרבה משלה): **א** פיסק קימעאה... הרבה משלה **ק** פיסקא קימעה... הרבה משלה 5. ומשלה כדי: **ג** כדי 6. לה: **נ** חסר 7. פי׳ רש״י זצ״ל ולפר״ח: **נ** פרש״י ולפר״ח **ג ט** ולפר״ח 8. זצ״ל: **ט נ** חסר 9. ירע: **ה** יארע 10. לתינוק: **ה ט נ** ליונק 11. בחוליה: **נ** בחוליא **ג** בתולה 12. כמו שפסקה: **ג** כמה שפסקו **ט** כמ׳ שפסקה 13. שאם: **ג** אם 14. כפי: **ג** כדי 15. שהיא: **ה** שלא **נ** שהוא 16. בן: **ג** בין **ט** חסר 17. דגים: **ה ט** ודגים 18. חבושה: **ג** חבושא **ט** וחבוש׳ 19. ותמרים: **ט** תמרים 20. וכותח: **ה** כותח 21. והרסנא: **ג** והרסנא (הדרן עלך פרק ארבעה אחין)

א בדומה לכך פסק הרמב״ם (אישות פכ״א, יא) ביחס לבנה של המינקת: ״פסקו לה מזונות... והרי היא מתאווה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות מפני חולי התאווה שיש לה בבטנה, הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכלים רעים ימות הולד, מפני שצער גופה קודם״. וע׳ במ״מ ובר״ן (כה, א בריי״ף כתובות) שהקשו מסוגיית הגמ׳ כאן שאוסרת לאכול דברים המפסיקים או המקלקלים את החלב (ונראה שמטעם זה השיג שם הראב״ד וכתב כפרש״י). ולדעת ר״ח דין זה קיים אף בקבלה עליה בשכירות. ויש להוסיף שאולי ניתן להבין שרבינו בא לשלול דעה זו בכך שהסמיך להלן לדברי הר״ח את הגמ׳ האוסרת לאכול מאכלים רעים. ור׳ הע׳ ד לקמן.

ב ר׳ הערה א, אולם מלשון המהר״ח בפסקים כאן נראה, שאיסור זה שייך אף לר״ח שהיקל לעיל והתיר לה לאכול הרבה גם

דברים הרעים לחלב. אמר רב[22] **כהנא כגון כשות וחזיז,** פירוש (רש״י ד״ה חזיז) עקביס של זרע תבואה, **דגים קטנים מלוחים, ואדמה. אביי אמר אפילו קרא וחבושה,** פירוש קולייני״ץ[3]. **רב פפא אמר קורא,** פירוש כך הגדל על הלקל, מה שטוסף על העקף בשנה זו, **וכופרא,** פירוש תמריס קטניס[23] בקטנותס. **רב אשי אמר**[24] **אפילו כמכא**[25], פירוש כותח, **והרסנא,** פירוש דגיס מטוגנין[26] בחומץ וציר שלהן. **מנייהו פסקי חלבא,** פירוש יש[27] מהם בדבריס הללו שפוסקין חלב האשה, **ומנייהו עכרי**[28] **חלבא,** פירוש ויש מהס שאינן מפסיקין אלא עוכרין:

(תרלא) תנן (מ, א) **החולץ ליבמתו, הוא אסורבקרובותיה והיא אסורה בקרוביו. הוא אסור באמה ובאם אמה ובאם אביה, בבתה ובבת בתה ובבת בנה, ובאחותה בזמן שהיא קיימת, והאחין מותרין. והיא אסורה באביו ובאבי אביו, בבנו ובבן בנו, ובאחיו ובבן אחיו. ואיבעיא להו גזרו שניות בחליצה**[x] **או לא גזרו.** כגון כל אותן שהן שניות באשתו, כדאיתא פרק כיצד (כא, א) כדפרישית לעיל (סי׳ תקצה). ומסקנא **דגזרו שניות בחליצה, וכל** השניות באשתו אסורות בחלוצתו[1], **וארבע מדברי סופרים דתני ר׳ חייא** בגמרא (מ, ב) **כגון אבי אביו ואבי אמו, בן בנו ובן בתו,** כולהו[2] משום חולץ ולא משום מיתנא[ב][3]:

החולץ ליבמתו[4], הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, וגזרו שניות בחליצה[5].

(תרלב) והחולץ למעוברת והפילה, קיימא לן כר׳ שמעון בן לקיש (לה, ב) דחליצת מעוברת לא שמה חליצה וצריכה חליצה אחרת, ויחלוץ לה או הוא או אחד מן האחין[x]. ואין חליצה פסולה כזו[1] צריכה לחזר על כל האחין אפילו לרב, כדפרישית לעיל[2] דלא אמרינן חליצה [פסולה צריכה][2] לחזר על כל האחין אלא היכא דנפסלה חליצה על ידי חלישת[3] זיקה, אבל הכא שטעו בדין חליצה עצמה שחלצו למעוברת[4], וכשחוזר וחולץ[5] לה דמיא כחליצה אריכתא. מיהו אף על פי כן אסור בקרוביה מדרבנן, כדתנן (שם) **אין הולד של קיימא**[6], **הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מכהונה,** ואוקמה ר׳ שמעון בן לקיש

22. א״ר: **א** א׳ רב **ק** אמר רב הונא אמר רב 23. קטנים: **ק** חסר 24. רב אשי אמר: **א ק** אמר רב אשי 25. כמכא: **א ק** כמכה 26. מטוגנין: **ד** מטוגנים **ק** קטנים מטוגנים 27. חלבא פי׳ יש: **א** חולבא פי׳ יש **ד** חלב׳ יש 28. עכרי: **א ק** עכור

1. בחלוצתו: **ק** בחליצתן 2. כולהו: **ק** כולה 3. מיתנא: **ק** חסר 4. ליבמתו: **ט** ליבמתו מ״ט 5. בחליצה: **ה נ** בחלוצה וכן בגמ׳ ר׳ ביאורים

1. כזו: **ק** בזו 2. אמרי׳ חליצה [פסולה צריכה]: **א ק** א׳ צריכה חליצה 3. חלישת: **א ק** חלישות 4. למעוברת: **ק** חסר 5. וחולץ: **ק** וחלץ 6. אין הולד של קיימא: **א ק** חסר

במקום שיש חשש שיזיק לתינוק. והסיבה להבדל היא בכך, שבמקרה הקודם היא מצטערת כשאינה אוכלת הרבה, ולכן התירו לפי ר״ח, בעוד שכאן לא מדובר שמצטערת בחסרון אותם מאכלים.

ג ברש״י לפנינו: **קורצייה.**

ד בחומץ וציר - ברש״י לפנינו: **בקמח וציר ושומן.**

א בחליצה - בגמ׳: **בחלוצה,** וכן להלן.

ב דברי רבינו מוקשים שהרי אבי אביו (כמו גם אבי אמו במקרה ומדובר באחים מאם) אסור משום המת. ומעי״ז הקשה המהרש״ל בחכמת שלמה על רש״י (מ, ב ד״ה ובאבי אביו) שמשמע ממנו שרק לאחר גזרת חלוצה נאסר אבי אביו, ועי׳ מש״כ בחדושי אנשי שם (יג, א ברי״ף). וניתן לתרץ בב׳ דרכים: 1) עפ״י הר״א מן ההר (ד״ה ודאי אביו) שכתב שחייב אף משום החולץ, ולפי״ז כוונת רש״י ורבינו היא שאף שמדובר באותו איסור (כלת בנו) חייב עליו פעמיים. 2) עפ״י מה שחידש בספר בכורי ארץ (יבמות סי׳ פח, עי״ש) ששניות כיון שהטעם לאיסורן הוא כדי להרחיק מהעבירה אינן בגדר ערווה ואין חייבים עליהם על כל ביאה וביאה, אפש״ל ששניות דחלוצה שאני כיון שנאסרו יחד עם כל קרובי החלוצה והחולץ, ולכן גם בהן יהיה דין ערווה דרבנן.

א גם מתוס׳ (לה, ב ד״ה צריכה) משמע שדיה בחליצה אחת ממנו או מאח אחר, וכ״פ הרמב״ם (יבו״ח פ״א, כ) והשו״ע (קסד, ב). אומנם הריטב״א (לה, ב) והנמוקי יוסף (י, ב ברי״ף) כתבו בשם הגאונים שלכתחילה טוב שיחלוץ לה אח אחר ולא זה שכבר חלץ, אבל הריטב״א עצמו חילק בין חליצת האחים שלא נפסלה עליהם בחליצה הראשונה (וקצת משמע מדבריו שיכולה גם להתייבם להם) לחליצתו שהיא חליצה פסולה, ולכן כתב שצריכה חליצה דווקא מאחד האחים שהיא חליצה מעולה. וכ״כ הטור (סי׳ קסד) בשם הרא״ש (ועיין בקרבן נתנאל על הרא״ש בתחילת פרק רביעי), וכ״פ להלכה הרמ״א (שם, ב). ולעומתם כתבו הרמב״ן והרשב״א (לה, ב) שכיון שהחליצה פסולה צריכה לחזר אחר כל האחים.

ב כוונת רבינו היא לדבריו בסי׳ תריט לפיהם הלכה כשמואל (כו, ב) שבחליצה פסולה אין צריך לחזר, ואף רב שהצריך חיזור אחר כל האחים זהו דווקא במקום שהוקלשה הזיקה ולא בכל פסול (ועי״ש בהע׳ א, ז, יד).

מדרבנן.

וביאת מעוברת נמי לא שמה ביאה, [ואם בא][7] על יבמתו מעוברת והפילה, צרתה לא הותרה לשוק בזו הביאה, והיא נמי אותה שבא[8] עליה אם בא להוציאה בגט לא הותרה בו, אלא[9] חוזר ובא עליה לאחר שהפילה, ומוציאה בגט. כדאמרינן (שם) **איתיביה ר׳ שמעון בן לקיש לר׳ יוחנן אין הולד של קיימא יקיים, בשלמא לדידי דאמינא [חליצת מעוברת לא שמה חליצה ביאת מעוברת לא שמה ביאה, היינו דקתני יקיים][10], יחזור ויבעול ויקיים, דלא סגי בלאו הכי**[11]. פירוש (רש״י ד״ה דלא סגי) לא מיפטרא בלא ביאה לאחר שהפילה. **אלא לדידך רצה יוציא רצה יקיים מבעי ליה, פירוש רצה יוציא בגט לא יקייס מבעי ליה. הא למדת דלר׳ שמעון בן לקיש דקיימא לן כותיה צריך לחזור** ולבעול לאחר שהפילה, והותרה צרתה להנשא. אבל בזו הביאה[12] שבא עליה כשהיתה מעוברת לא הותרה צרתה[13] להנשא, כדתניא (שם) **הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת, הרי זו לא תנשא צרתה.**

מיהו לא אתבריר לי אם חלץ לצרה או אם חלץ אותה שבעל, אם הותרה בחליצתה[3] אף על פי שלא חזר ובעל לאחר שהפילה[7]:

החולץ למעוברת[14] והפילה, חליצת מעוברת לא שמה חליצה, ולא הותרה לא היא ולא[15] צרתה בזו החליצה, ואף על פי כן אסור בקרובותיה מדרבנן. וכן ביאת מעוברת לא שמה ביאה, ואם בא לפוטרה בגט, חוזר ובא עליה אחר שהפילה. מיהו[16] לא איתברר לי אם חלץ לצרה או אם חלץ אותה שבעל אם הותרה בחליצה[17] אף על פי שלא חזר ובעל לאחר[18] שהפילה.

(תרלג) [א] **היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהיו לה שלשה חדשים מיום מיתת בעלה. ואפילו בשאינה ראויה לילד צריכה להמתין, דהלכה כר׳ מאיר כדפרישית לעיל** (סי׳ תרכח). [ב] **חלצו לה אחין בתוך שלשה חדשים שמת בעלה, צריכה להמתין שלשה חדשים משמת בעלה. חלצו לה לאחר שלשה חדשים, אינה צריכה להמתין שלשה חדשים משעת חליצה, אלא הולכת ונישאת מיד.** [ג] **היבמה שכנסה היבם ואמרה לא נבעלתי, ואין גט יוצא מתחת ידה, בין בתוך שלשים בין לאחר שלשים, כופין אותו ליבם ולבעול. ואפילו**[1] **למאן דאמר מצות חליצה קודמת, הכא לכולי עלמא כופין אותו**[2] **ליבם ולבעול, הואיל שכבר כנסה. אבל אם הגט יוצא**[3] **מתחת ידה, שנתן לה גט לזיקתו ואסרה על עצמו עולמית מדרבנן, ואמרה תוך שלשים לא נבעלתי, כופין אותו לחלוץ. ואפילו אמר בעלתי אינה צריכה גט לביאתו, דהיא מהימנא שלא בעל, דעד תלתין יומין מוקי אנפשיה. ולאחר שלשים אם הוא מודה שלא בעל, אפילו לאחר שנים עשר חודש**[4] **כופין אותו שיחלוץ לה. ואם הוא אומר בעלתי, מבקשין ממנו שיחלוץ לה, וצריכה גט וחליצה**[5]. [ד] **אמרה לאחר שלשים שנבעלה, והוא אומר לא בעלתי**[6]**, הרי זו יוצאה בגט ואינה צריכה חליצה, אבל צריכה גט לבד מגט הראשון שנתן לה לזיקתו.** [ה] **והיכא ששניהם מודים שלא נבעלה, אפילו לאחר שלשים**[7]**, דיה בחליצה ואינה צריכה גט**[8]. [ו] **הוא**

7. [ואם בא]: **א ק** חסר 8. שבא: **א ק** שבאה 9. הותרה בו אלא: **ק** חסר 10. [חליצת מעובר׳... דקתני יקיים]: **א ק** חסר 11. בלאו הכי: **א ק** חסר 12. הביאה: **א ק** ביאה 13. צרתה: **ק** צריכה 14. למעוברת: **ג** ליבמתו 15. היא ולא: **ה** חסר 16. מיהו: **ט** ומיהו 17. בחליצה: **ה** בחליצת׳ 18. לאחר: **ג** אחר

1. ולבעול ואפי׳: **ק** ולבעול ואמרינן פי׳ 2. אותו: **א ק** אותה 3. יוצא: **ק** יוציא 4. י״ב חודש: **א ק** שני חדשים וכן להלן 5. וחליצ׳: **א ק** חסר 6. והוא אומר לא בעלתי: **א ק** והיא אומרת לא נבעלתי 7. ל׳: **א ק** שלשה וכן להלן 8. גט: **ק** חסר

ג רש״י (לה, ב ד״ה דלא סגי) כתב שאינה נפטרת בחליצה הואיל ומ״מ בא עליה, אלא שנחלקו הראשונים בביאור הדין ובגדרו: הריטב״א (לו, ב) בשם ר׳ פנחס הלוי כתב שכדי שלא יצא לעז על ביאתו הראשונה צריך לחזור ולבעול ואח״כ לחלוץ, ולעומתו הרמ״ה, המובא ברבינו ירוחם (חאו״ח נכ״ה ריח ע״ד), סובר שא״א להסתפק בחליצה לבד שלא יאמרו יבמה כנוסה יוצאת בחליצה, ולכן צריכה גט וחליצה, וכ״כ הרמב״ן (לו, ב) וכ״פ הרמ״א (שם, ה).

ד המהרש״ל ביש״ש (פ״ד סוף ס״א) העיר שלמרות ההסתפקות כאן, סתם רבינו לקמן בסי׳ תרלז שצריכה גט בנוסף לחליצה. אומנם נראה שניתן לבאר את דעת רבינו בשני אופנים: 1) רבינו מסתפק האם בנוסף לגט וחליצה צריך קודם לכן לחזור וליבם כדי שלא יצא לעז על ביאתו הראשונה כסברת הריטב״א (המובאת בהערה הקודמת). 2) ספקו של רבינו מוסב על הצרה (בה עסק רבינו לפני שכתב: ״מיהו לא איתברר״) ומבוסס על סברת הרמ״ה (המובאת בהערה הקודמת) לפיה יש צורך בגט בנוסף לחליצה שלא יאמרו יבמה כנוסה יוצאת בגט, וממילא הסתפק רבינו האם הצרה תיפטר בחליצה בלבד, שהרי בה לא שייך חשש זה.

אומר לאחר שלשים בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי, אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי, צריכה גט לביאתו וצריכה חליצה. [ז] יבמה שכנסה היבם ונפטרה צרתה, ואמרה יבמה לאחר זמן לא נבעלתי, צרתה לא מיתסרא בהכי. מיהו אם שניהם מודים שלא בעל מסתבר דאסירא צרתה.

[א] **תנן** (מא, א) **היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהו לה שלשה חדשים.** פירוש מיום שמת בעלה. ואסקינן בגמרא (שם, ב) דאפילו יבוא אליהו[9] ויאמר דלא מיעברא, לא משגחינן ביה ולא מיבמינן לה.

[ב] ת״ר (שם) **יבמה שחלצו לה אחין בתוך שלשה חדשים שמת בעלה, צריכה להמתין שלשה חדשים משמת בעלה, אחר שלשה חדשים, אינה צריכה להמתין שלשה חדשים,** פירוש משעת חליצה, אלא הולכת ונשאת מיד. וכן הלכה.

[ג] תנן בפרק בית שמאי (קיא, ב) **היבמה שאמרה תוך שלשים יום[10] לא נבעלתי, כופין אותו[11] שיחלוץ לה, לאחר שלשים, מבקשין ממנו שיחלוץ לה. ובזמן שהוא מודה, אפילו לאחר שנים עשר חדש כופין אותו שיחלוץ לה.** פירוש (רש״י ד״ה היבמה) **היבמה** שכנסה היבם, **ואמרה בתוך שלשים לא נבעלתי לו** ליבם, והוא אומר בעלתיך, כופין אותו לחלוץ. ופרכינן בגמרא (קיב, א) **ועד שכופין אותו לחלוץ ניכפנו[12] לייבם. אמר רב בשגיטה יוצאה מתחת ידה.** פירוש מתניתין איירי שאמרה לו תוך שלשים יום לכניסה שכנסה לא נבעלתי, וגט יבמין יוצא[13] מתחת ידה, וקא סלקא דעתך גט גמור שגירשה, ואומרת לו לא נבעלתי וצריכה אני חליצה להתיר אותי לשוק, והוא אומר בעלתיך ודייך בגט, כדאמרינן[14] (ח, ב) **ובעלה**[a] **מלמד שמגרשה בגט,** כיון שבא עליה כופין אותו לחלוץ דהיא נאמנת, דעד תלתין יומין מוקי איניש אנפשיה מלבעול, לאחר שלשים לא מוקי נפשיה[15] והוא נאמן שבעל. הלכך לא כפינן ליה, מיהו מבקשין ממנו[16] והואיל שאמרה שלא בעלה שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא אכולי עלמא, הילכך מבקשין הימנו שיחלוץ לה. (קיב, א) **מיתיבי יבמה שאמרה תוך שלשים יום לא נבעלתי, בין שהוא אומר בעלתי בין שהוא אומר לא בעלתי, כופין אותו שיחלוץ לה, לאחר שלשים יום מבקשין הימנו[17] שיחלוץ לה. היא אומרת[18] נבעלתי והוא אומר לא בעלתי, הרי זו יוצאה בגט. הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי, אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי, צריכה גט וחליצה.** פירוש (רש״י ד״ה וחליצה) מדקאמר צריכה גט מכלל דאין לה גט עסקינן, ואמאי קתני ליסא כופין אותו לחלוץ נכפנו לייבם. **אמר ר׳ אמי צריכה חליצה עם הגט[19].** פירוש (רש״י ד״ה אמר רבי) לעולם שגיטה בידה[20], והכי קאמר צריכה חלילה עם גיטה, ואף על פי דקתני אמבקשין קאי, והכי קאמר אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי דאיכא למימר כופין הואיל[21] והוא מודה, אפילו הכי אין כופין[b] דסמכינן אדיבוריה קמא[22], הואיל ולאחר שגיס הוא[23]. **והא דקתני היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי, הרי זו יוצאה בגט.** פירוש דיה בגיטה שכבר קבלה. **רב אשי אמר הכא גט לביאתו התם גט לזיקתו,** (רש״י ד״ה רב אשי) ונפסלה עליו, לפיכך לא נכפינן[24] לייבם, וכיון דאמר בעלתי צריכה גט לביאתו, דיש ביאה אחר הגט. והשתא מסתבר אף על פי [דקתני, והכי קאמר אף על פי][25] שחזר ואמר לא בעלתי, ואיכא למימר לא תבעי גט אלא חלילה, אפילו הכי בעיא גט.

הילכך רישא דקתני כופין אותו שיחלוץ לה משום שכבר נפסלה עליו שנתן לה גט לזיקתו, ואפילו אמר[26] בעלתי אינה צריכה גט לביאתו[c], דהיא מהימנא לומר תוך שלשים שלא נבעלה. לאחר שלשים אם הוא מודה שלא בעל, ולא אמר מעיקרא בעלתי, אלא מתחילה ועד סוף מודה שלא בעל, אפילו לאחר שנים עשר חודש כופין אותו שיחלוץ לה. ובפר״ח אפילו

9. אליהו: ק אליה 10. יום: ק אם 11. אותו: ק אותה 12. ניכפנו: א ק יכפונו 13. יוצא: א ק יוצאה 14. כדאמ׳: א ק כדא׳ 15. נפשיה: ק אנפשיה 16. ממנו: ק הימנו 17. הימנו: ק אותו 18. אומרת: א ק חסר 19. חליצה עם הגט: ק גט עם חליצה 20. בידה: א ק חסר 21. הואיל: א ק והואיל 22. קמא: א ק קאמר 23. ל׳ הוא: א שלשי ק שלשים 24. נכפינן: ק כייפינן 25. [דקתני וה״ק אע״פ]: א ק חסר 26. אמר: א א׳ ק אמר לא

א ובעלה - בגמ׳ לפנינו: ״ולקחה״ (דברים כה, ה), וכן במקורות השונים.

ב זו שיטת רש״י לפיה גם כשחזר והודה שלא בעל סומכים על דיבורו הראשון ואין כופין לחלוץ, וכ״כ הר״ח (המובא בתוס׳ ד״ה היא) ותוס׳ חד מקמאי, וכן דייק הב״ח (סו״ס קסז) מדברי הטור. אולם תוס׳ (ד״ה היא) כתבו שחוששין לדברים האחרונים וכופים לחלוץ, וביארו את הלשון: ״אע״פ שחזר ואמר״ שלמרות שאמר בתחילה בעלתי כופים לחלוץ. וע״ע בתוס׳ רא״ש שביאר שכוונת האע״פ היא שכדי להינשא צריכה להראות גם את הגט.

ג כן דייק רש״י מתחילת הברייתא, אבל תוס׳ (ד״ה היא) כתבו בשם ר״י שצריכה גם גט וברישא ״אכתי לא אתא לאשמועינן תקנתא דגט״, וכ״פ השו״ע (קסז, ו).

לאחר שנים עשר חודש אם הוא אומר בעלתי, צריכה גט לביאתו ואין כופין אותו לחלוץ, דהוא נאמן לאחר שלשים, אלא מבקשין הימנו שיחלוץ לה להתירה, הואיל ושויה נפשה חתיכה דאיסורא[27].

[ד] **היא אומרת** (קיב, א) [לאחר שלשים][28] **נבעלתי והוא אומר לא בעלתי**[29], **הרי זו יוצאה בגט**ד, דלאחר שלשים[ה] היא נאמנת ואינה צריכה חליצה, אבל צריכה גט לביאתו לבד מגט הראשון[ו] שנתן לה לזיקתו.

[ו] **הוא אומר** (שם) **בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי, אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי, צריכה גט וחליצה**, דלאחר שלשים הוא נאמן. אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי, דאיכא למימר לא תיבעי גט, אפילו הכי סמכינן אדיבורא [קמא][30] שאמר בעלתי, וצריכה גט לביאתו לבד מגט הראשון שנתן לה לזיקתו, וחליצה נמי בעיא דהא קאמר דלא נבעלה[31].

[ה] אבל אם היו שניהם היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהא לה[34] שלשה חדשים מיום מיתת בעלה, ואפילו[35] אם אינה ראויה לילד[36]. חלצו לה אחין[37] תוך שלשה חדשים, צריכה להמתין שלשה חדשים משמת בעלה. חלצו לה אחר[38] שלשה חדשים, נישאת מיד. היבמה שכנסה היבם ואמרה לא נבעלתי ואין גט[39] יוצא מתחת ידה, כופין אותו[40] ליבם אפילו[41] למאן דאמר מצות חליצה קודמת, [הואיל][42] שכבר כנסה. אבל אם הגט יוצא מתחת ידה, שנתן לה גט לזיקתו[43] ואסרה על עצמו[44] עולמית מדרבנן, ואמרה[45] תוך שלשים יום[46] לא נבעלתי, כופין אותו לחלוץ, ואפילו אמר בעלתי אינה צריכה גט לביאתו. אחר שלשים יום[47] אם הוא[48] מודה שלא בעל, אפילו אחר[49] שני חדשים כופין אותו שיחלוץ לה. ובפר״ח זצ״ל[50] אפילו אחר שנים עשר חדש (ו)אם הוא אומר בעלתי מבקשין הימנו שיחלוץ לה וצריכה גט לביאתו. אמרה לאחר[51] שלשים שנבעלה[52] והוא אומר לא בעלתי, הרי זו יוצאה בגט ואינה צריכה חליצה, אבל צריכה גט לביאתו לבד[53] מגט הראשון שנתן לה לזיקתו. והיכא ששניהם מודים שלא נבעלה, אפילו אחר[54] שלשים דיה בחליצה ואינה צריכה גטז. הוא אומר אחר שלשים בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי, אף על פי שחזר ואמר לא בעלתי צריכה גט לביאתו וצריכה חליצה.

מודים מתחילה ועד סוף שלא נבעלה, אפילו לאחר שלשים אינה צריכה גט אלא חליצה. כדפירש רש״י (שם קיב, א) **הנהו שניהם מודים דאתו לקמיה דרבא, פירוש לאחר שלשים לכניסה, ושניהם היו מודים שלא נבעלה, וגט לזיקתה יוצא**[32] **מתחת ידה. אמר להו רבא חלוצו לה ושרו**[33] **לה תיגרא. אמר ליה רב שרביא לרבא והתניא צריכה גט וחליצה. אמר ליה אי תניא תניא. פירוש והצריכם גט וחליצה.**

ופירש רש״י (שם ד״ה שניהם מודים) **ומעיקרא אמר (לא)ז בעלתי, משמע אבל אם היו מודיחה מתחילה ועד סוף אינה צריכה גטט אלא חליצה, אפילו לאחר שלשים. וכן פירש רבינו יהודה בר נתן זצ״ל, ופר״ח דכן הלכה.**

[ז] **בעא מיניה** (קיב, א) **הון**[55] **בריה דרב נחמן מרב נחמן, צרתה מהו. פירוש** (רש״י ד״ה צרתה מהו) יבמה

27. דאיסורא: **א** דאיסור 28. אומרת [לאחר ל׳]: **א** אומ׳ **ק** אומר 29. בעלתי: **ק** נבעלתי 30. סמכינן אדיבורא [קמא]: **א** סמכי אדיבור קא **ק** סמכינן אדבור קא׳ 31. דלא נבעלה: **ק** לא נבעלתי 32. יוצא: **א** יוצאה **ק** יוצאת 33. ושרו: **ק** ושרא 34. לה: **ה ט** חסר 35. ואפילו: **ט** אפי׳ 36. לילד: **ה** לולד 37. אחין: **ט** חסר 38. אחר: **ט** לאחר 39. גט: **ט** גם גט 40. אותו: **ט** אותה 41. אפי׳: **ה ט** ואפי׳ 42. [הואיל]: **ה ט נ** חסר 43. לזיקתו: **ג** לזיקתה 44. על עצמו: **ה** עליו 45. ואמרה: **ט** אמרה 46. יום: **ט** חסר 47. שלשים יום: **ה** ל׳ 48. הוא: **ג** היא 49. אחר: **ה נ** לאחר 50. זצ״ל: **נ** חסר 51. לאחר: **ה נ** אחר 52. שנבעלה: **ט** נבעלתי 53. לבד: **נ** בר 54. אחר: **נ** לאחר 55. הון: **ק** הונא

ד לפנינו כתוב: הרי זה יוציא בגט.

ה אלו דברי רש״י (ד״ה היא) שרק לאחר ל׳ נאמנת לומר שנבעלה וא״צ חליצה, אבל הרמב״ם (יבו״ח פ״ב, ה) כתב שגם בתוך ל׳ אינו נאמן לאוסרה ולהצריכה חליצה אחר שכנסה, ונראה שלדעתו כל כנוסה בחזקת בעולה, וכ״כ תוס׳ (ד״ה היא) בלשון שני, וכ״פ להלכה השו״ע (שם), אבל הרמ״א (שם) הביא את דעת רש״י כיש אומרים.

ו הדברים מבוססים על דברי רש״י (בד״ה רב אשי) שהביא רבינו לעיל, ולפיהם לדעת רב אשי כנסה לאחר הגט כשבא עליה צריכה גט נוסף כיוון שיש ביאה אחר הגט. והדברים תמוהים שא״כ גם אם נאמנת שנבעלה עדיין צריכה גם חליצה, שהרי זוהי ביאה פסולה כמפורש במשנה בר״פ חמישי (נ, א). ועיין ברמב״ן שהקשה מעי״ז על רש״י באומר בעלתי. ואולי אפש״ל שגזרת ביאה פסולה היא גזרה מיוחדת, וכלשון הריטב״א (נ, ב): ״שרצו לגזור גזרות הרבה על ביאה זו לברר פסולה דלא ליתו למיטעי בביאה אחר חליצה״, ולכן לא החמירו כ״כ לגזור כשאחד מהם טוען שלא הייתה ביאה.

ז (לא) - באו״ז שבדפ׳ ובכה״י הגי׳: ״ומעיקרא אמר לא בעלתי״, אולם ברש״י בגמ׳ כתוב להיפך: ״ומעיקרא אמר בעלתי״. גי׳ ״לא בעלתי״ לא מתיישבת גם עם המשך דברי רבינו המדייק מלשון רש״י, ולכן נראה שיש למחוק את התיבה: ״לא״. וכן נראה מפסק המהר״ח להלן, ר׳ הע׳ י.

ח כלומר מודים שניהם שלא נבעלה.

ט אבל תוס׳ (ד״ה היא) כתבו (בסוף דבריהם) שאפילו שניהם מודים שלא בעל צריכה גם גט, וכן כתב המגיד משנה (יבו״ח פ״ב, ה).

י ר׳ לעיל הע׳ ז.

שכנסה היבם ונפטרה צרתה, ואמרה[56] יבמה לאחר זמן לא[57] נבעלתי, מהו ליאסר צרתה מפני דיבורה של זו. **אמר ליה וכי מפני שאנו כופין ומבקשין נאסרה צרה.** פירוש (רש״י ד״ה מפני) **מפני שאנו כופין ומבקשין** לעורכה לאיסי שויתה לנפשה[58] תהיכה לאיסורא נאסרה צרה, צרתה ולאי לא נאסרה, לחזקה[59] כונס את האשה בועל לאלתר. הילכך הצרה לא מיתסרא[א]:

יבמה שכנסה היבם ונפטרה צרתה, ואמרה יבמה[60] לאחר זמן לא נבעלתי, צרתה לא מיתסרא בהכי. מיהו[61] אם שניהם מודים שלא בעל מסתבר דאסירא צרתה.

(תרלד) היכא[1] שמת היבם שלשה חדשים אחר מיתת הבעל, פסק ר״ת שצריכה להמתין שלשה חדשים ממיתת היבם.

היכא שמת היבם שלשה חדשים אחר מיתת הבעל, השיב עליה ר״ת[א] [2] (סה״י שו״ת סי׳ עט; תוס׳ מב, א ד״ה לאחר) פשוט בעיני ומודה[ב] אני ובא שצריכה להמתין, שקרובה לביאה יותר מארוסה. ואף על גב דאמרינן[3] פרק בית שמאי (קיא, ב) ובאלו דברים בפסחים (עב, ב) **יבמתו בזיז מינה, אשתו לא בזיז מינה,** הני מילי כגון גבי שלשים[4] דאוקומי נפשיה, אבל לענין גזירת[5] שמא ישא אחותו כו׳[6] כדמפרש בהחולץ (מב, א) טעמא דהמתנת שלשה חדשים, קרובה[7] לביאה[8] טפי.

ולא מצינו אלא מפורשות, כגון חלוצה וממאנת קטנה[ג] דאין צריכות[9], דחליצתה ומיאונה מוכיחין שלא נתעברה וגם לא גדלה[ד]. אבל בכל קטנות דעלמא[10] דארוסות ושומרות[11] יבם איכא למיגזר, דליכא הוכחה לכולי עלמא אלא למכירין.

וקצת איכא למילף, אף על גב דלא צריך תלמוד[12], ממאי דת״ר בהחולץ (מא, ב) **היבמה שחלצו לה אחין אחר שלשה חדשים, אינה צריכה להמתין.** משמע הא שומרת יבם שמת יבמה אחר שלשה חדשים[13] צריכה להמתין[ה], מדנקט שחלצו. ואם תאמר משום מיתת הבעל נקטיה, שהתלמוד נקטיה (מב, א) **מאי שנא מגט** כו׳, אבל ודאי נקט דוקא חליצה, שחליצה אחר שלשה[14] הוכחה היא[15] שלא נבעלה תוך[16] שלשה חדשים.

וכן שנוי בתוספתא (פ״ו, ז) **וכולן לא ינשאו עד שיהו להם כו׳ היבמה שחלצו לה כו׳.** אבל שומרת יבם פשיטא שצריכה, ויש לך לדונם כאלו גדלו[ו] בתוך הבית. ואין חילוק בין קרובות לרחוקות לארוסות ונשואות. ואם אמר יבם לאחר שלשים[17] בעלתי מהימן[ז] כדפרישית לעיל (סי׳ תרלג):

והיכא שמת היבם[18] שלשה חדשים אחר מיתת הבעל, פסק ר״ת זצ״ל[19] שצריכה להמתין שלשה חדשים ממיתת היבם.

(תרלה) [א] **הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה, ולא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה, אלא שהיה להם כעס זה עם זה, כופין את היבם שיחלוץ לה. לאחר מיתת בעלה, הואיל והיא אסרה עצמה עליו לעקור מצות יבום, מבקשין הימנו שיחלוץ לה. ואם נתכוונה לכך, אפילו בחיי**

56. ואמ׳: ק ואמר 57. לא: א ק ולא 58. דאיהי שויתה לנפשה: א דאיהו שויתיה לנפשיה 59. לא נאסרה דחזקה: ד נאסר׳ דחזק׳ ק לא נאסרה דחזקת 60. יבמה: ט היבמה 61. מיהו: ה ומיהו

1. היכא: ק והיכא 2. ר״ת: ק רבינו תם ז״ל 3. דא׳: ד דאמר ק דאמרינן 4. שלשים: א ק שלשה 5. גזירת: א ק גזירות 6. כו׳: ק וכו׳ וכן להלן 7. קרובה: א ק וגבי חופה קרובה 8. לביאה: א לביאתו 9. דא״צ: א ק דאין צריכה 10. דעלמא: ק בעלמא 11. ושומרות: ק ושומרת 12. תלמוד: ק תלמודא 13. חדשים: א חדשי׳ אינה ק חדשים אינה 14. ג׳: ק שלשה חדשים 15. הוכחה היא: א כיון הוא 16. תוך: א ק חסר 17. שלשים: א שלש ק שלשה 18. שמת היבם: ג היבם 19. זצ״ל: ג ז״ל נ חסר

יא אלו דברי רש״י שמשמע מהם שגם בתוך שלושים הותרה הצרה, וכ״פ השו״ע (קסז, ו), אבל תוס׳ (סוד״ה והיא) והרא״ש (פי״ג סי׳ י) כתבו שבתוך שלושים נאמנים היבם או היבמה לומר שלא הייתה ביאה ולאסור את הצרה, והו״ד ברמ״א (שם).

א דברי ר״ת הובאו גם ברא״ש (פ״ד סי׳ כה) ובמרדכי (סי׳ לג), ונפסקו להלכה בטושו״ע (קסד, א).

ב בספר הישר (שו״ת סי׳ עט): **ומורה.**

ג הכוונה היא לדברי שמואל (יבמות לד, ב; כתובות ק, ב) שממאנת אינה צריכה להמתין, ועי׳ בתוס׳ כאן (מב, א ד״ה לאחר) ובתוס׳ כתובות (ק, ב ד״ה אינה).

ד בספר הישר (שם): **וגם לא גדלה אלא ככל קטנות דעלמא. וארוסות ושומרת איכא למיגזר.**

ה נראה קצת שהכוונה למיתת היבם שמתירתה (דומיא דחליצה), והדברים מסייעים לתרומת הדשן (סי׳ רכד) שהגביל את איסורו של ר״ת דווקא למקרה שאין יבם אחר שיחלוץ לה.

ו בספר הישר (שם): **לדונה כאילו גדלה.**

ז כוונת ר״ת היא שגם כשלא כנס את היבמה היא נחשבת כנמצאת איתו באותו בית ונאמן (לאחר ל׳ יום) לומר שבעלה. ויש להעיר שהדברים עומדים בסתירה לדברי רש״י (קיא, ב ד״ה היבמה שאמרה), הרמב״ם (יבו״ח פ״ב, ה) והטושו״ע (קסז, ו) שהגבילו את הנאמנות על הביאה דווקא לאחר שכנסה.

בעלה, כגון שנדרה בשעה שהיה בעלה גוסס[1], מבקשין הימנו שיחלוץ לה. [ב] והיכא שאמרה נטולה אני מן היהודים, כלומר נדורה אני שלא איבעל[2] לשום יהודי, בין שהיה לה בנים בשעה שאמרה, בין שלא היה לה בנים, מותרת ליבם ואין צריך הפרה. אבל הבעל מיפר חלקו, ומשמשתו כל זמן שהיא תחתיו.

[א] **תנן** סוף פרק בית שמאי (קיא, ב) **המודרת**[א] **הנאה מיבמה בחיי בעלה**, פירוש (רש״י ד״ה בחיי בעלה) לא נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה, אלא שהיה לה כעס זה עם זה, ומחמת כעס[3] הדירה עצמה ממנו[4], **כופין אותו שיחלוץ לה**, הואיל ולא נתכוונה לעקור את הייבום, כי[5] היבם אינו יכול להפר, דהא אפילו בעל עצמו אינו מיפר בקודמין. **לאחר מיתת בעלה מבקשין הימנו שיחלוץ לה**, פירוש אבל אין כופין, הואיל והיא אסרה עצמה[6] עליו לעקור מצות יבום, הלכך לא כפינן ליה. **ואם נתכוונה לכך, אפילו בחיי בעלה**, פירוש שבשעה שהיה בעלה גוסס נתכוונה לידור הנאה ממנו כדי שלא תתייבם לו, מבקשין ממנו שיחלוץ לה, פירוש אבל אין כופין.

ופירש רבינו יהודה בר[7] נתן דהא דתנן דכופין אותו שיחלוץ לה, משום **דנדרים חלין על דבר מצוה ולא**[8] שבועה, כדאמרינן בשבועות (כה, א). אי נמי יש לפרש באוסרת כל הנאותיו עליה, דכי האי גוונא מיתסרא אפילו על בעלה, כדאמרינן בכתובות[ב] (עא, ב) באומרת **הנאת תשמישך עלי**. והא נמי דתנן **לאחר מיתת בעלה מבקשין ממנו שיחלוץ לה**, פירש רבינו יהודה דאתיא כמאן דאמר פרק ארבעה אחין (כט, ב) יבם[3] אינו מיפר[ג].

ונראה בעיני להעמיד משנתינו בתרי אחין ומשום דאין ברירה, דהא אנן קיימא לן דיש זיקה[ד] אפילו בתרי אחי וכל שכן בחד יבם, הילכך היכא דנפלה לפני יבם אחד מפר[9] נדריה. דהא קיימא לן כר׳ יהושע[ו] דאמר (שם) לאחד מיפר לשנים[10] אינו מיפר[11], דאף על גב דיש זיקה אין ברירה[ז], וליתא לדבית שמאי דאמרי מאמר קונה[ח]. אי נמי נראה לי לומר דמתניתין אפילו בחד

1. בעלה גוסס: **א ק** גוסס בעלה 2. איבעל: **ק** אבעול
3. כעס: **ק** הכעס 4. ממנו: **א ק** הימנו 5. כי: **א ק** כי אם
6. עצמה: **ק** עצמו 7. בר: **ק** ב״ר 8. ולא: **ק** לא 9. מפר:
ד דמיפר 10. דאמר לאחד מיפר לשנים: **א ק** חסר
11. אינו מיפר: **א ק** דאין מפיר

א שם איתא: הנודרת.

ב וכן בנדרים (פא, ב).

ג בגמ׳ שם הובאה המש׳ בנדרים (עד, ב): ״שומרת יבם, בין יבם אחד בין שני יבמין - ר״א אומר: יפר, ר׳ יהושע אומר: לאחד ולא לשנים, ר׳ עקיבא אומר: לא לאחד ולא לשנים״. ופירשו שם שלר׳ עקיבא אינו מיפר כי אין זיקה, לר׳ יהושע יש זיקה ויכול להפר כשיש יבם אחד, ולר׳ אליעזר העמידה הגמ׳ באוקימתא בה מיפר אף בשני יבמין.

ד גם תוס׳ (קיא, ב ד״ה לאחר) כתבו שהמשנה שנקטה שאחר מיתת בעלה מבקשים מהיבם לחלוץ סוברת שאינו יכול להפר, שאל״כ היו כופים אותו לחלוץ כיון שנתן אצבע בין שיניה, אומנם בסיום דבריהם העלו תוס׳ את האפשרות שגם אם יכול להפר לא נכפה לחלוץ כמ״ד (כתובות נט, ב) שהיא נתנה אצבע בין שיניה. ואולי זוהי כוונת דברי רבינו לקמן שכשם שלא כופין לחלוץ אין כופין להפר.

ה כוונת רבינו היא שא״א להעמיד את המשנה כר״ע הסובר (נדרים עד, א) שגם יבם אחד אינו מפר, כיון שדבריו מבוססים על ההנחה שאין זיקה, ואנן קי״ל שיש זיקה, וכן כתב רבינו בסי׳ תרט. ועיין רש״י (יז, ב ד״ה ולימא הלכה, השני) שכתב גם הוא שלר״ע אין זיקה אפילו ביבם אחד, אלא שכבר תמהו תוס׳ (כט, ב ד״ה כגון) על דבריו שהרי מפורש במסקנת הסוגיא בנדרים (עה, א) שטעמו של ר״ע הוא שאין חייבים על שומרת יבם סקילה כעל נערה המאורסה. ובתוס׳ רא״ש (שם) הוסיף להקשות שאף אם יסבור ר״ע שאין זיקה דאורייתא לעניין הפרת נדרים, לענין איסור קרובותיה אפשר שנאסור מדרבנן משום זיקה, ומובן שהקושיות קשות גם לרבינו. ואולי אפשר לתרץ עפ״י רש״י (יז, ב ד״ה אין זיקה), שביחס לאיסור קרובות זיקת יבמתו כתב שאינה כארוסה, ובנוגע להפרת נדרים כתב (בסוד״ה ולימא) שיבמתו אינה בגדר ״בית אשה נדרה״. ודבריו יובנו עפ״י הר״ן בנדרים (עד, א ד״ה ורבי בל״ק) שלדעת רבי אליעזר ורבי יהושע זקוקה נחשבת לכנוסה והיבם מיפר לבדו (בניגוד לארוסה שהאב שותף בהפרה), ובפי׳ הרא״ש (שם) ביאר שזקוקה עדיפה מארוסה כיון שאינה חסרה כניסה לחופה. אומנם בדעת ר״ע ביאר הר״ן (שם, ב ד״ה ור״ע) שזיקה אינה אפילו כאירוסין. ונראה שניתן לדייק זאת גם ממשנתנו, שהרי אם רק מבקשים ממנו לחלוץ נובעים הדברים מאי קיום הנדר ע״י הבעל, ומשמע שגם יחד עם האב אינו מפר. וכנראה שסברו רש״י ורבינו שאם היה ר״ע סובר שיש זיקה לאסור קרובותיה, ולו אף לחומרא מדרבנן, היה גם מחמיר בהפרת נדרים להחשיבה כארוסה ולהצריך הפרה גם מהיבם.

ו כדברי רבינו, שהלכה כרבי יהושע, כתב גם המאירי בשם גדולי הדורות (וקצת צ״ע שבד״כ ב״גדולי הדורות״ רומז המאירי לרמב״ן, בעוד שכאן פסק הרמב״ן עצמו כר״ע כמובא לקמן). ובתוס׳ חד מקמאי (כט, ב) פסק כרבי אליעזר, אבל הר״ן (נדרים עה, א ד״ה כשם) דייק ממסקנת הגמ׳ שהלכה כרבי עקיבא, וכ״פ הרמב״ן בהלכותיו לנדרים (כד, א) והריטב״א והנמוק״י (שם), וכ״פ להלכה הרמב״ם (נדרים פי״א, כג) והטושו״ע (יו״ד רלד, ז).

ז גם הרא״ש (פי׳ לנדרים עד, א ד״ה ורבי יהושע) והר״ן (שם) ביארו שטעמו של רבי יהושע הוא שאין ברירה, אבל רש״י (יבמות כט, ב ד״ה לתרי) ביאר שלדעת רבי יהושע זיקת שני יבמין היא זיקה קלושה.

ח דעת ב״ש מוזכרת שם בסוגיה, ולפיהם כשעשה מאמר מיפר.

אח, וכגון שאינו רוצה להפר דלא כפינן ליה להפר, כי היכי דלא כפינן ליה לחלוץ. אבל ברישא[12] כופין אותו דוקא לחלוץ, דלא מצי להפר בקודמין.

[ב] ואמר[13] בגמרא (קיב, א) **איבעיא להו נטולה אני מן היהודים**, כלומר נדורה אני שלא אבעל לשום יהודי, ועתה נאסרה אכולי עלמא ואבעלה נמי נאסרה, וכגון דאמרה הנאת תשמישם עלי. וקיימא לן (שם) שהבעל **יפר חלקו**, כלומר יפר את נדרה, כל זמן שתהא תחתיו תהא משמשתו, אבל כלפי שאר יהודים[14] אינו מיפר, דאין הבעל רשאי להפר בנדרי אשתו אלא דומיא דנדרי עינוי נפש, כגון שלא אתקשט כדי שלא תתגנה עליו, וכל שכן נדר זה האסורה עליו לגמרי, אבל בלא הפרה אי אפשר, הלכך מיפר.

המודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה מחמת כעס, ולא שנתכוונה[28] לפטור עצמה שלא תזקק לו, כופין אותו שיחלוץ לה.[29]אחר מיתת בעלה מבקשין ממנו[30] שיחלוץ לה[29]. ואם[31] יש שני יבמין, אין שום אחד מהם יכול להפר. ואם אין כי אם יבם אחד, יפר אם ירצה. ואם נדרה בשעה שהיה בעלה גוסס, שנראה שנתכוונה[32] כדי לעקור מצות[33] יבום, אף על פי שנדרה בחיי בעלה[34] מבקשין הימנו שיחלוץ לה. (ואין) [ואם] היבם [אחד][35] יכול להפר[ב]. והיכא שאמרה נטולה[36] אני מן היהודים, בין שאמרה כשהיו לה בנים בין שאמרה כשלא[37] היו לה בנים, מותרת ליבם ואין צריך[38] הפרה, והבעל[39] יפר חלקו ומשמשתו.

וקמבעיא לן היכא שבכי האי גוונא נאסרה על בעלה, **ליבם מאי**, כלומר (רש״י ד״ה ליבם) מאי[ט] אסירה[15] ליבם מפני נדר זה שנדרה בימי בעלה או לא. **מי מסקה**[16] **אדעתא דמית בעלה** בלא בנים **ונפלה קמי יבם**, ונדרה נמי אדעתא דיליה בכלל שאר יהודים, ובעל לא הפר לה אלא חלקו[א], ויבם נמי לא מצי מיפר, אפילו בעל אינו מיפר בקודמין ואסורה לו ליבם. **או לא** אסקא אדעתא[17] דידיה בכלל שאר יהודים[18][19], ולא נדרה זו אלא לאסור עצמה על כל[20] מי שמותרת לו על ידי גירושי בעלה, ולהפיס דעתו של בעל שלא יתקנה [21]בנותנת עיניה באחר[21] כדי שיתרצה לגרשה, אבל אינם שאסורה לו ועומדת [אפילו][22] לאחר גירושין לא נתכוונה, ומותרת לו אם[23] מת בעלה[24] ולא גירשה. **רב אמר יבם אינו כבעל**, פירוש[25] אדעתא דבעל נדרה ונדיר הוא להפר, אבל ליבם מותרת בלא הפרה, דלא מסקא אדעתה דנפלה[26] קמי יבם.

ומסקנא והלכתא כרב, דמותרת ליבם בלא הפרה, בין שהיה לה בנים כשאמרה, בין שלא היה לה[27] בנים כשאמרה, לעולם שריא ליבם בלא הפרה:

(תרלו) [א] **יבמה שלשה חדשים הראשונים למיתת בעלה ניזונית משל בעלה, מיכן**[1] **ואילך אינה**[2] **ניזונית לא משל בעלה ולא**[3] **משל יבם.** [ב] **עמדה בדין לאחר שלשה חדשים, שתבעתו**[4] **או כנוס או פטור, ונתרצה ליבם וברח מחמתה, או מחמת ממון, או מחמת מרדין, או חלה, או הלך למדינת הים, ניזונת משל יבם. אבל אם לא נתרצה ליבם וברח, אינה ניזונית משל יבם, כדפירש רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל**[5]**. ונראה לפי פירושו דהוא הדין אם לא ברח ותבעתו**[6] **לדין, אם נתרצה ליבם מעלה לה מזונות, ואם לאו אינו**[7] **מעלה לה מזונות. והיכא שנתרצה ליבם אף על פי שלא עשה בה מאמר חייב במזונותיה.** [ג] **נפלה לפני יבם קטן, שלשה חדשים הראשונים ניזונית משל בעלה, מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם, משמיא קנסוה**[8].

12. ברישא: ק ברישא כתב 13. ואמר: א וא׳ ק ואמרינן 14. יהודים: ק היהודים 15. אסירה: ד ק אסורה 16. מסק׳: א מסקא ק מסקין 17. אדעת׳: ק אדעתין 18. בכלל שאר יהודים: ק חסר 19. יהודים: א יהודים ובעל לא הפר לה אלא חלקו ויבם נמי לא מצי מפיר העתקה כפולה 20. כל: א חסר 21. בנותנת... באחר: א בנתינת עיניה באחד ק בנתינת עצמה באחד 22. [אפי׳]: א ק חסר 23. אם: א ק ואם 24. בעל׳: ק בעל 25. פירוש: ד פירש 26. דנפלה: ק דנפלית 27. לה: א ק חסר 28. שנתכוונה: נ נתכוונה 29. אחר... שיחלוץ לה: ט חסר 30. ממנו: ה נ הימנו 31. ואם: ה נ אם 32. שנראה שנתכוונה: ט שנתכוונה 33. מצות: נ חסר 34. בעלה: ה בעל 35. (ואין) [ואם] היבם [אחד]: ה ט נ ואין היבם 36. נטולה: ט נגאלה 37. כשלא: ג בשלא 38. ואין צריך: ה נ ואין צרי׳ ט ואינה צריכה 39. והבעל: ג בעל

1. מיכן: ק מכאן וכן להלן 2. אינה: ק אינו 3. ולא: א ק לא וכן להלן 4. שתבעתו: א שתבעותו ק שתבעוהו 5. זצ״ל: ק ז״ל וכן להלן 6. ותבעתו: ק ותבעוהו 7. אינו: ק אינה 8. קנסוה: ק קנסוהו

אך לר׳ יהושע מאמר אינו קונה, ואף אם עשה אחד האחים מאמר אינו מיפר.

ט ברש״י לפנינו: מי, וכן מסתבר יותר.

י אלו דברי רש״י, אולם התוס׳ (ד״ה איבעיא), הרשב״א בשם הר״ח ועוד ראשונים פירשו שעל היבם ודאי אסורה, אלא שהסתפקה הגמ׳ האם מבקשים ממנו לחלוץ כיון שמעיקרא היה בדעתה להיאסר או שלא היה בדעתה וכופין.

יא ברש״י לפנינו: לחלקו.

יב ר׳ שנו״ס. הגי׳ המתוקנת לפי כ״י ג מתיישבת עם מסקנת רבינו האו״ז שיבם אחד יכול לייבם, ולפי כה״י אינו יכול לייבם וכשיטת ר׳ עקיבא. ר׳ לעיל הע׳ ה, ו.

[א] בפרק החולץ (מא, ב) **ת״ר יבמה שלשה חדשים הראשונים**[9] **ניזונית משל בעלה, מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם. עמדה**[a] **בדין וברח, ניזונית משל יבם.** פירוש (רש״י ד״ה שלשה חדשים) **שלשה חדשים הראשונים** שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה[b], **ניזונית משל בעלה,** שכך כתב לה את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר[10] אלמלותיך בביתי. **מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם,** ואינה[11] דומה לשאר אלמנה, דהתם כל זמן שאינה נישאת לאחר ואומרת מחמת פלוני בעלי שכבודו עלי גדול יש לה מזונות, אך הך אגילא[12] ביה ביכס, לפיכך אין לה על נכסי בעלה מזונות, ולא משל יבם על שתיכנס לו לחופה.

[ב] **עמד בדין,** שתבעתו לדין או כנוס או פטור **וברח, ניזונית משל יבם.** וכתב רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל, דוקא שנתרצה ליבם[j] ניזונית משל יבם[13], אבל לא נתרצה לא. כדאמר[14] פרק שני דייני גזירות (כתובות קז, ב) **דיבמה מעשה ידיה לא משעבדא**[l] **ליה** ליבם, והואיל שאין לו מעשה ידיה אין לה מזונות ממנו, דהא קיימא לן (שם נח, ב) **תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה.** אבל היכא שנתרצה ליבם חייבוהו רבנן במזונות[n], בין ברח בין לא ברח. והיכא שלא נתרצה ליבם הואיל ואין לו מעשה[15] ידיה אין לה מזונות, בין[16] ברח בין לא ברח, והאי דנקט וברח לאשמעינן דהיכא שנתרצה ליבם וברח שבית דין יורדין לנכסיו[17] וזנין אותה, דקיימא לן כרב והלכתא (מא, א) **דפוסקין מזונות לאשת איש.** ותו, דאפילו שמואל מודה בהא כדמפרש התם.

ועוד כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל, דהאי דקתני וברח לאו דוקא בשבילה, אלא אפילו מחמת ממון או מחמת מרדין. כדמשמע פרק שני דייני גזירות (שם, ב), דפריך מינה לשמואל דחייש לצררי, ומשני **למאי ניחוש לה אי לצררי,** צררי ליבמה לא מתפיס **דלא מיקרבא דעתיה לגבה**[18]. ולמה לי האי טעמא, תיפוק לי שלא ברח כל עיקר אלא בשבילה[i], אלא שמע מיניה שברח מחמת דבר אחר, ואפילו הכי קנסינן ליה[z] הואיל ולא[19] כנסה מיד כשעמד בדין ונתרצה.

ופירש רבינו יצחק בר שמואל דלאו דוקא ברח, אלא הוא הדין חלה או הלך למדינת הים, וכן פר״ח[ח], וכן רבינו יצחק אלפס זצ״ל (יד, א). והכי אמרינן בירושלמי (ואע״פ) [פרק אף על פי][20] (כתובות פ״ה ה״ד) **חלה כמי שברח דמי, הלך למדינת הים כמי שברח דמי.**

9. הראשונים: **א ק** חסר 10. מיגר: **א ק** מיגד 11. ואינה: **ק** ואינו 12. אגידא: **א ק** אגירא 13. יבם: **א** יבם וכתב רבי יהוד׳ בר יצחק... ליבם ניזונית משל יבם העתקה כפולה 14. כדאמר: **א** כדאמ׳ **ק** כדאמרינן 15. מעשה: **ד** מעשי

16. בין: **א ק** חסר 17. לנכסיו: **א ק** לנכסין 18. לגבה: **ק** לגביה 19. ולא: **ד** שלא 20. (ואע״פ) [פרק אע״פ]: **א ק** ואע״פ

א לפנינו בגמ׳: עמד.

ב אלו דברי רש״י, ויש להעיר שלטעם זה ג׳ חודשים לאו דווקא, ומפלת תוך ג׳ אינה ניזונת עוד משל בעל, וכמ״ש הרמב״ם (אישות פי״ח, טו). וגם אם יש בכה״ג גזרת הבחנה (עיין לעיל בסי׳ תרכח הע׳ ב) היא נובעת מגזרה אטו שאר נשים ולא מחמת בעלה המת (ולא שנא מנופלת לפני יבם). אולם המרדכי בכתובות (סי׳ שח) כתב שגם כשילדה ומת הולד תוך שלושים ניזונת ג׳ חודשים מנכסי בעלה, ודלא כמש״כ. ונראה שלדעתו ניזונת ג׳ חודשים מטעם אחר (כגון שעדיין שם בעלה עליה וכיוצ״ב, וע׳ בשו״ת הרשב״א ח״ד ריש סי׳ לו).

ג דברי ר״י לפיהם רק כשעמד היבם בדין ונתרצה חייב במזונות הובאו גם בתוס׳ (ד״ה עמד), בראש״ש (פ״ד סי׳ כה), במרדכי (סי׳ לב), בתשובות מהר״ם (ד״פ סי׳ תקסו) ובעוד ראשונים, וכ״פ להלכה הטושו״ע (קס, א). אבל הריב״ן בכתובות (קז, ב ד״ה ולא משל, הובא בשטמ״ק שם כרש״י מהדו״ק) כתב שדווקא כשאינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם חייב במזונות. ומאידך הטור (סי׳ קס) דייק מלשון הרמב״ם (אישות פי״ח, טז) שעצם ההעמדה בדין היא המחייבת במזונות, הן כשנתרצה לחלוץ או לייבם, הן כשלא נתרצה כלל.

ד שם איתא: משתעבדא.

ה אבל רש״י (ד״ה נזונת משל יבם) כתב שחייב במזונותיה מטעם קנס, ומתוס׳ (ד״ה עמד) נראה שהבינו בדבריו שזהו קנס על שברח ולא רצה לייבם או לחלוץ (ועיין בשלושת ההערות הבאות).

ו תוס׳ (קז, ב ד״ה עמד בכתובות) מתרצים שלשיטת רש״י רוצה הגמ׳ שם להוכיח את חוזק תקנת מזונות ״דאי חישינן כולי האי לצררי לא היה לקונסו כ״כ״.

ז גם תוס׳ (ד״ה עמד) והרא״ש (פ״ד סי׳ כה) נקטו לשון קנס, ואע״פ שאין זה קנס כדעת רש״י (המובאת לעיל בהע׳ ה) על שאינו כונסה, שהרי לדעת תוס׳ כשאינו רוצה לייבם אינו חייב במזונותיה, נראה שכוונת הדברים לחלק בין חיוב מזונות רגיל, שתמורתו מקבל הבעל את מעשה ידיה, לחיוב מזונות דיבם, שאינו מזכה במעשה ידיה כמבואר בתוס׳ ובראש״ש (שם). וע״ע בראש״ה בכתובות (קז, ב, הובא בשטמ״ק שם) שלמד ממזונות דיבם למזונות ארוסה שהגיע זמנה להינשא, שגם שם אין בעלה זכאי במעשה ידיה.

ח דברי הר״ח הובאו גם בתוס׳ (בכתובות ד״ה עמד, ועיין גם בהע׳ י), וכ״פ גם הרמב״ם (אישות פי״ח, טז), אבל בשם רש״י כתבו התוס׳ שם (וכאן בד״ה עמד) שדווקא ברח אבל כשחלה אינו חייב במזונות (ונראה שכוונתם לריב״ן המובא לעיל בהע׳ ג).

ובכולהו חד טעמא איכא, דהואיל ולא כנסה מיד והמתין עד שחלה או הלך למדינת הים, קנסינן ליה וניזונית משלו. ולא דמי להיא דריש פרק קמא דכתובות (ב, א) דאמר **לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות, דהתם מיירי** שלפני שהגיע זמן היה חולה וכשהגיע[21] זמן נמי, אבל הכא כשהגיע זמן ונתרצה היה לו לכנוס מיד ומה היה[22] לו להמתין, הלכך אף על גב דחלה ניזונית משלו, כן פר״ח[23].

תוספתא בכתובות[ט] (פ״ה, ב) **יבמה, אם נתחייב הבעל לזונה ניזונית ממנו[נ], ואם לאו אין היבם חייב. בין כך ובין כך ירושתה ומציאתה לעצמה.**

[ג] ואסקינן בהחולץ (מא, ב) **נפלה לפני יבם קטן, מיבם לית לה, מבעל מאי, פירוש לאחר שלשה חדשים[א]. פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר אית לה וחד אמר לית לה,** [24]**ואסקינן והלכתא לית לה**[24]**, משמיא הוא דקנסוה:**

יבמה שלשה חדשים הראשונים[25] ניזונת משל בעלה[26], מיכן[27] ואילך אינה ניזונת לא משל בעלה[28] ולא משל יבם. עמדה בדין לאחר[29] שלשה חדשים ונתרצה ליבם וברח מחמתה או מחמת ממון או מחמת מרדין או חלה או הלך למדינת הים[30] ניזונת משל יבם, אבל אם לא נתרצה[31] ליבם וברח אינה ניזונת משל יבם, כך פירש ר״י[32] זצ״ל[33]. ונראה לפי פירושו דהוא הדין אם לא ברח ותובעתו לדין אם נתרצה ליבם מעלה לה מזונות, ואם לאו אינו מעלה לה מזונות. והיכא שנתרצה ליבם אף על פי שלא עשה בה[34] מאמר חייב במזונותיה. נפלה לפני יבם קטן, שלשה חדשים[35] הראשונים ניזונת משל בעל, מיכן ואילך אינה ניזונת לא משל בעל ולא משל יבם.

(תרלז) [א] **הכונס יבמתו תוך שלשה חדשים ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא יוציא, ואינה צריכה לא גט ולא חליצה, וחייבין בקרבן, שבעל אשת אח שלא במקום מצוה.** [ב] **אם אין הולד של קיימא, יקיים ויחזור ויבעול לשם יבום, ולאחר שיבעול אם רצה מקיימה אם רצה מגרשה בגט.** [ג] **אבל אם בא לגרשה ולא בעל לאחר שהפילה, צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו, הכי הילכתא אי קיימא לן כמתניתין.** [ד] **אבל אי קיימא לן כר׳ אליעזר, אפילו אין הולד של קיימא אסור לו לקיימה, ומוציא בגט ולא בעיא חליצה, כדברי רש״י.** [ה] **והרב רבינו יצחק בן הרב רבינו מאיר זצ״ל מצריך אף חליצה עם הגט. ואם לאחר שלשה חדשים כנסה והולד של קיימא, יוציא ואינה צריכה לא גט ולא חליצה, ופטורין מן הקרבן. אם אין הולד של קיימא יקיים אף לר׳ אליעזר וכדפרישית.**

[א] **תנן** בהחולץ (לה, ב) **הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהולד של קיימא יוציא וחייבין בקרבן,** דהרי אסירא[1] עליה משום אשת[2] אח. וחייבין בקרבן, וכגון שכנס תוך שלשה חדשים[3] דהוי שוגג, ומזיד נמי לא הוי דלא ידע שהיתה מעוברת. אבל אי[4] כנס לאחר שלשה פטור מקרבן, דהואיל ורוב נשים

21. וכשהגיע: **א ק** כשהגיע 22. היה: **א** היה אבל הכא כשהגיע זמן נמי אבל הכא כשהגיע זמן ונתרצה היה לו לכנוס מיד ומה היה העתקה כפולה ומשולשת 23. כן פר״ח: **א ק** כפר״ח 24. ואסקינן... לית לה: **ק** חסר 25. חדשים הראשונים: **ה** חדשי׳ ראשוני׳ **ט** חדשים 26. בעלה: **ט נ** בעל 27. מיכן: **ג** מכאן 28. בעלה: **ה ט נ** בעל 29. לאחר: **ה** אחר 30. הים: **ט** חסר 31. נתרצה: **ט** רצה 32. פר״י: **ה** פרש״י **ט** פי׳ ר״י 33. זצ״ל: **נ** חסר 34. בה: **ט** חסר 35. חדשים: **ה** חסר

1. בקרבן דהרי אסירא: **א ק** בקרבן אם אין הולד של קיימא הרי אסירא העתקה כפולה 2. אשת: **א ק** חסר 3. חדשים: **א ק** חסר 4. אי: **ק** אם

ט לפנינו לשון התוספתא שונה: ״יבמה מה היא למזונות כל זמן שנתחייב הבעל ימין חייבין, לא נתחייב הבעל אין ימין חייבין... [ירושתה ומציאתה בין כך ובין כך הרי הן של עצמה]״. נראה שדברי התוספתא שייכים לסעיף [ג] וכהקדמה אליו.

י גם הרשב״א בכתובות (נג, ב ד״ה ה״ג) הזכיר בדבריו שהר״ח בסוגיין הביא תוספתא זו. וע׳ ברמב״ן (שם) וברשב״א (הנ״ל) שביארו שהתוספתא עוסקת בארוסה שנפלה לפני יבם שרק כאשר הגיע זמנה להינשא בחיי הבעל ונתחייב לזונה, ניזונת מנכסיו גם בג׳ חודשים שלאחר מותו. ונראה שכוונת הר״ח הייתה להוכיח מהתוספתא את היסוד שהביא רבינו לעיל, שאונס (בנדון הברייתא מיתת הבעל) שקרה לאחר שנתחייב במזונות אינו מפקיע את החיוב.

יא כ״כ המאירי, וכ״פ להלכה הב״ש (קס סק״ה) מתוך דברי המרדכי בכתובות (סי׳ שח). ובספר ״חדושי הגרז״ס״ תמה מה הייתה ההו״א לחייב את הבעל במזונות לאחר ג׳ ביבם קטן, הרי סו״ס מה שאינה נשאת אינו מחמת הבעל. וכתב שלולא דבריהם היינו מבארים שספקה של הגמ׳ והמסקנה (שאין לה מזונות) הם ביחס לתוך ג׳ (וכמ״ש קצת מסתימת הרמב״ם). וע״ש שרצה לחדש שהסוברים שניזונת בתוך ג׳ כשנפלה לפני יבם קטן חולקים על רש״י בטעם המזונות (וכמ״ש לעיל בהע׳ ב שאפשר שנחלקו הראשונים בדבר).

הוכר עוברן לשליש ימיהן וזו לא הוכר עוברה[5] מאי הוה ליה למיעבד, הוה ליה אנוס[8], ואנוס פטור מקרבן. כדתנו רבנן פרק שלישי דשבועות (כו, א), **האדם בשבועה פרט לאנוס, ונעלם פרט למזיד.** ואמרינן סוף פרק ידיעות הטומאה (שם יח, א) דשלא בשעת וסתה אנוס הוי[6]. ותו, אי לאחר שלשה חדשים, לא הוה פליג ר׳ אליעזר אמתניתין למיקנסיה להוציא בגט, אלא על כרחין תוך שלשה חדשים איירי מתניתין. הילכך היכא שהולד של קיימא, אסורה עליה משום אשת אחיו[7], וביאה שבא עליה אינה אלא בעילת זנות, ולא צריכה לא גט[2] ולא חליצה. ואף על גב דקתני יוציא, ואמרינן בגמרא גבי מעוברת חבירו ומניקת חבירו (לו, ב) **אמר רבא ולדברי חכמים יוציא בגט, ואמר מר זוטרא דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש.** שאני התם דהוה מצי למיתני יפריש ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס, דכל היכא שמותר לו לאחר זמן להחזיר שייך למיתני יפריש, ואפילו הכי קתני יוציא, שמע מיניה דלהכי תני[8] יוציא משום דבעינן שיוציא בגט. אבל במתניתין על כרחין יוציא בעי למיתני, דלא מצי למיתני יפריש דהא אסירה עליה עולמית. ותו, איכא למימר דאגב דתני[9] סיפא יקיים תני רישא יוציא. ואף על גב דתנינן בגמרא דתני[10] סיפא אטו רישא היינו לר׳ יוחנן, אבל לר׳ שמעון בן לקיש וקיימא לן כוותיה מצינן[11] לשנויי דתנא רישא אטו סיפא, ולעולם יוציא דמתניתין בלא גט ובלא חליצה, דכיון דהולד של קיימא הוא אינה אלא בעילת זנות.

[ב] **אם אין הולד של קיימא יקיים** (לה, ב), **פירוש יחזור ויבעול ויקיים,** כר׳ שמעון בן לקיש דקיימא לן כוותיה **דביאת מעוברת לא שמה**[12] **ביאה,** הלכך לא קיים מצות יבום עד שיחזור ויבעול לאחר שהפילה. ולאחר שיחזור ויבעול רצה מקיים אותה, דכיון שחזר ובעל הרי היא כאשתו לכל דבר רצה מקיימה[13], רצה מגרשה בגט ולא בעיא חליצה.

[ג] אבל אם בא להוציאה קודם שחזר ובעל לאחר שהפילה צריכה חליצה, וגט[14] נמי בעיא[3] דהא מכל מקום בא עליה.

[ד] **תנא** (לו, ב) **משום ר׳ אליעזר אמרו יוציא בגט,** פירש רש״י (ד״ה תנא) קנסינן ליה דיוציא בגט משום דנכנס לספק איסור אשת אח, ואף על גב דאשתא איגלאי מילתא דיבום מעלייא הוה[15], ומיהו בגט בלא חליצה סגי[7], עכ״ל. הרי פירש דר׳ אליעזר אסיפא פליג[16], ולא בעי למימר דארישא קאי ומצריך גט מדרבנן כדי לאוסרו[17] בקרובותיה. וכן פירש רבינו יהודה בר[18] נתן, ר׳ אליעזר[19] פליג אסיפא דמתניתין, דקאמר אין הולד של קיימא יקיים, וקאמר איהו אף על גב דאין הולד של קיימא קנסינן ליה, הואיל ונכנס לספק איסור אשת אח ובא[20] עליה כשהיא מעוברת, יוציאנה בגט כדי שלא יחזירנה עולמית, דבגט בלא חליצה סגי, זה שמעתי ועיקר. לישנא אחרינא, **תנא משום ר׳ אליעזר אמרו יוציא בגט** ארישא קאי **בזמן שהולד של קיימא,** דהואיל דבר קיימא הוא מחמרינן עליה משום דעבד בה ביאה באיסורא, ואמרינן דיוציאנה בגט[7] כדי שיהא אסור בקרובותיה, עכ״ל. הרי גם הוא פירש כדפירש רש״י שם העיקר[21].

5. עוברה: **א ק** חסר 6. הוי: **ק** הוא 7. אחיו: **א ק** אח 8. תני: **א ק** תנא 9. דתני: **א ק** דתנא וכן להלן 10. דתנינן בגמ׳ דתני: **א ק** דתנינו בגמרא דתניא 11. מצינן: **א ק** מצינו 12. שמה: **ק** שמיה 13. רצה מקיימה: **ד** חסר 14. חליצה וגט: **ק** גט וחליצה 15. הוה: **א ק** הוא 16. פליג: **ק** פליגי 17. לאוסרו: **ק** לאוסרה 18. בר: **ק** בר׳ 19. ר׳ אליעזר: **א ד** ר׳ אלעזר 20. ובא: **ק** ובאת 21. העיקר: **ק** העיקר פירו׳

א כ״כ תוס׳ (ד״ה ונמצאת) והרמב״ן (לה, ב), אבל רבינו אברהם מן ההר (בר״פ החולץ) כתב שהמשנה עוסקת גם לאחר ג׳ חודשים. ועיין בקרן אורה שביאר שלשיטת הרמב״ם (שגגות פ״ה, ו) שכל שלא דקדק יפה יפה נחשב שוגג וחייב קורבן (ומדבריו שם עולה שגם הבא על אשתו שלא בשעת וסתה חייב קורבן אם הייתה נידה מעיקרא כיון שלא שאל), גם לאחר ג׳ חודשים יהיה חייב קורבן כיון שישנו מיעוט שאין עוברן ניכר והו״ל להמתין.

ב כ״פ הרמב״ם (יבו״ח פ״א, כב) והטושו״ע (קסד, ו), ולקמן מביא רבינו שהריב״ן פירש בלשון שני שלדעת רבי אליעזר (בדף לו, ב) צריכה גם גט מקנס חכמים כדי שיאסר בקרובתיה, אומנם הר״א מן ההר כתב (בר״פ החולץ) בסתמא שצריך לגרש ומשמע מדבריו שגם לרבנן צריך גט.

ג מהרש״ל ביש״ש (פ״ד סו״ס א) העיר שלעיל (בסי׳ תרלב) מסתפק רבינו האם מספיקה חליצה בלבד, ועיין מש״כ שם (בהע׳ ד) בביאור דברי רבינו.

ד התוס׳ רא״ש (ד״ה משום), התוס׳ ישנים והריטב״א הביאו שני פירושים אחרים בדברי רבי אליעזר: 1) כפירוש הריצב״ם שמביא רבינו לקמן שדברי ר״א באו רק לאסור לקיים, וודאי שמלבד הגט צריך גם חליצה. 2) שדברי ר״א מבוססים על הגמ׳ לעיל (לה, ב) ש״יחזור ויבעול ויקיים״, וע״ז הוסיף ר״א שלאחר שבעל יוציא בגט ולא יקיים.

ה עיין לעיל בהע׳ ב.

מיהו יש לי לומר דר׳ אליעזר לא פליג אלא דוקא היכא שכנס תוך שלשה, אבל אי לאחר שלשה ודאי לא קניס ליה ר׳ אליעזר דהא בהיתר כנס, הואיל ולא הוכר[22] עוברה מאי הוה ליה למיעבד. ולכולי עלמא היכא שכנס לאחר שלשה ונמצאת מעוברת, בזמן[23] שהולד של קיימא יוציא ואינה צריכה לא גט ולא חליצה ופטורין מן הקרבן, אם אין הולד של קיימא יקיים לכולי עלמא.

הכונס את יבמתו תוך שלשה חדשים ונמצאת מעוברת וילדה, בזמן שהוולד של קיימא יוציא ואינה צריכה לא גט ולא חליצה וחייבין בקרבן[30]. אם[31] אין הוולד של קיימא יחזור[32] ויבעול לשם יבום ואחר כך אם רצה מגרשה בגט אם רצה מקיימה[33], אבל אם בא לגרשה ולא בעל אחר שהפילה[34] צריכה[35] גט לביאתו וחליצה לזיקתו. הכי הלכתא אי קיימא לן כמתניתין, אבל אי קיימא לן כר׳ אליעזר[36] אפילו אין הוולד של קיימא אסור לו לקיימה ומוציא בגט ולא בעיא חליצה כדברי רש״י זצ״ל[37]. והר״ר יצחק בן ה״ר[38] מאיר זצ״ל[39] מצריך אף[40] חליצה עם הגט. ואם אחר שלשה חדשים כנסה והוולד[41] של קיימא, יוציא ואינה צריכה לא גט ולא חליצה[42] ופטורין מן הקרבן, אם[43] אין הוולד של קיימא יקיים אף לר׳ (אלעזר) [אליעזר][44] כדפרישית.

[ה] ומה שפירש רש״י, וכן פירש רבינו יהודה בר נתן זצ״ל בדברי ר׳ אליעזר דבגט בלא חליצה סגי, דאיגלאי מילתא דיבום מעליא הוא, לא[24] נהירא ליה להרב יצחק בן הרב מאיר זצ״ל, דאסיקנא (לו, א) דהילכתא כר׳ שמעון בן לקיש, ולדידיה לאו ביאה כלל[1]. ועל כן פירש דצריכה גט וחליצה, דכיון דביאתה לאו שמה ביאה צריכה אף חליצה[2], ויוציאה אף בגט קאמר, דקנס קנסוה[25] רבנן להצריך גט[26].

ולא איתבריר לי אי קיימא לן כמתניתין אי כר׳ אליעזר[ח״ט]. וממאי דקאמר רבא ר׳ אליעזר ור׳ מאיר אמרו דבר אחד, הוה משמע כי היכי דאין הלכה כר׳ מאיר כדפרישית[27] לעיל (סי׳ תרכט), הכי נמי[28] אין הלכה כר׳ אליעזר[29], אלא שאביי דחאה לדרבא:

(תרלח) יבם ויבמה שרוצים שניהם להתייבם, אין מוחין בידם ואין כופין אותם לחלוץ. ואם היבם רוצה ליבם[8] והיבמה אינה[1] רוצה להתיבם מחמת שנותנת אמתלא לדבריה, אי מצינו לאטעויי ליה, שנאמר לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז מטעינן[2] ליה, ואי לא, כפינן ליה וחליץ, כדפירש רש״י[3] זצ״ל וכן ריב״ן זצ״ל. והוסיף[ב] שאם לא נתנה אמתלא לדבריה, והיבם רוצה ליבם והיא אינה רוצה להתייבם, שאין כופין אותו[4] כלל. וכן סובר רבינו יצחק בר[5] שמואל זצ״ל[6] בזמן הזה, שאם רוצים שניהם להתייבם שאין מוחין בידם, והיכא שהוא רוצה והיא אינה רוצה, אף על גב דנתנה אמתלא לדבריה, אין כופין אותו[7] לחלוץ כלל. ורבינו תם זצ״ל פסק דבזמן הזה מצות חליצה קודמת, ואפילו שניהם רוצים להתייבם והם סתם בני אדם ולא אתבריר לן ולא קים לן בגווייהו שמתכונים לשם מצוה, כופין אותן[8] במילי ומבקשים אותם [להתרחק][9] מן היבום.

22. הוכר: **א** הוזכר 23. בזמן: **ק** בזמן הזה 24. לא: **א ק** ולא 25. קנסוה: **ק** קנסוה לה 26. גט: **ק** גט ולא איירי דיכול לחזור ולבעול ולקיים 27. כדפרי׳: **א** כדפריך **ק** כדפי׳ 28. ה״נ: **א ק** הכי נמי 29. כר״א: **א ק** כרבי אלעזר 30. וחייבין בקרבן: **ט** ואסור לקיימה 31. אם: **ט** ואם **ה** חסר 32. יחזור: **ט** אסור לקיימה ויחזור 33. מגרשה בגט אם רצה מקיימה: **ה נ** מקיימה אם רצה מגרשה בגט **ט** מגרשה בגט 34. ולא בעל אחר שהפילה: **ט** ואחר שהפילה ולא בעל 35. צריכה: **ט** צריך 36. אליעזר: **ג ה נ** אלעזר 37. זצ״ל: **ט נ** חסר 38. בן ה״ר: **ט נ** בר׳ 39. זצ״ל: **נ** חסר 40. אף: **ה** אפי׳ 41. והוולד: **נ** וילדה והולד 42. לא גט ולא חליצה: **ט** לא חליצה ולא גט 43. אם: **ט** ואם 44. (אלעזר) [אליעזר]: **ג ה ט נ** אלעזר כך בכל כתה״י אולם לפי הגמ׳: אליעזר

1. אינה: **ק** אינו 2. מטעינן: **ק** מעטינן 3. כדפירש״י: **א ק** כדפי׳ רבינו שלמה 4. אותו: **ק** אותה 5. בר: **ק** ב״ר 6. זצ״ל: **ק** ז״ל וכן בסמוך 7. אותו: **ק** אותה 8. אותן: **א** אותו **ק** אותה 9. [להתרחק]: **א ק** חסר

ו הקושי מבואר יותר ברמב״ן, ברשב״א ובריטב״א, שהקשו מדוע לא הוסיפה הגמ׳ לעיל (לה, ב) שמחלוקת ר״ל ור׳ יוחנן בנוגע לחליצת מעוברת היא ״כתנאי״. ועיין במהדיר הריטב״א (סוף הע׳ 103) שחילק לדעת ר״א בין חליצת מעוברת שבה נחלקו ר״ל ור׳ יוחנן לביאת מעוברת, שאולי אפשר להכשירה גם לדעת ר״ל כיון שאין צורך בכוונה בביאה.

ז עיין לעיל בהע׳ ד.

ח הריטב״א כתב שאין הלכה כר״א, וכ״פ הרמב״ם (יבו״ח פ״א, כב) והטושו״ע (קסד, ה).

ט ספקו של רבינו נוגד לכאורה את דבריו בדעת רש״י שר״א סובר שאגלאי מלתא שהיבום היה כשר ודלא כר״ל (שהרי הלכה כר״ל). ואולי אפשר לחלק כמ״ש בהע׳ ו בין יבום וחליצה ולומר שרק בחליצת מעוברת הלכה כר״ל.

א מקור הדברים ברש״י (לט, ב ד״ה אמר רב) כמצויין להלן.

ב כוונתו ש״הוסיף״ ריב״ן כמבואר להלן.

אבל אי הוה בריר לן וקים לן בגויהו[10] שמתכוונים לשם מצוה, כגון רבי יוסי בן חלפתא וכגון ההוא שכנס י״ב יבמות, אם רוצים ליבם[11] אין מוחין בידם. ואם רוצים לחלוץ אף על גב דבריר לנו וקים לן בגוייהו שמתכוונים לשם מצוה, אפילו הכי אין כופין אותם ליבם ומניחין אותם לחלוץ.

אסקינן בפרק החולץ (לט, ב) **תנן התם, מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשום מצוה, [עכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה][12] אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום. אמר רב ואין כופין.** פירש רש״י (ד״ה התם) **תנן התם** במסכת כתובות (יג, א). **אמר רב ואין כופין,** ואי[13] ניחא להו לתרוייהו ליבומי, אין כופין אותו[14] לחלוץ דנימא דלאו למצוה מיכווני ופגע בערוה, אלא אי בעי ליבם מיבם. ומיהו היכא דהוא צבי ליבומי ואיהי אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים הניכרים וכו׳, וסיים הכל כמו רש״י. הרי פירש להדיא דהיכא שלא נתנה אמתלא לדבריה ואמרה לא בעינא ליה, שאין כופין אותו לחלוץ אלא שבקינן ליה ומיבם. משמע פירוש רש״י דדוקא היכא שנתנה אמתלא לדבריה שקלה כתובתה[7], וכן פירש רבינו יהודה בר נתן[28] ושקלה כתובתה כשתתן אמתלא לדבריה.

ורבינו יצחק בר[29] שמואל זצ״ל[ה] כמו כן סובר[30] שאם שניהם[31] רוצים להתייבם שאין מוחין בידם. והיכא שהוא רוצה ליבם והיא אינה רוצה להתייבם, אף על פי שנתנה אמתלא לדבריה, אין כופין אותו כלל לחלוץ. ומפרש דהא דאמר רב הכא אין כופין, דמיירי בכל ענינים דאין כופין כלל לחלוץ. ומדקדק מכל הני[32] עובדי דפרק מצות חליצה (קו, א) כגון **ההוא דאתיא לקמיה דר׳ חייא בר אבא, אמר לה בתי עמודי. אמרה ליה[33] אימא ישיבתה זו היא עמידתה. אמר לה** הני אין כופין דהכא, היכא דתרוייהו[24] ניחא להו, עכ״ל רש״י[25].

וכן פירש רבינו יהודה בר נתן זצ״ל הכל כרש״י, והוסיף דאי בעי מיבם אף על גב דאיהי לא בעיא[26] ליה. דתנן פרק בית שמאי (קיא, ב) **הנודרת הנאה מיבמה לאחר מיתת בעלה, מבקשין ממנו שיחלוץ לה.** ולא קתני כופין, כל שכן היכא דלא נדרה הנאה ממנו דלא כפינן ליה למיחלץ[3] ואי בעי מיבם. ומיהו[27] היכא דהוא צבי ליבומי ואיהי אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים הניכרים וכו׳, וסיים הכל כמו רש״י. הרי פירש להדיא דהיכא שלא נתנה אמתלא לדבריה ואמרה לא בעינא ליה, שאין כופין אותו לחלוץ אלא שבקינן ליה ומיבם. משמע פירוש רש״י דדוקא היכא שנתנה אמתלא לדבריה שקלה כתובתה[7], וכן פירש רבינו יהודה בר נתן[28] ושקלה כתובתה כשתתן אמתלא לדבריה.

ורבינו יצחק בר[29] שמואל זצ״ל[ה] כמו כן סובר[30] שאם שניהם[31] רוצים להתייבם שאין מוחין בידם. והיכא שהוא רוצה ליבם והיא אינה רוצה להתייבם, אף על פי שנתנה אמתלא לדבריה, אין כופין אותו כלל לחלוץ. ומפרש דהא דאמר רב הכא אין כופין, דמיירי בכל ענינים דאין כופין כלל לחלוץ. ומדקדק מכל הני[32] עובדי דפרק מצות חליצה (קו, א) כגון **ההוא דאתיא לקמיה דר׳ חייא בר אבא, אמר לה בתי עמודי. אמרה ליה[33] אימא ישיבתה זו היא עמידתה. אמר לה**

10. בגויהו: **א ד** בגויה 11. ליבם: **ק** להתייבם
12. [עכשיו... מצוה]: **א ק** חסר 13. ואי: **א ד** אי
14. אותו: **ק** אותם 15. [ולומר ליה]: **א ק** חסר
16. כפינן: **א ק** כייפינן 17. וחליץ: **א ק** וחלץ
18. דאמר: **א** דא׳ **ק** דאמרינן 19. בהמדיר: **ק** בפרק המדיר 20. בציידן: **ק** בצידון 21. יבולה: **א ק** יש לה
22. אע״פ: **א ק** אע״ג 23. טעמי: **ק** טעמייהו
24. דתרוייהו: **א ק** דאתרוייהו 25. רש״י: **ק** רש״י זצ״ל
26. בעיא: **ק** בעי 27. ומיהו: **ק** מיהו 28. יהודה בר נתן: **ק** יהודא ב״ר נתן זצ״ל 29. בר: **ק** ב״ר 30. סובר: **ק** סבר
31. שניהם: **א ק** ביניהם 32. הני: **א** הנהו 33. אמרה ליה: **א** א׳ לה **ק** אמר לה

ג הרמב״ן (לט, ב) הוכיח ממשנה זו שאין כופין על החליצה, ודלא כרש״י. ומדברי ריב״ן כאן נראה שכוונתו לתרץ שהמשנה עוסקת במקרה שלא נתנה אמתלא לדבריה, ולכן אין כופין לחלוץ. וכתב הרא״ש (פי״ג סי׳ יא) בשם הראב״ד שכופים או מבקשים שיחלוץ כדי שלא תעבור על הנדר, ולא מחמת דיני יבום או חליצה, ומשמע מדבריו שהמשנה עוסקת במקרה שאינה מבקשת לחלוץ.

ד גם בסימן הבא כתב רבינו שלדעת רש״י כשלא נתנה אמתלא לדבריה איבדה כתובתה (ור׳ שם תחילת הע׳ ו), אבל בתוס׳ (כתובות סד, א ד״ה ודיני) בתגובה להוכחת רש״י מדין אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם כתבו: ״לאו ראיה היא דהתם אין כותבין אפילו בלא אמתלא משום דמצוות חליצה קודמת״, ונראה שלדעתם גם כשלא נתנה אמתלא לא איבדה כתובתה. ומעין זה כתבו גם תוס׳ ביבמות (לט, ב ד״ה אמר), הרא״ש (פ״ד סי׳ יז) ועוד ראשונים. ונראה שתוס׳ סוברים כרמב״ן (ס׳ הזכות כח, א ברי״ף) וכריב״ש (סי׳ תקט) שגם למ״ד מצוות יבום קודמת אם נתנה אמתלא לסרובה להתייבם גובה כתובתה. ובהכרח שיסברו שלמ״ד חליצה קודמת גם כשאינה נותנת אמתלא גובה כתובתה (דאל״כ לא יובן מדוע תלתה הגמ׳ בכתובות (סד, א) גביית הכתובה במחלוקת אם יבום קודם לחליצה), ולעומתם סוברים רבינו והריב״ן כסתימת הרמב״ם (יבו״ח פ״ב, י) שלמ״ד מצוות יבום קודמת, גם אם נתנה אמתלא לסרובה איבדה כתובתה.

ה בתוס׳ כאן (לט, ב ד״ה אמר) ובתוס׳ כתובות (סד, א ד״ה ודיני).

[ידעת ליה, אמרה ליה אין, ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכליה (מיד) [מינה]ו. אמר לה][34] לא ניחא לך, אמרה ליה לא. אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה. לבתר דחלץ לה אמר ליה השתא מינך איפסלא לה, זיל חלוץ לה חליצה מעליא כי היכי דתשתרי[35] לעלמא. וכן ההוא עובדא דהתם דאמר ליה חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז, מה צורך היה[36] להם להטעות הוה[37] להו למיכפינהו. מיהו יש לומר שכך היא תקנת[38] חכמים להטעות, ואם לא יוכלו להטעות אז יכפוהוז. מיהו תימא אם יכולין לכוף מה צורך בטעותח. מיהו גם לרבינו יצחק על כרחין יותר טוב להטעותו מלכופו, הילכך גם לרש״י ניחא בהכי שמהדרינן לכתחילה להטעותו אם נוכל כי כן יותר טוב, ואם לאו אז נכפנו[39].

ומה שהביא ראיה ממוכה שחין ובורסי, אומר רבינו יצחק דאין מיכן ראיה לשאר אמתלות[40], דשאני[41] התם דהוו מהנך שכופין אותו להוציאט, כדתנן בהמדיר (כתובות עז, א) **אילו שכופין אותו להוציא, מוכה שחין, ובעל פוליפוס, והמצרף נחושת, והמקמץ, והבורסי.**

ומה שהביא ראיה מפרק אף על פי (שם סד, א) **דאמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין איגרת מרד על ארוסה, ואין כותבין איגרת מרד על שומרת יבם, אומר** רבינו יצחק דלאו[42] ראיה היא, דהתם אין כותבין אפילו בלא אמתלאי משום דחליצה קודמת, כדאוקימנא התם במסקנא הא דשמואל כמשנה אחרונה דאמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום. ואם כן לדברי רש״י זצ״ל שמביא ראיה משם[43] דכפינן[44] ליה לחלוץ, לדבריו אפילו בלא אמתלא הוה ליה למימר דכופין, אלא ודאי לאו ראיה היא. ואדרבה אומר רבינו יצחק דיש להוכיח משם דאין כופין, דאי בר כפייה היא למה ליה למימר דאין [כותבין][45] איגרת מרד, עדיפא מיניה הוה ליה למימר דכופין אותו לחלוץיא. מיהו יש לומר דלא קאמר כופין משום דליכא אמתלאיב. מיהו רבינו יצחק סובר דאין[46] כופין כלל לחלוץ אפילו יהבה אמתלא לדבריה.

ורבינו תם זצ״ל[יג] פוסק דאם הם סתם בני אדם דלא קים לן[47] בגוייהו ולא בריר לן[48] שמתכוונים לשם מצוה, אפילו שניהם רוצים להתייבם מבקשין מהם ומרחקין אותן[49] מן היבום וכופין אותן[50] במילי שלא יתייבמו זה לזה. אבל אם הם בני אדם דקים לן בגוייהו שמתכוונים לשם מצוה, כגון רבי יוסי בן חלפתא וכגון ההוא[51] שיבם י״ב יבמות, אם הם רוצים להתיבם אין מוחין בידם. ואם הם רוצים לחלוץ, אף על גב דקים לן בגוייהו ובריר לן שמתכוונים לשם מצוה, אפילו הכי אין כופין אותם[52] לייבם ומניחים

34. [ידעת ליה... אמר לה]: **א ק** לא ניחא הא ידעה ליה אין ממונא הוא דחדא וקא בעי למיכלה מינה אמר לה 35. דתשתרי: **א ק** דשיתרי 36. צורך היה: **ק** היה צריך 37. הוה: **ד** הוו 38. תקנת: **ק** תקנות 39. נכפנו: **א ק** נכופינו 40. אמתלות: **ק** אמתלאות 41. דשאני: **א ק** דשני 42. דלאו: **ק** דלא 43. משם: **ק** משום 44. דכפינן: **א** דכפיני **ק** דכפינו 45. [כותבין]: **א ק** כופין 46. דאין: **א** ואין 47. לן: **ק** ליה 48. לן: **ק** חסר 49. אותן: **ק** אותה 50. אותן: **א ק** אותו 51. ההוא: **א ק** ההיא 52. אותם: **ק** אותו

ו ר׳ שנו״ס. משפט זה נוסף בדפ׳ עפ״י הגמ׳, ונר׳ ש״מיד״ הוא שבוש, ותיקנו ל״מינה״ עפ״י הגמ׳ והשנו״ס.

ז מעי״ז כתבו הרשב״א (קו, א סוד״ה אמר) והריטב״א (שם ד״ה מינך) ש״כל היכא שאפשר בלא כפייה טפי עדיף״, ור׳ הערה הבאה.

ח נראה שלרש״י על אף שלמסקנה מצוות חליצה קודמת מחשש שמיבם שלא לשם מצווה, חיישינן מאידך לאפשרות שמכוון לשם מצוה, וכשנכוף אותו זו תהיה חליצה מעושה. ועוד שהקראת: ״מאן יבמי להקים לאחיו״ וכו׳ כשהחליצה בכפיה נראית כשיקרא, ולכן העדיפו להטעותו (ר׳ פני יהושע כתובות סד, סוע״א).

ט בשו״ת חכם צבי (סי׳ א) תירץ שדין אין חוסמין ביבמה אינו מבוסס על המשנה של כופין להוציא בגט, ולכן הייתה הגמרא צריכה ללמוד אותו מפסוק. ובע״כ שהלימוד מהפסוק נצרך למקרה שהאח המת היה גם הוא בורסי, והיא טוענת: לאחיך הייתי יכולה ולא לך. ומכאן למד רש״י לשאר אמתלאות.

י עיין במש״כ לעיל הע׳ ד.

יא קצת קשה שהרי אדרבא בלא הגמ׳ בכתובות היה מקום לומר להפך שבגלל שמסרבת להתייבם וכופים אותו לחלוץ בע״כ, תחשב למורדת (ועיין לקמן סי׳ תשלט הע׳ ג וסי׳ תרלט הע׳ ה).

יב לרש״י כשלא נותנת אמתלא מאבדת גם את כתובתה וכמבואר לעיל הע׳ ד. ונראה שהבנת רבינו בדעת רש״י מבוארת עפ״י החזו״א (קכב, ג) שביאר שגם כשנותנת אמתלתא, הכפיה לחלוץ לדעת רש״י, מבוססת על הדין של אין חוסמין (שאם לא נכפה לחלוץ תאולץ להתייבם), ואין זו כפיה משום מצוות חליצה. ממילא ברור ש״כופין על החליצה״ משמעותו גם בלא אמתלא, וכמש״כ רבינו (בשונה מ״אגרת מרד״ שאפשר שסתם מורדת נותנת אמתלא לדבריה בדומה לחולה ונידה שהוזכרו שם בברייתא).

יג בתוס׳ כאן (לט, ב ד״ה אמר) ובתוס׳ כתובות (סד, א ד״ה ודיני).

אותם לחלוץ. דתניא לקמן בשמעתין (לט, ב) **אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי, לשם אישות, לשום דבר אחר[53], כאילו פוגע בערוה וקרוב לי[54] בעיני להיות הולד ממזר, וחכמים אומרים יבמה יבוא עליה מכל מקום.**

ופסק ר״ת[55] הלכה כאבא שאול, ומביא ראיה מריש פרק קמא (ג, א) דפרכינן **וליתני מן היבום ומן החליצה, ושנינן[56] הא מני[57] אבא שאול היא דאמר מצות חליצה קודמת למצות יבום.** אלמא סתם לן תנא כאבא שאול[יד]. וההיא סתמא נמי דפרק קמא דבכורות (יג, א) דמייתי הכא בשמעתין (ג, א; לט, ב) נמי כאבא שאול[טו], ולקמן פרק בית שמאי (קט, א) **תני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה דברים, בחליצה כאבא שאול, דתניא אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם[58] אישות** כו׳. ואמרינן בפרק אף על פי (כתובות סד, א) **אמר רבי פדת אמר רבי יוחנן תבע לחלוץ ניזקקין לו, ליבם אין נזקקין לו. משמע דמצות חליצה** קודמת לרבי יוחנן.

וההיא דלעיל בשמעתין (לט, א) **דאיתמר ביאת קטן וחליצת גדול, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר ביאת קטן עדיפא, וחד אמר חליצת גדול עדיפא** וכו׳ **עד דאיכא דאמרי בביאה כולי עלמא לא פליגי דביאת קטן עדיפא.** אלמא דלרבי[59] יוחנן מצות יבום קודמת, דהא אפילו ביאת קטן עדיפה[60] מחליצת גדול. אומר רבינו תם[61] דההיא באותן בני אדם שקים לן בגוייהו וברור לנו שמתכוונים לשם מצוה, כגון ההיא דריש פרק קמא דיבמות ירושלמי (פ״א ה״א) **רבי יוסי בר[62] חלפתא ייבם את אשת אחיו. חמש חרישות חרש, וחמש נטיעות נטע, ודרך סדין בעל. אילו[63] הן, רבי ישמעאל ברבי יוסי, [ר׳ לעזר בר׳ יוסי, ר׳ מנחם בר׳ יוסי][64], רבי חלפתא ברבי יוסי, רבי אבדימס[65] בר׳ יוסי.** וכגון ההוא שייבם י״ב יבמות כדאמרינן בירושלמי דיבמות (פ״ד הי״ב) מעשה באחד שנפלו לפניו י״ב יבמות ביחד ולא רצה ליבמם, אמר מי יפרנס כל אלה[66]. אתי[67] לקמיה רבי, אמרה[68] כל אחת אני אפרנס חדשי. אמר מי[69] יפרנס חודש העיבור, אמר רבי אני אפרנס חודש העיבור. ויבמם ונתעברו היבמות כולם תאומים. בחודש העיבור באו כולם לבית רבי, והיה רבי יושב בעליה, ושמע רבי צעקת הנערים הקטנים, אמר מה קול צעקה באזני. אמרו לו הנשים וילדיהן אשר נדרת לכלכלם חודש העיבור[70]. מיד הביט רבי מן החלון והכירם[71] וצוה וכלכלם[72] חודש העיבור. דווקא כל הני קאמר רבי יוחנן דביאה עדיפא מחליצה, אבל בסתם בני אדם סבר דמצות חליצה קודמת למצות יבום.

והא נמי (כתובות שם) **דאמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין איגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם,** אוקימנא במסקנא כמשנה אחרונה שאמרו מצות[73] חליצה קודמת למצות יבום. ותו, כי משני התם פרק אף על פי (שם) **[כאן כמשנה ראשונה][74] כאן כמשנה[75] אחרונה,** לישני ליה דכולהו כמשנה אחרונה, והא כאבא שאול והא כרבנן. אלא שמע מינה שרוצה להעמידן[76] כולן כאבא שאול דהלכתא הכי.

והא דאמר[77] בהחולץ (לט, ב) **אמר רבי אמי[טז] בר אבא אמר רבי יצחק חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה,** לא קיימא לן כוותיה, ובשל תורה הלך אחר המחמיר[יז].

53. אחר: **א** חסר 54. וקרוב לי: **א ק** וקרובני לה 55. ר״ת: **ק** ר״ת ז״ל 56. ושנינן: **א ק** ושנינו 57. מני: **ק** מני היא 58. לשם נוי לשם: **א** לשום נוי לשום 59. דלרבי: **ק** דרבי 60. עדיפ׳: **א ק** עדיפת 61. תם: **ק** תם זצ״ל 62. בר: **א** בר קפרא **ק** ב״ר 63. אילו: **א** אלו **ק** אמר לו 64. [ר׳ לעזר... יוסי]: **א ק** חסר 65. אבדימס: **א** אברימוס **ק** אמרימוס 66. אלה: **ק** אלו 67. אתי: **א ק** אתו 68. אמרה: **ק** אמר 69. מי: **ק** חסר 70. העיבור: **ק** חסר 71. והכירם: **ק** והכירום 72. וכלכלם: **א** וכלכלום 73. מצות: **ק** במצות 74. [כאן... ראשונה]: **א ק** חסר 75. כמשנה: **א** במשנה 76. שרוצה להעמידן: **ק** שרוצין להעמיד 77. דאמר: **א** דא׳ **ק** דאמרינן

יד הרדב״ז בשו״ת (ח״ד סי׳ קח עמ׳ לב) מתרץ עפ״י הגמ׳ (ט, א) שאמרה ש״בפלוגתא לא קא מיירי״. לדעתו, בתקופת המשנה סברו כולם כאבא שאול שחליצה קודמת, ושוב חזרו בהם כדברי רמי בר חמא (לט, ב). ועוד דלישנא בעלמא הוא ולא דין המשנה.

טו גם ע״ז כתב הרדב״ז (שם, ר׳ הע׳ קודמת) שהמשנה לא זזה ממקומה גם לאחר שחזרו, ועוד שאינה שנויה במקומה אלא בבכורות.

טז בגמ׳ לפנינו: **רמי בר חמא א״ר יצחק,** בריי״ף (יג, א): **רב אסי בר אבא א״ר יוחנן,** וכן הובאה שם נוסחת הגמ׳, ובראשונים עוד נוסחאות.

יז פסיקת ר״ת כאבא שאול האוסר את היבמה כערווה, משום שבשל תורה הלך אחר המחמיר. והדברים צריכים ביאור ומפורש בגמרא (ע״ז ז, א) שכשאחד החולקים גדול בחכמה או במניין הלכה כמותו גם לקולא. ובהל׳ ע״ז (סי׳ קג) הביא רבינו מהרשב״ם שהלכה כגדול במניין אף מול גדול בחכמה, וא״כ יש לפסוק כרבנן. ואף אם נפרש שהכוונה לפסוק כשמואל (במחלוקתו עם רמב״ח) שפסק שהלכה כמשנה אחרונה, עדיין יש להעיר שסו״ס פסק ר״ת הוא בעיקרו קולא, שמתיר יבמה לשוק ע״י חליצה כפויה.

ומהני[78] עובדי[79] דלקמן פרק מצות חליצה (קו, א) שהיו מטעין היבם לחלוץ, אין להביא ראיה שמצות חליצה קודמת היכא שרוצים שניהם להתייבם, דיש לומר דשאני התם שהיבמה אינה רוצה להתייבם ולכך מטעים אותו[80] לחלוץ. וזו היא עצה הוגנת שמצריכין לו לחלוץ על כרחו כיון שאינה[81] רוצה להתייבם, כגון (שם) ההיא שנפלה לפני יבם שאינו הגון לה.

וכן כתב בפר״ח פרק אף על פי וסוגיא דשמעתא כשמואל סלקא, משמע שבא לפסוק דמצות חליצה קודמת. והכא בהחולץ כתוב[82] בפר״ח השתא קיימא לן כרבה דאוקמה למתניתין כרבנן[ד] דאמרי על איזה דרך שכנסה קיים מצות יבום. אם כן רוצה לומר דאין הלכה כאבא שאול אלא כרבנן דאמרי מצות יבום קודמת, וכן כתב באלפס (כתובות כז, ב) דקיימא לן כרבנן[ט] דאמרי יבמה יבוא[83] עליה מכל מקום. וליתא לפיסקא דהחולץ, דרבה[84] לא בא[85] לפסוק הלכה כרבנן, אלא פליג אדרב יצחק בר אבדימי דפירש ברייתא כאבא שאול דוקא, ובא רבה לומר דמיתוקמא אפילו כרבנן.

ואם תאמר הואיל דפרישית דאפילו שניהם רוצים להתייבם מוחין בידם, מאי האי דקאמר רב ואין כופין, אדרבה כופין לחלוץ כדפרישית לעיל. ומפרש ר״ת זצ״ל דארישא קאי, דקתני מצות יבום קודמת למצות חליצה, ואמר רב דאם רוצים לחלוץ אין כופין אותו לייבם. ואף על גב דגבי פדייה ויעידה פשיטא[86] דאין כופין, כדתנן פרק קמא דבכורות (יג, א) **מצות פדיה קודמת למצות עריפה, שנאמר** (שמות יג, יג) **אם לא תפדה וערפתו. מצות יעידה**[87] **קודמת למצות פדיה, שנאמר**[88] (שם כא, ח) **אם**[כ] **לא יעדה והפדה. מצות יבום קודמת למצות חליצה כו׳.** דאף על גב דגבי פדיה ויעידה פשיטא דאין כופין, הכא גבי מצות יבום הוה סלקא דעתך דכופין משום דכתיב (דברים כה, ז) **להקים לאחיו שם בישראל**[כא], קא משמע לן רב דאפילו הכי אין כופין ליבם היכא שרוצה לחלוץ.

ואף על גב דלא קיימא לן כמשנה ראשונה הוצרך לומר רב דאין כופין, דאיכא נפקותא אף למשנה אחרונה, כגון באותן שאנו יודעים בבירור שמתכונים לשם[89] מצוה כגון רבי יוסי בן חלפתא, וכגון ההוא[90] שייבם שתים עשרה יבמות דפרישית לעיל, דאפילו הכי אין כופין אותם לייבם אלא אמרינן[91] להו אי צבית לייבם ייבם אי צבית לחלוץ תחלוץ[92]. והיינו דאסקינן ואף רב[93] יהודה סובר דאין כופין לייבם, אפילו במתכוין בודאי לשם מצוה, (לט, ב) **מדאתקין רב יהודה בגיטא דחליצתה**[94] **ואמרנה ליה אי צבית לייבם**[95] **ייבם, ואי לאו איטלע ריגלא דימינא. משום דמסתמא מיירי באותן [שבאו] לפנינו [לחלוץ]**[96] **דאז אנו יודעים שאין מתכוונים אלא לשם מצוה ולא לשם נוי ואישות**[97] **וממון, ולהכי אמרינן**[98] **להו אי**

יבם ויבמה שרוצים שניהם להתייבם, אין מוחין בידם[99] ואין כופין אותם[100] לחלוץ. ואם היבם רוצה לייבם והיבמה אינה רוצה[101] להתייבם מחמת שנותנת[102] אמתלא לדבריה, אי מצינן לאטעויי שנאמר לו[103] חלוץ לה על מנת שתתן לך[104] מאתים זוז ממעינן ליה. ואי לא כייפינן[105] ליה בשוטי וחלין, כך פסק[106] רש״י[107] זצ״ל[108] וכן ריב״ן זצ״ל[109], והוסיף שאם לא נתנה אמתלא לדבריה והיבם רוצה לייבם והיא אינה רוצה להתייבם, שאין כופין אותו כלל לחלוץ אלא שבקינן ליה ומייבם.

78. ומהני: **א ק** מיהו מהני 79. עובדי: **ק** עובדא 80. אותו: **ק** אותן 81. שאינה: **ק** שאינו 82. כתוב: **א ק** כתב 83. יבוא: **א** חסר **ק** יבא 84. דרבה: **א ק** ורבה 85. בא: **ק** חסר 86. פשיטא: **ד** פשיטא בעלמא 87. יעידה: **ק** יעדה 88. שנאמר: **ק** חסר 89. לשם: **ק** לשום 90. ההוא: **ד** ההיא 91. אמרי׳: **א** א׳ **ק** אמר 92. תחלוץ: **ק** חלוץ 93. רב: **ק** רבי וכן בסמוך 94. דחליצת׳: **ק** דחולצת 95. לייבם: **א ק** לייבמה 96. [שבאו] לפנינו [לחלוץ]: **א** לפנינו **ק** שלפנינו 97. ואישות: **ק** ולשם אישות 98. אמרי׳: **א** א׳ **ק** אמר 99. בידם: **ה** בידו 100. אותם: **ה** אותו **נ** אותן 101. רוצה: **ט** חפיצה 102. מחמת שנותנת: **ט** ונתנה 103. לו: **ט** חסר 104. שתתן לך: **ט** שתתני לי 105. כייפינן: **ט נ** כפינן 106. כך פסק: **ט** וכך פסיק 107. פסק רש״י: **ה** פרש״י **נ** פסק רבי׳ שלמ׳ 108. זצ״ל: **נ** חסר 109. ריב״ן זצ״ל: **נ** ריב״א

יח הקושי בדברי ר״ח הוזכר גם בסוף התוס׳ (ד״ה אמר). אומנם נראה שניתן להבין את שיטתו עפ״י מובאה נוספת מדבריו שמצויה בערוך (ער׳ יבם, מובאת גם באוצה״ג עמ׳ 319): ״ואע״פ שאין הלכה כאבא שאול עדיף לעשות כמותו כדגרסינן בפ׳ ב״ש (קט, א) לעולם ידבק אדם בחליצה כאבא שאול״. וכ״כ גם הראב״ד בסוף השגתו על הרי״ף בכתובות (כז, ב).

יט וכ״פ הרמב״ם (יבו״ח פ״א, א) והשו״ע (קסה, א), אבל הרמ״א (שם) פסק שמצוות חליצה קודמת.

כ בפסוק כתוב: אשר.

כא בפסקי הרי״ד (לט, ב) תמה על פירוש זה: כיון ש״מקרא מלא הוא, אם לא יחפוץ האיש, והיכי תיסק אדעתין שנכפנו ליבם״. ומעי״ז הקשה גם הר״ש משאנץ (בתוספותיו כתובות סד, א) המוזכר להלן.

צבית ליבומי יבם. מיהו בסתם בני אדם דלא קים לן[110] בגוייהו ולא בריר לן שמתכוונים לשם מצוה, אפילו שניהם רוצים להתייבם מבקשין מהן לחלוץ ומרחיקין אותם מן היבום, וכופין אותם במילי שלא יתייבמו.

וכן[111] כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק פרק החולץ[112] שכופין אותו במילי לחלוץ. וכן כתב רבינו[113] שמשון פרק אף על פי (בתוספותיו כתובות סד, א ד״ה דיני) **כופין אותו במילי לחלוץ[כב], רק אין כותבין עליו אגרת מרד אם תבעה לחלוץ ואינו רוצה, כן פוסק רבינו תם[114], ואין הלכה[115] כחזרו לומר, והכי נמי אשכחן פרק גיד הנשה** (חולין צג, ב) **גבי אין הטבחים נאמנים דאין הלכה כחזרו לומר[כג].**

וכן משמע בפר״ח[116] שסובר דארישא קאי, וזה לשונו, תנן התם בבכורות פרק קמא (יג, א) **מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה,** וכן[125] סובר ר״י זצ״ל בזמן הזה שאם רוצים שניהם להתייבם שאין מוחין בידם. והיכא שהוא רוצה[126] לייבם והיא אינה רוצה[127], אף על גב דנתנה אמתלא לדבריה אין כופין אותו לחלוץ כלל. ור״ת זצ״ל[128] פסק דבזמן הזה מצות[129] חליצה קודמת, ואפילו שניהם[130] רוצים להתייבם והם סתם בני[131] אדם דלא בריר לן ולא קים לן בגוייהו שמתכוונים [132]לשם מצוה[133] כופין אותם במילי ומבקשים אותם ומרחקים אותם מן הייבום. אבל אי הוה בריר לן וקים לן בגוייהו שמתכוונים לשם מצוה[132] כגון ר׳ יוסי בן חלפתא, אם רוצים לייבם אין מוחין בידם. ואם רוצים לחלוץ אף על גב דברור לנו וקים לנו בגוייהו שמתכוונים לשם מצוה, אפילו הכי אין כופין אותו ליבם ומניחין אותן לחלוץ.

[ועכשיו שאין מתכונים לשם מצוה][117] אמרו[118] מצות חליצה קודמת למצות יבום. חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה. ולא תימא כיון דקודמת כופין אותו לייבם, אלא (לט, ב) **אמר רב אין כופין. וכי הוו[119] אתו לקמיה דרב[120] אמר להו בדידך תלא[121] רחמנא, אי ניחא לך ליבם ייבם, ואי [לא][122] ניחא לך לייבם חלוץ, עכ״ל.** הרי[123] פירש כפירוש ר״ת מילתא[124] דרב ארישא. מיהו מה שכתוב בפר״ח חזרו לומר כו׳ פירוש משובש הוא[כד], שאין זה מן המשנה אלא לפרש ארישא דמשנה קאי.

מיהו בזמן הזה אם היבם נשוי הרי אינו יכול לייבם משום תקנת[134] רבינו גרשון שגזר על שתי נשים.

וכתב ה״ר יצחק הלבן זצ״ל ריש פרק קמא[135] דכתובות (בתוספותיו ב, א) **בהיא דמסיק ואיכא דבעו[136] לה מיבעיא חלה מהו, התם טעמא מאי משום דאניס הכא הא אניס, או דילמא התם אניס בתקנתא דתקינו לה רבנן.** וכתב ה״ר יצחק הלבן מיכן[137] אני מדקדק דכל האנוס בתקנתא דרבנן אין לו להפסיד מה שבידו[כה], ועכשיו שאם יאמר יבם איני[138] רוצה לחלוץ ליך עד שתתן לי כך וכך דוחקין אותו שיחלוץ, דהשתא כמו תקנתא דרבנן היא שאינו יכול לישא אשה אחרת. וגדולה מזאת שנינו ביבמות פרק בית שמאי (קיא, ב) **המודרת[כו] הנאה מיבמה בחיי בעלה דכופין אותו שיחלוץ לה, אף על פי שכמו מקצת פשיעותא היא, וכל שכן כי האי גוונא, ואין מניחין את היבם לדוחקה[139] לשום דבר, אלא כופין אותו ויחלוץ,**

110. לן: **ק** להו 111. וכן: **ק** כך 112. פ׳ החולץ: **ק** חסר 113. רבינו: **ק** מורי רבינו 114. תם: **ק** תם ז״ל 115. ואין הלכה: **ק** חסר 116. בפר״ח: **ק** כפר״ח 117. [ועכשיו... מצוה]: **א ק** חסר 118. אמרו: **ק** היו אומרים 119. הוו: **ק** הוה 120. דרב: **ק** חסר 121. תלא: **ק** תליא 122. [לא]: **א ק** חסר 123. הרי: **א** הכי 124. מילתא: **א** מילתיה 125. וכן: **ה** כך 126. שהוא רוצה: **ט** שרוצה 127. רוצה: **נ** חסר 128. זצ״ל: **ט נ** חסר 129. מצות: **ה ט** חסר 130. ואפי׳ שניהם: **ט** ואע״פ ששניהם 131. והם סתם בני: **ג** והם בני 132. לשם מצוה... לשם מצוה: **ט** חסר 133. לשם מצוה: **נ** חסר 134. תקנת: **ק** תקנות 135. רפ״ק: **א** דפ״ק **ק** דפרק קמא 136. דבעו: **א** דבעי **ק** דבעאי 137. מיכן: **ק** מכאן 138. איני: **א ק** אינו 139. לדוחקה: **א ק** לדוחקו

כב כן בתוס׳ הר״ש משאנץ לכתובות (שם), אבל הסמ״ג (עשין נב), הרא״ש (פ״ד סי׳ יז) והגהות מיימוני (תשו׳ בסוף הל׳ אישות, לב) כתבו בסתמא שלדעת ר״ת כופין לחלוץ (ולכאורה הכוונה לכפיה ממש ולא בדברים). אומנם בסוף התוס׳ (כתובות סד, א ד״ה ודיני) מבואר שבספק אם כוונתו למצווה כופין במילי, אך כשאינו רוצה לא לחלוץ ולא לייבם כופין ממש. ובים של שלמה (יבמות פ״ד, יז) הרחיב ההיתר לכפות בכל מקום שודאי אינו מכוון למצווה, כגון שמודה שכוונתו לנוי או לממון. וכ״פ להלכה גם הב״ח (סי׳ קסה) והב״ש (שם סק״א). דברי רבינו לקמן שכשאין יכול לייבם משום חדר״ג כופין, מסייעים לדבריהם.

כג רבינו (הל׳ גיד הנשה סי׳ תמט) ושאר הראשונים פסקו כלישנא בתרא, שחזרו לומר הלכה כר״מ שצריך לחטט אחר הגיד. כיון שהטבחים זכרו את דעת רבי יהודה שנדחתה שא״צ לחטט, חוששים שלא חטטו ולכן אינם נאמנים. ולפי״ז קצת קשה שהרי מובן שלאחר שנשכחו דברי רבי יהודה אין מקום לפקפק בנאמנות הטבחים, ומה א״כ הראיה משם שאין הלכה כ״חזרו לומר״ (ואדרבא גם שם הלכה כר״מ וכדחזרו לומר).

כד עיין לעיל הע׳ יח.

כה דברי ר״י הלבן הובאו גם לקמן סוף סי׳ תשלט, ועי״ש בהע׳ ד–ה.

כו בגמ׳ לפנינו: הנודרת.

עכ״ל.

ונראה בעיני אני המחבר דכופין אותו בשוטים לחלוץ[כז], וגם כפייה דרש״י היכא שנתנה אמתלא לדבריה כדפרישית לעיל נראה בעיני שכופין אותו בשוטים. דהא כיון שאינו יכול לייבם, שאסור בשתי נשים משום תקנת[140] רבינו גרשון זצ״ל, וגם היכא שנתנה אמתלא לדבריה שאינה יכולה להתייבם לו, ודאי כופין אותו בשוטים ורדינן ליה בשוטים עד שיחלוץ. דאי במילי, ופירש רש״י פרק המדיר (כתובות עז, א ד״ה הא במילי) במילי היינו שמייסרים אותו בדברים, מאי איכפת לן באותה כפייה, כדאמר התם (משלי כט, יט) **בדברים לא יוסר עבד**. אבל כפייה דר״ת דפרישית לעיל במילי, מאי סברא היא. ונראין הדברים דמאחר שהוא אומר שאינו[141] מתכוין לשום נוי ולא לשום[142] אישות ולא לשום ממון, אף על גב דאין אנו מניחין אותו לייבם משום דלא קים לן בגויה ולא בריר לן לשם מה מתכוין, מכל מקום מאיזה טעם נרדהו בשוטים, אלא ודאי כופין אותו במילי שמיסרים אותו בדברים ומבקשין אותו. ואין לומר דכופין[143] במילי היינו שמתא, דשמתא עדיפא משוטים[כח], כדאיתא ריש פרק מקום שנהגו (פסחים נב, א) **דבמערבא מימנו אנגדא דבי רב ולא מימנו אשמתא**, אלא כדפירש רש״י פרק[144] המדיר (כתובות שם) במילי היינו שמייסרים אותו בדברים:

כתב ה״ר[145] יצחק הלבן זצ״ל[146] דבזמן הזה אם היבם נשוי ואינו יכול לייבם מפני תקנת רבינו גרשון[147] זצ״ל[148] ואומר איני רוצה[149] לחלוץ לה[150] עד שתתן לי כך וכך, אין מניחין אותו לדוחקה לשום דבר[151], אלא כופין אותו ויחלוץ לה. משמע מפירוש רש״י דוקא[152] היכא שנתנה אמתלא לדבריה שקלה כתובתה[153], וכן פירש ריב״ן זצ״ל[154].

(תרלט) [א] **היבם שיבם יבמתו וירש נכסי המת, כתובתה על נכסי המת, ויכול היבם למכור בנכסיו בלא רשותה. אבל אם לא היו נכסים למת ולא ירש היבם בנכסי המת, אז כל נכסי היבם משועבדים ליבמתו, ואינו יכול למכור בלא רשותה כשם שאינו יכול [למכור][1] בלא רשות אשתו.** [ב] **והיכא שחלץ[2] לה מחמת שנתנה אמתלא לדבריה, לדברי רש״י שקלה[3] כתובתה. וכל שכן היכא שרוצה להתייבם והוא אינו רוצה ליבמה וחלץ לה, כל שכן[4] דשקלה כתובתה.** [ג] **אבל היכא שלא נתנה אמתלא לדבריה ואינה[5] רוצה להתייבם וחלץ לה, לא שקלה כתובתה.** [ד] **ולדברי[6] ר״ת דפסק דאפילו שניהם רוצים להתייבם חולצין ולא מיבמין[א], יש לה כתובה.**

[א] **תנן** בהחולץ (לח, א) **כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר, ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון. ואמרינן בגמרא** (לט, א) **מאי טעמא, אשה הקנו לו[7] מן השמים.** פירש רש״י (ד״ה מן השמים) **אשה הקנו לו מן השמים** ולא שיעבד נכסיו לכתובתה ויכול למוכרן בכל עת שירצה[ב], **ואי לית לה מראשון תקינו לה משני, מאי טעמא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.** פירוש הא דאמרינן[8] כתובתה על נכסי בעלה הראשון, היינו כגון שירש מנכסי[9] המת, כדתנן בהחולץ (מ, א) **הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו, שאז כתובתה על נכסי בעלה על אותם נכסים שירש את אחיו[10], אבל נכסי עצמו אינם משועבדים לה ויכול למוכרם בלא רשותה. אבל אם לא ירש נכסים מאחיו, הרי היא כאשתו גמורה וכל נכסיו משועבדים לה[11], ואינו יכול למוכרם בלא[12]**

140. תקנת: **ק** תקנו׳ 141. שאינו: **א ק** אינו 142. לשום: **ק** לשם 143. דכופין: **ק** דכופין אותו 144. פ׳: **ק** בפרק 145. כתב ה״ר: **ט** וכת׳ רבי 146. זצ״ל: **נ** חסר 147. רבינו גרשון: **ה** רבי׳ גרשו׳ **ט** רבי גרשם **נ** רבי׳ גרשם 148. זצ״ל: **ט נ** חסר 149. איני רוצה: **ט** אינו רוצ׳ 150. לה: **ה נ** ליך **ט** חסר 151. לשום דבר: **ט** חסר 152. מפירוש רש״י דוקא: **ה** מתוך פרש״י זצ״ל **ט** מפרש״י דדווק **נ** מפירוש רש״י דדווק׳ 153. כתובתה: **ט** חסר 154. זצ״ל: **ט נ** חסר

1. [למכור]: **א ק** חסר 2. שחלץ: **א ק** שחלצה 3. שקלה: **א ק** שקלא 4. לה כל שכן: **ק** וכל שכן 5. ואינה: **ק** ואינו 6. ולדברי: **ד** לדברי 7. לו: **א ק** לה וכן בסמוך 8. דאמרי׳: **א** דא׳ **ק** דאמר 9. מנכסי: **ק** בנכסי 10. אחיו: **א ק** אחיו שאז כתובתה על נכסי בעלה על אותם נכסים שירש את אחיו טעות הדומות 11. לה: **ק** לו 12. בלא: **ק** בלי

כז עיין לעיל הע׳ כב.

כח וכ״כ גם ר״ת עצמו בספר הישר (שו״ת סי׳ כד עמ׳ 42) בנידון אחר.

א שיטתו מובאת לעיל בסימן הקודם.

ב בכתובות (פא, א) ביארו רש״י (ד״ה מגרשה) ותוס׳ (בד״ה הרוצה) שחכמים החמירו בכתובת יבמה שמעכבת מלמכור בנכסי אחיו אפילו קודם שתבוא לידי גביה, וזאת משום שהיבם לא כותב כתובה ולא מתחייב שנכסיו אחראים לכתובתה. לפי״ז יובן מש״כ שבנכסי היבם עצמו אינה מעכבת, ועיין בהערה הבאה.

רשותה[ג] כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

[ב] והיכא שחלץ לה מחמת שנתנה אמתלא לדבריה, פירש רש״י (לט, ב ד״ה אמר) וכן ריב״ן[ד] זצ״ל, דשקלה כתובתה. ולא פירשו אי מנכסי בעלה דווקא, אי[13] מנכסי החולץ[ה] היכא דלית נכסים[14] למת. או שמא החולץ לגמרי פטור מכתובתה, שאין שייך כאן[15] לומר שלא תהא קלה בעיניו[16] להוציאה, וכל חולצת לא שקלה[17] כתובתה אלא דוקא מנכסי בעלה הראשון שמת. ואם כך הוא, היכא שאינה רוצה להתייבם בלא שום אמתלא, מאי טעמא הפסידה כתובתה[ו] מנכסי בעלה הראשון, וכי מפני שאינה חפיצה להתייבם לזה תפסיד כתובתה.

ובספר המקצועות בהלכות יבום וחליצה כתוב[ז]

[ג] וכי[18] אמרה לא ניחא לי ביבם לית לה כתובה, דכי אמרינן אית[19] לה כתובה הני מילי כי נפלה קמי יבם דהוי מוכה שחין דלא חסמינן לה[20], אבל אי[21] לאו מוכה שחין הוא חסמינן לה, ואי לא מייבמה פקעה כתובתה.

[ד] ואית לרבנן דפליגין[ח] [22] ואמרין מכל מקום מבעי ליה למיתב לה[23] כתובתה, בין דנפלה קמי מוכה שחין בין דלא נפלה קמי מוכה שחין. עכ״ל המקצועות[24]:

(תרמ) שאילה[1] זו לפני אדונינו ורבינו נתן בריה דרבינו[2] אדונינו חנניא[3] גאון[א], אדם שנשא אשה והכניסה לו מאה דינרין[4] בנדוניא שלה, אף על פי שאינו שוה מאוד, באין השושבינין ואבי הנערה היבם זוכה בנכסי אחיו המת, וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, ויכול היבם למכור בנכסיו[25] בלא רשותה. לא היו[26] נכסים למת, כל נכסי היבם משועבדים לכתובתה ואינו יכול למכור בלא רשותה. והיכא שחלץ לה מחמת שנתנה אמתלא לדבריה, לפירוש רש״י זצ״ל[27] שקלה[28] [29]כתובה[30], וכל שכן היכא שהיא רוצה להתייבם והוא אינו רוצה ליבמה. אבל היכא שבלא אמתלא אינה[31] רוצה להתייבם וחלץ לה, לא[32] שקלה[33] כתובה[34][29], ולדברי ר״ת זצ״ל[35] יש לה כתובה[ט].

13. אי: **א ק** או 14. דלית נכסים: **ק** דלא נכסי 15. כאן: **א** חסר 16. בעיניו: **ק** בעיני 17. שקלה: **א** שקלא **ק** שוקלת 18. וכי: **ק** ואי 19. אית: **ק** לית 20. לה: **א ק** ליה וכן בסמוך 21. אי: **א** אבל **ק** חסר 22. דפליגין: **ק** דפליגינן 23. לה: **א ק** חסר 24. המקצועות: **ק** ספר המקצוע״ת 25. בנכסיו: **נ** חסר 26. לא היו: **ט** ולא היה לו 27. זצ״ל: **ט נ** חסר 28. שקלה: **ט נ** שקלא 29. כתובה... כתובה: **ט** חסר 30. כתובה: **ה נ** כתובת׳ 31. אינה: **ה** אינ׳ **ט ג** אינו 32. לא: **ה** ולא 33. שקלה: **נ** שקלא 34. כתובה: **ה נ** כתובת׳ 35. זצ״ל: **ט נ** חסר

1. שאילה: **ק** נשאלה שאלה 2. דרבינו: **ק** רבינו 3. חנניא: **א** חנניה 4. דינרין: **א** דינר

ג מלשון רבינו בהסבר דעת רש״י נראה שגם בנשואים רגילים יכולה האשה לעכב את בעלה מלמכור נכסים בשל שעבוד כתובתה, אלא שיש לישב הקושי בדבריו כמבואר בהע׳ הקודמת (שמשמע שזה דין ייחודי ביבמה). ונראה שיסוד הדברים הם דברי רש״י בפסחים (ל, ב ד״ה כולי עלמא) שכל לווה איננו יכול למכור נכסים משועבדים משום שאינם ברשותו. וכבר העיר הר״ש משאנץ (הו״ד בתוס׳ ב״ב נ, א סוד״ה אילימא) שכך משמע (לפחות לגבי כתובה) גם מפשט המשנה בגיטין (נה, ב). ומה שהקשו הרשב״ם בב״ב (מט, ב ד״ה מקחו בטל) והרא״ש ביבמות (פ״ז סי׳ א) שמהגמ׳ בכתובות (פא, ב) מוכח שיכול למכור, יישב הקצה״ח (קיז סק״ב) שאף שכעת השדה אינה ברשותו, אולם כיון שיכול להסיר את השעבוד (כגון לפייס בדמים) אין זה דבר שלא בא לעולם, וכשיוסר השעבוד תחול המכירה למפרע.

ד הו״ד בסימן הקודם.

ה האפשרות שהיבם יהיה חייב בכתובתה לפני שייבם נראית לכאורה תמוהה, דמאי שנא ממזונות שאינו חייב אלא לאחר ג׳ חודשים וכשתבעתו לכנוס, כמבואר בגמ׳ (מא, ב) ולעיל ברבינו (סי׳ תרלו). ומה עוד שרש״י עצמו פירש שם (בד״ה נזונת) שהוא מטעם קנס, ועיין במש״כ בהערה הבאה.

ו רש״י עצמו ביאר ביבמות (לט, ב ד״ה אמר) שכשנותנת אמתלה גובה כתובתה כשמואל בכתובות (סד, א) שאין כותבים אגרת מרד על שומרת יבם, ומשמע שכשלא נותנת אמתלא מפסידה כתובתה מטעם מורדת, ונראה שהמקור לכך דברי שמואל שם ש״תבע הוא נזקקים לו״ (וע״ע בתרוה״ד סי׳ רנ). ונראה לומר שרבינו עצמו סובר שכשכופים את היבם לחלוץ אין לה כתובה, כמבואר בדבריו לקמן בסי׳ תשלח, ור׳ שם בהע׳ ג. לכן הוא מעיר על רש״י, שאם נאמר שלמרות שרצה ליבם והוכרח לחלוץ חייב היבם בכתובתה, מדוע לא ישלם מנכסיו. ומאידך, אם נפרש שהחליצה הפקיעה את הזיקה שבין היבם ליבמתו, והחיוב בכתובה הוא על נכסי הבעל, מדוע שלא תגבה גם כשלא נתנה אמתלא, ומה לי אם מרדה ביבם.

ז הדברים מובאים בבה״ג (תחילת הל׳ יבום וחליצה, עמ׳ שיט בהוצ׳ מכון י-ם).

ח הכוונה למחלוקת הגאונים המובאת ברי״ף כתובות (כז, ב) האם חליצה קודמת ליבום. ולשון העיטור (אות ג, ה, ב): ״ופלוגתא היא דתרתי מתיבתא, בני מנא מחסיא משוו לה כמורדת על בעלה ולא שקלה אלא מה דאתיא מבי נשא, אבל מאי דכתב לה בין תוספת בין מתנה לית לה, ופומבדיתאי מגבו לה מדשמואל דאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם״. וע״ע באוצר הגאונים (עמ׳ 70 ואילך).

ט כמו שנכתב בסוף ההקדמה לסימן, וזה לשיטת ר״ת בסימן הקודם.

א כאמור בסוף הסימן, תשובה זו לקוחה מספר המקצועות המיוחס לרבי׳ חננאל.

ומעלין[5] אותה בשומא יותר ממה ששוה, ועל כל זאת כופלין כתובתה[ב], חוץ מעיקר כתובה (וחשבי דינרי תוספת)[ג] [וחיישינן דצריך תוספת][6]. היכא שמת בעל ולא הניח לא בן ולא בת, ונפלה לפני יבם קטן דבעיא למינטר תליסר שנין, ומזוני לית לה[7] לא מבעל ולא מיבם, מהיכא מיתזנא, אם תאמר ממעשה ידיה לא ספקה, מה תהא עלה[8]. [מי][9] אמרינן כיון דנדוניא בחזקת יבמה[10] קיימא, מפקינן מנכסי בעלה נידוניא שהכניסה לו ומוקמינן לה שליש, ומיתזנא מנידוניא שלה. ואם תימצי לומר מפקינן מנדוניא, דווקא ההיא דעיילא ליה, וכפילה[11] הוי בחזקת יבם עד דחליץ לה או עד דמיבם לה, או דילמא בין קרנא בין כפילא תהוי בחזקת יבמה ומפקינן כוליה ויהבינן ביד שליש. יליף מר לתלמידו.

כך ראינו פרק[12] החולץ (מא, ב) **ת״ר יבמה שלשה חדשים הראשונים ניזונית משל בעלה כו׳ עד משמיא הוא דקנסוה. ועוד אמרו חכמים אפילו פירות אין לה, דתנן פרק[13] האשה שנפלו** (כתובות פ, ב) **הניח אחיו מעות ילקח בהן[14] קרקע והוא אוכל פירות. ולא מצינו מזונות לאשה יבמה מכל מקום, אבל מצינו שאם מתה שהנכסים הנכנסים[15] והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב. דתנן פרק החולץ** (לח, א) **ופרק האשה שנפלו[16]** (כתובות פ, ב) **מתה מה יעשו[17] בכתובתה ובנכסים הנכנסים[18] והיוצאים עמה, בית הלל אומרים[19] נכסים בחזקתן, הכתובה בחזקת יורשי הבעל, נכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב.** וכל שכן שאם היתה יבמה בחיים שיהו בחזקתה, אפילו נכסי בעלה הרי הן בחזקתה, ואם מכר היבם או יורשין מנכסי אחיהם אין מכירתן מכירה, (שם פא, ב) **דאמר רב יוסף אף על גב דזבין לא הוי זביניה זביני, ותניא[7] מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה, אף על פי שכתובתה אינה אלא מנה לא ימכור, שכל נכסיו אחראין לכתובתה.** (שם פ, ב) **וחכמים אומרים פירות המחוברים לקרקע שלו.** (שם פב, א) **ור׳ שמעון בן לקיש תני שלה.**

בספר המקצועות משם[20] רבינו נתן בן רבינו חנניה גאון זצ״ל[21], דיבמה שנפלה לפני יבם קטן שניזונית שלשה חדשים הראשונים משל בעלה[22]. מכאן[23] ואילך אם בקשה מקצת ממון[24] מנדוניא שלה ונתנה עליהן[25] ערב, נותנים לה על ידי ערב, או לתגרין שיהו[26] נושאין[27] ונותנין[28] בהם בשביל מזונותיה עד שיגדל הנער. אם הוא[29] מייבם אותה יחזור[30] הממון[31] למקומו, ואם יחלוץ אותה[32] תגבה[33] ממנו כל מה שכתב לה[33] בין[34] מעט בין הרבה[34] עד גמירא[35]. וצריכה

וכיון שהוחזק בידינו שהנכסים בחזקת יבמה הן עומדין[ה], הלכך אם

5. ומעלין: **ק** ומעלה 6. (וחשבי דינרי תוספת) [וחיישינן דצריך תוספת]: **ד** וחשבי דינרי תוספת **א** וחיישי דצרי תוספת׳ **ק** וחיישינן דצריך תוספת׳ ר׳ ביאורים 7. לה: **א ק** ליה 8. עלה: **ק** עליה 9. [מי]: **א ק** חסר 10. יבמה: **א ק** יבם 11. וכפילה: **א ק** ונפילה 12. פ׳: **א ק** בפרק 13. דתנן פ׳: **א** דתנן בכתוב פ׳ **ק** דתנן בכתובו׳ פרק 14. בהן: **א ק** הבהן 15. הנכנסים: **א ק** הנכסים וכן בסמוך 16. שנפלו: **ק** שנפלה 17. יעשו: **א ק** יעשה 18. הנכנסים: **א** הנכסי׳ **ק** חסר 19. בה״א: **א** ב״ה אומ׳ **ק** בית הלל אומר 20. משם: **ה** משו׳ 21. זצ״ל: **ט נ** חסר 22. משל בעלה: **נ** משל 23. מכאן: **ה נ** מיכן 24. ממון: **ט** מזונות 25. עליהן: **ה ט** עליה 26. שיהו: **ה נ** שיהיו **ט** שישאו 27. נושאין: **ט** חסר 28. נושאין ונותנין: **נ** נותנין ונושאין 29. אם הוא: **ט** ואם 30. יחזור: **ג** יחזיר 31. הממון: **ט** אותו 32. אותה: **ט** חסר 33. ממנו כל מה... לה: **ט** כל מה... לה ממנו 34. מעט... הרבה: **ט** רב... מעט 35. גמירא: **ט** דגמירא

ב המנהג לכפול את הכתובה מקורו בגמ׳ (ב״מ קד, ב) ובתוספתא (כתובות פ״ד, יג) והובא גם בספר השטרות לרס״ג (עמ׳ 87), ועיין בהערה הבאה.

ג ר׳ שנו״ס. בנדפס הגי׳: **וחשבי דינרי תוספת**, ואם נקבל גירסא זו ניתן לומר שבזה הסביר מדוע הכפלת סכום הכתובה אינה גזל (כמשה״ק הגאון בתשובות הגאונים מהגניזה, גינצבורג, עמ׳ 78) או רבית (כמשה״ק בשלטי הגיבורים כט, א ברי״ף כתובות, ג). נראה שהמביא לדפוס הבין שבכ״י א (ממנו העתיק) כתוב: ״וחיישי דינרי תוספת״ ותיקן זאת ל: **וחשבי דינרי תוספת**. אולם לפי קריאה זו המשמעות קשה. ואפשר שהכוונה לשע״ה הדינרים שנהגו לכתוב בצפון אפריקה (מקומו של רבינו נתן בן חנניה) בתוספת כתובה כמובא באוצה״ג כתובות (עמ׳ 51). ואולי כתובה כאן גימטריה כלשהי של הסך הנ״ל כגון השיי״ן וכיוצ״ב. אומנם סביר יותר לקבל את גי׳ כ״י ק שהיא כנראה גם גי׳ כ״י א ושם הגי׳ ברורה: **וחיישינן דצריך תוספת** (המילה ״דצרי״ באותיות מרובעות ניתנת לקריאה ״דינרי״). לפי גי׳ זו השאלה כאן האם צריכה לקבל תוספת כתובה, ובזה דן רבינו בסי׳ תרנג.

ד בגמ׳ לפנינו: **דתניא**.

ה גם רב נטרונאי גאון (בתשובתו המובאת בחמדה גנוזה סי׳ פה, שכג הוצ׳ אופק) כתב שהנדוניה של האשה, ויכולה להשתמש בה. אלא שהדברים תמוהים ונראים כסותרים את הסכמת הראשונים והאחרונים שנכסי צאן ברזל שייכים לבעל וכמ״ש הרשב״א (שו״ת ח״ד ספ״ה): ״שכל שהאשה מכנסת לבעל נכסי צאן ברזל של בעל הוא... ושעבוד הוא שיש לה עליהם וצריכה גובייא״, וכן דייקו ממסקנת הגמ׳ ביבמות (סו, ב) רש״י (שם בד״ה מי לא, וראה עוד ברש״י כתובות פו, א ד״ה האי), הריטב״א (ביבמות שם ד״ה רבא לטעמיה), הרא״ש (שו״ת כלל פד תחילת סי׳ ג) (ומש״כ הרא״ש בכתובות (פ״ה סי׳ לד), שמורדת מוחזקת בקרקעות של נכסי צאן ברזל כבר ביאר האבנ״מ (ע״ז, סקי״ד) שזה דווקא במורדת שנכסיה אינם באחריות הבעל), התוס׳ ישנים (ביבמות שם ד״ה

[תרצה][43] מקצת ממון מנדוניא שלה ונתנה עליהם ערב, נותנין לה על ידי ערב, או לתגרין שיהו נושאין ונותנין בהם בשביל מזונותיה עד שלא יגדל הנער, אם הוא מייבם אותה יחזיר[ו] הממון למקומו, ואם יחלוץ אותה תגבה ממנו כל מה שכתב לה בין מעט בין הרבה עד גמירא.

שבועה, שאין יבמה[36] גובה כתובתה אלא בשבועה.[37] ועושין לה תקנה כאשר עושין[38] לנכסי שבוי ולנכסי יתומין, דאמר רב אשי[39] (מפקינן) [בדקינן][40] אינש[41] דשפי נכסי[42] ומעלי ושמע דינא דאורייתא ולא מקבל שמתא דרבנן ויהבינן ליה[37].

מראש ישיבה שיבמה אינה גובה כתובתה מן היתומים אלא בשבועה[ט] כשאר כל הנשים.

וצריכה יבמה שבועה, אמרו חכמים פרק השולח (גיטין לה, א) **איך פלניתא בת פלניתא קבילת גיטא מידי (דאבא) [דאחא][44] בר הדיא דמתקרי איה מרי[45], ואסרת עלה כל הפירות שבעולם[ז] כו׳[46], ואמר רב אשי ההוא גט יבמין הוה[ח]. ועוד כך באה אלינו שאילה**

ועושין לה תקנה כשם שעושין לנכסי שבוי ולנכסי יתומין, (ב״מ ע, א) **דאמר רב אשי מפקינן אינש[ז] [47] דשפי נכסי ומעלי[א] ושמע דינא דאורייתא ולא מקבל שמתא דרבנן ויהבינן ליה[ב]**. תשובה זו[48] העתקתי מספר המקצועות:

(תרמא) והיכא שהיבם מיבם יבמתו, חייב לכתוב לה כתובה[א]. וזה נוסח הכתובה כתיקון רבותינו הגאונים[ב] עליהם השלום[1].

ביום פלוני זמן כו׳, איך פלוני בר פלוני דמן מתא[2] פלוני, צבי ברעות נפשיה ואמר קדמנא דפלוני בר פלוני אחי דמן אבי שכיב, וחיי[3] לרבנא[4] ולכל ישראל שביק[5], ברא וברתא וירית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק, ושבק איתתא חדא דשמה[6] פלונית

36. יבמה: **ט** חסר 37. ועושין לה... ויהבינן ליה: **ט** חסר 38. כאשר עושין: **ה** כשם שנותני׳ **נ** כשם שעושין 39. רב אשי: **ג ט** רב אשי [ב״מ ע׳ א׳] 40. (מפקינן) [בדקינן]: **ה נ** מפקינן 41. אינש: **ה** אניש **נ** איניש 42. נכסי: **ה** ניכסיה 43. [תרצה]: **א** תיקשה **ק** תיקשי 44. (דאבא) [דאחא]: **א ק** דאבא 45. דמתקרי איה מרי: **ק** דמתקריא

46. כו׳: **ק** חסר 47. אינש: **א ק** איניש 48. תשוב׳ זו: **א** זו תשובה **ק** ז״ו התשוב״ה

1. עליהם השלום: **א ק** השלום עליהם 2. דמן מתא: **ק** דמתא 3. וחיי: **א ק** לחיי 4. לרבנא: **ק** לרבנא 5. שביק: **א** שבין 6. דשמה: **א ק** דשמא

ורבא) ועוד ראשונים. וכ״פ להלכה הש״ך (חו״מ קכב ס״ק לב) והב״ש (אה״ע פה סק״ח). אומנם נראה שניתן לבאר את דברי הגאונים ע״פ מש״כ בביאור הגר״א (או״ח רמו סק״ד) שביאר שאת הברייתא (ביבמות שם) שאין הבעל יכול למכור אפי׳ צאן ברזל, שהוכיחה ממנה הגמ׳ שהנכסים שייכים לאשה ניתן לדחות ולומר שאף שלא יכול למכור הנכסים שלו, אבל ניתן לומר שהברייתא סוברת כרשב״ג אבל לרבנן יכול למכור (ולקמן בסימן תרנד הע׳ ד הבאנו את דעות הראשונים הסוברים שהמכירה מועילה בדיעבד או בקרקעות, עי״ש), ומתוך כך הסיק הגר״א שבמקום שבו המחזיק בנכסי צ״ב אינו יכול למוכרם, באמת אינם שלו (ועי״ש שכתב שנפק״מ לגוי שקבל בהמת ישראל כצאן ברזל), ועפי״ז יובן מה שהאריך כאן הגאון והוכיח שביבמה גם בדיעבד לא יכול היבם למכור בנכסים.

ו יחזיר - ברוב כה״י במהר״ח או״ז: ׳יחזור׳, וכן מסתבר יותר.

ז לכאורה זו ראיה לסתור, שהרי מפורש כאן שהדירו אותה כשאר אלמנה. אומנם נראה שהדברים מבוססים על שיטת הגאונים (המובאת באוצר הגאונים לגיטין עמ׳ 64, קסב-קסג) שבזה״ז שמזלזלים בנדרים בטלה תקנת רשב״ג (גיטין לד, ב), וגם אלמנה צריכה שבועה בבית דין.

ח הדברים מבוססים על שיטת רש״י (גיטין לה, ב ד״ה גט יבמין) שהגמ׳ דברה על שומרת יבם שנפסלה על האחים בגט, אבל תוס׳ (שם ד״ה גט) ביארו שהנודרת הייתה יבמה שגורשה לאחר היבום. והוסיפו שם שדווקא בכה״ג היה צריך להשביע כיון שמוריא היתרא משום דקא טרחה קמי אחיו, ומשמע שיבמה אחרת (שאין לה בנים וגם לא טורחת קמי אחיו) אינה צריכה שבועה.

ט בהערותיו לספר המקצועות כתב הרב אסף שהכוונה לתשובת רב שר שלום גאון (חמדה גנוזה סי׳ עב; בהוצ׳ מוהר״ק סי׳ קכו).

י בגמ׳ לפנינו: **חזינן גברא.**

יא בגמ׳ לפנינו: **ומהימן.**

יב הכוונה היא למינוי השליש שהוזכר בשאלה. וכוונת הדברים היא לחלק בין שליש רגיל (שממנה הבעל כשאינו אוכל עם אשתו כמבואר במשנה בכתובות סד, ב) לשליש כאן שממנים בי״ד כיון שהיבם קטן. אומנם בתשובת רב נטרונאי גאון (הובאה לעיל בתחילת הע׳ ה) כתב שאין צורך בשליש, כיון שניזונת מנכסיה שלה.

א החיוב לכתוב כתובה ליבמה מופיע כבר בגמ׳ (נב, א), אלא ששם מפורש שחייב לציין בכתובה רק מזון ופרנסה, ואילו בשאר מרכיבי הכתובה חייב רק כשאין נכסים לאח המת. אבל מדברי רבינו שכתב שחייב לכתוב, והזכיר לקמן גם עיקר כתובה תוספת ונדוניה, משמע שבכל גווני חייב לכתוב זאת, וכן ניתן לדייק גם מדברי הרי״ף (לה, ב) והרמב״ם (יבו״ח פ״ד, לא-לב). ובמאירי (סוף לח, א) כתב במפורש שאף כשיש נכסים ליבם נהגו לקרוע את הכתובה הקודמת ולכתוב חדשה.

ב נוסחאות כתובת היבמין של רס״ג (ס׳ שטרות עמ׳ 97) ורה״ג (ס׳ שטרות עמ׳ 41) שונים בלשון ובנוסח מהכתובה שמביא כאן רבינו, שנראה שמקורה הוא בספר השטרות לרבי יהודה אלברצלוני (שטר 35 עמ׳ 54). וכ״ה הנוסח ברי״ף (לה, ב), ברמב״ם (יבו״ח פ״ד, לב-לג), במחזור ויטרי (סי׳ תקנה), בראבי״ה (סי׳ תתצד עמ׳ כב), בספר הישר (חי׳ סי׳ תשסד) ובשאר הראשונים.

בת פלוני. ואנא[7] פלוני בר פלוני חזינא ליבומי ולמיזן יתה ולפרנס יתה ולמיעל עלה, כמה דכתיב בספר אורייתא דמשה (דברים כה, ה) **יבמה יבוא**[8] **עליה ולקחה לו לאשה ויבמה.** וצביאת פלונית דא ואתייבמת לפלוני בר פלוני אחי בעלה כמה דיבעי יתה, בדיל לאוקומי לאחוהי[9] מיתנא שמא בישראל, כמה דכתיב (שם שם, ו) **והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת, ולא ימחה שמו מישראל.** וצביתי אנא פלוני בר פלוני וכתבית לה לפלונית בת[10] פלוני דא יבמתי בכתובה מאתים זוז מוהרה דחזו לה מדאורייתא דהוו[11] כתיב בכתובתה דכתב לה פלוני אחי בעלה קדמאה. ודין נדוניא דהנעלת ליה כך וכך, וצביתי והוספתי לה מדילי[12] כך וכך, ואנא אפלח ואוקיר ואפרנס יתה[13] כהלכות גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין[14] לנשיהון בקושטא. וקבלתי עלי אנא פלוני אחריות כתובתה דא[3] כחומר כל שטרי כתובות דנהוגין[15] בבנתא דישראל, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא[16]. וקנינא מן פלוני דנן לפלונית דא אינתתיה ככל מה דכתיב[17] ומפורש לעיל במנא דכשר למיקניא ביה.

ואם מת בעלה הראשון כשהיא[18] ארוסה[ד] קודם שיכתוב לה כתובה, כתב הכין, וכתבית[19] לה לפלונית בת פלוני דא יבמתו בכתובתה מאתים זוז מוהרה דחזי לה מן אורייתא, דהוי חזי אחי ארוס דילה למיכתב לה בכתובתה, וצביתי והוספתי לה כך וכך:

והיכא שהיבם מייבם, חייב לכתוב לה כתובה, ולשון הכתובה כתוב בפנים.

(תרמב) [א] **החולץ ליבמתו הרי זה לא הפסיד חלקו בנכסי אחיו שמת, וחולק בשוה עם שאר אחיו. ואם אביהם של מת ושל יבם חי הנכסים של אב, כדתנן ביש נוחלין** (ב״ב קטו, א) **האב קודם לכל יוצאי יריכו.** [ב] **הכונס את יבמתו זכה בכל נכסי אחיו המת, אף על פי שאביהם של מת ושל היבם קיים, ואפילו גרשה לאחר מיכן.** [ג] **והיכא שכנס את אשת אחיו הבכור, כתב מורי ה״ר שמחה בר שמואל זצ״ל**[1] **שנוטל פי שנים בנכסי אביו שמת לאחר היבום, אבל בהלכות גדולות כתב דהוי ראוי, וכן משמע בפר״ח כדברי הלכות גדולות.**

[א] **תנן** בהחולץ (מ, א) **החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד מן האחין בנחלה, ואם**[2] **יש שם אב נכסים של אב.** ומפרש בגמרא דאיצטריך לאשמועינן דסלקא דעתך אמינא דהואיל שהחולץ אפסדינהו לאחיו מן היבום שנפסלה בחליצה זו על האחין נקנסיה, קא משמע לן. **אם יש שם**[3] **אב הנכסים של אב, דאמר מר האב קודם לכל יוצאי**[4] **יריכו.**

[ב] **הכונס** (שם) **את יבמתו זכה בנכסי אחיו.** פירש רש״י (ד״ה זכה בנכסי) ולפיכך גילקה למחל. ומפרש בגמרא **מאי טעמא, יקום על שם אחיו אמר רחמנא, והרי קם. ר׳ יהודה אומר בין כך ובין כך אם יש שם אב הנכסים של אב.** ואיפלגו בגמרא, איכא למאן דאמר הלכה כר׳ יהודה, ואיכא למאן דאמר [אין הלכה כר׳ יהודה][5]. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (יג, א) וקיימא לן כרבנן וליתא לדר׳ יהודה, וכן פסק בספר המקצועות[8] דאב במקום יבם לא ירית היכא שיבם היבם. וכן כתב בפר״ח זצ״ל הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו, ואמרינן מאי טעמא [יקום][6] על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם, וכן הלכה. ואף על גב שיש שם אב, המיבם יורש אחיו המת, דיבם בנכסי [המת כבן המת בנכסי][7]

7. ואנא: **א ק** דמן מתא פלוני ואנא 8. יבוא: **א ק** יבא
9. לאוקומי לאחוהי: **ק** לאוקומיה ליה לאוחוהי 10. בת: **ק** בר 11. דהוו: **א ק** דהוה 12. מדילי: **א ק** מן דילי
13. יתה: **ק** יתיה 14. ומפרנסין: **ק** ומתפרנסין
15. דנהוגין: **א** דנהיגין 16. דשטרא: **א ק** דשטרי
17. דכתיב: **ק** דכתב 18. כשהיא: **ק** כשהוא 19. הכין
וכתבית: **ק** הכא וכתבתי
1. זצ״ל: **ק** ז״ל 2. ואם: **א ק** אם 3. שם: **ק** חסר
4. יוצאי: **ק** יוצא 5. כר״י ואיכא למ״ד [אין הלכה כר״י]: **א ק** כר׳... דאמר 6. ואמרי׳ מ״ט [יקום]: **א** וא׳ מאי טעמ׳ **ק** ואמר מאי טעמא 7. [המת כבן המת בנכסי]: **א ק** חסר

ג מנוסח הכתובה המובא בראשונים משמע שיש לה מאתיים מהיבם ובאחריות נכסיו, וכן עולה מדברי המהר״א ששון המובאים בכנה״ג (קסו, ט), אומנם נוסח הרס״ג (ס׳ השטרות עמ׳ 99) הוא שיש לה י״ב וחצי זקוקים, דהיינו מנה (ועיין מש״כ הפרישה קסו, ד ואכ״מ) כאלמנה, וכן כתבו העיטור (כתובת יבמין עמ׳ 74) והמאירי (סוף לח, א), וכ״פ להלכה הב״ח (סי׳ קסו) (אלא שהוסיף שיש לה גם כתובת מאתיים מהמת). אומנם הטור, השו״ע והב״ש (קסו, ד) פסקו שעיקר הכתובה מוטל רק על נכסי המת בדאית ליה.

ד בספר כנה״ג (קסו, ח) הביא שכשהיבמה היא ארוסה כותבים לה כתובה רגילה, ומדברי רבינו כאן מוכח דלא כדבריו.

א לעיל בסי׳ תרט״ו הובא בשם הראבי״ה שמחבר ס׳ המקצועות הוא רבינו חננאל (ר׳ שם הע׳ כא), אולם בסי׳ תקצה ייחס רבינו האו״ז את ס׳ המקצועות לרב שרירא גאון (ר׳ שם הע׳ כ). לשיטת רבינו ברור שהביא כאן את פר״ח בנפרד מדעת ס׳ המקצועות.

המת הוא לכל מילי. ואף על פי שאמר עולא ור׳ יצחק נפחא הלכתא כר׳ יהודה דאמר בין כונס בין חולץ הנכסים של האב[8], נדחו דבריהם, ואין הלכה כר׳ יהודה אלא כחכמים דאמרי **הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו**, וכן הלכה, עכ״ל.

ויש ללמוד מלשונו ממה שכתב דיבם בנכסי המת כבן המת בנכסי המת הוא לכל מילי, אם כן היכא שמת אביהם לאחר היבום הוה ליה ראוי, וכן כתב בה״ג (סי׳ מח עמ׳ תקל הוצ׳ מכון י-ם) דהוי[9] ראוי, ואין היבם יורש חלק בכורתו של המת.

[ג] וכבר היה מעשה, וכתב מורי הרב רבינו [שמחה בר] שמואל[ב] [10] זצ״ל על היבם שיבם אשת אחיו הבכור[ג] שמת בחיי אביהם, ולאחר[11] זמן מת אביהם ובאו האחים לחלוק[12], ותבע היבם חלק אחיו המת שיבם את אשתו, והאחין טענו ראוי היה לכן נחלוק בשוה.

לפי שיטת יש בכור לנחלה[ד] (בכורות נב, א) משמע דהוי מוחזק בנכסי האב, והוי כאילו בא בהרשאה מכח אחיו המת ועומד[13] במקומו. ורק מה שחשוב ראוי[14] לגבי אחיו המת חשוב נמי אצלו ראוי, כגון נכסי דאבא דאבא כדאמר התם (שם, ב). אבל נכסי אבי המת ואבי היבם הוי מוחזק[ה], ולא חשבינן ליבם כאילו הוא בן המת דליהוי לגביה[15] נכסי[16] אבא דאבא. דאמר אביי התם (שם, א) **לא שנו אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום, אבל דבין יבום לחלוקה שקיל.** וההיא מיירי בנכסי האב שיש לאחיו בהם חלוקה, ומדמפליג[17] אביי בשבח, שמע מיניה דבגוף השדה שקיל פי[18] שנים בנכסי האב. ודוחק הוא[19] לדחות דההיא מיירי כשמת האב בחיי הבן שמת, וזכה הבן שמת מחיים[20] בגוף הקרקע, דאם כן בשבח נמי ליזכי, דקרקע[21] דידיה אשבח[22], מאי שנא משאר נכסי המת שהשביחו לאחר מיתה דשקיל ליה יבם[ו], וקרקע זו אצל האח שמת כמו בין יבום לחלוקה דשקיל פי שנים.

והא דאמר בפרק[23] האשה שנפלו (כתובות פא, א) לימא **אח אני יורש ואשתו אין אני קובר**, לא דק בלישניה דאינו (בא) [בנו][24] ליורשו, אלא כלומר בירושה של[25] אחי אני זוכה, וכל נכסי המת קרוי ירושה. ובפרק יש בכור (בכורות שם, ב) נמי לענין חזרת יובל קרי[26] ליה נמי ירושה, מיהו לא מכח אחיו המת קרייה רחמנא ירושה.

והא דאמר[27] פרק החולץ (מ, א) **מאי טעמא דר׳ יהודה דאמר בין כך ובין כך הנכסים של אב, אמר קרא[ז] והיה הבכור, [כבכור][28], מה בכור אין לו בחיי האב, אף יבם נמי. אי[29] מה בכור לאחר מיתה שקיל פי שנים, אף יבם נמי.** ומשמע דלא שקיל פי שנים בנכסי האב[ח]. [יש לומר דלא][30] שקיל וטרי כלל אנכסי[31] האב, אלא אנכסי האח שהיה היבם ראוי לירש[32] וקדם האב[33]

8. האב: ק אב 9. דהוי: א ק דהוה 10. [שמחה בר] שמואל: א ק שמואל 11. ולאחר: א ק לאחר 12. האחים לחלוק: א ק לחלוק האחים 13. ועומד: א ק ועוד 14. ראוי: א ק וראוי 15. לגביה: א ק לגבי 16. נכסי: ק נכסא 17. ומדמפליג: ק ומדפליג 18. פי: א חיוב היא ק האב פי 19. הוא: א היא 20. שמת מחיים: א ק שמת וזכה הבן מחיים 21. דקרקע: ק הקרקע 22. אשבח: ק אשכח 23. דאמר בפ׳: א דא׳ פ׳ ק דאמרינן פרק 24. (בא) [בנו]: א ק בא 25. של: א ק שאני 26. קרי: א ק קרו 27. דאמר: א דא׳ ק דאמרינן 28. [כבכור]: א ק חסר 29. אי: ק או 30. [יש לומר דלא]: א ק לא 31. אנכסי: א אנכסיה 32. לירש: ק ליורשו 33. וקדם האב: א וקדם היה האב ק וקדם האבא

ב גם מהר״ח או״ז בפסקיו (כאן) ובתשובותיו (סי׳ צב) מביא את הדברים בשם ר׳ שמחה משפייר״א, אבל במרדכי (ב״ב סי׳ תקעו) מביא ההלכה בשם הראבי״ה, ועיין לקמן בהע׳ כ.

ג מדברי הראבי״ה שמביא רבינו בסוף הסימן עולה שיתכן שדווקא כשהאח המת היה בכור ירש היבם את חלקו אף כשמת האב אחרי האח.

ד נראה שהכוונה לפירוש רבינו גרשום (בכורות נב, א ד״ה והרי קם) שכתב: ״מאחר שקם דייבם נסתלק ממנו דין בכור וקאי במקום אחיו שמת״.

ה כדעה זו, שירושת האב אף כשמת לאחר האח אינה מוגדרת כראוי, סובר גם רבינו גרשום בבבא בתרא (יב, ב ד״ה יבם), וכן דייקו הרמב״ן והרשב״א (יבמות כד, ב) מדברי רש״י (שם בד״ה בכור).

ו לקמן כתב רבינו שכיון שלא חלקו ולא נתברר חלקו בחייו נחשב השבח כראוי, אבל בשו״ת מהר״ם מרוטנבורג (לבוב סי׳ שפד, הובא בקיצור גם בתש׳ מיימוני בסוף משפטים, נא) האריך לבאר שהדיוק שהזכיר כאן רבינו מבוסס על דברי רש״י (בכורות נב, א ד״ה יקום) שפירש שאביי דיבר על השבח שבין מיתת האב ליבום, אבל החולקים על רש״י הסוברים שכשמת האב לאחר האח נחשבים נכסיו לראוי, יפרשו שכוונת אביי הייתה לשבח שבין מיתת האח ליבום, ואיירי כשמת האב בחיי האח.

ז בגמ׳ דידן מופיע בלשון שונה: **דכתיב** וכו׳.

ח הריטב״א (יבמות סוף כד, א) והאגודה (יבמות מ, א) תרצו שדברי הגמ׳ נאמרו רק אליבא דרבי יהודה, אבל לרבנן מקבל היבם את חלק אחיו גם כשמת האב לאחר האח. ונראה שלדעתם לרבי יהודה נחשב היבם כיורש את אחיו (ולכן קודם האב בירושה) ולא כבא מכחו.

וירש כבן[34]. משום דבכור קרייה רחמנא ואין לבכור בחיי האב, כך לא יזכה היבם בנכסי אחיו המת בחיי אביו. וקדייק ויזכה בהם בנכסי אחיו אם הם בעין לאחר מיתת האב[35], כמו[36] והיה הבכור שזוכה לאחר מיתת האב בחלק הבכורה, כך יחזרו נכסי האח ליבם לאחר מיתת האב, ולא יהיה לאחיו חלק בהם כאילו לא זכה בהם האב מעולם, ומכל מקום[37] בנכסי האב עצמו שלא ירש מבנו יטול פי שנים[38] שהרי במקומו עומד. ומשני **מידי יקום על שם אביו כתיב[39], על שם אחיו כתיב**, וכיון[40] שאביו ירש לאו נכסי המת הם. הלכך אחיו זוכין עמו כמו בשאר[41] נכסי[42] האב שהיבם נוטל פי שנים והשאר נוטלין האחין.

וזה לשון הירושלמי (פ״ד ה״ז כו, א) **מאי טעמא דר׳ יהודה, והיה הבכור מקישו לבכור, מה בכור אינו יורש בחיי אביו[43] אף זה אינו יורש בחיי אביו. אי[44] מה בכור יורש לאחר מיתת אביו אף זה יורש לאחר מיתת אביו. אמר ר׳ זעירא[ט] ומינה, מה בכור לא ירש בשעה שהוא ראוי לירש שוב אינו יורש, [אף זה כיון שלא ירש בשעה שראוי לירש שוב אינו יורש]**[45]. פירוש מה בכור אם מת אביו ונטלה אמו הנכסים בכתובתה ומתה אמו שוב לא תחזור לו חלק בכורה[ז], אף יבם הואיל ולא באו לו חלק הנכסים אחר מיתת אביו אלא מירושת אביו אינו נוטל כולן, אלא אחיו זוכין עמו כמו בשאר נכסי האב.

לפי סברתינו היה לנו כך ליישב השמועות, אבל מאחר שהלכות גדולות פירשו דנכסי האב הוי ראוי ליבם ועשו אותו כאילו הוא בנו של אחיו המת[א], לפי דבריהם מה שאומר פרק יש בכור (בכורות שם) **לאיתויי נכסי אבא[46] דאבא[47]**, משום בכור נקט ליה, דלגבי[48] דיבם הוי נכסי האב כמו [נכסי אבא][49] דאבא, דחשיב כאילו הוא בן אחיו המת. וההיא[50] דאמר אביי (שם, א) **לא שנו אלא בשבח כו׳**, צריך לומר כיון שלא נתברר חלקו בחייו ולא השביח בחייו הוי אצל [היבם][51] כמו ראוי ואינו נוטל[יב]. וההיא גמרא ירושלמי (ב״ב פ״ח ה״ג) דאייתי רבינו שמואל זצ״ל (רשב״ם ב״ב קטז, ב ד״ה ושהיה) גבי בנות צלפחד[יג], יש לומר דר׳ שמעון בן לקיש לא פליג[52] אלא בא לפרש[יד], שהרי ברייתא היא בתוספתא דבבא בתרא (פ״ז, ב) ובתוספתא

החולץ ליבמתו הרי זה לא הפסיד[53] חלקו בנכסי אחיו שמת, וחולק בשוה[54] עם שאר אחיו. ואם אביהם של מת ושל יבם[55] חי, הנכסים של אב[56]. הכונס את יבמתו זכה בכל נכסי אחיו[57] המת אפילו[58] אם האב קיים[59], ואפילו גירשה[60] לאחר[61] מיכן. והיכא שיבם את אשת אחיו הבכור, כתב רבינו שמחה ז״ל[62] שנוטל פי שנים בנכסי אביהם שמת אחר היבום, אבל בה״ג כתב דהוי ראוי, וכן משמע בפר״ח[63] ז״ל[64] כדברי ה״ג.

34. כבן: **א ק** בכן 35. האב: **ק** אביו 36. כמו: **א** כמ׳ **ק** כמה 37. ומ״מ: **א ק** מכל מקום 38. שנים: **א** חסר **ד** [שנים] 39. כתיב: **א** כת׳ **ק** כתיב שיטול 40. וכיון: **ק** וכאן 41. בשאר: **ק** שאר כשאר 42. נכסי: **א ק** נכסיה 43. אביו: **א** האבא **ק** האביו 44. אי: **א** או 45. [אף זה... אינו יורש]: **א ק** חסר 46. אבא: **א ק** דאבא 47. דאבא: **ק** חסר 48. דלגבי: **א ק** ולגבי 49. [נכסי אבא]: **א ק** נכסי 50. וההיא: **א** וההוא 51. [היבם]: **א ק** התם 52. לא פליג: **ק** לא בא לחלוק 53. הפסיד: **ה** יפסיד 54. בשוה: **ג** שוה בנכסים **ט** חסר 55. ושל יבם: **ט** ויבם 56. אב: **ה ט** האב 57. אחיו: **ט** אחיו של 58. אפי׳: **ט** ואפי׳ 59. אם האב קיים: **ט** האב חי **נ** אם אביו קיים 60. ואפי׳ גירשה: **ט** ואפילו גירש **ה נ** ואפי׳ אם גירשה 61. לאחר: **ט** אחר 62. ז״ל: **ה** זצ״ל **ט נ** חסר 63. בפר״ח: **ט** כפר״ח 64. ז״ל: **ה** זצ״ל **ט נ** חסר

ט בירושלמי לפנינו: זעורה.

י פירושו של רבינו מחודש. אומנם הפנ״מ והקורבן העדה פירשו שיבם אינו יורש בראוי.

יא כדעת הבה״ג (הל׳ נחלות, עמ׳ תקל הוצ׳ מכון י-ם), שגם ירושת האב יכולה להיות ראוי, כתבו גם הרס״ג בספר הירושות (עמ׳ 32) והר״ח (הובא ברשב״ם כד, ב, והוזכר בהלכות ר״ח או״ז כאן).

יב ע׳ מש״כ לעיל בהערה ו.

יג כוונת הדברים לדיוק בתוס׳ (ב״ב קטז, ב ד״ה ושהיה), שלדעת הרשב״ם (שם) בכור בן בכור נוטל פי שניים בירושת הסב אף כשהיא מוגדרת ראוי (היינו כשמת הסב לאחר האב). ובעצם זו דעת בה״ג (הל׳ נחלות, עמ׳ תקל הוצ׳ מכון י-ם, ועמ׳ 434 הוצ׳ הילדסהיימר) אך ישנם דפוסים שבהם דעת בה״ג זו הושמטה, וע׳ באוצה״ג (יבמות כד, א). ובשו״ת הרדב״ז (ח״ו ב אלפים סב) רצה לחדש שזו גם דעת הרמב״ם (נחלות פ״ב, סוף ה״ז), ועיין בהערה הבאה.

יד הקושי היה לדעה (שהובאה בהערה הקודמת) שבכור בן בכור נוטל פי שניים בנכסי הסב שלא נוכל לפרש את דברי הגמ׳ בבכורות (נב, ב): ״לאיתויי נכסי דאבי אבא״ כמוסבים על בכור, וכמש״כ רבינו לעיל, וע״ז הביא את הירושלמי (ב״ב פ״ח ה״ג כג, א): ״ואם היה אביו בכור כשם שנטל מנכסי אביו כך נוטל בנכסי אבי אביו. ר״ל בשם אבא בר דלייה נאמר משפט לעניין כפילה ונאמר משפט לעניין פשוטה״ וכו׳, משם משמע כדעה הנ״ל, אינם חולקים על התוספתא שמשמע ממנה שבנכסי אבי אביו חולק בשווה עם אחיו.

דביכורים[טו], ולאו כל כמיניה למיפלג אברייתא[65]. ובשלהי מי שמת אמר (ב״ב קנט, א) **מכח אבוה דאבא קאתינא, ובמקום אב קאימנא**[טז]. עכ״ל מורי ה״ר שמחה[66].

ומורי רבינו[67] אליעזר בן רבינו יואל זצ״ל כתב, ואני מחלק לפי פירוש רבינו שמואל שפירש ביש נוחלין (ב״ב קטז, ב ד״ה ושהיה)[יז] בין יבם שייבם אשת אחיו המת הבכור, ובין יבם שייבם אשת אחיו פשוט, אם הפירוש בכור קרייה רחמנא דחשיב בכור בן אחיו המת, ולפי שיטת שאר רבותי אין חילוק והוי ראוי[יח] מפר׳ בכור בעלמא קרייה רחמנא אם כן לעולם הוי[יט] אף לפי שיטת רבינו שמואל[כ] זצ״ל[68]:

(תרמג) הכונס את יבמתו ונמצאת עקרה, פסקו הגאונים דמשהינן לה גביה עשר שנין.

בספר המקצועות, וששאלתם הכונס את יבמתו ונמצאת עקרה מהו לקיימה, הואיל ולאו בת אולודי היא אין אני קורא בה (דברים כה, ו) **והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת**, ומגרשה לאלתר, או דילמא משהינן לה גביה[א][1] עשר שנין כשאר כל הנשים, ובתר הכי אי לא ילדה מגרש לה, הלכתא מאי.

הכין חזינן דמשהינן לה גביה עשר שנין, דתנן (סד, א) **נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי ליבטל מפריה ורביה. ואף על פי**[2] **שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר** (בראשית טז, ג) **ותקח שרי**[ב] **את הגר המצרית שפחתה** [3]**מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען, ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה**[3]**. לא שנא יבמה לא שנא שאר נשים**, עכ״ל התשובה.

ולפי זו התשובה דוקא בארץ ישראל היכא ששהה עמה עשר שנים צריך להוציאה, אבל בחוצה לארץ אפילו לאחר עשר מקיימה[ג]. הואיל והביא זו הברייתא לראיה, דהכי מסיים עלה בהבא על יבמתו (שם) **ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין:**

הכונס את יבמתו ונמצאת[4] עקרה, פסקו הגאונים דמשהינן לה גביה עשר שנין, ואין ישיבת חוצה לארץ עולה לו[5] מן המניין, אי נמי שאר אונסים[7].

(תרמד) [א] **מותר אדם באחות צרת חלוצתו ואסור בצרת אחות חלוצתו, והוא הדין שהוא אסור בצרת אם חלוצתו ובצרת בת חלוצתו.** [ב] **וצרת חלוצתו**

65. כמיניה למיפלג אברייתא: **א** כמינוה אברייתא׳ למיפלג **ק** במצוה אברייתא׳ למיפלג 66. שמחה: **ק** שמחה ז״ל 67. רבי׳: **ק** רבי 68. זצ״ל: **ק** ז״ל

1. גביה: **א ק** גבי וכן להלן 2. ואע״פ: **ק** אע״פ 3. מקץ... לו לאשה: **א ק** ותתן אותה לאברהם אישה מקץ... בארץ כנען 4. ונמצאת: **ג** ונמצאה 5. עולה לו: **ג** עולה

טו צ״ל: **דבכורות** (פ״ו, ה).

טז ניתן לבאר את הזכרת הגמ׳ (בב״ב קנט, א) בב׳ דרכים: 1. הכוונה היא שגם במקרה של בכור בן בכור יאמרו אחיו הפשוטים מכח אבוה דאבא קאתינא ובנכסי הסב אינך בכור (אלא דלפי״ז לא מובן מדוע נקטה הגמ׳ בבכורות (נב, ב, הביאה רבינו לעיל) שהסיבה שהנכד הבכור לא מקבל פי שניים מאחיו בנכסי הסבא היא רק בגלל ראוי, וכמשה״ק הרמ״א בתשובתו (סי׳ ג)). 2. שסברת הבה״ג והרשב״ם שבכור בן בכור נוטל פי שניים בחלק הבכורה של אביו היא כמ״ש האמרי משה (סי׳ לח, ד) שחלק בכורה שנקרא מתנה חייב להנתן בפועל לאב המת (ואפילו בקבר), וממילא אינו חשוב ראוי, וע״ז מקשה כאן רבינו מדוע כשמכר האב את חלק בכורתו בנכסי אביו יכול בנו להוציא מיד הלקוחות (כמבואר בגמ׳ ב״ב שם). ועי״ש באמרי משה מה שענה ע״ז.

יז הכוונה היא לדעת הרשב״ם שהוזכרה לעיל (ר׳ הע׳ יג) שבכור בן בכור נוטל פי שניים בחלק אביו בירושת הסב אף כשמת הסב לאחר האב, ולפי״ז רוצה הראבי״ה לחדש שה״ה במייבם אשת בכור.

יח נראה שזו גם דעת הראבי״ה (לקמן הע׳ כ), וכ״פ להלכה הטור והשו״ע (קסג, א).

יט הלשון כאן קצת משובשת, וצ״ע.

כ מתוך הדברים עולה שדעת הראבי״ה היא שהיבם לא יורש את חלק אחיו המת בנכסי אביהם שמת לאחר האח (אלא לפי הבנה מסויימת ברשב״ם), אומנם מדברי האגודה (יבמות מ, א) נראה שהראבי״ה סובר שנכסי האב אינם ראוי, ור׳ לעיל הע׳ ב.

א קשה להבין את הספק, שהרי זו תוספתא מפורשת (פ״ב, ד): ״עקרה זקנה ושאר כל הנשים או חולצות או מתייבמות״. תוספתא זו הובאה הן ברבינו (לקמן סי׳ תשלט) והן בספר המקצועות, כמובא בראבי״ה (סי׳ תתקעה) ובמרדכי (סי׳ לא). ואולי הסתפק השואל האם לצרף את השנים ששהתה תחת האח המת לשנים ששהתה תחת היבם, וצ״ב.

ב בפסוק נוסף: **אשת אברהם.**

ג וכן הביא המרדכי (סו״ס נ) גם בשם הראבי״ה והראב״ן, וכן משמע מלשון רש״י בבראשית (סד, א ד״ה מקץ): ״שהיו שנים מרובות בפדן ארם ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו דלמא משום עון חוצה לארץ הם עקורים״, ומשמע שגם לאחר עשר שנים יכול לתלות בעוון חו״ל וא״צ להוציא. אבל הרא״ש (פ״ו סי׳ יב) כתב שדווקא אברהם שציוה לו המקום לעלות ולא הלך לא עלתה לו ישיבת חו״ל מהמניין, משא״כ שאר אנשים (וע״ע ברש״י לבראשית (טז, ג) שכתב שלא נאמר לאברהם: ״ואעשך לגוי גדול״ אלא כשבא לארץ ישראל). והרמב״ן (בראשית שם, ועיין גם ביבמות סד, א) כתב שכל אדם שעולה לארץ נותנים לו עשר שנים חדשות, אולי בזכות ישיבת הארץ יבנו. ובעיטור (אות מ מרד סוף השער הג׳) כתב שבזה״ז אין עוון בישיבת חו״ל כיון שרחמנא במימריה הוא דעביד (אומנם אפש״ל שהעיטור לא חולק על הבנת רבינו בגמ׳ אלא שסובר שבזה״ז צריך להוציא כי אין עוון).

ד באו״ז לא ציין ענין זה אלא ביחס לישיבה בחו״ל, ולא הזכיר שאר אונס, וצ״ע.

דאסירא היינו שהיתה צרת חלוצתו מאחיו, אבל אם לאחר שחלץ לה ונישאת חלוצה[1] זו לאחר ולו אשה אחרת ומת, אותה צרת חלוצה מותרת, כמו צרת אמו שהיא נישאת לאחר, דלא אסרינן צרת ערוה אלא במקום מצוה. כך פירש מורי רבינו יהודה בר[2] יצחק זצ״ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל. [ג] **ואחות חלוצתו שנשאה אחיו ומת חולצת ולא מתייבמת, ואחות גרושתו שנשאה אחיו ומת ועדיין גרושתו קיימת, הרי זו[3] יוצאה בלא חליצה.** [ה](ד)[4] **אבל אם מתה גרושתו ואחר כך מת אחיו, הרי זו או חולצת או מתייבמת.** [ד][ב] **והבא על צרת חלוצתו אין הולד ממזר.**

[א] **תנן** בהחולץ (מ, ב) **מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו.** פירוש כגון[5] שנשא ראובן לאה וזלפה ומת, וחלץ שמעון לזלפה שהיתה[6] לאה צרתה, מותר שמעון ברחל שהיא אחות לאה, שהיתה לאה צרת זלפה חלוצתו. **ואסור בצרת קרובת חלוצתו,** אם חלץ ללאה אסור ברחל אחותה, ובצרת רחל שהיא רחל אחות לאה חלוצתו. ואמרינן[7] בגמרא (שם) **מאי שנא רישא ומאי שנא[8] סיפא, הא דאזלא בהדה[9] לבי דינא גזרו בה רבנן, הא דלא אזלא בהדה לבי דינא לא גזרו בה[10] רבנן.** פירש רש״י (ד״ה מאי שנא) **מאי שנא רישא[11]** קרובת צרת חלוצה דקריא, **ומאי שנא סיפא** צרת קרובת חלוצה, דשתיהן נכריות היא[12] וצרתה ונשואות לנוכרי[ג], וקתני אסור. **הא דאזלא בהדה לבי דינא,** כשלאה חולצת מולכת אחותה עמה לבית דין, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב. וכן פר״ח כדברי רש״י[ד].

ונראה בעיני דכי היכי דאסור בצרת אחות חלוצתו משום שמוליכה אחותה עמה, הכי נמי אסור בצרת אם חלוצתו ובצרת בת חלוצתו, דאמה ובתה נמי אזלא בהדה לבי דינא, ומתניתין נמי צרת קרובת חלוצתו סתמא קתני. ואף על גב דבגמרא דהחולץ (שם) ופרק ארבעה אחין (כז, א) לא הוזכרה אלא אחותה[15], מסתבר דהוא הדין צרת אמה וצרת בתה, וכן העתק מלשון מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל דהוא הדין אמה ובתה.

והקשה רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל, דתנן שלהי החולץ (מט, א) **חלץ לה ומתה מותר באחותה,** ואמאי, השתא צרת אחות חלוצה אסירה משום דמיחלפה כדפרישית, כל שכן שאחות עצמה אסורה, שהרי כסבורים שהיא היא החלוצה[ד]. ותנן נמי בהחולץ (מ, ב) **והאחין מותרין בקרובת חלוצתו,** ואמאי, כיון דאזלא בהדה לבי דינא יאמרו חלוצת אחיו נשא[ו]. ותנן בפרק כיצד (כג, ב) **מי שקידש אחת משתי אחיות ואין[16] יודע לאיזו קידש, נותן גט לזו וגט לזו. מת [17]ולו [אח אחד, חולץ לשתיהן, היו לו] שנים[17], אחד חולץ ואחד מיבם.** ואמאי, והלא[18] יאמרו שחלוצת אחיו ייבם.

קרובת חלוצתו, אמרי צרת חלוצתו נסיב, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו[14], שהרי חלץ לרחל. **הא דלא אזלא בהדה לבי דינא,** כשהיבמה חולצת אין צרתה הולכת עמה לבית דין, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב. וכן פר״ח כדברי רש״י[ד].

ונראה בעיני דכי היכי דאסור בצרת אחות חלוצתו משום שמוליכה אחותה עמה, הכי נמי אסור בצרת אם חלוצתו ובצרת בת חלוצתו, דאמה ובתה נמי אזלא בהדה לבי דינא, ומתניתין נמי צרת קרובת חלוצתו סתמא קתני. ואף על גב דבגמרא דהחולץ (שם) ופרק ארבעה אחין (כז, א) לא הוזכרה אלא אחותה[15], מסתבר דהוא הדין צרת אמה וצרת בתה, וכן העתק מלשון מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל דהוא הדין אמה ובתה.

והקשה רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל, דתנן שלהי החולץ (מט, א) **חלץ לה ומתה מותר באחותה,** ואמאי, השתא צרת אחות חלוצה אסירה משום דמיחלפה כדפרישית, כל שכן שאחות עצמה אסורה, שהרי כסבורים שהיא היא החלוצה[ד]. ותנן נמי בהחולץ (מ, ב) **והאחין מותרין בקרובת חלוצתו,** ואמאי, כיון דאזלא בהדה לבי דינא יאמרו חלוצת אחיו נשא[ו]. ותנן בפרק כיצד (כג, ב) **מי שקידש אחת משתי אחיות ואין[16] יודע לאיזו קידש, נותן גט לזו וגט לזו. מת [17]ולו [אח אחד, חולץ לשתיהן, היו לו] שנים[17], אחד חולץ ואחד מיבם.** ואמאי, והלא[18] יאמרו שחלוצת אחיו ייבם.

1. חלוצה: **ק** חליצתו 2. בר: **ק** ב״ר וכן להלן 3. ה״ז: **א ק** הרי זה 4. (ד): **ד** [ד] ר׳ ביאורים 5. פי׳ כגון: **א ק** פי׳ מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו כגון 6. שהית׳: **א ק** שהיא 7. ואמרינן: **א** וא׳ **ד** ואמר 8. ומאי שנא: **א ק** חסר 9. בהדה: **א ק** בהדא וכן להלן 10. בה: **ק** בהו 11. רישא: **ק** חסר 12. היא: **ק** הנה 13. [צרת]: **א ק** חסר 14. היו: **ק** היא 15. אחותה: **ק** אחות אחותה 16. ואין: **ק** ואינו 17. ולו [אח אחד... היו לו] שנים: **א ק** ולזו 18. והלא: **ק** הלא

א קיים חוסר התאמה בין חלוקת הסעיפים כאן בהקדמה לבין החלוקה בסימן עצמו. החלוקה לאותיות בהקדמה ובסימן איננה בכה״י ונעשתה על ידי המדפיס. כאן הוא ציין לאות ד, אולם בסימן עצמו מתחילה פיסקה ד בענין הבא על צרת חלוצתו שאין הולד ממזר. תיקנו את מיקום האותיות בהקדמה לפי האותיות בסימן.

ב ר׳ הע׳ קודמת.

ג דברי רש״י כאן מבוססים על שיטתו (במשנה בד״ה ואסור) שצרת קרובת חלוצה אסורה גם כשהקרובה והצרה נשואות לנוכרי, אולם תוס׳ (מא, א ד״ה הך), הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א כתבו שרק כשנשואות לאחיו ונפלו לפניו ליבום אסורה הצרה.

ד וכ״פ הרי״ף (יג, ב) והרמב״ם (יבו״ח פ״ו, כ).

ה הרמב״ן תירץ שכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ולא החמירו באחות חלוצה יותר מבאחות גרושה. ונראה שכוונתו היא שעיקר גזרת חכמים הייתה על אחות חלוצה משום אחות גרושה, וע״ג גזרה זו נוסף האיסור על צרות הקרובות, אלא שבמקרה בו אחות גרושה מותרת לא הייתה כלל גזרה על אחות חלוצה. ונראה שזו גם כוונת התוס׳ חד מקמאי שכתב ש״כיוון דאחות חלוצה מדברי סופרים לא גזרו בה רבנן כולי האי אע״פ שגזרו בצרתה״.

ו גם תוס׳ (מא, א ד״ה הך) הקשו מהיתר הקרובה לאחים, אלא שהם שאלו מדוע לא חששו שיחליפו בין האחים (כשם שחששו שיחליפו בין האחיות). אומנם לפי ביאורנו בהערה הקודמת, שבסיס האיסור הוא גזרה משום אחות גרושה, ניתן ליישב את שתי הקושיות.

ופירש רבינו יצחק בר שמואל[ז] זצ״ל (מא, א) הכי גרסינן **הא**[19] **דאזלא בהדיה**[20] **לבי דינא גזרו בה רבנן, הא דלא אזלא בהדיה**[21] **לבי דינא לא גזרו בה רבנן.** וה״פ[ח][22], כיון שהולכת[23] החלוצה עם היבם לחלוץ לה בבית דין, ודמיא לגרושה שהיא אסורה [ואסרו][24] גם צרת קרובתה. הא דלא אזלא בהדיה לבי דינא, פירוש הצרה שלא הלכה עם היבם לחלוץ לה[25] בבית דין ולא נעשה בה מעשה ולא דמיא לגרושה, מותרת קרובתה. ואינו כלל מטעם איחלופי, דלא דברה לא אחותה ולא[26] אמה עמה, אלא משום דדמיא לגרושה גזרו בה[27].

והכי משמע לישנא מאי שנא הא ומאי שנא הא שכתוב[28] בספרים ישנים דקאי אצרה ואחלוצה, וגם יש ספרים דגרסי[29] **הכא הא דלא אזלא לבי דינא**, ולא גרסי[30] לא בהדיה ולא בהדה[31]. ומתחילה כי פריך **מאי שנא הא ומאי שנא הא**, אדר׳ יוחנן קאי, דאמר לעיל פרק קמא (י, ב) דאיהי שליחותא דצרה קעבדה[32], ואם כן יש לחושבה כחלוצה עצמה, ואם כן למה אסרו[33] קרובת חלוצה ולא קרובת צרה. אבל לר׳ שמעון בן לקיש אתי שפיר, דכיון דלאו שליחותא[34] דצרה קא עבדה, אין לחושבה כחלוצה, ולא מיחלפא בגרושה.

[ב] ופירש מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל[35] בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל, דהא דקיימא לן[36] דצרת חלוצה אסורה, היינו דוקא שהיתה צרת חלוצתו מאחיו[ט], כגון רחל ולאה נשי אחיו ומת אחיו וחלץ ללאה אסור ברחל, אבל אם לאחר שחלץ ללאה ונישאת לאחד מן השוק ולו אשה אחרת ומת, ההיא צרת לאה שריא ליה, מידי דהוה אצרת אמו דשריא ליה, דלא אסרינן צרת ערוה אלא במקום מצוה.

[ג] תנן (מא, א) **החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת, [חולצת ולא מתייבמת. וכן המגרש את אשתו ונשא אחיו את אחותה ומת]**[37], **הרי זו פטורה.** ואמרינן בגמרא מאי וכן, אימא אבל המגרש וכו׳ **פטורה**׳[38]. **אמר ר׳ שמעון בן לקיש כאן שנה רבי אחות גרושה מדברי תורה ואחות חלוצה מדברי סופרים.** פירש רש״י (ד״ה פטורה) **פטורה** מן החליצה, דיוצאה מקום אחות אשה הואיל ואשתו קיימת, לאחות״א גרושה מדברי תורה, דכתיב עליה בחייה, כל שבחייה. משמע שרוצה לומר דוקא שהיתה גרושתו קיימת בשעת מיתת אחיו. ״באם מתה גרושתו ואחר כך מת אחיו, אחות גרושתו שריא, וחולצת או מתייבמת. ואף על גב דבשעת נשואי אחיו לא חזיא ליה דהא הוות אחות גרושתו, אפילו הכי הואיל ובשעת מיתת אחיו כבר מתה גרושתו, אחותה שריא ליה, וחולצת או מתייבמת. וכן מסתבר, דהא קיימא לן כרבא פרק קמא (יג, א) דאמר לא זו אף זו קתני״ג, וקסבר[39] מיתה מפלת. ופרק ארבעה אחין כתב[40] בפר״ח דקיימא לן כרבא וכרב אשי״ד. הלכך הואיל וקיימא לן דמיתה מפלת, אף על גב דלא איחזיא ליה בשעת נישואין הואיל ואיחזיא ליה בשעת מיתת אחיו, או חולצת או מתיבמת.

טו[ד] ואסקינן[41] בגמרא על משנת **מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו** (מ, ב) **אמר רב טובי בר קיסנא אמר**

19. ה״ג הא: **ד** הא 20. בהדיה: **ק** בהדא 21. בהדיה: **א** בתריה **ק** בתרא 22. וה״פ: **ק** והכי פריך ר׳ ביאורים 23. שהולכת: **ק** שחולצת 24. אסורה [ואסרו]: **א ק** אסורה **ד** אסירא [ואסרו] 25. לה: **א ק** בה 26. ולא: **א ק** לא 27. בה: **ק** בה רבנן 28. שכתוב: **א** שכת׳ **ק** שכתב 29. דגרסי: **ק** דגרסינן 30. דינא ול״ג: **א** דינא כו׳ לא גרסי **ק** דינא וכו׳ לא גרסינן 31. בהדיה ולא בהדה: **ק** בהדא 32. קעבדה: **א ק** קא עבדא 33. אסרו: **א ק** אמרו 34. שליחותא: **א ק** שליחות 35. זצ״ל: **ק** ז״ל 36. דקיי״ל: **א ק** קיימא לן 37. [חולצת ולא... אחותה ומת]: **א ק** חסר 38. המגרש וכו׳ פטורה: **א ק** המגרש אסורה 39. וקסבר: **ק** דקסבר 40. כתב: **א ק** פסק 41. ואסקי׳: **א** ואפקינ׳ **ק** ואפיקנ׳

ז וכ״כ בשם ר״י גם בתוס׳ (מא, א ד״ה הך).

ח וה״פ: ר׳ שנו״ס, ונר׳ שמשמעותו: ״והכי פירושו״.

ט כתבנו לעיל (הע׳ א) שתוס׳ (ד״ה הך) והרמב״ן כתבו גם בנוגע לצרת קרובת חלוצה שאסורה רק כשנפלה לפניו מאחיו, אומנם נראה שרבינו לא הזכיר את צרת הקרובה כיון שאפש״ל שלדעת רש״י זוהי גזרה מיוחדת משום צרת חלוצה, ואינה קשורה לדין צרת ערוה הרגיל.

י עי׳ שנו״ס, ולפנינו איתא רק: **אבל המגרש.**

יא ברש״י לפנינו: **ואחות.**

יב לפי סדר האותיות בדפוס בהקדמה לסימן צריכה להיות כאן האות **ד**. ר׳ לעיל הע׳ א.

יג בגמ׳ לפנינו: **וזו ואין צריך לומר זו קתני**, וע׳ בדק״ס השלם כאן, שגיר׳ זו מובאת רק ברבינו.

יד לעיל בסי׳ תרה הביא רבינו שרב נחשון גאון ועוד גאונים חולקים על רבינו חננאל, וסוברים שנישואין מפילים. ובהע׳ יא שם הובאה מחלוקת הראשונים בזה.

טו ר׳ לעיל הע׳ א בענין ההתאמה בין האותיות בהקדמה לחלוקת האותיות בסימן. בשל אותה בעיה צוינה כנראה בדפוס האות **ד** כאן בכתב שונה (רש״י) ולא בצורה הרגילה.

שמואל הבא על צרת חלוצתו הולד ממזר, מאי טעמא באיסורא קיימא. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (יג, ב) **דליתא לדשמואל, דגרסינן פרק קמא** (י, ב) **איתמר החולץ ליבמתו ואחר כך בא עליה**[ט], **אמר ר׳ שמעון בן לקיש הוא אינו חייב על חלוצה כרת, אבל האחין חייבין על חלוצה כרת, ובין הוא בין**[42] **האחין חייבין על הצרה כרת. ור׳ יוחנן אמר בין הוא בין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על הצרה**[43] **כרת. ותו גרסינן בההיא שמעתא,** (יא, א) **איתמר הבא על יבמתו וחזר הוא או אחד מן האחין ובא על צרתה**[י], **פליגי**[44] **בה רב אחא ורבינא, חד אמר בעשה, וחד אמר בכרת. מאן דאמר בעשה כר׳ יוחנן, ומאן דאמר בכרת כר׳ שמעון בן לקיש.**

מותר אדם בקרובת[45] צרת חלוצתו ואסור בצרת קרובת[46] חלוצתו. ואין צרת חלוצה אסורה[47] אלא שהיתה[48] צרתה מאחיו, אבל אם אחר שחלץ לה נשאת לאחד[49] מן השוק ולו[50] אשה אחרת ומת או גירשה, ההיא צרה שריא ליה[51]. ואחות חלוצתו[52] חולצת ולא מתייבמת. ואחות גרושתו יוצאה בלא חליצה, ואם מתה גרושתו ואחר כך מת אחיו, או חולצת או מתייבמת, דקיימא לן מיתה[53] מפלת. והבא על צרת חלוצתו אין הולד ממזר.

וקיימא לן הלכה כרבינא לקולא, וכל שכן הכא דקאי ר׳ יוחנן כוותיה, הילכך ליתא לדשמואל דאמר הולד ממזר:

(תרמה) [א] **ארבעה אחין נשואין ארבע נשים**[1] **שמתו, אם רוצה אחד לייבם את כולם ויש לו במה לפרנס אותם, שבקינן ליה לייבם ואין מיעצים לו שלא ייבם אותם**[2]. **אם אין לו במה לפרנס אותם מייעצין לו שלא לייבם.** [ב] **ואם היבמות מקבלות כל אחת לפרנס חדשה, או דאדם דעלמא מקבל על עצמו לפרנס**[3] **כולן, אין מייעצין לו שלא לייבם.** [ג] **ואם נפלו לפניו יותר מארבע יבמות, אף על גב דיש לו במה לפרנס מייעצין לו שלא לייבם, ואם אינו שומע עצתינו אין מוחין בידו, דהא אשכחן בעובדא דפרישית לעיל** (סי׳ תרלח) **[באחד]**[4] **שייבם שתים עשרה יבמות.** [ד] **ואפילו היכא**[5] **שאין לו במה לפרנס, לבי אומר לי אני המחבר שאם אינו שומע עצתינו שאין מוחין בידו, הואיל שמתכוין לשם מצוה.** [ה] **מי**[6] **שנפלו לפניו שתי יבמות מבית אחד, אינו חולץ לשתיהן ואינו מייבם את שתיהן, אלא או חולץ או מייבם לאחת מהן, וצרתה פטורה ומותרת לשוק.** [ו] **היתה מאותן שתים שנפלו לפניו אחת כשירה**[7] **לכהונה ואחת פסולה לכהונה, כגון שנתגרשה מאיש אחר קודם שנשאה אחיו, אם היה חולץ, חולץ לפסולה ולא יחלוץ לכשירה, כדי שלא יפסול אותה לכהונה. ואם היה מיבם, מיבם איזו שירצה.**

[א] **תנן** בהחולץ (מג, ב) **ארבעה אחין נשואין לארבע נשים ומתו, אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולם, הרשות בידו.** ואמרינן בגמרא (מד, א) **ארבעה אחין סלקא דעתך,** פירוש (רש״י ד״ה ארבעה) כיון דלא הוו אלא ארבעה וכולן מתו כדקתני ומתו, מאן מייבם. **אימא ארבעה מאחין הרשות בידו.** ומדקתני במתניתין הגדול שבהם, משמע אף על גב דאיכא שאר אחין אין מוחין ביד הגדול לייבם את כולם. ופרכינן[8] **ושבקינן ליה,** פירש רש״י (ד״ה ושבקינן ליה) כתמיה, וכמה יפרנס את כולם. והכי פירושו, וכי שבקינן ליה לייבם כל ארבעתם ואין מייעצין לו שלא לייבם, **והתניא וקראו לו, הן ולא שלוחן. ודברו אליו, מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו, שאם היה הוא ילד והיא זקינה, הוא זקן והיא ילדה, אומרין לו [מה לך אצל ילדה]**[9] **מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך.** אלמא שמייעצים לו עצה ההוגנת לו אף על גב שמבטלים היבום בעצתם, אם כן הכא נמי נייעץ שלא לייבם, שאם ייבם במה יפרנס את[10] כולן. ומשני **לא צריכא בדאפשר ליה,** (רש״י ד״ה דאפשר) שעשיר הוא ויכול לזונן[8], הלכך שבקינן ליה ואין מייעצין לו שלא לייבם.

[ב] **והוא הדין שאם הוא אינו עשיר ולא אפשר לו**[11] לזונן, **והיבמות עצמן מקבלות עליהן לזונן כל אחת חדשה או אדם אחר מקבל על עצמו לזון את כולן, הכא נמי שבקינן ליה לייבם את כולן ואין מייעצים לו**

42. בין: **א ק** ובין וכן בסמוך 43. הצרה: **א ק** צרה
44. פליגי: **א ק** פליגו 45. בקרובת: **נ** בקרובות
46. קרובת: **נ** חסר 47. אסורה: **ט ג** אסור 48. שהיתה: **ט** שהיא 49. לאחד: **ט** לאחר 50. ולו: **ט** ולא 51. ליה: **ט** חסר 52. חלוצתו: **ט** חלוצה 53. מיתה: **ט** דמיתה
1. אחין נשואין ד׳ נשים: **א ק** מאחין 2. ייבם אותם: **א** ליבם אותו **ק** לייבם אותו 3. לפרנס: **א ק** לפרנס את
4. [באחד]: **א ק** חסר 5. היכא: **ק** הכי 6. מי: **ק** חסר
7. כשירה: **א** כשירה לפניו 8. ופרכי׳: **א ק** ופרקינן
9. [מה לך אצל ילדה]: **א ק** חסר 10. את: **א ק** חסר
11. לו: **א ק** ליה

טז בגמ׳ לפנינו: **וחזר וקדשה.**
יז בגמ׳ לפנינו: **הבא על יבמה ובא אחד מן האחין על צרתה.**
א וכן נפסק בשו״ע (קסא, ח) כמסקנת הסוגיא.

שלא לייבם. כההיא[12] עובדא (ירושלמי פ״ד הי״ב כח, ב) די״ב[13] יבמות שקבלה כל אחת לזון את כולן חדשה, ורבי קבל על עצמו חודש העיבור.

ופרכינן אי הכי מאי איריא ארבע, אפילו טובא נמי, פירוש הואיל ועשיר הוא ואפשר לזון ולפרנס את כולן, אמאי נקט[14] ארבע דשבקינן ליה ואין מיעצין לו שלא לייבם, אפילו טובא נמי הואיל ועשיר הוא.

[ג] ושנינן עצה טובה קא משמע לן, ארבעה אין טפי לא, כי היכי דנמטינהו עונה בחדש. כל אחת שבת בחודש, דעונה של תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת, וזהו אשר פריו יתן בעתו בבא קמא[15] (פב, א) ובכתובות (סב, ב). מיהו[16] אם אינו שומע עצתינו מניחין לו לייבם אפילו טובא[ב], כדאשכחן בההיא[17] עובדא (ירושלמי הנ״ל) שייבם י״ב יבמות[ג].

[ד] וכן נמי נראה בעיני שאם אין לו במה לפרנס ואינו שומע עצתינו שמניחין לו לייבם[ד], הואיל ומתכוין לשם מצוה. ואין לומר דהכי פירושו, ושבקינן פירוש וכי אנו מניחין אותו לייבם ארבע נשים וכי אין מוחין בידו והתניא וקראו לו כו׳, ומשני בדאפשר[18] ליה ומשום הכי אין מוחין בידו, שאז היה משמע אבל אם אינו עשיר מוחין בידו. על כרחין אין הפירוש כך, שאם כן מה מקשה לו מן הברייתא והא קתני משיאין לו עצה משמע עצה בעלמא, ומאין הוכחה מזו הברייתא שמוחין.

ארבעה אחין[19] שמתו, אם רוצה אחד[20] ליבם את כולן ויש לו במה לפרנסם[21] שבקינן ליה[22], ואם אין לו לפרנסם[23] מייעצים לו שלא לייבם, כמו היה הוא ילד והיא זקנה[24], הוא זקן והיא ילדה, [25]אומרים לו מה לך אצל [26]זקנה מה לך אצל ילדה[25][26], כלך לך[27] אצל שכמותך ואל תכנים קטטה לתוך ביתך, גם כאן[28] אומרים לו כיון שאין לך במה לפרנסם[29] טוב לך שלא תייבם[30]. ואם היבמות מקבלות עליהן כל אחת לפרנס חודשה או אדם דעלמא מקבל על עצמו לפרנס[31] את כולן, אין מייעצין לו[32] שלא לייבם. ואם נפלו לפניו יותר מארבע יבמות, אף על גב דיש[33] לו במה לפרנסם מייעצים לו שלא לייבם. ואם אינו שומע לעצתינו אין מוחין בידו, אפילו אין לו במה לפרנסם.

[ה] תנן בהחולץ (מג, ב) **מי שהיה נשוי לשתי נשים[34] ומת, ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה. ואמר בגמרא** (מד, א) **ונייבם לתרווייהו, אמר ר׳ חייא בר[35] אבא אמר ר׳ יוחנן אמר קרא אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. וניחלוץ לתרווייהו, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר קרא בית חלוץ הנעל, בית אחד חולץ ואינו חולץ לשני בתים. ונחלוץ לחדא ונייבם[36] לחדא, אמר קרא אם לא יחפוץ האיש, הא חפץ ייבם, כל העולה לייבום עולה לחליצה, וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה. ועוד, שלא יאמרו בית מקצתו בנוי ומקצתו חלוץ.**

מי שנפלו לפניו שתי[37] יבמות מבית אחד, חולץ או מייבם לאחת מהן, וצרתה פטורה ומותרת לשוק.

[ו] תנן (שם) **היתה אחת כשירה ואחת פסולה, אם היה חולץ חולץ לפסולה, ואם היה מייבם מייבם לכשירה. פירוש** (רש״י ד״ה היתה אחת) **היתה אחת כשירה** לכהונה **ואחת פסולה**, כגון שנתגרשה מאיש אחר[38], **אם בא יבם לחלוץ חולץ לפסולה** ולא יפסול את הכשירה לכהונה, **כדאמר רב יוסף כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם, ואף על גב דהוא אינו צריך להם.**

12. כההיא: **א ק** כההוא 13. די״ב: **א ק** על שתים עשרה 14. נקט: **א ק** נקט את 15. בב״ק: **א** בפ״ק 16. בב״ק ובכתובות מיהו: **ק** בפרק קמא דכתובות 17. בההיא: **א** כההוא 18. בדאפשר: **א ק** כדאיפשר 19. אחין: **נ** מאחין 20. אחד: **ט** האחד 21. לפרנסם: **ה** לפרנס **ט** להתפרנס 22. שבקינן ליה: **ט** חסר 23. לפרנסם: **ה** במה לפרנס **ט** במה להתפרנס **נ** במה לפרנסם 24. זקנה: **ט** זקינה או 25. אומרים לו... אצל ילדה: **ה** חסר 26. זקינה מה לך אצל ילדה: **ג** ילדה מה... זקנה **ט** זקינה 27. לך: **ה ט נ** חסר 28. גם כאן: **ט** וכאן כמ׳ כן 29. לפרנסם: **ט** להתפרנס 30. תייבם: **ט** לייבם 31. לפרנס: **ט** מפרנס 32. לו: **ג** [אותו] 33. דיש: **ה** יש 34. נשים: **ק** אחיות נשים 35. בר: **ק** ב״ר 36. ונייבם: **א ק** ומייבם 37. לפניו שתי: **ט** ב׳ 38. אחר: **א ק** אחד

ב הריטב״א והנמוקי יוסף (יד, ב ברי״ף) כתבו שיכול לייבם כמה נשים שירצה הואיל ואשה הקנו לו מהשמים, והדין של עונה בחודש הוא רק עצה טובה, אלא שהוסיף הריטב״א שאדם רגיל שנושא אשה שניה, יכולה הראשונה למחות אם מתמעטת עונתה, וכחמר שאינו רשאי להעשות גמל (כתובות סב, ב). אבל הרמב״ם (אישות פי״ד, ד) כתב שצוו חכמים שלא ישא אדם יותר מארבע נשים, כדי שתגיע לכל אחת עונה פעם בחודש. ובהגהות הרמ״ך (שם) הבין שכשממעט מעונה בחודש יכולות הנשים הראשונות לעכב, וכן משמע מלשון השו״ע (עו, ז) (ועי״ש בב״ש (בסקי״ד) שביאר שזה דלא כנמוק״י שכתב שדין עונה בחודש הוא דווקא עצה טובה ליבם).

ג כתב הקרן אורה (שם) שסוגייתנו עוסקת באופן שישנם יבמים נוספים, ולכן ראוי להקפיד שלא ישא יותר מארבע, משא״כ בירושלמי (הנ״ל) שם לא היו ליבם אחים נוספים. ואולי ניתן להוסיף על דבריו ולהעמיד את הירושלמי בטייל שעונתו בכל יום כמבואר בגמ׳ (כתובות סא, ב).

ד וכ״כ הריטב״א (כאן), הרשב״א (תשובות ח״ד, לו), הרא״ש (תשובות כלל נב, ו) ועוד ראשונים, אבל בבה״ג (הל׳ יבום וקידושין, עמ׳ שכ הוצ׳ מכון י-ם) ובשו״ת התשב״ץ (ח״ב, ג) כתבו שכשלא שומע לבי״ד כופין אותו לחלוץ.

ואם[39] בא לייבם מייבם לכשירה, פירוש אף כשירה אם ירצה לייבם, או אם ירצה מייבם הפסולה לכהונה, דהא לדידיה כשירה היא. אלא אגב דתני אם היה חולץ [חולץ][40] לפסולה, דוקא לפסולה[41] ולא לכשירה, תני[42] מייבם לכשירה, דאף כשירה אם ירצה לייבם הרשות בידו. מיהו בדיעבד[43] אם (לא)[44] חלץ לכשירה, חליצה מעליא היא, דלא אמור[45] רבנן אלא לכתחילה, כדי שלא יפסלנה לכהונה[ה]:

היתה אחת מהן כשרה לכהונה ואחת פסולה, אם היה חולץ חולץ לפסולה, ואם היה מייבם מייבם לכשרה. ואם חלץ בדיעבד לכשרה[46] פטר את הפסולה.

אמר רב יוסף[47] כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין להן.

(תרמו) הרי שהיה ראובן חולה ורצה לגרש את אשתו כדי שלא תצטרך לייבום, ומיחה בידו שמעון אחיו ומת ראובן ורוצה שמעון לייבם, אין מניחין לו לייבם אלא כופין אותו לחלוץ.

כתוב בספר המקצועות הכי אמר רבינו צמח בר[1] שלמה דיינא דבבא זצ״ל[2], על ראובן שהיה חולה ומסוכן והיה לו אח, ונכנסו הקהל לבקרו וראו נקיי הדעת כי הוא מסוכן למיתה, ואמרו לו פטור אשתך בגט כדי שלא תפול לפני אחיך לייבום, ורצה לפוטרה ומיחה בידו אחיו ומת. ובסוף שנים עשר חדשים ביקשה[3] מבית דין שילכו אצל היבם ותחלוץ לו, ולא רצה היבם לפוטרה בחליצה אלא מבקש לכונסה, ושאלנו אם היא מותרת לו ואם לאו.

והורה ואמר שאסורה לו, הואיל והיה בדעת אחיו המת לגרשה שלא תפול לפניו והוא מיחה בידו, גילה בדעתו שהיה רוצה לכונסה, והוה ליה נותן עיניו באשת[4] אחיו בחיי אחיו[5], ואסורה לו משום אשת אח. דתניא (לט, ב) **אבא שאול אומר הכונס את[6] יבמתו לשום נוי, לשום עושר[8], כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני לומר הולד ממזר. ותנן** (בכורות יג, א) **מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם[7] מצוה, [עכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה][8] אמרי[9] מצות חליצה קודמת למצות יבום.** וכיון דגלי דעתיה בחיי אחוהי דבדעתיה למינסבה ולא שבקיה לאחוהי לפוטרה בגט, אסורה[10] לו לכונסה אלא יחלוץ לה[2]. ואם אינו רוצה לחלוץ, בדין הוא לנדותו עד שיחלוץ לה ואפילו בעל כרחו, דקיימא לן חליצה מעושה[11] כשירה, וכן הלכתא. עכ״ל המקצועות:

הרי שהיה ראובן חולה ורוצה לגרש את[12] אשתו שלא תזקק ליבום, ומיחה בידו[13] שמעון אחיו ומת ראובן[14] ורוצה שמעון לייבם, אין מניחין אותו אלא כופין אותו לחלוץ.

(תרמז) נראה בעיני, יבמה שנתקדשה צריכה גט מספק, ואם[1] נשאת הולד ספק ממזר, כך נראה בעיני אני המחבר, אבל בתשובות[2] משמע שהיא כפנויה גמורה וצריכה גט בוודאי, ובנה כשר גמור.

בפרק האשה רבה (צב, א) **אמר רב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין [תופסין ביבמה][3], שנאמר** (דברים כה, ה) **לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהיה בה הויה לאיש זר. ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט. מספקא ליה לשמואל האי לא תהיה אי ללאו[4] הוא דאתא אי דלא תפסי בה קידושי הוא דאתא. פירוש** (רש״י ד״ה בעניותינו) מתוך עניות דעתינו שאין אנו יודעים פירוש המקרא, **אי ללאו הוא דאתא** והרי היא כאלו חייבי

39. ואם: **א ק** אם 40. [חולץ]: **א ק** חסר 41. דוקא לפסולה: **ק** חסר 42. תני: **א** תנא תנא **ק** תנא 43. בדיעבד: **א ק** דיעבד 44. (לא): **א ק** לא 45. אמור: **ק** אמרו 46. ואם חלץ בדיעבד לכשרה: **ה** חסר 47. רב יוסף: **ט** ר׳

1. בר: **ק** ב״ר 2. זצ״ל: **א ק** זק״ל 3. ביקשה: **ד** ראו כי קשה **א** כי קשה 4. באשת: **א ק** באשת איש 5. אחיו: **ק** אחא 6. הכונס את: **א ד** הכונס 7. לשם: **א ק** לשום 8. [עכשיו... מצוה]: **א ק** חסר 9. אמרי: **א ק** אמרינן לשון המשנה: אמרו 10. אסורה: **א ק** ואסורה 11. מעושה: **א ק** מעוסת 12. את: **ט** חסר 13. בידו: **ט** בו 14. ראובן: **ה** חסר

1. ואם: **ק** אם 2. בתשובות: **ק** בתשובת 3. [תופסין ביבמה]: **א ק** חסר 4. ללאו: **א ק** לאו

ה בשם הרמ״ה כתב רבי׳ ירוחם (נכ״ה ח״א רטו ע״ג) ש״כופין אותו לחלוץ לפסולה ואם עבר על דברי המזהירים על כך מנדין אותו ואם התרו בו מלקות מלקין אותו״. הב״י הביאו (סי׳ קסא), וכן הביא הב״ש (שם ס״ק ב). ובבה״ט (שם ס״ק ב) בשם הכנה״ג כתב שאין זו אלא עצה טובה, וכן נראה מרבינו ומפסקי המהר״ח שאין זו אלא עצה טובה.

א לפנינו בגמ׳: **לשם נוי ולשום אישות ולשום דבר אחר.**

ב מדברי ספר המקצועות שהובאו לעיל (סו״ס תרלט) נראה שדעתו נוטה שמצוות יבום קודמת למצוות חליצה. ולפי״ז קצת קשה מדוע כשנתן בה עיניו בחיי אחיו אסורה לו, הלא לדעת רבנן (לט, ב): ״יבמה יבוא עליה מכל מקום״, וכמבואר במרדכי (סי׳ לא) בשם תשובת גאון. ובתשו׳ פאר הדור לרמב״ם (סי׳ קמו) כתב שמותר לכתחילה לכנוס לשם יופי. ואולי ניתן לבאר עפ״י הריטב״א (לט, ב) בדעת אבא שאול שמדאורייתא אף אם בא עליה ללא כוונת מצוה (באונס, בשגגה, לשם נוי) קנאה והחשש שמא יבואו עליה שלא לשם מצוה הוא רק מדרבנן, ואפשר שכאשר בודאות בא עליה לשם אישות גם חכמים אוסרים.

לאוין ותפסי בה קידושין, או שמא יבמה לשוק אין בה כי אם עשה[8] דכתיב יבמה יבוא[5] עליה ולא אחר, ולאו הבא מכלל עשה עשה, ולא תהיה ללא תפסי בה קידושי הוא[6] דאתא. הלכך אם נתקדשה צריכה גט מספק, ואם בא אחר וקידשה צריכה גט מזה ומזה, ואם נשאת בלא חליצה הולד ספק ממזר ואסור בממזרת.

ונראה בעיני דהכי הלכתא, דקיימא לן כשמואל[ב] וליתא לדרב[7]. דאף על גב דקיימא לן רב ושמואל הלכתא[8] כרב באיסורי, ותו דר׳ ינאי ור׳ יוחנן קיימי כוותיה, (שם, ב) **דאמר ר׳ ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה, ואמר ליה ר׳ יוחנן רבי לא משנתינו היא זו.** ופרק קמא (יג, ב) נמי משמע דבית שמאי ובית הלל אית להו דרב[ג], אפילו הכי הכא קיימא לן כשמואל שצריכה גט מספק. דהא (צב, ב) **אמר ליה רב מרי בר רחל לרב אשי הכי אמר אמימר הלכה כשמואל. [ואמר רב אשי השתא דאמר אמימר הלכתא כותיה דשמואל][9], אם היה יבמה ישראל נותן לה שני גט והותרה לו,** אלמא דרב אשי סבר כשמואל. ואף על גב דיש ספרים דגרסינן אמר רבא השתא דאמר אמימר[10], מכל מקום מרבא[11] נמי יש ראיה לפסוק כשמואל. וסוף פרק החולץ (מט, ב) אביי מספקא ליה אי כרב אי כשמואל, והואיל דמספקא ליה על כרחין צריכה גט. וההיא דפרק קמא אינה ראיה, דכי מסיק התם לבית הלל מבעיא[12] **לכדרב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין כו׳**[13], הוא הדין דמצינן למימר דמבעי להו לכדשמואל וחדא מנייהו נקט.

ובתשובות שבספר המקצועות משמע שצריכה גט בוודאי והולד כשר גמור. וזה לשון התשובה, הכין חזינא דהוו[14] ביה רב ושמואל, (שם, א) **דאמר רב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה, שנאמר** (דברים כה, ה) **לא תהיה אשת המת החוצה**[15] **לאיש זר, אין הויה לאיש זר עליה. ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט. אמר ליה רב מרי בר רחל לרב אשי הכי אמר אמימר הלכה כשמואל,** אלמא תפסי בה קידושי[16], וכיון דתפסי בה קידושי אין הולד ממזר. והא שמואל בעניותנו קאמר למימר[17] דספוקי מספקי[18] ליה. אלא מהא (סוטה יח, א) **אמן שלא שטיתי**[19] **ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה.** (שם, ב) **ואמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה.** אלמא כאשת[20] איש דמיא לגבי עלמא, **ממאי מדקתני שומרת יבם וכנוסה,** ואי סלקא דעתך שריא ליבם **והתנן זה הכלל כל שתיבעל לא תהא אסורה לחזור לו, לא היה מתנה עמה**[21]. **ואמרי במערבא לית הלכתא כרב המנונא** אלא שריא ליבם, אלמא כפנויה דמיא ותפסי בה קידושי ודאי לעלמא ואין הולד ממזר. ומתניתין רבי עקיבה היא ואנן סבירא לן כרבנן, דתניא (צב, א) **זו דברי רבי עקיבה, אבל חכמים אומרים אין הולד ממזר**[ד] **מיבמה. ותניא אחריתי** (מט, ב) **ושוין בבא על הנדה ועל הסוטה ועל שומרת יבם שאין הולד ממזר,** וכן הילכתא[ה].

5. יבוא: **א ק** יבא 6. הוא: **א** הוא דעשה 7. לדרב: **א ק** לדרבא 8. הלכתא: **ק** הלכה 9. [וא״ר אשי... כותי׳ דשמואל]: **א ק** חסר 10. דאמר אמימר: **א ק** אמר אמימר כו׳ 11. מרבא: **ק** לרבא 12. מבעי׳: **ק** מבעי 13. כו׳: **ק** וכו׳ 14. דהוו: **א ק** דהווי 15. החוצה: **ק** חוצה 16. קידושי: **א** קידוש׳ **ק** קידושין וכן להלן 17. למימר: **ק** למימרא 18. מספקי: **א** מספק **ק** מספקא 19. שטיתי: **א ד** סטיתי 20. כאשת: **א ק** באשת 21. עמה: **ק** עמו

א זה פירוש המחלוקת לפי רש״י (יבמות מט, ב ד״ה אי כרב וד״ה אי כשמואל), אבל תוס׳ (שם ד״ה אי כרב) הביאו את דעת ר״ת שלכו״ע ישנו איסור לאו, אלא שרב בנוסף ללאו לומד מהפסוק גם שאין קידושין תופסים בה, ושמואל מסתפק בדבר.

ב כ״פ גם הרמב״ם (אישות פ״ד, יד), בעל המאור, הרמב״ן במלחמות (כט, א ברי״ף יבמות), הסמ״ג (עשין מח) והטושו״ע (קנט, א), אבל המרדכי ביבמות (סי׳ קט) פסק כרב שקידושין אינם תופסים ביבמה. וע״ע במאירי בקידושין (סב, א) שכתב שהרבה פסקו שהקידושין אינם תופסים, אבל רוב הפוסקים סוברים כשמואל שתופסים מספק.

ג שם אמרו בגמ׳ שהן ב״ה והן ב״ש למדו מהפסוקים שאין קידושין תופסים ביבמה.

ד דעת ר״ת בסה״י (סי׳ נח) ור״א מן ההר בפירושו ליבמות (מט, ב) שכיון שלהלכה אין ממזר מחייבי לאווין, הרי שספקו של אביי (ביבמות שם) האם יש ממזר מיבמה הוא רק אליבא דר״ע ואינו להלכה. וע׳ בתוס׳ (יבמות שם ד״ה הכל) שכתבו בשם ר״ת שגם אם יש ממזר מחייבי לאווין, במקרה של יבמה לשוק שעומדת לחליצה הדין שונה, כי זה כעבד וגוי שאין בהם קידושין. אומנם מדברי ספר המקצועות כאן שדייק מהגמ׳ בסוטה שאינה נאסרת לבעלה ותופסים בה קידושין, אין הולד ממזר, וכ״כ השאלתות (סוף שא׳ צה), ומדברי רבינו בתחילת הסימן שהולד ספק ממזר כשמואל שמקודשת מספק (וכ״כ תוס׳ חד מקמאי ביבמות מט, ב), נראה שדעתו כרש״י (יבמות שם ד״ה שומרת יבם), שכתב שהשאלה אם הולד ממזר תלויה בשאלה אם תופסים בה קדושי אחר.

ה להלכה פסק השו״ע (קנט, ב) שמדאורייתא הולד כשר. ויש להעיר שגם הדעה השניה שמביא שם השו״ע שהולד ממזר מדרבנן אינה דעת רבינו שבראש הסימן שהוא ספק ממזר דאורייתא, אלא קנס מדרבנן כשנישאת לאחר כמבואר בתוס׳ (יבמות צב, א ד״ה אבל).

ומר רב יהודאי גאון[1] אמר (ה״ג יבום וחליצה, עמ׳ שכג הוצ׳ מכון י-ם) שומרת יבם שנתקדשה, אם לא נישאת צריכה גט כשמואל, ומותרת ליבם ואסורה למי שנתקדשה לו עולמית, עכ״ל התשובה:

נראה לאבא מרי[22] זצ״ל[23] יבמה שנתקדשה צריכה גט מספק, ואם ניסת[24] הולד ספק ממזר, אבל בתשובות משמע שהיא כפנויה גמורה וצריכה גט בודאי והולד כשר[25].

(תרמח) [א] יבם שנפלו לפניו שתי יבמות, ונתן גט לזיקתו לאחת מהן, אסור בשתיהן. [ב] עשה בה מאמר באחת מהן, מותר בה ואסור בצרתה. [ג] נתן גט לזו וגט לזו, אסור בקרובות שתיהן, וחליצה לאחת מהם. [ד] וכן שני יבמין ליבמה אחת. [ה] נתן לה גט אחד מהם, נאסרה על שניהם. והנותן גט אסור בקרובותיה, והשני מותר בקרובותיה. [ו] עשה בה אחד מהם מאמר[1], הוא מותר בה[2], והשני אסור בה. נתנו לה שניהם גט[3], אסורים בקרובותיה. [ז] עשו בה שניהם מאמר, צריכה גט משתיהן וחליצה.

[א] **אמרינן** ריש פרק רבן גמליאל (נ, ב) **מאי טעמא אמור רבנן גט ביבמה מהני, משום דמהני בעלמא, דאי אמרת לא מהני גט, אמרי גט להוציא וחליצה להוציא, מדגט לא מהני חליצה נמי לא מהני, ואתי למבעל אחר חליצה.** פירוש מאי טעמא אמור רבנן גט ביבמה מהני למיקם עלה בלא יבנה ושוב לא יוכל לייבם, הא מדאורייתא חליצה היא[4] דכתיבה ומשום גט לא קרינא ביה כיון שלא בנה. משום דמהני בעלמא בכל הנשים להתגרש, ואי[5] אמרת הכא לא מהני ואם רצה לכונסה אחר הגט יכנוס, אמרי אינשי גט מוציא וחליצה נמי להוציא, והואיל שלאחר הגט כונס[8] אחר חליצה נמי יכנוס, וקא עבר בלאו.

הלכך מהאי טעמא נמי אסור[6] בצרת בעלת הגט[7], דאי שרית ליה ליכנוס צרת בעלת הגט, אתי נמי למיכנס צרת חלוצה. ופרק קמא (י, ב) נמי קיימא לן כר׳ יוחנן דבין הוא בין[8] האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא[9] על צרה כרת, דאיהו שליחותא דאחין עבד[10] ואיהי נמי שליחותא דצרה קעבדא[11], ומיתסרו כולהו כי הדדי. ואסור נמי בקרובות שתיהן, שהרי על כרחו צריך לחלוץ לצרה, כדאמר שמואל פרק ארבעה אחין (כז, א) **חלץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה, לצרה, נפטרה בעלת הגט.** ופסק רבינו יצחק אלפס[12] (ז, ב) דהלכה כשמואל[ב], הלכך חולץ לצרה ואסור בקרובותיה ואסור נמי בקרובת בעלת הגט.

[ב] עשה באחת מהן מאמר מותר ליבמה, דהיינו מצותה מקדש ואחר כך בועל. ואסור בצרתה, כדפרכינן בדברי רבן גמליאל (נא, ב) **מכדי קסבר רבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר, ראשונה נמי תתייבם, גזירה דילמא אתי ליבומי לשנייה.** הא למדת דצרת בעלת[13] מאמר אסירה[ג][14], הלכך חולץ לצרה כדשמואל, ונותן גט לבעלת מאמר למאמרה ואסור בקרובות שתיהן.

[ג] **ת״ר** (שם, א) **כיצד אמר רבן גמליאל אין גט אחר גט, שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד[15] ונתן גט לזו וגט לזו, רבן גמליאל אומר חולץ לראשונה ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שנייה, וחכמים אומרים אסור בקרובות שתיהן, וחליצה לאחת מהן.**

[ד] **וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת[16].** פירוש שאם נפלה יבמה אחת לפני שני יבמין ונתן זה גט וזה גט, אליבא דרבנן שניהם אסורין בקרובותיה.

[ה] והיכא[17] נמי שאחד נתן לה גט והשני לא נתן,

22. מרי: **ד** מורי 23. זצ״ל: **ט נ** חסר 24. ניסת: **ה ט** נשאת **נ** נישת 25. כשר: **ג** כשר הדרן עלך פרק החולץ: (פרק רבן גמליאל)

1. אחד מהם מאמר: **ק** מאמר אחד מהם 2. בה: **ק** חסר 3. גט: **א ק** גט שניהם 4. היא: **א ק** הוא 5. ואי: **א** ומי 6. אסור: **א** אסיר 7. הגט: **ק** גט 8. בין: **א ק** דבין 9. ולא: **א ק** לא 10. עבד: **א ק** עביד 11. קעבדא: **א ק** קא עבדא 12. אלפס: **ק** אלפס ז״ל 13. בעלת: **א ק** בעלה 14. אסירה: **ק** אסורה 15. אחד: **א ק** אחר 16. אחת: **א ק** אחת וכן אתה אומר... ויבמה אחת טעות הדומות 17. והיכא: **ד** והיכי

ו דברי בה״ג מובאים גם ברי״ף (כט, ב), שציטט רבינו בסו״ס תריג.

א כלומר שיטעו לחשוב שכשם שגט אינו פוסל כך גם חליצה, וכמבואר בריטב״א (ונראה שזוהי גם כוונת רש״י), אבל בתוס׳ (ד״ה מדגט) ביארו שיטעו שיבמה צריכה גם גט וגם חליצה, ושאין די באחד מהם לפוסלה.

ב אולם המ״מ דייק מדברי הרמב״ם (יבו״ח פ״ה, י-יב) שחליצת הצרה אינה פוטרת את בעלת הגט.

ג קצת קשה שלכאורה הדברים מפורשים במשנה (נ, ב): ״עשה מאמר בזו ומאמר בזו צריכות שני גיטין וחליצה״, וכתב רש״י (ד״ה צריכות שני) שלא יכול לייבם דהו״ל בונה שני בתים. ואולי סבר רבינו שהמשנה עוסקת בבא לגרשן ולפוטרן (וכמ״ש שם הרמב״ן שלכן לא נקטה המשנה שיתן גט למאמרו וייבם את השנייה).

אפילו הכי שניהם אסורין בה. והכי אמרינן בפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות פב, א) **ההוא גברא דנפלה ליה יבמה במתא מחסיא, בעא אחוה למפסלה בגיטא מיניה. הלכך אותו שנתן לה גט חולץ ואסור בקרובותיה והשני מותר בקרובותיה, כדאמר רבן גמליאל היכא ששניהם נתנו לה גט** (נא, א), **והשני מותר בקרובותיה משום דאין גט אחר גט, אם כן הכא שלא נתן לה השני כלל גט מותר בקרובותיה לכולי עלמא.** (שם) **כיצד אמר רבן גמליאל אין מאמר אחר מאמר, שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד ועשה מאמר בזו ומאמר בזו, רבן גמליאל אומר נותן גט לראשונה וחולץ לה, ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שנייה. וחכמים אומרים נותן גט לשתיהן, ואסור בקרובות שתיהן, וחליצה לאחת מהם.**

יבם שנפלו לפניו שתי יבמות מבית אחד ונתן גט לזיקתו[19] לאחת מהן, אסור בשתיהן. עשה בה[20] מאמר באחת מהן, מותר בה ואסור בצרתה. נתן גט לזו וגט[21] לזו, אסור בקרובות שתיהן. [22]וחליצה לאחת מהן וגט[23] לאחת מהן, אסור בקרובות שתיהן[22], וחולץ לצרה ותיפטר בעלת הגט.

עשה מאמר בזו[24] ומאמר בזו, נותן גט לשתיהן ואסור בקרובות שתיהן, וחליצה[25] לאחת מהן[23]. וכן שני יבמין ליבמה אחת, נתן לה גט אחד מהן, נאסרה על שניהם, והנותן גט אסור בקרובותיה, והשני מותר [26]בקרובותיה. עשה בה אחד מהן מאמר, הוא מותר[26] בה והשני אסור בה. נתנו לה[27] שניהם גט, שניהם[28] אסורין בקרובותיה. עשו בה שניהם מאמר, צריכה גט משניהם וחליצה.

[ו] **וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת.**

[ז] עשה בה זה[18] מאמר וזה מאמר, זה נותן גט וזה נותן גט וחולצת. ופסק רבינו יצחק אלפס (יז, ב) דליתא לדרבן גמליאל, דקיימא לן כרבנן:

(תרמט) [א] **נתן גט ליבמתו וחלץ לה וחזר וקידשה, צריכה גט.** [ב] **שתי יבמות מבית אחד שנפלו לפני שני אחין, ובא אחד מהן על אחת וחזר הוא או אחיו וקידש את צרתה, צריכה הימנו גט.** [ג] **החולץ ליבמתו וחזר וקידשה, בין שקידשה לשם אישות בין שקידשה לשם יבמות, צריכה הימנו גט. כל זה פסק רבינו יצחק אלפס זצ״ל.**

[א] **תנן** (נ, א) **נתן גט וחלץ, אין אחר חליצה כלום. וכתב באלפס**[א] (יז, ב) **אמר רב יהודה אמר רב** (נב, ב) **זו דברי רבי עקיבה דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, אבל חכמים אומרים יש אחר חליצה כלום. כלומר אם חזר וקידשה לאחר חליצה צריכה הימנו גט. תניא נמי הכי אמר רבי אין הדברים הללו אמורים אלא לדברי רבי עקיבה שהיה עושה חלוצה כערוה, אבל חכמים אומרים יש אחר חליצה כלום, ואני אומר אימתי בזמן שקידשה לשם אישות וכנסה לשם אישות, אבל קידשה לשם יבמות אין אחר חליצה כלום. תניא אידך החולץ ליבמתו וחזר וקידשה, רבי אומר אם קידשה לשם אישות צריכה הימנו גט**[ב], **וחכמים אומרים בין קידשה לשם אישות בין קידשה לשם יבמות צריכה הימנו גט. והא נמי דתנן** (נ, א) **אבל לא לאחר הבעילה כלום, ותנן**[1] **נמי** (שם, ב) **הבעילה בזמן שהיא בתחילה אין אחריה כלום, אליבא דהאי תנא הוא, אבל לרבנן הבעילה נמי יש אחריה כלום.**

[ב] כגון שתי יבמות הבאות מבית אחד שנפלו לפני שני אחין, ובא אחד (מהן)[2] מן האחין על אחת מהן, וחזר הוא או אחד מן האחין ובא על צרתה, (יא, א) **פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר בעשה וחד אמר בכרת,** וקיימא לן כל היכא[3] דפליגי[4] רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, וכבר ביררנא לנא[5] בפרקא קמא[ג]. האי פלוגתא דרבי[6] ורבנן בהחולץ ליבמתו וחזר וקידשה, קא טרינן בגמרא (נב, ב) לפרושי טעמייהו, ואיתמרו[7] בה כמה מימרי[8], וחד מנייהו מימרא דרב שרביא[9] דאמר (נג, א) **בחליצה פסולה קמיפלגי**[10], דרבי סבר חליצה פסולה פוטרת, ורבנן סברי אינה פוטרת. וקשיא להו לרבואתא היכי אמור[11] רבנן חליצה פסולה אינה פוטרת, הא כולה[12] פירקא חליצה פסולה פוטרת[ד] [כו׳][13], וקא פרישו לה פירושי דלא מסתברי, דכולהו אית להו [פירכא ולהכי לא כתבינן להו, ואנן

18. בה זה: **ק** בזה 19. לזיקתו: **ה** לזיקתה **ט** חסר 20. בה: **ה ט נ** חסר 21. וגט: **ה** וגם 22. וחליצה לאחת... בקרובת שתיהן: **ט** חסר 23. וגט: **נ** נתן גט 24. בזו: **ט** לזו 25. וחליצה: **ט** וחולץ 26. בקרובותיה... מותר: **נ** חסר 27. לה: **ט** חסר 28. שניהם: **ט** חסר
1. ותנן: **ק** דתנן 2. (מהן): **א ק** מהן 3. היכא: **ק** היכי 4. דפליגי: **א** דפליגו 5. ביררנא לנא: **ק** בררנו לנו 6. דרבי: **א ק** ר׳ 7. ואיתמרו: **ק** ואיתאמרו 8. מימרי: **ק** מימרא 9. שרביא: **א ק** משרבייא 10. קמיפלגי: **ק** קא מפלגי וכן להלן 11. אמור: **ק** אמרו 12. כולה: **א ק** כולי 13. [כו׳]: **א ק** חסר

א סימן זה כולו מועתק מהרי״ף (יז, ב; יח, א).
ב בגמ׳ וברי״ף נוסף כאן: **לשום יבמות אין צריכה הימנו גט.**
ג בפרקא קמא - כן הוא בדפ׳ ובכה״י. ברי״ף נכתב: בפ״ק, וצ״ל שפתיחת הר״ת היא - בפרקא קדמאה, והיינו פרק החולץ (יג, ב ברי״ף). ושם אכן פסק כדברי המיקל.
ד המהרש״א הקשה על דברי הרי״ף מדברי אבא יוסי בן חנן שבסוף הפרק (נג, ב), הסובר שיש אחר חליצה פסולה כלום. אומנם מדברי רש״י (בד״ה והכא בחליצה) משמע שזהו טעמם של רבנן, וכ״כ הריטב״א בפירושו השלישי לדברי רב שרביא. אולם הרמב״ן והריטב״א (שם) הביאו פירוש נוסף שמדובר בשתי

פרישנא לה פירושא][14] ברירא ונהירא. והכין[15] פירושא, רב שרביא סבר דרבי ורבנן בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאיפלגו בה פרק ארבעה אחין (כו, ב) דמאן דאמר הכא[16] אינה פוטרת סבר לה כרב דאמר חליצה פסולה צריכה לחזר על כל האחין, [וכיון דצריכה לחזר על כל האחין][17] אם חזר וקידשה לשם יבמות קודם חליצת אחין צריכה הימנו גט, דהא עדיין אגידא[18] באחין ולא איפטרא (כההיא פרק קמא) [בההיא][19] חליצה פסולה לגמרי. ומאן דאמר פוטרת סבר לה כשמואל דאמר חליצה פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין, דלא בעינן חליצה מעולה אלא למפטר צרה אבל נפשה פטרה[20], וכיון דפטרה נפשה ואינה צריכה לחזר[21] על כל האחין, אם[22] חזרה וקידשה לשם יבמות אינה צריכה הימנו גט, דהא קא פרחה מינה זיקת יבמין ואידחיא (ליה) [לה][23] מההוא ביתא לגמרי. האי פירושא דהאי מימרא דרב שרביא בלא קושיא ובלא ספק.

וכולהו טעמי דאיתמרו[24] בהאי פלוגתא דרבי ורבנן[25] לא סמכינן[26] עלייהו דלאו אליבא דהלכתא נינהו, אלא אוקמאתא בעלמא נינהו. וליתא לדרבי״, דקיימא לן (פסחים כז, א) **הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו.**

נתן גט ליבמתו וחלץ[28] לה וחזר וקידשה, צריכה גט. שתי יבמות מבית אחד שנפלו לפני שני אחין[29], ובא אחד מהן על אחת[30] וחזר הוא או אחיו וקידש את[31] צרתה, צריכה הימנו גט.

החולץ ליבמתו וחזר וקידשה[32], בין שקידשה[33] לשם[34] אישות בין שקידשה לשם יבמות, צריכה הימנו גט[35], כל זה פסק רבינו אלפס זצ״ל[36].

[ג] הלכך בין שקידשה לשם אישות בין שקידשה לשם יבמות, צריכה הימנו גט׳ כרבנן, עכ״ל אלפס[27]:

(תרנ) [א] מצות יבמה מקדש ואחר כך בועל. [ב] וכיצד הוא מקדש, נותן לה פרוטה או שוה פרוטה[1], או כותב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה, הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי[2]. ואם בא עליה בלא קידושין קנה. [ג] והבא על יבמתו, בין בשוגג שהוא סבור שהיא אשה אחרת, בין[3] במזיד שנתכוין לשם זנות ולא לשם מצוה, ואפילו הוא שוגג והיא מזידה, או הוא מזיד והיא שוגגת, דתרווייהו לא נתכוונו למצוה, אפילו הכי קנה. ואפילו אנוס, כגון שנתקשה לאשתו ותקפתו יבמתו ובא עליה. [ד] ואפילו שניהם אנוסים, כגון שנתקשה לאשתו ותקפום גוים[4] ודבקום זה בזה, אפילו הכי קנה. [ה] הוא ישן והיא ערה לא קנה. היתה היא ישינה והוא ער, או שהיה מנמנם כגון שהיה נים ולא נים תיר ולא תיר[5] דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר, קנה. [ו] נפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה. [ז] נתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו [לא][6] קנה. [ח] והעראה קונה. והעראה היינו הכנסת העטרה, אבל נשיקה אינה קונה. ויש צדדין היאך קונה, ה״ר שמשון פירש דהיכא שהערה ולא עשה יותר קני בהעראה, וכי גמר ביאתו דעתו על גמר ביאה. וה״ר יצחק בן רבינו מאיר מ״כ פירש שרוצה לקנות בהעראה קונה, אבל בסתם דעתו על גמר ביאה ולא קני אלא בגמר ביאה. וכן פר״ח בהבא על יבמתו לשון שני. ורבינו יעקב פירש דהעראה[7] קונה בכל ענין. [ט] וביאת שוגג ביבמה אינה מאכלת בתרומה אלא ביבמתו מן הנשואין, דקיימא [לן][8] כרב אליבא איכא דאמרי.

[א] **פרק** רבן גמליאל (נב, א) **אמר רב הונא מצות יבמה**

14. [פירכא ולהכי... לה פירושא]: **א ק** חסר 15. והכין: **א ק** והכא 16. הכא: **א ק** היכא 17. [וכיון... האחין]: **א ק** חסר 18. אגידא: **א ק** אגירא 19. (כההיא פ״ק) [בההיא]: **א** כההיא פ׳ **ק** כההיא פרק 20. פטרה: **ק** חסר 21. צריכה לחזר: **ק** צריכא לחזור 22. אם: **א ק** ואם 23. (ליה) [לה]: **א ק** ליה 24. טעמי דאיתמרו: **ק** טעמא דאיתאמרו 25. ורבנן: **ק** ורבי יוחנן 26. סמכי׳: **א ק** סמכין 27. אלפס: **ק** האלפס זצ״ל 28. ליבמתו וחלץ: **ט** ליבמ׳ חלץ 29. אחין: **ט** יבמין 30. אחת: **ט** אחת מהם 31. את: **ט** חסר 32. וחזר וקידשה: **ג** וקידשה **ט** וחזר וקידש 33. שקידשה: **נ** שקידש 34. לשם: **ה** לשום 35. גט: **נ** חסר 36. זצ״ל: **ט נ** חסר

1. שוה פרוטה: **א ק** שוה לה פרוטה 2. לי: **א ק** חסר 3. אחרת בין: **א ק** אחרת היא בין 4. גוים: **ד** עכו״ם וכן להלן 5. נים ולא נים תיר ולא תיר: **א ק** תיר לא תיר נים לא נים 6. [לא]: **א ק** חסר 7. דהעראה: **ד** העראה 8. דקיימ׳ [לן]: **ק** דקיימא

יבמות שחלץ לאחת מהם לאחר גט או מאמר, שהחליצה פסולה ולא הותרה חברתה ולא הופקעה הזיקה.

ה הראב״ד (מובא בס׳ הזכות על הרי״ף) ובעל המאור (שם) נתקשו בפסק זה של הרי״ף, שהרי מהגמ׳ משמע שדעת רבנן מבוססת על ההנחה שאין זיקה או שיש תנאי בחליצה ואין זו ההלכה, ומתוך כך פסקו הלכה כרבי. אומנם הרמב״ן במלחמות (שם) תירץ שדעת הרי״ף היא שכל האוקימתות בגמ׳ נאמרו רק לדעת רבי, אבל דעת רבנן היא שתקנת חכמים של קדושי מאמר תקפה גם לאחר חליצה, ולכן היא מקודשת מדרבנן. וע״ע בראש (פ״ה סי׳ ו) שביאר שלדעת הרי״ף דברי הגמ׳ שלרבי יש זיקה כוונתם שללא זיקה לא יחולו קידושי מאמר, ואינם נוגעים למחלוקת התנאים (בגמ׳ יז, ב), אם יש זיקה.

ו השלטי גבורים (שם אות ב) הביא בשם הריא״ז שכשקידש לשם יבמות הצורך בגט הוא מדרבנן.

מקדש ואחר כך בועל, ואם[9] בעל ועשה מאמר קנה. אם[10] בעל ועשה מאמר פשיטא, דהא קנייה בביאה, אלא אם בעל בלא מאמר קנה. והתניא[11] לוקה, מכת מרדות מדרבנן. והאי[12] תנא דאמר לוקה סבר לה כרב, דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה.

[ב] **ת״ר** (שם) **כיצד מאמר[13], נתן לה כסף או שוה כסף, ושטר, כתב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה[14] הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת** [לי][15], **הרי זו מקודשת. כתב רבינו יצחק אלפס** (יז, ב) **והאי אליבא דבית שמאי, אבל לבית הלל נותן לה פרוטה או שוה פרוטה**[א].

[ג] **תנן** (נג, ב) **הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, אפילו הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס, קנה. פירש רש״י** (ד״ה הבא על יבמתו) **שוגג, כסבור שאשה**[16] **אחרת**[ב] **היא. מזיד, לשם זנות ולא לשם מצוה. ואמר בגמרא** (שם) **מאי אפילו, לא מבעיא קאמר, לא מבעיא הוא שוגג והיא קא מכוונה**[17] [18]**למצוה, אי נמי הוא מזיד והיא קא מכוונה למצוה, אלא**[18] **אפילו הוא שוגג והיא מזידה דתרוייהו לא מכווני למצוה, אפילו הכי קנה**[19].

[ד] **והא נמי דקתני במתניתין** (שם) **הוא אנוס והיא לא אנוסה, הוא הדין שניהם אנוסים, כדתני ר׳ חייא** (שם) **שניהם שוגגין, שניהם מזידים, שניהם אנוסים. והא דנקט והיא לא אנוסה דמשמע שמתכוונת למצוה, משום**[ג] **דנקט לעיל הוא שוגג והיא מזידה נקט נמי הכא**[20] **תרי לישני. אי נמי והיא לא אנוסה אלא או**[21] **שוגגת או מזידה, דהיינו כשניהם אנוסים דר׳ חייא. כך פירש מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ״ל מפי רבינו יצחק בר שמואל זצ״ל**[22].

ואסקינן (נד, א) **אנוס דמתניתין כגון שנתכוון לאשתו, ותקפתו יבמתו ובא עליה. שניהם אנוסים דר׳ חייא [היכי דמי]**[23], **כגון שנתכוון לאשתו ותקפום גוים ודבקום זה בזה ובא עליה. נתכוון לאשתו מפרש רש״י** (ד״ה שנתכוון לאשתו) **נתקשה לאשתו. ואין לטעות ולומר דבשניהם**[24] **אנוסים לא קני, מדקאמר שניהם אנוסים**[24] **דר׳ חייא היכי דמי, דמשמע לר׳ חייא דוקא אבל אגן** [לא סבירא לן][25] **לדר׳ חייא, כדמפרשינן גבי** (חולין צה, ב) **אלא רב**[ד][26] **היכי אכיל בשרא, וגבי** (קידושין ג, א) **ולרב הונא דאמר חופה קונה מקל וחומר, דהכא לא מסיק ולר׳ חייא דאמר שניהם אנוסים, דהוה משמע ולר׳ חייא ולא לדידן כדמשמע ולרב הונא, אלא קאמר שניהם אנוסים דר׳ חייא משום דר׳ חייא**[27] **איירי בה בפירוש, ומתניתין נמי אית לה דר׳ חייא כדפרישית. ותו, דאסקינן**[28] **להדיא דאפילו תרוויהו לא מיכווני למצוה דאפילו הכי קני**[29].

[ה] **אמר רב יהודה** (נד, א) **ישן לא קנה ביבמתו, דאמר קרא יבמה יבוא עליה, עד דמכוון לה**[ה]. **בפר״ח**[30] **ואסיקנא אפילו מתנמנם ולא מתנמנם**[ו], **נים ולא נים תיר ולא תיר, דקרי**[31] **ליה ועני ולא**[32] **ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו**[33] **ליה ואומרים**[34] **לו כך וכך דברת או כך וכך עשית מדכר. ובא על יבמתו והוא מתנמנם ולא מתנמנם**[ו] **קנאה, אבל היא לא חיישינן בין ערה בין ישינה.**

[ו] **אמר רבה**[35] (שם) **נפל מן הגג ונתקע חייב בארבעה דברים, וביבמתו לא קנה.**

9. ואם: **א ק** אם 10. אם: **א ק** ואם 11. והתניא: **א ק** הא תניא 12. והאי: **א ק** האי 13. מאמר: **ק** מאמר קונה 14. ש״פ: **א ק** אלא שוה פרוטה 15. [לי]: **א** חסר **ק** לי 16. שאשה: **א ק** שהאשה 17. קא מכוונה: **ד** קמכוונא 18. למצוה אי נמי... למצוה אלא: **ד** למצוה אלא 19. קנה: **ק** קני 20. הכא: **ק** הכי 21. או: **א ד** אי 22. זצ״ל: **ק** ז״ל 23. [היכי דמי]: **א ק** חסר 24. אנוסים לא קני... אנוסים: **ד** אנוסים 25. [לא ס״ל]: **א ק** חסר 26. רב: **ג** ר״מ ר׳ ביאורים 27. דר״ח: **א** דר׳ **ק** דרבי וכן בסמוך 28. דאסקי׳: **ק** דאסקי 29. קני: **ק** קנה 30. בפר״ח: **ק** כפר״ח 31. תיר דקרי: **א ק** תיר כגון דקרו 32. ולא: **א ק** לא 33. מדכרו: **ק** מדכרי 34. ליה ואומרים: **א** ליה מדכר ואומ׳ **ק** ליה אידכר ואומר 35. רבה: **א ק** רב

א מחלוקת ב״ש וב״ה בקנין כסף של קידושי אשה בריש מס׳ קידושין.

ב ברש״י לפנינו: **שהיא אשתו או אשה אחרת.**

ג שני התירוצים דלהלן מובאים בתוס׳ (נג, ב ד״ה הוא).

ד ר׳ שנו״ס. לכתבי היד שגרסו ״רב״ הכוונה לדעתו בענין איסור בשר שנתעלם מן העין (חולין צה, ב). ושאלה הגמ׳ ״אלא רב היכי אכל בשרא״, והאו״ז דן בדעתו בהל׳ גיד הנשה (סי׳ תנא). אך לגיר׳ הדפוס ״ר״מ״ הכוונה לסוגית חיישינן למיעוטא (חולין יא, ב) אולם הגירסא שם בגמ׳ אצלנו אינה כלשון ברבינו אלא: ״לר״מ דחייש למיעוטא, הכי נמי דלא אכיל בישרא״. אומנם בתוס׳ בכורות (כ, ב ד״ה חלב) הגיר׳ בגמ׳ היא: ״לר״מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בשרא״. ואף שניתן א״כ לקיים את גיר׳ הדפוס, נר׳ שיש עדיפות לגיר׳ המקורית בכה״י.

ה גם תוס׳ (ד״ה ישן) ושאר הראשונים כתבו שצריך להתכוון לביאה, אבל רש״י (ד״ה ישן) כתב שהחסרון בישן שאינו בר דעת ולכן אין קניינו קניין.

ו מתנמנם ולא מתנמנם - בגמ׳ הלשון: **מתנמנם ה״ד מתנמנם,** וכן בראשונים בכל מקום, והדבר צ״ב.

[ז] **אמר רבה**[ז] (שם) **נתכוון להטיח בכותל והטיח ביבמתו לא קנה. פירוש שלא נתכוון לביאה. להטיח בבהמה והטיח ביבמתו קנה, דהא קא מתכוון לשום ביאה בעולם.** פר״ח דביאה דבהמה שמה ביאה, דהא מיחייב[36] עלה.

[ח] **תנן** (נג, ב) **אחד המערה ואחד הגומר קנה. וילפינן בגמרא** (נה, ב) **דיבמה לבעלה אתיא ביאה ביאה, אשה לבעלה אתיא קיחה [קיחה]**[37]**. ואמר שמואל העראה זו נשיקה, משל לאדם שמניח אצבעו על פיו, אי אפשר לבשר שלא ידחק הבשר. כי אתא רב שמואל בר**[38] **יהודה אמר ר׳ יוחנן העראה זו הכנסת העטרה, גמר ביאה [גמר]**[39] **ביאה ממש, מכאן**[40] **ואילך אינו אלא נשיקה ופטור, ופליגא אדשמואל.** פירוש דשמואל לנשיקה קרי ליה העראה. וליכא דשמואל, דהא הלכתא כרב לגבי שמואל, כל שכן הלכתא כר׳ יוחנן, דרב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן.

והקשה רב ניסים גאון[ח] זצ״ל, דאמרינן פרק קמא דקידושין (י, א) **איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה, נפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, אי נמי לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה, מאי. אמר אמימר משמיה דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה.** פירוש ולא קני בהעראה. ותירץ דהכא מיירי בביאה של אחר קידושין לשם נשואין, כדאמרינן פרק נערה שנתפתתה (כתובות מח, ב) **סתם חצר דידה ללון, סתם חצר דידיה**[41] **לנשואין**[ט] וסגי בהעראה. וכן הקשה ותירץ רבינו יצחק אלפסי[42] (יח, ב), והוסיף ואמר דומיא דיבמה אית ליה ליבם זיקה אף אשה לבעלה דאית לה[43] קנין מעיקרא, אבל הך דלית להו קנין מעיקרא אלא השתא הוא דבעי למקני[44] לה, לא סגי אלא בגמר ביאה, דכל הבועל דעתו על גמר ביאה. וקשיא לפירושם דקיחה קיחה גבי קידושין כתיבה׳ ולא מיירי בחופה כלל.

וה״ר שמשון זקינו של רבינו שמשון משנ״ץ[45] תירץ[יא] דכי אמר העראה קונה היינו שלא עשה כי אם העראה ופירש מיד דלא שייך דעתו אגמר[46] ביאה, אבל בקידושין איירי כשגמר ביאתו דאז ודאי דעתו על[47] גמר ביאה, ולכך נקט כל הבועל ולא נקט כל המערה. וה״ר יצחק בן ה״ר מאיר פירש דבמפרש קונה בהעראה, אבל בסתם דעתו אגמר ביאה. ושני טעמים הללו קרובים להיות אחד[יב].

ורבינו חננאל פירש [דאין][יג] [48] הלכה כדאמר אמימר משמיה דרבא[49] דכל הבועל דעתו על גמר ביאה אלא בהעראה קונה, דפשיטא[50] לה[51] בגזירה שוה בזה המקום, ובזה המקום עיקר זה הדין, דתנן בפרק זה במשנתינו (נג, ב) **אחד המערה ואחד הגומר קנה. ולא**[יד] [52] פירש דיש מי שאומר אם אמר התקדשי בביאה דעתו אגמר ביאה, דהיינו כסברת הר׳ יצחק בן הר׳ מאיר זצ״ל.

36. מיחייב: ק נתחייב 37. [קיחה]: א ק חסר 38. בר: ק ב״ר 39. [גמר]: א ק חסר 40. מכאן: א ד מיכן 41. דידיה: א ק דידה 42. אלפסי: ק אלפס 43. לה: א ק ליה 44. למקני: א ק למיקנא 45. משנ״ץ: א זצ״ל דשנץ ק ז״ל דשנ״ץ 46. אגמר: א ק על גמר 47. על: ק עד 48. [דאין]: א ק חסר 49. דרבא: א דרבה ק ברבה 50. דפשיטא: א דפשיט 51. לה: ק ליה 52. ולא: ק ול״א

ז לפנינו בגמ׳: **רבא**.

ח קושיה זו כמו גם התשובות השונות שנתנו לה הראשונים נמצאות גם בתוס׳ בקידושין (י, א ד״ה כל) וביבמות (נה, ב ד״ה אשה).

ט גם בתוס׳ ר״י הזקן (קידושין י, א) דייק מהגמ׳ בכתובות שביאה שלאחר קידושין עושה נישואין, אומנם הר״ן (ה, ב ברי״ף לקידושין) למד זאת בשתי דרכים אחרות: א. הואיל וחופה אינה קונה אלא מפני שהיא צורך ביאה ק״ו שביאה עצמה תקנה. ב. קל וחומר מיבמה שכסף אינו קונה בה וביאה גומרת בה, זו שכסף קונה בה אינו דין שתהא ביאה גומרת בה. ויש להעיר לדברי הים של שלמה (קידושין פ״א, יז) שכתב בעקבות המל״מ (אישות פ״י, א) שגם אם ביאה לאחר קידושין עושה נישואין, היינו ליורשה ולהטמא לה, אבל אינו רשאי לבוא עליה שוב עד שתכנס לחופה. וע״ע בביאור הגר״א (לג סק״ה) שלדעתו ביאה בארוסה אינה מועילה להחשיבה כנשואה.

י הפני יהושע (קידושין י, א ד״ה בתוס׳) מתרץ שכוונת הגמ׳ היא ל״כי יקח איש אשה״ האמור בפרשת מוציא שם רע (דברים כב, יג). והמקנה (שם ד״ה בא״ד וקשה) כתב שהכוונה היא ל״כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא״ (שם כד, ה).

יא בתוס׳ ביבמות (שם) התירוץ בשם ר׳ שמעון הזקן, ובתוס׳ בקידושין (שם) התירוץ בשם הרשב״א הוא הר״ש עצמו.

יב גם המשנה למלך (איסו״ב פי״ז, טו, ע״ד) כתב שמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, אבל בחדושי המהרי״ט (קידושין י, א) כתב שכשהערה ולא גמר את ביאתו לדעת הר״ש מקודשת, אבל לדעת הריב״ם אינה מקודשת עד שיפרש שדעתו לקנות בהעראה.

יג בנדפס הגיה מדעתו שאין הלכה כרבא, אומנם מפירושו של הר״ח לקידושין (הודפס בסוף אוצה״ג) נראה שס״ל שהלכה כרבא, שכל הבועל דעתו על גמר ביאה. ויותר נראה שכוונת הר״ח היא לפירושו של הר״ש שלמרות שסתם בועל דעתו על גמר ביאה, כשהערה ופרש מוכח שדעתו לקנות בהעראה.

יד מדברי רבינו בתחילת הסימן: ״וכן פירש ר״ח בהבא על יבמתו לשון שני״ מוכח שיש לגרוס כאן: ״ולשון אחר פירש״ וכו׳.

ורבינו יעקב זצ״ל[53] פירש[ט] דמאחר[54] שנתרבתה העראה כגמר ביאה, אם כן בכל מקום שמזכיר ביאה היינו העראה, ומשום דחשיבה כביאה קרי ליה ביאה, והכי קאמר תחילת העראה קונה או סוף העראה קונה. ולמאן דאמר העראה זו הכנסת העטרה איירי ששייך בה תחילה וסוף. והא דקאמר נפקא מינה כגון שהערה בה, היינו שהתחיל להערות בה, ופשיטא שצריך לגמור העראתו[55] לקנותה, אלא מבעיא ליה אם מתחיל הקנין מתחילת העראה כשנגמרה לבסוף, או אינו קונה כלל עד לבסוף. דאי קונה מתחילתו[56] כשנגמרה לבסוף, יכול כהן גדול לקדש בביאה, ואי סוף העראה [קונה][57], אין יכול לקדש בביאה אפילו בהעראה, שכבר השיר בתולים קודם גמר העראה שאז חל הקנין[ט].

והקשה ה״ר שמואל[י] דאם כן הא דאמרינן בפרק[58] כיצד (כא, א) ופרק הבא על יבמתו (סא, א) ופרק כהן גדול בסנהדרין (יט, א) גבי אלמנה ליבם כהן גדול אלא מן האירוסין ליתי עשה ולידחי לא תעשה, מאי קושיא, מן האירוסין נמי אין כהן גדול יכול לקנות יבמתו בביאה כמו שאין יכול לקדש, ומן האירוסין נמי איכא עשה ולא תעשה כמו מן הנשואין. ולשאר לישני דפרישית אתי שפיר, דכיון דקני בהעראה יכול לקדש בביאה, כדמפרש[59] דהשרת בתולים והקניין בהדי[60] הדדי קאתן ושרי, אבל לפירוש ר״ת קשה. ויש לומר דסוגיא דקידושין (י, א) כמאן דאמר העראה זו הכנסת העטרה, והך דפרק כיצד (כא, א) כמאן דאמר זו נשיקה, דבנשיקה אינו משיר בתולים כדמוכח פרק בן סורר ומורה (סנהדרין עג, ב). ואף על גב דרבא דאמר בקידושין דעתו על גמר ביאה משני פרק ב׳ דיבמות (כ, ב) גבי כהן גדול מן האירוסין גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה, מכל מקום לא אצטריך לשנויי אלא למאן דאמר זו נשיקה.

מצות יבמה מקדש ואחר כך בועל. כיצד מקדש, נותן לה פרוטה או שוה פרוטה[65] או כותב לה על הנייר או על החרס הרי את מקודשת לי,[66] הרי[67] את מאורסת לי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה. ואם בא עליה בלא קדושין קנאה[68]:

הבא על יבמתו, בין בשוגג[69], פירוש כסבור שהיא אשה אחרת, בין מזיד[70], פירוש שנתכוון לשם[71] זנות, ואפילו[72] הוא שוגג והיא מזידה, הוא[73] מזיד והיא שוגגת, דתרוויהו[74] לא מיכווני[75] למצוה, אפילו[76] הכי קנה. ואפילו[77] שניהם אנוסים, כגון שנתכוון לאשתו[78] ותקפום[79] גוים ודבקום זה בזה, קנה. היה הוא[80] ישן והיא עירה לא קנה, היתה היא[81] ישנה והוא מתנמנם, כגון[82] דקרי[83] ליה ועני[84] ולא ידע לאהדורי סברא וכי[85] מדכרו ליה מדכר, קנה.

נפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה. נתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו לא קנה, להטיח בבהמה והטיח ביבמתו קנה. והעראה

[ט] תנן (נג, ב) **אחד המערה ואחד הגומר קונה.** ואמרינן[61] בגמרא (נו, א) **מאי קנה, אמר רב קנה לכל.** פירוש (רש״י ד״ה קנה לכל) כאחת מן הכיאות גרועות הללו[יח] קנאה לכל דבר, ואוכלת בתרומה מיד אם כהן הוא, ואפילו הלך למדינת הים ולא בא עליה ביאה גמורה. **ושמואל אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה[62], לירש בנכסי אחיו, ולפטור את אשת אחיו מן היבום.** פירוש (רש״י ד״ה האמורים בפרשה) **האמורה** בפרשת יבמה[63] שכתוב בה מקרא זה יבא[64] עליה, דלרשין ליה בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין בלון. **לירש,** לכתיב יקום על שם אחיו המת. **ולפוטרה מן היבום,** לאם מת ולו בניס

53. זצ״ל: **ק** ז״ל 54. דמאחר: **ק** מאחר 55. העראתו: **ד** הערתו **ק** הערותא 56. מתחילתו: **ק** מתחלתה 57. [קונה]: **א ק** חסר 58. הא דאמרינן בפ׳: **א** חסר 59. כדמפרש: **א** כשמפרש 60. בהדי: **א** כהדי **ק** כהדדי 61. ואמרינן: **א** ואמ׳ **ק** ואמר 62. בפרש׳: **א ק** בפרשת 63. יבמה: **ק** יבום 64. יבא: **ד** יבוא 65. פרוטה: **ט** פרוט׳ ואומ׳ הרי את מקודשת לי 66. לי: **נ** חסר 67. הרי: **ה** והרי 68. קנאה: **ג** קנאה. הדרן עלך פרק ר״ג: (פרק הבא על יבמתו) 69. בשוגגג: **ה נ** שוגג 70. מזיד: **ט** במזיד 71. לשם: **ה** לשום 72. ואפי׳: **ט** דאפי׳ 73. הוא: **ג** והוא **ט** או הוא 74. דתרוויהו: **ה ט** ותרויהו 75. מיכווני: **ט** איכוונו 76. אפי׳: **ט** ואפי׳ 77. ואפי׳: **ט** אפי׳ 78. שנתכוון לאשתו: **ט** חסר 79. ותקפום: **ט** שתקפום 80. היה הוא: **ה** הוא היה **ט** הוא 81. היתה היא: **ה** היא הית׳ **ט** היא 82. כגון: **ט** וכגון 83. דקרי: **ה ט נ** דקרו 84. ועני: **ט** וענה 85. וכי: **ה** ואי

טו דברי ר״ת הובאו גם בספר הישר (חי׳ סי׳ קנג), ועי״ש שהשוה את ספק הגמ׳ גבי העראה למחלוקת (בחולין כט, ב) אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף.

טז מדברי ר״ת כאן משמע שהאיסור לכה״ג נובע מכך שנעשית בעולה לפני גמר ההעראה, אומנם הקובץ שיעורים (קידושין סי׳ פב) ביאר שלדעת ר״ת אסורה לכהן גדול כיון שנעשית בעולה יחד עם חלות הקידושין (וממילא לא מקדש בתולה), וכיוצ״ב מבואר בחדושי הגר״ח (סטנסל) שסוף העראה קונה היינו שהקידושין חלים לאחריה כשכבר אינה בתולה.

יז דעתו אינה מופיעה בתוס׳ בקידושין ויבמות (הנ״ל בהע׳ הקודמות).

יח מלשון רש״י שמביא רבינו עולה שסבר כתוס׳ (כו, א ד״ה לדבריהם) שמחלוקת רב ושמואל עוסקת בביאת שוגג וכיוצ״ב, ולא בהעראה שנחשבת לביאה גמורה. אומנם מדברי הרי״ף עליו מסתמך רבינו בהמשך נראה שרב ושמואל נחלקו בהעראה (שהרי הביא את מחלוקתם בתוך דיני העראה וכמ״ש הרמב״ן), וכן פסק הרמב״ם (תרומות פ״ח, ו) כרב בין בביאה גרועה ובין בהעראה.

מאשה אחרת מותרת לאחריו לשוק, או אם הוציאה בגט ולא״ש בעיא חליצה, [או][86] אם היתה [לה][87] לה נפטרת בביאתה על זו. ואמר[88] היכא דנפלה לפניו מן הנשואין שכבר אכלה בחיי אחיו וכשמת ובטל הקנין פסקה מלאכול, לכולי עלמא לא פליגי דקניא לה הך[89] ביאה גרועה[90] להאכילה. אלא כי פליגי מן האירוסין, רב אמר אוכלת, דהא רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד, ושמואל אמר כי רבי רחמנא לאוקומיה[91] במקום בעל, פירוש שבמקום שהיתה אוכלת בחייו תאכל בשביל זה, אבל לאלומי[92] מבעל דבחיי הבעל לא אכלה, דאין האשה אוכלת בתרומה על שתכנס לחופה, האי[93] נמי לא אליס מיניה. [ודוקא בביאה בלא דעת קנין][94], אבל בביאה גמורה אשתו היא ואוכלת אפילו לשמואל. איכא דאמרי מן האירוסין דברי הכל[95] לא אכלה, דהא לא אכלה[96] בחיי בעלה, כי פליגי מזהנשואין, רב אמר אוכלת, דהא הוה קאכלה[97] מעיקרא, ושמואל אמר אינה אוכלת, וכי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד[98], לדברים האמורים בפרשה, אבל לתרומה לא. ועל האי לישנא כתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (יח, ב) וקיימא לן כל[99] היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי[כ]. ולשון ראשון לא הוזכר באלפס שלפני:

(תרנא) [א] סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו. סריס חמה לא חולץ ולא[1] חולצין לאשתו, לא מיבם ולא מיבמין את אשתו. [ב] ואלו הן סימנין של סריס חמה, כל שאין לו זקן, ושערו רך, ובשרו חלק כבשר אשה, ואין[2] מי רגליו מעלין רתיחה[3], והמטיל מים ואינו עושה קילוח ארוך למרחוק, וכל שאין מי רגליו מסריחין כששוהין בכלי, וכל ששכבת זרעו אינו קשור אלא צלול כמים, וכל שאין בשרו מעלה הבל חמימות כמין עשן, וכל שקולו לקוי ואינו ניכר בין אשה לאיש. [ג] כל היכא שהביא שתי שערות בתוך עשרים לא הוי סריס עד שיהא בו כל אלו הסימנים. והיכא שנולדו מקצת אלו[4] סימנים, ואפילו אחד מהן, אין עושין בו מעשה להחזיקו בגדול וסריס עד שיהא בן עשרים ולא הביא. ומשתים עשרה שנה עד עשרים מצפים לו, אם יביא הרי קטן היה עד עכשיו, ואם לאו גדול הוא וסריס הוא, ואפילו הביא לאחר מיכן הרי הוא כסריס לכל דבריו. [ד] והיכא שלא נולדו בו סימני סריס, נידון כקטן עד שש[5] ושלשים שנה, דהיינו רוב שניו. [ה] והני סימני זימנין דנתרי מחמת כחישותא, זימנין דנתרי מחמת בריאותא[6], הלכך אי כחוש הוא אברינן ליה, אי בריא הוא אכחשינן ליה. [ו] מי שנפצעה לו אפילו ביצה אחת הרי זה אינו מוליד, ומי שאין לו אלא ביצה אחת והשנייה ניטלה בידי אדם הרי זה מוליד. וצריכים להזהר כשחותכים ביצת אדם שלא יחתכו של ימין.

[א] **תנן** בפרק הערל (עט, ב) אמר ר׳ יהושע שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו, והסריס[7] לא חולץ ולא חולצין[8] לאשתו, ואין לי לפרש. אמר ר׳ עקיבה אני אפרש, סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו, שהיתה לו שעת הכושר [כו׳]. ור׳ אליעזר אומר לא כי אלא [כו׳][9] סריס אדם [לא][10] חולץ ולא חולצין לאשתו, שאין לו רפואה. העיד ר׳ יוסי[8] בן בתירא על בן[11] מגוסת שהיה[12] בירושלים סריס אדם, ויבמו את אשתו לקיים דברי רבי עקיבה. וקיימא לן כל עדות הלכה היא[ב], הלכך הלכה כרבי עקיבה דאמר סריס אדם חולץ

דהיינו[100] הכנסת עטרה קונה[101]. פירש ה״ר שמשון זצ״ל[102] כגון שהערה בה ופירש הימנה[103], אבל אם גמר ביאתו, דעתו על גמר ביאה. וה״ר יצחק בן רבינו מאיר זצ״ל[104] פירש שאם פירש בפירוש שרוצה לקנות בהעראה קונה, אבל בסתם דעתו על גמר ביאה, וכן פר״ח זצ״ל. ור״ת זצ״ל פירש דהעראה קונה בכל עניין. וביאת שוגג שקונה ביבמה אינה מאכלת בתרומה אלא ביבמתו מן הנשואין.

86. [או]: ק חסר 87. [לה]: א ק חסר 88. ואמ׳: ק ואמר
89. לה הך: ק ליה חד 90. גרועה: א ק גרופה
91. לאוקומ׳: ק לאוקמה 92. לאלומי: א ק לאלומיה
93. האי: ק הא 94. [ודוקא... קנין]: א ק חסר 95. ד״ה: א ק נמי דברי הכל 96. דהא לא אכלה: ק חסר
97. קאכלה: א ק קא אכלה 98. כמזיד: ק במזיד
99. כל: א ק דכל 100. דהיינו: ט היינו 101. קונה: ט קנה 102. זצ״ל: ט נ חסר 103. הימנה: ה נ ממנה
104. זצ״ל: ה ט נ חסר וכן בסמוך
1. ולא: ק לא 2. ואין: א ק ושאין 3. רתיחה: א ק רתיחות 4. מקצת אלו: ק אלו מקצת 5. שש: ד ששה
6. בריאותא: א ק בריותא 7. והסריס: ק הסריס
8. חולץ ולא חולצין: ק חולצין ולא חולץ 9. [כו׳]: א ק חסר 10. אדם [לא]: א ק חמה לא 11. בן: ק כן
12. מגוסת שהיה: א ק מגיסת שהיתה

יט ברש״י לפנינו: לא.
כ הר״ן (יח, ב ברי״ף) הוסיף שהגמ׳ נשארת בקושיה על שמואל.
א במשנה לפנינו: יהושע.
ב טעם זה הזכיר גם הגר״א (קעב, א) בטעם השני לפסיקת ההלכה כר״ע.

וחולצין לאשתו ומיבמין את אשתו.

ותנן נמי (שם) **הסריס לא חולץ ולא מייבם, וכן איילונית לא חולצת ולא מתייבמת.** (פ, ב) **קתני סריס דומיא דאיילונית, מה איילונית בידי שמים אף סריס בידי שמים**[13]**, וסתמא כרבי עקיבה דאמר בידי אדם אין בידי שמים לא.** וכתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (כו, א) שמעינן מינה דהלכתא כרבי עקיבה, והוה ליה מחלוקת ואחר כך סתם והלכתא כסתם[3].

[ב] **ת״ר** (שם) **איזהו סריס, כל שהוא בן עשרים ולא הביא שתי שערות, ואפילו הביא לאחר מיכן הרי הוא כסריס לכל דבריו. ואלו הן סימנין, כל שאין לו זקן, ושערו לקוי, פירוש** (רש״י ד״ה לקוי) **רך, ובשרו מחליק,** חלק כבשר אשה. **רבן שמעון בן גמליאל**[14] **אומר משום ר׳ יהודה בן יאיר [כל]**[15] **שאין מימי רגליו מעלין רתיחות. ויש אומרים כל המטיל מים ואינו עושה כיפה, פירוש** קלוח ארוך למרחוק. **ויש אומרים כל ששכבת זרעו דיהה**[16]**, פירוש** שאינו קשור אלא צלול כמים. **ורבינו יהודה בר**[17] **נתן זצ״ל פירש, לשון אחר דיהה אין מראיתו כשאר שכבת זרע, ופר״ח כתב דיהה כלובן ביצה המוזרת**[n]**. ויש אומרים כל שאין מימי רגליו מחמיצין, פירוש** מסריחין כששוהין בכלי. **אחרים אומרים כל שרוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל, פירוש** חמימות כמו עשן. **רבי שמעון בן אלעזר אומר כל שקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה.**

פירוש איזהו סריס חמה דלא חולץ ולא מיבם, כל **שהוא בן עשרים ולא הביא שתי שערות, ואפילו הביא לאחר מיכן הרי הוא**[18] **כסריס,** דלא אמרינן[19] כיון דהשתא אייתי קטן היה עד עכשיו. **ואלו הן סימנים,** דבלא סימנין לא אחשבינן ליה כסריס כדאמרן (שם, א) **והוא הסריס,** סריסות בעינן דליהוו[20] עליה משנולד, כדי שיתברר לנו שהיה לקוי ממעי אמו. הלכך היכא שנולדו בו סימני סריס ולא הביא שתי שערות עד שהיה בן עשרים, אפילו[21] הביא לאחר מיכן הרי הוא כסריס לכל דבריו.

[ג] **ואיתמר** (עט, ב) **סימני סריס, רב הונא אמר עד שיהו כולם**[33]. פירוש לא[34] חשבינן ליה סריס היכא דלא הביא שתי שערות בתוך עשרים עד שיהיו[35] בו כל אלו הסימנין דפרישית. **ור׳ יוחנן אמר אפילו באחד מהן,** פירוש אפילו באחד מסימנין הללו חשבינן ליה סריס היכא דלא הביא שתי שערות בתוך עשרים. ופסק[36] בפר״ח דהלכה כר׳ יוחנן, וכן פסק רבינו יצחק אלפס (שם).

והיינו דקאמר רבי אבהו (פ, א) **סריס אין עושין בו מעשה עד שיהא בן עשרים. ופירש רש״י**[l] (ד״ה סימני סריס) **זכר שהיו בו סימני סריס אין עושין בו מעשה** להחזיקו כגדול וסריס על שיהא בן עשרים ולא הביא. ומשנים

סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין את אשתו, סריס חמה לא חולץ ולא חולצין לאשתו ולא[22] מייבם ולא מייבמין אשתו[23]. ואלו הן סימני סריס חמה, כל שאין לו זקן, ושערו רך, ובשרו חלק כבשר אשה, ושאין מימי רגליו מעלין רתיחות, והמטיל מים ואינו[24] עושה קילוח ארוך למרחוק[25], וכל שאין מימי רגליו[26] מסריחין כששוהין בכלי, וכל ששכבת זרעו[27] אינו קשור אלא צלול כמים, וריב״ן זצ״ל[28] פירש שאין מראיתן[29] כשאר שכבת זרע, ור״ח זצ״ל[30] פירש שהוא כלובן ביצה המוזרת, וכל שאין בשרו מעלה הבל חמימות כמו עשן כשרוחץ[31] בימות הגשמים, וכל שקולו לקוי ואינו[32] ניכר בין איש לאשה.

13. בידי שמים: **ק** חסר 14. רשב״ג: **א** אומ׳ רשב״ג **ק** אע״ג רשב״ג 15. [כל]: **א ק** חסר 16. דיהה: **א** דוהה 17. בר: **ק** ב״ר 18. ה״ה: **א ק** הרי היא 19. אמרינן: **א** אמ׳ **ק** אמר 20. דליהוו: **ק** דליהווי 21. אפי׳: **ק** ואפי׳ 22. ולא: **ה** לא 23. אשתו: **ה ט** לאשתו **נ** את אשתו 24. ואינו: **ה ט** ואין 25. למרחוק: **ה** מרחוק 26. מימי רגליו: **ה** מימי רגלים **נ** מי 27. זרעו: **ה** זרע 28. זצ״ל: **ה** ז״ל **ט נ** חסר 29. מראיתן: **ה** מראיתו **ט** מראיהן 30. זצ״ל: **ה ט נ** חסר 31. כמו עשן כשרוחץ: **ט** כמו עשן שרוחץ **ג** כעשן שרוחץ 32. ואינו: **ט** ואין 33. שיהו כולם: **ק** שיהיו כולן 34. פי׳ לא: **א ק** פי׳ אפי׳ לא 35. שיהיו: **א ק** שיהו 36. עשרים ופסק: **א** עשרים עד שיהא שכל אילו הסימנין... הביא בתוך עשרים ופסק **ק** עשרים עד שיהיו כל הסימנים אלו... הביא בתוך עשרים ופסק העתקה חוזרת של השורות האחרונות – טעות הדומות

ג וכן נפסק ברמב״ם (יבום פ״ו, ב, ד) ובטושו״ע (קעב, א, ג).

ד בגמ׳ לפנינו: דוחה.

ה אבל הרמב״ם (בפיה״מ סוף פ״י מיבמות) פירש שמראיתו כהה.

ו הגירסא ברש״י מעט שונה. לשונו שם לשון רבים, משום שמתייחס לסריס ואיילונית.

ז משאלת תוס׳ (פ, ב ד״ה והביא) משמע שכשהביא שתי שערות קודם כ׳ שנים, גם כשיש לו את כל סימני הסריס, הוא ספק סריס. ולעומתם בתוס׳ רבינו פרץ (שם) מבואר שכשהביא שתי שערות קודם כ׳ שנה אינו סריס כלל, וכן משמע מסתימת הרמב״ם (אישות פ״ב, יב) והרא״ש (פ״ח סי׳ ז) שרק לגבי הביא שתי שערות בזקן כתבו שכשיש לו כל סימני סריס הריהו סריס, ומשמע שכשהביא שערות במקום ערוה אינו סריס (אלא שבאג״מ (אה״ע ח״א קסב) כותב שזו גם כוונת תוס׳ (ד״ה דהביא) לומר שודאי אינו סריס), וכ״פ להלכה הטור והרמ״א (קעב, ה). אומנם מדברי רבינו כאן ובתחילת הסימן משמע שבכל שתי שערות, אם הביא את כל סימני סריס הריהו סריס, וכמ״ש בהגהות הגר״א (ביבמות פ, ב ובא״ר ס״פ ה׳ מנידה). ונראה שלדעת רבינו המשנה בנידה (מז, ב): ״בן עשרים שנה ולא הביא שתי שערות, יביאו ראיה שהוא בן עשרים שנה״ עוסקת בהביא מקצת סימנים (וכדעת רבי יוחנן). ועיין לקמן בסי׳ תרנב הע׳ יד.

עשרה ועד עשריס מלפין להס, אס יביאו הרי הס קטניס עד עכשיו, ואס לא יביא[37] גדול הוא, וסריס הוא. אפילו הביא שתי שערות לאחר עשרים הרי הוא כסריס לכל דבריו כיון שלא הביא[38] בתוך עשרים, הואיל ונולדו בו מקצת סימני סריס.

אבל אם הביא שתי שערות[ז] בתוך עשרים, קיימא לן דלא הוי סריס עד שיהא בכולן. כדאמרינן[39] (עט, ב) **היכא שהביא שתי שערות בזקן כולי עלמא לא פליגי דעד שיהו בכולן.** פירוש היכא דיש לו קצת זקן, כולי עלמא לא פליגי דאין נעשה סריס[40] עד שיהו בו כל סימני סריס. והיכא דיש לו מקומות מקומות שיער בזקנו לא הוי סריס עד שיהו[41] בו כל סימני סריס, **כדאמר להו רבה בר אבוה לרבנן עיינו[42] ביה ברב נחמן אי בשרו מעלה הבל איתיב[43] ליה ברתי. כמאן, כרב הונא, לא רב נחמן סיכי[44] דיקנא הוה[45] ליה.** פירש רש״י (ד״ה איתיב ליה) **איתיב[46] ליה ברתי,** אלמא כיון דליתנהו כולהו סימני סריס, דבעיר ליה האי, [לא][47] מחזקינן ליה בסריס. **סיכי דדיקנא,** יתדות זקן, כלומר מקומות מקומות היו לו בזקנו שיער. כלומר, דבהא כולי עלמא מודו כיון[48] דאית ליה זקן דאינו נעשה סריס עד שיהו בו כל הסימנין. ופר״ח דקיימא לן כרבה.

ירושלמי (פ״ח ה״ה נ, א) **ר׳ חייא בשם ר׳ יוחנן זו דברי רבי עקיבה ורבי אליעזר ורבי יהושע, אבל חכמים אומרים אחד סריס אדם ואחד סריס חמה לא מייבם ולא חולץ,** וכן האחין לא חולצין ולא מייבמין את אשתו. מיהו אנן קיימא לן כרבי עקיבה כדפרישית.

[ד] **והיכא שלא נולדו בו סימני סריס ולא הביא שתי שערות מחזקינן ליה בחזקת קטן עד שלושים ושש שנים, כדאמרינן[49] סוף פרק האשה רבה** (צז, א) **וכי לא נולדו בו סימני סריס עד כמה,** פירוש (עפ״י רש״י ד״ה והוא שנולדו) **עד כמה תלינן ליה בקטן[50] דחייסינן דילמא אתו. תני ר׳ חייא עד רוב שנותיו,** פירש רבינו יהודה בר[51] נתן זצ״ל עד רוב שבעים שנה, ופר״ח עד שש ושלשים שנה[ח] **והם רוב שנותיו.**

[ה] **והני שערות פעמים שהם נושרים[ט] מחמת שמנינותו[52] של אדם, ופעמים שהם נושרים מחמת כחישותו. הלכך אם היה שמן מכחישים אותו ובודקים אותו, ואם[53] היה כחוש משמנים אותו ובודקים אותו.** כדאמרינן סוף פרק האשה רבה (שם) **וכי אתו לקמיה דר׳ חייא׳ אמר להם אי כחוש זיל אבריוה, אי בריא זיל אכחושוה[54], דהני סימנין זימנין דנתרי[יא] מחמת כחישותא, זימנין דנתרי מחמת בריותא.**

[ו] **תנן בפרק הערל** (ע, א) **איזהו פצוע דכא, כל שנפצעו בצים שלו, ואפילו אחת מהן. וקשה דאמר בגמרא** (עה, א) **אמר ר׳ ישמעאל בר׳ יוחנן בן ברוקה שמעתי בכרם ביבנה מפי חכמים, כל שאין לו אלא ביצה אחת אינו אלא סריס חמה וכשר. ופריך סריס חמה סלקא דעתך,** פירוש (רש״י ד״ה סריס חמה) והלא סריס חמה בידי שמים הוא[55] מחמת חולי. **אלא אימא כסריס חמה וכשר.** וליכא למימר דמתניתין בידי אדם ולכך אינו מוליד, והאי דר׳ ישמעאל בידי שמים ולכך מוליד. דעל כרחין דר׳ ישמעאל בידי אדם איירי, כדפרכינן **סריס חמה סלקא דעתך,** פירוש והלא סריס חמה בידי שמים והאי דר׳ ישמעאל בידי אדם. ועוד, הא קא חזינן כמה בני אדם שכורתין ביצה אחת ומולידין, ולא מסתבר לומר צא וחזור[56] על בניהם מאין הם.

37. יביא: ק יביאו ר׳ ביאורים 38. הביא: ק הביא שתי שערות 39. בכולן כדא׳: ק בו כולן כדאמרינן 40. נעשה סריס: א נעשה בו סימני סריס 41. שיהו: ק שיהא 42. עיינו: ק עיינין 43. איתיב: א ק אייתי יהיב 44. סיכי: ק פי׳ כי 45. הוה: א הוו ק הווה 46. איתיב: א ק אתייהב 47. [לא]: א ק חסר 48. כיון: ק כאן 49. כדא׳: ק כדאמרינן 50. בקטן: ק כקטן 51. בר: ק ב״ר 52. שמנינותו: א ק שמנוניתו 53. ואם: ד אם 54. אכחושוה: א אכחשוה ק אכחשיה 55. הוא: א ק היא 56. וחזור: א ק וחזר

ח לשון הפסוק (בתהלים צ, י) היא: ״ימי חיינו בהם שבעים שנה״, ונחלקו הראשונים האם יש צורך ברוב ימיו או ברוב שנותיו. כדעת הר״ח שהביא רבינו שצריך רוב שנותיו כתבו גם הרשב״ם (בב״ב קנה, ב ד״ה רוב שנותיו) ותוס׳ (קידושין סג, ב ד״ה בני), וכ״פ להלכה המג״א (או״ח נה סק״ו), אבל לר״א מן ההר (יבמות צז, א) ולרמב״ם (אישות פ״ב, יא) די ברוב ימיו, בשלושים וחמש שנה ויום אחד, וכ״פ השו״ע (קנה, יג).

ט ר׳ להלן הע׳ יא.

י בגמ׳ לפנינו: רבא.

יא דנתרי - כן הגירסא בגמ׳ לפנינו, וכ״ג הרשב״ם בב״ב (קנה, ב ד״ה אכחשוהו), אבל בגמ׳ בנידה (מז, ב) גרסינן: **זימנין דאתו מחמת כחישותא,** וכתבו תוס׳ (ב״ב שם ד״ה הכי) בשם ר״ת שכ״ג בכל הספרים. ועיין בחזו״א (קכו, יב) שביאר שלגרסת ״זימנין דאתו״ צ״ל שהבדיקה הייתה קודם לכ׳ שנה או שי״ל שתלינן בהבראה גם לאחר כ׳ שנים.

ואומר ר״ת זצ״ל (סה״י חי׳ סי׳ יב (מט)) שיש חילוק בין נטילה לפציעה, דיותר מוליד כשניטלה כולה[יב], כדאמרינן נמי (חולין מב, א) גבי לקתה[57] בכוליא טריפה, ניטלה כשירה. וכן גבי טחול דניקב בסומכיה טריפה, ואם ניטל כשר. ומסתמא הלכה כר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה כיון דהיא מתניתא דכרמא, כדאמרינן בהחולץ (מב, ב) **ממתניתא[58] דכרמא הדר ביה.**

והביא ה״ר אלחנן זצ״ל בן רבינו יצחק מירושלמי[יג] (פ״ח ה״ב מו, א) **דמסיק אמר ר׳ יסא[יד] שמעתי הלכה כר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה, ולית אנא ידע ממאן שמעית. אמר ר׳ אמי לא היה ר׳ יוסי[59] שמע לה מן בר נש זעיר. שמואל אמר[60] אם יבוא לפני בעל ביצה אחת אני מכשירו. [ר׳ חונאה[טו] אמר דו][61] סבר כר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה. אמר ר׳ יודן בר חנן[טז] ובלבד שלימין.** פירש ה״ר אלחנן שלימין כל[62] היכא שהביא[63] שתי שערות תוך עשרים לא הוי סרים עד שיהו[64] בו כל הסימנים הללו. והיכא שנולדו בו מקצת אלו הסימנין, אפילו[65] אחד מהן, מצפין לו[66] מי״ב[67] עד כ׳[68], ואם לא יביא שערות עד[69] אחר עשרים[70], אפילו הביא אחר עשרים[71], הרי הוא כסרים[72] לכל דבריו.

ואם לא[73] נולדו בו סימני סרים כלל ולא הביא שערות[74] נידון כקטן עד רוב שנותיו, דהיינו ל״ז שנה. והני סימנין זמנין דנתרי מחמת בריאותא וזימנין דנתרי מחמת כחישותא, הלכך אי[75] כחוש הוא[76] מברינן ליה, ואי[77] בריא הוא[76] מכחשינן ליה.

ומי שנפצעה לו אפילו ביצה אחת הרי זה אינו מוליד. ומי שאין לו אלא ביצה אחת והשניה ניטלה בידי אדם הרי זה מוליד. וצריכין ליזהר כשחותכין ביצת אדם שלא יחתכו של ימין.

והיכא שיש לו מקומות מקומות שיער [בזקנו][78] לא הוי סרים עד שיהו[79] בו[80] כל סימני[81] סרים.

שלא נפצעו מתחילה כלל כשניטלה האחת, אבל אם נפצעה מתחילה ואחר כך ניטלה אינו כשר כדפרישית[יז]. אבל רבינו יצחק אביו אומר כי יותר נראה לפרש שהם שתי תיבות, **ובלבד של ימין.** משמע שרוצה לומר דשל ימין אל יחתוך, ועל כן היה טוב להזהיר הרופאים שלא יחתוך של ימין אלא של שמאל:

(תרנב) נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, ובא לגרשה בלא כתובה מחמת שטוען ואומר יודע אני שעכבת בנים מחמתה ולא אתן[1] כתובה. והיא אומרת בדידיה קיימא שאינו מוליד, ואם בא לגרשני יתן כתובתי ויגרשני. חייב ליתן את כתובתה, כך פסק רבינו יצחק אלפס. והיכא ששהו ביחד ולא הולידו, ואין הבעל תובע לגרש אלא האשה תובעת להתגרש, ובאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה, וטוענת שידוע לה שלא תבנה ממנו שום אשה, ואיכא נמי רגלים לדבר, כופין אותו להוציא וליתן כתובה. כך הורה מורי רבינו אליעזר בן רבינו יואל הלוי זצ״ל הלכה למעשה, וכן עשו.

אמרינן סוף פרק הבא על יבמתו (סה, א) **הוא אומר מינה והיא אומרת מיניה, אמר ר׳ אמי דברים שבינו לבינה היא מהימנא, מאי טעמא, איהי קים לה ביורה כחץ, איהו לא קים ליה ביורה כחץ.** פירש רש״י[2] (ד״ה מינה) **מינה,** יודע אני שכשכילה[א] הוא[3] שאין לה בניס ולא אתן כתובה. **איהי[4] קים לה[5] ביורה כחץ,** כל שכבת זרע[6] שאינו יורה כחץ אינה מזרעת.

כתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (כ, ב) חזינן לגאון דקאמר הא דאמר ר׳ אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת,

57. לקתה: **א ק** לקתא 58. ממתני׳: **ק** ממתניתין 59. יוסי: **א ק** יסא 60. נש זעיר שמואל אמר: **א** נשואי׳ שמו׳ **ק** נשואין שמואל אמר 61. [ר׳ חונאה אמר דו]: **א ק** חסר 62. כל: **ה ט** וכל 63. שהביא: **ה** שהניח 64. שיהו: **ה** שיהיו **ט** שיהא 65. אפילו: **ה ט נ** ואפי׳ 66. לו: **ט** חסר 67. מי״ב: **ט** מי״ב שנה 68. כ׳: **ט** עשרים שנה **נ** עשרי׳ מפו׳ בסימ׳ צ״ב **ה** כ׳ מפורש בסימ׳ ע״ב 69. ואם לא יביא שערות עד: **ט** ואפי׳ 70. אחר עשרים: **ה** אחד ועשרי׳ 71. אפי׳ הביא אחר עשרים: **ט** חסר 72. כסריס: **ה** סריס 73. לא: **ג** לו 74. שערות: **ה** שתי שערות 75. אי: **ט** אי הוי 76. הוא: **ט** הוי 77. ואי: **ט** אי 78. [בזקנו]: **ה** כל זקנו בשערו **ט** בשערו **נ** כשערו 79. שיהו: **ה** שיהיו **ט נ** שיהא 80. בו: **ט** לו 81. סימני: **נ** הסימני הללו

1. ולא אתן: **ק** ואתן 2. כחץ פירש״י: **א** כחץ איהו לא קים ביורה כחץ פי׳ רש״י 3. הוא: **ד** היא 4. איהי: **ק** איהו 5. לה: **א ק** ליה 6. ש״ז: **א ק** ששכבת זרע

יב דברי ר״ת הובאו גם בתוס׳ (עה, א ד״ה שאין), בראב״ש (פ״ח סי׳ ב) ועוד ראשונים, אבל הרא״ש עצמו (שם) סבור שדברי ר׳ ישמעאל הם רק בניטלה או נחסרה בידי שמים, אבל בידי אדם תמיד יחשב לפצוע דכא, וכ״כ הבה״ג (הל׳ מיאון, עמ׳ שנ בהוצ׳ מכון י-ם), הרמב״ן והרמב״ם (איסו״ב פט״ז, ז-ט), וכ״פ להלכה הטור, השו״ע והרמ״א (ה, ז). אומנם האחרונים הכריעו שבכל מקום שיכול להוליד (כגון בניטלה ביצה אחת) אינו פצוע דכא, עיין אגרות משה (אה״ע ח״ב סו״ס ג) ויביע אומר (ח״ח אה״ע סי׳ טז).

יג הרמב״ן בס׳ הזכות (כד, א ברי״ף) והרא״ש (פ״ח סי׳ ב) דייקו מהירושלמי שרבי ישמעאל איירי דווקא בידי שמים, ודלא כר״ת.

יד בירושלמי לפנינו: יוסי.

טו שם: חונה.

טז שם: חנין.

יז בתוס׳ הנ״ל (עה, א ד״ה שאין) לא הוזכר ר׳ אלחנן, ושתי האפשרויות להסבר הירושלמי מובאות בשם ר״י.

א ברש״י לפנינו: שמחמתה.

לדברי משנה ראשונה היא, ולא[7] עבדינן עובדא. דתנן (נדרים צ, ב) **בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה, וחדא מנייהו** [האומרת][8] **השמים ביני לבינך.** [והא אידחיא לה, דתנן (שם) **חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה,** אלא האומרת **השמים ביני לבינך**][9] **יעשו דרך בקשה.** ואנן לא סבירא לן הכי, דלא אתי ר׳ אמי לאשמעינן דין משנה ראשונה, אלא דר׳ אמי אמתניתין דהכא אמרה. דתנן (סד, א) **נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי ליבטל. ותני עלה יוציא ויתן כתובה.** וקמיבעיא לן, היכא דשהה עמה עשר שנים ולא ילדה, וקאמר מינה הוא דלאו בת אולידי היא, ולית לה עלי כתובה[ב], ובעינא לאפוקא דהא[10] שהאי גבה עשר שנים ולא אולידה[ג]. והיא אמרה ממך הוא דאינך יורה כחץ, הלכך [אי בעית לאפוקי הב לי כתובתי, מאי. וקאמר רבי אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת, דאיהי קים לה ביורה כחץ, הלכך][11] לא מצי לאפוקה עד דיהב[12] לה כתובתה. וליכא למיחש בכי האי גוונא שמא עיניה נתנה באחר, דהא אנן מפקינן לה בעל כרחה. אבל משנה ראשונה לאו על הדין עיקר אמורה, אלא במי [שלא] שהתה[13] עם בעלה עשר שנים ואתיא למיתבעה לאפוקה ולמיתן לה כתובה, ואיהו לא בעי כלל לאפוקה. למשנה ראשונה דלא [חיישינן שמא עיניה נתנה באחר, יוצאה ונוטלת כתובתה, ולמשנה אחרונה][14] דחיישינן[15] שמא נתנה עיניה באחר יעשו דרך בקשה, עכ״ל.

וכן פר״ח דקאי אנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, וכסברת רבינו יצחק אלפס כך סברת רבינו אליעזר בן רבינו יואל זצ״ל[16].

וכבר היה מעשה באשה אחת שתבעה להתגרש מחמת שאומרת שאין שום אשה ראויה ליבעל מבעלה, ובאה מחמת טענה, ושאלו לו[17] והשיב.

וזו השאלה

נחנו בית דין חתומי מטה הולכים אחר בית דין יפה. רואה וצופה החזק והרפה, משים פה ללמד תועי[18] דרך, ולבות המורך, אורחות מוסר ודרך הישר ואיזה יכשר. ומשם[19] הוראה ואורה יוצאה מעין המשפט לדלות ולהשקות נפשות שוקקות, והסך נסכים ממימיו הברוכים. כי צורך השעה דוחקת[20] להשיב על שאלתנו, ואם נכנסנו בלא בר ובלא דבר, ירבה ענוותו ויורה צדקתו ועל פיו נחיה.

כי בהיות רבינו[21] כאן בוועד קהילות[22] שאלנוהו על אודות האשה העלובה צעקה על בעלה ששהתה עמו שש עשרה[23] שנים, ואינה יכולה לסבול יותר כי דרך נשים אין לו[ד], ונשבעת שלעולם לא תבנה אשה ממנו, ובאה מחמת טענה שאין לה לא[24] בנים ולא[25] קרובים שתוכל להשען עליהם לעת זקנתה, והרבה נענית[26] תחתיו כי כמה פעמים נתקרבו ונתרחקו שלא ידענו מה היה להם. גם מאז היה רבינו פה החמיצו את דינה בבקשה ופיוסים כדי להטיל שלום ביניהם ולא הועלנו. וכל רז לא אניס לך לכן נגרע שיחה. וידע רבינו כי הבעל יוצא בלא חתימת זקן, שאין לו לא[27] שיער ולא גומות בזקן כלל[ה], וכל הגאונים פסקו כר׳ יוחנן שהוא סריס. ועוד ידע רבינו כי יצא לו קול זה ימים מדומי[28] מתא[ו] שלא יראה זרע, כי אמתו אינה של בנין, ומקולקל באצבע[29] חסר, גם זה[30] סייג שהוא

7. היא ולא: **ק** הוא לא 8. [האומרת]: **א ק** חסר 9. [והא אידחיא... ביני לבינך]: **א ק** חסר 10. דהא: **א ק** דהאי 11. [אי בעית... כחץ הלכך]: **א ק** חסר 12. דיהב: **א ק** דיהיב 13. [שלא] שהתה: **א ק** ששהתה 14. [חיישינן שמא... ולמשנה אחרונה]: **א ק** חסר 15. דחיישי׳: **א ק** חיישינן 16. זצ״ל: **א ק** ז״ל 17. לו: **ק** חסר 18. תועי: **ק** חסר 19. ומשם: **ק** ומשום 20. דוחקת: **א ק** דוחקות 21. רבי׳: **ק** רבים 22. קהילות: **ק** הקהילות 23. י״ו: **ק** י״ד 24. לא: **ק** חסר 25. ולא: **א ק** לא 26. נענית: **א** נמענת **ק** נמנעות 27. לא: **ק** חסר 28. מדומי: **ק** מרומי 29. באצבע: **ק** כאצבע 30. גם זה: **א ק** זה גם

ב הרי״ף, כמו גם רש״י שהובא לעיל, ושאר הראשונים שיביא רבינו לקמן הבינו שנאמנות האשה לדעת רבי אמי היא לעניין כתובה, ומתוך כך הקשו מהגמ׳ בנדרים, ממנה עולה שאפילו לצאת מבעלה אינה נאמנת. אומנם בבעל המאור (כ, ב ברי״ף) כתב שהגמ׳ ביבמות עוסקת בבאים להשאל האם מותר להם לשהות יחד, וקמ״ל שנאמנת ומותרים.

ג הרי״ף העמיד את דברי רבי אמי דווקא במקרה שכופים אותו לגרש, ומשמע שלדעתו כשיש לו בנים מאחרת ואין כופין לגרש אינה נאמנת לתבוע גירושין וכתובה בטענת מיניה. אולם לקמן הביא רבינו בשם בה״ג שגם כשיש לו בנים מאחרת נאמנת, וכ״כ תוס׳ (סה, א ד״ה שבינו), הרא״ש (פ״ו סי׳ טו) ובעה״מ (כ, ב ברי״ף) (ועי״ש ובתוס׳ שהכריחו שדווקא בכה״ג עוסקת הגמ׳). וכ״פ להלכה השו״ע והרמ״א (קנד, ו).

ד בסוף ד״ה שבינו (סה, ב) כתבו התוס׳ שכשטוענת שאינו יכול להזקק לה נאמנת גם למשנה ראשונה, וכן דייקו תוס׳ (נדרים צא, א ד״ה קסבר) והר״ן (שם ד״ה ולעניין הלכה), אבל מהשאלה שלפנינו ומתשובת הראבי״ה עולה שאין לחלק בין אינו יורה כחץ לבין אין לו דרך נשים, וכדעת הרמב״ם (אישות פט״ו, טו) והריצב״א (בתוס׳ סה, ב ד״ה כי), וכסברת המרדכי (קידושין סי׳ תקמב) שבדורות האחרונים חוששים לנשים חצופות שמעיזות.

ה עיין לקמן הערה יד.

ו עיין ברש״י יבמות (כה, א ד״ה דומי) שני הסברים: 1. חשודי העיר. 2. האומרים בדדמי כלומר שאינם מדייקים. והמדובר ביציאת קול, שאנו חוששים לו כמבואר בגמ׳ שם.

מיניה. ורבינו יברר לנו הכל, ויעמיד הדבר על בוריו, כי אחרי דבריו לא נשנה. ואת זה השבנו[31] עדיך, כי יש[32] כאן עיכוב תפילות[ז] [33]. ותורה לנו אם כדי לעשות סייג לדבריה אם יש לנוולו ולבודקו[34] באמתו, או אין לנוולו. הכל יבאר לנו רבינו, כי הלכות גדולות רוצים אפילו אית לה[35] בני, ובאה[36] מחמת טענה אית לה כתובה[ח]. ואם בעקור מדברת ההלכה, יורה אם זה סריס חשיב[37] כר׳ יוחנן.

וששאל לתלות במורי הרב רבינו שמחה, נכתוב לך סוף דעתו אומר שיש בחור שאין לו שיער בזקן ויש לו בנים, אם כן אין אנו בקיאים בדבר, והשבנו לו שיחזור[38] על בניו מאין[39], או שמא יש אחד מאלף שמתרפא כר׳ אליעזר[ט] (יבמות עט, ב), ואנן קיימא לן כרבי עקיבה (שם). והשיב זה וזה לשונו, מדעת נוטה יש רגלים לדבריה מאומד הדעת, והגון להטיל פשרה ביניהם ולתת לה קצת כפי השגת ידו[י], ומכח הסכמת הקהילות[יא] לנדותו עד שיגרש שלא תתעגן זאת, ולא לדחות העגונה בשתי ידים במקום שיש אמתלא לדבריה, ורגלים לדבר שאינה מבקשת תואנה ולא נתנה עיניה באחר תפרד חבילה[40], עכ״ל. ומן השמים יוסיפו לך אורך ימים[41] ושנות חיים ושלום. נתן בר יצחק זלה״ה אלעזר בר שמעון זצ״ל.

וזאת התשובה[42]

לרבותי ה״ר אלעזר וה״ר[43] נתן מורי וקרובי, ולאדוני ר׳ אלעזר בר שמעון אני משיב, ידעתי כי קטנכם עבה ממתני, אך להקל קורתכם עשיתוני סניף, מה ידעתי ולא תדעו, עמכם ארון הברית.

כך דעת תלמידכם נוטה לדרך האמת, דההיא דנדרים מיירי בבאה מחמת טענה, שאם לא כן מאי טעמא דמשנה ראשונה והיא תובעת אותו להוציאה, לכן חששה משנה אחרונה לתולה עיניה באחר, ולא כופין[44] ליה לגרשה אפילו מוחלת לו כתובתה, אלא יעשו לו דרך בקשה. אבל הך דיבמות מיירי דהיא אמרה מיניה ואף על פי כן[45] איני תובעת לגרשני, ואם הוא כופני לקבל גט יתן לי כתובתי, והוא אמר מינה הדבר ולא אתן לה כתובתה. בהא אמר[46] דאיהי מהימנא[47] דקים לה ביורה כחץ טפי מיניה, והשתא אין לחושדה בתולה עיניה באחר[48]. והלכה כמשנה אחרונה, והיכא דאין לחושדה כייפינן ליה לגרשה ולומר רוצה אני כדמוכח סוף פרק אף על פי[יב], וכותבין עליו אגרת מרד, ואפילו אם מודה שמתקשה ויכול[49] לבוא עליה מהימנא לומר אינו יורה כחץ ולא יוליד. ואם תובע הוא לגרש, יוציא ויתן כתובה. והך דנדרים שהיא תובעתו לגרש, וכן משמע בנדרים בגמרא (צא, א) דמשנה אחרונה[50] **אמרה נמי[יג] דבביאה ידע, ביורה כחץ מי ידע, משום הכי משקרא כשתובעת** היא לגרשה. מכלל דאם אין לו לחושדה כדפרישית לעיל[51], איהי מהימנא אפילו ידע בביאה וגם מודה לו.

ובעובדא דשאילנא קדמיכון היה לנו לחושדה בתולה עיניה באחר כיון שהיא תובעת [לגרשה][52], אך מאחר

31. השבנו: **א ק** השכרנו 32. יש: **ק** חסר 33. תפילות: **ק** תפלות 34. לנוולו ולבודקו: **א ק** לנו לכולהו לבודקו 35. לה: **א ק** ליה 36. ובאה: **א ק** באה 37. חשיב: **א ק** חשוב 38. שיחזר: **ק** שיחזור 39. מאין: **ק** מאין הם 40. חבילה: **ק** החבילה 41. ימים: **א** חסר 42. התשובה: **ק** התשוב״ה שהשיב 43. אלעזר וה״ר: **ק** אליעזר לה״ר

44. כופין: **א** כיפין **ק** כפינן 45. ואעפ״כ: **ק** ואעפ״י 46. אמר: **א** א׳ **ק** אמרינן 47. מהימנא: **ק** מהימני 48. באחר: **א ק** באחד 49. ויכול: **ק** ולא יוכל 50. אחרונה: **א ק** חסר 51. לעיל: **ק** חסר 52. [לגרשה]: **א ק** חסר

ז במחזור ויטרי (עמ׳ 798) מבואר שעיכוב תפילה קיים ״כשאדם מזמין את חברו לדין וחברו מסרב״. וקשה, שכאן לא קרה דבר זה, אחרת לא מובן מדוע הורה רבינו שמחה לקמן לנדותו רק מכח הסכמת הקהילות ולא מדינא דגמ׳ כמאן דלא ציית דינא. ונראה שכאן העכבה בתפילה בגלל חוסר נכונות הדיינים לדון או להכריע, וכן מבואר בשה״ג (ט, ב ברי״ף לסנהדרין). וזו כוונת השואלים ב״החמיצו את דינה בבקשות ופיוסים״.

ח וכ״ה בבה״ג שלפנינו (עמ׳ שסט בהוצ׳ מכון י-ם), וכדעת התוס׳ שהובאה בהע׳ ד, ועיין לקמן בהערה טז.

ט מחלוקת ר׳ אליעזר ור׳ עקיבא במשנה (שם) בענין סריס החולץ וסריס שאינו חולץ.

י על אף שלדעת רבינו שמחה כופין אותו לגרשה, בנוגע לכתובה - ״הגון להטיל פשרה ביניהם״. ונראה שהסיבה לכך היא ספקו של תוס׳ (סה, ב ד״ה כי) האם יש לה תוספת כתובה או שמא לא כתב לה אלא ע״מ לכונסה.

יא בתשובת הרא״ש (כלל מ״ג, ח) מבואר שעל אף שבארצות אשכנז פסקו להלכה כר״ת (בכתובות סג, ב תוס׳ ד״ה אבל), שמורדת בטענת מאיס עלי אין כופין בעלה להוציא שמא נתנה עיניה באחר, כאשר נותנת אמתלא לדבריה כופין לגרש. וז״ל הרא״ש: ״תחקור על הדבר אם יש ממש בדבריה, ואם דעתו לעגנה ראוי הוא שתסמוך על מנהגכם בעת הזאת לכופו ליתן גט״. ונראה שזו הסכמת הקהילות המוזכרת כאן, שכשיש לה אמתלא לא חוששים שמא נתנה עיניה באחר.

יב נראה שהכוונה לדברי אמימר (כתובות סג, ב) אליבא דרש״י, שכשמוותרת על הכתובה כופין אותו לגרשה, ובתוס׳ (שם ד״ה אבל) ביארו שבזה אין לחשוש שנתנה עיניה באחר.

יג לפנינו בגמ׳: **נהי.**

שנראים דברים אמיתים שכתבתם שאין לו גומות ולא שיער כלל בזקנו העליון וקולו כאשה, והלכה כר׳ יוחנן, מה יש לנו עוד צדקה לסוב. אך נראה לי שיוציא ויתן כתובה, וכל שכן אם מוחלת לו כתובה[53], מה לי עקר מה[54] לי סריס, כיון שבאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה. וכדברי הלכות גדולות שכתבתם כן פסקו נמי שאר גאונים.

ומה ששאלתם אם יש לנוולו ולבודקו באמתו או לא, נראה לי שאם היה שום נפקותא בדבר וזכות, לינוול, כדאמר פרק מי שמת בעובדא דבני ברק (ב״ב קנד, א). וכן אם היה לו זכות בדבר ורוצה להתנוול. אך קים להו לרבנן דאי אפשר בבדיקה ולכן אמרו איהי מהימנא, דאפילו אם מתקשה ומוציא זרע אמרה אינו יורה כחץ כדפרישית לעיל, ואפילו אם יש לו זקן התחתון לא מהני לענין סריס, דסתם זקן שבתלמוד הוא זקן העליון[ד], דביה[55] שייך למימר גובי[ט] וסיכי דדיקנא כדאיתא בהערל (פ, ב), וקיימא לן כחכמים דאמרי פרק[56] בא סימן (נדה מח, א) **אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון**, ולא חיישינן[57] שמא נשרו בדבר שנראה תמיד. ואפילו בתחתון שחשו חכמים דוקא באיסורא ולחומרא במיאון וחליצה. ונשאתי ונתתי בדבר זה עם בעלי תריסין אצלינו[58], והסכמנו שיוציא ויתן כתובה, וצור ישראל יצילנו מעונש הדין, אב״י העזרי.

הרי פירש הכל הלכה למעשה כסברת רבינו יצחק אלפס זצ״ל[59], אלא שרבינו יצחק אלפס מוקי הא דר׳ אמי דאמר איהי מהימנא דוקא בדשהה[60] עמה עשר שנים ולא ילדה. ומורי רבינו אב״י העזר״י סתמא השיב[61] ולא הזכיר בתשובתו שהה עשר שנים. ואף על פי דעובדא שהשיב עליה שהו ביחד שש עשרה[62] שנים, מכל מקום הואיל ולא הזכיר בתשובתו שהיית עשר שנים, [משמע אף בלא שהה עשר שנים][63]. וכן בהלכות גדולות (סי׳ לו, עמ׳ שסט בהוצ׳ מכון י-ם) ובשאלתות דרב אחאי גאון (שאי׳ יח) מוקי לה בדלא[64] שהה עשר שנים[ט]. וזה לשונם בהלכות קידושין[י] והיכי דלא שהה עשר שנים ולית ליה בני, והיא אמרה מיניה דאינו יורה כחץ, והוא אומר מינה, (סה, א) **אמר ר׳ אמי דברים שבינו לבינה נאמנת. מאי טעמא, היא קים לה**[65] **ביורה כחץ איהו לא קים ליה.** ואלא הא דקתני[66] (נדרים צ, ב) **השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה**, אלמא לא מהימנא. לא היא, לא משום דלא מהימנא, אלא משום דאמור[67] רבנן לא מיתבעי[יא] למיעבד הכי. והני מילי היכא דאינה באה מחמת טענה, אבל היכא דבאה מחמת טענה נאמנת. ואף על גב דבראשונה לא שנינן[68] הכי[69], לפי מאי דקשינן (שנתן) שנינן[70], ולעולם מסקנא הכי, עכ״ל הלכות גדולות.

ומה שכתבו אף על גב דלא שנינן[71] הכי, נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ״ל[72] דהיינו הא[73] דפריך בנדרים (צא, א) לרב המנונא דאמר האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת מההיא[74] דיעשו דרך בקשה, **והא הכא דידעה דבעלה ידע בה, וקתני דלא מהימנא. קסבר רב המנונא הכא נמי היא גופה אמרה נהי דבביאה ידע, ביורה כחץ מי ידע, ומשום הכי משקרא.** והלכות גדולות ושאלתות דרב אחאי פירשו שנאמנת, וזהו שכתבו לפי שסובר המקשה דמשקרא מתרץ לפי סברתו, אבל לעולם היא נאמנת.

53. כתובה: ק חסר 54. לי עקר מה: א ק ליעקור ומה
55. דבי׳: ק דכי 56. פ׳: ק בפרק 57. ול״ח: א ק ולא חיישי 58. אצלינו: א ק שאצלינו 59. זצ״ל: ק ז״ל
60. בדשהה: א ק כדשהה 61. השיב: א ק חשיב
62. י״ו: א ק בי״ו 63. [משמע אף בלא שהה עשר שנים]:
א ק חסר 64. בדלא: ק בלא 65. לה: ק ליה
66. דקתני: א ק קתני 67. דאמור: ק דאמר 68. שנינן: א שנינו 69. הכי: ק חסר 70. (שנתן) שנינן: א ק שנתן שנינו 71. שנינן: א ק שנינו 72. זצ״ל: ק ז״ל 73. הא: א דהא 74. מההיא: ק מההוא

יד לעיל בסי׳ תרנא הע׳ ז הובאה מחלוקת ראשונים בהביא שערות במקום ערוה האם יהיה סריס בכל שאר סמני סריס, ומכל הראשונים שהובאו שם משמע שבמקצת סימנים אינו סריס. מתוך כך הגיהו הב״ח והפרישה את דברי הטור (סי׳ קעב) שכתב: ״הביא שתי שערות בערוה ואין לו שערות בזקנו כלל אפילו אין בו אלא אחד מאלו הסימנים חשוב סריס״, וכתבו שצ״ל: ״או שלא נתמלא זקנו אפילו הביא שתי שערות בזקנו, ואם אין לו שערות בזקנו כלל אפילו אין בו... חשוב סריס״. אומנם מדברי הראבי״ה שלפנינו עולה שדברי הטור הם דברי הראבי״ה.

טו גובי דדיקנא בגמ׳ מועד קטן (כד, א).

טז המילים: ״לא שהי עשר שנים״ נמצאות רק בשאלתות אך לא בבה״ג שלפנינו,ואדרבא משתיקתו של הבה״ג משמע שמש״כ בנוגע לביאה מחמת טענה שצריך שתשהה עשר שנים, תקף גם בנוגע ל״היא אמרה מיניה״. וכבר חילק המרדכי (סי׳ נג) בין דעת הבה״ג לדעת השאלתות. אומנם התו״י (סה סוף ע״א) כתבו בשם הבה״ג שנאמנת גם בתוך עשר, וכמש״כ כאן רבינו.

יז נר׳ שצ״ל: בהלכות כתובות.

יח גרסת הבה״ג שלפנינו: ״מיתבעי למעבד הני״, ומפורש יותר בשאלתות: ״מתבעי ליה למעבד דרך בקשה״. ולפי גרסת רבינו: ״לא מתבעי״ נצטרך לדחוק ולפרש שאין צורך שתצא.

ולא נהירא ליה[75] לרבינו יצחק[76] האי פירושא, דמדקתני חזרו לומר שלא תהא האשה נותנת עיניה באחר[77], משמע דאכל שלש נשים קאי. מיהו יש לומר דהיכא דבאה מחמת טענה אוקמוה אדין משנה, לא נאמר דעיניה נתנה באחר כיון שיש לה טענה מעלייתא כל כך דבעיא חוטרא לידה, ויש לה כתובה. והא דקתני יעשו דרך בקשה היכא שיש לה קרובים או עבדים שישמשוה לעת זקנתה, וכן מעמידה בשאלתות פרשת ואלה תולדות (שם). מיהו מה חוששת כיון שיש לה עבדים, ואינה באה מחמת טענה. ויש לומר כיון שאינו יורה כחץ אין לה הנאת תשמיש כל כך, ולהכי קפדא. אי נמי מכל מקום בעיא בני[78], (נדרים סד, ב) דמי שאין לו בנים חשוב כמת, שנאמר[79] (בראשית ל, א) ואם אין מתה אנכי.

ורבינו אפרים בר׳[80] יצחק זצ״ל היה מפרש הא דר׳ אמי כגון שהיא רוצה שלא יגרשנה, לכן[81] אומרת מיניה ולא יועיל אם יגרשנה, ואם ישא אשה[82] אחרת כמו כן לא יוליד דהא אינו יורה כחץ, ולא משום שלא זכו ליבנות. ואנישאת לשלישי קאי, ויש לו[83] ליתן כתובה[ט]. והא דקאמר לעיל אין לה כתובה, כגון שאינה תובעת מיניה אלא אומרת לא זכה ליבנות ממנה.

ורבינו שמואל היה מפרש נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא[89] ילדה, ובא לגרשה בלא כתובה ואומר יודע אני שעכבת בנים ממנה ולא אתן כתובה[90], והיא אומרת בדידיה קיימא שאינו מוליד, ואם בא לגרשני יתן כתובתי[91] ויגרשני, חייב ליתן לה את[92] כתובתה[93], כך פסק ר״י אלפס זצ״ל[94]. והיכא ששהו יחד[95] ולא הולידו, ואין הבעל תובע לגרש אלא האשה תובעת להתגרש, ובאה[96] מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה, וטוענת שיודעת שלא תבנה ממנו[97] שום אשה, ואיכא נמי רגלים לדבר, כופין אותו להוציא[98] וליתן כתובה[99], כך הורה רבינו אבי״ה זצ״ל[100] הלכה למעשה[101], וכן עשו על פיו.

דהכא בשהתה עם השלישי עשר שנים, וכרבן שמעון בן גמליאל[2] דאמר בתלתא זימני הויא[84] חזקה, ואף על גב דברייתא דלעיל (סה, א) מיתוקמא כרבי, מכל מקום סוגיא דבתר[85] הכי (שם, ב) דאחזוקי בנפלי איירי בסמוך אליבא דרבן שמעון בן גמליאל. והשתא[86] אתי שפיר הוא[87] אמר מינה[88] בתלתא זימני, והיא אמרה מיניה ולא הוחזקה.

מיהו לענין הלכה למעשה נסמוך אדרבינו יצחק אלפ״ס ואדרבינו אב״י העזר״י זצ״ל, וכן הלכה למעשה כדבריהם:

(תרנג) [א] נשא אשה בארץ ישראל ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי ליבטל מן הבנים, אלא או יגרשנה ויתן לה כתובה, או ישא אחרת עמה. ואם אינו רוצה לגרשה כופין אותו בשוטים לגרשה. [ב] וליתן כתובתה מנה[1] מאתים ולא תוספת, כך פר״ח וכן פירש ר״ת. אבל מורי רבינו יהודה בר[2] יצחק זצ״ל כתב דתוספת נמי יש לה, וכן משמע בדברי רבינו יצחק אלפס זצ״ל[3] דתוספת נמי יש לה. ואפילו אמרה היא דיירנא[4] בהדיה בסהדי[5] לא שבקינן ליה, אלא כופין אותו להוציא וליתן כתובה, כך פסק רבינו יצחק אלפס[6]. [ג] גירשה מותרת להנשא לאחר, ולא אמרינן עקרה היא, דשמא ראשון הוא דלא זכה להבנות ממנה[7]. [ד] גירשה שני, לא תנשא לשלישי אלא אם כן יש לו בנים. נשאת למי שאין לו בנים והכיר בה תצא בכתובתה, ואם לא הכיר בה תצא בלא כתובה. [ה] אבל נשא אשה בחוצה לארץ, אף על פי ששהתה עמו שנים מרובות ולא ילדה, אין כופין אותו להוציא[8], דשמא משום חוצה לארץ[9] הן עקורין. וכן אם שהה עמה בארץ ישראל עשר שנים, ובאותם עשר שנים הוא היה[10] חולה או

75. נהירא לי׳: **ק** נהירא 76. יצחק: **ק** יצחק אלפס
77. באחר: **א** באחד וכן בסמוך 78. בני: **ק** בנים
79. שנאמר: **ק** שאמרה רחל הבה לי בנים 80. בר׳: **ק** בר
81. לכן: **א ק** שכן 82. אשה: **ק** חסר 83. לו: **א ק** לה
84. הויא: **ק** הוי 85. דבתר: **ק** דבר 86. והשתא: **ק** והשתא הוא 87. הוא: **ק** חסר 88. מינה: **ק** מיניה
89. ולא: **ט** שלא 90. כתובה: **ה** כתובתה **נ** כתוב׳
91. יתן כתובתי: **ט** כתובתי יתן 92. את: **ט נ** חסר
93. כתובתה: **ה** הכתובה **ט** כתובה **נ** כתוב׳ 94. זצ״ל: **ט** **נ** חסר 95. יחד: **ג** כיחד **נ** ביחד 96. תובעת להתגרש ובאה: **ט** ובאתה 97. ממנו: **ה** הימנו 98. להוציא: **ט** לגרש 99. כתובה: **ה** כתובתה **ט נ** כתוב׳ 100. זצ״ל: **ט** **נ** חסר 101. הלכה למעשה: **ט** חסר

1. כתובתה מנה: **ק** לה כתובה מנה או 2. בר: **ק** ב״ר וכן להלן 3. זצ״ל: **ק** ז״ל 4. היא דיירנא: **ק** הוא דיידנא
5. בסהדי: **א** בשהדי **ק** כשהדי 6. אלפס: **ק** אלפס זצ״ל
7. ממנה: **א ק** הימנה 8. להוציא: **ק** להוציאה 9. חו״ל: **א ק** חוצה 10. הוא היה: **ק** היה הוא

יט כ״כ תוס׳ (סה, א ד״ה שבינו) בשם הריב״ם והראב״ד (בהשגות לאישות פט״ו, ח).

כ תוס׳ (סה, א ד״ה שבינו) הביאו פירוש זה בשם ה״ר שמואל ב״ר חיים.

שהיתה היא חולה או שהיו חבושים בבית האסורים, אינם עולים לו מן המנין עד שישהה עמה עשר שנים[11] בשופי ולא ילדה. ואם הפילה בתוך עשר שנים, מונה משעה שהפילה, וסותרת את שלפניה. [ו] וכשאנו באים לכופו להוציא, והוא אומר[12] הפילה בתוך עשר ועדיין אין זמן להוציא דהא מונה משעה שהפילה, והיא אומרת לא אפילית[13] אלא עקרה, ואינה תובעת להתגרש ובאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה, היא נאמנת, וכופין אותו להוציא וליתן[14] כתובה. [ז] הפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים בשלשה זימני ויוציא ויתן לה כתובה, ואין צריך לשהות[15] עשר[16], אבל בתרי לא, כך פירש רבינו יהודה בר[17] נתן זצ״ל. [ח] הוא אומר הפילה תרי זימני ולא אוציא, והיא אמרה אפילית[18] תלת, היא מהימנא וכופין אותו להוציא וליתן[19] כתובה. ולא שהיא תובעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פריה ורביה, כך פירש רש״י. והוא הדין אם תובעת גירושין ובאה מחמת טענה, וכן משמע בפירושי רבינו יהודה זצ״ל[20]. [ט] ויש לי ללמוד דכל שכן אדם פנוי שיש עלינו לכופו לישא אשה לקיים[21] פריה ורביה. והיכא דלא שהה עשר שנים בארץ ישראל או שהה עשר שנים בחוצה לארץ, והיא תובעת להתגרש והוא אינו רוצה לגרשה, אין כופין אותו. ואם באה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה, כופין אותו לגרש וליתן כתובה מנה מאתים. וכן פר״ח ורבינו יצחק אלפס דכל היכא דמחייבתו לבעל ליתן כתובה מחמת תביעת[22] האשה דווקא מנה מאתים, אבל תוספת[23] לא.

[א] **תנן** בפרק הבא על יבמתו (סד, א) **נשא אשה ושהה עמה עשר שנים**[א] **אינו רשאי ליבטל.** פירש רש״י (ד״ה אינו רשאי) אלא אם יגרשנה אם[24] אשה אחרת עמה. וסבירא ליה כרבא דאמר בגמרא (סה, א) **נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר**[25] **ליה למיקם**[26] **בסיפוקייהו**[ב]. וכן פר״ח ורבינו[27] יצחק אלפס (כא, א) דהלכה כרבא[ג]. מיהו לדידן אסור אף על גב דאפשר ליה למיקם בסיפוקייהו, שכבר פשטה עלינו גזירת רבינו גרשום[ד] [28] זצ״ל.

ואמרינן סוף פרק המדיר (כתובות עז, א) **אמר רב יהודה אמר רב**[ה] **אין מעשין אלא לפסולות. כי אמריתה קמיה דשמואל אמר כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר, אבל נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אין כופין אותו להוציא. ורב תחליפא**[29] **בר אבימי אמר שמואל אפילו נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה כופין אותו להוציא.** ופסק רבינו יצחק אלפס (שם) דקיימא לן דכופין אותו להוציא אפילו בשוטים[ו]. ופסק נמי, דאפילו אמרה דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקינן ליה אלא יוציא ויתן כתובה, כדגרסינן פרק המדיר (שם, ב).

11. שנים: ק חסר 12. והוא אומר: א ק והיא אומרת
13. אומרת לא אפילית: א ק אפילי 14. וליתן: ק וליתן לה 15. לשהות: ק להשהות 16. עשר: ק עשר שנים
17. רבי׳ יהודה בר: ק מורי רבינו יהודא ב״ר
18. אפילית: א ק אפילי 19. וליתן: ק וליתן לה
20. זצ״ל: ק ז״ל 21. לקיים: ק ולקיים 22. תביעת: ק תביעות 23. תוספת: ק תוספות וכן להלן במספר מקומות
24. ישא: א חסר ד יקח 25. דאפשר: ק אם אפשר
26. למיקם: ק למקום ליה 27. ורבי׳: ק ז״ל ורבי
28. גרשום: ק גרשון 29. תחליפא: א ד תחליפי

א במשנה נוסף: ולא ילדה.

ב כך גרסו גם הרי״ף (כא, א) והרא״ש (פ״ו סי׳ יז), אבל בגמ׳ שלפנינו ובבה״ג (הל׳ כתובות, עמ׳ שע הוצ׳ מכון י-ם) הגי׳: **והוא דאית ליה למיזיינינה**, והמשמעות דומה - שיכול לקיימן.

ג וכ״פ הרמב״ם (אישות פי״ד, ג), הרא״ש (שם) ושאר הראשונים, אבל בשו״ת מהר״י מינץ (סי׳ י) דייק מדברי ס׳ התרומה (סי׳ לא) (וכעי״ז בסה״ת עצמו בסוף הל׳ חליצה (ד״ה הלכך)) שהביא רק את דברי רבי אמי ולא את דברי רבא, ולדעתו הלכה כר׳ אמי.

ד מלשון רבינו משמע שרק לשאת אשה נוספת אסור, אבל לגרש את אשתו הראשונה יכול אפילו בעל כרחה, וכנגד גזרת רבינו גרשום. ונראה שסבר כמהר״ם פדואה (שו״ת סי׳ יג) שדייק מלשון התקנות (הובאו בארחות חיים (ח״ג) ומשם באנצ׳ התלמ׳ (חי״ד עמ׳ תשסה)) שביחס לגזרה שלא לשאת ב׳ נשים, נצרך היתר מאה רבנים גם כשיש טעם להתיר. אולם ביחס לחרם שלא לגרש בע״כ אפשר שלא תוקן במקום מצוה. ואפשר שההסבר כדעת הכנה״ג (סי׳ א הע׳ כג בב״י) שעדיף לגרש בע״כ ולעבור פעם אחת על החרם, מלשאת אשה על אשתו ולחיות כל ימיו באיסור. ובשו״ת הרשב״א (סוף ח״ג) כתב שלא גזר ר״ג בשתי הגזרות במקום מצוה. ובשו״ת מהר״י מינץ (סי׳ י) החמיר בשתי הגזרות גם במקום מצוות פו״ר משום חדר״ג. וע׳ בשו״ת חת״ס (השמטות חו״מ סי׳ רג) שנראה שסבר להפך מסברת רבינו, שעדיף לעבור על תקנת נשיאת אשה נוספת, שלא נתקנה אלא משום קטטה, מלעבור על תקנת מגרש בע״כ, שנתקנה כסייג בפני המגרש שלא כדין.

ה לפנינו בגמ׳: **רב אסי.**

ו וכן דייק הרא״ש (פ״ו סי׳ יא) מרש״י (סה, ב ד״ה הוא), וכ״פ הרמב״ם (אישות פט״ו, ז) והשו״ע (קנד, י), אולם תוס׳ (סד, א ד״ה יוציא) והרא״ש עצמו (שם) הסיקו שאין כופים.

[ב] ת״ר [פרק][30] הבא על יבמתו (סד, א) **נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ויוציא**[31] **ויתן כתובה, שמא לא זכה ליבנות ממנה.** וכתב בפר״ח לקמן בשמעתין גבי הפילה וחזרה והפילה, דדוקא מנה מאתים ולא תוספת, ולקמן אכתוב לשונו, וכן סובר רבינו תם[ז]. אבל מורי רבינו יהודה בר יצחק[32] זצ״ל כתב דהאי דלא חשיב ריש פרק[33] אף על פי (כתובות נד, ב) **תנאי כתובה ככתובה** לנשא אשה ושהה עמה עשר שנים דיש לה כתובה, משום דמילתא דפשיטא הוא דיש לה תוספת כתובה כמו איילונית דאמרינן סוף פרק אלמנה ניזונית (שם קא, א) דיש לה תוספת כתובה[ח], דהא הכא מה יכולה לעשות אם כופין אותו חכמים להוציא.

ואין נראה לרבינו תם[34], דהא איילונית אין לה כתובה משום דאדעתא דהכי לא קידשה כלל, אבל תוספת יש לה דמתנה דיהיב כגון שיודע שהיא איילונית[ט], וכן ממאנת וחברותיה דסוף פרק אלמנה ניזונית. ולא אתברירא לי תשובה זו[י]. וכן משמע בדברי[35] רבינו יצחק אלפס (שם) שסובר דיש לה תוספת נמי, שהרי כתב[36] גבי הפילה וחזרה והפילה ובהני כולהו יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה ליבנות ממנה. ולקמן בעובדא דרב נחמן כתב (שם) שכתובה דמחייבין לבעל בתביעת[37] האשה מנה מאתים[38] אבל תוספת לא. משמע אבל היכא שאין האשה תובעת להתגרש אלא שהוא מעצמו בא לגרשה או שבית דין כופין אותו לגרש, חייב ליתן לה גם התוספת.

[ג] ותנן במתניתין (סד, א) **גירשה מותרת להנשא לאחר, ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים.** פירוש (רש״י ד״ה מותרת לינשא) ולא אמרינן עקרה היא[יא] דשמא לאשון הוא ולא זכה להיבנות ממנה[39].

[ד] אבל לשלישי לא תנשא אלא אם כן[40] יש לו בנים, כדדייקינן[41] בגמרא (שם, ב) **שני אין שלישי לא.** פירוש שאם נשאה ראשון ושהה עמה עשר שנים וגירשה, ונשאה שני ושהה עמה עשר שנים וגירשה, לא תנשא לשלישי, דקיימא לן לעניין נישואין כרבי דבתרי זימני הוי חזקה, והוחזקה שהיא עקרה. (שם) **דאמר ליה רב יוסף בריה דרבא לרבא בעאי**[42] **מיניה מרב יוסף הלכתא כרבי, ואמר לי אין, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ואמר לי אין**[43]**, אחוכי קא אחיך בי**[44]**, אמר ליה לא, סתמא הוא ופשט לך נשואין ומלקיות כרבי, וסתות ושור המועד כרבן שמעון בן גמליאל. נשואין הא דאמרן,** פירוש (רש״י ד״ה נישואין) דסתס לן תנא דילן כרבי דקתני דשאי השני, שני אין שלישי לא. ואף על גב דמתניתין לענין אחזוקי עקרות היא, קרי ליה נשואין משום דקתני מותרת לינשא לאחר.

ות״ר (סה, א) **נשאת לראשון ולא היו לה בנים, לשני ולא היו לה בנים, לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים.** [45]**ואם נשאת למי שאין לו בנים**[45]**, תצא בלא כתובה.** פירוש וכגון שלא הכיר בה, [אבל הכיר בה][46] חייב לה מנה[47] מאתים וגם התוספת. וכן פירש רבינו יצחק בר שמואל[48] דהכא מיירי בנשאת לשלישי ולא הכיר בה[יב], וקאמר שיגרשנה לאלתר שאינו רשאי לשהותה. כדתנן (סד, א) **ורשאי השני להשהותה עמו עשר שנים,** ואיכא למידק שני אין שלישי לא, ורבי

30. [פרק]: **א ק** חסר 31. ויוציא: **א** יוציא **ק** אלא יוצא 32. רבי׳ יהודה בר יצחק: **ק** רבינו יצחק בר׳ יהודא 33. ר״פ: **ק** דפרק 34. תם: **ק** תם ז״ל 35. בדברי: **א ק** כדברי 36. כתב: **ק** שכתב 37. בתביעת: **א** כתביעות **ק** בתביעות 38. מאתי׳: **ק** או מאתים 39. ממנה: **א** הימנה

40. אא״כ: **ק** אלא אם 41. כדדייקי׳: **א ק** כדייקינן 42. בעאי: **ק** בעיא 43. וא״ל אין: **ק** ואמר לי 44. בי: **א ק** ביה 45. ואם נשאת... לו בנים: **ק** חסר 46. [אבל הכיר בה]: **א ק** חסר 47. מנה: **ק** מנה או 48. שמואל: **א** שמו׳ זצ״ל **ק** שמואל ז״ל

ז בתוס׳ (סה, ב ד״ה כי) ובראב״ש (פ״ו סי׳ כ) כתבו שר״ת חולק על ר״ח, וסובר שיש לה גם תוספת.

ח הדברים מבוססים על שיטת תוס׳ (כתובות נד, א ד״ה ולעוברת) ושאר הראשונים שלאיילונית יש תוספת כתובה וכפשט הגמ׳ בכתובות (קא, א), אולם הראב״ד (השגות לרי״ף כתובות נט, ב) והרמב״ם (אישות פכ״ד, ב) כתבו שאיילונית היא מקח טעות ואין לה גם תוספת.

ט ניתן אולי לבאר הדברים עפ״י המגיד משנה (אישות פכ״ה, ח) שלאיילונית יש תוספת כתובה משום שיכול היה לבודקה במקצת סימנים קודם שקידש, משא״כ לגבי עיקר הכתובה, שניתקן רק במקום היתר. וע׳ ברמב״ן (יבמות ב, ב) וכן בנודע ביהודה (מהדו״ת אה״ע סי׳ עח) שביארו מעי״ז מדוע קדושי איילונית אינם פוקעים.

י נראה שרבינו חולק על המבואר בהערה הקודמת, וסובר שאיילונית זכאית לתוספת כתובה מהטעם שכתב הר״ן (נט, ב רי״ף כתובות) שלא היה מוטל עליה לגלות לו הואיל והיא עצמה לא ידעה, וברור שטעם זה שייך גם בשהתה עשר שנים.

יא מלשון המשנה והראשונים משמע שלכתחילה יכולה להנשא לשני, אולם המרדכי (סו״ס מט) דייק מהברייתא שאפילו לשני לא תנשא לכתחילה כשאין לו בנים.

יב דברי ר״י הובאו בתוס׳ (ד״ה תצא), אבל במרדכי (סי׳ נא) ובהגהות מיימוני (אישות פט״ו אות ט) הובאה דעת רבינו יואל שגם כשהכיר בה אין לה כתובה מטעם קנס.

הוא[49] דאמר בתרי זימני הויא חזקה. וכן משמע בתוספתא (פ״ח, ה) דקתני **נשאת למי שאין לו [אשה ובנים]**[יג 50] **תצא שלא**[51] **בכתובה, מפני שנישואיה נישואי טעות.**

[ה] והני מילי שאמרנו שחייב להוציאה כששהה עשר שנים ולא ילדה, הני מילי בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ אפילו שהה עמה שנים מרובות אינו חייב להוציאה, (דתנינן) [דתלינן][52] דבעון חוצה לארץ הן עקורין[יד]. כדת״ר (סד, א) **נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל, ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה ליבנות**[53] **ממנה, ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר** (בראשית טז, ג) **מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען**[54]**, ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין.** פירוש (רש״י ד״ה מקץ עשר) **מקץ עשר שנים** כא על הגר, והאי דלא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא כא לארץ כנען שהיו שם שנים מרובות בפלן ארס, ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו, דשמא[55] משום בעון חוצה לארץ הם עקורין. וסיום הברייתא **לפיכך היה הוא חולה או שחלתה היא או שהיו שניהם חבושים בבית האסורים**[56]**, אינו עולה לו מן המנין.** פירוש (רש״י ד״ה לפיכך) **לפיכך** הואיל וקא חזינן[57] שאין ישיבת חוצה לארץ מן המנין, דתלינן בכל דבר המונעה מן הבריון, אפילו בארץ ישראל היכא שחלו או שהיו[58] חבושים בבית האסורים אינו עולה לו מן המנין, ואין כופין אותו להוציא. ומסתבר לי דאפילו לדידן דאית לן גזירת רבינו גרשום זצ״ל שאינו יכול לישא אשה אחרת, אפילו הכי אין כופין אותו להוציא, דהואיל דבעון חוצה לארץ תלינן[59], ואין שייך כאן לומר לא זכה להבנות מזאת דווקא.

[ו] ותנן (סד, א) **אם הפילה מונה משעה שהפילה.** פירוש נשא אשה בארץ ישראל ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, ובתוך אותם עשר שנים הפילה, מונה משעה שהפילה וסותרת את שלפניה. ואמרינן בגמרא (סה, ב) **הוא אומר אפילת**[60] **בגו עשר והיא אמרה לא אפילת**[61]**,** אמר ר׳ אמי **אף בזו היא נאמנת, אם איתא דאפיל, נפשה בעיקרתא**[62] **לא מחזקה.** פירוש (עפ״י רש״י ד״ה הוא אמר) היכא ששהה עמה עשר שנים ולא ילדה, ואנו כאים לכופו להוציא, והוא אומר הפילה בתוך עשר, עדיין אין זמן להוציא, דתנן (סד, א) **מונה משעה שהפילה. והיא אמרה לא אפילית**[63]**,** אלא עקרה אני. **הוחזקה לנפלים,** ויוציא ויתן כתובה דשמא לא זכה להבנות ממנה.

ויש לפרש וכגון שאינה תובעת להתגרש[טו], אי נמי כמו שפירש רבינו יהודה בר נתן זצ״ל[טז] שאמרה[64] לא אפילית והרי אתה זקוק להוציאני ואנשא לאחר, ונהי דלא מיפקדא אפריה ורביה, אפילו הכי רוצה לפרוש הימנו דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה, דאמרינן לקמן (שם) **כי הא ודאי כפינן.**

ובספר המקצועות משמע דאפילו תובעת להתגרש ואינה באה מחמת טענה נאמנת. שכך כתב[יז], היכא דהוא אומר אפילה[65] והיא אומרת[66] לא אפילית, אמר ר׳ אמי הוה עובדא ואמור במדרשא דהאי גוונא הימנוה[67] מהימנא. מאי טעמא, אף על גב דאיכא למימר עיניה נתנה באחר[68], אם איתא דאיעבר[69] ואפיל

49. הוא: **ק** היא 50. [אשה ובנים]: **א ק** חסר 51. שלא: **ק** שלא תצא 52. (דתנינן) [דתלינן]: **א ק** דתנינן
53. ליבנות: **ק** להבנות 54. בארץ כנען: **א ד** בארץ
55. דשמא: **ק** חסר 56. האסורים: **א ד** האיסורין וכן ולהלן
57. חזינן: **א ק** חזינא 58. שהיו: **ק** שהיו שניהם
59. תלינן: **א ק** תלינו 60. אפילת: **א ק** אפילה
61. אפילת: **א ק** אפילי 62. בעיקרתא: **א ק** כעקרתא
63. אפילית: **א ק** אפילי 64. שאמרה: **א ק** שאומרת
65. אומר אפילה: **ק** אפילא 66. אומרת: **א ק** אמרה
67. הימנוה: **א ק** הימנו 68. באחר: **א** באחד **ק** בא׳
69. דאיעבר: **א ק** דאיעבד

יג זו הגירסא בתוספתא שלפנינו, ואולי זה המקור לדברי הרמב״ם (אישות פט״ו, יד ובמגיד משנה שם) שאם יש לו אשה אחרת אינה יוצאת. אולם תוס׳ (ד״ה תצא) גרסו רק שאין לו בנים (ולא נקטו אשה), וכך עולה גם מלשון הגמ׳ (סה, א). ומתוך לשון רבינו (לעיל ובתחילת הסימן): ״לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים״, נראה שנכון לגרוס גם כאן רק את המילה: בנים.

יד זו שיטת רש״י (ד״ה מקץ), הראבי״ה והראב״ן (הובאו במרדכי סו״ס נ), שכל אדם יכול לתלות בעוון חו״ל, אמנם לעיל בסי׳ תרמג (הע׳ ג) הובאו דברי הרא״ש (פ״ו סי׳ יב) שדווקא אברהם שציוה לו המקום לעלות לארץ תלה בעוון חו״ל. וע״ע בדברי הרמב״ן והעיטור שהובאו שם.

טו ביסוד הדברים עומדת הקושיא המובאת בריטב״א (סה, ב ד״ה הוא אומר) מדוע לא נחשוש שנתנה עיניה באחר כגמ׳ בנדרים (צ, ב). ומביא רבינו ג׳ דעות: לרש״י (סה, ב ד״ה היא מהימנא) מדובר שכלל אינה תובעת להתגרש, דעת הריב״ן שכשבאה מחמת טענת חוטרא לידה אין חוששים לנתנה עיניה באחר, ודעת ספר המקצועות שכיון שמחזיקה את עצמה כעקרה אין לחשוש לנתנה עיניה באחר.

טז בריב״ן הנדפס (סה, ב ד״ה היא מהימנא) לא מובאים אלא דברי רש״י.

יז כהאי לישנא איתא גם בשאלתות (שא׳ יח) ובבה״ג (הל׳ כתובות, עמ׳ שסט הוצ׳ מכון י-ם).

לא הוה מחזקא נפשה בעיקרתא[70], דחיישן[71] לה אחריני ולא נסבין לה[ח], עכ״ל. ואי שאינה תובעת להתגרש פשיטא דלא נתנה עיניה באחר[72]. ואי בבאה מחמת טענה, בלא טעמא דחיישן ולא[73] נסבין לה אחריני מהימנא, דכל באה מחמת טענה נאמנת[ט] כדאיתא לקמן.

[ז] **הפילה,** (סה, ב) **וחזרה והפילה, וחזרה והפילה, הוחזקה לנפלים.** פירש רבינו יהודה בר נתן[כ] הוחזקה לנפלים (בתרי) [בתלתא][74] זימני כרבן שמעון בן גמליאל[כא], ויוציא ויתן כתובה דשמא לא זכה להיבנות[75] ממנה, ואין צריך לשהות[76] עשר. אבל בתרי לא, ואף על גב דסתם לן תנא דידן כרבי בנישואין, בנפלים לית הלכתא כותיה[כב], עכ״ל[כג]. וכן בספר המקצועות, והיכא דאיעבר[77] ואפילה תלתא[78] זימני הוחזקה בנפלים ונפקינן לאלתר, ולא צריך למישהי בהדה עשר שנין, דת״ר **הפילה, וחזרה והפילה, וחזרה והפילה, הוחזקה בנפלים,** וכי הוחזקה בנפלים[79] לדידיה דאמר שמא לא זכה ליבנות הימנה[80], אבל כתובה אית להו[כד], עכ״ל.

[ח] **הוא אומר** (שם) **אפילה תרי זימני והיא אמרה תלתא, אמר ר׳ יצחק ב״ר[81] אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו היא מהימנא, דאם[82] איתא דלא אפילה נפשה בניפלי לא מחזקא. פירוש הוא אומר אפילה תרי זימני[83]** ולא אומרת, **היא מהימנא** וכופין אותו. ופירש רש״י (ד״ה היא מהימנא) ולא שהיא תובעת גירושין, אלא שעלינו לכופו לקייס פריה ורביה. משמע מדבריו אבל אם היתה תובעת גירושין לא מהימנא. ורבינו יהודה בר נתן פירש[כה] והיא אמרה אפילית[84] תלת ורוצה לפרוש הימנו ולהיבנות מאחר, משום חוטרא לידא ומרא לקבורה. ותרווייהו אמת[כו].

[ט] ויש לנו ללמוד מיכן[85] דכל שכן אדם פנוי בן עשרים שמצוה עלינו לכופו לישא אשה, דהשתא[86] אנו כופין אותו לגרש את[87] זאת כדי שישא. כדאשכחן פרק קמא דקידושין (כט, ב) דאמר ליה רב הונא לרב המנונא **חזי דלא חזית להו[88] לאפאי עד דנסבת.** ואמר רב הונא **בן עשרים שנה ולא נשא אשה, כל ימיו בהרהור עבירה. ותנא דבי ר׳ ישמעאל עד עשרים שנה יושב הקב״ה ומצפה לאדם אימתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא אומר תיפח עצמותיו. ואמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבירי דנסיבנא[89] בשיתסרי[90], ואלמלי[91] נסיבי בארביסר[92] הוה אמינא ליה לשטן גירא בעיניך.** מיהו יש לומר דוקא לכופו לגרש מצוה, דכל זמן שנשוי זאת לא ישא אחרת, אבל אדם פנוי אם לא ישא בשנה זאת ישא בשנה אחרת ולא יבטל מפריה ורביה. הלכך אין כופין אותו לישא, שאם תאמר כופין אותו לישא, עד שאנו כופין אותו [לגרש] נכפהו[93] לישא אחרת, דהא קיימא לן כרבא דאמר (סה, א) **נושא[94] אדם כמה נשים, ובלבד שיוכל לעמוד בסיפוקייהו.** מיהו נראה לי האמת שמצוה עלינו לכופו לישא[כז]. וכל היכא דקתני גבי נשא אשה

70. בעיקרתא: **א ק** כעקרתא 71. דחיישן: **ק** דחיישינן 72. באחר: **א ק** באחד 73. דחיישן ולא: **א ק** חיישינן דלא 74. (בתרי) [בתלתא]: **א ק** בתרי 75. להיבנות: **א ק** היבנות 76. לשהות: **ק** להשהות 77. דאיעבר: **א ק** דאיעבד 78. תלתא: **א ק** תלת 79. וכי הוחזק׳ בנפלים: **א** הוחזקה 80. הימנה: **ק** ממנה 81. ב״ר: **א ד** בן 82. דאם: **א ק** ואם 83. זימני: **ק** זימנא 84. אפילי׳: **ק** אפילי 85. מיכן: **ק** מכאן 86. דהשתא: **ק** השתא 87. את: **א ק** חסר 88. חזית להו: **ד** חזית 89. דנסיבנא: **א ד** דנסבי 90. בשיתסרי: **א ק** אשיתסרי 91. ואלמלי: **א ק** ואילמלא 92. בארביסר: **א** אארבסי **ק** ארביסר 93. [לגרש] נכפהו: **א ק** נכופהו 94. נושא: **א ק** נשא

יח הריטב״א (סה, ב) חולק על סברא זו, וכתב שכל שהיא מזנה אינה חוששת לכלום ואמרה על עצמה כל גנאי שבעולם.

יט יש להעיר שקושי זה לא קיים כדעת הריב״ן שסובר (כפי שהביא רבינו לקמן בסוף הסימן) שגם באה מחמת טענה נאמנת רק לאחר עשר, וממילא הייתה הו״א לומר שכשטוען הבעל שהפילה בתוך י׳ עדיין אינה נאמנת.

כ הלשון להלן אינה בריב״ן הנדפס, ולא הובאה שם אלא לשון רש״י כאן: ״ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להיבנות ממנה״.

כא הרמב״ן (שם) הסתפק האם רבי פליג גם בנפלים אלא שאין הלכה כמותו, או שבנפלים גם רבי מודה. וללשון ריב״ן כאן פשוט כאפשרות הראשונה.

כב הרמב״ן כתב בטעם הדבר שהוצאת האשה מבעלה כשנשאת בהיתר היא כדיני ממונות.

כג וכ״כ הרמב״ם (אישות פט״ו, יב), הרמב״ן, הרשב״א ושאר הראשונים. אומנם דעת רבינו שמואל ב״ר חיים בתוס׳ (בסוף סה, א ד״ה שבינו) שאין לחלק במחלוקת רבי ורשב״ג בין נפלים לנשואים. וע״ע ברא״ש (פ״ו סי׳ יט) שכתב במפורש שאליבא דרבי הוחזקה כבר בשתי הפלות.

כד וכ״כ רש״י (ד״ה הוחזקה לנפלים), הרי״ף (כא, ב) ושאר הראשונים. אולם הראבי״ה (הובא בהג״מ אישות פט״ו אות ח) הסתפק בנוגע לכתובה. וע׳ ברא״ש (פ״ו סי׳ יט) שרצה לומר שיוצאת שלא בכתובה, אלא שביטל דעתו בפני שאר הראשונים.

כה גם בדבור זה הלשון בריב״ן הנדפס משמעותה כלשון רש״י.

כו עיין ברמב״ן (סה, ב) שמסתפק מה תהיה דעת רש״י בתובעת גירושין.

כז כתב בשו״ת הריב״ש (סי׳ טו) שבזה״ז אין בי״ד כופים על עניני קידושין כדי לא להרבות במריבה, וכ״פ הרמ״א (א, ג).

ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה דכופין אותו להוציא, היינו פירוש דכופין אותו להוציא או כופין אותו לישא אחרת, וכן פירש מורי [וכן] אמר רש״י[כח] [95] במתניתין (סד, א ד״ה אינו רשאי).

אסקינן סוף פרק הבא על יבמתו (סה, ב) **מאי הוי עלה, פירוש עלה דאיתתא מיחייבא בפריה ורביה או לא. תא שמע דאמר רבי אחא בר חנינא עובדא הוה בבי כנישתא קמיה דר׳ יוחנן בקסרי ואמר יוציא ויתן כתובה, ואי סלקא דעתך לא מפקדה, כתובה [מאי עבידתה]**[96]**. תיפוק, אבל אנן**[97] **אמאי כפינן לאפוקי ולמיתן כתובה, מה לנו ולגירושין כיון דלא מיפקדא תעמוד כל הימים תחתיו. ושנינן דילמא בבאה**[98] **מחמת טענה. פירוש לעולם אימא לך לא מיפקדא, והאי דכפינן ליה בבאה מחמת טענה. כהיא דאתאי**[99] **לקמיה דר׳ אמי, פירוש ותבעה להתגרש משום דלית ליה בני. אמר לה לא מיפקדת, אמרה ליה מסיבו דילה**[100] **מאי תיהוי עלה דהך איתתא. אמר**[101] **כי הא ודאי כפינן. ההיא דאתאי לקמיה דרב נחמן, אמר לה**[102] **[לא מיפקדת. אמרה ליה]**[103] **לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרא לקבורה. כי הא**[104] **ודאי כפינן.**

פירש רבינו יהודה בר נתן זצ״ל[כט] **בעובדא דר׳ יוחנן**[105]**, ואי סלקא דעתך לא מיפקדא אמאי כפינן לאפוקי ולמיתן כתובה. ומשמע דלא קפיד תלמודא**[106] **אלא מה שכפאו ליתן כתובה, אבל על מה שכפאו לגרש לא קפיד, אף על גב דאכתי סלקא דעתך דלא היתה באה מחמת טענה. אם כן היה משמע לפי פירושו היכא שאינה תובעת כתובה כי אם גט, כופין אותו לגרש אף על פי שאינה באה מחמת טענה. ואין זה נראה כלל, דהא הואיל ומודה בביאה מדלא אמרה השמים ביני לבינך, וגם מחמת טענה**[107] **אינה באה, ואפריה ורביה לא מיפקדה אמאי כפינן לגרשה**[ל]**. ורש״י פירש** (ד״ה לא מפקדת) **לא מיפקדת** ואם רוצה אתה לגרשה, אין לך כתובה. וכפייה להוציא וליתן כתובה לא הזכיר בפירושיו. הלכך יש לומר שנתרצה לה מעצמו לגרשה כשתבעתו, **[אבל]**[108] **לא היה רוצה לגרש כלל, והיה**[109] **אומר לה לא מיפקדת אינו חייב לגרש.**

נשא אשה בארץ ישראל ושהתה[114] עמו[115] עשר שנים ולא ילדה, אינו רשאי ליבטל, אלא או יגרשנה[116] ויתן כתובה[117] או ישא אחרת עמה[118]. ואפילו אמרה דיירנא בהדיה[119] בסהדי[120] לא שבקינן ליה, אלא כופין[121] אותו בשוטין לגרשה[122] וליתן כתובה מנה ומאתים[123] ולא תוספת, כך פר״ח זצ״ל[124] ור״ת זצ״ל. אבל רבינו יהודה ב״ר יצחק[125] זצ״ל פירש דתוספת נמי יש לה, וכן משמע בדברי[126] ר״י אלפסי[127], והני מילי שבאלו עשר שנים לא אירע להם אונס המעכבם[128] מפריה ורביה. גירשה מותרת לינשא. לאחר ששהתה[129] עשר שנים עם השני[130] וגירשה, לא תינשא[131] אלא למי שיש לו בנים. נישאת למי שאין לו בנים, הכיר בה תצא בכתובה[132], לא ובמסקנא דאוקימנא דבאה מחמת טענה אתי שפיר שכופין אותו אפילו לגרש.

וכבר היה מעשה באדם אחד ששהה עם אשתו ולא היה יכול ליזקק לה, ועשה רבינו יצחק בר׳[110] **אברהם הוראה בתשובה שמתחלת** (איוב ח, טו) **(ישעו) [ישען] על (כי) [ביתו]**[111] **ולא יעמד, יחזיק בו ולא יקום, שאם באה מחמת טענה כפינן ליה**[לא] **כדאיתא לכולה**[112] **סוף פרק**[113] **הבא על יבמתו** (שם)**, ואם אינה באה מחמת טענה לית כאן כפייה והוה ליה**

95. [וכן] אמ׳ רש״י: **ד** (אמ׳ רש״י) **ק** אמר רש״י ז״ל ר׳ ביאורים 96. [מאי עבידתה]: **א ק** חסר 97. אנן: **א ק** אנו 98. בבאה: **ד** באה 99. דאתאי: **ק** דאתי וכן בסמוך 100. דילה: **א** דיליה **ד** דילי 101. אמר: **א** א׳ **ק** חסר 102. לה: **ק** ליה 103. [לא מיפקדת אמר׳ ליה]: **א ק** חסר 104. הא: **ק** האי 105. יוחנן: **ק** יוחנן דאמר 106. תלמודא: **א** תלמוד 107. טענה: **א ק** טענה אם כן היה משמע לפי פירושו... השמים ביני ובינך וגם מחמת טענה העתקה נוספת מטעות הדומות 108. [אבל]: **א ק** חסר 109. והי׳: **א ק** היה 110. בר׳: **ק** ב״ר 111. (ישעו) [ישען] על (כי) [ביתו]: **א ק** ישעו על כי 112. לכולה: **א ק** לכולהו 113. ס״פ: **ק** וסוף פרק 114. ושהתה: **נ** ושהה 115. עמו: **נ ג** עמה 116. אלא או יגרשנה: **ט** אלא או יגרש **ג** אלא יגרשנה 117. כתובה: **ה** כתובת׳ **נ** כתוב׳ 118. עמה: **ה** בהדה 119. בהדיה: **ה נ** בהדי **ט** ביה 120. בסהדי: **ה** סהדי 121. כופין: **ג** היו כופין 122. בשוטין לגרשה: **ה נ** בשוטי לגרשה **ט** לגרש בשוטי 123. ומאתים: **נ** מאתיים 124. זצ״ל: **ט נ** חסר וכן להלן 125. ב״ר: **ה נ ט** בר׳ 126. בדברי: **ט** כדברי 127. ר״י אלפסי: **ה** האלפסי זצ״ל **ט נ** ר״י אלפ׳ 128. אונס המעכבם: **ט** שום אונס המעכבים 129. ששהתה: **ה ט נ** שהתה 130. י׳ שנים עם השני: **ה נ** עם השיני עשר שנים 131. תינשא: **ט** תינשא עוד 132. בכתובה: **ג** בכתובתה

כח ר׳ שנו״ס. גי׳ כה״י א ק: ״פי׳ מורי אמר רש״י״. גי׳ זו קשה משום שרבינו אינו מכנה בשום מקום את רש״י: ״מורי״. ועוד לא מובן הצרוף ״מורי אמר״. בדפ׳ הסגיר ב׳ מילים והגי׳ לפיו: ״פי׳ מורי (אמר רש״י)״, וא״כ אינו מכוון כלל לרש״י. ויש אפשרות אחרת שיש לגר׳: ״פי׳ (מורי אמר) רש״י״, ואכן הדבר מפורש ברש״י במשנה. אפשרות נוספת שיש אולי להוסיף תיבת: ״וכן״, וממילא יש לגר׳: ״פי׳ מורי [וכן] אמר רש״י״, וזו הגי׳ שהבאנו בנוסח.

כט ובריב״ן הנדפס הלשון כרש״י המובא לקמן.

ל לקמן מביא רבינו בשם הריב״ן שמדובר לאחר עשר, ונראה שלדעת הריב״ן הכפיה לגרש היא מחמת פו״ר.

לא דברי הריצב״א הובאו גם בתוס׳ (סה, ב ד״ה כי), ושם מבואר שכשהבעל מודה לטענת גבורת אנשים כופים לגרש גם כשאינה באה מחמת טענה, ונראה שרבינו איירי בשאין הבעל מודה.

שלא כדין ואינו גט.

ופירש רבינו יהודה בר נתן בעובדא[133] דר׳ יוחנן לאחר ששהתה עשר[לב]. ואין נראה בעיני אני המחבר כלל, דר׳ יוחנן ור׳ אמי בארץ ישראל, ואי הנהו עובדי דידהו לאחר ששהתה עשר מאי איריא דבאה מחמת טענה, אפילו אינה באה מחמת טענה ואינה רוצה להתגרש כלל אנו כופין להוציאה וליתן כתובתה[134]. ועוד, כך יש לי לאחר עשר בבבל שהוא חוצה לארץ כמו תוך עשר בארץ ישראל, ורב נחמן בבבל בחוצה לארץ אמר כי הא ודאי כפינן. הלכך נראה בעיני דכל הנהו עובדי תוך עשר הוו[לג].

ובספר המקצועות כתב והיכא דהוא אית ליה בני מאתתא[135] אחריתי והיא לית לה[136] בני, ואמרה שהיי לי עשר[137] שנין הכיר בה תצא בלא כתובה[149].

הפילה מונה משעה שהפילה. הוא אומר הפילה והיא אומרת לא הפלתי[150], ואינה תובעת להתגרש, או שהיא תובעת ובאה[151] מחמת טענה דחוטרא לידה ומרא לקבורה[152], היא נאמנת, וכופין אותו להוציא וליתן כתובה[153]. הפילה תלתא[154] זמני הוחזקה לנפלים, וכופין אותו להוציא וליתן כתובה[155], אבל בתרי לא הוחזקה פריב״ן[156] זצ״ל. הוא אומר הפלת[157] תרי והיא אומרת תלתא[158] ואינה תובעת להתגרש, או תובעת ובאה מחמת טענה, נאמנת וכופין אותו[159] להוציא וליתן כתובה[160]. וכל שכן אדם פנוי שיש[161] עלינו[162] לכופו לישא אשה ולקיים פריה ורביה. והיכא דלא שהה עמה עשר שנים בארץ ישראל או ששהה חוצה[163] לארץ עשר שנים ותובעת להתגרש, אין כופין אותו אלא אם כן[164] באה מחמת טענה דחוטרא לידה ומרא לקבורה[165], אז כופין אותו לגרש[166] וליתן כתובה מנה ומאתים[167] ולא תוספת. ובספר המקצועות כתוב[168] דאפילו יש לו בנים והיא באה מחמת טענה, יוציא ויתן כתובה, והוא דשהה עשר שנים. ונראה דוחק לאבא מרי זצ״ל דמאיזה טעם נוציא[169] ממון ממנו[170].

ובעינא למיפק לאינסובי לגבר דהוו ליה בני, תצא שלא בכתובה, מאי טעמא דאיהי לא מיפקדא אפריה ורביה. ואי ודאי באה מחמת טענה[138] והיא דאמרה לאו משום פריה ורביה, אלא בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה, טענתה טענה ושומעין לה ומיחייב לאיגבוייה כתובה, והוא דשהה עשר שנין[לד], עכ״ל. ונראה בעיני בדוחק לפרש כדבריו[139], דהואיל והוא אית ליה בני והיא לית לה[140] הרי רגלים לדבר שעכבת[141] בנים מחמתה, אם כן אפילו כשבאה מחמת טענה מאיזה טעם נוציא ממון ממנו. ולהעמיד ולפרש כגון שהיו לה ומתו, כל זה דוחק, ואכתי מאיזה טעם נוציא ממנו ממון.

וכתב בפר״ח לעיל, ויש מי שאומר דכתובה דמחייבין ליה לבעל מנה מאתים. וראייתו מהא[142] דגרסינן בתחילת פרק אף על פי (כתובות נד, ב) אמר ר׳ **אייבו אמר ר׳ ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי. למאי נפקא מינה, למוכרת, למוחלת** וכו׳. וחשיב להו לכולהו דדינם תנאי כתובה ככתובה והיא התוספת, והא לא חשיב לה[143] בהדייהו. ואומדן דעתא היא, דכי אקני לה[144] אדעתא למיקם קמיה[145], אבל אדעתא דלימא אפקה והב לה כתובה לא אקני לה. ואי קשיא לך הממאנת וחברותיה שאין להם כתובה מנה מאתים ויש להם תוספת (שם קא, א), התם בהדיא קתני לה, מכדי ידע[146] דקטנה היא דילמא גדלה ומיחרטא ונפקא[147], אמאי כתב לה, אלא רצה לזלזל בנכסיו. וכן[148] בחברותיה שעומדות לצאת הוא הדין[לה] והיא הראיה. וגם זו סיוע היא למה שאמרנו שלא כל מי שיש לה

133. בעובדא: **א** כעובראא 134. כתובת׳: **ק** כתובה 135. מאתתא: **א ק** מאיתתיה 136. לה: **א ק** ליה 137. שהיי לי עשר: **ק** שהיי לעשר 138. טענה: **א ק** טעמא 139. כדבריו: **א** כדבריו דאית ליה בני 140. לה: **א ק** ליה 141. שעכבת: **א ק** מעכבת 142. מהא: **א ק** הא 143. לה: **ק** חסר 144. לה: **א ק** ליה 145. קמיה: **א ק** קמי 146. ידע: **ק** ידע׳ 147. ונפקא: **א** ונפק 148. וכן: **ק** ובו 149. כתובה: **ג** כתובתה 150. לא הפלתי: **ט** שלא הפילה 151. ובאה: **ט** ובאתה וכן להלן 152. לקבורה: **ה** לקבורתה 153. כתובה: **ה** כתובת׳ 154. תלתא: **ה** תלת 155. כתובה: **ה** כתוב׳ 156. פריב״ן: **ג** כריב״ן 157. הפלת: **ה** אפי **ט** הפילה׳ **נ** אפי׳ 158. אומרת תלתא: **ה** אומ׳ אפי׳ תלת׳ **ט** אומ׳ תלת 159. וכופין אותו: **ג** וכופין 160. כתובה: **נ** כתוב׳ 161. שיש: **ג** שהיה 162. עלינו: **ט** לנו 163. חוצה: **ט** עמה בחוצה 164. אם כן: **ט** חסר 165. לקבורה: **ט** לקבור **נ** חסר 166. אותו לגרש: **ג** לגרש 167. ומאתים: **ט** או מאתי׳ **נ** מאתיים 168. כתוב: **ה נ** כת׳ **ט** כתב 169. נוציא: **ה** יוציא 170. ממנו: **ג** ממנו. הדרן עלך הבא על יבמתו: (פרק אלמנה לכהן גדול)

לב בריב״ן הנדפס אין פירוש זה.

לג גם הרמב״ם (אישות פט״ו, י) כתב כריב״ן שטענת ״צריכה היא לבנים לעת זקנותה״ תקפה רק לאחר עשר. ועי״ש במגיד משנה שכתב שאף שהדבר לא מבואר בגמרא ״פשוט הוא דבתוך עשר לא עדיפא מיניה שהוא מצווה על פריה ורביה ואינו מוציא אלא לאחר עשר״. ובביאור דעת רבינו אפשר אולי לומר שמדובר שיש איזה רגלים לדבר שעכבת בנים מחמתו, וכמו שהביא רבינו בסימן הקודם בשם הראבי״ה.

לד וכ״ה בלשון זו גם בה״ג (הל׳ כתובות עמ׳ שסט הוצ׳ מכון י-ם). ובשאלתות (שא׳ יח). וע״ע במרדכי שהביא את הדברים בשם בה״ג, וכתב שרק כששהתה עשר לא חוששים שמא נתנה עיניה באחר ויש יותר רגלים לדבר שאינו ראוי, ועיין בהערה הקודמת.

לה עיין לעיל הע׳ ט.

כתובה יש לה תוספת, אלא שיש נשים שיש להם תוספת בלא כתובה, כך יש כתובה בלא תוספת, ומחייב כתובה ותוספת בזה צריך ראיה ברורה, דמכללא לא מפקינן ממונא, עכ״ל.

וכן כתב אלפס[171] (כא, א) הכל כלשון[172] פר״ח, אלא שכתב, יש מי שאומר שכתובה זו שמחייבין[173] לבעל בתביעת האשה מנה מאתים אבל תוספת לא וכו׳, כלשון[174] פר״ח, ומשמע שרוצה לומר דוקא בתובעת להתגרש אין לה כי אם מנה מאתים, אבל כשהוא מגרשה או בית דין כופין אותו לגרש, גובה גם התוספת:

(תרנד) [א] אשה שהכניסה שום נכסי צאן ברזל[1] לבעלה ושמתה לו בכתובתה, והיו בהם כלים ודבר המסויים, וגירשה ובאה לגבות כתובתה. היא אומרת כלי[2] אני נוטלת, והוא אומר דמים אני נותן כמו שקבלתים[3] עלי בשומא, הדין עמה ונוטלת כליה. ואם רוצה הבעל למכור אותם כלים לא ימכור, דשמא מת או יגרשנה והיא תוציא מן הלקוחות. וכן אם הכניס לה שום משלו לא ימכור. מכר אחד מהם בלא דעת חבירו, הבעל מוציא מיד הלקוחות. [ב] ואפילו[4] מכרה היא (אותה הוא) [ומתה היא][5], הבעל מוציא מיד הלקוחות. ופסק בפר״ח שאם בלו[6] ופחתו, אי משמשי[7] מעין מלאכתן, נוטלתן[8] האשה ואינו משלם דמי פחתייהו. [ג] ורבינו יצחק אלפס פסק דמשלם פחתייהו, אלא שאין (רבים) [דנים][9] אלא כפי המנהג שנוהגים.

[א] **ריש פרק** אלמנה לכהן גדול (סו, א) **איתמר המכנסת שום לבעלה, היא אומרת כלי אני נוטלת[10], והוא אומר דמים אני נותן, הדין עם מי. רב יהודה אמר[11] הדין עמה, משום שבח בית אביה דידה הוי[12]. ר׳ אמי אמר הדין עמו, כיון דאמר מר אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו, ברשותיה קיימי[13] וכדידיה דמו[א]**. פירוש (רש״י ד״ה המכנסת) **המכנסת שום** נכסי צאן ברזל שמה לו בכתובתה, והיו בהם כלים ודבר המסויים, וכשגירשה ובאה לגבות כתובתה **היא אומרת כלי אני נוטלת** וכו׳ **דמים אני נותן**, כמו שקבלתיים עלי בשומא, ומאז הם באחריותי ושלי הם. **הדין עמה**, ותטול כליה. **משום שבח בית אביה**, פירש רבינו יהודה בר נתן זצ״ל דאין הדבר מתקבל שיהא כח בית אביה כלים שהביאה מבית אביה ביד אחר, הלכך איהי שקלה להו בדמי כתובתה ומשום חינא[ב] [14].

תניא כותיה דר׳ אמי, תניא כוותיה דרב יהודה. תניא כוותיה דר׳ אמי, עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש[15], אבל לא[16] לאשה. תניא כוותיה דרב יהודה, המכנסת שום לבעלה, אם רצה הבעל למכור לא ימכור, ולא עוד אלא אפילו הכניס לה שום משלו ורצה הבעל למכור לא ימכור. מכרו שניהם לפרנסה, זה היה מעשה[17] לפני (רבן גמליאל) [רבן שמעון בן גמליאל][18], ואמר הבעל יוציא מיד הלקוחות. פירוש (רש״י ד״ה לא ימכור) **לא ימכור** שמא יגרשנה ותטול כליה[ג]. **מכרו שניהם**, לו זה לו זה. **לפרנסה**, לורחא דמילתא נקט,

171. אלפס: ק האלפ״ס 172. כלשון: א ק בלשון 173. שמחייבין: א ק שמחייבינן 174. כלשון: א בלשון
1. ברזל: א ק חסר 2. כלי: ק כלים 3. שקבלתים: ק שקבלתי 4. ואפי׳: ק אפי׳ 5. (אותה הוא) [ומתה היא]: א ק אותה הוא 6. בלו: א ק כלו 7. משמשי: א ק ממשי
8. מלאכתן נוטלתן: א ק מלאכתו נוטלתו 9. (רבים) [דנים]: א ק רבים 10. נוטלת: ד נוטל 11. אמר: ק אומר
12. הוי: ד הוה 13. קיימי: ק קיימי׳ 14. חינא: א חינה ק חיבה 15. לאיש: א ק לאשה 16. לא: א ק חסר
17. מעשה: ק המעשה 18. (ר״ג) [רשב״ג] : א ר״ג ק רבי גמליאל

א ברשותיה... דמו: בגמ׳ לפנינו הגירסא: הואיל וחייב באחריותן יאכלו. ובכת״י בגמ׳ ובדפוס ישן הגירסא כפי שכתב כאן רבינו.
ב הנמוק״י (כא, א ברי״ף) כתב שסיבת החזרת כלי משפחתה: ״כדי שיאהבנה בעל שני״, ודבריו עולים בקנה אחד עם דברי רבינו גרשום בהתבסס על פירוש הר״ח המובא בתוס׳ גיטין (מט, ב ד״ה משום) שחינא הוא ש״יהו הכל קופצין עליה לישאנה״. אומנם גם לפרש״י (בגיטין שם) ש״יהו האנשים נושאים חן בעיני הנשים וינשאו להם״, ניתן לפרש שדאגו להעברת שבח בית אביה כדי שתסכים להנשא. אומנם בפסקי הרי״ד כתב שדין שבח בית אביה מבוסס על דעת האב בשעה שנתן את הנכסים, ולא כרבינו גרשום. וע׳ בדעת רבינו לקמן (סי׳ תרנה הע׳ ג).
ג זו בפשטות שיטת רש״י (ד״ה לא ימכור, ד״ה הבעל מוציא) שמכירת הבעל תקפה עד מיתה או גירושין, אבל תוס׳ (ד״ה הבעל) חלקו וכתבו שאין המקח קיים כלל. הרמב״ן והרשב״א ביארו גם בדעת רש״י שהמקח בטל. ויש להעיר שגם הראב״ד (השגות פכ״ב מאישות הט״ו) סובר שמכירת הבעל תקפה עד שתטרוף האשה, אלא ששיטתו מבוססת על דעת חכמים, שלדעתו חולקים על רשב״ג בברייתא, וכמבואר לקמן בהע׳ ו.

שאין אדם מוכר כלי תשמישו אלא למזונות. **הבעל מוציא**, לא מיבעיא אם מכר הוא בלא דעתה ומת או גירשה שהיא מוציאה מיד הלקוחות, אלא אפילו מתה היא מוציא מיד הלקוחות, דמכירה[19] לאו מכירה היא כל זמן שהיא קיימת. וכתב רבינו יהודה בר׳ נתן[ד] זצ״ל שכך נמצא בתשובת[20] רבינו גרשום[21] זצ״ל דמכרו שניהם זה בלא זה[ה]. ורבינו יצחק אלפס[22] כתב (כב, א) והאי מכרו שניהם לפרנסה דקאמר רבן שמעון בן גמליאל הבעל מוציא מיד הלקוחות לא איפשט שפיר דניעבד בה מעשה[ו], וכן כתב בפר״ח[ז].

[ב] **אמר רבא** (סו, ב) אמר רב **נחמן הלכה כרב יהודה. אמר ליה רבא לרב נחמן והתניא כוותיה דר׳ אמי. [אף על גב דתניא כותיה דר׳ אמי][23], מסתבר טעמא[24] דרב יהודה משום שבח בית אביה.** פר״ח מדקתני במתניתין בעבדי צאן ברזל, הוא הדין בנכסי צאן ברזל אם מתו מתו לו, ולא קתני אם פחתו פחתו לו, שמע מינה דוקא כעין[25] מתו ממש דלא משמשי מעין מלאכתן[26] כלל, דכמאן דליתנהו דמו[27], וחייב באחריותן[28] ומשלם דמי. אבל אי[29] איתנהו, אף על גב דבלו[30] טובא ופחתו, אי משמשי מעין מלאכתן נוטלתן האשה ואינו משלם דמים, שדין עבדי צאן ברזל ונכסי צאן ברזל דינם אחד הוא, כדין אלו כך דין אלו, עכ״ל[ח].

האשה שהכניסה שום נכסי צאן ברזל לבעלה ושמתה לו אותם[38] בכתובה[39], והיו בהם כלים ודבר המסויים[40], וגירשה או מתה ובאה[41] לגבות כתובתה, היא[42] אומרת כליי[43] אני נוטלת[44], והוא אומר דמים אני נותן כמו שקבלתי[45] עלי בשומא, הדין עמה ונוטלת כליה[46]. ואם רצה הבעל למכור אותם כלים לא ימכור, ולא עוד אלא אפילו הכנים לה[47] שום משלו לא ימכור, ואפילו אם[48] מכר הוא עצמו ומתה אשתו, הוא[49] מוציא מיד הלקוחות[50]. פסק בפר״ח[51] ז״ל[52] שאם (כלו) [בלו][53] טובא ופחתו, אי משמשי[54] מעין מלאכתן[55] נוטלתן[56] האשה ואינו משלם דמי פיחתייהו. ור״י אלפס ז״ל[57] פירש דמשלם פיחתייהו, אלא שאין דנים אלא לפי מנהג[58] שנוהגים. והיכא שמת ולא הספיקה[59] ליטול כליה עד[60] שנגנבו או אבדו[61], היורשין חייבין לשלם.

[ג] **ורבינו יצחק אלפס כתב** (כא, ב) **ואנן**[31] **לא חזינן להאי**[32] **דיוקא, דהא מקשינן**[33] **בגמרא למאן דאמר כל היכא דמחייב באחריותן אכלי**[34] **תרומה, מהא דתנן** (תרומות פי״א, ט) **כהן ששכר פרה מישראל, אף על פי שמזונותיה עליו, לא יאכילנה כרשיני תרומה. וקא מפרקינן, ותסברא, נהי דמיחייב באונסים, בכחישה וביתירות**[35] **דמיה מי מיחייב. מדקא מפרקינן הכי גבי שכירות פרה, מכלל דלגבי צאן ברזל מיחייב אפילו בכחישה**[36] **וביתירות דמיה, ולהכי אכלי**[37] **בתרומה. ושמע מינה דליתא להאי דיוקא דדקו**

19. הלקוחות דמכירה: **א ק** הלקוחות אלא אפי׳ מתה... הלקוחות דמכירה העתקה כפולה טעות הדומות 20. בתשובת: **ד** בתשובות 21. גרשום: **א** גרשם **ק** גרשון 22. אלפס: **ק** אלפס זצ״ל 23. [אע״ג דתניא כותי׳ דר׳ אמי]: **א ק** חסר 24. טעמ׳: **א ק** טעמיה 25. כעין: **ק** בעין 26. מעין מלאכתן: **א ק** מחמת מלאכתו וכן בסמוך 27. דמו: **א ק** דמי 28. באחריותן: **א ק** באחריותו 29. אי: **ק** חסר 30. דבלו: **א** דכלו 31. ואנן: **א** ואנו **ק** ואנא 32. חזינן להאי: **א ק** חזינא להא 33. מקשינן: **א ק** מקשינא 34. אכלי: **ד** אכלה 35. בכחישה וביתירות: **א ק** בכחושה וביתידות וכן בסמוך 36. בכחישה: **א ק** בכחושה 37. אכלי: **ד** אכלו 38. אותם: **ה ט נ** חסר

39. בכתובה: **ה** בכתוב׳ **נ** בכתובת׳ 40. ודבר המסוים: **ט** ודברים המסויימים 41. ובאה: **ט** ובא 42. היא: **ט** והיא 43. כליי: **ג** כליו 44. נוטלת: **ג** נוטל 45. שקבלתי: **ט** שקבלתים 46. כליה: **ג** כלים 47. לה: **ה** חסר 48. אם: **ה ט נ** חסר 49. הוא: **ט** הוא עצמו 50. הלקוחות: **ג** לקוחות 51. בפר״ח: **ט** ר״ח 52. ז״ל: **ה** זצ״ל **ט** בפי׳ **נ** חסר 53. (כלו) [בלו]: **ג ה ט נ** כלו תיקנו עפ״י האו״ז 54. משמשי: **ט** משמש 55. מלאכתן: **ה ט נ** מלאכתו 56. נוטלתן: **ט** נוטלת 57. אלפס ז״ל: **ה** אלפ׳ זצ״ל **ט נ** אלפס 58. מנהג: **ט** המנהג 59. הספיקה: **ט** הספיק 60. עד: **ה** או 61. אבדו: **ג** נאבדו **ט** עד שיאבדו

ד דבריו אלה אינם בראב״ן הנדפס.

ה הרא״ש (פ״ז סי׳ א) והמרדכי (סי׳ סד) זיהו את דברי רבינו גרשום עם שיטת רש״י שמכרו זה או זה, ונראה שזו הייתה גם כוונת הריב״ן שכתב: ״בתשובות רבינו גרשום נמצא כמו כן מכרו שניהם זה בלא זה״. אומנם מדברי רבינו נראה קצת שמעמיד את פירושו של רבי׳ גרשום מול פרש״י, ואולי לדעתו כוונת רבי׳ גרשום היא שלקח מהאיש וחזר ולקח מהאשה, וכמ״ש התוס׳ חד מקמאי והריטב״א.

ו הרמב״ן (במלחמות כא, ב ברי״ף, הו״ד בראש״ש פ״ז סי׳ א) ביאר שספקו של הרי״ף נובע מדברי חכמים (גיטין מא, א) החולקים על רשב״ג בעשה שדהו אפותקי לכתובת אשתו, וסוברים שאם מכר מועילה המכירה, ולכן מסתפק הרי״ף האם גם בנכסי צאן ברזל תועיל המכירה עד שתגבה. ועיין בראב״ד (אישות פכ״ב, טו) שפסק שהמכירה מועילה וכדעת רבנן. אולם בעל המאור מדייק מדברי רשב״ג בגיטין (שם) שגם לדעתו המכירה חלה עד שעת גביה, ומתוך כך מחדש שהגמ׳ בגיטין עוסקת בקרקעות ובהן מכרו קיים עד שתגבה (גם בנכסי צאן ברזל), אבל סוגייתנו עוסקת במטלטלין שבהם בגלל החשש לפחת מתבטלת המכירה מיד משום שבח בית אביה. וכדבריו הסיק הרא״ש שם. אומנם הרמב״ם (אישות פכ״ב, טו-טז) חילק להפך, שבמטלטלין מכרו קיים ובקרקעות בטל.

ז בתוס׳ (ד״ה עבדי), בראש״ש (פ״ז סי׳ א), במרדכי (סי׳ סד) ובעוד ראשונים מבואר שלדעת ר״ח המכר בטל מיד, ודלא כדברי הרי״ף (המבוארים בהערה הקודמת). ואולי מתייחסת הזכרת פירוש הר״ח למש״כ רבינו לעיל, שגם כשמכר הבעל בטל המקח מיד (וכמ״ש הרא״ש שם בשם הר״ח), וצ״ב.

ח דברי הר״ח הובאו גם ברמב״ן, ברשב״א ובריטב״א.

קמאי. אלא מיהו אף על גב דדינא דגמרא[62] הכי, לא מחייבינן ליה לבעל השתא בכחישה וביתירות דמיה, דכיון דלא נהיגי עלמא הכי, כל מאן דמקבל נכסי צאן ברזל וכתב[63] להו עליה, אדעתא דמנהגא הוא[64] דמקבל להו עליה, הלכך לא מיחייב[ט] אלא לפום מנהגא, עכ״ל.

בפירוש רש״י[65] (סו, א ד״ה המכנסת) ובפר״ח[66] וכן רבינו יהודה בר[67] נתן זצ״ל[68] (סו, א ד״ה שום), כולם פירשו גבי מכנסת[69] שום לבעלה וכשגרשה היא אומרת כלי אני נוטלת וכו׳, ולאו דוקא נתגרשה אלא הוא הדין מת נוטלת כליה, אלא משום דמסיק והוא אומר דמים אני נותן, דהיינו על כרחין בגרושה.

והיכא שמת ולא הספיקה ליטול כליה עד שנגנבו או נאבדו, היורשין חייבים לשלם כדמסיק בסמוך (סו, ב) **(מאי לאו) [מי לא]**[70] **מודה רב יהודה כיון דמחוסר גוביינא ברשותיה קאי:**

(תרנה) אשה שהכניסה לבעלה שני כלים ושמו אותם באלף זוז, והשביחו ועמדו בשני אלפים, ומת או נתגרשה, אחד נוטלת בכתובתה ואחד נותנת דמיה ונוטלת[1].

ריש פרק אלמנה לכהן גדול (סז, א) **אמר רב יהודה הכניסה לו שני כלים באלף זוז, והשביחו ועמדו בשני אלפים, אחד נוטלתו בכתובתה ואחד נותנת דמיה ונוטלתו משום שבח בית אביה.** פירוש דמאי דאשבוח[2] ברשות הבעל אשבוח[א], פר״ח וכן הלכה, וכן פסק אלפס (כב, ב).

אשה שהכניסה לבעלה שני כלים ושמו אותם[4] באלף זוז, והשביחו[5] ועמדו בשני אלפים[6], ומת או נתגרשה, אחד נוטלתו[7] בכתובתה[8] ואחד נותנת דמיה ונוטלת.

ירושלמי אלמנה לכהן גדול[3] (פ״ז ה״א לט, ב) **שלא עלה על דעתה**[2] **שישתמשו אחרים בכליה**[3]**:**

(תרנו) [א] הבא על ארוסתו בבית חמיו, ומודים שניהם שבא עליה, הולד כשר. [ב] אבל ארוסה שעיברה ואין ידוע ממי עיברה, אי[1] **דימא מארוסה ולא דימא מעלמא, בתריה שדינן**[2] **לה והולד כשר, ואי דימא מארוסה ודימא נמי מעלמא, בדקינן ליה לאמיה, אי אמרה לארוסי נבעלתי נאמנת, ואי אמרה לא ידענא הולד ספק ממזר ואסור בממזרת. [ג] ולא אתבריר לי באומרת לארוסי נבעלתי והוא**[3] **מכחישה, אי מהימנא אי לאו. [ד] ולא אתבריר לי נמי היכא דדימא מעלמא ולא דימא מארוסה, אי מהימנא למימר לארוסי נבעלתי אף על גב דליתיה לארוסה קמן ואינו מכחישה.**

[א] **בפרק**[4] אלמנה לכהן גדול (סט, ב) **איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו, רב אמר הולד ממזר, ושמואל אמר שתוקי.** פירש רש״י (ד״ה הולד ממזר) אף על פי שקניסס מודיס שבא עליה, חייסינן הואיל ופרוצה היא אחר נמי בא עליה ואיעברה מיניה. **ושמואל אמר הולד שתוקי,** ספק ממזר, דהא מספקא לן אי מארוס הוא וכשר או מאיניש אחרינא הוא, הלכך ממזר[5] ספק הוא.

[ב] **איכא דאמרי בבא עליה כולי עלמא לא פליגי דבתריה דידיה שדינן ליה והולד כשר, והכי איתמר ארוסה שעיברה, רב אמר הולד ממזר, ושמואל אמר הולד שתוקי.** והכי קיימא לן כי האי לישנא, דכל היכא ששניהם מודים שבא עליה דבתריה דידיה שדינן ליה והולד כשר, כדאמרינן פרק קמא דכתובות (יג, ב)

62. דגמרא: **א ק** גרמא 63. וכתב: **א ק** כתב 64. הוא: **א ק** היא 65. בפירש״י: **א ק** כפי׳ רש״י 66. ובפר״ח: **ק** וכפר״ח 67. בר: **ק** ב״ר 68. זצ״ל: **ק** ז״ל 69. מכנסת: **ק** מסקנות 70. (מאי לאו) [מי לא]: **א ק** אי לאו

1. ונוטלת: **א ק** ונוטלות 2. דאשבוח: **א ק** אשבוח 3. אלמנה לכה״ג: **א ק** חסר 4. אותם: **ה ט** אותה 5. והשביחו: **ט** והשביח 6. בשני אלפים: **ה ט נ** באלפים 7. נוטלתו: **ט** נוטלת 8. בכתובתה: **ה** בכתובה

1. אי: **א ק** או 2. שדינן: **א ק** שרינן וכן להלן 3. והוא: **א ק** והיא 4. בפ׳: **א ק** ריש פרק 5. ממזר: **א ק** חסר

ט וכ״פ הרמב״ם (אישות פכ״ב, לה) בשם הגאונים והטושו״ע (פח, ב).

א הרמב״ם (אישות פכ״ב, לה) כתב שלשיטת הרי״ף והגאונים (שהביא רבינו בסימן הקודם) שנהגו שהבעל לא מקבל עליו אחריות פחת גם שבח אינו נוטל, אבל הר״א מן ההר תמה עליו שהרי אחריות מיתה כן מקבל הבעל.

ב דעתה - בירושלמי לפנינו: דעת, וההבדל ברור, שלפי״ז אין הדבר תלוי בדעתה.

ג זה הנימוק בפסקי הרי״ד (הובא בסימן הקודם בהע׳ ב) לזכות האשה בשבח בית אביה, ודלא כרבינו גרשום (שהביא שם רבינו). אומנם יש להעיר שבירושלמי עצמו נתונים הדברים במחלוקת.

ההוא[6] **ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף, היא אמרה מיניה והוא אמר אין מיני, אמר רב יוסף למאי ניחוש**[7] **לה, חדא דהא קא מודו**[א]. אלמא דסמכינן אהודאה של שניהם ומכשרינן ליה לולד[ב].

והכא נמי משמע בפרק עשרה[8] **יוחסין**[9] (קידושין עד, א) **דהלכה כאיכא דאמרי, דתנן התם ר׳ אליעזר אומר ודאן בודאן מותר, ודאן בספיקן וספיקן**[10] **בודאן וספיקן בספיקן אסור. ואמרינן**[11] **בגמרא** (שם עה, א) **אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי אליעזר. ומסיק ורמי דרב**[12] **אדרב ורמי דשמואל אדשמואל, דאיתמר ארוסה**[13] **שעיברה, רב אמר הולד ממזר ומותר בממזרת**[14]**, ושמואל אמר הולד**[15] **שתוקי ואסור בממזרת. ושקיל וטרי התם טובא אליבא דההוא לישנא**[ג]**, שמע מינה דלישנא דאיכא דאמרי עיקר, דהיכא שמודים שניהם שבא עליה או שנתברר לנו על פי עדים, כולי עלמא מודו דבתר דידיה שדינן ליה והולד כשר.**

והכי איתמר (סט, ב) **ארוסה שעיברה, רב אמר הולד ממזר, פירש רש״י** (ד״ה הולד ממזר) **רב אמר הולד ממזר, ולמי לבתר לוכא לעלמא שדינן ליה. ושמואל אמר שתוקי. ואוקמה אביי**[ד] **לפלוגתייהו בדדיימא** [מעלמא ודיימא נמי מיניה, אבל דיימא מיניה ולא דיימא][16] מעלמא, הולד כשר לדברי הכל, כדאסקינן (ע, א) **אילימא דדיימא מיניה ולא דיימא מעלמא, צריכה למימר דתיכול.** הרי פשיטא ליה לתלמודא דכל כי האי גוונא בתריה[17] שדינן ליה, ולא צריך למבדקה ולמישאל פיה אי לכשר נבעלה או לאו, [דבבעל] (דנבעל)[18] תלינן[19] ליה לולד. אלא פלוגתייהו בדדיימא מעלמא ודיימא נמי מיניה[20], דבהא אמר רב הולד ממזר ושמואל אמר שתוקי.

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ״ל (כג, ב) **איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו, רב אמר הולד ממזר, ושמואל אמר הולד שתוקי. איכא דאמרי בבא עליה כולי עלמא דבתריה דידיה שדינן ליה, אלא כי איתמר הכי איתמר, ארוסה שעיברה אמר רב הולד ממזר, ושמואל אמר הולד שתוקי. הא שמעתא**[21] **קא הוינן**[22] **בה טובי**[23] בפרק עשרה יוחסין, ואסקינן הכי, רב אמר הולד ממזר, לאו ממזר ודאי הוא[24] אלא ספק ממזר הוי ואסור בממזרת, ושתוקי דאמר שמואל בדוקי הוא שבודקין ליה[25] לאמיה, ואי אמרה[26] לכשר נבעלתי דהוא ארוס נאמנת. והלכתא בהא כשמואל[ה] דקם ליה כאבא שאול, דתנן (קידושין סט, א) **אבא שאול היה**

6. ההוא: **א ק** הוא 7. למאי ניחוש: **א ק** מאי ליחוש
8. משמע בפרק עשרה: **א** משמ׳ בפי׳ **ק** משמע בפי׳
9. יוחסין: **ק** ארוסין 10. וספיקן: **א ק** וספק 11. ואמ׳: **א ק** וא׳ 12. דרב: **ק** רב 13. ארוסה: **א ק** דארוסה
14. בממזרת: **ק** בממזר 15. הולד: **א** הולד ממזר
16. [מעלמא ודיימא... ולא דיימא]: **א ק** חסר 17. כה״ג בתרי׳: **א** הכי האי גוונא בתריה דידיה **ק** האי גוונא בתריה דידיה 18. [דבבעל] (דנבעל): **א ד ק** בנבעל בהערה על הגליון: אולי צ״ל דבבעל וכן מסתבר 19. תלינן: **א ק** תלינו 20. מיניה: **ק** מדידיה 21. שמעתא: **א** שמעתת **ק** שמעתת׳ 22. הוינן: **א** חזינן **ק** חזינא
23. טובי: **א ק** טובא 24. ודאי הוא: **ק** הוא ודאי
25. ליה: **ק** חסר 26. אמרה: **ק** אמר

א גם הרא״ה (בחידושיו לכתובות) גרס: מודו, אבל בגמ׳ לפנינו ובשאר הראשונים הגירסא: מודה.

ב גם הריטב״א (יבמות סט, ב) כתב שדברי רב יוסף בכתובות (יד, א) נאמרו כלישנא בתרא, ובתוס׳ (סט, ב ד״ה אמר) כתבו מעי״ז שלאביי שחושש בלישנא קמא למדאפקרא נפשה לגבי ארוס אפקרא נפשא לעלמא אין להסתפק בהודאת הארוס כדברי רב יוסף בכתובות. אומנם בראשונים מצאנו ג׳ דרכים ליישוב הגמרות: 1) תוס׳ בכתובות (יד, א ד״ה ההוא) כתבו שבכתובות מודה הארוס שבא עליה ביאות הרבה והיה רגיל אצלה תמיד, בעוד שבל״ק דיבמות מודה שבא עליה רק פעם אחת. 2) הרמב״ן (בכתובות שם) פירש שהגמ׳ בכתובות עוסקת בהיתר לבעל, והגמ׳ ביבמות בדין הולד. 3) מדברי הר״י מיג״ש (הובא ברמב״ן שם) עולה שההודאה בכתובות פירושה שהארוס מאמין לאשה שלא נבעלה לאחר (ועיין בשב שמעתתא (ש״ב פ״כ) שנאמן להכשיר את הולד במקרה זה מדין יכיר).

ג ההוכחה מלשון הגמרא בקידושין מובאת גם בשו״ת הרא״ש (כלל פב) בשם הראבי״ה, אומנם בתוס׳ (כתובות יג, ב ד״ה ההוא) ובתוס׳ שאנץ (שם) מובאת גירסא אחרת בגמ׳ בקידושין: ״אתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר״ וכו׳, ומגירסא זו משמע כלישנא קמא וההפך מדברי רבינו.

ד גם באוצר הגאונים (עמ׳ 166) מובא שהלכה כאביי בנימוק שרבא שמע את דברי אביי ושתק ומכאן שקבל דבריו. וע׳ בביאור הגר״א לסי׳ קנו (ס״ק כט) שביאר שאם הגירסה היא: ״רבה״ יש לפסוק כאביי וכמבואר ברא״ש (ב״מ פ״א, מט) לפי הכלל שמאביי ורבא פוסקים כבתראי (ואומנם מתשובת הר״ח או״ז (סי׳ נ) מוכח שרבינו גרס בגמ׳: רבה, עי״ש). אולם הרא״ש בתשובה (כלל פב, א) כתב שהלכה כרבא ושכן דעת הראבי״ה, וכך עולה גם מתשובת הרשב״א (ח״א, תרי). ובדעת הרמב״ם פי׳ המ״מ (אסו״ב טו, יח) שפסק כרבא וכלישנא קמא, אכן הגר״א שהובא לעיל פי׳ שהרמב״ם פסק כאביי בלישנא בתרא וכדעת רבינו.

ה גם הרמב״ם (פט״ו מאסו״ב הי״ז) ושאר הראשונים הסכימו שהלכה כשמואל אולם ר״ח (הובא ברשב״א) ורב האי גאון (הובא באוצה״ג עמ׳ 165) פסקו כרב שהוא ספק ממזר ואינה נאמנת.

קורא לשתוקי בדוקי, ואמרינן (שם עד, א) **מאי בדוקי, דבדקינן ליה**[27] **לאמיה, [ואי אמרה לכשר נבעלתי נאמנת. ואמר רבא הלכה כאבא שאול, הלכך הלכתא** כשמואל דקאי כותיה. אבל ודאי אי בדקינן לה][28] ואמרה לא ידענא, הולד ממזר ספק הוה[29], ובהא לא פליג[30] שמואל, עכ״ל. וכן פירש רש״י פרק עשרה יוחסין[ו] דאי אמרה לכשר נבעלתי דהיינו ארוס.

[ג] מיהו לא אתבריר לי היכא דאמרה לארוסי נבעלתי והוא מכחישה אי מהימנא[ז], שיש להסב הסוגיא לשני צדדין, שיש לומר היכא ששניהם מודים שבא עליה שהולד כשר, והיכא דליתיה קמן ולא אתבריר לן ממי נתעברה ושאלנוה ואמרה מארוסתי[ח] נאמנת, אבל אי איתיה לארוסה[31] קמן ומכחישה ואומר לא בעלתיה[32] מעולם, לא מהימנא. או שמא אפילו הכי מהימנא לשמואל, או כל שכן דהא אינה מעיזה לשנות הידוע.

[ד] והא נמי לא אתבריר לן היכא דדיימא מעלמא ולא דיימא מיניה, אי הבא על ארוסתו[36] בבית חמיו, ומודים שניהם שבא עליה או שנתברר בעדים, הולד כשר.

אבל ארוסה[37] שעיברה ואין[38] ידוע ממי, אי[39] דומא[40] מארוסה[41] ולא דומא מעלמא, בתריה שדינן[42] ליה והולד כשר[43]. ואי[44] דימא[45] מארוסה ודימא נמי מעלמא בדקינן לה[46] לאימיה, אי אמרה לארוסי[47] נבעלתי נאמנת, ואי אמרה[48] לא ידענא הוולד ספק ממזר ואסור בממזרת.

ולא איתברר[49] לי באומרת לארוסי נבעלתי והוא מכחישה אי[50] מהימנא אי לאו[51]. או[52] היכא דדימא מעלמא ולא דומה מארוסה אי מהימנא למימרא[53] לארוסי נבעלתי אף על גב דליתיה לארוסה קמן ואינו[54] מכחישה.

מהימנא למימר לארוסי נבעלתי אף על גב דליתיה לארוסה לקמן ואינו מכחישה. דשמא כשם דשדינן ליה בתריה דידיה היכא דדיימא מניה ולא דיימא מעלמא כדפרישית לעיל, הכא נמי[33] שדינן ליה בתר רובא דעלמא היכי דדיימי[34] מעלמא ולא דיימא מניה ולא מהימנא[ט], או דילמא לא דמי, דגבי[35] ארוסה היתרא היא, ולגבי עלמא איסורא:

(תרנז) משפט האשה שזינתה וילדה ואמרה לכשר נבעלתי ולאחר הגירושין.

מעשה ביהודי אחד שהביא בכתבו שאמו היתה מינקת בבית יהודי אחד ונתעברה הימנו וילדה, והיתה אומרת לכשר נבעלתי. והוא הביא עדים שקודם שנתעברה אמו ממנו זמן גדול היתה אמו בחזקת גרושה מבעלה, וגם בחזקת שמת, אך אין העדים מעידים שראו לא הגירושין ולא המיתה אלא קול הברה בעלמא שהיתה בחזקת פנויה ובחזקת מותרת, וגם מכח אותה חזקה נשאת לבעל השני אחר המעשה. ולכל זה לא חשש ה״ר יצחק הלבן זצ״ל, והחמיר ואמר שמא לא דקדקו או שמא אחרי כן בא הגט לידה.

והשיב ה״ר חיים כהן זצ״ל, פליאה היא בעיני על החכמים[1] כיוצא בפרגא שלא דקדקו והניחו לעשות נישואין באשה ידועה[2] אשת איש, אם לא ידעו בבירור שהיתה בחזקת היתר או על ידי גירושין[3] או על ידי מיתה[א]. הרי היה לה לזאת האשה חזקת האיסור מבעלה הראשון, והתיר אחרי כן, הרי אותה חזקה שהיו מחזיקים בה קודם מעשה חזקה היא.

27. ליה: **ק** חסר 28. [ואי אמרה... בדקינן לה]: **א ק** חסר 29. הוה: **א ק** הוי 30. פליג: **א ק** פליגי 31. לארוסה: **ק** לארוס 32. בעלתיה: **ק** בעלתי 33. ה״נ: **א ק** היכא נמי 34. היכי דדיימי: **א** היכא דדיימא **ק** היכא דדימא 35. דגבי: **א ק** דלגבי 36. ארוסתו: **ט** ארוסה 37. ארוסה: **ה** מארוס׳ 38. ואין: **נ** ואינו 39. אי: **נ** או 40. דומא: **ה** דמיא **ג** דומה וכן בסמוך 41. מארוסה: **ג** בארוסה וכן בסמוך 42. שדינן: **ה** שרינן 43. ליה והולד כשר: **ג** ליה 44. ואי: **ט** אי 45. דימא: **ג** דומה וכן בסמוך 46. לה: **ה ט ג** ליה 47. לארוסי: **ט** לארוסה 48. ואי אמרה: **ה** חסר 49. ולא איתברר: **ה** לא איתבריר **ג** ולא מתברר 50. אי: **ה** והיא 51. לאו: **ט** לא 52. או: **ה** אי 53. למימרא: **ה ט נ** לומר 54. קמן ואינו: **ט** לקמן דאינו 1. החכמים: **ד** החכמה 2. ידועה: **ק** ידוע 3. גירושין: **ק** קידושין

ו עי׳ רש״י קידושין (עה, א ד״ה הולד שתוקי).

ז בתוס׳ (כתובות יד, א ד״ה חדא) הוכיחו מריש פ״ב דכתובות (טז, א) שבברי וברי לא אמר רבן גמליאל שנאמנת וכ״כ הרא״ש (כתובות פ״א, כט), הרמב״ן, הרשב״א והריטב״א (כתובות שם), אומנם בתוס׳ רי״ד (שם) דייק מהגמ׳ בכתובות שנאמנת. והרמב״ם (אסו״ב טו, הי״ז) נקט שהאשה נאמנת לגבי עצמה (שאינה זונה), אבל הארוס נאמן לגבי הולד (מדין יכיר).

ח צ״ל: **מארוסי.**

ט הריטב״א ביבמות (ע, א) כתב שנאמנת כשמואל וכאבא שאול. ונראה שדבריו מבוססים על דברי רבא בלישנא בתרא בגמ׳ שם שמחלוקת רב ושמואל היא כשדיימא מעלמא ולא מינה, וממילא על זה אמר שמואל שהולד בדוקי ובודקים את אמו. אומנם רבינו שהכריע להלכה כדעת אביי, שהמחלוקת היא כשדיימא מיניה (וכמבואר לעיל בהערה ד), מסתפק האם נאמנת כשדיימא מעלמא ולא מיניה.

א החזו״א (אה״ע סי׳ ח) דן בדברי רבינו וביאר שחזקת הנהגה, כלומר קול שהיא גרושה, אינה מוציאה מחזקה קמייתא אלא במקום שיש קול שהוברר הדבר בבי״ד, וכיון שהתירוה להנשא הרי היא בחזקת גרושה, אלא שעדיין צריך לדון מתי נתגרשה. ולפי״ז כוונת הר״ח כהן לחלוק על דברי השואל שהתירוה רק על סמך הקול.

ולפי ראות עיני, האשה שנתגרשה בגט שאין בו זמן וזינתה, יכולה שתאמר האשה כבר הייתי מגורשת בגט זה זמן גדול ואינה נהרגת. ולא נאמר תביא ראיה אימת מטא גיטא לידה[4] ולא נעמידנה על חזקתה, וראיה לדבר (גיטין יז, א) **מפני מה תקנו זמן בגיטין**[ב].

ואין קשה כלום מההיא דיבמות (לא, ב) דקאמר **להצלה דידה קאתי**, דמשמע אי אין בו זמן[5] אין כאן הצלה והורגין אותה[ג]. זה אינו, כי כך הפירוש מההיא דגיטין[6], מפני מה תקנו זמן בגיטין, כדי שתהא אשה[7] יריאה[ד] כיון שיודעת שבעל לא יוכל לחפות, שהרי לא ימצא שיחתמו בלא זמן, ולרמאות אין אנו חוששין, כי היא תסבור בעלי לא יעשה זאת. אם כן לא יתן הבעל גט מאחר שיודע שאינו יכול לסייעה. והיא לא תזנה על סמיכה שתהא נאמנת לומר גרשתני, שהיא יריאה שמא לא יודה לה בעל[8] ויאמר שקר הוא, והיא אינה מעיזה פניה[ה] [9] ויראה לזנות. ואותה דיבמות הכי פירושו, תמחוק לזנות[ו] אחר נתינת הגט, (ולמה)[10] ולמה תמחוק, בשלמא זמן קידושין מחקה כדי לזנות דאמרה פנויה הייתי, אלא בגט הצלה דידה הויא כדי שלא ירננו עליה[ז].

וגט שכתוב בו שבוע שנה דהוי גט כשר, ואפילו תזנה בתחילת שנה ויוכל להיות שלא בא גט לידה כי אם בסוף שנה[11], מכל מקום אין לה חזקת איסור[ח]. הכא נמי לא שנא, מאחר שהיתה לה חזקת היתר קודם נשואין, ואין אנו יודעין מאימת התחיל היתר[12] קודם נשואין. ובתר בסוף[13] אזלינן כרבא[ט] דאמר במי שמת (ב״ב קנג, ב) הלכה כר׳ נתן[י], וכרב דאמר (קידושין עט, א) **הרי היא בוגרת**[יא]. ולא קשה מההיא (טהרות פ״ה, ז) **דנגע באחד בלילה**[יב] כו׳, דאמר (נדה ד, א) **במקום**[14] **מציאתן**[15]

4. לידה: **א** לידך 5. בו זמן: **א ק** זמן בו 6. דגיטין: **א ק** דגיטא 7. אשה: **ק** האשה 8. בעל: **ק** הבעל 9. מעיזה פניה: **א ד** מעיזה 10. (ולמה): **א ק** ולמה 11. שנה: **ק** השנה 12. היתר: **א ק** התיר 13. בסוף: **ק** סוף 14. במקום: **ק** חסר 15. מציאתן: **א ק** מציאתו וכן להלן

ב מהגמ׳ בגיטין (יז, א) משמע שלולא תקנת זמן אשה שזינתה ויש בידה גט ללא זמן, לא תקבל מיתה הואיל וכעת היא גרושה לפנינו, ולכאורה משם רצה הר״ח כהן ללמוד שגם הבן כשר, אלא שיש להעיר מדברי רש״י (שם סוף ע״ב) ש״לא מיקטלה דספק נפשות להקל״ (ומובן שא״א להשליך מכאן על ממזר שספקו אסור). וע׳ בחדושי הגרנ״ט (סי׳ עד) שהאריך לבאר שבכל דיני ספקות יש להעמיד על חזקה דמעיקרא שעדיפה על חזקה דהשתא, ורק בדיני נפשות לא דנים על סמך רוב או חזקה. אומנם אפשר שהר״ח כהן קיצר כאן בדבריו, וייתכן שכונתו הייתה להוכיח מהתוס׳ בגיטין (יח, א ד״ה הנהו) ששאלו מדוע כותבים זמן בגיטין בזה״ז, וענו (בתירוץ ראשון) גזרה שמא יחפה על בניה ממזרים.

ג כך פרש״י (יבמות לא, ב ד״ה להצלה) ביחס להבחנת הגמ׳ בין זמן בקידושין (שם עלולה למוחקו) לזמן בגט שלא חוששים למחיקה כי ״להצלה דידה קאתי״. אומנם לפמש״כ בקצוה״ח (סי׳ ל סק״א) שחכמים שפטרו את עדות הגט מדרישה וחקירה (כמבואר בר״ן סנהדרין י, ב ברי״ף) לא פטרו בדין מרומה (וכדאיתא בסנהדרין לב, ב). ואכן לדעת רש״י נקטלת, ולא קשה מדברי רש״י על ר״ח כהן.

ד דברי רבינו שופכים אור על דברי תוס׳ בגיטין (יז, ב ד״ה זנות): ״ומסתברא דטפי איכא למיחש לשמא תזנה מלשמא זנתה״ שנתקשו בהם האחרונים. ולפי דברי רבינו שמטרת תקנת זמן היא שתהא אשה יראה לזנות, כוונתם הייתה להקשות שכשם שבתחילת מסכת כתובות חוששים שמא זינתה, ודאי שיש מקום לתקן זמן שמא תזנה (ומעי״ז פירשו התורת גיטין והתפארת יעקב בדברי התוס׳).

ה הדברים מבוססים על המובא לעיל שמטרת תקנת זמן היא שלא תזנה, ולכן מובן שאין לחשוש שמא תזנה ותטען נתגרשתי שהרי כמבואר בגמ׳ בכתובות (כב, ב) אינה מעיזה פניה בפני בעלה. אומנם יעויין בפני יהושע (גיטין יז, א) שהבין שמטרת התקנה הייתה שניתן יהיה להעניש את המזנה (וכדמשמע מרש״י, תוס׳ ושאר הראשונים שם), וממילא שאל: מה הועילו חכמים בתקנתם הרי סו״ס מעיזה פניה וטוענת נתגרשתי. ותירץ שבמקום שזינתה קודם שאמרה אזלה לה חזקה דרב המנונא, ועוד שכשהתרו בה למיתה וקיבלה, הרי הודתה שהיא אשת איש.

ו נדצ״ל: **לזמן**.

ז לדעת ר״ח כהן החשש הוא שמא תזנה, ולכן רק בקידושין יש מקום לחשוש שמא תמחוק את הזמן ותזנה. אומנם מהתוס׳ ביבמות (לא, ב ד״ה להצלה) עולה שהחשש הוא שמא זינתה ותמחק את הזמן כדי לא להענש, ולכן כתבו תוס׳ שכוונת הגמ׳ הייתה שלא תמחוק את הזמן מסברא שבכך יפסל הגט.

ח הכוונה להוכיח מהגמ׳ בגיטין (יז, ב) שמכשירה גט שכתוב בו רק שבוע או שנה שבמקרה של ספק לא מעמידים על חזקת אשת איש. ובראב״ן (יבמות עמ׳ כג) תירץ ששאני תאריך של שבוע או שנה שיש רגליים לדבר שהכוונה לתחילת השבוע או השנה.

ט לפנינו בגמ׳: **רבה**.

י בענין מתנה שלא ברור אם הייתה מתנת בריא או מתנת שכיב מרע, וסובר ר׳ נתן שהולכים לפי המצב הנוכחי.

יא בענין קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר, ולדעת רב כיון שהיא כעת בוגרת קידושיה תופסים ולא קידושי אביה.

יב וכשנגע בו איננו יודע אם היה חי או מת, ובבוקר מצאו מת, שלרבנן הוא טמא כי הולכים לפי שעת מציאתם.

ובשעת[יג] **מציאתן**[יד], אבל שלא במקום מציאתן לא[טו]. דחילק[16] רב דההיא ברייתא ברשות הרבים[טז]. והרי זאת האשה[17] אומרת מאותה שעה גרושה היא, דהיא נאמנת אפילו ברוב פסולין לגבי ולד זה, דהלכה כאבא שאול וכרבן גמליאל וכר׳ אליעזר[יז] [18] (קידושין עד, א). ולא קשה כלל מפרק קמא דבבא מציעא (יט, א) דאמר[19] **אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידה**[יח].

וכתב הרב בכתבו, וגם יש עדים שכמה שנים קודם לכן שלח לה בעלה גט, אך אינם יודעים מתי הגיע הגט[20] לידה, או שמא לא הגיע. ידעתי שכך רוצה לומר בשל תורה אין חזקת שליח עושה שליחותו כרב נחמן בעירובין (לא, ב)[יט], ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן כר׳ יוחנן בגיטין (סד, ב)[כ]. הדין עמו. אבל מה שהוכיח דהלכה כרב נחמן בעירובין ולא כרב ששת, מר׳ יוחנן דגיטין[כא] זה אינו, דהתם מודה רב ששת שאין שליח גדול מעד אחד בעלמא, דהוי דבר שבערוה ואינו פחות משנים. ורב ששת לא אמר אלא בתרומה שחיטה וקרבן, שהשליח סובר זה[21] סומך עלי ויאכל איסור[כב], אבל בגט איזה איסור יבוא לבעל אם השליח לא יעשה שליחותו. אבל אם יש להוכיח כרב נחמן, (מחולק) [מחולין][22] (יב, א) יש להוכיח[כג].

והכא לא נפקא לן מידי מה שכתב הרב, אבל מזה שיבואו שני עדים ודאין, האחד העיד בפני הובא לה הגט קודם המעשה לפני הקהל זמן גדול, והותרה לינשא על ידו. והאחד העיד שראה ביד האשה קודם מעשה גט, והיתה מראה לכולם ואומרת בזה נתגרשתי ולא היה אדם מכחישה. אך היא עצמה[23] לא ידעה לקרותו, אבל כל מי שראה אותו היה מודה לדבריה. זה נראה בעיני הרבה עדות, כי אין פחות **משטרא פרסאה דמקרינן לשני גוים**[24] **זה שלא בפני זה**[כד] (גיטין יט, ב). ואפילו לא היה יותר כי אם זה, כל שכן שיש חזקה. והיא שאמרה גרושה הייתי, ור׳ אושעיא

16. דחילק: **א ק** דחילוק 17. האשה: **ק** אשה
18. וכר״א: **א** ור׳ אליעז **ק** ורבי אליעזר 19. דאמר: **א** דאמ׳ 20. מתי הגיע הגט: **א ק** אימתי הגט הגיע
21. זה: **ק** חסר 22. (מחולק) [מחולין]: **א ק** מחולק
23. עצמ׳: **א ק** עצמו 24. גוים: **ד** עכו״ם

יג שם: כשעת.

יד דברי רבינו מבוססים על ההנחה שטעם הכלל: ״כל הטומאות כשעת מציאתן״ משום חזקה דהשתא, וכ״ה בתורי״ד בקידושין (עט, א). אולם התוס׳ בתחילת נידה (ד״ה מעת) ובעירובין (לה, ב ד״ה כל) כתבו שרק בתרומה וקודשים מחמירים ללכת בתר שעת מציאתן.

טו דברי רבינו אינם ברורים, כי מדוע יחשבו דברי רב (בקידושין עט, א) ש״הרי היא בוגרת לפנינו״ כלא במקום מציאתם, ולא נאמר שהסימנים היו במקומם עוד לפני שקדשה אביה. ומעי״ז הקשה השב שמעתתא (ש״ג פ״ו) על התורי״ד (הובא בהערה הקודמת) שכתב בפשטות שבספק מתי בגרה או מתי פרסה נידה אין הולכים אחר חזקה דהשתא. אומנם באבן האזל (פ״ב ה״ב מאישות) האריך לבאר שחזקה דכשעת מציאתן מבוססת על ההנחה שהחפץ לא השתנה בין שעת הספק לשעת מציאתו, וממילא מועילה חזקה זו רק לספק בגוף החפץ (כגון אם היה חי או מת), משא״כ כשהספק הוא מתי קרתה פעולה מסויימת שהרי סו״ס לא מציאות הדם או הסימנים הם המשנים את דינה.

טז כוונת הדברים היא שהברייתא (בנידה ד, א) שהצריכה שעת ומקום מציאתן נאמרה רק ברשות הרבים שבה מקלין בספקות טומאה. ועיין בר״ש בטהרות (פ״ה, ז) שכתב מעי״ז בשם התוספתא לגבי ראוהו חי מבערב.

יז לכאורה אין מקום לדמות את האומרת לכשר נבעלתי לאומרת נתגרשתי קודם שנבעלתי לפי מה שביארו רש״י (כתובות יג, ב ד״ה מכשיר), תוס׳ (שם עה, ב סוד״ה ספק), הרשב״א (שם יג, ב) ועוד ראשונים שנאמנת בשל חזקת ההיתר. וגם להסבר הר״ן (ל, ב ברי״ף לקידושין) בדעת הרמב״ם שהנאמנות מבוססת על הדין ששתוקי כשר מדאורייתא, הדימוי למקרה שבו האם בחזקת אשת איש אינו ברור. ואולי נוכל לקיים את הדברים עפ״י דברי תלמידי רבינו יונה המובאים בראש״ש (כתובות פ״א סי׳ יח) שנאמנת משום שטוענת ברי, ועפ״י המבואר בבית יעקב (כתובות יג, ב) שנאמנת כעד אחד באיסורין.

יח כמבואר בתוס׳ בגיטין (יז, ב ד״ה עד) שרק בגט שאיתרע בנפילה אפשר לומר אייתי ראיה אימתי אתא לידך, אומנם רש״י שם (ד״ה עד) כתב שבכל גט אפש״ל אייתי ראיה וכו׳.

יט דעת רב נחמן (שם) שבשל תורה אין חזקה שעושה שליחותו, ובשל סופרים יש חזקה, ודעת רב ששת שגם בשל תורה חזקה שעושה שליחותו.

כ ר׳ יוחנן אמר כך בענין שליח לקידושין ולגירושין.

כא הוכחה זו מסתימת הגמ׳ בגיטין מובאת בתוס׳ בעירובין (לב, א ד״ה רב) בשם ר״ת.

כב נראה שיש כאן שתי דחיות להוכחה מגיטין, ובתוס׳ בעירובין (לב, א ד״ה רב) ובראש״ש בעירובין (פ״ג סי׳ ג) חלקו ג״כ ממקום שיבוא המשלח לידי עבירה.

כג דעת רב נחמן שם בענין שליח לשחיטה ולתרומה, שבעלמא בדאורייתא אין חזקה שעושה שליחותו. ובתוס׳ בעירובין (לב, א ד״ה רב) דחה ר״י את ההוכחה מחולין.

כד קשה להשוות את הגמ׳ בגיטין (יט, ב) שמצריכה שהגויים יהיו מסיחים לפי תומם לענין שלפנינו שהאשה עצמה הראתה את הגט. ואף אם תמצי לומר שבישראל אין צורך במסל״ת (כמבואר ביבמות קכא, ב) סו״ס אין כאן עדות אלא עד מפי עד, ואינו עדיף מהקול שהייתה בחזקת גרושה, וצ״ב.

בכתובות[כח] (כג, א) ורב הונא בהמגרש (גיטין פט, ב) סברי אפילו שלא בפניו אינה מעיזה, ור׳ חנינא ור׳ יוחנן בירושלמי דכתובות (פ״ב ה״ה יב, ב).

ועדות האם דבר גדול לגבי ולד, שהרי אסופי (קידושין עג, ב) כל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנין עליו, נאסף מן השוק צריך שני עדים. ובירושלמי קדושין[25] (פ״ד ה״ב מד, א) **אביו ואמו כשני**[26] **עדים**[כו]. הרי לך אב לבדו אינו נאמן אם לא האם עמו, עתה האם כעד אחד[כז] לגבי ולד. ואפילו לר׳ אליעזר דאמר (קידושין עד, א) **ודאן בספיקן אסור**, ולית ליה ממזר ספק יבא, ולית ליה דרבא בעשרה יוחסין (שם עג, א), האם כעד אחד להכשיר הולד. דהא רב אית ליה (שם עה, א) דרבי אליעזר, ורב סבר בירושלמי דעשרה יוחסין (פ״ד ה״ב מד, א)[כח] דאם כעד אחד להכשיר הולד.

ועל זה שאמר הרב שנראה לו הלכה כרבא דאמר (שם עג, א) ספק ממזר כשר לבוא בקהל, אינו נראה[כט], דרבא לא אמר[27] אלא לדברי תנא קמא דאמר (שם עד, א) **ספיקן בודאן מותר**, אם כן על כרחך יש להם לדרוש דרשה. אבל לר׳ אליעזר אינו רוצה לומר ספיקן בודאן אסור מן התורה[ל], כדמוכח בהחולץ (לז, א). ועוד, הכא סבירא ליה כרב, ורב כר׳ אליעזר, ומעמיד דר׳ אליעזר בן יעקב כר׳ אליעזר כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא.

ומה שאומר הרב שהוא ספק ספיקא, ספק מגורשת ספק אינה מגורשת, אם תימצי לומר אינה מגורשת שמא מגוי[28] נבעלה, אינו[29] נראה[לא], דרוב מצוין אצלה ישראל הן, ומגו אין כאן מגו דאי בעי[30] אמרה מגוי היה, שהרי היא טוענת טענה מעולה שהיא גרושה ומישראל, דאין מגו כיוצא בזה[לב]. ויותר נראה לומר[31] מיגו דאי בעיא[32] אמרה בעלי בא עלי, וזה מצוי

25. ובירושלמי קדושין: **א ק** ובירושלמי 26. כשני: **א ק** בשני 27. דרבא לא אמר: **א ק** דרבנן לא אמרו 28. מגוי: **ד** מעכו״ם 29. אינו: **ק** אינה 30. דאי בעי: **א** דאיבעי **ק** דאי בעיא 31. נ״ל: **א ק** היה נראה לומר 32. דאי בעי׳: **א ק** דאיבעי

כח הדברים תמוהים שהרי מפורש במשנה בכתובות (כב, א) שנאמנת לומר גרושה אני רק כשאין עדים שהייתה אשת איש, ומטעם הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ומה שנקטה הגמ׳ שם (בדף כג, א) שנאמנת מחמת שאינה מעיזה פניה הוא רק במקרה שבאו עדים שנשאת לאחר שכבר הותרה מחמת הפה שאסר, וכמבואר בתוס׳ בגיטין (פט, ב סוד״ה ואידך) שמצרפים את המיגו שהיה לה לחזקה שאינה מעיזה. ואולי כוונת רבינו לצרף את אחד הנמוקים שכתב לעיל (עד אחד שנתגרשה, חזקת גרושה לפנינו וכו׳) לחזקה שאינה מעיזה, וצ״ב.

כו הרשב״א (קידושין עג, ב) מביא את לשון הירושלמי, והתוס׳ טוך (שם) מיישב את הירושלמי עם לשון הבבלי, ומשניהם עולה שגם לדעתם הלכה כירושלמי שאביו ואמו כשני עדים. אולם מסתימת לשון הרמב״ם (איסו״ב פט״ו, ל) והטושו״ע (ד, לב) דייקו הלבוש (שם סקל״ג) ועוד אחרונים שלדעתם חולק הבבלי על הירושלמי ואינם נאמנים.

כז הדברים קשים, שהרי מפורש בירושלמי קידושין (פ״ד ה״ט מז, א) שטעם הנאמנות של האם הוא: ״חזקה אין אשה שותקת על בני חברתה״, וצע״ג.

כח יש להעיר שלגרסת הירושלמי שלפנינו (פ״ד ה״ב) מובאים הדברים בסוגיה פעמיים, פעם הראשונה בשם רבי, ורק בפעם השניה בשם רב.

כט מתוך הדברים נראה שהרב השואל רצה לומר שכשם שבספק ממזר למרות שמותר מהתורה מחמירים (משום מעלה ביוחסין) גם כשיש ספק ספקא (ספק הלך הבועל אליה ומותר מטעם רוב, וספק הלכה היא לגביהו והו״ל קבוע כמבואר בריטב״א בקידושין (עג, א) ובמרדכי יבמות (סי׳ כא)), ק״ו למקום שיש לאם חזקת איסור שיש להחמיר גם אם נרבה ספקות. ועל זה ענה הר״ח כהן שלדינא ספק ממזר אסור מהתורה ואעפ״כ אם היה ספק ספיקא להתיר היה מותר (וא״א להוכיח מהגמ׳ של ספק הלכה היא וכו׳, שכבר דחו האחרונים שהו״ל ס״ס שאינו מתהפך וששם בעילת איסור חד - יעויין באריכות בשו״ת יביע אומר ח״ח אה״ע יג, ה).

ל גם התוס׳ רא״ש בקידושין (עג, א בתחילת ד״ה אמר) כתב ש״הוה מצינן למימר דרבא דהכא אליבא דרבנן קאמר״, אבל תוס׳ דידן שם (ד״ה אלא) כתבו בפשטות שדברי רבא הם אליבא דכו״ע. ויעויין בתוס׳ רא״ש (שם) שהביא בשם ר״ת שגם לר׳ אליעזר ספק ממזר מותר מהתורה, אלא שמשום מעלה ביוחסין אסרוהו גם בודאי ממזר גזרה שמא ישא אחותו, ומעי״ז כתב הר״ן (לא, א ברי״ף לקידושין ד״ה מתני). וע״ע בריטב״א הנדפס לקידושין (אומנם בריטב״א בהוצ׳ מוהר״ק אינו, וכתב שם (בהע׳ 74) שאלו דברי התורי״ד) שכתב שרבי אליעזר מודה בדרשה של ממזר ודאי ולא ספק, אבל חולק על הדרשה של קהל ודאי ולא ספק, ולכן אוסר ממזר בקהל ספק.

לא מתוך הדברים נראה שלדעת הר״ח כהן גם איסורי יוחסין ניתן להתיר בספק ספיקא, וכ״כ המגיד משנה בדעת הראב״ד (איסו״ב פט״ו, כה), וכ״מ מדברי רבינו ירוחם (נכ״ג ח״ד קצח, א) שהתיר משפחה כשרה שנטמע בה ספק ממזר מטעם ס״ס, אבל הרב השואל סובר שבאיסור יוחסין גם ס״ס לא מתיר (וכמבואר לעיל הע׳ כט), וכ״כ הכס״מ בדעת הרמב״ם (סוף פי״ט מאיסו״ב) שאסר משפחה שנטמע בה ספק ממזר (אומנם הר״ן (ברי״ף כתובות ה, א ד״ה תנן) כתב שדברי הרמב״ם הם רק חומרא שהחמירו כהנים על עצמם, ומשמע שלדעתו מועיל ספק ספיקא וכדעת הר״ח כהן).

לב כנראה מבוססים הדברים על הגמרא בקידושין (נ, א) ש״לא עביד איניש דמשווי נפשיה רשיעא״. אומנם הרשב״א (שם) מבאר שרק כאשר בטענה שאומר עכשיו לא משים עצמו רשע לא אומרים מיגו דאי בעי משים עצמו רשע, משא״כ כאשר בשתי הטענות משים עצמו רשע (ויעוי״ש היטב שנראה שאין נפק״מ להבדלים הנובעים מחומרת העברות). וממילא בנידון דידן שגם לטענתה זינתה לאחר שנתגרשה, ניתן לומר מיגו.

שלפעמים[33] הוא בא ולא יראו אותו, כמו שאנו אומרים ניחוש שמא פייס בכמה מקומות (גיטין כט, ב; שם עו, ב), **ולגמלא פרחא חיישינן** (קטז, א)[לג]. **כל שכן הכא שלא הרגישו עד שלשה חדשים לכל הפחות, וזה לא הרחיק כל כך שלא היה[34] יכול ללכת ולבוא כמה פעמים, זה היה נקל מכל מה שאמרה. ודבר גדול אמר ברבה**[לד] **תוספאה** (פ, ב), **דאמר אשתהי תריסר ירחי שתא**[לה], **והיינו מיעוט שאינו מצוי כלל, ולא פסלינן הולד.**

ועוד אני תמיה במקום שיכול לבוא כל שעה שירצה כיוצא באותן מקומות, אפילו היא אומרת על העובר[35] שהוא ממזר[36] אין לנו מעשה ביהודי אחד שהביא בכתבו שאמו היתה מינקת[40] בבית יהודי אחד[41] ונתעברה הימנו[42] וילדה, והיתה אומרת לכשר נבעלתי. והוא הביא עדים שקודם שנתעברה הימנו אמו זמן גדול היתה אמו בחזקת מגורשת מבעלה וגם בחזקת שמת, אך אין העדים מעידים שראו לא[43] הגירושין ולא המיתה, אלא קול הברה בעלמא שהיתה בחזקת פנויה ובחזקת מותרת, וגם מכח אותה חזקה נישאת לבעל השני אחר המעשה.

והכשירה[44] רבינו חיים כהן[45] ז״ל[46] מטעם שהיתה בחזקת מותרת[47], אך שאין אנו יודעים אימת[48] הותחלה החזקה, וגם כיון שהיא אומרת שהיתה גרושה באותה שעה, נאמנת לגבי ולד זה אפילו[49] ברוב פסולין[50].

וגם היו שני עדים ודאין, האחד מעיד לפני הובא לה גט[51] קודם המעשה לפני הקהל זמן גדול והותרה לינשא על ידו. והאחר[52] מעיד[53] שראה[54] ביד האשה גט[55] קודם מעשה[56] והיתה מראה לכולם ואומרת בזה נתגרשתי ולא היה אדם מכחישה[57], אך[58] היא עצמה[59] לא ידעה[60] לקרותו, אבל כל מי שראה אותו היה מודה לדבריה. זה נראה בעיני הרבה עדות[61], ואפילו לא היה יותר כי אם זה כל שכן שיש חזקה, והיא שאמרה[62] גרושה הייתי.

ואב ואם כשני עדים לגבי ולד, והאם כעד אחד להכשיר הולד. ודבר גדול אמר כרבה[63] תוספאה דאמר אישתהי הולד, והיינו מיעוט[64] שאינו מצוי כלל ולא פסלינן הולד. ועוד מקום[65] שיכול לבוא כל שעה שירצה כיוצא באותן מקומות. אפילו אומרת על העובר ממזר הוא, אין לנו[66] להאמינה על כל דבר[67]. ועוד האריך בפנים הרבה, ויצא הדבר להיתר[68], והתירוהו[69] כדבריו[70][71].

להאמינה[לו], **כדאמרינן פרק עשרה יוחסין**[לז].

ועוד, עד אחד מעידה שהיא גרושה, ודאי כן היתה, מסתמא אותו שבא עליה לפי דבריה ידע שהיתה מותרת, שהרי לא היה עובר איסור אשת איש, לגבי ולד כאילו מעיד על הולד[לח]. **שהרי אם נשאת לאחד[37] מעידיה והיא אומרת ברי לי[38] כשר לכל, האב ואם כשני עדים לגבי ולד. ולר׳ יהושע נמי דאמר** (כתובות יב, ב) **לא מפיה אנו חיין, כשהארוס מודה לארוסה הולד כשר**[לט], **דאם ואב[39] כשני עדים לגבי ולד. עד כאן תשובת רבינו חיים כהן זצ״ל,**

ויצא הדבר להיתר, והתירוהו כדבריו:

(תרנח) אשה שיש לה בנים מבעלה הראשון ומת, ונשאת לשני ומת בעלה השני בלא בנים, אף על

33. שלפעמים: **א ק** שפעמים 34. היה: **ד** חסר 35. העובר: **ד** העיבור 36. ממזר: **א ק** ממזר הוא 37. לאחד: **א ק** לאחר 38. לי: **א** לי הולד 39. דאם ואב: **ק** דאב ואם 40. מינקת: **ט** מניקה 41. אחד: **ט** חסר **נ** אחר 42. הימנו: **ט נ** ממנו 43. שראו לא: **ג** לא 44. והכשירה: **ה** והכשירו **ט** והכשיר **נ** והכשירן 45. כהן: **ה** כץ 46. ז״ל: **ה** זצ״ל **ט נ** חסר 47. מותרת: **ה** חסר 48. אימת: **ה** מאימת 49. אפי׳: **ה** ואפי׳ 50. פסולין: **ג** הפסולין **ט** פסולין אצלה 51. גט: **ט** הגט 52. והאחר: **ה נ** והאחד **ט** והעד אחר 53. מעיד: **ט** העיד 54. שראה: **ט** שראה הגט 55. גט: **ה ט נ** חסר 56. מעשה: **ה** מעשה הגט **ט** המעשה **נ** מעשה גט 57. מכחישה: **ט** אז מכחישה 58. אך: **נ** אלא 59. היא עצמה: **ה ט נ** הוא עצמו 60. ידעה: **ה ט נ** ידע 61. הרבה עדות: **ט** עדות הרבה 62. שאמרה: **ט** שאומר׳ 63. ודבר גדול אמר כרבה: **ג** כרבה 64. מיעוט: **ט** מיעוטא 65. מקום: **ה ט נ** במקום 66. לנו: **ה** חסר 67. על כל דבר: **ה ט** עכ״ד **נ** ע״כ דבריו 68. להיתר: **ג** להתיר 69. והתירוהו: **ה** והתירהו **ט** והתירו לגמרי **ג** והתירוה 70. כדבריו: **נ** לדבריו 71. כדבריו: **ג** כדבריו. הדרן עלך אלמנה לכהן גדול: (פרק האשה רבה)

לג בענין גט שנכתב במקום אחד והעדים נמצאו במקום אחר.

לד לפנינו בגמ׳: **רבא**.

לה בענין ולד שתולים בבעל אף שלא היה במקום י״ב חודש.

לו דבריו אלה של הר״ח כהן הביאו את בעל המנחת יצחק (ח״ה כח, ד) לדון בדבר חדש, וז״ל: ״וצ״ע דלפי״ז בזמן הזה דשכיחי גמלא פרחא הנקרא אוירון, והולכים ושבים מקצה העולם עד קצהו בזמן קצר יהא נופל כל הדין של אין בעלה עימה בבירא״, עי״ש.

לז כנראה שהכוונה היא לגמ׳ בקידושין (סו, א): ״אין דבר שבערוה פחות משנים״ שעולה ממנה ש״אין עד אחד נאמן בדבר ערוה לפסול ואפילו אין לו מכחיש״ (רש״י שם, ב ד״ה מנא). ולגופם של דברים עיין בב״ש (סי׳ ד סקל״ט) שהביא שגם הר״ן (לו, ב ברי״ף לקידושין) והמגיד משנה (איסו״ב פט״ו, יב) כתבו שאינה נאמנת, אבל מהשלטי גבורים (ה, א ברי״ף לכתובות) משמע שנאמנת.

לח קצת קשה שלא מצינו בכל התורה חזקה של בודקת ומזנה, ואפילו ר״ג שחולק על רבי יהושע (בכתובות יד, א) וסובר שאשה בודקת ומזנה היינו דווקא כשיש חזקת היתר וכשטוענת ברי, וכמש״כ בתוס׳ (גיטין פט, א ד״ה בעולה).

לט וכדברי הגמ׳ בכתובות (יד, א). אומנם בשב שמעתתא (ש״ב פ״כ) כתב שהגמ׳ שם ודברי רב יוסף מבוססים על דין יכיר ולא על עדות.

פי שיש לה בנים מן הראשון, הואיל ואין לה מן השני הרי זו חולצת או מתייבמת.

סוף פרק יש מותרות (פז, א) **ת״ר ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם, (בנעוריה) [כנעוריה]**[א] **פרט למעוברת. והלא דין הוא ומה**[1] **במקום שלא עשה הולד**[2] **מן הראשון כולד מן השני לפוטרה מן היבום** וכו׳. פירוש אשה שנשאת לראשון וילדה בנים ומת בעלה, ונשאת לשני ומת השני בלא בנים, אין אומרים[3] כיון שיש לה בנים מן הבעל הראשון פטורה היא[4] מן היבום, אלא כיון שאין לה מן השני אף על פי שיש לה מן הראשון, הרי היא זקוקה[5] לייבום וחולצת או מתייבמת[6]:

אשה שמת בעלה בלא בנים, אפילו יש לה בנים מאיש אחר, חולצת או מתייבמת.

(תרנט) ביאת בן תשע ויום אחד פוסלת על ידי אחין[1]**, בין קודם שעשו בה אחיו מאמר בין לאחר שעשו בה אחין**[2] **מאמר. אבל מאמרו של**[3] **בן תשע ויום אחד אינו פוסל אלא דוקא במקום קודם שעשו בה אחין**[4] **מאמר. אבל מאמר אחין פוסל על ידי בן תשע ויום אחד אפילו לאחר מאמר של בן תשע ויום אחד**[5]**. ואפילו לאחר ביאתו של בן תשע ויום אחד פוסל בגט על ידי אחין, אבל אין לו גט לאחר גט ליאסר בקרובותיה. וחליצת בן תשע ויום אחד פוסלת על ידי אחין וצריכה חליצה.**

תנן בפרק האשה רבה (צו, א) **בן תשע שנים ויום אחד, הוא פוסל על ידי אחין, והאחין פוסלין על ידו, אלא שהוא פוסל תחילה, והאחין פוסלין תחילה וסוף. כיצד, בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, פוסל על ידי אחין. ואם באו עליה אחין**[6] **ועשו בה מאמר,** [א]**ונתנו גט וביאה וחליצה אחר מאמר**[א]**, [פוסלין על ידו]**[7]**. ופרכינן בגמרא** (שם) **בן תשע שנים ויום אחד הוא תחילה פסיל**[8] **ולבסוף לא פסיל, והתני**[9] **רב זביד בריה דרב אושעיא העושה מאמר ביבמתו, ואחר כך בא אחיו שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה, פסלה. ומשנינן, ביאה פסיל אפילו לבסוף, מאמר תחילה פסיל ולבסוף לא**[10] **פסיל. ופרכינן, וביאה אפילו בסוף, והא קתני הוא פוסל תחילה, ומפרש** (רש״י ד״ה והא קתני) ביאה לאלתר, אלמא אביאה קאי. **(דקתני) [הכי קתני]**[11] **סיפא הוא פוסל תחילה והן פוסלין תחילה וסוף, במה דברים אמורים במאמר, אבל ביאה פוסלת**[12] **אפילו בסוף. כיצד, בן תשע ויום אחד הבא על יבמתו, [פסל על ידי אחין]**[13]. פירוש פסל על ידי אחין[14] שעשו בה מאמר תחילה, דהא כיון דאבסוף קאי.

איתמר[15] **[נמי] אמר רב יהודה**[16] **אמר שמואל יש לו גט.** פירש רש״י (ד״ה יש לו) **יש לו גט** לפסול על ידי אחין דקמה[ב] [17] עלייהו כיון שלא בנה שוב לא יבנה. **תניא נמי הכי יש לו גט ויש לו מאמר דברי ר׳ מאיר. ואסקינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע אית ליה [וזוטר]**[18]**, לרבן גמליאל דאמר אין גט אחר גט, הני מילי בגדול אחר גדול**[ג]**, אבל בגדול אחר קטן מהני. לרבנן דאמרי יש גט אחר גט, הני מילי בגדול אחר גדול**[ד]**, אבל קטן אחר**[19] **גדול לא מהני.** וכבר פירשתי לעיל (סי׳ תרמח) פלוגתייהו, וגם שהלכה כרבנן ולא כרבן גמליאל.

ביאת בן תשע שנים[22] ויום אחד פוסלת[23] על ידי אחין[24] אפילו אחר שעשו[25] בה אחין[26] מאמר. ומאמרו אינו פוסל אלא קודם שעשו בה אחיו[27] מאמר. ומאמר אחין[28] פוסל על ידי בן תשע שנים ויום אחד אפילו אחר ביאתו. והוא פוסל בגט על ידי אחין[29], אבל אין לו גט אחר גט ליאסר בקרובותיה. וחליצתו פוסלת[30] על ידי אחין[31] וצריכה חליצה.

והא נמי דתניא ר׳ מאיר אומר עשו חליצת בן תשע כגט בגדול, פירש רש״י (ד״ה עשו חליצת) **עשו חליצת בן תשע** לחות כגט [כגדול][20] שפוסל על ידי אחין וצריכה [חליצה, כן חליצת] (דחליצת)[21] בן תשע אינה לפטור אלא לפסול.

1. ומה: **א ד** מה 2. הולד: **ד** הולד ממזר 3. אומרים: **א** אומ׳ **ק** אומר 4. היא: **א ק** הוא 5. ה״ה זקוקה: **א ק** הרי הוא זקוק 6. מתייבמת: **ק** מתייבמות
1. אחין: **א ק** אחיו 2. אחין: **ד** אחיו 3. של: **ד** לש 4. אחין: **ד** אחיו 5. אחד: **א** חסר 6. אחין: **ק** חסר 7. [פוסלין על ידו]: **א ק** חסר 8. פסיל: **א ק** פסול וכן להלן 9. והתני: **א** והא תני **ק** והא תנא 10. לא: **ק** חסר 11. (דקתני) [הכי קתני]: **א ק** דקתני 12. פוסלת: **א ד** פוסל 13. [פסל ע״י אחין]: **א ק** חסר 14. אחין: **א ק** אחיו
15. איתמ׳: **ק** אי איתמר 16. [נמי] אר״י: **א** אמ׳ רב יהוד׳ **ק** אמר רב יהודא 17. דקמה: **א ק** דקמא 18. [וזוטר]: **א ק** חסר 19. אחר: **ק** לאחר 20. כגט [בגדול]: **א ק** בגט 21. [חליצה כן חליצת] (דחליצת): **א ק** דחליצת 22. שנים: **ה** חסר 23. פוסלת: **ט** פוסל 24. אחין: **ט** אחיו 25. שעשו: **ט** שעשה 26. אחין: **ג ט** אחיו 27. אחיו: **ה** אחין **נ** חסר 28. אחין: **ג** אחיו **ט** אחיו אינן 29. אחין: **ט** אחיו 30. פוסלת: **ט** פוסל 31. אחין: **ט** אחיו

א בכה״י ובדפוס נכתב: **בנעוריה**, אולם בפסוק שהוא מקור הדרשה (ויקרא כב, יג), וכן בגמ׳ לפנינו: **כנעוריה**.
א ונתנו... מאמר: לפנינו בגמ׳ - **נתנו גט** או **חלצו**.
ב ברש״י לפנינו: **דקיימא**.
ג בגמ׳ לפנינו נוסף: **וקטן אחר קטן**.
ד שם נוסף: **או בקטן אחר קטן**.

ומשמע בפר״ח[32] דאיתא לר׳ מאיר[ה]:

(תרס) תנן בהאשה רבה (צו, ב) **בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו, ואחר כך בא אחיו שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה, פסל על ידו, ר׳ שמעון אומר לא פסל.** פירש רש״י (ד״ה פוסל על ידו) **פסל על ידו** דהוה ליה כמאמר[1] אחר מאמר דשניהם תופסין בה, וכיון דבעיא[2] גט משני קם כולי ביתא עליה בכיון שלא בנה שוב לא יבנה. **ר׳ שמעון אומר לא פסל,** כדתניא בגמרא **אמר להם[3] ר׳ שמעון לחכמים אי ביאת ראשון ביאה, ביאת שני אינה ביאה.** ופירש רש״י (ד״ה ור״ש אומר) וכגון דבביאת שני שגגה[4], דאי במזיד הא קיימא לן ביאתו ביאה ונהרגת[8] עליו[5]. משמע שרוצה לומר דלא פליג ר׳ שמעון אלא בביאת שוגג, אבל בביאת מזיד אפילו ר׳ שמעון מודה שפסל על ידו.

ורבינו יהודה בר נתן זצ״ל פירש, ר׳ שמעון לא פסל דסבירא ליה כרבן גמליאל דאמר אין מאמר אחר[ב] מאמר, כדאמרו פרק רבן גמליאל (נ, א). ומסתמא לא פליג אדרבינו[6] שלמה רביה[7] זצ״ל דאוקמה לפלוגתייהו בשוגג דוקא[ג], אפילו הכי פירש דר׳ שמעון אתיא כרבן גמליאל. הלכך בין שבעל אחיו[8] במזיד בין שבעל בשוגג פסל על ידו, דהא ליתא לדרבן גמליאל כדפרישית[9] לעיל (סי׳ תרמח):

בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו, ואחר כך בא אחיו שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה בין בשוגג בין במזיד, פסל על ידו[10].

(תרסא) בן תשע שנים ויום אחד (צו, ב) **שבא על יבמתו ואחר כך בא על צרתה, פסל על ידי עצמו, ר׳ שמעון אומר לא פסל.** פירש רבינו יהודה בר נתן פסלה לראשונה על ידי עצמו כל שכן לשנייה, דבית אחד הוא בונה ולא שני בתים. וכיון דאין ביאתו בראשונה[1] קנין גמור, מהניא ביאת שנייה להצריכה גט, וכיון דיהיב גט קם כוליה[2] ביתא עליה בלא יבנה. ואמרינן בגמרא (שם) **תניא אמר להם[3] ר׳ שמעון לחכמים אי ביאה ראשונה ביאה ביאת שנייה אינה ביאה, אי ביאה ראשונה אינה ביאה ביאת[4] שנייה נמי אינה ביאה.** ופירש רבינו יהודה בר נתן דהיינו טעמא נמי באידך בבא גבי יבם אחד ושתי[5] יבמות, דלר׳ שמעון אין מאמר אחר מאמר[8] בין ביבם אחד ושתי יבמות, בין ביבמה אחת לשני יבמין. ומתוך פירושו למדתי דבהא נמי ליתא לדר׳ שמעון, (בהא) [דהא][6] ליתא לדרבן גמליאל:

בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו ואחר כך בא על צרתה, פסל על ידי עצמו[7].

(תרסג) [א] בן תשע שנים ויום אחד שנשא[1] נשים ומת[2], הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום.

32. בפר״ח: **א ק** כפר״ח

1. כמאמר: **א ק** במאמר 2. דבעיא: **ק** דבעאי 3. א״ל: **א ק** אמר להו 4. שגגה: **ק** שוגג 5. עליו: **ק** עליה 6. אדרבי׳: **ק** אדרבי 7. רביה: **ד ק** רבי׳ 8. אחיו: **א ק** אחין 9. כדפרי׳: **ד** כדפי׳ 10. בא... ידו: **ג** חסר

1. בראשונה: **א ק** כראשונה 2. כוליה: **ד** כולי 3. א״ל: **א ק** א׳ להו 4. ביאת: **א** חסר 5. ושתי: **ק** ושני 6. (בהא) [דהא]: **א ק** בהא 7. על צרתה פסל על ידי עצמו: **ט** חסר

1. שנשא: **א ק** שנשאו 2. ומת: **א ק** ומתו

ה גם רבינו ירוחם (נכ״ה ח״ג, עמ׳ רכ) מביא בשם הרמ״ה שיש לו חליצה וגט לפסול על האחים. אולם הרא״ש (פ״ו סי׳ ז) ותוס׳ (צו, א ד״ה רבי) הכריעו כרבנן שאין לו גט וחליצה. דעת הרמב״ם להלכה (יבו״ח פ״ה, יח) שאין לו גט, על אף שבפיהמ״ש (בפ״י) כתב שיש לו גט. ובטושו״ע (קע, טז) נפסק שאין לו גט וחליצה. א תוס׳ ישנים כתבו שכאן א״א לומר שנהרגת, שהרי הגמ׳ בקידושין (יט, א) מיעטה אשת קטן ממיתה, אלא הואיל ובביאת בן ט׳ בעלמא נהרגת, צריכה כאן להאסר על בעלה, ומדברי רבינו נראה שגם הוא למד כך בלשון רש״י. וכתבו התוס׳ (נא, ב ד״ה אי) שאפשר להעמיד גם באנוסה או קטנה.

ב לעומת הריב״ן פירש רש״י (בד״ה ור״ש) שלדעת רבי שמעון ביאת בן ט׳ ספק קונה, ולכן הביאה השניה ממ״נ אינה קונה. ונראה שדבריו מבוססים על שיטתו בקידושין (יט, א ד״ה דמדאורייתא), שלרבנן ביאת בן ט׳ קונה מהתורה, וממילא אפש״ל שלר״ש ספק קונהועיין מש״כ לקמן בסי׳ תרסג (הע׳ א). אבל לריב״ן (בחיד׳ נא, ב בד״ה בן ט׳), שבן ט׳ אינו יכול לקנות קניין גמור מדאורייתא (וכדעת תוס׳ (קידושין יט, ב ד״ה מדאורייתא)), קשה לומר שלר״ש תקנו חכמים שתקנה מספק, או שיש ספק האם תקנו חכמים. ולכן ביאר שלר״ש הביאה השניה נחשבת למאמר אחר מאמר.

ג הדברים צ״ב דתינח רש״י על אף שמדבריו (בדף נא, ב ד״ה ביאת שני) עולה שגם בביאת מזיד לא נאסרת על הראשון לדעת ר״ש, אפש״ל (בהסתמך על דבריו כאן) שזוהי ״טעות סופר ולא פירשו רש״י מעולם״ (וכמ״ש תוס׳ ד״ה אי שם). אבל הריב״ן שאף הוסיף על דברי רש״י (בדף נא, ב שם) וכתב ש״לא זו אשת איש שאסרה תורה לבעלה משום זנות״, וכאן סתם ולא חילק בין שוגג למזיד, מניין לומר כן בדבריו. ומשה״ק תוס׳ (ד״ה אי) שאף אם מקודשת מדרבנן צריכה להאסר משום שכעין דאורייתא תקון, נ״ל שהריב״ן סובר שכשמיעטה תורה אשת קטן ממיתה (בקידושין יט, א) מיעטה גם מכרת (וכדעת הריטב״א (צח, ב) ורש״י בסנהדרין (עו, ב ד״ה ר״ע סבר) בנוגע לחמותו לאחר מיתת אשתו), ותוס׳ סוברים שלא נתמעטה מכרת (וכמו שכתבו (צד, ב ד״ה מאיסורא) בנוגע לחמותו).

א עיין מש״כ בסימן הקודם בהערה ב.

[ב] **בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, אם בא עליה לאחר שגדל, נותן לה גט ופוטרה**[3]**. אבל אם לא בא עליה לאחר שגדל, צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו.**

[ב] תנן בפרק יוצא דופן (נדה מה, א) **בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה, ואינו נותן גט עד שיגדיל. ופרכינן בגמרא ולכשיגדיל בגט סגי ליה, והתניא עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול, מה מאמר בגדול צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אף ביאת בן תשע צריך גט לביאתו וחליצה לזיקתו. אמר (רבא) [רב הכי קאמר]**[9]**, לכשיגדיל יבעול ויתן גט.** אבל אם לא יבעול לכשיגדיל, צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו. וכן כתב בפר״ח, ואסיקנא התם אם לא בא עליה[10] משהגדיל צריכה גט וחליצה, שביאת בן תשע כמאמר בגדול[11], אבל אם בעל משהגדיל קנאה קנייה גמורה, עכ״ל.

בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו, אם חזר ובא עליה משהגדיל פוטרה[12] בגט[13] אם ירצה, ואם לאו צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו.

[14]**סליקו להו הלכות**[15] **יבום וקדושין**[14]**.**

[א] **תנן** בפרק האשה רבה (צו, ב) **בן תשע שנים ויום אחד נשא אשה ומת, הרי זו פטורה.** פירש רש״י (ד״ה נשא אשה) **נשא אשה,** שאינה יבמתו ומת ולו אחין. **הרי זו פטורה,** אף על גב דביאתו ביאה קידושין[4] אין קידושין, ואין קיים קטן כלום עד שיביא שתי שערות, וביבמה אינו כן הואיל וזקוקה לו שויה רבנן כמאמר[8] [5], עכ״ל. ואמר[6] בגמרא **תנינא להא דת״ר שוטה וקטן שנשאו נשים ומתו, הרי אלו פטורות מן החליצה ומן הייבום.** לא גרסינן[7] חרש, דאשת חרש חולצת, כדאיתא לקמן בפרק חרש (קיב, ב).

בן תשע שנים ויום אחד ושוטה[8] שנשאו נשים ומתו, הרי אלו פטורות מן החליצה ומן הייבום.

3. ופוטרה: **ק** ופטורה 4. קידושיו: **ק** קידושין
5. כמאמר: **א ק** במאמר וכן להלן 6. ואמר: **א** ואמ׳ **ק** ואמרינן 7. ל״ג: **ק** ולא גרסינן 8. ושוטה: **נ** חסר
9. (רבא) [רב הכי קאמר]: **א ק** רבא 10. עליה: **א ק** חסר
11. בגדול: **ק** כגדול 12. פוטרה: **ג נ** פוטרת 13. בגט: **ה** עליה בגט 14. סליקו... וקדושין: **ק** חסר 15. הלכות: **א** חסר

א הרמב״ן (צו, א) דייק מדבריו אלה של רש״י שלדעתו ביאת יבם בן ט׳ אינה קונה מדאורייתא, ודלא כמש״כ רש״י עצמו בקידושין (יט, א ד״ה דמדאורייתא). אומנם לולא דברי הרמב״ן אפשר היה לומר שכוונת רש״י היא לקדושי יבם בן ט׳ שהחשיבו חכמים כמאמר (וכדלעיל בסי׳ תרנט) על אף שאין לו דעת.